

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Cat 4313.5

Harvard College Library

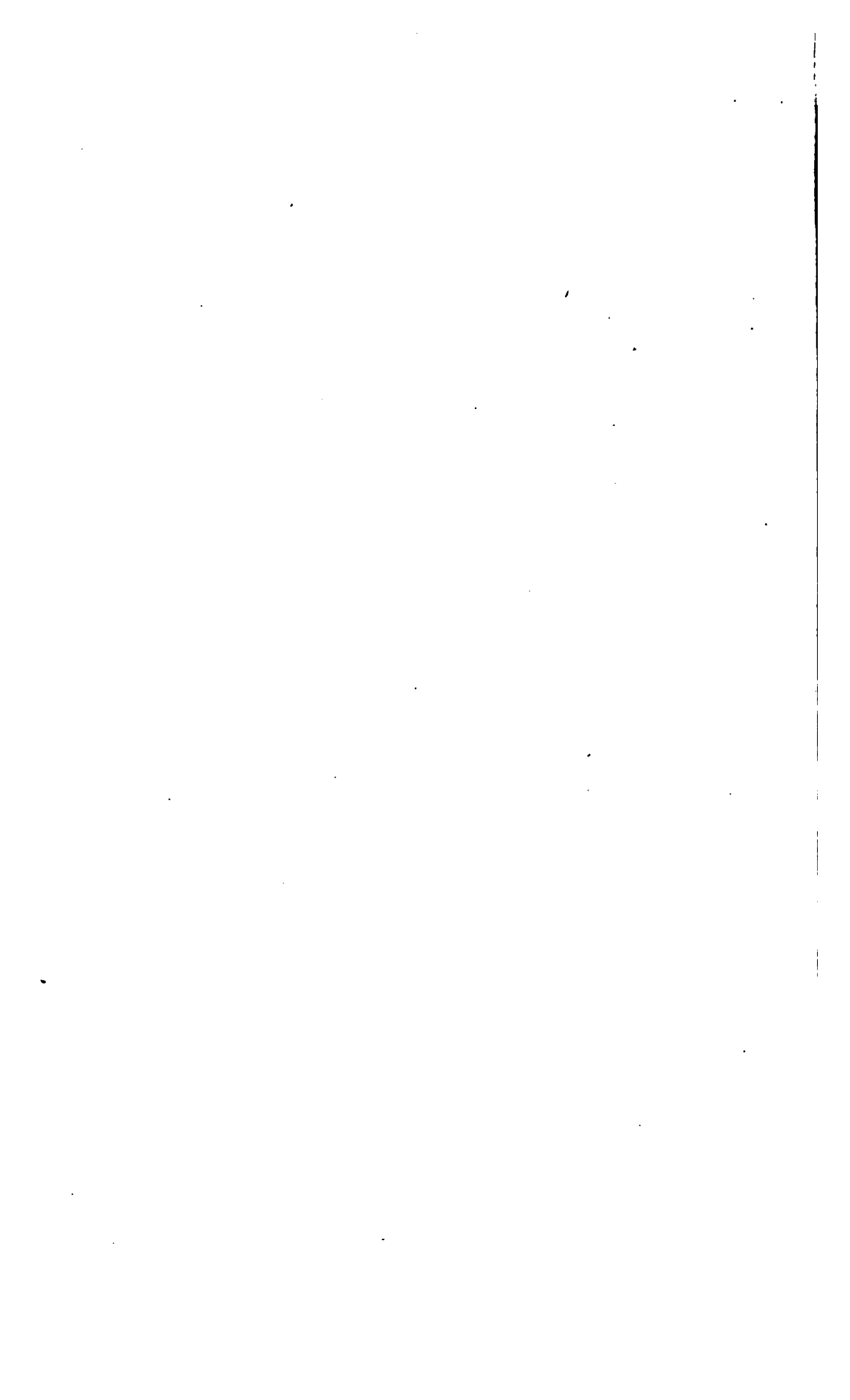
FROM THE FUND OF

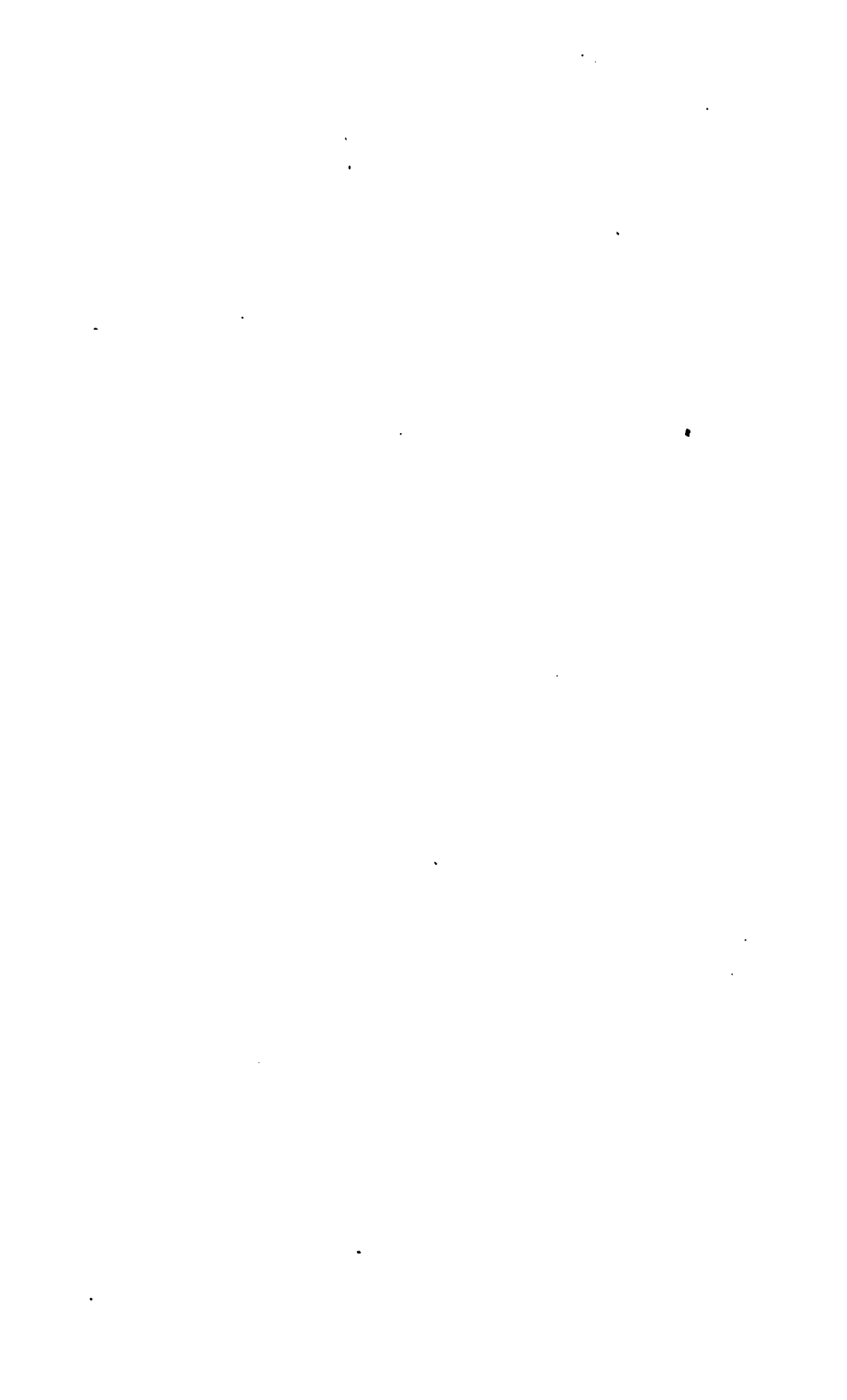
CHARLES MINOT

(Class of 1838).

Received 26 July, 1875.

THE
MYVYRIAN
ARCHAIOLOGY OF WALES,

BEING A COLLECTION OF

HISTORICAL DOCUMENTS

FROM

ANCIENT MANUSCRIPTS.

VOLUME II.

PROSE.

WID DORTH NI LEO.

He is not informed who does not examine.

ADAGE.

LONDON:

PRINTED BY L. ROUSSEAU, WOOD STREET, SPA FIELDS,

FOR THE EDITORS;

AND SOLD BY LONGMAN AND REES, PATER NOSTER ROW; R. AND
T. WILLIAMS, STRAND; AND R. ROW, 77, FLEET STREET.

1801.

382

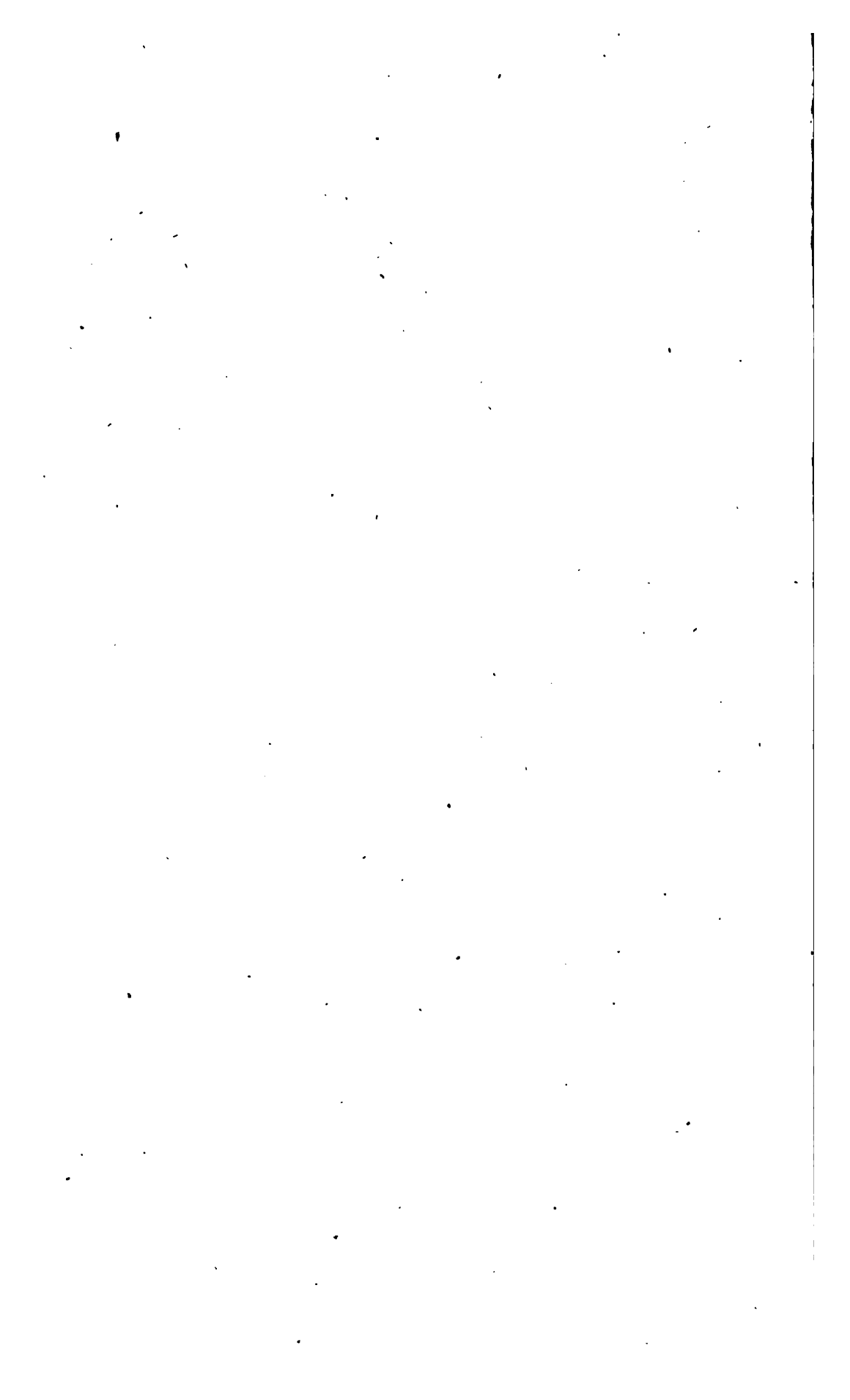
10.110

Cash 4313.5

94 $\frac{48}{3}$

1875, July 26.
Minot Fund.

TO
THOMAS JOHNES, Esquire,
OF HAVOD UCHTRYD,
MEMBER OF PARLIAMENT
AND CUSTOS ROTULORUM
FOR THE
COUNTY OF CARDIGAN,
THIS VOLUME,
CONTAINING ORIGINAL DOCUMENTS OF BRITISH HISTORY,
IS RESPECTFULLY INSCRIBED ;
WITH
THANKS FOR THE USE OF HIS VALUABLE COLLECTION
OF ANCIENT MANUSCRIPTS,
TOWARDS SUPPLYING THE CONTENTS OF IT ;
AND AS AN ACKNOWLEDGEMENT OF
HIS PATRIOTISM,
FROM
THE EDITORS.

T H E
P R E F A C E.

THE contents of this volume, the second of the *Archæology of Wales*, is composed of such materials as were deemed, by the Editors, most important, towards the elucidation of British History; and these are comprised under the heads of Triads, Genealogy of Saints, Chronicles, and ancient Topography.

The Triads may be considered amongst the most valuable and curious productions, preserved in the Welsh language; and they contain a great number of memorials of the remarkable events, which took place among the Ancient Britons. Unfortunately, however, they are entirely deficient with respect to dates; and, considered singly, they are not well adapted to preserve the connection of history; yet a collection of Triads, combined together as these are, condense more information into a small compass, than is to be accomplished perhaps by any other method; and consequently such a mode of composition is superior to all others for the formation of a system of tradition. A system, which was matured to the highest state of perfection, under the bardic institution; and which was applied to the purpose of preserving every kind of knowledge and science. These historical triads are not to be considered as the productions of any one individual, or of any one period of time; but an accumulation, formed successively, by national concurrence, as the various events appeared and became recognized in public observation. Therefore, some of them are extremely ancient; others record many things, which happened within the scope of the ordinary track of history; and some even reach to as late a period as the twelfth century. Copies of these, generally varying in the extent of the collections, abound in a great number of our old manuscripts; and the result of such a circumstance the reader will perceive, in the variety of the readings, which are given of them.

After the triads, the Genealogies of the British Saints are to be considered, as next in antiquity, and worthy of attention, on account of the use they may be susceptible of, towards the elucidation of history:

Amongst other things, they shew that most of the churches of Wales were founded by those British chiefs, who had lost their possessions, in consequence of the growing power of the Saxons; or by their immediate descendants, who, to soothe their misfortunes, had embraced a religious life, in the solitary recesses of the mountains.

Then follows a connected history, to the death of Cadwaladyr, being the last who had any pretension to the appellation of king of Britain. This comprises two different chronicles, for the sake of distinction called the *Chronicle of Tyfilio*, and the *Chronicle of G. ab Artbur* *, collated with two others, under the signature of A. and B. The first of these four chronicles should have been called after the name of Walter Mapes, archdeacon of Oxford; for there is no authority for asserting that Tyfilio wrote any thing, besides some poetry; and because that at the conclusion of the chronicle are added the following words:—" *Myvi Gwallter, Archiagon Rbydyçain, a droes y Llyvyr bwn o Gymraeg yn Lladin: ac, yn vy benaint, y troes i evyr ailwaith o Ladin yn Gymraeg:*"—I Walter, archdeacon of Oxford, did turn this book out of Welsh into Latin; and, in my old age, I turned it the second time out of Latin into Welsh. This passage is involved in a difficulty, which probably must be thus explained. Walter translated the meagre and unadorned chronicle above mentioned into Latin; then Jeffrey takes it in hand, and produces a more elegant Latin version, which makes the other to be soon forgotten. It is the original work, thus rendered more popular, by the poetical talents of Jeffrey, which is retranslated by Walter, in his old age; and is probably the one printed second in order, under the name of G. ab Arthur. In order to consider this point more fully, it may be proper to adduce also the concluding words added to the version of Jeffrey, which are these:—"The kings of the Saxons, who followed in succession, I have commended to William of Malmesbury, and to Henry of Huntingdon: and, to those I have thus commended to write of the kings of the Saxons, and to desist with regard to the Welsh, since they are not possessed of that book, which Walter, archdeacon of Oxford, turned into Latin; and he treated faithfully and completely of the beforementioned British princes, and all that I also have again translated from the Welsh into Latin." The chronicle marked A. agrees in many parts, word for word, with the one under the name of G. ab Arthur; therefore only such passages of it are given as disagree with the other. The chronicle under the fig-

* The Welsh name of Jeffrey of Monmouth.

nature B. is a different composition altogether from either of the others ; but agreeing nevertheless, in general, as to the subject. It is worthy of observation, that several of the fabulous parts are inserted in some and omitted in others, according to the credulity or incredulity of the different writers. But the principal fable, the story of the Trojan Origin, is adopted by them all, notwithstanding that it runs contrary to the pure stream of British history, as developed by the Triads. At what period the fiction of the coming of Brutus to this island was invented may be doubtful, after all the investigation that can be made ; but the Editors are certain that it must have been anterior to the chroniclers of the twelfth century * ; and that, most probably, it originated amongst the romanized Britons, who, learning the manners, and imbibing the notions of their conquerors, had the vanity to adopt such an invention, in order to claim a common descent with them ; and, by their assumption of sovereignty over the other tribes of Britain, their history, decorated with the tale of Brutus, consequently obtained also a general reception. Copies of these chronicles are pretty common, apparently written in the twelfth century, and from a collation of a variety of those the present edition is made.

Where the history of the kings of Britain concludes, begins another series of chronicles, wherein are recorded the events, which happened amongst those Britons, who were still independent, but the supreme authority of whose government was divided, and vested in the hands of chiefs, who bore the less assuming titles of princes, in the different regions of Wales. These are known under the common appellation of *Brut y Tywysogion*, or the Chronicle of the Princes ; and they were written by *Caradoc of Llancarvan*, who flourished in the middle of the twelfth century. Two copies of them are printed entirely, because that they have not the least identity with respect to composition or course of narration. The second copy is printed on the lower half of the page with the text of another valuable chronicle, entitled *Brut y Saeson*, or Chronicle of the Saxons ; a name which it bears, not because that it is peculiarly a history of the Saxons ; but from its connecting with the affairs of Wales a

* There is a copy of *Nennius*, in the Vatican Library, the oldest that is known, undoubtedly written in the beginning of the tenth century, which contains the story of Brutus. An edition of this valuable copy is now preparing for publication, by the Reverend Mr. *Gunn*.

general review of the transactions of all Britain. To accompany the two last mentioned chronicles, at the bottom of the page is also given another, which appears to be a short summary of the history of Wales; and which was thought might possibly be of use, towards illustrating some of the transactions recorded in the others.

The next article, following the general chronicles of Wales, is a particular history of Grufudd ab Cynan, one of the princes, who died, after a long reign, in the year 1137. This valuable piece of ancient biography is still preserved in several transcripts; and the edition of it, printed in this volume, is made from collating two copies, agreeing together very closely, excepting the curious circumstance, that the one given as a text is in the dialect of North Wales, and the notes are the prevailing characteristics of the language of South Wales, which pervade the other copy.

As a necessary appendage, for illustrating the beforementioned historical documents, the volume concludes with some topographical pieces. One contains the divisions and subdivisions of the three principalities of Wales into Cantrevi, or cantons, and Cymydau, or communes; the other is a list of all the towns and parishes in those districts.

It has been already noticed, according to the order of arrangement, that the different copies of the chronicles, but more particularly that by Caradoc, are not alike, with respect to their phraseology; a circumstance, which may induce persons to suspect the authenticity of one copy, and to give to another the preference. But such variations, however, in ancient manuscripts, may be accounted for, on the idea of the very great possibility, and even probability, that each of the very various copies attributed to the same author may be equally authentic. Many, perhaps most, of the copies of *Caradoc of Llangarvan* differ from each other, in mode of expression, and in length, or brevity of narration. We may thus, conjecturally, account for it. Caradoc very possibly, and even most probably, was, like most of his age who furnished the literary part of the community with books, a copyist, or compiler of history, by profession; preparing for sale copies of different prices, ample or brief, in various proportions, according to a variety of prices, for purchasers of various descriptions; again, copies intended for one part of Wales might contain what might not have been equally interesting in another part, and there of course omitted: again, some copies might have been written in an early part of life, from which others, written at a more advanced period would very naturally differ, from an accession of additional or

more correct knowledge of facts, to which an adaption of copies subsequently written would be no violation of the truths of history, but on the contrary a more faithful display of them, and an incumbent duty on the writer. After a long practice in this profession, the writer's memory would naturally become charged with most of the facts and dates; he would then have no real occasion to consult his originals for every line, or for every particular, or otherwise than occasionally to keep himself and his narrations under the general controul of an original copy: words and modes of expression would thus unavoidably vary, be more contracted or diffused, and still be perfectly adherent to truth. Thus keeping facts and dates, in unison with an original, he might easily, as he wrote on, use words and modes of expression that spontaneously occurred at the moment. Truth requires not a severe formality of language, and modes never to be deviated from, any more than that several persons, witnessing the same incident, should be under the necessity of each using precisely the very words used by the other; or that the same person should, in relating any circumstance, be tied down to the very words and arrangement of them, which he expressed himself in on a former occasion. Where differences not very material occur in the chronology of different manuscripts, it may be because, in one copy, the writer, as naturally led by causes and impulses only known to his own experience, might enter on the scene of action just at its commencement; in another at its height, or any other stage of its progress; in a third about, or after, the close of it. An annalist, who had no room for ample details, would be often under the necessity of doing so, having been unavoidably, or at least naturally, led thereunto by connections and dependencies, which might have arisen from the manner wherein he handled the subject, from his mode of conducting the narration. There is no violation of historical truth in all this.

Admitting that we have thus justly accounted for the variations of manuscripts, on the same subject, by the same author, and under the same title, it may be asked, by what criterion are we to know, which of such copies is the best? which the first? which the subsequently improved? To such questions, it must be confessed, no satisfactory answer can be given; nor do the Editors know of any conduct more proper to be pursued, than that of publishing the obviously authentic copies that are known; and where each of such copies agree sufficiently, in facts and dates, it would be rather difficult to shew good reasons, why the authenticity of one should be supposed greater than that of another: hence

again, the propriety of preserving the whole. Considerable differences of this nature appear in the various copies of *Brut y Breninodd*, or History of the British Kings. The *Saxon Chronicle* is in the same predicament; its various copies considerably differing from each other. Books seldom become fixed and permanently unalterable in language, and other circumstances, till they become properly *minted* from the press, if we may use the metaphor. How far ancient manuscripts may have been affected by the interpolations of subsequent copyists cannot with ease, and satisfactorily, be ascertained: in order to come at some knowledge of this, and also of determining, which of various ancient copies should be preferred, we must compare them with as many contemporary writers, on the same subject, as can be met with; we must well consider the complexion of the times, wherein any thing worthy of criticism occurred. There are some analogies that will assist us; the works of the British bards will throw much light on the subject; even from the language much may be inferred. An impartial critic may do himself some credit, and be of some use, on such an occasion, and such it is hoped may be found.

The copy of *Caradoc*, which is collated with the *Saxon Chronicle*, comes down to the year 1196; whereas that, which was translated by *Humphrey Llwyd*, and published by Dr. *Powell*, comes down only to the year 1157. One of *Caradoc's* first copies might have been written about 1157, he being then about from 25 to 30 years of age; another, written when he might be from 65 to 70 years old, would come down to the year 1196. It is known that a modern marginal note, in one copy of *Brut y Breninodd*, says, that *Caradoc* died about 1157. It doth not appear on what authority this has been said; perhaps it was only inferred, from the circumstance of the translated and published copies coming down no lower than that date; but this, after all, is of no great importance; *Caradoc's* history might have been continued, by a later copyist, down to the year 1196. Perhaps a critic of sagacity might detect some interpolations in this copy: it is the opinion of the Editors that he may; and amongst them, perhaps, two or three mistakes; and one in particular, in the account of the time when Robert duke of Normandy was confined in Cardiff castle. At the same time they are not sure that their conjecture is well founded; a passage omitted in one copy may be deemed an interpolation in another; but that it is so is not a necessary consequence, when no better reason appears, than the not being able to find in one copy what is found in another. We must however confess, that to abridge, to am-

plify, to interpolate, and to alter, were practices that were frequent, before the art of printing was known; and that these were suggested, by a more perfect knowledge of the subject, which the copyist possessed, is not only possible, but highly probable: if so, it is very possible that, in rejecting what may appear to be interpolations, we may reject many of the most important and interesting truths of history. Old manuscripts should always be published as we find them, even with all their supposed errors and imperfections. To discriminate between truth and error, to detect mistakes, in short to sift truth from the chaff, which may be seen amongst it, is the business of the learned critic, the philosophical historian, and not that of the publishers of ancient documents. They should be severely true to the manuscripts; and there are cases, perhaps it is so in every case, where they cannot be allowed to alter even the orthography of a single word, however erroneous; and the foolishly fastidious critic, who thinks otherwise, has not well acquainted himself with such subjects. All that the Editors of ancient manuscripts have to do, or ought to do, is to publish them as they find them; to inform the public whence they had them, and where the originals may be seen, by those who may wish, or think it necessary, to consult them. To vouch for the truth or correctness of every thing in ancient manuscripts, is not walking the legal, the honest, the open highway of truth; there are local, national, political, and other prepossessions and prejudices; nor are those of pedantry and hypercriticism less virulent, but rather more so; yet what has the philosophical searcher after truth to do with all such things, or with those who indulge in them? The Editors are prepared for persons of such dispositions; they are on their guard, not indeed against them, from them there is nothing to fear, but against any deviation from that path of rectitude, which should always be pursued by all who, from sources such as are now explored, endeavour to bring long hidden truths to light, long neglected remains of genius into a renewed celebrity, which they so justly merit.

THE EDITORS.

C O N T E N T S,

	Page
<i>TRIODD Ynys Prydain</i> —Triads of the Isle of Britain.	1
<i>Bonedd Saint Ynys Prydain</i> —Genealogy of the British Saints.	23
Another Collection of historical Triads.	57
<i>Brut Breninodd Ynys Prydain</i> —The Chronicle of the Kings of Britain.	81
<i>Brut y Tywysogion</i> —The Chronicle of the Princes.	391
<i>Brut y Saefon, a Brut y Tywysogion</i> —The Chronicle of the Saxons, and another Copy of the Chronicle of the Princes, printed together.	468
<i>Buchedd G. ab Cynan</i> —The Life of G. ab Cynan, Prince of Wales, from 1079 to 1137.	583
<i>Partbau Cymru</i> —The Divisions of Wales.	606
<i>Pkuyroau Cymru</i> —The Parishes of Wales.	613

HANESION
CENEDYL
Y CYMRU;

SEV,

Y TRIODD; ACHAU Y SAINT; BRUT Y BREINODD;
BRUT Y TYWYSOGION; BUCHEDD G. AB CYNAN;
PARTHAU, AC ENWAU PLWYVAU CYMRU;
ALLAN O'AMRYW GASGLIADAU,
YN LLUNDAIN, AC YN NGHYMRU.

' CERID DORTH YR ENCILION.'

O GRYNÖAD OWAIN MYVYR, IOLO MORGANWG,

A

G. OWAIN MEIRION.

1801.

TRIOEDD YNYS PRYDAIN

ALLAN O

LYVYR MR. R. VAUGHAN

O'R HENGWRT,

A GYM HARID GANDDO A'R AMRYW HEN LYVRAU HYN:

L LYVYR John Balmer.	Llyvyr John Balmer a gynnwys	
Llyvyr Robert Vaughan.	ynddo - - -	70
Llyvyr Maredudd Llwyd.	Llyvyr Robert Vaughan -	34
Y llyvyr Cwta ¹ .	Y llyvyr Cwta - -	56
A llyvyr o law John Jones o'r Gelli	Llyvyr Maredudd Llwyd -	56
Lyfdy.	Llyvyr John Jones -	53
Mae'n canlyn y trioedd ym mhob un	Angwhaneg o'r 24 marchog Llys	
o'r llyvrau uchod, fev pa un fydd gyntav	Arthur - - -	8
ail a thrydydd, &c.		

TRI 1.

TRI henw yr ynys hon.

¹ Y Cyntaf cyn ei chyfanneddu y ag wedy ei gorefcyn o Prydain mab gelwit hi Clas Merdin ². Wedi ei chyfanneddu y gelwit hi y vel ynys, ag wedy ei gorefcyn O Vryt y dodes arni Ynys Bryt, mewn rhai llyfrau fal hyn, ag wedy ei gorefcyn o Prydain mab Aedd mawr y dodes arni ynys Prydain ³.

TRIOEDD YNYS PRYDAIN

ALLAN O'R LLYVYR COCH O' HERGEST.

Tri dynion a gauasant gampeu Adaf.

I. TRI dyn a gauas kedernit Adaf. Erculf gadarn ac Ector gadarn. a Sampson gadarn. Kyn gadarnet oedynt yll tri ac Adaf ehun.

¹ Y 4 hyn ar femrwn.

² Clas Meitin medd llyfr arall R. V.

³ Gwedi gwladogi o Brydain ab Aedd mawr arni y galwyd hi ynys Prydain; a chyn ei chyvanneddu llawn coedydd, a bleiddiaid, ac eirth, ac eveine, ac ychain banawg ydoedd.—L.L. IOR. GWILYM.

TRI II.

TEIR prif rann ynys Prydain.

Lloegr, Cymru ar Alban, sef yw hyt yr Ynys honn o Benrhyn Blathaon ym Mhrydyn hyd ym Mhenbryn Penwaeth yg Hernyw naw cant milldir. ai llet o Griccyll ym Mon hyt yn Soram, pump cant milldir yw hynny.

A hi a gynhelir tan un goron a thair talaith, ag yn Llundain gwisgo y goron, ag ym Mhenryn yn y gogledd un or talaethau, arall yn Aberfraw ar 3dd yghernyw.

TRI III.

TEIR prif rag ynys y fydd iddi.

Orc, Manaw, ag ynys Weith. a feith rag-ynys a thrugaint ereill y fyddi, a phedwar prif anghyfedd ar ddeg fydd ynddi.

TRI IV.

TEIR prif afon ynys Prydain.

Temys, Hafren a Hymyr. a thair prif Aber a deugaint a chant y fydd ynddi: a phedwar porthfa ar ddeg a deugaint, ag wyth ar ugaint a bñf gaerydd. nid amgen, 1 Caer Alclut. 2 C. Efrawc. 3 C. Geint. 4 C. Wyrangon. 5 C. Lundain. 6 C. Lirion. 7 C. Golun. 8 C. Loyw. 9 C. Seri. 10 C. Wynt. 11 C. Went. 12 C. Grant. 13 C. Dawri. 14 C. Lwytoet. 15 C. Urnach. 16 C. Fuddei. 17 C. Gorgyrn. 18 C. Eleon. 19 C. Selemion. 20 C. Gorgorn. 21 C. Mygit. 22 C. Lyfidit. 23 C. Baris. 24 C. Lifon. 25 C. Weir. 26 C. Caradoc. 27 C. Widawtwir. 28 C. Efr.

TRI V.

TEIR prif borthfa ynys Brydein. Porth ysgewin yngwent. porth wygwr ym Mon a porth wyddno yn y Gogledd.

II. TRI dyn a gauas pryt Adaf. Abfalonn ab Dauyd. A Jafon vab Efon. a Pharis vab Prief. Kyn decked oedynt yll tri ac Adaf ehun.

III. TRI dyn a gauas doethineb Adaf. Cado hen. a Beda. a Sibli ddoeth. Kyn doethynt oedynt yll tri ac Adaf ehun.

IV. TEIR gwragedd a gauas pryt Eua yn trithraean. Diodema gorderch Eneas ysgwydwyn. ac Elen uannawc y wreic y bu distriwedigaeth Tro druy y phen. A Pholixena verch Prief hen vrennbin Tro.

V. PAN aeth llu y Lychlyn. porth a aeth gan Yrp Lluydawc hyd yn Llychlyn. a'r gwr hwnnw a daeth yma yn oes Gadyal ybyrr y erchi dygyuor o'r ynys hon. Ac ny doeth gantau namyn ef a Mathutauar y was. ac ys ef a erchai o dec prif gaer ar hugeint ysfyd yn yr ynys hon. a deu kymmeint a elei gantau i bob un o nadunt y dyuot gantau o honynt ymeith. Ac ny doei gantaw

1 C. Dawn. Nennius.

2 Rhai llyfrau fydd yn cyfrif saith Gaer angwhaneg. viz. 29 Caer Lyn. 30 C. Ffawydd. 31 Caer Gei. 32 Caer Fyrdin. 33 C. Arfon. 34 C. Efnarawd. 35 C. Faddon. Rhai o honynt fydd wedi eu diwreiddio yn wallus, ereill yn gyfauedd etto.

TRIOEDD YNYS PRYDAIN.

3

TRI VI.

TEIR Archesgobot ynys Prydein.

Un o Lundain, yr eil o Gaer Efrawg, a drydedd o Gaer Lleon ar wyf. Llyfrau eraill fal hyn Un o gaer Geint, yr ail o Gaer Efrawg, ar drydedd o Fynyw.

Ac nyt oes dylhet y neb ar yr ynys hon namyn y genedl Gymry ei hun, gweddillion y Bruttannyeit a ddaethant agnt o Gaer Dro.

TRI VII.

TRI lleithic llwyth ynys Prydain.

Arthur ym Penteyrnedd Ynghaer-leon ar Wyf, a Dewi yn pen escub; a Maelgwn Gwynedd yn pen Hencif.

Arthur yn Penteyrnedd Yngbelliwig Ynghernyw, a Betwini¹ yn pen escub, a Charadawc Vreichvras yn pen byacif.

Arthur yn pen teyrnedd yn Penryn Rhionydd yn y gogledd, a Chyndeyrn

Garthwys ym pen escub, a Gwerthmwl wledig yn pen hencif.

TRI VIII.

TRI hael ynys Prydein. Rhydderch hael ap Tutwal Tutolut. Mordaf hael mab Servan. A Nudd hael fab Sennyllt.

TRI IX.

TRI gwyn Teyrn ynys Prydain; Rhun mab Maelgwn, Ywein mab Urien, a Rhufawn befr mab Deoratha wledig.

TRI X.

TRI deifniawg ynys Prydain; Gwalchmai mab Gwyar; Llecheu mab Arthur, a Rhiwallon wallt Bannhadlen.

TRI XI.

TRI phoft cad ynys Prydein. Dunawt³ fur Mab Pabo Post Prydein, Gwallawc mab Llecnawg. A Chynfel yn drwfgyl.

yr gaer gyntaf namyn ef ac was. Ac y bu arduftur gan wyr yr ynys hynny ac y rodaffant idaw a hwnnw vu lwyraf llu or a aeth or ynys hon. Ac ef a orescynnaud ar gwyr hynny y fford y kerdud. Ac ys ef lle y trigayand y gwyr hynny yn y dny ynys yn ymhl Môr Groec. nyt amgen Clas ac Auena. Ar eil a aeth gan Elen luydawc. a Maxen wledic hyt yn Llydaw. ac ny ddoethant byth yr ynys honn. a'r trydyd a aeth gan Gafwallon ap Beli. a Gwenwynwyn. a Gwanar. veibion Lliav vab Nuyfre. Ac Aryanrot verch Veli eu mam. Ar gwyr hynny o Erch a Heled, panuanhoedynt. ac a aethant gyt a Chafwallawn eu hewythr ar vyf y Keffaryeit or ynys honn. Sef lle y mae y gwyr hynny yg Gwasgwynt. sef riuedi a aeth gan bob un o nadunt un uil ar hugeint. arhei hynny uu tri aryanllu ynys Brydein.

¹ Betwini Escop Pennaf Kernyw. R. V.

² Dewrarth. Ll. Argraff.

³ Dunawd fur ap Pabo Index. But in Brut y Brenhinoedd it is Dunawd Fyrr in Davies's MS. of Bonedd y Saint Dunawt uwry.

TRI XII.

TRI tharw cad ynys Prydein, Cyn-
fawr Cad Cadwc mab Cynwyd Cyn-
wydyon. Gwendolen mab Ceidiaw, ag
Urien mab Cynsarch.

TRI XIII.

TRI tharw unben ynys Prydein
Elmur mab Cadeir¹. Cynhafal mab
Argat, Afaon mab Taliesin (Tri meib
beirdd oeddynt ell tri.)

TRI XIV.

TRI lleddf unben Y. P. Manawyd-
an² mab Llyr lledieith, Llywarch hen
mab Elidir Lydanwyn, a Gwgawn
gwrawn mab Peredur, mab Elifer Gof-
gordafawr. ac ys sef achaw³ y gelwyd
hwy lleddf unben, wrth na cheiffynt
gyfoeth ac na allai neb ei luddias
iddynt.

TRI XV.

TRI unben Llys Arthur. Goronwy
mab Echel Vorddwytwil, a Chadreith

mab Porthfawr gadw, a ffeidwr fflam
mab Godo³.

TRI XVI.

TRI unben Deifr a Brynych. Gall
mab Dysgyfedawc⁴, a Diffedel mab
Dysgyfedawg⁵, a Tri meib beirdd
oeddynt ell tri⁶.

TRI XVII.

TRI Gwacwrudd⁷ Beirdd Y. P.
Tristfardd Bardd Uryen: Dygynnelw
bardd Owein a mian⁸ Ferdic Bardd
Catwallawn mab Catfan.

TRI XVIII.

TRI ofer feirdd Y. P. Arthur, Cat-
wallawn mab Catfan, a Ryhawt eil
Morgant.

TRI XIX.

TRI chynweiffiat Y. P. Caradawc
mab Bran, a Chawrdaf mab Caradawc
Freichvras ac Ywein mab Maxen
wledig.

VI. TRYWYR gwarth a uu yn ynys Brydain. un o nadunt Afaruy vab
Llud vab Beli. Ef a dyuynnaud Julius Cesar a guyr Ruvein yr ynys honn yn
gyntaf. ac a beris talu teirml o bunnoed aryant bob bluydyn yn deyrnget or
ynys honn y wyr Rufein. o gyfryffed Cafwallawn y ewythr. Ar eil uu
Gwrtheyrn Gwrtheneu a rodes tir gyntaf y Saesson yn yr ynys hon. ac a
ymdywediaud yn gyntaf ac uynt. ac a beris lladd Custennin Vychan vab
Custennin Vendigeit oe vrat a dehol y deu uroder. Emrys Wledic ac Uthur.
Fendragon or ynys hon hyd yn Llydaw, a chymryd y goron ar vrenhiniaeth o
dwyll yn y eidiau ehun. ac yn y diuod Uthur ac Emrys a losgasant Wrtheyrn
ygcastell Guerthrynyawn ar lann Gwy yn upfflam y dial eu brawt. Trydyd
guathaf vu Vedrawt pan edewis Arthur lywodraeth ynys Prydein ganthaw
pan aeth ynteu drwy vor yn erbyn Lles amherawdyr Ruvein a anvonassei

¹ Cadegyr.² Meddian.³ Ffeidur, Ll. Argraf.⁴ The 3d omitted in the printed edition.⁵ Dyfflyndod. Ll. Argraf.⁶ Mr. Llwyd Arch. Brit. Lett. A. makes Arovan Bardd Selys ap Cynan to be one of these, p. 254. 3. col.⁷ Gwawdrwy. Ll. Arg. ⁸ Avanneddig. E. Llwyd. Avan Ferddig. Ll. Argraf.

TRI XX.

TRI llyngheffawg Y. P. Gereint mab Erbin Gwenwynwyn mab Naf, a March mab Meirchlawd.

TRI XXIII.

TRI Chadfarchawc Y. P. Caradawc Freichfras, Menwaed o Arllechwedd, a Llyr llwyddawc 3.

TRI XXI.

TRI gwrdd faglawg, Y. P. Rineri mab Tangwn a Thinwaed Faglawg, a Ffrydwr mab Dolor Deifr a Bryneich.

TRI XXIV.

TRI Galofydd 4 Y. P. Greidiawl 5, Galofydd mab Enfael Adran, a Dryftan mab Tallwch.

TRI XXII.

TRI eur hualog Y. P. Rhiwallon wallt benhadlen a Rhun mab Maelgwn, a Chatwaladyr Fendigait, a sef y gelwit y gwyrr hynny yn hualogyon, wrth na cheffit meirch a berthynai 1 iddynt rhag eu 2 Meint, namyn dodi hualen eur am y hegwyddled ar bedrenneu eu Meirch tra eu cefnau, a dwy badell eur a dan eu glinieu, ag wrth hynny y gellir padellec y glin.

TRI XXV.

TRI rhuddfoawg Y. P. Arthur, Rhun mab Beli a Morgant mwynfawr

TRI XXVI.

TRI thaleithawc cad Y. P. Dryftan mab Tallwch Hueil mab Caw, a Chei mab Cynyr 6 Ceinfarfawg 7, ag un oedd daleithawc arnaddunt wynteu ell tri, Bedwyr mab Pedrawc oedd hwnnw.

gennadeu at Arthur hyd yg Caer Llion y erchi teyrngat idaw or ynys honn. ac y wyr Ruvein ar y messur y talpuyt y Gatwallawn vab Beli hyt yn oes Guftennin vendigeit teit Arthur. Sef ateb a rodes Arthur y gennadeu yr amherawdyr. nat oet well y dyliei wyr Ruvein deyrngat y wyr ynys Prydein. noc y dyliei wyr ynys Prydein udunt hwynteu. Canys Brân vab Dyunwal a Chwftennin vab Elen a uuaffynt amherodron yn Ruvein. a deu wr o'r ynys hon oedynt. ac yna y lluydawd Arthur gordetholwyr y gyvoeth drwy vor yn erbyn yr amherawdyr. Ac y kyuaruant y tu hwnt y vynydd Mynneu. ac ancirif o uadunt 8 bob parth a las y dyd hwnnw. Ac yn y diwed y kyuaruu Arthur ar amherawdyr. ac Arthur ai lladawd. ac yno y llas goreugwyr Arthur. a phan gogleu Vedraut gwahanu nifer Arthur. y dymchwelawd ynteu yn erbyn Arthur ac y dyunaud Saesson a Ffichteit. ac Yscotteit ac ef y gadw yr ynys honn rac Arthur. A phan gogleu Arthur hynny yd ymchoelawd dracheuyn. ac a dihengis gantaw oe niuer ac y dreis y ar Vedrawt y kaus dyuot y dir yr ynys honn. ac yna y bu weith Camlan y rwgg Arthur a Medrawt. ac y lladawd Arthur Vedrawd. ac y brathwyd Arthur yn anghenuaul ac o hynny y bu varw. ac y myun plas yn ynys Afallach y claduyt.

1 A digon uchel iddynt. Ll. Argraf.

3 Lluyddauc. Ll. Argraf.

5 Gwgon Gwron. Ll. Argraf.

2 Hyd au. Ll. Argraf.

4 Giewtryd. Ll. Argraf.

6 Cenyr.

7 Uawchawg. Ll. Argraf.

TRIOEDD YNYS PRYDAIN.

TRI XXVII.

TRI glew¹ Y. P. Grudneu, Henpen
ac Aedenaw² eu cynneddfau oedd nad
eynt o gad namyn ar eu heloreu.

TRI XXVIII.

TRI Thrahawc Y. P. Sawyl ben
uchel, Pafcen mab Uryen a Rhun mab
Einawn.

TRI XXIX.

TRI Ysgymmydd aereu. Gilbert
mab Cadgyffro, Morfran eil Tegit, a
Gwgan Cleddyfrudd.

TRI XXX.

TRI gwrddfeichiad Y. P. Drystan
mab Tallwch a getwis moch March
mab Meirchiawn tra aeth y meichiad y
erchi y Efsyllt dyfot y gynnadl ac ef,
ag Arthur yn ceiffiaw Un hwch, ac y
twyll, ac y treis ac nys cafas. a Phry-
deri mab Pwyll amwyn a getwis moch
Pen daran Dyfet yn Glyn Cuwch yn
Emlyn, a Choll mab Collfrewy a
getwis Henwen Hwch Dallweir Dal-

ben, a aeth yg gorddodo hyt y Mhen-
ryn Awstin yg Cernyw, ac yna daeth
yn y Mor, ag yn Aber Torrogi yg
Gwent is Coet i doeth ir tir, a Choll
mab Collfrewy ac law yn y gwrych pa
ffordd bynnag i cerddai, nac ar for nag
ar dir. Ac ym Maes Gwenith yg
Gwent i dotwes gwenithen a gwen-
hynen, ag er hynny y mae goreu lle y
Wenith y lle hwnnw.—Ac oddyna
ydd aeth hyt y llonwen ym Penfro ac
yno dotwes ar heidden a gwenhynen,
ag er hynny y mae goreu lle heid
Llonwen³. Ac oddyna y cerdded hyt
Riw gyferthwch yn Eryri, ac yna
dotwes ar geneu bleidd ac ar cyw eryr.
ar Eryr a roddes Collfrewy i Frynach
Wyddel or Gogledd, ar Bleidd a ddodes
i Fenwaed o Arllechwedd, ar rhei hyn-
ny fu fleidd Menwaed ag Eryr Bry-
nach. Ac oddyna ydd aeth hyt y maen
du yn Llanfair yn Arfon ac yno y
dodwes ar ceuen cath A ceuen hwnnw
a fynyws Coll mab Collfrewy y Me-
nai, a honno wedi hynny fu cath
Paluc.

Dechreu y trioed yw y rei hyn.

VII. TRI goruchel garcharawr ynys Prydein. Llyr llediaith. a Mabon mab
Modron. a Geir vab Geiryoed. ac un oed oruchelawr no'r tri. Ef a vu deirnos
yg garchar Hut adan Lech echymmeint. Sef oed hwnnw Arthur. ac un gwas
ac gellygawd o'r tri carchar hynny. nyt amgen Goreu vab Cusfennin y
geuynderw.

Tri guynndeyrn ynys Prydein.

VIII. OWEIN vab Uryen. a Run vab Maelgwn. a Ruvawn Beuyr vab
Dorarth Wledic.

¹ Unben. Ll. Argraf. ² Aedenawc [Meibion. Ll. Argraf. & Caifor
Aedenaw] Mab Gleifar or Gogledd a Haiarnwedd ei fam.

³ Neu Llovion neu Llonion neu Llonwen.

TRI XXXI.

TRYWYR Hut a Lledrith Y. Prydein. Mentyw mab Teirgwact, Biddibic Corr, a Math ap Mathonwy.

TRI XXXII.

TRI prif hut Y. P. Hut Math mab Mathonwy a ddysgodd y Wdyon mab Dôn, a hut a Uthr Bendragon, a ddysgodd y Fenyw mab Teirgwact, ar trydydd hut Rudlwm Gawr a ddysgodd i Coll mab Collfrewi.

TRI XXXIII.

TRI phrif Nedrithiawc a Y. P. Coll mab Collfrewi Mentyw mab Teirgwact, a Drych eil Cibddar.

TRI XXXIV.

TRI diwair teulu Y. P. Teulu Catwallawn mab Catfan a fuont feith mlynedd yn Iwerddon gyt ag ef, ag yn hynny o yspeit ni ofynnafant ddin iawin iddaw rac gorfot arnaddunt y adaw. A Theulu Gafran mab Aeddau pan fu y difancoll a aethant yr môr dros eu harglwydd. A Trydydd teulu Gwenddoleu mab Ceidiaw yn Arderydd a gynnalafant y wrwydr pythefnos a mis wedi lladd eu Harglwydd, set oedd rifedi teuluoedd pob un or gwyr hynny un cann wr ar ugaint.

IX. TRI oueruard ynys Prydein, Arthur a Raawt eil Morgant. a Chadwallawn vab Caduann.

X. TRI matkud ynys Prydein. Pen Bendigeit Uran vab Llyr a gudywyt yn y Gwynnryn yn Llundein. ac wyneb ar Freinc. A hyt tra vu yn yr anfawd y dodet yno. ny doei ormes Saeflon byth yr ynys hon. yr eil amatkud. y dreigiau yn ninas Emrys a gudyawd Llud vab Beli. ar trydyd esgyrn Gwrtheyr vendigeit. ymprif pyrth yr ynys honn. A hyt tra vydynt yn y kud hwnnw. ny doei ormes o Saeflon byth ir ynys honn. A llyna y tri amatkud pan datkudywyt. A Gwrtheyrn Gwrtheneu a datkudyawd, esgyrn Gwrthefyr Vendigeit yr Serch gwreic. Sef oed honno Rohuen baganes. Ac ef ddatgudyawd y dreigien. ac Arthur a datgudyawd pen Bendigeit Uran or Gwynnryn. Kan nyt oed dec gantau kadu yr ynys o gedernit neb. namyn or eiddau e hun.

XI. TRI marchlwyth Ynys Prydein. Du y moroed march Elidyr Mwynfawr. a duc Seithnyn a hanner arnaw o benn Llech Elidyr yn y Gogled hyt ym pen Llech Elidyr ym Mon. Sef Seithnyn oedynt. Elidyr Mwynfawr. ac Eurgein verch Vaelgwn y wreic a Gwyn da gyued, a Gwynda Reimat. a Mynach Nawnon y gyghorwr a Phetryleu Venestyr y walloyat. ac Aranuasgyl gwas. ac Albeianyn y goc. a noofes ac duyraw ar bedrein y varch. a hwnnw vu hanner y dyn. ar eil Marchlwyth aduc Cornann March meibon Eliffer gosgortuawr, a

* Sev Myrddin.

* Gwythelin Gorr. Ll. Argraf.

3 Lledurithiauc.

4 Teirgwactd. Ll. Argraf.

5 Vid. Bede, lib. 1. c. 34. He fought this battle under his father, A. D. 603.

TRI XXXIV.

TRI anniweir deulu Y. P. Teulu Goronwy Pefyr o Benllyn¹ a ommeddasant eu harglwydd o erbynicit y gwenwynwaew gan Lew Llaw gyffes² yn Llech Oronwy ym blaen Cynfael yn Ardudwy. A theulu Gwrgi a Pheredur a adawsant eu harglwydd Ynghaer Gren³ ag a oedd⁴ ymladd trannoeth uddynt ag Eda⁵ Glinmawr ac yna y

llas ell⁶ deu. Ar trydydd teulu Alan Fyrgan a ymchoelasant y wrth eu harglwydd yn lledrat⁷ ar y ffordd, ac ollwng ynteu si weision y Gamlan, ac yno y llas.

TRI XXXVI.

TEIR gofgordd adwy⁸ Y. P. Gofgordd Mynyddawc Eiddyn yn Cattraeth, a Gofgordd Melyn mab Cynfel-yn, a gofgordd Drywon mab Nudd yn Rodwyd Arderyt.

duc Gwrgi a Pheredur arnaw. ac nys gordiuedawd neb namyn Dinogat vab Kynan Garwyn yar y Kethin kyflym ac aruidiawt. ac aglot a gauas yr hynny hyd hediw. a Dunawd wr vab Pabo. a Chynvelyn drwicyl y edrych ar vygedorth llu Guendoleu yn Arderydd. Yr trydyd Marchlwyth a duc Erch march mcibon Grythmwl Wledic. a duc arnaw Achlen. ac Arthanat yn erbyn riu Vaelaur Yg Keredigyawn y dial eu tat.

XII. TEIR llynges gynniweir ynys Prydein. Llynges Llary vab Yryf. a llynges Dignif vab Alan, A llynges folor vab Urnach.

XIII. TEIR gwith balvawt ynys Prydein. Un o nadunt a trewis Matholweh Wydel ar Vranwen Verch Llyr. Ar eil a drewis Guenhwyvach ar Wenhwyuar. ac o achaws hynny bu weith Cad Gamlan wedy hynny. Ar dryded a drewis Golydan Vard ar Gadwaladyr Vendigeit.

XIV. TEIR drut heirva ynys Prydein. Un o nadunt pan doeth Medrawt y lys Arthur yg Kelli wic yg Kernyw. nyt edewis na bwyt na diawt yn y llys na treulei. a thyunu Gwenhwyuar heuyt oe chadair Vrenhinyaeth. ac yna y trewis balvawt erni. yr eil drut heirua pan doeth Arthur y lys Medrawt. nyt edewis nac yn y llys nac yn y Cantref na bwyt na diawt.

XV. TEIR neges a gahat o Bowys. Un o nadunt yu kyrchu Myngan o Veigen hyt yn Llanfilin erbyn Anterth drannoeth. y gymryt y kynnedueu gan Gadwallawn Vendigeit. wedy llad Ieuaf a Griffri. Yr eil yu kyrchu Griffri hyd ym bryn Griffri erbyn y bore drannoeth wrth ymchwelyt at Etwin y drydet uu kyrchu Hywel vab Ieuaf hyt yg Keredigyawn. Owein Gwynedd y ymlad a Ieuaf ac a Iago yn yr aerua honno.

Trioed yw y rei byn.

XVI. TEIR prif rlein Arthur Gwenhwyfar uerch Guryt Gwent. a Gwenhwyuar Uerch Vab Gredyawl, a Gwenhwyuar uerch Ocurvran gawr.

¹ Bowys. Ll. Argraf. ² Llen (q. Llywelyn.) Ll. Argraf. ³ Gren. Ll. Argraf.
⁴ Chyfnod. ⁵ Adda. Ll. Argraf. ⁶ A. D. 584. R. V.
⁷ Wrthaw o hyd nos. Ll. Argraf. ⁸ Addwyn. q.

TRI XXXVII.

TRYWYR a wnaeth y teir mat gyflafan Y. P. Gall mab Dyfgyfedawc a laddawdd deu ederyn Gwendoleu, a ieu o eur oedd arnynt, a dwy celein or Cymry a yffynt ar eu ciniaw, a dwy ar eu cwynos. Ac Yfcafell mab Dyfgyfedawc a laddawt Edelfflet¹ frenhin Lloegyr. a Diffeddell mab Dyfgyfedawc a laddawt Gwrgi Garwlwyd, a Gwrgi hwnnw a laddei celein beunydd or Cymry, a dwy bob sadwrn, rhag lladd y ful yr un.

TRI XXXVIII.

TAIR anfad gyflafan Y. P. Eidyn mab Einygan a laddawt Aneurin Gwawtrydd medeyrn² beirdd. A llawgat trwm bargawt. Eidyn³ a laddawd Afaon mab Talieffin, a Llofan Llawddino a laddawdd Uryen mab Cynfarch.

TRI XXXIX.

TEIR anfad fwyellawt Y. Pr. Bwyellawt Eidyn ym pen Aneurin, ar fwyellawt⁴ ym pen Iago mab Beli, ar fwyellawt ym pen Goliden Fardd⁵.

TRI XL.

TRI chyfor a aeth or ynys hon ac ni ddoeth yr un drachefyn o naddynt. Un aeth gan Yrp Lluyddawc hyt yn Llychlyn a ddoeth yma yn oes Cadyal⁶ mab Eryn y erchi cymhorth yr ynys hon. Ag nyt archodd o bob prifgaer namyn cymmecint ag a ddelei gantho iddi; ac ny ddoeth gantaw ir gaer gyntaf namyn ef a Mathutafwr⁷ ei was, ac ardustru fu gan wyr yr ynys honn rodidi hynny iddaw. A hwnnw eiffoes llwyr a lluydd a fu a aeth or ynys honn, ac ni ddoeth drachefyn neb o naddynt nac llinsys : sef lle trigwys y gwyr hynny yn

IX. TRI oueruard ynys Prydein, Arthur a Raawt eil Morgant. a Chadwallawn vab Caduann.

X. TRI matkud ynys Prydein. Pen Bendigeit Uran vab Llyr a gudywyt yn y Gwynnurn yn Llundain. ac wyneb ar Freinc. A hyt tra vu yn yr anlawd y dodet yno. ny doi ormes Saeflon byth yr ynys hon. yr eil amatkud. y dreigiau yn ninas Emrys a gudyawd Llud vab Beli. ar trydyd efgyrn Gwrthefyr vendigeit. ym prif pyrth yr ynys honn. A hyt tra vdynt yn y kud hwnnw. ny doi ormes o Saeflon byth ir ynys honn. A llyna y tri anuatkud pan datkudywyt. A Gwrthefyrn Gwrtheneu a datkudyawd efcyrn Gwrthefyr Vendigeit yr Serch gwreic. Sef oed honno Ronuen baganes. Ac ef ddatgudyawd y dreigieu. ac Arthur a datgudyawd pen Bendigeit Uran or Gwynnvrynn. Kan nyt oed dec gantau kadu yr ynys o gedernit neb. namyn or eidau e hun.

¹ Edelfflet ffefoc. E Llwyd.

² Mechdeyrn, q.

³ Neu Llowgat Trwm Bargot neu Lwm bargot Eiddyn.

⁴ Fweyllawt.

⁵ Golyddan Fardd. Ed. Llwyd.

⁶ Ve allai Cadell, mab Gereint, y 43 brenin wedi Brutus, ogych 300 mlwydd cyn Crist.

⁷ Mathuta fawr, q.

dwyr ynys yn ymyl Mor Groec. Sef ynt y ddwy ynys Gals ac Afena. Eil cyfor a aeth gan Gafwallawn mab Beli a Gwenwynwyn a Gwanar meibion Lliaws mab Nwyfre ac Arianrhodd Merch Beli eu mam, ac o Arllechwedd¹ y hanoedd y gwyr hynny Ac ydd aethant y gyt a Chafwallawn eu hewythr yn ol y Ceffaryeir trwy for, sef lle y maent yn Gwafgwyn. Y trydydd a aeth gan Helen luyddawc a Chynan ei brawt, sef eiryf a aeth ym mhob un or lluoedd hynny 61,000, a'r rhei hynny oedd y tri arianllu sef achaws y gelwit felly, wrth fynet eur ag arian yr ynys ganthynt, ac hethol o oreu i oreu.

TRI XLI.

TEIR gormedd a ddoeth yr ynys honn ac nyt aeth yr un drachefyn. Cywdawt y Coranyeit a ddoethant yma

yn oes Lludd mab Beli, ac nid aeth yr un o naddynt drachefyn. Eil gormes y Gwyddyl Ffichdi ag nid aeth yr un drachefyn, Trydydd gormes y Saeffon, ac nid aethant drachefyn.

TRI XLII.

TRI San&aidd Linus Y. P Llinus Bran ab Llyr², a llinus Cunedda Wledig, a Llinus Brychan Brychein-iawc.

TRI XLIII.

TRI gwestai gwynfydedig Y. Pr. Dewi, Padern a Theilaw.

TRI XLIV.

TRI chorff a wnaeth Duw er Teilaw, un fydd yn Llandaf y Morgannwc, yr eil yn Llan Deilo fawr, y trydydd ymhen Alun yn Dyfet. mal y dyweit yr ystoria 3.

XI. TRI marchlwyth ynys Prydein. Du y moroed March Elidyr Mwynfawr. a duc Seithnyn a hanner arnaw o benn Llech Elidyr yn y Gogledd hyt ym pen Llech Elidyr ym Mon. Sef Seithnyn oedynt. Elidyr Mwynfawr. ac Eurgein verch Vaelgwn y wreic a Gwyn da gyned, a Gwynda Reimat. a Mynach Nawnon y gyghorwr. a Phetryleu Venestyr y walloyat. ac Aranauagyl gwas. ac Albeinwyn y goc a noafes ac duyław ar bedrein y varch. a hwnnw vu hanner y dyn. ar eil Marchlwyth aduc Cornann march meibon Eliffer gofgorduawr, a duc Gwrgi a Pheredur arnaw. ac nys gordiuedawd, neb namyn Dinogat vab Kynan Garwyn yar y Kethin kyflym ac aruidiawt. ac aglot a gauas yr hynny hyd hediw. a Dunawd cor vab Pabo. a Chynvelyn drwscyl y edrych ar vygedorth llu Guendoleu yn Arderydd. Yr trydyd marchlwyth a duc Erch march meibon Grythmwl wledic. a duc arnaw Achlen. ac Arthanat yn erbyn riu Vaelaur yg Keredigyawn y dial eu tat.

XII. TEIR llynges gynniweir ynys Prydein. Llynges Llary vab Yryf. a llynges Dignif vab Alan. A llynges folor vab Urnach.

¹ Erch a Heledd. E. Llwyd.

² Joseph o Arimathea, mewn rhai llyfrau; ond yn debyg mai y mynaich ai dodes yn lle yr enw arall.

³ Legend.

TRI XLV.

TRI chudd a thri datcudd¹ Y. Pr. Un o naddynt pen Bendigeit Fran fab Llyr a gladdwyd yn y Gwynfryn yn Llundein, a hyf tra fa yn yr anawdd honno, ni ddoe ormes ir ynys honn fyth. Eil, esgyrn Gwrthefyr Vendig-eit a gladdwyd ym mhrif byrth y ddinas. y drydydd cudd y dreigiau yn ninas Pharan yg creigiau Eryri ar tri chudd hynny anpoyt² gwaeth oi dat-cuddiau. Arthur a ddatguddiodd benn Bendigeit Fran or Gwynfryn yn Llundein. Can ny oedd ofer ganthaw cadw yr ynys o Gadernid neb namyn yreiddaw e hun. Gwrtheyrn Gwrtheneu a ddatguddiodd esgyrn Gwrthefyr fendigeit ei fab o ferch ar Ronwen ei wreig, ag hefyd a ddatguddiodd y dreugiau o' ddinas ffaran, yr hon a elwit wedy hynny dinas Emrys.

TRI XLVI.

TEIR drut aerfa Y. P. un o naddynt pan ddeuth Medrawt y Gelliwig yng Hernyw, nyt edewis yn yllys na bwyt na diawt nys treuliei a thynnu Gwen-hwyfar oi rhieingadair. Yr eil pan ddaeth Arthur i lys Medrawt, na bwyt na diawt nys treuliei, na dyn na llwdu yn fyw yn y Cantref: ar trydydd aerfa pan ddaeth Aeddan Vradog hyt yn Alclut i lys Rhydderch hael nyt edewis na bwyt na llynn, na llwdu yn fyw.

TRI XLVII.

TEIR ofergat Y. P. un fu gat Goddeu Sef y gwnaethpwyd o achaws gât ar iwrch fochyll³ a Chornigill, yr eil fu gwaith Arderydd a wnaethpwyd o achaws nyth yr ehedydd, ar drydydd oedd waethaf Sef oedd honno Camlan, a honno a wnaethpwyd o gyfryffedd

XIII. TEIR gwith balvawt ynys Prydein. Un o nadunt a trewis Matholwch Wydel ar Vranwen Verch Llyr. ar eil a drewis Guenhwyfach ar Wenhwyuar. ac o achaws hynny bu weith Cad Gamlan wedy hynny. ar dryded a drewis Golydân Vard ar Gadwaladyr Vendigeit.

XIV. TEIR drut heirva ynys Prydein. Un o nadunt pan doeth Medrawt y lys Arthur yg Kelli wie yg Kernyw. nyt edewis na bwyt na diawt yn y llys nas treuliei. a thynnu Guenhwyuar heuyt oe chadair Vrenhinyaeth. ac yna y trewis balvawt erni. yr eil drut heirua pan doeth Arthur y lys Medrawt. nyt edewis nac yny llys nac yn y Cantref na bwyt na diawt.

XV. TEIR neges a gahat a Bowys. un o nadunt yu kyrchu Myngan o Veigen hyt yn Llanfilin erbyn anterth drannoeth y gymryt y kynnedueu gan Gadwallawn Vendigeit. wedy llad Ieuaſ a Griffri. Yr eil yu kyrchu Griffri hyd ym bryn Griffri erbyn y bore drannoeth wrth ymchwelyt at Etwin y drydet uu kyrchu Hywel vab Ieuaſ hyt yg Keredigyawn. Owein Gwynedd y ymlad a Ieuaſ ac a Iago yn yr aerfa honno.

¹ Tri Matgudd a thri annfatgudd.² Hanpwyd.³ Fochwys.

Gwenhwyfar a Gwenhwyach Sef achaws y gelwit hwynt yn ofergateu wrth eu gwneuthur o achaws mor ddiffwrth a hwnnw.

TRI XLVIII.

TRI anfad gyngor Y. P. rhoddi i Vlcaffar a gwyr Rhufein le i garneu blaen eu meirch ar y tir ym Pwyth meinlas. yr eil gadel Hors a Hengys a Rhonwen yr ynys honn. ar trydydd rhannu o Arthur y wyr teirgweith a Medrawt yng Camlan.

TRI XLIX.

TRI hualogion¹ teulu Y. P. Teulu Catwallawn² Llawhir addodafanthualeu

eu meirch ar eu traed pob deu o naddynt wrth ymladd a ferrigi wyddel yng Cerrig y Gwyddyl y Mon, a theulu Rhiwallon mab Uryen yn ymladd ar faeson, a Theulu Belyn³ o Leyn yn ymladd ag Etwyn ym mryn Ceneu⁴ yn Rhôs.

TRI L.

TRI goruchel garcharawr Y. P. Llyr Lledicith yng Carchar Oeurowydd wledig, ar eil Madog mab Medron, ar trydydd Geyr mab Geyrybet⁵. ac un oedd Oruchelach na'r tri, sef oedd hwnnw Arthur a fu deirnos yng Caer Oeth ac annoeth A theirnos y gen Wen Bendragon a theirnos yg carchar kudd

Triod yw y rei byn.

XVI. TEIR prifriein Arthur Gwenhwyfar uerch Gwryt Gwent. a Gwenhwyuar uerch vab Gredyawl, a Gwenhwyuar uerch Ocurvrangawr.

XVII. Ae deir karedigwreic oed y rei byn. Indec verch Aruy hir. a Garwen verch Heuinbrên A gwyl uerch Eudaf.

XVIII. TEIR gwrvorwyn ynys Prydain. Un o nadunt Llewei verch Seitwed. a Rore verch Ufber. a Mederei Badelluawr.

XIX. TEIR gosgord aduyn ynys Prydain. Gosgord Mynydawc yg Kattraeth. a Gosgord Drebn Lew. yn Rotwyd arderys. ar dryded Gosgord Velyn o Leyn crythlyn yn Ros.

XX. TEIR prif hut ynys Prydein. Hut Math mab Mathonwy a dysgawd y Wydyon vab Dôn. a Hut Uthur Bendragon a dysgawd y Venw vab Teirgwaed. ar dryded Hut Rudlwm Gorr a dysgawd y Goll vab Collureuy ynei.

XXI. TRI chynweiffyeit ynys Prydein. Gwydar vab Run vab Beli. ac Owein vab Maxen wledic. a Chaurdaf vab Cradauc. Tri deifnyawc ynys Prydein. Riwallaun Wallt Banhadlen, a Gwall vab Gwyar a Llacheu vab Arthur.

XXII. TRI anuat gyghor ynys Prydein. rodi y Ulkeffar a gwyr Ruvein lle y karneu blaen y eu meirch ar Ytir ym Pwyth Meinlas. ar eil gadel Hors a Heingyft a Ronuen yr ynys honn. ar trydyd rannu o Arthur y wyr deirgweith a Medrawt yg Kamlan.

XXIII. TRI thalcithawc ynys Prydein. Gweir vab Gwystyl a Chei vab Cynyr a Drystan vab Tallwch.

¹ Hualoc. Ll. Argraf.
³ Beleu. Ll. Argraf.

² Caffwallon. Ll. Argraf.
⁴ Edwin. Ll. Argraf.

⁵ Geyryoet.

dan y lleth a chymmreint¹ ag un gwas
ae dillyngwys or tri charchar hynny,
Sef oedd y gwas Goreu fab Custennin
y gefnderw.

TRI LI.

TRI anfat palfawt Y. P. Palfawt
Matholwch Wyddel, ar Vranwen merch
Llyr, a phalfawt Arthur ar Fedrawt, a
phalfawt Gwenhwyfar ar Wenhwy-
fach².

TRI LII.

TRI gwyn dorllwyth Y. P. Uryen
ac Eurddyl plant Cynfarch hen a
fuant yn un torrlwyth ynghalon
Nefyn merch Frychan eu Mam. yr
eil Owein ap Urien a Merwydd³ ei
chwaer a fuant yn un torrlwyth yng-

halon Modron merch Afallach. y
trydydd Gwrgi a Pheredur a Chein-
drech pen ascell plant Elifer gosgordd-
fawr a fuant ynghalon Eurddyl ferch
Cynfarch eu mam.

TRI LIII.

TRI Serchawg Y. P. Cafwallawn
mab Beli am Flur merch Fugnach
Gorr, a Thrystan Mab Tallwch am
Esfyllt gwreig March Meirchiawn ei
ewythr, a Chynon ab Clydno Eiddun
am Forwydd ferch Urien.

TRI LIV.

TRI diweirferch Ynys Pryd. Treul
difefyl ferch Llynghesawl llawhael,
Gwenfaddon ferch Tutwal Tutclud, a
Thegeu Eurfron.

XXIV. TRI ruduoawc ynys Prydein. Run vab Beli. a Llew llaw Gyffes. a
Morgan Mwynvawr ac un o nadunt oed rudvogach nor tri Arthur oed y enu.
bluydyn ny doei na gwellt na llyffeu y fford y cerdei Arthur.

XXV. TRI llyngheffur ynys Prydein. Gereint vab Erbin a March vab
Meirchion. a Gwenwynwyn vab Nav.

XXVI. TRI unben llys Arthur. Gronw uab Echel. a Ffleudur flam uab
Godo. a Chae dyrleith⁴ uab Seidi.

XXVII. TRI tharw unben ynys Prydein. Adaon vab Talieffin. a
Chynhauval vab Argat ac Elinwy vab Kardegyr.

XXVIII. TRI unben Deifr a Bryneich a thri beird oedynt. a thri meib
Disgyuyndawt a wnaethant y teir madgyulañuan. Diffeidell vab Disgyuyndawt
a ladawd Gwrgi Garwlwyd. ar gwr hwnnw a ladei gelein beunyð or Kymry
a duy bob sadwr rac llad un y Sal Ysgafnuell vab Disgyuyndawt a ladawt
Edelfflet Ffleiffawc Vrenhin Lloegyr. Gwall uab Disgyuyndawt a ladawd deu
ederyn Gwendoleu y rhei oedynt yn cadw y eur ac aryant. a deu ddyn a yssynt
beunyð yr eu kinyaw. ar gymmeint arall yn eu kwynos.

XXIX. TRI Gwythur ynys Prydein a wnaethant y teir anuat gyulafan.
Llouan Llawddiffro a ladawt Uryen vab Kynvarch. Llougat grum uargot
Eidin a ladawd Avon vab Talyeffin. a Heiden vab Euengat a ladawd Aneurin

¹ Echemeint. Ll. Argraf. ² Gwenhwy fach. ³ Morfudd. ⁴ Cadyricith.

TRI LV.

TEIR diweirwraig Y. P. Ardun¹ gwraig Cadcor² ap Colwyn³, Eflieu gwraig wydwr drwn⁴, ag Emerchred⁵ gwraig Fabon⁶ ap Dewen hen⁷.

TRI LVI.

TEIR anniweirwraig Y. P. Teirferched Culfynawyt Prydein. Effyllt Fyngwen gordder⁸ Trystan, a phen arwen gwraig Owein mab Urien, a Bun gwraig Fflamddwyn.

TRI LVII.

TAIR priflys Arthur, Caer Llŷon ar wysc Ynghymry, a Chelliwig yg kernyw, a Phenryn rhionedd yn y gogledd.

TRI LVIII.

TAIR prifwyl yn y teirllys hyn. Fafc, Nadolic a Sulgwyn.

TRI LIX.

TEIR prif riain Arthur, Gwenhwyfar

merch Gwythyr mab Greidiawl, a Gwenhwyfar Gawryd Ceint, a Gwenhwyfar ferch Ogyrfan gawr.

TRI LX.

TEIR prif gafiadwraig Arthur, Garwen ferch Henyn A Gwyl ferch Eudawd, ao Indeg ferch Afarwy hir.

TRI LXI.

TRI Marchawg llys Arthur a gawfiant y greal. Galath vab Lawntelot dy Lak, a Pheredur mab Efrawc Iarll, a Bort mab brenin Bort. Y ddeu gyntaf oeddynt wery o gorph a'r trydydd oedd ddiweir am na wnæthpechawd cnawdol ond unweith a hynny drwy brofedigaeth yn yr amser yr ennillawdd ef.⁹ o ferch Brangor yr hon a fu Ymerodres yn Confinobl, or honn y doeth y genhedlaeth fwyaf o'r byd, ag o genhedlaeth Joseph o Arimathea y hanodd yn ell tri, ac o lin Dafydd brophwyd mael y tyfolaetha yforia y Greal.

Gautryd Vechteyrn beird. y gur a rodei gan myw bob fadwrn ynghervyn ennaint yn Talhaearn. ac trewis a bwyell gynaut yn y phen. a honno oed y drydedd wyellawt. ar eil kynminte o Aberffraw a drewis Golydan a bwyall yn y ben. Ar drydedd uab Beli a drewis y wr e hun a bwyall yn y benn.

XXX. TRI aervedawc ynys Prydein. Selyf uab Kynan Garwyn. ac Auaon vab Talyessin a Gwallawc uab Lleimawc¹⁰. Sef achawd y gelwit hwy yn aervedogyon wrth dial eu cam oc eu bed.

XXXI. TRI phost cad ynys Prydein. Dunawt vab Pabo A Chynvelyn drwsyl. ac Uryen Vab Kynvarch.

XXXII. TRI hael ynys Prydein a Ryderch hael vab Tutual Tutclyt. a Nud hael vab Senyllt a Mordaf hael uab Serwan.

¹ Arddun. Ll. Argraf. ² Cadrot. Ll. Argraf. ³ Gorolwyn. Ll. Argraf.
⁴ Drwn. Ll. Argraf. ⁵ Emythryd. Ll. Argraf.
⁶ Ll. Argraf, Mabon ap Dowengan. ⁷ Dewyngen. Ll. Argraf. ⁸ Gordderch.
⁹ Yr enw ar goll: Ll. P. P. ¹⁰ Llecnawc.

TRI LXII.

TRI anheol llys Arthur, Etheu mab Gwrgon, a Choleddawg mab Gwynn, A Gercint hir mab Gameirnon hen.

TRI LXIII.

TEIR neges a gaffad o Bowys, un o honynt yw Cyrchu Myngan o Veigan hyt yn Llan Silin erbyn anterth drannoeth y gymryt y cynneddfau y gan Gadwallawn Fendigeit, wedi lladd Ieuaif a Griffri hyt ym Mryn Griffri erbyn y bore drannoeth wrth ymchwelyt di ar Edwin y 3

TRI LXIV.

TEIR gwrforwyn Y. Pr. un oedd Llewei ferch Seithwedd, a Rore ferch Uiber, a Mederei badellfawr.

TRI LXV.

TRI Arfddawg ynys Pryd. Selyf mab Cynan Garwyn, ac Afaon mab Talieffin a Gwallawc mab Lleuawc. Sef achaws y gelwit hwynt yn Arfedogion wrth ddial eu cam oc oe bed.

TRI LXVI.

TRI phorthor gweith Perllan Fangor, Gwgon gledlyfrudd, a Madawc ap Rhun¹, a Gwiawn ap Cyndrwyn².

TRI LXVII.

TRI ereill o bleit Lloegyr. Hawyftyl³ Drahawg, a Gwaetym⁴ Herwnden⁵ a Gwiner⁶.

TRI LXVIII.

TRI eurgelein Y. P. Madoc mab Brwyn A Cheugan⁷ Peilliawt, a Ruawn Pefyr ap Gwyddno⁸.

XXXIII. TRI glew ynys Prydein. Gruduei a henbrien ac Aedenawc. ny ddoynt o gat namyn ar eu geloreu. ac ysfef a oedynt y rei hynny tri meib Gleiffar Gogled o Haernwed Vradawc eu mam.

XXXIV. TRI trahawc ynys Prydein. Gwibel drahawc a Sawyl ben uchel a Ruuawn Peuyr drahauc.

XXXV. TRI lledyf unben ynys Prydein. Manauydan uab Llyr, a Llywarch hen, a Gwgon gwron vab Peredur vab Eliffer. ac ysfef achaws y gelwit hwy lledyf unben. wrth na cheiffynt gynoeth ac ný allai neb y ludyas uddunt.

XXXVI. TRI galouyd ynys Prydain. Greidawl galofyd, a Dryftan vab Tallwch, a Gwgon Gwron.

XXXVII. TRI efgemyd aereu ynys Prydein Moruran eil Tegit. a Gwgon gledlyfrud. a Gilbert Kadgyffro.

XXXVIII. TRI phorthawr gweith Perllan uangor. Gwgon gledlyfrud. a Madawc vab Run. a Gwiawn vab Cyndrwyn.

A thri ereill o bleit Lloegyr Hawyftyl Drahawc. a Gwaetym Herwnden. a Guiner.

¹ Y Cynneddfau. Ll. Argraf. ² Gwgon Gyndrwyn. Ll. Argraf.
³ Haftyl. ⁴ Gwentym. ⁵ Herwm. ⁶ Gwymor. Ll. Argraf.
⁷ Cyngain. ⁸ Aaron ap Gwyddno Befyr. Ll. Argraf.

TRI LXIX.

TRI tharw ellyll Y. P. Ellyll Gwidawl A ellyll Llyr meripi, ag ellyll Gyrthawl wledig.

TRI LXX.

TRI gwydd Ellyll Y. P. Ellyll Bannawc, ac Ellyll ednefedawc drythyll ac Ellyll Melen¹.

TRI LXXI.

TRI thrwyddedawc ag anfoddawc Llys Arthur. Llywarch hen, Llemenig, a Heledd².

TRI LXXII.

TAIR Llynges gynweir ynys Prydein llynges Llawr mab Eirif, a llynges Difwg mab Alban, a llynges Doler mab Mwrchath.

TRI LXXIII.

TEIR gwenriain Y. P. Creirwy merch Ceritwen³ ac Arianrhod ferch Don, a Gwenn ferch Cywryd ap Crydon.

TRI LXXIV.

TEIR gohoyw riecyn Y. P. Angharat ton felen merch Rhydderch hael, ac Anan merch Meic⁴ mygotwas, a Phenvyr. ferch Run ryfeddfawr.

TRI LXXV.

TRI budr Hafren. Catwallawn pan aeth y weith Digoll a llu Cymry ganthaw ac Etwin or parth arall a llu Lloegr ganthaw ac yna y budrawd Hafren oi blaen tua ai haber: ar eil cyfarws Golydan y gan Einiawn fab Bed Brenhin Cernyw, ar drydedd⁵ Calan faerh Idon ap Nery gan Faelgwn.

XXXIX. TRI eur gelein ynys Prydein. Madawc uab Brwyn. a Cheugan Peillyawc. a Ruuawn Peuyr ab Gwydno.

XL. TRI hualhogyon deulu ynys Prydein. Teulu Gatwallawn Lawhir a dodaffant hualau eu meirch ar draet pob un o nadunt yn ymlad a Serygei Wydel ygkerrig y Gwydyl y Mon. ar eil Teulu Riwallon vab Uryen yn ymlad a facffon, a Theulu Belen o Leyn yn ymladd ag Etwin ym Mryn Etwin yn Ros.

XLI. TRI diweir deulu ynys Prydein. Teulu Katwallawn yn y buant hualogion, a theulu Gauran vab Aedan pan uu y diuankoll. a Theulu Gwendoleu ab Keidyau yn Arderyd. a dalyaffant yr ymlad pythewnos a mis gwedi llad eu harglwyd. Sef oet-eiryf pob un o'r teuluoed un kan wr ar ugeint.

XLII. TRI anniweir deulu ynys Prydein. Teulu Gronw peuyr o Benllyn a ommerffant eu Harglwyd o erbyn y gvenuynuaew y gan lew Llaw Gyffes. a theulu Gwrgi a Pheredur. a adawffant eu Harglwyd yg Caer Greu a Chynoeth ac ymlad udynt drannoeth. ac Eda Glin Gawr ac yn y llas ell deu. ar trydyd teulu ar Ian Ffergan. a ymadawffant ac eu harglwyd yn lledrat y ar y fford yn myned Gamlan. Riuedi pob un o'r teuluoed un kan wr ar hugeint.

¹ Melen. LL. Argraf.
LL. Argraf.

⁴ Mogotwas Ancirin.

² Liwshunic ap Mauon a Heledd ferch Gyndrwyn.

³ Caridwen wrach Gwraig Tegit.

⁵ Merchlddon mab Ynyr Gwent.

TRI LXXVI.

TRI brenhin a fuant o feibion eillion, Gwryat vab Gwryan yn y Gogledd, a Chadafael vab Cynfedw yng Gwynedd, a Hyfeidd fab Bleiddig, yn Deheu-barth.

TRI LXXVII.

TRI Eurgryd Y. P. Caſſwallawn mab B-li pan aeth y geislaw Flur¹ byt yn Rhufein, a Manawydan mab Llyr pan fu byt ar Ddyfet A Llew llaw gyffes pan fu ef a Gwlyon yn ceislaw, benw ac arfeu y gan Riarot y Fam¹.

TRI LXXVIII.

TAIR rhiaid ardderchawg llys Arthur, Dyfyr wallt eureid, Euit Verch Iniwel iarll a Thegeu Eurfron.

TRI LXXIX.

TRI pheth a orchfygodd Loegyr. Cynnwys dieithraid, ryddbau Carcharoron, ac anrheg y gwr moel.

TRI LXXX.

TRI dyfal gyfangân ynys Prydein, un oedd yn ynys Afallach, yr ail yng-haer Garadawc, ar trydyddy Mangor; ymhob un or tri lle hynny yr oedd 2400 o wyr crefyddol ac or rheini 100 cyfnewidiol bob awr or 24 yn y dydd ar nos yn parhau mewn gweddieu a gwafanaeth i Dduw yn ddidranc ddi-orhwys.

TRI LXXXI.

TEIR prif ormes Mon a fagwyd ynddi, Cath Paluc, yr eil oedd Daronwy, ar trydydd Edwin frenhin Lloegr.

TRI LXXXII.

TRI marchog aurafodiawc llys Arthur, Gwalchmai mab Gwyar, Drudwas mab Tryphin ac Eliwlod mab Madawc ap Uthur. Gwyr doethion oeddynt, ac mor deg a llaryeidd ac mor hyawdl a hynaws yn eu hymadroddion

XLIII. TRI hualoc eur ynys Prydein. Riwallon Wallt Banhadlen. Run a Maelgwn a Chadwaladyr Vendigeit, ac yffef achaws y gelwit y gwyr hynny yn hualogion wrth na cheffid meirch a berthynai udunt, rac eu meint. namyn dodi hualau eur am eu hegwytledd ar bedreineu eu Meirch dra e keſyn. a dwy badell eur a dan eu glinieu. Ac y wrth hynny gelwir padellec y glin.

XLIV. TRI charw ellyll ynys Prydein. Ellyll Gwidawl. ac Ellyll Llyr Marini. ac Ellyll Gwrthmwl Wledic.

XLV. TRI gwyd Ellyll ynys Prydein. Ellyll Manawc ac Ellyll Edfyuedawc drythyll. ac Ellyll Melen.

XLVI. TRI thrwydedawc llys Arthur. a thri anvodawc Llywarch hên a Llemenic a Heled.

XLVII. TRI diweir ynys Prydein. Ardun wreic Gatcor vab Gorolwyn. ac Encilyan wreic Wydyr drwm ac Emerchret wreic Uabon uab Dewengan.

¹ Fram, mewn rhai llyfrau.

ac i byddei anodd i neb ballu iddynt or negeffeu a geisfyt,

TRI LXXXIII.

TRI brenhinol farchog oedd yn Llys Arthur Nafiens brenhin Denmarc. Medrod mab Llew ap Cynfarch, a Hywel mab Emyr Llydaw. Gwyr mor llaryeidd hynaws a theg eu hymadroddion oeddynt ac i byddei anodd gan neb ballu iddynt ar a geisfyt.

TRI LXXXIV.

TRI chyfiawn farchawg oedd yn llys Arthur. Un oedd Blas mab tywyssfog Llychlyn yr eil Cadawc mab Gwynlliw filwr ar trydydd oedd Padrogl paladr ddelit, eu cynneddfeu oedd amddiffynn amddifaidd gweddwon a gwryfon rhag trais, cam a gorddwy, Blas trwy gyfraith fyd, Cadawc trwy eglwys, a Phedrogl trwy gyfraith Arfau.

TRI LXXXV.

TRYWYR a ddianchafont o Gamlan, Morfran Mab Tegit, Sanddef bryd Angel, a Gwelwyd gafaelawr: Mor-

fran rhag ei haccrod canys pawb yn tybyed mai cythreul oedd, ai gochelent Sandde gan ei laned ai decced ni chododd neb law yn ei erbyn gan dybied mai Angel oedd a Gwelwyd rhag ei faint ai gryfed pawb a ffoent rhagddaw.

TRI LXXXVI.

TRI chynghoriad farchog Llys Arthur, Cynan ap Clydno Eiddun, Aron ap Cynfarch, a Llywarch hen ap Elidir Lydanwyn.

N, B. Nefaf yu llytyr Mr. Vychan y canlyn trioedd y meirch, y rhai a adawaf heibio tan y diweddaf.

TRI LXXXVII.

TEIR gwydd balfawt ynys Prydein, Palfawt Matholwch Wyddel ar Franwen merch Llyr yr eil palfawt a drewis Gwenhwysach ar Wenhwyfar, ag o achaws honno y bu waith Camlan wedi hynny, ar trydydd a drewis Galyddan Fardd ar Gadwaladr Fendiceit 1.

XLVIII. TRI gwaywrudd ynys Prydein. Dygynnelw vard Owein. ac Arouan vard seleu uab Kynan. Ac Awanuedic uard Katwallawn vab Katvan.

XLIX. TRI goruchel garcharawr ynys Prydein. Llyr Lletieith a vu gan eurowyd ygkarchar. ar eil Mabon mab Modron. ai trydyd Gweir uab Gweiryoed. ac un oed goruchelach no'r tri a uu deirnos ygkarchar ygkaer Oeth ac Annoeth. ac a vu deirnos ygkarchar gan Wenn Bendragon. ac a vu deirnos ygkarchar Hut y dan lech Echymmeint. ac ysfef oed y goruchel garcharawr hwnnw Arthur. ag un gwas ae gollyngawd o'r tri charchar. ac y sef oed y gwas hwnnw Goreu uab Custennin y geuynderw.

Trioed y meirch yw y rei byn.

L. TRI rodedicuarch ynys Prydein. Meinlas march Casswallawn vab Beli. a Melyngan Gamre march Llew llaw gyffes, a llugor march Karadawc vreichuras.

TRI LXXXVIII.

TRI chyndynniawc Y. P. Eiddilic
Corr. a Gweir gurhyt fawr, a Dryftan.

TRI LXXXIX.

TRI gogyfurdd Llys Arthur. Ryhawt
eil Morgant, a Dalldaf eil Cunyn Cof,
a Dryftan eil March.

TRI XC.

TRI dyn goreu wrth ofp a phellen-
igion¹ Gwalchmai fab Gwyar Gadwy
fab Gereint, a Chadyrieith Saidi².

TRI XCI.

TRYWYR gwarth Yn. Pr. y cyntaf
o naddunt Afarwy vab Lludd ap Beli
mawr: ef a ddyfynawdd Iul Cefar a
gwyrr Rhufein yr ynys honn ac a beris
talw 3,000l. o arian bob blwyddyn yn
teyrnged o'r ynys hon i wyr Rhufein
yr eil fu Gwrtheyrn M. Gwrtheneu, a fryn a Thaliesin benn Beirdd.

roddes tir gyntaf i'r saeson yn yr ynys
honn, ac a ymddyweddiodd gyntaf ac
wynt, ac a beris lladd Custennin Vyh.
mab Custennin Fendigeit oe dwyll, a
dehol ei frodyr Emrys ac Uthur Ben-
dragon or ynys honn hyt yn Llydaw,
ac yn y diwedd dychwellsant ac ai
llosgofant ynteu Ynghastell Gwerthe
rynniawn ar lann Gwy er dial eu brawd.
Trydydd gwaethaf oll fu Medrawd ap
Llew ap Cynfarch pan edewis Arthur
lywodraeth ynys Prydein ganthaw, a
chwedi ei fyned ynteu trwy for yn
erbyn yr ymerawdr tu hwnt y fynnydd
Mynneu lle i llas goreugwyr Arthur
Pan glybu Medrawd gwahanu nifer
Arthur.

TRI XCII.

TRI phrif fardd ynys Prydein
Merddin Emrys, Merddin mab Mor-
fryn a Thaliesin benn Beirdd.

LI. TRI phrifuarch ynys Prydein. Du hir tywedid march Kynan garwyn.
ac Awydawc Vreich hir march Kishoret eil Kynan. a Rud broen tuth bleid
march Gilbert uab Kadgyffro.

LII. TRI anreithvarch ynys Prydein. Karnarlawc march Ywein uab Uryen.
a thavawt hir march Cadwallawn vab Katvan. a Buchesflom march Gwgawn
gledyfrud.

LIII. TRI thom edystyr ynys Prydein. Gwineu Guduc hir march Kei. a
Grei march Edwin. a Llwyd march Alfer mab Maelgwn.

LIV. TRI gorderchuarch ynys Prydein. Fferlas march Dalldaf eil Kynin. a
gwelugan gohoewgein march Caredic vab gwallawc. A Gurbrith march
Raawt.

LV. TRI phrifuarch ynys Prydein a dugant y tri marchlwyth. y mae eu
henweu dracheuyn.

¹ Neu fal hyn, Trywyr goreu yn llys Arthur wrth ofp a phellennig.

² Mewn lle arall, a chadeiryeth Sadi.

TRIOEDD Y MEIRCH.

TRI I.

TRI meirch a ddugynt y tri March-
lwyth Du moroedd, march Elidir Mwyn-
fawr a ddug arnaw Seithnyn a hanner
o Benllech Elidir yn y Gogledd hyt
ym Mhen llech Elidir y Môn. Sef y
Seithnyn oeddynt Elidir ag Eurgain ei
wraig, merch Maelgwn Gwynedd, a
Gwynda gyoet¹, a Gwynda Reinyat².
A mynach Nowmon³ y gynghorwr, a
phrydelw meneftyr gwallofyd, ac ar-
iaufagl ei was a Gelbenefin ei gog a
roffes ai ddwyllaw ar bedrain y march
a hwnnw fu hanner y dyn. Yr eil
Marchlwyth a ddug Cornan⁴ march
meibion Elifer Gofgorddfawr⁵, a ddwg
Gwrgi a Pheredur arnaw a Dunawt
uwr⁶ a Chynfelyn Drwfcyl y edrych ar
fygedorth⁷ Gwenddoleu yn Arderydd.
Ar trydydd marchlwyth a ddug⁸
Gweir a gleis ac Arthanat yn erbyn
Allt Faelwc⁹ yng Heredigaywn yn
dial eu tat.

TRI II.

TRI rhoddedig farch ynys Prydein
Meinlas march Caſwallawn ap Beli
a Melyngan mangre march llew¹⁰
llaw gyffes, a Lluagor march Caradawc
freichfras.

TRI III.

TRI pbrif eddyfyr ynys Prydein;
Du hir tynnedig march Cynan Garwyn,
ac Awyddawr¹¹ breichir march Cyhoret
cil Cynan¹². Rhuddfreon Tuthbleidd
march Gilbert mab¹³ Cadgyffro.

TRI IV.

TRI anrheithfarch Y. P.¹⁴ Carn Af-
lawg march Ywein mab Uryen, Tafawt
hir march Catwallon mab Cadfan, a
Bucheſlan march Gwgawn Gleddyf-
rudd¹⁵.

TRI V.

TRI gordderch farch Y. P. Fferlas
march Dalldaf eil Cunin cof. a Rhudd-
frych march Rahawt eil Morgant, a
Gwelwgan goboywgein march Morfran
eil Tegit.

LVI. TRI gwrveichyat ynys Prydein. Pryderi mab Pwyll pen Annwn wrth
voch Pendarau Dyuet y datmaeth ac yfef y katuei y glyn Cuch yn Emlyn. ac ya
ef achaws y gelwit hwnnw yn wrveichyat. Kany allei neb na thwyll na threis
arnau. Ar eil Dryſtan vab Tallwch wrth voch march fab Meirchyawn. Tra
aeth y meichyat yn gennat ar Eſyllt. Arthur a March. a Chei. a Bedwyr a
tuant oll petuar ac ny chawſant cymmeint ac un banw, nac o dreis nac o dwyll
nac o ledrat y gantau. ar drydyd Coll vab Collvreuy wrth voch Dallwyr Dallben

¹ Gywet. Ll. Argraf.² Gwyn Dareiniat. Ll. Argraf.³ Namon, Nawmod. Ll. Argraf. ⁴ Corman. Ll. Argraf. ⁵ Olifer. Ll. Argraf.⁶ q. Dunawt fyr vid. Tri 11.⁷ Rygndorth. Ll. Argraf.⁸ Llwyn Gweir Pengeis Rhiw Arthen ac Allt Faelawr yn Ngharedigion.⁹ Allt Faelwr.¹⁰ Lles. Ll. Argraf.¹¹ Trwyddawc. Ll. Argraf.¹² Ruthr reon, ruddfom, rathr reon, Rudd fron Tuthbleid a ruthrfrom.¹³ Tair. Ll. Argraf.¹⁴ Carnaflaw Gr. ap Maredudd.¹⁵ Bucheſlom feri march Gwgawn Gleifrudd.

TRI VI.

TRI gohoew eddyftr Y. P. Llwyd
march Alfer mab Maelgwn, a Gwineu
gwddwf hir march Cei. a Chethin
carn aflawg march Iddon mab Ynyr
Gwent.

TRI VII.

TRI thom eddyftr Y. P. Du march
Brwyn Mab Cunadaf ac Arfwl felyn
march Pafcen mab Uryen a rhuddlwyd,
march Rhydderch hael¹.

TRI VIII.

TRI rhedegfarch ynys Prydein y

torrilydan a gloyn deufaroh Collawn
mab Berchi, ar Cethin cyflym march
Dinogan mab Cynan Garwyn.

TRI IX.

TRI ymladdfarch ynys Prydein
Lluagor march Caradawc Vreichvras,
a Melyngan mangre march Llew Llaw
gyffes ag awyddawc freichir march
Cynhored eil Cynon.

TRI X.

TRI prif ychen ynys Pryd. Melyn
gwanwyn² a gwinau ych Gwllwlyd
ar ych brych bras o bentrehw³.

yglyn Dallwyr yg Cernyw. ac un or noth oed dorrawc Henwen oed y henw. a darogan oed yr hanci waeth ynys Prydein or torrllwyth. Ac yna y kynnullawd Arthur llu ynys Prydein ac yd aeth y geiffyaw y diva. Ac yna yd aeth hychen yngordodu. ac ym Penryn Austin yg Kernyw yd aeth yn y mor. ar gwrduchiat yn y hol. ac ym Maes Gwenith yg Gwent y dotwes ar wenithen a Gwenynen. ac yr hynny hyd heddyw y mae goreu lle gwenith yg Gwent. ac yn Lluyon ym Penuro y dotwes ar heiden a gwenithen. ac am hynny i diarhebir o heid Lluyon. ac yn riw gwynnerthwch yn Arvon y dodwes ar geneu Cath a Chyw Eryr. Ac y rhoed yr cryr y Vreat tywyssawc o'r gogledd ac wynt a hanfuant waeth o nadunt. Ac yn Llanueir yn Aruon a dan y maen du y dodwes ar geneu Cath, ac y ar y maen y byrywawd. y gwrveichiat yn y mor. a Meibon Paluc y Mon ac Magaffant yr drwc udunt. a honno uu gath Paluc. ac a vu un o deir prif ormes Môn a vagwyt yndi. ar eil oed Daronwy. ar drydet Etwin franhin Lloegr.

LVII. TRI anuyll llys Arthur, a thri chatvarchawc, ac ny mynnasant penteulu arnynt eiryoet. ac y Cant Arthur eglyn.

Sef yu vyn tri Chaduarchawc
Mened a Llud llurugawc
A cholouyn Kymry Karadawc.

¹ Ellemenic. Medd Sion Balmer yn lle'r olaf, ac Ysgwydfrith march Llemenic, mab Mawan. Mr. Vychan ydoedd wedi chwanegu at trioedd y meirch wrth Tri 7 val hyn: Tri thom eddyftr ynys Prydain Gwineu gwddwf hir march Cai, a Grci march Edwin a llwyd march Alfer ap Maelgwn.

² Gwaynhwyn.

³ Bras y benren.

TRI XI.

Chornillo buwch Llawfrodedd farf-

TEIR prif fuwch ynys Pryd. Brech awc¹.
 fuwch Faelgwn Gwynedd a thonllwyd Felly terfynes troedd y meirch
 buwch meibion Olifer Gofgorddfawr a herwydd Sion Balmer.

LVIII. TRI eurgryd ynys Prydein. Cafwallawn vab Beli. pan aeth y
 geisfaw Flur hyd yn Rufein. a Manauddan uab Llyr pan uu hyt ar Dyuet. A
 Llew llaw gyffes pan uu ef a Gwydyawn yn ceisfaw enw ac arveu y gan aranrot
 y uam.

LIX. TRI brenhin a vuant veibon eillon. Gwryat vab Gwryan yn y Gogled.
 a Chadauael vab Kynuedw yg Gwyned. a Hyfeid vab Bleidic yn Deheubarth.

LX. TRI budr Hafren Katwallawn pan aeth y weith Digoll. a llu Kymru
 gantaw. ac Etwin o'r parth arall. a llu Lloegyr gantaw. ac yna y butrawd
 Havren oe blaen hyt y Haber. Ar eil kyuarws Golydan y Gan Einyawn vab
 Bled brenhin Kernyw. ar drydet calain uerch Idon vab Ner y gan Vaelgwn.

¹ Farchawc.

BONEDD SAINT YNYS PRYDAIN,

ALLAN O LYVYR

HAVOD YCHDRYD¹.

DEWI mab Sant. mab keredic. mab kuneda wledic. a nonn verch gynyr o gaer gauch ym mynyu y vam.

Docuael mab ithael mab keredic mab kuneda wledic.

Tyfful mab corun. m. keredic. m. kuneda wledic.

Carannauc. m. corun. m. keredic. m. kuneda wledic.

Pedyr mab corun. m. keredic. m. kuneda wledic.

Teilyau. m. enoc. m. hedun dun. m. keredic. m. kuneda wledic.

Guynlleu m. kyngar. m. garthauc. m. keredic. m. kuneda wledic.

Auan buellt m. kedic. m. keredic. m. kuneda wledic.

Kyngar m. garthauc. m. keredic. m. kuneda wledic.

Kyndeyrn m. kyngar. m. garthauc. m. keredic. m. kuneda wledic

Kynuelyn m. bleiddut. m. meiryaun. m. tybiaun. m. kuneda wledic.

Edern m. beli. m. run. m. maelgun. m. katwallaun llauhir. m. cinyaun yrth. m. kuneda wledic.

Einyaun vrenhin yn llynn. a feiryoel. ympenn mon. a meiryaun ymmerthyr.

Meiryaun yngkantref meibyon owein danwyn. m. cinyaun yrth. m. kuneda wledic.

Katwalaudyr vendigeit. m. katwallaun. m. katuan. m. iago. m. beli. m. run. m. maelgun. m. katwallaun llawhir. m. cinyaun yrth. m. kuneda wledic.

Deinyoel mab dunaut vyr. m. pabo poft prydein. a dewei verch leennauc y uam.

Affa m. sawyl ben uchel. m. pabo poft prydein. a guenaffed verch rein o riecinc y vam.

Kyndeyrn. m. garhwys. m. owcin. m. uryen. a denu verch leudyn luydauc odinas cidin yny gogleid y vam.

Gorust mab gueith hengaer. m. elphin. m. uryen. ac eiryoruy merch glydno cidin y vam.

Kadell. m. Uryen.

Buan m. ysgun. m. llywarch hen.

¹ Corf y llyvyr hwn ydoedd Meddyginiaeth Meddygon Myddvai; a Bonedd y Saint yn ei ddiwedd.

Lleudat yn henlli. a baglan yngkoet ac eleri ym penn nant guytherin yn rywynnyauc. atheguy. athevrydauc ifcoet. meibyon dingat m. nud hael m. senillt. m. kedic. m. dyfynwal. m. edynyuet. m. maxen wledic. a thenoi verch leudun luydauc. odinas eidin yny gogleu eu mam.

Katuan fant yn henlli. m. eneas ledewic o lydau. a guenteirbronn merch emyr llydau y uam.

Honnen ¹ m. guyndaf hen o lydau periglaur y gatuan. ac yr feint a unant ynghyt oes ac ef yn henlli.

Kynan. a dochduy. a mael. a fulyen. a thanuc. ac eithras. a llewen. a llenab. a theguyn. adoethant gyt achatuan yr ynys honn.

Padarn m. petrun. m. emyr llydau. kevynderu y gatuan.

Tedecho. m. annun du. m. emyr llydau. kevynderu y gatuan.

Trunyau m. diuuc. m. emyr llydau. kevynderu y gatuan.

Maelrys. m. gwydno. m. emyr llydau. kevynderu y gatuan.

Tegei ym maes llann glafiauc yn arllechwed. atherillo yndincirrh yn ros. meibyon ithael hael ohydau. allechit yn arllechwed. chwaer udunt uynteu.

Kybi mab felyf. m. gereint. m. erbin. m. custennin gorneu.

Padric. m. alvryt. m. goronuy o waredauc yn aruon.

Katuarch fant yn aberrych ynlllyn. athangun yn llann goet ym mon. a maethlu yngkarnedaur ym mon. meibyon caradauc vreichvras mab llyr marini.

Beuno. m. bugi. m. guynllin. m. gliwys. m. tegit. m. kadell. apheren verch leudun luydauc odinas eidin yny gogleu y vam.

Cannen fant ² m. guydllu. m. guydllu. m. gliwys. m. tegit. m. kadell. olann gaduc yngguent.

Tuffiliau. m. brochuael yfithrauc. m. kyngen. m. kadell dyrnlluc ac ardu verch pabo post prydein or gogleu y vam.

Llywelyn otrallung. m. tegonuy. m. teon. m. guinen den vrenduyt. a gumerth fant. m. yr llywelyn oed hunnu.

Elhaearn ymmaes kegittua ympowys. a lluchhaearn ynghetewein. a chynhaearn o ynys gynhayrn yneidyonyd. meibyon hyrgaruael mab kyndrayn oles tinwynn yngkaereinyaun ympowys.

Guyduarch m. amarus tywyffauc y'puyt.

Ystyphan m. mawán. m. kyngen. m. kadell dyrnlluc.

Pedrauc m. clemens tywyffauc o gornyu.

Tutclut. aguennocyl. a merin. a thutno ynghyngreadar. a feneuyr. meibyon y feithennin vrenhin o waes gwydno aorefgynnaud ymor ydir.

Peris fant kardinal o ruucin.

Bodo. a guynnin. a brothen fant. meibyon Glanauc. m. helyc voel otyno helyc.

¹ Henwyn. *Llyvyr Brook o Vawddaw.*

² Cadwg Catt, q. *Llyvyr Brook o Vawddaw.*

Tyvredauc ymmon. adwenyr ymottyffarru yntegeingyl. a theyrnaut yndyffryh cluyt. a thudyr yndarywein ynkeueilyauc. brodoryon. meibyon haustyl gloff. a diuanned merch amlaud wledic eu mam.

Keidau m. yayr guent.

Madrun verch wertheuyr brenhin yr ynys honn. ac ahiun llauvortyn idi.

Tecuan fant ym mon. m. carcludwys. m. kyngu. m. yspuys. m. kadraut calch uynyd. a chenaf verch tewdyr maur y vam.

Elaeth vrenhin. m. meuric. m. idno. ac onnen grec verch wallauc vab lleennate y uam.

Mechyll m. echwys. m. guyrn gohoec.

Kowy m. y niurvinen hen. a chainell gureic ovot angharat. yngholemaun y vam.

Deunauc fant. m. kaurdaf. m. kradauc vreichvras.

Collen mab petrun. m. coledauc. m. guyrn mel angell. merch kyuelch. m. tut dawal tutclut. o ethni wydeles y vam.

Idloes m. guidnabi. m. llawrodet varuauc.

Nidan ym mon. m. goruyn. m. pasgen. m. uryeh.

Dwyvael m. pryder. m. dolor dyfyr dieifyr a byrneich yny gogled.

Eurgein merch uaelgun guyned. m. katwallaun llawhir. m. cinyaun yrth. m. kuneda wledic.

Llonyan llau vur. ¹ m. alan ffergan. m. emyr llydau.

Guenan a noethon. meibyon gildas m. kadu ².

Gwrhei m. kadu ³ o penh ysteryueit yn aruifli.

Germon m. ridicus. ac yn oes gurtheyrn gwrtheneu ydoeth ir ynys honn. ac o freinc yr hanoed.

Dona ymmon. m. felyf. m. kynan garuyn. m. brochuael yscithrauc.

Public fant yn y gaer yn aruon. m. maxen wledic. amperauidyr ruuein. ac elen verch eudaf y vam.

Elien keimyd m. alltu redogauc m. carcluduys. m. cyngu. m. yspuys. m. cadraud calchvynyd. athecvan ⁴ verch teudur maur y vam.

Yma y tervyna boned feint cymry.

¹ Llioniaw llawhir. *Llyvyr Brook o Vawddwy.*

² Gwynyawg a Noethon meibion Gildas ab Caw. *Ibid.*

³ Gwr mab Caw. *Ibid.* ⁴ Gwel Tegvan yn y blaen, lle y dywedir Cenf verch tewdyr maur. Mae camgymeriad yma; ac o lyvyr Brook o Vawddwy y tynwyd ach Elien uchod, gan vod peth o'r diwedd ar goll yn Llyvyr Havod Ychdryd.

BONEDD Y SAINT,

NEU

ACHAU SAINT YNYS PRYDAIN.

Y CASGLIAD hwn a wnaed gan *Lewis Morris*, yn y flwyddyn 1760, allan o amryw ysgrivlyfrau hen iawn, dan enw *Bonedd y Saint*, ac *Achau y Saint*, drwy eu cymharu gyd a'u gilydd; ac hefyd drwy eu cyweirio, o gynnorthwy llyfrau ereill.

Un o'r llyfrau, o ba rai y crynôwyd hyn, ydoedd o waith *Thomas Wyn* ab Edmwnd ab Rhys ab Robert ab Ieuan Vychan, B. A. 1577. Hwn yn gyfredin a elwid Llyvyr *Watkin Owain*, gan ei fod eiddo y gwr hwnw, a oedd byw yn Ngwydyr wrth Lanrwt.

Thomas Wyn a wnaethai y llyvyr hwnw allan o'r Ysgrivlyfrau canlynol.

Llyvyr o eiddo *W. Salebury*, o'r Plas Ifav wrth Lanrwt; ac wedi hynx o eiddo Mr. Wyn o Vodysgallen. Arwydd am y llyvyr hwn yw S.

Llyvyr *John Brook* o Vawddwy. Ilwn fydd dan arwydd B.

Llyvyr *Robert Davies* o'r Llanerch; yr hwn ydoedd o groen, ac yn hen iawn; a Brut y Breninodd yn rhan rwyngŵ hono. Hwn fydd dan arwydd D.

Heblaw llyvyr *Watkin Owain*, a'i amryw awduron, bu y llyfrau canlynol yn gynnorthwy i *Lewis Morris*.

Llyvyr *Bodeulwyn*, yn Mon, o eiddo Ieuan ab Sion Wyn; wedi ei ysgrivenu yn 1579. Hwn fydd dan arwydd C.

Llyvyr *Henry Rowland*, dan arwydd R.

Llyvyr *Llywelyn Offeiriad*.

Llyvyr *Coch o Hergeft*.

Llyvyr *Achau Robert Vychan*, o'r Hengwrt.

Llyvyr *Llywelyn ab Meredudd*, neu Llelo Gwta.

Dau Lyvyr y Dr. *Thomas Williams*, o Achau y Saint, a ysgrivenid rhwng 1578 a 1609. Un o honynt a dyned allan o lyvyr *Thomas ab Llywelyn* ab Ithel o fwydd Flint; yr hwn ydoedd adysgriviad o Lyvyr y Llanerch, gyda chwanegiadau, o lyfrau ereill. Y llall ydoedd gasgliad o waith y Dr. *Thomas Williams* ei hun, allan o amryw lyfrau; ac yn cynnwys llawer o nodau cywrain, nad ydynt yn y llyvyr arall, o waith y gwr dyfgedig hwnw. Nid ynt y ddau uchod yn ol trevn yr egwyddor, eithyr, mal yn llyvyr Llanerch, Dewi Sant fydd yn y dechreuad.

A

ARIANWEN Vch Brychan; gwraig Iorwerth hirflawdd a mam Caenawc mawr. T. W. 2. Hwyrach mai Gwenlliw. yn Ll. S. Gwel. T. W. 2.—CLOC CAENOG.

Arthen ap Brychan, ym Manaw y mae ef yn gorwedd. C. a T. W. 2. Mae lle a elwid Rhiw Arthen wrth Aberystwyth.—RHIW ARTHEN.

Ane ap Caw Cowllwg. C. Mae Capel a elwid Coed Ane yn Mon.—COED-ANE MON.

Arddun benafgeill verch Pabo post Prydain mam Tyffilio ap Brochwel Ycythrog. Y Cyth roc. S. Gwel Tyffiliaw.—DOL ARDDUN.

Arddun Benafcell uerch Pabo post Prideyn, mam Tiffiliaw m. Brochvael efigithrauc. D. LM.

Asaph ap Sawl ap Pabo P. P. a Gwenafsed ach Reun hael o Ryfoniog i Vam. C. velly T. W. 2.

Asaph, Affa ap sawel benuchel ap Pabo post prydain, a Gwenfaeth ch Rhein o Remwg i fam. B.

Affa mab sawyl benuchel mab Pabo post Prydain a Gwenafsed uerch Rein o Rheinwc e Fam. D.—LLANHASSA.

Mae plwyv yn Nyfryn Clwyd, a elwir Llanaffa; ac efgobaeth Llanelwy a ddug yr enw hwn hevyd.—ST. ASAPH.

Affa ap sawl benuchel ap Pabo post Prydain ei fam oedd Gwenafeth verch Run hael o Ryfoniawg. Th. W. 1. Affaph, &c. I. Reyn hael o Ryfoniog ei fam. T. W. 2.

Avan Buellt, m. Cedric m. Ceredic m. Cuneda Wledic o Decued vch Degit voel o Benllyn e vam. D. LM.—LLANAVAN VAWR. LLANAVAN VACH. LLANAVAN y Trawfgoed.

Avan Buellt m. Cedric m. Ceredic m. Cuneda a Thegvedd vch Degit voel o Benllyn i vam. C. Cefnder Dewi. Th. W. 1.

Avan Buellt ap Caredic ap Cuneda Wledic a Thegvedi vch Tegyd Voel o Benllyn i vam. B. Eglwyfi yn dwyn enw Avan yw, Llanavan vawr, Llanavan vechan yn Muallt; a Llanavan y Trawfgoed yn Ngharedigion; ac yn Llanavan vawr y mae ei vedd hyd heddyw a'r geiriau hyn arni—

HIC JACET SANCTUS

AVANUS EPISCOPUS.

Mae Lewis Glyn Cothi yn son am dano vel hyn, Prydaf i Afan Buallt.

Aelhaiarn St. Gwel Elhaiarn.—LLANAEHLHAIRN.

Llanaelhaiarn yn Arvon; ac arall yn Meirionydd.

Arthne. Llanarthne, eglwys yn Nghydwelli, swydd Gaerfyrddin.—LLAN-ARTHNE.

Amo. Llanamo, eglwys yn swydd Vacshyved.—LLANAMO.

Rhosyr yn Mon a elwir Llanamo, yn hen lyvyr i R. Vychan o'r Heogwrt; ond Llananno yw yr enw yn y gymmydogaeth.

Anhun, llawforwyn i madrun verch Werthevyr frenhin ynys brideyn. D. L.M.

Aidan neu Aedan ap Gwruyw wyr Urien Roged, ni wyddys pa un ai Aidan frenhin ai Aiden Voyddog ydoedd yr hwn a rydd enw i Laniden ym Mon. Rowland. Ond gwel Nidan.

Amaethlu eg Carnedav'r e Mon mab Caradauc Urciohuras m, Llyr Marini. D. L.M. Gwel Maethlu.

Aelgyfarch ap Heli ap Glannog. T. W. 2. Gwel Boda.

Ailfyw fab dirdan a danadlwen verch Ynyr o Gaergawch ei fam. Th. W. 1.

B

BEUNO, ap Hywgi ap Gwynllyw ap Glywis ap Tegyd ap Cadell offer offeren vch. S.

Beuno ap Bugi ap Gwynlls ap Tegid ap Cadell deyrnllwg. B.

Beuno m. hywgy m. Guyn llyu m. Gliwis m. tegit m. Cadell a Pherferen uerch Lewdwn llydauc o dinas Eiddin en e Gogledd e vam, D. L.M.

Beuno ap Ingi ap Gwynlliw ap Prisc a Theneu verch Leuddyn Luyddog o ddinas Edwin yn y gogledd i fam. T. W. 1.

Beuno ap Binfî &c. ap Cadell deyrnllug Peren verch lawden luyddoc o ddinas Edwin, &c. T. W. 2.

Baglan ynghoed Alun, ap Nudd hael ap feyllt ap Cedig ap Dyfnwal hen ap Ednyvet ap Macfen wledig, a Thebri vch Lewdwn lueddawc o Ddin Eiddin yn y Gogledd i vam, B.—LLANVAGLAN. Gwel Lleuddad ei frawd. C,

Llanvaglan, ei eglwys, fydd yn agos i Gaernarvon.

Baglan ynghoed Alun ap Dingat ap Nudd, &c. megys Lleuddad. D. L.M. Gwel Lleuddad, Eleri, Tygwy, Tyvriawg, Gwytherin.

2. Baglan a Thanwg a Thwrog meib Ithel hael. Th. W. 1.

Boda a Gwynnyn Sapt, &c. D. L.M. meibion Helic ap Glanawc. Gwel Brothen.

Boda a Gwynnyn, a Brothen a Chelynin a Rychwyn ac Aelgyfarch meiblon Heli ap Glanawc. T. W. 2.

Neu Bodfan ap Heli ap Glannog o ddyno Heli i goresgynnodd mor eu tir. T. W. 2,

Brothen, St. mab Helic m. Glannawc o Dyno a oresgynnws mor ei dir. D. Ei frodyr oedd Boda a Gwynnyn, D. L.M. Gwel Bodfan.

Buan ap Pascen ap Llywarch. 8.

Buan ap Llywarch hen. Nage ap Yfcwn ap Llyw. hen. Yfgwyn. C. Gwel Cadell a Catyel.

Buan m. efgun m. Llywarch hen. D. L.M.

Buan ap Yfgwn ap Llywarch hen. T. W. 1.

Brychan Brycheiniog¹ ap Anllech goronawc² Brenhin Ewerddon, a Mârchell 'ch Tendric³ ap Tithffalt ap Teithrin ap Tathal ap Amun⁴ ddu Brenhin Groec, i Fam. C. Velly T. W. 2.

Tair Gwreig a fu i Frychan, nid amgen no 1. Eurbrawft. 2. Rhybrawft. 3. a Pherefgrî; a'i blant ef fydd yn un o'r tair Gwelygordd Saint Ynys Prydain, a'r ail yw Plant Kunedda Wledic, y drydedd yw plant Caw o Brydein. C.

Mewn lle arall o'r un llyvyr dywedir mai mam Kynawc vab Brychan oedd Banhadlwedd 'ch Banhadle o Fanhadla Ymhowys.

O LYVYR BODEULWYN

ENWAU PLANT VRYCHAN.

MEIBION VRYCHAN.

1. KYNAWC. 2. Cledwyn. 3. Dingad. 4. Arthen. 5. Kyvleuyr. 6. Rhain. 7. Dyfnan. 8. Gerwyn. 9. Kadawc. 10. Mathayarn. 11. Pascen. 12. Neffei. 13. Pabiali. 14. Llecheu. 15. Kynbryd. 16. Kynfran. 17. Hychan. 18. Dyfric. 19. Kynin. 20. Doctvan. 21. Rhawin. 22. Rhun. 23. A Chledawc 5. C.

MERCHED VRYCHAN.

1. GWLADUS. 2. Arianwen. 3. Tanglwt. 4. Mechell. 5. Nevyn. 6. Gwawr. 7. Gwrgon. 8. Eleri. 9. Lleian. 10. Nefydd. 11. Rhiengar. 12. Goleuddydd. 13. Gwenddydd neu Wawrddydd. 14. Tydieu. 15. Elined. 16. Keindrych. 17. Gwen. 18. Kenedlon. 19. Kymorth⁶. 20. Dwynwen. 21. Keinwen. 22. Tydvyl. 23. Envail. 24. Hawyfl. ac yn 25. Tybie. C.

Bigel, hwyrach Vigilius. Llanvigel, Eglwys ym Môn.—LLANVIGEL.

Maen y Bigel, careg yn y mor yn ymyl Môn; arall wrth Enlli.

Bach ap Karwed, a adeiloedd yr Eglwys Vach yn fwydd Ddinbych, os gwir y chwedyl.—EGLWYS VACH.

Berrys. Llanverrys. Eglwys yn Ial, Dinbych.—LLANVERRYS.

Brynach. Llanvrynach, Eglwys ym Mrocheiniog.—LLANVRYNACH.

Brynach Wyddel a enwir yn y Triodd.

¹ Brycheiniog. ² Goronawc. T. W. 2. ³ Teudric. T. W. ⁴ Annun. T. W. ⁵ Cayan fydd eisia yma. ⁶ Cymorth fydd yma yn lle Ciydai.

Y Brid, [Saint y Bride], h. y. St. Brides yn Saefoneg: Eglwyfi o'r enw yn Morganwg, Penfro, a swydd Vynwy.—SAINT Y BRID.

Y Wyddes St. Brigid. yw hon, yn Gymraeg a elwir San Ffraid Leian.—Gwel Llan Saint Ffred.

Mae 2 eglwys iddi yn Macfhyfed, 1 yn Brych. 2 yn Morganwg, a 2 yn Mynwy, i gyd 12 eglwys.

Bodfan,

Bodfan, Ernin, Brothen a Brenda meibion Helic ap Gwannauc¹ y rhain a orefgynnodd mor eu tir. Th. W. 1.

Bodfan Sant yn Abergwyngregin yn Arllechwedd uchaf mab Helig ap Glannog. T. W. 1.

Yn llyvyr Llanerch vel hyn, Boda Gwynnau a Brothen, meibion Helig ap Glannauc. L. M.

Brenda St.

Gwir a ddywaid faint Brenda

Nid llai cyrchir y drwg na'r da.

Bliglyd a Gwynhoydyl a merini a Thyneio ynghyngreawdr, meibion i feithinin frenhin a orefgynnodd mor eu tir o faes gwyddno. T. W. 2.

Camgymmeriad yw yr enw yma, mae yn debyg, am y darlleniad hwn yn llyvyr Llanerch, Tutglyt, Gwynhoedyl, merin a Thudno vender a Sennevyr meibion Seithinin frenhin.

C. neu K.

KADWC, neu Kadauc neu Kadawc neu Kadwc Sant ap Gwynlliw ap Glywis ap Tegid ap Kadell, S.—Kadwc Sant m. Gwynlliw m. Gliwis m. Tegid m. Cadell. D.—LLANGADOG VAWR, swydd Gaervyrddin.

Kadwg ap Gwynlliw ap Glwys ap Tegid, ap Cadell o Langadog yn Gwent. B. Gwel Cattwg.—LLANGATWG DYFR. Wyfsg Ll. Gattwg meib. Afel Ll. Gattwg Clennig. i gyd yn Mynyw.

Kadawc ap Brychan yn ffrainc y Gorwedd. C. velly T. W. 2.

Kadell ap Urten. B.

Catyl m. Uryen. D. L.M.

Kadell ap Urien ap Buan ap Yfgwyn ap Llywarch hen &c. C. Gwel Buan.

Camddarllead yw hwn hevyd o lyvyr Llanerch, yn mha un nid oes dim perthynas rhwng Buan a Chatyel.

Kadvan St. yn Enlli ap Elicias ledwyr o Lydaw, a Gwen teirbron 'ch Emyr Llydaw i vam. C. velly T. W. 2. Elias Letwyr.—LLANGADVAN, Cd. Caereinion.

Catvan Sant en Enlli m. Eneas Ledewic o Lydaw a Gwentairbron, merch Emhwr llydaw e uam. D. L.M. Eneas Ledwig. Th. W. 1.

¹ Glannawc.

Kadvan St. yn Enlli ap Eneas Ledewig o Lydaw a Gwen Teir e fon¹ 'ch Emyr Llydaw i vam. B. S. I Gadvan y perthyn Eglwys Towyn Meirionydd.

Kaffo St. mab Caw o Frydain, H. Rowland. Ei eglwys yw Llangaffo yn Mon.—LLANGAFFO MON.

Mae Fynnon Gaffo yn y plwyf hwnw, lle yr aberthid ceiliogod ieuainc, i'r fant i rwystro i blantgrio.—Yr oeddyrhai hyn yn dda eu blas i'r eglwyswr. L.M.

Cadvarch St. yn Abercirch yn Llŷn ap Carawdawc Vreichfras, &c. B.

Kadarch St. yn Abererch yn Lleyn. S. ap Cowrda ap Car. I. Freichfras, &c. S.

Kadvarch St. yn Abererch yn Lleyn ap Cowrda ap Cariadawc Freichfras. C. Gwel Tangwyn a Maethlu ei frodyr. C.

Cadvarch Sant yn abererch yn lleyn a Thangvn yn llangoed ac amaethlu yngherneddawr ymmon meibion Caradauc freichfras ap Llymmerini. D. L.M. o degau eurfron eu mam. T. W. 2.

Kayan neu Caian.—TREGAYAN.

Tregayan eglwys yn Mon, a hwyrach Llangian yn lleyn. h. y. Llangaian.

Cayan ap Brychan yn Llangayan. T. W. 2.

Karanawc ap Corun, megys Tyrnoc. C. Gwel Padran.—LLANGRANOG yn Ngheredigion.

Kathan ap Cowrda. B.—LLANGATHEN, swydd Gaervyrddin.

Cathan ap Cowrda ap Caradog freichfras ap Glywys ap Tegid ap Cadell a Fferyfferen ferch Lewddyn Luyddog i fam. T. W.

Kattw.

Kattwg. Llangattwg. Gwel Kadauc a Cadwc.—LLANGATTWG, Mynyw. LLANGATTWG. Brych. LLANGATTWG Glyn Nedd. Morg.

Kedwyn, ap Gwgon Megwron ap Predur ap Oliver, a Madrun 'ch Gwertheyvz Vrenhin e vam.—LLANGEDWYN, S. Ddinbych.

Camgyimmeriad yw hyn oll. Gwel Keidiaw, Madrun ac Anhun.

Kedwyn ap Gwgon me Gwron ap Predur ap Oliver Gofgorddfawr a Madren vch Gwrtheyrn i Vam. C.

Velly yn T. W. 2. eithyr Madryn. Bai etto yw hwn. Gwel Madrun.

Nid oes perthynas rhwng Kedwyn, Keidiaw, Madrun ac Anhun.

Caw Arglwydd Cwm Cawlwyd. C.

¹ Yn ll. Llanerch Gwen Teirbron merch embyr llydaw e vam.

It is surprising how these MSS. agree in this blunder Teirefon!

This Cadvan being a nobleman and son-in-law of the king of Armorica, came over with Uthur Bendragon, or his son King Arthur, and a great number of pious and learned men in his retinue, and chose for his residence Ynys Enlli, (that is the Monastery in the Isle of Bardsey,) where he was an Abbot, and many of his followers had churches dedicated to them. See Cynon and Kynan, Padarn, Tydecho, Trunnyaw, Hewyn, Doctwy, Mael, Sulyen, Tanwc, Eithras, Llywan Llyuab, Tecwyn Maelrys.

Keinydr St. Gwel Rhiengar. C.

Keindrych vch. Brychan, ynghaer Godolawr. C.

Keindrych neu Ceindreg 'ch Brychan ynghaer Godolaur. T. W. 2.

Keinwen 'vch Brychan ym Mon. C. velly T. W. 2.—LLANGEINWEN, Mon.

Kenedlon 'vch Brychan y fydd yn y Mynydd. C. yn Mynydd Cymorth. T. W. 2.

Kledawc ap Brychan y fydd y'nghaer Gledawc yn Lloegr. C. velly T. W. 2.—CLITAUCUS. Lib. Landav. donat.

Mewn llyvyr arall, Y'nghaer Llydau yn Lloegr. Qu. ai y Dre hir¹ yn Euias.

Kledwyn ap Brychan a orfsgynawdd Ddeheubarth. C. a T. W. 2.

Klydai 'ch Brychan yn Emlyn. C. velly T. W. 2.—EGLWYS CLYDAI, yn S. Benfro.

Kollen², ap Gwynawc ap Clydawc ap Cowrda ap Caradawc freichfras, &c. ac Ethni Wyddeles ei fam. C. velly Tho. W. 2. Ethin wyddeles T. W. 2. & Gwyniawg.—LLANGOLLEN, fwydd Ddinb.

Keidiaw, Ane ac Aeddan Voeddog ap Caw Cowllog, a oeddynt a'u heglwyfi yn y Coedane a Rhodwydd Geidio. H. Rd.—EGL RHODWYDD GEIDIO yn Mon. LLANGEIDIO yn Arvon.

Keydyau m. Enyr Gwent. D. L.M.

Kristiolus yn Lledwigan ym Mon, a Rysted yngheredigion Meib. Howel Vychan ap Howel ap Emyr Llydaw. C. velly T. W. 2. Rhyflut.—LLANGRIST-IOLUS yn Mon.

Onid yn llyvyr H. Rowland.

Kristiolus ap Owen ap Yner o Frydain fach.

Cristiolus fab Hywel ap Ymyr Llydaw. Th. W. 1.

Kwyfen. Kwyns, Ll. Watkin Owain.—LLANGWYVAN ym Mon. LLANGWYVEN. Dyffr. Clwyd.

Kwyfen ap Brwyneu hen ap Corthi o Gwyn dyfnoc ap Medrod ap Cowrda ap Caradoc Freichfras, &c. C.

Kwyfen ap Brwyneu hen. Th. W. 1.

Cwyfen ap Brwyneu hen ap Corthi o Ieyn. T. W. 2.

¹ Perhaps Langtown, in Herefordshire, near the river Munnow, or Mynwy.

² The transcriber of which says, or Mr. Ed. Llwyd, In Misto quodam recentiore in quo Buchedd Collen, Sic legimus, Collen St. ap Gwynawg ap Cadellawg ap Cowrdaf ap Cariadawg Vreichfras, &c.

The words of the Davies MS. are these,

Collen m. Petwrn m. Coledauc m. Guynn. D. L.M. And the sentence following is another Saint, Melingell merch Ricwlff, m. Tudawal tudelyt ac Ethni wyddeles e niam. Gwel Melangell.

Kwyueu m. Hwrrwineu hen a Chamell gureic o Uot angharet eg Coleianh e
vam. D.

Kybi. ap Seleft ap Gereint ap Cwftennin ap Gornu. S.—CAERKYBI, Mon.
LLANGYBI, Arvon. LLANGYBI, Ceredigion. LLANGYBI, S. Vynwy.

Cybi ap Selyf ap Geraint ap Erbin ap Cwftennin Gorneu. B.

Kebi m. Selyf m. Gereint m. Erbin m. Cwftennin Gorneu. D. L.M.

Kybi ap Selyf ap Geraint ap Erbin ap Cwftennin Gorneu a Gwen 'ch Gyngyr
o Gaer gawch yn Myniw i Fam. C.

Eraill mai Tonwen 'ch Gynyr y gelwid hi. C. velly T. W. 2.

Nai Gyngar ac Iestin ydoedd, ac Efgob Môn, medd rhai. H. Rowland.

Cybi fab Selyf fab Geraint fab Erbin fab Cwftennin goronog a Gwen ferch
Ynyr o Gaergawch i fam. T. W. 1.

Mewn man arall,—ap Cwftennin Gorneu. T. W. 1.

Cybi, &c.—Cwftennin Gornueu a Gwen verch Gyngar o Gaergawch yn
Mynyw ei fam. T. W. 2.

Kadwaladr Vendigeid ap Cadwallon ap Cadvan ap Iago ap Beli ap Rhun.
C.—LLANGADWALADR, Mon.—LLANGADWALADR, Swydd y Waun.

Ond yn veius vel hyn mewn llyfrau ereill,

Kadwaladr Vendigeit ap Kyfwall.

Kadwaladr¹ Vendigt. ap Cadvan ap Iago ap Beli ap Rhun ap Maelgwn. &c.
B.

Y naill yn canlyn bai y llall.

Mal hyn yn llyvyr Llanerch.

Cadwalader Vendigeit m. Catwallawn m. Catvan, m. Yago m. Beli m. Run
m. Maelgun m. Catwallawn llauhir m. Einnyawn yrth m. Cunedda Wledic.
D. L.M.

¹ Llangadwaladr, in Anglesey, is a church dedicated to this royal saint. He was the last king of the Ancient Britains, and was be-monkt and sainted by the Pope of Rome, Sergius. A. D. 665. R. V. but 688. Galfr. and Caradoc.

His grandfather, Cadvan, had been buried at this church, whose ancient name was Eglwysfael, but afterwards was dedicated to St. Cadwaladr.

The inscription on Cadvan's tomb is on a stone, put as a lintel over the south door of that church; part of it hid in the wall by the incurious mason.

CATAMANUS REX SAPIENTISIMUS

OPINATISIMUS OMNIUM REGUM.

This I copied from Rowland's Mona, but I would have the stone again more narrowly examined. L.M.

Kynan, a ddaeth gyda Chadyan i'r Ynys hon. B.

Kenon a ddaeth o Lydaw ygyta Chatvan er enys hon. D. Gwel Kynon.

Kynawc, ap Brythan Merthyr. ac ym Merthyr Kynawc ym Mrecheiniog y mae 'n Gorwedd a Banhadlwedd 'ch Banhadle o Fanhadla ym Mhowys i vam.—C. a T. W. LLANGYNOG ym Mechain Mochnant. LLANGYNOG yn Derllysg, S. Gaervyrddin.

Tebyg mai cariadwraig oedd hon : Gwel Brychan a'i dair gwraig.

Kyndeyrn Garthwys ap Ywein ap Urien a dengw 'ch Lewdwn Luydauc, &c. i vam. B. K. &c.—LLANGYNDEYRN, fwydd Gaervyrddin.

Kyndeyrn Garthwys ap Y. ap U Reged ap Cynfarch ap Meirchiawn gul ap Grwîl ledlwm ap Cenau ap Coel, a Dwynwen 'ch Ladden lueddog o ddinas Edwin (Eidyn) yn y Gogledd i vam. C.

Yr oedd Cyndeyrn arall.

Kyndeirn ap Arthawc ap Keredic ap Cunedda. C.

St. Kentigern yn Llanelwy. MS.

Yn llyvyr Llanerch vel hyn—

Kyndeyrn garthwys m. Ewein m. Uryen a Diuw verch Lewdvn lluydauc e vam. D.

Yn llyvyr Th. W. vel hyn a Deuci verch Lewddun Luyddawg i fam o ddinas. Eiddin yn y Gogledd. Th. W. 1.

Kyngar. ap Arthawc ap Keredic, &c. C.

Cyngar ap Arthawg ap Ceredig ap Cunedda Wledig. T. W. 2.

Yr oedd Kyngar arall.

Kyngar ap Geraint. Gwel Iestyn. C.

Kyngar, Iestyn a Caw Cowilog (tad Keidio Ane ac Aiddan Voeddawg) oeddynt blant Geraint. Gwel Geraint ac Iestyn. H. Rowland.

Cyngar yn Llangefni. H. R.

Llangyngar yn fwydd Fflint.

Cyngar ac Iestyn a Cataw a Selyf, meibion Gereint ab Erbin ap Custennin Corueu ap Cynfor ap tutwal ap Eurmwr (neu morfawr) ap Caden ap Cynan ap Eudaf ap Caradoc ap Bran ap Llyr llediaith. T. W. 2.

Kynhaval St. ap Elgud ap Cadfarch o Lun ap Carad. freichfras Tub tabrawft neu Tuthlwyniaid i vam. C.—LLANGYNHAVAL, Dyffryn Clwyd.

Cannavel Sant ap Elgud ap Cadfarch ap Caradog freichfras. Tubrawft a hanoedd o'r T. W. 1.

Cynhafal fant ap Elgud ap Cadvarch o Lelyn ap Caradoc freichfras. Tubrawft ferch Tuthlwyniait ei fam. T. W. 2.

Kynhaearn St. yn Eñonydd ap Cynwel ap Cyndrwyn olys Tudwynnan yn Kered. S.—LLANGYNHAEBARN. Arvon.

Kynhaearn yn Eiddionydd a Hugarval ap Cyndryoyu o lyftin Wcnnan Ynghaer Einiawn. B.

Yn llyvyr Llanerch vel hyn—

Kynhaearn en eidyonyd m. kervael m. kendrwyn o lyftin wynnan en Kercinnyaun. D. LM. Gwel ei frodyr Elhaearn a Llwchaearn.

Cynhaearn yn Ynys yn Efonydd mab i Garanvacl ap Cyndrwyn o Lyftenwynnen yngheredigiawn. T. W. 1. yn veius o D. Ei frawd alhaearn ynghegidva ymhowys. T. W. 1.

Kynbryd ap Brychan y fydd St. yn Llanddulas. C. vclly T. W. 2.
Kymryd neu Kyvryd. Ed. Llwyd.

Kynvyw a Kyniw, Kynvyw St. ap Gwynlliw ap Gliwys ap Tegid ap Cadell.
S. LLANGYNIW, Powys, Cwmd. Caereinion.
Kynvyw fant m. Gwynllyv m. Gliwis m. tegit. m. Cadell. D. LM.

Kynon, a ddaeth i'r ynys gyda Chadvan. C. Gwel Kenon. Gwel Cadvan.

Kynvarch. Sanctus Kynvarch yn ffenestr Eglwys Llanvair Dyffryn Clwyd.
Kynvarch a ddyveifiawdd yr Ysgrifen ar y garreg wrth Langollen.
Conmarch pinxit hoc Chirographum Rege suo Poscente Concen, &c.

Kymorth 'ch Brychan yn Emlyn ai chwaer Clydai gyda hi. C.
Clydai yn Emlyn. T. W. 2¹.

Kynvarwy ap Awy ap Llehenog Arglwydd Kernyw.—LLECHGYNVARWY.
Ei Eglwys yn Llechgynvarwy Mon. H. R.

Kynin ap Brychan fydd Sant yngwlad ddyfed, yn y lle a elwir Llangynin a'i Weision, neu a'i Veibion. C. vclly T. W. 2. neu Kynyn.—LLANGYNIN,
S. Gaervyrddin. Yn anghywir Llangynan.

Kynvran ab Brychan y fydd Sant yn Llyfvaen yn Ros. C. vclly T. W. 2.
Rhad duw a Chynfran lwyd ar y da, Meddynt wrth offrm dros wartheg yn ffynon Gynfran yn Llyfvaen, medd Ed. Llwyd yn ei Itinerary.

Kynydyn ap Bleiddid ap Meiriawn ap Tibiawn ap Cunedda Wledic. B.
Ai onid yr un a Canotinn, yn yr argraf ar gareg yn mynwent Llanwnnw yn S. Garedigion? L. M.

Kyflcfyr ap Brychan Merthyr, ac a fydd yn Gorwedd yn Sant Yngheredigion yn Neheubarth. C. vclly Th. W. 2.

¹ But with him there is no daughter of Brychan called Cymmorth. One of them called Cenetion lies in Mynydd Cymorth. L.M.

Kwylllog Steq. chwaer i Gildas ap Caw, medd H. R. a gwraig Medrawd.—
LLANGWYLLLOG, Mon.

Kedol.—LLANGEDOL ARVON.

Llangedol yn mhlwyv Pentir wrth Bangor Vawr.

Klynin ap Heli ap Glannog. T. W. 2. Gwal Boda.—LLANGLYNIN.
Llanglynin yn Arvon; arall yn Meirion.

Kelert.—BEDD KELERT. LLANGELER.

Bedd Kelert, yn Arvon; hevyd Llangeler yn S. Gaervyrddin.

Kedryn.—LLANGEDYRN.

Llangedryn yn Lleyn.

Kurig : St. Eglwys yn Arwyfli a elwir Llangurig.—Un a ddwg—Gurig
lwyd dan gwr ei glog.—LLANGURIG. Arwyfli, Eglwys Ild a Churig. Mor-
ganwg. Egl. Rorth Gurig. Morg. Capel Curig a'i fam Iulita, yn Arvon.

Kynllo St. yn Rhaidrwy fab Mar fab Cenau fab Coel. T. W. 1.—
LLANGYNLLO. Ceredig. LLANGYNLLO, Maesfych.

Kwpllo.—LLANGWNLLO. Cered. wrth Kilkennin.

Kynvelyn St.—LLANGYNVELYN. Ceredigion, Geneu'r Glyn.

Kenvelyn m. Bleidud m. Meiriawn m. Tibyawp m. Cunedda Wledig.
D, LM.

Karawn neu Caron yn Neheubarth. T. W. 1.—TREGARON. Ceredig.

Kolmon neu Kolman St.—LLANGOLMON, S. Benfro,

Katrin neu St. y Catrin.—EGLWYS SAINT Y CATRIN. Tir Dewi. LLANISTIN
yn Mon,

Sain Cler neu St. Clares 2.—ST. CLARE. S. Gaervyrddin,

Caio.—CYNWYL GAIO.

Kynheidion neu Kynhaiddion. Gwel Tegiwc.—LLANGYNHEIDION. Cydweli.
Cynneiddian 3 ap Ynyr gwent a Thegiwg ei chwaer, eu mam oedd Radrun
verch Gortheriyr frenhin, T. W. 2. Gwel Ceidiaw.

Kwddwt.—LLANGWNNWR, S. Gaervyrddin.

Kenych neu Kynych. L. G. Oothi.—LLANGENTYCH. S. Gaervyrddin,

Kammarch St.—LLANGAMARCH, Brychein.

Kanten.—LLANGENTEN. Brychein.

Kynydyr St.—EGLWYS MAIR A CHYNYDYR. Brych.

¹ See his Legend in Giraldus Cambrensis. Itin. Cambr.

² This is a Norman Saint.

³ Over Cynneiddian is interlined Ceidiaw.

Kenau St.—LLANGENWY. Brych.
 Krallo St.—LLANGRALLO. Morg.
 Kynwyd St.—LLANGYNWYD FAWR. Morg.
 Kaivan.—LLANGARVAN. Morg.
 Kiwg St.—LLANGIWG. Morg. LLANGIWG. Mynwy.
 Kyfelach St.—LLANGYFELACH. Tir Gwyr Morg.
 Kynydd St.—LLANGYNYDD. Tir Gwyr.
 Koven.—LLANGOVEN. Mynwy.
 Kyvwy St. neu Kiviw.—LLANGYVIW neu LLANGIVIW. Mynwy.
 Kiwa St.—LLANGIWA. Mynwy.
 Keydyav m. enyr guent. D. LM. Gwel Kcidiaw ap Caw.—CAPPEL
 CEIDIO.
 Ceidiaw ap Ymyr gwent. T. W. 1.
 Cowrda yn Llangoed ym Mon. Th. W. 1.
 Cammab Sant (brawd Cadog) ap Gwynllyw. T. W. 1.
 Cwyfyn fab Arthalun o Lyn achlach. T. W. 1.
 Cataw ap Geraint ap Erbin. Gwel Cyngar. T. W. 2.
 Cedol Sant ymhlwy Pentir, wrth Fangor fawr yngwynedd. T. W. 1. Gwel
 Kedol.

D

DEINIOEL ap Dynot ap Pabo Post Prydain.—LLANDDEINIOEL.
 Deinioel ap dynot Va ap Pabo P. Prydain a dwywai 'ch Lecnawg i vam. B.
 —DEINIOEL mabfant Bangor vawr. LLANDDEINIOEL. S. Garedigion.
 Deiniol ap dunawd ap P. B. P. ap Arthwys ap Arar ap Cenan ap Coel, &c. a
 dwynwe 'ch Gwellawc Llienawc i vam. C.
 Deinyoel m. Dunaut Uwyr m. Pabo post prydein a Dwyrwei uerch Lennawc o
 vam. D. LM.
 Deinioel ap dunawd Wr ap Pabo post Prydain a dwyrwei ferch Lennawc i fam.
 Th. W. 1.
 Mewn lle arall, dwywy ferch Banallie i fam. Th. W. 1.
 A Dwyrwei ferch Gwallawg ap llecnawc ei fam. T. W. 2.
 Deinioel neu Deiniel fab. mab y Deinioel uchod.—LLANDDEINIOEL FAB. yn
 Mon.
 Dewi¹ ap Sant² ap Codic ap Caredic ap Cunedda wledic a Nort (neu Nonn)
 'ch Gynyr o (neu Ynyr o) Gaergawch i vam. B.

¹ Dewi ddyfrwr, i. e. David the waterman; because he lived on water before
 he accepted of a bishopric.

² Xanthus.

Dewi m. Sant. m. Keredic m. Cunedda wledic a Nonn uerch Kenir o Gaer Gauch e Menyv e vam. D. LM.

Dewi ap Sant ap Ceredic ap Cunedda wledic ap Edyrn ap Padran beifrudd. C.

Mam Dewi oedd Non 'ch Gynyr o Gaergawch y Myniw. C.

Mam Cynyr o Gaergawch oedd Anna verch Uthur Bendragon. Sim. Vychan apud Tho. W. 2.

Y faith Gefnder fant
Dewi a Chybi achubant beunydd
Dwyn Beuno yn Warant
Dingad Cynfarch a barchant
A Deinioel a Seirioel fant.
Dyna'r faith eurfraith arfer gan Feudwy
Gwynfydu bob amfer
A fu'n y Maen graen grynder
A'r faith a 'rifodd y fer.

Dier, (Chwaer Tyfrydog) merch Arwyfl Gloff. B. Gwel Diheyuyr.

Dier ymodffarri ynghegl. C.

Dier ymhot varu ynhegeingl. C. m. Arwyfl Gloff, &c. Gwel Tyfrydog.

Digan.

Digain yn Llangerniw ap Cuftennin Gorveu. C.

Digain yn Llangernyw ap Cuftennin Gorneu. T. W. 2. Gwel Ysgin.

Dingad ap Brychan, yn fant yn Ngwent is Coed y mac'n Gorwedd. C. a T. W. 2.

Dingatt ap Nudd hael oedd Tad Lleuddat. Gwel Lleuddat.

Dochdwy, Dochary a ddoeth gyda Chadvan i'r Ynys hon. C.

Dochdwy a ddaeth i'r Ynys hon gyda Chadvan. C. velly Th. W. 1.

Dothdwy, a mael a fulyen, &c. a doethant o Lydau ygyt a Chatvan e'r enys hon. D. LM.

Dogfael (Dochvael) ap Ithael ap Ceredic ap Cunedda Wledic. B. a C.—
Sr. DOGMÆL. S. Benvro.

Dochvael ap Ithael hael.

Docvael. C.

Dogfael ap Ithael hael ap Cedec ap Ceredic ap Cunedda wledic cefnder Dewi. —T. W. 1.

Docuael m. Ithael hael m. Keredic m. Cunedda wledic. D. L.M.

Dogfel yn Nhalebolion. T. W. 1.—LLANDDOCWEL. Mon.

Dogvan.

Docvan a Rawin a Run meib Brychan ni wn i ple i maent yn gorphowys. C. velly T. W. 2.

Dona ynghathgoed ym Mon ap Selyf ap Cynan Garwyn ap Brochwel Yf-githrog, &c. C. velly T. W. 2. ac, Ynghraffgoed uwch ynghathgoed ym Mon.—LLANDDONA.

Dona ap Brochwel Yfgythrog. S.

Don m. Non ap Selyf ap Cynan garwyn ap Brochwel Ycithrog. B.

Dwynwen¹ ch Vrychan a Cheinwen ei chwaer, fydd Santefau yn Llanddwyn ym Mon. C. velly T. W. 2.—LLANDDWYN, ym Mon.

Dwyvael ap Pryderi neu Pryder ap Dolor deini o Ddeifr a Brynach yn y gogledd. C. velly Th. W. 2. yn veius yn lle, Dwyuael m. Pryderi m. dolor deiuyr o deiuyr a brennych en e gogledd. D. L.M.

Dwyfel yn Llanvair yn Llyn. T. W. 1.

Dyfnan ap Brychan ym Mon; y Llanddyfnen y mae yg Gorwedd. B.

Dyfnan ap Brychan yn llanddyfnan. T. W. 2.

Dyfnog, Dynawc sant ap Medrawd ap Sawdaf ap Caradawc freichfras. B.

Camddarllead o—

Dyfnau Sant m. Medraut m. Courdaf m. Caradawc ureichuras. D. L. M.

Camddarllead o—

Dyfnog ap Madredd ap Cowrda ap Caradauc freichfras. Th. W. 1.

Dyfrig ap Brychan fydd sant yngheredion. C. velly T. W. 2.

Dubricius archeſgob Llandaf. Gwel Lib. Landav.

Dwywc.—LLANDDWYWE yn Arddudwy.

Ar y ful Cyntaf ar ol dygwyl Ddywa y cedwir gwylmabſant Dimmeirchion. Ed. Llwyd.

Diheyuyr e mot y Uarru en tegeingl m. Hawyſfel gloff o Lywanned uerch Amelavd wledyg ei fam. D. L.M. Gwel Dier.

Dolor ap deifr o ddeifr a bryneich yn y Gogledd. T. W. 1.

Dannwc a Samarws y Saint ym Mhenial ym Meirionydd, Th. W. 1. Gwel Tanwc.

Doget. T. W. 1.—LLANDDOGED.

Doged ap Cedig ap Cunedda wledig frenhin. T. W. 1.

Dolgar merch Gildas ap Caw arglwydd Cwm Cawlwyd. T. W. 2. Gwel Gwynnawg.

¹ This Saint, among the Welsh, was, like Venus among the Romans, the protectress of all love affairs. David ap Gwilym's Petition to her is a master piece.

Derfel gadarn Sant a Dwywei, meibion Hywel ap Emyr llydaw. T. W. 2.
 Owe! Herbert's Life of H. 8.—LLANDBERFEL.

E.

EDWEN, Santes o Lin Saeson, naill ai Merch ai nith i Edwin frenhin Northumberland yr hwn addygwyd i fynu yn llys Gadvan ynghaerfegaint; ym Mon mae ei heglwys. R.—LLANEDWEN. Mon.

Edwn, neu Edeyrn ap Beli ap Rhun ap Maelgwn ap Cadwallawn law hir ap Einiawn Yrth ap Cunedda wledic. B.—EGLWYS EDERN. Lleyn.

Edyrn ap Lludd ap Beli, &c. ap Cyfwallon. C.

Ederm m. Nudd m. Beli m. Run m. Maelgun Gwyned m. Catwallawn llawhir m. einnyaun yrth m. Cuneda wledic. D. L.M.—BODEDERN. Mon.

Ederm ap Beli ap Run, &c. mal yn D. Th. W. 1.

Egryn ap Gwrydr drwm ap Gwedrawc ap Geraint ap Garanawc ap Glewddigar ap Cynwae Rychwain o fod Rychwain yn Ros. C. velly Tho. W. 2. eithyr Cynwag Rychwain.—LLANEGRYN.

Egryn ap Gwydrdrwm ap Gwedrawg ap Geraint ap Caranog ap Glewddigar ap Cynwal ap Rychwin o vod Rychwin yn Rhos. T. W. 1.

Einion Frenin ap Einion Yrth ap Cunedda wledic. S.—LLANENGON neu LLANEGNION. yn Lleyn.

Einion frenin yn Llŷn ap Ywain danwyn ap Einiawn Yrth ap Cunedda wledic. B.

Einnyawn frenhin en Lleyn m. Ewein danwyn m. Einnyawn Yrth m. Cuneda wledic. D. L.M.

Einion frenin yn Llun, a Seiriol ym Mhenmon a Meirion yn y Cantref, Meibion Ywain Danwyn ap Einion Yrth, &c. C.

Elldyd.—LLANELLYD yn Meirion.

Am dano nis crybwyllir amgen nag Elldyd farchog ydoedd. Ed. Llwyd's Itinerary.

Eurgain, 'ch Maelgwn Gwynedd. S. B. C.—LLANEURGAIN.

Eurgein uerch Vaelgwn Gwynedd m. Catwallawn llawhir m. Einnyaun yrth m. Cuneda wledic. D. L.M.

Eithrias a ddaeth gyda Chadvan i'r Ynys hon. B. D.

Eithras a ddaeth, &c. C.

Eithras a doeth o Lydav ygyt a Châtrân er Enys hon. D. L.M.

Elaeth frenin ap Meuruc ap Idno, ac Omen Grog¹ verch Wallawc ap Llecnawc ei Fam. B.—CAPEL ELAETH. Mon.

¹ Darllen Onien Greg.

Elaeth frenin ap Meuruc ap Idno ac Elen wallawc luyddawc ei fam. C. Elen vch Gwallawc ap Llienawc.

Elaeth vrenhin m. Mauryc m. Idno ac Onnen uerch wallawc m. lleennawc ei fam. D. L.M.

Elaeth, &c. ap Meirchiawn ap Grwft ap Cenau ap Cael Godhebog o Elen walldawc luyddawc ei fam. T. W. 2.

Bai o'r un achos a'r un yn C.

Elen 'ch Goel godeboc, a honno a gavas y groes vendigaid wedi ei chuddio o'r Iddewon¹ yn y ddaiar. C. velly T. W. 2.

Enghenel wyr Frychwel yscithroc ym Mon. y mae ei Lann.—LLAN-ENGHENEL.

Elhaearn ynghedigfa ym Mhowys ap Hugarvael ap Kyndrwyn o Lyftinwennan ynghaereiniawn. B.—LLANAEHLHAYARN.

Aelhayarn yn Cegidva yn Powys ap Kyrvael ap Kyndrwyn o Lys Tydwynnan yngheredigion. S.

Elhaearn eg kegitva em Powys m. Keruael m. Kendrwyn o Lyftinwynnan en Kereinyaun. D. L.M.

Morfael ap Cyndrwyn o Lyfwynnan. T. W. 2.

Eliau Keimiad ap Kallgu redegoc ap Carcludwys ap Cyngan ap Yspwys a Chenaf 'ch Dewdwr mawr i fam, Chwaer i Rys ap Tewdwr mawr. C.

Bai garw.

Elien keimied ap alltu redegawc ap Carcludwys ap Cyngu ap Yspwys ap Cadrawd Calchvynydd a Thegvan verch Tewdwr mawr ei fam. B.

Dyma y darllead iawn—

Elyen keimyat m. Alltu redegawc m. Carcludwys m. Kyngu m. Yspwys m. Cadrawd calchuenyd nav uerch teudwr mawr e fam. D. L.M.

Elien ap Alltu redegawc ap Carcludwys ap yspwys ap Cadrawd Calchvynydd o Gyna verch tewdwr mawr ap Emyr llydaw ei Fam. Th. W. 1.

Elen Ceimiad ap Callgu redegawg ap Carcludwys ap Cyngen, &c. a chena ferch Tewdwr mawr ap Madawc ap Emhyr llydaw ei fam. Th. W. 2. Uwch Cena yr oedd Gyna wedi ei ysgrivenu. L.M.

Gwel yffori Elen Ceimiad gan Gwilym Gwyn.

Elined verch Vrychan ynghorfebawl neu Cruc gorfeddawl. T. W. 2.

Eleri vch Vrychan gwraig Keredig ap Cunedda wledig a mam Sant ap Keredic Tad Dewi archeigob Mynyw. C. velly T. W. 2.

¹ Iudeon. T. W.

Eliri neu Eleri ymhenant, &c. hyd Maxen wledig.

Gwel Baglan a Tlevoc 'ch Lewdwn Rēdiawc o ddinas Eiddyn yn y gogledd i vam. B.

Eleri ymhenant Gwytherin yn Rhyfoniawg, a Theon ei fam. Buchedd Gwenfrewi. Th. W. 1.

Eleri em Pennant. D. L.M. Gwel Lleudat.—AVON ELERI, yn Caredigion.

Erbin ap Cufennin brawd oedd i Ddigaïn. C.

Eugrad ap Caw y Frydain. Gwel Peirio ei frawd.

Elnog.

Elnoc Sant o Gaergybi.

Yn debyg mai Eluot yw hwn. h. y. Elvodugus neu Elbotus.

Elwad: fab Gowlwyd, a fu Esgob ynghaergybi pan vu oedran Crist. 773. Th. W. 1.

Eluoc Sant o Gaergybi. T. W. 2. camddarllead am Eluot.

Envael.

Envail 'ch Vrychan fydd ſantes ym Merthyr Envail. C. velly T. W. 2.

Erwyn.

Enddwyn.—LLAWENDDWYN. yn Ardudwy.

Euddog.—LLANEUDDOG, wrth DULAS, yn Môn.

F.

FABIATI. Camddarllead o Fabiali, mae yn debyg.

Fred Leian. Gwel Sanffraid leian. C.

Ffinan oedd ddiscybl i Aidan. R. Mon. Ant. p. 153. Gwel Flaherty's Ogygia.

Fflewyn St. mab Ithael hael. Gwel Gredivael.

Fabiali ap Brychan. Gwel Neffeï a Pascen. C.

G.

Gallgo ap Caw o Frudain. Gwel Peirio. Rowland.—LLANALLGO, Môn.

¹ This is certainly Nennius's Elbotus.

Gurbei m. Caw o ben ystrywyet en Arwyflli. D. L.M.

Garmon ap Redgitus o Pfrainc i'r henyw ac yn amfer Gwrtheyrn Gwrthenau i doeth i'r ynys hon. T. W. 2.—LLANARMON. CAPEL GARMON. ST. ARMON. ST. HARMON.

Garmon ap Ridicus ac en oes Gortheyrn gortheneu y doeth er enys. D.

Ond yn yr hen lyvyr—

Garmavn m. Ridicus, &c. L.M.

Goleuddydd 'ch Frychan fydd fantes yn Llanhefgin yngwent. C. velly Th. W. 2.

Grwft neu Gorwft ap Gwaith Hengar ap Urien ac Eironwy 'ch Clydno Eiddyn i vam. B.—LLANRWST.

Gorwft m. Gweith hengaer m. Elphin m. Urien, &c.

O lyvyr Llanerch, mae yn debyg.

Gorwft m. gweith hengaer m. elfin. m. uryen ac euronwy uerch glytno eiddyn i vam. D.

Grwft ap Gwaith Hengar ap Elfin ap Urien ac felly i Goel godeboc, a Chreirwy 'ch Cludno Eiddun ap Cynwyd Cynwydion ap Cynfelyn i vam. C. velly Tho. Wm. 1 a 2.

Gerwyn ap Brychan fydd fant ynghernyw. C. velly T. W. 2.

Gwenteirbron 'vch Emyr llydaw oedd vam St. Cadvan. C.

Gwenddydd 'vch Brychan fydd fantes yn y lle a elwir y Towyn y meirionydd. C. velly T. W. 2. Eraill ai geilw hi Gwawrddydd gwraig i Gadell Deyrnlluc, a mam Cyngen tad Frochwel Yfgythrog. C. velly T. W. 2. Gwel Tangwyfll.

Gwery.

Gwladis. Gwladus 'ch Brychan a fu wraig i Wynlliw ap Gliwys ap Tegid ap Cadell deyrn lluc a mam i Gadawc fant, a mam i Gliwys Keirnyw, ei frawd fant. C. velly T. W. 2.

Gwawr 'ch Brychan gwraig Elidir Lydanwyn mam Llywarch hen. T. W. 2.

Gwrnerth neu Gurnerth Sant ap Llywelyn fant o'r Trallwng. S. a B.

Gurnerth Sant m. Llywelyn fant o'r Trallwng. D. L.M.

Gwyddfarch Erienot ap Amlarys tywyffawc o'r Pwyl. S.

Gwyddvarch ym Meivot ap Malarys tywyffawc y pwyl. B.

Gwydduarch c Meiuot m. Amalarus, tywyffauc or Pwyl. D. L.M.

Gwynnau a Boda a Brothen Sant meibyon Helic ap Glannauc o Dyno Helic a oreigyus mor eu Tir. D.

Gwynlliw.

Gwynlleu ap Cyngar ap Garthauc ap Cunedda wledig. B.

Guynlleu m. Cyngar m. garthauc m. Keredic m. Cunedda wledig. D. L.M.

Gwenlliw ap Kyngar ap arthawg ap Keredig ap Cunedda wledig. C.

Gwynlliw ap Cyngar ap Caradawg ap Cunedda wledig. Th. W. 1.

Cefnder i Gyngar oedd Cynfelyn ap Bleuddud. Gwel Kynvelyn. T. W. 1.

Gwynog.

Gwynawc.

Guynnauc. m. Gildas m. Caw. D. L.M. Gwel Noethon.

Gwynnoc a thnotha meib Gildas ap C.

Gwnnog a Noethan meibion Gildas ap Caw. Th. W. 1.

Gwynnawg ap Gildas ap Caw arglwydd Cwm Cawlwyd a Dolgar ei chwaer.
T. W. 2.

Gwyngawr ap Gildas ap Caw. B.

Gwynodl neu Gwynoedyl m. feithennin vrenhin o vaes Gwydno. a orefgynnias
mor ei dir. D.—LLANGWYNODL, yn Lleyn.

Gwen verch Vrychan yn Nhalgarth eraill mai Clotfaith fydd yno. T. W. 2.

Dyma Gwennan, yn llyvyr S. mae yn debyg.

Gwytherin en Rywyniawc m. Dingat, &c. D. Gwel Lleuddad, Baglan,
Eleri, Tygwy, Tyfniawc. Yn eglwys a monwent Gwytherin y mae Cerrig
beddau Hynodol ac arch Gwenfrewi, a'i llun gan Ed. Llwyd. 3d Itine-
rary.

Gredifacl a Fflewys meib, Ithel hael o Frydain ymhenmynydd a Llanfflewys
ym Mon. Rowland.

Gredevel m. Ithael hael o Lydaw. S.

Gredifel ymhenmynydd. Th. W. 1.

Gwrgon 'vch Brychan gwraig Cadrod Calchfynydd a dreiffiodd Tynwedd
Vagloç yn rhydeu Tynwedd. C. velly T. W. 2. Eithyr Gwrgon yn Ho
Gwrgon.

Gwrtheli neu Gartheli.

Capel Gwrtheli ymhlwy Llandewi brefi.

Gwrthiau alarch Gwrtheli.

Gwenvaen Santes, chwaer Peulan. R.—CAPPEL GWENFAEN, yn Rhoscolun,
a Ffynnon Wenvaen.

Gwel hevyd Gwyngenuau brawd arall.

Gwenvaen chwaer Peulan, ac Angad Colcion eu mam. Th. W. 1.

Gwenllwyfo neu llwyddog. Mon.—LLANWENLLWYFO.

Gwyngeuau fab Pawl hen o'r Gogledd. Th. W. 1.—**CAPL GWYNGEUAU**, wrth Gaerdybi.

Gwel Peulan a Gwenvaen.

Gwynllwg. Th. W. 1.

Gredfwr yn Llanllyfni. T. W. 1.

Gorfw Sant.—**CAPL GORFW**, ym Mangor uwch Conwy. T. W. 1.

H.

HAWYSTL 'ch Brychan fydd fantes ynghaerhawyfl. C. velly T. W. 2.

Helic ap Glannauc. Tad Brothen, Gwynnau a Boda, o dyno helic, a arfogynws mor eu tir. D. L.M.

Hychan ap Brychan fydd Sant yn Nyffryn Clwyd. C. velly T. W. 2.

Honwyn neu Hywyn ap Gwyndaf hen o Lydaw periglawr Cadvan a'r Saint a vu yn Enlli yn unoed a hwyat. B.

Hywyn ap Gwyndaf hen o Lydaw periglawr i Gadvan ac i'r faint a fu yn unoed ac ef yn Enlli. C. velly Th. W. 1.

Hewyn m. Gwyndaf hen o Lydaw, periglaur e Catvan ac er seint a vu en unoed ac wynt en Enlli. D. L.M.

Howyn yn Aberdaron. T. W. 1.

Hilary¹. Gwel Elian.

I.

IDDEW Corn Brydain ap Cowrda ap Kriadog freichfras ap Llyr Merini. S.

Idlos ap Gwyddnabi ap llawfrodedd Varvog coch. C.—**LLANIDLOES**.

Idloes m. Gwyddnabi m. llau urodedd uaruawc. D. L.M.

Idloes ap Gwyddnabi ap Llawfrodedd farchog Coch. T. W. 2.

Ieffin ap Geraint ap Cwstennin ap Gorreu. S.—**LLANIESTIN**.

Ieffin ap Geraint ap Erbin ap Cwstennin gorneu ap Cynfar ap Tudwal Kummwr neu Morvawr. C. velly T. W. 2.

Yeffin m. Gereint m. Erbin m. Cwstennin gorneu. D. L.M.

Ieffin ap Caden ap Cynan ap Eudaf ap Caradoc ap Bran ap Llyr Llediaith. C.

¹ In Llanilar, Cardiganshire, the wakes are kept on dyddgwyl Ilar, (neu Ilar bysgodwr.)

Iestyn ap Geraint ap Erbin¹.

L.

LLECHID yn Arllechwedd 'ch Ithel hael o Lydaw. B.—LLANLLECHID.

—Chwaer i Degai a Thrillo. C. velly Tho. W. 1. a 2. Ac i Rychwyn. T. W. 1.

Lleian 'ch Vrychan Gwraig Gawran mam Ayddan vradow. C. velly T. W. 2.

Gafran ap Aeddan ap Gafran ap Dyfnwal hen a briododd Lleian vch Brychan, medd R. Vychan.

Lleiddad neu Lleudat Sant en Enlli m. dingatt m. nud hael m. fenyllt m. Kedic m. Dyfymwal hen m. Ednevet m. Maxen wledig a Thynoy ver... Lewdwn lluydyauc o dinas cidin en e gogledd e vam. D. L.M.

Ei frodyr oeddynt Baglan Gwytherin Tygwy a Thivriawc, ai chwaer Eleri. D. L.M.

Lleiddat yn Enlli ap Dingat, &c. mal o'r blaen. B.

Lleuddad a ddaeth gyda Chadvan. C. Gwel Sulien.

Lleuddad² yn Enlli a Maelgan neu Baglan yn Nghoed alun, Eleri ym Mhennant, Gwytherin yn Rhyfonioc a Theccwy yn Ardudwy a Thyfrydoc yngheredigion ifcoed, meibion i ddingad ap Neddhael ap Seyfyll ap Kedic, &c. a Thonwy 'ch Lawdden lueddawc o ddinas Edwin i mam. C. velly Tho. W. 2. a Thonwy ferch Lawdden.

Llonio neu Lloniaw lawhir ap Alan Vyrgan ap Emyr Llydaw. B.

Llonyav llavnwr m. alan Vyrgan m. emhyr Llydav. D. L.M.

Llonio ap Alan Ffrigan ap Ynyr llydaw. C.

Llwchacarn yn Kedewein ap Cynfael ap Cyndrwyn. S.—LLANLLWCHACARN.

Llwchacarn ynghyd dewein ap Kygarvael Cyndrwyn o Lyffin wennan. B.

Llwch haern en Kedewyng m. Kervael m. Cyndrwyn. o Lyffinwynnan yn Kerenyaun. D. L.M.

Lluuab a ddoeth gyda Chadvan i'r ynys hon. B.

Llyuab a ddoeth o Lydau ygyt a chatvan er Enys hon. D. L.M.

¹ He was buried at Llanieffin, near Beaumares, in Anglesey, whose tombstone I have seen there, with an inscription upon it; which is falsely copied by Mr. Rowland in his *Mona Antiqua*, p. 156.

² Leuddad's legend is in L. Gl. Cothi's works, p. 276, where he calls Dingad Brenin Bryn Buga ap Nudd hael. He also calls him Llowddog.

Llowddog fy llw a oddef.

Lleuddad ap Dingad yw ef. L. G. Co.

H. Dafydd ap Ieuan ap Rhys in *Cywydd Enlli* calls him Lleuddad.

Cennad at Lewdad Lwydwy. H. D. I. Rh.

Llywelyn Sant ap Bleiddyt ap Tegonwy ap Teon ap Gwinau dau freuddwyd.
S.

Llywelyn o'r Trallwng ap Tegonwy ap Teon ap Gwinau dau freuddwyd. B.
Llywelyn m. Bleidud m. Tegonwy m. Teon m. guineu deu Ureudvyt.
D. L.M. Gwel Gurnerth.

Llywyn neu Llywen a ddaeth gyda Chadfan i'r ynys hon. B.

Llywen a doeth o Lydan ygyt a Chatvan er enys hon. D. L.M.

Llecheu ap Brychan yn Llangan¹ ym Mon neu Tregayan ym Mon. C.

M.

MARCHELL 'ch Arwyfl gloff a Thywanwedd 'ch amlawd wledic ei
mam.—CAPEL MARCHELL yn Llanrwst. T. W. 1.—YSTRAD MARCHELL.

Marchell 'ch arwyfl gloff o dwywannedd vch amlawd, &c. C.

Gwel Tyfrydog ei brawd.

Marchell verch Hawyffel gloff o Lywannedd 'ch amlawd wledyc o mam
D. L.M.

Mathaern ap Brychan yngheredigion y gorwedd. C. velly T. W. 2.

Mechell 'vch Vrychan gwraig Gynyr varfdrwch. C. velly T. W. 2.

Mechyll neu Mechyl m. Cochwyl m. Gwyn gohoew. D.

Velly y darllocoedd rhai, ond val hyn y dylai vod—

Mechyl ap Arthwys, &c. h. y. Mechyll.

Mechell ap Echwydd fab Gwyn, &c. Rowland, p. 156.—LLANVECHELL.

Mechyll ap Mochwys ap Gwyn gohoew ap Cynfarwy o Gerniw. Th. W. 1.

Meigent neu Mengant ap Cyndaf gwr o'r Iſrael. C. velly T. W. 2.

Meirion neu Meiriawn ap Ywein danwyn. S.

Meiriawn yn y Cantref ap Ywein danwyn ap Einiawn Yrth, &c. B.

Meiryaun yn y Cantref mab Ewein danwyn m. Einnyaun yrth m. Cunedu
wledic. D. L.M.

Yn Llanveirion ym Mon. Rowland.

Gwel Scirioel ac Einion frenin.

Maelog ap Caw o Frydain.—LLANVAELOG. Mon.

¹ Llecheu ap Brychan yn Nhal-y-llecheu. T. W. 2. That is certainly a blunder; for that is Tal y Llychau, from the 2 Lakes.

Meryn neu Meiryndd ap Seithennin o vaes gwyddno a orefgynnodd mor eu dir. S. neu B.

Merin a Thutclyt a Gwynoedyl a Thudno a vennder a fenneuyr, meibion feithennin vrenhin o Vaes Gwyddno a orefgynnws mor eu tir. D. L.M.
Merini. Th. W. 1. Gwel Bliglyd.

Melangell 'ch Tudwal ap Credic¹ ap dyfnwal hen ap Ednyved ap Maxen Wledic. C.—PENNANT MELANGELL.

Melangell ferch Tutwal ap Ceredic ap Dyfnwal hen ap Edn ap Maxen wledig ac Ethin wyddeles ei mam. T. W. 2.

Melangell merch Ricwlff m. Tudawal tutclyt ac Ethni wyddeles e mam. D. L.M.

Melangell merch Cwulch m. Tydwal tudclyd. Th. W. 1.

Mael² a doeth o Lydau ygyta chatvan e'r enys hon. D. L.M. Gwel Sulien.

Mael ap Sulien ynghorfaen. T. W. 2.

Yn debyg mai Mael a Sulien.

Maelrys.—LLANVAELRYS.

Maelrys ap Gwyddno ap Emyr llydaw Cefnder i Gadvan. C.

Maelrys m. Gwyddno m. Emhyr llydaw keuendv e Catvan. D. L.M.

Maethlu ynghaerneddod ym Mon ap Caradoc freichfras hyd Cunedda Wledic, o Degau Eurfron i vam. Gwel Cadvarch a Tangl.—LLANVAETHLU. Mon.
Gwel Amaethlu.

Madrund uerch Wertheuyr urenhin enys brideyn. D. L.M.

Madrund verch i wrthefyrn brenin o'r ynys hon. T. W. 1. Ac anhun llawforwyn. T. W. 1.

Mwrog, ym Mon.—LLANVWROG. Mon.

Gwel ei Yftori.

Mordeyrn St.—CAPEL MORDEYRN, St. yn Nantglyn i'r oedd. T. W. 1.

Mae Cywydd o'i Yftori.

Mwynen verch Vrychan, hevyd ei dwy chwaer Gwennan a Gwenlliw, yn ol llyvyr S. Ond ni welais mo eu henwau mewn llyfrau ereill. L.M.

¹ Cedec. ² Ar wyl Mael a Sulien y ceidw gwyr y Cwm yn Nhegengl eu Gwylmabfant. 13 o Fai.

Y ful gwedi y dydd y cadwent nid yn unig yma ond yn agos drwy Gymra oll eu Gwylmabfannau.—Ed. Llwyd's Itinerary.

N.

NEFFEI, ap Brychan ai frodyr Pasgen a Ffabiali o'r Ysbaenes a rei hynny aethant yn faint ac yn benrheithiau yn yr Ysbaen. C. velly T. W. 2. Gwel Pasgen a Ffabiali.

Nefydd 'ch Vrychan gwraig Tudwal beyr fydd Santes yn y lle a elwir llech gelyddon ym Mhrydyn. C. velly T. W. 2.—LLANNEFYDD, S. Ddinbych.

Nevyn 'ch Vrychan gwraig Cynvarch oer ap Meirchion gul ap Grwft ledlwm ap Cenau ap Coel godebog a mam Urien ap Cynvarch yr hwn a elwid Urien Reged ne urien reget, e Mam Eurddul y wraig a fu i Olifer gosgorddfawr. C. velly T. W. 2.

Nidan ym Mon ap Gwyrnyw ap Pasgen ap Uryen. B.—LLAN NIDAN, Mon.

Nidan ym Mon ap Gwrfyw ap Pasgen ap Cynfarch ap Meirchion ap Grwft ap Cenau ap Coel godheboc. C.

Nidan e mon m. Guruyw m. Pasgen m. Uryen. D. L.M.

Noethan neu Noethen ap Gildas ap Caw. B.

Noethon ¹ m. Gildas ap Caw. D. L.M. Gwel Gwynnave.

Non mam Dewi.—LLAN NONN.

O.

OLERI ap Brychan ².

Ofwald yn Northumberland ap Ofwi Aelwyn. Th. W. 1.

P.

PABO post prydain ap Arthrwys ap Mar ap Ceneu ap Coel godhebog. yr hynaf o feiniau mon. Rowland.—LLANPABO.

¹ Near Eglwys Llangwm Dinmael, the chapels of Gwynnog and Noethon are now converted to a mill and a kiln.

An old house there called Llŷs dinmael.

² A mistake for Eleri verch Brychan.

H

Padarn ap Petrwn ap Emyr llydaw, Kefnderw i Gadvan. B.—LLANBADARN.
 Padern m. Petrwn m. Emhyr Llydau kuendu e Gatuan. D. L.M.
 Padarn ap Pedrwn ap Emyr Llydaw Cefnder i Gadvan. Th. W. 1.

Padric ap Alvryt ap Gronoy o Waredog. S.—LLANBADRIG.

Padric ap Gronwy o Waredog. B.

Padric m. Aluryt m. Goronwy o Waredauc en Arvon. D. L.M. Velly yn un man yn llyvyr Tho. W. 1.

Padric Sant ap Alfryd ap Gronwy o waredawc yn arfon. C. yn llyvyr Tho. W. o Wrydog yn arfon.

Padrig, Brython o Ystrad clwyd yn y gogledd a bioedd Lanbadrig ym Mon fo yrrafid gan y Fab Cœlestine i droi'r gwyddyl. Rowland.

Padric Sant ap Alfryd ap Gronwy ap Gwdion ap don o waredawg yn arfon. T. W. 2.

Pafcen ap Brychan. Gwel Neffei.

Pubic Sant yn y Gaer yn Arfon ap Maxen wledig amherawdyr Rhufain ac Elen vch Eudaf ei fam. B. a C.—LLANBEBLIG. Arvon.

Pubic yn y gaer yn Arfon ap Maxen wledic brenhin y Brutaniaid ac Imerawtr yn Rhufain, ac Elen verch Eudaf ei fam. T. W. 2.

Pedrog.

Pledrauc m. Clemens tywyffauc o Gernyw. D. L.M.

Hwyrach y dylasai vod yn Pedrauc. L.M.

Pedrog ap Clemens tywyffawg Cerniw. T. W. 1.—LLANBEDROG.

Pedyr m. Corun m. Keredic m. Kuneda wledig. D.—LLANBEDR.

Padern ap Corun ap Keredic ap Cunedda wledig. T. W. 1.

Peris Sant Cardinal o Rvucin. D. L.M.—LLANBERIS.

Peris Sant Cardinal o ruuin a Gwynnin a Brothen meibion i Lannawc ap Helig, o ddyno Helig yn y gogledd. T. W. 1.

Yn llyvyr Llanerch vel hyn—Boda a Gwynnin a Brothen, meibion Helig ap Glannawc, &c.

Peulan ap Paleen o Fanaw, chwaer iddo oedd Gwenfaen o Roscolyn. Rowland.—LLANBEULAN.

Peulan a Gwrgenau meibion Pawl hen o Fanaw. Th. W. 1.

Camddarllead yw Gwrgeneu yn lle Gwyngeneu. Gwel hwnw.

Peugan yn Nyffryn Clwyd. Th. W. 1.

Padran ap Corun. Gwel Caranauc, Tynog, Pedyr.

Padran ap Hedd ap Emyr Llydaw. C.

Eraill a ddywaid mai—

Padran mab Peitwn mab Emyr llydaw. C.

Hwyrach mai—

Padern m. Petrwn. Gwel Padern.

Peirio mab Caw o Frydyn. ym mon y mac. H. Rowland.—RHOSBEIRIO.

Gwel ei vrodyr—Gallgo, Eugrad, Maelog, Caffo, a'i chwaer Cwyllog.
H. Rowland.

R.

RHAIN ap Brychan fydd fant yn Swydd Lincol ac mae iddo deml ym Manaw.
C. velly T. W. 2.

Rhawyn ap Brychan. Gwel Docvan. C.

Rhun ap Brychen. Gwel Docvan. C.

Rheingar neu Rhieingar, fydd fantes yn Llech Maclienydd, a mam Geinydr
fant o Faclienydd.

Nid yw hyn yn llyvyr D; ond i mae yn llyvyr. T. W. 2.

Rhyftud mab Howel vychan ap Howel ap Emyr llydaw. C. velly T. W. 2.

Rhyftut. T. W. 2. Gwel Cristiolus.—LLANRHYSTUD, Caredigion.

Rhyftud Sant rhyw astud ferch

A roe' lin ar ryw lannerch.

D. G.

Rhediw St. yn llanllyfni. Ffynnon Rediw, Cadeir rediw, ol troed march
rediw. ol bawd rediw, Dyddgwyl Rediw a gedwir yno yn y gauav.

Rhwydrys ap Rhwydrim neu Rodrem brenhin Conacht. S.

Yn y werddon. R.

Rhwydrys vab Rhwydrhieni brenin Conach o Iwerddon. Th. W. 1.

Rhychwyn Sant ap Ithael hael o Lydaw. Th. W. 1. LLANRHYCHWYN.

Gwel Tegai, Trillo a Llechid.

Rhychwyn ap Heli ap Glannog. T. W. 2. Gwel Boda.

S.

SANFFRAID leian verch Cadwrthai wyddel. C.

Sanffraid leian verch Dwypows ap Cefyth o rieni Yfcotiaid. T. W. 1.

Sanffred leian verch Cadwthlac wyddel. T. W. 2.—LLANSANFFRAID.

Saceran ap Geraint Saer o Iwerddon. C. a T. W. 2. Yn Llanynys mae Eglwys
Saceran yn nghantref dyffryn clwyd medd Llelo Gwttu lle dangosir ei vedd medd
Ed. Llwyd, ogyrch 3 neu 400 mlwydd oed.

Saiarn.

Seirioel em Penmon m. Ewein danwyn mab Einyaun yrth m. Cunedda wledic.
D. L.M.—CAPEL SEIRIOEL.

Gwel Einyaun a Meiryaun. Velly B. a S.

Selyf ap Geraint ap Erbin. T. W. 2. Gwel Cyngan Iestin a Cataw.

Seneuyr ap Seithennin frenhin o faes gwyddno. B.

Senneuyr, ap Seithennin frenhin o Vaes gwyddno a orefgynnaws mor eu tir.
D. L.M. Gwel Tutglyt, Gwynoedyl, Merin, Tudno a . . . vender.

St. Siad yn yr Holt. T. W. 1.—ST. CHADDS Lat. Cedda.

Siat Rhadynfre ap Cadfan llwycoed. T. W. 2. a C.

Hwyrach mai Cadvan abad Enlli.

Sylien neu Sulien a ddoeth gyda Chadvan i'r ynys hon. B. a D.

Sulien, Kynon, Dochdwy, Mael, Tanwc, Eithras, Lleuddad, Llywyn a ddaethant o Lydaw gyda Chadvan. C.—LLANSILIN: CAPEL SILIN, yn Ngwrecŷam. T. W. 1.

Yn amfer Arthur yr oedd hyn, mae yn debyg.

Styphan m. Mawon. m. Kyngan m. Cadell dyrnlluc. D. L.M.—LLAN-STYPHAN.

Styffan neu Ystyffan ap Mawan ap Cyngen ap Cadell dehyrn llyc. C.—ap Cadell deyrnllwch. B.

Sadwrn, Sant.—LLANSADWRN, yn Mon ac yn Emlyn, S. Gaervyrddin.

Sadyrnyn¹ Lat. Saturninus.—LLANSADYRNYN, S. Gaervyrddin.

T.

TANAWG a ddoeth gyda Chadvan. B.—LLANDANWG.

Tanuc a ddoeth o Lydaw ygyt a Chatuan e'r Enys hon. D. L.M.

Tanwg. mab Ithel hael. Th. W. 1. Gwel Twrog a Baglan.

Tangwn yn llangoed ym Mon. S.

Tangwn yn Llangoed ym Mon ap Caradawc freichfras ap Llyr, &c. B.

Tangyn en Llangoet e mon mab Caradauc ureichuras m. Llyr Marini.
D. L.M.

Gwel ei vrodyr Catvarch ac Amaethlu.

Tangwyn yn llangoed ym Mon. C.

¹ Morgan ap Sadyrnin is mentioned in Mr. R. V.'s papers of the Northern wars.

Tangwyſſl neu Tanglwſt.

Tangwyſſl verch Brychan, gwraig Cyngen ap Cadell deyrnlyg mam Brochwel yſgithrog a Maig a Icuaf. T. W. 2.

Tecwy neu Tegwy yngheredigion is coed ap Dingat, &c. i Faxen wledig. B.—LLANDEGWY.

Gwel Baglan.

Tecwyn neu Tegwyn a ddoeth o Lydav ygyta Chatvan. D.—LLANDEWCYN, Meirion.

Teccai neu Tegai ym Maes Llanglaſſawg mab Ithel hael o Lydaw. S.—LLANDYGAI, ARVON.

Tegai Glaſſawc yn Maes ythan ap Ithel o Lydaw. B.

Tegai ym Maes llanglaſſawg mab Ithel hael o Lydaw. C. Gwel llechid ei chwaer. C. a Thrillo. C.

Tygei em Maes Llanglaſſauc m. Ithael hael o Lydav. D. L.M.

Gwel ei vrawd Terillo.

Tegai ym Maes Englyſawg a Thrillo yn Ninerth yn rhos a Rhychwyn Meibion Ithel hael o Lydaw, a Llechid chwaer iddynt.

Tegiwc.

Tegiawc 'ch Ynyr Gwent, ei Mam oedd Vadrum 'ch Gortheſyr frenhin. Gwel Kynaiddion. T. W. 1.

Tecvan neu Tegvan Sant.

Tecuan Sant e Mon. m. Carcludwys m. Kyngu m. Yſpwys m. Cadraut Caluenyd. D. L.M.—LLANDEGVAN, Mon.

Tegfan Sant ym Mon ap Carcludwys ap Cyngen ap Yſpwys ap Cadrawd Calchfynydd ac i goel godhebog frenin wyr i Gadrod. Rowland.

Tegfan ap Carcludwys ap Cyngen ap Yſbwys ap Cadrawd Calchfynydd a Thena verch Dewdwr mawr ei fam. T. W. 1.

Teilaw : ap Enlleu ap Hwdwn bwn ap Keredic ap Kuneda Wledic. B.—LLANDEILO, eglwys Llandaf. LLANDEILO FAWR.

Teilav m. eufych m. hydwn dwnn m. Keredic m. Kuneda wledic. D. L.M.

Teilaw ap Curſuth ap Hydwn dwn, C. eraill a ddywaid mai—

Teilaw ap Enoc ap Hydwn dwn ap Keredic ap Kunedda wledic. C. velly T. W. 2. Nai fab Gefnder i Ddewi. C.

¹ This was St. Teliaus of Llandaf. In the Welch Charter, in the Liber Landavenſis, he is written Teliau, being the Patron Saint of Llandaf. Tri chorſh a wnaeth Duw i Deilaw. Triades.

Teilaw ap Enos ap Hyddun dwyn ap Keredic ap Cunedda wledig nai fab Cefnder i ddewi a Thegfeidd verch Tegid foel o Benllyn ei fam. Th. W. 1.

Teilaw ap Cuffith ap Hydwn. T. W. 2. neu Enoc.

Tibie 'ch Brychan, fydd Santes yn Llandybie yn Yfraddewi. C. Darllain—Yfrad Tywi.

Trillo yn dinerth yn Rhos, Gredevel m. Ithael hael o Lydaw. S.—LLAN-DRILLO.

Trillo yn rhos ap Ithel o Lydaw. B.

Terillo en Dineirth en ros mab Ithael hael o Lydaw. D. L.M.

Trillo yn yddinerth yn rhos mab Ithel hael o Lydaw. C.

Gwel Llechid ei chwaer. Gwel hevyd Gredevel.

Triniaw ap Diwng ap Emyr llydaw Cevender i Gadvan. B.—LLANDRINNIO.

Trunnyav m. Diuwng m. Emhyr llydaw Keuendv e Gatuan. D. L.M.

Triniawg fab dufwng fab ymyr llydaw Cefnder i gadvan. Th. W. 1.

Tudno ap Seithennin. B. neu Seitherin.—LLANDUDNO, Arvon.

Tudno m. Seithennin frenhin o Vacs gwydno a oresgynvs mor eu dir. D. L.M. Gwel Gwynoedyl, merin, Tutgylt, fenneuyr vender ei frodyr.

Tudfyl 'ch Brychan, fydd Santes ym Merthyr Tudfyl ym Morganwc. C. velly T. W. 2.—MERTHYR TUDFYL.

Tudyr yn Narwain Ynghyveiliawg ap Arwyfl gloff ap Seithennin vrenhin o Vacs gwyddno. B.

Tuder en Darewein eg Keveilliauc m. hawyftel gloff o Lywanned uerch amalawd wledyc e Vam. D. L.M.

Tudur Sant yn Arwain ynghefeiliog mab arwyftel gloff, &c. o Dwywannedd verch amalawd wledig ei fam. C.

Tudur yn Narywain ynghefeiliog, Tyfrydog ym Mon, dier yn nbegengl ym Mot fari a marchell ei ferch Meibion i Arwyftel gloff o ddifanwledd ferch amalawd wledig i fam. T. W. 1.

Tutgylt m. Seithennin. Gwel Merin.

Tutgylt ap Sochmyn (Seithennin) frenin. T. W. 2.

Tydie 'ch Brychan, yn y Tri gabelogwar. C. velly T. W. 2.

Tydecho ap Annwn ddu ap Ynyr llydaw Cefnderw i Gadvan. S.—CAPEL TYDECHO.

Tedecho m. Annun du m. Emhyr llydaw Keuendv e Gatvan. D. L.M.

Tedecho ap Anun ddu ap Emyr, &c. C. He had his Cloister at Llandegvan in Anglesey. Rowland.

Tydecho ap Gildas ap Caw. S.

Twrnoc ap Arwyfl Gloff yn Nyffryn clwyd o Dwywannedd verch amlawd wledig ei vam. C.—LLANDYRNOG.

Tyrnawc yn Nyffryn clwyd ap Arwyfl gloff a Thynwannedd verch amlawdd wledic ei vam. B.

Teyrnauc en deffrynt Clwyt m. Hawystel gloff. D. L.M.

Tyrnoc ap Corun ap Keredic ap Kuneda Wledic. C. velly T. W. 1. gan chwanegu—Cefnder Dewi.

Tyfful m. Corun m. Keredic m. Kuneda Wledic. D. L.M.—LLANDYSSUL.
Velly C. velly T. W. 1.

Tyffilio.—LLANDYSSILIO.

Tyffiliaw ap Brochvel Yfithrog, &c. o Arddun 'ch Pabo post prydain ei vam. C.

Tyffilyav m. Brochuael efgithrauc m. Kyngen m. Cadell dyrnlluc ac Arddu ben afcell uerch Pabo post prydeyn e vam. D. L.M.

Tyffiliaw ap Brochwel yfithrawc ap Cyngen ap Cadell dehyrnluc ac Addun ferch Pabo post Prydein. T. W. 1.

Tyrviauc yngheredigion is coet ap Dingat, &c. i Faxen wledig. Gwel Baglan. B.—LLANDYFRIOG, Ceredigion.

Tiuriauc eg Keredigyaun ifcoet m. Dingat. m. Nudd hael m. Senyllt m. Kedic m. Dyumwal hen m. ednevet m. Maxen wledic a Thynoy ver Lewdwn lluydyawc o Dinas Eidin en e Gogled e vam. D. L.M.

Gwel ei vrodyr, Lleuddat, Baglan, Gwytherin, Tygwy, a'i chwaer Eleri.

Tyfyrdawc ym Mon ap Arwyfl gloff a Thyfvanwedd ei vam. B.—LLANDY-FRYDOG, Mon.

Tyfyrdog ym Mon mab Arwyfl gloff, &c. o Dwywannedd verch amlawd wledig ei vam. C. velly Th. W. 2.

Gwel Dier, Twrnog, Tudur, a marchell eu chwaer. C.

Tyurydave em Mon m. Hawystel gloff, D. L.M. o lywanned uerch amalawd wledig ei fam. D.

Gwel ei vrodyr, Diheyuyr, Teyrnauc a Thuder a marchell eu chwaer. D.

Twrog Sant.—LLANDWROG, Arvon.

Twrog, Tanwg a Baglan meibion i Ithel hael. Th. W. 1.

Tyneio. Gwel Bliglyd.—EGLWYS DYNEIO, Ymhwllheli¹.

¹ From Heli ap Glannog.

U.

UST a Dyfnig y Saint yn Llanwrin ynghyfeiliog a ddoethant i'r ynys hon gyda Chadvan. Th. W. 1.

Y.

YSTYPHAN. Gwel Styphan a Stephen.

Yŷgin ab Erbin ap Custennin Gorneu. T. W. 2,
Gwel Digain.

DRIOEDD YNYS PRYDAIN¹.

SEF YDYNT TRIOEDD COF A CHADW A GWYBODAETH AM
HYNODION O DDYNION AC O BETHAU A FUANT YN
YNYS PRYDAIN AC AR DDAMWAIN A DAMCWYDD
I GENEDL Y CYMRY ER YN OES OESOEDD.

1. Tair enw a ddoded ar Ynys Prydain o'r dechreuad: Cyn ei chyfanneddu y doded arni Clas Merddin, a gwedi ei chyfanneddu y doded arni y Fel Ynys, a gwedi gyrru Gwledigaeth arni y gan Prydain ab Aedd Mawr y doded arni Ynys Prydain. Ac nis oes dylled i neb arni namyn i Genedl y Cymry, can ys hwy ai gorefsgynafant gyntaf, a chynn no hynny nid oedd neb o ddynion yn byw ynddi, eithr llawn Eirth, a Bleiddiau ac Efeiac, ac Ychain bannog ydoedd.

2. Tair Prif Ardal Ynys Prydain: Cymru, Lloegr, a'r Alban, a Braint Teyrnedd a ddylid i bob un o'r Tair. A than Unbennaeth a Rhaith Gwlad ai gwladoler herwydd Dosparth Prydain Ab Aedd Mawr, ac ar Genedl y Cymry y mae dodd yr Unbennaeth wrth Raith Gwlad a Chenedl, herwydd Braint a Dyled gyffefin; ac yn nawdd hynn o ddosparth y dylid Teyrnedd ymhob Gwlad yn Ynys Prydain, ac yn nawdd Rhaith Gwlad pob Teyrnedd: sef achaws hynny y dywedir ar ddihareb, Trech Gwlad nag Arglywydd.

3. Tair Colofn Gwladoldeb Ynys Prydain: Rhaith Gwlad, Teyrnedd, ac Yngneidiaeth, herwydd Dosparth Prydain Ab Aedd Mawr.

4. Triphost Cenedl Ynys Prydain: Cyntaf, Hu Gadarn a ddaeth a Chenedl y Cymry gyntaf i Ynys Prydain, ac o Wlad yr Haf a elwir Deffrobani y daethant: sef y lle mae Conffinoblys: a thrwy For Tawch y daethant hyd yn ynys Prydain a Llydaw lle ydd arhofasant. Ail, Prydain Ab Aedd Mawr, a wnaeth Wladoliaeth a Theyrnedd gyntaf ar ynys Prydain, a chynn no hynny nid oedd o lawn namyn a wnelid o Addwynder, na Deddf namyn y trecha treified. Trydydd, Dyfnwal Moelmud, ac efe a wnaeth Ddosparth gyntaf ar Gyfreithiau, a Deddfan, a Defodau, a Breiniau Gwlad a Chenedl: ac achaws y pethau hynny eu gelwid hwynt yn Dri phost Cenedl y Cymry.

¹ Y Trioedd canlynol a gymmerwyd thyg gyda'r Parchedig Mr. T. Walters allan o Lyfr ygrifenedig y diwedd-ar Barchedig Mr. Richards o Lanegwad yn Ystrad Tywi, a fu ym men-
thyg gyda'r Parchedig Mr. T. Walters o Landochau ym Morganwg, geunys & Iolo Morganwg.

5. Tair Ciwdawd Addwyn ynys Prydain: Cyntaf oeddynt Genedl y Cymry a ddaethant gyda Hu Gadarn i ynys Prydain, fef ni fynnai efe wlad a thiroedd o ymladd ac ymlid, eithr o gyfiawnder ac yn nhangnef; Ail oeddynt Al y Lloegrwys a ddaethant o Dir Gwasgwyn ac a hanoeddynt o brif Genedl y Cymry; Trydydd oeddynt y Brython, ac o Dir Llydaw y doethant a'u hanas o gyffefin Al y Cymry, a'r Tair Hedd-Giwdawd a'u gelwir, am ddyfod o honynt y naill wrth fodd y llall yn heddwch a thangnef; a'r Tair Ciwdawd hynny a hanoeddynt o gyffefin Genedl y Cymry, a chyfaith cyflafar y Tair Ciwdawd.

6. Tair Ciwdawd Nawdd a ddaethant i ynys Prydain, ac yn Nhanc a Chennad Cenedl Cymry y doethant, heb arf heb offawd: Cyntaf oeddynt Ciwdawd Cel-yddon yn y Gogledd; Ail oedd yr Al Wyddyl, ac yn yr Alban y maent; Trydydd Gwyr Galedin a ddaethant yn y llongau moelion hyd yn ynys Wythban foddus eu Gwlad, a chael o honynt Le Tŷ gan Genedl y Cymry; ac nid oedd iddynt Faint o Hawl yn ynys Prydain, namyn y Tir a'r Nawdd a rodded iddynt dan derfynau, a dodi arnynt nas gellid Braint Cymry cynbenid iddynt hyd ym mhfen y nawfed Ach.

7. Tair Ciwdawd Ormes a ddaethant i ynys Prydain, ac nid aethant fyth ohoni: Cyntaf, oeddynt y Coraniaid, a ddaethant o Wlad y Pwyl; Ail, y Gwyddyl Ffichti, addaethant i'r Alban drwy For Llychlyn; Trydydd, y Saefon; fef lle y mae y Coraniaid am Afon Hymyr a Glann Mor Tawch; ac yn yr Alban y mae y Gwyddyl Ffichti, yng Nglann Môr Llychlyn: a myned yn un a wnaethant y Coraniaid a'r Saefon, a dwyn, Rhéal y Lloegrwys yn ogyfun â hwynt, o drais a gorfod arnynt, a chweddi hynny dwyn Coron yr Unbennaeth oddiar Genedl y Cymry. Ac nid oes o'r Lloegrwys nad aethant yn Saefon namyn a geir yng Ngherniw, ac yng Nhwmmwd Carnoban yn Neifr a Bryneich. A Chiwdawd gyffefin y Cymry a gadwasant eu Gwlad a'u Hiaith colli Teyrnedd ynys Prydain a wnaethant achos. Brâd y Ciwdodeu nawdd, ac anraith y Tair Ciwdawd Ormes.

8. Tair Ciwdawd Ormes a ddaethant i ynys Prydain ac a aethant o honi: Cyntaf y Llychlynwys, a gwedi dwyn o Urb Llyyddawg y goreuon o Genedl y Cymry o'r ynys honn: fef oeddynt eu rhif tairmil a thrugaint ac un mil o wyr cyfallawg meirch a rhyfel, a gyrru y Llychlynogion drwy For hyd yng Ngwlad yr Almaen a wnaethant y Cymry ymhenn y drydedd oes; Ail y bu Lluoedd Ganfal Wyddel a ddaethant i Wynedd, ac a fuant yno nawmlynedd a'r hugain, hyd yn a'u gyrrwyd hwynt i'r Môr y gan Gafwallawn ab Beli ab Mynogan; Trydydd y bu'r Caifariaid a fuant o drais yn yr ynys honn amgen na phedwar canmlynedd yn ydd aethant i wlad Rufain i wrthosod Cadgyfrwd yr Ormes ddu, ac ni ddaethant fyth yn ol i ynys Prydain; ac o hynny nid arhosas yn yr ynys honn namyn Gwragedd a Phlaet bychain y dan nawmlywydd oedran, a myned yn Gymry a wnaethant y rhai hynny.

9. Tair Bradormes ynys Prydain : Cyntaf y Gwyddyl Coch o'r Werddon, a ddaethant i'r Alban; Ail y Llychlynnwys; a Thrydydd y Saeon, fef y daethant i'r ynys honn yn Nhanc a Chennad Cenedl y Cymry, ac yn nawdd Duw a'i wirionedd, ac yn nawdd Gwlad a Chenedl, ac a wnaethant offlawd o frâd a diriedi ar Genedl y Cymry a dwyn i arnynt a ellynt o gyfoeth Teyrnedd ynys Prydain, a chydymwerinaw a'u gilydd a wnaethant yn Lloegr a'r Alban, lle yr arhofasant hyd yr awr honn, ac yn oes Gwrtheyrn Gwrthenau y buad hynny.

10. Tri Difancoll ynys Prydain : Cyntaf Gafran ab Aeddan a'i wŷr a aethant i'r mor ynglhyrch y Gwerdonau Llïon, ac ni chlywyd miwyach am danynt; Ail Merddyn Bardd Emrys Wledig a'i naw Beirdd Cylfeirdd a aethant i'r mor yn y Ty Gwydrin, ac ni bu son i ba le ydd aethant; y Trydydd Madawg ab Owain Gwynedd, a aeth i'r mor a thrichannu gydag ef mewn deg llong, ac ni wyddys i ba le ydd aethant.

11. Tair Gormes a ddaethant ar ynys Prydain ac a ddarfu am danynt : Cyntaf Gormes March Malaen, a elwir Gormes Galanmai; a Gormes Draig Prydain; a Gormes y Gwr Lledrithawg : fef y cyntaf tramor, yr ail o Wynofaint Gwlad a Chenedl dan walg anrhaith ac amrawd Teyrnedd; a Dyfnwal Moel Mud ai diffoddes drwy wneuthur dosparth gyfiawn ar Frawd a Chymmrawd, ac ar Deyrn a Chytteyrn, ac ar Wlad a Gorwlad; y Drydedd a fu yn amſer Beli ab Manogan, a Bradgyfarfod ydoedd, ac efe ai diffoddes.

12. Tair Haint Echrys ynys Prydain : Cyntaf, Haint o Gelanedd y Gwyddyl a laddwyd ym Manuba gwedi gormesu obonynt ugain mlynedd a naw a'r wlad Wynedd; Ail, Haint y Fad telen o Rôs, ac achos celaneddlau lladdedigion y bu honno, ac od elai neb o fewn eu gwynt cwympo'n furw yn ddiwed a wnelai; a'r drydydd Haint y Chwŷs drewllyd achos llygru yr yd gan wlybaniacth yn amſer Gormes y Normeinwyr, y gan Wiliam y Bastardd.

13. Tair Engir Ddichwain ynys Prydain : Cyntaf Torriad Llynn Llïon a myned bawdd hyd wyneb yr holl diroedd yny foddde yr holl ddynion namyn Dwyfan a Dwyfach, a ddianghasant mewn llong foel, ac o honynt hwy ydd adepiliwyd ynys Prydain; Ail fu Dychryn y Tân rhyferthwy bann holltes y ddacar hyd annwn, ac y difaedd y rhann fwyaf o bob byw; Trydydd, yr Haf Tefog, pan aethant y coedydd a'r llyfiau ar dan gan angerdd gwres yr haul, a cholli llawer o ddynion ac anifeiliaid a rhywiau adar, a phryfed, a choedydd, a llyfiau yn anefgorawl.

14. Tair Cyforddwy a aethant o ynys Prydain : Cyntaf, yr un a aeth y gan Ur ab Erin Luyddawg o Llychlyn, ac efe a ddaeth i'r ynys honn yn amſer Gadial ab Erin i erchi cymmorth yr ynys honn dan adduned na chaisai o bob Prifgaer namyn y rhif a ddalai ganthaw iddi; ac ni ddalai ganthaw amgen nag un i'r Gaer gyntaf, namyn ei hûn a'i was Mathatta fawr, ac o honno cael dan, ac o'r eilgaer pedwar, ac o'r drydygaer myned yn wyth, ac o'r nefaf unarburntheg, a

herwydd hynny o gyfedryd o bob Caer arall, hyd onid oedd o'r Gaer ddiweddaf nis gellid eu rhif yn yr holl ynys. A chydag ef y ddaeth teirmil a thrugaint, ac un mil, ac nis gellid iddaw fwy no hynny yn yr holl ynys o wyr cyfallen, gan nad oedd namyn plant a henawgwyr ar ei ôl. A llywra llüydd a fu erioed oedd Ur ab Erin Luyddawg : ac ar ddiystyrdod y bu gan Genedl y Cymry roddi hynny idlaw dan adduned anefgorawl, canys o hynny y cafas y Coraniaid le i ddwyn cyrch Gormes i'r ynys honn. Ac o'r Gwyr hynny ni ddaethant drachefn yr un onaddynt, nag o lin nag o epil iddynt. Sef ydd aethant ar gyrch Gorrddwy hyd ym Mor Groeg, ac aros yno yn Nhir Galas ac Afena hyd heddyw, a myned yn Roegiait.

Ail Cyforddwy a ddyweiniwyd y gan Gafwallawn ab Beli ab Manogan a Gwenwynwyn a Gswar meibion Lliaws ab Nwyfre, ac Arianrod ferch Beli eu Mam. Ac o Arllechwedd Galedin, ac Eifyllwg, ac o Gydwelyddon y Bylwennwys ydd hanoeddynt ; a rhif y Gwyr hynny oeddynt dringaint ac un mil : a myned a wnaethant y gyda Chafwallawn eu hewythr ar ol y Caifariaid drwy Fôr hyd yn Nhir Geli Llydaw, a hanoeddyn o Rîal y Cymry : ac ni ddaeth un o honynt na'u heppil yn eu hól i'r ynys honn, eithr aros a wnaethant yng Ngwlad Gwafgwyn ym mysg y Caifariaid, lle maent hyd yn awr ; ac ynghyrch dial yr Orddwy honno y daeth y Caifariaid gyntaf i'r ynys honn.

Trydydd Cyforddwy a ddyweiniwyd o'r ynys honn y gan Elen Luyddawg a Chynan ei brawd, arglwydd Meiriadawc, hyd yn Llydaw, lle y cawfant Diroedd a Chyfoeth a Theyrnedd y gan yr amherawdr Macien Wledig, am ei ganllori yn erbyn Gwyr Rhufain. A'r Gwyr hynny a hanoeddynt o Dir Meiriadawc, ac o Dir Seisyllwg, ac o Dir Gŵyr a Gorwennydd : ac ni ddaeth yn eu bol yr un o honynt, eithr aros yn Llydaw, ac yn Ystre Gyfaelwg a wnaethant hwy gan wladychu yno. Ac achos honn o Gyforddwy y bu wanhâd a diffyg Gwŵr arfawc ar Genedl y Cymry onid aethant y Gwyddyl Ffichti yn ormes arnynt ; ac o hynny y gorfu ar Wrtheyrn Gwrthenau gyrchu Saeson i ladd yr ormes honno, a'r Saeson yn gweled Gwendid y Cymry, a droefant yn Fradormes drwy Gyflwyniad y Gwyddyl Ffichti a'r Gwyr difrawd a hwynt, a dwyn eu tiroedd oddiar y Cymry, a dwyn hefyd oddiarnynt eu baint a'u coron. A Thair Traha gadarn Cenedl y Cymry y gelwir y Tair Cyforddwy yma ; a hefyd y Tri Arianllu, achos dwyn o honynt o'r ynys honn yr aur a'r arian hyd y gellid eu cael o dwyll a dichell a difrawd ; yn gyftal ac o iawn a bodd ; a'r Tair annoeth Luyddawd a'u gelwir, am wanhâu drwyddynt yr ynys honn gymmaint ag y rhoed lle drwy hynny i'r Tair Gormes Gadarn, sef y Coraniaid, a'r Caifariaid, a'r Saeson.

15. Tair Gormes Gadarn Ynys Prydain a gyflwynasant yn un, ac o hynny ydd aethant yn un Ormes a ddug oddiar y Cymry eu baint a'u coron a'u tiroedd : sef cyntaf y Coraniaid, ac ymgyflynu a wnaethant a'r Caifariaid onid aethant yn ũn ; ac ail o'r Tair y bu'r Caifariaid : Trydydd oeddynt y Saeson, ac ymgyflynu a'r ddwy eraill a wnaethant yn erbyn y Cymry : ac o Dduw y bu hynn er dial y Tair Traha Gadarn Cenedl y Cymry, can nas gellid o gyfiawnder eu cynghyd.

16. Tri phrif Welyddon Cenedl y Cymry: y Gwenhwyson, sef Gwyr Effyllwg; y Gwynydiaid, sef Gwyr Gwynedd a Phowys; a Gwely Pendaran Dyfed, sef ydynt Gwyr Dyfed, a Gŵyr, a Cheredigiawn, ac arbennicter ar y Gymraeg i bob un o naddynt.

17. Tri Unbean Rhaith Ynys Prydain: Un, Cafwallawn ab Lludd ab Beli ab Mynogan; Ail, Caradawc ap Bran ap Llyr Llediaith; Trydydd Owain ab Macfen Wledig: sef o Raith Gwlad a Chenedl y doded arnynt yr Unbennaeth, lle nad oeddent Hynafiaid.

18. Tair Gwelygordd Santaidd Ynys Prydain: Gwelygordd Bran Fendigaid ap Llyr Llediaith, sef y Bran hwnnw a ddug y Ffydd yng Nghrist gyntaf i'r ynys honn o Rufain, lle y bu ef yngharchar drwy Frad Aregwedd Föeddawg merch Afarwy ab Lludd; Ail Gwelygordd Cynedda Wledig, a roddes Dir a Braint gyntaf i Dduw a'r Saint yn Ynys Prydain; Trydydd ydoedd Brychan Brychein-iawg, a ddug ei blant a'i wyrion ar ddyfsg a bonedd, fal y gallent ddangos y Ffydd yng Nghrist i Genedl y Cymry, lle ydd oeddent yn ddiifydd.

19. Tri Gwesteion Gwynwyddedig Ynys Prydain: Dewi, Padarn, a Theilaw; sef au gelwid felly am ydd elynt yn Westeion i Dai Bonedd, a Gwreng, a Brodor, ac Aillt, heb gymmeryd na rhodd na gofr, na bwyd na llynn, eithr dysgu'r ffydd Ynghrist a wnaent i bawb heb na thal na diolch, eithr i dlawd ac anghenus y rhoddynt roddion o'u haur a'u harian, a'u gwisgoedd, a'u bwydydd.

20. Tair Bradgyfarfod Ynys Prydain: Cyfarfod Afarwy ap Lludd a'r Gwyr Difrawd a roddafant le ar dir i Wŷr Rhufein yn Ynys Prydain ym Mhwyth Mein a Glas, ac nid mwy; a'r diwedd o hynny fu ynnill o wyr Rhufain Ynys Prydain; Ail, Cyfarfod Goreugwŷr y Cymry ac Arddelwyddiaid y Saeson ar Fynydd Caer Caradawc, lle bu Frad y Cyllyll hirion, o frad Gwrtheyrn Gwrthenau, sef o'i gynghor ef yn gyfrin a'r Saeson y llas Dyledogion y Cymry agos oll yno; Trydydd, Cyfarfod Medrawd ac Iddawc Corn Prydain a'u Gwŷr yn Nanhwynain, lle y gwnaethant Frad Arthur, ac o hynny Cadernyd i'r Saeson yn Ynys Prydain.

21. Tri Charnfradwr Ynys Prydain: Afarwy ab Lludd ab Beli Mawr a wahoddes Iwl Caifar a Gwŷr Rhufain i'r ynys honn, ac a beris ormes y Rhufeiniaid; sef yr ymroddes efe a'i wŷr yn gyfarweddiaid i wŷr Rhufain, a derbyn y ganddynt ged o aur ac ariant bob blwyddyn, ac o hynny y daeth gorfod ar wŷr yr ynys honn dalu tair mil o ariant bob blwyddyn yn Deyrnged i wŷr Rhufain hyd yn amser Owain ab Macfen Wledig, ac efe a ommeddes y Deyrnged honno, a than rith boddlondeb i hynny o beth y tynnafant Wyr Rhufain oreuon Gwŷr ynys Prydain, a ellid Gwŷr Rhyfel o honynt i Wlad Arafia a phell o Wledydd eraill, ac ni ddychwelafant yn eu hól; a Gwyr Rhufain a oeddent yn ynys Prydain a sethant hyd yr Eidal, hyd nad oedd o honynt namyn Gwagedd a Phlant bychain ar eu hól; ac fal hynny y gwanhëid y Bruttaniaid fal nas gellynt wrthofod Gormes a Gormedd eisiau Gwŷr a Nerth. Ail ydoedd Gwrtheyrn Gwrthenau, ac efe wedi lladd Cyflany Fendigaid a dwyn Coron yr ynys o drais ac anraith, a

wahoddes y Saefon gyntaf i'r nyys honn yn amddiffynyddion iddaw ac a briodes Alis Ronwen merch Hengist, ac a roddes Goron yr nyys i'r mab a fu iddaw o boni, a'i enw ef oedd Gotta, ac o achos hynny y gélwyr Brenhinoedd Llundain yn Blant Alis : sef achaws Gwrtheyrn y collasant y Cymry eu Tiroedd a'u Braint a'u Coron yn Lloegr. Trydydd y bu Medrawd ap Llew ap Cynfarch, pan edewis Arthur Lywodraeth ynys Prydain yn adneu y gydag ef, tra fu'n myned yn erbyn yr Ammherawdr yn Rhufein, ac yna y dug Fedrawd y Goron oddiar Arthur o drais a llathlud, ac fal y cadwai efe hi ymgynghreiriaw a'r Saefon a orug, ac o achaws hynny y collasant y Cymry Goron Loegr a Theyrnedd ynys Prydain.

22. Tair Brad ddirgel ynys Prydain : Cyntaf, bradychu Caradawc ap Bran y gan Aregwedd Föeddawg, ferch Afarwy ab Lludd, a'i ioddi yn Gaethglud i'r Rhufeiniaid; a bradychu Arthur gan Iddawc Corn Prydain a ddatripwys ei Rin ef; a bradychu y Tywyfawg Llywelyn fab Gruffudd gan Fadawg Min, ac o'r tair Brad hynny y bu lwyr ortrech a'r Genedl y Cymry, ac nis gallafai namyn Brad eu gortrech.

23. Tri glewion Unbennaid ynys Prydain : Cynfelyn Wledig, a Charadawc ab Bran, ac Arthur : sef y gortrechaint ar eu galon hyd nas gellid, namyn o frad a chynllwyn, eu gorfod.

24. Tri phrif Gatteyrn ynys Prydain : Cafwallawn ab Beli, Gweirydd fab Cynfelyn Wledig, a Charadawg ab Bran fab Llyr Llediaith.

25. Tri Gwyndëyrn ynys Prydain : Rhun ab Maelgwn, Owain ab Urien, a Rhuawn Befr ab Dewrath Wledig.

26. Tri Eilldëyrn ynys Prydain : Gwrgai fab Gwrien yn y Gogledd, a Chadafael fab Cynfedw yng Ngwynedd, a Hyfaidd Hir fab Bleiddan Sant ym Morgannwg : sef y rhodded Teyrnedd iddynt am eu campeu a'u cynnedfou clodfiorion a rhadforion.

27. Tri Hueilogion Teulu ynys Prydain : Teulu Cafwallawn Lawhir, a Theulu Rhiwallon ab Urien, a Theulu Belyn o Lëyn : sef eu gelwid felly am nad oedd na phenn na theyrnedd arnynt hyd y cerddei braint eu Teuluoedd a'u Cyfoeth, cyt bei a holid o fewn y terfynau hynny, namyn Rhaith Gwlad a Chenedl.

28. Tri Aurhualogion ynys Prydain : Rhiwallon wallt Banhadlen, a Rhun mab Maelgwn, a Chadwaladr Fendigaid : sef y rhodded iddynt wisgaw hualau euraid am eu breicheu, ac am eu glinieu, ac am eu gyddfeu, ac ar hynny y rhodded braint Teyrnedd ymhob Gwlad a Chyfoeth yn ynys Prydain.

29. Tri Chadfarchawg Teyrn ynys Prydain : Caradawc Freichfras, a Llyr Lluyddawg, a Mael ab Menwaed o Arllechwedd; ac Arthur a gant iddynt hynny o Englyn,

Sef ynt fy Nhri Chadfarchawg,
Mael hir a Llyr Lluyddawg,
A Cholofn Cymru Caradawg.

Sef goreugwyr oeddynt o bawb ar feirch cad a gofawd, ac yn hynny rhodded iddynt Teyrnedd er gallu a fynnynt; a'u cynneddfau oeddynt ni wnelynt onid a'fau dosparthus a chyfiawn, ba wlad a chyfoeth bynnag ydd elynt.

30. Tri Haelion Teyrnedd ynys Prydain: Rhydderch Hael ab Tudwal Tudclud; a Mordaf Hael ab Serfan; a Nudd Hael ab Senyllt; a'u cynneddfau oeddynt ni phellynt o un peth bynnag o'r byd ac o ryw i'r neb ai ceisiai hyd y bai ganddynt, nag a gaent yn rodd, neu yn echwyn, neu o gyfarch; na char na chas na thras nag efron, ai ceisiau.

31. Tri Rhuddfannogion ynys Prydain: Arthur, Morgan Mwynfawr, a Rhun fab Beli: sef pan ydd elynt i ryfel ni fynnai neb aros gartref rhag maint ai cerid, ac nid oedd na rhyfel na maes nas ynnillynt lle ni bai frad a chynllwyn, ac am hynny diarheb yw, Tri gwr a wnaint wfr lle 'dd elynt: Arthur, Morgan Mwynfawr, a Rhun fab Beli: Triwyr a wnaint wyr lle i byddynt, Gwyr Arthur, Gwyr Morgan Mwynfawr, a Gwyr Rhun fab Beli.

32. Tri Gal Ofydd ynys Prydain: Gal Ofydd Greidiawl, ac Enfael mab Adran, a Thrystan ab Tallwch; a braint iddynt nis gellid a elei yneu herbyn lle bynnag y mynynt yn ynys Prydain hyd nad elynt yn ammrawd.

33. Tri Efcemmydd Aeraw ynys Prydain: Grudnew, Henpen, ac Eidnew; a'u cynneddfau nad elynt o gad a rhyfel onid ar eu heloreu, gwedi nas gellynt symud na bys na thafawd.

34. Tri Unbenn Dygynnull ynys Prydain: Cyntaf, Prydain fab Aedd Mawr pan rodded Teyrnedd ddosparthus ar ynys Prydain a'i rhagynysoedd; Ail, Caradawc ap Bran pan ddoded arnaw ef Gattēyrnedd holl ynys Prydain er attal Cyrch Gwyr Rhufain; ac Owain ab Macfen Wledig pan gawfant y Cymry'r Dēyrnedd ym mraint eu cenedl eu hunain y gan yr ymherawdr Rhufein: sef a'u gelwir y rhain y Tri Unbenn Dygynnull am eu breiniaw felly y gan ddygynnull gwlad a gorwlad dan holl derfynau Cenedl y Cymry, a chynnal dygynnull ymhob Cyfoeth, a Chwmmwd, a Chantref yn ynys Prydain a'i rhagynysoedd.

35. Tri Menwedigion Teyrnedd ynys Prydain: Bran fendigaidd ab Llyr Llediaith a ddygwys gyntaf ffydd yng Nghrist i Genedl y Cymry o Rufain, lle y bu efe faith mlynedd yngwystl ei fab Caradawc a ddug Gwyr Rhufain yng ngharchar gwedi ei fradychu diwy hud a thwyll a chynllwyn Aregwedd Fôeddawg; Ail, Lleirwg ab Coel ab Cyllin Sant, a elwir Lleufer Mawr, a wnaeth yr Eglwys gyntaf yn Llandaf, a honno a fu'r gyntaf yn ynys Prydain, ac a ddodes fraint Gwlad a Chenedl a brawd a briduw ar a fyddaint o'r ffydd yng Nghrist; Trydydd, Cadwaladr Fendigaidd a roddes nawdd o'i diroedd a'i holl ddioedd ei hun i'r ffyddloniaid a ffoyat rag y Saeson di grêd a'r Ammrodorion a fymaint eu lladd.

36. Tri Bancewyddion Teyrnedd ynys Prydain; Prydain ab Aedd Mawr; Dyfnwal Moel Mud; a Bran ab Llyr Llediaith: sef goreu Trefn eu Trefn hwy ar Deyrnedd ynys Prydain hyd onis beirnid hwy'n bennorawl ar bob Trefneu ersall a wnaed yn holl ynys Prydain.

37. Tri Charnfeddwon ynys Prydain : Ceraint, feddw brenin Edfyllwg, a loiges yn ei feddwodod yr holl yd ym mhell ac yn agos hyd glawr gwlad, ac o hynny dyfod newyn bara ; Ail, Gwrtheyrn Gwrthenau, a roddes ynys Daned yn ei ddiawd i Hors, am gael ymodinebu a Rhonwen ei ferch ef ; a rhoddi hawl befyd a wnaeth efe i'r mab a enid o hynny ar Goron Loegr : ac yn un a hynny Brad a Chynllwyn yn erbyn Cenedl y Cymry ; Trydydd, Seithinyn feddw ab Seithyn Saidi, brenin Dyfed, a ollyngwys yn ei ddiawd y môr dros Gantre'r Gwaelod, oni chollwyd o dai a daear y maint ag oedd yna, lle cyn hynny y caid un dinafdref ar bymtheg yn oreuon ar holl drefydd a dinasoedd Cymru, a gadu yn amgen Caerllion ar Wysg : a chyfoeth Gwydnaw Garanbir, brenhin Ceredigiawn ydoedd Cantre'r Gwaelawd ; ac yn amfer Emrys Wledig y bu hynny ; a'r Gwŷr a ddianghafant y rag y bawdd hynny a diriafant yn Ardudwy, a Gwlad Arfon, a mynyddoedd yr Eryri, a lleoedd eraill nad oeddent gyfannedd cyn no hynny.

38. Tri Lleddf Unben ynys Prydain : Manawydan ab Llyr Llediaith, gwedi dwyn yngharchar teulu Bran ab Llyr ei frawd ; a Llywarch Hen ab Elidir Lydanwyn ; a Gwgawn Gwron ab Eleufer Gofgorddfawr ; a meib o feirdd oeddynt y tri ; ac ni cheisynt gyfoeth a theyrnedd gwedi eu myned wrth gerdd, cyd nas gellid ei lluddias iddynt ; sef achaws hynny eu gelwid yn Dri Lleddf Unben ynys Prydain.

39. Tri Unben Deifr a Bryneich ; Gall ab Dysgyfedawg, a Diffedel ab Dysgyfedawg, ac Yfgafnell ab Dysgyfedawg ; a meib beirdd oeddynt y tri ; a gwedi eu myned wrth gerdd y rhoddwyd arnynt Unbenaeth Deifr a Bryneich.

40. Tri Gwaywruddion Beirdd ynys Prydain : Tristfardd, bardd Urien Rheged ; Dygynnelw, bardd Owain ab Urien ; ac Afan Ferddig, bardd Cadwallawn ab Cadfan ; a meib o feirdd y tri bynn, ac nis gellid ai dehorai.

41. Tri Chynweifiad ynys Prydain : Caradawc ab Bran, ab Llyr Llediaith, a Chawrdaf mab Caradawg Freichfras ; ac Owain fab Macfen Wledig ; sef a'u gelwid felly am fyned, o'u gwir fodd, holl wyr ynys Prydain o deyrn i aillt yn wyr iddynt, wrth raid gwlad, rag rhuthr gal a difrawd ; a phan elynt y triwyr hyn i ryfel nid oedd nebun o wyr ynys Prydain nad elai yn eu gofgorddau ; ac ni fyddid aros ynghartref : A thri meib beirdd oeddynt.

42. Tri Hualogion Teyrnedd ynys Prydain : Morgan Mwynfawr o Forganwg ; Elystan Glodrydd rhwng Gwy a Hafren ; a Gwaithfoed brenin Ceredigion ; sef eu gelwid felly achaws y gwisgynt hualau yn holl y gwneleint brif deyrnedd ynys Prydain, ac nid taleithiau, sef coronau.

43. Tri Theyrn Taleithiawg ynys Prydain : Cadell brenyn Dinefwr ; Anarawd brenin Aberffraw ; a Merfyn brenin Mathrafal ; sef a'u gelwid y Tri thywyfog Taleithiog.

44. Tri Efron Deyrn ynys Prydain : Gwrddyled Gawr, a Morien Farfawc, a Chyftenyn Fendigaid.

45. Tri Charnfradwr a fuant achaws i'r Saeson ddwyn Coron ynys Prydain oddiar y Cymry : Un oedd Gwrgi Garwlwyd, ac efe wedi cael blas ar gig dynion, yn llys Edelffled, brenin y Saeson, ai carai gymmaint ag nis bwytëai amgen na chig dyn fyth gwedi hynny ; ac am hynny ymgysfunaw a orug efe a'i wŷr ag Edelffled brenin y Saeson : ac efe a wnaï offawd lladrad ar Genedl y Cymry, ac ai dygai yn wryw ac yn fenyw y rhai ieuainc y maint ag a fwytëai beunydd ; a phawb o'r gwyr difrawd o Genedl y Cymry a gyrchynt atto efe a'r Saeson, lle caent braidd ac yspail eu gwala, a ddygid oddiar frodorion yr ynys honn ; Ail ydoedd Medrawt, a roddes ei hun a'i wyr yn un a'r Saeson er cadarnhau iddaw y Deyrnedd yn erbyn Arthur ; ac achaws hynny o frad ydd aethant laweroedd iawn o'r Lloegrwys yn Saeson ; Trydydd ydoedd Aeddan Fradwr o'r Gogledd, a ymroddes, efe a'i wyr, dan derfynau ei Gyfoeth yn Saeson, fal y ceffynt ymgynnal ar Annosparth ac Anraith, yn nawdd y Saeson : ac o achaws y tri Charnfradwyr hynny y colles y Cymry eu tir a'u coron yn Lloegr ; a phci na buassei y bradeu hynny, ni allafent y Saeson ynnill yr ynys oddiar y Cymry.

46. Triwyr o Feirdd a wnaethant y tair madgyflafan ynys Prydain : Cyntaf, Gall mab Dyfgyfedawg a laddwys ddau Ederyn Llychwin Gwenddoleu ap Ceidiaw : sef ydoedd iau o aur amddynt a dwy gelein o'r Cymry a ysfynt beunydd ar eu ciniaw, a dwy ar eu cwynos ; Ail, Ysgafhell mab Dyfgyfedawg a laddwys Edelffled brenin Lloegr ; ac efe a fynnai bob nos dwy riain ddyledawg o Genedl y Cymry, ac a wneleï anfodd arnaddynt, a thrannoeth y lladdel efe wynt ac a'u hyffai ; Trydydd ydoedd Diffedel mab Dyfgyfedawg, a laddwys Gwrgi Garwlwyd ytoedd briod a chwaer Edelffled, ac a wnaeth frad a chyflafan yn ungrych ag Edelffled ar Genedl y Cymry ; a'r Gwrgi hwnnw a laddei gelein o Gymro a Chymraes bob dydd, ac ai hyffai, a dydd sadwrn efe a laddei dwy gelein o fab a dwy o ferch, rhag lladd ar y ful : A thri meib o feirdd oeddynt y triwyr hynn a wneylnt y tair madgyflafan.

47. Tair Anfad Gyflafan ynys Prydain : Eiddyn mab Einygan, a laddwys Aneurin Gwawdrydd mydeyrn beirdd ; a Llawgad Trwm Bargawd, a laddwys Afalon mab Talieffin ; a Llofan llaw dino, a laddwys Urien mab Cynfarch ; sef trimcib o feirdd oeddynt a las, gan y triwyr hynny.

48. Tair Anfad Fwyellawd ynys Prydain : bwyellawd Eiddyn ab Einygan ym mhen Aneurin Gwawdrydd ; a bwyellawd a roddes Cadafael Wylt ym mhen Iago ap Beli ; a'r fwyellawd a rodded ym mhenn Golyddan Fardd, achaws y balfawd a roddes efe a'r Gadwaladr Fendigaid.

49. Tair Engir balfawd ynys Prydain : palfawd Matholwch Wyddel ar Fronwen ferch Llyr ; a phalfawd a roddes Wenhwyfach i Wenhwyfar, a honno a beris y Gad Gamlan ; a phalfawd Golyddan fardd ar Gadwaladr Fendigaid.

50. Tair Otergad ynys Prydain : Cyntaf oedd y Gad Goddeu, a honno achaws gaff a iwrch a chorniccyll ; ac yn y Gad honno y llas trugain mil o wyr ac unar-

ddeg o filoedd; ail y bu waith Arderydd, a nyth ehedydd a fu achaws honno, lle lladdwyd pedwar ugain mil o wyr o Genedl y Cymry; Trydydd fu'r Gad Gamlan y rwng Arthur a Medrawd, lle y llas Arthur a chydag ef canmild o wyr yn oreuon Cenedl y Cymry: ac achaws y tair ofergad y bu i'r Saeson ynnill Gwlad Loegr i ar Genedl y Cymry; sef achaws nad oedd o wyr rhyfel a allai wrthofod y Saeson, a Brad Gwrgi Garlwyd, a Hud Eiddilic Gorr.

51. Tri Anfad Gynghor ynys Prydain: Can hiadhau lle i Ul Caifar a Gwyr Rhufeini i flaen carneu eu meirch ym Mhwyth Min y Glas yn ynys Daned; sef o hynny y casaf y Caifariaid le i oresgyn ynys Prydain, ac i ymgythlynu a Brad Afarwy ab Lludd; sef y rhoddod hynny o ganniadhad i'r Caifariaid am fod yn ofer gan Genedl y Cymry amddiffyn eu gwlad namyn drwy nerth arfau a gwroldeb a chalondid gwlad, lle nas gwyddid yn y byd am fradgyfarfod Afarwy ab Lludd a Gwyr Rhufain; Ail anfad gynghor oedd gadael Hors a Hengist a Rhonwen i ynys Prydain, gwedi eu gyrru drwy for i'r Wlad lle ydd hanoedd-ynt; a'r Trydydd, gadu i Arthur rannu ei wŷr a Medrawd deirgwaith yn y Gad Gamlan, ac o hynny y colles Arthur y maes a'i fywyd; lle ydd oedd Medrawd yn un a'r Saeson.

52. Tair Aerfa Ddrud ynys Prydain: Cyntaf, pan aeth Medrawd i Gelliwig, ni edewis ef yn y llys na bwyd na diawd a borthai wybedyn, eithr ei yflu a'i dreulïaw i gyd, ac a dynnes Wenhwyrar o'i rhleingadair, ac a wnaeth anniweirdeb a hi; Ail ydoedd pan aeth Arthur i llys Medrawd, ac yno ni edewis na bwyd na diawd nas difethai, ac a ledidis bob byw yn y cantref, yn ddyn ac yn ysgubrl; Trydydd, pan aeth Aeddan Fradawg i llys Rhydderch Hael, ef a ddifethis y bwyd a'r diawd oll yn y llys, heb adu a borthai ednogyn, ac nas gadai yn fyw na dyn na llwdn, eithr difa'r cyfan; a'r tair Aerfa ddrud y gelwir y rhai hynny, am orfod ar Genedl y Cymry; herwydd Deddf a Defawd, ateb a dodi iawn am a wnaed yn hynny o fodd annosparthus, ac annesodawl ac anneddfawl.

53. Tair Cudd a Datgudd ynys Prydain: Cyntaf, Pen Bendigeidfran ab Llyr, a guddïawdd Owain ab Macsen Wledig yn y Gwynfryn yn Llundain; a thra bai yn hynny o anfwdd ni ddelai Ormes i'r ynys honn; Ail ydoedd Esgym Gwrthefyr Fendigaid, a gladdwyd ym mhrif borthladdoedd yr ynys; a thra baint yn eu cudd analledig gormes i'r ynys honn; Trydydd oedd y dreigiau a guddïwyd gan Ludd ab Beli yn ninas Pharäon yng Nghreigiau'r Eryri: a'r tri chudd hynny a ddoded yn nawdd Duw a'i riniau, ac anpoed Gwaeth o'r awr a'r un a'u datguddiai. Gwrthefyr Gwrtheneu a ddatguddïawdd y dreigiau er dial anfodd y Cymry parth ag ef, ac a wahoddes y Saeson dan rith gwŷr porth i ymladd a'r Gwyddyl Ffichti; a gwedi hynny y datguddïawdd efe Esgym Gwrthefyr Fendigaid, o ferch ar Ronwen ferch Hengist Sais; ac Arthur a ddatguddïawdd Benn Bendigeidfran fab Llyr, can mai bach oedd ganthaw gadw yr ynys namyn oi Gadernyd ei hün; a gwedi'r tri datgudd y casaf Gormes y goreu ar Genedl y Cymry.

54. Tair Gwrthrym Ardwy ynys Prydain : Hu Gadarn yn dwyn Cenedl y Cymry o Wlad yr Haf, a elwir Deffrobani, hyd yn ynys Prydain ; a Phrydain ab Aedd Mawr yn gyrru Gwlad a Rhaith ar ynys Prydain ; a Rhitta Gawr a wnaeth iddaw ei hun ysgin o farfau brenhinoedd a wnaeth efe yn cillion am eu gormes a'u difrawd.

55. Tri Madoreilittiwr ynys Prydain : Prydain ab Aedd Mawr yn goreilid y ddraig Ormes, sef oedd honno gormes anrhaith a difrawd a faged yn ynys Prydain ; a Charadawg ab Bran ab Llyr, yn goreilid Gormes y Caifariaid ; a Rhitta Gawr yn goreilid Gormes ac Anraith y Brenhinoedd annosparthus.

56. Tri Chyfarwysawg Cenedl y Cymry : Cyntaf Hu Gadarn, a ddangosfes y ffordd i aru tir gyntaf i genedl y Cymry, pan oeddynt yng Ngwlad yr Haf, sef y lle y mae Confinoblis yn awr, cyn no'u dyfod i ynys Prydain ; a Choll ap Coll Frewi, a ddaeth gyntaf a Gwenith a Haidd i ynys Prydain, lle nid oedd namyn Ceirch a Rhyg cyn nohynny ; ac Ellud farchawg Sant o Gor Dewdws, a welläes y modd a erid Tir ac a ddyfges well nag a wyddid o'r blaen i Genedl y Cymry, ac a roddes iddynt y drefn a'r gelfyddyd ar aru tir ysydd yn awr, canys cyn nog amfer Ellud ni chyferid tir eithr a chaib ac arad arfang yn unrhyw a ffordd y Gwyddelod.

57. Tri Chynofydd Cenedl y Cymry : Hu Gadarn, a wnaeth Glud a Gofgordd gyntaf ar Genedl y Cymru ; a Dyfnwal Moel Mud, a wnaeth ddosparth gyntaf ar gyfreithiau, a breiniau, a defodau Gwlad a Chenedl ; a Thydain Tad Awen, a wnaeth drefn a dosparth gyntaf ar Gof a chadw Cerdd Dafawd a'i pherthynafau ; ac o'r drefn honno y dychymygwyd Breiniau, a Defodau dosparthus ar Feirdd a Barddoniaeth ynys Prydain gyntaf.

58. Tri Chyntefigion Beirdd ynys Prydain : Plennydd, Alawn, a Gwron ; sef oeddynt y rhai hynny a ddychymygasant y Breiniau a'r Defodau y sydd ar Feirdd a Barddoniaeth ; ac am hynny eu gelwir y tri chyntefigion ; hagen ydd oedd cyn nohynny Beirdd a Barddoniaeth, ac nid oedd arnynt ddosparth drwyddedawg, ac nid oedd iddynt na Breiniau na Defodau, namyn a gaid o addwynder a syberwyd, yn nawdd Gwlad a Chenedlcyn nog amfer y tri hynn : a rhai a ddywedant mai yn amfer Prydain ab Aedd Mawr y buant ; ac eraill y ddywedant mai yn amfer Dyfnwal Moel Mud ei fab ef y buant ; ac yn rhai o'r hen lyfrau y gelwir ef Dyfnfarth ab Prydain.

59. Tri Mattëyrn ynys Prydain : Prydain ab Aedd Mawr, a wnaeth ddosparth Brodoriaeth gwlad a chenedl, a dosparth ar wlad a gorwlad gyntaf yn ynys Prydain ; a Dyfnwal Moel Mud a wnaeth wellhad a mwyhad ar Ddeddfau, a Chyfreithiau, a Breiniau, a Defodau Cenedl y Cymry, mal y bai iawn a chyfiawn i bawb yn ynys Prydain a faent yn nawdd Duw a'i dangnesf, ac yn nawdd Gwlad a Chenedl ; a Hywel Dda fab Cadell ab Rhodri Mawr, brenin Cymru oll a wnaeth wellhad ar Gyfreithiau ynys Prydain, mal y gofynnei y troion a'r trasodeu

a fuant ar Genedl y Cymry, rhag myned ar goll a fai daionus, a rhag na chaffai a fai daionus ei le, a'i anafawdd, a'i waith yn nofparth Gwlad a Chenedl, a {oreuon ar bob Deddfwyr y buant y Triwyr hynny.

60. Tri Gyrddion ynys Prydain : Gwrnerth Ergydlyn, a laddes yr arth mwyaf ac a welwyd erioed a faeth wellten ; a Gwgawn Lawgadarn, a dreiglis Maen Maenarch o'r glynn i benn y mynydd, ac nid oedd llai na thrugain ych ai tynnai ; ac Eidiol Gadarn, a laddes o'r Saefon ym mrad Caerfallawg chwechant a thrigain a chogail gerdin o fachlud haul yd yn nhywyll.

61. Tri Teulu Teyrnedd a ddyged yng ngharchar o'r gorhendaidd i'r gorwyrion, heb adu yn nianc un o honynt ; Cyntaf, Teulu Llyr Llediaith a ddyged yng ngharchar hyd yn Rhufein y gan y Caifariaid ; Ail, Teulu Madawg ab Medron, a fuant yngharchar y gan y Gwyddyl Ffichti yn yr Alban ; Trydydd, Teulu Gair ap Geirion arglwydd Geirionydd, y gan Raith Gwlad a Chenedl yng ngharchar Oeth ac Anoeth ; ac o'r rhai hynny nag un nag arall o honynt yn nianc ; a llwyraf carcharu a wybuwyd erioed a fu ar y Teuluoedd hynny.

62. Tri Archefcobawt ynys Prydain : Cyntaf, Llan Daf, o ddawn Lleuwrwg ab Coel ab Cyllin, yr hwn a roddes diroedd a baint Gwlad gyntaf i'r rhai a gysyllnasant gyntaf a'r ffydd yng Nghrist ; Ail, Caerefwac, o ddawn Cystynin amherawdr ; sef oedd efe y cyntaf o'r amherodron yn Rhufain a ymgytlynwys a'r ffydd yng Nghrist ; Trydydd, Llundain o ddawn yr amherawdr Macfen Wledig ; a gwedi hynny y buant Gaerllion ar Wyfg, a'r Gelliwig yng Ngherniw, a Chaer Rianedd yn y Gogledd ; ac ynawr y mae Mynyw, a Chaerefwac, a Chaer Gaint.

63. Tair prif Orfedd ynys Prydain : Cyntaf, Llundain ; ail, Gaerllion ar Wyfg ; a Thrydedd, Caer Efwac.

64. Tri Lleithig Llwyth ynys Prydain : Un, Caerllion ar Wyfg, ac yno Arthur yn Benrhaith, a Dewi Sant ab Cunedda Wledig yn Benescob, a Maelgwn Gwynedd yn Bennhynaif ; ail, Celliwig yng Ngherniw, ac yno Arthur yn Benrhaith, a Bedwini yn Benescob, a Charadawg Freichfras yn Benn Hynaif ; a'r Trydydd, Penrhyn Rhionydd yn y Gogledd, ac yno Arthur yn Benn Rhaith, a Chyndeirn Garthwys yn Benn Escob, a Gwrthmwl Wledig yn Bennhynaif.

65. Tair Porthladd Freiniawl ynys Prydain : Porth Ysgewin yng Ngwent, Porth Wygyr ym Môn, a Phorth Wyddnaw yng Ngheredigiawn.

66. Tair prif Afon ynys Prydain : Hafren yng Nghymru, Tain yn Lloegr, a Hymyr yn Nyfr a Bryneich.

67. Tair Rhagynys Gyfein ynys Prydain : Orc, Manaw, a Gwyth ; a gwedi hynny y torres y môr y tir onid aeth Môn yn ynys ; ac yn unwedd ynys Iorc a dorred onid aeth yno liaws o ynysoedd, a myned yn ynysoedd a wnaeth niannau craill o'r Alban a Thir Cymru.

68. Tri Llynghefwag ynys Prydain ; Geraint mab Erbin ; Gwenwynwyn

mab Naf; a March mab Meirchion : a chweugain llong gan bob un o'r Llyng-befogion, a chewugain llongwyr ymbob llong.

69. Tri Thaleithiog Cad ynys Prydain : Trystan mab Tallwch; Huail mab Caw o Brydyn, arglwydd Cwm Cawlwyd; a Chai mab Cynyr Cainfarfawc; ac un gwr yn Daleithiawc y arnynt eill Tri, fef oedd hwnnw Bedwyr mab Pedrawc.

70. Tri Deifnogion ynys Prydain : Gwalchmai ab Gwyar; a Llecheu ab Arthur; a Rhiwallawn Wallt Banhadlen : ac nid oedd nas gwypyn ei ddefnydd a'i ddeifnogaeth, ai o ryw ai o rann, ai o ansawdd, ai o gyfanfawdd, ai o ddychymmod, ai o ddychymmyg, ai o anian ai o aniad y byddei.

71. Tri phoff Cad ynys Prydain : Dunawd Ffur fab Pabo Post Prydain; Gwallawc fab Lleenawg; a Chynfelyn Drwfgl : fef y medrynt Dosparth ar Gad a Chatteyrnedd yn oreuon o bawb oll ar a fuant erioed.

72. Tri Tharw Cad ynys Prydain : Cynfar Cadgadwg ab Cynwyd Cynwydion; a Gwenddoleu ab Ceidiaw; ac Urien mab Cynfarch : fef y rhuthrynt ar eu galon yn ail i darw, ac ni ellid ai dehoraint.

73. Tri Tharw Unbenn ynys Prydain : Elmur eil Cibddar; a Chynhafal fab Argad; ac Afāon mab Taliesin Ben Beirdd : a Beirdd oeddynt y tri hyn, ac nid oedd a ofnynt yng nghad a brwydr; eithr rhuthraw ynddynt a wnaent, ac nid ofnynt gyflafan.

74. Tri Thrahāawg ynys Prydain : Sawyl Bennuchel; Pasgen mab Urien; a Rhun mab Einiawn : a thrahāusaf ar bob trahāus eu traha wynt, ac achaws bynny dwyn difrawd ar ynys Prydain; a'r ddifrawd honno a ddamgyfllynas a'r Saefon, ac o'r diwedd myned yn Saefon.

75. Tri Gwrddfaglawg ynys Prydain : Rhineri mab Tangwn; a Thinwaed Faglawg; a Phryderi mab Doler Deifr a Bryneich.

76. Tri Aerfeddawg ynys Prydain : Selyf ab Cynan Garwyn; ac Afāon mab Taliesin; a Gwallawg mab Lleenawg : fef achaws yn gelwyd hwynt yn Aerfeddogion, am ddarfod dial eu cam oc eu beddau.

77. Tri Eurgelein ynys Prydain : Madawc mab Brwyn; Ceugant Beilliawc; a Rhuawn Befr ab Gwyddnaw Garanhir : fef yn gelwid felly achaws rhoddi eu pwys yn aur am danynt o ddwylaw au lladdes.

78. Tri Chyndypnawc ynys Prydain : Eiddilic Gorr, a Thrystan ab Tallwch, a Gweirwerydd Fawr; ac nid oedd au trothai o iwrth eu harfaetheu.

79. Tair Gofgordd Addwyn ynys Prydain : Gofgordd Belyn fab Cynfelyn yng nghadfel Caradawc ab Brân; a Gofgordd Mynyddawg Eiddin yng nghattraeth; a Gofgordd Drywon ab Nudd Hael yn Rhodwydd Arderydd yn y Gogledd : fef ydd elei bawb yn y rhai hynny ar eu treul eu lünein heb aros gofyn, ac heb erchi na thâl nag anreg y gan Wlad na chan Deyrn; ac achaws bynny au gelwid hwy y tair Gofgordd Addwyn.

80. Tri Theulu Diwair ynys Prydain : Teulu Cadwallawn eil Cadfan, a faant gydag ef faith mlynedd yn y Werddon, ac yn bynnu o amser ni ofynasant na thal nag iawn yn y byd, rhag gorfod arnddynt ei adaw, ac nis gallai efe'r iawn a ddylefynt; Ail, Teulu Gafran ab Aeddan, pan fu'r difancoll, a aethant y'r mor dros eu harglwydd; Trydydd, Teulu Gwenddoleu mab Ceidiaw, sef cynnal y frwydr a wnaethant chwenydd a deugaint gwedi lladd eu harglwydd; ac nid elynt o gad a brwydr, yny dielynt ei alanas ef; a rhif pob un o'r Teuluoedd hynny uncant ar hugain o wyr glewion, a chymaint eu gwroldeb ag nis galleid eu gormedd.

81. Tri Anniweir Teulu ynys Prydain : Teulu Goronwy Bofr o Benllyn, a ommeddafant eu harglwydd o erbynniaid y Gwenwynwaywau y gan Llew Llaw Gyffes yn Llech Oronwy ym Mlaen Cynfel yn Ardudwy; a Theulu Gwrgi a Pheredur, a adawsant eu harglwydd yng Nghaer Greu, a chyfnod ymladd a oedd drannoeth iddynt ag Edaf Glin Mawr, ac au llas wynt ill dau; Trydydd, oedd Teulu Alan Forgan, a ymchwelasant oddiwrth eu harglwydd yn lledrad ar y ffordd, a'i ollwng yntau a'i weision i Gamlan mann ai lladdwyd.

82. Tripheth a fu achaws gorchfygu Lloegr, a'i dwyn oddiar y Cymry : cynnwys Dieithraid, rhyddhau Carcharorion, ac anreg y Gŵr Moel.

83. Triwyr Dianc o'r Gad Gamlan a fu : Morfran ab Tegid rhag ei haccredd, sef y tybici bawb mai cythraul o Uffern ydoedd, ac a ffoynt rhagddaw; Sandde Bryd Angel gan ei hardded, a'i laned a'i decced; ni chodai neb law yn ei erbyn, gan dybied mai angel o'r nef ydoedd; a Glewlwyd Gafaelawr rhag ei faint a'i gryfder, nid oedd a safai o'i flaen, a phawb a ffoynt rhagddaw : sef namyn y Triwyr hynny ni ddiengis neb o'r Gad Gamlan.

84. Tair prif Gyfangor ynys Prydain : Bangor Illtud Fawcawg yng Nghaer Worgorn; Cor Emrys yng Nghaer Caradawg; a Bangor Wydrin yn ynys Afallau; ac ym mhob un o'r tair Bangor hynny ydd oedd pedwar cant ar hugain o faint, sef oedd cant ar bob awr o'r dydd a'r nos yn eu cylch yn cynnal mawl a gwasanaeth Duw heb orphwys heb yspaid.

85. Tri Buelydd Gofgordd ynys Prydain : Bennren Fuelydd yng Ngorwenydd, a gedwis Fael Caradawc ab Brân a'i Ofgordd; ac yn y Fael honno ugain mil ac un yn Wartheg blithion; Ail, Gwydion fab Don a gedwis Wartheg Gofgordd Gwynedd Uch Conwy, ac yn y Fael honno ugain mil ac un; Trydydd, Llawfrodedd Farfawc a faelis Wartheg Nudd Hael fab Senyllt, ac yn y Fael honno ugain mil ac un yn Wartheg blithion.

86. Tair Llynges Gynniweir ynys Prydain : Llynges Llŵr mab Eldrif; a Llynges Difwg mab Alban; a Llynges Dolor mab Mwrchath brenin Manaw.

87. Tair prif Ddinas ynys Prydain : Caerllion ar Wyfsg yng Nghymru, Caer Londain yn Lloegr, a Chaer Efrawc yn Neifr a Brynoeth.

88. Tair Gorchwyl Gadarn ynys Prydain : codi Maen Cetti, adeiliau Gwaith Emrys, a thyrru Cludair Gyfrangon.

89. Tri Gwyn Seronyddion ynys Prydain: Idris Gawr, a Gwydion mab Don, a Gwyn ab Nudd; a chan faint eu gwybodaau am y fer a'u haniau a'i hanfodau y darogenynt a chwenychid ei wybod hyd yn nydd brawd.

90. Triwyr Hûd a Lledrith ynys Prydain: Math ab Mathonwy, ac efe ai dangoses ei hud i Wydion mab Dôn; a Menyw fab Teirgwaedd, a ddysges ei hud i Uthyr Bendragon; a Rhuddlwm Gawr, ac efe a ddysges ei hud y gan Eiddie Gorr a Choll mab Collfrewi.

91. Tri Mad-Gyrfnydd ynys Prydain: Corfinwr bardd Ceri Hir Lyngwyn, a wnaeth Long, Hwyl, a Llyw gyntaf i Genedl y Cymry; Morddal Gwr Gweilgi, ier Ceraint ab Greidiawl a ddysges waith Maen a Chalch gyntaf i Genedl y Cymry yn yr amser y bu Alecfander ammlherodr yn dwyn y byd y danaw; a Choel ab Cyllin ab Caradawg ab Brân a wnaeth Melin, Rhod, ac Olwyn gyntaf i Genedl y Cymry: a thri meib beirdd oeddynt.

92. Tri Deifnogion Cerdd a Cheudawd Cenedl y Cymry: Gwyddon Ganhebon, a wnaeth Gerdd Dafawd gyntaf o'r byd; a Hu Gadarn a ddodes gyntaf ar Gerdd Dafawd gynnal Cof a Cheudawd; a Thydain Tad Awen, a ddodes gelfyddyd gyntaf ar Gerdd Dafawd, a dosparth ar Geudawd; ac o'r a wnaethant y triwyr hynny y cafad Beirdd a Barddoniaeth, a dodi yn nosparth Braint a Dafawd y pethau hynny y gan y tri beirdd cyntefigion, nid amgen, Plennydd, ac Alawn, a Gwron.

93. Tri Chynfebydd ynys Prydain: Tydain Tad Awen, Menyw Hen, a Gwrhir bardd Teilaw yn Llan Dâf: a thri meib beirdd oeddynt.

94. Tri Tharw Ellyll ynys Prydain: Ellyll Gwidawl, ac Ellyll Llyr Merini, ac Ellyll Gwrthmwl Wledig.

95. Tri Gwydd Ellyll ynys Prydain: Ellyll Bannawc, ac Ellyll Melan, ac Ellyll Ednyfedawc Drythyll.

96. Tri Gwrforwyn ynys Prydain: Llewei ferch Seithwedd Saidi, a Mederai Badellfawr, a Rhorei Fawr ferch Ufber Galed.

97. Tri phrif Orchestwaith ynys Prydain: Llong Nefydd Naf Neifion, a ddug ynddi wryw a benyw o bob byw bann dorres Llynn Llïon; ac Ychain Bannog Hu Gadarn, a lufgasant Afanc y llynn i dir ac ni thorres y llynn mwyach; a Main Gwyddon Ganhebon, lle y darllenid arnynt holl gelfyddydau a gwybodaau Bŷd.

98. Tri Gwynfebydd ynys Prydain: Cadawg ap Gwynlliw yn Llangarfan; Madawg Morfryn yng Nghor Ildud; a Deiniol Wynn yng Ngwynedd: Tri meib beirdd oeddynt.

99. Tri Defeidydd Gofgordd ynys Prydain: Colwynn defeidydd Gofgordd Brân ap Llyr Llediaith yn Morganwg; Pybydd Moel defeidydd gofgordd Tegerin Llwyth Llwydiarth ym Môn; a gwesyn defeidydd Gofgordd Goronwy ab Ednywain brenin Tegeingl yn Rhyfoniog; ac o'i enw ef y gelwir Gwesyn ar

fugail defaid : sef oedd rhif a gadwai bob un o'r triwyr hynny, chweugain nall, ac y danynt bob un drichant o feibion eillion yn nawdd Cenedl y Cymry.

100. Triwyr y rhodded hwy a'u heppil hyd y byddai byd dan warth ac am-mraint, ac nis gellir arnynt amgen na baint meibion Eillion; Cyntaf, Afarwy ab Lludd, a wahoddes y Rhufeiniaid gyntaf i'r ynys honn yng ngofgordd Iwl Caifar eu hemmherawdr, ac a roddes daiar iddynt yn ynys Daned; Ail oedd Gwrtheyrn Gwrthenau, a wahoddes y Saefon gyntaf i'r ynys honn yn gannllawiaid iddaw yn ei drawfdeyrnedd, ac a roddes dir iddynt yn ynys Daned, ac hanfydded gwaeth i'r neb a rothai dir a daiar i estron yn yrynys honno; ac efca ymddyweddi-ics a Rhonwen ferch Hors; ac i'r mab a gafas efe o honno a'i enw Gotta fab Gwrtheyrn, y rhoddes efe o drawsfraint Unbennaeth ynys Prydain; ac achaws hynny y collasant y Cymry Unbennaeth ynys Prydain; Trydydd ydoedd Medrawd ap Llew ap Cynfarch, a gafas deyrnedd ynys Prydain yn Adneufraint, tra fai Arthur yn gwrthladd Gwyr Rhufain y draw i Fynydd Mynau, pan fynnynt attychwel yn Ormes i'r ynys honn, ac yho y llas goreuon Gwyr Arthur, a phan glybu Medrawd, ymgystlynu a'r Saefon a orug, a phefi ymladd y Gad Gamlan, lle y llas Arthur a'i wyr namyn tri, ac o hynny ydd aethant y Saefon yn ormesgyrch ar deyrnedd ynys Prydain, a lladd a deol o Genedl y Cymry y neb nad elai ganthynt, ac ni chaid namyn Ciwdodeu Gwlad Gymru a fynnynt Wrth-ladd Gormes y Saefon : a Gwyr Rhufain yn cadarnhau baint a thiroedd i'r Saefon yn ynys Prydain, mal pei y naill Genedl ormes yn ymddyweddiaw ar llall, onid aeth iddynt wyr Rhufain mal y modd y llofges genfigen ei pherchen o ddysfod yr Ormes Ddu arnynt.

101. Tri Gwrddfeichiad ynys Prydain : Cyntaf fu Pryderi fab Pwyll Fendaran Dyfed, a getwis foch ei dād tra ytoedd yn Annwn; ac yng Nglyn Cwch yn Emlyn y cetwis efe wynt. Ail, Coll ab Collfrewi a getwis Hwch Dallwanar Dalben, a ddaeth yng ngorddodwy hyd ym Mhenrhyn Penweddic yng Ngherniw; ac yna myned yn y mor, a'r lle y dathoedd i dir Abertarogi yng Ngwent Iscoed; a Choll mab Collfrewi a'i law yn y gwrych ffordd bynnag ydd elei, ai ar for ai ar dir; ac ym maes Gwenith yng Ngwent y dodwes dri Gwenhithyn a thair Gwenhynen; ac er hynny y mae goreu Gwenith a mêl yng Ngwent : ac o Went y cerddai hyd yn Nyfed, ac y dodwes ar Heiddyn a Photchellan; ac er hynny goreu Haidd a Moch yn Nyfed; ac yn Llonnio Llonnwen y dodwes y rhain. Gwedi hynny y cerddwys hyd yn Arfon, ac yn Lleyn y dodwes ar y Gronyn Rhyg; ac er hynny goreu Rhyg yn Lleyn ac Eifionydd; ac er yfllys Rhiwgyferthwch y dodwes ar Genau Blaidd a Chyw'r Eryr; a rhoddi'r eryr a wnaeth efe i Frynach Wyddel o Ddinas Affaraon, a'r blaidd y rhoddes efe i Fenwaed arglwydd Arllechwedd : a llawer o fon y fydd am Flaidd Brynach ac Eryr Men-waed : ac oddiyna myned yd y Maen Du yn Arfon, lle dodwes ar geneu Cath; a Choll mab Collfrewi ai teflis ym Menai; a honno oedd y Gath Balwg, a fu'n Ormes ynys Mon wedi hynny. Trydydd, Tryfstan ab Tallwch, a getwis foch March fab Meirchion, tra aethai y meichiad yn gennad at Efsyllt i erchi oed

a hi; ac Arthur, a Marchell, a Chai, a Bedwyr, a fuant eill pedwar ar ymgais a chyrch, ac nis gallasant gael cymmaint ac un banw, nag o rôdd, nag o brŷn, nago dwyll, nag o drais, nag o ledrad. Sef achaws au gelwid y Gwrddfeichiaid am nas gellid nag ynnill na gortrech arnynt am un o'r moch a gedwynt, eithr eu dadfer a wnaent ar eu llawn gynnydd i'r rhai au picuffynt.

102. Tri Serchogion ynys Prydain: Cyntaf, Caswallawn ab Beli am Fflur ferch Mygnach Gorr, a myned yn ei chyrch hyd yn Nhir Gafgwyn, yn erbyn gwŷr Rhufain, a'i dwyn ymaith, a lladd chwernil o'r Caifariaid; ac yn nial hynny o alanas y daethant wyr Rhufain i ynys Prydain; Ail fu Tryfan fab Tallwch am Effyllt ferch March ab Meirchion ei Ewythr; Trydydd, Cynon am Forfydd ferch Urien Reged.

103. Tair diweirferch ynys Prydain: Trywyl ferch Llynghefawl Llaw hael; Gwenfronn ferch Tudwal Tudclud; a Thegau Eurfronn, yr honn oedd un o dair Gwenriain Llys Arthur.

104. Tair diweirwraig ynys Prydain: Arddun gwraig Catgor ap Collwyn; Efiliau gwraig Gwydyr Drwm; ac Emerchred gwraig Mabon ab Dewein Hên.

105. Tair Anniweirwraig ynys Prydain, sef oeddynt tair merched Culfynawyd Prydain: un, Effyllt Fyngwen gordderch Tryfan ab Tallwch; Ail, Penarwen gwraig Owain ab Urien; Trydydd, Bun gwraig Fflamddwyn.

106. Tair Gohoyw Riain ynys Prydain: Angharad Tonnsfelen, merch Rhydderch Hael; Annan ferch Maig Mygedwas; a Pherwyr ferch Rhun Ryffeddfawr.

107. Tair Gwenriain ynys Prydain: Gwenn ferch Cywryd ab Crydon; Creirwy merch Ceridwen; ac Ariathrod ferch Dôn.

108. Tair Gwenriain Llys Arthur: Dyfir wallt euraid; Enid ferch Yniwl Iarll; a Thegau Eurfronn: sef oeddent Tair Rhiain Ardderchawg Llys Arthur.

109. Tair Gwragedd Arthur, sef oeddent ei Dair Prif Riain; nid amgen, Gwenhwyfar ferch Gwythyr fab Greidiawl; a Gwenhwyfar ferch Gawrwyd Ceint; a Gwenhwyfar ferch Ogyrfan Gawr.

110. Tair Prif Gariadwraig Arthur: un, Garwen ferch Henyn Tegyrn Gwyr ac Ystrad Tywy; a Gwyl ferch Eutaw y Gaerworgorn; ac Indeg ferch Afarwy Hir o Faelienydd.

111. Tair Priflys Arthur: Caerllion ar Wysg yng Nghymru; Celliwig yng Ngherniw; a Phenrynn Rhionydd yn y Gogledd: ac yn y tair hynny cynnal y tair Prifwyl Arbennig, nid amgen, y Nadolic, y Pasg, a'r Sulgwyn.

112. Tri Thrwyddedawg Hanfodawg Llys Arthur: Llywarch Hên ab Elidir Lydanwyn, a Llemmennig, a Heiddyn Hir: sef meib beirdd oeddynt.

113. Tri Gogyfurddion Llys Arthur : Dalldaf mab Cynin Cōf ; a Thryflan mab March ab Meirchion, a Rhyhawd mab Morgant ab Adras.

114. Tri Unben Llys Arthur : Goronwy ab Echel Forddwydtwll, a Chadraith ab Porthor Godo ; a Fleidur Fflam mab Godo : sef oeddent yn Dywyfogion yn Berchennogion Gwlad a Chyfoeth, a gwell oedd genddynt no hynny aros yn Farchogion yn Llys Arthur, gan y bernid hynny yn bennaf ar bob anrhydedd a bonheddigeiddrwydd, a ellid wrth a gair y Tri Chyfiawn Farchawg.

115. Tri Marchogion Aurdafodogion Llys Arthur : Gwalchmai ab Gwyar, a Drudwas fab Tryphin ab Madawc fab Uthur, a doethaf ar bob doethion o'u hamfer oeddynt, ac mor deg a llaryeidd eu hymddwyn, ac mor hyawdl a hynaws eu holl ymadroddion, fal nas gallai neb ball iddynt ar a geisfint.

116. Tri Marchog Cynghorddoeth Llys Arthur : Cynon mab Clydno Eiddin ; ac Arawn mab Cynfarch ; a Llywarch Hên mab Elidir Lydanwyn : ac ni chaid amgen na llwydd i bob Cynghor o'u heiddaw a wnaed, ac aflwydd a gaid lle bynnag nas gwneid yn oll eu cynghoreu.

117. Tri Marchawg Cyfiawnbwyll Llys Arthur : Blas mab Tywyfawg Llychlyn, a Chadawg fab Gwynlliw Filwr, a Phadrogl Paladrddellt mab Brenin yr India : Cynneddfeu y rhai hynny oedd amddiffyn pob gweinion ac amddifaid, a gweddwon, a gwryfon, a phawb a roddent eu hunain yn nawdd Duw a'i dangnef ; a phob tlawd, a gwann, a dieithr, a'u gwared rhag trais, a cham, a gorddwy : Blas drwy Gyfraith sydawl ; a Phadrogl drwy Gyfraith Arfau ; a Chadawc drwy Gyfraith Eglŵys a Deddfeu Duw : ac ni wnaent nac o barch nac o ofn, nac o ferch nac o gas, nag o bwyll, nag o ddarwedd, nag o ddig, nag o drugaredd yn y bŵd, namyn a fyddai iawn a chyfiawn herwydd deddf Duw, ac anafawdd daioni, a gofynnion cyfiawnder.

118. Tri Marchawg Brenhinawl Llys Arthur : Morgan Mwynfawr ab Adras ; a Medrawd ap Llew ap Cynfarch ; a Hywel mab Emyr Llydaw : cynneddf iddynt, oedd, eu bod mor hynaws, a llaryaid, ac addwyn eu hymadroddion, ag y byddei anhawdd gan undyn o'r byd ommedd a nacau iddynt a geisfint.

119. Tri Marchog Serchogion Llys Arthur, a goreu wrth ofb a phellennig, a haelaf o'u roddion a'u cymmwynas : Gwalchmai ab Gwyar, a Garwy mab Geraint ab Erbin, a Chadeir eil Seithin Saidi ; ac nis gallei neb nacau a geisfint rhag eu serchocced, a chymmaint eu serch hwy tuag at bob dŷn fal nas ceisfint amgen nog a geisfai gâr y gan a garai yn gywir.

120. Tri Anhŷol Farchogion Llys Arthur : Eithew mab Gwrgawn, a Cholledawg mab Gwynn, a Geraint hir fab Cymmaunnon Hên : sef gwŷr gwreng oeddynt o feibion eillion ; ond cystal eu gair a'u cynnheddfau am addwynder, a hynawfder, a llaryeiddder, a doethineb, a gwrolder, a chyfiawnder, a thrugaredd, a phob campau a gwybodau moliannus, yn heddwch ac yn rhyfel, fal nas gweddai amgen na Llys Arthur, ai breiniau, ai thrwydded iddynt.

121. Tri Marchawg Llys Arthur a gadwasant y Gréal : Cadawc fab Gwyn-lliw, ac Ildud Farchawg a fant, a Pheredur fab Efwawc.

122. Tri Diweir Farchogion Llys Arthur : Cadawc ap Gwynlliw, ac Ildud Farchawg, a Bwrt mab Bwrt brenin Llychlyn : sef ni wnaeth un o honynt bechawd cnawdol erioed, ac ni fynnynt gyfathrach, na chyd a gwragedd, namyn bucheddu yn weryddlon, a bod wrth ddeddf Duw a'r Ffydd yng Nghrist.

123. Tri Oferfeirdd ynys Prydain : Un, Arthur ; Ail, Cadwallawn ab Cadfan ; Trydydd, Rhyhawd eil Morgant Morganwg.

124. Tri Eurgyrd ynys Prydain : Cafwallawn ab Beli ; pan aeth hyd yng Ngwasgwyn i gyrchu Fflur merch Mygnach Gorr, a ddyged o Lathlud yno i Gaifar amherodr y gan a elwid Mwrrhan Leidr, brenin y Wlad honno, o châr Iwl Caifar ; a Chafwallawn ai dyges yn ol i ynys Prydain ; ail, Manawydan ab Llyr Llediaith, pan fu hyd ar Ddyfed yn doddi Gorddodau ; a Llew Llaw Gyffes, pan fu ef gyda Gwydion mab Dôn yn ceisio Enw ac Arfaeth y gan Riannon ei fam ef.

125. Tri Phrifardd Bedydd ynys Prydain : Merddin Emrys, Taliesin Ben Beirdd, a Merddin ap Madawg Morfryn.

126. Tair Talaith Teyrnedd a ddodes Rodri Mawr yng Nghymru : un, Dinefwr ; ail, Aberffraw ; Trydydd, Mathrafal ; a Thywysawg Taleithiawg ym mhob un o'r Tair Talaith ; a'r hynaf ei oed o'r tri thywysawc, bynnag y byddai o honynt, yn Benn Teyrnedd ; sef hynny brenin Cymru oll ; a'r ddau eraill wrth ei air ef, a gair ei air ef ar bob un o naddynt, a phenraith a phenhynaif hwnnw ym mhob Gorsedd Ddygynnull, ac ym mhob Cyffro Gwlad a Chenhedl.

Ac felly terfyna chwech ugain a chwech o Drïoedd

Ynys Prydain.

A'r Trioedd hynn a dynnwyd o Lyfyr Caradawc Nant Garfan, ac o Lyfyr Ieuan Brechfa, gaunof fi Thomas Jones o Dregaron ; a hynn a ellais i gael o'r trichant.—1601.

AMRYWIAETHAU I'R TRIOEDD

BLAENOROL YN DECHREU YN T. D. I, ALLAN O LYVYR MR.
PAUL PANTON.

Tri III. TEIR rhag ynys : Mon a Mañaw ac Ynys Weith ; a feith razynys arugeint ; a phedwar anrhyfedd ar ddeg.

Tri iv. Teir prif Aber a feith ugeint y fydd ydaneî; a phedwar porthfa ar ddeg a deugeint; a theîr prif gaer ar ddeg ar hugeint, &c.—Yn lle *Caer Seri*, *C. Grant*, *C. Urnach*, *C. Selemion*, *C. Lifidit*, *C. Ex*, darllen *Caer Siri*, *C. Grawnt*, *C. Urnaws*, *C. Selymon*, *C. Ligidit*, *C. Exfon*.

Tri vii. Yn lle *Caerlleon ar Wysg*, darllen *Mynyw*: Yn lle *Betwini yn pen escub*, darllen *Betwini escob*: Yn lle *Penryn Rhionydd* darllen *Penryn Rhionedd*.

Tri xi. Tri chyfor a aeth or ynys hon ac ni ddaeth yr un onaddunt drachefn: un a aeth gan Elen Lluddyawc a Chynan i brawt, a hwnnw ni ddaeth drachefyn: yr eil aeth gan Irp Luydawc a ddaeth yman yn amser Cadyal mab Erin i erchi cymmorth ir ynys hon; ac ni ddoeth ganthaw ir gaer gyntaf, namyn ef ai was. Sef a archei o bob prif gaer yr ynys deu cymmeint ac a ddelei ganthaw iddi; ac ni ddoeth ganthaw ef i mywn namyn ef ai was. Ac i bu mor ardduftru gan wyr yr ynys hon hynny, ac i rhoddafant iddaw ef y cymmorth; a hwnnw eiffioes llwyraf llu a aeth or ynys hon: ac ni ddeuth drachefyn na hwy nau llinys; sef i trigafant wy yn y ddwy ynys yn ymyl mor Groec; sef oedd y gwyr hynny eu henwau Gals ac Afena¹. Y trydydd llu aeth gan Gafwallawn mab Beli, a Gwenwyn a Gwanar meibion Lliaws mab Nwyfre ac Arauron² ferch Beli eu mam y fynet trwy for a rhwyfc y Kefferyeit or ynys hon³. Sef i mae y gwyr hynny yn Ghasewyn. Sef oedd y rhif a aeth gan bob un o naddunt un fil a thriugeint⁴. A rhei hynny a oedd Tri Arianllu. Sef oedd yr achaws i gelwit felly, achaws mynet eur ac ariant yr ynys ganthunt, a detholgwyr o oreu i oreu. Ac un llu haeach fu gymmaint ar tri llu hynny a aeth gyda Maxen Wledic i Lydaw, a phan ddanfonaidd Cynan Meiriadawc at Dunawt tywyfawc Cernyw i gaffael Urfula ei ferch ydd aeth or dyledogion un fil ar ddeg o forwynion merthyri y fydd yng Coloyr: ac hefyd deugein mil o wragedd ereill, ac ni ddoeth yr yn drachefyn.

Tri xii. Yn lle *Tri tharw cad*, darllen *Tri tharw kaddug*: yn lle *Cynfawr Cad Cardwe*, darllen *kynfawr katgadduc*.

Tri xiii. Yn lle *Elmur mab Cadeir*, darllen *Elinwy ap Cadegyr*.

Tri xiv. Tri lleddf unben ynys Prydein: Llowarch hen mab Elidir Lydanwyn a Manawydan mab Llyr Llediciith a Gwgon Gwron mab Peredur mab Eliffer Gofgorddfawr.

¹ Arall—Yrp Lluyddawg yn oes Cadyal mab Eryn, a ddaeth yman i erchi cymmorth, ac nid archei o bob prif gaer namyn deu cymmeint ac a ddelei ganthaw iddi; ac ni ddoeth ganthaw ir gaer gyntaf, namyn ef ai was; ac ardduftru fu rhoddi hynny iddaw. A hwnnw eiffioes llwyraf llu a aeth or ynys hon, ac ni ddoeth drachefyn

neb o naddunt. Sef y lle y trigws y gwyr hynny yn ddwy ynys yn emyl mor Groec; sef yw y ddwy ynys hynny Gals ac Afena.

² Arall, Arianrhot.

³ Arall, trwy for yn ol y Ceffarieit.

⁴ Arall, sef eirif a aeth ym pob un or lluoedd hynny un fil ar ugeint.

Tri xv. Tri unben llys Arthur : Gowronwy mab Echel forddwytwll, a Chadeit mab Porthawr gadw a Ffleudur fflam.

Tri xvi. Tri unben Deifys a Brenych Gal (Kall) mab Dyfgyfdawd, ac Yfsgafnell (Yfsgwfnell) mab dyfgyfdawt, a Diffyddell mab Difgyfdawd : a thri meib beirdd oeddynt ell tri,

Tri xvii. Yn lle *Gwaecorudd*, darllen Gwarthrudd, Gwaurudd : neu Gwawdrudd : Un lle a *mian Ferdic*, darllen Afan Ferddig.

Tri xxi. Yn lle *Rineri*, *Tinwaged a Ffryder*, darllen Rhiferi, Dinawc a Phryder.

Tri xxiv. Yn lle *Eusael*, darllen Enwael ; a chwanega—a Gweir Gwrhyd sawr.

Tri xxvii. Tri glew Y. P. Tri meib Haiarnfedd Fradawg : Grudner, a Henpen, ac Edenawc.

Tri xxx. Yn lle *Puyll amwyn*, darllen Pwyll pen Annwyn : yn lle *Dalkweir Dalben*, Dallwyr Dalben : yn lle *Gorddode*, Gordody : yn lle *Llonwen*, Llonion : yn lle *Eryr a rodde Collfrewy i Frynach*, Eryr a rodde Coll mab Collfrewy i Vreynach : yn lle *Eryr Brynach*, Eryr Breunach.

Tri xxxii. Tri phrif Hut Y. P. Hut Math ap Mathonwy, a hut Uthur Bendragon, a hut Gwyddelyn gorr.

Tri xxxiii. Yn lle *lledritbiawc*, darllen lledurithawg : yn lle *Menyw*, Menw : yn lle *Gibddar*, Kilidar.

Tri xxxiv. Yn lle *ni ofynnasant ddim iawn iddaw rac gorfot arnaddunt y adaw*, darllen ni ofynnasant ddim iddaw : yn lle *pan fu y ddifancoll a aethant yr mor*, darllen a aethant ir mor.

xxxv. Yn lle *Eda Glinmawr*, darllen Oda Glinvawr (a Damgylmor) ; darllen y trydydd fal hyn, A theulu Alan Ffyrgan a ymchwelaſant i wrthaw hyt nos ac ellwng ac weision i Gamlan ac yno i llas.

Tri xxxvi. Teir Gofgordd adwy Y. P. Gofgordd Mynyddawg Eiddyn, a gofgordd Melyn ap Cynfelyn, a gofgordd Dryon mab Nudd.

Tri xxxvii. Yn lle *Trywyr a wnaeth y teir mat gyflafan Y. P.* darllen Trywyr a wnaeth teir mat gyflafan Tri meib Deifyfdawt¹ ; yn lle *dwy celein*, deuddyn ; yn lle *Yfcafell*, Yfcafneſll ; yn lle *Diffiddell*, Diffet dell³.

Tri xxxviii. Yn lle *Eidyn mab Einygan* darllen Eiddyn mab Einiawn⁴ ; yn lle a *Llofan Llawddino a laddawdd Uryen mab Cynfarch*, darllen a Chynon mab Clydno Eiddin a Dyfynnawl mab Mynedawc Eiddin a laddodd Urien mab Cynfarch⁵.

¹ Arall, Teulu Cafwallawn ap Beli pan fuant hualogion.

² Arall, Dyfgytdawd.

³ Arall, Diffydel.

⁴ Arall, Heiddyn mab Einygan.

⁵ Arall, a Llofan Llawddifo aladawdd Urien mab Cynfarch.

Tri xli. Yn lle *gormedd*, darllen *gormes*; yn lle *Lhudd mab Beli*, *Cafwallawn m. Beli*; a chwanega ar ol *dracbefyn*, ac or *Afia* pann hanoeddynt: y drydedd fal hyn, *Gormes y Saeson a Hors a Hengift* yn bennaduriait arnaddunt.

Tri xlv. Yn lle *tri cbudd a thri datcudd* Y. P. darllen *Tri matcudd* pan guddiwyd, a thri anfad *datcudd* ynys *Prydain* pan *datcuddiwyd*; mal hyn yr ail cudd, *Elgyrn Gwrthefyr fendigeid* a gladdwyd ym *mhriffyrdd* (*mhrif pyrth*) yr ynys hon, a hyt tra fei yno ni ddoci *ormes* ir ynys: mal hyn y trydydd, cudd y dreigieu a guddiawdd *Lhudd mab Beli* yn ninas ffaran yng *Cerrig Eryri* ¹.

Tri li. Yn lle *Matbolwch Wyddel*, darllen *Mathonawc*; yn lle *Branwen*, *Bronwen*.

Tri liii. Yn lle *March Meirchian*, darllen *Marach*.

Tri lix. Yn lle *prifriain*, darllen *prifwragedd*; darllen yn olaf *Gwenhwyfar ferch Gawrydd Keint*.

Tri lxi. Yn lle *Tri marchawg yn llys Arthur o gawfant y Greal* ², darllen y tri marchawg gwry oedd yn llys *Arthur*, nid amgen. *Galath ap Lawnfelot dy Lac*; *Peredur ap Efrog iarl*; *Burt ap Burt brenin Gafgwyn*, pa le bynnac i delei y rhai hyn, lle na bei na chawr na neb rhyw beth anysbrydol er kadarned vei eu harfen a daed vae eu kallonneu ni ellynt ddim oe haros. Yn lle *Galath*, *Galaad*; yn lle *Brangor*, brenin *Brangor*.

Tri lxv. *Tri aerfeddawc* Y. P. *Selyf mab Cynan Garwyn*, ac *Urien mab Cynfarch*, ac *Afaon m. Talieffin*.

Tri lxxii. Yn lle *Difwng mab Alban*, darllen *Difwng mab Alan*: yn lle *Doler mab Mwrcbatb*, *Golor mab Murthach*.

Tri lxxxii. *Tri marchawg eur dafodiawc oedd yn llys Arthur*; nid amgen *Gwalohmai ap Gwyar*, *Drudwas ap Tryffin*, *Eliwlwt ap Madog ap Uthur*; canys nid oedd na brenin na iarl, nag arglwydd ag i delei y rhai hyn attunt nas gwrandedwynt; a pha neges bynnac a geisfent hwy yntwy ai mynnynt naill ai o fodd ai o anfodd.

Tri lxxxiii. *Tri brenhinol farchawg oedd yn llys Arthur*, nid amgen *Nafiews*, brenin *Denmarc*; *Medrod ap Llew ap Cynfarch*; *Howel ap Emyr Llydaw*; ac nid oedd nag ammerawdyr na brenin a ballêi ou neges ir rhei hynny o achos eu tecced au doethed, pan ddelynt mewn heddwch; a hefyd nid oedd na milwr na rhyfwr a allei eu haros pan ddelynt mewn rhyfel er daed vae eu harfeu; ac am hynny y gelwid hwynt yn farchogion brenhinawl.

¹ Arall, *Tri chudd a thri datcudd* ynys *Prydain*; *Bendigcituran m. Llyr* a gladdwynt yn y *Gwynfryn* yn *Llundain*, a hyt tra vei y pen yn yr anfwdd ydd oedd yno ny ddoci *ormes* byth ir ynys hon. Eil *elgyrn Gwrthefyr* vcu-

digelt a gladdwynt ym *prif byrth* yr ynys hon. Trydydd y dreigieu a gladdwys *Lhudd m. Beli* yn *Dinas Emrys* yn *Eryri*.

² Arall, a ennillodd y *Greal* ac eu dug i nef.

Tri LXXXIV. Yn lle *tywyssog Llychlyn*, darllen iarl Llychlyn : yn lle *eu cynneddfeu oedd*, &c. darllen cynneddfeu y rhei hynny, pwy bynnac a wnele gam a dyn gwan, pwy bynnac vei, hwynt a hymleddynt yng kweryl y kyfiawnder ag er kadarned vae hwynt ac gorfyddynt kanys ymroddi a wnaethaeddnt i gadw kyfiawnder ar dyn gwann hwy au helpynt ymhob un or teir kyfreith : nid amgen Blas yn y gyfraith vydol ; Kadawc o gyfreith eglwys ; Pedrogl o gyfreith arfeu : am hynny i gelwit hwynt Tri Chyfiawn Farchawg.

Tri LXXXV. Yn lle *Trywyr a ddiangasant o Gamlan*, &c. darllen Tri Gwrthwyneb farchawg oedd yn llys Arthur, nid amgen, Morfran ap Tegit, Sanddef bryd Angel, a Glewlwyd Gafaelfawr : kynneddfau y rhai hyn oedd, gwrthwyneb oedd gan neb ballu uddunt pa neges bynnag ac y geiffynt : Sanddef rhag ei deccedd, Morfran rhag ei hacred, a Glewlwyd Gafaelfawr rhag ei faint ai gryfed ; ac am hynny ni wyddiad neb beth oedd oreu ai rhoi ai pallu uddunt y neges a geiffynt ; ag am hynny i gelwid hwynt gwrthwyneb farchogion.

Tri LXXXVI. Tri chynghoriad farchawg oedd yn llys Arthur, nid amgen Kynan ap Clydno Eiddun ; ac Aron ap Kynfarch ap Meirchion gul ; a Llywarch hen ap Elidir Lydanwyn : ar tri marchawg hynny a oeddynt gynghorwyr i Arthur, pa ryw ryfel bynnag na bygwth a vae arno, hwynt ac kynghorynt hyd na chae neb y gorvod ar Arthur, ac am hynny i gorfu ef ar bob kenedloedd drwy dri pheth a oedd yn ei ganlyn, nid amgen gobeith da ac arfeu kyffegredig y rhai a ddanfones Iesu Grift iddaw, a rhinwedd ei filwyr : ac am hynny i gwiſcodd ef ddeuddeg coron am ei ben, ac i bu ef amherawdyr yn Rhufain.

Tri xc. Yn lle *tri dyn goreu wrth ofp*, darllen Trywyr goreu yn llys Arthur wrth ofp : yn lle *a Chadyrieitb Saidi*, a Chadryeit m. Saidi.

TRIOEDD Y MEIRCH, T. D. 20.

Tri i. Yn lle *o Benllech Elidir*, darllen o Benllech : yn lle *Gwynnda gyoet, a Gwynnda Reinyat*, Gwyn da gyfed, a Gwyn da remat : yn lle *Prydelw*, Prydelaw : yn lle *Gelbenefyn*, Gilbenefyn : ar ol *pedrain y March*, darllen ai draet yn y dwfyr : ar ol y *trydydd marchlwytb a ddug*, darllen Heid march Gwrthmwl wledig a ddug ; yn lle *Gweir a Gleis ac Artbanat*, daillen Gneir a Gleis ac Arthynad¹.

Tri iii. Yn lle *tynnedig*, darllen rhynedig ; yn lle *ac Awyddawr breichir march Cyboret eil Cynan*, a Rhuddfron Tuthvleidd march Gilb ap Cadgyffro : yn lle *Rbuddfreon Tuthfleidd march Gilbert mab Cadgyffro*, ac Awyddawc wreich hir, march Kyboret eil Cynan.

Tri iv. Yn lle *Bucheflan*, darllen Bucheflom, neu Buchesdom.

¹ *Arall o lywyr gorbynol*. — Tri feithnyn a hanner arnaw o ben Llech marchlwytb ynys Prydein ; Dumoroedd, Elidir yn y Gogledd hyd ym mhen march Elidir mwynfawr, a ddug Llech Elidir ym Mon ; ſef rhei oeddynt

Tri v. Yn lle *Cunin*, darllen Cwfin : yn lle *Rbuddfrych*, Arwlvrith ; yn lle *Gwelwgan Goboywgein*, Crohach Arwch.

Tri vi. Yn lle *carn aflawg*, darllen cyflym i.

Tri vii. Yn lle *Cynadaf*, darllen Cuneddaf ; yn lle *Arfwl*, Arwl ; yn lle *Rbuddlwyd*, Dulwyd.

Tri x. Yn lle *Gwukulwyd* ; darllen Gwylwlydd.

Tri xi. Yn lle *Olifer*, darllen Eliffer ; yn lle *Cornillo*, Carnillo ;

CHWANEGIAD O L. P. P.

Tri chat farchawc oedd yn llys Arthur : nid amgen Cadwr iarll Kernyw, a Llawnslot dy Lac, ac Ywain, ap Urien Rheget. Kyuneddfau y rhai hyn oedd, ni chilynt nag er gwacw nag er saeth nag er kleddyf, ac ni chafas Arthur gywilydd mewn brwydyr y dydd i caffai ef weled eu hwynebeu ac am byany i gelwit hwynt katvarchogion.

Tri lledrithiog farchawg oedd yn llys Arthur : nid amgen Menw ap Teir-gwaed, Trystan ap Tallwch, Kai hir ap Cynyr farfog, canys ymrithio a wneynt yn y rhith i mynnynt, pan vac galed arnynt, ac am hynny ni attai neb eu gorfod rhwng eu kryfder au dewrder au hud au lledrith.

Wrth y Trioedd, o ba rai y tyned yr amrywiaethau uchod, y mae y geiriau hyn—" Y Trioedd uchod a gefais i yn ysgrifennedig mewn llaw ewingron a ysgrifennedig uwchlaw chwechan mlynedd cyn no hyn, ac a gollasei eu dechreuad hwynt, ond cymmeint ac a gefais mi au hyscrifennais yn y modd i cefais."

Sic Jones."

Wrth y Trioedd, o ba rai y tyned y chwanegiadau uchod, y mae y geiriau hyn—" Ac fal hyn a escrifennais i o law Simwnt Fychan y terfyna y 2. dydd o fis Chwefror 1640."

Jo. Jones."

Elidir ac Eurgein ferch Faelgwn ei wreig, a Gwynda Gynydd, a Gwynda Rhieiniad, a Manach Nawmon yn gynghorwr, a Phedrillaw fenestyr, ac Arian fagyl ei was, a Gellfeinefin, a nosies ai ddwyllaw ar bedrain y march a hwnnw fu hanner y dyn. Ar eil marchlwyth fu Goron march meibion. Olifer Gofgorddfawr, a ddug Gwrgi a Pheredur a Dunod vurr a Chynfelyn

Drwscf, i edrych mygedorth Gwyn-ddole. Ar trydydd, march meibion Gwrthmwl wledig, a ddug arnaw Gwair a Chlais ac Arthenad yn erbyn yr Allt Faelwryng Ceredigiawn i ddial eu tad. Cynneddf oedd ar Faelwr, na chaye i borth er un marchlwyth, ac yna i lladdasant.

i Arall, Gethin Carnafaw march Iddon mab Enyr Gwent.

BRUT BRENINODD

YNYS PRYDAIN:

NEU

BRUT Y BRENINODD.

HYSBYSIAD.

YMA y canlyn dau ddarlenniad o HANES BRENINODD YNTS PRYDAIN, o waith TYSILIO; ac a belaelled gan GWALLTER o RYDYCHAIN; a eban GRUFUDD AB ARTHUR, yr bwn a ekwir yn gyfredin GEOFFREY o VYNWY.

Y darllead cyntaf, tan enw BRUT TYSILIO, fydd yn ol y Llywyd Coch o Hergeft, yn Rbydycbain.

Yr ail ddarllead, tan enw BRUT G. AB ARTHUR, ydyw yn ol adysgrifiad y parchedig Evan Evans o ben lywyd croen, o eiddo Paul Panton yfwain, o'r Plas Guyn, yn Mon.

Yn canlyn cynnwysiad y ddau lywyd uchod gwelir amrywiaethau tan arwydd A. a B.

Yr amrywiaethau tan y llythyren A. a ydynt yn ol lywyd yn perthyn i Ysgol y Cymry, yn Llundain, wedi ei ysgrifennu yn y wilyddyn 1613; ac amdano mae yr ysgrifenydd yn dywedyd—"Hyn a gasglais allan o amryweilion lywrau, o achawus nad oedd yr un llywyd beb lawer ar goll ynddo; etto, mywi a geuais y cwbyl ymewn pump o lywrau ben, dau obonynt o groen, wedi eu bysgrifennu er agawus i 500 mlynedd wrth dyf; beblaw tri ereill o ben lywrau."

Yr amrywiaethau tan y llythyren B. a ydynt yn ol ben lywyd croen, o gylch 500 mlynedd oed, eiddo Thomas Jones yfwain, o Harod Ychdryd, marchog dros Swydd Ceredigion.

Y RAGARAWD.

PRYDAIN : oreu or ynyffoed yr hon a ellyt gynt y wen ynys ygorllepinabl¹ eigawn rŵg freing ac iwerdon y mae² gosfodedic wythcant milltir yfyd yny byt³

¹ Brytaen.

² Ygorllewyn.

³ Fraing ar Iwerddon megis y mae.

⁴ Yn y byd.

adeu cant yn lled apheth bynnac avo raid ydynaol arver oanifygedic¹ frwythlonder hi ae gwafanaetha ygyt² hynny cyflawn yw obob kenedyl mōyn a metael hevyt frwythlawn yw or maefdiried llydan³ amyl abryneu arderchaoc adas ydir diwyllodraeth troi yrei ydeuant amryualon genedloed froythau yndi. Hevyt ymaent coedyd allwyneu kyflawn oamgen genedloed anieueileit abwystuileit. Ac ygyt ahyny amlaf kenneinoed or gwenyn oplith yblodeuoed yn kynnullaw mel. Ac ygyt ahyny gweirglodeu amyl ydan awyrolon vynyded yny rei ymaent ffynhoney gloyw eglur or rei ykerddant ffrydyeu. Ac alithrant gan glaer seint amurmur ar wystyl kerdd ahun ywrei hyny yrneb agysco ar eu glaneu. Ac ygyt ahynny llynneu ac auonoedd kyflawn o amryual genedloedd byscawd yfydd ynddy. Ac eithyr yperuedduor ydeir drostfaw yffreinc teir auon boneddiceydd yfydd ynddy. Temus ahumur ahafrēn⁴. Ar rhai hyny megys deu vreich⁵ ymaent yn rannu yr ynys, ac ar hyd y rei hyny y deuant amryual gyfnewidyeu or gladoedd tramoroedd. Ac ygyt ahyny ydoedd ynddi gynt wyth prif ddinas arhugieint ynythecau. A rei oneddunt hydiw yfydd diffeith gwedy diwreiddaw yn wallus. Ac ereill etwa yn feul yn iach⁶ a themleu Seint yndynt ynmoli duw A muroedd achairoedd arddyrchawc yn eu teccau. Ac ynny temleu teuluhoedd achyfenhoedd o wyr agwagedd yntalu gwafanaeth dyledyc yn amferoedd keugant yeu cryawdyr yn herwydd kristonogawl ffyd. Ac or diwedd⁷ pypm cenedlaeth y fydd yny chyfaneddu hi, nyd amgen normanneit brytanyeit asaeffon afficheit⁸ ac Yscotlaidd. Ac or rei hynny hagen cyntaf ygwledychwys⁹ y Brytanyeid o nor rudd¹⁰ hyd vor Iwerddon, hyd pan daeth ygan Duw dial arnaddunt ameu syberwyt ygan yffichteit ar faeson; a megys ydeuthant ygormesloed hyny ni ae damllerychōn rae llaw. Yma yteruyna y prolog¹¹.

¹ Y dynion arver o honaw o aniffigedic.

² Gwafanaetha hwynt a chid.

³ Cyflawn yw hi or maefdir llydan.

⁴ Addas a hafnau lle daw amrafaelion frwythau tramor iddi. A hefyd y mae yndi goedyd a llwynau cyflawn o amrafaelion genhedloed o anifailiaid a brystvilait. Hefyt amyl genvainoed o wenyn ymlith y blodau yn cynyll mel. A chida hynny llynoed ac afonyd cyflawn o amrafaelion genedloed byscod. Ac velly tair ason vonheddic y syd yndi nit amgen temys a hymer a hafrēn.

⁵ Tair braich.

⁶ Daw amrafaelion gyfnewidiau o wledydd tramor a hefyd yddoedd yndi hi gynt dair prif dinas arddc ar hygain ynythecau hi; rhai o honynt y fydd heddiw y difaith wedi diwraiddio y myroed; ac eraill yfyd gyfannedd.

⁷ Y voli duw. Ac velly.

⁸ Bryttaniait, normaniaid Saeflon fichtiaid

⁹ Rheir hynny oll cyntaf gwledhoedd.

¹⁰ Hi o vorrydd.

¹¹ Arnynt am y pechodau yr hwn a dangosfōn ni rac llaw. Ac yna y teruyna prolog.

BRUT TYSILIO.

FNEAS YSCWYDWIN. Ggedy cael y gaer y foes Eneas ac Efgannys¹ y vab gydac ef ac y doethant meñ llongau hyd yngladd yr Aidial² yr hon a elwir golad Ryfain. Ac yn amser hono yr oed Latinus yn vrenin yn yr Eidal a hono arvolles Eneas yn anrydeddus. Ac yna ggedy ymlad o Eneas a Thyrru Vrenin yr Yttil ai lad ef o Eneas. ac yna cael o Efcannys Lavinia merch Lattinys yn wraig iddaw. Ac oedy Eneas Yfcannys a onæthbwyd yn or mawr³. ac oedy drychafel o Efgainus ar vrenhinawl gyfoeth ef adailiod dinas ar lan avon Daiberys. Ac yna mab a anet iddaw a elwid Sylhys amrode y ledradael odineb. ac velly gorderchy a oruc ev ar nith ai baichogi. Ac oedy gwybod o Efgannys y dad ev hyny. erchi a oruc ev oe dewinion dybedyd idaw pwy a vaichogaffai y vorryn⁴. ac deiniad o honynt a chael dehayrwyd am y pŵnc honnw hwy a dywedaffant vod y vorwyn yn vaichoc ar vab a ladai yvam aedad, ac oedy darfai ido draiglo llaper o

BRUT G. AB ARTHUR.

ENEAS YSCWYDWIN ggedy ymlad Tro a dystrywedigaeth y gaer y gyt ac Ascanius y vab ev. yr hon a anet ydaw o Creufa merch Pryav brenin Tro a deuthant ar longheu¹ hyt yngladd yr Eydal: ac ys sev llongeu a kavas yr rey a athoed kan Alexander Parys y Roec o cyryv dwy ar ugaint. Ag ys ev cyryv o dynion a doeth gyt agev pythmyl ar ugaint yr rŵng gŵyr a goraged a hen a ieuanc. A ggedy eu dyvot hyt yg gwlat yr Eydal. Latinus brenin yr Eydal ac harvolles wynt yn anrydedus². Ac wedy hynny Twrn brenyn Rwytyl a kyghorvynnws urthau ac a ymladus ag ef. Ac wedy ymlad o nadunt a llat Twrn. Eneas a kavas brenhynyaeth yr Eydal a Lavynya merch Latynus. ag o eno honno y gelwys ev y Kastell Lavynyum. ac Eneas a goledychus ar plât yr Eydal pedayr blyned. Ac ggedy maro Eneas. ev a kymmerth Ascanius y vap ev y Vrenhynyaeth yr hwn a anadoet ydaw yn Tro o Creufa merch Pryav. Ac a dugafey Eneas kanthau hyt yr Eydal. Ac ggedy hynny Ascanys a edeovs

¹ Eneas gwedf imlad Troia a diftriw egaer ac efganys, ivab gidac ef adoehtant ar longeu. A.

² Hit iwlât aelwir ir awr hon Itali ac aelwit ina er Eidal ac in er amfer hwnw Latinus oed in vrenin in ir eidal a'r gwr hwnw a arvolles Eneas en lawen. A.

¹ Eneas yscwydwin wedy daruot ymladeu tro a dystryw ygaer affoes ygyt ac ascanius yuab. Ac adoehtant ar logeu. B.

² Hyd ygwlât yr eidal yr hon a elwir yr awr hon gwlat rufein. Ac ynyr amfer hwnnw ydoed latinus yn vrenin yn yr eidal ygwr arvolles enas yn enrededus. B.

pladoed y dawai ev y orychelder anryded. ac ni thoylloes y dewinion hwynt 5. Ac yna pedy dyvodd oed y vorwyn esgor yn y gelyvodd y by hi varð, ac yno y lladodd ev y vam. Ar mab a ennid yn Vrytys⁶ ac a roed ar vaeth ac pedy y vaithrin yny oed ev bymtheng mluidd ydoed ev diwarnot yn canlyn y dat yn hela ac val yr oedynt velly nachav garð mawr yn dyvot haibio fef aoruc Brytys anely y vwa a faethu y carð ac ar yr ergit hyny y treuis ev y dat a faeth dan benn y vron ac y by varð ev. Ac velly y lladodd ev y dat hefyd 7. Ac yna gedy mawr Syllys y deholes goyr yr Eidial Vrytys ymaes oi plad canit oed daylung ydynt y gymryt yn vrenin arnynt y neb a onelai gymaint o gyflafn a lad y vam ai dat⁸. Ac wedi y deol o dyno y daeth ev hyd yngroec. Ac y gceles ev yno o welygord Elenys ap priav o etivedion troyav meon caethivet dan Bendrassys vrenin groec. cans Pyrr ap Achilaroy a dyc y genedlaeth hono ganto gedy distroy troyav y dial y

BRUT G. AB ARTHUR.

Lavynyum y dinas rywnathoed Eneas y tat oy lyfiam. Ac a edeilos ynteu y dinas gyn ar Avon Tyberym yr hon a elyrr Ruvein yr auron. Ac a duoddeu y tat kanthau hyt y dinas newyd rywnathoed ynteu. Ac gedy hynny y geu doeddeu hynny eu huneyn a ymchelaflant trachevyn hyt yn Lavynyum. Ar eylweyth Afcanyus a duc y geu dwyweu hyt y dinas gwynn. Ac wynteu yr eylweyth ac ymchwelaflant hyt yn Lavynyum. Afcanyus agen a vagaud Sylvys y vrat vraut ynteu y gyt a holl gwared ac Amgoled. Ar Sylvys hunnu mab oet y Eneas o Lavynya merch Latynus brenyn yr Eydal. Ac gwedy gwledychu o Afcanyus teyr blynet ar dec ar ugeynt. ev a edewys Sylvys y vrawt yn trevtadauc yn y ol gwedy ev. Ar Sylvys-hunnu a ymrodes y letrat ferch godinep. ac a vechyoges nyth y Lavynya¹. Ac gwedy Klybot o Afcanyus hynny ev a orchymynus oy dewynyon ev gwybot pwy a vechogafsey y vorwyn honno a pharyw etyved a vydey o honey². Ac gwedy gwybot dyheurwyd o nadunt. wynt a

¹ Aphan weles Turun vrenin Rwtul. henni keghorwinnu aoruc wrthav ac imlad ac ev agorvot aoruc Eneas a lad Twrun vrenin achafel breniniaeth ir Eidial a chafel Lavinia verch Latinus yn wreickia. A gwedi tervinu ohoedil Eneas igwnaethpwit Esganius ivab in vrenin. Ac wedi derchavel Esganius in vrenin ef a adeilawd dinas ar avon Diberim. Amab a anet idaw a idodet en henw ar hwnw Silius. Ar mab hwnw wedi imderchavel imrodi aoruc ip ladrat ingodineb a gorderchu nith Labitan ai beichogi. A.

² Aphan wibi idat ef heni erchi aoruc iw dewinion doedit idav pwi aveichiogafei iverwin. A.

¹ Ac, yna pan welas Turn vrehin Ruthyl hynny kygoruenu allidiaw aoruc. Ac ymlad ac ef agoruof awnaeth enneas allad Turn vrehyn Ruthyl. Achafel yr eidal. Alauinia merch latinus yn wreic ytau. Ac yna gwedy ollenwi diwed buched enneas. Afcanyus yuab ynteu awnaythpwynt yn vrehin. Agwedy dyrchael afcanyus ar vrehinawl gyuoeth. ef a adeilwys dinas ar auon tyberis. A mab aanet itaw. Ac adodet arnaw filius. Ar gwas hwnnw gwedy ymrodi ynledrawl odnen: gorderchu aoruc nith launia aebechogi. B.

² Velly B.

dat arnynt ac ai gwarchayod hŷynt meŷn caethiwed yn hir o amŷer⁹. Ac yna wedy adnabot o Vryttys y genedl y hun trigio a oruc ev-yno gydac hŷynt. Ac yn y lle wedy cenefinar o bryttys ac ymgynabot o barb o honynt ac ev cymaint vy y dawn ev yny plith hŷynt ac y by ev gymeredic gan y brenhinoed ar tywylogion a hyny oll o achos y bryt ai degoch ai deprder ai haelioni ai viluriaeth ai glot ŷev oed hyny doethav oed ev ymhlith y doethion a dewrav ymhlith y rhai ymladgar. A hefyd pa beth bynac a damhwainiai nac aur nac ariant na mairch na dillad hynny oll a rannai ev rung y gyt varchogion ac y barb ac ai cymerai ganto. ac velly gŷedy hedec y glod ev dros ŷladoed groec ac ymgynyll atto o barb ac oed o genedlaeth droyav yno o bob lle hyd ydoed dervynau groec ac erchi idaw ev vod yn dywyŷfawc arnynt ai rydhau hwynt o'r caethiwed hynny! Ac hŷynt adywedynt y gallai ev hynny yn hawd cans cymaint o niver oedynt

BRUT G. AB ARTHUR.

dywedaffant y bot yn veychyauc hy o vap a ladey y vam ac tat. A gwedy darfei ydau cruydrau llawer o wladoet yn alldudet. or dywed ev a deuey ar vlaenwet gorwchaf Anrydet. Ac ny thwyllus eu dewyndabaeth wynt¹. Kanys pan doeth oet eŷcor oy vam y bu varw hy ar y thevyle ac gwedy hynny y map a rodet arvaeth ac a elwyt Brutus². Ac or diwet gwedy bot y gwas yn pymthec mlwyd ac y gyt ac tat yn hely ev a ladawt y tat o ergyt anodeu. Kanys pan ydoedynt y gweyffyon yn troŷŷy y Keyrw yn eu herbyn Brutus a ellyngus Saeth or odeu un or keirw ac o honno y gwant y tat a dan y vron³. Ac gwedy marw y tat gwyr y kyvoeth a dyhollaffant Brutus kanyt oet teilwng kanthunt gwledychu arnadunt

¹ Ar dewinion adiwaŷt idav vot evorwin in veichiawc ar vab aladei ivam aedat ac ni thwillafei eu dewindebaeth wint erioet canis doeth yn wir er hip adiwedafant. A.

² Aphan doeth oed ir vorwin i eŷgor ar f ohlevit ibu varw ac velli iladawd ev ivam. ar mab a roet yn benw arnap Brutus. A.

³ Ac arvaeth i erhoet emab iw vagu oni vu bemthegmlwid. Adiwrnot i er aeth emab i ganlin idat ihele ac arganvot carw in agaws attap ac annelu i vwa aoruc emab ac en keŷŷio medru ekarw ŷev imedrawd idat idan ivron oni goles eneit. ac velli i eladawd ev idat ai vam. A.

¹ Agwedy dewiniaw onadunt. Achafel gwybot diheurwyd ohyny wynt adywedafant bot y vorwyn yn veichawc or mab aladei y uam ac tat. Agwedy darfei ydau crwydraw llawer owladoed ydaiar. Or diwed ef adaw ar vlaenwed goruchel enryded. Ac ny thwyllwys oi dewindabaeth wynt can doeth. B.

² Aphan vu oet yr vorwyn eŷcori ybu varw hi yar yetived. Ac velly ylladawd ef y vam. Ar mab arodet ar vaeth. Ac ydodet Brutus arnaw. B.

³ Agwedy meithrin ymab ac vot yn bymthegmlwyd diwarnawt ydaeth ygwas yhela gyt ac tat. Ac val ydoedynt velly naŷhaf carw yn mynet heibaw. ŷev aoruc Brutus aneleu bwa ac ellwng ŷaeth. Ac yn keiŷŷaw llad ykarw ygwant ytat ar lŷeth dan yuron. Ac ybu varw. Ac velly ylladawd ef y tat. B.

gpedy ymgynnyll ynghyd ac ydoedynt faith mil o ŷyr ymlad heb ychwanec. a hevyd y mae y gwas bonedicav yngroec o bart y dat ai vam ev a hanoed o genedl droyav ac y mae ev yn ymdired y ni ac yn gobaiitho cael nerth mawr genym fev achos yb hynny goyr y plad hon y fyd yn ryvely arno gida brast undat y fyd ido o achos mam honno ai dat a henia o roec. a ryvel mawr y fyd ryngt-ynt o achos tri chafell adepid y dat yr mab hyny ar y varwolaeth yn ragor noc y vrapd. Ar haini y mae goyr groec yn caiffio y doyn arno ev am hanvot y vam o droyav. Ac am hynny y mae goyr groec y daly gyda y vrapd yn y erbyn ev. Ac yna gpedy gaelet o Vryttys amllder a rivedi y goyr a goelet y cestyll yn gedyrn ac yn barod idao, haed vy ganto yvydhau ydynt a chymryd y dyviffogaeth arnaw.

Ac yna wedy drychav Bryttys yn dyvfflaec ar aniver troyav ac yna cadarnhau cestyll Affaracys a oruc ai llenoi o ŷyr ac arvau a boyd, ac oedi darvod hyny cychwyn a oruc ynte ev ac Affaracys ai holl aniveroed ai da gantynt hyd yn anialoch y difaith goedyd lle y ffoaffant, ac yna y danvones Bryttys lythyr at Bendraffys vrenin groec yn y mod hwnn.

BRUT G. AB ARTHUR.

gwr ar rywneley kyvlavaneu mor dybryt ar rey rywnaethoet ynteu ¹. Ac gwed alldudokau Brutus oe wlat ef a kerdws radau hyt yg gwlat Roec. Ac yno y kavas gwelygort Helen vap Pryaf yn arweyn keythywet adan Arglwydyaeth Pandrafus brenyn Groec. Ar kenetyl honno Pyrr vab Achel gwedy dyftryw Tro ac dugaffey kanthau ygkeythywed wrth dyal agheu y tat arnadunt ². Ac gwedy atnabot o Vrutus y kytkenetyl ev a trygwys y gyt ag wynt. A chynydu a oruc ar voliant a chlot a deured a mylwriaeth. hyt pan oed kymeredyc a charedvc y gan y brenhyned ar towyffogion ym blaen holl iewençyt yt hanoet o honey. Kany's doeth oet ym plyth o doethyon. Dewr a glew ym plyth yr ymladwyr. A pha beth bynnac nac eur nag ariant ac da arall a gafey neu a damwenyey ydau. hynny yn hollaul a wafcarey ac ar rodey oy kytemdeythyon

¹ Ac ena e deholet gwir er Eidal Brutus odino. canis nit oed deilwg ganthunt in vrenin arnadunt gwr aladei ivam ai dat. A.

² Ac ina idaeth enteu hit egroec. Ac ino igweleri ev gweligord o etived Elenus vab Briav en gaeth dan Bendraffys vrenin groec. Pirr vab Achel a digafei igenedil hono ganthau gwedi diftryw Tro enal i dat ac ai gwarchafei ino wint en gaeth. A.

¹ Agwedy marw y tat or ergyt hwnnw ydeholes gwyr yr eidal brutus. Kanyt oed teilwg gantut kymryt yn vrehin arnadunt gwyr awneli kyflauaneu kyn dybrydet llad y uam ac tat. B.

² Agwedy deol. y daeth ynteu hyt y groec. Ag ygwelas yno. gweligord oetived elenus vab priav yn keithiwet ydan pandrafus vrehin groec. Pir. vab achyladyngaffe'i ygenedyl honno gantaw gwedy diftryw tro. yn dial y tat. Ac ae gwarthueyffe'i wynt ygkeithiwet yn gyhyt ahynny oamfer. B.

Bryttys typyffawc gŵedillion cenedl droyav yn anvon llythyr at Bendraffys vrenin groec gan vanegi nad oed dailwag idaw gadw nac attal meŵn caethiped eglyr vrenhinawl genedl o lin dardan nai caethipaw yn amgenach noc y dlynt o herŵyd y boned. Am hyny y mae Bryttys yn manegi idaw ev rod yn well gantynt hŵy breffwylo yn y difaith ac ymborthi val anifailiait ar gic amrød a llyffau gan ryddit. noc meŵn gwledau a melyster dan gaethiped. ac velly os codi goryŵchelder dy vediant di ath gyvoeth a ōna hyny ac na dot yn y herbyn namyn madau ydynt. cans anian a dlyed yŵ y bob caeth lavyriaw y gaisfiaw dyfot y hen dailyngdawd ai ryddit. ac ōrth hyny y harchŵn ni dy drygared di yn y genettaych ydynt breffwylio yn y coedyd rā¹ foassant gan ryddit ac oni edy ydynt ryddit yth deyrnas nai gellŵng hŵynt y pladoed eraill y gaisfio lle y breffwylio heb gaethiped.

BRUT G. AB ARTHUR.

yn hael¹. Ac gwedy mynet y klot wrth hynny tros y gwladodet. dechreu a gwnaethant gwyr Tro ymkynnullau attau ac erchy ydau ynteu bot yn tywyssawc arnadunt. ac eu rydhau o keythywet gwyr Groec². Ac wynt a kedernheynt y gallon ef hoey yn yscavyn hynny. kanyŵ kyn amlet oed eu heyrŵf ac yd oedynt feyth myl o wyr ymlad. heb eu gwraged ac eu meybŵn. Ac y gyt a hynny hevyt yd oed gwas yeuanc bonedyc o Roec yr hwn a elwyt Affaracus a hunnu a oed yn kannwrthwyau eu pleyt hwynt hevyt. kanyŵ mam y gwas hwnnw a

¹ Ac ena pan adnabu Brutus igenedil hono trigaw igit ac vint awnaeth. oni oed ginevin acharedigev gan ebrenhined ar tŵisfogion en vwi no neb oi givoedion ahenni oi brit ai dewred ai haelioni ai vilŵriaeth ai glot. Sev achawŵ oed henni doeth oed empilith edoethion adewr empilith irei emladgar ar hin adamweiniŵ idaw oda ev ai rodei oi gidvarchogion ac ibawb or hai harchei. A.

² Ac wedi ehedec iglot dros wineb holl Roec imginnullaw a orugant attaw pawb or a hanwoid o genetil Dro ar a oed dros wineb Groec a ervin i Vrutus vot yn diwiŵawc arnadunt. ac eu ridheŵ o geithiŵet gwir Groec. A.

¹ Ac yna gwedy gwelet ōvrutus ygenedyl. trigaw aoruc ygyt ac wynt. Ac yny lle gwedy kynŵuinhaw ac ymadnabot achwynt. Aphawb ac yteu kymeint vu ydawn yn eu plith yny oed karedic achymeredic ygan pawb or brenhined ar tywyssogyon yn vwy no neb oe gyfoetyon. A hynny kan oe pryt ac dewred ae haelder ae daeoni. Ac vilwryaeth ae glot. Sef achawŵ oed hynny doethaf oed ymplith doethyon. Adewraf ymplith yr ymladwyr. Ac ygyt ahynny py beth bynhac adamŵcinei idaw nac eur nac aryant ma' meirch na diillat. hynny arodei ynteu oe gytuarchogion. Ac ypawb or ae mynhei ygantaw. B.

² Agwedy ehedec yglot ef tros teruynŵ groec. yd ymgynnullaffant attaw pawb or hanoed ogenedyl tro. opob lle hyt ydoed teruynŵ groec. Ac erchi idaw ef bot yntywyssawc arnadunt. Ac eu rythau ogeithiŵet gwyr groec. B.

A fan dyby Bendraffys ystyr y llythyr ryvedy yn vaer a oruc ariwot atto y rhye genadori hono. ac yn y lle galw y gynghoriaid atto sev oed y cyngor cynyll lly maer a myned ar y hol yr difaith, ac velly pan oedynt yn myned haibio heb lae y castell a cleir Ysbaradyns ai cyrchu a oruc Bryttys a thair mil o pyr arvoc ganto yn dirybyd ai cael yn diarvod a oruc a gonaythyr acrra vawr arnynt. Ac yn y lle fo a wnaethant yn gywilydys ai brenin yn y blaen a chyrchu yr avon a cleir Yftalon a rac maint y brys ai hovn rac Bryttys

BRUT G. AB ARTHUR.

hanoed o kenetyl Tro. Ac wrth hynny ymdyryat yn vawr a wnaey yndynt hyt pan bey trwy eu nerth ynteu y galley ynteu gwrthwynebu y Wyr Groec. Kany's brawt ydau a oed yn gwaravun ydau try chafell a rodassef y tat ydau pan vuassef varw¹. Ae vrawt ynteu oed yn keiffiau dwyn yr rey hynny y kanthau kany's o karat wreye yd hanoed ef. Ac gwelet o Brutus amylder o nyver a cheffyll Affaracus yn agoret ydau haus vu kanthau ef dareffwng y eu harch wynteu².

Ac gwedy y ardyrchavael ef yn tywyffawc galw a oruc attau y Trovanwyffyon pobloed o pob lle a chadarnhau cefyll Affaracus a wnaeth o wyr ac arveu a

¹ Kan eroedint oriveti heb wraged ameibion faith mil. ac igit a henni idoed gvas ieuanc bonedicav ar aoed egroec ahanvoed obarth idat o Roec ivam enteu ahanvoid ogeddil Dro. Sev oed ihenw Afaracus. ac idoed egwr hwnnw en wastat en kinnorthoiar kenedil Dro am hanvot ivam o Dro. Ac idoed gwir Groec en rivelu arnap yn wastat igit abrawt oed idaw a henvoed evam aidat o Roec. am adaw oe dat dri chafell y Afaracus yn ragor. A.

² Ac am henni idoedint en keiffaw dwyn ekeffill drachevin igan Afaracus. Ac ena pan weles Brutus henni a gwibod ohonaw rivedi ilu agweled ekeffil en barawd idaw ev agimmerth yot in diwifawc arnadunt igeiffaw iridit udunt. A.

¹ Ahynny agedernhynt ac adywedynt yallu wneuthur yn hawd. kans kymeint oed eu niuer gwedy ymgynnullaw ygyt. ac ydoedynt feith mil o wyr ymlad heb ygwaged ar meibyon. ac ygyt ahynny ydoed ygyt awynt yguas ieuanc bonhedicaf yg groec y parth ytat. y vam ynteu ahanoed ogeddedil tro. Scf oed yhenw affaracus. Ahwnw aoed yn kanhorthwyaw kenedyl tro. Ac yn ymdiret yndunt. Ac yffef achaws oed hynny: gwyr groec. oed yn ryuchl arnaw ygyt abrawt untat ac ef. A mam hwnw ae tat ahanoed o groec. Ar ryuel oed yrydynt am tri chafell a adawfei ytat y affaraccus yny varwolyaeth yn ragor rac y vrawt. B.

² Arei hynny ydoed wyr groec yn keiffaw eu dwyn. yrnaw. wrth na hanoed y uam ef o roec. kans mam athat y vyrwrt ahanoet o roec. Ac wrth hyny yd oed borthach gwyr groec ydy vrawt noc idaw ef. Ac yna ciffoes gwedy gwelet o vrutus amylder ywyr ac eu heirif. Ag welet ykeffyll cadarn yn parawt idaw: hawd vu gantaw ufydahu udunt achymryt tyweflogeacth arnadunt. B.

ran o nadynt a vodes a ran a las ar lan yr avon. ar dryded ran a foes. ac velly y cavas ev y vydigoliaeth arnynt. Ac yna gŵedy gŵeled o Antigony. dolyriap yn vaur a oruc a galw y gydmaithion atto ai bydinau a chyrchu gŵyr troyav a bod yn pell ganto y lad trry glot noc dianc trry anglod. ac anoc y lu a oruc y ymlad yn orawl a berp dyrnodau maer a oruc ev y hun ac ychydic a ryngapys

BRUT G. AB ARTHUR.

bwyt. Ac ynteu ac Affaracus y gyt ac eu holl nyver y am hynny o wyr a gwaged a kyrchaffant y koedyd ar dyffeythwch ac o dyna yd anvones ef llythyr at Pandrasus brenyn Groec ar amadrawd hwn yndunt ¹.

Bautus teyffauc gredyllon ² kenedyl Tro yn anyon annerch y Pandrasus brenyn Groec. Kany's antheilwng ac anpedus oed yglur ettyved Dardan eu tracthu yth kyvoeth di yn amgen ³ noc y dyley eglurder eu boned pyni ⁴. orth hynny yr aeth ynteu yr koedydd ac yr dyffaethoch. Kany's dewiffach kanthunt o bwyfvyllael devaot ymborth ar cyc ac ar lyffyeuod kan kynhal eu rydyt ⁵ pellach. noget ymarveru o bob melyster a digrivoch a fo hwy adan keythypet ⁶. ac os peth hono a goda dy deyllyctart dy ny dyleyr y etmygu idunt uy hynny ⁷.

¹ Ac ena wedi emderchavel ovrutus in diwifapc imginnullaſ igit aoruc pobil dro achadarnhau keſtil Aſaracus ac eu lenpi owir ac arven adgned ovwitadiaot. Aphan darvu idao henni minet eva Aſaracus achwbil oe eu hol niver ganthunt namin a adawint yn ekeſtil ir diſaith goedid adrin ganthint eno eu gwaged ae meibion achwbil oe hanreithieu ac odino anvon lithir aoruc Brutus. hit at Bentrasius vrenin ar imadrawd hwn indao. A.

² Teviſawc a driblin gwedilion. A.

³ A meneci idaw nat oed deilwg idaw attal gantaw in gaeth. A.

⁴ Nac eu ceithiwap in amgen eu barneu eu boned. A.

⁵ Ac amhinni imae Brutus imnenegi idaw bot in wel gantint preſwiliap ini diſeith ac importh vel eniveileit ar gic amrwat alyſeu gyta ritit. A.

⁶ Noc importh ini kivannedeu inkafel gwledeu dan geithiwet. A.

⁷ Ac os kodi dioruchelder di ath kivoeth awna heni onit ev na diro di in eu erbin namin diro vadeuaint. A.

¹ Ac ynagwedy dyrchael Brutus yn tyweſſawc arnadut. galw gwyr tro aoruc opob man achadarnhau keſtyll aſſaraccus. Ac eu llenwi o wyr ac arue abwy't. Agwedy daruot hynny kychwyn aoruc ynteu. ef ac aſſaraccus. ar holl gynnulleitua or gwaged ar meibyon ar anreithieu gantunt hyt ynyalwch y coedyd ar diſeith. Ac odyna yd anuones brutus lythyr hyt ar pandraſius vrehyn groec yny mod hyn. B.

³ Amenegi idaw nat oed teilwng attal ygkeithiwet. B.

⁴ Nac eu keithiwaw yn amgen nog y dylent yn herwyd eu boned. B.

⁵ Ac wrth hyny ymae Brutus yn menegi itti bot yn well gantunt wy preſſwylap achartreuu nny diſeith ac ymborth mal aniveileit ar kik amrwat allyſſſeu gan rydyt. B.

⁶ Noc nny kyuaned ar wledeu a melyster ydan geithiwet. B.

⁷ Ac os kodi goruchelder dyuedyant ti ath gyuoeth awna hyny na det yn eu, herbyn namyn madeu udunt. B.

idaw hynny cans Bryttys ai oyr oed yn gynair o arvau. A hwynte yn amharot heb gael ennyd y wisgo y harvau. Ac velly yn y lle y cafas Bryttys y goran arnynt. A daly Antigony's braed y brenin a oruc. Ac yna Bryttys a gadarn hawys castell Affaracys a rodi chwechant marchawc yndaw. A myned a oruc ynte yr coet ai lu gydac ev yr lle ydoed y hanedau. Sev a oruc Pendraffys cyd bai ofalys am y fo a daly y vrawt hefyd. Cynnull a oruc y maint a diangyslai oi lu a fan oed hi dyd drannoeth y dayth ev am ben y castell. Cans yna y tybiad ev dybot Bryttys ai vrawt ev yngharchar ar carcharorion eraill hefyd. ac wedy

BRUT G. AB ARTHUR.

Kanys anian pob kaeth yw ucheneidiau ar y rydyt ac ymchpelyt ar y hen deyllyctawt¹. Ac orth hynny gwna trugared ac oynt a chanhyattas eu rydyt udunt ar dyffeythoch ar aghubaffant gad udunt y preffwylyau neu ynteu kannhyatta oynt y wladoed ereyll y gyt ath garyat y keyffysau dayar a kyvanhedont ac a preffwylyont².

Gwedy gwelet ac atnabot o Pandrasus grym a synbyr y llythyr honno ryvedu a oruc yn wuy no meynt llavassu or nep ar ry sey yn y keythyrret ef yn kyhyt ac y buccsynt wy llavassu anvon yr ryw cychymyn honno attaw ynteu³. Ac yn dvannot o kyghor y wyrda kynnullau llu a oruc a mynet yn eu hol. Ac gwedy mynet yr dyffeyth y tebygassley ef eu mynet ydau ac yn kerdet bep y castell a elwyt Esp ar Tanum. Brutus a theyr myl o wyr ymlad y gyt ac ef yn dyffwyt ac eu kyrchos. Kanys pan kygleu ef eu bot yn dyddi hyt nos y dothoed ynteu a hynny o nyver y gyt ac ef yr Castell honno. Ac eu kyrchu a oruc gwyr Tro ac

¹ Cans anian iw ibawb caeth ceisfau ridit obob ford adivot ar i hendeilig-dawt. A.

² Ac am heni idarchwn i de drugared di hit pan ganhietich di udunt wi breswiliu ini koedid ifoasant udunt gan ridit. neu ganiata udunt vinet in rit iwladoed ebit ibreswiliu in digeithivet. A.

³ Ac ina gpedi gwelet o Pandrasus ilithir ai darlain rac ivron galu aoruc ataw ikighor. sev ikawfant in eu kighor kinnulau lu ac au himlit olit ablinder orthint am ibot in gaith in gihit ac ibuesint alivafu onadunt anvon yryw lithir ahonno ar vrenin grocc. A.

¹ Kanns annyan ydyllyet yw y pop kaeth llauuryaw opop ford y ymchoclut ar y hen teilygtawt ac rydit. B.

² Ac wrth hynny yd archwn ni dydrugared di. hyt pan genhettych ti udunt wy preffwyllaw yny coedyd yffousfant udunt gan rydit. neu ynteu ony edy hynny udunt ytheyrnas ti gan rydit: ellwg vynt gan dy ganhyat ywladoed ybyt ygeisfau preffwylluot heb geithiwet. B.

³ Agwedy darllein ylllythyr honno rac bron padrasus galu aoruc ef attaw ygyghorpyr. A ief agawssant yn eu kyghor: lluydau yn eu hol. Ac eu hymlit. kans blng vu gan wyr grocc ygenedyl a ryffe i y sael fionyeded byuy ygeithret ydanadunt llauassu anvog yryw lythyr honno attadunt. B.

y dyfot yno rannu y lu a oruc ynghylch y castell ac yn vnædic y ran vovav y gadw y pyrth rac dyfot neb allan a roi arall y droy y dŵr odiŵrth y castell. Ar dryded ran y vnaythyr pairiannau y ymlad ac ev ac y gaisio v voro yr llawr a

BRUT G. ARTHUR.

emrodi y wneuthur aerva or Groegwyffion¹. Ac yn y lle kylyar a gwhaethant gwyr Groec a gwaikaru a ffo pawb megys y kaffey kyntaf ac eu brenyn yn eu blaen. A chyrchu a orugant yr avon a clwyt Akalon ag yn bryffysar tros honno llawer o nadunt a vodassont. kany's Brutus ac nyver oed yn eu kymell. ac wrth hynny ran o nadunt a ledyt ar y tyr fych. ar ran arall kymellyt y eu body. Ac y velly deudyblyc agheu a ymdangossey udunt². Ac goedy goelet o Antigonius bræ't Pandrasius yr aerva honno. Mwy no dyrvaer dolur a kymyrth yndar or achaw honno. a galw y ketymdeythyon attar ac ymvydynar ac ymchwelyt a chyrchu y Trovanossyon o wnaeth. Kany's gwell oed kanthar y lad yn gwrthwynebu ac yn ymlad. nocyt y vody yn llychaerl tonneu yn waradedydus³. Ac wrth hynny otew vydyn. o kytymdeithyon yn prawl kan annoc yr rey hynny oe

¹ Ac ikinnullaed pandrasius lu igit ac ef achirchu edifeith etebigen ef vot Brøtus indar. Ac val idoedint in minet heb gaffel aelvit Espartanu' eu kirchu aoruc Brøtus atheirmil oer arvawc gantar ac pinte'u heb vibot dim ohenni. kans in diareibot idodoed Brutus ino olit nos in girch am ipen Ac ina icirchu aoruc Brøtus udunt in diannot ac in prael vichir. agoneuthur aerva dirvaer imeint onadunt. A.

² Ac ina in gepilidus ovnar. fo aoruc pandrasius ai lu ipob le or tebigint kafel nodet abrisfar aorugant ar fo ac ibrenin in iblaen. acheissar minet troi avon aod agaps udunt. abenir ir avon oed askalon. ac in keissar minet troi hono periglu larer onadunt. A brutus ini himlit. ac in deudibligu aerva onadunt ir rog lad abodi. A.

³ Aphan oeles Antigonius bræ't pandrasius vrenin ir aerva hono doluriar in vawr aoruc agalar attar or niver goasgaredic oni gavas vidin da imeint. Ac ina in givlim circhu goir tro aoruc. kans oed goel gantar athecach achlodvorufach ilad in kirchu ac in imlad noi vodi in paradoidus in fo. A.

¹ Ac ørth hyny lluydyar awnaethant goyr ygroec yn eu hol y geissar eu kymell yeu keithiwet. Ac val ydoed pandrasius ac lu yn kyrchu diffeith y tebygynt vot brutus ac wyr yndar. Ac yn mynet heblar kastell aelwit sparantintus: eu kyrchu aoruc brutus udunt atheir mil owyr aruawc gantar: yn dirybud. Ac ymlad ac øynt aoruc goyr tro achyrch diafyrdel. A llad ayrua diruar ymeint onadunt. B.

² Afo yn gewilydus aoruc pandrasius agoyr groec ygyt ac ef y pob man or ytybyccynt gaffel dianc. Acheissar myned troi yr auon ger eu llar. Sef oedy enø akelon. Ac yn keissar bryffar troi yr auon yperigloys aneirif onadunt. Allarar auodassant. allawer or adiaaghei heb eu bodi: aladei wyr tro ar ylan. Ac yny wed hono goneuthur deu dyblyc aerua onadunt. B.

³ Agredy goelet o antigonius bræ't y brenhin hyny doluriar avnaeth yn vov no meint. Agalar y pascaredic gedemdeithon attar. Ac eu bedinar yn gyflym. achyrchu goyr tro. kans kioduorach oed gantar. Athegach ylad gan gyrchu ac ymlad: noe uodi gan ffo yn lluch athom. B.

faab o nadynt ar ethrylithr gorau ac a vedrai gan yfydhau y orchymyn y brenin ac velly pan dayth y nos arnynt ethol y gwyr deoraf a oruc y ymlad ar castell a gady yr hai blin y gyfgu rac difot Bryttys am y pen ai lu ganto yr ailwaith. Ac yr oed y castellwyr yn gorthoynebu ydynt yn orol ac yn y faethu ac yn boro tangw, llt arnynt ac yn y cymell odiorth y myroed a fob amrafael gelvydyt.

BRUT G AB ARTHUR.

holl nerth treyglaw agheuapl dyrnodyeu ac ergydyeu a oruc: ac ny dygrynnoes hynny hagen namyn ac ychydig ac dym. kanys y Trovanwyffyon a oedynt gwykedyc o arveu. Ar rey ereyll yn noe hyon. Ac wrth hynny glebach y gwneyn y truanhaf aerva o nadunt hep orfforys¹.

GWEDY caffael o Brutus y budugolyaeth kadarbau y keffyll a oruc o hwechant marchawc. Ac gwedy yd aet yntheu yr dyfeythwch yn lle yd oedynt y anhedeu yn eu haros². Ar nos honno Pandrasius trwy dyrvaor dryfyt ac goveyleint o achars y ffoedygaeth e hunan a dalyedygaeth y vrap. kynnullaw y warkaredyg lo a wnaeth y cyt. a phan doeth y dyd drannoeth mynet a oruc ygkylch y castell. Ac cyfte wrthaw. kanys yndaw y tebygey ef bot Brutus ac vrap ynteu ygharchar ganthaw³. ac gredy dyvot o honaw yn kyvagos yr muroed.

¹ Ac ina imchaelut aoruc Antigonius in fenedic vrapl a nepidiaw dirnotieu agwir tro. ac ni thiciard idaw. cans gwir tro parawt oedint ac adurnedic oarveu. Agwir groec noethion oedint adiarvot. Ac ina igorvu gwir tro ar wir groec ac ilad gan mwiaol adal Antigonius brawt ebrenin ac Anacletus cedumaith idaw. A.

² Ac ina gwedy gorvot ovrutus ini vridir hono gofot aoruc chwechanner arvawc imeon castell i Afaracus a chipeiraw icastell opob agenreit ac odina idawth brutus ai lu hit ile idood goraged ar meibion in iharaws ini difeith. A.

³ Ar nos hono doluriaw aoruc Pandrasius in vawr oachars dali Anticonius ivrawt ai fo inteu ihuman alad laper oi wir. Kinnulaw aoruc adieghis oi wir. a hrunoeth pan oleuhaod idid kichpin a ac ahenni ganthaw adivot amben ewastel etebigafei bot Brutus endaw ar karcharorion. A.

¹ Ac ymlad aoruc ef ae getymdeithon. ynpychyr ac yn vrapl. Ac ny dygrynnoes udunt namyn bychydic. kans parawt oed wir tro ac eu harueu yn wisfedic gyweir amdanadunt. Agwir groec noethon diarueu oedunt. Ac wrth hynny glewach oed wir tro. Ac yny wed hono ny orffow yffynt oc eu liad hyny daruu eu diftryn yn gwbyl hayach: Adaly antigonius brawt pandrasius. ac anacletus y gedymdeith. Ac ar hyny yundugolyaeth aganas brutus. B.

² Ac yna gwedy kaffel o vrutus y vudugolyaeth honno: gofot aoruc chwechant marchawc ymyon keffyll affaraccus. Ac gadarnhaw or pethen avei reit ygwt a hyny. Achyrchu aoruc ynteu yr diffeith ar dryll oc lu gantaw vny lle ydoed yr anhedeu ar goraged ar meibion. B.

³ Ar nos hono gwedy hyny coffau aoruc pandrasius yffo chun. Adoluryaw yn vawr ry lad y wyr adaly y vrap. A chynnullaw yffodigyon ataw oc eu llechuacu. Aphan oleuhawys ydyd tran-noeth kyrchu aoruc am pen ykafell kans yno ytybygei ry uynet brutus ar karcharoryon gantaw. B.

Ac yna wedy goffot pairianau ortho a dechrau y glady orty dano sev a oruc y castellbwr bwr tan gpyllt a dŵi berpedic ar y pennau ai cymell odiorth y walh¹. Ac yna vedy blinaw o nadynt gan benydiawl lafyr ac anhyned y nos a newyn a fyched arnynt. Ac yna anvon cenadau a orugant at Vryttys y gaiffio nerth ganto rac gorrŵt arnynt roi y castell y fynyd². A fan gogle Vryttys hyny govalys vy ganto am na dydiat pa delw y gallai y hamdiffin cans nid oet ganto allu y roi cad ar waes ydynt hwy. Sev a oruc ynte arvaethu dŵyn cyrch nos am y pennau a medyllo llad y gŵylbwr a oruc ai caiffio hŵynte yn y cŵc a meddwl na allai ev hyuny heb nerth o ŵyr grocc. Sev yna y gelwis ev Anacletys cydymaeth oed

BRUT G. AB ARTHUR.

rannu y lu a oruc yn vydynoed ac yn torvoed yn y kylch a gorchymyn y paeb o nadunt a oruc lludias ffyrd yr gwarchaedygyon y dyvot allan. ac ereyll y ludyas dŵfyr ydunt. ac ereyll y ymlad ac dynt trwy amravel peyryanheu y geyffias dŵfyr y castell¹. a phaeb o nadunt yn herwyd y gellynt a wnaethant yr hyn a archafey y brenyn udunt yn creulonhaf ag y gellynt. Ar rey glephaf ar deorhaf pan delhey y nos a kymerynt arnadunt pŵys yr ymlad a gadu yr rey a ymladey y dyd y nos y orffoys ac y ellŵng y lludet y ar nadunt².

Ar gŵyr o fepn y mureod ar kastell hagen nyt oedynt segur dynteu namyn troy pob amravalyon kelvydodeu a pheyyranheu yg gorthŵynep y eu peyyranheu dynteu yn gwrthŵynebu udunt. Ac yn ŵrwl ymlad ac dynt. gŵers yn tavlu a magneleu. gŵers arall yn bwr tan gpyllt. gŵers arall yn faethu ac unvryt yn gwrthŵynebu udunt. Ac gwedy bot yn parvaut peyryant y cladu y mur a dŵfyr brwt ac a than gpyllt dynt ac llofgaffant ac a kymhellaffant y gwyr y kylyas tracheuyn³. Ac or dywed cyffyoed o peunydyawl lafur ac ciffyeu bwyt yn eu kody hwynt a anvonaffant eu kennat hyt at Brutus y erchy nerth a chanurthwy y kanthaw kanyis ovyn oed arnadunt eu gwanhau a gorrŵt arnadunt rody eu

¹ Ac ŵeti edrich o Bantrasius anfaed ekaftel in lŵir ranu aoruc illu egkilch ekaftel ac erchi iŵarb onadunt gadw ini givair val ibai diogel. agorchimyn aoruc iŵarb onadunt obop kelvidit imlad ar kastel in oreu ac igellint. A.

² Ac ina er aeth paeb onadunt ini le. ac opob arver imlad or apidiat odeulu achiadu pint a imladafant ar kastel val iderchis ebrenin idunt. ac dan oŵymut

³ Ac in eu herbin pinteuo idoecegwir or kastel in amdiffin eu ty ac eu heneidieu in oreu ac eu gellint. ac in bwr dŵvir

¹ Agwedy edrych ohonaw anfaed ykastell yn graf ranu ylu yn vydinoed aoruc ygkylech ykastell. Ac erchi ypaeb gwarchadw yran. Ac ymlad ac ef opop keluydyt or ygellit. B.

iroedint erei deoraw onadunt in imlad ar kastel ar leil avidei in gwiliaw epepilleu rac circh difvrit gan wrutus am epen. A.

brwt athan gwilt am ben eu parianeu eni foasant iwrth ikaftell. A.

honn y Antigony a thynny cledyv a oruc Bryttys gan y brico ev yn feff a dybedyt ortho val hyn. ti di was ieuanc etholedic llyma dy angau di ath dervyn oni vnay y peth a gaiffwyv genyt yn fydlawn cans heno y rov i gyrch nos am ben gpyr groec. ac val hyn y mynav i ti y troylo hnynt val y galloyv i gael y ford yn ruyd am y pennau hnynt. Dos di at y gpylpyr a dyvaid dy dianc di ac Antigony om carchar i ac y ti y adaw ev meon glyn coedavc ai vod ev yno heb ally dyvot ymbhellach rac trymet yr hayrn y fyd arno ac arch ydynt dyvot y gyrchu ev gyda thi. Ac o gonau di velly mi a gav vy pllys arnynt. ac yna pan velas Anacletty Vryttys yn gogyvadau y angau iddo roi llw a oruc ev ar vot yn gpyr y Vryttys troy idau gael Antigony gydac ef. Ac velly cychwyn a orugant parth a gpyr groec ac velly pan dayth ev att y gpylpyr y gylchyny a vnaethant a gofyn ido ai gvnaythyr y brat hnynt ydoed ev yno. Nage yn vior ond ar vyinghefn y dygym i Andigony o garchar Bryttys yn lledrat a mi ai gadewais ev yn llechu ymyfc y

G. AB ARTHUR.

kastell¹. Ac wrth hynny goval a kymyrth Brutus yndau kan ny wydyat pa wed y galley ynteu rydhau y sael varchogyon honno kan nyt oed kanthau o nyver megys y galley rody kat ar-vaes yr Groegvffyon. Ac cyfyoed arveru a oruc o gyghor kall doeth. ag ys ef oed honno dwyn kyrch nos am eu pen. a chan nyt oed fford y galley ynteu ey lenvy hynny heb kanhorthoy un o wyr Groec ef a kymyrth attau Anacletus kytymeith Antigonus. A noethy y kledyf a oruc a dywedyt orthau yn y wed hon². Ony wney di yr hyn a orchmynnaf y ty ar kledyf honn y lladaf y dy ben di a phen Antigonus dy kytymdeyth. Ac y sef yv hynny. hono y darpereys y doyn kyrch yn dryrbud am pen gpyr Groec. Ac any ellyr hynny heb geyffiau twyllau y gwylwyr ar gwerfyllen yn kyntaf. a chanys yn y rhey hynny yd oed ymchelyt yr arveu yn kyntaf. orth hynny y mynnaf ynneu troy dy gallder dy ath synhoyr eu troyllau dynt hyt na bo dyogelach y my gwedy hynny kyrchu am pen y Groecweyffyon ereyll³. Ac

¹ Ac ini dived ibu reid idint auvon keniadeu ar vrutus ivenegi eu govit ae pericil ac erchi idau eu amdifin rac bot

² Aphan gicle vrutus heni mediliau agovalu am eu amdifin aoruc. ac ini dived ekavas in ei gighor doyn circh nos aru eu pen. ac eu ceisiau velli dynt in diavot. acheisiau twyllau eu gwylwyr

³ Oeti was ieuanc: lima terpinu de vuched ti ac Anticonius ar clediv hon in diannot illadav ich deuben clwri oni vnei di aarchavi in fidlaru. nit amgen pau vo nos i chpinfau de vinet ti

in reit idunt rodi eti ivini o eifeu bvit. A.

ae gwerfyllen. sev e cavas Brutus in ei gighor galu atau Anacletus cedimaith Anticonius athinu clediv allan adivetit orthau vel hin. A.

itwllau egwylwyr gwyr groec eni delint ar talim odiorth illu im erbini val icafvri idivetha achafel viedi heni depot in diribid am pen illu. A.

drafn ar dryffi yn y glyn iffod ac yn gyflwm dŵch gida mi y gyrchu ev. Ac velly ydoedynt yn ofni mynet gyda ev rac ofn tŵyll. Ac ydyat un oi gydnabot ev y bot yn dypedyt goir. Ac yna ymgynhillŵys y gŵylŵyr y gyt a mynet gida ev hyt y lle y dywedassai vot Antigony ac yno y rythrŵys Bryttys ydynt ai llad heb adar un ac yna cerdet yn reolys a ōnaethant yn y doethant ymyf y llu ac ni lewaffod neb dywedyt un gair yn y dayth. Bryttys ai vydin ynghylch pebyll y brenin ac yna canu y gorn a oruc Bryttys ar drŵs y pebyll a dechrau y llad hŵynt yn y cŵf. Ac yna gan grynvan y rhai lladedic y defroys y llail heb ōybot y pa le y foynt nes y llad y gyt. A phan ōyby y castellwyr hyny dyfot y

BRUT G. AB ARTHUR.

ōrth hynny yn gall kymer dytheu arnat pwys y neges hon ac am pryt kyntun or nos hon dos ragot hyt ar y gŵylwyr ac yn gall trwy yfryŵ dy amadrodyon ty twyll hŵynt a dywot rydyvot o honot ty ac Antigonus om karchar y ar rydwyn o honot y velly hyt meŵn glyn dyrys ai ry adar yno ef hep allu rac pwys yr heyrn y dwyn a uey pellach namyn y adar yno yn llechu ymplyth dreyn a myeri a deryffŵch 1. Ac gŵedy hynny dwg dythau ynteu hyt y glyn hŵnn megys y rydhau Antigonus. Megys y kaffwyf ynnu ōynt ōrth vy ewyllys 2.

Ac gŵedy gŵelet o Anacletus y kledyf noeth a geyryeu y tewiffauc yn gokyradar y aghen, yn y lle uvudhau a oruc rac oryn a thebygu a oruc e gwnaey pob peth or archey kan kaffael o honar ynteu y eneyt ef ac Antigonus. Ac gwedy darvot hynny kan y kadarnhau yn yr amfer, yd erchys Brutus ydar y kerdus ynteu parth ar e lw. Ac yn y lle ynachaf y gŵylwyr or gwerfyllen yn y achub ac yn y daly ac yn govyn ydar pa kerdet oed arnar. Ac yn govyn ydar ac yr bredychu ed oed yn dyvot. Ac yn y lle megys kan dyrvaŵr lewenyd y dywaŵt, yn kyvlym hep ef dopch y kyt a my y kyrchw Antigonus ar redygum y o karchar Brutus. Ac a adeweys meŵn dyrryŵ yn llechu hep allu y dwyn a uey pellach rac pwys yr heyrn hyt yn y kaffŵn kymmorth. Ac vel yd oedynt ynn amheu a dyuedey ynachaf un yn dyvot ac yn y atnabot, ac yn y lle kerdet gyt ac ef hep pedrus a wnaethant, ac galŵ paŵb or gŵylwyr ar gwerfyllen creyll y gyt ac ōynt hyt y koet y dywedassŵy ef adar Antigonus yn llechw 3. ac gwedy

1 Ac val hin ignei hebi Brutus: minet in er eil aŵr or nos in arav diorvot ini gefich imdidan arei onadunt. adipeitit val hin. Anticonius adigimi

2 Acŵeti idipeitich di heni dŵc ditheu pinteu hit eglin hŵnŵ megis iridheu

3 Ac val ydoed rei onadunt yn amheu peth adywedei ac gwir ac geu. nachaf un or gŵylŵyr yny adnabot. Ac yn menegi hyny oe gedymdeithou. Ac

ar vigkevin ogarchar Brutus allawer oheieirn arno hit meŵn glin coetaŵc diris. arac meint aod oheieirn arno ni elleifi idŵin eŵ bellach no heni. A.

Antigonius megis icaŵiv inheu dint ōrth vi eŵillis. A.

yna heb pedruffaŵ. galŵ ygŵerfyllen aŵnaethant a mynet ygŵt ac ef hyt ylle ydywedassŵy adar Antigonius. B.

maes y wnaethant a phan dayth Bryttys o fewn pebyll y brenin y daly a oruc ai roymo gan dybiaid y cae. woy o daioni o hynny noj lad ev. Ac velly oedy troyllo y nos. ai mynaet yn dyd y gelwys Bryttys y pyr y gyt atto ac y rannod yr ysbail rynglynt yr hwn oed eidaŵ y rhai lladedic megis y mynnynt y hun ac velly yr castell y dayth Bryttys ar brenin ganto yn garcharor a chadarnhau y castell a oruc ev o pyr ac arvau. A phan darvy ydynt gael y vydigoliaeth. Galo y gynghor atto a oruc Bryttys y gael gwybod beth a gynghorynt iddaw y erchi yr

BRUT G. AB ARTHUR.

eu dyvot hyt yno kyvodi a oruc Brutus ac kytymdeythyon y gyt ac ef yn arvare ac eu daly yn kwbyl hoynt ac eu llad hep annot. Ac odyndy kyrchu rædu ac am benn brenyn Groec ae lu. Ac goedy eu dyvot hyt y gyt ac wynt rannu y kytymdeythyon a oruc yn teyr bydyn ac gorchymyn. udunt mynet paŵb yn tawel yn kymhen am pen y pebylleu ar llwesteu. ac na dyvettēy nep un geyr hyt pan klywynt llef korn Brutus yn kyntaf yn arwyd udunt¹. Ac yna goedy dyscu o honaŵ ef y paŵb o nadunt pawed y gwnelynt kychryn a oruc ynteu ac vydyn gyt ac ef hyt pan doeth am pen pebyll e brenyn. a phaŵb or bydynoed creyll a kyrchaffant yn eu kyveir megys yd ercheiffyt udunt. ac arhos er arwyd a wnaethant². a hynny nyt annodes Brutus yr rody udunt. gwedy y dyvot ym pebyll y brenyn. Goedy klybot o paŵb o nadunt y rac dywededyŵ arwyd dyspeyllaŵ eu kledyeu a orugant paŵb o nadunt. Ac yggt ar kledyeu noethyon deffroy a orugant yr rhey kyfcadur a rody agheuaŵl dymodyeu. a hep nep trugared gwahann yr eneydyaŵ ar corfforoed³. Ac yn ywed honno y e kerdynt troŵ y pebylleu ar llwesteu. Ac chwynvan yr rey meyrŵ en deffroy yr byŵ. Ac y velly gwelynt eu gelynion megys bleidyŵ ymplyth deveyt³. Ac gwedy klybot or kastellwyr yr aerva honno allan y doethant wynteu a deudyplyc aerva a wnaethant. Goedy kaffael eyssyoes o Brutus pebyll y brenyn megys y dywedaffam ny wchot orth y kyghor daly y brenin a oruc. kanyŵ medyllaŵ

¹ Aggedy eu dyuot hyt yno: kyuodi aoruc brutus ac vydingantaŵ yn aruapc. ac eu llad yn lløyr. Ac odyndy kerdet aoruc parth ar llu. Aranna vlu yn teir bydin. Agorchymyn y paŵb kerdet yn diŵtaŵ. achyrchu opop parth yr llu

² Aggedy eu dyscu velly o vrutus vnt. kerdet awnaethant yn tawel reolus hynny doethant ym plith yllueft-

³ Ac yna goedy dyuot y drs pebyll ybrenhin. y lle ydamunassei dyuot. heb annot canu ygorn yn arwyd aoruc.

heb froŵt gan neb. Ac na ladei neb un gor hyny elhei vrutus hyt yn pebyll ybrenhin yn gyntaf. Aphan glyvut y gorn ef. gonaŵei paŵb y allu B.

eu paŵb yny gyueir. ac velly arhos yr arwyd teruenedic aod rydunt ac eu harglloyd. B.

Yna nyt annodes neb or gpyr. namyn mynet ymyŵn ar tor ykyfcadwrycit. arodi dymodeu agheuaŵl udunt. B.

brenin cans yn mediant ni y mae y gorff ef a pha beth bynnac a gaiffen ganto ef a ryd er y rydhan. Ac y dypat y gynghor wrtho mae gwell oed gynrwt da ganto ev no thrigio ymplith y gelynyon. Ac wedi hir ymryffon y safod ger doeth y vynyt a elwit Membyr ac erchi gostec a oruc a dywedyt val hyn Arglwydi vrodyr pa hyt y petryffoch chui am yr hen y tebygav i y vot yn iechyt

BRUT G AB ARTHUR.

a wnaeth bot yn wuy lles a kaffey oe daly noc oe lad¹. E toryf cyffyoed ar vedyn a oed y gyt ac ef ny orphwyffey o wneuthur antrucarawc aerva or Groegwyffyon. Ac gwedy trelyaw o nadunt y nos yn y wed honno y dyd a doeth². A gwedy gwelet o Brutus yr aerva honno dyrvaer lepenyd a kymyrth. a rannu y pawb oe wyr espeylyeu yr rey lladedygyon. Ac evelly eu kyvoethogy. Ac odynd mynet a oruc ir kastell ar karcharoryon kanthaw hyt tra yd oedynt y wyr ef yn rannu y da ar golut y rygthunt. Ac gwedy darvot hynny kadarnhau eylweyth y kastell a oruc or bwyt ac o wyr ac arveu. Ac ynteu ac nyver kanthaw a kerdassant parth ar dyffeythoch y gyt a llawen budugolyaeth³. Ac yna galw attaw a wnaeth y hynafgwyr ac doethyon a govyn, udunt pa peth a gymmerynt y gan Pandraffus. kanys hyt tra vey ef yn eu karchar wynt ac yn eu

¹ Ac velly cryddrao ypebylleu ar lluesteu. Ac yna gan gynuan a discyryon y rei meir, y desiroei y rei byr. A megys deneit ymplith bleiden heb pybot fford y ffo yd arhoyst eu hangeu. nyt oed udunt naed. hany cheffynt o enbyt gwileu eu harueu ny cheffynt ynteu ffo namyn redeo y noeth diaruot ymplith eu gelynyon aruawc. ac y lledit. Ac, odihanghei neb ac y chydio o beneit yndaw. rac meint vawyd yffo. briuaw ac yffigaw awnnei ar gerrye adrein amieri. Ag ygyt y velly ykollynt eu gwaet ac eu beneideu. Ac or darfei yrei onadunt o nerrh ac taryau ac arueu ereill: gaffel

² Y toryf hagen a oed gyt ac ynteu ny orfowyffynt o lad a gyfarfei ac bynt heb neb trugared. Ac yny wed hono

³ Ac yna llewelau aoruc brutus. A rannu yr yspeileu y rwg ywyr chun. A hyt tra attodit yn hynny: yd aethpoyt ar brenhin y garchar yr kastell. Ac ydy erchis brutus kadarhau y kastell. A chaidu ykalaned. Agwedy daruot

lle y ymgudyaw. troi tyffylloch y nos. ymplith y kerrye y fyrthynt hyny vydynt uriwedec anafus. Ac or diaghei neb or damwein tyghetuenawl hyny: ybodynt yny dyffred ger eu llaw. Ac velly abreid y diaghei neb yn dianaf or ryd damwein direit hyny.

Aphan pyba wyr y kastell. bot eu harglwyd yn llad eu gelynyon y velly: dyuot allan or kastell awnaethant ynteu. Adeudamblygu aerua onadunt. A megys ydvespoyt uchot: Achyrchu aoruc brutus pebvil ybrenhin ac daly. Ac erchi y garcharu. kans moy les atebygei oe garcharu noc oelad. B.

y treuloyt y nos hyny doeth ydyd. ynyd oed amlawc meint yr aerua awnathodit. B.

hyny: yingynnullaw aoruc brutus alu ygyt gan diruawr lewenyd oe budugolyaeth. A mynet yr diffieith yr yd oed yr anhoieu ar gpraged ar meibyon yn eu haros. B.

i chrei rac llaw. Nid amgen no chenaſt y vynet ymayth val y caſſoch chrei lonyd yn dragodawl y chrei ac ych etifedion. cans os gelleng Pendraſſys vrenin a vnerch a chymryd ran o roec y breſſſylio yndi ni cherch chrei dilis hedwch vythra bo byſ dyn o roec hrynt a goſſant y nos naithſyr hyd pan y dialont naill ai arnoch chrei ai ar ych etifedion chrei y chwyll honn. Am hynny vy nghyngor i y chrei gymryt y verch hunaf idaw ev yr hon a cleir Enogen yn ſraic

BRUT G. AB ARTHUR.

medyant ef a wnaey pop peth or a erchynt ydaſ¹. Ac yna rey a gyghorynt kymryt y kanthaſ ran o Roec a preſſwyllaw yndy. ereyll a vyunynt kymryt y kanthaſ eur ac aryant ac gwenith a llongheu a chanhyat y vynet yn rhyd y kanthaſ y ſford y gweley Dyw udunt kaſſael gwlat y preſſwylynt yndy². Ac gwedy bot yn hyr yn pedruſſaw y velly y kyvodes un o nadunt. ac ys ef y gelwyt hrinn Membyr ac erchy goſſec a oruc. Ac megys y kygleu paſb o nadunt yr amadrard hon a dywapt. A wyrda hep ef bot a pedruſſech chwy yn yr hyn y ſyd leſſaf ynni. Sef yſ hynny kymryt kanhyat y vynet y ymdeyth. kanyſ kyt kymeroch trayan Groec y gan y brenyn y preſſwyllaw yndy ymplyth gwyr Groec ny cheſſſech chwy hedech yn tragywydawl yndy or dyd hedyſ allan. kanyſ y mebyon ſyd heb eu geny etira a goſſant yr aerva hon ac a kyyſſyant dyal agheu eu tadeu ac eu hentadeu ar en mebyon nynheu. Ac ar eu wryon o bob ſfordd or ac allont. Ac orth hynny kymeron nynneu Ygnogen merch y brenyn yn wreyc y en tywyſſawc ny. ac ygyt a hy eur ac aryant. a gwin a gwenyth a lloghen. a phob peth or a vo reyſt y en ſford ny wrthaſ. a chanhyat y vynet y ymdeyth³. Ac goedy dywedwyd o honaſ ef yr amadrard

¹ Ac yna ygelwis brutus yhenhaſgwr attaw y ymgyhor ac ſynt awnelit am pandraſſus vrehin groec. kans hyt tra

² Ac yna y ro led amryuſſyon gyghorei. rei y gyghorei erchi ran idaw oe terynas gan rjdit. Ereill agyghorei

³ Agredy eu bot yn yr amryſſon honn. kyuodi aoruc un yuynyd. Sef oed y enſ membyr. A dywedut. bot y oreu kyghor udunt ac yn iannaſ kymryt kanhat y vynet y ymdeith o mynhynt iechyt udunt ac yſa betiued goedy hoy. kans orydheynt ſy y brehin. Achymryt ran oe gyuoeth ygantaſ y preſſyſſaw yndaw ymplyth gſyr groec. Ef aiebygei na cheſſynt hedech tragywydawl yn en plith or dyd honn allan. kans wryon agorwryon y rei ladedic

uei ef y eu karchar hſy ac yn eu medyant. dir oed idaw wnethur a yuynynt. B

erchi kanhyat y uynet y ymdeith. Ar hyn a uei reit y eu hynt gantunt. B.

agoffeynt eu gelynyaeth ac ſynt yn tragywydawl ac eu betiued ſynteu. Ac odarſſei vot brwydyr yrydunt niuer gſyr groec beunyſ a amlaci. A nineu gſyr tro alihaci. Ac orth hyn y kyghorei ynteu kymryt y verch hynaf y pandriaſus yr hon aelwit enogen. yn ſreic y vrutus allogeu aphop peth or a uei reit udunt orth eu hynt. Ac os hynny ageffynt: kymryt canhyat y uynet y ie y keffynt tragywydawl hedech. B.

briod y chwi a chyda hi aur ac arian a llongau a goin a gwenith a phob peth ac a fo rait ai genat ynt e y vynet y gledyd eraill yr lle y danvono Duw ni y gynnal yn ryddit rac caethiret goyr groec arnom ni an ettifedion. Ac velly ai ymadrawd ev y cyttunys parb. Ac yna y paroyt doyn Pendraffys vrenin yr cenol a Bryttys a dywat oni enaie'ev bob peth ar y gaffyd ganto y caffai ev y angau a ffan dayth ev gar bron y gosodet aistedva ilo uchla' parb ac yna y atebod ynt val hyn¹ y cythroyllion duwau am rodes i yna mi ac Antigonys vy mraet ych doylar chwi rac colli vy myoyt rait y' ymi ythau y chwi yr hon adaf i y brynny genech chwi mi am braet Antigonys. Ac nid ryfed y mi yfydhau y chwi o heroyd mae difai y' genysf roi vy anoyl verch yr gwas ievanc raco cans mi a en y vot ev yn hanvot o lin Briaf ac Ensisfes ai glot ev ai deurder y syd yn dangos hynny yr a'v hon. Poy ond evo allai rydhau alldydion troyaf oedy y bot mewn caethiret cyt ac y byont a than y fapl dyryfegion mewn caethired? Poy allai hefyd gydac anifer mor vychan ac oed ganto orthryneby brenin groec a roi cat ar vaes ido ai yrry ar ffo ont evo. ac ny diwed y daly ai rymmo. ac am

BRUT G. AB ARTHUR.

hon a llawer hevyt y gyt a hynny dvuna' a wnaethant parb ac ef a dwyn Pandrafus yr lle a wnaethpoyd a mynegy yda' ony rodey pop peth udunt or a erchynt yda' wrth eu mynnu y mae or kyntaf agheu y tervynyt y hoedyl ynteu. Ac goedy y offot ef mewn gorwchel kadeyr y cyste yn eu perved a dywedoyt wrthau hynny. ef a wrthebus udunt kan dywedoyt udunt yr amadrawd honn¹.

KANYS kythraul dwyweu am rodassant my ac Antigonys vem braet ac Anacletus yn ych dwylar chwy. ac yn ych karchar. rey y' orth hynny y mynheu ufudhau y wneuthur yr hyn a vynnuch chwytheu. kanys nyt oes dym a vo melysfach y dyn noe vwched na dym a votdygryvach a chet boet anvod genhyf. cystyoes dydan y' kenhyf rody ve merch yr gwas ievanc e syd kemeynt y klot ac volyant a hvnnu. ac wrth henny mi a rodaf ve merch yda'. My a rodaf eur ac aryant. a gwyn a gwenyth a llongheu a phop peth a vo rey y ech bynt ac ych fford megys y dywettoch. Ac o mynnuch tryga' a chyt preffwylya' a my eg gwlat Groec my a rodaf trayan Groec yw chwy orth preffwylya' yndy en

¹ A goedy daruot y vambyr teruynu y ymadrawd velly. o'fydhau awnaeth yr holl gynulleitua y' gyghor. A doyn pandrafus y berued ygynulleitua awnaethpoyt. A dywedut idaf y dihenydit yn diannot. ony wnelei yr hyn

y dodynt yny adoloyd ida. A thra yttodit yn dywedut orthau yr ymadrodyon hyn: y dodet ymyon kadeir oruchel mal y dilyhei vrenhin. Aggedy goelet or brenhin gogyuadaf y agheu. ateb aoruc yny mod hyn. B.

hynny mi a rof vy merch idaf ev ac a rov gyda hi aur ac arian a thlyffau mawrrethioc a gwin ac oel a gwenith a maingperthiawr a llongau digon ar maint a vo raid y chui o beithau eraill ac Enogen vy merch¹. Ac or mynnoc chwi drayan vy mrenhiniaeth a mi a drigav gyda chwi yn garcharor nes y chwi gael cöbl och addewid. ac yna y gellyngryt cenadau y bob porthva yngroec y gynyll

BRUT G. AB ARTHUR.

hydech¹. Ac yn y lle kynnullaf llongheu o bop porth yn eg Groec a wnaethpwyd. ac eu llenoy o bob kyvryp da or a oed reynt udunt orthaf. Ac gwedy bot yn paraf pob peth o hynny mynet yn y llongheu a wnaeth Brutus ae kytemdeythyon y gyt ac ef².

Ac yna gwedy kychwyn ar y mor yd oed Yguogen yn y kerr ol yr llong yr røng dwylaf Brutus yn wylaf ac yn drycyrverthu o achars adaf y gwlat. ac that ae mam. ae brodyr ae chenedyl ae hwynep heb ymchwelut y orth y gwlat hyt pan ymgudwys y gwlat y genthy yg kyfcaot y mor. Ac cyflyoes ny pheydaf hy ac drycyrverth hyt pan dygwydof dyrvaer hun yn y phenn³. Ac yvelly

¹ Kans y tyghetueneu an rodes ni yn apch medyant chwi. dir yw ynwneuthur. apch mynnu chwi rac kolli an buched. yr hon nyt oes a uo gwerthuorogach no hi na digrifach yny byt hon herwyd y gwelir inni. Ac orth hynny nyt ryued y prynu o pop fford y galler ygaffel. Achyt boetgerthweyb genhyfi rodi vy merch. Eissfies didan y genhyfi rodi uy merch y was ieuanc olotuaf aheny o etiued priaf vrenhin tro ac anchises. ar boned yssyd yndaf ynteu yn blodeuaf mal ygellir gwelet yn eglur. Aphwy a allei hedio ylløg kenedyl tro yn ryd. yr hon ryuaiffi y saf vil o vlynidet ac amferoed ydan

vrenhined groec yg keithiwet. neu prwy ageiffi lauuryaf gyt ac ynt ygeiffaf rydit agaret or ryv geithiwet honno. A chan galloys y gwas ieuane hon hynny. minheu a rodaf vy merch idaf ef yn llawen. Ac eur ac aryant. a gwenith a lloeu. Aphob peth ar uo reit yhynt orthaf. Ac o byd gwel genoch prestylaf gyt a gwyr groec. mi arodaf yoch trayan vyg kyuoeth yn ryd trwy hedoch yw gyuanhedu. Ac ony mynrech namyn mynet y ymdeith mal y bo hynvydach genych: mi atrigaf ygyt achwi megys gwyfyl hyny vo paraf pob peth or aedwit ioch. B.

² Agwedy daruot cadarhau yr amot y uelly y rydunt. yd anuonet y pop porthua or aod ygkylch teruynau groec ygynnullaf lloeu. Agwedy y dwin oll y un lle: eu llenoi awnaethpwy opop peth or a uei reit orth yr hynt. A rodi y uorwyn awnaethpwy y vrutus. Ac y

paob ar neilltu y rodet yn hewyd yuonhed ae teilygdaf eur ac aryant a thlyffu a mein gwerthuawr yn amyl. Agwedy daruot hyny yd ellygwy y brenhin oe garchar. Ac yd aeth gwy tro yeu lloeu yn ryd o geithiwet gwy groec. B.

³ Ac yna y gossodet enogen gwreic vrutus yny kerr ol yr llog. Ac ieuon athwynau a gymyrth hitheu erni am adaf yryeni ae chenedyl ae gwlat. Ac ny throffei y llygeit y ar y gwlat yny

gwydwy y weilgi y traeth. Ac yn hynny o yfpeit yd oed vrutus yny didanu hitheu. Ac yn dywedut wrthi yn glaer. ac yr hynny ny thawei hi yny dygwydwy kyfau arnei. B.

y llongau oll yr un borthva. Sef oed y rifedi y gyt pedair llong ar hygain a thrychant ac yn y lle y llenw a wnaethbwyd or gyffelyb daod a dypetbwyd vry a fob cyvryd freythau ac yna y gellyngpwt y brenin yn ryd. Ac pedy y mynet yr llongau i roed Enogen y fevyll yn y llawr islaw yr llong rung ddylo Bryttys ac yr oed hi yn llefain ac yn dylo o hiraeth am y golat a Bryttys oed yn y didanu hi ac yn dypedyt yn dec wrthi yn y dygwydoed cyfgu arni oedi blino yn dylo. Ac velly y byant yn hwyliar dau dyd a noswaith ar gwynt yn y hol yny doethant y ynys a elbit legetta a difaith oed hono heb neb yn y chyvanedy wedy yr genedi a elbit y Pyrattas y distrydo. ac yno gellyngpys Bryttys drychant marchog yr tir y edrych oed neb yno. ac pedy na welfant yno neb hely a wnaethant o amrafaelion wrystvilid ¹. a phan dayth nos arnynt y doethant y hen dinas maur difaeth ac yno ydoed delw y diana yr hon a roe wrtheb yr awl a caiffai ar neb helyt a gaffae

BRUT G. AB ARTHUR.

deudyd a nosweyth ar gwynt yn hyrwyd unyaen yn eu hol yn hwyliar wynt a dacthant hyt yn ynys a elwyr Legersty a honno diffeyth oed hep nep yn y chevanhedu ¹. Ac yno yd ellyghus Brutus try chanwr arwac y edrych anfaed yr ynys honno. Ac gwedy na welfant nep or dynyadon yny chyvanhedu kyvlaen hagen oed o amravael kenedloed anyveilycyt ac y ladedigaeth y rey yd ymrodaffant ac chandunt y eu llogheu y dugant kymmeynt ac a vynnassant o nadunt ². Ac yn yr ynys honno y doethant y hen dinas dyffeyth ac yno yd oed hen temhyl y Dyana yn yr hon yd oed delw y dwyoes ac ymrody gwrtheb a chyvarch y paeb o pob peth or a vynynt ydy. Ac or diwed wynt a doethant hyt eu llongheu ac a vanagassant y Brutus ac oy kytemdeythyon yr hyn a rywelsynt ³. ac annoc a orugant yr tewyfflaec mynet yr temhyl y ovyn yr delw

¹ Ac ewelli deudid anofweith ar grint in hirwid uniaen in eu hol en hwyliar oint adoehtant hit in enis aelbit Lagersty neu Leogena. ahono difeith oed heb neb ini chivanedu. A.

² Ac yna ellog trychanwr aruac wnaethant y etrych py ryr tir oed honno. Aphy ryr gendyl aod yuy preffylar. Agpedy na welfant gyfan-

³ Ac yna y doethant y hen dinas aod yn yr ynys diffeith. Athemyl y diana ddyes wr hely yndaw. Ac yd oed delw diana y rodi ateb y paeb or aynyhynt idi. Ac y doeth y gpyr hyny

¹ Ac y uelly y kerdaffant deu dyd a nosweith ar gwynt yn rwyd vnyan yn eu hol. Ac yna y doethant hyt yn ynys leogetia. Ar ynys honno diffeith oed yna. gpedy y hanreithar gyn no hynny. yn lloyr o genedyl aelwit ypiratas. B.

hed yndi namyn yn gyflaw o amryual genedyl anieileit abyffuileit. allad llawer awnathant or rei hynny. Ac ddynt gantunt yr llogheu. B.

a gwrthrom veicheu arnadunt or anieileit y eu llogheu. Amenegi awnathant y vrutus ac getymdeithon anfaed yr ynys. B.

esbyfydd genti ev at cae. A thrannoeth yr llongau y doethant ai llwythau o gic hely gantynt o amrafaelion anifailiait a mynegi y Vrytys megis y grefsynt yn yr ynys hono. ac annoc ido ynte vynet yr demyl y aberthu yr Duwys honno ac y ovyn idi pa le y cafai ev le y bresfyllio ac o gynghor y gŵyr bynny y cymerth Brytys Gerion y dewin gyda ev a daydengŵyr o benaegŵyr a mynet yr Demyl a dŵyn gantynt yr hon a vai rait ortho a phan dayth ev vno y gwisgod Brytys dof o dail y gŵin dyd am y ben a dyfot a oruc ev y drws yr hen demyl honno¹.

BRUT G. AB ARTHUR.

honno pa wlat a pha dayar a kyrchynt y ev presfyllu¹. Ac o kyffredyn kyghor y doethyon y kymyrth Brutus Gereyn dewin a deu degwyr or gwyr hynaf y gyt ac ef ac yd aethant yr temhyl a pob kyvreyt kauthunt or a oed reyt y aberthu ac ef². Ac gwedy eu dyvot yno Brutus a dodes koron or gwynvydyg kylch³ ar llevoed ef ac o hen kynnevaut teyr kynne a ofodasant rac bron drws y themyl. un y Jupiter. ac un y Vercuryus. ac un y Dyana. ac aberth y bob un o nadunt ar neylltu³. Ac ynteu Brutus a sevys rac bron yr allawr a llefyr yn y lab yn llawn o wyn a gwaet ewyc wen. Ae wynef ef ar allawr y dwyres. ar amadurad honn a dywapt⁴. Kyvoethawc dwyres y koedyd. ty syd aruthred yr beyd koet. y ty y mae kanhyat y kerdet trwy awyrapl ffyrd ac uffernolyon tey. a threyglap dayarolyon dyltet. Dywet imi pa dayar a vynnŵch y phressfyllu⁵ o honof. yn y lle yr anrydedwyf finneu ty o werynapl choreu⁵. a gwedy

¹ A chyghori awnathant y vrutus mynet yr demyl. Ac aberthu yr dŵyes. Ac y ouyn py wlat ykaffei presfylluot

² Ac o gyghor y kymyrth brutus gerion dewin adeudec oe henhafgŵyr gyt ac ef. Ac ydaethant hyt y demyl.

³ Ac gŵeti idivot eno Brutus adotes goron or gŵinpit igkilch iarlleuoed ev. ac oheu ginnewart teir kinneu agofodasant rac bron drws edemil. un i Iopiter. ac un i vercurius. ac un i diana. ac aberthu ibob un onadunt ar neilltu. A.

⁴ Ac odynd yd aeth brutus ehun rac bron y allor diana. Allester yny lab yn llawn owin agwaet ewic ōen.

⁵ Odidi dŵyes gyuoethawc. tidi yffyd aruthred yr beid coet. Itti ymae canhyat treiglap awyrollyon leybren. Ac ellŵg eu dyltet ydcaerolyon ac uffernolyon tei. dywet ti imi pa daear

y chysanhedu yntragŵydael idaw ef ac etiued. B.

Ac yduccant pop peth gantunt or a oed reit udunt herwyd eu deuawt yaberthu. B.

³ Agpedy y dyuot yr temhyl. gwiscao awnaethant koron or gŵinwyd am pen brutus. Ac yn herwyd eu deuot tri kynneu o tan awnaethant yr tri duw. nyt amgen: iubiter: a mercurius. a diana. Ac aberthu y pop ōn onadunt ar neilltu. B.

Adyrchafel yŵyneb aoruc gyfarŵyneb ar dŵyes: adywedut orthi val hyn. B.

y pressfyllaf yndi. yn dibeu. A phy cistedua yd anrydedŵyfi tyti troŵ yr oeffoed o temleu a gŵerynapl coreu. B.

Ac yn yr hen deddf yr aberthit yr tri duw nit amgen Iubiter a Mercyori a Diana. Ac yna Bryttys y hun a dayth gair bron allor y dwpes ac yn y llaw affau ydoed llefter yn llawn o ein ac yn y llaw dechaw ido corn yn llawn o waed ewic pen. A drychav y dyneb a vnaeth yn erbyn y delo a dypedyt val hyn. Ai ty di y ffyd Argloydes gyfoethaoc ar hela ti y ffyd gaidrat ar y baed coed y ti y mac cennat y ymdaith troi lwybrau yr awyr a throi dai uffern dypait ym pa dir a gaiffwyv y bressbyliau yndaw ac yth anrddyedy dithau troi oeffoed a blynydoed a mi a vnav demyl yth anrddyedy ti. Ac vedy dypedyt o honaw ev hynny napaith cylchyny yr allor a oruc bedairgpaith a roi y gwl yn genau y dwpes a gorwed a oruc ev ar parthav croen ewic pen. Ac val ydoed ev y dryded awr or nos yr amser ydoed velyffav y hun ev a dybyai welet y dwpes gair y vron ac yn dypedyt ortho val hyn¹. Bryttys heb hi dan dygwydedigaeth yr haul y parth drap y deyrnaffoed

BRUT G. AB ARTHUR.

dywedwyd o honaw ef yr amadræd honn neu weyth ef a dyneuad y lleffreyt honn y meyn y kynne. ac gwedy hynny gorwed a oruc ar croen yr ewyc weu honno rac bron yr allaw ac yno y kykos. Ac yn y tryded awr or nos pan vyd melyffav eu hun gan yr rey marwaf ef a weley y dwypes yn fevyll rac y vron ac yn dywedwyt wrthaw val hyn¹. Breudwyt Brutus.

Brutus adan dygwydedygaeth yr heul tros mor ffreyne y mac ynys yn yr egyptaw a wu kyvanhed gynt gan y kewry. ac yn awr dyffeyth yw. ac adas yth kenedyl ty. kyrch honno. kany yno y byd tragywydael eystedva y ty ac yth lly gwedy ty. honno a vyd eyl Tro yth veybyon ty. Ac yno oth lyn y genir brenhyned yr rey y byd darefftyghedyc yr holl dayar y byt².

Ac gwedy gwelet or tewyffawc y gweledygaeth honno dyhunaw a oruc a phedruffaw pa beth oed hynny ac ffalfi vreuwyd ae ynteu y dwypes yn kyndrychawl yn manegy ydaw y dayar a kyrchev. Ac or dywed gwedy galw attaw y kytemdeythyon datkanu udunt a oruc yr hyn rywelfey. A dyrvaer lewenyd a kymeraffant yndunt ac a annogaffant ydaw yn dyannot kyrchu eu llongheu. a hyt tra gwynt rwyd unyaw yn eu hol keyffaw y wlat ryvanagadocd udunt wrth

¹ Agpedy dywent hynny ohonaw naw weith. troi ygylch yr allaw aoruc pedeir gweith. Adineu y gwin oed yny law ymyon y gynneu. Athannu croen yr ewic pen rac bron yr allaw. Agor-

² Brutus heb hi ymae ynys y parth hont yffreine yn gatwedic or mawropoptu idi. Auu gewri gant yny chyuanhedu. Ac yar aorhon daleith yw ac adas yth genedyl ti. Kyrch honno. hi a vyd

ped ar honno. Ac am ytryded ran or nos pan oed efinwythaf gantaw yhun : y gwelei ydwpes yn fevyll rac y vron. Ac yn dywedut orthaw val hyn. B.

tragywydael eistedua it. Ac auud eil tro yth lin ti. yno y genir brenhined oth lin ti. y rei y byd darythygedic amgylch y daer. B.

frainc y mae ynys meon eigion yngŵarchau ar mor o bob parth idi yr hon y by geiri yn y chyfanedy ar aor hon diffaith yŵ. dos di y honno cans hi yssyd adas y ti ac yth etifedion a honno a vyd ail droyav yth vaibion di ac yno y genir brenhinoed oth lin di yr hai y byd darostyngedic yr holl daiar ydynt. Ac oedy gŵelet y weledigaeth hono y deffroes Bryttys ac na vydiat ev pa beth a velsai ac y doethant yn llawen yr llongau a drychav hŵylau a holldi y cefn vor ac o vern y naŵfet dyd y doethant yr Affric ac odyo y doethant y allorau y felystynion. ac yno y caŵfant berigl maor yn ymlad ar pyraniaid yr hai oed genedl groylon.

BRUT G. AB ARTHUR.

y phressuylas¹. Ac hep un gohyr at y kytemdeythyon yr llogeu y doethant a dechreu rwygar y gorwchel vor trwy yspeyt deg nyeu ar ugeynt. Ac ar hynny o yspeyt y deuthant hyt yr Affryc ac ny wydynt wy pa wlat yd oedynt yn y kyrchw. Ac odiyna y doethant hyt ar alloryeu y Phyllystewysfyon a hyt yn llyn yr helyc. Ac o dy yna yr hwylyasant yr rwng Rwsat a mynyd Azar². Ac yno y kaŵfant maor perygyl gan kenedyl pyrate ac gwedy kassael budugolyaeth budugaol y nadunt ac eu kyvoethogy o yspeyl ac anreithyeu yr rey hynny yd hwylyasant ar hyt avon Malue ac ydoethant hyt y wlat a elwyr Maurytanya³. ac yna o eisyeu bwynt yn y llogheu yd aethant ar tyr. ac y bydynasant ac yd anreithyasant y wlat honno or emyl pwy gilyd ydy. Ac gwedy llenwy eu llogheu o nadunt o bob da odyo yd aethant hyt yg kolovneu Erculff⁴. ac yno yd ymdangosasant y morvorynnyon udunt a chylchynu eu llongheu ac gwneuthur dyrvaor o temhestyl a govut udunt hyt pan wu agos udunt a body⁵. Ac gwedy dyanc o heniny wynt a doethant hyt ym mor Tyrwys. Ac yna yn

¹ Aggedy y weledigaeth honno deffroi aoruc brutus. aphedrussaf beth ar wellai ac breudoyt. aer dŵyes yn mynegi idaw lle y pressuylas. Agalo ygytymdeithon attaw aoruc a menegi udunt y weledigaeth. A diruaor

² Achan drychafel eu hŵylau: cyrchu y diffaithmor. A dec niwarn-aot ar hugeint y buant yn kerdet hyt yr affric. ac odiyna y doethant hyt

³ Ac yna ybu ymlad maor arnadunt gan genedyl ypirates. Aggedy goruot onadunt vy. kymryt llawer o yspyleu

⁴ Ac yna y bu reit udunt otodi boyt a diaet vynet yr tir. Ac anreithaw y wlat awnaethant or mor y gilyd.

⁵ Ac yna ydymdangosfes y morvorynnyon udunt. Achylchynu eu llogheu.

lewenyd agymersant yndunt. Ac annoc mynet yllogeu. Ac ar y gpynt cyntaf agasfant yn hyrwyd: yd hŵylasant y geisfaw y wlat a adawfai y dŵyes udunt. B.

alloryeu philistyor'. Ahyt yn llyn yr helyc. Ac odiyna yd aethant hyt yrrg ruicadan amynydd azaras. B.

ypiratas awnaethant. Ac odiyna y kerdalant dros auon malif hyt pan doeant hyt ymauritania. B.

Aggedy eu llaw eu llogeu yd hŵylasant hyt yg colofneu ercolff. B.

Ac y bu agos eu sodi o gebyl. B.

Ac ciffioes y vydygoliaeth a gafas Bryttys ac ymglyfoethogi ar ysbail hyny a oruc ev. Ac odynd y helyiafant oni doethant y dir Mauritania. Ac yna rac ciffiau beyd a diot y by rait ydynt vynet yr lan ac anraithio yr ynys oll. Ac odynd y daethant hyt yngogofau Ercelf gadarn. ac yno ymgynylloys yn y cylch lacer or morvaillet yr hai a eloir y morvorvynion ac y bu agos yr haini a fodi y llongau heynt. ac odynd y daethant hyt y mor tyren ac ar emyl y traeth hono y cyfarcy ac

BRUT G. AB ARTHUR.

yfllys y mor honno dynt a kawfant pedeyr gwelygord o alltudyon kenedyl Tro yr rey ryffoafey y gyt ac Antenor pan wu defnyw Tro. a Choryneus yn tewysauc arnadunt. Gwr hunaws oed honno agoreu kyghoror oed a dewraf a glewhaf or gwyr. Ac o bey ymtaraw neu ymhwrdd yg rygthaw ef ac un or kewry yruoy y dewred ef a orvydey arnaw megys kyt bey map vydey¹. Ac gwedy ymatnabot o nadunt a gwybot eu hanvot o un kenedyl wynt a ymkytemdeythyiafant y gyt. ac ef ar pobyl a oed y gyt ac ef. Ac o enw eu tewysauc y geloyt y kenedyl honno Cornueyt yr hynny hyt hedyd. Ac yna Brutus yn kanhurthwyr ydað ym pob lle ac ym pob kyvranc². Ac o dynd ygyt y doethant hyt yn Angyw a hyt ym porth Lygeyr. ac yno y bwrysant anghoreu allan ac y gorffwysafant yno wythnos ac edrychafant ansafod y teyrnas honno³.

Ac yn yr amfer hwnnw yd oed Goffar Ffycty yn vrenyn yn y wlat honno. ac gwedy klybot o honaw ef rydyfkyntu llyghes o estraon kenedyl ar tervyn y teyrnas ef. Anvon kennadeu a oruc ynteu y syllu ac y wybod pa peth a vynnynt. ac ryvel ac hedoch⁴. Ar kennadeu hynny a kyrcsafant parth at y llogheu. wynt a kyvarvuafant a Choryneus yn hely. Ar kennadeu hynny a ovynnafant

¹ Ac odynd yd aethant hyt ymor tiren. Acheir llaw y mor hono y kaefant pedeyr kenedyl o alltudyon tro. Erei affoafsei gyt ac antynor o tro. Ac yn tywysaw arnadunt yd oed. corinyus.

Gwr hynaw oed hono. goreu ygyghor or goyr. moyaf ynerth ac leoder ae gydernyt. Pan ymdrechei a chaer: ef ae borei mal y boryei y mab llihaf. B.

² Agedy ymadnabot onadunt. gorabu aoruc corineus ae popyl y vrutus.

A honno ym pop lle or y bei reit wrth or a ganhorthoyei vrutus. B.

³ Ac odynd y doethant hyt ym porth ligeris yg gwasgwin. Abere aghoreu yna. Ac yna y gorffowysafant y

edrych ansafod y wlat honno feith diwarnawt. B.

⁴ Ac yn yr amfer honno yd oed goffar ffichti yn vrenhin y goasgoyn apheitas. Agedy clybot o honno

discyntu estraon genedyl yny wlat. Anvon aoruc attadunt y wybod beith aynnynt ac ryuel ae hedoch. B.

hoynt bedair cenedl o alldydion troyav yr hai a foaffant odyo gyda Antenor ac yr oed gor maor yn dyffawc arnynt yr hon oed gryfach a deorach no neb yr hon a eloit Coronegys ac nid oed anos ganto ev ymlad a chaer noc a mab blyd. Ac oedy ymgydnabot o nadynt a goybot ydnabot or un genedl ymgydyndaithia a orugant a gorhau a oruc Corinays y brytlys. Ac ymhob bröydr ac ymladau nerthu Brytlys a vnai ev yn vëll no neb. Ac yna y doethant hyt yn Accvitanias ac y borth Lingyrys y meon a bore angorau yna sayth diarnot y edrych anfaed y vlat. Ac ydoed yn vrenin yno or a eloit Coffarffichdi. A phan glyvai heno disgyn y llynges yn y vlat ev anvon cenadau a oruc attynt y cybot beth a vynynt y gael ai hedvch ai ryfel. Ac velly val ydoed y cenadau yn mynet ty ar

BRUT G. AB ARTHUR.

ydao pa kanhyat oed ydao ef y hely fforest y Brenyn kanya gosodedyc oed o hyn kynnevaot hyt na lavafey nep hep kanhyat hely yn fforest y brenyn na thervysku ar yr anyveyleyeyt a vey yndy¹. Choryneus hagen a wrthebaod ydunt hyt na cheysfey ef kanhyat y gan nep y hely yn y lle bey da kanthao hely ynda. Ac un or kennadeu yr lwn a elwyt Ymbert a annelaod y wua ac a wriws Coryneus a sayth. a gochel e sayth hagen a oruc Coryneus. a chyrohu Ymbert ac a wea e hun esygau y penn a oruc yn dryllyeu. Ar rey ereyll or kennadeu a ffoafant². ac a vanagasant y eu brenyn agheu eu kytymdeyth. a thrystau a oruc e brenyn a chynnullao llw maor orth dyal agheu y kennat yndunt³. Ac yfëf a wnaeth Brutus pan kygleu eu bot yn dyvot kadarnhau y llogheu a gosot gwaged ar mebyon yndunt. Ac ynteu ar holl ymladwyr y gyt ac ef a aethant yn erbyn y llu. Ac gwedy ymkyvarvot ygkyt gytrat ymlad o pob parth⁴. Ac gwedy trewlyao llawer or dyd yvelly kewlyd vu gan Coryneus hwyret yd oed ef yn kaffael y wudugolyaeth a gwelet y clynynon yn kyn glewet ac yd oedynt yn

¹ Ac val yd oed kenhadeu goffar yn dyuot. ykyuaruuant a chorineus ar y deu canuet yn hely yn forest y brenhin. A gouyn awnaethant poy arodafei

² Ac y dywaot corineus. na cheifafei ef cirioet ganhat am y gyffryv hennv. Ac sef aoruc un or canhadeu. Sef oed y eno imbert. Anelu boe abore corineus asafeth. Sef aoruc cor-

³ A menegi hynny wnaethant y eu hargkoyd. Athristau aoruc ynteu yn

⁴ Aphan welas brutus hynny cadarnhau aoruc ynteu y logheu. A dodi y gwaged ar meibion yndunt. Ac ynteu ar holl gynnullaitua or goyr a aethant

ganhat idao yhely yn fforest y brenhin. kans hen deuaot yv yr y dechreu. na delyebi neb hely yn forest y brenhin. na llad aniuicileit heb y ganhyat. B.

ineus gochel y faeth. Ac ysfelyuyeyt y boe olao ymberth abriwao y pen ac ef. hynny yttoed y emenhyd am y deu clust. A dechreu ffo aoruc yrei ereill. Ac o ureid y diaghasant y gantao. B. uao. Achynnullao llu y dial agheu ygannat arnadunt. B.

yn herbryn y brenhin. Agvedy bedinaw o pop parth. ymlad awnaethant yn galct ac yn greulavn. B.

llongau y cyfarvy gorinays a hoynt ac ev yn hely a gofyn or cenadau poŷ a roefai gennat idao ev hely yn forest y brenin ac y dycat ynte na chaisylai ev genat gan neb y hely lle mynnai ev. Sev a oruc un or cenadau yr hon a eloit Mythbert anely y vva a beru Corinays a saeth ſev a oruc ynte gochel y ſaeth ac yn gyflwm cael gafel meon Mynbert a thynny y vva yn arw oi lae ac ar bea y daro ar y ben nes bot yr holl ymhenyd ynghylch y bea ac o vraid o nerth y bedestric y diengys

BRUT G. AB ARTHUR.

gwrthwyneba ndunt a hep rykaffael o wyr Tro y wudugolyaeth¹. Sef a oruc Coryneus galw y lewder attao. a chymryt y vydyn ehunan ar y parth dehau ir wrodyr a chyrchu y elynyon. Ac ny orffwyſey² ef o kywarſanhu yr rey hynny hyt pan aeth trwy'r holl vydynoed ac eu kymmell ar fo yn hollaol. kanyſ gwedy kolly y kledyf o honao y tyghetven a waſanaethoſ bwyall deu fynyaec ydao. a pha beth bynnac na gwr na march a kyvarffey ac ef ar un dyrnaet y gwahaney owarthaf y pen hyt y dayar. Anryved hagen oed gan paeb or a welhey Coryneus meynt oed yndao o nerth ac angerd a chedernyt a dewred a chan eſkytweyt a threyglao y wuyall deufynyaec honno yn y law ymplith y elynyaol vydynoed y dywedey ef fal hyn. Pa beth a ffowch chwi ofynogyon ergrynnedyg. ymchweloch ymchweloch ac ymledoch a Choryneus. gwae chwy rac kewilyd y faul vylyoed honno o wyr en ffo rac un gwr. ac or e wed hon y gwatwarey wynt⁴.

Ac ar hyny ſef a oruc yarl a elwyt Sywart y gyt a thrychant marchawc ymchwelyt a chyrchu Coryneus. Ac yſſef a oruc Coryneus gochel y dyrnaet adan y daryan a choſſau y wuyall ddeufynyaec a oruc a goſſot ar warthaf y penſeflyn ac holly yn dwyran a oruc ydao hyt y dayar. Ac yn y lle yn ddyanhot

¹ Agoedy treulao llawer or dyd yny wed honno. kewilydiao aoruc corineus hoyred yd oedynt yn kaffel y uudugol-

² E wyr ehun gyt ac ef ar neilltu. A mynet yr parth deheu yr ymlad gan geweirao y wyr yn vydin. kyrchu y

³ Ac ehunan ed aeth hit inperved.

⁴ Ac orffowyſſoys. hyny kymelloys ar ffo. Agoedy y colli y gledyf. y damweinyoys idao caſſel boell deu vinyaec. Ac ahonno y gohaneu agyfarffei ac ef o warthaf y pen hyt y gvadyn y troet. Aryued oed gan paeb or ae goelhei: dewret y gor ae gryſder ae gedernyt gan yktweyt boell deu vinyaec y gyrrei ffo try ofyn ar yelinyon. Gan dy-

yaeth. Ac am lauaffu or fichteit bot mor leu ahynny yn eu herbyn. B.

elynnyon aoruc hyny aeth ehun yn eu perued. B.

bedinoed ielinion. Ac ni gorfoſſei. A.

wedut orthunt val hyn. Pyle wyr ofnawc lleſc y fowchwhi. ymhoeloch. Ac ymledoch achorinyus. Gwae chwi druein rac kewilyd. y faul milyoed ydywch yn ffo rac un gwr. A chymerech hagen yn lle didan gaffel ffo ragoſi. ken kymhelleifi. y creulaon gewri ar ffo. pan y lledeis pop tri pop petwar. B.

y gaiffio nerth y dial y lit ar gyr troyav cans yr amfer hono or un daillyngdawt ar un arglwydiaeth ar un llyoodraeth y cynhelynt y golat. Eithr brenin Carocet oed yoch y daillyngdawt noc hoynt cans ydoed daudec brenin ar ffrainc ar haini ai herbynnawd ev yn bygar laven ac ado nerth ido y orthlad eifron genedi iorth y vlat ev ai therwynau. Ac yna goedy cael o Vryttys y vydigoliaeth cyfoethogi y gyr a oruc ev ac ysbail yr hai lladedic. Ac vedy hyny ailvaith bydinao y gyr a oruc ev a mynet yr vlat a doyn pob ryw da ac oed yndi gantynt yr llongau a llosgi y dineffyd a chymryt y haur ai hariant ac a ellit y gycheyn o daoed eraill a llad

BRUT G. AB ARTHUR.

dywedwyt val hyn. Gwyfkuoch wyr amdanaech¹. gwyfcoch ych arveu a bydynoch. a hep un gohyr kymmeron yr hanner gwyr hyn a dalyun wynt megys deveyt ar rannon wynt yn keyth ym pob lle ar traws yn teyrnaffoed².

Ac yn y lle yn dyannot kymryt a wnaeth paob y arveu a gwyfkae yn kyvlym am danao a thrwy deudeg bydyn ymkyweyryao a chyrchu eu gelynyon. Ac yn erbyn hynny or parth arall bydynao a wnaeth Brutus y kytyndeythion ynteu nyt yn wregyaol hagen namyn yn wrac ac yn doeth dysku udunt pa wed y dekynt kyrchu neu kylyao. neu ymlad ac yn dyanhot ymlad a orugant yn drut ac yn kalet. ar Trouanwyffyon a wnaethant aerva dyrvaow y meynt oc eu gelynyon hyt ar dwy vyl hayach o wyr gan eu kymell ar ffo³. Ac yn y lle mwyhaf vey nyver mynychaf yw yna damweinyao e wudugolyaeth. A chanyys mwy teyrgweyth oed lw Ffreync nogyt un Brutus. kyt ry plykyt wynt ar y dechreu. or dywed ymkyweyryao a orugant a chyrchu gwyr Tro a llad llawer o nadunt. ac eu kymell yr kastell tracheuyn a medilyao wnaethant eu gwarchae yna wynt yn y vey reynt udunt trwy newyn ymrody yn ewyllys y Ffreync. Ac gwedy dyvot y nos eysyoes y kauffant gwyr Tro yn y kyghor mynet Coryneus ac wyr kanthao allan hyt y mewn llwyn koet ker eu llaw a llechu yno hyt y dyd. A

¹ A devetit val hin. Ochtrist a tighedven hon. kanis altudion effit

² Agoedy goybot o goffar bot goyr tro yn kastelluyny gyuoeth ny orffo-wysloys na dyd na nos hyny doeth yno. Apan welas ef gestyll brutus gan edrych yn aro arnadunt y dywaet valhyn. Och o tristyon tygbetuencu. Lauafu o

³ Agwifcau eu harueu awnaethant. Abydinao yn erbyn eu gelynyon troy deudec bydin. Ac or parth arall yd oed vrutus yn bydinao nyt yn wreigael namyn dyicu y vydinoed yn trybelit brud inell ygellynt kyrchu achi a:

goedi ri kastellu im teirnas i val hin. goifcoch eir amdanaech. A.

alltudyon kastelluym perued vgy kyfoeth val hyn. Goifcoch aoch arueu wyr. bydynoch. Achyrchoch yr hanher goyr racco megys deneit. Arennechi. synt yn geith ar hyt y kyuoeth. B.

Aheb annot ymlad yn oychyr ac yn galet awnaethant. Ac aerua dirvaer y meint awnaeth goyr tro oc eu gelynyon hyt ar doyr vil hayach gan eu kymell ar ffo.

cobl or bobl ac vedy darvot idaw losgi dros vynec gasgwin ac odyo yr lle a elwir yr awr hon dinas tyrr. Ac yno gweydo goelet o honaw le adas o gadernit mesfuro a oruc ev le adas y bebyllau a gonaythyr cadernit yn y cylch megis y gellynt gynnal broydr o bai rait cans ofni doedynt dyfot Coffarfichdi a brenhinoed eraill ac amler o luocd gydaev ac ynte oed yn y haros hoynt yno. Ac yna pan gogle Goffarfichdi y bot hoynt yno ni orffwysoed ev na dyd na nos nes dyfot lle y goelas ev yr holl gadernit ac y dyvat ev och och rac cyvilyd trist o dynghedven y hon velet efron genedl vedy goffod pebyllau ym teyrnas goisgoch vydda amdanoch a deloch hoynt megis daly defait meon ffalt a rannon hoynt yn garch-arorion ac yn gaethion ymhob mann yn golat ni y dial yn lliet an digofaint arnynt. A byddinaw y goyr yn daydec bydin a dyfot yn erbyn goyr troyav. Sev a oruc

BRUT G. AB ARTHUR.

phan delhey y dyd mynet Brutus ac lu kanthaw allan y ymlad ac elynyon a phan vey kadarnhaf y wrwydyr dyvot Coryneus ac vydyn kanthaw or parth yn ol oy elynyon ac eu llad. A megys y dywedassant y velly y gwnaethant oy kytvundep. A trannoeth pan dyvu y dyd byddinaw a oruc Brutus a mynet allan y emlad. ar Ffreync a kyvoddassant yn eu herbryn. ac yn y lle y fyrthassant ac y brathwytt llawer o bop parth¹. ac yna y lladaed gwas ycuanc o Tro ney y Vrutus y gyt a un cledyf chwech chant o wyr nyt oed hagen eythyr Coryneus yn y llu gwas dewrach no hwnnw². Ac eysyoes ydamkylchynos llawer oy elynyon ef ac y llas yna ef ac ylef oed y gwas Torn. ac oe enw ef y gelwyr y dynas yr hynny hyt hedyw Teron³. Ac ar hynny y doeth Coryneus a theyr myl o wyr arvaoc yggt ac ef yn drybud or tu ol y Ffreync a gwneuthur aerva trom o nadunt⁴.

A PHAN wellant y Ffreync hynny kymrao a chythrud a aeth yndynt o tebygu bot yn woy noc yd oed y llu ac ymchwelut ar eu ffo. ac eu hymlyt a wnaethant gwyr Tro ac eu llad ac eu gwasgaru hyt pan kaessant y wudugolyaeth. a chyt bey mawr defnyd llevenyd y Vrutus or rykaffael o honaw e wudugolyaeth honno. Tryst eysyoes oed am ry llad Torn y ney⁵. a bot y nyver yn lleyhau ae elynyon

¹ Ar freinc a gyuodes yny erbyn. llawer opob parth. B.
Ac yny brathoyt llawer. Ac ysythoys

² Nei yr brenhin. Turn oed y enw hagen ynyllw eithyr corineus was
ae un cledyf. wechchanwr. Nyt oed dewrach no honno. B.

³ Ac eisfoes y damgylchynos lluooff- Ac oe enw ef yr hynny hyt hodie y
ogroyd oe elynyon ef. ac y llas Turn. gelwir ylle honno tyron. B.

⁴ Doeth corineus atheir mil owyr onadunt. B.—A gwneuthur aerva dir-
aruoc gantaw yn ol yffreine yn diar- vaer. A.
wybot. A gwneuthur aerua trom

⁵ Trist eisfoes oed ev am lad Turn inai. A.

Bryttys pan cyby hyny geisgao y arvau ev ai vyr a dyfot yn erbyn Caffarffichdi ai cyrchu yn diofn a chynghori y ly y gyrchu pan vai amfer ac y aros pan vai rait. Ac velly y gorvot a oruc goyr troyav ar yr rythyr cyntav a chymell Coffarffichdi y ffo ev ai vyr ac ar y ffo, hyny y llas dryfil o nadynt. Ac velly dec cymaint oed anifer Coffarffichdi ar ffrainc noc anifer Bryttys cans bob aer ydoed rai yn dyfot attynt¹. Ac yna ailvaith y doethant am ben goyr troyav a gonaythyr aerva vaer arnynt ai cymell yr cefyll drycheffn. Ac velly oedy cael or ffrainc y

BRUT G. AB ARTHUR.

en amlhau¹. ac en pedrus kanthao or dywed padyw e damweynyey e wudugolyaeth². Sef a kavas yn y kyghor hyt tra vey er rann wuyhaf oy lu kanthao³. mynet yn y longheu y gyt a chlot y wudugolyaeth honno. Ac o kyt kyghory ketymdeythyon ed aethant en eu llongheu. Ac eu llenwy o pop kyryw golut a da dayarael. Ac y gyt hyrwyd gwynt e deuthant hyt er ynys oed adawedyc udunt trwy dwywaél wrthep. ac y traeth Totenys e daethant yr Tyr⁴.

Ac yn yr amfer hunnu y gelwyt yr enys hon e wen ynys⁵. a dyffeyth oed eythyr echedyc o kewry en y chyvanhedu. tec hagen oed y hanfaed o avonoed tec a physcaot yndunt. a choedyd a bwystvylet gwyllt endynt yn amyl a bodlaen wuant yr lle wrth preffwylao yndao. Ac gwedy gwelet or kewry wynt yn damkylchynu yr enys. fo a orugant yr gogoveu ac yr mynyded. Ac yna trwy kanhyat Brutus yr rannwyt yr ynys. ac e dechreuaffant y chyvanhedu a dywylliau y tyred. ac adeylat tey. ac yn ychydyc o amfer gwneuthur dyrvaor kyvanned arney. ac y mynnos Brutus galu yr ynys oe enu ef Brytaen. ar kenedyl Brytanyeyt. ac o henny allan er yeyth er hon a elwyt kyn no henny yeyth Tro neu enteu kam Groec a elwyt gwedy henny Brytanec. ac or un ryw dysc hunnu e mynnos Coryneus galu yrann enteu or enys Kernyw ae pobyl. eu Korneuyeyt kanys pan rannwyt e kavas Coryneus dewys. ac e dewyffus ynteu yr ran honno. kanys eno

¹ Aphan welas y freinc hynny: kymrao a gymeraffant. o tebygu bot yn vey llu noc ydoed. Achymryt eu fo. Ac eu hymlit aoruc goyr tro ac eullad ac eu gvascaru hyny gvasant y

uudugolyaeth honno. Achyt bei maer defnyd llavenyd brutus oachars y uudugolyaeth honno. Trist oed eisloes am aghen y nei. Abot yniuer beunydy yn lleihau ae elynyon yn amlhau. B.

² Ac in betrus gantao or diwed drigao

in hoi no henni. A.

³ Gantao yn iach. B.

⁴ Ac eu lenoi opob civrio golut ada daiarael. ac odina idaethant agoint iniavn ini hol. hit er enis oed adawedic idint idivot o venec eduwies. ac i draeth Totnes neu Totenis edaethent ir tir. A.

⁴ Allenoi eu llogheu opob ryw da agolut. achan hyrwyd oynt ydoethant yr ynys aod edewit udunt troy deywaél atleb y porth totneis yr tir. B.

⁵ Ac yn yr amfer honno ygelvit hi y

wen ynys. B.

vydigoliaeth hono cistod a orugant yn y cylch a medol y goarchau yn y veynt
 vare o neeyn neu y gellit y roi y angeu a vai hagrach no hyny. Ar nos hono
 cyngbor a gymerth Bryttys ev a Chorineys sev oed y cyngbor mynet o Gorineys
 yn davel or lluestau ac ymgydiat meen lleyn o goet oed yn agos yno. A thran-
 noeth pan elai Vryttys y ymlad ac hoynt. Codi o honaev ynte or ty arall a roi
 cri arnynt a roi aerva vaer ar y ffrainc. A hyny a oruc Corineys mynet allan ar
 hyt nos a thair mil o gyr arvoc gydaev ev ac ymgydiau yn y coed. Ar borau
 drannoeth bydinau y gyr o Vryttys yn reolys ac yn gyvair a roi cat ar vaes yr
 ffrainc ai cyrchu hentye or ffrainc yn lliidioc ac yna y llas llacer o vilod o bob
 part. Ac yno ydoed was ievanc a hanoed o drovav a nai oed ev y Vryttys ai
 heno ev oed Tyrri cans ond Corineys deorav oed ev cans ai gledyv y hun ev a
 ladoed choechannor ac yna y ffrainc ai lladoed ynte ac yno y cladwyf ev. Ac o
 heno ev etto y gelwir y lle heno dinas Tyrri am y glady ev yno. Ac yny nachav
 Gorineys yn dyfot heb vybot ydynt or tu cefn ai cyrchu yn diannot a phan velas
 Bryttys hyny ymgadarnhau meen deorder a oruc ev ai gyr a rac maint y cri a
 rodde Corineys digalonni a oruc y frainc gan dybiet vot yno vey anifer nog
 oed a dechrau gado'r maes a oruc y frainc a fo ai hemlit hoynte a oruc goyr
 trovav yny gaoſſant y vydigoliaeth arnynt ac velly hyt bai laen Bryttys o gael y
 vydigoliaeth trift oed ev am lad Tyrri y nai. Ac velly llaihu ydoed anifer
 Bryttys beynydd a mtyhau ydoed anifer y frainc. sev yna y casas Bryttys yn y
 gyngbor mynet y longau a ran veyav oi gyr yn iach ganto a chlot y vydigoliaeth
 hefyd. Ac yna mynet parth ar ynys a vanagaffai y duves idau ac yn diannot trov

BRUT G. AB ARTHUR.

yd oedynt y kewry yn amlhaf ac nad oed dygryvach dym kanthau enthi nos
 ymlad ar rey henny ac ym plyth yr rey henny yd oed un antyghetvennol y veynt
 a deudec kyvyd oed y hyt t. a chymmeynt oed y angerd ac y tynney derwen er y
 meynt oc gwreyd megys gwyalen coll vechan. kany yskytweyt vnweyth. Ac
 val yd oed Brutus dywrnawd yn aberthu y Dyana yn y portlloed rydykynnassay
 yndy ynachaf y kaor honno yn dyvot ar i ngeynvet or keuri ereyll y gyt ac ef ac
 yn gwneuthur creulaon aerva or Brytanyeyt. Ac cyffyoec eu damkylchynu a
 wnaethant e Brytanyeyt ac eu llad oll cythyr y kawr maer hunnu ar ry archassay
 Brutus y gado y welet katwent ac ymdrech yr rygthau ef a Coryneus. kanyt oed
 dym dygryvach kanthau nor ryw katwent honno. ac y ymdrech yd aeth Coryneus
 ar kaor a phob un o nadunt a kymyrth gavael arduarn ar y gylyd. ac ymtarav. a
 gwaſcu a oruc y kawr Coryneus attav a thorry teyr aſſen yndau un yn yr yſſys

1 Edoed un antyghetvennol iveint neu aghenvil adeudec kuyd ini hit. A.

gynghor y cyrda mynet yr llongau a orugant a deyn gantynt a vanafon o bob cyfrye da ar a oed yn y elat hono.

A DYCHAV hwyiau a chael y maeneynt ac yr tir y doethant y draeth talnas. Sev oed y lle hene yr Alban yr hon a cleir yn gynraec y ren ynys ac nid oed heb yn y chlyfanedu namyn ychydig o geiri ac anfaed dec oed yndi nit aingen llacer o afonyd tec a fysgot yn amyl yndynt a choedyd tec oed yndi. Ac velly bodlon vy gan Vryttys ai gyfaillion offodiad yr ynys ar ceiri oed yn fo yr mynydoed ac yna gan genat y tyeyfflogion rannu yr ynys a enaethont ryngtynt a dechrau aredic ac a lailiady tai arni ai chlyfanbedy mceen encyt bychan megis y tybygit vot cyfaned yndi er ys llacer o amferoed. Ac yna y mynnod Bryttys ale yr ynys ar hene ev y hun ac eno y genedl oed yn y chlyfanedy y brytannait sev oed hyny achos y hene ev y hun o hercyd y mynnai, ev gafel ido yn dragedael hyt dyd braet ac o

BRUT G. AB ARTHUR.

deheu a dwy yn yr affut, a llydyao a wnaeth Coryneus, a dyrchavael y kawr ar y yficyd a oruc, ac or veynt y gattey pwys yr agkyghel humu redee a wnaeth a chyrchu pen gorwchel carrec a bery yr anthyghedvennael anyveyl henne² y ar y yfckwyd trwy ykythred kerrye hyt pan wu yn vyl o dryllyeu ac yn y gochassant y tonneu y waet ef. Ac yr hynny hyt hedyw y gelwyr y lle henne llam Goe-nagoe neu ynteu megys y geilw ereyll ef llam y kawr³.

Ac yna gwedy rannu o Vrutus y teyrnas rwng y wyr ynteu a chwendaichus adeylat dynas, ac ynteu a edrychws pa le y bey teylwng kanthao adeylat dynas a vey kyvurd ar hunn a vynyey ynteu y wneuthur. Ac gwedy krwydraw o honao llawer o leod or dywed ef a deuth hyt ar avon Themys, ac yno y kavas le a wu adas kanthao wrth adeylat. Ac yno yd adeylus ef dynas ac e gelwys ef y dynas henne Tro newyd. Ar enu henne a parhaus arney hyt yn oes Llwd vap Bely,⁴ braet Kafwallaen vap Bely y gwr a ymladas ac Wlkessar anherawder Ruveyn. Ac gwedy kassael o Lwd y vrenhynyaeth y kadarnhao ynteu y dynas o keyryd a thyroed amvroed anrydedus, ac y gelwys o eno e hun Kaer Lwd, ac or achos henne y bu tervyfc y rygtihao ynteu a Nynnyao y vraut am keyfilyao o honao ef dyffody enw Tro⁵. A chanyas traethys Gylidas en eglur or tervyfc henne urth hyuny y peydyceys ynheu rac hacrau om tlaet ethrylyth y amatræd gwr mor kyffrwys hvawdyl a henne.

¹ Efflis afo. A.

² Er aghenvil neu er anthigevenael anivel henne. A.

³ Neu enteu llam ecaer. A.

⁴ Hit en amfer Llud vap Beli. A.

⁵ Difodi eno tro oe gelat. A.

hyny allan y gelvit iaith y genedl hono bryttanec. Ac y roes Corineys ar yr rann a dayth ido ynte cernie cans ev a gafas y devis ymlaen paeb. Ac ynte a deffifod y ran hono or ynys o achos amlav oed y ceeri yno cans digrifach oed ganto ev ymlad ar haini. Ac yn y mysc hoynt yr oed ryw anghynvil yr hon a elvit Gogmagog a daydec cysyd oed yn y hyt a hesyt cymaint y dycedynt rot y nerth ev ai gryfder ac y tynnai ev y dertan voyav yn y coet yr llawr dan y draet oi goraid cyn haoded a thynny goialen goll vechan. Ac velly val ydoed Vryttys yn ryfely ar dyd goylva yn y lle y dathoed ev y dir gyntav yr ynys hon nachav Gogmagog yn dyfot ar y daydegvet gaer ac yn gonaythyr croylon aerva ar y Bryttaniait. Ac yna ymgynyll a oruc llawer o nadynt ynghyt ac ymlad ac cynt yn erael ai lad oll eithr Gogmagog cans Bryttys a beris y adaw ev yn rye cans digriv oed ganto oet Corineys yn ymlad ac ev achos hyny ydoed ev yn y damynav. Ac yna pan celas Corineys yr anghynvil hono yn dyfot ennynii o lacynd a oruc a bore y arvau odiortho ac erchi yr caer dyfot i ymdrech ac ev. A dyfot y gyt a orugant a sefyll cyneb yn cyneb a chymryt o bob un afel ar y gilyd a mynych ymdafodi a vnethant yny oed y fael oed yn y hemyl . . . gana y hanadl hoynt. Ac yn y lle gwasgu or caer Gorinays atto oi holl nerth yny dorres

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac gwedy darvot y Vrutus adeylat o dynas y dywedpwynt wuchot¹ goffot kywdawtwyr a oruc yndaw. ar rody kyvreythieu a breynhyeu ndunt trwy yr rey y gellynt buchwedokau gan heduch a thagneved yndaw. Ac yn yr amfer hunnu yd oed Hely offeyrat o Sylo ym blaen pobyl yr Yfrahel yg gwlat Judea. ac yd oed yr arch ystafan ygkeythywet e ffylitwyllfyon², ac yd oedynt yn gwledychu Tro meybyon Hector kadarn vap Pryaf gwedy ry dyhol plant Antenor o honey ymdreyth. Ac yn yr Eydal yd oed Sylvyus Eneas yn trydyd brenhyn gwedy Eneas Yikwdwyn e ewythr brawt y tat y Brutus.

Ac gwedy kyvryrav a llunyethu pop peth ar hyt yr ynys yn tagnevedus ac adeylat y kaer ar dynas³. kyiku a oruc Brutus gyt ac Ygnogen y wreyc⁴. a thry meyb a anet ydau o honey. Sef oed enwen yr rey hynny⁵. Loctrinus. Kamber. Albanactus. ac ym pen y pedwared wulwydyn ar rugynt gwedy y dyvodedyg-aeth y enys Prydeyn y bu varw Brutus⁶. ac a cladwyt yn y kaer a adeyllafey

¹ Adeilat o dinas megis e diwetpoit. A.

² Egheitoad e filistevitlion. A.

³ Ac yna gwedy llunaethu pop peth ar hyt yr ynys. B.

⁴ Kyicu aoruc brutus gan y wreic. B.

⁵ Sef oed eu henoeu. B.

⁶ Ac ym pedwared ukwydyn ar hug- y bu uarw.
eint gwedy dyuot brutus yr ynys hon:

tair assen idaw deyr or ty assaw ac un or ty dehau ac yna lldiaw a oruc Corineys a chymryt y nerth atto a drychaw y caer ar y ysgoyd a rydec ac ev ty a chraic y mor a dyfot ac ev y ben tarren ychel ai vore dros y graic yr mor yny aeth ev yn vil o dryllau yn y lleis y don oi vaet ev yn hir o amser ar lle heno o hyny hyt hedio a elwir llam y caer neu naid Gogmagog. Ac yna gwedy rannu yr ynys chonychu a oruc Bryttys enaythyr dinas. A cherdet ar hyt yr ynys a oruc y gaisaw lle a vai adas y enaythyr y darpar ac or dired ev a dayth hyt ynglan avon Demys a gorymdayth hono a oruc ar hyt y traethau. Ac wedy cael o honaw le adveyn a ryngau y vod ev adaileys dinas yno ac ai geleis hi troyav neeyd ac velly y geleit hi yn hir o amser ac yna troy lygredigaeth y heno ev y geleit hi Trynovant ac wedy y chael hi lyd ap Peli mawr brat Casicallaw y ger amladeed oc Ilcassar. Ac wedy cael y vrenhiniaeth or Llyd hennu y cadarnhaeys ev y dinas o diroed a miroed o anairiv gelvydyt a chytraindeb ac y herchis ev y gale hi o hynny allan caer Lyd oi heno ev ar Saifon ai geleis hi Londen ac am hyny y by rong Lyd a Nyniaw y vraet amrysson mawr am difa heno troyav. Ac yna gwedy

BRUT G. AB ARTHUR.

chun yn anrydedus. Ac yr rannasant y veybyon yr ynys yn teyr ran yr rygthant¹. Ac y Loerinus kanys yr hynaf oed y dygwydes yr ran berved or ynys yr hon a elwir Eloegyr oe enw ef². Ac y kymyrth Camber or tu arall y Hafren y rann a elwir oe enw enteu Kymry³. ac y kymyrth Albanaetus y gogled yr ran a elwis enteu oe enw ef Alban. A honno a elwir yn yr amicroed hyn Yikotlont⁴, ac gwedy eu bot e velly yn taguhevodus trwy hyr amser y deuth Humyr brenyn Hunact a llyghes kanthaw hyt yr Alban, ac gwedy ymlad ac Albanaetus y lad a oruc a chymnell y pobyl oed gyt ac ef ar ffo hyt ar Loerinus⁵. a gwedy gwylot or kyvrano honno o Loerinus⁶. kymryt Kamber y vraet a oruc y gyt ac ef a chynnullaw eu llu a chyrchu⁷ yn eibyn Humyr vrenyn Hunact hyt yg glan yr avon a elwir Humyr. ac ymlad ac ef yno ac kymnell ar ffo. Ac yn y ffo hennu y bodys Humyr ar yr avon honno. ac

¹ Ac yna y veybyon ynteu a ran- nyssant yr ynys y rydunt. B.

² Ac y Loerinus can oed hynaf y elwit oe enw ef: lloeger. B.

³ Ac y kamber ydoeth or tu arall y kymry. B.

⁴ Ac albanactus a kymyrth y gogled. alban. B.

⁵ Ac ymlad ac albanactus ac lad loerinus. B.

⁶ Ac wedy gwylot o loerinus y gyfranc hono. B.

⁷ A mynet. B.

darvot-o Vrytys adailiat y dinas ai chadarnhau o vtroed a chefyll ai chyffegru a oruc a goffot cyfraithiau cadoedic yndi yr neb ai preffŷyllai yn dangnefedys a goffot naed ar y dinas ac ystyfny braint idi. Ar amfer hene ydoed heli effairiat yn geledychu yn yr Iudea ac yno yr oed yr archyffteven yngharchar gan yr Filiiteiffion. Ac yn troyav yr oed mab y Ector gadarn yn goledychu oedy y wrthlad o ettiffedion Antenor o heni. Ac yn yr Eidial yr oed Sylbys ap Yfgannys ap Eneas yn goledychu cŷyrth Brytys o oed hene yn drydyd brenin yn o Latyns.

Ac yna y by y Vrytys o Enogen y wraic dri maib nid amgen Locriny Camber ac Albanactys ar tri maib hyny goedy maro y tat y bedwred vloydyn ar hygain vedy dyfot yr ynys hon. Ac yna hoynt a rannant yr ynys yn dair ran. Locriny cans hynav oed a gymerth canol yr ynys ar ran hyny oi hene ev a eloir Lloegr. Camber a gafas y ran arall ty yna y hafren ar ran hono a eloir Cymbry ac Albanactys a gafas o avon hymyr hyt ymhenny bladon a hono a eloir Ysgot-lond ac oi hene ynte Alban. Ac velly y byant yll tri yn cidledychu. Ac yna y dayth hymyr vrenin hunact a llynges vaer gauto ir Alban y dir ac ymlad a

BRUT G. AB ARTHUR.

edewys ynteu y enw ar yr avon yr hyn hyt hedyt. Ac gwedy kaffael o Locrinus y wudugolyaeth honno rannu yr yspeyl oy kytemdeythyon a oruc hep adao dym ydau ehun eythyr teyr morwyn enryved eu pryt ac eu tegwch a kavas yn e llogheu. Ar pennaf or teyr morwyn hynny oed verch y vrenyn Germania. ac a dugaffey Humyr kanthao pan wuaffey yn anreythiao y wlat honno. Sef oed enw y vorwyn honno Effyllt¹. ac nyd ydoed hawd kaffael dyn kyndeket na chymryt a hy yn yr hollvyt. kany gwynnach oed y chnact nor echtewynnedyc atkern morvyl. ac no dym a ellyt dyharebu o honao³. A dyrvaer ferch a charyat a dodes Locrinus arney a mynnu y chymryt yn wreic wely ydao. Ac gwedy klybat o Coryneus hynny llydyao a oruc yn vaer kany kyn no hynny ry wnathoed Locrinus amvot y kymryt y verch ef yn wreic ydao⁴.

Ac wrth hynny kyrcu Locrinus a wnaeth Coryneus a dan treyglao bwyall deuvynyaoc yn y law deheu a dywedwyt wrthau yr amadraod henn. Ac megys hyn Locrinus y tely di y my yffaol vracchau a gwelyeu a kymereys y tros dy tat

¹ Ac ar y ffo hene y bodes humyr ation yr hynny hyt hedyt. B.

² Ar pennaf or teyr morwyn hynny oed y hene y vorwyn: effyllt. B.

³ Kyn decked a hi yn yr holl vyt. atkern moruil. B.

⁴ Agwedy grybot hynny o gorineus. rywnathoed locrinus amot y gymryt y verch ef y wreicidaoc. B.

oruc Albanactys a chymell pobl y elat hono y ffo hyt att Locrinys. Ac arfon a oruc ynte att Gamber y vraet a chynyll a onathant holl ientit y dau gyfoeth a mynet yn erbyn hymyr ai yrry ar ffo yny vodes ev yn yr avon hono ac o hynny hyt bedie y geleir yr avon hono hymyr. Ac yna vedy cael o Locrinys y vydygol-iaeth ev a rannod ysbail yr hai lladedic ar maint a gafat o aur ac arian yn y llongau. Ac yna tair morwyn evch y pryt ai tegech a dalies ev ac un o nadynt oed verch y vrenin Germania a dygaffai hymyr ganto o dyno pan anraithaffai ev y elat a deyr vorryn eraill gida hi ai heno hi oed Effyllt. a gonnach oed y chnaed hi nor aira gonnau neu alaw neu afgorn morvil. A fan y gwelas Locrinys hi canynnu oi chariat a oruc ai chymryt hi ar y vely megis geraic briot idaw. A phan cyby Gorineys hynny lliidiau yn vavr a oruc cans adaw a enathoed Locrinys

BRUT G. AB ARTHUR.

ty hyt tra wulwm y yn kynnydu tyr a dayar ydau ef¹. kymryt allidudes bedyw yn wreyc yt ny udost ty pa le pan henyw. a gwrthot vy merch ynheu. Etnebyd hagen nat pryverth yt hynny ac nat dy pryt hyt tra parhao nerth yn y breych deheu henn². yr henn a ladaed y fawl kewry ar tractheu ynys Prydeyn. Ac evelly y okyvadau yn vynyth a dan treyglyaw y deuvynyawc wuyall³. Ac yna cyflyoes y daethant eu kytemdeythyon o pob parth yr rygthunt y eu taguhevadu⁴. a chymell ar Locrinus kymryt merch Coryneus yn wreyc ydau. Ac yna y kyffus Locrinus kan Gwendolen merch Coryneus. Ac yr hynny cyflyoes ny leghaws karyat Effyllt kanthaw namyn y goffot mewn dayar ty o fewn kaer Lundeyn. ac anwylyeyt ydau yn y chade ac yn y gwaifanaethu ac yn y dywallu o pob peth or a vey reyty ydy. a hynny yn dyrgel⁵. Ac yno y deuey ef attey by en kudyawc. Ac evelly y bu yn mynnychu attey trwy rypeyt feyth mlyned heb wybot o nep cythyr y annwylyeyt ehun a oed yn y gwarchade. namyn yn ryth aberthu yn dyrgel yr dwyweu yd au ef yno⁶. Ac eno cyflyoes beychyogy a karas Effyllt a merch a wu ydy. ac ys ef enw a dodes ar honno Hafren. Ac yn

¹ A dybot a oruc corineus dan treiglaw boyall deu uinyawc yny lae deheu ar loerinus gan dywedut yr ymadraed henn. Ac velly loerinus y.

² Na diprit tra vo y nerth yny breich

³ Ac y velly y gogyuadaed yn vynyth

⁴ Ac eiffoes yd aeth kydymdeithon

⁵ Ac yr hynny eiffoes ny lauaffys cariat eflyllt gantaw ef. namyn y goffot y nectn daerdy yn llundein. Ac an-

⁶ Ac yno y dacei ynteu yn rinyawc attei. Ac velly y bu yn mynnychu attei feith mlyned heb wybot y neb eithyr y

teli di imi y fael vrathen ageleieu a gymereis i dros ty tat ti. tra uum yn kynnydu tir idaw. B.

deheu henn. B.

dan dreiglaw y veyall. B.

y rydynt. Ac y tagnoneidoyt. B.

neyleit idaw yny geafanaethu yn dyrgel. B.

anneyleit. namyn yn rith aberthu yr deyeu yn dyrgel yd au ef yno. B.

gymryt y verch ev yn briot idao. Ac yna cyrchu'r brenin a oruc Corineys gan ysgydiao y voyall arno a dycedyt val hyn. Ai val hyn eas y tely di i mi y gyaifer brath a goeli a gefas i gydath dat ti tra vyom ni yn ymlad ac efron goeodl drofiao ev ai velly was y tely di y mi pan ettyt ti oall ar vy merch i a chymryt morwyn achysiaith yn y blaen hi nit a hyn yn rat gennyt ti tra vo nerth ym ddyfraich i cans troy y eyvall bonn y colles llawer caer y bycyt a hynny gan ysgydaith y voyall dau vinioc arno megis be bai yn mynny y daro ev. Ac yna yr aeth cydmaithion rynto ev ar brenin. Ac yna cedy tangnosedy ryngtyn y cymbelloyt ar Loctrineys gymryt merch Gorineys yn briot. Ac er hynny nit

BRUT G. AB ARTHUR.

yr unrhyw amfer honno beychyogy a kavas Gwendoleu a map a anet ydy hytheu. ac ar y map honno y dodet Madaoc¹. Ac ar Coryneus y hentat yr rodet honno ar vaeth ac oy dytku². Ac em pen espeyt gwedy maro Coryneus ymadao a wnaeth Loctrinus a Gwendoleu. ac ar oftec ardyrchavael Esfyllt yn vrenhynes. ac wrth hynny llydyao a oruc Gwendoleu yn dyrvaer cythyr mod³. a mynet hyt yg Kernyw a chynnullao y llu mwyhaf a allws y kaffael wrth ryvelu ar Loctrinus. ac ar lan yr avon a elwyr Sturam emkyvarvot a wnaethant. ac en e wurwydyr honno o ergyt sayth y llas Loctrinus. Ac yna y kymyrth Gwendoleu llywodraeth y teyrnas yn y llaw ehun ac arvera o tatael creulouder. Ac erchy a oruc Gwendoleu body Esfyllt a Hafren y merch yn yr auon honno⁴. Ac gwedy hynny gwas a offodes tros wynep ynys Prydeyn galw pawb or avon honno o enw y vorwyn honno Hafren. Ac y velly y gelwyr yr avon honno o enw y vorwyn Hafren yr hynny hyt hedyw⁵.

Ac gwedy hynny deudec mlyned goedy llad Loctrinus y gwledychus Gwendoleu. a dec mlyned y buafsey Loctrinus yn vrenhyn kyn no hynny ac gwedy gwelet o Wendoleu Madaoc y map yn oedran y galley ynteu bot yn vrenhyn. by

¹ Abechogi agauas eiffyllt. A merch a un idi. Ac ar honno y dodet hafren. Abeichogi agauas gwendoleu. A mab

² Ar mab a rodet ar corineus y

³ Allidyao aoruc gwendoleu eithyr

⁴ Ar lan yr auon a elwir Sturam ymgyaruot. Ac o ergit saeth llad loctrinus. ac yna y kymyrth gwendoleu

⁵ Kans henni a vinnes bot trageoidael glot ir vorwyn oachres ibot in verch i loctrinus igwr priavt hitheu. Ac velli igeloir er avon hit hedyw o cae eworvin hafren. A.

a anet idi hitheu. Ac ar honno y dodet madaoc. B.

hentat ar vaeth. B.

mod. B.

llewodraeth y teyrnas yn y llaw ehun. Ac erchi aoruc bodi eiffyllt ac merch yn yr auon honno. B.

⁵ Ac ydodet ar yr auon hafren o enw y vorwyn yr hynny hyt hedyw troy arch a gorchymun gwendoleu yr clot y verch loctrinus. B.

ymorthodes ev a chariat Effyllt namyn gwnaythyr seler yn llyndain idi dan y chafar a gorchymyn i anoylaid y chadw. a phan elai etti y dyredai y vot yn mynet y wnaythyr aberth dirgeledic y duw cans ni leffasai ev rac osn Corineys y chadw hi ar goed ar y vely ac velly y by ev yn tramoy etti hi faith mlyned. Ac oedy marw Corineys gadau Goendolau y verch ev a oruc Locrinys a chymryt Effyllt ar goed ar vely y vrenhines. Ac yna dolyrio a oruc Goendolau a mynet hyt ynghernie a chynyll holl ienctit y chyfoeth etti a dechrau ryfely ar Locrinys. Ac yna y cyfaroy y dau ln ar lann yr avon a elcit Vyrram a breydr groylon a vy yno. Ac yna y treois Locrinys a faeth yn y dalken ac y llas ev. Ac yna y cymertth

BRUT G AB ARTHUR.

a rodes gwyalen y teyrnas yn y law, ac ac harderchoges ef yn vrenhyn. a hytheu ehunan a vu bodlaen ar Kernyw oy goslymdeythyao hyt tra wu tyw. Ac yn yr amfer honno yd oed Samuel prophwyt yn gwledychu yn blaen pobyl yr Yfrahel yg gwlat Iudca a Sylvyus Encas etwa yn vyw yg gwlat yr Eidal. ac Omyr etwa yn traethu y kathleu yn eglur clotvaer¹.

Ac gwedy urdæ Madaec yn vrenhin gwreyc a vynnæd a deu vap a vu ydæ o honey. Sef oed yr rey hynny. Mymbyr a Mael. a deugeyn mlyned y bu Vadaec yn heddech tagnhevedus yn gwledychu. Ac gwedy marw Madaec tervyfc a kyvodes y rwng y deu vap am e kyroeth. kany's pob un o nadunt a vynyey kaffael e vrenhynyaeth o kobyl. ac cyffyoas Membyr a vynnæd dwyn y enny ef ar perffeythdæd ac wrth hynny ef a wnaeth dadleu o eskus gwneuthur llunyeth ar tagnheved yr rygthunt. ac yn y dadleu honno y perys ef llad Mael y vræd. ac gwedy llad Mael y kymyrth Membyr llywodraeth yr holl teyrnas² a chymmeynt y creulonder a kymyrth endæ en erbyn y pobyl hyt pan ladaed ef hayach holl dyledogyon y teyrnas or a tebykey ef keyffyoas kyvody yn y erbyn. Ac y gyt a hynny amadau a wnaeth ac wreyc pryæt or hon y ganodoed ydæ yr

¹ A pynothec mlyned y gwledychoes geendoleu goedy llad locrinus. A dec mlyned y buaflei locrinus yn vrenhin kyn no hynny. A phan welas geendoleu vadaec y mab yn oetran y gallei ef bot yn vrenhin. hi a rodes gwyalen y teyrnas yny law. Ac ac ardyrchoges yn

vrenhin. Ac y kymyrth hitheu yn ymborth idi kernyo tra un vyo. Ac yn yr amfer honno yd oed samoel yn profyft. ac yn gwledychu yn iuda. A Siluius encas yn yr eidal. Ac omyr etwa yn traethu y gathleu yn eglur glotuawr. B.

² Ac yna goedy urdæ madaec yn vrenhin. Goreicca awnaeth. A deu vab a vu idæ ohonei. Sef oed y rei hynny. membyr a mael. A deu ugein mlyned ygwledychus troy dyundeb a heddech. Aggedy marw madaec. tervyfc

a gyvodes reg y deu vab am y kyuoeth. Ac eiffoes membyr a wnaeth dadleu ac vræt o eskus tagnouedu ac ef. Ac yny dadleu hynny y peris ef llad mael y vræt. Ac y kymyrth membyr llywodraeth y teyrnas. B.

Goendolau lywodraeth yr ynys yn y llaw y hun. A ferf a oruc hi gymryt Effyllt a Hafren y merch ai bodi ylldoy yn yr avon ac o hynny allan y gelwir yr avon Havreu dros gobl o ynys Brydain ac velly y gelwir hi hyt dyd bræf o achos y vorwyn a vodet yndi megis y delai gov yn dragodaol amverch Locrinys. Ac vedy Locrinys y llyviaod y vrenhines y dyrnas daydeng mlyned a daydec eraill byfai Locrinys yn yllviao. A phan dayth Madoc y mab hi meon oed dedvol yr byrdoyt ev yn vrenin a lylvia cernio a oruc hi y hun tra vy vyo. Ac yna goraica a oruc Madoc a dau vab a vy idav o honi nit amgen Membyr a Mael ac yna llyviao y dyrnas a oruc Madoc yn dangnosedys deng mlyned ac yna y by ev varv. Ac yna y by anundeb rong y deu vab ev am y dyrnas cans pob un o nadynt a vynnai y chael hi ido y hun. a roi cennat a oruc Membyr y Vael y vraet y dyfot ymdidan ac ev ar veffyr tangneded ac yna trov vrat y peris Membyr lad y vraod. Ac vedy cael o honav ev yr ynys yn hollaol cymaint o groylonder a gymerth ev yndo y hun hyt pan ladoed ev gymaint o vyrdia ac oed yn yr ynys megis na beynt hoy yn

BRUT G. AB ARTHUR.

arderchavc was ieuanc Efravc kadarn¹. ac arveru ac ymrody y pechavt Sodoma a hynny yn erbyn dedyf ac anyan yr hyn oed kaffach kan Dyw no dym arall². ac val yd oed yn hely dywyrnaot yn yr ugeynvet wulwydyn oe arglwydyaeth y wrth y kytymdeythyon y mewn glyn koedavc yd ymkynnullaffant yn y pen lluooslogrwyd o vleydyeu kyndeyryavc. ac yn truanhaf y llyghaffant ef³. ac yn yr amfer hunnu yd oed Sawl yn vrenyn yn yr Yfrahel. ac Euryftheus yn Lacedemonya⁴.

Ac yna gwedy marw Membyr yd urdwyt Efravc y vab ynteu yn vrenhyn. Gwr mawr y twf ac anryved y kedernyt ac dewred oed honno. Ac un wulwydyn cyffyeu o deugeynt y bu yn gwledychu ar ynys Prydeyn⁵. Ef gyntaf gwr gwedy

¹ A chymeint vu y greulonder yn erbyn y pobyl. Ac y lladaod holl dylyedogyon y teyrnas or rei a tebyccei

² Achydyav a goyr yn erbyn dedef y

³ Meon glyn koedavc y gyrchu eithyr a wnaeth lluooslogrwyd o uleideu kyn-

⁴ Ac euryftheus yn lacedoma. B.

⁵ Ac ena geedi marw membyr et urdeit Efravc ivab enteu en vrenin. ger mawr i riv ac anrited ikadernit ai deored oet honno. ac un vleidin eiseu odeu ugeint ebu in gwledychu ar enis pridein. A.

ef keiffyav kyuodi yn y erbyn. Ac ygyt a hynny ymadao ac wreic priavt mam efravc kadarn y vab aoruc. . B.

pechavt kaffa gan duv. B.

deiryavc ac lad ac yifu. B.

⁵ Ac odyndy gwedy marw membyr y hurdoyt Efravc kadarn y vab yn vrenhin. ac un uloydyn eiffeu o deu ugein y bu y gwledychu. B.

goledychu yn y ol ev a hefyt gado y vraic a oruc yr hon oed vam y Efrog cadarn. ac ymroi a oruc y bechot Sottma a Gomorra ac ymhoelyt yr anian pryffaith ni orthoynob ar y ganvet vleydyn oi dyrnas diarnot ydoet ev yn hela a mynet a oruc ev ychydic odiwrth y gyrr meon glyn coedave ac yna y dayth blaidau ac ai ladafsant ev ac ai llaefsant.

Ac oedy mare Membyt y dayth Efrog y vab yn vrenin cadarn y gynnal y dyrnas ac ai cynhelis hi deng mlyned ar hygain. a chyntav brenin aeth oedy Bryttys a llynges y fraine vy ev. A llat a llosgi a oruc ev yno a doyn y hanraithiau ai haur ai harian a dyfot y drev a chlot y vydigoliaeth ganto oedy llosgi y dinefïd a dystryo y cayryd ar celyll yn lloyr. Ac ev yn gyntav adailiys y parth drae y Hymyr y dinas a eloïr oi heno ev y hun dinas Efrog. Ar amser heno Dafyd oed vrenin Carissalem. A hefyt ev adailiys Caer Efrog gyferbyn ac Alban. Ac ev adailiys castell mynyd Angnet a hon a eloïr hedio castell y morynion neu vynydd dolyr ac velly ygain maib a vy y Efrog o ygain goraged a dec merchet ar hygain. Ar dyrnas hon a lyeïd ev daygain mlyned. hunav or maibion oed Vryttys darian las Gilins Run Moryd Bleidyn Iago Calan Cynar Yfbladen Gwryl Dardan Eidiol Ivor Geychyr Grony Ector Cyhelyn Rat Affaracys Howel. Ar maibion ar merchet a dauvones y tat yr Eidiol att Silmins Alban y gor a vy vrenin oedy Siliys Lattinys ac yna rodet heynt y eyr bonedigion o genedl

BRUT G. AB ARTHUR.

Brutus a aeth a llyghes kanthao y ffreyne ac gwedy llawer o ymladen a llad dyveffured or pobyl ef a dyvu adref kan wudugolyaeth ac amylder o da a golut eur ac aryant kanthao¹. Ac gwedy hynny ef a adeylaed dynas² or parth drae y avon Humyr. ac ae gelwys oe enw ehun Kaer Efraec. ac yn yr amser honno yd oed Davyd prophwyd yn vrenyn yg Kaerissalem a Sylvyus Latymis yn vrenyn yn yr Eydal a Gad a Nathan ac Affaf yn prophwydy yn yr Yfrahel. ac y gyt a hynny hefyt Efraec kadarn a oruc kaer Alclut kyverbyn ac Yskotlont³. a chafell mynyd Agned yr henn a elwyr yn awr kastell y morynyon ar vynydd dolurus. Ac y gyt a hynny hefyt ef a anet ydæ ugeyn meyb o ugeyn wraged a oedynt ydæ. a deugeyn mlyned yn wychyr kadarn y gwledyches ar holl teyrnas ynys Prydeyn ac ys ef oedynt enweu y mebyon⁴.

¹ Aggedi llawer o emladen e uudugoliaeth a gauas. A.

² Ac yna yd adeilyaed ef dinas B.

³ Ac odynd yd adeilyaed efraec kaer

⁴ Aggedy hynny y ganet idæ ugein meib o ugein wraged a oed idæ. a dec merchet ar ugein. a dec mlyned a

¹ Dynot adreff awnaeth ac amylder o olut gantao. B.

alclut gyferbyn ar alban. B.

deugein y bu y goledychu. Sef oed y henweu y mybyon. B.

troyav. Ar maibion oll hefyt ac Afaracys yn dyefoc arnynt aethant a llynges gantynt hyt yn Sermania ac o ganhorthey Silmins Alban y goresgynafant Sermania ac y caofant y vrenhiniaeth hono.

Bryttys darian las a drigiod gyda y dat ac ev a vledychod vedy y dat deng mlyned. Ac ar y ol y by Leon gavr y vab ynte a gor da vy henv yn vrenin yn cynnal gorioned a chyfiawnder.

BRUT G. AB ARTHUR.

BRUTUS Taryan las. oed y map hynaf ydau¹. Maredudd. Seyffyll. Rys. Morud. Bleydud. Yago. Bodlan. Kyngar. Yspadaden. Gwael. Dardan. Eydol. Yvor. Heffor. Kyngu. Gereynt. Run. Affer. Howel. Ac ys ef oedynt enweu y verchet ef². Gloewgeyn. Ignogen. Eudavs. Gwenllyant. Gwawrdyd. Agharat. Gwendoleu. Tanghwyfyl. Gorgon. Medlan. Methael. Efrar. Maelvre. Kamreda. Ragau. Gwael. Ertus³ Rest. Keyn. Stadud. Efren⁴. Blayngeyn. Avallach. Angaes. Galaes teccaf morwyn oed honno or a wu ygkytoes a hy yn ynys Prydeyn a Ffreync⁵. Gweyrvyl. Perweur. Eurdrec. Edra. Anor. Stadyalt. Egron. Ar rey hynny oll a anvones Efraec hyt at Sylvyus ygar oed yn vrenyn yn yr Eydal. ac enteu ae rodes wynt yr gwyr bonedykaf a hanoedynt o genedyl Tro. ar mebyon a aethant a llyghes kanthunt ac Affer y braet yn tewysfaec arnadunt hyt yn Germany a o kanhwrthwy Sylvyus wynt a oreskynnafant y wlat honno ac a gwledychaffant yndi⁶.

BRUTUS hagen Taryan las ehun a trygos y gyt ae tat yn yr ynys orth kymtyt y teyrnas gwedy ef a deudec mlyned y gwledyches ynteu gwedy y tat⁷.

Ac yn ol Brutus Taryan las y deuth Leon y vap ynteu. Gwr oed honno a karey hedoch. ac gwedy gwelet o hono y kyvoeth yn llwydau ac yn hedychu pop peth orth y gyghor ef a adeylad dynas yg gogled yr ynys hon ac ae gelwys oe enw ehun Kaer Lleon ac yn amfer honno yd adeyls Selyf themyl yr Arglwyd yg Kaerusalem ac y deuth brenhynes Sabba y warandau y doethynep ef. ac y deuth Sylvyus ypytus yn lle y tat yn vrenyn yn yr Eydal. ac yn dywedd y oes

¹ Brutus taryanlas. oed hena. B.

² Run. affer. enweu y merchet oed. B.

³ Egub. B.

⁴ Ebren. B.

⁵ Teccaf morwyn oed honno yd yr ynys. B.

⁶ Ar rey hyny a anvones efraec ar yn germania. ac affer y braet yn tywyf-
sylvius y gar brenhin yr eidal. Ac a faec arnadunt. ac o ganhorthey syluius
rodet yno y wyr bonedic dyledauc. Ar y goryfcynnafant y wlat hono ae phobyl.
meibyon a aethant allyges ygantunt hyt B.

⁷ A brutus taryan las a trigad yn yr deudec mlyned y gwledychad arnei.
ynys orth y llywiad gwedy y tat. A B.

Ar Lleon hono a ryddhaos llyodraet y dyrnas ac adailloys yn y part drao yr gogled o ynys Brydain dinas a elwir Caer Lleon. ar amſer hono ydoed Selyv ap Dafyd yn adailiat temyl Ieffu Grift ynghariffalym. Ac yna y dayth Brenhines y dehau y orando doethineb Selyv. ac velly pymlyned ar hygaint y by Leon yn goledychu yn vrenin. Ac yniwed y oes lleſc vy ev ac am hynny y codes tervyſc yn y dyrnas a ryfel ryngtynt y hun.

BRUT G. AB ARTHUR.

lleſcu a wnaeth. a phum mlyned ar rugeynt e bu yn gwledychu. Ac oy leſged ef ar dywed y oes y kyvodes ef kytoradael tervyſc yn y reyrnas ¹.

Ac goedy Lleon y gwledychos Run Paladyr vras y vap ynteu un wlwydyn eyllieu o deu ugeynt honno a duc y pobyl oc eu tervyſc ar taghieved a duhundet. Ac ef hevty a adeyls Kaer Keynt. a Chaer Wynt. a Chastell mynyd Paladyr. yr hon a elwyr yn awr Kaer Septon. ac yna tra adeylut y gaer honno y bu cryr yn proffwydau ac yn dywedwyt darogoneu yr ynys hon. Ar amadrodyon hynny bey tebykon y eu bot wynt yn wyr ny ochelen y eu hytkryvennu wynt megys yr rey ereyll ². Ac yn yr amſer yd oed Cappys Sylvyus yn vrenyn yn yr Eydal. ac Aggeus ac Amos. ac Hyeu a Iohel ac Azaryas yn proffwydy yn yr Yfrahel.

¹ Ac in ol brutus idaeth lleon ivap enteu. ac en ir amſer hono ed adeilos ſeliv temil ir argloid egkaerufalem ac idaeth brenines ſabaierandao idoethineb eo. ac idaeth Siluius Epitus in lle idat in vrenin in ir Eidal. Gor oed lleon agarai hedoch. agoedi goelet ohonao igivoeth in lloidau ac in hedichu pob peth. orth igighor ef a adeilad dinas egogled ir enis hon ac igelvis oc eno ehun. kaer lleon. Ac in diwed ioes eiſoes lleſcu agonaeth. Aphum mlined arugeint ibu en goledichu. Ac oc leſged ev ar diwed ioes ekivotes ciotaotael tervyſc ini deirnas. A.

² Agoedy maro lleon: y doeth run paladyr bras y vab ynteu y vrenhin. vn oloydyn eiſeu o deugeint. y bu ygoledychu. Ahonno a duc y pohyl oc eu tervyſc ar gytuundeb. Ac ef a adeilloys. kaer geint. Achaer wynt. achaer vynyd paladur: yr hon aelwir yr aor hon. kaer ſepton. yny lle y bu yr cryr yn dywedut daroganeu tra adeilyt y gaer. B.

Dyma

¹ Ac yn ol brutus y doeth llyon y vab ynteu. Ger a garoys hedoch uu hennoe. Agoedy goelet o honao y gyuoeth yn tagnouedus. ſef a adeilloys dinas y gogled yr ynys. Ac ae gelwis oc eno ehun kaer lleon. Ac yn diwed y oes y lleſcoys. Ac ynyr amſer honno y dechreuys Selyf vab dauyd adeilao temyl ygkaerufalem. Ac y doeth brenhines ſabba y warandao doethineb ſelyf. Ac y doeth ſiluius epitus yn vrenhin yn lle ytat yn yr eidal. Ac yna val y dyweſpoyt uchot. goedy lleſcu lleon. y kyvodes tervyſc y rog y kiotaoteyr ehun. B.

Dyma y daroganeu byny, yn ol Brut y Breninodd o waith Siefre o Vynny, yr bwn fydd yn y MUSEUM yn LLUNDAIN.

PROPHYWDOLIAETH YR EIRI.

Megis y gorthlat yoen ydreic coch, velly ybror y dyoyll yoen. Droic aruthyr caethaf athecca ac ochoythat y geneu oflamaol dan alyſc yr holl ynys gan y llyuu. O areconeſ honno ydaa maharen man

Ac yni ol ynte y goledychs Run baladr brâs y vab onit un vloedyn daygain. A hono a duc y bobl oi ryfel y dangnedf. Ar Run hono adailloys Caer Caint aint a Chaer Wynt a Chaer vynydd y paladr ac yno yr oed yr Eryr yn proffwydo daroganau ir ynys honn ac y gorffenoys Selyv ap Dafyd y demyl yn Gaerſalem.

BRUT G AB ARTHUR.

Ac gwedy marw Run y deuth Bleidud y vap ynteu yn vrenyn ugeyn mlynedd ar y teyrnas hon. ar gwr honno a adeyls Caer Vadon. ac a oruc yndy yr enneynt

man ygnv, adicyllia dymodieu ygyrn nny dreyre. Odyna ydaa ystlum goen-
cynic y oluc ac ar y edrychiat ydechryn
fyd achreuyd. Odena ydaa lleo anelao
yr ystlum lluchyadenawc, ac adan yly-
vodraeth ylygyr yfychet goirioned.
Crang or mor adynessa yr lleo ac adan
y vediant ydvlanna rydit o rydit. goedy
y troffer y keibieu yn vayoyr. Baed
danhedawc anessa yr crang ac avalhaa
yny mieri teo ac alymhaa y danned
yngkedernyt ydeyrnas. Ochcant y
baed y kynnyd kenev er hon a ryd am
agheu y dad megis am anghau ki.
Gwaet ytat agynydd y meibion ar kyntaf
onadunt aefgyn yoruchelder ydeyrnas
yn defynydd hagen vegis blodenydd
goaenyn kyn noe frwyth y goya. O
bechaot yr hen ypecha ymeibion ortheu
tat, ar caret cyntaf a vyd devnydd yr rei
ol. Meibion agyuodant yn erbyn eu
tat ac amdial pechaot, cmysgaroed a
a gyffroant yn erbyn y groth. Gwaet
agyuut yn erbyn eu gwaet yny daruo yr
alban yllao penyt yperheryn ac anob-
cithus boen avyd. Yna ydaa kynherf
kadarn ocynt dreyre, ac aruthra yr
gorllewin ac adiereida holl gedernyt
ioerdon. Rac bron honno ygostong
toyfogion agwaet y kyngreirier tagneued
yd yngarant. Dolur adroflir yn lleven-
yd, pan drychont ytat yngkallon y vam.
Ef anessa lui adifgynno obat ylleo ae
lymder adylla kederaut haearnawl ac
un elechawl. ymynediad honno ygedeu
normandi ydoy ynys. ac odirmaor vod
symudedigaeth ygveheuir ykledyd yorth
ygoron. Oachaas anvhyndep y brodyr

y-

ygoledycha vn adelei ole arall. Kerbyt
ypymet adreiglir yr peterydd agwaet y
dyrchauer ylluneu priawt yfarret actiaug
afathyr yteyrnasioed, yn dydyev dicethaf
ydruc ven ygoesgerir yhetivet yn deir
ran, ran adyn yr peryl odcyreinawl
fellt ykyuoethogir, ran adifgin y ioerdon,
o orllewinawl ardymyr ydifrifheir,
ydrydd ran adric yn yolat dielo agorvac
ykeffir. Tanawl beleu adifgin ordreyre
allydaa nny kylch ogylch alynga. Wrth
ylluver yd chetta adar yr ynys, arrei
mryaf onadunt vedy yd ennyner eu
hefgyll adigoydant yn dalyedigaeth.
Or tan honno ygenir gerechionen; ac
oe chyners y dechrynant yr ynyfled,
yngoyd yrei moiaf ygcelir yr abent; ar
eil mynediat avyd gwaeth nor kyntaf.
Goedy bo maro lleo yoirioned, ykyvyt
ybrenhyn goyn bonhedic yn ynys bryd-
ein yn gyntaf yn ehedec, odena yn
marchogaeth, odena yn difgynnu, ac
yny difgynyat honno ykeir ef nny glud.
Odena ydygir ac adangosfir abys ac
ydycedir mae ybrenhin goyn bonhedic.
Yna y kynullir y vydin ev agoyfyll
droftao agymerir, ac yna ybyd porth-
manyaeth ydynyon megys am eidion
neu am dauat, ac ymendaat hynny
ageisir ac ny byd yr un; onyt pen dros
pen. Ac yna y kyuyt ygwyn ac ydaa
yr lle ykyuyt yr heul, ar lle digoyd heul
awall, yna ydycedir yn ynys brydein
brenhin na vrenhin. Gwaet hynny
ydyrcheif yben ac ydengis yuot yn
vrenhin ar laver o oethredoed dybryt,
ac nyd arun elwedic. Goedy torrer
llaver ny byd atkycedeb, yna ybyd byt

y-

Ac yn y ol ynte y dayth Blaidyt y vab ac ygain mlyned y goledychod ynte. Ac ev adailioys Gaervadon ac a vnaeth yr ennain tŷm parhays byth y vedignaethu y neb y bai rait ido ortho. Ac ev aberthoys yr devines a elwir Minerva ofot tân heb diffodi byth ynŷ losgi y dym hoelai yr . . . vaith yn bellennai tân ac amfer hono y goedioys y proffoydi hyt nar rodai duw dim glaw. ac yna ni by un dafn glaw

BRUT G. AB ARTHUR.

twymyn yr medygynyaeth ac artymyr yr marwaol¹. Ar gweythret honno a aberthos ef yr dwywes a elwyd Mynerva. ac adan yr enneynt honno y goffodes ev tan heb dyffody byth yn wrychyon nac yn llwdw. namyn pan dechreuwyd dyffody yna eylweyth yd ymchweley yn tanaelyon pelleneu kerrye. Ac yn yr amfer honno y gwedyos Helyas hyt na delhey glaw. ac e bu hep dyvot un davyn glaw chwemys a theyrblyned yg gwlat Kaerusalem². Ar Bleydud honno dyrvaor ethrylyth a kavas. ac ef yn kyntaf a dykus kelvydyt nygromans trwy teyrnas enys Prydeyn. Ac ny orffowysfws ef o dychemygu kelvydoden a chyvreyrwyd hyt pan wnaeth ekyll ac adaned ydau ehun a phrovy chedec trwy orwchelder yr awyr. Ac yna y syrthoys ynteu ar temhyl Apollo yn Llundeyn. ac yd yffigws ef yna yn llawer o dryllyeu. ac yna y kladwyt³.

ybarcuttantot; adycko paeb ydreis avyd eidaeb ehun ahynny abery seith mlyned. Ac yna ybyd treis agordineu gvaet, ar fyrnev agyfflybir yr egloiseu, ar hyn abeo un arall ay met, ac ar y uched druan ygoruyd angheu ac yn ychydic odynyon ybyd kariat kyuan. Ar hyn agyngreirer ar ofber ybore yllgyrir. Odena ydau or deheu ar veirch pren ar eoyn mor kye eryr ac ymordeya ac ydau y ynys brydein yr tir, ac nny lle ef asaetha y dy yr eryr, ac aygorefgyn, ac yna ybyd ryuel yn ynys brydein bloydyn ahanner, ac yna ny thal dym doyn kyfnevit, namyn paub abrydera pa furef ykattoo yr eidaeb ehun ac ykeifio

¹ Ac aoruc endi er enneinod toimin.
A.

² Ac ydan yr ennein honno y gyffodes tan heb diffodi. Ac nny yr amfer honno y gwedyos helias proffoyt hyt na

³ Ar bleidut honno awnaeth nigromans yn gyntaf yn yr ynys hon. Ac ny orffowylfws o dechemygu kywreimroyd hyny wnaeth idau adaned a phroui

da arall. Odena ydaa ybrenhin goyn bonhedic tu argorllewyn ay vydin nny gylch yr henn lle gar llaw ydcfyr redegauc, ac yna yda y elynion nny erbyn, ac y lluniethir paeb nny le. nny gylch ef. Allu y elynion afurfheir ar bon taryan. Yna yd ymledir oc eu taleu ac eu hyfflysseu, ac yna y llithyr ybrenhin goyn bonhedic yr avel. Odena y nytha kye yr erir yngoruchelder kreigeu holl ynys brydein, ny digoid yn ieuang, ny dav ynteu ar heneint, yna gogonyanus fyynniant ny odef amreint na farhaetidae. aggedy ytaguauetter ydeyrnas ydigwyd.

¹ Ac awnaeth yno yr ennein tŷmyn. B.

dele elaw. Ac ni bu wlaw ynteu chœ mis a their blyned ygwlât kaerusalem. B.

hedec. Ac yn hynny y syrthoys ar temyl apollo yn llundein. Ac yd yffigws oll. Ac yno y cladwyt. B.

dair blyned a ffaith mis. A ger ethrylithys oed Vlaidyt ac ev gyntav a duc nigromans ar hyt ynys brydain. ac ni orffoyssoys ev yn gonaythyr celvyd yny vnaeth escyll ac edenyd idav ac ehedod y orychelder avyr ac odyo y syrthiod ev ar ben temyl Apolo yn Llyndain yny aeth ev yn gant o drylleu. Ac yn ol Blaidyt y dayth Llyr y vab ynte yn vrenin yr hon a vy daygain mlyned yn llyviao y dyrnas yn orael dangnofedys. Ac ev adailicys Caer ar lan avon Soram yr hon a elcyr Caerlur o Gymraec ac o Saefnec Lessedr. Ac yr Llyr hono ni by un mab namyn tair merchet sev oed y henau Coronilla a Ragav a Chordalia. Ai tat ai carai hoy yn vwy no mesyr. a mwy y carai ev Gordalia y verch ioyav idav nor doy verchet eraill. Ac yna vedy y henaiddio ev ai drymhau medyliao a oruc ev rannu y gyfoeth yn dair ran ai roi hoynte y vyr a thrayan y gyfoeth gida fob un o nadynt ac hefyt oedy goypai pa un vovav oi verchet ai carai ev a rodai y hono y ran vovav oi gyfoeth. ac yna gofyn a oruc ev yr verch hynav pa gymaint y carai hi y that. ac y tyngoys hithau mae moy y carai hi y that nor enait oedyn y chorf. Ac y dyvat ynte orthie er meyn dy vot ti ym cary i yn vey nor holl vyt vyngaredicav verch mi ath rodav di yr ger moyav a garych a thrayan vy nghyfoeth gyt a thi. Ac yn y lle gofyn a oruc ev yr ail verch hynav pa gymaint y carai hi y that. Ac y dyvat hithe na vedrai hi draythy ar y thafot vaint y carai hi y that a thyngu y carai hi y that yn vov nor holl greadyriait y dayar. Sev a oruc ynte y charu hi yn vaer a rodi idi yr ail ran oi gyfoeth. Ac yna y dywat Cordalia oedy goelet y doy choioryd yn y dvylllo ev trov gariat falst troyllodrys profi a oruc hi daly atdeb reffymaol idav ev. Ac yna gofyn a oruc ev yv verch ieyav pa gymaint y carai hi y that. Argloyd dat

BRUT G. AB ARTHUR.

Gwedy rody Bleydud yr tyghetvennen y dyrchawyt Llyr y vap ef yn vrenyn. A thry ugeyn mlyned y bu ef yn wychyr ac yn orael yn gwledychu y teyrnas¹. A Llyr honno a adeyls dynas. ar avon Sorram ag ae gelwys yn Kymraec Kaer Llyr. ac yn Sayfnac y gelwyr Leyrcester². ac ny bu ydau ef un map namyn teyr merchet. ac ys ef oedynt enweu yr rey hynny. Gonorylla. Ragav. Gordeylla. a dyrvaer karyat oed kan eu tat udunt. Ac cyfyoecs mwy y karey y verch yeuhaf ydau nor dwy ereyll³. A phan ydoed ef yn llythrao parth a beneynt medyliao a oruc pa wed yd adawey y kyvoeth oy verchet gwedy ef. Ac ys ef a vnaeth

¹ Bu lyr yn llwyao y teyrnas yn wychyr ac yn orael. B.

² Ac y adeileys dinas ar auon foram leircestyr. B.
y gelwys kaer lyr. ac yn saefnec

³ Ac ny bu y lyr un mab namyn teir tat cynt. a moyaf y karei ef y verch
merchet. sef oed eu enweu. Goronilla. ieuhaf, cordeila no rei ereill. B.
Regau. Cordeila. Adirvaer ykarei eu

ev alle vot rai yn cymryt arnynt garu y tat yn vwy nog y carant. eithr Argloyd mi ath garav di megis y dyly merch garu y that. cans megis y bo defnyd y cariat y carav i dy di vy Argloyd dat. Sev a oruc y that yna lldiaŷ yn vaŷ ŵrthi gan dybiait mae o leŷr cŷylls y chalon y dyvedaffai hi hynny ŵrtho ev. Ac yna y dyŷat ynte val hynn. yn y mod ydŷt ti ym caru i yn vy henaint y carav inau dithau rac llaw cans mi ath anhaillyngav di oth ran o ynys brydain byth ac ai rodav ythŷ choioryd di. Ac ni dyvedav i na rodyv i di y ŵr os tyngbedven ai dec cans vy merch i ŷt ti. Ac er hynny ni rodav i gyda thi na da nac anryded megis dy chworyd di cans mi ath geraift di yn vŷy no hŷy ylldŷy a thithau heb vy nghary i. Ac velly o gynghor y ŷyrda y rodes ev y dŷy verchet hynav y dau dŷyffoc nit aingen noc y dŷyffoc cerniv a theŷfflog y gogleŷ ar cyfoeth yn dau hanner ryngtynt. Ac ody hyny y damohainŷs y Ganipys vrenin ffrainc glybot clot maŷr y Gordalia a dyvedyt mae dyn gŷych oed hi. ac anvon cenadau a oruc y herchi hi y that yn ŵraic briot idaw. ac yna dyvedyt ŵrth y that or genadŷri. Ac ynte a dyŷat y rodai hi y ŵr heb ardemyŷ or byt gida hi candaroed idaw rodi y gyfoeth ai aur ai arian yr dŷy verchet eraill. ac er hynny pan ŷyby vrenin ffrainc decet oed y vorŷyn cyflaŷn vy ev oi ferch hi a dyvedyt vot ganto ev digon o aur ac arian a chyfoeth ac nat oed rait idaw ev ŵrth dim namyn goraica gŷych y caffai blant o heni yn ettifedion ar y gyfoeth. ac yn diannot y gŷnaithbŷyŷd cyfrathach ryngtynt. Ac yna y cymertŷ y tyŷfflogion eraill oreŷgyn or cyfoeth yr hen a gynhalaffai ev yn ŵraŷl yn hir o amŷer ac y rannaŷlant y dau haner ac y cymertŷ Maglaŷn tyŷffoc yr Alban Lur attaw a daygain marchoc gidac ev rac bot yn goilyd ganto vot heb varchogion yn y ganlyn. Ac ody bot Lur gidac ev gŷarter

BRUT G. AB ARTHUR.

provy pwy wuyhaf ŷy verchet ac karey megys y galley ynteu adaw y honno y ran oreu or kyvoeth kan wr. a galw a wnaeth attaw Gonorylla y verch hynaf ydaw a gofyn ydy pa veynt y karey hy ef. a thyghu a oruc hytheu yr nef ac yr dayar bot yn wuy y karey hy ef noe beneyt elhun. a chredu hynny a wnaeth ynteu a dywedwyŷ wrthy kan oed kymeynt y karey hy ef a hynny yr rodey ynteu hy yr gwr a dewyŷŷey yn ynys Prydeyn a thrayan y kyvoeth genthy¹. Ac yn ol hynny y gelwys ef Ragau attaw y verch eyl hynaf a gofyn y honno pa veynt y karey hytheu ef a thyghu a wnaeth hythau y kyvoeth nef a dayar byt na alley dywedwyŷ

¹ Sef awnaeth proui pŷy ŷyŷhaf ac karei oc verchet. ŵrth rodi y ran ŷyŷhaf agoreu gan er or kyvoeth. A galw attaw aoruc Geronilla y verch hynaf idaw. A gŷoun py veint y karei hi eno. A thygu aoruc hitheu yr nef ar dayar bot yn vŷy

y karei hi eno no eneit heun. Achredu awnaeth ynteu hynny. A dywedut aoruc ynteu. y rodei hi yr gŷr a dewiŷŷei yn ynys prydein athrayan y gyuoeth genthi. B.

bløydyn blyngchau a oruc Coronilla gan vaint oed o varchogion gida y that hi a rac y goafnaethoyr hoynte yn tervyngu y llys. A dywedyt a oruc hi wrth y gor mae digon oed dec marchoc ar hygain gidac ev a gellon yr hai eraill ymaith. ac oedy dywedyt hynny y Lur y dyvat ynte troi lit ymadawai ev a Maglaon ac ydai ev att Iarll Cerniv. ai erbynnaith a oruc y Iarll yn anrydedys ac velly ymhen y floydyn y codes ryfel a thervysc rong gofnaethoyr. Ac yna y forres Ragaw wrth y that ac

BRUT G. AB ARTHUR.

ar y thavaot leveryd meynt y karey hy ef. a chredu hynny a wnaeth ynteu. ac adaw y rody hytheu yr gwr a dewyssey a thryded ran y kyvoeth genthy¹. Ac gwedy hynny y gelwys ef Gordeylla y verch yeuhaf ydau attaw. yr hon a karey ef yn wuyhaf a govyn ydy hytheu pa veynt y karey hytheu ef. Ac yna atnabot a wnaeth Gordeylla rycredu oy tat y yr amadrodyon anlyedus toyllodrus rydywedysiat y chwyoryd orthaw. a phrovy y that a oruc. a gurt hep ydau yn amgen noc y gorthesbessynt wy ydau ef. Ac ar e wed honno e rodea hytheu attaw ydau. Ny chredaf y bot merch a allo karu y that yn wuy noc y dely hy y caru. nac ae dywetto onid trwy gellweyr kan gelu goyryoned². Ac wrth hynny myvy ath kereys ty egyptet megys tat ag etwa hep peydyaw or arvaeth honno. ac o cheysly moy no hynny gwarandaw dy dyheutryd meynt dy garyat dy genhyf y a goffot tervyn yth orchefton. ac ysef yw hynny yn y meynt y bo de kyvoeth ath yechyt ath deored. yn y veynt honno y karaf y ty³. Ac ena kyffroy a llydyaw a oruc y that wrthy. a thebygu mae o dyhewyt i challon y dywedassei hy yr amadrodyon hynny a hep annot dywedwyt wrthy val hyn. kany yn y veynt honno yd ebruygeyst ty heneynt dy tat ty hyt na charut ty ef megys de chwyoryd ty⁴. Mynheu ath varnhaf ty yn diran⁴ y gyt ac ynteu o ynys Prydeyn. Ry

¹ Ac yn ol honno y gelwis ef rageu yr eil hynaf. A gouyn idi py veint ykarei hitheu ef. Athygu aoruc hitheu y gyuoethu nef a dayar. na allei venegi ar y thauot leueryd py ueint y karei hi

² Ac yna y gelwis ef Gordeila y ieuhaf. a gouyn idi py veint y karei hi euo. Ac yna adnabot aoruc Cordeila rycredu oe that y amadrodyon anhyedus a dywedassei ychoioryd orthaw. a phroui ythat. a gortheb idaw yn amgen noc

³ Ac yna llydyaw aoruc y that orthi. gan tebygu y mae dibewyt y challon y dywedassei hi hynny. A dywedut orthi

⁴ Heb ran y gyt ac ynteu or ynys.

euo. Achredu awnaeth ynteu hynny. Ac adaw idi hitheu y rodi yr gor edewissei ar trayan arall genti oe gyuoeth. B.

choioryd ar y wed hon. Ni chredaf ni bot merch a allo karu y that yn uey noc y dilyho y garu nac ae dywetto onyt tro gellweir llad y heneit gan gelu goirioned. B.

val hyn. kans yny veint honno y tremygeisti heneint dy tat hyt na charut ti ef megys choioryd y rei creill. B.

B.

a erchis idao elleng y varchogion odiertho oll onit pymp marchoc ai gofnaethai ev. Ac yna tristau yn vaer a oruc llur a chodi odyo ty ac att y verch hynaf yr ailcath gan dybiait y bot hi vedy dat digiao ortho am gynnal y varchogion gidac ev. fev y vnaeth hitheu tyngu troy lit mawr na chai ev drigio yno oni ellyngai y holl varchogion odiertho onit un marchoc ai gofnaithai a dyvedyt nat oed rait y or hen dim or lysofogyd hynny. Ac yna goedy na chai ev dim ar a guiffiai gan y verch, gellong a oruc y holl varchogion odierthao onit un. Ac yna medyliaf a oruc am y daillyngdaet ai anryded a thristau yn vaer a oruc a medyllet mynet y ymolet ar verch athoed y frainc ac ofni hynny a vnaeth rac mor digariat y gellyngafai ev hi yno. ac eisioes ni alloed ev diodev y merchet eraill yn hey ac yna codi ty a frainc a oruc, ac yna pan oed ev yn mynet yr llong ao na velai gidac ev neb namyn tri marchoc a than cylo y dyat ev val hyn. O dynghedvennoed

BRUT G. AB ARTHUR.

dywedaf y kan wyt merch ym na rodwyf y ty y wr os y tyghetven a damwtynya hynny. hyn hagen a kadarnhaaf na bydy vyth un anryded ath choyoryd. kanyf moy cyryoet y kereys y ty dy noc wyntwy, a thytheu ym karu ynheu yn lley noc wyntoy¹. Ac yna hep un gohyr o kyghor y wyrda ef a rodes y ddy verchet hynaf ydao yr deu tewysfawc nyt amgen tewysfawc Kernyo ac un gogled a hanner yr ynys kanthunt hyt tra vey vyo ef. ac gwedy bey vaw ynteu llywodraeth yr holl ynys udunt yn deu hanner². Gwedy hynny Aganyppus brenyn Ffreync a kygleu clot teked Gordeylla nat oed hep or a alley y chyflebu o pryt a gosged a thegoch³. ac anvon kennadeu a wnaeth hyt ar Lyr y that oy erchy yn wreyc ydao. Ac ys ef y dywaot y that yn ateb yr kennadeu kan parhau yn y lyt ae kyffro wrthy, my ac rodaf ep ef yn llawen hep arkyvreu. a hep da kenth. kanyf y kyuoeth a rodaffey yr merchet ereyll. ac eur ae aryant⁴. ac gwedy mynegy hynny y Aganyppus o karyat y vorvyn ef a anvones y kennadeu eylecyth trachevyn a

¹ Ny dywedafi can oyt merch ti imi na rodoyf ui ti y or ny hanffo or ynys hon. Os tyghetuen adamweina hynny heb argyffren. hyn adywedafi na bydy

² A heb un goir o gyghor y wyrda y rodet y ddy verchet hynaf idao y deu tywyssawc. nyt amgen. y tywyssawc kernyo. Ac y tywyssawc y gogled.

³ Ac yna goedy clybot o aganipus vrenhin freinc clot a phryt a theghoch

⁴ Anuon kennadeu awnaeth hyt ar lyr ythat oe erchi yn wreic idao. Ac y dywaot ynteu lyr y rodei y verch idao heb argyureu a heb da genthi yn

un anryded ath wihoryd. kans moy eiryoyt y kereis i ti noc oyptoy: athitheu ymkaru inheu yn llei noc oynteu. B.

ahaner yr ynys gantunt tra vei vyo ef. Agoedy ybei uaw ynteu. y kyuoeth oll yn deu haner y rydunt. B.

cordeila. B.

llawen. kan daroed idao ynteu rodi y gyuoeth ae eur ae aryant yr ddy verchet ereill. B.

BRUT G. AB ARTHUR.

A GWEDY llawer o amser a dechreu o Lyr lefco o heneynt y deu racywededyde
defyon wchot a kyvodaissant yg gwrthwynep ydaø. ac oreskynnaissant yr hol¹
teyrnas ac ae dugant y arnaø ac llywodraethyr hon a llywyassey ef en vrael ac en
wychyr ac en clotvaor hyt yr amser honno ac o kyt duhundep eyffyoës Maglaøn
tewyflaac yr Alban ae kenhelys ygyt ac ef a deu ugeynt marchaøc kanthao. rac
bot yn kewlyd ydaø y vot hep varchogyon y gyt ac ef³. Ac eyffyoës gwedy
yspeyt dwy vlyned llydyao a wnaeth Gonorylla y verch vrthao rac meynt oetl o
varchogyon y gyt ag ef. kanys kyprys a vydey rwng y waffanaethwyr ony
cheffynt y gossymdeyth yn yr amylder y mynnynt. Ac wrth hynny hy a dywaut
wrth y gwr bot yn dygaøn oy that ugeyn marchaøc yn y waffanaethu ef ac
ellong yr ugeynt ereyll y ymdelith⁴. Ac wrth hynny llydyao a oruc Llyr. ac

goffanaethwyr ynteruyfscu y llys. A
dywedut awnaeth orth y ger vot yn
digaon ugein marchaeo ygyt ac that ac
ellog y rei ereill ymdeith. B.

ti o achos ym forri wrthyt am dy doethineb di yn doethach noth chworyd cans cedy i mi roi vynyhyfoeth ydynt hoy hoynt am gonaethant i yn alldyt om golat am cyfoeth. a chan goyno y drafel velly ev a dayth hyt ymbaris y dinas ydoed y verch ev yn trigio. Ac yna anvon annerch at y verch a oruc ac y vanegi idi y rio anghyferth a gyfartysfai ac ev. Ac oedy dyvedyt or gennat nat oed yno onit ev y hunan ac un marchoc gidac ev. Sev a oruc hithau anvon amlder o aur ac arian idao ac erchi y that vynnnet yr dinas oed gair llae yno a dyvedyt y vot yn glav a gonaythyr cunnaint idao ai visgao ev meon goisc neoyd oed daylong y vrenin y goisgao. A doyn attao daygain marchao ai goisgao yn hard o veirch ac arvau a dillat. ac yna anvon llythr a oruc ev at y vab ynghyfraith ac at y verch. A

BRUT G. AB ARTHUR.

amadao a Maglaen a mynet hyt at Henwyn tewysfaoc Kernyw yr honn yr rodassef ynteu Ragao y verch eyl hynaf ydao. Ac gwedy bot yn llawyn y tewysfaoc orthao. ny deuth eysfyoec pen y wlvdydn hyt pan wu tervysc yr rwng eu gwassanaethwyr. ac wrth hynny llydyao a oruc Ragao a gorchymmyn oy that ollwng y holl ketymdeythyon y ganthao cythyr pym marchao a vydynt yn y wassanaethu¹. Ac wrth hynny llydyao oddyeythyr mesur a oruc Llyr. ac ymchwelut eylweyth at y verch hynaf ydao o tebygu trugarhau o honno urthao ac kynhal ae varchogyon y gyt ac ef. Sef a oruc hytheu trwy y llyt ae chyffro tyghu y kyvoetheu nef a dayar na chaffey un gohyr y gyt a hy ony mynhey gollwng pob un y wrthao. a bot yn vodlaen y wassanaeth un marchao. Ac y gyt a hynny dywedwyth wrthao nat oed reynt y wr kyvoet ac ef un lluosfowgroyd y gyt ac ef. na theulu achwanec y un gur ae gwassanaethay². Ac gwedy na chaffey ef dym or a keyssyey gan y verch ellwng y varchogyon a oruc oll y ymdeyth cythyr un y gyt ac ef. Ac gwedy bod y velly rynnad o honao. dwyn ar gof a oruc y kyvoeth a hen teylygdaut ae anryded. ae vedyant. a thrystau yn vaer a medylao am veynt y trweny ry dygwydassef ynteu ydao. a medylao hevyt gowyo y verch ar ry athoed ydao y Ffreync ac ovynhau hynny hevyt a

¹ Agwedy dywedut hynny wrth lyr. llydyao a oruc. ac ymadao a maglaen a mynet hyt ar henwyn tywysfaoc kernyo y dao y llall. ae erbyneit o honno ef yn enrededus llawen. Ny bu pen y ulwydyn

² Athristau a oruc llyr cithyr mod. Achychoyn odyne elchoyl hyt ar y verch hynaf idao. A thebygu trugarhau o honno orthao. achynal gyt ac ef y varchogyon. Sef awnaeth hitheu tygu try y llyt y gyuoetheu nef a dayar na

hyny daruu teruysc y rog eu gwassanaethwyr. Ac wrth hynny y forres regau y verch wrthao. Ac erchi idao ellwng y varchogyon oll y wrthao cithyr pump marchao ae gwassanaethei. B.

chaffey ef obir yno onyt ellygei oll y varchogyon y ymdeith cithyr un ae gwassanaethei. A dywedut awnaeth heuyt nat oed reit y wr kyvoet ac ef na theulu na lluosfowgroyd y gyt ac ef onyt un gor ac gwassanaethei. B.

phan glywas y brenin hynny y dayth ev ai cyrda yn y erbyn ai arvoll ev yn anrydedys megis dlyai vrenin. Ac yna cynyll llu mawr a oruc Acanipys dros holl frainc ac yn unwedid yr holl varchogion arvoc a dyfot ylldau a orugant y Loegr. Llur a Chordaila y verch ar llu hono y ymlad ai dau vab ynghyfraith a chael y gorfot arnynt ac vedy gorefgyn o lur y gyfoeth yr ailcaith ni by ev byo namyn tair blyned. Ar un amfer y by varo Acanapys vrenin frainc. Ac yna y cas Cordaila y vrenhiniaeth yny llaw y hun ac yna hi a beris clady y that mecu gogov a vnaethodit dan yr avon a clvit foram ynghaer Lur ar daerdy hono a

BRUT G. AB ARTHUR.

oruc rac mor dygarat y gellyghassey y kanthav¹. Ac eysfyoës ny allôs ef a vey hwy dyodef envyget ac amarch kymmeynt ac a oed arnav. Ac yna kychwyn parth a Ffreync a wnaeth². Ac gwedy y vynet y mewn y llong ac na weley nep wrth y ofcord ef namyn ar y trydyd. kan wylaw e dywaot ef yr amadraed honn³. Ae chwy yr anweledygyon tyghetvenneu pa le y kerdoch chwy tros ych' gnotaedygyon hynt pa achav yd ardyrchauffaech chwy vyvy cyryoet ac ar orwchelder anryded. kany's mwy poen yw koffau prythverthoch a chyvoeth gwedy y koller kany's dyodef aghanbctyt hep ordyvnejt prythverthoch kyn no hynny. Mwy y gorthrymma hedyw cof yr amfer honno yn yr honn yd oedon damkylchynedyg or fael kan myl o varchogyon yn anreithyav gwladoed vygelynyon. ac yn destryw eu kefyll ac eu dynafod no dyodef poen yr anghanctyt a wnaeth y gwyr hynny y my yr rey a vydynt yna adan vyn traet ynheu Owy a Dwyweu nef a dayar a dav amfer y gallwyf y talw chwyf en y gwrthwynep yr gwyr hynny yr rey ry oruc ymynheu dyvot yn yr aghanoctyt hon. och Cordeylla vyg karedyg verch y mor wyr yr amadraed teuty. pan dywedeyft ty pan yw val y bey vyg gallu am medyant am kyvoeth y a gallw rody da o honaf. pan yw yvelly y karut ty vyvy. Ac wrth hynny tra vu vygkyvoeth a gallu rody o honaf paeb am karey. ac nyt my hagen a kerynt namyn vy rodyon am donyew. a phan kylyws y rey hynny y kylyasant wynteu. Ac wrth hynny o pa tal vyg karedyg verch y llavafaf y rae kewlyd kyrchu dy kyndrycholder o achav ry sorry o honaf fy wrthyt ty am yr amadrodyon hynny ath ry ellong dytheu dy anrhydedufach noch choyoryd ty. yr

¹ Agœdy na chaffei dim or ageisfei gan y verch. Gellog y varchogyon oll y wrthav eithyr un marchavc. A gœdy y vot yno hir ysfeit. mydylav aoruc am y hen teilygdaot ac enryded.

² Ac eissfoës ny alloës ef a vei hoy diodef yr ambarch a oed arnav. Achy-

³ A phan yttoed yn mynet yr llog. Ac na welei neb wrth y ofcord namyn

Athriflau aoruc yn vaor. A medylav mynet hyt ar y verch a athoed y ffreinc. Ac offynhau hynny heuyt aoruc. mor digaryat ygellygaisfei y wrthav. B.

choyn parth a ffreinc aoruc. B.

ar y cil. ganvylav. y dywaot yr ymadravd hon. B.

darod y wneythyr yn anrydedys yr duw a eleit biffons ac yno ymgynyllai holl fairi a chrefftwyr y dyrnas y waithio pob gwaith ac y vedylunt y wneythyr hyt ymhen y floydyn y dyd hynny y dechroynt y wneythyr. ac velly by Gordaila yn llyviao y dyrnas yn hedychlon dangnosfedys. Ac yna y codes yn y herbyn hi y dau nai maibion y chwioryd mab Maglaon tyfawc y gogleid a mab Einion tyfawc cernio. A heneay y maibion oed Morgan ap Maglaon. A chyneda ap Einion gan dywedyt vot yn anhailong vot gwaic yn llyviao y dyrnas. Ac velly llydiao a oruc pob un o nadynt a dechrau anraithiao y goladoed. Ac yno broydrö a hithau ai dala ai roi yngharchar ac yn y carchar o digofaint a llyt ydymgolles hi y hun. Ac yna y rannod y gyrr hynny

BRUT G. AB ARTHUR.

rey goedy hey fael anrhyded a rodeys y udunt wy am dugant ynheu yn dyanrydedassant ynheu. ac a dan kwynao y agkyvnerth ac aghanoftyt yn y wed honno ef a doeth hyt yg Karytya y dynas yd oed y verch yndao¹. Ac anvon kennat a wnaeth at y verch y venegy ydy y ryw agkyvnerth rykyvaroed ac ef. ac nat oed ydau na boyt na dillat ac vot ynteu yn dyvot y keyffiao y trugared hytheu. a phan kycly y verch yr amadrodyon hynny wylao a oruc a govyn pa fael o varchogyon a oedynt y gyt ac ef. ac goedy dywedyt or kennat nad oed namyn ef ac un efeyn y gyt ac ef. Sef a oruc hytheu yna kymryt amylder o eur ac atyant ac anvon yn llaw y kennat. ac erchy mynet ac that odynd hyd ym mewn dynas arall. a chymryt. arnau y vot yn glaf a goneuthur enneynt ydau ac artymheru a fymudao y dyllat. a chymryt attau tryugeyn marchawc ac eu kyweyryao yn hard kymyrredus o veyrch a dyllat ac arven. A gwedy darffey hynny anvon o vlaen at Aganyppus brenyn Ffreync ac at y verch ynteu a dywedyt y vot yn dyvot. Ac goedy darvot gwneuthur pop peth o hynny. anvon a oruc Llyr kennat at y brenyn ac at y verch ynteu a dywedyt y vot yn dyvot ar y tryugeynt marchawc a goedy ry dehol oe deu dofyon o ynys Prydeyn yn dyanrydedus ac yn dyvot y keyffiao porth y ganthunt y orefkyn y kyvoeth trachevyn. a phan kygleu y brenyn hynny kychöyn a wnaeth ef ac oreyc ac teulu oe erbyn yn anrydedus mal yd oed teylwng erbyneid gor kyvurd ac ef ac a vey yn vrenyn yn kyhyt ac y buafsey ynteu. A hyt tra wu ynteu yn Ffreync y rodeys y brenyn ydau llywodraeth holl teyrnas Ffreync hyt tra vydynt wynteu yn kynnullao llu ydau ef orth orefkyn y kyvoeth ehun ydau.

Ac yna yd anvonet gwys tros teyrnas Ffreync y kynnullao y holl varchogyon arwaoc urth eu hellong y gyt a Llyr y orefkyn ynys Prydeyn ydau trachevyn. Ac gwedy bot pop peth yn parawt kychöyn a oruc Llyr a Chordecylla y verch y gyt

¹ Ev adoeth hit egkaer idinas edoed iverch indao. A.

² Anvon aoruc Lyr genat at ebrenin ac at iverch enteu ari drigeinvet. A.

yr ynys rynttynt yn dau hanner ac y rodet y vorgan y ran val y dycai hymyr yr hon a ekir Yfgottlont. Ac y Gyneda y ran ynte or parth arall ty ar gorllewyn. ac ymhen y ddy vlyned vedy hyny y dayth at Vorgan y neb a garai dervysc a ryfel ac a dyvat vot yn goilid idaw o achos ev a dylai o henafiaeth lyviau y dyrnas o gebl ai vot ynte yn daly dan arall a bot dayparth y cyfoeth gan Gyneda. Ac yna dechrau anraithav a llosgi a oruc Morgan. Ac yna y cynyllod Cyneda lu

BRUT G. AB ARTHUR.

ac ef ar llu honno kanthunt hyt pan deuthant hyt yn ynys Prydeyn¹. Ac yn dyannot ymlad yn erbyn y dofyon a oruc a chaffael y wudugolyaeth. Ac goedy goedu pop peth ydau yn y tryded wloydyn gwedy hynny y bu varo Llyr. ac y bu varo Aganypus brenyn Ffreync ac yna y kymmyrth Cordeylla llywodraeth teyrnas ynys Prydeyn yn y llaw ehun ac y cladwy Llyr mewn dayar ty a wnathod a dan avon Serram yg Kaer Llyr. Ar temhyl honno rywnathod Llyr yn anryded yr dyw a cloyt Biffrontis Iani. a phan delhey goylva y demhyl honno y deuhunt holl crefftwyr y dynas honno ar rey y wlat hyt yd ymkynraedynt oy anrbydedu. ac yno y dechreuyn pob goeyth or a dechreuyn hyt ym pen y wloydyn or un amfer hunnu².

Ac yna gwedy goledychu Cordeylla trov yspeyt pym mlyned yn heduch tagnevedus y kyvodaflant y deu neyeynt mebyon y choyoryd nyd amgen Margan vap Maglaen a Chunedu vap Henwyn a dechreu ryvelu arney kanyb blong ac antheilong oed kanthunt bod llywodraeth ynys Prydeyn urth vedyant goreyc. Pob un hagen or deu was yeueyn hynny moledyc a chlotvaor oedynt. ac yna kynnullau llu mawr a wnaethant. ac ny orffwyssafant hyt pan anreythyaflant y gwladod. ac or dywed ey daly hythau au charcharu. ac yn y karchar hunnu y dolur kolly y chyvoeth y gonaeth e hun y dyhenyd. Ac odynd y rannafant wynteu y teyrnas yn deu hanner yr rygthunt. ac y deuth y Vargan or parth drau y Humyr y gogled gan y thervyn. ac y Cunedu y parth yma y Humyr Lloegyr a

¹ Ac yna yd anuoned goys tros vneb ffreinc y gynnullau y holl dewred: orth eu gollog gyt a llyr y orefcyn y gyuoeth trachenyn idaw. A goedy bot pop peth

yn baravt, kychoyn a oruc llyr a chordeila y verch ar llu honno gantunt. A cherdet hyny doethant y ynys prydein. B.

² Ac yn diannot ymlad ac dofyon Achaffel y wudugolyaeth o llyr. A gwedy goedu pob or ynys idaw: y bu varo llyr yny tryded wloydyn. Ac y bu varo aganipus vrenhin ffreinc. Ac yna y kymyrrth cordeila llewodraeth y teyrnas yny llaw ehun. Ac y cladwy llyr y myn daerty awnaethod ehun

dan auon foram. Ar temhyl honno a rywnathod ef yn anryded ianij bifrontis yr duw a elwit, Aphan delhei vylua y temyl honno: y deuci holl grefftwyr y dinas ar wlat oe heardedu. Ac y dechreuyn pob greith or a wnel-ynt hyt ym pen y wloydyn. B.

maor yn y erbyn ynte ai yrry ar fo ai ymlit o elat y elat ac o le y le yny doethant yr maes maor ynghymry ac yno y by'r wröydr ac y llas Morgan y Morganoc yn y lle y mae Monach loc Vargan yn sefyll ac yna y cladwyt ef. Ac yna vedy caffel o Gyneda y vydigoliaeth y by ef vrenin ar gobl or dyrnas dair blyned ar dec ar bygain yn llaven ac yn dangnofedys ac unved dyd ar dec cyn calan mai nefaf att

BRUT G AB ARTHUR.

Chymry a Chernyw¹. Ac gwedy llythrao döy vlyned y deuthant ar Vargan y geyr a keryn dervysc ac anuundep a llenwy y vryt ae vedol o tervysc a dywedöyd orthao bot en keolyd ac yn waradöyd ydäo ac ef yn hynaf bot deuparth y kyvoeth yn eydav Kuneda ac ynteu yn yeuaf. A Margan yn hynaf ac ar ran leyhaf².

Ac yna gwedy llenöy Margan or amadrodau hyn a llawer or rey creyll ef a kynnullas llw a dechreu anreithyao kyvoeth Cuneda o lad a lloeci ac gwedy dechreu or ryvel honno yr rygthunt kynnullao llu a oruc Cuneda adyvot yn y erbyn a brwydrau ac ef a gwneuthur aerva vaor oe lu ac kymmell ynteu ar ffo o wlat pcy gylid hyt pan deuth hyt ym mewn maes maor yg Kymry ac yna rody kat ar vaes. ac yno y llas Margan. ac oe eno ef y geleyr Maes Margan yr hynny hyt hedyo. Ac yno y mae manachloc Vargan yn aor³. Ac gwedy y wudugolyaeth honno y kymyrth Cuneda holl teyrnas ynys Prydeyn. ac y gwledyches Cuneda yn hedoch tagnevedus teyr blyned ar dec ar ugeynt. Ac yn yr amser yd oedynt Yfayas oc ofee yn prophöydy yn yr Israhel ac a adeilyöyt Ruveya gan y deu vroder. Remus. a Romulus. yn yr unvetdyd ar dec cyn kalan mey⁴.

¹ A gredy goledychu o cordeila pump mlyned yn tagneuedus: y kyuodes ydeu nyeint yny herbyn. Margan vab maglaon. A chuneda vab henwyn a llu aruaec gantunt. A dala cordeila ac charcharu. Ac yny karchar honno o dolur colli y chyuoeth y gonaeth ehun

² Achyni pen döy ulyned y doethant geyr a gerynt tervysc ac annundeb a llenwi bryt margan o tervysc. A

³ A chynnullao llu aoruc margan. ac anreithyao kyuoeth kuneda o lad a lloeci. A dyuot aoruc cuneda yny erbyn ac erlit o le y le hyny doeth yg kymry. Ac ar vaes mawr ymorganoc.

⁴ Agwedy y uudugolyaeth honno y kymyrth cuneda holl lywodraeth ynys prydein. Ac y goledyches yn tagneuedus teir blyned ardec arugeint. Ac yn yr amier honno yd oed yfayas ac efau yn

y lleith. Ac y ranassant oynteu y kyuoeth yrydunt. Ac y doeth y vargan or tu drao y humyr y gogled yny theruyn. Ac y doeth y guneda y parth yma y humyr. lloeger achymry achernyc. B.

dywedut orthao bot yn gewilyd ac ef yn vab hynaf gadu deuparth y kyuoeth yn eido kuneda. B.

Ac yna y llas margan ac oe eno ygelcit y lle o hyny hyt hedyo. maes margan. ac yno y mae manachloc vargan yn aor. B.

profföydao yg kaerufalem. Ac yd adeilyt ruuein y gan deu vroder remus a romulus. yn yr vnuet dyd ar dec kyn kalan mei. B.

hyny y dechray oyd adailiat Ryfain gan dau vrodyr a cloit Romilys a Raimes. Ac vedy marw Cyneda y dayth Riallon y vab ynte yn vrenin yn y ol ef. A gas ievanc oed honno a hedychor tangnofedys. Ef a lyviad y dyrnas yn hedychlon ac yn y amfer ef y dayth glaw goaed dri diarnot a thairnos a marvolaeth ar y dynion ¹.

Ac oedy Riallon y dayth Gorost y vab yntau yn vrenin. Goedy ynte y dayth Saifyllt yn vrenin goedy ynte y dayth Iago nai Gorost yn vrenin. Goedy Iago y dayth Cynvarch ap Saifyllt yn vrenin. Goedy Cynvarch y dayth Goryvo yn vrenin ac y honno y by dau vab yr ai a cloit ffervex a fforex ². Ac vedy dygoydaŷ y tat meon henaient a chlefyt y codes tervysc rvi y dau vrodyr am y vrenhiniaeth. ac y oybot poy ai caffai. Sev a oruc Porrex ennyny o lit a digofaint orth y vraot a darparu y lad ev. A phan giglau ffervex hyny yr aeth ev y ffrainc y gaiffio porth a nerth gan Siwart vrenin ffrainc a dyfot ailvaith a oruc y ymlad ai

BRUT G. AB ARTHUR.

Gwedy marw Cunedda y deuth Rywallawn y vap ynteu gwedy ef. gas yedand taguhevedus a tyghetvennaol oed honno. ac ef a gwledyches troŷ karyat a thagneved. ac yn y amfer ef y deuth glaw goaet. ac y buant varo y dynadon y gan y Kakon troŷ a glaw gwaetlyt yn eu llad ¹. Ac yn ol hunnu y deuth Gwroŷt y vap ynteu. Gwedy honno Seyffyll. gwedy honno Iago ney Gwroŷt. goedy honno Kynvarch vap seyffyll yn neŷaf Kynvarch Goryfw dygu. ac y honno y ganet deu vap Servex a Phorrex ². ac gwedy dygoydaŷ eu tat yn heneynt y kyvodes tervysc yr rygthunt wynteu am y vrenhynyaeth. ac ys ef a oruc Porrex o wuyhaf chwant y kyvoeth keyffyaŷ llad y vraot trwy vrat. ac gwedy klybot hynny o Fervex ef a ffoces hyt yn Ffreync. ac odyne yd ymchwelaod trachevyn a phorth kanthao y gan Sywart brenyn Ffreync. ac ymlad a oruc a Phorrex y vraot. ac yn yr ymlad honno y llas Fervex ar kynnullleytva a dothoed y gyt ac ef ³. a goedy

¹ Agoedy marw cunedda. y doeth riwallawn y vab ynteu yn vrenhin. Ac yn oes y gor honno y bu y glaw goaet.

² Ac yn ol honno y doeth: gorost. Ac yn ol gorost y doeth seiffyll. Ac yn ol seiffyll y doeth iago vab gorost y nei ynteu. Ac yn ol iago y doeth kyn-

³ A goedy marw eu tat y kyvodes teruysc y rydunt am y vrenhynyaeth. A cheiffaŷ o porrex llad ffernex y vraot o vrat. A goedy goybot o fernex hynny. ffo a oruc hyt yn ffreinc. A dyuot a

Ac y bu varo y dynyon gan y kakon yn eu llad troŷ y glaw goaet. B.

uarch vab seiffyll. Ac yn ol kynuarch y doeth goron digu. Ac y honno y bu deu vab porrex a fernex. (Fervex. A.) B.

phorth odyne y gan suardus vrenhin ffreinc. Ac ymlad a phorrex y vraot. Ac yna y llas ffernex ar gynnulleitua a doeth gantao. B.

vraet. Ac yna fforex ai llas ev ar ran vovav oi lu. sev a oruc mam y day vab daly llit wrth fforex y mab oed yn vyo a dyfot hi ai morynion pan i casas hi ev yn cyfgu a hi ai llas ev yn y gofc ac ai torres yn darnau mân. Ac vedy hyny y by dervysc rong y bobloed yn hir o amfer a ryfel ryngtynt y hunaint am y dynas hyt pan y rannasiant hi yn bym ran rong pym brenin o naddynt ar hain bob ailovers yn ymlad baeb ai gilyd. Ac yna ymhen llaver o amfer vedy hyny y codes clot y vas ievanc a eloit Dyfnwal Moel Myt cans mab oed hono y Glydno Iarll Cernio a ragor oed idao o degech a deorder rac holl vrenhinoed ynys Brydain. ar goas hono vedy marv y dat a gymerth y cyfoeth yn y lao y hun. Ac yn y lle vedy hyny ymlad a oruc ev ar pymet brenhin Lloegr a llad hono. Ac yna pan glywas Nydaes Vrenin Cymbry hyny a Theoder vrenin Ysgotlant y daythant hoynte ai lluoed y gyfoeth Dyfnwal a dechrau anraithiao a llosgi. A ffan glywas dyfnwal hyny dyfot a oruc a deng mil ar hygain o oyr arvoc gidac ev ac ymlad ac hoynt a throylao llaver or dyd hono heb arvot o un ar y gilyd. Ac yna pana celai Dyfnwal y vot yn cael y vydygoliaeth galv a oruc atto cheaygainoyr or goyr gorau a roi arvau y goyr lladedic yn y cylch ac ynte y hun a rocs arvau un or goyr maire andanao a thynny ymmyth y arvau y hun ac yn gyflym dyfot yr lle

BRUT G. AB ARTHUR.

goybot oc eu mam wynt yr hon a eloyt Widon ry lad y map. Sef a oruc hytheu medyliao llad Porrex y map y byw yn dyal y map marv. Ac gwedy kassael o honey lle ac amfer adas y hynny ac ef yn kyfscu hy ac llavrovynyon a doethant yr yitavell. ac yn llawer o dryllyeu wy ac rannasiant ac gwedy hynny trwy lawer o amfer kydaodaol ryvel a tervysc ymplyth y pobyl ar teyrnas a tan pym brenyn yn rannedyg. ar rey hynny pob cylwers yn ryvelu ar y gilyd. ac yn newydyao aerua.

DYFYNWAL MOELMUT.

Ag goedy hynny ym pen yspeyt y kyvodes molyant a chlot gwas yeusne clotvavr ac ys ef oed honno Dyfnwal Moelmut map Klytno tewyslaec Kernyo. ac o pryt a thegoch a glewder rac vlaenu a wnaey rac oll vrenhyned ynys Prydeyn. Ac gwedy marv y tat a chassael o honao ynteu y kyvoeth. kyvody a oruc Dyfnwal yn erhyn pymet brenyn Lloegyr a dechreu ryvelu arnav. ac lad a gorfcyn y kyvoeth. Ac gwedy llad Pymet kytvunao a wnaethant y gyt Nydaes vrenyn Kymry. ac Stater vrenyn y gogleid ac wedi ymarvoll o nadunt dechreu

¹ A goedy goybot. oc vam (yr hon a yn kyfscu o honci. yd aeth hi ac mor-elwit Indon. A.) rylad y mab. Sef a vynion ac lad. Ac yna y rannoyt yr wnaeth hitheu keiffao llad y mab byv. ynys yn pump ran trwy fymudao ter-ya nial y mab marv. A goedy y gaffel uyneu. B.

ydoed Nydaŵc vrenin ai lad a mynet ai chwaigainoŵr yr lle ydoed Deodor ac erchi ydynt rythraŵ idaw ac yn gyflym y lad ynte a vnaithant heb dim ont chwaigainoŵr gidac ev. Ac yna rac ofn y lad oi oŵr y hun y goisŵys y arvau y hunan am danaŵ. Ac yna annoc y cyr o neŵyd y lad y gelynyon ac ni by hir o ennyt yn y chafas ev y vydigoliaeth ar goŵl. Ac yna cerded a oruc ev ņr hyt y cyfoethau a goresgyn a diftryŵ y cayryd ar cefyll ac oedy goresgyn cŵbl o ynys Brydain or mor y gilyd yn y eido y hun. ef a beris vnaithyr coron o aur iddo ai goisgaw a oruc ar y ben a doŵn yr ynys ar y hen dailyngdawt a goffot cyfraithiau yr hai a elwir etto cyfraithiau Dyfnoal Moel Myd. Ac y maer Saesson etto yn y cynal hŵynt ac ev a rodes y baint yr temlau ar dineffyd ac yr fyrd cyfraeth val y caffai bob dyn naŵd ac a foe attynt er a vnelai o gam a mynet heb genat y elynion ford y mynnai a hefyt llaver o bethau eraill a oruc ev yr hon a vyd yn ry vlin y draythu val yŵgrifennŵys Gildas hŵynt cans baint nodva a rodes ef yr fyrd a gyrchai y priv dineffyd. A roi y priffyrd yr bobl gyffredin y vynet yr dineffyd ar temlau. ac yn y oes ev ni by na llaidr na thraiffŵr ac velly oedy llyŵiaŵ y cyfoeth yn y oed hono daygain mlyned oedy gonaithyr Coron

BRUT G. AB ARTHUR.

lludhaw am penn kyvoeth Dyvynwal ac anreithyŵ y gwladoed ac eu lloŵcy¹. Ac yn y lle yn dyannhot Dyfynwal a deuth yn eu herbyn a dec myl ar rugeynt o wyr arwaŵc kanthaw ar rody kat ar vaes udunt. Ac gwedy treulyaŵ llawer or dyd ac na weley Dyfynwal y wudugolyaeth yn damweynnŵyaŵ ydaw. ef a kymmyrth attaw ar neylltu chwechanner or gweyffyon ieueyn glewhaf a wydŵey ac erchy y pob un o hynny gwyŵŵaŵ arveu eu gelynyon yr rey ryladeffynt ac ynteu chun a wyŵkŵs y arveu ac a wyŵkŵs arveu gor lladedyg a dywedoyt wrth y kytemdeythyon val hyn. kanlynoch chŵy vyvy a gwneŵch megys y gweloch vynheu yn y wneuthur. Ac yna kerdant racdunt. a gwnaethant trwy eu gelynyon megys kyt bydynt rey o nadunt yn y doethant hyt y lle yd oedynt Nydaŵc ac Stater. ac yna annoc y kytemdeythyon a oruc ac ym perved eu bydyn eu llad yll deu. Ac gwedy hynny yn dyannot y dyodaŵŵant wy y gelynyaŵl arveu hynny y am danunt a chymryt y harveu chuneyn rac ovyn eu kywarŵanghu oc eu gwyr chuneyn. Ac yn y lle ymchwelut ar y gelynyon ac eu llad ac eu ffo a chaffael e wudugolyaeth. Ac odynd kerdet a oruc tros wladoed y brenhyned hynny gan eu

¹ Ac ym pen yŵpeit. y kyuodes gŵas ieuanc clotuawr. Sef oed y enŵ dyfnaŵl moel myt mab clydno tyŵyŵŵaŵ kernŵ. A gŵedy marŵ y tat a chaffel o dyfnaŵl y gyuoeth. Ryuelu a oruc ar piner

(pymr: A.) vrenhin lloeger. A gŵedy llad preier y daethaŵŵant yn y erbyn. Nidyaŵc vrenhin kymru ac ŵtater vrenhin y gogled. a dechreu lloŵci kyuoeth dyfnaŵl ac anreithyŵ. B.

ai goifgo mare vy ev. Ac yn llyndain meon temyl a vnaethoed y hun y cladwyd. A oedy y varo y codes tervysc ac anundeb rong y dau vab ev Beli a Bran am y vrenhinaeth ar goron cans pob un a vynai y chael hi ido y hun. Ac yna y gonaeth goyr da doethion dangnesfed ryngtynt a rannu y cyfoeth yn dey ran nit amgen no gady y vely Loegr a choron y dyrnas a chobl o gymry a chernio hefyd o achos mae hunav oed ev cans o herwyd hen dedyv goyr troyav y mab hunav a gai y dailyngdaed y gyt. Ac y vran y parth drao y hymyr gan y vot yn darof-tyngedic y vraot sev oed hynny y gogleid oll. a chadarnhau hyny a vnaethboyt ryngtynt ac velly mynet pymlyned haibio yn dagnosfedys. Ac yna rai a garai

BRUT G. AB ARTHUR.

goreiscyn a gwaifcaru y muroed ar keffyll a dareftong y pobyl wrth y arglwydydaeth ehun a chymryt ynys Prydeyn or mor pwy gylid yn eydao ehun¹. Ac gwedy darvot ydao hedychu a tagnevedu pob peth ev a oruc Coron ydao o eur a gemou ac a duc yr ynys ar y hen deylindaot. ag o dyna goffot kyvreythyeu arney or rey yd arverant y ffayffon ettwa. Ac o dyna rody nodvaeu a breynhyeu yr dynaffoed ac yr temlheu megys y hyscryfennas Gyldas troy lawer o amferoed gwedy hynny megys y galley y nep a wneley kam kaffael dyogeloch yndunt ac a rodes yr unryw vreynt honnw y crydyr y byleynyeit ar tyr dywyllodryon. ac yr pryfftyrd a kyrchynt dynaffoed ar petheu hynny oll yn kymmeint eu breynt ac eu rodva ar rey doed yr temlheu². Ac y gyt a hynny yn oes Dyfynwal y pylywyt kledyreu a grybdeyl y treisfyr. Ac yn y oes ef nyd oed neb a lavassef gwneuthur kam na treys ar y gylid. Ac gwedy kyfleney deu ugeyn mlyned o honao gwedy kymryt coron y vrenhynyaeth y bu varo ac yn Llundeyn y cladwyt ker llaw temhyl tagneved yr hon a wnathoed ynteu wrth kadarnhau y kyvreythyeu ry-wnathoed³.

¹ A dyuot aoruc dyfnael a degmil o wyr aruac ganta o yn eu herbyn a rodi kad ar faes idunt. A gwedy goelet o dyfnael boyret yd oed yn kaffel y uudugolyaeth. deyn cheechaner or goyr dewraf a oruc a goiscav aruau y gel-

² A gwedy daruot o dyfnael deyn y pobyl ar kyuoeth wrth y hen teilygdaot. A goneuthur coron eur idao. a mein goyrthuaer yndi. A goffot kyfreitheu yr ynys. or rei y mae y faellon ettwa yn

³ A byt tra paraoys dyfnael: y pyloys cledyfeu y lladron ar treisfyr. Ac yny dyd ef ny lavassef neb treisfyr y gylid. Ac ym pen deugein mlyned gwedy

ynyon lladedic. a mynet a hoynt raddao trwy y gelynyon ac y llas nidyaoc a statar a chaffel y uudugolyaeth. Ac o dyna goreiscyn goladoed y brenbined hynny a darostong paob wrth y arglwyd-iaeth ehun. B.

aruor. A rodi noduau yr dinafoed. mal y gallei paob or a uei reit udunt gyrchu yno diogeloch. Ac yr ereidyr allan y rodes ef y breint honno ar y meysfyd yn un furuf ac yr temleu. B.

kymryt y goron y bu uare. Ac y cladwyd geir llao temyl awnathoed ehun yn enryded ydoyes a elwit kyttundeb. B.

dervysc a dayth at Vran a dyvedyt vot yn llefc idaw ac yn goilydys ellong y dlyet y vyny y vraot ac ynte yn un vam undat ac ev ac yn un vrait a dlyet. a hefyd moy y byoft di meon ymladau a chynnhennion noc y by ev. pan dayth Edoetro tyeffoc morien yth elat ti a thi ai gyrraift ev unwaith ar fo ymayth ac am hyny torr di y gyngrain vradodydys yffyd rot ti ath vraot. a dos di at vrenin Llychlyn a chymers di y verch ev yn waic briot itti a throy nerth hene y gelly di ynyll dy dlyet. Ac yna lliidiau o Vran droi y gairiau hyny ac yr aeth lyt yn llychlyn y briodi merch brenin llychlyn. Ac wedi manegi hyny y Veli droe vy ganto ac anballong a lliidiau a oruc yn vaer am vinct y'vraot heb gynghor y gaiffio ford hyny nerth yn y erbyn ev. A chynyll lu mawr a oruc Beli a mynet troy hymyr a chymryt y caeryd ar dineffyd a roi y oyr y hun yndynt. A phan gogle Vran hyny cynyll llu mawr a oruc ynte o Lychlyn ac vally val yr oed ev yn dyfot ar llynges hono parth ai elat yn llaven ar goynt gidac ev nachav yn cyfarvot ac

BRUT G. AB ARTHUR.

O VELY A BRAN I TRAETHA HYNM.

Gwedd maro Dyfynwal y kyvodes tervysc yr rwng Bely a Bran y deu vap ynteu am y vrenhynyaeth pwy a nadunt ac kaffey. Ac gwedy llawer o kynnhen a datleu y tangnevedut trwy kytemdeythyon a doethyon ar y wed honn. Ac ys ef a orugant rannu y teyrnas yr rygthunt. a gadu y Veli coron y deyrnas a Lloegyr a Chymry kanys hynaf oed. kanys o herwyd hen kynevaut gwyr Tro y map hynaf a dyley y deylgtaut. ac y Vran kanys yeuhaf oed or parth arall y Humyr a darestyghedygaeth oy vraot¹. Ac gwedy darvot eu tagnhevedu a chadarnbau hynny yr rygthunt pym mlyned y buant trwy hedoch yn llywyau eu kyvoeth. a chanys tervysc ac annundep ny charant hedoch na tagnheved. dychmygwyr kelwyd a doethant at Vran a dywedwyd ortha val hyn. pa achaw y gwney ty goryogaeth a darestyghedygaeth y Veli dy vraot. a pha lesked ath duc y hynny. a thi yn unvam undat ac ef ac yn un voned ac yn un dlyet ac yn un vreynt². Ac y gyt a hynny yn llawer o kyvrangheu ac ymladeu provedyc a chlotvaer wyt. yn y gniver gweyth y deuth Theliff tewyffawc Moryan yth wlat ti.

¹ A Goeddy maro dyfnael y kyvodes tervysc y rog beli a bran y deu vab ynteu am y kyvoeth. A goeddy llawer o gynhen a dadleu y kymodet troy getymdeithon. gan amuot gadu y veli coron y teyrnas can oed hynaf.

² Agweddy eu tagnevedu yny wed honno. pym mlyned y buant troy hedoch y llywyau eu kyvoeth. Ac yna y doeth meibon annundeb y tervyscu

A lloeger a chymry a chernyo genthi. can oed iaenach gadu yr hynaf yn vrenhin. A gadu y vran or parth arall y hymyr a bot yn darystygedic oe vraot. B.

y rygtunt. Ac y waradodydau bran am y vot yn darystygedic y vraot. Ac oynt yn un vam un tat. Ac yngyn-deoret. Ac yn un dlyet. B.

heynt Wychlan Vrenin daffia yr hon oed yn emlit ev o gariat ar y vorwyn a dygaffai ev o Lychlyn a fan oyby hono mae Bran oed yn parattoi y Lynges a oruc ac ymlad ac ev yn galet yny gafas ev vore bachau am y llong ydoed oraic Bran yndi a thynny ganto yny daith ev a hi yn ganol y Lynges y hun. Ac yna nachav ystform o eynt yn dyfot ac yn goafgaru y llongau y bob traeth troi anffortyn ac velly diarnot y byant yn hoyliav. Ac yna pan glyby cyr y lat hynny y daly a wnaethant ai doyn at Veli oed yno yn aros y vraet o Lychlyn. A chida llongau brenin Daffia ydoed dair llong craill ac un o nadynt a hanoed o longau Bran y vraet ev. A da vy gan Veli gael honno y dechrau dial ar y vraet. Ac ar ben

BRUT G. AN ARTHUR.

ti a elleyft gwrthwynebu ydau. ac yn waradwydus y kymmell ar ffio¹. Ac with hynny torr y tagnhevod y syd waradoyd yt y chado. a chymer merch Elsyng brenyn Llychlyn yn bryot wreyc yt hyt pan vo troi porth honno ac nerth y gellych dytheu kaffael de teilygdaot ath dilyet ry golleyft. Ac orth hynny gwedy darvot udunt trwy yr amadrodyon hynny a llawer or rey ereyll llenwy bryt a medol y gor yeuanc ef a wnaeth eu kyghor ac aeth hyt yn Llychlyn ac a kymyrth y vorwyn honno yn wreyc ydau megys y dykeffynt y bradogyon twyllwyr anhwydwy hynny ef.

Ac gwedy mynegy hynny oy vraut ynteu. nyt amgen y vynet y keyffys porth yn y erbyn ef yn y lle sef a oruc ynteu kynnullav llu a mynet radav a gorefcyn y kyvoeth ynteu a goffot gwyr ydau ehun y kado y dynaffoed ar keffyll². Ac yn y lle pan kygleu Vran y chwedleu hynny. ef a kymyrth kanthav aneyryf luoffogrwyd or Llychlynwyr ac gwedy bot yn paraet y lyghes ymchwelut a wnaeth parth ag ynys Prydeyn. Ac mal yd oedynt yn reygarv moroed yn hyfrytaf ganthav ar gwynt yn royd yn eu hol ynachaf Gwythlach brenyn Denmare yn kyvarvot ac ef. kanyv mwyhaf gwreyc a karrey Wythlach oed y vorwyn ar vynnaffey Vran. ac orth hynny ry dothoed ynteu oy erlyt ef. ac yn dyannot ymlad a wnaethant o longhael wrwyder. ac yna o damweyn y kavas Gwythlach y llong yd oed y vorwyn yndy a bwro bacheu arney ac thynnu hyt ym perved y

¹ Ac egita henni bevit eu llaver ocivrageu ac imladeu provedic achlot-vavr eit in eniver oeth a deuth Cheff (Thelff) tivifavc Morgan ith elat ti. ti alleist gorthveinebu idau ac en varadvidus i gimhell ar fo. A.

² Ac erchi idau kymyr t merch helfyn vrenhin llychlyn yn wreic idau. hyt pan vei troi porth honno y gallei gaffel y gyuoeth ac dilyet. A chymyr kyghor yr anwydoyr teyllodrus a oruc tran.

¹ A choffau idau or dothoed tywyf-fogyon ereill y ryuelu ac ef. Ryoruot o honav. Achan oed kyfal y defnyd a hynny: erchi idau torri ae vraet yr amot aod waradoyd idau y uot y rydunt. B.

A mynnu y vorwyn yn wreic idau. A thra yttoed ef yn llychlyn. y doeth beli hyt y gogled a llano y keffyll ar dinafoed oe wyr ehun. Ac eu kadarnhan o pop peth or vei reit. B.

ychydic o dydiau goedy hynny nachav Vran yn dyfot goedy cafglu y llongau yng-
hyt yr lan yr gogledd. Ac oedi manegi idaw y Veli orefigyn y gyfoeth ev a daly y
wraic anvon cenat a oruc ev at Veli y erchi iddaw adveryt y wraic ai gyfoeth idaw
ev drachefn. a dywedyt onys cae y hanraithiai ev yr holl ynys or mor y gilyd ac
y lladau ynte hefyd o chaffai gerd ac ev. A phan gogle Veli hynny y naccaw a
oruc or dan bone hyny oi wraic ai gyfoeth. Ac yna Beli a gynylloys llu o holl
varchogion ynys Brydain a dyfot yn erbyn brân ac arloyaw ymlad ac ev. Ac yn

BRUT G. AB ARTHUR.

llongeu chun¹. Ac mal yd oedynt y velly yn ymlad a pob parth ar warthaf yr
egygaon ynachaf yn dyffevyt y gwynhyeu gwrthoynep yn chwythu ac yn tem-
heflu y weylgy ac yn gwaifkaru eu llongeu y amravaelyon traetheu. Ac yna
trwy clynvaol treys y gwynhoed gwedy y vot ar vaot trwy yspeyt pjm nyeu y
berywyd brenyn Denmarc y gyt ac vorwyn kan ergrynnyedyc ovyn yr gogledd yr
tyr. ac ny wydyt ef hagen pa wlat y bwryeffyt ydy². Ac gwedy eu gwelet o
wyr y wlat eu daly a wnaethant ac eu dwyn hyt at Beli. kany y yn yr amfer
honne yd oed ef ar glan y morbenn oed hynny yn aros dyvodedygaeth Bran y
vraot. Ac gyda llong Gwythlach yd oedynt teyr llong or rey hynny a hanoed o
lyghes Vran. ac gwedy mynegy yr Brenyn pa peth oedynt ar damweyn a daroed
udant llawenhau a oruc or ry Kyvarvot or damweyn honno ydau. kany yd oed
cy vraot yn mynnu ryvelu yn y erbyn³.

¹ A phan doeth ar vran hynny kyn-
nullaw y llychlynnyr aoruc ynteu. a
cheweiryaw llyges diruavr y meint. A
chyrchu tu ac ynys prydein. Aphan
oed lonydaf gantaw y roygaw y mor.
nachaf Gwythlach vrenhin denmarc a

² Ac val yd oedynt velly yn ymlad
nachaf wynt kythraol gorthoyneb yn
gwaifgaru eu llogeu paeb y vrth y gilyd

³ Agveti igoelet ovir colat eu dali
agonaethant ac eu dvin hit at beli. kans
en er amfer hono et oed ev ar glan
emoroed morbennoed heni en achaw
divotetigaeth bran ivraot. Ac igit allog
gwythlach etoetint teyr llog. ar drited
or rei henni ahanoed olyghes vran. Ac
goeti menegi ir brenin pa beth oedint
ar damocin. adarvot idunt llawenau
aoruc or ri civarvot e damocin hono
idaw. kans edoed ivraot en mennu
rivelu eni erbin. A.

llyghes gantaw yn erlit bran o achaw y
vorvyn. Ac ymlad awnaethant. Ac o
damwein y kauas gwythlach y llog yd
oed y vorvyn yndi. Ac thynnu a
bachau ym plith y logeu chun. B.

o nadunt. Ac or ryv damwein y byroet
llog wythlach ar vorvyn y gyt ac ef y
tir y gogledd. B.

³ Yn y lle yd oed beli yn aros
dyvodedygaeth bran y vraot. pedeir
llog y doethant ar pedvared a hanoed
olyghes bran. Aphan datganvyt hynny
y veli: llawen vu gantaw. B.

y lle pan vyby Vran hyny dyfot a oruc yn erbyn Beli hyt y lle a elbir lloeu caladyr¹. ac yna ymgyrchu a orugant yn groylon cans goyr canmoledic ymrwydr oed bob un o nadynt ac o bob part y syrthiau'r goyr megis y syrthiau y carych y cynhauav gan y medeloyr. Ac yn y diwed y gorvy y Bryttaniait ac y ffoes goyr Llychlyn yn vriedic parth ai llongau ac yn y vroydr hono y llas o oyr Llychlyn bymthengmil ac ni diengis neb o nadynt yn iach. Ac yna o vraid y casas Bran un oi longau ac yr aeth hyt yn ffrainc ar anifer eraill a dathoed gidac ev a ffoes yr lle cyntav y caffant vafgot. Ac yna oedy cael o Veli y vydygoliaeth galv a oruc atto holl vyrda y dyrnas hyt ynghaer Efrog y gymryt y cynghor am vrenini

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac gvedy yspeyt ychydyc o dydyeu ynachaf Bran gwedy rykynnullao y logheu ac yn dykynnu ar tyr yr Alban. A gwedy mynegy y Vran ry dalv brenyn Denmarc ac wreyc ynteu. yn y lle anvon kennadeu a oruc hyd at Vely ac erchy ydov etvryt y kyvoeth ac wreyc ydov. ac onys advereday tyghu a oruc y kyvoetheu nef a dayar yr anreythyay yr ynys or mor pwy gylid a y lladey ynteu o chaffey lle y ymkyvarvot ac ef¹. Ac gvedy mynegy hynny y Vely naccau yn dyannot o koby l a oruc. a chynnullao holl varchogyon arvaec ynys Prydeyn ac holl dewred a dyvot yn y erbyn hyt yr Alban y ymlad ac ef. Ac gwedy gwybot o Vran yr rynnacau or peth ry archaffey a bot y vrazt yn dyvot ar y wed honno. ynteu a deuth yn y erbyn hyt yn llwyn y Calatyr orth ymkyvarvot ac ef². ac gwedy kaffael o pob un o nadunt y maes honno. goffot a orugant eu kytemdeythyon trwy vydynoed a dynessau gyt a dechreu ymlad a llawer or dyd a drewlyvyt yn ymlad. kanys y gwyr deurahaf a moledykaf a danoffynt eu deheuoed pob rey oy gylid o nadunt. Ac y gyt a hynny llawer o crew a gwayt a ellyghaffant o pob parth. kanys yr ergydyeu a ellyghynt oc eu holl nerth agheuolion welyeu a dyporthynt. Ena y syrthynt y gwyr brathedyc ymplyth y bydynoed megys y syrthyey yt e kynhayaf pan vydynt y medelwyr da yn amryffon. Ac or dywed gwedy gorvot or Brytanyeyt ffo a wnaethant y Llychlynoyr yn yd oedynt yffyc eu bydynoed y eu llongheu. Ac yn yr ymlad honno y llas o nadunt pymtheg myl ac ny dyeghys mil o nadunt yn yach. Ac o vreyd y kavas Bran yna un

¹ Agvedy yspeit ychydyc o diewed y doeth bran yr tir ac lyghes gantav. Ac annon awnaeth troy genhadeu ar veli y erchi idav etvryt y gyuoeth ac

wreic rydalyaffei ynteu. gan vygythay onys atuerhei yn diannot. o caffei le ac amfer y lladei y pen. B.

² A gvedy y naccau o veli o pop peth o hynny. kynnullao ymladwyr ynys prydein a wnaeth beli. A dyuot i ymlad a bran. ac ar llychlynoyr a oed

y gyt ac ef. A dyuot aoruc bran ac lu ynteu hyt yn lloeu y kaladyr orth ymyguaruot. B.

Daffia. A gellŷng cenadau a oruc hono attaw ev y gynnŷc y vrogaeth idaw ev a darestyngediggaeth o herwyd y da o dyraget bob blwydyn er y ellŷng ev yn ryd ev ai orderch. A hynŷ a oruc Beli o gynghor y wyrda a chymryt cadernit a goyfflon gan vrenin Daffia ai ellŷng ev yn ryd gida y orderch. Sef a oruc Beli yna oedy gorefgyn yr ynys or mor y gilyd ac nat oed neb ai gorafynau. Ac yna cadarnhau y cyfraithau a vnacthed a oruc a chrio hedoch troy yr holl ynys ac yn gadarnav yn y temlau ar dineffyd a roi y braint pennav ar a vyffai ydynt er ioed. Ar amŷer hynny ymyrffan oed am y ffyrd ni vydid y tervyn yn hylbys. Ac yna

BRUT G. AB ARTHUR.

llong megys y rannos y tyghetven ydav. Ac odynd yd aeth hyt yn traethen Ffreynac. Ar rey ereyll oll megys y ranney damweyn eu tyghetven udunt y ffoaffant¹.

Ac goedy kassael o Veli y wudugolyaeth honno galw attaw y wyrda hyt yg Kaer Efravac a oruc a govyn kyghor udunt peth a vnelyt am vrenyn Denmarc. kanys oe karchar anvon kennadeu a rywnathoed hyt at Veli y gynanc ydav darestyghedigaeth a theyrnet pob blwydyn o Denmarc ac vyrogaeth ynteu yr y ellŷng ef ae orderch yn ryd oy wlat. Ac y gyt a hynny y kadarnhau y pethen hynny arvoll a goyfflon kymmeynt a vu dogyn kanthaw. Ac gwedy galw y gwyrda megys y dywedpwyd uchot. o kytffynnhedigaeth y holl wyrda ellŷng a oruc Beli Wythlach en ryd o karhar ae orderch y gyt ac ef hyt yn Denmarc kan kadarnhau eu hamvot trwy arvoll a gwyfflon².

Ac gwedy gwelet o Veli nat oed nep yn y teyrnas a kyhytrey ac ev³ nac a urthwyneppay ydav namyn bot yn eydaw ef yr holl ynys or mor pwy gilyd. ef a kadarnhaus yna y kyvreythieu rywnathoed y tat. A y gyt a hynny kadarn a gwaftat yawnder a gwryoned a offodes ac a orchmynnos eu kade tros y teyrnas⁴. Ac yn wuyhaf kadu breynt y dynaffoed. a hynny o un ryw vreynt a theylygdaet ac a wnathoed Dyfynwal y tat ynteu kynnoc ef. A chanys kynhen ac amryffon

¹ A goedy eu dyuot y gyt. llawer o greu goact a ellygoyt o parth. Achynhebic y dygyydei y goyr brathedic: y yt gan vedelwyr kythym. Ac eissoes goruot a wnaeth y brytanycit. a chymell y llychlynwyr y eu llogeu. Ac yna y dygydydys pymthegmil o wyr bran. ny

dienghis hayach o nadunt yn diurio dianaf. Ac yna o v Reid y damweinys y vran kaffel un llog. Ac y hoyleys a honno parth a ffreinc. y getymdeithon ynteu. y rei ereill mal y dyceci eu tyghetuen y ffoaffant. B.

² Ac vedy kaffel o vely y uudugolyaeth honno a dyuo hyt kaer efravac o gyt gyghor y wyrda yd ellygoyt brenhin degmarc ac orderch yn ryd gan tragy-

wydael darestygedigaeth a theyrnet y gan vrenhined denmarc y ynys prydein. B.

y gelwis ev atto holl Sairi main ynys Brydain a gorchymyn ydynt wnaythyr y fyrd yn gyfraithlon o vain a chalch. Sef y gonaithbwynt un o nadynt or lle ida penryn cernio yr mor hyt ymhenryn bladon yn y gogled a hyny yw hyt ynys Brydain troi briv dineffyd a vai yn uniaen ar y fford. ac un arall a beris ev y genaythyr ar draes yr ynys nit amgen noc o gaer vynio ar lan y mor hyt ym horth hamon fev yw hene Northampton. A do y fford eraill a erchis ev y genaythyr yn reifgy ydynt ar vesfyr conglau yr ynys droi dineffyd hefyt val y llaill. A fan darvy y genaythyr ev a beris y cyfsegru a rodi ydynt vaint nodva. cans pey bynnac a gaffai un or ffyrd hynny er maint o gamai a onelai na leffaffai neb y leffair¹. ac yna y by Veli yn dangnosfedys yn goledychu. A Bran y vrawt goedy mynet y ffrainc yn ofalys achos trow oed ganta y deol oi vlat ai gyfoeth ac nat oed fford idaw y chaffel hi drychefn ac ni vydiait beth a onai. Ac yna ve aeth

BRUT G. AB ARTHUR.

a kyvodaiffey am y ffyrd kan ny wydyt pa dervyn oed udunt. Urth hynny y brenyn a vynnos gorthlad pob petrusder ac amryffon y orth hynny. A galw y gyt a wnaeth holl feyry maen yr ynys ac erchy gwneuthur y ffyrd hynny o veyn a chalch. un o nadunt o vor Kernyw ar hyt yr ynys hyt ym mor Kateneys yn y gogled. a honno trwy dynaffoed a kyvarfey hy yn unyaen. Ac y gyt a hynny ef a erchys bot arall ar traws yr ynys o Vynyw hyt ym porth Hamen a honno hevyt trwy dynaffoed a kyvarfey a hy yn unyaen. Ac y gyt a hynny hevyt ef a erchys gwneuthur dwy fford ereyll yn amryfcoew croesygroes. Ac gwedy darvot oll ef ac teilyghys wynt o pob anryded a breynt hyt na lavaffey nep gwneuthur ar rey hynny na cham na threys na farrat oy gylid. A phwy bynnac a vunno yn llwyr gwybot breynhyeu y ffyrd hynny keyffyt ef kyvreythyeu Dyvynwal Moel Mut yr rey a ymchwelus Gylgas o Kymraec yn Lladyn. Ac gwedy hynny a ymchwelus Alvryt vrenyn o Ladyn yn sayfne¹. Ac val yd oed Bely yna trwy hedech a tagneved yn wledychu. Bran y vrawt ynteu megys y dywedpoyt wchot a wuryt y traeth Ffreync yr tyr yn ovalus pryderus kanys gorthrum a thryft oed kanthaw yr ry dybol o tref y tat aq oe wlat ac oe kyvpoeth ac nat oed un gobeyth ydaw kaffae

¹ Ac yna kadarnhau a orpc ynteu kyfreitheu y tat. A gossot ereill o newyd. Ac yn penhaf yr temleu ar dinaffoed ar ffyrd. Ay peris genyuthur ffyrd brenhinael o vein a chalch ar hyt yr ynys o pen ryn kernys hyt yn traeth catneis ym prydein. Ac yn unniaen troi y dinaffoed a gyuarffei abi. A fford arall ar y llet. o vynyw hyt yn

norhampon yn unyaen troi y dinaffoed a gyfarfei a hitheu. A do y fford ereill yn amroscow yr dinaffoed a gyfarffei ac oynieu. Ac eu cyfsegru a rodi breint a noduau udunt mal y rodaffei y tat. A phoy bynnac a vynho gwybot y breinheu hynny ar noduau; darllect kyfreitheu dyfinael. B.

ar y daydecved march at dyffloc frainc a dangos y damoain tryan idao. Ac oedy naccau y nerthu o hono yr aeth ev yn union att dywffloc Byrgoin. A hono a vy laen ortho ac a rodes y gydmaithias ai gariat arno hyt nat oed yn y llys un cymaint y hanryded ac ev sev achos oed hynny ymhob peth ac a vnelai nac yn ryfel nac yn hedoch y bai y dangoffai ev voliant ac anryded hyt pan y caroed y tyofflaec ev yn gymaint a fai bai mab idao. cans gwr tec oed Vran o edrych arno. Ac aelodau hirvainion oed idao a bonedigaid oed a chyvrain a doeth val y gvedai idao vot. Ac oedy rodi or tyofflaec y gariat arno ev velly ac unverch oed ido ac yn ettifed idao ac ev a rodes hono yn vraic briot y Vran ac oni bai idao ettifed arall ado Byrgoin idao yn y ol ev ac o bai vab idao adao porth a nerth idao ev y orefgyn y gyfoeth y hun. A hefyt ydoed un o dyofflogion frainc oedy adao porth

BRUT G. AB ARTHUR.

dyvot traykevyn oy kyvoeth. A chan ny wydynt pa peth a wnaey. Sef a orud mynet at tywyfflogyon Ffreync a deudec marchauc gyt ac ef. a gwedy mynegy udunt y govut ar trweni ar kyvaroed ac ef. ac na chaffey nep kanwrthwy na nerth y gan un o honunt. Or dywed ef a aeth hyt at Segwyn tywyfflaec Bwrgoyn. ar gwr honno ac harvolles yn anrydedus ef. Ag gwedy trygao o honao a phreffwylyao y gyt ac ef kymmeynt wu y kytymdeythas ac ef ac nad oed er eyl gwr yn y llys a vey kyvurd ag ef. kanys ym pob negys nac yn ryfel nac yn hedoch clotvaor a molyannus yd ymdangoffey hyt pan ydoed y tywyfflaec yn y karu megys kyt bey map ydao¹. kanys gwas tec oed Vran oe welet oe pryt ac oe ofceth. ac aelodeu teyrneyd brenhynael ydao. Ac y gyt a hynny megys y gwedey doeth a chyvrwys oed yn hely a gweylch ac a hebogeu a gwedy y vynet ygkaryat kymeynt a honno gan y tywyfflaec. ef a vynnos rody y Vran unverch oed ydao hep ettyved arall yn y gwreycca. ac ony bey un map yr tywyfflaec dygwydao y kyvoeth oll y Vran gwedy bey varw y tywyfflaec. Ac y gyt a hynny hevyt adao porth ydao y orefkyn x kyvoeth yn ynys Prydeyn. Ac nad mwy yd adawey y tywyfflaec namyn y holl wyrda yn kyt duun yn adao yr un peth honno. Ac ny bu un gohyr y vorwyn a rodet y Vran a tetwyfflogyon y wlat a daryfyghafant a

¹ Ac val y dywelpeyt uchot y doeth bran y ffreinc. yn gyflaen o pryder a goul. am y dehol yn waradodydus o tref y tat y alltuded. Ac nat oed obeith gallu ennill y teilygdaet tracheuyn. Agedy menegi pop un o tywyfflogyon ffreinc ar neilltu ac na chauas na phorth na nerth. or diwed y doeth hyt

ar segyn tywyfflaec byrgoyn. A goedy gerahu ohonao y honno: kymeint a gauas o garyat a chedymdeithas y gan segyn agoyrda y teyrnas. Ac nat oed yr eil gor nes noc ef y tywyfflaec. hyny oed euo alunyaethei negesseu y teyrnas. Ac adofparthei y dadlyeu. B.

a nerth idae megis yntau. Ac yna y priodes Bran y voroyn ac velly tyffogion y wlat a darefnygaed idae. A llywodri y cyfoeth a roefbøyt idae orth y lae y hun i. Ac ni by vloydyn oedy hynny yn y vy vare y tyffæc. Ac yna rannaed Bran yr tyffogion oed yn y garu ev yr hynn daoed a dygaffai y tyffoc ar y taidiau heynt or blaen. Ac velly y reymoed ev y cariat heynt atto o achos y haelder ev. A chida hyny gonaythyr yr hen gorau gan oyr Byrgoin roi bøyt a diot y baob ac a delai ac ni chayit un porth ragdynt. Ac yna oedy bot yr anifer hynny yn gitun ac ev medyliaø a oruc ev pa vod y gallai ev gael ymdlal a Beli y vraot am a cnaethoed idae. Ac velly adae o baob borth a nerth idae y vynet y oresgyn y lle a vynnai or byt. Ac yna yn diochir cynyll llu maør a oruc a dyfot y ffrainc a gonaythyr cyngrair ar goyr hyny ar gael mynet ai lu trøy y gelaet heynt ty ac ynys brydain. Ac yna pan vy barot y llongau ar draeth fflandrys yr aethant yr môr ar goynt yn y hol yny doethant y ynys Brydain. A fan gigleu Veli vot y vraot yn dyfot a llynges vaør ganto cynyll llu maør a oruc ynte a dyfot yn y erbyn y ymlad ac ev. Ac yna val yr oedynt yn mynet y ymgyrchu y dayth Tonwen y mam attynt a bryffiaø a oruc hi trøy y bydinoed y gaiffio goelet Bran y mab o achos nas gvelfai er ystalym o amfer ac velly yn argrynedic ofnoc y cerdeys hyt

BRUT G AB ARTHUR.

llywodraeth y tyrnas a rodet ydaø i. Ac ny bu købyl yspeyt bloydyn gwedy hynny y bu vare y tywyffæc. ac yna goedy hynny tewyffogyon y wlat yr rey ry wnathoed Vran yn un ac ef o kytemdeythyas kyn no hynny ny ochelø eu gwneuthur yn reymedyc ydaø oy haylder kan rody udunt cur ac arsynt y tywyffæc ar swllt ry kynnullafey yn eu hoës cynteu kynnoc ef. Ac y gyt a hynny y peth moyhaf a karey y Bwrgwynyr haelder o dyut a dyavt. ac porth ny cheyt rac nep.

Ac gwedy darvot y Vran tynnu paøb attae ac en dwyn yn un ac ef. medyliaø a oruc pa wed y galley ef ymdyallia ar Bely y vraot am ry wnathoed o faraheden ydaø. Ac goedy mynegy o honaø ef hynny oy wyr ac oy kyvoeth kytdunnaø a wnaethant paøb ac ef a thyghu ydaø yd cynt y gyt ac ef y pob lle or y mynhey yn y byt. Ac ny bu un gohyr kyunullaø llw maør a oruc a chygretryaø a gwyr lfr:yne y vynet trwy eu gwlat hyt yn ynys Prydeyn yn hedoch. Ac odyna gwedy parattoy y llyghes ar traeth Flandrys ar y weylgy ay gyt a hyrovd wynt

i Sef kyffryø vr oed vran. tec oed o pryt a gofced. Adoeth achymhen oed adofparthus. Ac ethrelithus oed orth hely achøn ac adar ma y dylcei teyrn. Ar tywyffæc agauas yny gyghor rodi un verch aoed idae yn wreic y vran.

Ac ony bei etiued o vab. kanhyadu y vran y gyuoeth gan y verch o bei llyn noc ef. Ac o bei vab idae yten. Adae porth y vran y orescyn y gyuoeth chun. B.

y lle ydoed Vran yn fefyll a rodi y doylae am y vonegl ev a rodi mynych gyfan-
 aa a oruc hi a dywedyt val hynny trwy igvan ac oylae vy anoyl vab coffa di y
 deyrion hyn a signaist di arnynt. coffa di galon dy vam yr hon a thyc di naomis
 dan y gregis coffa di y trafel a gefais i yth ymdwyn di. Medol di hynny hodie
 er mwyn y creadur or nev ath vnaeth di dyro vadeyant yth vraet a fait ar llit
 a gymeraist ortho cans ni vnaeth ev y ti dim defnyd llit ac nis evo atheoles di
 oth wlat ath gyfoeth. Ac ni vnaeth ev dim cam y ti ac ni etholes ev di er goft-
 yngat arnat namyn er dy drychafu cans ger darostyngedic oedyt ti idae ev o ran

BRUT G. AB ARTHUR.

yn eu hol y dykynnasant yn yr ynys¹. A goedy hynny y dyvodedygaeth ef.
 Bely y vraet ynteu a kynnullos holl yeuenctyt ynys Prydeyn. ac a deuth yn y
 erbyn orth ymlad ag ef². a phan ydoedynt gwedy goffot eu bydynoed o pop parth
 ac yn kymyscu hayach ynachaf y mam yldeu oed vyw ettoa yn bryfyrac ac yn
 kerdet trwy y goffodedygyon vydynoed. ac ys ef oed eno honno Tonnen. a
 dyrvaer cheant oed arney goelet y map ny ry welsey trwy laer o amser. a gwedy
 y dyvot trwy ergrynedygyon kamen hyt y lle yd oed y map yn fefyll bere y
 breychyen a oruc am y wunugyl a damdyblygu damunedygyon kuffanau. a
 goedy hynny noethy y bronnen a vnaeth a dywedyt wrthau yn y wed hon ac
 ygyon yn llesteyryac yhamadraed. koffa dy arglwyd vap hep by koffa y bronnen
 hyn yr rey a segneyt ty ac ath vaeth koffa hevyt ep by bru dy vam yn y lle yth
 vnaeth di penfaer yr anwydewyn dyn or peth nyt oed dyn ac odyne ath duc dy
 yr byt. a dyrvaer poenen a doluryeu yn poeny vy ymyfearoed. Ac wrth hynny
 yr aghyvnertheu ar doluryeu a dyodeveys y ytrot koffa ty hedyw a dyro vadeu-
 cynt yth vraet a gorfrowys y gan y deebreusdyc yrloned y fyd kennyt. kany
 ny dyley bot un bar kenhyt yn y yrbyn. kan ny vnaeth ef. y ty un farhaet. Os
 ef dywedyt dy y mac ef ath dyholes ty oth wlat ac oref dy dat. eysyoes ot
 edrychy dy hynny yn graff ac yn karedyc ny cheffy un enwyred yndae ef. kany
 nyt ef ath ffocs ty hyt pan damweynhyey a vey waeth yt namyn dy kymmell y
 adae peth bychan ac ckyntu ar vey wuch. Darestyghedyc oedut gynt ydae ef
 ar ran o ynys Prydeyn. a phan golleyft hynny yth vnaethpoyt yn kyffelyp ydae.

¹ Ac odyne ny pen y vledyn. maro
 segyn. Ar gyrr a garei vran gynt o
 getymdeithas yn vaer. ny bu anhaed
 gantunt daresteg oc vryogaeth. A goedy
 tynnu paob yn un vedol ac ef. medylac
 aoruc dial ar veli y vraet y faract. Ac
 yna heb annot trwy gyghor y wyrda.

kygreirac aoruc a thywyffogyon ffreinc.
 val y kaffeit yn hedech kerdet trwy
 ffreinc. ac lu hyt y traeth fflandras y
 lle yd oed y llogeu yn paract. A goedy
 eu dynot yno yd helyafant hyt yn ynys
 prydein. B.

² A phan doeth y cheedyt ar veli.
 kynnullos aoruc ynteu ieuencit adeored

ynys prydein yn erbyn bran ac lyghes.
 B.

vechan or dyrnas a phan gollaiſt di hono ydeyt ti yn gynebic idaf ynté. Ac velly ev a vy achofyaſol ar dy drychafiat ti meon yrdas maer. cans moy yrdas yv bot yn duc o Byrgoin noc ar gyfran o ynys Brydain. Edrych di nat oi achos ev y tyfod y tervyſc cyntav ryngoch namyn ty di a dechrayoys pan acthoſt di y vyny merch brenin Llychlyn yn oraica ytt ac o north honno caiffio y digyfoethi ynteu¹. ac velly oedy dyvedyt o heni hi hynny vrtho trøy oſlo troi a oruc ynteu ar lonydoch a hedoch trøy y loyr vryt ai vedol a gonaythyr cynghor y vam a diot y helym ai benffefting iam y ben a dyfot hyt y lle ydoed Veli y vraet. A fan velas ynte y vraet yn dyfot ty ac atto boro y arvau odiertho a oruc ynte a mynet

BRUT G. AB ARTHUR.

ynteu yn vrenyn yn Bwrgwyn. ac wrth hynny pa peth a wnaeth ef y ty. onyt o brenyn hyn tlaot dy gwneuthur yn oruchel vrenyn. Ac y gyt a hynny hevyt y tervyſc a vu yr ryghoch nyt trwydaſ ef namyn trwyot ti y dechreoyt pan keyſyeyſt ty porth y gan Vrenyn Llychlyn y geysyaſ goreſcyn ar dy vraet¹. Ac goedy darvot ydy hy trwy ygyon hedychu y vedol a oruc Bran a tagnhevedu. ac oe vod dyot y penffefſyn ac y gyt ac vam dyvot parth ac at y vraet. Ac y gyt ac y gweles Beli hynny bot Bran a drech tagnheved kanthao yn dyvot attaf boro y arveu a oruc ynteu a mynet dwylav monogyl ac vraet. Ac yn dyannot kymmody a wnaethant a dyot eu harveu or bydynoed ac ygyt mynet y kaer Lundeyn. Ac yno goedy kymryt kyt kyghor pa peth a wnelynt. parattoi llyghes a wnaethant wrth gychwyn a llw kyffredyn y oreſcyn Ffreync ar holl wladoed creyll yn y amgylch wrth eu harglwydyaethu ac eu mediant².

Ac gwedy llythraſ yſpeyt blwydyn y kychoynaſant parth a Ffreync a dechreu anrethyao y gwladoed. Ac goedy klybot o hynny yn honneyt tros y gwladoed wynt amkynnullaſant y gyt holl vrenhyned Ffreync yn eu herbryn vrth ymlad a boynt ac cyſyoes oedy damwennyao y eudugolyaeth y Beli a Bran y Ffreync yn

¹ A phan welas tanwen ma y goeif-
fyon y bydynoed yn paraet. Ac yn
chwanhaec y ymgyaruot. bryſyaſ aoruc
hitheu trøy ergrynedigyon gameu hyt
yalle yd oed vran y mab a oed dam-
unedic genthi y welet. A noethi y
doy vron trøy dagreu a icuon. Ac
erchi idaf ef coffau pan yv yny challon
hi y creoyt ef yn dyn o peth nyt oed
dim. Ac erchi y charedic vab coffau

² Ac ar hyny. ſef aoruc bran hedychu
ac ufydau y vam. A boro y arucu y
vrthao. A dyuot hyt ar y vraet. A
phan welas beli y vraet y dyuot attaf

y poen ar gonyt a gaſfei nny ymdoyn
nae mis yny challon. A chan hynny
erchi idaf madeu y vraet y llit ar bar
a oed gantaſ vrthao. kany wnathoed y
vraet idaf ef deunydd llit. kanyſ beli ac
deholafei ef o ynys prydein mayn y
gamwed. ac aghymendaſt ehun. pan
duc brenhin llychlyn ain pen y vraet
y geifaſ y digyuoethi. B.

trøy aroyd tagnefyd. diot y arucu aoruc
ynteu a mynet doylav mynogyll eldeu.
A chymodi y deu lu y gyt. a dyuot y
gyt hyt yn llundein. B:

deylo ymenogl ai vraot. A chymodi yndiannot a orugant. Ac yna bore or lluoed y harvau odiwrthyn a chammol yr hedoch a mynet o dyno hyt yn Llyndain. ac yna cymryt y cynghor hoy ai goyrda. Sev oed y cynghor mynet y frainc a gorefgyn yr holl vledyd orth y mediant y hun. ac oedy ybot yn Llyndain vloydyn y codaffant ty a frainc a dechrau anraithio y gwladod a orugant. A fan gogle oyr frainc hyny ymgynyll a wnaethant holl frainc y gyt yr unlle ac ymlad ac hoynt ac y cafas Beli a Bran y vydygoliaeth a fo a oruc goyr frainc ai hemlit a oruc y Bryttaniait yny dalafant y brenin ai gymell y darostfong ydynt. ac yna deftryvio y cayryd cedyrn oll a wnaethant ac erbyn pen y vloydyn y darostfyngafant gobl or dyrnas. Ac oedy hyny y daethant ai lluoed ty a Rufain a dechrau gwasgaru y cayryd a orugant ar hyt yr Eidial ac yna gorefgyn yr holl vladod a orugant hyt yn Rufain¹. ar amser hony ydoed yn Rufain dau dywafoc ai hony oed Gabius a forcena ac yr haini y daroed gorchymyn llywodraeth y elat. Ac oedy goelet or haini na allai un genedl orthneb y groylonder Beli a Bran ac o gyt gynghor sened Ryfain y gonaethant dangnefed ac hoynt a rodi rodion mawr ydynt o arian ac aur ac adaw tyrnget ydynt bob bloydynt er cady y cyfoeth yn llonyd ydynt. Ac y cymerth Beli a Bran wyfion gantynt ar hyny. Ac o dyno y

BRUT G. AB ARTHUR.

wrathedygyon a ffoafant. ac yn y lle y Brytanyeyt ar Burgoynoyr goedy arveru-er uodugolyaeth ac hymlydafant y Ffreync hep orffoys hyt pan dalhafant y brenhyned ac eu kymmell wynteu y wrhau ac y wedu udunt. a chyn y vloydyn y keyryd ar dynafoc ar keffyll kedryn a dywreidyafant a gorefgyn yr holl teyrnas. ac or dywed goedy darvot udunt gorefgyn pob un or teyrnafoc wynt ac eu holl kynnullcitva a aethant parth a Ruveyn kan anreithyao y gwladod ar tyr dywyllodryon trwy yr Eydal¹.

Ac yn yr amser hony yd oedynt deu tywyfoc yn gwledychu Ruveyn. Sef oedynt yr rey hynny Gabyus a Phorsenna ac y llywodraeth yr rey hynny y darestyghey gwlat Ruveyn ac hamerodraeth. Ac goedy goelet o nadunt nat oed un wlat a alley gwrthoynebu dym y dywalder a chreulonder Bely a Bran o kyt-fynhedyaeth Senedwyr Ruveyn y doethant y erchy tagheved a dyunndep y ganthunt. ac yr kaffael hynny llawer o eur ac aryant yn teyrnget udunt bop bloydyn. a gwyfion y kadarnhau hynny. yr gadu udunt wynteu eu kyvoeth yn

¹ Ac ym pen yspeit goedy eu bot ygyt yn ynys prydein. oc eu kyt gyghor y kychwynnaffant parth a ffreinc a llu diruawr y veint gantunt. A chyt bei troy lawer o ymladeu y kymellaaffant holl tywyffogyon ffreinc yn wedaol

darystygedigaeth udunt. A chael y uodugolyaeth ar ffreinc gyt ac oynt kyn pen un oledyn y kyrchaffant parth a ruuein dan anreithyao aorthonepei udut. B.

daeth Beli a Bran ai llyoed ty a fermania. Ac yna vedy dechrau o nadynt ryfely ar y bobloed edifar vy gantyt yr amot a onathoedynt ar Bryttaniait a thorri a orugant a mynet yn borth y oyr fermania¹. A phan gogle Veli a Bran hyny lliðio a onathant yn vaer a chymryt y cyngbor pa vot ymledyt ar dau lu cans nit oed hawd omro y llu a dathoed o Ryfain ar cyngbor vy adaw Beli ar Bryttaniait oll gydaç ev y ymlad a goyr fermania a mynet o Vran ai lyoed ynte ty a Ryfain². A fan gogle wyr Ryfain hyny ymado a wnaethant a goyr fermania a chaidiaç y blaen ar Vran ai lu cyn y dyfot y Ryfain³. A ffan glywaç Beli hyny dyfot a wnaeth ev ai lu ar hyt nos yn y herbyn hoynt hyt o veon glyn coedaç oed ar y fford a llechu a oruc Beli ac lu yno ai ragot hoynt. A thrannoeth nachav oyr

BRUT G. AB ARTHUR.

hedoch¹. Ac goedy kymryt y gwyfflon ar hynny y brenhyned a rodes kygreyr udunt a troffassant eu bydynoed parth a Germany. ac gwedy dechreu o nadunt ryvelu ar y pobloed hynny edyvar wu gan wyr Ruveyn yr amvot ar rywnathoed-ynt a galu eu gleoder attadunt a mynet yn porth y wyr Germany². Ac goedy kaffael or brenhyned gwybot hynny mwy no meffur y bu trum kanthunt. Ac yn y lle kymryt kyghor pa wed yd ymledyt ar deu lu. kymeynt o amylder goyr o wlad yr Eydal a dothoedynt ac yn yd oedynt yn aruthred ofyn arnadunt. ac gwedy kymryt kyghor o nadunt. Beli ar Brytanyeyt a drygassant y ymlad a gwyr Germany. a Bran ac lu ynteu a kerdasant parth a Ruveyn y dyal arnadunt totty eu kygrheyr ac wynt³. Ac yn y lle goedy gwybot o wyr yr Eydal hynny yn dyannot ymadaç a gwyr Germany a wnaethant ac ymchoelut parth a Ruveyn. a cheysyaç blaen Bran kyn kaffael o honaç cyste orth y gaer⁴. Ac gwedy

¹ Ac yna yd oed Gabius. a phorcenna yn amherodryon yn ruuein. A phan welas y goyr hynny na ellynt ymerbyn-eit. a beli a bran. dyuot yn ntyd awnaethant y rodi daryftygedigaeth ac

² A goedy ymchoelut beli a bran y orth ruuein a chyrchu parth a germania: ediuarhau awnaeth goyr ruuein am wneuthur y rye tagnefed honno na rodi

³ A phan doeth y chcedel honno ar veli a bran. Sef awnaethant lliðyaç yn uoy no meint. Am wneuthur ac oynt y kyfrye teyll honno. A medyllyaç py wed y gellynt ymlad ar deu lu. Sef

⁴ A phan doeth diheurtyd or darpar hene ar y rufeinwyr. Sef awnaethant oynteu bryfyaç tracheuyn y geisfaç rufein

wfylldawt. Ac adaw teyroget udunt yno o ruuein pop bloydyn gan ganhat sened rufein er gadu tagnefyd udunt. A rodi goyfflon a chedernyt areu kywirdab. B.

eu goyfflon y uelly. Sef awnaethan troy teyll lludyaç yn eu ol. A mynet yn porth y wyr germania. B.

y kawfant yn eu kyghor trigyaç beli ar brytanneit orth ymlad a goyr germania. Ac y eu dareffog. A mynet bran a freine a byrgoyn gantaç y geisfaç dial eu teyll ar wyr rufein. B.

o vlaen bran. Ac adaw goyr germania. B.

Ryfain yn dyfot yr lle hono ac yno y goelynt hwy arvau y gelyniot yn disglaerio ar hyt y glyn ac yna ofni yn vaer a wnaethant gan dybiait mae Bran oed yno a goyr Byrgvin gydac ev¹. Ac yna y cyrchu yn gyflym a oruc Beli ac yn y lle fo a oruc goyr Ryfain a gado y maes cans ni chawffynt na gwisgaw y harfau na bydinao. ai hemlit a oruc Beli yn y dyc y nos yr aerfa ragdo³. ac yna gwedy cael y vydygoliaeth o Veli yr aeth ev hyt att Vran y vraot y trydyd dyd wedy idav eisted wrth gaer Ryfain. Ac yna wedy dyfot y dau lu orth y gaer ymlad yn dirving a wnaethant a chyn bai vaer y drygiau a wnelynt y wyr Ryfain ac hwynt a wnaethant gorogoyd wrth borth y gaer y grogi y gwyfflon oni rodynt y gaer y vynydd ai chynnal hi a orugant er hyny⁴. Ac caithiau ymledynt ai pairianau ac

BRUT G. AB ARTHUR.

mynegy hynny y Veli galo a oruc attav ei lu a hyt nos bryffysa a wnaeth hyt y mewn glyn a gavas o vlaen y elynyon y fford y deuynt¹. Ac yno llechu a wnaeth ac arhos eu dyvodedygaeth a phan yd oed y dyd trannoeth yn dyvot gwyr yr Eydal a doethant hyt yr un lle honno. Ac goedy goelet y glyn o nadunt yn echdywynnygu o arveu y gelynyon yn y lle kynhyrvu a orugant a thebygu y mae Bran ar Burgwynyr a gwyr Ffreync y gyt ac ef². Ac yna cyssyoes yn dyannot eu kyrchu a oruc Beli yn dyfflyvt ac yn wychyr. Ac ny bu un gohyr yr Ruveyuwyr goedy eu damkylchynu yn dyfflyvt ac yn dyarveu dyarvot heb un urdas yn dypryt kan ffo ac adav y maes. Ac yna hep wared a hep trugared eu herlyt ac eu llad a wnaeth Beli hyt pan duc y nos lleuver y dyd y kanthunt ac na ellynt eylenwi y dechreuedyg aerfa honno³. Ac ody na gan wudugolyaeth y kyrchos at Vran y vraot yn trydyd ydau yn ymlad ar kaer. Ac yna gwedy dyvot y deu lu yggt yn dyannot o pob parth yr dynas ymlad ar dynas ar kaer a cheyffiau y dyffryw. A hyt pan vei mwy gwaradoyd udunt dyrchavael ffyrch a gonaeth rac bron y porth a mynegy yr rey ym mewn mae yn yr rey hynny y crogynt eu gwyfflon ony rodynt y dynas⁴. ac ys sef a wnaethant wynteu kan tremygu

¹ A gwedy kaffel o veli y choedyl honno. Sef awnaeth ynteu ef ac lu y

² A phan doeth goyr rusein trannoeth yr glyn honno. Sef y goelynt y glyn yn echtewynnu gan yr heul y discleirav

³ Ac yna gwedy kyrchu o veli ynt yn diannot. Sef awnaet y ruseinwyr gwasparu yn diaruot a ffo y waradoydus.

⁴ A chan y uudugolyaeth honno yd aeth beli hyt ar bran a oed yn eisted orth rusein. Agwedy eu dyuot y gyt. dechreu ymlad ar dinas a briav y mureoed. Ac yr goradoyd y wyr rusein

nos honno eu pydyav ynteu y myn glyn dyrys a oed ar eu ford. B.

ar arveu eu gelynyon. A chymrao a aeth arnynt o tebygu mae bran ac lu a oed yn eu ragot. B.

Ac eu hymlit awnaeth y brytanyeit yn greulaon tra paraovs y dyd. Agencuthur aerua trom onadunt. B.

dyrchauel crogoyd rac bron y gaer a menegi udunt y crogynt eu gwyfflon yn diannot ony rodynt y dinas. A dyuot yn eu bewyllus. B.

waith eraill yn ymfaethu ac hŷynt ac ymlad a orugant o bob ford ac y gellynt. Ac yna goedy goeled o Veli a Bran hyny ennyn y lit a wnaethant ac erchi crogi y pedwar goyfl ar hygain or hai bonedicav yn y goyd gair bron y gaer¹. Sev yna a oruc goyr Ryfain llyniaethu y llu yn vydinoed a dyfot allan or gaer a roi cat ar vaes ydynt cans cenadau a dathoed at ŷyr Ryfain odiwrth y dau dywifac oedy cynyll y gwasgaredic lu a dywedyt y bot yn dyfot yn borth ydynt ac erchi ydynt na rodynt y gaer y vynynd er dim ac yna y dayth y bydinoed yn dau lu am benn y Bryttaniait a gwyr Byrgwin yn dirrybyd ac y gwnaethant aerva vaer². Ac yna pan celas Beli a Bran llad y cidvarchogion tristau a wnaethant a bydinae y goyr ai hannoc y ymlad ai gelynion ai gyrru ymbell yn y hŷl a wnaethant ac yn y dioed oedy lad milioed o bob ty Beli a Bran a gawffant y vydygoliaeth a lad Galins a daly forcena ar gaer a gawffant. A rannu y ŷellt a oruc Beli a Bran

BRUT G. AB ARTHUR.

eu meybyon ac eu hwyrion a chynnal y dynas arnadunt ac eu hamdeffyn eu hun. ac o amravaelyon kelvydodeu a pheryranneu yn erbyn eu peyryanheu wynteu. Gweythiau ereyll o pob kyvryw kenedloed ergydyeu yd ymledynt. Ac goedy goelet or brodyr hynny ennynnu o creulaen ag agar ŷylloned a wnaethant ac hep annot pery crogy pedwar gwyffyl ar rugeynt or rey bonhedykaf a dyledokaf o wyr Ruveyn. ac orth hynny gerthboythach a gleuach quant y gwyr o veun kanyis kennadeu Gabyus a Phorffenna rydoded attadunt a mynegy udunt y deuynt wynteu trannoeth y nerth udunt¹. ac arvaethu mynet or kaer allan ar rody kat ar vaes udunt. a phan ydoedynt yn goffot eu bydynoed ynachaf y tyeyffogyon hynny yn dyuot gwedy kynnullau eu gwasgaredic lu. Ac yn dyfflyvt kyrchu y Bwrgoyneyr ar Brytaneyt. Ac yn y lle y kydaetwyr a doethant or kaer allan. ac yn kyntaf gwneuthur aerva vaer o nadunt². Ac cyffyoed gwedy gwelet or brodyr aerva yr rey tryffau o peth a wnaethant. ac cyffyoed annoc eu kytemdeythyon ac eu kynnullau yn eu bydyn. ac yn vynyth eu kyrchu ac eu kymell trachevyn y kylyae. Ac or dywed goedy llad llawer o pob parth y vudugolyaeth a kavas y brodyr. Ac gwedy llad Gabyus a Phorffenna y kaer a

¹ A goedy goelet o ueli a bran goyr rufein yn ebyrygu eu goyfflon. Sef awnaethont wynteu gan flemychu o anrugaraec irlloned. peri crogi petwar goyffyl ar hugeint o dyledogyon rufein yg goyd eu rieni ac eu kenedyl. Ac

² Sef awnaeth goyr rufein oc eu kyt gyghor pan doeth y dyd trannoeth. kyrchu allan yn aruawc y-ymlad oc eu gelynion. Athra yttodynt yn llunauthu eu bedinoed: nachaf y deu amheraedyr yn dyuot megys y hedewffynt. goedy

yr hynny yn uoyaf oll parau awnaethant y rufeinwyr troy engiryolyaeth yn eu herbyn. kans kennadeu a doeth y gan eu deu amheraedyr y dywedut y doynt trannoeth y eu amdiffyn. B.

ymgynullau yr hyn ar adiagassei oc eu lla heb eu llad. A chyrchu eu gelynion yn dirybud drac eu keffneu. ar goyr y dinas or parth arall. A gneuthur aerva diruawr y meint or brytaneyt. B.

röng y cidvarchogion ¹. Ac yna vedy caffel y vydygoliaeth y trigieys Bran yn amheraodr yn Ryfain a darostong y bobl a oruc o anvaidraöl groylonder val y dycedyr yn ystoria goyr Ryfain ni thraythais i yma moy o nadynt cans gormod o vlinder vydai y traethu y gyt ². Ac yna ymhoeles Beli yn y ol ty ac ynys Brydain ac a llyod ev y dyrnas yn hedychlon y ran arall oi oes. Ac adnewdy y cayryd a oruc ymhob lle ac y beynt yn advaillo a gonaythyr eraill o neoyd. Ac ymyfc yr hain yr adailiod ev gaer ar lan avon vyfc ac yno ydoed archefgopty Dyfed. Ac vedy dyfot goyr Ryfain yr ynys hon y gelwit hi caerllion cans yno y

BRUT G. AB ARTHUR.

kymeraßant a chudyedyc ffwllt y kydaotwyr a rannafant y eu kytvarchogyon yn dytlaot ¹.

Ac goedy kaffael y vudugolyaeth honno Bran a trygos yn amheraodr yn Ruveyn yn dareftwng y pobyl o agklywedyc creulonder. A phwy bynnac a vynno gwybot y weithredoed ef ac dywed kanys hyforya gwyr Ruveyn ac traetha- wrth hynny y peydeys ynheu ac wynt kanys gormot o hyt a blynder adodon yn y gweythret honn pey yscryvennon. ac amadao am arvaeth ac am gweythret vy hunan ². Ac yna yd ymchwelös Beli hyt yn ynys Prydeyn. a thrwy hedoch a thagnbeved y gorffennöf ef dyewoed y vuched ac y llywus y wlat. ac adnewydu a oruc y keyryd a atveylant ac adeylat ereyll o newyd. Ac yn yr amferoed hynny ymplyth y weythredoed y lleyll ef adeylus kaer ar avon vyfc ker llaw mor Havren yr hon a elwyt tröy lawer o amfer kaer vyfc. a honno oed archef- copty Dyvet. Ac gwedy dyvot gwyr Ruveyn yr ynys y dyleot yr eno honno ac y gelwit kaer Llyon kanys yno y preßvylant y gayaf ³. Ac y gyt a hynny ef a wnaeth yg kaer Lundeyn ar lan Themys porth anryved y kyvreinroyd yr hon a eilw y faßion Belyn Eßgat. Sef yd hynny yg Kymeraec Porth Beli. ac ar warthaf honno y gonaeth Twr anryved y veynt ac y adanao dykynva yr llongheu addas

¹ A goedy gvelet o veli a bran llad aerua gymeint a honno oc eu march- ogyon. gleohau awnaethont vynteu a chymell eu gelynyon tracheuyn. A goedy llad milyoed o pop parth. y

² Ac yno y trigöys. bran yn amher- aodr yn rufein yn goneuthur yr ar- gleydiaeth ny chlyvöspoyt kyn no hynny y chreulonet. A phoy bynhac a uynno

³ Ac yna y kechoynnoys beli ac y doeth ynys prydein. Ac yn hedoch tagnouedus y treuleys y dryll arall oe oes. Ac odyna y kadarnhaod y keiryd ar keßtyll ar dinaßfoed or a uei reit. Ac y gonaeth ereill o newyd. Ac odyna

damweinöys y uudugolyaeth yr bryt- anyeit a llad Gabius a Phorcenna. A goerefcyn y gaer. ar hen föllt cudedic a oed yny gaer. honno a rannöyt y eu kedymdeithon. B.

goybot goeithredoed bran goedy hynny. edrychet eßtoriau goyr rufein. kan hy pherthyn ym traethu oweithredoed goyr rufein. B.

yd adeilavd ef kaer a dinas ar auon vyfc. yr hon a elwit tröy laver o amfer. kaer vyfc. Ac yno y bu y trydyd archefcobty ynys prydein goedy hynny. A goedy dyuot goyr rufein yr ynys hon. y gelwit. kaer llion. ar vyfc. B.

bydynt hwy yn triglo y gawaf. A hefyd yn Llyndain y gonayth Beli borth anryfedis ar lan temys yr hon a cleir Bilinſgat ac ar oarthav hono y gonaeth ev der anyaidraſl y vaint a forthva adas dano yn diſgynva yr llongau. A heſyt cyfraithau y dat adnoddod ev ym h ob lle. Ac ymrodri y virioned a orue ac yn y amſer ev y by amllder o aur ac ariant ymyſc y bobloed hyt na by y gyffelyb na chynt na choedy. Ac nydiwed pan dayth y dyd tervynedic y vynet or byt hon y lloſged y gorſſ ev ac y rodet y llyd¹ hyny meſn lleſter aurait ac y cladoyt yn Llyndain o amrafael gelvydyt ymhen y tor a dyvotboyd vryt. Ac vedy maro Beli y dayth Gorgant Varf-droch y vab ynte yn vrenin a gor hynaſs pryd oed hono a dilin gſaithredoed y dat a oruc a hedoch a gvirioned a garai ev. A phan gaiſſiau neb ryſely arno gleoder y gad a gymerai ac ymlad yn groylon ai elynion ai cymell y vedy idao ac yna brenin Daſſia a gaiſſiod adtal y dynged ev yr hon yſ oed yn y daly y dat ev ac ni fynnai y daly idao ev². Sev a oruc ynte mynet a llynges ganto am ben brenin Daſſia ac ymlad yn groylon ar bobl hynny a llas y

BRUT G. AB ARTHUR.

y orſſowys. ac y gyt a hynny atnewydau kyvreythyeu ey tat em pob lle trwy y teyrnas o waſtat wryoned. Ac en y oes ef kyn kyvoethoked wuant paob yn y kyvoeth o eur ac aryant ac na chynt na chwedy y kyſſeſyp. Ac gwedy dyvot tervyn y wuched y vynet or byt honn ef a loſcet y corſſ ac ludo a kuduyt em meſn lleſtyr eureyt ym pen y twr racdyvodedyc ar ry wnathoed ef yg kaet Lundeyn a hynny o anryved kelvydyt¹.

GURGANT VARYF TWRECH.

Ac gwedy maro Beli yd urdet Gorgant Varyf Twrch y vap yn y ol ynteu yn vrenyn. Gwr hynaſs prud. A thrwy pop peth erlyn a wnaey gweythredoed a gwryoned a thagnheved a karey. a phan delynt y elynyon y ymlad en y erbyn glewder a kymerey a aghreyſſt y tat a chreulaſn emladeu a dyporthey a chymell y elynyon a wnaey ar dyledus dareſtyghedygaeth. Ac ymplyth llawer oe weythredoed ef a damweynyſs brenin Denmark yr hon a taley teyrnget oy tat ef keyſſyao y attael raedao ynteu a hep vynnu talu dyledus ufudyath ydau. A throm y kymyrth Gorgant hynny arnao². Ac yn y lle parattoy llyghes a

¹ A beli a wnaeth y porth yn llundain enryued y weith. Ac oe euo ef etea y gelwir ef porth beli. y danao ef y mac diſcynua y llogeu. Ac yny oes ef y bu amyllder o eur ac aryant. megys

² A goedy maro beli: y doeth Gorgan varyf torech y vab ynteu yn vrenhin. Gor a euelychoys goeithredoed y tat tro tagueuyd amender. A chynhal y teyrnas rac eſtraſn genedyt yn prud.

na bu y gyffelyb yn yr oeffoed goedy ef. A phan doeth y diwed ac uaro. y lloſcet y eſcyrn yn lludo. Ac y dodet y myn lleſtyr eur ympen y tor awnaethoed ehun yn llundein. B.

A chan kymell y elynyon yn dyledus y dareſtvg idao. Ac ym plith y weithredoed y damweinoyſs nakau o vrenhin denmark y teyrnget a talyſſci y tat. Ac a dalyei ynteu y talu idao. B.

brenin a goffot y vlat yn gaeth idav ev y hun vel y byffai y dat or blaen¹. Ac velly val ydoed ev yn dyfot y drev trov ynyffloed Orc y cyfarvy ac ev dec llong ar hugain o vyr a gwraged ac vedy gwybot o honav y dyfodedigaeth hwynt ymafael a oruc y brenin yn y tywffloc yr hen a elwit Barthlome ac erchi navd idav a oruc honno a dywedyt y deol or Yfbaen ai vot yn trailo y moroed yn caiffio lle y bressyoliau yndo ac erchi a oruc ev y Wrgant ran or ynys hon y bresswyllo rac diodev mordv gwallgi a vai hoy cans blydyn a hanner y byffai ar y wailgi er pan dathoed oi vlat². Ac velly pan wyby Wrgant y dyfodiat a pha genedlaeth ydoed ev a danvones genat gydac hwynt hyt yn lwerdon yr hon oed diffaith yna a rodi hono ydynt o hynny hyt hediv. Ac yna amlhau a orugant a chyfanhedy y lle hono ac er hynny hyt hediv y mae ettifedion yr haini yn lwerdon. Ac yna

BRUT G. AB ARTHUR.

mynet hyt en Denmarc ac o kaletaf ymladen ef a ladaed y brenyn ac a orefcynnus e gwlat ac ae kymhellus ar y hen taledygaeth teyrngt ydau¹. Ac yn yr amser honno pan ydoed yn ymchvelut adref goedy e vudugolyaeth honno trwy enysied Orc ef a kavas dec llong ar rugeynt en llaen o wyr a gwraged ac goedy govyn o honav pa le pan dewynt. ac ed hanoedynt o honav ef a doyth Partholym eu tewysfawc wynt ac adoly rac bron e brenyn ac erchy tagheved a thrugared y ganthav. A dywedyt a oruc ry dyhol ae ry wrthlad o tervyneu er Hyspaen ae vot yn kylchynu ac yn crwydrau moroed yn keyffyo lle y preffwyllyu ynthav. ac erchy a oruc y vrgant ran o enys Prydeyn y preffwyllyu yndy rac y vot yn godef tymheffyl a mordv gweylgyoed a vey hwy. kanyu blwydyn a hanner ar lythrasfey yr pan dyholysfyt oy vlat ag yn gwybyu trwy yr eigiaen². Ag gwedy gwybot mae or Hyspaen pan hanoedynt ac gwybot yr arch ed oedynt yn y hadolyn ef a rodes kyvaroydyet gyt ac wynt y dangos y Werdon udunt yr hon a oed dyffeythoch yr amser honno hep nep yn y chyvanedu. ar rody honno udunt. ac odyna amlhau a thyvu a wnaethant yndy a gwledychu yndy yr hyany hyt hedyw. Ac gwedy eyleneu o vrgant varyf torch dyuoed y vuched ef y gyt a tagheved a hedoch ef a kladyt yg kaer Llyon ar Wyc yr hon goedy marv y

¹ Acheweirav llyges a oruc gorgan a mynet hyt yn denmarc. A goedy creulaen ymlad a llad y brenhin y

kymelloys y bobyl y wedaol darystygedigaeth idav. ar teyrngt val kynt y ynys prydein. B.

² A phan yttoed yn dyuot parth ac ynyssied orc tracheuyn. nachaf yn kyuaruot ac cynt dec llog ar hugeint yn llaen o wyr a gwraged. A goedy gouyn udunt o pyle pan hanoedynt. A phyle yd cynt y kyuodes eu tywysfawc ac adoli y vrgant. Sef oed y eno. bartholonn. Ac erchi navd idav. A dywedut

a oruc y rydeol or yspaen. Ac bot ulodyd a banher yn krydrau y moroed yn keislaw lle y kyuanhedu yndav. Ac erchi idav ran yn usyd darystygedic o ynys prydein y chyuanhedu dan tra-gvdaol geithicet yr neb a uei vrenhin arnei. kany ellynt diodes mordv yn vey no hynny. B.

wedy terwyny byched Gorgant ai varo ynghacrlion ar wyfc ac yno y cladoyt ev yn y lle y gwnathoed ev laver o gadernit wedy maro y dat ev¹.

Ac wedy maro Gorgant y cymerth Cyhylyn y vab ynte goron y dyrnas ac ev ai llywiod hi yn hedoch dangnofedys tra vy vyo ai wraic ynte a elwit Marfia a dysgedyc oed hi ymhob celvydyt a hono a gafas pob peth o anryfedodau hi ai gwr priod o athrylithr y gyfraith yr hon a elwis y Bryttaniait cyfraith Marfia a hono a droes Alvryd vrenin or Gymraec yn Saefnec ac ai gelwis hi Maicheneange o iaith y Saefnec². Ac wedy marw Cyhylyn y trigiwys llywodraeth y dyrnas yn llaw y wraic ev ac yn llaw Saefnyllt y mab hi cans nit oed oet ar y mab hi pan vy varw y dat faith mlwyd ac ni allai ev herwyd oet lywiao y dyrnas ac am hyny y gadoyt y vam gidac ev o achos y doethineb hi ac wedy maro y vam y cymerth Sayffyllt goron y deyrnas. Ac wedy ynte Cynvarch y vab a vy vrenin. Ac wedy ynte Daned y vraot a vy vrenin. Ac wedy Daned y dayth Moryd y vab ynte yn vrenin cans mab oed hono idav ev o gariadwraic a hono gwr clodvaer canmoledic

BRUT G. AB ARTHUR.

tat a lavuryaffey ynteu y hanrydedu ai thekau o adeilyadeu a muroed a cheyryd arderchaoc¹.

CUBELYN VAB GWRGANT.

GWEDY maro Gorgant Varyf Torch y kymyrth Cubelyn y vap ynteu llywodraeth y teyrnas yr honn ac traethos yn hygnaos ac yn war hyt tra eu yn y oes. a gwreyc vonhedyc doeth oed ydau a elwyt o enw Marfia a dyskedyc oed yr holl kelvydodeu. A honno ymplyth llawer o agklywedyc pethau a dychymygos o phryaot ethrylyth hy a kavas y kyvreyth a elwyt yr rwng y Brytanyeyt Martyan. Ar kyvreyth honno ymplyth petheu ereyll a ymchwelos Alvryt vrenyn o Vrytanaec yn Sayfnec ac a elwys Mechenlage². Ac gwedy maro Cubelyn llywodraeth y teyrnas a trygaod yn llaw y racydwededyc vrenhynes honno. ac oy map a elwyt feyffyll. ac yn yr amser honno feyth mlwyd oed feyffyll. ac wrth hynny nyt oed adas y oedran y llywodraeth y teyrnas. Ac o achaw hynny kanys grymus o kyghor a doethinep y kymyrth y vam holl llywodraeth y kyvoeth yn y llaw ehun. a phan aeth hytheu o leuwer e wuched hon feyffyll a kymyrth coron

¹ A goedy goybot eu neges. truanhan a wnaeth gorgant wrthtunt. Ac anuon kynarydyt udunt hyt yn iwerdon a oed diffeithle yna y rodeis gorgant yr ynys honno yr goedyd yn gyniaf eirot. Ac yna yd aethant hyt yn y werdon.

² A goedy gorgan y doeth kuhelin y uab ynteu y vrenhin. A hyt tra paracyys y oes. yn tagnonedus y traethoys y teyrnas. A marcia oed eno y wreic. A honno ce ethrylith a dechymygyys

Ac y kynhydaffant yr hynny hyt hedio. Ac yna y doeth gorgant y ynys prydein. Ac yno y bu uaro. Ac y cladoyt yg kaer llion ar wyfc. y lle ar daroed idau ef y teccau. B.

kyffreith. Ac alwei y brytanyeyt kyfreith marcia. Ar gyfreith honno a troes aluryt vrenhin o gymraec yn saefnec. B.

vy nadymrodassai yn ormod mewn croylonder cans pan lidiai nit arbedai ev neb ac nas lade os galle a thec oed ev a hael am rodion ac nit oed yn y deyrnas un gwr dewrach noc ev meyn ymlad¹. Ac yn y amser ev y dayth Morien a llu mawr ganto hyt y gogled a dechrau anraithiaŷ y wlat. Ac yna y dayth Moryd yn y erbyn ai lu ynte. A mwy a ladoed Moryd o nadynt noc a ladoed yr holl lu. Ac wedy gorvot o honaŷ a chael y vydygoliaeth ni dewis ev un dyn byw or llu ac y erchis ev dwyn pob un atto ar ol y gilyd y gael y llad ac wedy y llad y blingo a gorffwys ychydic a oruc ac erchi blingo yr hai eraill yn vyw ac wedy hyny y llosgi. Ac yna ev a damhwainod dyfot ryw groylonder y difa y diraidi ev ai enwired. cans ev a dayth odiwrth vor Iwerdon ryw anifeil ni allŷt erioed gyflewni y groylonder a honno heb orphwys a lyngcai dynion a nifailiaid fford y cerdai. A fan giglau Voryd hyny ef aeth atto y hun y ymlad ac ef ac ni thygiwys idaŷ cans pan darvy idaŷ droylao y cwbl oi arvau y neffaed y bwystvil

BRUT G. AB ARTHUR.

y teyrnas. Gwedy Seyffyll Kynvarch y vap a doeth yn vrenyn. Ac yn ol Kynvarch y doeth Dan y vraot ynteu yn vrenyn. Ac yn ol Dan y doeth Morud y vap ynteu yn vrenyn a honno dyrvaŷ oed meynt y clot ac haelder pey nat ymrodey y ormod creulonder. A phan lyttyey ny arbedey y nep yn y lladey o chaffey o arveu ac ergydeu y veynt honno. Ac y gyt a hynny tec oed o edrych arnaŷ a hael yn rody. Ac nyt oed yr eyl a vey kyn deuret ac ef yn y teyrnas or a alley ymkverbynnyeyt ac ef¹. Ac yn y amser ef y doeth brenyn Moryan a llw mawr kanthaŷ yr gogled a declreu anreythiaŷ y gwladoed. Ac yn y erbyn y doeth Morud a holl kynnullcytva ac yuencŷt v teyrnas oed eydaŷ ef ac yn dyannot ymlad ac ef. a mwy a ladod ef ehunan nor rann wuyaf oe lŷ. Ac gwedy kaffael o honaŷ ef y vudugolyaeth ny dyenghys un yn vyw nys lladey. kanyŷ erchi a wnaey dwyn attaŷ yr un hon yn ol y gilyd hyt pan vey ehun a lladey oll ac o hynny yd eylanwey ynteo y creulonder. Ac gwedy blynaŷ o honaŷ gorffowys ychydyc a oruc a gorchymyn eu blyghaŷ yn vyw. ac gwedy blyghyct eu llofey. Ac ymplyth hynny a phetheu ereyll oy dywalder ac creulonder ef a doeth ac a damweynyŷ ryw anthyghetven ydaŷ y dyal y enwyred arnaŷ. Ac ys ef oed hynny ryo vwystvil a deuth y ōrth vor ywerdon. ac ny chlywyt eeryoet kyvryw anyveyl y creulonder. a hono hep orffowys a lyghasey y tyr dywyllodron a preffoilyent ker llav y weylgy. Ac gwedy klybot o Vorud y chwedyl honno ef a

¹ Goedy marŷ kuhelyn y doeth y vrenhinyaeth yn llav varcia a feiffyll y mab. kanyt oed ar y mab oet nam feith mloyd pan vu varo y tat. Ac ōrth hyuny y gadŷt y vrenhinyaeth yn llav y wreic kans doeth ethrelithus oed. A goedy marŷ marc a y bu yn vrenhin feiffyll. A goedy feiffyll y doeth kyn-

uarch y vab yn vrenhin. Ac yn ol kynuarch. y doeth. dan y vraot ynteu yn vrenhin. Ac yn ol dan. y doeth morud y vab yn vrenhin. Ar gŷr honno clotaŷr uu pei nat ymrodei y greulonder. pan littyei nyt arbedei neb mwy noe gilyd. Teg oed ynteu a hael. Ac nyt oed un dyn dewrach noc ef. B.

atto ai lyngau yn vyo megis y llyngau bysgodyn mawr un bychan¹. A thrimaith a vy idao ac un o nadynt a elwit Gwrviniaw. A hono a gymerth goron y dyrnas a gwr da oed honno cans nit oed neb a garai gyfiawnder yn vwy noc ev. Ac velly trwy holl dinesfyd ynys Brydain adnewdy y temlau a oruc ev ac adail craill o newyd. Ac yn y oes ev amyl oed aur ac ariant ac anoc a wnai ev yr cyffredin lasfrio y dayar ac ynte ai cadwai hwynt rac y neb wnaythyr cam ydynt oi arglwyddi ev ai fwyddogion, ar gwaiffion ievainc a gyfoethogai ev o aur ac arian val na bai rait y neb draiffio y gilyd. Ac yna maro vy Wrviniaw ac yn Llyndain y cladeyd. we yn y ol ynte y dayth Arthal yn vrenin y vraot ynte ac nit oed debic y defodau ev y vraot arall cans y bonedigion dlyedawc a darostfyngau ev ac anvonedigion a drychafai ar anryded ac anraithiaw y cyfoethogion ar cyfiawntion ai cymell y roi teyrnget idao ev. ac yna y codes gwyrda y deyrnas yn y erbyn ai wrthlad ev ymaeth oi vrenhiniaeth. A gwnaythyr Eleidir y vraot yn vrenin ai alw a wnaethant Eleidir vawr o achos y drygared a oruc ev ai vraot cans wedy myned pym mlyned haibio velly ydoed Eleidir yn hely yn forest llwyn y cladyr

BRUT G. AB ARTHUR.

deuth chunan y ymlad ar bwystfyl honno. Ac gwedy treulyao o honno eu holl arveu en over er enyveyl honno ac sawyn en agoret ac kyrchos ac ac llyghos megys pyfc bychan¹.

GORVYNNAWN.

Pym meyb hagen a anadoed ydau a hynaf o nadun oed Gorrwynnaw a honno a kymyrtli llywodraeth y teyrnas. kanys nyt oed yn yr amfer honno gwr yawnach noc ef namwyn a karey gwryoned nac a lywey y pobyl en karedygach. kanys gwaflat oed y voes ac devodeu ac anyan. a dyledus anryded a taley yr Dwyweu. ac unyawn wryoned yr pobyl. a thrwy holl teyrnas yays Prydeyn templheu y dwyweu yn y dynaffoed a stacydey ac ereyll o newyd a adeyley. ac yn y holl amferoed ef kymmeynt a wu o amylder a ryodres yr ynys o verthed a golut ac nat oed nep un or ynyffed yn y chylch a gyffelypyd ydy kanys annoc a wnaey y brenyn e tyr dywollodron y dywylliao y dayar ac eu hamdeffyn rac treys eu harglwydy. Ar gweysyon yeuync dewr ar ymladoyr a kyvoethogey o cur ac ariant a meyrch ac arveu hyt nat oed reyt y nep gwneuthur kam na threys ey gilyd. Ac er rwng y gweythredoed hyn a llawer o devodeu da ereyll talu

¹ Ac yn y amfer ef y doeth brenhin moren yr gogleid a llu mawr gantao. Ac y doeth morud yny erbyn. A goedy bot ymlad y rydut y kauas morud y nudugolyaeth. Ac erchi a oruc doyn paeb o eilynion wedy y gilyd attao y eu llad y gyflenwi y greulonder. A hyt tra vei yn gorffoys, yd archei eu blygav yn vyo rac y vron. A goedy eu

blygav eu llofci. Ac ar hynny y doeth ryo uwyfuiil athrugar y ucint y orth vor y wendon. A dechreu llyncu y gyuarffci ac ef o dyn. Ac y aeth ynteu chun y ymlad ac euo. A goedy treulao y arucu yn ouer y llynckoys yr anieuil ef mal pyfcodyn. Ac o hynny allan ny welat nac ef nar enefeil. B.

ac yna y cyfarvy Arthal y vraot ac ef yn diarwybot idaw yr hon a daroed y deol or deyrnas wedi y vot mewn fwrn o wledyd yn caiffio porth y orefsgyn y cyfoeth ac ni chawffai ev dim. Ac am na allai diodev angenoetid yn hwy ymhoelod ev yr ailwaith y ynys Brydain a dauddec marchog gidac ev y gaffio gwelet cyd-maithion. A phan y gwelas Eleidir ev yno rydec a oruc atto a mynet dwylo ymonegl ac ev yn garedic gan y gyffanau ac wylo a oruc Eleidir o achos y vraot oi vrenhiniaeth a maint vyffai y anghyfnherth. Ac yna y duc Eleidir y vraot

BRUT G. AB ARTHUR.

dylyet yr annyan a oruc ac or lleuver hon ed aeth. ac yg kaer Lundeyn y cladwyt¹.

ARTHAL.

A GWEDY Gorvynyaon y deuth Arthal y vraot ynteu yn vrenyn. ac ym pop peth hagen gwrtheynep oed y weythredoed y vraot. kanys yr rey bonedyc as dyledawc a lavuryey ef 'eu hyftong ar rey anvonedyc anyledawc a urdey ac a dyrchafey er rey berthaoc a chyvoethawc ef ae anreithyey a chynnullaw anthervynedyc Swllt. Ac goedy goelet o wyrda y teyrnas hynny ny allasant y dyodet a vey hwy. namyn en kytdunn kyvody yn y erbyn ae orthlad o kadeyr y teyrnas.

Ac urdaw Elydyr y vraot yn vrenyn yr honn gwedy hynny o achawc y trugared a wnaeth ae vraot a elwyt Elydyr War². Ac ys ef oed hynny gwedy y vot ef yn llywyaon y teyrnas trwy pym mlyned. dywyrnaot o damweyn yd oed yn hely yn fforest llwyn y Caladyr ef a kyvarvu ac ef Arthal y vraot yr honn a dyholysfyt or vrenhynyaeth. gwedy ry crwydrau pob gwlad yn keyssyaon nerth a chanwrthoy y orefsgyn y gyvoeth trachevyn. a hep kaffael dym. A gwedy na alley a vey hwy dyodet yr aghenoctyt ar dodaed arnaw ymchwelut drachevyn y ynys Prydeyn a wnathoed. a dec marchaoc y gyt ac ef. ac yn mynet y owuy y gwyr rywueffiat kydemdeythyon neylltuedyg ydau gynt ac yn kerdet trwy y koet honno y kyvarvu ac Elydyr y vraot yn dyarwybot. Ac y gyt ac y gweles Elydyr ef redet a oruc a

¹ A phymp meib a uu y uorud, A hynaf oed gorboniaon. A hono a gymyrth llywodraeth y teyrnas yn llaw. A hono a uu tagnouedus ac araf. Ac ymlaen pop peth y talei teilog anryded y dweu. Ac uniaon wirioned yr pobyl. Ac attnewydhau temleu y dweu ar dinafoed a oruc. a goneuthur ereill o

² A goedy marw gorboniaon yn llundein. y drychauyrt arthal y vraot yn vrenhin. Ac nyt tebic vu ef y vraot kyn noc ef. y bonhedigyon a estygheir. Ac ar andylyedogyon a urdei. A goedy

newyd. Ac yn yr amfer honno kym-eint uu amylder eur ac aryant a goludoed ereill. Ac nat oed un or ynyffoed a allei ymgyfflybu idi. Ac ym pen hynny oll y kyuoethogei ynteu yn hael pawb or tlodyon mal na bei reit y neb. wneuthur treis na lledrat na chribdeilei ar y gilyd. B.

na allwys y dyledogyon y diodet duunaw yny erbyn awnaethant ae diwreidaw o gadeir y teyrnas y ymdeith. A dodi elidyr y vraot yny le. B.

gydac ev y dinas Alclwt ai gydio yno mewn ystafell¹, a chymryt a oruc Eleidir arno vot yn glav ac anvon cenadau a oruc y bob lle dros wyneb ynys Brydain y erchi y baeb or tywffogion dyfot y ymwelet ac ev. Ac wedy dyfot paeb hyt ynghaer Alclwd erchi a oruc yr porthor na ellyngai atto onit un ar unwaith a dyfot yn distaw rac bot yn vlin ar les y ben ev glywet gormot fon a chredy o baeb hyny. Ac yna y gorchmynai Eleidir y wnaethwyr y daly ev a thorry y ben oni wrhai y Arthal ailwaeth megis y byaffai gynt ac velly wedy cadarnhau o nadynt trwy aniodau ai begeth y tanguosfedawd ev baeb yn hedychlon ai vraet². Ac yna y dayth Eleidir at y vraet y gaer Efrawc ac a gymerth y goron iam y ben y hun ac ai roes am ben Arthal y vraet ac o hyny allan y gelwit ev Eleidir vaot³. Ac wedy hyny y by Arthal yn vrenin deng mlyned gan wellhau y dryc defodau anathod or blaen. Ac o hyny allan perchi bonedigion a oruc a goftwng anvoned

BRUT G. AB ARTHUR.

mynet dwylaw monegyl ydau. a rody llawer o Cusfaneu ydau. Ac gwedy wylaw a chwynaw yn hŷr y trueny ac aghyfnertth ef ac duc canthaw hyt yg Kaer Alclud. ac ac kudyus yn y Castell¹. a gwedy hynny dychymygu a wnaeth ei fot yn glaf. ac anvon kennadeu a wnaeth tros pob gwlat yn ynys Prydeyn. ac erchy y bawb or tewysfogyon a oedynt adanaw ef dyvot oe edrych. Ac gwedy dyvot o pawb hyt y dynas erchy a oruc y pob un ar neylltu dyvot attaw oy ystafell yn tawel a hep ffrost. kanys a dywedey bot yn argywedus oy pen o delhynt llawer y gyt o nadunt. Ac ys ef a oruc pob un o nadun kedu hynny a dyvot pob un ol yn ol megys y harchaffey. A megys y delhey pob un y gorchmynney Elydyr yr gwafanaethoyr oed offodedyk kanthaw y hynny kymryt pob un mal y delhey a llad y pen ony wrhaey eylweyth y Arthal y vraet. Ac velly y gwnacy y pob un ar neylltu. Ac y velly yn yd oed kymherved ovyn y tagnevedus paeb ac vraet². Ac or dywed gwedy kadarnhau y kerennyd honno y tygthynt Elydyr a kymyrth Arthal y vraet ag ac duc kanthaw hyt yg kaer Efrawc ac yno y kymyrth ef koron y am pen ehun ac dody am penn y vraet ac wrth hynny y kavas ynteu yr enw bennu o hynny allan Elydyr War³. ac o dyna dec mlyned y bu Arthal yn

¹ Ac ym pen pump mlyned goedy y vot yn vrenhin. yd oed yn hela diwarnawt yn fforestloyn y kaladyr nachaf arthal y vraet y gwr a dyolaffit oe vrenhinyaeth goedy ryuot yn crydrau

² A chymryt cleuyt arnaw awnaeth elidyr. Ac anuon ar y holl wyrda y erchi udunt dyuot y cybot. A goedy eu dyuot yn lloyr hyt y dinas. Erchi y pop un onadunt dyuot y ymwelet un ar

³ Ac o dyna y doethant hyt yg kaer efrawc. Ac yna y kymyrth elidyr y goron y am y pen ehun. Ac y dodes am pen

goladoed ereill am y geisfyaw y gyuoeth tracheuy. Ac ny chawfei dim. Sef a wnaeth elidyr truanhau orthaw ac doyn gantaw lyt yg kaer alclud ac dodi nny ystauell ehun. ymgaeledus. B.

ol y gilyd. Ac y delhei pop un. gorr yn paraot gantaw y eu daly ac y eu llad ony erheynt y arthal. A goedy gela hynny ac ofyn eu llad. y gorchaynant y arthal. B.

y vraet. Ac orth hynny y gelwit ef elidir war. B.

a gado y baob y cidio y hun a chynnal gwirioned ym hob lle ac ynghaerllyl y cladoyt¹. Ac yna ailwaith y drychafoyt Eleidir yn vrenin. Ac yna y dayth y dau vrodyr ieyav y ymlad ac ev Owain a ffrodyr a llu mawr gantyt a chael y vydygoliaeth a wnaethan a daly Eleidir a mynet ac ev y Lundain yngharchar a rann y gyfoeth ryngtynt fev y dayth yn ran Owain o hymyr hyt y gorllewyn nit amgen Lloegr a chymry a cherniw. a ran Bredyr oed o hymyr hyt y gogled ar gogled oll. Ac ymben y feith mlyned y by varv Owain ac y dayth y vrenhiniaeth oll yn llav Bredyr ac y llywiodd ev y deyrnas yn dangnosedys megis na chofait am un oi vrodyr ac y by varv Predyr. Ac yna y cyrchoyd Eleidir oi garchar ac y gwnaethbwyt yn vrenin y drydyd waith. Ac wedy trolyo y amfer

BRUT G. AB ARTHUR.

gwledychu a pheydya a wnaeth ar dryc devodeu a wueffynt arnav gynt. ac ody na allan anrydedu y bonedygyon ar dyledogyon ac estwng er rey anyledavc a thalu y pawb y dyltet. Ac or dywed y bu varw ag yg Kaer Lyr e cladwy¹.

Ac yna yr eylweyth yd etholet Elydyr yn vrenyn. ac eyslyoes hyt tra ydoed ef yn erlyt gweythredoed a devodeu Gorrwynyaen y vraot yr hynaf yn holl dacony. y ddau froder yeuaf ydau Iugeyn a Pheredur a kynnullaffant llw mawr arvaoc o pob parth ac a dechreuaffant ymlad ac ef. Ac gwedy arveru o honunt or vudugolyaeth wynt a dalyaffant Elydyr War ac ac carcharaffant ef mewn Twr yg kaer Lundeyn. a goffot keytweyt oy kadw. ac ody na yr rannafant hwynteu y teyrnas yn dwy ran yr rygthunt. ac yslef y dygwydos y ran Iugeyn o Humyr hyd y gorllewyn. Sef yw hynny Lloegr y Chymry a Chernyw. Ac yn rann Peredur y dygwydos o Humyr hent y gogled ar Albae oll. ac gwedy llythraw feyth mlyned marw wu Iugeyn ar teyrnas oll a dygwydos yn llaw Peredur. ac gwedy y vot yn vrenyn ar kwyl o ynys Prydeyn ef ac llywyaed yn hygar amrhydedus megys yd oed amlac y vot yn well noy holl vrodyr kyn noc ef. ac na choffeyt kevey Elydyr rac dabat arglwyd oed Peredur. Ac eyslyoes kan ny wuyr agheu arbet y nep hy a deuth o dyfflyvyt redec ac a duc Peredur or wuched honn². Ac yn y lle yna y kymerwyt Elydyr oy carchar ar trydewayth yd urdwyt ef yn vrenyn. Ac gwedy trewlya o honav holl amfer y wuched ef

¹ Ac ody na y gwledychoes arthal deg mlyned gan ymchoelut y choyl yny gortheyneb. urdav y dyledogyon a

gestyg yrei andlyedavc. A gveuthur iaender a phaob. A phan vu varv y cladoyt yg kaer lyr. B.

² Ac yna cilweith y deuth elidyr yn vrenhin. Ac ym pen ryynaed y ky nodes ywein a pheredur y deu vroder ieuaf yn eu erbyn. A gwedy ymlad ac ef. daly elidyr ac rodi yn llundein yg-karchar. Arannu yr ynys y redunt.

nyt amgen lloegr a chymry y ewein. ar gogled y peredur. Ac ym pen feith mlyned y bu varv ywein. Ac y doeth y kyuoeth yn llav peredur. Ac ym pen yspeit goedy hynny y bu varv peredur. B.

yn hedychlon y by varo ev¹. Ac yn y ol ynte y gwnaythboyt Gorviniaŷ y vab ynte yn vrenin a chyffelyb y dat vy ev o uniaŷnder a chyŷoider².

Ac yn y ol ynte y dayth Morgan ap Arthal yn vrenin ac y cynhaloŷ y dyrnas yn hedeŷ dangnofedys³. Ac yn y ol ynte y dayth Einion y vraot yn vrenin ac anhebic vy y defodau ev y vraot yn llyŷiaŷ pobyl ar chweched wloŷdyn y bŷreŷt ev oi vrenhiniaeth am y groylonder ac na vynnai wirioned a hyny ai digyfoethei ev⁴. Ac yn y ol ynte y dayth Eideal ap Owain yn vrenin y gar ynte a rac ofn y damwain a dathod y Einion uniaŷnder a gynhelis ymyŷo y Bobloed⁵.

BRUT G. AB ARTHUR.

trwy holl daeony a yaŷnder a gwryoned or wuched hon yd aeth kan adaŷ aghreyff gwarder y pawb or a delhynt yn y ol ynteu¹.

Ac gwedy marw Elydyr War y deuth Rys vap Gorvynyaŷn yn vrenyn ac ewyther a ewelychus ef o ŷynnwyr a phurder a doethynep a pheŷdyao a wnaeth ef a chreulonder ac erlyn gwryoned athrugared yn y pobyl. ac cyryoet ny chyveylyornes y gan lwybyr yaŷnder a gwryoned².

GWEDY Rys y deuth Margan vap Arthal yn vrenyn a honno o dyŷc y ryeny a wnaeth yaŷnder ag a egluroŷ kenedyl Brytaen o weythredoed da³.

Ac yn y ol ynteu y deuth Eynnyaŷn y vraot a phell wu odiwrth anwydeu y vraot wu honno yn llywyaŷ y pobyl. Ac yn chwechet wloŷdyn y borywyt ef allan oe vrenhynyaeth. kanyŷ pellau odiwrth yaŷnder a gwryoned a wnaeth. a rac deuŷffau creulonder. yr hon ac borywys ef or vrenhynyaeth⁴. Ac yn y le ynteu y deuth Ydwal vap Iugeyn y gar ef. yr honna a cmyavnhaoŷ o aghreyff Eynnyaŷn dylŷet a yaŷnder a dywyllŷeu⁵. Ac yn ol Ydwal y deuth Run vap Peredur. Ac yn ol Run y deuth Gereynt vap Elydyr. Ac yn ol Gereynt Cadell y vap ynteu. Ac yn ol Cadell Coel. Ac yn ol Coel Porrex. Ac yn ol Porrex Cheryn. Ac yr Cheryn honno y bu trymeyp Fulgen ac Eydal ac Andryw a phob un or rey hynny a wledychos yn ol y gylŷd.

Ac odyna y deuth Uryen vap Andryw. Ac yn ol Uryen y deuth Eluid Klydaŷc. Ac yn ol Kelydaŷc y deuth Clytno. Ac yn ol Clytno y deuth Gerwŷt.

¹ Ac yna y doeth elidyr y tryded byt hon yd edewis agreiffeu da yny ol. weith yn vrenhin. A phan aeth or B.

² A gwedy marw elidyr y doeth rys ol weithredoed elidyr y enenthur o mab gorboniaŷn. A honno adelis yn gobyl. B.

³ A goe marw rys. y doeth morgan awnaeth iawnder. B. vab arthal. A honno o dyŷc y rieni

⁴ A gwedy marw morgan y doeth am y greulonder y boreŷt ef y chwechet einyaŷn y vraot ynteu. A phellau aoruc ulŷodyn oe teyrnas. B. ynteu y orth weithredoed y vraot. Ac

⁵ Ac yna y doeth idwal vab ywein a wnaeth iaŷnder rac ofyn damwein geuyndere ynteu y vrenhin. A honno einyaŷn. B.

Ac yn y ol ynte y dayth Run ap Predyr yn vrenin. Ac yn y ol ynte y dayth Geraint ap Eleidir yn vrenin. Ac yn y ol ynte y dayth Cadell ap Geraint yn vrenin. Yn ol Cadell y dayth Coel yn vrenin. Yn ol Coel y dayth Porex yn vrenin. Yn ol Porex y dayth Cheryn yn vrenin ac y hono y by drimaib nit amgen fylgniws ac Eidal ac Andras ar haini bob un yn ol y gilyd a vyant vreninioed. Yn y ol hwynte y dayth Urien ap Andras yn vrenin, Yn y ol ynte y dayth Elvryd yn vrenin. Yn y ol ynte y dayth Clydoc ac yn ol Clydoc y dayth Clydno. Yn ol Clydno y dayth Gorwst. Yn y ol ynte y dayth Mairiaon. Yn y ol ynte y dayth Blaidyt yn vrenhin. Yn y ol ynte y dayth Caff. Yn y ol ynte y dayth Owain gwedy Owain y dayth Sayffyllt gwedy ynte Blegywryd¹ gwedy ynte Arthmael y vraot. Gwedy ynte Eidol. gwedy ynte Rydion gwedy ynte Rydderch gwedy ynte Sawl-ben-ychel. Gwedy ynte y dayth Pirr. gwedy ynte Capeir gwedy ynte Manogan y vab a gwr hynaos oed hono ac uniaunder a gwirioned a garai². Gwedy ynte y dayth Beli Mawr y vab ac ynte a wledychaod yn vrenin ynys Brydain daygain mlyned. ac y hono y by bedwar maib Llyd a Llefelys a Chaffwallaon a Myniaov. a Llyd oed y mab hunav. Ac wedy maro y

BRUT G, AB ARTHUR.

Ac yn neffaf y vrwst Meyryaon. Ac yn ol Meyryaon Bleydud. Ac yn ol Bleydud Caph. Ac yn ol Caph y deuth Oweyn. Ac yn ol Oweyn Seyffyll. Ac yn ol feyffyll y deuth Blegywryt¹. a honno ny bu yn yr oesfoed na chynt noc ef nac gwedy kouyadur kyftal ac ef ar rac dahet y caney ac y gwedyat keluydyt y mussyc y gelwyt ynteu Dyw y gwareu. Ac yn y ol ynteu y deuth Arthvael y vraot ynteu. Ac yn ol Arthvael y deuth Eydol. Ac yn ol Eydol y deuth Rydyon. Ac yn ol Rydyon y deuth Ryderch. Ac yn ol Ryderch y deuth Sawyl Penysfel. Ac yn ol Sawyl y deuth Pyrr. Ac yn ol Pyrr y deuth Capoyr. Ac yn ol Capoyr y deuth Manaogan y vap gur prud a hygnaos. Ac y ar pob peth unyaon wyrioned yr rwng y pobyl a wnaey².

¹ Ac yn ol idwal y d. run vab per-edur. Ac yn ol run y doeth gereint vab elidyr. Ac yn ol gereint y doeth kadell y vab ynteu. Ac yn ol kadell y doeth coel. Ac yn ol coel y d. porrex. Ac y porrex y bu tri mab. ffulgen. ac idwal. ac andryo. A phob un or rei hynny a deuth yn ol y gilyd. Ac yn ol y rei hynny y doeth uryen. Ac yn ol

uryen y d. eluyd. Ac yn ol eluyd y d. elydao. Ac yn ol elydao. y doeth clydno. Ac yn ol clydno. y doeth gorwst. Ac yn ol gorwst. y d. meiryao. Ac yn ol meiryao. y doeth. bleidut. Ac yn ol bleidut y d. caph. Ac yn ol caph. y d. ewein. Ac yn ol ewein. y d. feiffyll. Ac yn ol feiffyll y d. blegywryt. B.

² Ac ny bu yn yr oesfoed kantor kyftal ac ef. Ac rac dahet y kanci y gelwit duw y gwaryeu. Ac yn ol blegywryt y doeth arthmael y vraot. Ac yn ol arthmael y d. eidol. Ac yn ol eidol y doeth. rydyon. Ac yn ol

rydyon y d. ryderch. Ac yn ol ryderch y d. sawyl pen uchel. Ac yn ol sawyl y doeth pyrr. Ac yn ol pyrr y d. capoir. Ac yn ol capoir. y d. manogan y vab. B.

dat ev a gymerth lywodraeth yr ynys. A chwairiaf mytroed llyndain a oruc a damgylchyny y gaer o anairiv diroed a thrigio yno y ran vwyav or vloydyn a feri adailat tai maerwaithioc o wevn y gaer megis na bai y chyffelyb yn yr holl wnedyd an wledyd ac ev ai gelwis hi Caer Lud ac nydiwed y gelwit hi Caer Lyndain. Ac wedy dyfot cffron genedl iddi hi y gelwit hi Caer London, A Llefelys a garai ev y vwyav oi vrodyr cans doeth a chymen oed ev. Ac wedy clybot o Llefelys varw brenin frainc yn diettifed namyn un verch ar cyfoeth yn llaw honno ymgynghori ai vraet a oruc ev am vyned att dywfflegion frainc y erchi y verch. ac yna yn diannot y vorwyn a rodet idav. a choron y dyrnas gyda hi ac ymuc ai llywiaod hi tra vy vyw yn hynaws garedic. Ac yna wedy talyrn o anaf tair gormes a dygwydys yn ynys Brydain ni wellfid erioed y cyfrye cana un o nadynt oed genedl a elvit y Coraniait a chymaint oed y gwybodau ac nat oed un

BRUT G. AB ARTHUR.

BELY MAWR VAB MANOGAN.

Ac gwedy marw Manogan y deuth Bely mawr y vap en y ol ynteu yn vrenyn a deu ugeyn mlyned y gwledyches ar enys Prydeyn r. Ac yr Bely honnu e bu try meyp Llod a Chaffwallawn. a Nynnyav. A megys y dyweyt rey or kyvar-tydeyt pedweryd map a wu ydau Lleuclys. A Llod oed hynaf or rey hyyny. a honno gwedy marw y tat a kymyrth lywodraeth y teyrnas. Ac odyne y bu gogonedus adeylyadur keyryd a chestyll ef a atnewydes muroed Llundeyn. ac anryvedyc tyroed ac amkylchynas. Ac gwedy hyyny a orchmynnos yr kywdawd-oyr adeylat tey endy megys na bey en y teyrnasfoed ym pell yn y chylch yn un dynas adeyladeu na they kymryt ac vey endy. Ac y gyt a henny ymlader da oed a hael ac ebelaeth yn rody bwyt a dyast y parb or ae keyffey. a chet be llawer ydau o keyryd a dynasfoed honn a karey ef yn woy noc yr un. ac yno yn honno y prefwylzey yr rann woyhaf or wlywdyn. ac wrth hyyny y gelwyt hy Kaer Lud. ac or dywed Kaer Llundeyn. ac gwedy dyvot cffran kenedyl y gelwyt hy Llyndyne neu ynteu Lyndres.

LLEVELYS¹ hagen a karey ef en wuyhaf oy vrodyr kanys gwr prud a doeth oed. A gwedy klybot o Levelys varw brenyn Ffreync heb adau ettyved namyn un verch ac adau y kyvoeth en llaw honno. ef a deuth at Lwd y vraet ac erchy kyghor a nerth nyt na mwy yr lles ydau ef namyn er keyffysaf chwanegu anryded ac urdas a theylygdaet y eu kenedyl o galley ef mynet y teyrnas Ffreync y erchy y vorwyn honno yn wreyc ydau. Ac en e lle y vraet a kytsynys ac ef ac a vu da kanthav y kyghor ar hyyny. Ac yn y lle parattoy llogheu ac eu llenwy o

¹ Ac yn ol manogan. y d. belu mawr bu vrenhin yn ynys prydein. B. y vab ynteu. A deu ugeint mlyned y

² Ac y veli y bu tri meib. lud. a belu mawr. y gonaethpoyt llud y vab chaffwallon. a nynnyav. A gwedy marw yn vrenhin. Y ger a vu gwedy hyyny.

ymadrod ac y cyfarffuai y gwynt ac ev nas gwypynt hwy ac orth hyny ni ellit drwc ydynt. Ar ail oed diaspat a roit bob nos glammai ywch benn pob aelwyt drwy holl ynys brydain a hono ai trwy galoanau dynion ac anisfaiiait yn gymaint ac y collai y gwyr y lliw ai nerth ar gwraged y baichogi ar maibion ar merchet a golhai y synwyr ar anisfaiiait a dawai ev yn diffroyth ar coedyd. Y drydyd oed er maint vai yr ordainiaeth a vai yn holl lyffoed ynys Brydain ni chait byth dina o hono ont y droylit y nos gyntaf. Ac velly amlwc oed yr ormes gyntaf ar ddy eraill nit oed neb a wypai y hyfyr ac yna pryder y gofaly yn vavr a oruo llyd am vot y ryw ormeffoed hyny yn ynys Brydain. Ac yna cwairiao llongau a oruc ev y vynet ymwelet a llefelys y vravt. Ac wedy gwybot o Lefelys hyny dyfot yn y erbyn ynte a oruc a mynet dwylo ymonegl ac ev. Ac wedy gwybot o Lefelys ystyr y neges ev yno peri a oruc ev wnaythyr corn hir megis y gellit ymdidan drwydo megis na chai y Coranlait dim or gwynt oi ymadroed hnynt rac gwybot o nadynt y cyfrinach ac velly yn y corn ymdidanaflant. Ac nachai un o nadynt glywet gan y gilyd pamyn ymdian chwero din dros ben ac adnabot o Lefelys vynet cythrayl yn y corn a feri golchi y corn a gwin a oruc ev. Ac yna

BRUT G. AB ARTHUR.

varchogyon en arvawc a chychwyn parth a Ffreync. ac yn y lle gwedy eu dyskynnu anvon kennadeu a orugant y vyneg y wyrda Ffreync estyr y neges a dothoed oe cheyffys. Ac o kytkyghor gwyrd a Ffreync ac tewysfogyon e rodwynt e vorwyn y Levelys a choron y teyrnas y gyt a hy. ac gwedy hynny ef a lywyys y kyvoeth yn prud ac yn doeth ac yn dedwyd hyt tra parhaus y oes.

Ac gwedy llythra talym o amfer teyr gormes a dygwydos yn ynys Prydeyn. ar ny ryklywsey nep or hen oeffoed gynt eu kyvryw.

KYNTAF oed o nadun ryw kenedyl a doeth a elwyt Koraneys. a chymeynt oed eu gwybot ac nat oed amadrawd or a kyvarffey y gwynt ac ef nys gwypynt. ac wrth hynny ny ellyt un drwc udunt.

EYL oed diaspat a dodyt pob nos kalamey wrth pob aelwyt yn ynys Prydeyn. a honno a aey trwy kallonnoed y dynion yn kymeynt ac y kolley y gwyr eu lliw ac eu nerth. E gwraged a gollynt eu beychyogy. ar mebyon ar merchet a gollynt eu synwyr. ar holl anyveyleyt a adawey yn diffriwyth.

TRYDED oed yr meynt vey darmerth ar arlwy a parattoet yn llyffoed y brenyn kyt bey arlwy blwydyn o woyt a dyaot ny cheffyt byth dym o hono namyn a drculyn yr un nos gyntaf. Ac eyffyoes kyoed oed ac amlwg yr ormes gyntaf. ar dwy ormes creyll nyt oed nep a wypey pa ystyr oed udunt. Ac wrth hynny mwyr gobeyth oed kaffael gwaret or kyntaf nogyt or eyl neu or tryded.

Ac wrth hynny Llud Vrenyn a kymyrth pryder mavr a goval yndao kan ny wydyat pa fford y kaffey gwaret or gormeffoed hynny. ac o kyffredyn kyghor y

gogonedus adeiladyr keroed a din- asfoed. honno a atnewydyys muryoed

y rodes Llefelys y vraot ryw bryfet ac erchi ido pan delai y drev y briwo hwynt ai boro meon dwr oer. A dyfynnu pawb yn gyffredin atto y Bryttaniait ar Coraniait or holl dymas a boro y dwr hono ar baeb o nadynt yn gyffredin. ac a lad yr holl Goraniait y gyt ac nit argyweda ev dim ar y Bryttaniait. Yr ail ormes y fyd yth dymas di yw draic yr ynys a draic arall o efron genedl y fyd yn caiffiaa a gorefsgyn hi ac y dyrru ych draic chwi rac llit a digofaint y diafbot hynny a glyoch chwi. A llyma heb ev val y gelloch chwi wybot hynny. maffur di yr ynys y hyt ai llet pan delych y drev ac yn y lle y ceffych di ganol yr ynys par di glad pwll yn y dayar a ffar di roi cerwynait o ved or gorau ar a geffych meon cerwyn yn y pwll hono a ro di lenn o bali ar wyneb y gerwyn. A byd dithau dy hun yn y gwiliat hwy yno a thi a glyoy y draigau yn ymlad yn arythr yn yr awyr. Ac wedy darffo ydynt vlino yn ymlad hwynt a fyrthiant yn rith dau barchell ar warthav y llenn ac a yfant y med ac a dynnant y llen gantynt hyt yngeaelot y gerwyn ac yno y cyfgant. Ac yna lapia di y llenn yn y cylch hwynt ac yn y lle cadarnav a geffych yth dymas clad di hwynt yn dyfon yn y dayar a thra vont hwy yno ni daw un gormes yr ynys Brydain o un lle arall. Y

BRUT G. AB ARTHUR.

wyrda Llund vap Beli a aeth hyt at Levelys y vraot bronyn Ffreynce. kanyys gwr doeth a maer y kyghor oed honno y keyffiaa kyghor y kanthav. Ac yna parattoy llyghes a wnaethant a hynny yn argel ac yn dyfao rac gwybot or kenedyl honno yfyr y negys. nac o nep eythyr y brenyn ae kyghorwyr. Ac gwedy bot yn parat y llyghes Llund a aeth udunt a dechreu holly y moroed. Ac gwedy klybot o Levelys y chwedleu hynny kany wydyat ef achav na neges llyghes y vraot yn y lle ynteu a kynnullas llyghes or parth arall dyrvaer y meynt. Ac a aeth ar y mor yn erbyn y vraot. Ac gwedy gwelet o Lud hynny. ef a edewys y holl logheu ar y weylgy allan o eythyr un llong. ac yn yr un honno y deuth yn erbyn y vraot. Ac yn y lle pan weles Llevelys hynny. ynteu y meon un llong arall a deuth yn y erbyn ynteu. Ac gwedy eu dyvot ygyt pob un o nadunt a aeth dwylav monegyly oy gylid ac o vrodyraael karyat pob un a greffaaed y gylid o nadunt.

Ac gwedy mynegy o Lud ydau yfyr y neges y vraot a dywaot y gwydyat ehun pa achav ry dodoed yr gwladoed hynny. Ac gwedy hynny wynt a kymmeraffant kyghor y ymdydan yn amgen no hynny megys nat elhey y gwynt am eu hamadraed a gwybot or Koranyeyt yr hyn a dywedynt. Ac yna y perys Llevelys gwneuthur corn hyr. ac trwy y corn dywedwyt. Ac gwedy bot yn baraot y korn Llevelys a dywaot wrth y vraot y rodey ef ydau ef ryw pryvet a gadu rey o nadunt yn vwy y hyliaa rac ovin damweinyaa eylweyth dyvot y ryu ormes honno a chymryt ereyll or pryvet ac eu brywaa ym plyth dofyr ac ef a

llundein ae tyreu. A chyt bei llawer idau o dinaffoed. honno ciffoes a garei

drydyd ormes yw gwr cadarn lledrithioc y ffyd yn doyn dy veyt ti a thiot trwy hyt a lledrith ac a bair y baob gyfgu. Ac am hyny rait vo y ti dy hun wiliad dy amfer a chado dy armerth a rac gorrnot arnat gyfgu gat gerwyniat o dwr oer gair dy lao a fan vo y cyfgu yth orvot dos yr gerwiniat dwr. Ac yna ymhoeles Llyd y drev. Ac y dyfynys holl wyr y dyrnas ger y vron a boro y dwr yn gyffredin arnynt. Ac yn diannot y by varo y Coraniait ac heb argyweddy dim ar y Bryttaniait ac yn y lle wedy hyny Llyd a barrys meffyr yr ynys y hyt hi ai llet ac yn Rydychen y cafat y canol. Ac yno y herchis ev wnaythyr pwll val y dycedaffai Lefelys orthaev. Ac yn y lle ev a gafas pob peth yn wir val y dywedaffai y vraot idao. Ac wedy cyfgu or perchyll Llyd a lapiows y llenn yn y tylch hwynt ac yn ninas Emrys meon cist vaen y cydioys ev lleynt yn dyfn yn y dayar. Ac o hyny allan y paidioys y diasbat dymheftlys hono. Ac yna y peris y brenin arlwyao gwled vaer ac vedy y bot yn barot goffot a oruc gerwyniat o dwr oer gair y law ac wedy y gwiliows ev y wled. Ac vdl yr oed ev velly am laer or nos ev a glyvai y cerdau tecav yn y byt yn y gymeryt ev y gyfgu sev a oruc ynte myniet yr dwr yn vynyth ac yna y gwelai ev wr maer yn dyfot yn

BRUT G. AB ARTHUR.

kadarnhaey bot yn da er rey henny y dystryw kenedyl Koranyeyt. hyt amgen gwed yd elhey adref oy teyrnas chun galw pawb y gyt oy pobyl ef ag o kenedyl e Koranyeyt y un datlew y vynnu gwneuthur tagnheved yr rygthunt. Ac yna gwedy delhey pawb ygyt kymryt y desyr honno ay vore yn kyffredyn ar pawb. Ac ef a kdarhaey y bydynt varo y Koranyeyt yn kwbyl ac nad eidygavey nep oe kenedyl ynteu, chun. Ar eyl ormes hep ef yfyd yth gyvoeth ty, dreyc yw honno. y dreyc arall estraen kenedyl y fyd yn ymlad a hy ac yn keyffyaev y gorescyn. Ac wrth hynny rac llyt y dyt ych dreyc choy y dyaspat engyryaol honno. Ac val hynny y gelly kaffael gwybot hynny. meffur yr ynys y hyt ac llet. ac yn y lle y keffych y pwynt perved yn yaen par cladu y lle honno ac gwed hynny par dody kerwyn yn llaen or med goreu a aller y wneuthur ym mewn y clad honno a llen o paly ar wynef y kerwyn ac gwedy hynny yth perfon dy hunan byd yn y gwyliao. ac yna ty a wely y dreigyau yn ymlad en ryth aruthyr anyveyleyeyt. Ac or dywed yn ryth dreigieu yd ant yr awyr. Ac or dywed oll gwedy darffo udunt blynaw o engyryaol a gyrat ymlad wynt a fyrthyaht yn ryth deu parchell ar warthaf y llen ac a sudant. ac a dynnant y llen ganthunt hyt yg gwaelaot y kerwyn ag a yvan y med yn kwbyl. ac a kyfiant gwedy hynny. Ac yna yn y lle plyka tytbeu y llenyneu kylch wy. ac yn y lle kadarnhaf a keffych yth gyvoeth ym meon kyft vaen clad wynt a chud ym mewn y daear. a lyt tra wcynt wy yn y lle honno ny dav gormes y ynys Prydeyn o le arall.

ef yn voy nor un. Ac wrth hynny y gelwit hi kaer lud. Ac vedy hynny y

harnaisfys y meon a chapell maor ganto a roi yr holl armerth o vwyd a llynn yn y cawell yny olwe ev ac yn cychwyn ac ev ymaith. Ac yna erchi a oruc Llyd ido ev aros a dyoedyt wrtho er y ti wneythyr collet y mi cyn hynn nis gonau di bellach oni bydy di trech no mi. Ar gwr dy arhoes ac ymlad yn groylon a wneythant yn y oed y tan yn goleyo oi clefydau hwynt ac ny dived y gorvy Llyd yr ormes. Ac yna erchi naed a oruc y gwr dy yr brenin gan dyoedyt y gwnai iawn idao am yr holl golledau a wnathod ev idao hyt hyny ac y bydai ev wr cytyr yr brenin o hyny allan. a hyny a gymerth y brenin ganto. Ac velly y gwrthnebaed Llyd y tair gormes. ac wedy y varo y cladeyt y gorf ev ynghaer Lyndain gair llaw y porth a cleir yn gymraec porth llyd ac o faefnec lwyd-gad

BRUT G. AB ARTHUR.

ACHAUS y tryded ormes yw gor lletrythauc kadarn y syd yn dwyn dy woyt di ath darmertheu honno trwy y hwt ef ae letryth a wna y paob kyfscu. ac wrth hynny y mae reynt y tytheu y dy person duhunan gwylyao dy darmerth ath arlwy. A rac gorvot o kyfscu arnat bit kerwyn yn llaen o dofyr oer ker dy law a phan vo kyfscu yn treysfyo arnat dos y mewn y kerwyn.

Ac yna yd ymchwels Llyd trachevyn oy wlat. ac yn dyannot y dyrynnos ef paob yn llwyr oe kyvoeth ef ac or Coranyeyt. a megys y dyscadoed ydau brywao y prvyet a oruc ym plyth dwfyr a beru honno ar paob yn kyffredyn. Ac yn y lle yr holl Coranyeyt yn llwyr a wuant varo hep edygavael nep or Brytanyeyt.

Ag ym pen yspeyt gwedy hynny Llwd a perys mesfurae yr ynys ar hyt ac ar y llet. ac yn Ryt Ychen y kavas y perved pwynt. ac yn y lle honno y peris ef cladu y dayar. ac yn y ffos honno goffot kerwyn yn llaen or med goreu a allwynt y kassael a llen o paly ar y wynep. Ac ef y hunan y nos honno wu yn wylat. ac val yd oed e velly ef a weles y dreygyeu yn ymlad. ac gwedy darvot udunt blynao a dyffygys yn ymlad wynt a dygwydassant yn y kerwyn ac gwedy darvot udunt yvet y med kyfscu a wnaethant. ac yn eu kofc Llwd a plykos y llen yn eu kylch. ac yn y lle dyogelaf a kavas yn Dynas Emreys yn Eryry ym mewn kyft vaen y kwdeys. ac evelly y peydeys y dyaspat tymheftlus oe kyvoeth.

Ac gwedy darvot hynny y brenyn a perys arlwyao gwled dyrvaor y meynt. ac gwedy y bot yn baraot ef a perys goffot kerwyn yn llaen o dofyr oer ker y llaw. ac ef ehun yn y pryaot person ac gwylyes. ac val y byd-yuelly yn gwylyao ef a klywey llawer o amravaelyon kerdeu a hun ag yn y kymell ynteu ar kyfscu. Ac yn y lle sef a oruc ynteu rac y orthrymmu ef or kyfscu a llefteyryao ar y darpar mynet yn y dofyr a hynny yn vynyech. Ac or dywed ynachaf gor dyrfaor y veynt yn wykedye o arveu trom kadarn yn dyvot y meon a chawell kanthao. ac megys y gnotaafey yr holl darmerth ar arlwy or bwynt ar llyn ym mewn y kawell. ac

gelwit ef yn llundein gan lygru y heno. llundein. geir llao y porth a cleir etwa A phan vu varo llud y cladeyt yn oe eno ef porth lud yn gymraec. Ac

a dau vab a vy idaw Afarwy a Thenefan. ac am nat oedynt meon oedran y lywiau y dynas y hyrdoyt Caffwallaen ap Peli ewyrth y brenin. Ac wedy yrdaw Caffwallaen yn vrenin ev amrodes y garu gwirioned a chyfaender. Ac er y vot ev yn vrenin ni vynnai ev didymy y niaint namyh roi rann vaer or cyfoeth ydynt fev y rodes y Afarwy Lyndain a iarllaeth gent ac y rodes y Denefan iarllaeth Gerniw ac ev y hun yn vrenin ar gobl. Ar amfer bone y doeth Ilcaf ar amherawdr Ryfain yn goresgyn ynysfoed ac wedy goresgyn frainc ac odyo ev a gafas gwelet ynys brydain a gofyn a oruc pa dir oed gyfairwyneb ac ev a rai a dyvat wrtho mae ynys Brydain oed hono. Ac wedy gwybot o Ilcaffar ystyr yr ynys ar bobl oed yn y chyfanhedy a dywedyt a oruc cyma yn cenedl ni gwyr

BRUT G. AB ARTHUR.

yn kychwyn yn y ymdeyth ac ef. ac yn y lle Llud vrenin a kychwynos yn y ol a dywaot wrtho fal hyn. Arho ep ef arho kyt ry gwnelych ty farrahadu a choll-edeu ymy kyn no hyn. nyt ey weythyon ony barn dy vylwryaeth yn trech ac yn dewrach no my. Ac yn dyannot ynteu a offodes y kawell ar y llaw ac arhos ef attaw. ac yna gyrt ac angerdael ynllad a wu yr rygthunt. a newidiau dyrnodieu ar tan yn ehedec or kledyveu ac or arveu ereyll. ac or dywed y tyghetven ar rac weles damweyanyaw y wudugolyaeth yr brenyn. kan wro y ornessor yr rygthaw ar dayar. Ac gwedy gortot arnaw o rym ac angerd erchy naed a oruc. Ar brenyn adywaot orthaw ynteu pa wed ep ef y gallaf i rody naed yty. gwedy y gniver gollet a farrahet a wnaethost tytheu ymy. ac ynteu a dywaot yn ateb ydaw ef dy holl kolledeu egyptoet or ar rywneuthum yty myyy ac hynnyllaf yn kyrtal ac y dygum. Ac o hyn allan my nys gwnaf y kyffelyp. ac o hyn allan gor ffydlaen vydaf hyt bellach. ar brenyn a kymyrth hynny y ganthaw. ac y velly y gwarawt Llud y teyr gormes hynny y ar ynys Prydeyn. Ac o hynny hyt yn dywed y oes yn hedoch ac yn dedwyd y gwledychos.

Ac yna or dywed gwedy marw Llud map Beli Maer y kudywyt y korff-yg kaer Lundein ker llaw y porth a elwyr ettwa Porth Llud. ac yn Saynec y gelwyr ef Lwdys Gady. deu vap hagen a wucffynt ydaw. Awarwy vap Llud a Theneuvan vap Llud. ar rey hynny urth nat oed oet arnadunt megys y gellynt llywyaw y teyrnas y gwnaethpwyrt Kaffwallaw vap Beli y vravt ynteu yn vrenyn. Ac yn y lle gwedy y urdaw ef o coron y teyrnas. ef a kymyrth yndaw haelder a daeony a chlot a molyant yn kymeint ac yny ydoed y clot ef yn ehedec tros y gwladoed ar teyrnaffoed ym pell y wrthaw. Ac odyo gwedy damwennyaw ydaw ef yn kwbyl llywodraeth yr holl teyrnas ac nyt oy neyeynt. Eyslyoes Kaffwallaw a ymrodes y warder ac ny mynnos bot y neyeynt yn diran or teyrnas namyn rody udunt a oruc ran vaer or kyvoeth. ac y sef a rodes y Awarwy vap Llud

yn faefnec ludyfgat. A deu vab a vu idaw ynteu. auarwy a thenewan. B.

Ryfain cans gwyr Ryfain ar Bryttaniait o genedl Droyav y doethom cans Eneas wedy ymlad troyav vv yn hendañ ni ac ydynt hwynte cans Bryttys ap syllys ap Yfgannys ap Eneas. a Bryttys a orefgynys yr ynys racco yn gyntav a thyb yw gennyv na byd anod y mi y darosteng yr ynys racco dan Sened Ryfain cans yn y mor y maent hwy ac heb wybot ryfely na dwyn arvau nac ymlad. Ac hesyt iaca yw anvon cenadau attynt yn gyntav y erchi ydynt na fellhaynt iwrth wyr Ryfain a thaly tyrnget ydynt megis paeb or cenedloed yny cylch. a hyny heb ymlad rac goryot arnom ni esteng y gwaet hwynt ac hwynte yn geraint y ni a chodi boned yn hendañ ni Priav. Ac yna wedy y llcafarr danvon y llythr hyny ar gorchmynion y Gafwallon wnaythyr velly. Eithr ni by dailong gan Gafwallawn hyny ac anvon a oruc ynte lythr att llcafarr ar ymadrod hynn yndo. Cafwallawn brenin y Bryttaniait yn anvon anerch at llcafarr amheraodr Ryfain y

BRUT G, AB ARTHUR,

Kaer Lupdeyn. a yarllaeth Swyd Geynt. ac y Teneuvan y rodes yarllaeth Kernyw. ac ynteu chunan pennadur ar paeb ac yn arweyn coron y teyrnas ¹.

Ac yn yr amfer honnv megys y keffyr yn hyforyacu gwyr Ruueyn gwedy darvot y Wlkeffar gorescyn Ffreync ef a damwennys y dyvot ar lan Traeth Rwtan. ac gwedy gwelet o honaw odyne ynys Prydeyn. govyn a oruc yr nep a oed yn eu gylch pa wlat oed honno. a pha kenedyl ac kyvanhedey. ac ae preffwyllyey. Ac gwedy kassael o honaw gwybot enw y teyrnas ar pobyl ef a dywaot. Mwyn Hercolfi hep ef o un kenedyl henym ni yr Ruueynwyr ar Brytanyeyt. kany o kenedyl Tro y kerdassam ni. Eneas Ysgwydwyn gwedy dyftriw Tro a wu hentat ynny yn kyntaf. ac udunt hwytheu y bu hentat Brutus vap Sylvys Afcanyus vap Eneas. Ac onim twyllir i neu rydivonhedassant wy. kany megys y tebygaf ny wdant wy dym y wrth vylwriaeth wrth y bot yn preffwyllyao odyeythyr y byt ym mewn yr Eigiaon. Ac ysgavyn herwyd y tebygaf y byd eu kymmell wynt y talu teyrnget ac y eu gwneuthur yn trethaol ac y talu gwaftat wassanaeth yr Ruveynnyaol teylygtast. Ac eysyoes yaon yw yn kyntaf erchi udunt talu teyrnget y wyr Ruveyn kyn eu llaffuryao nac ymlad ac wynt megys y mae yr holl kenedloed ereyll o amgylch y byt yn talu teyrnget udunt a darestyghedygaeth y Sened Ruveyn. rac kody o honam nynnheu hea vonhed Pryaf yn hentat ny ae hen teylygtast. kan ellwng eu gwaet wynteu megys y maent yn kereynt ynn. Ac gwedy anvon o Wlkeffar yr amadrodyon hynny

² A phan vu varo llud nyt oed oet ar un or meibon val y gellit ywneuthur yn vrenhin. Ac orth hynny y gonaethpoyt kaswallaon yn vrenhin. Ac ym cyrchauel aoruc ynteu y haelder a caeoni. hynny oed y glot ef ae volyant yn hedec tros y teyrnas pellaf. Ac

orth hynny y kauas ynteu vot yn vrenhin. Ac eisloes herwyd y haelder. ny myneys e vot y meibon yn di ran or teyrnas. namyn rodi y auaroy lludein a iarlleth keint. Ac y teneuan iarlleth kernys. Ac idaw ynteu chun coron y teyrnas. B.

vanegi vot yn ryfed gennyv i chwant goyr Ryfain a maint yw arnynt fyched aur ac ariant ac na fynant hwy yn bot ni yn diodev perigl yn y wailgi yn pŵfŵylliaŵ meon ynys yn y mor o diaithr tervyn y byt heb gaiffio cymell ŵllt arnom or lle y byom ni hyt hyn yn y gael y ryd a chwilid maer y ti Ilcāsar yw yr hwn a orchmynnaist cans or un voned y diŵgynaffom ni a chōithau o Eneas yŵgwydōyn. Ac am hyn na chais di yn dwyn ni y gaethiwed tragwdaol am hyn gwybyd di Ilcāsar ymladwn ni dros yn ryddit a thros yn gwlat ac or deŵy di dros y mor megis ydōyt yn adaw dyfot yn gynt noc y fengych ar dir ynys Brydain. Ac velly wedy gwelet o Ilcāffar lythr Cafwallaon ai atebion cwairiaŵ llynges a oruc ev a dyfot hyt yn aber Temys ac yn y erbyn y dayth Nynnioŵ y vraot ac Afarwy

BRUT G. AB ARTHUR.

meun llythyr hyt at Kasswallaon llydyŵ yn vaer a oruc ynteu ac anvon llythyr hyt at Wlkeffar ar geiryau hyn yn y llythyr¹.

KASSWALLAUN Brenyn y Brytanyeyt yn anvon annerch y Wlkeffar ygyt ar amadrod hwnn. Anryved yw Wlkeffar meynt chwant a chybydyaeth gwyr Ruveyŵ kanys rac meynt fychet arnadunt eur ac aryant na allant dyodef en bot ny megys odyeythyr y byt yn dyodef perygleu yr Eigiaon heb kan ryvygu kymell ŵllt a trefheu arnam. or lle a ar rykynnalyaffam ny cyryoet yn ryd dydreth hedoch byt hyn. Ac nyt dygaon ganthunt hynny namyn keyŵyŵ gwaret yn rydit. a mynnu goffot tragywydaol keythiwet kewlyd yty Wlkeffar yd wyt yn keyŵyŵ kanys kyffredyn gwythen boned y fyd yr Brytanyeyt ac yr Ruveyŵwyr yn llythraŵ y gan Eneas ar un ryw kadwynyn rac egluraŵ kadarn kytemdeyŵhas a dylŵey yr rygthunt honno a dylunt y cheyŵyŵ ae erchy ynny. nyt kymhell keythywet arnam. kanys yr rydyt honno a ordynaffam ny ac a dyŵcassom ny yr rody ae chynnal yn wcy noc arweyn gwed keythywet yn y veynt honno y gordynaffam ny y chaffael ae medu hyt na wdam ar ufydhau y keythywet a honno hagen pey keyŵyŵnt y dwyweu y dwyn y kenhym. ny a lavuryem yn y veynt y gallem or yn oll nerth oy hattal yn eu herbyn. ac wrth hynny Wlkeffar

¹ Ac yn yr amŵer heno megys y keffir yn yŵloria goyr rufein. gvedy daruot y vlkeffar oreŵcin ŵfreinc a dyuot hyt ar lan y mor ar traeth rōyten. A gvedy arganuot ohonaŵ odyŵo ynys prydein. A goybot py tir oed a phōy oed yn y chyuanhedu. y dywaŵt pan yō un genedyl oed wyr rufein ar bryttanyeyt. Kans o eneas yd hanoedynt ŵy ar bryttanyeyt. Ac eiŵŵes om tebic i. neur derŵ udunt dygenedlu y ŵrthym ni. kany ŵdant beth yō mileriaeth ŵrth eu bot y myon eigaon o dieithyr y byt yn pŵfŵylliaŵ. Ac ŵrth hynny mi a

tebygaf bot yn haŵd eu kymell y talu teyrget y rufeinaŵl amheraŵdyr megys y tal yr holl vyt. Ac eiŵŵes yaon yō anuon y erchi teyrget udu. blayn llafuryŵ goyr kymeint a goyr rufein yn eu kymell y talu teyrnet. A rac coti priaf hen eu hentat ŵy gan ellog gvaet an kereynt. Ar ymadraŵd hen a dotes vlkeffar y myon y llythyr. Ac anuones at gafwallaon vab beli brenhin prydein. A phan dyganoyt y llythyr y gafwallaon. ŵorri a wnaeth. ac anuon llythyr ar vlkeffar tra therōyn a oruc kaŵwallaon yn y mod hen. B.

sy nai tywfaec Llyndain a thrabayant iarll Cerniw a Chradaec vrenin yr Alban a Gwerthaet vrenin Gwent a Brithael vrenin Dyfet. Sef y doethant yn diannot hyl ynghastell Doral ac yn diannot cyrchu y traeth a orugant ac ymlad yn wychyr o bob parth. ac yna y cyfarvy Nynig ac lllcasar a drychav y gledyv a

BRUT G. AB ARTHUR

byl etnebededyc yth dy ofparth ty yn bot ny yn paraot y ymlad yth erbyn o choyff dy dyvot yr ynys honn megys yd wuyt yn gogyvadao dyvot ydy 1.

Ac gwedy gwelet o Wlkeffar y llythyr honno yn dyannot parattoy y lyghes a oruc ac aros gwynt wrth eylenwy ey weythret yr hyn a dywedafsey y Kafwallaon trwy y llythyr ac kennadeu 2. Ac gwedy kaffael o honaw ef y damwnedyc wynt dyrchavael hwylyeu a wnaethant ac yn Aber Themys y deuth yr tyr ac lu ganthaw ac val yd oedynt y llongheu yn kaffael y tyr ynachaf Kafwallaon a holl kedernyt ynys Prydeyn kanthao yn dyvot y kastell Dorahel yn y erbyn. Ac yno y kymyrth kyghor y gyt ac wyrda pa wed yd ymledynt ac eu gelynyon a pha anfaed y lludynt y kaffael y tyr. Ac yno y dothoed Bely pen teulu Kafwallaon a tywyffae y vylwryaeth a thrwy kyghor y gwr honno y gwneyt pob peth yn y teyrnas. ac yno hevyt y dothoedynt deu neyeynt y brenyn. Avarwy vap Llwd tywyffae Llundein a Thenevan yarll Kernyw. yno hevyt y dothoedynt y try brenyn a oedynt darestyghedyc ydau nyt amgen Creudu brenyn yr Alban a Gwerthaed brenyn Gwyned a Brythael brenyn Dyvet 3. Ar rey hynny megys pawb ar rodes kyghor yn newyd y kyrchu gwyr Ruveyn kyn kaffael o nadunt un dynas nac un kastell ar dir ynys Prydeyn. ac y velly llafuryao y keysyao y

1 Kafwallaon brenhin prydein yn anuon anerch y vlkeffar. O ryuedu meint lychet a chvant gwyr rufein y ir ac aryant mal na allant dyodef yn bot ni yg ker y byl. val yd ym ni. heb ef. y dyodef perygyl yr eigaon y myen ynyfled heb gymell teyrngel arnadunt. A menegi idao nat digaen gantao keiffae teyrngel. namyn tragoydaol geithiet. A boro eu rydit y gantunt. yr hon yd oedynt oy yn buchedoccaeun ohonei. A menegi y vlkeffar nat herwyd

2 A gwedy menegi grym a llythyr y vlkeffar. kynnullao llyghes a wnaeth ynteu erth deyn ar weithret yr ymad-

3 A chredy kaffel damunedic wynt drychael hoyleu a dyuot aber temys yr tir. Ac yna y doeth kyfwallaon a holl gedernyt ynys prydein gantao yu eu herbyn. a beli tywyffae y ymladeu ac beutulu ac deu nyeint auarey tywyffae

kaithiwet y dyliei adoloyu ndunt. namyn herwyd kerenyd. kans o un llu pan anhoedynt. kans rydit a ordyfnaffant oy yn gymeint ac na dydynt peth oed geithiwet. Ar rydit bonno bei keiffei y doyeu y doyn y genym. ni alafuryem yny meint y gallem y amdiffyn. Ac erth hynny menegi y vlkeffar an bot ni yn paraot y ymlad dros an gelat ac an rydit os eno ageu dyuot y ynys prydein. B.

raed a anuonaffei ynteu yny lythyr ar gafwallaon. B.

llundein. a theneuan tywyffae kernyw. a chreidu vrenhin prydein. a gwerthaed vrenhin geyned. a brithael vrenhin dyuet. Ac y am hynny ierill a baronyeit a marchogyon urdolyon. B.

oruc Ilcafâr y gaiffiaſ pen Nynniaſ ac erbynait a oruc ynte ar y daſian yny lynnawd y cledyv yndi. ac ni allawd ev y dynnu odyno rac tewed y bydinoed nymgymyſgu ac hwynt. Ac wedy cael y cledyv o Nyniaſ ni ſafod neb dan y dyrnot ev ac yna y cyfarvy Alibicâs iarll a nybiaſ ac yn diannot y llas eſ houſ. Ac velly llu Ilcafâr a las gan vwyav a gyrru ſo arno ynte yn wradvydys hyt yn frainc. Ac ymgyferbyn ac ev a oruc gwyr frainc ac y ymlad ac ev y gaiffio bore y arglwydiaeth iarnynt yr llawr cans tybiait y daydaynt faely y gyrch ev ar y Bryttaniait ai gymell ar ſo odyno am glybot vot llongau Caſwallawſ ar y mor yn y emlit ev. Sev a oruc ynte roi ſwmp anvaidraſl o da y dywfogion frainc a ryddit y baſb ar a oed dan y gaethiwed ev. Ac velly y tangnofedod ev y bobl.

BRUT G. AB ARTHUR.

gwrthlad ymdeyth. kanys o cheffynt wy dyvot ym plyth kedernyt e wlat. anhaw a dryrfach oed eu gwrthlat. Ac yna o gyttundep kyghor pawb wynt a kyrchafant y traetheu yn y lle yd oed Wlkeſar ae lu yn eu pebylleu. Ac gwedy goſot yna y bydynoed o pob parth wynt a kymyſcafant eu deheuoed ac eu gelynyon. a newydyaw dymodyeu ae gilyd ac ergydyeu yn erbyn y lleyll. A hep un gohyr o pob parth y fyrthynt yr rey brathedyc ar ergydyeu yn eu hymyſcaroed. A chyn amlet yr redey y tywarchen or gwaet a chet bey dyſyvyt deheuwynt yn llynghu eiry yr mor¹. Ac val ed oedynt y gwrthwynebedygyon vydynoed yn kymyſcu ef a damwennyſ trwy y tyghetven kyvarvot Nynyaſ ac Awarwy vap Lhud a gwyr Llundeyn ar rey ſwyd Keynt yd oedynt wynteu yn tywyfogyon arnadunt kyvarvot a bydyn yr Amherawdyr. Ac gwedy eu kymyſcu ygyt yr amherodraſl vydyn hayach a waſcaroſ rac y Brytanyeyt o tew vydyn yn eu kywarſanghu. Ac gwedy eu bot plyth traphlyth yn deudyplygu dymodyeu. y damweyn a rodeſ fford y Nynnyaſ y kaffael ymoryaw ar Amerawdyr. Ac wrth hynny kan dyrvaſur o lewenyd y kyrchu a wnaeth Nynnyaſ kanys mwy no llawen oed kanthaw kaffael rody un dyrnaot yr ryw wr honno. Ac y gyt ac y gwêles Wlkeſer ef yn y kyrchu y taryan yn kyvlym a derchevys yn erhyn y dyrnaot. Ac yn veynt y gadus y nerthoed ydaw ef a offodes ae kledyf ar Nynnyaſ ar y penffeftyn. ac yn y lle dyrchawael y kledyf a oruc a cheyſyaw yr eil dyrnaot ar e kyntaf hyt pan alley rody agheuaſl dyrnaot ydaw. Ac megys y gwyl Nynnyaſ ef a dodeſ y daryan yn erbyn y dyrnaot. Ac yna eſſyoes y trygaod kledyf Wlkeſar ym pen Nynnyaſ. ac ny alloſ ef kaffael tynnu y kledyf rae kaletet y wôrwydyr kan y

¹ Sef y kaſfant yny kyghor. kyrchu ulkeſar yny bebylleu kyn kaffel ohonaw dyuot yr wlat. gan tebygu bot yn anhaw y wrthlad goedy y kaffei ae dinaſoed ae keſtyll. A goedy llun-yaethu eu bedinoed a chyrru goyr

rufein yny pebylleu yn diannot. Ac yna y bu kyn galettet y vrodyr hyn oed y tyweyrch yn rydec o waet. mal pei delhei deheuwynt yn deſſyuyt y todi eira a rev. B.

Ac wedy y vydygoliaeth hono y dayth Caswallaen y Lyndain ai gydvarchogion gydac ev, y anrydedy y duwau. Ar pymthegvet dyt wedy hyny y by varv Nynniau or dyrnot pen hyny ac y cladwyd gair llaw porth y gogledd ar cledyv gidac ev cans yr angau coch y gelwit. y cledyv cans pwy bynnac y hanwaydid ac ev

BRUT G. AB ARTHUR.

bydynoed yn ymkymyscu ac yn newydyau aghenuolygon dyrnodyeu¹. Ac wrth hynny Nynnyau a kymyrth kledyf Wlkefar ac a worys y kledyf ehun y orthau. a chledyf yr Amherawdyr yn y law y ruthros ef y elynyon. a phwy bynnac a kyvarffey ac ef ar cledyf honno y trawey. ar neyll a vydey a llad y pen y arnau ac ynteu ef vynet yn vrathedyc megys na bey un gobeyth o honaw. Ac val yd oed Nynnyau ar wed honno yn dywalhau yn erbyn y elynyon ynachaf Labienus tywyfau yn kyvarvot ac ef ac yn y lle ar y kyvranc kyntaf Nynnyau ac lladaod. Ac eysyoes gwedy llythraw yr rann woyhaf or dyd y Brytanyeyt o kywarfang-edygyon vydynnoed a dugynt ruthreu glew kalet a Dwyn y kanhorthwyau y wudugolyaeth a damwennyos undunt. Ac Wlkefar a kymyrth y logheu ac pebylleu ac luesteu yn kedernyt ydau. Ac gwedy dyvot y nos ef a kyweyrws y longheu ac a aeth yndunt. Ac a wu lawen kanthau kaffael y mor yn lle kastell ydau. Ac gwedy kyghory oe kytemdeythyon ydau na chynhalyey ymlad ar Brytanyeyt a vey hwy. ef a wu wrth eu kyghor ac a ymchwelwys trach y kevyn parth a Ffreync².

Ac gwedy hynny Caswallaen achaw y wudugolyaeth honno ygyt a dyrvaer lewenyd a talos dyolch dredeu yr Dowyweu ac galw attau y kytymdedythyon ar kytlavureffsynt ac ef. ac yn herwyd breynt pob un ac lavur talu undunt eu gwasanaeth o amlhaf rodyon. ac or parth arall govalus oed kany Nynnyau y vraot oed yn vrathedyc ac yn pedrus am y vyw. kany Wlkefar yn y vrwydyr a

¹ Ac ual yd oedynt yn yr ymfust honno y kyuaruu y vydyn yd oed nynnyau vab beli ac auaroy vab llud yn y llywyno a bydin ulkefar. a llinaru bydin yr amherawdyr. Ac ar hynny yd ymgyuaruu nynyau ac nlkefar. a diruaur lywenyd a gymyrth nynyau yndau am damweinau idau gyuaruot a gor kyuard a honno. Ac yndiannot y gyrchu a oruc. A phan welas ulkefar nynyau yny kyrchu a chledyf noeth troi y taryan yn wychyr gyflym a oruc

² A choedy kafel o nynyau y kledyf honno aerua dirvaer y meint a wnaeth oe elynyon. a goedy treulau llaver or dyd yny wed honno y brytanyeyt a gauas y wudugolyaeth. a ffo ulkefar ac u yf llogeu. a chymryt y mor yn lle

ac erbynyeyt y dyrnaot a oruc arnei. a megys y gadwys y nerthoed idau gosot a wnaeth ynteu a chledyf ar nynyau ar uchaf y helym ar penfestyn yr cil yn gyflym mal y bei agheuwl. A phan welas nynyau hynny erbynyeyt y dyrnaot a oruc ay daryan. a chymeint vu y dyrnaot ac y glynhos y cledyf yny taryan. ac rac ruthyr bydynoed yn kyrchu pan y bu reit yr amherawdyr adau y cledyf yny taryan heb y gafel o honei. B.

castell undunt. a llawen vu gantunt gafel hyny odiogeloch ac yny kyghor y kaoffant na dilynyn ymlad ar brytanyeyt hoy no hynny. A hoelau a wnaethant parth a ffreinc. B.

tharw fyddai yn diannot i. Ar amser hono y gonaeth Ilcassar gaffell odinae rac damhwainio yr ailwayth y wrthlad o wyr frainc. Ac velly ymhen y dwy vlyned y dayth Ilcassar yr ailwaith y gaffio dial y syrhaedau. ar y Bryttaniait. A phan gogle Gafwallaon hyny peri a oruc ev blannu polon hayrn cyn braffed a mordoyt gwr ar hyt canol Temys ar ford llongeu Ilcassar. ac yn dirybyd y dayth y llongau ar ben y polon yny vriedd y llongau a bodi milioed or gwyr. Ar sawl a dayth yr tir Cafwallaon ai herbynys hwynt a holl gadernit lloegr ac y casaf ev

BRUT G. AB ARTHUR.

rodaffey dyrnaot hep allu medegynyaeth ydau. Ac or dyrnaot honno kyn pen y pymthecvet dyd gwedy e wrwydyr y bu varw. ac yg Kaer Lundeyn ker llaw porth y gogle y cladwyd y gyt. a brenhynyaol arwilyant. Ac y gyt ac ef yn y bed y dodaffant y cledyf a dugaffey ynteu y gan Wlkeffar pan ymladaffey ac ef. ac efef oed enw y cledyf honno Agheu Coch. kany pwy bynnac a archollyt ac ef ny bydey byw i.

Ag gwedy ymchwelyt o Wlkeffar y keuyn ar ffo a dyscynnu o honno ar traeth Ffreync medyliaf a wnaethant y Ffreync gwrthwynebu ydau a mynnu gwrthlad y arglwydyaeth y arnadunt. kany a tebygynt y vot yn wanniach megys na bey reydund y ovyn ef arnadunt. kany chwedleu kyhoed a dywedyt ym pob lle bot y mor yn kyrlawn o lyghes Kafwallaon yn erlyt Wlkeffar. Ac wrth hynny glewach yr ymrodynt y keyliaf gwrthlad Wlkeffar oc eu tervyneu wynt¹. Ac y gyt ac y gweles Wlkeffar hynny ny mynnos ef mynet ym petrusder ymlad ac wynt. namyn agory y tryffor a oruc ar rody da yn dyvesfur y pob un ar neylltu o nadunt. ac yvelly y dwyn yn tagnheved ac yn un ac ef. Ac y gyt a hynny yr pobyl adau rydyt. ac yr rey rykollaffey tref eu tat y hynnyll udunt. Ac yr keyth adau rydyt. ar gwr a oed kynt yn dywal megys llew. yn awr megys oen gwar yn llawen yn talu yr eidaw y pawb. ac ny orphwyffos ef wneuthur y clayar dredeu hynny byt pan daghevedos ef pawb ac eu dwyn yn un ac ef a chaffael y arglwydyaeth arnadunt megys kynt. ac yna cyffyoecs nyt acy un dyd heybyaf hep

¹ A goedy kaffel y undugolyaeth honno diruaf lywenyd a gynyrth kyffwallaon yndau. ac yn gyntaf talu molyant y eu duveu. Ac odyndodi rodyon mawr oc wyr o tir a daear ac eur ac aryant a goludoed ereill val y dirperai y enryded. Ac eisfoes yr hynny gonalus oed a bot nynyaf yn vrathedic

² Ac odynd goedy dyuot ulkeffar hyt yn traeth ffreinc. sef a wnaeth y ffreinc medyliaf beru y arglwydyaeth y arnadunt cynteu orth y dyuot ar ffo y orth y brytanyeit. a thebygu y uot y wanach

a chyn pen y pytheonos y bu varw. ac y cladoyt yn llundein. ac y doded y cledyf a dugaffey yny taryan rac ulkeffar yn yr yfcrin y gyt ac ef. sef oed enw y cledyf agheu glas sef athaf y gelwit velly nyt oed dim or y anwaetci arnaf a vei vuw. B.

o hynny. ac attunt heuyt yr dathoed bot y weilgi yn gyflawn o lyghes gan gafwallaon yn y hmlit. Ac orth hynny gleach oed y ffreino yn keiffaf y orthlad oc tervyneu. B.

y vydygoliaeth ac y foes lleafar hyt yn raeth Moran ac odynd y daeth ev y gaffell odinae ac y dayth Cafwallaen hyt yn Llyndaia ac yna y gwuaeth ev y wled vaer y dywfogion ev ai winaethwyr. Ac yna aberthau a oruc ev daydengmil ar hygiau o amrafaelion anifailiait ar haini a droylaffant nos drov amrafaelion chearyau. Ac yna ydaeth yn ystriv rwng dau was ievainc arderchaoc wrth chwaraei paled, ac enw y naill oed Hirilas nai yr brenin ar Hall oed Gyhylyn nai Afarwy ac yny darvot hyny y llas Cyhylyn Hirilas nai y brenin. Ac o hyny ydaeth cynwrf maer yn y llys ac y llidiows y brenin yn vaer gan vynnou cael nai Afarwy wrth varu y llys. A fettrys oed gan Afarwy hyny gan dyvedyt mae pob cam a wnelit o vewn y dyrnas mae yn Llyndain y dlit genaythyr iaen am dano. Ac ynte parot

BRUT G. AB ARTHUR.

koffau budugolyaeth y Brytanyeyt a ffoedygaeth Wlkefar a hynny kan y watwaredygaeth¹.

Ac gwedy llythrao dwy vlyned parattoy eylweyth y lyghes a oruc Wlkefar wrth vynet tros yr Eigiaen y keysvao dya y farabet ae kewyld ar Kafwallaen ac ar y Brytanyeyt. Ac gwedy kaffael o Kafwallaen gwybot bot yn wyr hynny. kadarnhau y keyryd ar keftyll ar dynafod. ac eu atnewydu yr rry a atveilyey o nadunt. a gosot marchogyon arvaoc y eu kado a wnaeth. ac ym pob pryf borth yn amkylich yr ynys gosot gwyr arvaoc a oruc y eu gwylyao ac y eu gwarchadw. ac eithyr hynny ar hyt kanael Themys y fford yd hwylyt parth a Llundeyn ef a perys gwneuthur polyon heyrn kyn vrasiet a mordwyt gwr. ac eu plymmu. a gosot er rey hynny a dan detyr a phan delhynt y llongheu megys yd elhey yr rey hynny trwydynt ac y peryclynt o hynny. ac gwedy darvot hynny kynnullu a wnaeth Kafwallaen holl yewenftyt yr ynys ag ygkylich yr arvordyr arhos dyvodygaeth Wlkefar ac lyghes kanthao².

¹ A gwedy gaelet o ulkefar hynny yngallau a oruc ynteu ac nyt ymrodes y pedrufter ymlad ar pobyl greulaen honno namyn agori y trytfor a rodi y paeb amylder o eur ac aryant a bodlonhau paeb or bonhedigyon ac eu tagneuedu velly ac eu deyn yn un ac ef. Ac y gyt a hynny adao eu breint ac eu dylyet y paeb or ac kollaffei a rydit y a oei kaeth. Ar gyr a oed gynt yn

anhrugaraoc megys lleo dywal gwedy y hespeilliao ae treiffao ar aer honno yd oed honno megys oen goar yn adao talu ac edrud pop peth udunt ac ny orffo-oytfoys or goaradogroyd hynny trov en hedychtu yny duc oll yn un ac ef. Ac yn yr amfer honno nyt oed na chywyd nac yndidan gan neb namyn am ulkefar a budugolyaeth y brytanyeyt. B.

² Cynn pen y deyr vlyned cilweith parattoi llyghes aoruc ulkefar y geiffao dial ar gydwallaen y farhaet awnaethoed idao. A phau gigleu gafwallaen hynny cadarnhau y keftyll aoruc ac adeilyat eroill o newyd a goslot keitweit kedeyrn ym pop porthua yg kelych

ynys prydein. a gwneuthur fychau o hyrn plymhedic ar hyt kenawl temys a goslot y rei hynny orth gadvynneu y tyllu y llogeu ydydanunt o delyn yno ac odynd yd aeth kyfwallaen a holl gedernyt yr ynys gantao y kado yr aruortir raftao. B.

Yma y mae dalen ar goll yn y llyvyr B.

oed y hyny. Ac ni fynnai y brenin namyn oael Cyhylyna wrth y cylllys ev. Ac ni fynnai Afarwy hyny cany wydiat beth oed cylllys y brenin ac am hyny y gadeuys Afarwy y llys a mynet y gyfoeth y hun. Agwelet or brenin hyny a dyfot yn y ol ev a llu mawr ganto a difa y gyfoeth ev yn lleyr o dan a hayarn ac yna danvon o Afarwy att y brenin y gaiffio tangwefed ac heb y gael. Ac yna y medylid Afarwy pa fod y gallai ev orthnebu y brenin, ac y cafas yn y gynghor

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac gweddy darvot y Wikefar parattoy pob peth or a oed reytd ydaef ef a kychwynnos ar y mor y gyt ac aneyryf amylder marchogyon kan darmerth ac awydaef gwneuthur damwnedyc aerva or Brytanyeyt. a hyunny hep amheu a wnathoedynt pey rydelhey eu llyghes yn yach ganthunt yr tyr ac wrth hyunny ny allos ef dwyn y dyhewyt ar weythret. kany's hyt tra ydoedynt yn hwylyao ar hyt kanael Themys yn kyrchu parth a Llundeyn yd aethant eu llogheu ar y polyon heyrn ar ry dywedafam ny wchot. a chan yr rey hyunny y dyodefafant dysfyvyt perygl agheuael hyt pan vodafant hyt ar vylyoed o varchogyon. kany's gwedy tyll y llongheu ar y polyon heyrn hyunny y deuth dofyr ym mewn a sudau y llongheu a dan y weylgy. Ac gwedy kassael o Wikefar gwybot hyunny y gyt a dyrvaer o lavur ac govut trofy yr hwylyeu a orugant parth ar tyr ar rey a wuefynt yn y veynt perygl honno ac a kaofant o vreyd y tyr. a phan weles Kasswallawn y ar lan y dymhefyll honno arnadunt llawenbau a oruc o achos body y saol a vodes o nadunt a thryftau o achaw's dyanc yr rey ereyll. ac gwedy rody arwyd o honaw oy kytvarchogyon kyrchu yr Ruveynwyr a wnaethant yn dyannot. Ac ys ef a orugant gwyr Ruveyn efsyoes kyt ry kyvarffey perygl ac wynt ar avon y gyt ac y kaofant y tyr yn oraol gorthwynebu yr Bryttanyeyt. a chymryt eu glewder yn lle mur y eu hamdyffyn. ac aerva dyrvaer y meynt a wnaethant or Brytanyeyt. Ac efsyoes mwy wu yr hon a kaofant nor hon a wnaethant kany's llawer a vodes o nadunt. ac urth hyunny lley oed eu nyver. Ar Bryttanyeyt pob aor mwyvwy vydey eu llw. kany's o pob lle yd ymkynnullynt a mwyvwy teyrngweyth oed eu nyver. ac orth hyunny y kan gwanbau yr rey ereyll y kaofant wynteu y wudugolyaeth. Ac gwedy gwelet o Wikefar ry orvot arnao y gyt ac ychydyc oy nyver yd aeth ar ffo yn y longheu. a chymryt dyrgeloch y mor ynn amdyffyn ydaef. Ac gwedy kassael gwynt hyroyd o honaw dyrchavael hwylyeu a hwylyao hyt yn traeth Moryan. ac yno yd aeth ym meon kastell ar ry wnathoed rac ovyn kyvarvot ac ef y kyffryw damweyn ar ry kyvarvuafley gynt ac ef y gan y Brytanyeyt. Ac ys ef y gelwyt y kastell Odnea. Ac ys ef achaw's y gwnathoed rac ovyn ymchwelut or Ffieyng arnao yr eplweyth o delhey ar ffo y orth y Brytanyeyt megys y weyth arall. Ac wrth hyunny rywnathoed ynteu y kastell honno megys y galley ynteu gorthwynebu y wrth pwyth pobyl honno o cheysynt wrthwynebu ydaef megys y keysynt gynt.

anvon at llcaf ar y erchi idao dyfot y ynys Brydain ac y bydai ev ganhorthey idao ac y cadarnhae ev o dyfot ac y darostyngynt hwy ynys Brydain y llcaf ar. Ac yn gadernit ar hyny y danvones Afarwy Gynan y vab a daydec gwystyl ar

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac o achars kaffael o honao y wudugolyaeth yr eylweyth y ar Wlkefar Kafwallaen a kymyrth dyrvaer o lewenyd yndao ae a ynvynos gwys tros pob lle yn yny Prydeyn y erchy eu holl wyrda dyvot hyt yn Llundeyn ac eu gwraged y gyt ac wynt y talu gwylas anryded dyledus y eu tadolyon dwyveu, trwy yr rey ry kassynt budugolyaeth or veynt Ruveynnyael Amheraedyr honno. ac gwedy dyvot paob heb waradrygyant amravaelyon aberthau (a orugant ac y ladedygaeth yr annvweilyeyt yd ymrodafant, ac yna.) a wnaethant deu ugeyn myl o warthec a chan myl o deveyt. ac o amravaelyon kenedloed adar y fael ny ellyt yn haed y offot yn ryf. Eithyr hynny deg myl ar rugeynt o amravaelyon koedolyon bystfild. Ac yn y lle gedy darvot udunt perfeythyao eu anryded yr dwyveu or gwedyllion ar gormodyon wynteu chuneyn a woytasant megys y gnotteyt yn y wyr ry abertheu hynny. Ac odynd y hyn a wedyllus or nos ag or dyd kanthunt wynt ac trewlyasant trwy amravaelyon wareu. Ac ym plyth y gwareu hynny ef a damwennys deu was yeueyn arderchac. y neyll o nadunt yn ney yr brenyn ar llall yn ney Avarwy vap Llwd kynhennu yn gware palet. ac or dywed llydyao am y wudugolyaeth. Ac ysf oed enw ney y brenyn Hyrlas. ac enw y llall Kuhelyn. ac enw y llall Kuhelyn. ac gwedy ymlydyao ac ymkywethyl ykylvu cledyf a wnaeth Kuelyn a llad pen Hyrlas ney y brenyn. Ac gwedy y lad kynhyrvu a oruc y llys oll, ac chedec y chwedyl at Kafwallaen a llydyao a chyffroy yn vaer a oruc achars lladedygaeth y ney. Ac erchy a wnaeth i Avarwy rody Kuelyn y dyodef kyffreyth y llys arnao rac mynet Hyrlas yn ddial os kam y lledesyt. Ac gwedy gwelet o Avarwy bot bryt y brenyn yn kyffroedyc yn y erbyn pedrusao a wnaeth rody y ney yn y ewyllys a dywedwyt bot llys ydau ef. ac yn y llys chun y dywedey ef delyw o honao ynteu rody yaen ac kymyt o paob or a vynhey yaen oy wyr ef. Ac wrth hynny os keyfyao yaen a vynhey ef y gan Kuhelyn. ef a dywedey y mae yn ey llys ef yn Llundeyn y dylcey ef gwneuthur yawn tros y ney. a hynny o vreynt a hen dylcet yr kynhoes yr hen wyrda. Ac gwedy gwelet o Kafwallaen na chafey yaen orth y vynnau ac ewyllys gogyvadao a thyghu y Avarwy a wnaeth yd anreythyc ynteu y kyvoeth ef o tan a haearn ony delhey wrth y ewyllys. ac odynd trwy lyt a bar bryfyao a oruc Kafwallaen y anreythyc kyvoeth Avarwy hagen peunyd trwy kytyndeythyc a charant yn keyfyao arafhau ylloned y brenyn. a cheyfyao madeucynt y kanthao. Ac gwedy na alley ef nep fford yn y byt kaffael llyhan llyt y brenyn medlyao a oruc pa fford y galley ynteu gwrthwynebu yr brenyn a daly yn y cbyn. Ac or dywed gwedy nad oed fford arall ydau y galley ef

bygain o vonhedigion ynys Brydain yn wyflon ar hyny¹. Ac yna cwairio llynges a oruc llcaf ar dyfot y borth Rwydon yr tir. Ac Afarwy ai herbyn- aed yn anrydedys. Ac yna yr oed y brenin yn ymlad a chaer Lyndain. ac wedi

BRUT G. AB ARTHUR.

gwrthwynebu ydau. ef a anvones kennadeu hyt ar Wlkefar a llythyr ganthunt ar synhwyr hon yndunt².

Y WLKESAR. Avarwy vap Llwd tywyfawc Llundeyn yn anvon annerch. a gwedy damunedyc agheu damunedyc yechyt a bwched. Edyvar kenhyf y daly yth erbyn di hyt tra vuoft di yn kynhal ymladeu yn erbyn vy mrenyn y kanys pey peyton y tydy a orvuafut ar Kafwallaen y gwr gwedy y veynt wudugolyaeth honno a kavas trwy vy nerth y a kymyrth y veynt fyberwyt yndau hyt pan edyw yn keyfyao hynytreftadu y am dykyvoethogy am dyhol om kyvoeth a gorefcyn ydau chun vygkyvoeth. Ac gwybyd ty nat y velly y dylzey talu y my. myvy yn y kyvoethogy ef. ac ynteu ym dygyvoethogi ynnheu. kanys myvy yn kwbyl yn ymlad yth erbyn dy. a wnaethum y pethau hyn oll ydau. a mynheu a tyghaf y kyvoethau nef a dayer hyt na heydeys y onyt na roden y ve ney y dyodef braot y lys ef arnaw. Ac yn y vo goleuach ac eglurach yth doethineb dy achaw y wryoned. gwarandau dy a my a datkanaf yt yr achaw y mae y var arnaf y. Gwedy kaffael o honau ef y veynt wudugolyaeth honno trwy vy nerth y. y gwnaetham nynheu gwylyawl lewenyd ac anryded y en tadolyon dwyueu. ac gwedy perffeythiao o honam ny pob peth or a perthyney ar e dwyueu. y damwennys y rwng deu neyeynt yn tyvu kyvryfed am wudugolyaeth gwarae palet. Ac gwedy kaffael om ney inheu y wudugolyaeth enynnu a oruc y llall o enwyr yrloned a dyspeylyao cledyf a cheyfyao llad pen vy ney ynnheu. ac ys ef a oruc ynteu gochel y kledyf ac yn y kyvryfed honno eysyoes fyrthiao ney y brenyn ar y cledyf ac y bu varo. Ac gwedy kennatau hynny yr brenyn. gorchymyn ac erchy y mynheu rody ve ney y dyodef brawt y lys ef yn dyl y ney ynteu. Ac gwedy nas roden ve ney yn y ewyllys ef e deuth ynteu ac holl lw kanthao am pen ve kyvoeth ynheu ac anreythiao ae lofky. ac wrth hynny yd wyf ynheu yn erchy de trugard ty. ac yn keyfyao porth a nerth y kenhyt ty y keyfyaw ve kyvoeth ymy trachevyn hyt pan vo trwy ve nerth inheu am porth y gellych tytheu goreikyn ynys Prydeyn. Ac o hyn na phedrwfa dym kanys nyt oes dym twyll na brat yn yr amadrawd heon².

¹ A goedy nas kaffei auaroy tagneued yn un mod yd anvones y geniaf nerth

at ulkeffar ymheraedyr rufein. trwy lythyr yny y mod hon. B.

² Auaroy tewyfaoc Llundem yn anvon annerch y ulk-tlar. A goedy damunao gynn y ageu damunao weithon y iechyt. diuar y geny dala yth erbyn u pau vu yr ymlad rot a chaf-

wallaen an brenhin ni. kans pei peidanen i ti a gaffocdur. y wudugolyaeth. A chymaint fyberwyt a gymyrth ynteu goedy kael y wudugolyaeth tro vy nerth i. Ac y mae ynteu weithon

elybot o Gafwallaen dyfot lleifar y ynys Brydain ymgeairo a oruc y dyfot yn y erbyn a fan dayth yr glyn coedawc yn agos y gaer gaint fev y gwelas bebyllan goyr Ryfain 2. ac yna brwydro a orugant ac yna y by aerva vaer o bob parth. ac

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac gwedy darlleyn y llythyr hennu rac bron Wlkefar kyghor a kymyrth y gan y anwlyeyt hyt na chrety ef oy over amadracd ac nat aey ef y ynys Prydeyn auy chaffey ef gwyfflon a vey da kanthao hyt pan vey dyogelach kyrcchu ynys Prydeyn. ac wrth hynny Awarwy vap Llud a enwynos Kynan y vap ac gyt a hynny doc gwyffyl ar rugeynt o veybyon y gwyr bonbedykaf yn y kyuoeth oe anwlyeyt ac karant 1. ac gwedy rody y gwyfflon yn hyffryt Wlkefar a kynnullas y lw ac a kyweyryos y lyghes. Ac yr y gwynt kyntaf y dyskynnos ym Porth Rwyntun. ac yn yr amfer hunnu yd oed Kafwallaen yn dechreu ymlad a Chaer Lundeyn ac yn anreythiao y gwladoed yn y chylch. Ac y gyt hagen ac y kygleu ef rydyvot Wlkefar y dir ynys Prydeyn ymadao a wnaeth ynteu a Llundeyn a bryfyao a oruc yn erbyn yr amheraedyr ac gwedy dyvot o honao hyt ger llaw glyn oed yn agos y gaer Keynt ef a weles yn y lle honno gwyr Ruveyn ac eu pebylleu ac eu lluesteu gwedy rydyfkynnu yn y glyn hennu. kany Awarwy vap Llud ac dugaffey hyt y lle honno wynt y keyfyao dwyn kyrcch nos yn dirybud am penn Kafwallaen 2. Ac yna heb un gohyr gwedy gwybot or Ruveynwyr

ymdigyuoethi y inheu. Ac velly y mae ef yn talu droc tros da y un. Miui ae gonaethof ef yn tref tataoc. ac ynteu y tyd ymditretatu inheu. Miui ae goffod-eis ef yr eilweith ar y vrenbinyaeth. Ac ynteu yffyd yn wenychu vyn deol inheu. a minheu a alwas tyffolyaeth y nef a dayar na hedeisi y var. o nyt na rodon vy nei oe dienydu y wiryon. Ac edrychet dy doethineb ti deunydy lit ef. damweinao awnaeth y deu nyeint y ni ware palet. a goedy goruot oni nei i. fef awnaeth nei y brenhin lliidia. a chyrchu y llall a chledyf. ac yn hynny y fyrtheys nei y brenhin ar y cledyf

1 A goedy edrych y llythyr o ulkeffar. fef agauas yny gyghor ef ae wyrda nat elynt y ynys prydein yr geireu y tewyffawc. hynny delhei

2 A goedy dyuot y geyfflon kychoyn ar y mor aoruc ulkeffar ar llu meyas a gauas y gyt ac ef. A dyuo y dosyr yr tir. A phau gigleu gywallaen hynny lle oed yn ymad allanaein ymadao ar dinas aoruc. A bryffiao yn erbyn yr

hynny aeth trwydao. A goedy dyuot hynny ar y brenhin yd erchis ynteu vy nei i yo dienydy tros y llall. Ac orth naifrodeis y mae ynteu yn anreithao vyg kyuoeth ac ny diffryo ac orth hynny yd cyf y goedidao ty trugared ti. ac yn erchi ty nerth y gynhal vyg kyuoeth hyt pan vo tre vyn nerth inheu y kefy ch titheu gorefcyn ynys prydein ac nac amheuety ty bruder ti dim o hyn. kans or deuaet hon yd aruerant y rei maroavl goedy eirloned tagnouedu. A goedy ffo ymchoelut ar y uudugolyaeth. B.

cyfflon a ellit y credu. A goedy kynhetau hynny y auaroy yd anuones kynan y vab a deg goyffyl arrugeint o dyledogyon y gyuoeth ygyt ac ef. B.

ymheraedyr ae lu. Ac val yd oed yn dyuot parth a cheint nacha wyr rufein yn pebylliao yny lle hynno kan auaroy ae dugaffey eunt yno orth deyn kyrcch deiffyuyt am pen kywallaen y elky ygac y gantao. B.

yn y diwed y gynrodd y Bryttaniait y mynyd ychel¹. a chad yno yn wrdol a orugant a llad llawer o wyr Ryfain³. a fan welas y Ryfaineyr hyny damgylchynu y mynyd a orugant y gaidio neuon y Bryttaniait. ac yna y danvones Cafwallaen at

BRUT G. AB ARTHUR.

bot y Brytanyeyt yn dyvot yn dyannot gwyfcau amdanynt a wnaethant eu harveu a goffot eu marchogyon yn vydynoed. Ac yna yd aeth Avarwy vap Llund a phym myl o wyr arwaoc y gyt ac ef ac ym mewn llwyn koet oed yn agos udunt ymkudyaen yn honno hyt pan vey odyo y galley gwneuthur nerth a chanwrthwy y Wikefar¹. Ac gwedy darvot yr Brytanyeyt or parth arall gwyfcau am danynt am ympery nyt annodasant o pob parth newydyau agheuolyon dymodyeu. ymkyrchu a wneynt y bydnoed ac ellwng y gwaet y redeo. ac o pob parth y syrthynt y kalaned yn veyrw megys y syrthynt y deyl y ar y gwyd mys Hydref pan vey vaer y gwynt. Ac val yd oedynt y velly yn ymlad ynachaf Avarwy vap Llund ac vydyn kanthau yn kyvody oy lechva. ac or tu yn ol yn kyrchu bydyn Cafwallaen yr hon oed yn kynhal kedernyt y Brytanyeyt. ac ar rydaroed y Ruveynnyael vydyn y anrethyau or ran vawr o honoey ac ar aurlon heb allel fevyl yn erbyn y chytcywtaotwyr. ac wrth hynny kymryt ffo a orugant wy ac adae y maes. Ac yn agos y hynny mynyd oed ac ym pen y mynyd llwyn o coll tew a oed. ac yno y ffoes Kafwallaen ac wyr gwedy y dygwydaen yn y ran wannaf or ymlad². Ac gwedy kaffael o honoey ef gorwchelder pen y mynyd yn oraol kynhal honno a orugant a gwneuthur agheu y lawer o eu gelynyon. kanys eu herlyt a wnathoedynt yr Ruveynwyr ac Avarwy vap Llund wynt gan vywau eu bydnoed avu vynyth y keyffynt kyrchu ar eu torr yr mynyd ac rys gellynt. kanys kerrye y mynyd ac oruchelder a oed amdyffyn yr Bryttanyeyt a llefeyr yr gelynyon. oc o pen y mynyd y gwneynt y Brytanyeyt aeru dyrvaer y meynt oc eu gelynyon³. Ac wrth hynny set a wnaeth Wikefar kylchynu y mynyd ac lw.

¹ A phan welas goyr rufein y bryttanyeyt yn dyvot attunt goifcau eu harveu a chaeiryaen eu llu yn vydynoed wnaethant. Ac yna y kymryth auaro

² A goedy darvot llunyaethu y bydnoed y gonaethpoyt aerua greulaen o pob parth. kanys y goyr lladedic a dygwydeu mal deil mis hydref gan wynt kadarn. Ac val yd oedynt yn yr ymfust honno kychoyn a oruc auaro ac varchogyon gantau or lloyn. bydin gyfwallaen or tu dracheuyn ar vydyn

³ A goedy dygwydaen yn y ran waethaf or ymlad a chael goruchelder y mynyd goethoyneba yn oraol awnaethant y eu gelynyon a oed yny ymlit gau geiffau

vab llud pumil o wyr arwaoc ac doyn y lloyn coet a oed yn agos. val y galley pan vei amfer doyn kyrch dirybud am pen kyfwallaen ae lu. B.

honno a oed anreithedic or tu arall gan ruthyr goyr rufein. Ac yna rac kywarfaghedigyaeth y kytaotwyr ehun ny alloys fevyl y rydunt namyn kymryt eu ffo. Ac yn agos udunt yd oed mynyd karegaoc. a lloyn o goet drys a oed ym pen y mynyd. A hyt yno y ffoes kyfwallaen ae lu. B.

frigyaen ar y torr. Ac eiffyoes ferthed y mynyd ac dryffoch ac gerric a oed ymdiffyn yr bryttanyeyt mal y gellynt wneuthur aerua vaer or gelynyon. B.

Afarwy y ervynnait idaw whaythyr tangnefed ryngto ev ac Ilcassar 3. a ryfedy a oruc Afarwy a dyvedyt panit lleo meon hedoch gaiffio hedychu. Ac yna ef a dayth Afarwy at Ilcassar. ac a dyvat ortho fal hynn. Argleyd heb ev mi adevais y ti darostyngedigaeath ynys Brydain a llyma y ti hyny trwy y ti adel Cafwallaen

BRUT G. AB ARTHUR.

a mynnu gwarchae Kafwallaen yn y lle honno hyt pan vey reyt ydau ae ymrody yn ewyllys yr amherawdyr ae ynteu y warchae yna hyt pan vey varo o newyn 1. Oy a Dyw anryved kenedyl y Brytanyeyt yr rey dwywyth a kymhellafant Wikefar amherawdyr Ruveyt ar ffo. y gwr y daroed ydau dareftwng a gorefcyn yr holl vyt wrth y gyghor. ac yr gwr ny allus yr hollvyt gwrthwynebu ydau. ar Brytannyeyt cyffyoec ar ffo oeddynt yn gwrthwynebu ydau ef. ac yn parawt y dyodef agheu tros eu gwlat ac eu rydyt. ac urth hynny y kant Lucan ym molyant y Brytanyeyt or Keffar. Ef a dangoffes y ergrynnyedyc keвноed yr Brytanyeyt 2. Ac yna gwedy llythrao yspet deudyd gwedy nat oed y Kafwallaen na bwyt na dyawt o'rynhau a wnaeth gorvot arnao ymrody ygkarchar Wikefar. ac wrth hynny anvon a oruc Kafwallaen kennadeu hyt at Awarwy vap Llund y erchy ydau ef y tagnhevedu ef ac Wikefar rac ovyn kolly breynt y kenedyl ed hanoed o honey. ac y gyt a hynny hevyt mynegy a wnaeth ydau kyt ryveley ef ar y kyvoeth ef hyt na mynney ef cyffyoec y agheu ef er hynny 3. Ac gwedy datkann or kennadeu hynny y Awarwy. ynteu a dywawt val hyn. Ny dyleyr karu y twyffae a vydey araf a gwar en ryvel megys oen ac ar ei hedoch a vyd dyfal megys llew. Oy a dwyocu nef a dayar vy arglwyd y e gwr a oed kyn no hyn yn medu o honaf ac arawrhon y mae yn erchy y my y tagnhevedu ef ar amherawdyr. yr honn a vuafsey damunet kanthao. kyn no hynny kaffael tagnheved y kanthao ef. Ac wrth hynny y deley ynteu anrydedu ac aryneygao y gwr a kymmelloc y gyt ac ef amherawdyr Ruveyt oe kyvoeth ac eylchwyl a allas y dwyn trachevyn. Ac wrth hynny ny deleyt gwneuthur kam i mynheu y gwr a alley yna gwneuthur y gwaflanaeth honno. ac ar awrhon a

1 Ac yna sef awnaeth ulkeffar codi y lu yg kylych y mynyd y worchado rac dianc neb odyno. kans y vedol oed

2 O enryved genedyl y brytanyeyt a gymellaed deyr weith y gor honno ar ffo yr hon ny alleys yr holl vyt gorthwynebu idau. Ac o'nteu yr awr hon yn

3 Ac ym pen yr cil dyd goedy goarchae kafwallaen velly. Ac nat oed na boyt na diaot udunt. o'rynhau a oruc bot yn dir idau rac newyn ymrodi y garchar yr amherawdyr. Sef a oruc anvon ar auarwy y erchi idau tagnouedu

kymell y brenhin y darosteg idau tro newyn. yr hon ny allassei y gymell troey ymlad. B.

ffoedigyon rac honno. Ac eiffoc yn gorthwynebu yn crawl idau. Ac yn parawt y diodef ageu dros eu golat. B.

ac ulkeffar rac yo genedyl golli eu teilygdaot ar y teyrnas goedy darffei idau daly kafwallaen. A niencgi idau kyt ryielei ar talym ar auarwy yr dareffeg ae gospi ny mynhei ef y ageu yr hynny. B.

yn vrenin danat ti trwy rodi o honaŷ ynte dyrnget y Sened Ryfain. A gwrth-
oynheb vy gan llcaf ar yr ateb hono. Ac wedy goelet o Afarwy hyny. dycedyt a
oruc ef. Argleyd er y mi adaw y ti darostyngedigaeŷ ynys Brydain nit adevais i
y ti distrycio y nghenedl vy hun cany wnaethont droc y mi hyt na allont enaythyr

BRUT G. AB ARTHUR.

allaf y tagnhevedu ynteu ar amherawdyr. Ac wrth hynny an doethynep yw yr
tewysfaoc gwneuthur kodyant a farhaet oy varchogyon ef. trwy er rhey y kaffo
ynteu y wudugolyaeth. kanyŷ nyt y tywysfaoc pyeu y wudugolyaeth namyn gwyr
a ellyngant eu gwaet yn ymlad trostaf. Ac eysfoes my ac tagnhevedaf ef ar
amherawdyr kanyŷ o gwnaeth ef farhaet ymy dygaŷn o. yawn kenhyf ynheu y vot
ef yn erchy vy'n trugared ynheu ¹.

Ac yn dyannot yna kyodi a oruc Awarwy vap Llad or lle yd oed a bryfyaŷ a
oruc hyt y lle yd oed Wlkefar a dygwydaŷ ar tal y lynyeu a oruc rac bron yr
amherawdyr a dywedwyt wrthaŷ ar y wed hon. Arglwyd hep ef dygaŷn ar
rywnaethoŷt di o dyaŷ ar Kafwallaŷn gwna weythyon trugared ac ef. Pa peth a
keyŷy dy kanthaŷ amgen noc uvudyaeth y ty a thalu teyrnget y wyr Ruveyn o
ynys Prydeyn. Ac yna gwedy na rodecy Wlkefar un ateb ydaŷ ef. Awarwy
eylchwyl a dywaŷt val hyn. hyn hep ef a adeweys i yty. ac amvodeys a thydy.
sef yw hynny dareŷtwng Kafwallaŷn a goreŷcyn ynys Prydeyn wrth dy kyghor
di. llyma hynny wedy rywneuthur. llyma Kafwallaŷn yn dareŷtyngedyc. llyma
ynys Prydeyn o kanurthwy y gwedy y goreŷcyn. pa peth a dylaf y wneuthur
yn amgen no hynny yty. nyt ef a wnel creawdyr pob peth ymy gwedy y gwel-
hwyf y vy ewythyŷ y. am arglwyd vrenyn yn erchy vyn trugared i. ac yn
gwneuthur yawn y my or farhaet a wnaeth ef ymy. dyodef o honaf ynheu byth y
karcharu ef a myvy yn vyw. Nyt yŷkavyn llad Kafwallaŷn neu y karcharu a
myfy yn vyw. kanyŷ nyt kewilyd kenhyf y rody vy kannhorthwy am porth am

¹ A goedy menegi hynny y anaroy y dywaŷt ynteu nat oed haod karu
tywysfaoc a vyd goar ar ryfel megys oen
a chreulaŷn a dywal ual lleo ar yr
hedoch. Oi a duo nef a dayar yr awr-
hon y mae ef ym goediaŷ i y gor a oed
arglwyd arnaŷ gynheu yr awr hon y mae
ef yn damunaŷ tagnouedu troy daryŷt-
egedigyaeth ac ulkeŷfar y gor a oed gan
ulkeŷfar kynno hyn. gaffel tagnoued y
gantaŷ. Ac orth hynny y dyliei ef
edrych ar wneuthur iaŷn yr gor y
galloys ef dŷy weith troy y nerth orthlad
ymherawdyr ruŷein dŷy weith or teyrnas
ar trydyd weith y dŷyn idi oe anuod.

Ac orth hynny nyt oed iaŷn dadleu ar
gam ac enwir a miui kan gelleis i
wneuthur y goysfaetheu hynny yna.
Ac yr awr hon y goneuthym hon. Ac
orth hynny annoethinab yŷ gwneuthur
farhaedeu na cham yr neb y kaffer
vudugolyaeth troydaŷ yn waŷtat kany
eill un tewysfaoc gaffel budugolyaeth
heb y goyr a ellyghant y goaet yn ymlad
drostaŷ. Ac yr hyny eiŷfoes oŷ gallaŷi
mi a wnaŷ tagnoued ac ulkeŷfar kan
deryo dial yn digaaŷn arnaŷ ef y ŷyrhaet
awnaeth y mi. Pan ydyo yn goediaŷ
yn uytrugared i. B.

iawn am dano. ac ni chyttauav i difa vynghenedl¹. Ac yna y rodes Ilcafar danguefed y Gafwallaen troi rodî tair mil o bynnoed bob blwydyn y Sened. Ryfain o ynys Brydain. Ac wedi cadarnhau hyny y daethant y gyt hyt yn Llyndain ac yno y trigiafant y gayaf hono². ar gwanwyn rac wyneb yr aeth Ilcafar ty a Ryfain ac yr aeth Afaroy gydac ev y daro wrth y Pontenis yr hon oed yn cynnal yr amherodraeth yr amser hono³. ac y trigiod Cafwallaen yn ynys Brydain yn gwledychu faith mlyned ac wedi y varo y cladeyt ynghaer Efrog. Ac yn ol Cafwallaen y dayth Tenefan ap llyd iarll cernio yn

BRUT G. AB ARTHUR.

nerth ydau ef ony bydy ty wrth vy kyghor ynheu am danao ynteu¹. Ac wrth bynny yna rac oyn Awarwy Wlkefar a kymyrth kytuhundep a thagnheved a theyrnget bob blwydyn y gan Kafwallaen o enys Prydeyn. Ac ys ef oed euryf y teyrnget a delyt or enys hon y wyr Ruveyn pob blwydyn teyr myl o punhyoed aryant. Ac o hynny allan kydyrdeythyon vuant Wlkefar a Kafwallaen vap Bely kan rody o pob un o nadunt oy kylyd amravaelyon rodyon a thlyfeu. Ac yna y gayaf honno y tryges Wlkefar yn ynys Prydeyn². A phan dechrewys y gwayanhoyndy dyvot yd aeth trwy y mor hyt yn Ffreync. Ac odyna gwedy hynny ym pen yspeyt kynnullao llw mawr a wnaeth o pob lle a mynet hyt yn Ruveyn yn erbyn Pompeyus y gwr oed yn kynnal yr amherodraeth³.

¹ A chychwyn a oruc auaro a dyuot gan uryf hyt y lle yd oed ulkeffar a darestog rac y vron gan dywedut yr ymadraed hon. Llyma weithon goleu ac anlwg yt bot yn digan y dieleisti ty lit ar kyfwallaen. gona weithon trugared ac ef. beth a vynynt amgen gantao ef noc ufylltaot a darystygedicyaeth a thalu teyrnget y rufeinael teilygtavt. A gedy na rodes ulkeffar ateb idao y dywaot auaroy orthao val hyn tidi ulkeffar heb ef hyn a adeweis i y tidi. gedy goruydit ar gyfwallaen. daryst-

² Ac yna rac ofyn auarty arafbau a oruc ulkeffar a thagnouedu a kyfwallaen. A chymryt teyrnget o ynys prydein pop pleydyn. sef oed meint y teyrnget teirmil o punoed. Ac yna yd

³ A dechreu gwanwyn y cychwynys ef rydau a ffreinc. Ac ym pen y peist o amser kynnullao llw mawr awyaeth ulkeffar. Ac ar llu honno yd aeth ef parth a rufein yn erbyn pompeis y gwr a oed yn lle amherodryt yna y dala yn

ygedigyaeth a theyrnget y ti o ynys prydein. llyma kyfwallaen goedy goruot arnao. llyma ynys prydein yn darystygedic ytt troi vy nerth i. beth a dylas yti y wneuthur ymlaen hynny nyt ef dde greaodyr nef a dayar a wnel diodef ohonafi gyrcharu kyfwallaen vy argloyd. Ac ynteu y geneuthur iaon y mi am y syraedeu a wnaethoed ym. Ednebyd ti ulkeffar nat haed llad kyfwallaen. a miui yn vyo y gor nyt kywilyd genyf rodi vy nerth idao o ny bydy ti wrth vvg kyghor. B.

aethant ulkeffar a chyfwallaen yn gytymdeithon. Ac y rodes pop un y gilyd rodyon mawrweirhaec o eur ac aryant a thlyfeu. Ac y bu ulkeffar y gauaf honno yn ynys Prydein. B.

erbyn ulkeffar. A chan ny perthyn ar y deunydd i mi traethu o weithredoed goyr rufein. hyny uo hebryuedic y rei hynny yd amhoelwn ar yn treuthaot nyhumein. B.

vrenin¹. Ac yn y ol ynte y dayth Cynvelyn y vab yn vrenin yr hon a vagasai llafar a rac maint y carai Gynvelyn wyr Ryfain nichaffiod ev deyn y tyrngēt arnynt³. Ac yn y amfer ev y ganet Iesu Grift⁴. Ac oedy gwledychu o gynvelyn daydeng mlyned y ganet dau vab idao Goyder a Gairyd. Ac wedy maro cynvelyn y gwnaethboyd Goydr yn vrenin ac wedy ymgadarnhau o honao yn y gyfoeth y attalaod ev dyrngēt gwyr Ryfain. Ac wedy goybot o wyr Ryfain

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac odyta gwedy llythrao yspeyt feyth mlyned y bu varw Kafwallaon. ac yg kaer Efrawc y cladwyd¹. ac yn ol Kafwallaon y gwnaethpwyd Teneuvan vap Llud y ney ynteu vap y vrawt yn vrenyn yarll Kernyw oed honno. kany Awarwy vap Llud ry athoed y gyt ac Wlkefar parth a Ruveyn. ymlador a ryvelor da oed Teneuvan a gwr oed a karey yawnder a gwyrnyoned ac ae gwney a phaob². Ac yn ol Teneuvan y gwnaethpwyd Kynvelyn y vap ynteu yn vrenyn. Marchaoc gwychyr oed honno ac amheraodyr Ruveyn ae magaffey ac a rodaffey arveu ydao. Ac wrth hynny kymmeynt oed kanthao karyat gwyr Ruveyn a chyt galley ef attael eu teyrngēt racdunt hyt nas attalyey³.

Ac yn yr amfer yd oed Kynvelyn vap Teneuvan yn vrenyn yn yr ynys hon y ganet Iesu Grift yn Arglwyd ni. y gwr yr y wyrthvaur waet ef a prynnos kenedyl dyn o keythywet agahanaoc dyaful⁴. Ac gwedy gwledychu o Kynvelyn ynys Prydeyn trwy yspeyt dec mlyned y ganet deu vap ydao. Sef oedynt yr rey hynny. Gwydyr oed y map hynaf ydao. a Gweyryd oed y llall. ac or dywed gwedy y ylenwy o Kynvelyn dyuoed y wuched ef teyrn gwyalen y kyvoeth a llywodraeth y teyrnas a digwydes yn llaw Gwydyr. Ac gwedy attael or Gwydyr hwnno teyrngēt a deley y talu y wyr Ruveyn ef a deuth Gloew Kefar yr honn a oed. yn kynhal yr amherodraeth a llw maur kanthao. Ac y gyt ac ef y dothoed Ieulio Haymo tywyfawc y lu ef oed honno. a thrwy kyghor honno y gwneyt ac y llunyethit pob peth or wnelyt. Ac yna gwedy dyskynnu Gloew Kefar ym

¹ Ac ym pen yspeit feith ulyned kaer efrawc kan vrenhinaol arwylyant. gedy mynet ulkeffar o ynys prydein. y B.
bu varo kyfwallaon. Ac y cladoyt yg

² Ac yn ol kyfwallaon y gonaethpwyd hedoch a thagnoued. Gor deor oed teneuvan vab llud yn vrenhin. kans auaroy teneuan ac agarei gyfawnder yn vaor. a athoed y rufein y gyt ac ulkeffar. B.
A honno a traethoys y teyrnas. trwy

³ A gedy maro teneuan y deuth chymeibt uu garyat goyr rufein gan gynuelyn y vab yn vrenhin. marchaoc gynuelyn. A chyt galley attal eu teyrngēt oc eu anuod y rodei udunt heb ulkeffar ac ae wrdassei meon arueu a oruot y chymell. B.

⁴ Ar amfer honno y ganet iessu grift krystynogyon yr creu y gallon. B.
or argloydes veir wry y gor y brynoys y

ac yno y llas Hamon¹. Ac y dayth Gwairyd hyt y lle ydoed Glywcafar yn ymlad a chaerberis. A fan welas yr aniferoed yn y gaer y Bryttaniait yn dyfot yn borth ydynt. hwy ymdoethant y maes i ymlad a goyr Ryfain. a llad llawer o bob parth ac'ciffioes rac amled gwyr Ryfain hoynt a enillaffant y gaer a gyrru fo ar wairyd hyt ynghaer wynt. ac yno y dayth Gloyw-cafar ai lu a mynihu gwarchau y Bryttaniait yny vaint vairo o newyn². a fan wyby wairyd hynny cywairiao y lu a oruc a dyfot allan. a fan welas Gloyw Cafar hyny anvon a wnaeth y gaisfio

BRUT G. AB ARTHUR.

hynny y gelwyt y lle honno yr hynny hyd hedyw Porth Hamwnt¹. Ac yu hynny Gloew Kefar gwedy ymkynnullao y kytmedeythyon attaw a dechrewys eylweyth ymlad a chaer Perys yr hon a elwyr yr aorhon Porth Cestyr. A gwedy kaffael y dynas a gwasparu y muroed erlyt Gweyryd a oruc hyt yg kaer wynt a damkylchynu y dynas ac y gyt ac amravaelyon peyryanheu ymlad ar dynas a cheyffiao eu dywreidyao ac chywarfangu². Ac gwedy gwelet o Weyryd gwarchae y dynas arnao kyweyryao y lu a oruc ynteu trwy vydynoed ac egory pyrth y dynas a wnaeth a mynet y maes or dynas ac arvaethu rody kat ar vaes udunt. Ac gwedy gwelet o Gloeu Kefar wynt yn arvaesu ac yn darmerthu kat ar vaes. Anvon kennadeu a oruc at Weyryd ac erchy tagnheved udunt kanysovn oed arnao glewder y brenyn a dewred a drudanyaeth y Brytanyeyt ac wrth hynny gwell oed kanthav ef goreskyn trwy synhwyr a doethynep no mynet ym petruslder brwydyr ac ymlad ac wynt. ac wrth hynny anvon a oruc Gloeu Kefar at weyryd ac erchy tagnheved ydao ef yn y wed hon rody merch yr amheraedyr yn wrecya y Weyryd kan daly enys Prydeyn wrth amherodraeth Ruveyn³. ac yna o kyghor y wyrda y peydyaoed Gweyryd ac ymladeu a bot wrth Gloew

¹ A thebygu awnaeth Goeiryd vot Gloyo yn ffio yr koet y gyt a hamo. Ac orth hynny ny orffowyfys oc eu hymlyt hyny gordisedaod ar lan y mor yny lle a elwir oe eno ef nordhamton. yno yd oed porthua adas y discynnu llogeu. Ac

² A thra yttoed Weiryd yn ymlit hamo. yd oed loyo ar hyn a diagassei oe lu gantaø goedy rymchoelut tracheuyn. Ac yn ymlad ar dinas a elwit yna kaer peris. Ac elwir weithon porchestyr. Ac yn diannot goedy kaffel y gaer ac goreigyn a gofcaru y muroed.

³ A goedy gwelet o weiryd y warchae ef uelly. kyweiryao a oruc ef y lu yn vydynoed. A chyrchu allan orth rody kat ar vaes. A phan welas yr amheraedyr weiryd mor leo a hynny. Sef

val yd oed hamo yn kaffel y llogeu y doeth goeiryd yn deiffyuyt am eu pen. ac yno y lad. Ac yr hynny hyt hediø y gelwir y porthua honno nordhampton yn saefnec. Ac yn gymraec porth hamo. B.

kychøyn awnaeth yn ol goeiryd a ryath-oed hyt yg kaer wynt. A goedy y dyuot hyt yno dechreu ymlad ar gaer. A medyliao awnaeth ef gwarchae goeiryd hynny delhei yny ewyllys rac newyn. B.

awnaeth anvon attaw y geiffao tagnened a duundeb y gantaø. kans ovyn oed gantaø gleoder a chadernyt y brytanyeyt. Ac orth hynny diogelach vu gantaø trov synwyr a doethineb eu gwaret yna.

tangnefed at y Bryttaniait, ac yn diannot y gwnaethbøyt tangnefed ryngtynt. ac y rodes Cloywcafar y verch yn wraica y wairyd y gadarnhay y dangnefed. ac wedy hyny o nerth y Bryttaniait y goresgynnod gwyr Ryfain ynyffoed Orc ar cyt ynyffoed eraill yny cylch¹. ac wedy llithro y gayav haibio y dayth y vorwyn o Ryfain a diayret oed y ffryd ai theguch ac y priodes Gwayryd hono. Ac y

BRUT G. AB ARTHUR.

Kefar. kanyſ wynt a dywedynt nat oed waradwyd ydau ef dareftwng y wyr Ruveyn pan vey yr holl vyt yn gwedu udunt. ac yn talu teyrnget udunt. ac o achawſ y pethau hynny a llawer o achwyſſon ereyll arafbau a oruc Gweyryd a bot wrth kyghor y wyrda ac ufudhau yr amheraødyr. Ac yn dyannot anvon kennadeu hyt yn Ruveyn a oruc ef yn ol y verch a thrwy kannørthwy Gweyryd e goreskynnøſ Gloew Kefar ynyfed Orc ar kytynyfed ereyll yn ey chylch¹.

Ac gwedy llythraø y gayaf heybyaø y kennadeu a ymchwelaſant or Ruveyn ar vorwyn kanthunt ac wynt ae rodafant oy tat. ac y ſef oed enu y vorwyn honno Gennylløſ a chyn teket oed ac yd oed anryved kan paøb or a gweley y phryt ac gwedy y rody yn wreyc pwys y Weyryd kymeynt y karaød Gweyryd hy ac yn y oed mw y kanthao y ſerch hy ae charyat noget holl prefennaøl da ac alavoed or a welhey ac lygait. Ac wrth hynny y lle kyntaf y kyskoſ ef y gyt a hy a vynnøſ ynteu y vot yn anrydeduſ enwaøc ac yd erchys ynteu yr amheraødyr gwneuthur dynas hono megys y bey honno yn kadw koſ y neythyaør honno hyt vraøt trwy holl oeffoed². Ac yn y lle honno yd adeyløſ Gloew Kefar dynas yr hon a elwyr oø enw ef Kaer Gloew yr hynny hyt hedyw yg kyffynyd Kymry a Lloegyr ar lan Hafren. ac ereyll a dywedant y mae y kan y Loyw wlat Lydan map Gloew Kefar a ganet. yn y dynas honaø gwedy hynny y kavas y dynas honno y enw y

noc ymrodi yn pedruſter ymlad ac wynt. Sef yd anuoneſ y gan y genhadeu. rodi y uerch y weiryd yn wreic idaø gan

¹ Ac o gyghor ywyrda ae doethon. y kymyrth gøeiryd y tagneued honno. A chymryt merch yr amheraødyr yn wreic idaø. A dywedut awnaeth y wyrda ørthao beuyt nat oed waradoyd idaø dareftøg y amheraødyr ruſein. pan vei yr holl vyt yn wedaøl idaø. Ac uelly trøy y ryø amydrodyon hynny

² A gøedy mynet y gayaf hønø heibao. y doeth y kynhadeu o ruſein a merch yr amheraødyr gantunt. Ac y dodafant hi ar y that. Sef oed y hønø goenwiſſa. Ac enryuedaøt oed y theguch o pryt a goiced. A gøedy y roi y weiryd moy y karei ef hi nor holl

gymell brenhinyaeth ynys prydein dan goron ruſein. B.

nyfydhau a oruc gøeiryd ørth eu kyghor. A dareftøg yr amheraødyr. Ac yn dianot yd anuoneſ gloyø yn ol y uerch ørth y rodi y weiryd. A thrøy pørth gøeiryd ae ganhørthøy gøedy hynny y goreskynnøys gloyø yr ynyffoed ereill yny gylch. B.

vyt. Ac ørth hynny y mynøys ynrededu y lle kyntaf y kyſcoys gentli o tragywydaøl goſ. Ac erchi a wnaeth yr amheraødyr adeilat dinas yny lle hønø y gado koſſ rywneuthur neithoreu kym-eint a rei hynny trøy yr oeffoed. B.

gwnaeth Gloywcafar dinas yr hon a elwis ev Caer-loyw ar lan Hafren yn y terryn rung Cymry a Lloegr¹. Ar amſer hono y dioddefod Crift yngharifalem². ac y gofodes pedr Eboſtol gadair yn anoffia ac o dynd y dayth ev hyt yn Ryſain y drigio ac y gynnal y Eſgobaed ac y danvones ev Varc Athro ac Evengyltor hyt yr Eifft y bregethu yr Eſengil a ſcrivenaſſai y hun³. Ac velly pan vy amſer

BRUT G. AB ARTHUR.

gwr gwedy Gweyryd a wu tewyſſauc ar Kymry¹. Ac yn yr amſer honno yg Kaerſalem y kymyrth yr Arglwyd Ieſu Grift map Dyw dyodevyeint yr prynu kenedyl dyn a oed yg keythywet aghanavc Dyafol trwy yr holl oedfoed kyn no hynny. Ac yna yr rydhays ynteu wynt trwy y angeu ac ellyngedygaeth y waet ef². Ac yno gwedy adeylat y kaer a thagnhevedu yr ynys ymchwelyt a oruc Gloew Kefar yr Ruveyn. a llywodraeth yr ynyſed a orchmynnos y Gweyryd. Ac yn yr amſer honno y dechrewys Pedyr aboſtol yn gyntaf goſſot y kadeyr yn yr Antyoces. Ac odynd y deuth hyt yn Ruveyn ac yno y pſcwyllſes. ac y cynhels eſcobavt. ac y danvones ynteu Marc evangelyſtwr hyt yr Eifft y pregethu yr eveghyl a yſcryvenaſſey³.

Ac gwedy mynet Gloew Kefar o'r ynys a chymryt o Gweyryd ſynhwy'r a ſyberwyt a molyant dechreu adeylat y dynafoed ar keſtyll a llywyao y pobyl ar kyvoeth trwy yawnder a gwyrtyoned hyt pan oed y ovyn ae aryneic ar y teyrnafoed a oedynt ym pell ac yn agos ydau. Ac gwedy hynny kymryt ſyberwyt yndau a oruc a threnygu gwyr Ruveyn ac attael eu teyrnget raddunt a hep vynnu daly adanadunt a vey hwy no hynny⁴. Ac gwedy klywet o Gloew Kefar y chwedyl honno ynteu a envynos Vaſpaſyan y kymhell Gweyryd ar tagnheved a gwyr Ruveyn ac y talu y gnottaedyc teyrnget udunt. Ac gwedy y dyvot hyt ym porth

¹ Ac ufydbau awnaeth yr amheraoddyr y hynny. Ac adeilyat dinas a chaer. A galv honno oe eno ef kaer loyw. Ac yg kyffinyd kymry a lloegyr y mae ar

² Ac yn amſer gweiryd y kymyrth yr arglwyd ieſu grift diodeifeint ym pren

³ Gwedy adeilyat y dinas. a hedychu yr ynys yd ymchoeles yr amheraoddyr parth a rufein. A gorchymun y weiryd llywodraeth yr ynyſloed yny gylch gyda ac ynys prydein. Ac yn yr amſer honno y ſeilſes pedyr egleys gyntaf yn

⁴ A gwedy mynet yr amheraoddyr y rufein y kymyrth gweiryd yndau ſynnoyr ac atnewydhau y kaeroed yny lle y bydunt yn adveilyao. A llywyao y teyrnas aoruc troſt volder a gwryoned

lan hafren. ereill a dyweit mae o achav mab yr amheraoddyr a aſet yno. Ac a elwit gloyw golat lydan. y gelwit y gaer velly. Ac nyt ef. B.

kroc yr prynu criſtynogyon o geithiwet uffern. B.

yr antioc. Ac odynd y doeth y rufein. Ac yno y delis teilygdaot tadael eſcobavt ac yd anuones marc ewegylor hyt yr eifft y pregethu ewygil ieſu crift aſcriuenaſſei chun o weithredod mab dau. B.

megys yd oed y eno ae ofyn yn ebodec y teyrnaſyoed y boptu. Ac yn hynny eiſloes kyuoody ſyberoyt yndau ac attal teyrnget gwyr rufein. B.

gan Gloyw-cafar ef aeth y Ryfain a gadel llywodraeth ynys Brydain y Wairyd. Ac wedy y vynet ev or ynys hon. y cymerth Gwairyd yndd y sic a balchder. ac attal tyrnget gwyr Rufain a oruc. ac wedy clybot o gloywcafar hyny ev a danvones Vafbassian a llu mawr ganto y gymryt tyrnget o ynys Brydain. ac wedy parattoi y llynges yn barot hwynt a doethant yr tir y borth rydipi. Ac yn y herbryn y dayth Gwairyd ai lu. ai llydias y dir a oruc sev y gwnaethont hwynte troi y hwylau a disgyn ymborth totnais ¹. ac wedy y dyfot yr tir cyrchu caer benhoylgoet a orugant ac ymlad a hi ². Ac wedy-gybot or brenin hyny. ymgvairio a oruc ynte ai lu ac ar ben y faithved dyd y dayth ev yno a chyrchu

BRUT G. AB ARTHUR.

Rutupy ef a deuth Gweyryd a holl kedernyt ynys Prydeyn. orth ludyas honno ac lu yr tyr. kanys kymeint oed o nyver y gyt ac ef megys yd oed ovyn ac arynneyc ar wyr Ruveyn raddunt. Ac wrth hynny troffy eu hwylfen a oruc Vafpafyan a dyskynnu ym Perth Totenyfy a orugant ¹. Ac gwedy kaffael tyr o nadunt kyrchu a wnaethant Kaer Pen Hwylcoyt ². a dechreu ymlad ar kaer. Ac gwedy hynny ym pen y feythvet dyd y deuth Gweyryd ae lu. ac yn dyannot dechrau ymlad a orugant. ar dyd honno llawer a las o pob parth. ac ny chavas nep o nadunt y wudugolyaeth. ac val y deuth y dyd trannoeth y vrenhynes a deuth y rwng y deu lu ac a oruc taghaved y rygtant. ac odynd yd anvonafant eu kytvarchogyon hyt yn y Werdon. Ac gwedy mynet y gayaf heybya ymchwelut a oruc Vafpafyan y Ruveyn a Gweyryd a driges yn ynys Prydeyn. ac gwedy dechreu o honno ef trofy parth a heneynt karu a wnaeth ynteu Sened Ruveyn a traethu y kyvoeth trwy hedech a gwarder a chadarnhau yr hen kyvreythyeu a gofot ereyll o newyd trwy y kyvoeth. a rody rodyon maer y paeb or ac keysfey y gantha. Ac y velly y clot ef a ehedaod trwy yr holl Europa. Gwyr Ruveyn a karey a hevyt yd oed ei ovyn arnadunt. kanys mwy a dywedyt am danao ef ehunan noc am yr holl vrenhyned. Ac wrth hynny y dyweyt Suvenal wrth Nero yn y koffau ef yn y lyvyr Brenyn a dygwyd o Vrytaen nid amgen Gweyryd. nyt oed nep glewach yn yr ymlad ar ryvel nid oed nep gwarach yn yr heduch. nit oed nep haelach yn rody da. ac gwedy eylenwy holl dyheuoed y wuched ef a cladwyd yg kaer Gloew ym mewn temhyl a wnaethoedyt yn anryded Gloew Keffar.

¹ Ac orth hynny yd anuones gloyv vafbafyanus a llu maer ganta yd yn ynys prydein. y tagnouedu a geeiryd. neu y gymell teyrnget y wyr rufein arnac. A goedy eu dyuot hyt ym porth reydyn. Nacha Weiryd a llu

² A goedy kaffel o vafbafyanus y tir ef ac lu y doethant parth a chaer

maer ganta yd dynot yn eu herbryn. hynny oed aruthyr gan wyr rufein amlet eu nifyr. Ac orth hynny. ny lauafyllant kyrchu y tir yna. namyn troffi y hoyleu a chyrchu raddunt hyny doethant y traeth tirtneis yr tir. B.

penhoylgoet. yr hon a elwir yr aor hon Exon. *Dalen ar goll yma.* B.

gwyr Ryfain ac ymlad ac hoynt. a llad llawer o bob part y dyd hono. A thranoeth gan amlet oed wyr Ryfain anod oed y gorrvt, Ac yna y dayth y vrenhines y dangnosed y ryngtynt ac y gyt y doethant hyt yn Llyndain. Ac yna anvon a wnaethant y cidvarchogion hyt yn Iwerdon y goresgyn hi. Ac wedy darvot y gayav ydaeth Vaspallian y Ryfain ac y tyngoes ev Wairyd yn ynys Brydain hyt yuicet y oes. Ac wedy y vare ev y cladoyt ev ymanachloc Caer-loyw yr hon a wnaethod Glow-catfar. Ac y nol Gcairyd y dayth Mayric y vab ynte yn vrenin ac yn oes hono y dayth Rodric vrenin y ffichdiait o feithia a llu maer ganto yr Alban ai goresgyn a oruc. Ac wedy goybot or brenin hyny ev a dayth yn y erbyn ac ymlad ac hoynt a oruc a gyrru fo arnynt ac yn y fo hyny y llas Rodric, ac yna y roes Meiric or Alban yr bobl hyny y breswyllo yndi ac wedy cynfanedy y lle hono nit oed gymariait yr ffichdiait. ac y daethant hwy at y Bryttaniait y erchi y merchet hoynt yn wraged ydynt. ac ni by dailong gan y bryttaniait y roi ydynt. Ac yna yr aeth y ffichdiait hyt yniwerdon a chymryt y Gwydeleffau yn wraged ydynt. ac or haini y heniw Yigottiait. Ac wedy y Vairic lonydu yr

BRUT G. AB ARTHUR.

. Ac yn ol Gweyryd y deuth Meuryc y vap ynteu yn vrenyn gwr anryved y pruder oed honno ac doethynep. Ac ym pen yspeyt gwedy hynny a Meuryc yn gwledychu yr ynys. Rodryc brenyn y Ffychtyeyt a deuth a llyghes vae kantbae o Scythya ac a dyskynnos yg gogled yr ynys hon y lle a elwyr yr Alban. a dechreu anreythya y wlat a oruc, ac gwedy klybot o Veuryc hynny kynnullae y pobyl a oruc ynteu a mynet yn y erbyn a wnaeth. ac gwedy dechrau ymlad y lad a oruc a chaffael y wudugolyaeth. ac gwedy hynny dyrchavael maen maer a wnaeth yn arwyd budugolyaeth yn y wlat a elwyr gwedy hynny oe enw ef Gwyfmeuryc ac yn e maen honno yd ylcryvonnwyt tytl y wudugolyaeth honno yr hynny hyt hedyw. Ac gwedy llad Rodryc yna y rodes Meuryc rann or Alban yr pobyl orchvygedyc a dothoed ygyt ac ef Rodryc y preswyllyae yndy. ar rann honno o'r wlat a elwyr Yfcolond. kanys yn yr amfer honno dyffeyth oed hep nep yn ei phreswyllyae nac yn y chyvanhedu. nac yn y dywyllyae. Ac nat oed gwaged udunt erchy a wnaethant yr Brytanyeyt eu merchet ac eu karefeu yn wreyka udunt. ao y bu antheylwng gan y Brytanyeyt hynny ac ny mynnaiant rody eu merchet yr pobyl honno. Ac wrth hynny yd aethant wynteu hyt yn y Werddon at y Gwydyl ac y gan yr rey hynny y kynmerasant eu merchet ac eu karefeu yn wraged udunt. ac or rey hynny yd hylasant eu kenedyl gwedy hynny. Ac ar hynny y peydyon ar kenedyl honno. kanys ny bu darpar kennym ny traethu oc eu hyforya wynt nac or Yfcoltyeyt yr rey a dechrewys y kenedyl o'r Gwydyl Ffychty ac or Gwydyl yaon. Ac gwedy darvot y Veuryc lonyethu yr ynys holl trwy tagneved karyat a kynhelys y rygthae a gwyr Ruveyn ac oe vod yllrug eu teyrngel udunt. Ac o agcreyfft y tat trwy yaonder a tagneved y kysreythyceu yn adryn tros yr holl teyrnas a dywyllyae.

ynys hon. ev a rodes dangnedef y wyr Ryfain troi y vod ai gafiat. a gosot cyfraithiau neoyd ym hob lle yn y gyfoeth ac yn hedoch dangnodedys y goiedych-oed tra vy vyo. Ac wedi maro Mayric y dayth Coel y vab ynte yn vrenin yt hon a vagafyd yn Ryfain. A rac maint y carai ev wyr Ryfain cyt gallai attal y tyrngot nis attalioed tra vy vyo¹. Ac wedi Coel y dayth Lles y vab ynte yn vrenin ac un annwyt ai dat oed ef. Ac wedi ymgadarnhau o hono yn y gyfoeth. ev a danvones att Eleuteriws esgob Ryfain y ervynnait idaw danvon y ynys Brydain dysgawlyr o Grifnogaol fyd megis y gallai ev gredy y Grif troi dyf a fregethau². ac ynte a danvones idaw dau dysgawlyr Dyfan a Fagan ar haini

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac gwedy eilenwy o honaw ef y holl wuched ef Coel y vap ef a kymyrth y llywodraeth y teyrnas. a honno yr yn vap a vagesfyt yn Ruveyn ac yno y dykassfey ef moes a devodeu gwyr Ruveyn a chymeynt oed y kytymdeythas ac karyat arnadunt a chyt galley ef attael eu teyrngot taddunt y hellyghey oe vod udunt. kanyf ef a welhey yr holl vyt yn darostyghedyg udunt. ac wrth hynny yd ellyghey ynteu udunt eu delyet. ac nyt oed ym plyth brenhyned y dayar gwr well a anrydedy y bohedygyon ar dyledogyon noc oed Koel. kanyf pawb o nadunt a adey yn eu hedoch ac y gyt a hynny llawer a rodyon a rodey udunt¹.

Ac gwedy hynny map a anet ydau. ac yfey oed enw honno Lles vap Koel. ac gwedy maro y tat a chymryt o hono ynteu koron y teyrnas holl weythredoed da y tat a evelychos ef eu gwneuthur. megys y dywedyt mae ef oed Koel. ac odyna ef a vynnos keyfyo gwneuthur y dywed yn well noe dechreu. ac wrth hynny kennadeu a ellyghos ynteu hyt yn Ruveyn at Eleuter Pap y erchy ydau anvon attao gwyr ffyllaon dykedyd yd cryfnogaol ffyd troi pregeth a dyf yr rey y galley ynteu credu y Cryst. Canys y gwyrtheu ar anryvedodeu a kylywey ef troi pregethoyr Cryst ar let y bydoed rydaroed udunt yglurhau a golechau y gallon ynteu wrth gredu y Crist yachwydaol². Ac wrth hynny oy war deisyvedygaeth

¹ A goed y eilenwi o veuruc y vuched y deuth koel y vab ynteu yn vrenhin yny ol. Ac yn rusein y magysfit koel. a moes goyr rusein ae deuaet a dyfcafei. Ac wrth hynny yd oed yuton yn reymedic oe karyat oyt ac yn talu teyrngot udunt heb y warauun. kans yr holl vyt

awelfei yn yr amfer honno yn darystygedic udunt. ac ar vyrder hy bu yn ynys prydein vrenhin well a ynrydedei dylyedogyon y teyrnas ny choel nac ae katwei yn hedychach. Ac vn mab a anet idau. fef oed y eno. lles. B.

² A goed y maro koel y deuth lles y vab yn vrenhin. ac holl weithredoed da y tat a erlynoys. Ac awnaeth yn gymeint ac y tebygit mae ef oed koel chun. a medyliao a wnaeth hyt y gallei vot yn well y dived noe dechreu. Ac anuon aoruc hyt ar eleutheriws pab y erchi idau danuon attao wyr ffyllaon a

pregethei idau griflynogyaeth a chret a bedyd. kans gwyrtheu awnathoed yr ebystyl yn pregethu ar hyt y byt adaroed udunt kyffioi a golechau y gallon ae vedel at du. Ac wrth yd oed ynteu yn damunao goir ffyd o dibewyt y vryt. Ac ynteu ae kauas. B.

a bregethaed idao o dyfodiad Crist yn gnaod. Ar haini ai golches ev o lan fyddlaen Vedyd a holl bobl y dynas wedi ynte ¹. ac yna y roes Lles y temlau oed osfodedic yr gau Duau. ev a beris y cyffegru yn eno holl gyfoethacc Duw ar faint a goffot ydynt amrafaelhion yrdolion y cyfanbedy ac y daly duawel wffanaeth y duw ². ar amfer heno yr oed wyth Esgobdy a thrygain yn ynys Brydain a tri arch esgobdy yn benadyr ar y llaill. ar tri hyny yn y tri dinas. pennav yn yr ynys. Llyndain a chaerefroc. a chaer-llion ar wylf. A fan ranyst rong yr arch esgobdai. wrth Esgobdy Caer Efrog y perthyneys deifyr a brynaich ar gogledd oll val y gwahanai hymyr. Ac wrth Arch Esgobdy Llyndain Lloegr a Cherniw val y caido hafren. Ac wrth Arch Esgobdy Caer llion Cymry o hafren y vynyd

BRUT G. AB ARTHUR.

ef ufudhau a oruc y Pab henne. ac anvon a oruc den dyskyaodwyr credyru. Ac ysfed oedynt yr rey hynny Dwywan a Ffagan. ar rey hynny a pregethasant ydau ef dyvodedygaeth Cryst yg enaet ac ae golehaflant ef or lan ffynnyauon vedyd. ac ae hymchwelafiant ef ar Cryst. Ac yna hep un gohyr o pob gwlad y pobloed o agereyft eu brenyn ymkynnellac ac or un ryw ffynuaon vedyd honno ymlanhau ac ynkysfylltu a theyrnas nef ¹.

Ac gwedy darvot ir gwynydedyc dyscodryon hynny golchy a dyleu agcret trwy holl ynys Prydeyn hayach y templhau y rhey a oedynt aberthedyc yn enryded yr geu dwyreu yr rey hynny a rodes ynteu ac y kyffegres yr holl kyvoethacc Dduw ac oy feynt ynteu. Ac yn y templheu hynny amravaelyon kenveyannyoed urdassiedyc y talu kynnevodyc waffanaeth dyledus y Dyw a' osfodaflant ². Ac yn yr amfer honne yn ynys Prydeyn yd oedynt wyth escopty ar rugeynt. a thry archescopyt. ac yr try archescopyt hynny yd oedynt yr wyth escopty ar rugeynt yn darefftyghedyc wedaul y talu dyledus ufeltaet udunt. Ar rey hynny trwy orchynmyu ac awdurdaet pab Ruveyn gre' y dyleu yr agbret onadunt a kyffegraflant megys y dywedpoyt wehot yn anryded Dyw ar feynt. Ac yn y tri dynas bonhedykaf

¹ A gedy gelet or pap y grenydus dammet sef yd anones attac deuwr grenydus ffyllaen dyfcotron seiledic yny lan ffyd gatholic y brygethu idao ac ye pobyl dyuodedygaeth yr arglejd iellu griff yg knaet ae golchodigyath ynteu troy lan ffyllaen vedyd. Sef oed enweu y geyr. danau. a phagan. A gedy dyuot y geyr da hynny y ynys

² A gedy darnot yr gcyuodedigyon athracon hynny dileu kamgret or holl ynys y temleu a oed gedy seilac yr geudneu a gysfegreyt ac abertheyt yr geir duw hollgyuoethacc. Ac yr ebystyl

prydein a phregethu y les vab koel ac vedydyac ae ymchoelut ar griff oe holl gallon. a dechreu a oruc y bobyl yny lle rydec attadunt. ac o dyf ac egreiff eu brenlin credu y duw ac eu bedydyac yn eno iellu griff troy ffyd lan gatholic. Ac velly y rifae ymplith y gleinyon ac eu talu y griff eu creaddyr cynt. B.

ac yr feint. A goffot yndunt amryualyon genucinord o vrdas yr lan egleys y talu drywael waffanaeth yndi y eu creaddyr. B.

cans¹ Caer llion oed benadyr ar y dwy eraill¹. Ac wedy y roes y brenin ydynt rodion maer o dir a dayar. Ac yn nghaer loyw y tervynys y vched ac ny vanachloc hono y cladoyt yr unvet vlywyd yn ar bymtheg ar hugain a chant goeddyfot Crisl yugnart. Ar amfer hono y oed yn ynys Brydain wyth temyl ar bygain. A thair temyl hefyd oed odia yr haini. Ac yr oed yr wyth demyl ar bygain hyny dan vediant y tair eraill ai hargleydiaethau oll y vot wrth orchymyn yr haini ac ymhob un or temlau hyny y goffodoyt Esgob cyssegredic ac ymhob un or tair pennav y goffodet Arch Esgob yn y tri dinas pennav a ennwid or blaen. Ac velly am nat oed ettifed y Les y codes tervysc rong y Bryttaniait a gwyr Ryfain. Ac wedy manegi hyñy y sened Ryfain hoynt a danvonassant

BRUT G. AB ARTHUR.

yn ynys Prydeyn yd oedynt y try archescopyt nyt amgen Llundeyn a Chaer Efracc a Chaer Llyon ar Wyfc. ac orth hynny yr try lle hynny y rannoyt yr wyth escopyt ar rugeynt. Ac y Archescopyt Caer Efracc y dygwydos Deifyr a Brynych ar gogled oll megys y gwahana Humyr y orth Loegyr. Ac y Archescopyt Llundeyn y parthoyt Lloegyr y gyt ae tervynau a Chernyw y gyt a hy. Ar dwy archescobaot hynny a gwahana Hafren a Chymry yr hon a parthoyt y archescopyt kaer Llyon ar Wyfc¹.

Ac or dywed goeddy darvot ir gwyrd a hynny llunyethu ac urdar a goffot pop peth yn wedus yn hercyd cryfnogaeth ffyd y deu escop hynny a ymchwelassant trachevyn hyt yn Ruveyn a phob peth o'r wnathodoynt oynt ae datkanassant y Pap Ruveyn. Ac goeddy kymryt kederuyt a thelyglaot y gan y pap yr petheu hynny oll oynt a ymchweassant a llawer o kytymdeythyon ereyll y gyt a hoynt hyt yn ynys Prydeyn ac o dysc yr rey hynny ar vyrr yspeyt y kadarnhaeyt ffyd a Chryfnogaeth ym plyth y Brytanyeyt Enweu hagen a goeythredoed y gwyr pry bynnac a vynnno eu gwybot keyssyet yn y llyfr a yscryfennos Gylidas o wudugolyaeth ymreys wledyc. ar peth a draethos y gwr honno mor yglur a gloe

¹ Ac yn yr amfer honno yd oed yn ynys prydein yn talu enryded yr geuduceu oyth temyl ar ugeint. A theyr prif temyl y ar hynny a oed voch noc oynteu. Ac orth gyureitheu y rei hynny y darystygei y rei ereill oll o arch yr ypotolao wyr hyuny y ducpoyt y temleu hynny rac y geu duceu. Ac ympopvn or oyth temyl ar ugeint y goffodet escob. Ac ympop vn or tri lle arbenic y goffodet archescob. A rannu yr oyth temyl ar ugeint yn teir ran. vfydhau yr tri archescobeu ac

eisteduau y tri archescob a oed yn y lleoed bonhediccaf yn yr ynys. nyt angen llundein. a chaer efracc. a chaer llion ar wyfc. Ac yr tri dinas hynny y darystygei yr oyth ar ugeint. A goeddy ranu yr ynys yn teir ran. y discynaod y archescob kaer efracc deiuyr a bryneich ar alban megys y kerd a humyr. Ac y archescobaot lundein lloegyr a chernyw. Ac odynd ymry oll mal y keido hafren orth archescobaot kaer llion.

feverys feneder o Ryfain a lleng o wyr ymlad ganto nit amgen ygain mil. ac ev a orefigynys yr ran voyav ar y Bryttaniait a rai o nadynt a focs dros daifyr a brynaich a filien yn dyffoc arnynt. a mynych ymgyrchu a vy ryngtynt. a gorthrom vy gan yr amheravdr hyny. Ac yna y peris ev wnaythyr clawd rong

BRUT G. AB ARTHUR.

a hynny nyt rheyt y mynheu y atnewydu hynny o traethaot a vey dyelwch do honno¹.

Ac odynā ym plyth y goeythredoed da hynny y gogonedes arderchaot vrenyn honno Lles vap Coel goedy gwelet o bonav ef dywyll gwyr ffyd a Chrystonogaeth yn echdywynnygu yn y teyrnas ar kyvoeth dyrvaot lewenyd a kymyrth yndav y medyant ar breynhyeu ar tyr ardayar a oed gynt y templheu y geu dwyocu yr rey hynny a ymchwelw ynteu yn arver a oed well ac a kadarnhaot yr eglwyfcau ac yr feynt. A chanys moy o anryded ac adurn a dyleyt yr goyr Dyw ac oy feynt ac oy ebyfystl ynteu a achwanegw rodyon o tyr a dayar ac eistedvau ac o koll rydyt eu hedychu ac eu kadarnhau. ac eu hardyrchavael trwy bob rydyt y gen y brenynaot anghendaot. Ac y velly yr rong pob goeythret da ae gylid yg Kaer Loew y tervynw ef dyeuoed y wuched. ac yn eglwys y pennhaf eistedva yr efcopty y cladeyt yn anrydedus yn yr unvet vloydyn ar pymthec a deu ugeyn a chant goedy dyvot Cryst yg cnaot².

A CHANYT oed plant ydau a dylieu kynhal y teyrnas yn y ol orth hynny y kyvodes kydaodaot tervysic yr rong y Brytanyeyt ar Ruveynyaot kyvoeth a gwanhaot. Ac goedy kennathau hynny y Sened Ruveyn vynt a anvonaflant Severus Seneder a dey leng o wyr y ymlad y gyt ac ef ac y kymholl enys Prydeyn orth Ruveynyaot vedyant trachevyn. Ac goedy dyvot y tyr ynys

¹ A goedy daruot yr deu vda gatholic hynny llunyaethu. pop peth yn wedus or a perthynei parth ar lan ffyd. ymchoelut a wnaethant trach eu keuyn parth a rufein. A datganu y eleutherius pap pop peth or a wnaethedynt. Ac y kadarnhaot y pap pop peth ar y llunyaeth y edeoffynt vynteu. A goedy kaffel onadunt vynteu y kedernyt honno y deuthant y ynys prydein a

² A goedy goelet o les diwylloyt cristynogacl ffyd yn kenhydu yny teyrnas diruot lywenyd a gynyrrth yndau. ar kyvoeth ar tired ar breineu a oed y templeu y geudureu kyn no hynny a rodes ef y duot ar feint yntragywydacl dan ygeneccau yn vaot o tir a dayar a breineu a rydyt a noduacu. Ac ym plith y

llawer o getymdeithon dywacl ygyt ac vynt a throy dysc y rei hynny yn enkyt bychap y bu kadarn ffyd y brytanyeyt. A phoy bynac ac auynno goybot enced y goyr hynny. keisset yny llyuyr aafcriuennys gildas o volyant y emrys wledic. kans yr hyn a yfctiuenel or kymeint ahonno o eglur traethaot nyt reit y un y atnewydu. B.

goeythredoed hynny y teruynaot lles y vuched ac y aeth or byt y teyrnas mab duot. ac gorff a gladoyt yg kaer loyw yn y eglwys penas yny dinas. Sef aniser oed hynny vn vloydyn arbymthec a deugeint a chant goedy dyuot crist ymrud yr argloydes veir wry. B.

daifr ar Alban o gyffredin dreth or mor y gilyd val y bai haes gwrthneby y Bryttaniait. a phan welas Silien na thyciai idao ymlad yw ar Bryttaniait a goyr Rysain. ef aeth hyt yn Seithia y gaisio nerth. Ac wedy cael o honao holl iengtiŷ y wlat hono y gyt ev a dayth y ynys Brydain ac yna cyrchu Caer Efraoc a oruc ac ymlas a hi¹. Ac wedy mynet y chredl dros y dyrnas. yna y ran

BRUT G. AB ARTHUR.

Prydeyn ef a dechreows ymlad ar Brytanyeyt ac a oreskynnos ran o nadunt ar ran arall ny allos eu goreskyn o kalettaf a chreulonhaf ymladeu a govalus hyt pan va reynt udunt ffo hyt yr Alban tros Deifyr a Brenych yn y gogledd. Ar rey cyffyoecs a Sulyen yn tywyssawc arnadunt oc eu holl lavur yn gwrthoeynebu ac yn daly yn erbyn y Ruveynwyr. ac yn vynyth yn goneuthur aervaet or Ruveynwyr ac or Brytanyeyt a oedynt y gyt ac oynt. kanys kynnullao a galw attadunt a vneynt paob or a keffynt or ynyffed yw eu kylch yn kannwrthoey udunt. ac y velly yn vynyth yd ymchoelynt y gyt a budngolyaeth¹. Ac orth hynny gorthrom vu kan yr amheraodyr diodef eu kyrchu ac eu ryfel arnao. ac orth hynny yd erchis yr amheraodyr gwneuthur cladd or mor pwy gilyd yr rong Deifyr a Brennych ar Alban megys y bey haes gwahard eu kyrcheu vynteu. Ac o kyffredyn treul y gwnaethpoyt ac y kwplaoyt y gweyth or mor pwy gilyd yr rong Deifyr a Brennych ar gogledd. a honno trwy lawer o amferoed goedy hynny a dyffyrth ac a ytelys ruthreu a chyrcheu y gelynyon. Ac ysfe a oruc Sulyen goedy gwelet o honao ef na alley ef ac porth gwrthoeynebu yr amheraodyr. mynet hyt yn Scythya y keyffyoecs nerth a phorth y gan y Ffychtyeyt y oreskyn y kywoeth trachevyn. Ac goedy kynnullao o honao holl yeuenctyt y wlat honno y gyt a dyrvaor lyghes y deuth hyt ynys Prydeyn. Ac yn dyannot kylchynu Kaer Efraoc ac ymlad ar dynas². Ac goedy ehedec e chwedyl tros y gwladodet. yr

¹ A goedy maro lles ac nat oed vn mab idao y wledychu yny ol y kywodes teruyŷg y rog y brytanyeyt. Ac y geanhawys argloydiaeth goyr rufein. A goedy klybot hynny yn rufein. Sef awnaethant anuon feuerus seneder a ddy leg o oyr aruoc gantao y gymell yr ynys orth y hargloydiaeth val kynt. A goedy dyuot feuerus a bot ymladen

² A throm vu gan yr amheraodyr diodef eu ryfel y wastat. sef awnaeth erchi dyrchauei mur rog yr alban a deifyr a bryneich or mor bey gilyd ac eu gearchae val na cheffynt dyuot dros teruyn y mur honno. Ac y goffodet treul keffredin orth edeilat y mur. Ar mur honno a parhaos tre lawer o amferoed ac ae attelis yn vynyth y orth y brytanyeyt. A goedy na alloy

lawyr rygtao ar brytanyeyt goerefcyn ran or ynys aoruc. a ran arall ny alloy y goerefcyn namyn o vynyth amladeu y poeni hyny debolet dros deifyr a brynych hyt yr alban a sulyen yn tewyslawc arnadunt. Ac sef a wnaeth y dyledogyon hynny kynnullao llu. mawr or enyffed ac gowalu eu kietawt-oyr trey vynyth ryfel a broydyr. B.

sulyen kynhal ryuel a vei hoy yn erbya yr amheraodyr. sef yd aeth hyt yn sithya y geitlyao porth y gan y fichteit y werefcyn y gyuoeth tracheuyn. A goedy kynnullao holl ieuenctit a deved y wlat honno. A dyuot awnaeth y ynys prydein yr tir a llyghes uawr gantao. ac am pen kaer efraoc y doeth ac ymlad ar gaer. B.

voyav or Bryttaniait amadevis ar amheraðr ac a dayth at Silien. Ac yna yn diannot y dayth seferys ai lu ganto y ymlad a filien. A filien ai brathoys ynte yn aghueuwl ac o hono y by varo seferys ac y cladwyf ynghaer Efræc. A dau vab oed y seferys Bassian ac Etta a mam Getta a hanoed o Ryfain. a mam Bassian o ynys Brydain. ac wedi maro y dat y cymerth gwyr Ryfain Getta yn dyffloc arnynt o achos hanvot y vam o Ryfain. Ac y cymerth y Bryttaniait Bassian yn vrenin arnynt hwynte am hanvot y vam o ynys Brydain. ac yna y codes tervysc rong y brodyr a dicarnot y gwrð ac yn y cwrð hyny y llas Getta ac y casas Bassian y vrenhiniaeth yn y eidio y hun¹. Ar amser hono ydoed gwas ievanc yn ynys Brydain. Caran oed y henw ac o genedl issel y hanoed a chlodvavr oed ev o deorder wedi y brofi meon llawer o vroddrau a chyrchu a oruc hono ty a Ryfain ac erchi wnat a oruc y Seneddyr Ryfain y warchado ynys Brydain ai

BRUT G. AB ARTHUR.

ran moyhaf or Brytanyeyt a ymadaffiant ar amheraðdyr ac a aethant at Sulyen. ac cyffyoës yr hynny ny pheidyës Severus ac dechreuod ef namyn o pob lle kynnullaw yr Ruveyndyr ef ar Brytanyeyt a trygessynt y gyt ac ef. ac yn dyannot kyrchu tu a Chaer Efræc ac ymlad a Sulyen. Ac goedy ymlad yn wychyr o nadunt yr amheraðdyr a las yna a llawer or rey eydæ y gyt ac ef. a Sulyen a vrathoyt en aghueuwl. Ac ody na y cladwyf Severus enghayr Efræc er hon a kaessant y lenghoed Ruveyndyr enteu. A deu vap a adawsey enteu ac efef oedynt er rey henny Bassian a Getta a mam Getta a hanoed o Ruveyn a mam Bassian a hanoed or enys hon. Ac goedy maru eu tat efef a orugant gwyr Ruveyn kymryt Getta en vrenyn ac kannorthwyæ oc eu pleyt vynt kanyo o Ruveyn ed hanoed e vam. Ac yfef a orugant y Brytanyeyt gwrtheynebu y henny ac ardyrchavael o nadunt cynteu Bassian en vrenyn kanyo y vam enteu a hanoed o enys Prydeyn. Ac ody na en kynydu brodyr er rygthunt. ac ena e llas Getta. ac e kavas Vassian e vrenhinyaeth troÿ nerth y Brytanyeyt¹.

¹ A goedy mynet y chrelyl honno yn honneit tros y teyrnas yd ymadewis y ran voyaf or brytanyeyt ar ymheraðdyr a mynet at sulyen. Ac yr hynny ny pheidyës yr amheraðdyr ac darpyr namyn kynnullaw geyr rusein arhyo a trigaffei y gyt ac ef or brytanyeyt. a ehyrchu y lle yd oed sulyen ac ymlad ac ef. A phan oed gadarnaf yr ymlad y llas seuerus. ac y brathoyt sulyen yn aghueuwl. ac y cladwyf seuerus yg kaer efræc. a geyr rusein agynhelis y dinas arnadunt a deuab seuerus. nyt amgen.

bassianus. a geta. Bassianus a hanoed y vam or ynys hon. a gyta. a hanoed o rusein. A goedy maru eu tat sef awnaeth geyr rusein dyrchauel gyta yn vrenhin orth hanuot y vam o rusein. Sef awnaeth y brytanyeyt ethol bassianus yn vrenhin ac oachawo hanuot y vam or ynys hono. Ac orth hynny ymlad awnaeth y deu vroder ac ynyr ymlad honno y llas gyta. Ac y kavas bassianus y vrenhinyaeth troÿ nerth y brytanyeyt. B.

longatu rac effron genedi ac adaw da maer a oruc ev am hyny¹. Ac yna y dayth ev yr ailraith i ynys Brydain a chynyll cadernit yr ynys a oruc a mynet yr mor y vynyth amrafaelion borthvayd a gwnaythyr cynorv maer ar yr ynysffoed o gylch ido gan y hanraithia² ei llad ai llosgi. a phawb ac a garai drais a lledrat a dawai atto ev yn y oed gymaint y anifer ev ac nat oed arno ofn neb². Ac wedy

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac en er amfer honno ed oed yno gwas yuanc a eloyt Karaen. ac nyt oed vonhedyc. ac eyffyoec en llawer o emladeu olotvawr oed oe dewred ac oe daen. ar gwas honno a kerdawd radaw hyt en Ruveyn ac erchy kanyat yg gwyd Sened Ruveyn y kawd enys Prydeyn ar longheu ar e moroed rac gormessfoed y gan effronolyon kenedloed. ac adaw tros henny o da y wyr Ruveyn kymeynt a chet kaffey enteu brenhynyaeth enys Prydeyn¹. Ac goedy darvot ydaw ef troi e ffals adaweu henny twyllau Sened Ruveyn ef a kavas er hyn a erchys udunt ac y gyt ac escryvenneu yn feilyedyc ef a deuth trachevyn hyt yn enys Prydeyn. Ac ene lle en dyannot kynnullaw llongheu a oruc a galw attaw lawer o kedernyt yeuenctyd ynys Prydeyn a mynet a oruc yn y lyghes ar y mor a chylchynu holl traetheu a phorthvawc enys Prydeyn. a goneuthur llawer o kynheryf ar y pobloed ac ar enysfed en y cylch kan anreithyao e dynaffoed ac eu llad ac eu llofky a grypdeylaw ac yspeylaw e tyr dywyllodryon oc eu da. Ac ef evelly yn y creulonder honno llythraw attaw a wneynt pawb ar ay karey treys a grypdeyl ac enwyled. ac ar yspeyt vechan kymeynt oed y lw ac nad oed arnaw ovyn un tywyssauc². Ac o achaw henny dyrchvael y fyberoyt a oruc ac anvon kennadeu at o Brytannyeit y erchy udunt y goneuthur ef en vrenyn arnadunt. ac enteu a emladey a gwyr Ruveyn ac ae dystrywey vynt o enys Prydeyn ac ar rydhae e

¹ Ac ynny amfer honno yd oed gwas ieueinc clotvawr yn ynys prydeyn sef oed y enw karaen. Ac ny hanoed o vrenhinael genedyl namyn o lin isel. A goedy kaffel clot o honaw yn llawer o ymladeu. kycheyn a oruc parth a rufein

² A goedy toyllaw o honaw y sened troi ewidyon toyllodrus. A chanbattau a wnaethpoyt idaw y negesseu ac ymchoelut adre ae negesseu gantaw tro gedernyt llythyreu. ac inseileu y sened orthtunt. A goedy y dyuot y ynys prydein kynnullaw amylder o logeu a oruc a galw attaw holl ieueinctit ynys prydein a chyrchu traetheu a goneuthur kynoryf maer yn yr holl teruynen. Ac

y geissaw kanhat gan sened rufein y wrychaw arvortir yr ynys rac effraon genedyl. Ac adaw odu odunt yr hynny digaw bei kenbetti idaw vrenhynyaeth yr ynys. B.

y gyt a hynny doyn kyrcheu mynych y enysfed ynny gylch ac eu anreithaw ac eu llofci a distroy eu keystyll a llad eu tir diwyllodron a thra yttod ef yn hynny pawb or kribdeilwyr ereill a gorchei attaw y orbaw idaw. Ac ar pen yspeit vechan kymeint oed y nifer ac nat oed hawd y vn tywyssauc feuyll ynny erbyn. B.

gwelet o honav bob peth yn cynydy ganto. Anvon a oruc at y Bryttaniait a gofyn ydynt a gai ev vot yn vrenin arnynt ac ynte a distroyai wyr Ryfain ac ai helhai or ynys hon ac ai ryddhai hoynt odiorth efron genedl¹. ac wedy idav gael y vydygoliaeth. ev a dayth a llu mawr ganto yn erbyn Bassian a gwyr Ryfain ar ffichdiait ac yn y vroydyr gyntaf y troes y ffichdiait yn erbyn gwyr Ryfain ac yn y vroydr hono y llas Bassian a gyrru fo ar wyr Ryfain canu wydynt pwy oed yn y herbyn pwy nit oed. Ac wedy cael o Garan y vydygoliaeth trey vrar y ffichdiait ev a rodes Efgottlont ydynt hwy ac yno y maent etto yn y lle a elwir Prydyn². A phan wyby Seneddyr Ryfain hyny hwy a danvonassant Alectys Seneder o Ryfain a thair lleng o wyr ymlad ganto hyt ynys Brydain ac yn y erbyn y dayth Caran ai lu ac ymlad ac hoynt ac yn y vroydr hono y llas Caran. A gwnaythyr dirvaer dymeffl o Alectys ar y Bryttaniait. a throm vy gantynt hyny a dethol Alrfglapitres yn dyosfarc arnynt sev oed hono iarll Cerniw a mynet a wnaethant am ben Alectys hyt yn

BRUT G. AB ARTHUR.

Brytannyeit y gan estraen kenedyl¹. Ac y gyt ac y kavas enteu e vrenhynyaeth en dyannot emlad a oruc Karaon a Bassian ac llad. kanys y Ffychtyeit a onaethant y vrar ydau. pan dyleynt wy kanherthwyav Bassian ed emchoelasant cynteu arnav ef en e wrwydyr ac emlad en erbyn eu gwyr ehun. Ac goedy henny en e lle adav y maes a cruc y Ruveyneyr a dechrau ffo. kany vydynt pwy a vey porth. pwy a vey amporth. Ac gwedy kassael o Karaon e wudugolyaeth ef a rodes yr Gwydyl Ffychty en e gogled y wlat a elwir Escotlont. ac eno y maent yn preswyllyae em plyth e Brytannyeit yr hynny hyt hedyd².

Ac goedy kennatau en Ruveyr ryoreskyn o Karaon enys Prydeyn Sened Ruveyr a anvones Allectus Seneder a theyr lleng o wyr emlad y gyt ac ef y lad e creulaon ac y oreskyn er enys trachevyn urth vedyant gwyr Ruveyr. Ac goedy eu dyvot y tyr enys Prydeyn. en dyannot emlad a orugant a Charaon. ac goedy y lad kynryt koron y teyrnas a wnaeth Allectus. ac odyndy dirvaer temhestyl a dyporties yr Brytannyeit er rey a ymadavley a chyhoed gwyr

¹ Ac orth hynny sef a oruc karaon ymdyrchauc o lyberwyt ac anvon ar y brytannyeit y venegi pei gonelynt euo yn vrenhin goedy darffei idav gofcaru

² A goedy kaffel o honav duundeb ymlad a oruc a bassianus ac lad a chymryt llawodraeth yr teyrnas yny ehun kans effichteit a dugassei fulyen ganthav a wnathoed brat bassianus. A phan dylent y ffichteit kyhorthoyav eu brenhin nyt ef awnaethant cynteu namyn kynryt gwerth gan garaon a llad

goyr rusein ac llad yd ymdiffynnei ynys prydein rac estraen gendyl ac rac pob gormes a geiffei dyuot idi. B. B.

bassianus. Ac sef a oruc goyr rusein ynuydu a heb vybot pwy a vei y goyr ehunein ac adav y maes a ffo. A goedy kaffel o garaon y undugolyaeth honno y rodes ynteu yr effichteit yr alban yn lle hynny y preselav ac yr hynny hyt hedyd y maent yno. B.

Llyndain lle ydoed ev yn cynnal gwylva yr tadolion duau a fan adnaby Aleſtys ystyr y neges parattoi y lu a oruc a chyrchu y Bryttaniait ac yna y by aerva vawr ac nydiød y foes y Ryfainöyr ai hēmlit a oruc y Bryttaniait a llad milioed o nadynt ac yna y llas Aleſtys ¹. A chayet pyrth Llyndain a oruc gwyr Ryfain. Sef a oruc Beiyſgalys cydymaeth y Aleſtys oed hēno cymryt arno vot yn dyöfloc

BRUT G. AB ARTHUR.

Ruveyn. ac ar athoedynt ar Karaön ¹. Ac orth henny trwm e kymeraffant e Brytannyeit henny. a chymryt Aſclepyodotus yarll Kernyw ac urdaö hēno en vrenyn arnadunt. ac o kyffredyn kyghor a chŷtſynnhyedygaeth mynet a orugant am benn Aleſtus ac kymhell y emlad ac vynt. Ac en er amſer hēno ed oed enteu en Llundeyn en goneuthur gŷylva oy tadolyon dwyöeu. ac y gyt ac y kygleu ef dyvodedygaeth e Brytanyeit emadaö ae abertheu a oruc ac y gyt ae holl kedernyt kyrchu e Brytannyeit a oruc a chalettaf aerva o pob parth a orugant. Ac eſyfoes trechaf wu Aſclepyodotus ar Brytannyeit a gwaſcarw er Ruveynöyr a wnaethant ac eu kymell ar fo ac eu hymlyt a llad llawer o vlyöed o nadunt a llad Alleſtus eu brenyn ². Ac gŷedy damweynyao y wudugolyaeth yr Brytanyeit ſef a oruc Lyllys Gallus ketymdeyth Alleſtus kynnullao er rey ar dyangefynt or Ruveynöyr attao y Lundeyn a chadö e pyrth ar keſtyll arnadunt a medylao keyſyao gorthöynebu odyne yr Brytanyeit neu enteu gochel e kyndrychaöl anghau oed en y herbyn. Ac gŷedy gweled eſyfoes o Aſclepyodotus hynny kylchynu e dinas a oru enteu ac en dyannot anvon kennadeu a wnaeth at holl tewyſogyon enys Prydeyn a dyöedyt udunt rylad o honao ef Alleſtus a llawer o vlyöed y gyt ac ef ac vot enteu en eifte orth Lundeyn. ac en gwarchay endy er hyn a dyanghaſey or Ruveynöyr endy. Ac orth henny erchy y paöb o tewyſogyon enys Prydeyn eſt kytduhun ac en dyannot dyvot hyt attao ef en porth ydao. kanyſ ef a tebygey bot en eſkavyn udunt dywreidyao er

¹ A gŷedy clybot yn ruſein rywareſcyn o garaön ynys prydein a llad gŷyr ruſein ac gwaſcaru. ſef a wnaeth gŷyr ruſein anuon aleſtus a their lleg o wyr aruao gantaö y geiſſao llad y creulaön hēno a döyn yr ynys orth arglödyaeth gŷyr ruſein. a heb vn goir gŷedy dyuot

² Sef awnaeth y brytanyeit heb allu diodeſ hynny goneuthur aſclipiototus tewyſſaö kernyo yn vrenhin arnadunt ac odyne kynnullao llu y ymlad a gŷyr ruſein. Ac yna yd oed aleſtus yn llundeyn y goneuthur gŷylua ydy tatolyon duöeu. Ac eiſſoes pan gogleu aleſtus bot y brytanyeit yn dyuot am y

aleſtus yr tir ac ymlad a charaön ac lad a chymryt llewodraeth yr ynys yny laö ehun. ac goneuthur creulonder a moleſt ar y brytanyeit o achaoſ rymadaö o hannt ac arglödyaeth gŷyr ruſein. a gorhau y karaön. B.

pen peidaö ac aberthu a oruc a mynet o dieithyr y dinas ae kedernyt gantaö. A gŷedy bot ymlad y rydunt. aerua diruaoſ y meint a las o pop parth. A goruot a gauas y brytanyeit a gwaſcaru bedinoed gŷyr ruſein ac kymell ar ffo. Ac yny ffo hēno y llas aleſtus a llawer ovilioed ygyt ac ef. B.

gwyr Ryfain fev a oruc Alifglapitōs cylebhyn y gaer ac anvon at holl dyofogion ynys Brydain y vanegi y vot ev yn eisted wrth gaer Lyndain ac erchi y baeb dyfot yn diohir yn borth idao¹. Ar dyfyn a dayth at y dehaywyr ar gwyndit a gwyr daifr a brynaich a gwyr yr Alban. ac wedy y dyfot oll ymronn y gaer a bribo y myroed a orugant a throydynt a throftynt myned y meon a dechrau ilad y Ryfainoyr a fan welfant hwynte hyny dyfot gair bronn y brenin a wnaethant ac erchi naed idao ai gellong yn vyw y gwlat². Ac velly val ydoed y brenin yn cymryt y codes gwyr Gwyned a ngot ar wyr Ryfain ai llad o gwbl. Ac yna y cymwerth Alyfglapitōs goron y dynas ai llywio hi a oruc daydeng

BRUT G. AB ARTHUR.

Ruveynoyr or enys os o kyduhundep paeb ed emledyt ac vynt¹. Ac ena wrth y kennadeu e doythant e Deheuwyr ar Gwyndyt a gwyr Deyfyr a Brennych ar Albanwyr ac y gyt a henny paeb or hanoedynt o kenedyl e Brytanyeyt. Ac goedy dyvot paeb hyt rac bron e brenyn ef a erchys parattoy amravaelyon peyryanneu a llavuryao y dystryw e muroed. Ac en dyannot uvudhau a orugant ydao or goyr kadarn ar rey glew ac en wychyr kyrchu e muroed a orugant. Ac en dyannot eu brywao athroydunt a throftunt y meon ed aethant a goneuthur aerva or Ruveynwyr en e lle. Ac eysyoes goedy gwelet or Ruveynoyr eu llad hep trugared hep orffowys annoc a wnaethant y eu tewysfogyon ufudhau yr Brytannyeyt ac erchy en trugared y eu hellwng en vyo y eu gwlat. kany neu ry daroed hayach eu llad oll namyn un lleng oed ettoa en keyfyo emkynhal². Ac wrth hynny kytsynnhay ac vynt a oruc Gallus eu tewysfoc ac amrody ac ef ac cytymdeythyon en ewyllys Asclepyodotus ar Brytannyeyt. Ac val od oed e brenyn en kymryt kyghor am trugarhau wrthunt e kyvodaſant gwyr Gwyned a bydynao ac ar lan nant bychan ed oedynt llad penneu er Ruveynoyr a orugant.

¹ A goedy klycet o lilius gallus kedynddeith alectus rygaffel or brytanyeyt y nudugolyaeth ſef awnaeth ynteu. kynnullao yr hyn adiagaffeſi oe getymdeithon a chyrrhu kaer lundein a chae y pyrth arnadunt o tobygu gallu gochel en ageu uelly. Ac eiſſoes ſef awnaeth aſclapiotptus eu gearchae yno ac anuon at paeb or ynys y venegi rydaruot idao

² Ac wrth y wys honno y doethant paeb or a hanoed or brytanyeyt. Ac goedy dyuot paeb hyt yno agoneuthur amryual perianeſu y ymlad ar gaer yn erut ac yn galet. A phan welas goyr uſein hyuny annoc awnaethant eu

ef lad alectus a bot ynteu yngvarchae yr hyn a diagaffeſi oe lu yg kaer lundein ac wrth erchi y baeb dyuot yn gytuun ac eu holl porth gantunt y geiſſae diwreidaſ goyr ruſein or ynys hon. kans tebic oed gantaſ bot yn haed hynny hyt tra vydynt ygvarchae velly. B.

tywyſſaſoc y ymrodi y trugared aſclapiototus. ac erchi idaw eu ſellog or ynys heb dim o da gantunt namyn y enideu kan daroed oll y llad o nyt vn leg a oed etwa yn ymgynhal. B.

mlyned². Ac yn y amfer ev y dechrayoys y dymestl a wnaeth Diacleffian amherawdr Ryfain ar y Cristnogion hyt pan difaod ev gan mwyav yr holl Grifnogaeith. Ac yna y dayth Maxen ac Erceliff yn dau dyfawc o arch y Croylaen hono a distryo yr Eglwyfau a llosgi llyfrau ysgrythr lan ac yna y llas y gwyr llen ar Cristnogon³. ac yna y llas Saint Alban o Virolan ac Aron o gaer

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac orth henny e gelwyr e nant honno eg Kymraec Nant Gallgon ac en Sayfneec Gallobroc¹.

Ac goedy gorvot ar Ruveynoyr Asclepyodotus troi annogedigyaeth tywyfogyon e teyrnas a kymyrth koron e vrenhynyaeth ac ae gwyfocs am y pen ac a traethys y kyvoeth trwy unyaen wryoned a thagnbeved ar espeyt dec mlyned. a goahard a vnaeth grypdeyl e treyswyr a chledyfeu e lladron². Ac en y oes ef e dechreuys e temhestyl a oruc Dyocletyan amherawdr ar e Crystonogyon en er hon hayach e dyleyt Crystonogaeth en ynys Prydeyn. er hon a kynhelyt en kyvan ac en yach endy yr en oes Lles Vrenyn e gor kyntaf a dothoed eg kref endy. Ac en er amfer honno e dothoed Maxen Ercwliff pen teulu y creulaen honno ac o arch honno ac orchymyn y dystrywyt er holl eglwyfeu. ac e llofset holl lyfreheu er efcrythur lan ar a allwyt y kaffael o nadunt. ar etholedygyon effeyryeyt ar meybion lleen ar Crystonogyon adanadunt a llas en kyn amlet ac ed chedynt en vydynoed ar elat nef megys ar eu gwyr pryaet tref tat oynt. Ac ena y maerhaes yr Holl-gyvoethaoc Dyw y trugared ef em plyth e Brytannyeit rac eu tewyllaewynt o nosael tewylloch agheu er rodes ef egluraf lampeu udunt e seynt ar merthery a ennyns udunt a bedeu er rey henny ar lle e kymmeraſant en merthyrolaeth trwy gwres caryat em meun bryt a medwl e nep a edrycho a dangosſaſant eu gwyrthiau pey na bey kwynvannus klybot y gan agkyvyeith kenedyl er ryw destryw a honno ar kywdawtoyr enys Prydeyn³. Ac em plyth

¹ Ac orth y kyghor honno yd ymrod-ſſant y ewyllys y brenhin. ac val yd oedynt yn kymryt kyghor am eu ellog ſef awnaeth goyr goyned eu kyrchu ac ar yr vn ffrot a gerdei tro lundein. llad

² A goedy goruo ar wyr rufein y kymmerth ascliptotus coron y teyrnas ac llywodraeth tro duundeb paeb. a thraethu y gyuoeth a oruc o vnyaen

³ Ac yna y cyuodes creulonder dioclicianus amherawdr rufein troi yr hon y dileoyt cristynogyaeth o ynys prydein. yr hon a gynhalyllit yn gyuan yndi yr yn oes lles vab coel y brenhin kyntaf agymerth cret a bedyd yndi. kans maxen tywyſſaoc ymladeu yr amheraw-

gallus ac gytymdeithon oll. Ac yr hynny hyt hediv oeno ef y gelwir y nant honno yn gymraec nant y kellaoc. ac yn ſaefneec galloſbroc. B.

wryoned a hedoch troi yſpeit deg mlyned a goaryd crib deil y treiswyr. a phylu cledyfeu y lladron. B.

dyr creulaen honno a deuth yr ynys hou a llu maer gantaoc. ac o arch yr amherawdr. y diuoyt yr eglwyſſeu ac y llofset ac llyfreu or yſcrythwr lan yn loyr ac merthyryeyt yr ytholedigyon effeireit. a chriftynogyon a oed ufyd dan wed mab duw. ac yna y damlewychoyſ duw

llion y gydymaith ynte¹. Ac yna y codes Coel iarll Caerloyw a ryfely yn erbyna Alysglapytolos ac yn diannot y lladod Coel ev. Ac yna y dayth Constans Senedwr o Ryfain hyt yn ynys Brydain wedy y vot yn darestong Yfbaen a ryfely ar Goel a oruc a gosfot dyd y daro a mynnu ymgyrchu². ac yn diannot y tang-nofedwynt hwynt ac ymhén wythnos a mis wedy hyny y by varo Coel a deng

BRUT G. AB ARTHUR.

paob or bobloed a verthyroyt ena e dyodevasant mylwyr em mydyn Cryft. feynt Alban o Verolan. ac Wl. ac Aaron o kaer Llyon. A feynt Alban hagen o wres kymrwyedyc cardaot a kymyrth Amphybal y kyffeswr ef o lae er rey ae merthyrey ac en kyntaf ae kudyos en y ty ehunan ac odyne a symudes e dyllat. ac ae ellyngaes y ymdeyeth. ac ed emrodes enteu ehunan y verthyryolaeth, ar rey ereyll trwy amravaelyon poenau ar eu corfforoed a chedasant ar orwchelder llewenyd golat nef hep un pedrus¹.

Ac en er amser honno e kyvodes Koel yarll Kaer Coelin yn erbyn Afclepyodotus brenyn y Brytannyeyt. ac goedy bot breydyr er rygthunt e llas Afclepyodotus ac ardercheyt Koel o coron e teyrnas. Ac goedy kennatau hynny y Sened Ruveyn llawenhau a orugant o achaws agheu e brenyn er hon a daroed ydæ kynnnyrvu Ruveynyaol kyvoeth. ac ena koffau a oruc Sened Ruveyn e veynt kollet a kollesynt o teyrnget enys Prydeyn. Ac orth hynny dynt a anvonasant Constans senedur er hun a darestyghasey er España wrth Ruveynyaol vedyant. gwr doeth hagen oed honno a glew. ac em blaen pob peth gwr a vynney aghwanegu kyhoedawc vedyant sened Ruveyn². Ac orth henny Koel vrenyn e Brytannyeyt goedy gwybot o honno en honneyt dyvodedygaeth Constans y enys

y trugared ac ny mynoys bot kenedyl y brytanyeyt yn llychwin o rewylloch pechawt. namyn goluhau ohanunt ehun-ein egluraf lampeu o verthyri. Ac yn aor y mae bedeu y rei hymny ac eu hescyrn yn greireu maor weirthaec yny

¹ Ac ym plith y bendigeidyon verthyri y diodesoys seint alba o varolan. Ac ygyt ac ef iulius ac aron o gaer llion ar oyc. Ac yna y kymyrth seint alban anthibalus a y cudyos yn ty ehunan rac y verthyru. A goedy na thygye y

² Ac yna y kyvodes iarll kaer loye yn erbyn afclepiototus. A goedy ymlad ac ef ae lad. y kymyrth ehun coron y teyrnas. A goedy menegi hynny y sened rufein. llawenhau awnaethant o agen y brenhin a gynhernaifei eu argloydiaeth. A goedy doyn ar gof

lleoed y merthyroyt yn geneuthur goyrtheu hyny bei koynvannus y krist-ynogyon clybot rywneuthur o pagan-yeit y kyfrye distro hono ar eu priat genedyl. B.

kymyrth y wisf ehun ymdanae ac ymrodes ym merthyryolaeth drostae gan euclyehu crist y gor a rodes y eneit tros y deueit. ac odyne y deu or ereill troy aglywedyc poeneu ar eu korfforoed ae helleg y wlat nef. B.

onadunt eu kollet yr pan gollasyn argloydiaeth ynys prydein sef awnaethant anuon constans senedor o rufein y gor a waryscynasfei yr yspæn orth rufein. gor doeth glew aod honno ac alafuryei yn vey no neb y chancceau argloydiaeth goyr rufein. B.

mlyned y gwledychaod¹. ac yna y cymerth Conffans Elen un verch Coel yn wraic briaod idav yr hon a elwit Elen lydaoc yr ni wellfyt y chyffelyb hi o bryt a gwed². Ac ydynt y by vab a elwit Cystennin ap Conffant a honno a orefgynnot

BRUT G. AB ARTHUR.

Brydeyn aryneygav ac ovynhau a oruc emlad en y erbyn kanys y clot a kadarhaey na ry allassef un brenyn gwrthoynebu ydav. Ac orth hynny y gyt ac y dyskynnos Conffans ar tyr er ynys anvon kennadeu a oruc Koel at Conffans ac erchy tagneved ydav. a rhody o honav ynteu gwryogaeth a darefthyghedygaeth ydav ac y Sened Ruveyn a dan yr amvot hon medu o honav ef enys prydeyn ac theylygdav. a thalu o honav ynteu e goffodedyc teyrnget y Sened Ruveyn. Ac gwedy kennatau henny y Conffans ef a kymyrth henny en llawen. ac a rodes hedoch a tagneved ydav a dan er amvot honno. ac ar henny gwyfflon a kymyrth a chadarnhau tagneved er rygthunt. Ac gwedy espeyt mys clevychu a wnaeth Koel o orthrwm heynt ac o honno e bu varv kyn pen er wythnos¹. Ac goedy marv Koel e kymyrth conffans coron y deyrnas. ac y kymyrth un verch oed y Koel en wreyc ydav. Ac esef oed honno Helen Llwydaoc. pryt honno hagen ac theledywroyd ny cheffyt en er enyffed en y chylch ae kyffelyppey. nac en er Espaen nyt oed er eyl a vey kynteked a hy. ac y gyt a henny hevyt nyt oed er eyl a vey kyn doethet a hy eg kelvydyt Mussyc ar kelvydodeu ryd a hy. kanys nyt oed o plant oy that namyn hy ehunan. Ac orth hynny e mynnos enteu dyku ydy hy e kelvydodeu hyt pan vey doethach e galley hytheu llywyav e kyvoeth goedy ef². Ac gwedy kymryt o Conffans honno eg kytemdeythas y wely ef a anet map ydav o honey. ac esef oed honno Cystennyn vap Helen. Ac o dyna em pen er un wlywdyn ar dec eg Kaer Efravc e darefthyghes Conffans y dyllet aghen. ac er rodes enteu teyrnas enys Prydeyn y Cwstennyn y vap enteu. Ac en e lle goedy arveru o honav ef a llywodraeth e teyrnas kyn ychydyc o wlydyned ef a dangoffes bot endav dyrvaor clot a molyant a haylder. ac y gyt a henny en erbyn er Ruveynoyr dywalder lleo ac creulonder. Ac evelly yaonder a gwyr-yoned a wnaey er reng e pobloed. Crypdeyl e lladron a pyley. dywalder er rey

¹ A phan gigleu goel bot y gor honno yn dyuot y ynys prydein ofynhau aoruc ymlad ac ef kan klywei nat oed neb a allei gorthoynebu idav. Ac orth hynny pan doeth conffans yr tir. Sef awnaeth koel anuon attav y erehi tagnoued ac y gynec idav daryfthygedigyaeth o ynys prydein o ganhadu y goel

² Agwedy marv coel y kymyrth conffans coron y teyrnas ac vn verch coel yn vreic idav. sef oed y heno elen verch coel. a honno a vu elen lwydaoc. ac ny chat yn yr enyffed a gyffypei idi

y vrenhinyaeth a thalu teyrnget y wyr rufein. A goedy datganu hynny y conffans y rodes tagnoued udunt. Ac y kymyrth goyfflon y gan y brytanyeit ar hynny. a chyn pen y mis goedy y kleuychoys coel o orthrwm heint. Ac ynyr oythuet dyd y bu varv. B.

o pryt a gofced. ac nyt oed yg kyludodeu a allei ymgyfflybu idi. kans y that a parassei y dyscu velly orth nat oed idav etiuwed namyn hi. mal y bei haes idi liwyav y theyrnas goedy ef. B.

Ryfain ar Vaxen groylaen ev ai dri Ewyrth vrodyr y vam nit amgen Llywelyn a Thrahaern a Mayric. ar Trahaern hono a dayth a thair llen o wyr arvoc i

BRUT G. AB ARTHUR.

enwyr creulon a fathrey. tagneved a hedeoch ym pob lle a lafuryey eu hatneoydu trwy e teyrnas¹.

Ac en er amser honno ed oed en Ruveyn gwr enoyr creulaen en amheraoder. ac efef oed honno Maxen creulon. ac efef a wnaey dytrestadu e vonhedygyon ar dyledogyon ac eu hystong. ac o waethaf creulonder kywarffangu kyffredyn kyhoed Sened Ruveyn. ac ef evelly yn eu kywarffangu ac en eu dytrestadu sef a wneynt vynteu ffo hyt en ynys Prydeyn hyt at Cwstennyn. ac enteu en anrydedus ac arvolley cynt². ac or dywed goedy llythrao llawer o nadunt attao wynt ac kyffroassant ac a annogassant ar lyt yn erbyn e creulaen honno. ac en venych e dygynt ar cof ydau creulonder Maxen. ac e dywedynt wrth Cwstennyn val hyn. Pa hyt y dyodesy ty en trueny ny ac en alltuded arglwyd Cwstennyn. pa hyt y gohyry tytheu ynny en ganedyc lavur a thref en tat. kanyt tydy dubunan o en kenedyl ny a elly talu ynny en kollet gwedy e gorefkynnych ac e gorthledych Maxen o Ruveyn. kanyt pa dywyssaoc e eyll ymkyvartalu y vrenyn Brytaen o kedernyt a dewred marchogyon neu enteu o amylder eur ac aryant. Ac orth henny gwedyon nynnheu tydy hyt pan telych ty y ny tref en tat ac en kyvoeth ac en gwraged ac en meybyon kan dyvot y gyt a ny a llu kenhyt hyt en Ruveyn³.

Ac odynt gwedy kyffroy Cwstennyn or amadrodyon hyn ac o lawer o creyll ef en lloyr a kynnullas llu enys Prydeyn. ac a aeth y gyt ac wynt hyt en Ruveyn ac ac gorefkynnos. ac odynt a kavas llywodraeth yr holl vyt. Ef hagen a

¹ A goedy kymryt o constans. clen y wreic idao. ac y ganet mab idao o honai. Ac y dodet ar y mab Cufenin. Ac ympen deg mlyned goedy hynny y bu varo constans. ac y cladoyt yg kaer efravc. Ac yd edewis y cufenin y vrenhinyaeth. ac ympen ychydic o

² Ac yn yr amser honno yd oed or creulaen engiriaol yn amheraodyr yn rufein. Sef oed y eno maxen. ar bonhedigyon a gywarffagei o gyffredin arglwydiaeth. Sef awnaeth y dyledogyon

³ A goedy dyuot llawer or rei hynny ar cufenin y gyffroi awnaethant gan goynao orthao eu alltuded ac eu trueni yn vynyth gan annoc idao gorefcyn maxen kans o genedyl rufein y hanoed cufenin. ac nat oed ac dylhyei vynteu

vlonnyded ymdangos aoruc kufenin vot yndao voned mawr a delyet. ac ymrodi y haelder adlyet adaeoni agoneuthur iaonder yny arglwydiaeth ac ymdangos mal lleo dywal y rei droc. a megys oen yr rei da. B.

hynny. goedy yr creulaen amheraodyr y dehol vynt otref y tateu ac dyuot hyt ar cufenin ac ynteu ac aruolles vynt yn llawen vonhedigeid. B.

yn gyftal ac euo. Ac orth hynny adoloynt idao dyuot ygyt ac vynt y werefcyn tref eu tateu ac edrut vdunt eu delyet ac y waret gormes o rufein. B.

orefsgyn ynys Brydain odiaſ Eidaf iarll Erging ac Eyas ac y caſſant gaerberis 3. Ac erbyn pen yr ail dyd y dayth Eidaf hyt yn emyl Caer wynt y vaes vrien ac yna y caſas y vydygoliaeth gyntav. Ac y gorvy ar Drahaern fo yſ longau ac yr Alban y dayth ev y dir i ryfely 4. Ac yna y gorvy drabayrn ar Eidaf ai emlit o

BRUT G. AB ARTHUR.

dugaſſey gyt ac ef try ewythred Helyn y vam. nyt amgen Llywelyn Trahayarn a Meuryc. ar rey henny a urdos enteu en Senedaſl urdas 1. ac en er amſer honno e kyvodes Eudaf yarll Ergyng ac Ewas en erbyn e tewyſſogyon ar ry adaſſey Cwſtennyn en kynhal er ynys orth Ruveynyaſl telygtaot. ac Eudaf a emlados ar rey henny ac ae lladaſl ac a kymyrth ehun llywodraeth enys Prydeyn 2. ac goedy mynegy henny y Cwſtennyn enteu a envynnos Trahayarn eoſthr Helen a theyrilleng o wyr emlad y gyt ac ef y kymhell enys Prydeyn tracheuyn orth Ruveynyaſl vedyant. Ac gwedy dyskynnu Trahayarn ar traeth ker llaw Kaer Perys ef a kyrchos am pen y dynas. ac en eſpeyt deudyd ef ae kavas 3. Ac goedy henny e chwedyl honno trwy yr holl wladoed Eudaf vrenin a kynhullſ holl wyr arvaec ynys Prydeyn. ac y deuth en y erbyn hyt e lle e gelwyr Maes Uryen ker llaw Kaer Wynt a dechreu ymlad a vnaethant ar wudugolyaeth a kavas Eudaf. ac orth hynny Trahayarn a dyengys oy varchogyon kanthav a kyrchos longheu ac ody na a hwylyaffant hyt e gogled. Ac ena e deuthant yr tyr ac e dechreuaffant anreythyaſ e gwlladoed 4. Ac gwedy kennatau henny y Eudaf Vrenyn. enteu eylweyth a kynhylloſ holl kedernyt ynys Prydeyn ac a deuth en y erbyn ef hyt en Eſcotlont. ac eno yd emlados ac ef. ac eyllſoes Eudaf a ffoes ena

1 A thro yr ymadrodyon hynny kyffroi aoruc cuſtenin. A chynullaſ llw maor a mynet ygyt ac vynt hyt yn ruſein. a gorefſcyn yr ymarodraeth yn eidyav ehun. ac ody na y kauas llew-

2 Ac yn yr amſer honno y kyvodes eudaf yarll ergig ac euas yn erbyn y tywyſſogyon a adaſſei cuſtenin yn kadoſ llewodraeth yr ynys danaſ ef. A

3 A goedy menegi hynny y cuſtenin anuon aoruc tryhayarn ewythyr elen a their llog o wyr aruaec ygyt ac ef y werefſcyn ynys prydein tracheuyn. A

4 A phan gicleu eutaſ hynny. kynnullaſ holl ymladwyr ynys prydein a dyuot yny erbyn ef hyt yn ymyl kaer wynt. yr lle a elwir maes vrien. Ac yno y bu vroydyr y rydunt. Ac y gorau eutaſ. Ac val yd oedynt yn vriwedic

odraeth yr holl vyt. Ac yduc tri ewythyr y elyn ygyt ac ef. llywelyn athryayarn ameauruc. ar rei hynny a offoes cuſtenin yn vrdas ſened Ruſein. B.

goedy ymlad eutaſ ar goyr hynny ac eu llad kymryt aoruc ehun coron y teyrnas allawodraeth ynys prydein yn gobyl yoylav. B.

goedy dyuot tryhayarn yr tir yr a elwir kaer peris. y kauas y dinas honno kyn pen deudyd. B.

ladedic y wyr yd aeth tryhayarn. yny logeu ar ffo. Ac yna troſ voravſ hynt yd aeth hyt yr alban. a dechreu anreithav y gwlladoed ae lloſci. a llad y bileinla. B.

le y le yny foes hyt yn Llychlyn y gaiffio nerth gan Gytbert vrenin Prydyn ac ervyn idiþdion wnaithyr angau Trahayarn. Sev a oruc iarll y castell cadarn dyfot o vewn glyn yr ford y doe Drayhayarn ac yna llechu ar y ganvet marchoc, a phan dayth Trahayarn yno yn diannot y llas ev². Ac yna y gorefgynnod

BRUT G. AB ARTHUR.

hep wudugolyaeth. Ac esef a orug Trahayarn gwedy kaffael o honaø e wudugolyaeth dechreu ymlyt Eudaf o le pwy glyd hep adu ydaø un gorffowys hyt pan dyc y kanthao holl dynaifod a cheyryd ynys Prydeyn a hevyt coron e teyrnas¹. Ac vrth henny en ovalus Eudaf en y longheu a aeth hyt yn Llychlyn y keyffiyao porth y gan vrenyn Llychlyn y keyffiyao goreskyn y kyvoeth trachevyn ac en henny eyffyoës o annier Eudaf ar ry adaoffey kan y kytemdeythyon ac anwlyeyt goncuthur brat ag agheu Trahaearn. ac vrth henny yarll e mynyd kadarn e gwr a karey Eudaf en wuy no nep a lafuryos em blaen paeb yr gweythret honno. kanys dywyrnaþt ed oed Trahayarn en mynet o Kaer Lundeyn y emdeyth er racywededyd yarll a theyrmyl o Varchogyon y gyt ac ef a emkydys ym meøn glyn e fford e dewey Trahayarn ac en dirybud a kyvodaþfant am y pen ac ae lladaþfant em plyth y kytvarchogyon². ac y gyt ac y kennattaøyt henny y Eudaf euteu en dyannot a deuth trachevyn hyt en enys Prydeyn. ac gwedy gorefkyn a gwaþcaru er Ruveynwyr e kymyrth ynteu coron y teyrnas er eylecyth. ac odyne kymeynt wu y clot ac volyant o anylder eur ac aryant ar vyrr amfer ac nat oed haød kaffael yr eyl a kyffelyppyt ydau. Ac o dyna Eudaf a lywyæd yr enys hyt ar oes Gratyan a Valentynyan³.

Ac or dywed goedy trewlyao Eudaf o heneynt medilyao a oruc pa wed e llunyethey enteu e pobyl gwedy ef. a cheyffiyao gwybot y gan y gyghorwyr pwy pe lyn ef a wnelynt en vrenyn kanys nyt oed ydaø ef ettyved namyn unferch. ac vrth hynny rey or kyghorwyr a vynnunt rody e vorwyn honno y un o dyledogyon

¹ A goedy dyuot y choedyl honno attao. kynnullao llu a oruc eutaf a mynþt yny erbyn hyt yr alban. Ac yny wlat a elwir westmarlont roi brodyr y tryhayarn. ac eiþfoës kilyao

² A goedy digyuoethi eutaf yd aeth ynteu hyt yn llychlyn. Ac eiþfoës tra ytoed eudaf velly ar dehol. Sef awnaeth acaø gan y getymdeith ac ge-reint llafuryao y geiþfao diua tryhayarn. Sef awnaeth iarll y castell kadarn. kans

³ A goedy clywet o eutaf hynny dyuot awnaeth y ynys prydein a geiþcaru y rufejnwyr a gwiþfao ehun coron y teyrnas ac ar vyrrer ymgyuoethogi o eur ac aryant hyt nat oed haød kaffael

or vreydyr honno awnaeth eutaf. heb wudugolyaeth. Sef awnaeth tryhayarn y ymlit ynteu o le y le hyt y ynys prydein. a deyn y arnaø y dinaifod ar keffyll. a choron y teyrnas. B.

moy ykarei ef eutaf no neb maþ yd oed tryhayarn diwarnao y dyuot o lundein. llechu ar y ganuet y myen glyn koed-ape ar y fford y deuei trahayarn. Ac yny lle honno ymplith y gytvarchogyon yllas tryhayarn. B.

neb a vei arnaø y ofyn. ac o hynny allan y kynhelis eutaf ynys prydein hyt yr amfer y buant graþian a valaent yn ymherodron yn rufein. B.

Eidav ynys Brydain ac y cymerth ev goron y dyrhas ac yn y lle ymgyfoethogi a oruc a chynnal gwyr a inarch ac arvau a da hyt nat oed hawd i un brenin ymryson ac ef. Ac velly y cynhelis Eidav y dyrnas hon yny dayth dau Amher-aodr o Ryfain. nit amgen Graffiant ac Afalaont a gwledychu ynys Brydain a oruc o eiffiau iawn ettifed hyt y diwed hayach cans nit oed idav ettifed namyn ud verch. Ac yna peri a oruc ev dysynnu attav holl wyrda ynys Brydain i ym-gynghori ac hwynt am lywodraeth yr ynys ac am gyfie y rodi Elen y verch a rai a gynghores idav roi cyfoeth y Gynan Mairiadaoc y nai ap y vraed¹. A roi Elen y verch y Bryns o ynys arall a digon o da or ynys hon gyda hi. Eraill a gynghorau y roi hi y dywfflaoc yr ynys honn ar cyfoeth genthi. Ac yna y dywat Cradaoc iarll Cerniw dan darostfyngediggaeth Sened Ryfain ydym ni². Cynghor

BRUT G. AB ARTHUR.

enys Prydeyn ar teyrnas kenthly. ereyll a vynnnynt y rody y un b dyledog on Ruveyn ar vrenhynyaeth genthy. Ereyll a vynnnynt rody koron y teyrnas y Konan Meyryadaoc ney Eudaf vap y vraot. ar rody y verch enteu y dyledaoc b estraon kenedyl. ac eur ac aryan ynn amyl y gyt a hy¹. A hyt tra oedynt en ef amryffon honno e rydunt neffau a oruc Karadaoc yarll Kernyw a chyghory a wnaeth gwahody Maxen Senedor or Ruveyn ar rody y verch ydau. Ac evelly y dywedey ef y gellynt wynteu kaffael trgywydaol hedoch. kany e gwr honno oed vap y Lywelyn ewythyr Cwstennyn vaor vap Helen e gwr a dywetpoyt wchot o honaoc. Mam Maxen hagen ae genedygaeth a hanoed o Ruveyn. ac o pop parll o vrenhynyaol waet ed hanoed. Ac wrth hynny ed adaeey enteu goafat hedoch. kany o amherodryon Ruveyn ac o Vrenhyned ynys Prydeyn yd hanoed. Ac goedy goelet o Kynan Meyryadaoc Yarll Kernyw yn rody y kyghor honno. blyghau a forry a oruc. kany e holl ynn y ae holl lavur ef oed en keyssyaoc e vrenhynyaeth ydau ehun. ac o achaw henny kynhyrvu e llys en hollaol a oruc². Ac yr hynny eyssyoec ny pheyydyoc Karadaoc yarll Kernyw ae dechrewoed namyn

¹ Ac yg kylych diwed oes eutaf ymgyghor awnaeth ae wyrda pywed ydawei y gyuoeth goedy ef. kanyt oed etined idau namyn vn verch. rei a gyghorei idau rodi y verch y vn o dylycdogyon rufein ae gyuoeth genthi

² Ac eiffoes cradaoc iarll kernyw ae kyghores ef y roi y verch ae gyuoeth goedy ef y vaxen wledic. kans o hynny y tybygei ef kaffel trgywydaol hedoch kans mab oed vaxen ylwelyn ewythyr ylen luydyaoc y van ynteu ahanoed o dyledogyon rufein. Ac ar vyrder o

mal y gellit kynhal y teyrnas yn tag-nouedus gadarn rac llac. Ereill a gyghorei idau rodi y verch y vrenhin o wlat arall ac eur ac aryant digawn genthi a rodi y gyuoeth y kynan meiriadaoc y nei. B.

vrenhinaol gendyl y hanoed. a chyn-hyruu y llys a oruc kynan yn vaor am roi ykyghor honno yr brenhin. kans y vedol ef oed gaffel y vrenhynyaeth. Ac orth hynny adau y llys troi eir-lloned. B.

yw genyf e danvon hyt yn Ryfain a dethol Maxen wledic cans mab yw hono y Lywelyn cwyrrth Elen Lydaoc. a merch oed y vam ynte y dyffoc Sened Ryfain a rodi dy verch y hono ar cyfoeth gida hi ac o hyny y cawn ni nerth fened Ryfain y ymdiffin yn gwlat rac estron genedl. ac ar hyny y trigoyt. Ac yna y danvones Cradaoc iarll Vairyc y vab hyt yn Ryfain¹. Ac anvynych vyd vot cytundeb rong gwyr Ryfain a faob or ynyffed. Ac gwedy gwelet o Vayric y tervysc hono². dyvedyt a oruc ev wrth Vaxen ryfed yw genyf dy vot yn diodev gan y gwyr raco. beth a wnafi heb y Maxen. dyfot heb ev gyda mi hyt yn ynys Brydain a friodi Elen verch Eidav brenin y Bryttaniait a chymryt y cyfoeth gyda hi a hefyd val y gellych o nerth y Bryttaniait dareffong pob ynys ac a

BRUT G. AB ARTHUR.

anvon Meuryc y vap a oruc hyt en Ruveyn y datkan y Vaxen e kyghoreu henny. Gwas yeuanc hagen teledyw oed e Meuryc honno hedus clotvaor molyannus. glew a dewr en rey t e gwyr a gwychyr yn y heyreyt ydau ef ornesu¹. Ac gwedy y dyvot ef rac bron Maxen ef a arvollet en anrydedus y ganthau ef ay holl kytvarchogyon. Ac en er amfer honno dyrvaor tervysc ar ryvel oed er rog Maxen ar deu amheraedyr oedynt en Ruveyn nyt amgen Gratyan a Valentynyan kany e gwyr hynny a daroed udunt gorthlad Maxen hyt na chaffey ef arveru o tryded ran er amherodraeth megys y dyley o tadael anryded². Ac gwelet o Veuryc Maxen en kywarffangedyc y gan er amherodron ef a dywaot orthav ar e wed hon. Pa achaw Vaxen e byd arnat ty ovyn Gratyan. kany ecoret yw yty fford trwy er hon y gelly dytheu doyn er amherodraeth e ganthau enteu. Debre gyt a my hyt en enys Prydein ty a geffy coron teyrnas enys Prydeyn kany Eudaf brenyn Brytaen fydd gorthrom o heynt a hencynt. ac nyt oes dym a damuno enteu namyn kassael y kyfryw was yeuanc dyledaoc ac wyt ty urth rody y un verch ydau a theyrnas. ynys Prydeyn y gyt a hy. kany nyt oes un map ydau namyn er un verch honno. Ac orth henny kyghor y gan y wyrda a kymert hedyw e rodey enteu y teyrnas kan y un verch. ac orth henny kymeredyc wu gan wyrda e teyrnas kanyhadu y vrenhynyaeth yty gyt ar verch. ac ar e kennadery honno yd anvonaflant wy vynheu y vynegu y tytheu y kyghor honno. Ac orth hynny o mynn y dytheu dyvot y gyt a my e dechreu honno a kessy ty. ac o eur ac aryant enys Prydeyn ae marchogyon ae hymladwyr e gelly tytheu goreskyn Ruveyn en y bwynt gwrthladedyc y hamerodryon o honey. ac y velly y kynnydes

¹ Ac yna eiffoes annon awnaeth cradaoc veuruc y vab oed or mawrdec clotvaor o haelder a deored. A phybeth

bynac adywetei ef ac kadarnhaci o korff a arueu. B.

² A gwedy dyuot meuruc rac bron maxen. kymeredic vu ganthau ymlaen paob. sef yd oed yna tervysc mawr a ryfel rog maxen ac deu vroder gracion

a valaent. kans y rei hynny a daroed gorthlad maxen or tryted ran or ymherodraeth. a hynny oed orthrom gantau. B.

wrthnepo ytt ac ar hyny y trigoy Maxen ¹. Ac yna cyfairo llynges a oruc ev a dyfot hyt yn frainc ai cymell y wneythyr y ewllys ev a rodi idao aur ac arian ². Ac yna y dayth rybyd y vrenin y Bryttaniait vot llynges ar y mor ac na wydit pa le y disgynnai ac yna y herchis Eidav y Gynan Mairiadoc dyfynnu gidac e^u holl iengtitynys Brydain y warchado y tir rac efron genedl. Ac yna y dayth Cynan a lly mawr ganto hyt ymyny Cent³. Ac wedy gwelet o Vaxen vaint

BRUT G. AB ARTHUR.

Cwftennyn dy gar ty a llawer hevyt o Vrenhyned Prydeyn a orefkynnaffant Ruveyn ¹.

Ac wrth henny ufudha a oruc Maxen orth kyghor Meuryc vap Karadaoc a chychwyn y gyt ac ef ta ac ynys Prydeyn. ac ar e fford ef a orefkynnos keyryd Ffreync ac dynaffoed. ac a kynnulles llawered ac amylder o eur ac aryant ac o pob parth ydau e kymdeythokaes llawer o varchogyon. ac o dyna ar e mor ed aethant. ac o herwyd hwylieu y dyskynnaffant em Porth Hamont ². Ac goedy kennatau henny y Eudaf brenyn e Brytanyeyt ofynhau en vaer a oruc a thebygu ry dyvot en dyfilyvyt gelynyaol lu am pen y kyvoeth. ac en dyannot galu Kynan Meyryadaoc ey ney attau. ac erchy ydau ef kynnulao holl varchogyon arvacc enys Prydeyn a mynet en erbyn e gelynyon henny. Ac en e lle en dyannot Kynan Meyryadaoc e llw llwyrfhaf a mwyhaf ac alles holl yeuentyt e teyrnas ac dewred oed henny ac aeth hyt ym Porth Hamont en erbyn y llu a dothoed y gyt a Maxen Wledyc³. ac gwedy gwelet o Vaxen y veynt amylder llw honno en e

¹ A phan welas meuruc y vot yn gywarfygedic gan y vrodyr. sef ydywaer meuruc orthau yr ymadraod hyn. maxen heb ef paham y diodesty ti ty tremygu val hyn. afford yt y ymwaret. dabre y ynys prydeyn a chymer coron y teyrnas. kans eutaf vrenhin ysfyd hen a chlanus. ac nyt oes adamuno namy kaffel dylvedaoc o rufein y rodi y vn verch idau ac vrenhinyaeth genthi. kanyt oes idau etined namyn hi. Ac orth hyuny y kauas eutaf yny kyghor

² Ac orth yr amhedrodyon hynny y kewynoy maxen ygyt a meuruc hyt ynys prydein. ac ar y fford yn mynet y darefthygoys kaereu ffreinc ac dinaffoed. ac y gwerefcynoya vynt. A chynullav

³ A phau canhataoyt hynny at y brenhin diruawr ofyn agymerth o tebygu mae y elynyon yn keitlau gwerefcyn y gyuoeth. agalo attau aoruc kynan meiriadaoc y nei. ac erchi idau kynnulao

rodi y ti y verch ac teyrnas genthi. ac or achau honno yd ymanuohet inheu hyt yma. ac o mynny titheu dyuot ygyt a mi hyt yno pop peth o hyn avyd paraet itt. A goedy keffych amylder o eur ac aryant a marchogyon ynys prydein y gelli gwerefcyn yr amharodron hyn ar holl vyt kans o ynys prydein y kauas custenin dy gar amherodraeth rufein. A goedy hynny yr holl vyt. llawer ygyt ac ynteu o ynys prydein agenedallant rufein. B.

llawer o sollt y roi yv varchogyon ac amlahu y teulu. A goedy gwerefcyn ffreinc o honau kychoyn aoruc ar y mor a goynt royd ynyol a dyuot y nordhamton yr tir. B.

holl ymladwy yny prydeyn a mynet yny herbyn. a chynnull awnaeth kynan lu diruawr a chychoyn parth a nordhampton yr lle yd oed pebylleu maxen. B.

oed y llu rythrao a oruc ev y Vayryc a dywedyt wrtho vot yn rait cynghor da a fowair wrth lu a vai gymaint a hennu ac ardyd ymlad arnynt¹. ac yna y detholet daydengoyr or hai hynav a doethav a gafat ai hanvon mewn bad y dir ac yn llaw bob un o naddynt gwialen o oliwyd glas yn ardyd tangnefed: a dyfot a wnaethant att Gynan Mayriadaoc³. a chyfarch gwell ido a manegi y bot yr

BRUT G. AB ARTHUR.

erbyn govalu en vaor a oruc kany wydyat pa beth a wnaey kany bychan oed o vydynoed y gyt ac ef orth keyffyo ymlad a llw kymmeynt ar hennu en y erbyn. ac orth henny pedrus a wu kanthav emrody y emlad en erbynt amylder y gwyr ac eu glewder kany kan obeyth tagnheved e dothoed. ac orth hynny galv a oruc attav y hynafgwyr ac kyghorwyr. ac erchy udunt mynegy y kynghor goreu a wpynt en erbyn e kyvryo damweyn hennu¹. Ac en kyntaf Meuryc a rodes ateb ydau ar e wed hon. nyt oes eb ef ynny ymlad ar sawl emladeyr glew kadarn hyn. ac nyt o achaw emlad y dodym ny yma y enys Prydeyn y geysyo y goreskyn trwy emlad. tagnheved a archen a chanyat y llettyaw ar e tyr hyt pan wybydom ny medel e brenyn. Ac orth henny dywedon en bot en kennadeu e kan er amheraodyr en arweyn kennadory a negesseu at Eudaf brenyn e Brytanyeyt. ac evelly trwy amadrodyon kall doeth arafhaon mynnheu e pobyl honn². Ac gwedy ryngu bod y paob y kyghor hennu. Meuryc a kymyrth y gyt ac ef deudengwyr llwydyon or rey doethaf or a kavas en e llo. a cheynk olywyd en llaw pob un o nadunt e deheu. ac evelly deuthant en erbyn Kynan Meyryadaoc³. Ac gwedy gwelet or Brytanyeyt wyr mor anrydedus ar rey henny a oet a doethineb ac ardydyon hedvch a tagnheved kanthunt. kyvody en anrydedus a orugant en eu herbyn ac agory e fford udunt en hehang hyt pan ellynt en royd mynet rac bron e tewysfawc. Ac ene lle gwedy eu dyvot a fevyll rac bron Kynan Meyryadaoc y annerch a wnaethant o pleyt er amheraodyr ar Sened a dywedwyt ryanvon or amheraodyr Maxen vap Llywelyn hyt at Eudaf brenyn e Brytanyeyt a negesseu a chennadory kanthav y gan yr amherodryon

¹ A gwedy gwelet o vaxen lu kymeint a hennu yn dyuot ny erbyn ofynhau awnaeth o pop vn o dyfford. o veint y llu. ac o vybot glewder y brytanyeyt

² Ac yna y dywaot meuruc. argloyt heb ei nyt oes ynn ymlad a goyr racco ac nyt yr hynny y doetham yma. nac yr kyffroi y goyr racco yn dybryt yn herbyn namyn tagnoued yffyd iawn y erchi vdunt a letty hyny eypom vedol

³ A geedy bot yn ranc bod gan baob y kyghor hennu. kymryt awnaeth meuruc deudegeyr o wyr lloydon a

ac na yttoed ynteu yn gobeithav tagneued. a galv attav a oruc y hynafgoyr a meuruc vab cradaoc ac erchi kyghor udunt am hynny. B.

y brenhin ymdanam. a dywedut yn bot a chanaderi genym ygan ymberodroni rufein ar eutaf vrenhin y brytanyeyt. Ac velly tro ymadrodyon clauer keiffav tagnouedu ac vynt. B.

cheint o eliwyd yny llaw deheu y pop vn onadunt a dyuot hyt rac bron kynan. B.

genadau gan Vaxen Wledic att vrenin y Bryttaniait¹. fev y gofynnod Cynan pam y dathoed ev a llu cymaint a hono ganto ar hedoch². ynte a dyvat mae rac y orthrymu ar y ford³. Ac wedy gwybot o Gynan y neges ev y mynaifai y wrthlad rac colli o honav y vrenhiniaeth ac yna y dyvat Cradaoc iarll Cerniw gellyngon ni hwy at y brenin ac a vynno ev gwnaet ydynt ac yna y doethant y

BRUT G. AB ARTHUR.

attav¹. ac ena e dywaot Kynan Meyryadaoc. nyt tebyc hyn e drech kennadeu ys tebygach hyn y elynyon a vynynt goneuthur treys a goreskyn gwladod². ac en dyannot Meuryc a attebod ydav. nyt oed wedus hep ef y wr kymeynt kywurd a hon hep lawer ac amylder o kytymdeythyon ygyt ac ef ac en wryhaf oll o achaw medyant ac argloydyaeth gwyr Ruveyn a gweythredod eu tadeu ac eu hentadeu kas ynt y gan llawer o Vrenhyned. ac orth hynny pey kerdey un o nadunt y gyt a nyver bychan. ac attoed ef kyoyrfangedyc ef y gan y elynyon. ac ewelly e keoylydyt kyffredyn gyhoed Ruveyn. ac orth henry en hedoch a thagnheved e deuth. a thagnheved a keys³. a henny e mae en y dangos ar y weythret kanys yr pan dyskynnaffam ny ar tyr er enys hon ny wnaetham na threis na chollet na farhaet nac eysyeu y nep. ca treul ac en reydeu megys kenedyl tagnheredus a prynnaffam ny ac ny dugam ny dym y treys y ar nep⁴. Ac gwedy pedrussav o Kynan Meyryadaoc ena pa beth a wneley ac emlad ac cynt ac enteu rody hedoch udunt. nefaen ena a oruc Karadaoc yarll Kernyw a hynafgwyr o teyrnas y gyt ac ef ac annoc y Kynan rody udunt er hyn yd oedynt en y adoleyn. A chet bey gwell gan Kynan emlad ac wynt. eysyoes dyofc eu harveu a oruc pawb o nadunt a chanhyadu

¹ A phan welas y brytanyeit y goyr aducyn hynny yn arwein oliwyd yny deheuod yn arwyd tagnoued. Sef awnaethant kyodi hyny herbyn yn arededus. Ac mal y doethant rac bron

² Ac yna y gouynys kynan py achaw yr dathoed llu kymeint a honno gantaw yateu. A dywedut nat oed tebic y

³ Ac yna y dywaot y kenbadeu nat oed teilog kerdet gor kyuard a honno heb luoffogroyd ygyt ac ef. kans velly y mae teilog kerdet ygyt a phob vn o

⁴ *Hyd yma, eibyr lle mae rodau i'r gwrthbwyneb, mae llytyr A yn canlyn, air yn air, y traethawd ganol, dan enw* BRUT G. ARTHUR.—A heni emae eni dagaos

Ac arwyd y hynny yr pan doethant yr tir hon ny wnaethant na threis na farhaet y neb am prynu eu kyfreideu

kynan y anerch awnaethant o pleit y herodron rufein ac sened. A menegi idaw ryanuon maxen achanadwri gantaw y gan ymherodron rufein ar eutaf. B.

kerdedyat y kenadeu namyn y elynyon avynynt anreithaw goladod. B.

ymherodron rufein rac kaffel kewilyd gan eu gelynyon. kerdet llu y eu kado y fford y kerdont tagnoued a geiffant. tagnoued adyborthynt. B.

ari geithret. canis er pan discenasam ni ar dir er enis hon ni wnaetham na threis na chollet na faraed i neb namin er da arall laeinllaw orth vot pawb. A. yr y eur mal goyr hedoch heb geiffaw dim yn rat gan neb. B.

gyt yr gaer yn arvon lle ydoed Eydav ac Elen y verch yn cynal y llys¹. Ac yn diannot y cymërth Maxen Elen yn wraic briot idao a llywodraeth y dynas gida

BRUT G. AB ARTHUR.

hedoch udunt a dōyn Maxen ac kytemdeythyon y gynt ac ef at Eudaf vrenyn e Brytanyeyt hyt en Llundeyn a damllecychu ydau ynteu o kyffranc honno en y vrdas megys ed adawed¹.

Ac ena e kymyrth Karadaoc yarl Meuryc y vap y-gyt ac ef ac erchy gostec a oruc. ac ena e wed hon e dywaet orth e brenyn. llyma ep ef er hyn trwy hyr amfer ed oedynt er rey a kedwynt kyflawn a chyoyr ffyd y ty en ydamunao a Dye en y llunyethu kanys tydy weyth arall a orchmynneyft yth wyrda dy rody kyghor yty pa oed y llunyethut ty dy verch ath kyvoeth goedy ty. ac en woyhaf oll en y dyeuoed hyn e mae heneynt en emlad ath dy en kymeynt ac na elly tytheu llywyao de pobyl ath kyvoeth a vo hoy. ar rey a kyghores yt rody coron y teyrnas y Kynan Meyryadaoc dy ney. ar rody dy verch y wr gwlat arall ac eur ac aryant y gynt a hy. Ereyll a kyghorynt rody dy verch y un o teoyffogyon er enys hon a llywodraeth e teyrnas y gynt a hy. ac a dalyey e kyvoeth gwedy ty. er ran woyhaf hagen or kyghorwyr ar gwyrda a kyghoraftint keyffyo un dyledaoc o lyn er amherodryon ac y honno rody de verch y gynt a choron e teyrnas kanys wynt a edeoynt kaffael goaflat a thragywydael hedoch trwy henny tra vey Ruveynael kyvoeth en eu hamdyffyn. A e orth henny y bu teylong gan Dye anvon e gwas yeuanc honn bonhedyc o lyn er Ruveynwyr. ac o vrenhynael kenedyl e Brytannyeit. ac om kyghor y de verch a rody ydau hep annot a choron e teyrnas y gynt a hy. ac ony vney henny pa dilyet syd yty ar enys Prydeyn moy noc ydau ente. kanys kar yw ef y Cuffennyn a ney y Coel en brenyn nynheu er hon ny allon ny gradu Helen y verch ef y ryvot en Vrenhynes arnam ny ac orth henny o trefstadael delyet ef a dely kaffael brenhynyaeth enys Prydeyn². Ac

¹ Sev aoruc cenan ena roti hetoch vtunt. adoin maxen get a vint hit en

Ac val yd oed kynan yn pedrussao beth a wnelhei ae ymlad ac oynt ae peidau dyneffau aoruc cradaoc iarll kernye ar goyrda ereill a chyghori hedychu ac oynt. a chyt bei droc gan

² Ac oedi i devod i lundein ed aeth caradaoc iarll cernie. a meuric i vab a goirda ereill gidac oint hit rac bron eutav. a devedid orthao val hin aoruc caradaoc. Argloit vrenin eb ev. llima e cighor a gighores doethion de deirnas it. oedi i anyon o due hit attad emna.

llundein i emveled ac eutav. A.

gynan rodi hedoch awnaethpoyt udunt. Ac yna y doeth maxen y gynt ac oynt hyt yn llundeyn. Ar eutaf a datganu idao mal y daroed. B.

A hin argloit ed oetud drhun eni damunao. nid amgen no cheisao deliedaoc en era ith verch o deliedogion ruvein. canis edio heneint en cimoet athi. Afan roted it argloit er eil cighor am roti de deirnas i cenan meiriadaoc de nei ni bu da genid beni.

na

hi. A phan wyby Gynan hyny. mynet a oruc hyt yr Alban a chynnyll llu mawr ganto¹. a dyfot trwy hymyr ac anraithiaŷ y cyfoeth hyny doeth Maxen a gynry fo arnynt ar ailwaith y dayth Cynan ai lu ac y tangnefeddyt ryngtynt y git gael

BRUT G. AB ARTHUR.

goedy y Karadaec darvot dyweddyt er amadrodyon hyn Eudaf trwy gyffredyn kyghor y wyrda ef a rodes y verch ydaŷ a theyrnas er enys y gyt a hy. ac goedy gwelet o Kynan Meyryadaec henny llydyŷ ac anthcylongu ac anrhyfyghu a oruc en wy noc e gellyt y credu. ac en dyannot mynet hyt er Alban a chynnullaŷ llw moyaf a alles ef y gaffael attaŷ orth ryvelu ar Vaxen¹.

Ac gwedy kytemdeythokau amylder o kynnullaitva Kynan Meyryadaec a deuth trwy avon Humyr ac o bob tu y Humyr dechreu a oruc anreithyaŷ e goladoed. Ac goedy kennatau henny y Vaxen enteu a kynnullaŷ holl kedernyt enys Prydeyn ac ar vrys ed aeth yn y erbyn. ac en dyannot emlad ac ef a chaffael e wudugolyaeth. ac er hynny cyffyoŷ ny pheyydyŷ Kynan namyn atkynnullaŷ eyleythy y vydynoed ae torvoed attaŷ ac emdangos en tevyn dystryvedygaeth e gwladoed. ac evelly eyleythy ed emchoeley Vaxen ac goedy ed emledynt

na chan neb oth eighor ochafut deliedaŷ o ruvein. A llima vedi anvon beni argloet o duŷ hit attad. ac o emerodron ruvein. Ac ogorthodi di argloet e gwaŷ ieuanc da hon. enebit

Ac yna y kymyrth cradaŷ iarll kemyo goyrda y gyt ac ef. a goedy eu dyuoty rac bron eutaf dywedutawnaeth orthaŷ ual hyn. argloeyd heb ef llyma yr hyn yd oed y goyr ath garei ti yny damunaŷ eirioet a duŷ ny danuon hediŷ yma orth dyuot titheu yn kade fyd-londer orth duŷ. Sef yŷ hynny tra vuoft yn ymgyghor ath wyrda beth awnehit am elen ty verch ath gyuoeth kan yttoedut yn treiglaŷ parth a lieneint. mal nat oed haod ytt llywyŷ ty teyrnas yn hoy no hynny. Ac y rei agyghorei itt roi coron y teyrnas y gynan dy nei. A rodi dy verch y dyledaŷ o wlat arall. kans ofyn oed arnadunt dyuot daryftygedigyath arnunt or delhei

¹ Ac en diannod odvhuŷ gighor eudav ae virda iroted elen i vaxen ar vreniniaeth genti. Afan gicleu cenan

Ac ufgydbau awnaeth eutaf yr kyghor honno a rodi elen y verch ac gyuoeth goedy ef y vaxen. A goedy

vod en gystal delied e gwaŷ hono o vonet agvaed ar enis hon athitheu. canis car agaŷ i goftenin iŷ a nei i goel an brenin ninheu. A.

vrenhin aghyuyeith. Ereill a gyghorei itt rodi dy verch y vn o dyledogyon rufein. kans velly y tebygynt kaiffael hedeŷ a rufeinaŷ amherodraeth y emdiffyn. A llyma hediŷ argloeyd goedy ryanuon o duŷ y gwaŷ ieuanc hon yma ytti yr hon a henyo o rufeinaŷ amherodron a brenhinholyon vrytanyeit. Ac y honno y kyghoren ni ytti rodi dy verch ath gyuoeth genthi. Ac y gyt a hynny edrych ti vot yn kyffal y dilyet ef ar teu ditheu ar ynys prydein. kans kar agos yŷ ef y guŷtenin a nei y koel yn brenhin ninheu. Ac orth hynny ny dilyit gwarsuun yr gor honno y verch ar vrenhinyaeth. B.

meiriadaŷ beni lliidaŷ aoruc amined bid er alban. a chennullaŷ llu aoruc eno i venu rivelu ar vaxen. A.

gwelet o gynan hynny llydyŷ aoruc. a mynet parth ar alban. A chynnullaŷ llu mawr y ryfelu ar vaxen. B.

ac y git golli¹. Ac ymhen y bymet vlwydyn wedy hyny ydaeth Maxen a Chynan y frainc yr lle ydoed Hymblat yn dyfflâc yno², a llad hono a

BRUT G. AB ARTHUR.

gweythyeu e kaffey e wudugolyaeth. ac or dywed gredy gwneuthur o bob un o nadun dyrvaor kollet oy gylid trov annoc eu kytemdeythyon tagnevedu a orugant¹.

TRVDYN dekyvor a aeth o'r enys honn wu honn.

Ac gwedy llythrao yspeyt pum mlyned syberchau a wnaeth Maxen ac o achaw anthervynedyc amylder eur ac aryant a kymulloyd ydâc peunyd. ac wrth henny parattoy llyghes vaor a oruc agkyvodedyn. ac y gyt a hynny kynnullao holl varchogyon enys Prydeyn a vnaeth a chwennychu y orekyn Ffreync. Ao wrth henny gredy mynet o honao tros e mor en kyntaf e kyrchos ef Llydaw e teyrnas a eloyr er awrhon Brytaen vechan². a dechreu a oruc ryvelu ar Ffreync a oedynt en y gleidychu. ac esef a wnaethant e Ffreync ac Ymbalt en tewysflâc arnadunt dyvot en y erbyn a dechreu ymlad ac ef. Ac cyssyoes en y ran wuyhaf peryglu a orugant a dechreu ffo kanys Ymbalt eu teoyssflâc wynt o phymthec myl o wyr arvaoc y gyt ac ef a dygoydassant. Ac gwedy henny gredy gwneuthur o Vaxen e vcynt aerva honno dyrvaor lewenyd a kymyrth kanys goedyat bot en haed ac en eskavyn ydâc gorekyn e wlat. gwedy rylad e saol varchogyon honno. Ac wrth henny galo Kynan Meyryadaoc attao odyeythyr e torvoed ac adan choerthyn en eskavyn dywedoyt erthao val hyn. llyma ep ef un or teyrnasfoed goreu o Ffreync gwedy y gorekyn o honam ny. llyma gobeyth ynny y orekyn e

¹ Ac aniver maor cantao ev adoeth droi avon homir ac anreithiao adaryu yvao itao aoruc. Afan gicleu vaxen heni cennullao llu aoruc enteu a daved en erbin cenan. aroti brydir ar vaes

A dyuot ae lu trov humyr a dechreu anreithao y geladoed. A goedy menegi hynny y vaxen kynnullao llu moyaf a alloys awnaeth a mynet yny erbyn y roi kat ar vaes y gynah ae yrru ar ffo. Ao ny pheidoy kyanan namyn kynullao y lu ac anreithao y geladoed. Goeitheu

² Accodi minet pum mlinet heibiao arvaethu aoruc maxen mined i oreicin freinc. afan vu baraod gantao i darpar.

Ac ympen yspeit pum mlyned syberwdu awnaeth maxen o amylder eur ac aryant a marchogyon. Ac yny lle parattoi llyghes. a holl ymladwyr gnyr prydein. ac alloys y gaffel o leod

itao. a giru cenan ar fo. Ac enteu eiloeith a gennullao llu enecit. a rivelu ar vaxen. ac or diect. vint a gimmodafant ac a aethant en ungar unefgar. A.

gan vudugolyaeth goeitheu hebdi yd ymchoelci vaxen y wrthao. Ac or diwed goedy gwneuthur kollet maor o pop yn yo gilyd. dyuot awnaeth ketymdeith y rydunt ac eu kymodi. ae doyn yn yn garyat. B.

mined aoruc hit en lliad. eile aelwir oedi heni pridain vechan. A.

ereill. A goedy bot pop peth yn parat. kychoyn aoruc parth a llydaw y wlat aelwir wcihoon brytaen vechan. B.

wnaethant ac yna y dyvat Maxen wrth Gynan Mairiadaoc cyn dygym mi arnat ti ynys Brydain mi a rodav y tithau Lydaw¹. A llyna yr amser cyntav ydaeth y Bryttaniait y lydaw. ac o hyny allan y gelvit hi Bryttaen vechan. Ac odyna y

BRUT G. AB ARTHUR.

teyrnaifloed ereylli ac orth henny bryffyn ny y achubeyt e keyryd at teyrnaifloed ar keffyll en dyfflyvyt kyn ehadec e chwedyl tros cythyvoed y goladoed ac ymkynnullao paeb ac arveu en erhyn. kanyo o gallon ny kassael e teyrnas hon ny phedraffaf y gallu o honiam ny gureskyn holl Ffreync orth en medyant nynheu. Ac orth henny na vyt edyvar gennyt kanhyadu ymy pa beth bynnac vey de delyet dy en enys Prydeyn. kanyo pa beth bynnac a golleyft ty eno my ac hennyllaf y ty eman en e wlad hon. Ac orth henny my ath wnaft ty en vrenyn ar e teyrnas hon. a hon vyd Brytaen srall. a honn a kyuanhedon ac en kenedyl goedy gorthladom ny efronolyon kenedloed o honey. kanyo gwlat ffirwythlaon yo hon o ydeu ac avonoed kyvlaon o pyscast¹.

Ac goedy henny kynnullao a chyweyryao bydynoed a oruc a mynet hyt en Rodhin ac en e dyd honno e a kavas y dynas honno. ac goedy klybot o baeb dywalder a chreulonder o Brytanyet a lladedygaeth er aerua ry ledeffyt ffo a

¹ Ac emlat en vichir aoruc ac aoet eno o freinc. A dali aoruc e freinc aoet eno en erbin maxen. Ac imbalt oet heno eu tewisao. allat er imbalt heno awnaethpeid apimthecmil oe vir. Allaven vu vaxen am heni. sgalo attao cenan meiriadaoc a deoecid orthav val hin odieithir iniver. Cenau eb ev. veldi ema elad da. agortu ran io hon o freinc.

A goedy dynot yuo dethreu ymlad ar popyl aoed yndi a llad hunpallt eu tywyssao. A phymthegmil o wyr aruao y gyt ac ef. A phan welas maxen meint yr aerua awnathoedit ar y gelynyon. A goybot o honao bot yn haod goedy hynny eu darestog o gobyl galo kyan awnaeth attao dan werthin a dywedut orthav val hyn ar neilltu o dieithyr y lluoed. Kyan heb ef llyma vn or goladoed goreu yn freinc goedy darostog y ni. gobeith yo genyf weithon kassaf y rei ereill. Ac orth hynny bryffyn y gymryt y keffyll ar kaeroed ar dinaifloed kyn mynet y chwedyl honno yn honeit dros y goladoed. Ac ymgynnullao paeb ygyt yn erbyn kans o

abrifon i orefcin e rahan ereill cin elioed or goladoet an divod ima. Achid collut ti beth o enis pridein om divod t eno. minheu ac hennillen itti ema. ami ath urtav di or lle en vrenin ar eelad hon. A hon avit eil pridein o hin allan. Ani ae llanon oc an cenedil nvhun vedi darvo imi vore efronion genedil otima emdeith. A.

kasson y teyrnas hon nyt oes pedrufter genyf gaffell holl ffreinc yn einym. Ac orth hynny na vit ediuar genyt ganhatau y mi dy dilyhet ar ynys prydein. kans py beth bynbac a gollych ti yno minet ac entllaf yti yma. Ac yn gyntaf mi ath wnaft yn vrenhin ar y wlat hon. Ac ae kyuanhedon oc an kenedyl nehunein goedy darffo yn vore efron genedyl o honei yn llvyr a hon vyd eil brytaen. A hyt y goelir ymi golat ffirwythlaon yo hon o ymryual yteu ac avonoed kyvlaon o pyscast. A choedyd a ffloesyd tec adas y hela. Ac yhyt y gon nyt o golat garueidach no hon. *Dalen ar goll yma. B.*

cerddod Maxen ty a dinas Roam y Normandi ac y foes y frainc rac y ofn a gado y coftyll ar dineffyd yn wac. Ac odyo ydaeth Maxen ty a Ryfain a ryfely yn

BRUT G. AB ARTHUR.

vnaey paob o nadunt kan adaw eu gwraged ac eu mebyon¹. ac e velly o aghreff² a dysc er rey henyn e gwneynt paob troy e gwladod ar keyryd ar dynaffod hyt pan oed e ffyrd en heang ac en royd yr Brytannyeyt. ac evelly ed oed creulonder e Brytanyeyt hyt pan ledyn er holl kenedyl or gwyr kan arbet e gwraged e huneyn. ac or dywed goedy dyleu o nadunt er holl wladod ac eu tyr dyoyllodryon kadarnhau e dynaffod ar keyryd ar keftyll a orugant o Varchogyon Brytaen. ac adeylat keftyll a chedernyt en lleod kryua a wnaethant. ac gwedy henny dyvalder a chreulonder Maxen a aeth troy teyrnaffod Ffreync dyrvaer oryn ac aryneic a achub pob tewysfawc a phob yarll en e veynt hon hyt nat oed un gobeyth y nep o nadunt namyn emollong ac emrody yr tyghetven. Ac orth henny ffo a wnaey paob o pob lle or e vydynt endaw yr keyryd ac yr dynaffod ar keftyll kadarn ac y pob lle or e tebygynt kaffael nawd a dyogeloch endaw. Ac gwedy gwybot o Vaxen bot y ovyn ef ar paob en kymeynt a henny kymmeryt glewder a oruc endaw ac amlhau a oruc y lw kan rody kyvaroffeu a rodyon amhyl udunt. A phoy bynnac a wyppey y vot en chevannoc y grypdeylaw da dynyon ereyll er rey henny a kytemdeythokaey Vaxen y gyt ac ef. ac yr rey y rodey eur ac aryant y ereyll. ac evelly o amravaelyon rodyon nyt annodey gwahawl paob attaw ac evelly eu kyvoethogey².

Ac odyo kymmeynt amylder llu a kynnullas attaw megys yd oed tebyg a dyheu e galley goreikyn holl Ffreync y gyt ae thervyneu. ac eysyoes annot a oruc henny hyt pan darffey ydaw en kyntaf hedychu e teyrnas a oreskynnaffey ac llenoy ae chyvanhedu or Brytannyeyt. ac orth henny gwys aoffodes hyt pan deley kan myl o vyleynyeyt a thyrdoyllodryon a chynnullaw henny trwy holl teyrnaffod enys Prydeyn. ac eu hanvon attaw wynt. Ac y gyt a henny deg myl ar ugeynt o varchogyon y gado er rey henny ac y hamdyffyn en e wlat e pressoyllunt endy rac kyrcheu a ruthreu estronaol kenedyl. ac goedy darvot ydaw kaffael o hono pob peth o henny orth y vynnau. ef a rannus Llydaw er

¹ Achemrit er urtas hony aoruc cennan meiriadaec. ac ataw cinnal fitlounder i vaxen o heni allan. Ac en diannod id aethant otina hit en rodem. ac ae golei vint ac ae clivei. fo

² Agvedi darvot itint estog y cobil or goladoc. cadarnhau aorugant e cestil ar caeroet. Agoneuthur llaveroed ini lleoet ni buefint eirioed er un gint. Ac evelly egoruc maxen esfort e certaot eni itoet i oven ae ergic ar bop teofawc

awneint rastunt esfort i rebicint cafel noted er eu heneidieu. Ac nid eir-iechint vinteu neb or a civarfei ac vint nas dienitint. onid goraget. A.

afob brenin or ai clivei. Ac enteu vaxen en amilhau beunit i varchogion ac en roti utunt eur ac ariant a meirch ac arveu a dillad a thir a daiar a boid a diaod. A.

erbyn Graffian a Nafalaent amherodron Ryfain ac yn diannot y lladau ev y naill a deol y llall a oruc ymaes o Ryfain¹. ar amfer hono yr oed mynych

BRUT G. AB ARTHUR.

rygthunt ac a vnaeth Brytaen arall o honno. ac se rodes y Kynan Meyradau¹. ac odyne e kerdos enteu ae kytmedeythyon kanthav hyt en cythavoed Ffreync a throy orthrymmaf emladeu ef ae goreskynnos Ffreync a dan y thervyneu y gyt a holl Germania ac em pob ymlad e bu wudugaol Maxen. ac odyne e goffodes cyftedva y teyrnas en Treverys. ac odena y dechrevys ryvelu ar amherodryon. Gratyan a Valentynyan. ac gwedy llad e neyll o nadunt e llall a dyholes or Ruveyn en hollau².

Ac en er amfer honno ed oedynt e Ffreync a goyr Peytw en ryvelu ar Kynan Meyradau ar Brytanyet ereyll a oedynt y gyt ac ef ac o vynyh kyrcheu en avlonydu arnadunt. Ac enteu cyffyoed en vychyr ac en vrael en gorthwynebu udunt ac en talu aerva en erbyn y gylid udunt ac en amdyffyn ac en kynhal e wlat a kyfreidoyt ydau en vrael. ac goedy gorvot a chaffael e vudugolyaeth o honau y mynos ef oy kytvarchogyon kymryt gwraged or rey e gellynt meythryn plant er rey a vey tragoyddau trefstadogyon ar e wlat honno. A megys na bey nep kymysc en e byt en eu kenedyl ef a vynnos o enys Prydeyn kyrchu goraged udunt³. ac orth heuny anvon kennadeu a oruc Kynan Meyradau hyt en enys Prydeyn at Dunaet brenyn Kernyo, e gwr a dothoed en lle Karadau y vrael ac ar e kyvoeth ac erchy ydau ef perffeythya e neges honno. kany gwr bonhedyc oed honno a chyvoethaoc. ac ydau e gorchmynnassef Vaxen llyodraeth er enys en y abfen hyt tra oed enteu en goreskyn e gwladod radau. Ac yr gwr honno

¹ Ac ev agennullos ena o rivedi o vilioet eni tebigel ev vod en digavn i orescin freinc. Ac ena e gohriaet ev eni lenois ev eno or britanieid. Ac eno ed anvones maxen cenadeu i enis pridein i doin attas eno o rivedi o bobil isav eu breint ac eu goaed o lavurvir edaiar. nid amgen no chanmil a degmil arugeint o varchogion. a heni orivedi

² Ac eno ed edevis maxen cenan meiriadau in vrenin ac ed aeth enteu parth ac eithavoet freinc. ac i gorescinos cobil o freinc idan i thervineu a germania oll bevid adan i thervineu. agvedi darvod itav gorescin e goladoet heni. igofodes eistetva i deirnas in e

³ Ac ed oet ena vir freinc en rivelu ar cenan meiriadau aadevst en vrenin en lliadau. ac en benav or britanieid. A chenan aoruc ar e freinc. Acvedi

adnepoid ar vaxen ena o enis pridein hid en lliadau. Ac eni igofodes maxen vint i ginnal e olad hono. nid amgen nor niver isel ibreint ac eu goaed i devill edaiar. ar niver marchogion in argloiti arnatunt vinteu ac i eu amdifin rac en gelinion. ac oheni allan igelvoid lliadau en ail pridein. A.

dinas aeloir treveris. Ac odina rivelu aoruc ar e deu ameraodir aoetint ena in ruvein. nid amgen gratian ac avallant. a deu vroder oetint, a llat e naill aoruc maxen. a dehol e llall o ruvein. A.

hetichu arnav i cavas eni eighor circhu goraget hid en enis pridein. en oreicaeu oe gid varchogion. rao bod amgen riv en eu hetiveton no britanieid. A.

gyfrangau rŏng y Bryttaniait. o lydaŏ ar frainc. Ac wedy y bot velly yn hir 8 amler modyliaŏ a oruc gwyr Llydaŏ am gael gwracae da ydynt ¹. ac anvon cenadau y ynys Brydain at iarll Cerniw yr hwn adeoit yn gaidoat ar y dynas ac ervynnait idaŏ danvon un-vil-ar-dec o verchet gwyr anlyedaŏc ir ynys yn wraicaŏ ydynt hyt at Gynan. A thrygain o verchet maibiot aillion a gwenedigion ². Ac Ac wedy cynyll hyny o Vorynion cychŏyn ai llynges a orugant. ac ar y mor y dayth goynt gwrthŏyneb a gwaŏgaru y llongau y amrafaelion draethau a bodi rai

BRUT G. AB ARTHUR.

ed oed merch anryved y phryt ac thecked a honno a elwyt Urŏula a vynney Kynan Mŏcryadaŏc y chaffael en wreicca ydaŏ chunan ¹.

Ac goedy goelet o Dunavt kennadeu Kynan ac eu neges ef a vynnŏs ufudhau ŏy neges. Ac orŏh henny ef a kynnullŏs un vyl ar dec o verchet dyledogyon try holl teyrnaŏfoed ynys Prydeyn. Ac o verchet a vey ys eu bonhed ar tyr dyŏyllodryon ed erchys kynnullaŏ. try ugeyn myl a doyn henny oll hyt yg Kaer Lundeyn. Ac y gyt a henny o pob porthva ed erchys doyn llongheu en e rey e gellyt anvon e morynnyon hynny hyt en Llydaŏ ac er racyvededygyon wyr uchot ². A chyt bey llaver em plyth e vydyn honno a vey da genthunt henny cyŏfyoŏs ed oed laŏer o honunt vynteu en droc kanthunt adaŏ eu goŏat ac eu ryeny ac eu kenedyl. ac ereyll o nadunt a oed goell kanthunt kadu eu dyweyrdep ac eu gwerudaŏt noc ymkŏfŏylltu a neythoreu. ac evelly en amravaelion luoflawgroyd amravael ewyllys a vydey yndunt. Ac goedy bot en baraŏt e llynghes e gwraged a ofŏdet endunt ac ar hyt avon Themys e kyrchaffant y

¹ A dunaŏd aŏet vrenin ar gernio ena. Ac ir dunaŏt hŏnŏ i gorchiminaŏei vaxen lioddraeth er enia. A merch aŏet ir dunaŏd hŏnŏ enrivet i thegoch. A chenan meiriadaŏc aŏet en caru

Sef oed y dunaŏt hŏnŏ braŏt y grataŏc iarll kernyy. ac a athoed yn lle y vraŏt yn vrenhin. A phenadury a heuyt oed ef yn ynys prydein. kans

² A dunaŏd aoruc heni val ed oet genan eni erchi. Nid amgen no feri o dunaŏd cennullaŏ o verched deliedogion vnvil ardeg. A chennullaŏ o verched e bobil anvonetic devgeinmil. A heni

A goedy dyuŏt y genhadŏri honno ar dunaŏt ufŏydhau aoruc idi. Ac anuon goys tros vynŏb y teyrnas y gynullaŏ y goraged hynny mal yd archaffit idaŏ. Sef oed eiryŏ y gynnullŏyt o verchet dyledogyon vn vil ardeg ac o wraged

hono. Ac anvon aoruc cenan cenad at dunaŏd i erchi itaŏ e verch hono en vreica i genan. Ac anvon hevid llaver o rivedi o vraget ereill o enis pridein hid en lliadaŏ. A.

idaŏ ef y gorchymunaŏŏci vaxen ty-wyŏfogyath y teyrnas tra vei o hŏnei. B.

oll o niver a beris dunaŏd eu doin hid en llundein. aŏeri cennullaŏ llogu ac eu doin i lundein i anvon e niver hŏnŏ i liadaŏ. A.

a oed is y breint deugein mil ac erbyŏt dysot y gynnullŏitua honno hyt yn llundein y kyanullŏyt kyneiat ŏc a ellit o logu orŏh eu hanuŏn hyt yn llydaŏ. B.

e nadynt. Ar amſer hono ydoed Gwneas a Melwas yn ryfely ar y mor ar wyr ſermania o blegit Graſſian amherodr Rſfain 2. ſev y cyfarvy ar gwyr hyny ddy long or merchet hyny a vaſgaraffit ar vor frainc ac oedy cael manec or gwyr a

BRUT G, AB ARTHUR.

mor 1. ac or dyoed goedy troſſy o nadun en hwylyeu parth a Llydaw kyvody a wnaethant y gwrthcynbedygyon wynhoed a choytheu en kythraſel en eu erbyn. ac en e lle eu gwaskaru er holl longheu en peryglſ trwy amravaelyon voroed gan ſudaw a body er ran woyhaf o nadunt. ar rey a dyenghys o'r veynt perygl a honno cynt a worywyt y enyſſed agkyvyeith ac e karcharoyt ac e keythyoyt llaver o nadunt. kanys em plyth llyngheſ Gwynwas a Melwas e dothoedynt o Ruveyn. ar rey hennay o arch Gratyan Amheraodyr e dothoedynt yr ryvelu ar Germania ar arvordyred en ychylch. Gratyan hagen a anvonaſſey e gwyr henny yr ryvelu ar e nep a vey un a Maxen 2. Ac val ed oedynt e velly en anreythyaw er arvordyred cynt a kyvarvuant ar racydwededygyon vorynyon wechot a ryworyſſyt yr morbennoed henny. Ac goedy goelet o nadunt teked e morcynyon cynt a vynaſſant ellong eu ryodres arnadunt. Ac gwedy gwrthcynebu or morynyon udunt ac eu gorthlad hep un gohyr e bratwyr a vrathaffant ac a

1 Ac ar hid temis ed hoiliſant eni doethant ir mor. allaver or niver hono aoet vell gantint eu maro en er enis hon

A chyt bei lawer ym plith hynny o wraged a wynnychei vynet velly yv roi y wyr golat arall. eiſſios yd oed yno lawer aoed well gantunt eu maro yny golat chun noc adaw eu kenedyl ae rieni ar wlat y ganytiſt yndi. ac ereill adewiſſei kado eu diweirdeb. A goaſſ-

1 Ac oedy eu hoiliaw eni vuant en agaw i draeth llydaw. Ac ena i civodes goint gorthoiſeb iorth emil e tir. ac eu goaſſearu ir mor allan eni votes e ran voſaw onatint. Ac a dieghis en vie onatint a vorioed i eniſoet agcivieith a llat llaver onatint. Ac adaw ereill en vie in geith ne in garcharorion. Ac vint ewelli ene civeilliorn truan hono e

Ac mal yd oedynt yn dyuot yn gyngos y traetheu llydaw y deuth goynt gorthoiſeb kythraſel ac ar canyt vechan goaſſcaru eu llogeu. A bodi y ran voyaf or goraged. ac ereill onadunt a vyroyt y enyſſed aghyueith ym plith eitrawn genedloed. Ac yno y merthyr-oyt ac y llas rei. ac ereill a attelit yg

noc eu mined i llydaw. Ac vint a rotint govunedoet ovined egcrevit a mined en lleianeſu rac eu mined oc eu golad. A. anaethu duw tro aghenoſſit no mynet y wlat arall y aruer o euyllyter kuaſt ae digriſſech. Ac yna pan yttoed y llyghes yn paraſt ar goynt yn royd dodi awnaethpoyt y goraged yny llogeu a dechreu hoilyaw ar hyt temys yr mor. B.

civarvu ac vint ar e mor goineas a melwas. Canis e goir heni a craſei gratian ameraodir ruvein a lligheſ vaſr gantaw hid en germania i rivelu ar goladoet oboptu itaw a vetaſei i vaxen. Ar goineas hono aoet vrenin ar hunawd. Ar melwas hono aoet vrenin in peithov. Ac i rivelu ar vaxen i girafei gratian ameraodir vint ell deu. A.

keithiwet. Ac ereill a gyuaruu a llyghes diruaw a anuonaſſei gracion amheraodyr hyt yn germania y ryſelu ar yraruortir yn erbyn a wedaſſei y vaxen. Ac yn tywyſſogyon arnadunt goinwas vrenhin hunawt a melwas vrenhin peitaw. B.

dywethboyt vry gan y morynion adaw ynys Brydain yn vac. troi y hoſlau a orugant a dyfot y ynys Brydain. Cans Gwnwas oed vrenin hynot a Melwas oed vrenin Paithio. Ac wedi y dyfot yr gogleid yr lan llad y bobloed a vnaethant ford y cerdaſſant¹. Ac wedi clywet o Vaxen hyny yn Ryfain anvon a oruc ddy leng o wyr arvoc a Graſſian yn llywiaedr arnynt y amdiſſin ynys Brydain. Ao velly broydr a vy ryngtynt ar ryfelwyr a llad llawer o bob parth a gorry ſo ar Wwas a Melwas hyt yn Iwerdon. Ar amſer hono y llas Maxen yn Ryfain ar holl aniferoed o hanodynt o ynys Brydain ont adiengis hyt yn llydaw heroyd y

BRUT G. AB ARTHUR.

Iadaſſant en creulaen er ran vuyhaf o nadunt. ar rey hynny yut yr tin vyl ar dec o Werydon e mae er eglōys en enrydedu eu gylon. Ac goedy henny er eskymunedygion teoyffogyon henny Gwynwas a Melwas er rey a kanorthwynt Gratyan a Valentynyan pan welſant enys Prydeyn en wac emdyvat o holl varchogyon ac emladwyr bryſſyav ac eu llyngheſ a orugant ydy a chynnullav y gyt ac oyt moyhaf ac a kaſſant o porth or enyſſed en eu kylich a deakynnu en er Alban. a goedy bydynav o nadunt kyrchu a vnaethant e teyrnas oed hep giwdaodeyr ac hamdyffynney e dan lad y byleynllu hep orvot en eu herbryn. kanys megys e dywedpoyt wochot Maxen a dugafſey kanthav en lloyr Marchogyon enys Prydeyn ac hymladwyr. ac nyt adawſſey nep endy namyn er rey gwanlleſc agkyghorus dyarvot ac goedy grelet or teoyffogyon henny nat oed nep en enys Prydeyn a alley gwrthoynebu udunt anreythiav e geladoed a orugant kan wneuthur aerwa dyrvaer y meynt or pobloed¹. Ac goedy mynegy y Vaxen e trueny ar govyt honno ef a anvones Gradlaen Rodgymeryat a ddy leng o wyr arvaoc y gyt ac ef en kanorthwy yr Brutanyeyt. Ac goedy eu dyvot er enys emlad a vnaethant ar

¹ Ac ena i deliis a deu heni a gaſſant or morvinion. ac ni menit dim igantint namin emreovitu ac vint cid bei droc cantint. ſev aoruc e bradoir eſcimin heni llad e ran voiaſ onatint in diannod. Afan gicleu e bradoir heni vod enis pridein heb gedernid enti ni orſoiſaſant eni doethant ir alban ir tir ar gallu meiaſ a allaſant egid ac vint. Ac en

Aggedy kyuaruot y moryon ar yſcymunedic pobyl honno goedy grelet o nadunt tecced y goraged keiſlav awnaethant ymdiauarchu ac oyt ac eilenwi y godineb. A goedy na mynei y morynyon kyſſynnyav ac oyt yn yr ewylllys honno. Seſ awnaeth y bradoyr hynny llad y ran voyaf o nadunt ac yn diannot pan glyſſant bot ynys prydein yn

diannod anreithav e vlad a llad e goerin val i gellaſant gintav. canid edevod en er enis hon. pan aeth maxen ohonei namin pobil leſc i divill etaiar. ar rei heni heb na meirch nac arveu. A dirvaer aerwa awnaethant ar bobil er enis hon. a doin eu holl daoet cichvinaol. A.

anreithedic oc eu marchogyon ac yn wedo oc eu brenhin. Seſ awnaethant bryſſyav eu hynt parth ac ynys prydein. A chymryt ygyt ac oyt porth voyaf a alleſſant y gaffel or enyſſed y popu a dyuot yr alban yr tir a decbreu anreithav y geladoed a oed heb amdiſſynwyr arnadunt a llad y bileinlu ar tir dywyllodron. B.

pedestric¹. Ac yn goedy clyved o Grassian lad Maxen ai oreygwyr ev a gymerth Grassian lywodraeth ynys Brydain yn y eidau y hun ac a wisgod goron y dynas am y ben ac a wledychod yn hir o amser trøy groylonder yn erbyn y bryttaniait ac yn y dived y lladod y wyr y hun ev. Ac oedy clyvet o Wneas a Meleas lad grassiau oi wyr y hun cynyll a vnaethant hoynte wyr llychlyn a Denmarc ar Ysgottiait ar ffichdiait a dyfot y ynys Brydain ai hanraithio o dan a hayarn or mor y gilyd a lad y cenvainoed. Ac oedy gwelet or Bryttaniait nathyciai ydynt ymgyferbynnait ac hoynt. Anvon a vnaethant hyt yn Ryfain y gaiffio. nerth gantynt². Ac y cawfant leng o wyr arvoc a Severys yn dyfloc arnynt. ac oedy

BRUT G. AB ARTHUR.

racdyvededygyon elynyon henny. ac y gyt a llad llaver o nadunt eu kymell ar ffo a orugant hyt en y Werdon. ac en er amser honno e llas Maxen en Ruveyn y gan kytemdeythyon Gratlaen Amheraedyr ac e llas ac e gwascaroyt e Brytanyeyt a dugassef Vaxen y gyt ac ef. ar rey a dyenghys o nadunt a doethant at eu kytaodwyr hyt en Llydaw¹.

GRADLAWN Rodkymeryat goedy klybot o hono ry lad Maxen ef a kymyrth coron teyrnas enys Prydeyn ac ae dodes am y pen e hun ac a ymwnaeth chun en vrenhyn. Ac odyna kymeynt o creulonder a oruc en e bobyl ac eny aethant en vydynoed yn y erbyn ae lad. ac goedy klybot e choedyl honno trøy e teyrnaffoed er rac dyvededygyon elynyon o y Werdon a deuthant ar Escotyeit y gyt ac vynt ar Llychlynwyr ac anreythyaer er enys or mor poy gilyd a orugant o tan a hayarn. a rac e pla ar tymhefysl honno anvon kennaden a orugant e Brytannyeyt hyt en Ruveyn ac escryvenneu kanthunt y erchy porth y eu hamdyffyn ac adaer tragywydael wryogaeth udunt yr eu hamdyffyn rac eu gelynyon². ac en e lle

¹ Afan vnegeid heni i vaxen. sev ed anvones enten ima gor aeloid gratian ameraedir a dei leg o vïr gid ac ev. en arvoc i amdifin e britanieid. Accedi divod e gyr heno ima emlat aoruc en vrael ae elinion. ac eu cimbell ar fo eni

A goedy menegi hynny y vaxen yd anvones graciarnodgymryt a doyleg o wyr aruavc. gantaw y amdiffyn y brytanyeyt. A goedy dyuot graciarn hyt yn ynys prydein dechreu ymlad a oruc ae elynyon a goneuthur aerua vaer a oruc

² Afan gicleu gratian rot cimeriaedir liat maxen vledic in ruvein i cimrth enteu coron e deyrnas ami ben ehun. a chemrid entaw redic a balchder eni bu dir ir britanieid dvhvnaw eni erbin ai

foint in iwerton. Ac en er amser hono i llas maxen vledic in ruvein igan gedimdeithion gratian. Ac a dieghis or britanieid otino a daethant hid in lli daw ar genan meiriadaoc. a adavfei vaxen en vrenin ar elle hono. A.

onadunt. Ac eu kymell ar ffo hyt yn iwerdon. Ac yn yr amser honno y llas maxen yn rufein ac y gwascaroy a oed y gyt ac ef or brytanyeyt. ac y ffoassant hyt yn llydaw ar gynan meiriataoc. B.

lat. Afan gicleu goineas a meleas rilat gratian. sev aorugant vinteu ena dvhvnaw ac vint e goitil ar elgotieid ar llichlinoir. A divod a heni gantint i enis pridein ac anreithiaer er enis aorugant or mor

y dyfot y ynys Brydain cywrd ai gelynyon a onaethant ai gorthlad y maes oi, tervynau, ac o gyt gynghor y gonaethant myr maen o gyffredin drayl reng daifys ar gogledd val y bai anos y cstron genedl y gorthrymu rac llaw i. Ac veddy y dyfot odyo hyt yn Llyndain y herchis gwyr Ryfain y Gyhylyn vanegi golli or Bryttaniait y gwyr ai fwllet ac ydynt hwy gosti y haur ai harian mwy noc y gaoffant yr ioed o ynys Brydain yn caisio amdiffin y Bryttaniait ac na lafyriynt

BRUT G. AR ARTHUR.

y kyfreidoyt lleng o wyr arwaoc udunt. Ac gveddy kassael llongheu o nadunt vynt a doethant yr enys ac emladaffant ar gelynyon ac a onaethant aerva dyrraer y meynt o nadunt ac ae gorthladaffant en hollaol or enys hon vynt ac a dyfferaffant e pryaut kenedyl or pla ac or tymhestyl a wnaethoynt arnadunt, ac ena e gorchmynnaffant atwneuthur e mur er reng Deyfyr ar Alban hyt pan vey hennu en aruthred yr gelynyon ac en amdyffyn yr kydaodwyr, kanyr er Alban er amser hennu dyffeyth anrethythedyc oed y gan vynyth kyrcheu cstronolyon kenedloed agkyvyeyth, ac odyo gwedy kynnullaø kyffredyn treul vynt a onaethant ac a kupplaaffant e mur hennu en hollaol i.

Ac gveddy henny sef a wnaeth e Ruveynwyr kycheyn parth ac eu golat a dan vynnu na chymmerynt a vey hoy no henny llavur a threul ac enbydroyd en amdyffyn kenedyl e Brytanyeyt y gan kyveylyornwyr a lladron a mynegy hevyr

poi gilit o dan a baiarn. Ac ena in diannod ed anvones e britanieid gen-

Agveddy clybot o gracion rodgymryt rylad maxen yn rufeini, kymryt a oruc ynteu vrenhinyaeth ynys prydein. A gveddy y uot yn vrenhin, kymeint vu eu creulonder yny argleydiaeth, hyt pan vu reit yr brytanyeyt or dived y lad, am y greulonder. A phan gogleu y racydwededigyon elynyon uchot affoaffynt y iwerdon rylad graciah, kynnullaø

i Ac ena ed anvoned llog o vir arwaoc, ahan doethant i dir er enis hon emlat aorugant en diannod ac eu gelinyon ac eu cimbell oholl deryineu enis pridein. Ac oachas emlat ar ryo elinion heni, ac eu gorthlat olima em-

Ac yna yd anuonet llog o wyr arwaoc attadunt. A gveddy eu dyuot hyt yn ynys prydein. Ac ymlad ar gelynyon ac eu dehol o holl teruynau ynys prydein, ac eu gorthlad o gobyl, a rythau y bopyl lefc. Ac yr gorthlad gelynyon yd archaffe i Seucrus amheraedyr gynt

adeu i ruvein i erchi nerth oc eu hamdiffin igan eu gelinyon. A.

awnaethant cynteu y goydyl ar ysgotteit ar denmarewyr ar llechlynwyr y gyt ac vynt. A dyuot hyt ynys prydein, ac hanreithav o tan a hayarn or mor y gilyd. Ac erth hynny anuon llethyreu awnaeth y brytanyeyt hyt yn rufein. A dagreuaol goynuan yndunt gan adaø tragywydaol darystygedigaeth udunt yr gollog canhorthoy udunt. B.

deith. Ac am heni i parafei severes goneuthur aruthrach gan genedil elinion divod ar e britanieid. A difeith oet er alban ena, ac ena o dyhvndeb cobel or enis e gonaethpoid e mur val i buafei gint or mor poi gilit. A.

wneuthur mur rog deiuyr ar alban or mor y gilyd, kanyr yr alban y gnotaci pop gormes or a delhei y ynys prydein dyuot yn gyntaf. Ac yna eilweith y kauffant yn eu kyffredin gyghor attnewydau y mur hennu, ac wneuthur yn gobyl or mor y gilyd. B.

heg o hynny allan i hamdiffin¹. A llew tryan a rodes y bobl boeredic am bally oi holl nerthoed ydynt ac yna cyrchu o wyr Ryfain ty ai llongau a mynet ty ai

BRUT G. AB ARTHUR.

udunt na chymmerey Ruveynyaol kyvoeth e mynych luedau henny ar blynder ar perygyl en kerdet mor a thyr en emlad troftun a mynegy udunt vot en yao nach udunt kymryt dysc ac arueu a gleoder endunt y emlad troftunt a throa eu golat ac eu kenedyl ac y amdyffyn eu bwched ac eu rydyt ehuneyn oc eu holl nerth¹. Ac goedy darvot yr Ruveynwyr rody e dysc honno ar kymmendyo oynt a arschaffant kynnnullao emladwyr enys Prydeyn hyt en Llundein kanyo odyo e mynnynt er Ruveynwyr kychoyn y eu golat ac goedy emkynnnullao paub hyt eno y Kuhelyn Archescop e kyvradwyt er amadræd. Ac en e wed hon e dywaot enteu orthunt oynteu².

PREGETH KUHELYN.

KANYO o arch a gorchymmynt e teoyffogyon hyn e mae teyt y my dywedoyt wrthyoch chwy moy ar koynvan ac wylao e troffa vy amadræd y noc ar pregeth. kanyo truan yw gennyf y er ymdyvedy ar lleked ar goander ar ry deuth yny gwed espeylao o Vaxen er enys hon oy holl varchogyon. a choythau oedevch vedyllyon llest agkyvroys ar emlad. kanyo arvet arall a dyskaffauch nyt aingen

¹ Accodi darvot coplau e goeith e menegis goir ruvein ir britanieid na ellint hoi en wastad divod o ruvein troi berigleu hint ac aneiriv o goft a threul wrth oir a meirch ac arueu rac croidr-

¹ A goedy daruot coplau y goeith honno y menegis goyr rufein yr brytanyeit hyt na ellynt oy kymryt llafur ac aneiriv o treul o wyr ac arueu ac eur ac aryant ar uor ar tir yn keiffao amdiffyn popyl mor lest a hynny. A bot sened rufein yn blinao o treulao eu da. ac eu sollt mor wastat a hynny yn

² Ac ena vedi menegi vtvt er amadræd honno ed erchid ir britanieid divod en lleir hid en llundein. canis mined otino ruvein ed oet cobil or a hanoet o ruvein. Ac vedi eu divod lundein ed

A goedy daruot udunt venegi yr ymadrodyon hynny yr brytanyeit. erchi awnaethant kynnnullao aeuencit ynys prydein ac holl ymladwyr ac eu doyn hyt yn llundein yn eu herbyn oynteu. kanyo ar ymhoel y oedynt tu a rufein.

edlgion ladron agcivieith. Ac ni ad fenetwir ruvein yn amdiffin arnæch namin discoc chohunein emlat. drofaoch eneidieu. athros aoch plant. athros aoch trev tad. A.

kerdet mor a thir. ac yn diodef agheuolyon perigleu droftunt. a bot yn well gantunt dilyffu eu teyrnet no hynny. Ac y gyt a hynny bot yn iachach udunt ehunein kymryt dysc ac aruer o ymlad mal y gellynt amdiffyn eu golat. no dodi eu hemdiret yn wastat ar wyr rufein. B.

erchis goir ruvein i guhelin archescob discu e britanieid i emlat. A gorchemin itao pregethu vtvt en droiadil hvadil eni vitint discedic. A.

A goedy eu dynot yn lloyr hyt yn llundein pregethu udunt yd erchut y kuhelyn archescob llundein a menei udunt yr ymadrodyon yd oed wyr rufein yny adao gantunt. B.

gelat. Ac wedy adnabot o Wynas a Melas hynny cynyll a vnaethant hoynte y llu moyav ac ellynt a dyfot yr Alban yr tir a ryfely ar y Bryttaniait ai llad. a

BRUT G. AB ARTHUR.

amravaelyon kyfneoydvaen a dywyllau edayar. ac goedy dyvot estraen kenedyl megys deveyt hep vugeyl ych gwasgaroyt ar hyt e goladoed hyt pan deuth Ruveynyaol vedyant y echrydhau ar tref ech tat ac ech kyvoeth. ac orth henny e bydech choy en vastat en estraenol amdyffyn a hep dysku ech dwyla choy ech huneyn y arveru o arveu y orthlad ych gelynyon ar lladron y wrthyoch. kan nyt ynt deorach no choy pey gatthey lesked a seccvryt a methyant choy. llyma en edyvar gan e Ruveynwyr e llavur ar kerdet goastat mor a thyr ac en emlad a gelynyon troffoch. Ac orth henny kynt e madeuant eu teyrnget y gennoch noc e kymmeront bellach e llafur hennu ar vor. a thyr troffoch. Ac er na buoch choy en amfer ech marchogyon orth henny e tebygoch choy ffo dynolyaeth y genhoch. Ac eg gwrthwynep anyan e genyr e dynyadon megys or byleyn geny marchawc ac or marchawc geny byleyn. Ac eysyoes yr henny ny thebygaf golly o nep dynyaol anyan yr henny. Ac orth henny kany dynyon yoch bydech megys dynyon. a geloch ar Cryst hyt pan vo ef a rodo glewder ych hyt pan alloch choytheu amdyffyn ech rydyt¹. Ac goedy darvot ydau tervynu y

¹ Seo val e dechreus cuhelin pregethu vtunt. Avirda eb ev. cid archer imi devedid orthoch choy is moi im cimellir i i cilae noc i devedid pregeth ac amadrotation echel. sev achars io heni truaned io geniri er imitivedi ar gvander a damceinys inni. er pan aeth maxen an gvir da ar meirch ar arveu. Ac nad edevit emma namin attethol pobyl a chivneidoir a llavurcir daiar. Ac am heni pan doeth aech gelinion attaech ich cimbelloid in aech ceilieu megis deveid civeiliornus heb vogel crthunt. Ac ni minoch arver nac o emlat ac arveu. nac o disc nac o anian enoch choichehon.

A megys y dechreus yr archescob yr ymadraed. Argloydi heb ef kyt archer y mi pregethu ychochi. ys moy ym kymhellir y oylao noc y pregethu. rac truanet genyfi yr ymdiedi ar gvander a damwheincys y choy goedy aspeilae o vaxen ynys prydein oe marchogyon ac ymladwyr. Ac a dieghis o honacch hitheu. pobyl aghefryreys ych y ymlad. namyn yn achubedic o amryuol-

nac ar veirch na heb veirch. Ac ni dav neb o ruvein bellach i aoch amdifin er mateu eu teirnged. Afei biteoch choy er amfer i buant e marchogion da in enis pridein. pa beth a debigeoch choy ai fo diniaol anian iorthioch. Ac e gorthwineb anian e genir e dinion. canis ev a enir mab ir milein ac ev a vit marchawc. ac ev a enir ir marchawc hennu mab in vilein. Ac am heni o minoch choy vod en dinion. gonerch val e deli dinion i vneuthur a galu ar grist a delioch i vod en nerth ich i ennina in finiant a glewder i amdifin aech gelad. A.

yon negesseu a chefnewidyeu yn vey uoc ar dysc ymladen. Ac orth hynny pan doethant aech gelynyon am arch pen. y aech kymhellasant y adae aech keibeu. A megys deveit keucilornus heb uugeil arnadunt aech gwascaru. kany mynyssaech kynyfau aech dwyla ac erueu nac a dysc ymlad. Ac orth hynny py hyt y keiffachi bot rufeinyaol argloydiaeth yn vn gobeith ich. A
phy

gorefsgyn yr Alban hyt yn hymyr a gonaythyr mynych gyrchau arnynt. Ac yna gwelet or Bryttaniait na ellynt ymgyferbynaît ai gelynyon ac anvon a onaethant

BRUT G. AB ARTHUR.

amadraed kynhoryf a murmur a kyvodes en e pobyl megys e tebygnt eu bot en kyvlaen o dyffevyt glewder ¹.

Ac odyne kadarn dyskedygaethau ar rodaffant er Ruveynwyr yr ergrynnedyc pobyl honno ac adaw ganthunt dyskedygaethau ac exemplareu y wneuthur arvau vrthynt. ac y gyt a henny hevyt erchy udunt en e porthvaeu e deskynnynt llongheu er efronolion kenedloed gwneuthur tyrau a chestyll megys y gellynt or rey henny amdyffyn eu golat. ac eysfyoec haws yw gwneuthur hebaec o varcutan no gwneuthur byleyn en dyskedyc en dyffevyt a dyfau doethynep ydau un agoed yw a bwr merieryt adan draet moch ². ac goedy adaw or Ruveynwyr e wlat ar vedol na delyn ydy tracheuyn. en e lle e dynevassant eylecyth er racyvededygyon elnyon henny Gwynvas a Meleas e mewu llongheu o y Werdon. ar Escoteyt

phy hyt yd ymriredoch yn estraen genedyl nyt oed deorach no chvi pei nar attocch y lefced aoch goruot. Ednebydych heuyt bot goyr rusein yn blinao ragoch. Ac yn ediuar gantunt y gyniuer perigyl a gymerassant draff-aoch yn waifat. Ac weithon y maent yn dewissao madeu eu teyrngat ioch ym mlaen diodef y kyfryo lafur honno bellach. Pei bydeochi yn yr amfer y bu y marchogyon ynys prydein. beth a

¹ Afa darvu i gubelin dervinu ar i emadraet ed oet e britanieid oc eu

A goedy teruynu or archesco yr ymadraed yny wed hon. kymeint uu y kynhoryf yny pobyl. a megys y tebygit

² Ac ena i ciwodes geir ruwein oc eu discu en froithlaen i amdifin eu golad rac estraen genedloet. ac adaw vtvt exemplareu i vneithir arveu vrthint. a discu vtvt vneithir cestil ar lan e moroet elle i bei borthloeteu da a discinvaeu llogeu. ac evelli e gelloch

Ac yn ol y parabyt honno y rodes y ruseinwyr kadarnon dyscydigyaethyeu ar ymladeu yr pobyl honno. ac adaw agreiff udunt y wneuthur arneu. Ac erchi udunt adeilyat kestyll ar lan y mor yny porthueyd y bei discynua eu llogeu. vrth gadu eu golat o nadunt rac

tybygochi. ac yr hynny y tebygochi ffo dynyaol annyan y vrthyoch a genâ dnyon ygorthcyneb anyan y megys pei genit or bilein varchaoc ac or marchaoc vilein. Ac yr hynny eissoes discynnu dyn y gan y gilyd. ny zheb-ygafui colli o nadunt vy eu dynyaol anyan yr hynny. Ac vrth hynny. kana dnyon yoch. gwneoc megys y dylhy dnyon. gelech ar grist hyt pan vo cuo rodho yoch leoder arydit. B.

metol ac eu brid ac eu hini vedi emlenoi o finiant a glewder. A.

yn deiffyuit eu bot goedy eu kyfienoi o leoder o vn vryt. B.

ginnal ich gelad rac aoch gelinion. Ac eissoes haws io geneithir ehebaoc or barcutan no geneithir milein en discedic en disevid. Apeibenac aroto disc o doethlineb i vilein cinhebic io hono a grafcaru gemeu maorocarthiaoc dan draed moch. A.

eu gelynyon. haws yw eissoes geneuthur hebaoc or barcut. no geneuthur bilein yn dyscedic ar vroydyr. A phoy bynhac a rodo dyfc o am dim doethinab idao. kynhebic yw yr neb a wafcarei geineu maorweirthaoc dan traet moch. B.

y gofydys goyn at Gitties amherodr Ryfain. y adolwyn y nerth ev ymgyferbyn² ait ai gelynyon. Ac vedy goybot o Sened Ryfain y hadolwyn hoynt y nacau o

BRUT G. AB ARTHUR:

ar Ffychtyeyt ar Llychlynwyr a gwyr Denmarc y gyt ac dynt. ac a allasant y gyt a henny hevyt y gaffael. ac yr Alban e deuthant yr tyr. ac anrethyas en lloyr o vewn e mur. Ac gredy gwybot o nadunt ryvynet er Ruveynwyr a heb obeyth eu hymchoelut trachevyn hayach ac ehofnach ed emrodassant y destrye er enys. ac er henny e rodyt e byleynyeyt llefc en e keystyll ar muroed hep wybot kelvydyt emlad. namyn en etgrynedyc ofynave emchoelyt ar ffo. ac e velly ny orffwyssyt gelynyaol ergydyeu en tynnu e truan vyleynllw or muroed hyt e llaer ac evelly e rodyt dynt y creulonhaf agheu¹. O dyal Dyw en vaer am er hen pechodeu llaver o peth o varchogyon ac emladwyr a gollet o syberwyt Maxen kanys pe bydynt er rey henny en er amfer honno ny dewey kenedyl attadun y gyrru ar ffo a henny a wu orth. nad oedynt. canys en eu hoes hoynt e teyrnaffoed en eu kylch a oedynt darestyghedyc udunt ac enys prydeyn en araf ac en hedech en eu medyant. ac e velly e byd pan roder teyrnas orth amdyffyn a llyeodraeth byleynyeyt. A pheth a vyuny amgen adaw a wneynt y dynaffoed ar muroed wechwel ac emrody y ffo a vneynt e kydaodwyr ac eylweyth e rodyt y wafscaredygaeth. ac y anobeyth. ac eylweyth e lledyt y gan e gelynyon. o creulonhaf aerva. a megys vyn y gan y bleydyeu evelly y dystrywyt e coynvannus pobyl truan y gan eu gelynyon. Ac orth henny eylweyth trueyn oedyllyon kenedyl honno a anvonaissant kennadeu ac efcryvenneu hyt at Agytyus e gwr a oed en kynhal

¹ Ac otina en diannod ed aeth goir ruvein emdaith. Ac eni lle ar ol heni e doeth Goinvas a melwas ir alban ir tir. A goir llichlin gid ac vint. a goir denmarc. Afob riw genedil or a allefint cafeleu duhvndeb. Ac ar hint gorefcyn aorugant cobil or elad hid e mur aenatoet iever. Ac amglived onatvnt mined goir ruvein emdeith otina

Ac yna kychwyn awnaeth goyr ruvein y ymdeith megys ar odeu na delhynt yr ynys hon tracheuyn. Ac ar hynny nachaf yny lle y racydwededigyon elynyon uchot. goynwas a melwas yn dineu or llogu yr tir a llawer o niveroed gantunt or goydyl ar yfcoteit ar yfichteit ar llychlynwyr. a gorefcyn yr alban yn diannot o vyon y mur. A gredy goybot o nadunt yr vynet goyr ruvein y ymdeith heb obeith y ymchoelut tracheuyn. cofnach noc y gnoteynt yd ym-

ehovnach laver i gorefcinafant er enis hon iar e bileinlu llefc digalon. Ac eu cimhell ir cestil ac ir muroet ac ir ceirit. Ac otino i tenid vint a bacheu ac orth rafeu. ac ena i dieneidid vint. Canid oet in enis pridein dim or marchogion ena en hanvod ohonei chun. A.

ranassant y distrye y mnr. Ac yna y goffodet yv amdyffyn cynteu y bileinlu diaruot. paraot ar ffo pei lleueffynt. Ac ny orffowysei y gelyon o vore agheuolyn ergydyeu yn eu plith. Ac o vore bacheu gorthuinyas yn eu plith orth linyneu. Ac y uelly y trymyon vileinlu or keystyll a tynnyt hyt y llaer attadunt. A digan o didan a oed gan y neb a gaffei agheu ebrwyd arnao. rac y ryv amryuaelyon poynyeu awnelynt ywneuth' ar eu kenedyl yu goyd. B.

gebl a orugant ac ymerthot ac ynys Brydain ai thyrngot o hyny allan. ac vedy adnabot or Bryttaniait y gomei o wyr Ryfain. Anwon a orugant Gyhylyu

BRUT G. AB ARTHUR.

Ruveynyael kyvoeth en e ved hon ¹. Kwynvan e Brytanyeyt en y dangos yr amheraedyr. ac en y elleygyt a henny en mynegy ydæ bot eu gelynyon yn eu kymmell vynt yr mor ar mor yn eu kymmell ar eu gelynyon. ac evelly døy kenedyl agheu en emdangos. kanys nyt oes namyn un o deu peth ac en body neu en llad ². ac yr hynny ny chaßfant y kennadeu un kanhorthøy ac orth henny en tryft yd ymchvelaßfant e kennadeu ac atdeb nac en eu penn ³.

Ac gwedy kymryt kynghor o nadun Kuhelyn archescop Llundeyn a aeth hyt em Brytaen vechan er honn a elöyr Llydæ y keyßfyaß kanhorthøy a nerth a phorth y gan eu kytrvodyr. Ac en er amfer honno ed oed Aldwur vap Kynvavr en pedweryd gwr en gwledychu gwedy Kynan Meyryadaß en Llydæ ⁴. Ac

¹ Ac is maor o beth io goeled deivaßl dial ar bopil am eu pechodeu. Ac evelli hagen i bit pan adaver metiant a llivodraeth maor gan vileinieid gven-

Qi a dæ maor a beth yv goelet dwywaßl dial ar e pobyl am eu pechodeu hen. kanys pei bydynt yna y faßl varchogyon a dugaßfei vaxen gantaß troy enuydryd. ny doei pobyl y ynys prydein a allei oruot arnadunt. A thra yttoedynt yno goeretcyn y goledyd awnecynt yny kylch. Ac uelly yv

² Coivan ac vcheneidieu e britanieid en dagaß i agitiuß ameraßdir ruvein. ac en coinaß orthæ val hin. E mor eßit en in cimhell ni ar an gelinion ir tir i en llat. ac en gelinion an cimbellaßt ir mor i an boti Achanid

Koynuan y brytanyeyt yn eu dangos y agiciuß amheraßdyr rußein. Ac yn menegi bot ymor yn en kymell yr tir ar toreu gelynyon y en llad. A bot

³ Ac ni chavas e cenadeu eu gearandæ in ruvein namin eu gillög drachevin

Ac ymchoelut awnaeth y kenhadeu yn

⁴ Geedy divod e cenadeu velly. sev agavas e bobil druan hono en eu cigbor. anvon cuhelin archescob llundein hid en lliðæ i geißfaß nerth igan eu cid-

Ac yna y kaßfant yn eu kyghor annon kuhelyn archescob llundein hyt yn llydæ y geißfaß nerth y gan eu ker-

vinic creulaßn. Ac vedi darvod eu heßtög hid ar dim haiaß. ed anvonafant vinteu lithir hid en rußein ar agitiuß aot ameraßdir ena in rußein. A.

gadaß brenhynyaeth y vileinlu. Beth weithon a dywedafi. namyn yna yd edewit y dinaßfoed yn wac. Ac orth hynny y kauas gvædillon y pobyl truan yn eu kyghor annon llythyreu hyt yn rußein ar agiciuß amheraßdyr rußein yny mod hon. B.

oes i hinheu namin vn o dev peth. arglæt ameraßdir ed im en damunaß de divod titheu arglæt en amdifiß. A ni a daløn itti e deirnged vvaß a dalöid erioed o enis pridein. A.

en gelynyon yn en kymell yr mor y en bodi. Ac uelly menegi nat oed udunt namyn o vn o deu peth. ac en bodi or mor ac en llad ar y tir. B.

en drift allöinin. A.

trift heb eu gearandæ. B.

vroder. Ac en vrenin in lliðæ ed oet ena aldör e pedderit brenin oet honv vedi cenan meiriadaß. A.

eint. Ac yn yr amfer honno yd oed aldör yn vrenhin yn llydæ. y pedwered gvædy kynan meiriadaß. B.

Archescob Llyndain y Lydaŵ y gaiffio nerth gan Aldor vrenin llydaŵ cans y pederyd brenin oed hono goedy Cynan Mairiadoc. ac oedy y Gyhylyn vanegi yr brenin ofyt yr Bryttaniait gan efron genedl¹. dolurio a oruc y brenin a rhodi ydynt dŵy vil o varchogion arvoc a Chyffennin y vraet yn dyosfaec

BRUT G. AB ARTHUR.

goedy goelet or gwr honno perfon kyvurd ac oed er Archescop y erbynnyeyt ae arvoll en anrydedus a oruc a govyn ydaŵ achaw y dyvodedigaeth attaw enteu. Ac en elle Kuhelyn Archescob a dywaet orthaw val hyn. Amlŵc a danllywychedy yth vonhed ty ac ar koynvan e dylat ty kyffroy o klybot e poen. ar trueny edym ny de kytrvrytannyeit ty en y odef yr pan espeylŵs Maxen en enys ny oy Marchogyon. ac a offodes oyt en e teyrnas ed oyt ty en y medu. a goyn y byt a weles gan hedoch a tagnheved en vaſtat y medu o honact. kanyŵ gwedy dŵyn o Vaxen y marchogyon o enys Prydeyn e kyvodaſſant gwyr er enyſſloed eſſyd en y chylych ac anreythyaŵ en enys nynheu o holl amylder golut or a oed endy o eur ac aryant ac alavoed ereyll. ae hadau hytheu en wac ac en dyffeyth hayach byt pan edynt o kenedloed hep kaffael bwyt hayach eythyr kelvydyt hely ac evelly emborth ar cyc anyveilyeyt a goydvylet. Ac ny bu a alley gorthoynebu y dym o henny. kany bu un kyvoethaw nac un emlader da oc en kenedyl ny yr hynny byt hedy. kanyŵ er Ruveynwyr er ryderydudunt blynaŵ rac henny ac en hollaſt emadaŵ a ny hep kaffael un kanhorthoy nac amdyffyn y ganthunt pellach en erbyn e gormeſſloed henny. ac orth henny en espeilyedy o holl kanhorthoy a gobeyth y gan nŵp arall en y byt e kyrchaſſant nynheu ar de trugared ty y adolkyn kanhorthoy a nerth y amdyffyn e teyrnas e ſyd dyledus yt y amdyffyn. kanyŵ pwy arall a dyley oth ty caſſael coron Cuſtennyn a Maxen kanyŵ er rey henny a vuant hentadeu a gorhentadeu yty ac a vuant arderchaw a coron enys Prydeyn. Ac orth henny parota de lynchŵes a deret y gyt a my a my a rodaf enys Prydeyn yth dŵylaw ty¹. Ac ena Aldwur a dywaet wrthaw enteu. Dyoer ep ef ef a vu

¹ Ac ena igorvt cubelin archescob i neges orth alder am nerth i amdifin enis pridein. A dewedid itaw na dileu neb coron e deirnas a lliodraeth en

A goedy dyuot kuhelyn hyt yn llydaŵ ae welet or brenhin ef yn er dywarl. y erbynneit yn enrededus. Ac amouyn ac ef achaw y hynt ac yſtro y negys. Ac yna y dywaet kuhelyn orthaw. Argloyd heb ef digaw yŵ damllywechedicet iti vy neges i. A thi a allut kyſtroi ar dagreu o glybot y trueni

geſtal ac evo er pan vu geſtenin. Ac am heni argloſt ep cubelin emgiceiria en diannod a dered i gemrid coron enis pridein. A.

yſſyd arnam yn ynys prydein. yr pan anreithoys maxen wledic hi oc hymladwyr yn lleŵr. Ac y goſſodes yny bon yr bon yd oyt yn vrenhin arnei. A goyn y vyt a welas pei goledychut titheu hi troŵ hedeſch. kanyŵ y rei yſſyd yno agheuyroŵs ynt ar ymlad. Ac ny allan vrthoynebu yr gelynyon. Ac y
gyt

arnynt¹. ac vedy dynt gaffel y llongau yn barot hŷliav a orugant parth ac ynys Brydain. ac y borth Totnais y doethant y dir lloegr. Ac vedy clybot o

BRUT G. AB ARTHUR.

amfer na wrthodon ny enys Prydeyn o bey ac rodey y my kanys ny thebygaf y or gwladod gwlat Ffreythlonach no hy hyt tra gaffat en hedoch taguhevedus arveru o honey. Ac weythyon hagen kanys dryc damweynau llaver a keveyryo a hy gwaeth yw ac y my ac y pob tewysflav a chassach yw gan pavb. Ac yr ar pob droc or effyd arney mwyhaf ed argywedus medyant gwyr Ruveyn en kymeynt ac na eyll nep kaffael gwaftat teylgtaot a medyant endy megys na bo reyt ydau kolly y rydyt a gwaifanaethu y keythyvet. ac orth henny poy ny bey gwell kanthav kyvoeth bychan en lle arall y gyt a rydyt noget arveru oe holl olut by ac chyvoeth adan keythyvet. E teyrnas a wely ty eman en darestyghedyc y my y gyt ac anryded y medaf a hep talu gwaifanaeth y nep o honey. Ac orth henny deoyflach yw gennhyf ynheu e wlat vechan honn en ryd no holl teyrnassoed ereyll adan keythyvet. ac eyfyoos kanys vy hentadeu y am gorhentadeu a wu cydunt er enys megys y dyvedy ty my a rodaf y ty Cufennyn vem mraot a deyvyl o varchogyon y gyt ac ef os Dyo a vyd teylong kanthav rydhau e wlat honno y gan ruthreu efronolyon kenedloed. ar gwas hennv arveret ef o coron teyrnas enys Prydeyn. kanys y my y mae braot a cloyr Cufennyn er lonn e syd brovadwy am mylwryaeth a champeu ereyll. a dewred a molyant a chlot. hennv a rodaf y ty ac cyryf a dyvedeys o varchogyon y gyt ac ef o byd da genhyt y kymryt. kanys cyryf marchogyon a vo moy no hennv tewy araerhon a wnaen am danae kanys bygoth ryvel y gan Ffreync beunyde e syd arnaf. ac o vreyd e daroed

gyt a hynny neur deryo y wyr rufein vlinav mal na chaffon gantunt oynteu dim o amdiffyn. Ac orth hynny yd ym ninheu yn goediau ty trugared titheu hyt pan rodych ti nerth ac amdiffyn o honot tubun y teyrnas yd oyt dylyedavc amei. kanys ny dyly neb y

¹ Ac ena i diavod alder orth cubelin. A vorda eb ev nid av odeirnas vechan hon ed oiv eni chafel en llonit esmwith diovalus divygoth. ac o ruvein ac o bob breniniaeth. nid av i enis pridein. dan e bigithieu. ac amled i gelinion a digafogion iti. Ac is gwell civoeth bechan in llonit digenvil. no chivoeth mavr en

Ac ar hynny y attebaod y brenhin yr archescob. Havda heb ef. eff a uu amfer naerthodon i teyrnas ynys prydein o bei ac rodei ym. kans mi a tebygaf

coronhau yn well no thidi o coron cufennin a maxen wledic. kanys y goyr hynny yslyd gereint itti. Ac orth hynny parotta lyghes adyret y gymryt coron ynys prydein. A minheu ac rodaf itti. B.

avlonit ovalus dan vigoth a thalu teirnged i vir ruvein. Ac er heni vorda eb ev mi a rotav en nerth gidathi i ginnal enis pridein cufennin vimraed a deivil o vir arvaoc gid ac ev. canis bigoth effit arnavi o vir freinc nid adaavavi vigcivoeth. A.

nat oes teyrnas ffreythlonach no hii tra geffit hedoch. ac yr aer hon y mae wedy y ryuel y dy difryo. Ac orth hynny kas yw genyfi hihi a chan pop tewysflav

H h

Wnoas a Meleas hyny. ymbarattoi a orugant hoynte a chyfarvot ynghyt a bwydro yn groylon a lad llyoffogroyd o bob parth. Ac nydied Cyfenin ar Bryttaniait a gafas y vydygoliaeth drwy lad y gelynyon. Ac oedy hyny y doethant y gaer Vydau¹. ac yna y goisged Cyfenin goron y dynas ac y roded yn wraic

BRUT G. AB ARTHUR.

yr brenyn tervynu y amadraod pan ed oed er Archescop en talu dyolech ydau. ac en e lle galo Cuffennyn attadunt. ac a dan clwerthyn er Archescop a dywaot val hyn. Cryst a orvyd. Cryst a wledycha Cryst ar arglwydha, llyma vienyn Brytaen dyffeyth Cryst araorhon y waret. llyma en amdyffyn ny llyma en gobeyth ac en llawenyd. peth a traethaf y amgen ethol a orucpoyt e llongheu ar e traeth ac o pob lle en e teyrnas kynnullaw e marchogyon ac eu rody y Cuhelyn Archescop¹.

Ac goedy bot pob peth en barast cyrt a aethant ar e mor ac a deskynnassant en aber Themys ar draeth Totoneys ar tyr enys Prydeyn. ac odyne hep un gohyr kynnullaw a wnaethant holl yeuenctyt a dewred enys Prydeyn a chyrchu eu gelynyon ac emlad ac cynt a thrwy effrilyt e goynvydedyc wrda henne e wudugolyaeth a gawffiant, ac odyne o pob parth emkynnullaw a orugant e gwascaredgyon Vrytanyeyt hyt yg Kaer Wudey². ac eno ardyrchavael Cuffennyn

tewysfawc arall. ac ny all vn tewysfawc y chyhal heb talu teyrnget y wyr rusein. Ac orth hynny wrda poy ny bei well ganthaw gyfoeth bychan yn ryd no chyuoeth mawr a thragywydaol geithiwet. Ac eisfocs heb ef. kanyr yr ynys a dyweddy ti a uu eidunt cy uy rieni uiena minheu a rodaf yn ganborthoy

¹ Ac ena llawenau aoruc ouhelin archescob a dioloch heni en vaer e rot heno en vvi no mesur. A galo cuffennin attaw aoruc cuhelin a dywedid val hin orthaw. cuffennin a orvit. cuffennin a

Ac diolch awnaeth y yr archescob idau yn uawr. ac yny lle galo cuffennin. a dywedut orthaw val hyn. Crist a pruyd heb ef, crist a wledycha, crist a

² Ac ena i doethant i borth totneis ir tir. ac en diannod cennullaw llu aorugant arnatint. ac eu geru ar fo. Afan glieid e damvein heno dros gebil or

Ac yna dyuot y porth tutneis yr tir. Ac yn diannot kynnullaw y brytanyeyt y gyt ac cynt, a chyrchu y gelynyon. ac ymlad ac cynt, a chaffel y uudugol-

itti. Guftenin vy mraet a deyuil o uarchogyon y gyt ac ef y edrych a vynno duw idau ailu distroy y gorneisseit. A chymeret ef y goron ehun. Or myn duw idau y chaffel. Ac ny adarafi nwy o wyr yn aer rac ryuel o ffreinc dyuot ymma. B.

orchivicca. cuffennin a cledicha. llyma an gobeith ni ac an aindifin ac en lleceit ac an brenin. Ac ene lle pan gariant eu parotreit diwod aorugant enis pridein. A.

orchynynt da. llyma vrenhin ynys prydein. Beth goedy hynny yny lle goedy bot y llogheu yn paraot kychwyn awnaethant y ynys prydein. B.

enis emgennullaw aoruc cebil o babil enis pridein eni doethant hid eile aeloid cicester. A.

yaeth. a goedy mynet hynny yn honneit tros cyneb y teyrnas yingynullaw awnaeth y brytanyeyt hyt yn cyrceslyr. B.

Idaw verch un o dywffegion Ryfain a vagassai Gyhylyn Archescob¹. Ac o hono y by idaw drimaib nit amgen Constant ac Emrys ac Ythyr ben dragon. Ar Constant hwnw a vagwyd ymanachloc Amffibalys ynghaer wynt at maibion traill a roetboyd at Gyhylyn ar Vaeth². Ac vedy gwledychu o Gystennin daydeng nlyned mewn hedoch tangnosfedys. ev a dayth un or ffichtiait yn rith ymdidan ac ev ollakthir niver ai vrathu a chyllell dan ben y tron ac or brath henny y by ev varo³. Ac yna wedy niaro Cystennin y by anurdeb rŵng gwyrda yr ynys am vnaythyr brenin rai a vyhnai vnaythyr Ythyr yn vrenin. eraill a vnnai vnaythyr rai oi ceraint yn vrenin. Ac yn y diwedd vedy na by undeb rydynt

BRUT GI. AR ARTHUR.

vendlygeit vap Kynvaer en vrenyn a goffot coron e teyrhas aith y pen ac en dyan-
not rody gwreyc ydæ o dyledogyon Ruveyn er hon a vageffey Cubelyn Arch-
escob¹. ac goedy atnabot o honæ ef honno trymeyp a anet ydæ o honey. Ac
en f oedent er rey henny. Constans ac Emreys wledyc. ac Uther Pendragon. ac
ena y rodes ef Constans e map hynaf ydæ em mynachloc Amphybalus eg Kaer
Wynt oy veythryn ac y kymryt mynachael urda. yno. ar deu ereyll hagen
Emreys ac Uther a orchmynnos y Cubelyn archescob y eu meythryt². Ac
ordyna goedy mynet deg mlyned heybyæ ef a deuth un or ffychtyeyt a rywuaſſey
en waſſanaethor kyn no henny ydæ a megys kyvroch neylltuedyc ar brenyn a
vynney y kymryt ef meen lløyn ac goedy gyrru paeb y vrthæ en e lle honno y
lladaod ef a chyllell en dirybud³.

¹ Ac ena i rotes cubelin archescob
coron teirnas enis pridein am ben
coſtenin. ai vendigæ ai alø oheni allan
cuſtenin vendigaed. A roti en vreica

A geiſcæ coron y teyrnas am y pen
cuſtenhin vendigeit. A rodi gvreic idæ

² A thri meib a vu itæ ohono. ſev
oet eu henv. conſtans ac emris vledic ac
uthur bendragon. a henav oet onatint
conſtans. a chuhelin ai rotes ar vaeth

Ac or wreic honno y bu idæ tri
meib. Sef oed y rei hynny. conſtans ac
emrys ac uthur pendragon. A chonſtans
a rodes ef y mab hynaf idæ ar vaeth y

³ Agvædi mined deudeg mlinet o oes
cuſteuſin en vrenin i doeth un or fiſchteid
a vuæci vr itæ gint. a galø cuſtenin

Ac ym pen deudec mlyned goedy
hynny y doeth un or effichteit ar
auuaſſei er idæ kyn no hynny. A galø
y brenhin attæ meg y gyfroch yny lle

itæ gvreic ahanøet o deliedogion ruvein
ac a vagæſei cubelin archescob in llun-
dein. A.

a hanoed o dylyedogyon ruſein. ac a
uagaſſit yn llys a kuhelyn. B.

ev emcen manachloc amphibal' egcaer
vint. Ac enø ed æeth ene crevit henv.
Ar deu vab ereill a beris cubelin eu
roti hevid ar vaeth. A.

vanachloc amphibalus yg kaer wynt.
ac y yd y wneuthur yn vanych. Ar
deu vab ereill a rodet ar cubelyn arch-
escob. B.

attæ ar neilltu en rith huſtig neu
givrinach. ac in heni iøan a chillel
drevitæ eni chill i eneid. A.

yſkyvalaſ. A goedy gyrru paeb y
vrthtunt y lladaod y teyllor y brenhin a
chyllell. B.

y dayth Gortheyrn Gorthenau o achos y vot yn un o Anhawgwyr ynys Brydain a moyaw a vnait oi gynghor. Ac oedy medyliaw o honaw nadoed wir dlyedys ar yr ynys hon ont un o Vaibion Gystennin¹. A gofyn pa ryw anryded a vnai idaw ev o farai y vnaythyr ev yn Vrenin². Sev y adeois y mynach ido bob peth ac a fynnai er hyny. Ac yna y cymerth Gorthayrn y mab ymaith pi vanachloc o

BRUT G. AS ARTHUR.

Ac orth henny goedy llad Custennyn Vandygeyt tervysc ac annuhundep a kyvodes e rŵg e gwyrdā pŵy a vnelyt en vrenyn. kanyſ rey o nadunt a vynnynſ urdaŵ Emreys Wledyc en vrenyn. ereyll a vynnynſ Uther Pendragon. ereyll a vynnynſ etholl ereyll oc eu kenedyl. ac or dywed goedy na chytſynhynt namyn un val hyn arall evelly. neſſiau a oruc Gortheyrn Gortheneu tywyſſaŵc Ergyng ac Euas er honn a oed oe holl lafur en keyſſyaŵ e vrenhynyaeth ydaŵ ehun. a dyvſt hyt Kaer Wynt at Conſtans vanach map Custennyn vandygeyt a dywedoyt orthaw val hyn¹. marſ ep ef yſ de tat ty. ath vrodyr dýtheu rac bychanet eu hoet ny allan bot un o nadunt en vrenyn. ac ny relaf y nep arall oth kenedyl ty a dyl bot en vrenyn. ac orth henny o mynny ty vot orth veg kyghor y. ac angbehanegu vy medyant y am kyvoeth. mynheu a ymchŵclaf vynec e pobyl yth ethol ac ýth urdaŵ ty en vrenyn. ac or ryw abyſ honno ket boet gwrthŵynep gan er urdas de tynnu o honev my ath vnaf en vrenyn². ac goedy klybot o Conſtans er amadræd hynn dyrvaŵr leenyd a kymyrth endaw. a thyngthu ydaŵ en kadarn pa peth bynnac a vynney y kaffey. ac en dyannot Gortheyrn ac kymyrth ac ae gwyſcos o vrenhynaŵl adurn ac ae duc hyt en Llundeyn. ac cao ar ar pobyl o vreyd en y kanhyadu y urdas ef en vrenyn. ac en amſer honno neut varſ Kuhelyn archelſcop

¹ Gœdi colli cuſtenin velli tivu aoruc andagnbevet iſrŵg goirda e civoeth am vneithir bienin o un o veibion cuſtenin. ſev aoruc gortheyrn gortheneu ena iarll oet honŵ ar rent ac ergig ac euas. metiliaŵ obop fort. ac obop eſtrio pa

Ac yna goedy llad cuſtenhin vendig-eit y kyvodes annuundab y rŵg goyrda y teyrnas am wneuthur brenhin. kanyſ rei a vynnei wneuthur emrys wledic yn vrenhin. ereill a vynhei uthur pen dragon. ereill a vynhynt wneuthur un oe kenedyl ehun. Ac or diwed goedy

² Henav mab oit ti heb e gortheyrn o blant cœſtenin. ac ni ellir brenin o er un oth vrodor mor int ievaine. A mi

Conſtans heb ef. ty tat ti ar y uu varŵ. at vrodyr yſſyd ieuene. ydy wneuth'. vn o nadunt yn vrenhin. Ac orth hynny o bydy ti vrth vy kyghor i

funit i caſei ev e vreniniaeth itaw ehun. Ac or diſet i cavaſ eni gighor mined bid i vanachloc egcaer vint ed oet conſtans enti igcrevit. a divedid aoruc orth conſtans val hin. A.

na duunynt am hynny. Seſ awnaeth gortheyrn gortheneu. iarll a oed honno ar went. ac ergig. ac uas. orth geiſſyaŵ ehun y vrenhiniaeth or diwed. mynet hyt yg kaer wynt y lle ydoed conſtans yn vanych. A dywedut orthaw val hyn. B.

ath vnaf di en vrenin. a meiha diheu vinheu or civoeth a mi amchŵclav attal voneb e civoeth oll. A.

bo ychwanaccau vy medyant i. mi a para ty tynnu or abit hon ath wneuth' yn vrenhin hyt bo gorthŵyneb gan yr urdas. B.

anvod yr Abat ni gofaint ai yrdaw yn Vrenin¹. Ac ynte a wnaeth Gortheyrn yn orychel ystiwert dros ynys Brydain. Ac oedy y vot ev velly dalym o amfot medyliaw a oruc Gortheyrn dryv vrat pa vod y gallai ev vot yn vrenin y hunan. Ac yna y managoys ev yr Brenin vot llynghes ar y mor ac naoydiat pa le y disgynai a bot yn orau cadarnhau cestyll o wyr ac arvau a boyt a llynn. Ac y herchis y brenin idaw vnaythyr megis y mynnai y hun. cans ev a rodassai ido

BRUT G. AB ARTHUR.

ac nyt oed un arall a racveydyey y kyffegru ef en vrenyn. orth e tynnu ef enteu or venechtyt. Ac eysyoes yr henny nyt hebrevygoys Gortheyrn y coronhau ef namyn ehunan arveru o vassanaeth archescop ac ae dwylaw ehunan dody coron vrenhynaol am pen Constans ac evelly y urdaw en vrenhyn¹.

Ac goedy ardyrchavael Constans en Vrenyn holl lywodraeth a yaender e teyrnas a kyvradius enteu y Ortheyrn ac emrody ehunan en hollaol orth y kyghor en e veynt honno megys na vawasy ef dym namyn a kyghorey Ortheyrn. kanys gvander y synhwyr ac deall ef a dysfyvey hynny. ac y gynt a henny amgen dysc a dyscaffey ef en e clawstyr a llywyaw teyrnas e vrenhynyaeth. Ac goedy gvoleit o Ortheyrn henny dechreu medyliaw a oruc endaw ehun pa wed e galley enteu emdyrchavael en vrenyn kanys henny em mlaen pop peth a chvennychey. Er holl vrenhynyaeth hagen ar rydaroad y gorchymyn oy dosparth ef. ac nyt oed dym y Constans o teyrnas onyt gwafcaot ac enw. kanys ef a eloyt en vrenyn ac nyt oed nac garvder nac yaender nac ovyn enteu ar nep nac o bell nac o agos or pobloed. E deu vap yeueync oed deu vroder ydaw enteu nyt amgen Uther Pendragon ac Emreys Wledyc en eu crudeu ettwa ed oedynt. ac nyt oed arnadunt oed adas wrth lywyaw e vrenhynyaeth nac y eu gvneuthur en vrenhyned. Eythyr henny hevut dryc damvewn arall a damveynnysafey en er enys honn. Sef oed henny ryvaw holl henafigwyr e teyrnas ac nat oed nep namyn Gortheyrn ehun megys aryennyc oe gallder ac doethynep ac estryv megys en un kyghorer en e teyrnas. ar rey ereyll oll megys meybion a gweysfyon yeueync oedynt gvedy rylad en er ymladeu kyntadeu a hentadeu er rey henny ac en hevtyhred a phavb

¹ Ac ena emogiuniannu soruc constans ac atav i ortheirn gadu itaw ev lliavia e deirnas ogobol orth i gighor. Ac ena i peris ev diofc er abid iam dano a roi

A phan gigleu constans yr amadrodion hynny llewenhan a oruc. Ac adaw troy aruoll rodi pob peth idaw or a uynbei. Ac yndiannot y tynnu awn-aeth gortheyrn or vanechtit. Ac ovrejd kaffel canhat y dyrchael yn vrenhin. Ac yn yr amfer hennu marv uawfei

dillad e bid amdanaw. ai dvin or van-achloc o anvot er abad ar covent. Afan daeth i lundein goisfo dillad breninaol ar goron. A.

kubelyn archescob. Ac orth hynny ny chaffat un escob ae kyffegrei yn vrenhin orth y tynnu or creuyd. Ac eissoes nyt ebyrgoues gortheyrn namyn myner ehun yn lle escob. a rodi coron y teyrnas am y pen. B.

lycodraeth yr ynys ¹. Ac vedy cael o Wrthayrn ateb y brenin mynet a oruc e⁷ y hun o gasteil y gasteil ac yna dethol a oruc ev beddar-ygainwyr o Vaibion y dlyedogion gorau ar y hanner o genedlaeth y ffichtiait y raetan wrth ben march y brenin. Ac vedy y bet velly dalym o amfer, a Gwrtheyrn oed yn ryngy bod yr

BRUT G. AB ARTHUR.

or a wueffynt urdedyc a medyanus kyn no henny. ac wrth henny goedy goelet o Ortheyrn henny medylao a oruc o pob athrylyth ac o pob cstryw pa wed e galley enteu diofc Constans vanach or vrenhynyaeth ydau chun. Ac eysfyoec e peth honno a annodes ef hyt pan kavas en kyntaf et holl wladoed ar holl kestyll at dynaffoed kadarn arpennyc wrth y kyghor ac vedyant. ac goedy kaffael o honno henny evelly wrth y kyghor ac vedyant erchy a oruc yr brenyn rody y tryffor ac sellt ac eur ac aryant ac tlyffeu en y warchado ef ac en y vedyant ac dynaffoed ar kestyll. kanyes ef a kadarnhaey rydyvot rybudyau attao bot er enysied yn eu kylch yn emkynnullao ac en lludhau am pen enys Prydeyn. ac goedy kaffael o honno henny y gan e brenyn ef a dodes y wyr chun en e kestyll henny y eu kado wrth y vedyant ac ewyllys chunan. Ac goedy darvot ydau henny dechreu medylao pa wed e galley ef eyleswyr er racydededyc vrat. uochot. ac wrth henny ef a deuth at Constans a dywedoyt wrthao bot en rey ydau ef angohanegu euryf y teyle megys e bey dypryderach a dyogelach ydau rac y elynyon. ac ena y dywaot Constans. panyt yth vedyant ty ac yth dyofparth e gorchmynneys holl lyodraeth a holl pryder e teyrnas. ac wrth henny gena dytheu pob peth or a vynnyc. a henny hagen gan kado fydlonder ymy ¹. Gortheyrn a dywaot wrthao enteu. Ed edes en dywedoyt ymy ep ef bot e Ffychtyeyt en devynnu gwyr Denmarc attadunt ar Llychlynwyr ac y gyt holl er rey henny am en pen nynheu y ryvelu arnam en wuyhaf ac en kadarnhaf y gallont. Ac wrth henny my a kynghoraf y ty gwahaod rey or Ffychtyeyt ac eu kaffael yth llys ac ar teulu megys e bo er rey henny en kymhervedwyr er rystat tytheu ac eu

¹ Ac vedy urtao constans en vrenin enteu awnaeth gortheyrn en oruchel foidaoc dano ev ar er enis. ac en vneuthuredic a vnelei. Ac goedy i vod velli metiliao aoruc gortheyrn. pa vot e galley ev vined en vrenin. Ena i diwed ev ir

Goedy dyrchauel constans yn vrenhin. y rodes ynteu holl lewodraeth y teyrnas yn lao gortheyrn. Ac ef heuyt a ymrodes wrth y gyghor. kanyes amgen dysic a dyscassei chun yny claustr no llyoyao teyrnas. A goedy kaffael o wrtheyrn medyant kymeint a honno yny lao. medylao aoruc py wed y galley gaffael chun y vrenhynyaeth a diftryo constans. Ac or diwed goedy

brenin. weled lliges ar e mor. a menegi i bitei da estorio a cestill arvordir. Gonerch eb e brenin. a beni awnaeth gortheyrn. aferi i baob or feiteir degu itao ev. a roi soit dair blinet itvnt. A.

ystryoyao pop peth menegi awnaeth y constans bot dygyuor llu am eu pen o wledyd ereill. Ac argloyd vrenhin heb ef goreu yv itti ychwanecau dy teulu mal y bo tibryterach itt rac dy elynyon. Ac yna y dywaot constans ponyt yth lao ti y rodeis i medyant a llywodraeth y teyrnas. Ac wrth hyyny gena titheu pop peth or a uynych gan kado fydlonder y minheu. B.

haini o barch a rodion ac yfynythder¹. Sev ydoedynt nogaith yneyad y brenin yn yfet goin vedy mynet y brenin y gyfgu. coyno a oruc Gerthayrn orth y flichdiait. nat oed gyfoeth ganto ev megis y gallai enaythyr cydmaithias a neb onit bychan. a ffai gallen enaythyr anryded y neb mi ai gwnaen y chechei.

BRUT G. AB ARTHUR.

kenedyl chunayn. kany's os gwyr eu bot en mynnu ryvelu arnam ny er rey henny en e lle a allont gwybot brat a gweythredoed eu kyt kenedyl ac an rybudyant nynheu val e bo haes en emoglet eingallhau en eu herbryn. llyma dyrgeledyc vrat e kytemdeyth. kany's nyt yr yechyt nac yr dywytreid yr brenyn y dyvedey ef hyn. namyn goybot bot en anwaftat annyan e Ffychtteyt a bot en haed eu trofŷy ar pob gweythret creulaen. ac goedy bydynt mede bot en haed eu kyffroy ar lyt ac yrloned yn erbyn e brenyn megys e lledynt ef en dyhavarch. Ac os henny a damwenney megys e kaffey enteu fford oy ardyrchavael en vuam en vrenyn megys ed oed en waftat en y cheennych. Ac en dyannot anvon kennadeu a oruc hyt en Efcotlont a gwahaed cant marchaoc or Ffychtteyt ac eu kymryt ar teulu y brenyn. Ac goedy eu kymryt eu hanrydedu a gwnaey Ortheyrn er rey henny y ar pawb ac eu kyvoethogy o amravaelyon rodyon. ac en wuy no meynt eu llenoy or boyt ac or llyn megys ed oedynt cynteu en y kymryt ef en lle brenyn. Ac e fford e kerdynt ar hyt er estrydoed ar heolyd ar kyoydeu ar kanhuau e kenynt teylong yw Gortheyrn o amherodraeth teylong yw o teyrnwyalen enys Prydeyn. ac antheylong yw Constans¹, ac orth henny mwyvey ed anrydedey Ortheyrn cynteu o amravaelyon rodyon hyt pan vey moy e keryt enteu y gentiunt cynteu. ac goedy goybot o honao kaffael eu kareat cynt en hollael ef ac genaeth cynt en vedo ac a dywaot wrthynt y vot ef en adao enys Prydeyn ac en mynet y kessyao mynet en lle arall a vey moy noc a oed ydao. a dywedoyt na

¹ Ena e daeth gortheyrn ir alban a dethol pedarugein o cir er meibion deorav a deledocav a gorav er campeu or fichtiaid. ai dein at e brenin lo aliu orth ben i varch. Ena i dived gorth-

Ac yna y dywaot ef a dywefpoyt imi heb ef bot y ffichteit yn mynnu deyn goyr lly alyn a denmarc yn vn ac cynt orth ryvelu arnam ni. Ac orth hynny y mae goreu goaed rei-o nadunt yn wyr itti yn waftat yd lys val y gallont whedleu it a goybot medel eu kenedyl ar y trall yth erbyn. A pwy welochi vrat gortheyrn kanyt o achas kynhal iechys y brenin y ystawai ef yr yr ym drofŷon hynny. namyo goybot bot mae yfcauyn aod annoyt y rei hynny a haed troi vaneud a lla y brenhin. A goedy darilei hynny. med-

eirn orth e brenin darvod itao pop peth. a dein e meibion or alban. ac i gellid o deci rivel i dali en viflon. gortheyrn a rigaet bot. e meibion. A.

ylyao wnaeth mae haed a oed idao gaffel y vrenhinyaeth nny lav chun goedy hynny. A goaed awnaeth gortheyrn cant marchaoc yn wyr yr brenhin o yfcotteit ac or effichteit ac eu anrydedu awnaeth udant o eur ac arvent a m arch a dillel llyn ytyedynt cynteu jay kymryt yn ll breuhin. Ac yna y kenynt cynteu goydeu idao ar lyt yr yndylt y llaed y kerlynt. Gerthayrn jayd. Reg o mal rodu th a theyrn a pwy jayd prydein. a cheuitans jayd anshog. B.

paham heb hoynt ponit ty di y ffyd vrenhin. nagev yn wir nit oed y mi o gyfoeth ont Erging ac Eyas¹. Ac velly wedy mynt Gortheyrn y gysgu. myned a vnaethant y stavell y brenin a llad y ben ev a dyfot att Wrththeyrn a bwr y pen yn y'arffet ev gan dyvedyt cymer di henn a byd vrenin os mynnu. A phan velas Gorthayrn hyny o'lo a oruc o doyll ac nit o alar a fferi a vnaeth ev daly y gwyr hyny ai carcharu. Ac yna pan adnaby dlyedogion ynys Brydain lad y brenin ymgynyllao a orugant hyt yn Llyndain a fferi crogi y pedear ygainwyr a vyffai yn llad y brenin a gorchymyn y cyfoeth y Wrtheyrn yn y geffit brenin dlyodaoc arno. Ac yna vedy geybot o Gyhylyn lad y brenin, codi a oruc ev

BRUT G. AB ARTHUR.

alley ef ar bychydyc kyvoethoed ydao goffymdeythyao dec marchao a den ugeynt. ac ewelly en tryft mynet oy letty ac eu hadao vynteu en yvet en e neuad. ac goedy goelet o nadunt vynteu henny tryfiau a vnaethant yn vwy noc y gellyt y credu. a thebygu bot en wyr a dywedassef Gortheyrn orthynt. a dywedyt pob un orth y gylid. pa achao y gadon ny y mahach hon en vye. pa achao nas lladen ef hyt pan allo Gortheyrn arveru or vrenhynyaeth. kanys poe e fyd teylong y kaffael ac amherodraeth namyn Gortheyrn e gwr ny orffowys ca anrydedu nynhen¹.

Ac goedy henny yn y lle kyvody a orugant a kyrchu estavell e brenyn a goedy y lad doyn y pen a orugant hyt rac bron Gortheyrn. ac goedy goelet o Orthayrn y pen tryfiau a oruc ac wylao. ac eyfyoec ny bu lavenach enteu cyryoc no aor honno. ac eyfyoec galo a oruc kyodaotwyr Llundeyn attao kanys eno y daroed e kyvlavan honno ac erchy llad e bradwyr henny en hollaol kanys kymereffynt arnadunt geneuthur kyvrye kyvlavan a honno. ac ed oed eno orth henny rey a tebygynt panyo trwy Ortheyrn ac kyghor e gvnathoedyt e brat henn ac nas dychymygeffynt e Ffychtyeyt herwydunt ehuneyn. ereill ac dyheurynt en hollaol

¹ Ac vedi bod nosfeith en vtres orth e tan vedi mined e brenin i gescu. ena i dived gortheyrn. ir ai ar echidic goeth a oet itao. i geisfao da io roi vtvnt. onid

Ac or diwed goedy kaffel geybot o ortheyrn rygafel eu karyat yn lleyr. Goedy eu medwi nosfeith y dywaot gortheyrn orthtynt y uot ef yn adao ynys prydein y geisfyo kyuoeth a uei vwy yn lle arall. kany allei ef herwyd y dywedei kynhal dec marchao a deu-geint yn diwall or bychydyc kyuoeth a oed idao ef. A goedy dywedut orthtunt kymeint a hynny mynet parth ac letty awnaeth yn trist. Ac eu adao vynteu

oid ti eb vint en cael a vinich or enis. Nac eiv eb ev ond ergig ac euas. afe bai moi choi ae cefich. Ena ir aeth gortheyrn i giscu. A.

yn y neuad yn yuet. A goedy goelet or effichteit hyny. tristau awnaethant vynteu yn vwy noc yd hared y credu. a thebygu pan yo pruder a dywedassei ortheyrn orthtunt a dywedut awnaethant y rydunt pa achao na ladeu yr atuanach hon. megys y casso gortheyrn goedy hynny cadeir y teyrnas. Poe a dyly brenhynyaeth yn well noc ef. ar gor an rydedeys ninheu yn wastat. B.

heb wybod y Wrgant iarll Cent. ac heb wybod y neb o wyrda yr ynys a phan adnaby wyrda'r ynys ai thywfflogion hyny hefyd hagr vy gautynt a hefyd gan y vaibion ynte or wraic arall fev oed y heneau Cyndayrn a Goethevyr a Ffaifgen². ar amfer hene ydoed, Simiaun Elgob a Lippys y gydymaeth ynte yn

BRUT G. AB ARTHUR.

gan y ryo weythret honno¹. Ac eno cyffoes ar peth honno en aghengant tat maetheu a deu vroder nyt amgen Uther ac Emreys a ffoatiant ac meybyon kanthunt hyt em Brytaen vechan. ac eno y harvolles cynt Embyr Llydao ac or auryded y dyleynt e perys en meythryn².

Ac goedy goelet o Ortheyrn nat oed nep en e teyrnas a emkyffelyppey nac a emkyvuchey ac ef. ef ehunan a dodes coron e teyrnas am y pen. ac a aeth tros y kyt teoyffogyon³. ac or dywed goedy bot en danllewychedyc ac en honnedyc y vraduryaeth ef trvy e gwladoed kyvody a orugant en y erbyn pobloed er enyffed en y kylch er rey a dugeffynt e Ffycthyeyt hyt er Alban. kanys llydyao a onath-oedynt e Ffycthyeyt orth rylad en kytvarchogyon o achaws Constans. Ac y gyt a henny hevyt goulus oed o achaws y vot peunyde en kolly y lw en peunydyael emladeu henny. A hevyt goval oed arnaw or parth arall rac ovyn Emreys Wledyc ac Uthyr Pendragon y vraot enteu er rey megys y dyvedaffam ny wuchot

¹ Sev awnaethant ryg metdaed a geirieu gortheyrn circhueffavelle brenin a llat e brenin a divod. bit di vrenin os

Ac yn diannot kychwyn awnaethant a doyn ruthur am y brenhin y yflauell ac lad. A chymryt y pen gantunt hyt rac bron gortheyrn. A phan welas ynteu hynny megys trofda o dieithyr ac oylao a oruc. Ac eiffoes ny buallfei lawenach erioet o vyon noc yd oed yna. A galw a oruc attaw kyvavtwyr llun-

² Afan gicleu cubelin archescob llat e brenin droi vrad gortheyrn. fo aoruc ar den vab ereill at emir llydao i cevindrheu i llydao rac ovin toill. Ena i croges

Ei ac eiffoes sef awnaeth. tatmaetheu y meibion ereill. emrys ac uthur pendragon ffo ac cynt hyt yn llydao rac ofyn gortheyrn. ac na bei oc eu hetiuied y dyllyehi y teyrnas o diffodei y rei

³ Ena pan vibu e fichtiaid grogi i meibion. ciannull a orugant a rivelu ar gortheyrn. Ena i gwisfaet gortheyrn e

Ac yno pan welas gortheyrn nat oed a allei ymerbynnait ac ef. Sef awnaeth ynteu kymryt. coron y teyrnas ac wiscao

meni. ena e peris gortheyrn dali e rai hin ac carcharu rac dial arno ev er alanas. A.

dein. kanys yno y gonathoedit y gyflauan honno. ac erchi udunt daly oll y bratwyr hynny. ac dihenydyhao am wneuth' kyflauan kymeint a honno nyt amgen llad y brenhin. A rei o wyr y teyrnas adywedei panyo gortheyrn a ryenathoed y vrat honno. ac nas gonaci y ffichteit oe dechymyc e hunein. B.

e teoyffogion in llundein e goir a ladafei e brenin. a gorchimin er enis in llao gortheyrn. A.

hynny. Ac yn yr amfer honno yd oed emyr llydao yn vrenhin yn llydao. ar gor honno a aruolles y meibyon yn llawen. B.

goron a mined en vrenin heb ganiad. A.

am y pen ehun. A gwerescyn y tywyfflogyon ereill. B.

pregethu yn yr ynys honn ac yn dysgu y ffyd yr Cristnogon cans er pan dathoed y peganiait attynt ydoed gamgret yn y plith trwy falst bregethau angrift yr hon

BRUT G. AN ARTHUR.

a ffoeffynt hyt en llydao raddeo enteu pan las Constans eu bract. kanyo odyo peunydyawl chvedyl a ehedey ar y clusteu enteu eu bot vynt en darmerthu e llynghes woyhaf ac ellynt y chaffael y emchoelyt trachevyn y enya Prydeyn ar y cor senteu y orefcyn eu gwyr teyrnas ac eu gwyr dyllyt¹.

DIYODEDYGAETH E SAXSON.

Ac en er amser honno y dyskynnaffant teyrllong hyryon en emylyeu Swyd Keynt en llaen o varchogyon arwaoc a deu vroder en tewysfogyon arnadunt. Sef oedynt er rey henny Hors a Heyngyst. Ac en er amser honno ed oed Gortheyrn a Kaer Keynt en heroyd kynnevaot, kanyo mynych e guottaey myned a phressiwylliao eno, ac eno e kennattaot ydao rydyvot gwyr maor anetnebededyc agkyvyeith em meon llongheu maor ar rydyfkynnu ar y tyr. kyghreyr a rode udunt ac erchy a oruc eu doyn attao wynt². Ac en lle goedy eu dyvot troffy eu lygeyt a oruc ar e deu vroder, kanyo ragor a dugynt rac eu kytemdeythyon en hollawl o pryt a meynt, a goisged a thegech a bonhed, ag pedy edrych o honao ar paob o nadunt govyn a oruc pa wlat ed hanoedynt o honey. A pha achaw e dothoedynt oy wlat yntau. Ac ena em mlaen paob e gorthebus Heyngyst ydao en e wed hon. kanyo ragor oed ydao o advedroyd a doethynep rac paob o kytemdeythyon, Argloyd ep ef. bonhedykaf or brenhyned en Saxonya un o vren-

¹ Ac pedy mined gortheyrn en vrenin anvon aoruc i geifiaw paob i deol e fichtiaid. necau aoruc e britanieid ac

Ac eissoes gedy clybot y vratoryaeth honno ym pop lle yn honneit. Sef awnaeth goyr yr ynysoed ymdyuno y gyt orth ryuelu a gortheyrn. kanyo y ffichteit a dyffynallynt or alban attunt y dial eu kytnarchogyon ar parassei ortheyrn y llad am rylad o nadunt vynteu conitans yab custenin vendigeit. Ac yna diruor ouyn a phryder a oed

² Afaen oet en minu gado er enis, am na chai nerth o vn lle. a goeled llij e britanieid ortho. ac ev ar venit cent. i

Ac ar hynny nachaf teir llog hiryon yn llaen o varchogyon arwaoc yn dycynnu yr tir yn foyd geint. a deu or yn deu vroder yn tywyssfogyon arnadunt. Sef oed en henweu, hors. a hengyst. ac yn uffern y maent. ac yr amser honno yd oed ortheyrn yn dinas dor-

erchi itao o gonaethoet doill vtent vneuthur iawn ge derbin a delei ato. A.

ar ortheyrn or neill parth o achaw y vot yn kolli y wyr trwy benydyawl ymladeu a breydreu. Ac or parth arall rac ofyn emrys wledic ac uthur pen, dragon, kanyo y rybud tra gilyd a doei attao y venegi eu bot yn dyuot a llyghes dyruor gantunt y wereicyn ac y dial agheu eu bract arnao. B.

goelei dair llog enrivet i meint ar vor freine. Anvon aoruc i vibod pvi oetint. A.

bern. Sef y dinas yo honno kaer geint. A chenhadu adeuth ar ortheyrn y venegi idao rydyuot goyr maor bedrch heb vybot panhanoedynt y myon llogheu hirion. A rodi nawd awnaeth gortheyrn udunt. Ac erchi eu doyn attao, B.

a elbit Pelagian cans hono a lygraffai fyd y Bryttaniait. A threy bregethau y gwyr sanctaid hyny y troes y Bryttaniait yr fyd gatholic. Ac yna y dayth

BRUT G. AB ARTHUR.

hynyaethau Germany yn ganet ny. Achaws en dyvodyat nintiat yth kyvoeth tytheu hynny y y kynnyc yty neu enteu y tewysfawc arall a rodo da a goffyma deyth yn tros en geafanaeth en gerygyaeth. Ac esef archaws en gorthladut oc en gwlat. kynnevaot e fyd en e wlat honno pan amihao e kywdaot endy ed emkeno nullant ygyt holl teoyffogion e vrenhynyaeth ac e kynnullyr rac eu bron holl yeuenctyd e wlad. Ac odyne ed etholant er rei a welont yu orau ac er rodant prennau udunt. ac megys e del or koelpren udunt yd erchyr udunt mynet y wladoed creyll y keyssyaw goffymdeyth. ac ewelly e rydheyr eu gwlat wynted ehuneyn y gan ormot kywdaot. Ac en e dyved hon e vu ormod o amylder kywdaot en en gwlat ny. ac e deuthant e tewysflogion y gyt ac e beryassant koelprennau ac ed etholassant er yeuenctyd a wely dy rac dy vron ema. ac ed erchassant yn uvudbau yr kyvreith ac yr devaot a oed osslodedye en e wlat hyr e kynnoes ac e gosodasant nynneu en deu vroder en teoyffogion arnadunt. Ac esef yn geloyr nynheu Horis y vem mraot a Heyngyft cyf ynheu. ac o lyn e teoyffogion pan henym. Ac orth henny ufudbau a wnaetham hynnau yr kyvreythau gosodedyg or dechreu. ac yr mor e dody mae yth kyvoeth tythau a Mercuryos en tewysfawc yn. A phan kygleu Gortheyrn enoy Mercuryos dyrchawael y wynepe a oruc pa ryo gret oed ganthunt. Ac ena e dywaot Heyngyft wrthaw enteu en tadolygon dwyocu a anrydedon ny Saturnos a Iupiter ar dwyocu creyll trey er rei e llyoyr e byt. ac en voyaf oll Mercuryos er hon a elwyr en en iayth ni Woden. ac y honno ed aberthasant en ryeny y pedoeryd dyd o'r Wythnos yr hynny byt hedye ac y galvasant Wodens dey. ac gwedi honno ed anrydedon e dwyos kyvoethbokaf er hon a elwyr Fream ac y honno e parthasant e choechet dyd er hon a alon nynheu oe hene hy Ffrydey¹. Ac ena y dywaot Gortheyrn

¹ A vint a venegasant mae o germania i doethesint. a divod o been i vined oe tir. canis velli i goneint pob feith mlinet. ac bod ar e mor er esbloitin a hanner. ac erwin cael lle i preswiliaw en enis pridein. Hors a hingestir i geloid e deu deoisfawc aot arn-

A goedy eu dyuot rac eu vron. arganuot awnaeth gortheyrn y deu vroder a oed tywyffogion ar y rei ereill. kanyas a oed arnadunt o pryt. A gouyn awnaeth o pyle pan boedynt. a phy negys y dothoedynt y teyrnas ynteu. Ac yna y rodes hengyft ateb idaw.

int. Anvon aoruc e brenin en i hol. Ac vedi e divod govin aoruc e brenin i boi i credint. I oden heb boi i credon. Ar pedoerit dit or vithnos a eloid oe eno ev vodenfday. Ac gaidwo arall a eloid froeu ac oi eno ev i geloid froeday. A.

kanyas ystrywyfaw a oed ef a moyaf y dreupei gallei. Ac yn y wed hon y dechreuis yr ymadrawd. O tidi vonedical or brenhined yg wlat Saxonia yn ganet ni. vn y honno o wladoed germania. Achaws an dyuodedigyaeth nينهau yv. y rodi yn goafanaeth itti neu y tywyffawg

Hainffieſtr att y brenin ac ai gwahodes ev y ſepper. Ac yr oed merch y Hainſter yn un or bobl lana yn y byd. ac y chwenychoys y brenin gael cyſgu

BRUT G. AB ARTHUR.

oc ech cret chwy er hon a elwyr yn well y dywedut ac galw en ankret noc en kret dolur yſo kennyf. og ech dyvodedygaeth chwytheu pa damœyn bynnac ac dydyko llawen yſo kennyf kanys en amſer kryno e deuthaœch pa Dyw na peth arall ag ech hanyu onho kanys veg gelynion o pop parth eſyd ym kyvarſangu ac ym govalu en vaer en er amſeroed hyn. ac o mynnvœch chœytheu kymryt kytlaſur er emladeu hynny yggt a nynheu. My ac ech kymmeraf en wyr ym ac ach kynhalyaf en e teyrnas y gyt a my en anrydedus ac o amravalyon rodyon ac ech kyvoethogaf ac o tyred. Ac en e lle ufudhau a orugant ac emkadarnhau ac ef a thrygau en wyr llys ydaœ¹. Ac en e lle enachaf e Ffychtyeyt yn kynnnullaœ llw maer ac en dyvot ac en dechreu anreithyao e gwladoed kanthunt e fford e kerdynt. Ac wedy kennattau henny y Ortheyrn enteu a kynnulleys y holl varchogyon enteu ac a deuth trœy Hymyr en eu herhyn. Ac o dyna gwedy eu dyvot en kyvagos e kyrdawtwyr or neyll parth ar gelynyon or parth arall en

tywylſaœ arall a wnel da yn. Ac nyt oes achaoſ y an gorthlad oc an golaſ namyn adyweden ni ytti heuyt. Golaſ vechan gyuyg yſo yn golaſ ni. A phan amlaont y pobyl yno mal noc eignont yno. Sef yſo eu keneuaet kynnnullaœ holl wyr ieueneic y wlaſ ger bron eu tywylſogyon. A boro preneue y rydunt. A megys y del y coelbren udunt yd etholir. ac yd' ellyghir y wladoed ereill y myon llogheu megys y goely ti y geiſaœ goſymdeith. A ninheu y deu vroder a wely ti yn tywylſogyon arua-dunt kanys o lin brenhined yd henyd. Sef yſo vy enœ hengyſt. A enœ vy mraet hors. Ac uelly doetham hyt dy vrenhinyaeth titheu yn yd oed mercurius an due ni yn an tywylſaœ. A phan gigleu y brenhin kyrbcyll mer-

¹ Aſan velis e brenin delediorvit e goir cimrid i geraget aoruc a divod igid

Yna y dywaot gortheyrn am aœch cret choi yr hon yſyd iaenach y galw yn aghyret noc yn gret. dolurus yſo genyſi. llawen yſo genyſi ineu ych dyuodedig-yaeth. kanys ny bu reidac ym eirioet. kanys vy gelynyon yſyd ym kywarſagu o pop parth. Ac o mynnvœch choitheu

curius drychael y vyneb a oruc. A gouyn py ryœ cred yſyd genhochi. Ac yna y dywaot hengyſt yſcymun. Argl-eyd heb eſ an taidolyon dœyeu a enrydedon nyt amgen. Saturnus. a Iubiter. Ar dœyeu ereill yr ſyd yn llywyao y byt. Ac eiſoes yn penhaſ yd anryded- en i mercurius. yr hon a alon ni yn an eith ni wogen. Ac y honno y parteys an rieni ni y pedywred dyd or cythnos. ac alon ninheu oc enœ eſ wogenes day. A honno a elwir yn kymraec duœ merchyr. Ac yn neſaf y honno yd enrydedon ni y dœyes kyuoethoccaf or dœyſeu. yr hon effreini. Ac y honno y kyſegroys an rieni ni y choœchet dyd or cythnos. Ac yn an eith ni y gelwir friday. Sef yſo hynny duœ goener. B.

i lundein. Sev oet heni vedi dechreu bid 4361. A.

kylauuryao a minheu orth ymlad. im gelynyon. minheu aœch kyuoethogaf choitheu o tir a dayar ac eur ac ariant a da arall. Ac yn diannot uſydbau awnaethant y hynny. A gorhau yr brenhin. A thygu ſydlonder idao. B.

gida hi y nos hono ac ac casfas trwy amot y friodi. Ac yna dycedyt o Hainffiefr orth y brenin dranoeth ty di waithion ysyd vab y mi a minau yn dat y

BRUT G. AB ARTHUR.

dyannot dechreu ymlad kalet gwychyr a wnaethant. Ac ny bu reyt yr Brytann-yeit dym llavur hayach en er emlad honno kanys e faefon a emladafant en orad ac en wychyr megys e kymmellafant ar ffo e gelynyon a notheynt orchvygu a gorrvt kyn no hynny ¹.

A GWEDI kaffael o Ortheyrn e wydugolyaeth ar gorfot troy nerth e faefon ef amrafaelyon rodyon en amvyl udunt. Ac i Heyngyft eu tewysfawc er rhodes llawer o tyr a dayar en Lyndesey megys y galley kynhial y varchogion y gyt ag ef ac ev gosymdeithiao. ac odyne megys yd oed ef gwr kall estryoys a doeth gwedi kaffael o honav ef kytemdeithas a charyat e brenin. dywedyt a oruc enteu en e wed hon wrth e brenin ². Argloyd ep ef mi a welaf da elynyon ty en ryfelu arnat o bob parth yt. ac ychydig oth kywtaotwyr hevyt yth garu. kanys paob o nadunt efyd yn bygythyav dwyn Emreys Wledyc o Lydæ ath vure ty or vrenhynyaeth ac urdæ enteu en vrenyn. Ac orth hynny o rhyng bod iu envynvu kennadeu im gwlat y a gwahoden marchogyon odyne ac achwanegon en nyfer orth emlad. Ac un peth o bey da kenhyt ty a archon pey na thebygon vy nackau o bonaot. Ac ar ar hynny e dywaot Gortheyrn. Anvon tyde kennadeu hyt en Germania a gwahad e neb a vynnyeh. Ac arch y mynheu er hyn a damunych ac nyth ommedyr. Ac ar henny estwng e penn a oruc Heyngyft a thalu dyolchyadeu mæv ydæ. Arglywyd ep ef ty am kyvoethogeyff o tyr a dayar amyl. Ac eysfoes nyt mal y dyleyt anrydedu tewysfawc ac a enyt o tewysfogyon dyledæc. kanys y gyt ar peth ar rodut e dilyvt rody ymy ac dynas arpenng ac enteu kastell megys ym gwelyt eu anrydedvs ym plyth e tywyfogyon creyll. kanys teilyngdaot a dilyet tewysfawc a deleyt y rody y tewysfawc ac a

¹ Ena i cennullaot e fichtieid in erbin gortheyrn. A throï nerth e faxonaid i

Ac yny lle nachaf y fichtieit yn dineu or alban a llu diruær y veint gantunt ac yn anreithæ y goladoed. A phan gogleu ortheyrn hynny kynnullav y varchogyon awnaeth ynteu a mynet yn eu erbyn. A goedy dyuot y deu lu y

² A llavenhau aoruc gortheyrn ena. a

A goedy kaffel o ortheyrn y vudugolyaeth honno troy nerth y faefon ynteu yny lle a amlaøys rodyon udunt cyntau. Ac y hengyft y rodez ef. yn troyd lindesfei tir a dayar megys y gallei ymoeddeithav yn da o honav. ef ac

gorvu gortheyrn arnunt. A.

gyt ac ymlad. ny bu reit hayach yr kietatwyr ymlad y dyd honno. kanys y faefon a ymladaffant yn kynoryolet. Ar gelynyon a oedynt yn pylu y kietatwyr hyny un reit udunt ymchoelut ar ffo yn gewilydus. B.

roi tir ir faefon aefid lindesf. A.

varchogyon. Ac odyne mal yd oe hengyft ystrywys a ffalit. goedy goybot o honæ rygaffel ketymdeithas y brenhin. Sef y dywaot orth y brenhin yny wed hon. B.

tithau ac am hynf iawn yw y ti enaythyr vynghyngot i o hyn allan. a mi ath

BRUT G. AB ARTHUR.

hanffey o lyn tewysfogyon o bob parth¹. Ac en erbyn hynny e dywaot Gortheyrn. Gwabardedyg wy i y yngan vy ngwyrda hyd na rodoyf y rhyw rodyon heuny ychwy. kany estraon kenedyl yoch a phaganyeyt. Ac orth hynny ny ddylaf y ech gwneuthur chwy en un breynt am kywdaotwyr ve hunan. nyt ar na rybuchen y ech gwneuthur en unvreynt ac dynt. namyn nas llavaffaf rac e kywdaotwyr a gwyrda a teyrnas². Ac ar henny y dywaot Heyngyft. Arglwyd ep ef kanhyatta ymy de was ty gwneuthur ar y tyr a rodeyft ty ymy kastell en kymmeiynt ac i damkylchyna un karrey. megys e gallwyf i emlehu yndaf. y adeylat o byd reynt ym wrthaf. kany fyddlaon wum y a fyddlaon wuyf a fyddlaon vydaf y ty a gwnaf ynheu y peth a damunych y gwneuthur³. Ac wrth henny gwanhau a orug y brenin wrth y ymadrodyon ef a gorchymyn ydaf ellong y kennadeu-hyt en Germania y wahaot marchogyon ar firwft en kanurthey udvnt. Ac odyna heb un gohyr gwedy ellong o Heyngyft y kennadeu hyt yn Germania of a kymyrth croen carv ac ae gwnaeth ef en un karrey. Ac odyna ed etholes

¹ Ac ena pan gafant ginnois anvon i germania i ol deunaf llog i oir emlat.

Arglwyd heb ef dy elynyon yffyd yn ryuelu arnat o pop parth. A chyt goelir imi heuyt echydic o wyr ty teyrnas ath gar. kany eu kanmoyaf a glywaf eu bot yth ogyuodaf ti am deyn emreis o lydaf am ty pen yth diot oth teyrnas. Ac orth hynny os da genhyt tithau. kyghor yw genyf anuon kenbadeu hyt vyg golat i y waot marchogyon odyo. megys y bo moy an niuer y ymlad ath elynyon tithau. Ac y gyt a hynny heuyt vn arch a archaf yt bei na bei rac ofyn vy gomed o bonei. Ac

² E brenin a dived na livafei ev i roi

Ac yna y dywaot gortheyrn. Haerda heb ef vy geard i awnaethpoyt rac rodi y ryo rodyon hynny itti kany estraon kenedyl ychoi a phaganyeyt. Ac nyt atwen inheu ych moes choi. nac aoch deuaot megys y galloyf aoch kefflybu

³ Hoiteu a ovynafant gyvled a

Ac yna y dywaot hengyft. Arglwyd heb ef canhatta tithau yth was wneuthur kymeint ac y gyrhaedo karrei y damgylchynu o vntu ar y tir a rodeist ym

Ena i daeth hors a hingestir at e brenin i geisaf caer ne gastel i emgadol. A.

yna y dywaot gortheyrn anuon ti heb ef ty genhadeu hyt yn germania y waot marchogyon odyo. Ac odyo arch y minheu ac nyth nekeir o honaf. Ac yn effer y pen awnaeth hengyft a diolch idaf hynny. Tidi arglwyd heb ef a kyuoethogeifti o tir a dayar. Ac eiffoes nyt megys y goeddi enredu tewysfawc a hanffei o lin brenhined. ti adilyut rodi y mi ac kastell ac dinas y gyt ac y rodut megys ym gaelit inheu yn curydedus ym plith y tywyfogyon. B.

rac e britanieid. A.

ym kytotaotwyr. kany pei dechreon i aoch enrededu choi megys priavt kytotaotwyr yr ynys goyrda y teyrnas a gyuoodynt ym erbyn gan ortheynebu ym. B.

chroen ich i deilad kaer. B.

mal y bo diogelach ym ymgadol myn honno rac vy gelynyon. kany fyddlaon wum ac of a vydaf. B.

gyngborav di yn da rac dy godi o efron genedl. Anvon di hyt yn Sermania yn

BRUT G. AB ARTHUR.

ef le carregate megys e ryghey bod ydau y ansæd ac kedernyt. Ac eno e messurus y gyt ar garrey honno ac en e lle honno ed edeyles ef castell a chaer. Ag wedy darvot y adeylat ef a gavas y eno or karrey kany a hi e messuryt. Ac wedy hynny em Brytanec egelwit e lle honno Kaer Garrey ac en faefnec Thancafre kastell e Garrey¹.

Ac en er amfer honno e kennadeu y ymchwelaſant o Germany a dev nae llong kanthunt. ac y gyt a hynny wynt a ddugant merch Heyngyſt y gyt a hwynt er hon a elwyt Ronwen. Ac nyt haed kaffael. en e byt er eyl a ellyt kyffelybu y phryt ac thegveh y honno. Ac wedy eu dyvot Heyngyſt a wahodes Gortheyrn y edrych er adeylat newyd ar marchogyon newyd dyvot. Ac en e lle e brenin a deuth attae a nyver bychan yſgywala y gyt ac ef. a moly a hoffy en vavr a oruc y diſevyt adeylat honno. a gwahaed e marchogyon newyd dyvot y gyt ag ef². Ac odyne gwedy udvnt vwytta ag yfed o vrenynolion anregyon e deuth e vorvyn dec honno or eſtavel a ſyol cureyt en llaen o wyn en y llaw hyt rac bronn e brenin ac ar tal y glynneu e dywaot ſal hyn Lafyrt kyng waſſeyl. Ac eſef a oruc Gortheyrn y gyt ac y gweloes anryvedu y phryt ac emlenof oy ſerch. a govyn yr yeythyd pa peth a dywedafei hy. Ar yeythyd a dywaot. hy ath ellys en Arglwyd ac en vrenyn. ac or galwedysgaeth honno yth anrydedes. A hyn a dyley titheu y wrthep idi hitheu Drync heyl. Ac Gortheyrn a vrtheboſ ydy Drync heyl. ac a erchis ydy yvet e llynn en kyntaf. ac

¹ Ar brenin ai roes, Ena ir aethant adref a holli e croen ich meſiav a gav-

Achanbadu awnaeth y brenhin hynny idau. a gorchymun idau ellog kenbadeu hyt yn germania y geiffau porth o newyd. Ac yna heb vn gohir ellog a oruc hengyſt hyt yn germania. ac odyne kymryt croen taro awnaeth ynteu ac holli yn vn garrei. Ac odyne dewis y lle kadarnhaf a alloys y gaffel ar hyt y tir a rodafſit idau. ac ar garrei honno meſurau lle yr kaſtell a dechreu y adeilyat yn

² Ena e daeth llogheu o germania, a rennen verch hingefſtir. Ena i gvahot e

Ac yna ydoeth ykynnadeu o germania a deunau llog yn llaen o uarchogyon gordethol yn aruace gantunr. A merch hengeſt yggt ac vynt. Sef oed y henw ronwen. Ac nyt oed yr eil aellit ychfylybu idy rac ytheccet. A goedy dyuot yn niuer honno. Sef awn-

ſant en garrei vain. a goneuthur dinas e garrai ai galw doncaſtel. A.

dianot. A goedy daruot adeilyat y gaer y gelwit yn gymraec kaer y garrei ac yn faefnec tancasty. ac yn lading caſtrum corrigie. Ac or eno hynny y gelwit y gaer yr hynny hyt hedio. Ac velly yd oed hengyſt yn goneuthur lleoed kadarn ac vryt ar teylliao y brytanyeit a goneuthur drec dros da. Ac y uelly y gona y peganyeit ſaſion eſcymun vyth. B.

brenin i olet aorugant i oled er adeilad. A.

aeth hengyſt goad gortheyrn y edrych yr adeilat deſyuyt a wnathodit. Ac y edrych y marchogyon newyd dyuot. A goedy dyuot y brenhin yno a niuer kyfartal gantau a moli awnaeth y goeith newyd. A chymryt ymarchogyon yn wyr idau. B.

ol Oſta vy mab i ac Affaf y cœyrth ynte yfyd varchoc da clodvaer a ro di Yſgott-

BRUT G. AB ARTHUR.

enteu a kymyrth e ffyol oe llaw hytheu ac ar rodes cufan ydy ac gwedy henny a lewes e wiravt honno. ac yr hynny hyt hedy e mae e kynnevaot honno em plyth e Kymry ar kyvedach, kanys e nep a yvo en kyntaf a dywait wrth y ketymmeyth washeyl. ar llall a erthep Drync heyl. Ac ena gwedy medei Gortheyrn troy amravael wiroteu yggt ac annoc y Dyaol karu a wnaeth e vorœyn ae herchy oe thad kanys Dyaol ar ryathod en y gallon ef pan vey en enœ Cryſtyaen chwenychw o honav ente u kyd dau a gwreyc ancryſtyaen hep bedyd¹. Ac gwedy gwelet o Heyngyſt henny megys ed oed gwr eſtraen ef galv a oruc y vavt attav ar gwyr hynaf oy kytemdeythyon ac emkyghor ac œynt. pa peth a wneley or rody y verch yr brenyn. Ac o kytgyghor paeb o nadunt yr rodaffant e vorœyn yr brenyn. ac ed erchaffant œynteu ydav ef ſwyd Keynat troſty hytheu².

¹ Ac val etoet e brenin ar divet i void ev a vœlai vorœin anrivet ifrid en divod a gvin attav. a goſſog a divodid lenly king wafel. Ar brenin aoruc anridedu e vorœin a rivetu ifrid ac emlenœi oe ſerch a govin ir ieithit pa beth a divodafei hi a fa beth adilei ente u i doedid egerthœineb iti hithe u. Ar ieithit a divod hi ath elœis in vrenin. ac or galvedigaeth honœ ith anridetoet.

A gœdy daruot undunt uwyta o vrenhinolœon anregyon nachaf y vorœyn yn dyuot or yſtauell agorulech eur yn llaen o win yny llav. ac yn dyuot hyt rac bron y brenhin. A gœdy rodi idav ar tal y deu lin. kyfarch gœll idav aoruc. A heilyav arnav mal hyn. loſart king walleil. A phan welas y brenhin pryt y uorœyn. enryuedu aoruc yn vaer y theccet. Ac yny lle ymlenœi oe charyat. a gouyn yr ieithyd peth a dyvedaffe i y vorœyn. a phy beth a dylœei ynte u ydywedut ygœrtheb idi hithe u. Ac yna y dywaet y ieithyd orthav. Argloyd

² Ac vœdi gœled o hengeſt hœni megis et oet ev or eſtrœus ev galv aoruc i vrad attav. ar gœir henav oe gidem-eithion ac emgighori ac vint beth a

Ac yſef awnaeth hengyſt. mal yd oed yſtryœus. adnabot yſœœuwyd y brenhin ai annœyt. Ac yſygyghor ae vavt ac oe gedymdeithon am rodi y vorœyn ertb

A hin a deli dithe u i ertbœineb iti hithe u Drink heil. A gœrtheirn a ertbœaſt iti. Drink heil. A gœrtheirn a ertbœaſt iti. Drink eil. ac a erchis iti ived e llin en gintav ac ente u a gimerth e ſiol oi llav hi ac a rotes cufan iti. Ac vœdi hœni a evavt e viraod hono. Ac otina gœdi gœrtheirn dœi amraveillion viroteu gidac annoc e cithrel. caru e vorœin aoruc ai herchi iœ thad. A.

heb ef hi ath elœis ti yn argloyd. ac yn vrenhin. yn y ieith ni. Ac heilœys arnat yr hyn a dylœy tithe u y ertbœ yœ hyn. Scf yœ hynny. drink heil. Ac yna rydywaet gœrtheyrn ertbi. drinc heil. Ac erchi yr vorœyn yvet y gvin. Ar yr hynny hyt hedy y mae denavt honno yn plith y kyuedachwyr yn yr ynys hon. drinc heil. weſſeil. Ac yna gœdy medwi gœrtheyrn neidav awnaeth diaol yudav. A pheri idav kytſynœ ar paganœs yſkymun heb vedyd anœi. B.

œnelei am roti i verch ir brenin. Ac o gidgighor paeb onatint i rotatant e vorœin ir brenin. Ac er archafant cœnteu ſœit cœint itav ev erti hi. A.

ewyllys y brenhin. Ac oe eu kytgyghor y rodaffant y vorœyn idav. Ac erchi idav ynte u ſœyd geint idi hithe u yœ begœdi. B.

lant yr haini y lle yffyd yth ortrechdu di o vynyth ryfeloed ac hoynt a gadwant

BRUT G. AB ARTHUR.

A hep un gohyr e vorvyn ar rodet yr brenyn. a swyd Keynt ar rodet y Heyngyft hep wybod a hep kanyat Gwrgant e gwr oed yarll ar e swyd honno. Ar nos honno e kyfcs Gortheyrn ygyt ar paganes honno ac y karcs yn vuy no meynt. ac o achaws henny e bu cas ef y gan wyrda e teyrnas. a thry meyb a oedynt ydau kyn no henny. Sef oedynt e rei henny. Gwrthevyr a Chyndeyrn a Phasken ¹.

GARMAWN.

Ac en er amser honno e deuthant Garmaon Escop ar Bleyd y kytemdeyth y pregethu geyr Dyw yr Brytannyeyt kany llesfeyras a llygru ar ry daroed ffyd a Crystonogaeth en eu plyth o achaws e paganyeyt sayffon. ar kymmerassef en eu plyth neu enteu o achaws kam cret ar pregethassfey Pelagyan. ar gwenoy honno trcy lawer o amser ae llygrassfyd. Ac wrth henny trwy pregeth e gwynvydedygyon wyr henny ed atnewydyt ffyd a gwyr Crystonogaeth em plyth e Brytannyeyt. kany llawer o anryvedodeu a gwyrtheyu a dangosfey Dyw peunydydunt trof efrllyt e gwyrda henny. ar rey henny a efcryvennos Gylas o eglwr traethaot ². Ac gwedy rody e vorvyn yr brenyn megys e dywetpoyt wochot. Heyngyft a dywaot wrth e brenyn. my effyd tat yt a chynghoror yt y dylyaf vot.

¹ A heb oir e vorvin a rodet ir brenia. a fvit geint a rodet i hingest heb vibod a heb gennad gorgant e gor a oet iarll ar e fvit hono. Ar nos hono e cisgaet gortheim egid ar baganes hono. Ac i

Ac yn dianot y rodes ynteu foyd geint idi. heb vybot yr gor aod iarll yno. Sef oed y eno. gorgant. Ar nos honno y kyfcsys gortheyrn gan y vorvyn. A moy no mesur y karei ef hi o hynny

² Ac en er amser hono etoet garmon en pregethu geirieu duw en plith e britanieid. canis llesteirias a lligru adaroet fit a chriftnogaeth in eu plith. Ac enteu o achaws camgred a bregethafei pelagian. ar gwenoin hono droi laver o amser ae lligrafei. Ac orth heni droi e gvinvidedic or hono e dadnevitvid fit e goirgriftnogaeth em-

Ac ynyr amser hono y doeth. Garmon escob. a Lupus traucius y pregethu geir duw yr brytanyeit. kans llygredic oed criftnogaet er pan dothoed y paganyeit yn en plith. Ac yna goedy pregethu or goyrda hynny. yd atnewyd-

caroet en vvi no meint. Ac o achaws heni i bu gas gan e deirnas ev. A thri meib a oet itav cin no heni gorthevir. a chindeirn a fasgen. A.

allan. A thri meib auuassef y ortheyrn kyn no hynny. sef oed eu henweu. kyndeyrn. a gortheynr vendigeit. a phascen. B.

plith e britanieid. canis llawer o anrivetodeu a gorthneueu a daghofei duw vtvnt beunit droi everllid e goir da heni. Ar rei heni a scrivenaot gildas vab cav o eglur draethaod. Oed crist 462 e gonaeth leo bab duw pasc ar duw sul. ar vloitin oedi heni i ganed sanfraid. ac i daeth garmon a bleit uchod. A.

wyt yffyd ym plith y brytanyeit. kans py beth bynhac a pregethynt ar eu tauaot. vnt ae kederheynt trof beunydaol wyrtheu ac ynryuedodeu awnaei duw yrdunt. B.

yno rac pellenigion ¹. A hyny a oruc y brenin anvon hyt yn fermania y gyrchu y gwyf hyny. ac yna y dayth o fermania drychan llong o wyr arvoc ac Oðav ac Aðav a Chledric yn dyofogion arnynt hyt yn ynys Brydain ². Ac oedy goybot q

BRUT G. AB ARTHUR.

ac na dos tytheu tros vying kynghor ynheu. a thy a a orvydy ar dy holl elynyon trwy nerth vying kenedyl ynheu. Ac gwahodon ettwa Oðta vy map ac Ebyssa y kevyndero kanys emladeyr da ynt a chynnyfwyr. a dyw udunt egwladod ker llaw e mur er rŏng Deyfyr ac Escotlond. wŏynt a erbyniant eno ruthreu a kyrcheu e gelynyon angkyvyeyth a delont megys e bych tytheu en hedoch e parth honn y Humyr ¹. ufvdhau a oruc Gortheyrn ydau a gorchymmyn ydau gwahad e nep a wypey ef eu bot en kanwrthoy ac en nerth udunt. Ac ep e lle anvon kennadeu a oruc Heyngyft hyt en Germany. ac vŏnt a deuthant odyo Oðta vab Heyngyft ac Ebyssa a Cheldryc a thrychanllong en llawn o wyr arvaoc. Ar rey henny a kymyrth Gortheyrn en bygar. ac a rodes llawer o rodyon maer udynt. A throy nerth e fayffon e gorvydey Gortheyrn ar y holl elynyon. ac em pob gwlad e bydei vudugaol ². A Heyngyft eiffioes en wastat a wahodey e llongheu. ac angeanegey y nyver peunyd. Ac gwedy gwelet o'r Brytanyeyt henny ofynhau a orugant brat e fayffon. Ac orth henny wynt a dywedaffant urth e brenyn ac archaffant ydau gorthlad e fayffon paganyeyt oy kyvoeth. kanys ny dyleynt y paganyeyt emkysfylltu ar Crystonogyon nac emkymtemdeythokau ac wynt. kanys Crystonogaol kyfreyth a wabardey hynny. ac y gyt a henny hevyt kymeynt o

¹ Ac oedi roti e vorŏin ir brenin mal e doetpoid uchod. Hingist a dŏaod orth e brenin. miyi eŏit dad it a chighorŏr it i dŏliav yod. ac na dos ditheu dros vigeighor ineu a thi a orviti ar de holl elinion drŏi nerth vigenedil ineu. a goahoton attom ettaw oðta vi mab i ac

Ac yna gpedy rodi y uorŏyn yr brenhin. y dŏaot hengyft yr ymadraod hon. miui heb ef yfyd megys tat maeth itti. Ac or bydyti wrth vygkyghor i. ti aorchyuygi dy holl elynyon troy vŏm porth i. am kenedyl. Ac orth hynny. gobdŏn ettŏa offa vy mab attam ac

Oddiyna allan y mae y llywyr A yn eanlyn, air yn air, y traethawd canol, dan

² Ac vfydhau awnaeth gortheyrn orth kyghor hyny. Ac odyo yd anuones hengyft hyt yn germania. Ac ydoethant odyo offa. ac offa. a chledric. athrychant llog gantunt o varchogyo

ebissa i gevindero enteu. canis emlateir da vnt. a diro vtvut e gyladoet gerllaw hemur rog deivir ac escotlont. ac vint epo a erbinant ruthreu ar circheu igan e gelinion ageioicith vegis i bich ditheu en hetoch e parth hon i homir. A.

offa vŏg keuyndero. kanŏ reueleyr goreu yny byt ynt. A dyro vdunt ygoladoed yffyd yrog deuyr ar mur. Ac vŏnt ac kydahyant rac eŏtraen genedyl-oed. mal y gellych titheu kaffel yn hedoch or parth hyn y humur. B.

enw BRUT G. AB ARTHUR, oddieithyr y llythyriant.

aruoc. A hynny oll a aruolles gortheyrn yn llaven. Ac a urdeys paob onadunt yny lle o rodyon maerweith-aoc. kanŏ ym pop kyfranc y bydei oruydaedyr ef troydunt ey. B.

dyfflogion yr ynys hyny tristau a wnaethant rac maint yr anifer a glöflyn y dyfot y dyr. Ac anvon a orugant att y brenid y erchi ido y gorthlad ymaeth er ynyd ai hely ymaith¹. Ac oedy adnabot hyny o Wrtheyrn ni wnael ev ynamyn cynoys gwyr sermania trwy rodi tiroed a chyfoethau ydynt: a phan vyby y Bryttaniait hyny dethol a orugant Wertheyr ap Gorthayrn yn vreuin arnynt a dechrau ryfely ar y Saeson². ac yna Gwertheyr a enilloys bedwar maes arnynt.

BRUT G. AB ARTHUR.

amylder o paganyeit a dothoedynt er enys a megys ed oedynt yn ofyn ac yn aruther yr kydaotwyr. kany nid oed gwybot haed pwy a vey Cryfyaen pwy a vey pagan kany e paganyeyt a rodeffynnt eu merched ac eu kareffeu en gwraged udunt. ac oynteu gwedy rody yr paganyeyt eu merched ac eu kareffeu ac wrth henny ed annogyn e Brytannyeit yr brenyn dyhol e paganyeit oe kyvoeth rac ofyn trwy eu brat ac eu hyftryw goreskyn o nadunt e kydaotwyr¹. ac efef a wnaeth Gortheyrn eysfoes ewelychw ac annot hynny rac meynt oed kanihae karyat y wreyc ac eu karyat oynteu. Ac gwedy gwelet o'r Brytannyeit hynny vynt a ymadaffiant a Gortheyrn ac o kyt kyghor a chyt duundep kymryt Gortheyr y vap ac o üntryt y ardyrchavael ac urdae en vrenkin. ac efef a orue Gorthefyr en hollaol gwneuthur kynghor e Brytanyeyt o pob peth. a dechreu emlad ac estraen kenedyl ac en wychyr greulaen mynnu eu dyhol or enys hon². a phedvar kyfran a phedvar emlad a wu ydae ar sayffon. Kyntaf o nadunt ar avon Darwenhyd. Er eyl ar ryt Epyffort. Ena ed emkyvarvu Kyndeyrn vap Gortheyrn a Hors bratt Heyngyst. ac gwedy ymkaffael o nadunt e lladaod pob un y gylid o nadunt. Trydyd emlad a wu ar lan e mor en e lle ed aethant e sayffon en wreygaol en eu llonghed ac e kyrchaffant enys Thanet en lle amdiffyn udunt. Ac eysfoes efef a wnaeth Gorthyvyr eu damkylchynu ac o longawl ymlad beunydeu govalu. Ac gwedy na eilynt e sayffon a vey hoy dyodef ryvel Gorthyfyf Vendygeyt ar Brytanyeyt arnadunt. wynt a ellynghaffant

¹ Ac velly beunydeu eissoes yd ach-wanagei hengyst ylu trwy toyll brat ganedic ganta. A gwedy adnabot or brytanyeit hynny dala ofyn awnaethant. Ac erchi yr brenhin gyrru hengyst ac nifer o teyrnas ynys prydein. kany wedei ygristonogyon ketymdeithocau a phaganyeit na ymgymyscu ac oynt.

² Ac eissoes sef awnaeth gortheyrn o garyat y wreic ar saeson. yscalusaf gorchymyn y brytanyeit. Aphan welas y brytanyeit eu tremygu hoynt yuelly. sef awnaethant ymadae agertheyrn.

kans kyfreith adedyf gristonogyaet ae goahane. Ac ygyt ahynny heuyt. kymeint oed eu niuer ac nat oed haed adnabot pwy a oed gristyaen pwy a oed pagan. A ygyt ahynny heuyt feint Garmon escob a orthymynaffei udunt dehol ypaganyeit saeson oc eu plith. B.

achymryt. gortheyr vendigeit y vab ynteu ae urdae yn ureshin arnadunt. A dechreu ymlad ar saeson. ageneuthur aeruaeu maer creulaen onadunt. megys ydoed da gan duw ywneuthur. B.

y maes cyntaf a vy ar dervyn Avon. ar ail maes yn ryt y pyfgot ac yno y cyfarvy Gyndayrn a Hors ac y llas pob un y gilyd o nadynt. Ar trydyd maes a vy ynglan y mor ac y ffoes y faeflon hyt yn ynys Danet a Goerthevyr yn y hemlit hoynt ac yn y llad. A phan welas y faeflon nat oed le y dianc gado y plant ai gwaged a onaehtant a ffo y hunain y gwlat¹. Ac vedy gorrvt o Werthevyr arnynt ev a dayth ty ac ynys Brydain². A phan gogle Rawnen hyny gwraic Gorthayrn lad y Saeson yn lleyr rodi aur ac ariant a oruc hi y onaehtwr ev y hun er gwenwyno y brenin. Ac yna pan wyby ev darfot y wenwyno dyfynnu a oruc ev y holl dyflogion atto a chynghori paob o nadynt y amdiffin y golat ai gwir dlyed rac efron genedl a ranau y fellt a oruc y baeb oi dyflogion. a gorchymyn llosgi y gorf ev a roi y llyd hono mewn delo o evyd ar lun gwr a roi y delo hono yn y borthloed y bai efron genedl yn mynnu dyfot yr tir a diau oed na delynt tra gelynt y lun ev yno. Ac vedy maro Gorthevyr ni onaeht y tywflogion megis

BRUT G. AS ARTHUR.

Gortheyrn e gwr a wuafev em pob emlad y gyt ar fayson en kennat hyt at Werthyvyr ar Brytannyeit y erchy kanhyat udunt y emchwelut hyt yn Germany en yach. A hyt tra ed oedynt e kymry en kymryt eu kynghor ed aethant e fayson en eu llongheu ac e daethant hyt en Germany kan adav eu gwaged ac eu mebyon¹.

Ac goedy kaffael o Werthyvyr e wudugolyaeth dechreu a ofuc talw y paob tref y dat ac eu kyvoeth or ar rydugaffey e fayson y arnadunt. ac y gyt a henny bevyt karu y wyrda ac eu hanrydedu ac o arch Garmaen ac kynghor atnewyddhan er eglwyfeu². ac cyfyoes en e lle kynghorvynnu a oruc Dyafol wrth y daiony ef a mynet a wnaeth eg kallon Ronwen y elldrewyn ef a honno a lafuryaod y keyfyaog agheu y Werthyvyr. ac wedy meddyfyaog pob ystryo or diwed hy a rodes gwenwyn troey lae un o wafanaethwyr ydao a henny kan rody y honno llawer o

¹ A phedeir brwydyr a vu rog gortheyr ar faeflon. ac ym pop vn ygoruu wrtheuyr troey nerth duw. Ar ymlad kyntaf auu rydao ac oynt ar auon tewenyd. Ar eil auu ar ryt epifort. Ac yna yd amgyuaruuant kyndeyrn vab gortheyrn a hors bravt hengyft. Ac y lladaod pop vn onadunt ygilyd. Y trydyd ymlad auu ar lan y mor. Ac yn yffoes yfaeflon yn wreigaol y eu llogeu. Ac ydaethant hyt yn ynys tanet ygeifao ymgado yno. Ac eisoes

² Agoedy kaffel o wertheuyr y uudugolyaeth hono. dechreu awnaeth ynteu talu y paob ydelyet ar dalod yr faeflon ydeyn y arnadunt. Ac enrydedu

goedy eu damgylchynu o wrtheuyr ac eu blinao o peunydyawl ymlad mal na ellynt ydiodef. Sef awnaethant anuon gortheyrn ar uuafei ygyt ac oynt ym pob brwydyr yn porth udunt. hyt ar wertheuyr. y uab y erchi idao eu canhadu y uynet yeu golat ynryd. A thra yttoedit yn kymryt kyghor ymdanadunt. Sef awnaeth yfaeflon kymryt eu llogeu ac adav eu goraged ac eu meibyon. Affo hyt yn germania. B.

y wyr. a chado iaender ac oynt. Ac ygyt ahynny atnewyddau yr eglwyfeu. ac eu anrededu orth gyghor garmon escob. B.

y harchafai ev ydynt namyn y glady ev yn Llyndain ¹. a gonaythyr Gortheyrn ya vrenin yr ailwaith o eiffiau gwr dlyedawc. Ac vedy cael o honaw ev lywodraeth yr ynys ailwaith. anvon a oruc Rawnwen hyt yn fermania att Hainffiefr y that y erchi ido dyfot a chyfot a chyfartalwyd o bobl gydag ev hyt yn ynys Brydain a

BRUT G. AB ARTHUR.

da ¹. Ac y gyt ac y llewes er arderchawc emladwr honno e gwenwyn en dyffwyt klevychu hep un gobeith o honaw. Ac odynd hep un gohyr dyfynnu attaw a oruc y holl varchogyon a mynegu a wnaeth udunt y vot ef yn mynet yr fford y mae yn reynt y pob perchen cnaot vynet ydy. Sef yv honnoy angheu. a gwasgaru udunt y eur ac aryant ac holl daeod or a kynullefyn y tatau ac hentadeu kynnoc ef. kan dyscu udunt bot en reynt y pawb mynet y angheu megys yd oed enten en mynet ac aannoc y wyr yewainc glew ar ryfuesynt rac y vron ef en e brwydreu ac en er emladeu hyt pan ymdyffynnynt ew gwlat en wrawl ac en wychyr a llafuryaw oy dyffryt rac eu gelynyon a rac estraen kenedyl ag y gytadyfscu glewder udunt erchy a oruc udunt gwneuthur delo arwrawl ydaw a llechau honno en e porthva e gnotteynt e fayson dyvot yr tyr ydy. ac gwedy bey varw entea goffet y gorph enteu ar y delo hono. ac yr awr y gwelei er aghysyeith genedyl honno y delo honno ydymchoelynt hoynteu y hoylyeu dracheuyn hyt en germania. kans goerthevyr vendigeit a dywet na levassei er un or faeffon byth dyfod y dir ynys prydein tra goelynt y wed ef yny borthva honno. Ofi mawr o beth oed gleoder y gwr a debygey vot y ofyn ar y elynyon yn varw mal yn vvy. Ac eiffyoes amgen awnaeth e brytanyeid. kans yg kaer lundein e cladoyt y gorff ef yn anrydedus ².

¹ Ac eiffoes kyghoruynu awnaeth diaol orth y daconi ef ac gyfarchwel. A dodi yghalon ronwen y lysuam medol y geiffaw ystryvaw y agheu. Agoedy amodylaw o honoi pop ystrye. or diwed

² Ac yny lle dyuynnu attaw holl wyrda yteyrnas. Agoedy eu dyuot ygyt. rannu udunt agynnullassei o eur ac aryant a da arall. A menegi udunt yuot ef yn mynet ygantunt y hagheu. A phaeb onadunt vynteu yn griduan ac yn drycyruerthu. Ac ynteu yn eu didanu vynt ac yn eu kyghori. Ac yn annoc y goyr leueinc deer bot yn orawl fenedic y ymlad dros eu golat. Ac y amdiffyn y teyrnas rac gormes estraen genedyl. A goedy eu hannoc velly yn hewyd y gallei oreu. erehi awnaeth dinu delo euydeit trwy tanaol geluydyt. Ac goffot yny porthua ygnotaey ylaefon

sef awnaeth rodi gwenwyn yn llaw va oe waffanaethwyr. Agoedy kymryt y goenvyn ohonaw. cleuychu awnaeth o orthrom heint yn deisyuyt. B.

dyfcynnu yndi. Agoedy bei uaw ynteu iraw y gorff ac ireideu goerthuaor. ac ofot yny porthua ygnotaey y faeffon dyuot ar ydelo honno yr aruthred yr faeffon. Ac ef advedei wertheuyn vendigeit hyt y goelynt oy y delo honno ac gorff ef arnei hi. na leuefyn dyuot y tir ynys prydein. kans ef a gerdei na leuefyn wy dyuot ar y tor ef yn uaw. y gor awnadoed udunt yny vvyot y gyuniuer defynynd ofyn ac aruthred ar awnadoed ef. Ac eiffoes gvedy y varw ef. kyghor a oed waeth awnaethant oy. cladu ygorff ef yn llundein. B.

manegi idao maro Goerthevyr¹. A phan wyby Hainfistyr hyny ev a dayth a thrygain llong o wyr arvoc gydac ev y ynys Brydain. A phan cyby y bryttaniait dyfot y rye anifer hyny yr tir. ervyn a wnaethant yr brenin y gorthlad. A phan cyby y fermaniait hynny manegi a orugant yr brenin al dyfogion na doethant hoy yr ynys er molest or byt at y bryttaniait namyn tybiaw na byfai varo Goerthevyr vendigait eithr rac yn cyfarfangu o bonao ev y daythom ni ar anifer hyn gennym. ac velly gan y varo ev ervynnait yw gennym yr brenin wnaythyr oetyd mewn lle tervynedic y wybot pa vaint o enifer a vai collys ganto ydynt drigio

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac vedy maro goerthevyr vendigeit eilweith y goffoded Goertheyrn yn frenhin. Ac yn diannot yd anvones kenhadeu hyt yn germania y erchy y Heyngyft dyfod y ynys prydein. a niver bychan ganthao. a hynny yn dyfao davel rac ennynnd teruysc eilweith yn yr ynys o achaws y Saeffon¹. Ac yna yn diannot. sef a oruc Heyngyft kynnullao trychanmil o varchogyon arvaoc a dyuot a hynny ganthao y ynys Prydein. A phan gygleu y brytanyeid dyvod hynny. yn diannot dyuao a orugant. a dyfod yn y herbyn ac ymlad ac hoynt kyn y eu dyvot yr tyr. A diffryt y porthloed raftynt. Sef aoruc Heyngyft yna medylao o pob medel twyllodrus pa ffunut e gallei ef dyfot yr tir. Sef val yd ystrywyas ef hynny. nyt amgen anvon ar ortheyrn ac ar ronwen y verch y vot ef yn dyvot y ymwelet ar brytanyeid troi garyat a thangnheved. a manegy ydynt nad yr keiffao trigao yn ynys Prydein y dodoyd ef yna. namyn tybygu bot Goerthevyr yn vyo ac er nerthu Goertheyrn y dygassei ynteu y niver honno yno. Ar niver a vynho Goertheyrn y attal gydac ef attalyed. Ac ar ni mynho ellyghed ymeyth². A phan wyby Goertheyrn ystyr y kennadory honno. Sef aoruc ynteu yn diannot rodi idyne kennad y dyvot yr tir. A goneuthur oet y ymdydan ar Brytanyeid yny lle a

¹ A goedy maro goerthevyr vendigeit. y doeth goertheyrn goertheneu y gyuoeth tracheuyn. A goedy kaffel o bonao y vrenhinyaeth. o arch ac annoc y wreic anuon awnaeth hyt yn germania y

erchi y hengyft dyuot tracheuyn y ynys prydein yn y cyfalabaf y gallei o niuer rac ofyn geni teruysc eilweith yrydunt ar brytanyeit. B.

² Ac yna pan gigleu hengyft yr uaro. goerthevyr vendigeit. kynnullao aoruc ynteu trychant mil o varchogyon aruaoc achyweiraw llyges. ac ymchoelut tracheuyn hyt ya ynys prydein. A goedy goybot or brytanyeit bot nifer kymeint ahyunny yn dyuot. Sef agawfant yn eu kyghor ymlad ac oynt kyn eu dyuot yr tir. A diffryt y porthuaeu racdunt. A goedy anuon oc verch attao ef y uenegi hynny. Sef awnaeth ynteu

ystrywyao bredychu y brytanyeit troi arvyd tagneued. Ac anuon ar y brenhin y uenegi idao nat yr keiffao trigao yn yr ynys y doethant y saol niuer honno ygyt ac ef. namyn tebygu bot goerthevyr etto y uyo y dygassei y niuer honno y amdiffyn racdau. Ar niuer a uynho goertheyrn onadunt. attalyet yn wyr idao. Ac ar ny mynno. ellyghet y ymdceith yn diannot. B.

yma ar sawl ni bo amhoelant ailwaith y golad. Ar oedtyd hono a dodet duw calan mai yn y maes mawr ynghymry. a gorafyn na dygai neb dim arvau gantynt yr oedtyd rac tywy amryfon rŏng y plaidau. Ac oedy medyliaŵ o Hainffieſt oi hen vrat gorchymyn a enaeth y bob un oi wyr ev deyn cyllaill hirion yn y ſanau erbyn yr oed tervynedic. A phan archai ev draw owd iwr Sax tynnwch y cyllaill a lledoch y bryttaniait yn diarŏybot ydynt¹. a phan dayth y dyd dyſot or brenin ai dyſogion yr oet ar Saxoniait or parth arall. Ac velly pan oed y tyſogion yn ſefyll yn un pentŕ y gymryt y cynghor Hainffieſt a dyaſt draw out iwr Saxs ac yno y tynnod y ſaeſon y cyllaill ac y lladaſant drygain a phedwar cant iairll a barŏniait a ſſenaethiait ōr Bryttaniait a daly y brenin o Heinffieſt².

BRUT G. AB ARTHUR.

elwyr maes y kymry yn agaŵs y vanachloc Ambyr. A hynny ar dyŵ kalanmei. Sef aŕuc Hingefſtŵr erbyn e dyd honno prydu toyll. nid amgen no rody kylllell byr y bop gwr onadynt yny hoſſan ygyt ac eſgeir. a rhodi yn aŕoyd oi wyr pan vynyey tynnu eu kylllyll onadynt. doedyd o honaŵ eſ namyn. draweth hwy ſexes. neu onwer ſaxes. Sef yŵ hynny. kymmerŵch ych kylllyll. A phan doctey eſ hynny llad o bop un onadynt a ellynt vŵyaf or brytanyeid¹. Ac yr oet dyd y daethant yr lle yd oed eu kynnadyl. Aphan vu amſer gan Hengifſtŵr doedyt aŕuc yr aŕoyd o hyd y leſ. Ac yna yn diannot y kymertŵ y ſaeſon eu kylllyll a llad y brytanyeid yna o rivedi onadynt trugeinwr a phedwar kant. o dyſogion a barŏnyeid a marchogyon. kans paŵb onadynt a doethant yno heb arveu. kany medyllynt dym namyn tagneued ar ſaeſon. Ac hŵynteu tŕoy eu brad a doethant yn arvaŵ ōrth hynny haŵd idynt lad e goyr ereill yn diarvot. Ac eiſſoes nys kawſant yn rat. kanyſ llawer o honynt hŵynteu a las yna. kanyſ y Brytanyeid a gymerynt e meini or dayar ar tŕofolyon. ac yvelly y lladaſant lawer or bradwyr ſaeſon². Ac yno ydoed Eudol iarll Kayaw. ſef yw honno Kaer Loyw. A

¹ A goedy datganu hynny yr brenhin rodi tagneued awnaeth uduſt. Ac erchi yr kŵtaŵtwyr ac yr ſaeſon duŵ kalan mei aŵed yn agaŵs y hynny. dyuot ygyt y maes kymry y wneuthur tagneued y ryduſt achymot. Ac aŕuer awnaeth hengyſt yna ōnewyd keluydyt bradŕyaeth athŵyll. Ac erchi y pop yn ōe wyr eſ deyn kyllleill hiryon

gantunt y myen eu hoſſaneu gyt ac eu heſceired. Ac yna pan vei dipryderaf gan y brytanyeit yn gwneuthur eu dadleu. rodi aŕoyd o hengyſt y wyr. Sef aŕoyd oed. Nunyd awr ſaxys. Aphan dywettei eſ yr aŕoyd hynny ōrthunt hŵy. Erchi y pop un onadunt kymryt y gyllell allad y brytton neſaf idaŵ. B.

² Ac yny dyd tervynedic hono ar amſer goſodedic vynt adoethant paŵb yny gyueir onadunt yr vulle. Agŵedy dechreu y dadleu. a gŵeiet o hengyſt yr awr auu da gantŵ ac amcanus. ſef adeaſt yn digawſon y uchſet o lyt yleſ. Nunyd awr ſaxys. ſef oed hynny yg

kymraec kymereŵch aŵch kyllleill. Ac ar hynny ſef awnaeth y ſaeſon diſpeilaŵ eu kyllleill. a chyrchu tywſogion y brytanyeit ac eu llad megys deueit. a ſef niuer alas yno rog tewſogion a goyr da ereill trugein wyr a phetwar cauwr. B.

ac ni diengis neb o holl dyflogion ynys Brydain namyn Eidiol iarll caer-love a diengis o nerth trofol a gafas ev dan y droet ac ar trofol hono ev a las dengor a thrygainwyr. Ac velly y diengis ev yn iach ac yr aeth y gyfoeth y hun. Ac yna y dykboyt rac y brenin Gaer Lyndain. a Chaer Efrog a Chaer Lincol. ac yna y gellyngoyt y brenin ac y gwithladoyt o holl dervynau Lloegr ac y foes ynte y gymry. Ac vedy y vot ev velly dalym o amfer medyliaa a oruc am adailiat castell rac y gyfarfangu o efron genedl val y gonathoedynt gynt. Ac vedy edrych cobl o dir cymry ev a gafas le goedys y gastell yn y lle a elwir yr avr hon

BRUT G. AB ARTHUR.

phan welys ef y damweyn honno e lladoed Eidol dengwyr a thringeinwyr or Saeson heb a anovod onadunt. o dorri eu breychieu neu figao y penneu. ac wedi na thychiaod idao ef hynny ffo a oruc hyt yny dinas ehun. a llawer o pop parth yn y hymlyt. ac velly y gorfu y Saeson yna. A daly Gortheyrn ac garcharu. ac yn y garchar kymhell arnau rodi idynt y dinafoed ar keffyll y ryfedi a vynnafant er y rydhau ef. Sef y kawfant ganthau Lundeyn. a chaer Evraec. a Lincol. a chaer Wynt. Ac yna y kymmerth Eidol. gorfforoed y gwyr da a las yno. a phery eu kladu ygkaer Garadaec. ac aelwir yrawran Salisbury mewn mynvent garllaw mynachloc Ambyr. Ac ef a berys abad yno engynta¹.

A wedi rhydhau Gortheyrn llad a orugant y Bryttanyeid. megys bleidyeu yn llad defeid y meon keil. wedi ydadauei eu heufor heynt. A phan welas Gortheyrn y lladva honno ar Bryttanyeid. y doeth ynteu i emyleu Kymru o dic a llyt

¹ Ac yno y kymmerth goynnydedic eidal efcob corfforoed y goyr da hyny merthyri. ac y cladeys ynherwyd dedyf griftonogaol yn agos ygaer garadaec yny lle aelwir falyfberi ymyen mywent geir llaw manachloc ambri abat. y gor auu feilaedyr ar y vanachloc hono yn gyntaf.

Ac yno yr dothoed. eidol iarll kaer-love. Aphan welas eidol lad ygetymdeithon uelly troi vrat. Sef ykauas ynteu pael da kadarn. Ac abono py vn pyrhac or faeson agyfarfiei ac ef. yny bei vriwedic y pen ae emenhyd y anuonei parth ac uffern. Ac ar pael bendigeit honno y briwei ef ypen y vn. y yicwydeu y arall. y vreichu y arall. ae drylao y arall. y traet ae efceired ywrth y gorff. Ac ny orffowyfoys eidol ar ruthur honno. hyny ladaed deg wr athri vgeint ar vn pael honno. A goedy goelet o honao na allei ef ehun gorthvynebu yr niuer maor honno. kymryt

Ac ny doeth gan y bryttanyeit yr dadleu hono vn aryf kanyt oed yn eu bryt namyn goneuthur tagnefed. Ac ny thebygynt vynt eu bot ymryt vfaeson amgen no hyny. Ac eiffoes y doethant y bratwyr yn aruac. ac eiffoes ykeric auu amdissyn iaenda yr bryttanyeit.

yffo aoruc hyny doeth y dinas ehun. Allawer afyrtheys yna opop parth. Ac eiffoes yryfeymun uudugolyaeth honno agafas y faeson. Ac yr hyny eiffoes ny ladafant ey wrtheiyrn. namyn y garcharu achymell arnau rodi vdunt ydinafoed ar keffyll cadaen o ynys prydein yr yellog. Ac yna y rodea gortheyrn udunt pop peth a uynafant yr yellog. Ac yna ykymyrrth y faeson y gantao lundein achaer efrave. alincol. achaer wynt. allad eu kietactwyr yn lleyr. megys ylladei vleideu deucit gedy alladawei eu bugcil. B.

dinas Emrys yn yr Yrri¹. ac wedy dywynnu yno laer o fairi main a dechrau y goayth ymyr. Ac yna cymaint ac a vaithit y dyd ev a syrthiau y nos. Ac vedy bot velly yn hir o amfer heb fynnu y gwaith ryfedy a oruc Gorthayrn a gofyn y daydec Prifard beth a oiaf na safai y gwaith 3. Ac yr aethant hoy yn y cynghor pa ateb a rodynt idaf ac yna dyvedyt o un y peth ni allo bot o faron ni gaiffio yr hon ni chair byth ac velly y byden ni diadnair. Ac y dyvedaffant orth y

BRUT G. AB ARTHUR.

wrth yr yscymun bopyl honio¹. Ac yna galv attaf a oruc holl doethyon y kyuoeth a gouyn kyghor idynt. Sef y kowffant yn eu kyghor. gwneuthur kastell kadarnaf ar a ellyd yny lle kadarnaf a cypynt. meg y bey honno yn amdiffyn idaf. Ac odynd y doethant y geiffaf lle kadarn. sef y kowffant y lle ymynyd yryr². Ac y kynnulluyt goeithwyr a holl feiri main ynys prydein or a allyt eu kaffel ac eu doyn hyt yno. Ac vedy eu dyfot yno. dechreu y goeyth a orugant. a goffot sylvain. ac a wnelynt beunynd o weith a lynkau y dayar ac a syrthiau beunoyth. Ac vedy menegu i ortheyrn hynny. gouyn a oruc ynteu oy dewinyon. beth a wnaey divlannu y gwaith uelly 3. Ac yna yd erchys y dewinyon idaf geiffaf mab heb dad a llad honno. ac a geact honno iraf y main ar kalch ac uelly y fauey y gwaith. Ac yna yn diarnot yd anuones Gortheyrn kenbiadeu y bop lle i geiffaf y kais honno. Ac val y dav y kenbiadeu yr dinas a elwir kaer Verdyn. wynt a velynt forn o weiffion yeucinc yn gvare yn ymyl porth y dinas. sef a orugant y kenbiadeu yna eiste ac edrych ar y gvareu 4. Ac val yd

¹ Agvedy kymryt kedernyt aruoll y gantaw: yd ellygoyt. agvedy goelet o ortheyrn y truan aerua honno ar priodoryon yr ynys ygan yr yscymun pobyl

³ Ac yna galv aoruc gortheyrn attaf holl doethon ahenaduryeit yr ynys. a gouyn udunt peth awnaei wrth hynny. Ac yna ykyghoret idaf adeilat kastell kadarnaf a allei yny lle kadarnaf agaffei megys y bei honno yn amdiffyn idaf.

³ A gvedy kaffel ohonaf le auu adas gantaf gwneuthur ykastell. kynnullaf awnaethpoyt a allyt y gaffel ofeiri meini ac eu doyn yno. Agvedy goffot y groyndwal onadunt. kymeint ac awncint ydyd or goeith: trannoeth pan

⁴ Ac ynad yd erchis y dewinnyon idaf: keiffaf mab heb tat idaf. allad honno. achymyscu ywaet ar kalch. ac iraf y meini heuyt ar kalch agvaet y mab. A dineu y geact yny groyndwal.

faeffon: Sef awnaeth ynteu kylyaf parth ac emyleu kymry kany wydyat peth awnaei yn erbyn yr yscymun pobyl honno. B.

can kollaffei y lleoed cadarn oll oe gyuoeth. Agvedy croydrau ohonaf llawer oleoed ygeiffaf lle auei adaf gantaf. or diwed ef adoeth hyt ymynyd eryri. B.

genont neur daruydei yr dayar yllyncu heb vybot dim ywrthaf. meg nochyny ryffei eiroet uch ydayar. agvedy menegi hynny y wrtheyrn: gouyn awnaeth yd dewinnyon peth awnai hyny. B.

Ac y velly y faneit y goeith. Ac yn yd anuonet y pop lle y geiffaf y kyffiraf vab honno. Agvedy dyuot deu or kenbiadeu hyt y dinas aelwit gvedy hynny. kaeruyrdin. B.

brenin ba ceflit goact mab heb dat ido a chymysgu heno ar morter y safai y goaith. ac vedy manegi hyny yr brenin anvon a oruc ynte ar hyt y gyfoeth y gaiffio mab heb dat idao ac vedy cerdet pob lle y dayth y cenadau hyt ynghaer Vyrddin. fev achos y geleir hi velly am y sailiao o vyrd o wyr. Ac yna y gwelfant vaibion yn chearau pel a thyfu amryfon rong dau o nadynt. tao heb er un orth y llall athgyfraitha a mi cans bonnedic wyv i o dat a mam a thithau nit oes ytt un tat¹. A fan glywas y cenadau hyny ymafel ar mab a wnaethant² ai doyn ev gair bron y mayr a gorchymyn idao o blegit y brenin danvon y mab ai vam gair bron y brenin a hyny a oruc ynte³. Ac yna y gofynnod y brenin yr wraic poy oed dat y mab. nawn ymcyffes heb hi namyn un verch oedon i y vrenia

BRUT G. AB ARTHUR.

oedynt velly nynyachaf deu or goeiffion yn darfot rhyngthynt. ar neill onadynt a eloyt Merdyn. ar llall a eloyt Dunaot. Ac yna y dywaot Dunaot orth Verdyn. nyt vyt ti un or a myfi. kany's dyn tagheduennaol vyt ti heb dat itti. A minheu a hanoyf o lyn brenhinoed. o dat a mam¹. Ac yna pan gogleu y kenhiadeu y gair honno am Verdyn. gofyn a orugant ir niver o bop tu udynt. poy oed y gwas. Ac yna y dywaot paob onadynt na wyddhynt hoy poy oed y dat. y vam ynteu oed verch i vrenhin Dyvet. a manaches vuchedaol yv ymplith manacheffeu ereill yn eglows Beder ygkaer Vyrddyn². Ac yny lle yn diannot yd aeth y kenhiadeu hyt ar e fwydacc a oed yn y dinas ar kastell. Ac erchi idao oblegyd y brenhin anvon Merdyn yn diannot ae vam yggt ac ef i ymwelet a Gortheyrn. Ac yna yn diannot ydaeth y lleian ai mab yggt ac hoynt rac bron Gortheyrn ir Yri. Sef a oruc Gortheyrn yna aruoll y lleian da honno yn anrydedus. kany's y hanvot o liu brenhinaol³. Ac yna govyn a oruc Gortheyrn yr lleian. poy oed dat y mab.

¹ Nachaf y goelynt born oweiffion ieueinc yn goare yn dros ydinas. Asef awnaethant ykynhadeu dynessau y edrych ar y goare. Ac eisted yn lludedic dyffygayol. Ac ywarandao am eu negys y dothodynt oe cheiffao. Agoedy bot y goeiffion velly yn goare yn hir

² A phan gogleu y kennadeu y gyireu hynny. Drychauel eu vynebeu awnaethant y edrych ar vyrddin. Agouyn yr dynnyon aod yn eu kylch poy oed y goas. Ac vynteu adywedaffant na wyddynt vy poy oed y tat ef. nac a oed

³ Ac yny lle cycheyn awnaeth y kenhadeu ar gonyffahyl y tre. Ac erchi idao o pleit y brenhin. anuon myrdin ae vam yn diannot hyt ar y brenhin. orth wneuthur y ewyllus onadunt. A

veith. daruot awnaeth rog deu onadunt a elwit myrdin. ar llall a elwit dunaot. Ac yna y dywaot dunaot orth vyrddin. py achaw's heb ef yd amryffonyt ti a miui nac y kynheny. kans dyn tyghettuenaoel vyt heb tat itt. A minheu a henoyf o vrenhinaol lin o pleit mam athat. B.

tat idao. y vam ynteu a dyweddynt vy ybot yn verch y vrenhin dyuet. Ac yny tref yma y mae yn vanaches ym plith y manacheffeu ereill yn eglows pedyr. B.

goedy eu dyuot hyt rac bron y brenhin. y aruoll yn anrededus awnaeth y brenhin y vam vyrddin can goydyat y hanuot o vrenhinaol genedylaeth. B.

dyfet ac yn ievanc ymi roded i yn vanaches y gaer Vyrddin ac val yr oedden ni yn cyfigu rong vychŵioryd mi a ŵelen trwy vy hun was iefanc yn cydiau a mi a fan defroais nit oed yno neb namyn mi am chŵioryd ac yna y baichogais i ac y ganet y mab hyn y mi ac ym cyffes y duw ni by achos rofi a gwr er ioed namyn hyny¹. ac yna y gofynnod y brenin y Vaygan Esgob allai hyny vot yn wir. gallai heb ev cans pan syrthiod Llyfyer ai engylion drwg a bechafant gydac ev yn y lleoed ar mod ydoedynt pan erchis Duw ydynt baidio yn y leoed hyny y maent hyt hedie ac y mae rai or haini yn gally ymrithio yn rith gwraged eraill yn rith gwyr ac velly agatvyd y cafat y mab hon². Ac yna y dyvat y brenin orth y mab vot yn

BRUT G. AB ARTHUR.

Arglŷd vrenhin ebhi mi a doedaf yt wiryoned. val ydoeden ymplith fy chŵiored krefyd yn vy hundy ynnychaf y dyfot attaf wr maer tec teledy. ac yn rody kuffaneu mynych ym. ac yny lle yn dislannu yorthyf. Ac yny dived yn kytyau a mi am adau yn veichiaoc. Ac edrychet dy doethineb di arglŷd a alley vod tat idau orth na bu imi erioet achaws a gwr namyn hynny¹. Ac yna ryfedu hynny aoruc Gortheyrn. a dyvynnu attaf Meugant dewin. a gofyn i honno a allei hynny vot yn wir. Ac yna y dywaot Meugant ef a geffyr yn llyvreu doethyon ac yn ystoriau bot llawer o dynyon or ryw enedigaceth a honno udynt. Aphilius a dywaid pan draetho o duw ac or feint. bot y ryw genetyl ysbrytion yn presŵyliav rog y lleuat ar dayar. ar rei hynny a alon ni yn deivyl dygodydetic. ar rei hynny rann fyd onadynt o anyan dynyon a rann arall o anyan agylyon. a phan vynnont y kymerant korf dynyon ai drych arnadunt. Ac yny wed honno y kytyant a gwraged. ac agatvyd un or rei hynny a ymdaghofes yr wraic hon. ac a gread y gwas ieuanc hon². Ac wedy gwrandaov

¹ Ac odyne gouyn awnaeth ef idi: pwy oed tat y mab. ac yna y ddaot hitheu orth y brenhin. bya yv vy eneit. i. nat adnabuum. i. or circoet. ac na on pwy a gredys y mab. namyn vn peth aon. Pan yttoeden ym plith vyg ketymdeithesseu yn yr hunty. Nachaf ygoelen yn dyuot attaf ar drych gor

² Ac ynreuedu yn vaer awnaeth y brenhin hynny. ac erchi deyn meugant dewin attaf. y ouyn idau ef aallei hynny vot yn wir. agoedy dyuot meugant yr lle datganu awnaethpwy idau y gyfranc honno. ynteu a ddaot y keffit yn llyureu y doethon ac yn llawer o iforiaeu. bot llawer o dynyon aryo anedigatheu hyny udunt. Apuleius adyweit pan traetha o duw ar feint bot ryo genedyl o yspyr

ieuanc teccaf or byt. Ac yn doddi y doylau ymdanaf. ac ym karu ami. Ac or diwet yn kytyau ami trov vy hun. Am adau yn veichawc. Agwybydet dy prudder di ath doethineb arglŷd vrenhin na bu imi erioet achaws agor namyn hynny. Inegys y goypen. i. bot idau ef amgen no honno. B.

yn presŵyliav y rog y lleuat ar daiar. A rei hynny allon ni dieuyl gogoydedic. A ran yndunt or dayar ac o dynyaol annyan. A ran arall o annyan egylyon. A phan y mynont y gallant kymryt furuf gor ae drych arnadunt. A chyd- yau ar gwraged velly ac atuyd y mae vn o rei hynny a ddaot ar y wreic da hon. ac ae beichoges. pan gabat y gwas hon. B.

rait id. o gael y vaet ev y beri yr goayth fefyll y gymysgu ar mortar. paham heb y mab beth a ona yngaet i o les moy nō geaet arall. am dywedyt om daydec prifard y mi hyuy heb y brenin. Geloeh yma y daydec prifard heb y mab ¹. A phan doethant y gofynnod y mab ydynt. paham y dywedafoch choi y gonai vy ngeaet i yr goaith fefyll. pa beth heb y mab y syd dan y broynferm raco ². Na vdom ni ymcyffes heb hoynt. Ac yna y peris y mab glady dan y broynferm ac ydoed yno lynn vaer o der. pa beth waithion y syd yn y llyn heb y mab. na vdom ni heb y baird. disbydech y llyn a choi a goech yndi gift vaca ac yn y gift hono y mae dey draic yn cyfgu a phan deffront ymlad a vnan a chan y cyffro heno y syrth y goaith. ac oedy na ellynt hoy disbydy y llyn Merdin oi gelvydyt ai gellyngod hi ym bymfrot yn rydec. Annvab y llaian y gelvit ev cynno hyny ac

BRUT G. AB ARTHUR.

o Vyrddyn pob peth or ymadrodyon hynny neflau aoruc ar y brenhin adoedyt wrthao. Argloyd eb ef pa achaws y dycpoyt fysi yma am mam hyt rac dy vron di. Gortheyrn a dywaot wrthao ynteu vyn dewinyon am doethyon a gyghor. assant ym geiffiav mab heb dat idao. ac a gwaet hennō irao y mein ar kalch. ac velly ydoedynt hoy y savey y gwaith. Ac yna y dywaot Merdyn ar ith doethyon ath dewinyon dyvot gar symron i ami a brovas arnadynt eu bot yn gelwydavo, ac eu bot yn dechymygu kelwyd ¹. Ac yny lle anryvedu yn vaer aoruc y brenhin y amadrodyon ef. ac erchi doyn e dewinyon rac bron e brenhin a Merdyn ygyt. Ac yno y dyvot Merdyn orthynt hoy. kanyys ny wdarch choey pa beth yffyd dan y grōndwal e dechreywydic dwr. yn llesteiryao y gweith i fefyll orth hynny yd archyfavoch choey roi vyyg gwaet i ac gymyscu ar kalch. megys byt sauey y gweith o hynny allan, namyn doydech choey imi pa beth yffyd dan y grōndwal. kanyys yno y mae y peth ni ad y gweith i fefyll ². Sef a wnaeth e dewinyon yna ofynhau a thewi. Ac yna y dywet Merdyn. Argloyd vrenhin galo dy weithoyr ac arch idynt gladu y dayar. a thi a geffy lynn dan y dayar. a hennō ny ad yr twr feuyll. Gwedy geneuthyr hynny. y llynn a gaffat. yr hon a wney y dayar yn anvasat. ac a vnay ir goaith na saf. Ac eylvēith nefau a oruc Merdyn at y dewinyon. a gouny udynt. doydech imi eb ef doyllwyr geuavo pa beth yffyd yg

¹ Ac yna goedy gwarandao o vyrddyn yr ymadrodyon hynny: neflau awnaeth ar ybrenhin ac adoli idao. A gouny py achaws y ducit ef ac vam yno. Ac yna y dywaot gortheyrn orthao. vyn dewinyon a archassant im keiffiav mab

² Ac enrucedu awnaeth y brenhin ar ymadrodyon myrdin. ac erchi doyn y dewinyon rac bron myrdin. Agwedy eu dyuot rac y vron. merdyn a ofynōys

heb tat idao. Ac agoaet hennō irao y goeith. Ac yvelly y dywedyt y sauci. Ac yna y deaot myrdin. Argloyd heb ef par ti dyuynnu dy dewinyon rac vy mron. i. Ami aprouaf arnunt bot yn geloyd adywedassant. B.

vdunt. peth a oed yn llesteirao yr goeith feuyll. kans ymac yno peth yn dirgelu: ny at yr goeith feuyll. B.

yn Vyrddin goedy hyny am y gael ev ynghaer Vyrddin¹. Ac vedy goybot o Wrtheyrn vot goybodau mawr gaa y mab gofyn a oruc idaw pa beth a derydd y mi. dy lad ath losgi heb y merddin cans hediv y mae maibion Gyftennin yn dechrau hwyliaw ar y mor ac y foru y davant y borth Totnais y dir Lloegr. a phae bynnac yr elych gwagel dau maibion Gyftennin³. Ac yna y peris Gortheyrn

BRUT G. AB ARTHUR.

gwaelaet y llynn. Sef a orugant hynnteu tewi¹. Ac yna y dyvot Merddyn orth Ortheyrn par di arglwyd ollog y llyn yn gyffredin a thi a weli deu vaen geu yny gwaelaet. Ac ymae yn y rei hynny ddy dreic yn kyfscu. A chredu hynny aoruc Gortheyrn am welet y llyn. A phaeb a oed yn ryvedu ar a oed yn gwarandaew. Ac yna edrych ar y geas ieuank yn doydty hynny. Ac An vap y lleian y geloyd ef hyt hynny. ac o hynny allan Merddin. o achaw y gael ygkaer Verddin².

Ac goedy gollog y llynn y kad e gyft. ac hegori a vynhaod y brenhin. Yna prophwydolyaeth Merddyn Emrys garbron Gortheyrn. yr hon aelwyr y brofwydolyaeth vaer. y brofwydolyaeth hon nid yfscryvenaw yma rac y hyt³.

¹ Ac ny allaw y dewinyon ateb idaw. Ac yna y dywaot myrddin. Arglwyd heb ef. arch ti ddy dy weithwyr y gladu y dayar yma. Athi ageffi llyn y dan y dayar. A honno ny at ygeit feuyll. Aggedy gwnyuthur y clad. A

² Ac yna y dywaot myrddin. Arglwyd heb ef. par ti dispydu y llyn troy frydyeu. A thi awely deu uacen keuon yny waelaet. A ymyon y deu ymae y mae ddy dreic. yn kyfscu. A chredu awnaeth y brenhin hynny idaw. kan dywedaffi wir am y llyn kynno hynny. Ac erchi dispydu y llyn awnaeth y brenhin.

³ Pan yttod gortheyrn gortheneu ar lan y llyn yn eisted diwbeynedic. y kyudaffant ddy dreic o honaw. O rei ydoed vn wen ac arall goch. Aggedy dyneffau pop vn yv gilyd onadunt. dechreu girat ymlad awnaethant. a chreu dan oc eu handyl. Ac yna gorthlad y dreic choch ac chymell hyt ar eithauoed y llyn. A doluryaw aoruc hitheu allidyaw yn vaer. Achymell y dreic wen drachefyn. Ac val ydoed y dreigeu yn ymlad yny wed honno. yd erchia y brenhin y vyrddin dywedut beth a arwyddocaei hynny. yny lle sef awnaeth ynteu gochynnu y yipryt gan oylaw

chaffel y llyn. yna y dywaot myrddin eilweith orth y dewinyon. dywedoch toyllwyr bratoyr anhyeddyr kelwydaew. peth yfyd dan y llyn. Ac yna tewi awnaethant megys kyt bydynt uut. B.

A goedy y dispydu y llyn. y mein megys y dywaot myrddin agabat. ar dreigeu yn kyfscu yndunt. Ac am pop peth o hynny: enryued doethineb myrddin awnaei y brenhin. A phaeb ar a oed gyt ac ef yn credu bot dywaowl gyfoeth a goybot a doethineb yndaw. B.

adywedut gwaer hi y dreic coch kans y haball yfyd yn bryfflaw. y gogoueu hi a achub y dreic wen yr hon a arwyddocaa y faeflon. a hodeist. y dreic coch arwyddocaa kenedyl y bryttanyeit. yr hon agywarfegir ygan y dreic wen. orth hynny y mynyded awastateir mal y glyneu. Ac auonoed y glyneu alithrant owaet. Poyll y griffonogyaeth adileir. a choymp yr egloyffeu a ymdewynic. yny diwed y ran uwaa y gywarfagedic. Ac dywelder yr efronyon y gorthynebir. kanys baed kyrnyo aryd kanborthoy. A mynygleu yr efronyon a fathyr dan y drayt. ynyfled yr eigaen adaryflygant

agori y gift vaen ac odyuo y codes y ddy draic un wen ac un goch a dechras ymlad yn groylon a orugant ac yn y lle y gyrod yr un wen y draic coch y ganol y llynn ac vedy dolyrio or un goch y gyrod hithau yr un ven drycheffu y ganol y

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac vedy darfot i Verdyn draethu y broffwydoliaeth. ryfed oed gan baob

adarystyfant idao. A goladoed freinc auedhaet. Go rufein a ofynhaa popyl yd anrydedir. Ae weithredoed a vyd boyt yr ac datgano. Wheych goedy ef aymlynant y teyrnwyalen. A goedy cynteu y kyuyt pryf o germania. y morael vleid adrycheif honno. yr hon agytymdeithocaha koyneu yr affric. y creuyd a dileir eilweith. A symuded-ygaeth yr eisteduaeu penhaf a uyd Teiligdaot lundein a adurnoccaa kaer geint. A bugeil kaer efræc a vynyha llydao. Mynyo a wiskir o vantell kaer llion. Aphregethwyr iwerdon auyd mut o achæc y mab yn tyfu yg kallon y vam. Ef adao glæc gvaet. a girat newyn alioha y rei marvaol. Pan delhont y petheu hynny. y doluria y dreic coch. Ac yny bo lliethredic llafur y grymhaa. yna y bryffa dreidi y dreic wen. Ac adeiladeu au y garden a diwreidir. Seith dygaedyr teyrnwyalen: a ledir. Ac vn onadunt a nyd fant. Diruær poen a uyd yr dynnyon. yny atneher y rei eiffywedic. awna y petheu kyn hynny a wisc gor enydaol. Athroy laweroed o amseroed ar varch ufydaol y geido llundein. Odyna yd ymchoel y dreic coch yny priodolyon deuodeu. ac yndi chun y llafyrya y dywalhau. orth hynny y dæc dial ar holl gyfoethæc. kans pop tir a teyll y amaeth. marwolaeth a gribdeila y popyl. yr holl genedloed a diffroytha. a gvedillon a adayar ant en genedlic dayar. Ac aheant gradeu estronaol. y brenhin bendigeit a darpar llyges. ac yneud y deudec y reg y goynuydedigyon y rifir. yna y byd tuan adawat y teyrnas Ac ytlaneu yr ydeu a ymhoelant yn an-froythlaen. eilweith y kyfyt y dreic wen. a mærch germania a wahaod. Eilweith y llenwir an gradeu ni o estronaol hat:

ac yn eithauoed yllyn y goarha y dreic coch. Teruyn goffodedic yffyd idi. yr hon ny eill mynet drostæc. Dec mlyned a deu vgeint a chant y byd yn anwaft-adroyd. a daryfytgddigaeth. trychant hagen y gorffwys. yna y kyuyt gogledwynt yny erbyn. ar blodeu a greaod y deheuwynt a gribdeila. yna yd eurir y temleu. ny orffoys hagen llundein y cledyuau. Breid uyd o cheiff pryf germania y ogoueu. kans dial y vrat adao yny erbyn. orth y diwed y grymha bychydic. Degem flandras hagen ae llesteirha. kans popyl adao yny erbyn y myon pren a pheiffæc henru amdanadunt a gymer dial oe dywalder ef ac enwired. Ef a atverir yr hendiohyllodion y preffoyluæc. Achoymp yr efronryon aymdawynic. hat y dreic wen a eillir oe an gradeu ni. Agvedillon y genedyl a degemir. Gred tragoysdaol geithiwet a dyborthant. Ac eu mam a archollant o geibeu ac ereidyr. yna y dyneiffa y drygeu. or rei y dareffog y neill y faeth kyghoruunt. yllall agen a ymchoel dan wafæc y env. Odyna y dyneiffa lleo y wiryoned. Ar vreinat yr hon yd ergrynant tyroed ffreinc. Ac ynyfolyon y dreigeu. yn dydyeu honno yd ymchoelir. eur or lilium ar danhaden. Ac aryant alithyr o garneu y rei a ureuont y calanustreit awiscant amreuaelon guoned. Ar abit vchaf a arodochaa y petheu o vyon. Tract y rei a gyfarchont atrychu: hedoch agafant y boystuileit. Dynyolyaeth adolurya poen. ef aholliir. furuf y gefnewit. hauber cron a uyd. ef a balla cribdeil y barcutaneit. a danhed y bleideu a bylant. Canawon y llew asymudir y morolyon pyscaet. Ac cryr honno awna ynyth ar vynyd yr auia. goyneb a gocha oe mamaol waet. Athy cornius alad ywhebroder.

llyn. Ac yna y gofynnod Gortheyrn y Vyrddin beth arwydocae hyny. Ac y dyvat ynte goai hi y draic coch cans y hafloed yfyd yn bryffio a gogofau a achyb y draic vewn yr hon arwydoca y faefon ar draic coch arwydoca y Bryttaniait yr hon a orchvygir gan y ven. Am hyny y mynydoed a vastattair val y glynnau ac avonyd y glynnoed a lithrant o waed. Ac yna y gofynnod Gortheyrn y Vyrddin

BRUT G. AB ARTHUR.

vaint oed synoyr y mab. Sef y gofynnaod y brenhin i Verdyn: pa agheu ae

ywhebroder. onoffolyon dragreu y goyllycha yr ynys. yna y gelwir paob ar pop peth. y plant alauuryant chedec ar oruchelder. canmael pethau newyd hagen a dyrcheuir. yr auo goar yd argoedir o enwired hyny wisco ef y tat. wrth hynny yd esbyn y mynyded y roymedic o danhed baed coet a gwascoet y pensfestinyawc. llydao avna yr alban. Ac yny bo kyt alwedec y ystlyffeu. yllauurya ydineu gwaet. y genoed honno y rodur froyn yr hon awneir yn arfet llydao. Eryr torr y gygreir a eurha honno. Ac yny trydyd nyth y llawenhai. yna y deffry y kanaon aaruthrant. Ac yny boynt adaedigyon y lloynau o vyva muroed y kerhyt yd hehir. Ac. na uyt bychan awnant or ae gorthoynepo. A thaot y teiro a trechant. mynygleu y rei vrefont a wrthcrymant o gadoyneu. Abenyon amferoed a atnewydant. Odyna or kyutaf yr pedwryd. Or pedweryd yr trydyd. or trydyd yr eil y troir y vaot ynyr qlao. y chwechet adiweida muroed iwerdon. A lloynau a sumyt yn wastatwyd. amryual ynuo ranneu adoc yn vn. Ac ym pen y lleo y coronheir. y dechreu a dareffog y whibiander. diheuhyt y diwed hagen a cheta ar oruchelyon. kans atnewydaha eisteduaeu y goynuedidigyon troi y goladoed. Ac aleha bugelyd yny lleoed goedus. Doy kaer awisc o doyuantell. ae verynolyon rodyon aryd ywerydon. Odyna y gobryn canmael yr holl gyuoethawc. Ac y rog y rei goynuededigyon a kyfleheir. O honno y kertha hur aerchyrnyha pop peth. yr hon a ymdwyynic yn goymp y priat gemedyl. Troi honno y kyll standys y doynys. Ac oe hen teilyg-

taot yd yspeilir. Odyn ymchoelant ykiedatwyd yr ynys. kans aball yr estraon genedyl adoyrhaa. yr hen goyn y ar varch goely yn diheu a troffa auon perydon. Ac agoyalen wen a ueffur melin arnei. katealadyr a cilo kynau. ar alban a doc yny getymdeithas. yna y byd aerua geneloed. yna lithrant owaet. yna y llawenhant mynyded llydao. Ac or teyrnwyalen y coronheir y bryttanyeit. yna y llenwir kymry o lewenyd. Achedernyt kernyo a irhaa. O eno brutus yd enwir yr ynys. Ac erni yr estryonon a aballa. O gynan y kerda baed ymladgar yr hon alymhaa blaenwed y danhed o vyon lloynau freinc. kans trecha pop kedernyt moyaf. yr rei lliaf hagen y ryd amdiffyn. hono aoffynhaant yr auia ar affrica. kans ruthur y redeo ef a yftyn y eithauoed yr ysfaen. y honno y dynefa boch y ferschaol gastell. abaraf aryant idae. achyrn eur. yr hon achwyth oe freneu y veint oybren. yny tywyllao oyneb yr holl ynys. hedoch auyd yny amfer ef. Ac o froythlonder y tywarchen yd ymlaant yr yteu. Agoraged yn eu kereddyant auydant nadred. a phop cam udunt a lenwir o syberoyt. yna yd atnewydir lluesteu godineb. Ac ny orffowysant saethu kybydyath o vrathu. ffynaw cilweith alenwir owaet. a deu vrenhin awnant ornest am y llewes o ryt y vagyl. Pop goeryt agynheuda. A dynolyaeth ny pheit a godineb. pop peth o hyn teir oes ae goyl. hyny datgwydier y brenhined cladedic ygkaer lundein. Eilweith yd ymchoel newyn a marwolyaeth y popyl. Ac odiffeithoch y keryd ydoluryan y kiedatwyd. Odyna y dag baed ygyfnewit. yr hon acile

pa ryo angau ai dygai ev. ac y dyvat ynte gochel di dan maibion Gyffennin cans
ynær y maent yn lledy hōylau ar draeth y mor Llydæ y dyfot ty ac ynys
Brydain y orefsgyn y cyfoeth y gan y Saxsoniait ac yn gyntav y llofcant hwy dy
mewn twr cerric cans ty di oth dōyll ath yftryo a vradychaist y tat hōynt ai bravt

BRUT G. AB ARTHUR.

dygai ef¹. Gochel di eb ef. dan meibyon cōstenin. kany y maent yr aor hon yn

aeilo y kenueihoed ar eu kolledigyon
porucyd. y vron ef a uyd hōyt yr rei
awlychant goywn weufoed y dynyon.
Odyna ar tōr llundein y creir pren a
their keing arnaw. yr hōn atywylla
vyneb yr holl ynys olet y deil. Yn
erbyn hōno y kyuyt goynt y dōyrein.
Ac oe enwir whythat ef y gribdeila
ytryded geig. y dōy hagen atrigyo : a
achubant le y diwreidedic. hyny diewo
y neill y llall o amylder y deil. Odyna
hagen y kymr vn lle y dōy. Ac
adar yteyrnafoed eithaf a gynheil. y
wlatolygon adar ybyt argyweidaōdyr.
kans o ofynt y wascaot y collant eu
plant. yhōno y dyneffa asfen enwired.
buan ygeitheug. llefc hagen yn erbyn
cribdeil y bleideu. yny dydyeu hōno
y llofcant y deri yny lloey. Ac yg
heigey y lloey y genir y mes. Mor
hafren troy seith drōys y ret. Ac auon
cyfc troy seith mis a gamerwa. Pyscaot
hōno auydant verō o wres. Ac ona-
dunt y creir nadred. yna yd oerhaa
yneint badom. Ac dyffred iachōyaōdyl
auagant agheu. llundein agōyn agheu
ygein mil. Ac auon temys asymudir
yn waet. y kyflogōyr a elwir ar neith-
ōryeu. Ac eu lleueni aglywir ymynynd
mynheu.

Teir fynavn agyuyt ogaer wynt.
ffrydyen y rei hynny ahollant y dayar
yn teir ran. yneb a yffo o vn o nadunt :
o hir tuched yd aruera. Ac ny ōrth-
rymir o glenytrac llav. Ac yffo or cil :
o aniffegedic newyn yd aballa. Ac
yny cyneb ybyd aruthred a glassed.
Ac yffo or tryded : o deiffyuyt agheu
yd aballa. Ac ny thric ygorff ymed :
y rei aynhont gochel y veint tymhestyl
hōno. A lafuryant oe dirgelu o am-

ryualyon godedigaetheu. ōrth hynny
beth bynhac adottor arnadunt : furuf
corff arall agymr arnaw. kans dayar yn
vein. mein yn pren. pren yn lludō.
lludō yn dōfyr o bōrir yarnav a ymchoel
yn plēm. yn hynny y dyrcheuir mor-
vyn or lloey lloeyt. y rodi medeginyaeth
o hynny. Goedy profho hōno pop
keluydyt. oe hanadyl ehun y fycha
yfynhōneu argyweidaōdyr. Odyna yn
ydymiachao hitheu o iachōydael vedyg-
lyn. ykymr yny deheu lōyn kelydon.
Ac ny asfeu hagen muroed llundein.
Pyle bynhac y kertho hitheu : camen
brōnfanael awna. y rei avygant o deu
dyblyg flam. y moc hōno a gyffry goyr
rodōm. Ac auyd hōyt y rei dan y mor.
O trueimon dagreuoed y llithyr hitheu.
Ac o aruthur diaspat y lleino yr ynys.
hōno alad y carv dec geig. y pedōar
onadunt a arwedant corōneu eur. y
chwech ereill a ymchoelir yn kyrn buf-
fleit. y rei y gyffroant teir ynys prydein
oe eu hyscymyn sein. yna y fychir lloey
danet. Ac yn dynaōl lef gan ymtori y
llefha. Dyneffa gymry a goafc kyrnyō
ōrth dy yfllys. A dywed y gaer wynt.
y dayar ath lonc. Symut cistdua yr
lle y discyn y llogeu. Ac ymlynent yr
aelodeu ereill y pen. kans dyd a vryffya.
yn yr hōn yd aballant y rei anudonyl
am eu pechodeu. Gōyder y goylan a
argōedaha. ac ymryuaelder y rei hynny.
Goac yr anudonyl genedyd. kans kaer
ardyrchav a syrth oe achav. Ac vn
odeu auyd. Draenavc gōrthbrōm o aual-
en a adeilha hōno o newyd. ōrth
atogieu y rei hynny yd ehedant adar
amryualyon lōyneu. fford diruav auyd
yr llys. Ac owechant tōr y kedernheir.
ōrth hynny y kyghoruyha llundein.

Ac

ac a wahodaist y faeffon yr ynys hon er caiffio nerth gantynt ac y mae hyny yn annerth y ti hediw cans dau angau yssyd yth dilin di. Un yw y ffaeffon yssyd yn gorefgyn arnad ti. Ac y voru y daw Emrys ac Ythr maibion Gyslenin a daydengmil o varchogion arvoc gantynt ac hwynt a gochant wynebau y

BRUT G. AB ARTHUR.

lledu hoylieu ar draeth llydau. yn dyvat i enys Prydein i lad faeffon. ac ae

Ac mured a achwannecca yn tri dyblyc. Temys ae cylchyna o pop parth. A chwedleu ygweithret honno agerdant tros vynheu. yndi ycu y draenave y aualeu. a goneuthur fford idau dan y dayar. yn yr amfer honno y dywedant y mein. ar mor y kerdir drostau y freinc. agyfygir ym byrr yspeit. y am y deylan yd ymglywant ydynyon. Achedernyt yr ynys aheyheir yna y damllywychant dirgeledigvaeth y moroed. A freinc rac ofyn a ergryna. Odyna y kerdaderyn o leyn y kal-dyr. yr hon agylchyna yr ynys dey vlyned. O noilaol leucin y geilo yr adar. Aphop kenedyl yderyn agetyndeithocca idi. yndiwyll y rei marwael y ruthraunt. Aholi graen yr yt alyncant. Odyna ydau newyn yr popyl. yn ol ynewyn : girat agheu. Pan orffowyll y vciunt aghymerth hono : y kych yr yscymun ederyn hono glyn galabes. Odyna yd ymdyrcheif y vynydd. ym pen honno y planha dar. Ac nny cheigheu ygonu ynyth. Tri oy adeidy nny nyth. or rei ybyd llewynaoc. a bleid. ac arth. y llewynaoc alenc y vam. Ac ynteu aarwed pen aſen arnau. orth hynny nnybo kymyredic yr aghyghyl yd aruthra y vrodyr. Ac y ffy byt yn flandrys. Agvedy kyffroont cynteu y baed yscithraoc. yd ymchoelant o vrodey ywnyth. dadleu. ar lleyn- aoc. pan el ynteu yr dadleu : yd ymwna yn varu. Ac encired ybaed agyffroha. nny lle ykych ynteu y gel- ein. A phan del vch y pen. ywyth nny cyneb ae lygeit. Sef awna yllcyn- aoc heb ebryuegu ynotaedic vrar. Tem- higau y troet aſten ae diwreidaſ oll oe gorff. yd yſclſ ynteu y cluſt deheu yr lleynave ae loſcorn gan neidaſ drae- geuyn. Ag yg gogoue y mynyd yd ymdirgelha. orth hynny ybaed toylledic

M m

ageis y bleid ar arth y eturyt idau y golledigyon aelodeu. y rei goedy elhont yn dadleu a adawant deu traet achluſt alloſcorn. Ac orei hynny. goneuthur aelodeu hoch idau. Dareffog awna ynteu y hynny. Ac arhos y edewit. yn hynny y diſcyn yllwynaoc or mynyd. Ac yd ymritha yn vleid. Amynet y gyffroch awna ar baed. Ac yn yſtrywys ylyncu yn gobyl. Odyna yd ymritha yn vaed. A megys heb aelodeu y derhy y vrodyr. Ac eiſſoes goedy delhont. o deiffyuynt deint y llad. Ac o pen y lleo y coronheir. yn dydyeu hono y genir ſarff a ymdywynnic y agheu y rei marwael. Ohyt ef ykyl- chyna llundein. Ac el heibaſ alwnc. yr ych mynydaſ agymer pen bleid. ae danbed awynhaa yg werth mor haſſren. Ef a gytymdeitha idau kenueinoed yr alban achymry. yr rei a ſychaut auon temys gan y lyuet. yr aſſen a cilo boch hir y varyſ. ae furyſ a ſymut. y llonhau awna ymnydaſ : nny bo galwedie y bleid. y taru a aſſoda y gym yndunt. Goedy y madeuho hagen y dywalder. y llenc eu kic ac eu heſcyrn. Ac ym pen oryan y lloſcir. Goirychoyn y gynnen : aſamudir yn eleirch. y rei anouyant nny ſychdir megys yn yr auon. y pyſcaſt alyncant y pyſcaſt. Ar dynyon y. l. y dynyon. orth heneint y rei dan vor awneir yn lleuffer. Ac cynteu a lunyant bredycheu dan y mor. y llogeu aſodant ac aryant nyt bychan a gynnullant. Eilweith yret auon temys. Ac nny beynt alwedigyon auonoed eithr teruyn ychanau y kertha. y kaeroed neilaſ agud. Ar mynydd y ar ſford a diſtryo. orth hynny yrodir ffynhau idau laon o vrar ac enwired. Ohouno y genir lladauen aeilo a gcyndyt ar ymladeu. kedernyt yllwynu. A gyt- unna.

saeflon oi gwaed y hun ac wedy llad Hainffieſtr y coronir Emrys ac y gwledycha y gwladod ac adnewda yr eglwyſſi ac nydiwed a gwenwyn y lledir ef. Ac ni ol ynte y coronir Ythyr y vrawd ynte ac a gwenwyn hefyd y

BRUT. G. AB. ARTHUR.

goreſcynant oll, Ac yn gyntaf hŷpant ath loſcant ti meon tor. kanyſ tydi oth

unnha. Ac o elechſu y deheuwyſ yd ymladant. Bran a chetta ygyt ar barcutanot, Achorfforoed y rei lladedic alonc. A muroed kaerloyo y gena y ben y nyth. Ac yny nyth y creir aſſen. honno auag ſarf maluarn. Ac yn llawer o wredychu y kyffroha. yn ybo kymeredic y teyrnwyalen : yd eſcyn goruchelder. Ac o aruthyr ſein yd aruthra y wlat. yny dydyeu y ſeinant y mynyded. Ac y dyſſeilir y kymhyd. eu oc eu loyneu. kans daw prŷ tanael ynanadyl : yr hen alyc ygyd yny bo gorthladedic y golybwr Ohono y kerdant ſeith ychen kyruedic o penneu bycheu. O dryc wynt eu froeneu ylygrant y goraged. Ac ygyant yn priat udunt. Ny oybyd y tat y priat vab. kans o deuot anueileit y rewydant. orth hynny y daw kaer enwired : yr hen a aruthra paeb o lynder y lygeit. yn erbyn honno ykyuyt dreic kaer wyragon. A honno auydyla ydyſtrye. Gedy ybo orneſt trydunt y goruydir y y dreic. Ac o enwired y budugaol y kywarſegir. kans eſcynnu y dreic awna. Ac yny bo diodedic y wiſc. yd eſted ar y geſyn yn noeth. y dreic ac dec ynteu ar oruchelder. yny bo atgymeredic y loſcwrn ; ac maed yn noeth. Eilweith yny atgymeredic y grym. y kaer honno ac kywarſagha achledyſ. yny diwed ef a blygir y ſarff dan yloſcwrn. Ar gwencinic a aballa. yn hol honno. ydau baed tutneis : ac o greulaen ſeybur ykywarſagha y bobyl. kaer loyſ adyrcheif lleo : yr hen a aſonyda o amryuayon ymladen. Honno aſathyr dan y traet. ac o agoredigyon achyruaneu yharuthra. yny diwed ykywaethila ylleo. Ach ſpen abonhedigyon a eſcyn. Odyna y daw taro yr amryſſon. A lleo a ſeren ee troet deheu. honno a erthlad troy leu dicio y teyrnas. y gyn hagen atyrr muroed kaer exon.

llewynaeſ kaer dubal a adeila y lleo. Ac ae treutha oll ae danhed. Neidyſ kaer lincol a damgylchyna yllewynaeſ. Ac kyndrycholder ylaweryon a nadred atyſtir o aruthyr whibanat. Odyna ydymladant y dreigeu. Ar neill a vrio y llall. yr edeinaeſ y gywarſaga yr hon heb adaned. Ac gwencynic ewined aweiſc yny genoed. Ereill adeuant yr ymlad ; Ac arall alad honno. y pymet a neſſa yr lladedigyon. Ar neill o agheuoed amryual a vrio. Odyna yd eſcyn keſen vn achledyſ. Ac y goahan y pen ywrth y gorff. yny bo diogedio ywiſc : ydeſcyn arall ae deheu. ac ae bore ar aſſa. honno a orchyſſa y noeth pryt na allei dim yn wiſcedic. ylleill aboenha y ar eu geſyn. Ac yg cryuder y teyrnas ykymhell. Teir pypm ran adoc yn vn. Ac ehun auyd argleyd ar y pobyl. kaer a echtywynnycca o vyon lie. Ac pobyl wen anlodeuha. Tegychu adiweida y tywyſſogyon a daryſtygedigyon a kynnyda y annueileit mor. yna y dŷrhaa y lleo. kydedic o dynael greu. dan honno ydodir iachvyaodyl yn yt. yr hen tra lauuryho y brvt : y gywarſegir o gan honno. y rei hynny ahedycha kerbyt kaer eſraec. yr hen adyweit : eſcynet y kerbyt. yny bo gorthladedic argloyd. yno vo noeth y cledyſ : ygygyuedu y dŷyreir. Ac oleu y oſyneu alcino owaet. Odyna y byd pyſcaet yny mor. yr hen atalwedic o chibanat neidyſ agyttya ac ef. Odyna y genir tritharo echnewynedic y rei a ymchoelir ywyd gedy eu treulhont eu porueyd. yn gyntaf a arwed ffrowyll goencynic. Ac y erth y ganedic wedy ef y troſſa y geuyn. Dryſſy ffrowyll ygyntao alafuryant cynteu. A ygan yr eithaf ydagreiffyſ. ymchoelut pop eilwers eu hŷnebeu hyny vryant dychymic whertbin y honno y dyneſſa diwyllaodyr yr alban. yr hen yd ymdywynic

lledir ef o ystry y saeffon a baed Cerniw a dial hyny oll¹. Ac ni by hoy nâ
thrannoeth yny dayth maibion Gyftennin y dir lloegr a fan vy honnait y dyfot y

BRUT G. AB ARTHUR.

doyll a vradychaod y tat at bravt. Ac a wahodeist Heyngeft yma yr lles yt. Ac

dywynnit yfang traegesyfyn. honno a
orffowys o ymdiwylat y dayar orth
ymechtywynnu or ydyeu. allafuryao
awna yfarff y ellog greenyn val na chefit
llysyen yn yr hydeu. O agheuolyn a
peris y diffyc y popyl. A muroed y
keyryd a diffeithir. kaer loy arodir y
vedeginyaeth. yr hon agyfragaot merch
vaeth y neb a ffrowylla. kans mantais
medeginyaeth a arwed. ar ynys ar vyrdar
a atnewydir. Odyna deu amlynant y
teyrnwyalen. yr rei y goascaroys y dreic
cornao. Odyna y daw arall yn hay yd.
Ac marchocca farff a ehetto. ynybo
noeth y gefyn. Ac ogyll eu lofgorn y
kyffry y moroed. Oe lef ef y kyffroant
ofyn eillweith. O symudigyon aeruacu
y darystog echoyr. Dywalder hagen
ancueftl mor aracryma. Odyna y daw
neb vn yntinpan athelyr. Ac a gler-
haa dywalder y lleo. orth hynny yd
hedychant genedloed y teyrnas. ar lleo
ar vantaol y galwant. yny gyfcedic
eistedua y llauurya y dyrchacl. y doylao
hagen a ystyn ar yr alban. orth hynny y
tristaant kymhydeu y gogleid. a drysseu
y temleu aagori. y serrnael uleid aheb-
rog toruoed. Ac oachacs ef: kernyo
aroyrn. y henn ygorthecynepa marcharc
ynny kerbyt. yr hon asymut ypobyl yn
vaed coet. orth hynny yd anreitha y
kymhydeu. Ac ygeatlaot hafren y
fyrthyr y pen. Dyn a damblygir y gau
leo. byo alluchadeu eue a dalla y rei a
edrychont. yr aryant awynha yny gylch.
Ac amryualyon pressureu aulinha. yny
bo troffedeic ygoin y medwant y rei
marwaol. ynybo ybryuygedic y nef. y

edrychant ar ydayar. y syr adeg ygan-
tunt eu drych. Ar gnotaedic rydec
awascarant. yny dirly ou had yrei
hynny: ylloscant yr ydyeu. A golyber
ykyfragydied aneckeur. y gored arkagen
aymchoelant ycheyn. A newydder yg-
oethret auyd anryvedavt. Echtyo-
ynnedigroyd mercurius awanha. Ac
aruthred uyd yr neb ae hedrycho.
Stalbon asymut taryan arcadio. Pen-
festyn mars aelo venus. Penfestyn mars
awna goascaot. Kyndared mercurius
agyrycha y reymynau. Orion hayarnaol
asymut y gledyf. y mor a vlinha
yr oybyr. Jubin a gyrycha y gauhataed-
igyon loybrey. A venus a edeu y
goffodedigyon letyeu. Kyghoruyr sad-
ora feren a dygoyd. Ac o grem gryman
yllad y rei marvaol. Deu whech y rif
ty y syr a gyn kerdet. y letywyr.
Gemini aebryuygant eu gnotaedigyon
damgylchynau. Ar kelorn a alwant
yrffynhoney. Mantao y punt a dobynna
yg kam. hyny dotto y maharen ygym-
yon gyrm ydanao. lloferrn y farff a
greha lluchedenen. Ar cranc a am-
rysson ar heul. y wryr a escyn keuyn y
seythyd. athywyllu awnant goerynolyda
vlodeuoed. Redec y lleuat agynhyrwa
zodiacum. Ac yg crynuan ydymtorant
peliades. Nyt ymchoel neb o wasah-
aeth ianus: namyn yny bo kayat y
dros. yr ymgelant y gogoueu adrianus.
yndyrnaot y paladyr y kyquadant y
moroed. Alludu y rei hen a atnewyda.
y goynhoed a ymtorant o nat chwyth
draeth. Ac awnant sein y rog y syr.
B.

¹ Ac yna goedy daruot y vyrdin
traethuoranolun profydydolyaeth hyuny.
ryuedu awnaeth parb yn uawr or ae
goarandassei meint gordysynder ylyn-
oyr ae doethineb. Ac yn vey no neb.
moli aoruc gertheyrn gordysynder y-

synhoer ae oybot ae doethinab kany
chlyssei ef yny oes ac nas goelfei
adywettei y ryd doethinab honno. ac
orth hynny erchi aoruc y vyrdin menegi
idao y diwed ae dyucci os goypei. B.

dir ymgynyllod yr holl Vryttaniait a dyfot y orhau y Emrys ac ynte a cisgod y goron ac a gyfegreŷt yn vrenin 3. Ac yna ymgynghores Emrys ai wyr pa-un

BRUT G. AB ARTHUR.

y mae hynny yn amhorth yt. kany's deu agheu ŷyd yt ogyvadao. un yŷ y Saecŷon ŷy yn goreŷcyn arnad Ac Emrys ac Uthyr a doant y draeth Toynus yvore yr tir. Ac cynt a gochant cynebeu y Saecŷon ou geaet. Ac vedy llader Hengeŷtyr e coronir Emrys. hennŷ a atnewyda er egleyŷeu. ac a gŷoenŷyn e lledir ef. Ac yny ol y coronir Uthyr. ac a gŷoenŷyn y lledir hennŷ. o doyll y Saecŷon. Ac yn ol hennŷ y daŷ Baed Kernŷ. yr hcn ae llenk cynt oll 1.

Ac ny bu heŷy noc hyt trannoeth onŷy doeth Uthyr ae Emrys ir tir. a deg myl o varchogyon aruaec 2. Ac ymgynnullao a oruc y Brytanyeid oll attunt. a gerhau i Emrys Ac yna y kymertth Emrys y goron. ac y kavas yny gyghor vynet am ben Gortheyrn tua Chymru. Ac vedy y dyvot hyt yn Erging. kyrchu caŷtell Gronwy. ar ben mynyd Denarch. ar lan Gŷy. avon a daŷ o vynyd Klorach. kany's hyt yno ffoaŷŷei Gortheyrn. Yna doyn argŷ a orugant idao llad eu tat ae braot. a doyn Saecŷon ohonaŷ yr tyr. ac orth hynny eb ef. wyrda ymledŷch yn diecŷiriaec ar kaŷtell ackŷ. Ac yn diannot roi tan a orugant yg kylch y kaŷtell. a lloŷki a oed yndaŷ o da a dynyon. Ac y llas Gortheyrn ac y lloŷced 3. Aphan gŷcleu

1 Ac yna ydywaet myrdin. ffo heb ef rac tan meibyon cuŷtennin os gelly. kans yr aŷr hon y maent y paratoi eu llogeu. y maent yn ymadaŷ yr aŷr hon athbraeth llydaŷ. yr aŷr hon y maent yn lledu eu hoyleu ar ymor yn kyrchu y ynŷ prydein. ymgyrchu awnant a chenedyl ŷaecŷon. cynt awereŷcyuant y pobyl yŷcymun. c eiŷŷoes yn gynt no dim obynny cynt ath loŷcant ti y myŷon tŷr. kans oth drec ti y bredycheiŷt eu tat ŷy. Ac y gohodeiŷt kenedyl ŷaecŷon yr ynŷ yr keiŷŷao nerth y gantuut. Ac ŷynteu adoethant yn poen itti. kans deu agheu yŷyd yth ogyvadaŷ. Ac nyt haed yt cybot py vn gyntaf a ochely onadunt. kans or neill parth it y mae y ŷaecŷon yn goereŷcin dy gyuoeth. Ac

2 Aphan yttoed ydyd trannoeth yn golehau: y doeth emreŷs wledic. ac vthur pen dragon a deg mil o varch-

3 Ac yna pan glyŷŷpŷyt y chcedel heno yn honneit ymgynnullao awnaeth y brytanyeit o pop lle oc yd oydynt waŷcaredic. A dyuot yn toruoed gan

yn llauryaŷ y geiŷŷao dy agheu. Ac or parth arall y mae y deu vroder emreŷs wledic. ac uthur pen dragon y llauryaŷ y geiŷŷao dial agheu eu tat arnat. Ac orth hynny keiŷ le y ffo. os gelly. kans anory y deuaut y traeth tŷtneis yr tir. cynt a gochant cynebeu y ŷaecŷon oc eu geaet. Agvedy y llader hengyŷt: y coronheir emreŷs wledic. Emreŷs ahedycha y goladoed. Ac atnewydha yr egleyŷŷeu. Ac or diwed y lledir agŷoenŷyn. Ac yny ol ynteu y coronheir vthur pen dreic y vraet. Ac eiŷŷoes a gŷeenŷyn ybyrrheir y diwed ynteu. kymeint a hynny vyd brat dy ŷaecŷon ti. y rei hynny baed kernŷ ae llŷuc. Seŷ oed hennŷ Arthur. B.

ogyon aruaec olydaŷ gantuut y tir ynŷ prydein. Tref yn tadoed ni. B.

diruaŷr lewenyd o glybot dyuot eu kŷetaetwyr attadunt. A gwed: dynot paeb ygŷt or yŷcolheigyŷon ar llygyŷon. kyŷŷegru emreŷs awnaethant yn vren-
hia

gyntav a gyrthai ai Gortheyrn air faefon. Sev y cafas yn y gynghor dyfot y Gymry a chyrchu castell Groncy cans yno y foaffai Wrtheyrn. Sev oed hyny yn Ergin ar lan Gwy. a dyfot yno a oruc Emrys a lly maer ganto a deyn ar gof a vnathoed Wrtheyrn idau ev o gamau a dyoedyt orth y wyrda. ha wyrda y gwr hon a beris lad vynhat i am braot a deyn y faefon peganiuit bradwyr yr ynys hon am hyny ymladen yn wræf ar castell raco ac heb oedi roi tan a orugant o gylch yr castell a llosgi y maint oed ynto o dynion a da gida Gortheyrn. ac yna ofni a

BRUT G. AB ARTHUR.

Hengefyr llad Gortheyrn. a dewred Emrys ffo a oruc y Saeffon or tu hant y Hemyr. ac ymgadarnhau. yno¹. Yna yr aeth Emrys ar y hol ac y bu drw

hin. Ac yn heroyd eu kynheuact gerhau idau. Ac mal yd oed parb yn annoc mynet am bea y faefon. Sef aoruc enareis annot hyany hyny darffei idau yn gyntaf gaffael gortheyrn. kans kymeint oed y lit o achas y brat a rywnathoed wrtheyrn yw tat ef. Ac nat oed well gantaw wneuthur dim or awnelei no phedyaw ony chaffei yn gyntaf dial y lit ar wrtheyrn. Ac orth hynny ymchoelut a oruc parth ac ymleu kymry Achyrchu kastell goronoy y lle yffoaffei ortheyrn idau y geisfaw diogelch. Sef lle yd oed hennoyrgig ar lan goy auon ymynydd clorach. A chedy dyuot emreis hyt yno coffau awnaeth y brat awnathod wrtheyrn yw tat ac oract. A dywedut orth eidol iarell caer loye. Edrychti tywyfaw bonhedie yn graf adeiladeu y kaer ar kastell. Ac atybygy ti a allant hoy diffryt gortheyrn racgoffi megys nachaffvyf gudyaw blaenllymder vyg cledyf yndaw. kan haedvys ef agheu megys y gvdofti. Kans yn gyntaf ybredyches ef ey tat i. y gor a rythacs y wlat. ac ynteu ygan ormes yffichteit. Achvedy

¹ A goedy clybot or faefon hynny ofynhau awnaethont. kan cloyilynt nat oed neb a allei ymerbyneit ac emreis na gortheynebu idau. Ac ygyt abymny hael oed am rodyon. Agastat meon dyoyaef wafanaeth a hynacs ym pop peth. A thros pen pop peth karu gwirioned a chaffau celkyd. kadarn oed a deyr ar y troet. a chadarnach ar varch. Doeth oed yn tywyfaw llu ac yny llywyaw. A hyt tra yttoed yn llywawdyr

hynny ybredyches constans vy mratt. Ac or diwed goedy y vot ehun yn vrenhin ydud estraon genedyl faefon paganyeit. y geisfaw distroy y kietaotwyr. Ac y tybygyti yvot yn cado fydlonder y mineu. Ac ciffoes heb ef megys y canhadaed duw neu ryfyrtheys ehun yny magyl a raneys y rei gwiryon. kans pan cybu y faefon y enwired ef. cynt ne byrryassant ef oe vrenhin-yaeth. yr hyn nyt reit y neb y goynaw. kans euo yn yscymun. a wahodes pobyl yscymun artaw. Ac a duc tref eu tateu rac y dylyedogyon. Ef a anreithes y wlat froythlaon. Ac y distroyawd yr egleysteu ar grifynogaeth or mor y gilyd hayach. Ac orth hynny y kietaotwyr dylvedaoc dielch araw yn wræf troy yr hon y caffoch y fael drw hon. Ac odyna ymhoelon yn harueu yn an gelynyon. Arythaon ygelat ygan en gormes. Ac yn diannot dechreu ymlad ar kastell troy pop kelydyt. A goedy na dygrynoes udunt ey dim o hynny. Dodi tan yndaw. Ac yna y llofct y kastell a gortheyrn yndaw. B.

o ryv deuoden hyny yd chedei y glot ar hyt ynys prydein. Ac orth hynny sef aoruc y faefon mynet yn gebyl hyt y parth drao y humur. Ac yno kadarhau y kefyll ar kaeroed ar dinaffoed arnawdunt. kans y wlat honno a oed megys kedernyt y estraon genedloed pan delynt y ffichteit ar yicoyeit ar faefon ar llychlynwyr. yno y discynynt yr tir ac o gedernyt y lle hennoyd anreithynt y geladoed ac y lledynt y kietaotwyr. B.

oruc Hainffieſtr. cans ev a glyoffai nat oed yn frainc neb allai diodev Emrys heb angau a heſyt doeith a hael a thrygaroc oed ev. ſev a oruc y ſaeſſon fo hyt y tŷ arall y hymyr ac yno ymgadarnhae y drigio. A phan gogle Emrys hyny mynet a oruc. ynte ai lu yn y hol hoynt a throm vy ganto celed yr egleſſai cedy diſtrye or ſaeſſon ac adaſ a oruc o delai yn vŷe yr ailraith y parai y gwnaythyr o neoyd

BRUT G. AB ARTHUR.

ganthaſ welet yr egleſſeu cedy diſtryciav or ſaeſſon. a dywedyt yr adnewyday o doe dracheuyn 1. Yno y daeth Heyngeſt ae lu i vaes Beli. ar vedol doyn kyrch diſſoyt am ben Emrys 2. Ac ni ochelaſd Emrys y lle honno. Ac yno bydinaſ a oruc a rhoi gŷyr Llydaſ or naill tu. ae wyr ehun blith draphliith. a gwyr Dyvet gan y byſtlys. a gwyr Gwyned yn y koet garllaſ a oruc Emrys. val y galley ymlid y ſaeſſon pan ffoynt 3. Ac yn y tu arall yr oed Hengeſtyr yn annoc y wyr

1 Ac yna geedy klybot o emreis ryffo y ſaeſſon hyt yno chofnach uu ynteu gan tebygu kaffael goruot arnadunt. A geedy kynnullaſ y llu mŷaf aalloys ygaffael. kychryn a oruc paith ar gogled yn ol y ſaeſſon. A phan yttoed yn kerdet ar traſs y goladoed. Sef geelei vynt gredy eu lloſci ae anreithaſ. allad

2 Ac yna pan gicleu hengyſt vot emreis ae lu yn dyuot gaſo y lewder attaſ aoruc ac annoc y getymdeithon y ſeuyl ac y ymlad yn erael yn erbyn emreis. A dywedut nat oed gantaſ namyn deg mil o varchogyon llydaſ nydodei ynteu veſſur ar wyr yr ynys. kans mynych y goruaſſei ef vynt. Ac orth hynny yd adaſei ef y uudugolyaeth yſ getymdei-

3 Ac eiſſyoes troy nerth duſ ny ymgelaſd hynny rac emreis. ac yr hynny ny ochelaſd ef y maes eithyr pan welaſ y elynyon llunyaethu y lu awnaeth yn vedinoed. Ac yna y dodes ef teir bydin o varchogyon llydaſ gyt ac ef ehun ar neilltu ar rei ereill oll ym plith gŷyr yr ynys yny bydinoed. Ac y goſſodet gŷyr dyvet gan eu yſtlys. a gwyr gwyned ycoet keir llaſ. Sef achaaſ oed hynny os fo awnelei y ſaeſſon aml y bei wyr emreis yny herbynyait ny lle y ffoynt. Ac yna dynelaſau a oruc eidol iarll kaer loyo ar y brenhin a dywedut orthaſ. argloyd heb ef digaſn oed genyſi o hodyl kaffael vn dyd y ymgŷaruot a hengyſt a gatuyd ef a

y kietactwyr. A doluryaſ aoruc yn vaor or achaaſ honno. Ac yn vŷaf oll o achaaſ rydiſtrye yr egleſſeu hyt y dayar. Ac adaſ aoruc ynteu geneuthur yr egleſſeu o newyd oll os duſ a rodei idaſ y uudugolyaeth ual yd oed yny obeithaſ. B.

thon. kans mŷe oed y niuer noc vn y brytanyeit. Sef oed y rif deu can mil o wyr aruaſc. Agvedy daruot y hengyſt gyrru grym ac ewych yny wyr cychoyn a oruc yn erbyn emreis wledic yr lle a elwit maes beli. y wneuthur kyrch deiffŷuyt ar y brytanyeit y eu keiſſyſaſ yn ambaraſt aghŷeir. B.

ſyrthei y neill ohonom rac y gilyd tra vydem yn ymfuſt cledyſeu. kans koſ yſ genyſi y brat awnaeth ef y dyd y doethom ar ueſſur tagnouedu rom ac vynt. Ac y lladaſant ar kyllleill biryon tir vgein wyr a phedŷar can ſr heb dianc neb onyt uu a damweinŷs ym gaſſael troſſaſl ac o honno yd dymdiffereis ac ydeuthym yn vŷe yorthunt. a hyny oll o ierill a baroneit a marchogyon vrdaſl. a hyd yd oed eidol yn dywedut hynny yd oed emreis yn annoc y lu ac y dodi y holl obeith ar duſ. Ac odyſna yn leo ac y wychyr kyrchu eu gelynyon ac ymlad toſs eu gŷlat. a thref eu tateu. B.

val y byffynt orau er iocd. A phan glycas Hainffieſtr vot Emrys yn ymgais am danaw annoc y wyr a oruc i ymlad yn wræl a dyvedyt ydynt nat oed vaer gally Emrys o varchogion Llydaw ac nit oed arnynt honyte ofn y Bryttaniait cans ydoedynt daygain mil o wyr arvoc. Ac yna mynet a vnaethant yr lle a eloir maes Beli ar vedel deyn cyrch daifyvyt bradychys am bea Emrys ai lu. ac ny ymogelod Emrys hyny a bydinau y wyr a oruc a roi gwyr Llydaw ai wyr y hun blith drafflith ac hoynt a goſot a oruc ev wyr Dyfet ar y brynnau ychel gan y hyſtlys. a gwyr goynned meen coet gair y llaw megis y gellynt erbynnaſt y faeſon pa fford bynnac y delynt. ac or ty arall ydoed Hainffieſtr yn annoc y wyr ynte ac yny dyſgu. ac wedy llad llawer o bob ty y foes Hainffieſtr ai lu yr lle a eloir Caer Gynan ac Emrys ai lu yn y hemlit gan y llad val y gordivedit. A ran vaer o nadynt a diengis y gaſtell oed gair llaw yno ac yna ailcaith ymvydinau a orugant o bob part ac ymlad yn groylon ac nydived bydinoed Emrys a dylloed bydinoed y faeſon ai gaſgaru tref dyſc y gwyr pennav. Ac yna ydoed Eidol iarll Caer Loyv yn ymgais am Hainffieſtr¹. ac ymgord ac ev or dived ac ymlad yn groylon

BRUT G. AB ARTHUR.

ynteu. ac yn y dyſku. Yno y bu aerua vaer o bop tu. ac or dived yffoes Hingefſtyr ac wyr i gaer Kynan ar kaſtell. Ay ymlid a oruc Emrys. ac yno ymvydinau a llad llawer o bop tu. Or diwed gwyr Llydaw a dyllawd y Saefon troydynt. Ac yr oed Eidol iarll kaer Loyv yn ymgeifyaw a Hingefſtyr¹. Ac or dived yr ymgafant. Ac ymlad ony bu y tan oe harueu val mellſt lluchedenael ymlaen taran. Ac val y budynt velly. nychaf Gwrlas iarll Kernv ac vydin yn

¹ Ac or parth arall yd oed hengyſt yn bydinau y lu. ac ny dyleu. ac yn kerdet o vydin y gilyd yn annoc gleoder yndunt. Ac or diwed goedy eu bot yn paraot o pop parth: ymgyrchu awnaethant. Ac yny lle ellog creu a gaet yn drallact o pop parth. Ac yna yd oed emreis yn annoc y grifſynogyon. Ac or parth arall yd oed hengyſt yn annoc y paganyeit ynteu. Athra yttodynt vy velly. yd oed eidol ynteu yn ymgeis a hengyſt. Ac eiſſoes nys cauas yna. kans pan welas hengyſt y bryttanyeit yn goruot. Ar faeſon yu plygu. Sef awnaethant kymryt eu ffo. Achyachu kaer gynan. -Ac eu herlit eiſſoes aoruc emreis udunt. Aphan welas hengyſt bot emreis yny erlit. nyt aech ynteu yn kaſtell. megys y dyrparafſei. nanyyn bydinau y lu cilweith. ac ymchocint ar emreis. kan

goedyat na allei gynbal y kaſtell raddaw kyt as kyſſei. Ac orth hynny y dodes y holl obeith ac amdiſſyn yny wayo ac gledyf ac taryan. Ac yna bydinau aoruc emreis y lu o newyd. A dechreu goychyr ymlad awnaethant. Ac yna elchoyl yd ellygryt creu a gaet o pop parth. ac ybu aerua diruawer y meint. hyny gyffroei y rei byo ar lit achyn-dared. gan goynuan y rei maruawl brathedic. Ac or diwed y faeſon a oruafſynt pei nar delei vydin o varchogyon llydaw ar ofſodyſſyt ar neilltu. mal y gvnathoedit yn yr ymlad kyntaf. A phan doeth y vydin hono y pykys y faeſon. ac y kilyaſant. Ac ourcid yd ymgynnullaſant gedy hynny. Ac ymplith hynny eiſſoes yd oed eidol ac holl vryt yn ymgeiſaw a hengyſt y ymcybot ac ef. B.

a awnaethant yny velit y tan oi harvau megis mell t ymlaen taran. ac val ydoedynt velly nachaf Gerlais iarll ai vydin yn dyfot attynt ac ar hynt y gŵgaru y faefon. Sev a Eidiol o hyder hynny nainyn cymryt Hainfliestr erbyn y varv ai benfesting ai aroain hyt ynghanol y vydin y hun gan dycedyt o hyt y benn. gorthrymoch y faefon bellach achos ev a orvycyt arnynt llyma Hainfliestr yn awr¹. ac o hyny allan y foes y faefon ac y foes Octav ap Hainfliestr ar ran vyeav or llu hyt ynghaer Efrog. Ac Ofav y ceryth ynte a foes a ran arall or llu hyt ynghaer Alclyt². Ac vedy cael y vydylgoliaeth y dayth Emrys hyt ynghaer Gynau a dycedyt ychod ac ev a gafas y gaer ac yno y trigioys ev dri diau yn peri clady y calaned a ladaillit yn y rait ac y vedignaethu yr hai brathedic ac yn boro y lluded odierthtynt³. Ac yna yr aeth Emrys y gymryt y gynghor am Hainfliestr. Sev oed yn y gynghor elfog Caer-love ac Eidiol iarll y vraot. A phan velas yr elfog

BRUT G. AB ARTHUR.

dyvot attynt ac yn gŵgaru y Saeflon. Sef a oruc eidal yna y hyder hynny kymryd Heyngyft erbyn barfle y benfestynt ai doyn ym plith y vydin. a dycedyt o hyt y lef. kyarsengeoch y Saeflon. kanys kad Hingestyr¹. Yna y ffoes Octa val Heyngyft a ran vaer or llu hyt yg kaer Efrog. A Ofa y geuyndero a ran arall i gaer Aikleyt. Ac yno ymerbyn ac Emrys². Ac vedy gervot o Emrys arunt. ef a gafas y gaer. Yno y bu dridydu yn pery clady y calaned a lededyt³. Yna govyn kyghor a oruc pa beth a wnaid i Hingestyr. Ac un oy

¹ Ac eisoes or diwed val yd oed y bydinod yn ymlaeth. ac yn ymgynynu blith dia chynysc. yd ymgauas eidel a hengyft ygyt. ac ymgyuogi ar cledysu awnaethant. yna y gellit goelet deu ymlader yn ragori rac pawb. Yna y gellit y tanlychar yn eiseinao or arueu ygantunt megys myllt ymlaen taran. A hir y buant yn ymlad heb ebort pry aerifei. Ac ual ydoedynt uelly. nachaf gorleis iarll kernyo yn dyfot ar vydin yd oed yny llycyao. Ac yn gŵgaru y clynyon yn dianuot.

² Ac ar hyny gŵgaru awnaethant y faeflon. ac adav y maes yn dybryt. A ffo pach o nadunt megys y harwedei y tyghuacn. rei yr koydyd. ereill yr ketyll. ereill y eu llogeu. Ac yna yd aeth octa mab hengyft a ran ucyaf or

³ Agredy kaffel o emreis y undugolyaeth honno. yd aeth hyt yg kaer kynnau. Ac yno y bu y gŵffycys tridieu. Ac yn hyny o yfeyt yd

A phan velas eidel hynny. kymryt hengyft a oruc herwyd barfle y penfestynt ac arueru oc holl nerthoed. Ac tynau gantav hyt ym perued kedernyt y gytuarchogyon ehun. Agredy y dyuot hyt yno : gan oruchel lef y dyvot val hyn. Awyrda heb ef a eilenwis vyn damunet. kywarfsegoch y bratwyr twyllwyr. kans yn avch llaw y mae y undugolyaeth ar goruot. Pan oruuoit ar hengyft. O hyny allan boro y faeflon oc eu llad ac eu daly awnaethant hyny gaffant y undugolyaeth. B.

llu gantav hyt yg kaer eilulec. Ac offa y geuyndero a ran arall or niuer a ffoes hyt yg kaer alclut. A chadarnhau y dinastod hyny awnaethant o lawer o varchogyon aruac. Ac aruacethu eu kynhal ra emreis ar brytanyeit. B.

erchis emreis glady y goyr lladedic a geneuthur medeginyacn erth y rei brathedic. A gŵffycys y rei blin lladedic. B.

Hainffieſtr yn ſefyll gair y vron. y dyvat ha wyrda pa mynnlechwi oll rydhau Hainffieſtr mi vy hun ai lladon ev. val y gonaeth Samuel broſoyt pan velas ev Agaf vrenin Amlech yngharchar ev a beris y dorri ev yn dryllau man a dyvedyt ortho val y gonaethoſt di vaman heb vaibion y gonav innau dy vam dithau heb vab. Ac yna y dayth Eidiol a Hainffieſtr y ben bryn ychel yn emyl caſtell ac yno y llas y ben ev a gonaythyr cri maor yvch y ben megis ydoed arver o glady ſawden¹. Ac ody na ydaeth Emrys hyt ynghaer Eſroc y gaiffio Octav. Sev y caſas Octav yn y gynghor ev ai holl bobl cymryt chadeynau yn y doylao a thamet o brid ym pen pob un. ac velly mynet yn eoyllys Emrys. gan dyvedyt ortho Argloyd vrenin gorchyſedic ydio yn ducan ni ac ni ſettyſen ni vot dy duo di yn goledychu yr hon yſyd yn cymell y ſael vonedigion hyn yn dy eoyllys di ny mod hon a llyma ni Argloyd a chadeyn yn llaw bob un o hanom ac yn gymynol ac os

BRUT G. AB ARTHUR.

gyghor oed Eidol eſcob kaer Loyv braod Eidol iarll. A phan velys Heyngyſt y dyvat. pe erbynyeu paob rydhau Hingeyſt mi ae lladon vy hun val y gonaeth Samuel broſoyt pan velas Agaf brenhin Amalech y perys y drylliao vedy y daly a dyvedyt orthav. val y gonaethoſt di y meibyon heb vameu. minneu a onaf dy vam dithau heb vab. Yna y duc Eidol iarll kaer Loyv Hengeſt y ben bryn ac yno torri y ben ae gladu a roi karned arnav val y gonaed am Sowdan¹.

Yna yr aeth Emrys ae lu hyt yg kaer Eſraoc i geiffyao Octa. Yna y kavas y Saefon yn y kyghor. dyvot allan a chadeyn yn llaw pob un. a thamet o bryd ympen pob un. a dyvedyt orth Emrys. Argloyd gorchyſedic yo yn duoyeu ni. ach duo chwi fy gadarn yſyd yn kymhell y ſael vonedygyon hyn yn ych eoyllys chwi yn yr agwed hon. A llyma ni a chadeyn yn pob un. par di argloyd yn roymao os mynny. Yna vedy kymryt kyghor y dyvat Eidol eſcob val hyn. Egobanite a doethant oy bod y erchy tagneued y popyl yr Iſrael ac ay kaſant. Ac ny byd gvaeth yn trugared no hoynteu ir Ideon. Ac ody na yd aeth Oſa ay

¹ Ac ody na galv attav y wyrda. ac ymgyghor ac oynt beth awnelit am hengyſt. Ac ymplith hynny owyrda yr dothoed. Eidal eſcob kaer loyv. ger prud doeth crefydus. A phan welas. eidal hengyſt yn ſeuyll rac bron y brenhin. dechreu yr ymadraod hon. Argloydi heb ef. pei barneochwi oll ellv henayſt muhanan ae lladon ef. gan erlit agreiff a dyſc ſamuel proſoyt am agaf vrenhin amalec a oed yny garchar ac yny vedyant. Sef aoruc briaev yn drylleu man. gan dywedut val hyn. Megys ygonathoſt ti mameu

ymdiueit oc eu meibyon. velly ygonaf inheu dy vam titheu yn ymduat ohonot titheu ymplith y goraged. A genevch chitheu uelly y honne yr hon a ymdyngofes yn eil agac yn an plith ninheu. Ac yna y kymryth eidol iarll kaer loyv hengyſt. ac y aeth ac ef dieithy y gaer. ac y lladaed y ben. Ac yna mal yd oded waredoccaf y emreis or goyr. erchi aoruc cladu hengyſt. a geneuthur cruc maor or dayar ar y warthaf. mal yd oed deuat gan y paganycit cladu eu meiro. B.

mynnu par yn roi ni y angau. Ac yna yr aeth Emrys yn y gynghor. ac yna y dyvot yr efgob ac Eidiol chwehoi bobl droc a dayth och bod y erchi trygared megis y dayth pobl yr Israel ac ai caofant. Ac ni byd goaeth yn trygared ninnau noc y by yr Iederon. Ac velly y dayth Ofav ai bobl y drygared Emrys. Ac yna cymryt tir a orugant gan Emrys troy drageydael gaethieet fev oed heno Yfigotlont¹. Ac velly y tangnosedeuot ryngtynt ac vedy hyny y dayth Emrys y gaer Efrog ac y dyfynnod atto y holl iairll ai varoniait ai archesgyb. A chyntav dim a gasfant yn y cynghor vy goairio yr egleysfau a distroyaffai y faeson ar goft Emrys oll dros cynneb y dyrnas. Ar pymthegved dyd vedy hyny ydaeth ev y Lundain. ac yna hefyt y peris ev adneedy yr egleysfau a goellau y cyfraithau droc a rodi y baob y tiroed a dygallt yngham arnynt a chynnal goirioned a faob

BRUT G. AB ARTHUR.

bopyl ynteu yn trugared Emrys. Yna y roet Oeta ay niver yn gathycit i Emrys yn Yfigotlant¹.

Yno y gelays Emrys attae y holl iairll ac varenyeit ar archesgob i gaer Esraec. Ac yn y kyghor y kaofant yn gyntaf goeiryao y temleu neu yr egleysfau a distroyaffai y Saeffon. Ac ar goft y brenhin ehun y peris goeiryao yr egleysfau. Ac yn enwedic egleysfau yr archesgopteu. Ac ympen y pymthecvet dyd vedy hynny yd aeth Emrys i Lundain. a phery yno hevyt adneedydau yr egleysfau. Ac yny lle ar ol hynny y perys adneedydau y kyvreithyeu droc a oedyt yny kynhal. nid amgen no roi yr meibyon ar wyrion ar gortyrion eu goir dyltet o dired a dayared a dylnt. ac a daroed eu treisyo amdanadynt. A dilin goirioned ym-

¹ Ac odyne kycheyn awnaeth emreis ac lu parth a chaer eirave. y ymlad ac oeta mab hengyft. A goedy dyuot yno kylchynu a oruc y gaer. a dechreu ymlad a hi. A goedy goelet o oeta na allei gynhal y gaer rac emreis. Sef ykannas yny gyghor ef ac henafgeyr kymryt kaouyneu yn eu deylao. A dodi tywaet yn eu penneu yu lle kymun udunt. A mynet yn ewyllys y brenhin. gan dywedut yr ymydraod hon. Gorchyuyneae ynt au deyeu ni. Ac ny phedrullen ni bot dy duo ti y goledychu. yr hon yfild y kymell y fael uohedigyon hyn hyn y dyuot yth ewyllys ti yny wed hon. Ac orth hynny kymet ti y gadwyn hon. Ac o yny myn ty trugared ti wneuthur amgen nolhyny. reyn ti ni a honno. A gena y dibenyd a vyuhych o honan. Ac orth hynny kyffroi ar warder a thrugared awuaeth y brenhin.

Ac erchi kymryt kyghor ymdanadunt. A goedy rodi o paeb o nadunt amryuaylon gyghoreu. kyuodi awnaeth eidal elscob kaer loye. athercynu ar eu hymadrodyon val hyn. A gabionitte adoethant oc eu bod y erchi trugared y pobyl yr israel. Ac cynt ac caofant. Ac orth hynny na vydon waeth ninheu a ni yn gristynogyon : noc cynt yn idewon. roden vdunt trugared. llydan ac yhalaeth yo ynnys prydein. Alhawer yfyd yndistfeith heb neb ny chyuanebedu. Dan arwein. tragywydael geithiwet y danam ninheu. Ac ar hynny ytrigoyt. Ac yna o agreiff oeta y doeth oia ar faeson ereill a ffoafynt gyt ac ef : y geisao trugared. Ac cynt ac kaofant. Ac yna y rodet udunt y goladoed ykylch yfigotlond. Ac y kadranbaeyt kygreir ac cynt. B.

a vynnai ev¹. Ac o dyna ydaeth ev hyt ynghaer Wynt y enaythyr yr un ryo. Ac oedy darvot ido lonydy pob lle ydaeth ev hyt yn salfbri y edrych bedau y fael a barafai Hainffieſtr y llad o iairll a barchniait a marchogion yrdolion. A thrychant o vynaich oed yn gofent ymanachloc mynyd Ambri cans velly y gelwit hi am y failiaſ o or a cleit Ambri. A throm vy gan Emrys velet y lle hono mor diardyn a hyny. A dyfynny a oruc atto holl fairi main a rai o fairi pren o ynys Brydain y enaythyr adyrn ethrylithys tragodaſl ynghylch y vedraſt hono². Ac

BRUT G. AB ARTHUR.

pop lle ae chynhal¹. Ac o dyna yd aeth y brenhin parth a chaer Wynt i oneuthyr yno val y gonaethoed yn pob lle. Ac oedy darvot idao llunyaethu pob lle ay hedychu yd aeth hyt y lle aeloyr yr aer hon Salfbri. i edrych yno y niver a barafſey hengeſtyr eu llad yno o ieirll a baronyeit a marchogyon urdaſl. A thrychan manach oed yno o govent ym mynyd Ambri. Ac Ambri a feilicſ y vanachloc honno gyntax. A thrift vu gan Emrys velet a lle honno. mor diadurn a hynny. A dynynn a oruc attao hyt yno holl feiri mein a phren o holl yays Prydein i darparu goneuthur yno adurn parhaus tragoydaſl tec anrydedus y uoch ben y vedraſt honno o dyledogyon a ladyſſit yno yn vyryon yn amdiſſyn tref eu tat rac y bradoyr paganyeit². Ac oedy eu dyvot hyt yno ygyt dechymygu goeith a orugant. oc eu holl ethrylith ay wneuthur yn diannot yn barhaus

¹ A goedy gornot o emreiſar y faefon. galſ aoruc attao y tywyfogyon. ar ieirll. ar baronyeit. ar marchogyon urdaſl. ar eſcyb. ar abaden. ar yſcoſeigon y teyrnas hyt yg kaer eſſrac. A gorchymyn udunt atnewydu yr eglwyſeu y rei rydaroed yr faefon eu diſtryo. Ac yna y kymyrth y brenhin ar y goſt chun atnewydhau yr eglwyſeu or a vei archeſcopty ac eſcobty troſ y gyuoeth. Ac ympen y pymthecuet dyd goedy goſot feiri a gweithwyr crth yr eglwyſeu.

² Ac o dyna yd aeth parth a chaer-wynt. y lunyaethu yno megys ylleoed ereill. Ac o dyno yd aeth parth ar uanachloc a oed kerillaſ kaer geradaſc. yr hon aelwir ſalfburi. y edrych y lle yrladaſſit ytywyfogyon ar ieirll ar baronyeit troſ vrat yr yſcymun hengyſt. yno yd oed vanachlaſc athrychant mynach o gouent yndi ymynyd ambri. Sef oed yr ambri henne: y ſeildardyr kyntaf a uu yr uynachloc. A goedy

y kychwynneys y brenhin parth a llundein. y. lle nyt arbetaſei y faefon o dim. A chytdoluryao ac oynt a oruc y brenhin. Ac erchi udunt atnewydu y dinas. ar gaer. ac eu eglwyſeu. Ac yna y mynoys y brenhin y kyfreitheu a oedynt yn kyſcu tro lawer o amſer gan eturyt yr plant dylyet eu rieni ar goll-yſynt hir yſpeit. Aboll hynni y brenhin a oed yg kyleb atnewydhau y kyfreitheu y teyrnas. A goneuthur yr eglwyſeu. a chado goiryoned. B.

goelet or brenhin ylle yd oed ygeyrda hynny yngorffowis kyffroi ar warden awnaeth y brenhin. Ac elleg ydagreu ac oylao. A medylao a oruc goneuthur ylle henne yn anrydedus. kans barnedic oed-gantaſ bot yn teileg o volyant ac arduſn tragwydaſl y tywarchen yd oed yſael tywyfogyon dyledogyon hynny yn gorffyyys goedy eu rylad yn wiryon yn amdiſſyn tref eu tat. ac eu rydit. P.

redy dyfot y gynyllaidva ynghyt a fally ydynt a ethrylithr neffau attynt a oruc Tramor archescob Caer-llion, a dywedyt orth Emrys. Argloyd heb ev. dyfynn-och attoch Vyrddin bard Gortheyrn, cans hono a yrr dechmygu gwaith ryfed drey anniffic ethrylithr tragoyd¹. Sev y cafat Merdyn at Emrys a llacen vy y brenin ortho. Ac y erchis Emrys idao dywedyt y daroganaau a delynt rac llao nyr ynys hon². Sev yr atebod Merddin, nit iaon traethu or ryo bethau hyuy ont pan vo anghenait a fait dyvetten i heb amgen yr ysbryt yfyd ym dyfgu ai odiorthiv pan vai fait ym i ortho³. Ac yna ni vynnaod y brenin y diriao ev ymbellach ont gofyn ido pa vod y dechmygai ev waith tec parhais yvch ben y lle hono. Sev y

BRUT G. AB ARTHUR.

dragwydael. Ac oedy pallu eu hethrylith gantbunt, neffau a oruc Tramor archescob kaer llion ar y brenhin, a dywedyt orthao val hyn. Argloyd eb ef. gale attat Verddyn bard Gortheyrn. A honno a wyr dechymygu gweith enryved, o anniffic ethrylith dragwydael¹. Ac y dyvnynt Merdyn yno oedy y gafel ar lan synhaon Galades yg golat Erias, kans yno y tramoyey ef yn vynyth. Ac arvoll a oruc y brenhin idao yn llacen ac yn enrydedus. Ac erchi a oruc idao dywedyt y daroganeu a deley rac llao². Ac yna y dywaot Merdyn. Argloyd eb ef. nid yaon draethu or ryo bethau hynny, namyn pan y kymbello anghereit. Pei as dyweton ni yn amler ni bei reit orthynt, tewi a wnaei er ysbryt yfyd yn dyfgu inheu. A phan vei reit orthao y fioei racof³. Ac ni mynnos e brenhin i dirryao

¹ Ac yna y dyvnynt ar emreis holl feiri pren a mein or gaffat yny teyrnas. Ac yd erchit udunt oc eu holl ethrylith ac eu kywreinryd dychymygu gweith enrydedus och pen y goyr hynny. Ac a parahei yntragwydael, y gadu koff a molyant y gcyrda hynny hyt dyd braot. A goedy pallu eu hethrylith y paeb o nadunt. Ac na cydynt beth awneynt, dynesau a oruc tramor archescob kaer llion, ar y brenhin, adywedut orthao val hyn. Argloyd vrenhin heb ef oflit neb

² Ac yna yd annonet kenhadeu ygeillao myrdin orth y doyn ar y brenhin py le bynhac ae kefir. A goedy creydrao llawer oleod onadunt, cynt ae kaffiant ef yg wlat euas, ar lan ffynhaon galades, kans yno y gnotaei genniceir. A goedy eu menegi idao eu

³ Ac yna y dywaot myrdin, nat oed iaon traethu or ryo bethau hynny drey pan y kymbellei aghereit, kans bei as dyweton, i. yn amler ny bei reit orthao:

aallo dechymygu y ryo weith adywedut di, myrdin vard gortheyrn a dicaon y dechymygu oc ethrylith ae gywreinryd, kanyt oes yth teyrnas dyn uvy y ethrylith ae gywreinryd noc ef. Ac yn gyndrychael a racllao, ac oc y ymadraod, ac oc weithret. Ac orth hynny heb ef. Arch y deuyntu attat, a gorchymyn idao arueru oc eu ethrylith hyt pan vo dreydao ef, y keplaer y gweithret yfyd yth vryt y wneuthur. B.

negys: cynt ae duciant ef gantunt hyt ar y brenhin. Ac aruoll yn llawen aoruc y brenhin idao. Ac erchi idao datganu yr brenhin daroganeu a delynt rac llao, kans digryf oed gantao warandao pethu enryued. B.

teci awnaei yr ysbryt yfyd ym dangos, i. a ffo y orthyf awnaei pan vei restia vrtho. B.

cynghores Merdin mynet hyt yn Iwerdon yr lle yr oed gor y ceori ar vynydd Cilara. cans yno y mac main anrhyfed y hanfawd heb wybod o neb dim odiorthyt. ac ni cheffir hoynt. Argloyd. nac o gadernit nac o gryfder ont troi gelydyt. a fai deynt hoynt yma val y maent yno hoynt a safent yn dragodaol¹. Ac yna y dywat Emrys dan choerthin. pa fyrr y gellit y dōyn odyo. ac y dywat Myrdin. na chyffro di Argloyd ar choerthin. cans ni dyvedav i namyn prydder a gvirioned cans main rincedaol yor haini ac amrafaelion vedygnaethau arnynt. a chewri gynt ai dyc hoynt yno o eithafod Ysbaen ac ai roes val y maent yno. Sev achos y dygaffant pan delai glefyt ar un o nadynt genaythyr ennaint a enaynt ynghanol y main ac y golchynt y maen a dor a hōne a rodynt yn yr ennaint. a threy hōne y ceffynt gobl o iechyt ac or goelïau a vai arnynt. cans llyfiau a roynt yn yr ennaint ar haini a iachaynt y goelïau². A phan gloas y brenin rincod y

BRUT G. AB ARTHUR.

namyn govyn idao pa ffynyt y dechymygey ef datkan y gweith ar vedraot yno. Llyna val y kyghoraf eb enteu. mynet hyt en Iwerdon y lle mae kor y kawri. ym mynydd Kilara. kanys yno y maent mein enryued eu hanfawd. Ac nyt oed neb yn yr oes honno. a wypei dym y orth y mein hynny. Ac ny cheffit hoynto nac o gryfder nac o gedernyt. Ar mein hynny. Argloyd. pei bydunt o y yma val y maent yno. hoynt a feuynt yn dragwydaol¹. Ac yno y dywaot Emrys droi choerthin val hyn. pa anfaod eb enteu y gellyd eu dōyn hoynt odyo. Ac yna y dywaot Merdyn. na chyffroa di argloyd ar choerthin yn ormod nac ar watoar nac ar orwader. kanys ny dywedafi namyn prudder a gvirioned. A mein rinwedaol ytyo y mein. ac amryuaelyon vedeginyathau arnadunt. Ar kewri gynt ac eu duc hoynt yno. o eithauod ysbaen. ac ae rodaffant yn y mod y maent yno. Sef achaw y gonaethant hoy hynny. pan deley glevyt ar un onadynt sef y goeinid enneynt yg kymberved y mein. ac yna y golchynt y mein ac y dodunt yn yr enneynt. Ar neb onadynt a vei glaf. o ba heint bynhac y bei iechyt a gaffei o vynet yr enneynt. A llyfieu a rodynt heuyt yn yr enneynt. ac or llyfieuod hynny yd iecheynt eu goelioed².

¹ Ac orth hynny ny cheiffys y brenhin y uoleitu nac gymelloe anvod y dywedut daroganeu. Gotyn awnaeth emreis pei i mod y gonaeti datgan y gweith yd oed yn mynnu y wneuthur. Ac yna y dywaot myrdin. Argloyd heb ef. o mynnu ti canbiatau bedraot y geyrda hyn o dragwydaol weithret. anuon hyt yn iwerdon. y gyrchu kor y keori yfilyd

² Ac yna sef aoruc emreis choerthin. a dywedut val hyn. py anfaod eb ef y gelïur deyn mein kymeint ar rei hynny.

ym mynydd kilara. Ar gweith yfilyd yno. nyt oes yn yr oes hon a allo manegi ony bai ethrylith mae ai harvedei. kans kymeint ynt y mein ac na cheffit kedernyt na deured aallei dim orthunt. Ar mein hynny pei bydynt yma yny wed y maent yno gredy eu gollot ygkylch y vedraot. oynt a feuynt yno yn dragwydaol. B.

ac kynbellet a hōne. ac na cheffit yn yny. pa dein cedernyt a ellit gwneuthur y gweith heu onadunt. Ac yna y dywaot

main yn diannot y daeth y cyrchu ac yn bennaf arwynt y daeth Ythyr-ben-dragon a fymthengmil o wyr arvoc ganto. A Merdin hefyd am y vot yn orau o ethrylithr y gydoesi ac ev¹. fev ydoed Gilamwri yn vrenin Iwerdon. a fan gogle ynte hyny dyfot a oruc a llu maer ganto yn y herbryn. a gofyn ydynt ystyr y neges. A phan cyby y brenin ystyr y neges chwerthin a oruc a dywedyt nit ryfed genyv i ally o bobl lesc anraithaev ynys Brydain. canydynt mor unvyt a feri y bobl Iwerdon ymlad ac hoynt o blegit cerric. ac yna ymgyrchu a orugant ac ymlad yn groylon a llad llaver o bob parth yn y foes Gilamwri ac a diengis oi wyr².

BRUT G. AB ARTHUR.

A phan gicleu y Brytanyeit kynnedsen y mein. yn diannot ydaethant y eu kyrcchu. Ac yn bennaf arnadynt yd anvonet Uthyr ben dragon. aphymptheg myl o wyr aruavec ygyt ac ef. Ac yna yd anvonet Myrdin gyt ac cynt. am y vot yn gelvyd ac ethrylith maer yndao¹.

Ac yn yr amser honno yt oed Gillamwri yn vrenhin yn Iwerdon. A phan gicleu Gillamwri honno eu bot yn dyfot. kynnullao llu aoruc ynteu a dyvot yn erbyn y Brytanyeit. A gouyn ydynt ystyr eu dyuotyat yno. A phan cyby ystyr eu hynt. chwerthin aoruc a dywedyt orthynt nyt ryved genyfi eb ef gallu o genedyl lesg anreithyae ynys prydein. canys ynvyt ynt pan delynt hoy hyt yn Iwerdon. i bery i genedyl Iwerdon ymlad ac cynt am geryc. Ac yn diannot ymvydinaev aorugant ac ymgyrchu ac ymfust yny gymbelloyt Gillamwri i ffo ac a dyengys oe wyr². Ac yn gyflym diannot mynet aoruc y Brytanyeit hyt ym mynyd Kilara.

dywaet myrdin. Arglyd heb ef. na chyffroa ti ar werthin yn orwae yr hyn. kanyt yr geatwar na gorwaet y dyweti yr ymadraed hen. kans kymyfeddic rinwedacl ytynt y mein hynny a iacheydacl. Ac adas y amryual redeginiaetheu. Ar keeri gynt ae ryduc yno cynt pan yttoedynt yn preff-cylao iwerdon. Sef achawc oed hynny: pan delhei heint neu gleuyt ar un

¹ A gedy klybot or brytanyeit bot y, rye rinwedeu hynny ar y mein. cynt a gaeillant yu eu kyghor kyrcchu y mein. Ac ymlad a gwyr iwerdon ocheitlyn eu lludias. Ac yna yd etholet

² Ac yn yr amser honno yd oed gillamwri yn vrenhin yn iwerdon. Geas ieuanc enryued y volyant ac glet. Aphan gicleu y gor hono rydyuot y brytanyeit yd wlat. kynnullao llu maer awnadi a dyuot yu eu herbryn. Ac eithoes pan cybu achawc on eu dyuoded-

onadunt. sef y geneit enein yg kymherued pedryual y mein. Ac y golchynt y mein. ac y byrrit ymyen yr enein. ac yny dosyr rinwedacl honno y kaffei y claf iechyt o pob heint or a vei arnaw. Ac odyna y kymyscit llyffeu ar dosyr honno. Ac a honno y iechait geilioed y rei brathedic. kanyt oed yno un maen heb vedeginiaeth rinwedacl arnaw. B.

vthyr bendragon braet y brenhin. A phymthec mil o wyr aruavec ygyt ac ef y vynet yr negys honno. A myrdin ygyt ac cynt. hyt pan vei troi y dyfc ef ac ethrylith y copleit y neges. B.

igyaeth. Sef awnaeth chwerthin. A dywedut orth y gytynideithon val hyn. Awyrda heb ef. nyt ryued genyfi gallu o genedyl lesc anreithaev ynys pdein rae eu henayttet. ac eu tymlet. kans pey agigleu eiroet gynt y rye enuydreyd hen. py achawc tybygechi. ybei well mein

Ac yna y dyoat Merdin arveroch choi or dechymic gorau ar a vypoeh y doyn y main ymaith. ac ni thyciai ydynt. Sev y naeth Merdin yna chwerthin. ac heb dim llafyr namyn ethrylithr deyn y main hyt y llongau yn royd. Ac velly y doethant ac hoynt hyt y mynyd Ambri. Ac yna y dyfynnod Emrys atto holl iairll a baroniait ac ysgolhaigion yrdassfol y dyrnas y ardyrnias y lle heno trwy y cynghor hoynt o odidaec adyrn. Ac yna y geisgod Emrys goron y dyrnas am y ben ac y gonaeth goylva y Sulgoyn yn yrdassfaid dri diau ynty. ac y rodes y baeb or ynys gobl oi gwir dlyed. a rengi bod paeb oi wyr megis y goedai idae o aur ac ariant a mairch ac arvau. ac wedy darvot lluniaethu pob peth y herchias Emrys y Verdin drychafel y main val yr oedynt ynghilara. ac velly. y gonaeth ev. Ac yna adnaby baeb vot yn well cywraindeb na chryfder. Ar amfer heno ydoed. Pasgen ap Gortheyrn vedy fo y fermania a chynyll yno y llu moyav a gafas ev y orefgyu ynys brydain odiaf Emrys ap Cystennin. a chredy y Pasgen a orugant. a dyfot gidac ev ac anairif o wyr arvoc. A phan dayth y llynges yr ynys hon dechrau anraithiao y goledyd a orugant. A phan glycas Emrys hyny dyfot a llu mawr a oruc yn y herbyn a gyrru fo arnynt y gycilydys hyt yn Ierdon lle doed

BRUT G. AB ARTHUR.

y lle yt oed y mein. Ac yna y dywaot Merdyn erthynt. Arveroch or dechymic goreu a vypoeh i doyn y mein ymeith. Ac yn diannot paeb onadynt a lavuryaod or a vydynt obop kelvydyt a dechymic i geiffyao dwyn y mein. Ac ny dygrynnoes udynt dim. Sef aoruc Merdyn yna chwerthin. A heb lavur or byt arnao. onyt y anodun ethrylith vedy darvot idae gweiryao pop peth or a vey reit. nyt amgen peyrannau a chelvydoteu ereill. Merdyn a duc y mein oll oc eu lle yny vuant yny llogheu. Ac yn diannot herwyd dyuot y goynt. yni vuant ym mynyd Ambri. A dyvynnu hyt yno a beris Emrys a oed yn ynys Brydein o ieirll a baronyeit ac yfcolbeigion urdassfaid orth adurnao y lle honno. o odidaec adurn. Ac vedy ymgynnull paeb ygyt hyt yr un lle hennoe. pan daeth y dyd goffodedic hennoe. Emrys Wledic a wisgaod coron y deyrnas am y pen ac yn vrenhinael a anrydedaod gwylva y Sulgoyn tro espeyt tridieu a theimos. Ac yn henny o espeyt ac amfer or anryded ar telygdodeu a oedynt yn wac heb perchanogyon na dylyedogyon arnadynt. er rei henny a rodes e brenliu oy wafanaethwyr enteu ac oy wyrda i dalu eu llavur udynt. A dry archescobaot oedynt yn oac

mein iwerdon. no mein ynys pdein pan doynt y gymhell kenedyl iwerdon y ymlad yn eu herbyn o achav y kerric hynny. Goisvach ymdanaech heb ef goisvach. ac ymledvach dros avch golat. Ac ymdiffynvach cor y kewri. kans a niui yn vyō ny chaffant cy vn grenyn o hadunt. A phan welas vthur y

goydyl yn paraot y ymlad ac oynt. Sef awnaeth ynteu yndiannot eu kyrchu oynt yny doedynt paraot y bydinoed. A heb hayach ohir goruot or brytanyeit. allad y goydyl. a chymell gillameri ar ffo. y doeth y brytanyeit hyt ymynydd kilara. y lle yd oed y mein. *Dalen ar gall yma. B.*

Gillameri yn vrenin. A llacen vy hono orth Basgen. ac acheyn a oruc pob un orth y gilyd rac maibion Gystennin. Ac yna y daythant oi cyttundeb ylldau a llynges gantynt y dir Myniv. a fan glywas Ythyr hyny argyfer mawr a vy ganto.

BRUT G. AB ARTHUR.

heb vugelyd endynt. nid amgen kaer Efracc a chaer Llion ar Wyfc. Ac o gyffredin gyghor e goffodes ef ena Sampson en archescob ygkaer Efracc. gwr arderchacc goruchel oe greoyd ac vuched oed honno. Ac ygkaer Llion e goffodes Dyvric yn archescob. e gwr ar rac weller ddywaol edrychedigaeth i vot yn etholedic ir lle honno. Ac vedy darvot idao llunyaethu henny. a llawer o betheu ereill a perthyneu ar lyoddraeth y deyrnas. ef a orchymynavd i Verdyn gofflot a llunyaethu e mein ar rydygeffynt oywerdon egheilch e bedraot ar e wed e gealey ef i vot yn iaen. A Merdyn yna o arch a gorchymyn y brenhin ac goffodes ena brynt ar e wed ar anfaed ed oedynt ym mynyd Kilara en Iwerdon.

Ac yn yr amfer honno Pasken vap Gortheyrn. e gwr a ffoaffei ygyt a Saesson hyf yn Germany a gyffroes y bopyl honno ac holl varchogyon arvac en erbyn Emrys Wledic. i geiffyao dial e dat arnav. kan adao udynt antervynedic amyllder o dir eur ac aryant. or troy eu nerth hoynt ac eu kantorthoy e galley enteu gorefcyn teyrnas ynys Prydein. Ac or diwed goedy darvot idao droy ei adaveu ef llygru holl ienentcyt e golat. paratoy a gwnaeth e llyghes veyaf a allei. a dyvot hyt yg gogledd er ynys. a dechreu anreithyao e goladoed. Ac vedy kennatau henny ir brenhin enteu a gynnulavd y holl lu ac a aeth en eu herbyn. ac a elwys ar ymlad y dygal clynyn. Ac hoynteu oc eu bod a ymladassant ar kyodaotwyr. Ac eillfoes kan vod Duw e kyodaotwyr a orvuant ac a gymhellaissant e gelynyon ar ffo.

Ac vedy kymhell Pasken ar ffo ny llavassavd ef ymchoelyt tracheuyn i Germany. namyn troffi y hoylieu a chyrchu hyt at Gillamori. brenhin Iwerdon. A honno ac herbynyavd ef yn anrydedus. Ac vedy datkanu o honao y antyghetven ac direidi i Gillamori. truanhau orthao a oruc. ac adao nerth a chanborthoy idao. A cheynao y farhaet ar rygaoffei enteu ygan y Brytanyeit. pan dygeffynt Kor e Kewri odyno. Ac or diwed goedy kadarnhau kerennyd er rygdynt. paratoy llogeu agnaethant a mynet endynt. ac i gaer Vynyv e daethant yr tir¹. Ac

¹ Ac yna y kymhellcyt pascen ar ffo. ynteu ny lauuryos ef yna kyrchu germania. namyn troffi y hoylieu tu ac iwerdon. Ac yna y erbyuncys Gillamori ef yn enrededus. Agoody datganu y trueni o honao. Truanhau aoruc gillamori orthao. Ac adao nerth idao. Acheynav orthao ynteu y ferhahet a gawillei ynteu gan vthyr pendragon. pan

doeth y gyrchu cor y kewri y treis y arnav. Ac orth hynny ymaruoll awnaethant ar dyuot ygyt y ynys prydein y geiffao y gorefcyn ar tor ymrys wledic. A goedy bot eu llogeu yn paraot. kycheyn awuaethant parth ac ynys prydein. A dyuot y vynyv y tir. B.

ëans ydoed emrys yn glav ynghaer wynt. ac nat oed ganto ynte boer y roi cat ar vaes y Bafgen a Chilamori¹. a phan gogle y dau wr hyny llaven vy gantynt vot Emrys yn glav gan dubiaid na allai Ythyr y hun ymgyferbyn ac oy ylldau. Ac yna y dayth un or faefon: Eppa oed y hen a dyfot at Bafgen a gofyn idao beth a roi o da yr neb a ladai Emrys. Mi a rodav heb e Bafgen fil o byhnoed am cyd-maithias innau tra vey byo. ac o bydav i brenin mi ai haurydedav ev o dir a dayar a chyfoeth val y bo ev bodlon². Ac yna y dyvat Eppa mi a on vedeginiaeth heb ev orth Bafgen a moes y Bryttaniait. dyro ym gadernit am adyodaist ym mi

BRUT G. AB ARTHUR.

gvedy bonni eu dyodedigaeth vynt tros y goladoed. Uthyr Pendragon a kymyrth holl varchogyon a holl wyr arvaoc er enys. ac a aeth parth a Chymru orth emlad yn eu herbyn. kany Emrys Wledic y vvaot ef a oed yn glaf ygkaer wynt. ac ny allei dyvot ir lloyd orth henny¹. Ac gvedy goybot henny o Bafken a Gillameri² ar Saeflon ygyt a hoynt llawenhau aorugant en vaer. kany tebygu a goneynt vot en haos udynt goreakyn e deyrnas o achas klevyt e brenhin. Ac val yt oedhnt evelly en mormuriao am hynny em plith e llu neffau a oruc un or Saeflon at Pafgen. ac efef oed y eno ef Eopa neu Eppa neu Oppa. a dycedyt val hyn orth Pafgen. Pa beth eb ef o da ar rodut ti yr nep a ladey Emrys Wledic. A Phafgen a dyvaot orthao enteu. dioer eb ef. poy bynhac a allecy eskynnu hynny en eu vedol ai doyn ar berfeithdaot ar i veithred. mi ar roden idao mil o bunhyoed o aryant am anneylyt ynheu am kytmedeithas hyt tra vydon vyo. Ac os e dyghetven a kanhiataey i mi arveru o goron teyrnas ynys Prydain mi ae gonaon ef en foydaoc ym a henny a gadarnhaon troy arvoll². Ac ar hynny e dywaot Eopa mi a dyscais eb ef yeith e Brytanyeit. ac eu devaot mi ae gon. a chyvaroyd oyf yg kelvydyt medeginyaeth. Ac orth henny. o chyciri di er hyn yt oyt en i adao i mi. minheu a dychymygaf vy mot yn gristyaon ac yn vryton. Ac en rith medyg mi a doaf at e brenhin. a mi a wnaf diaot idao er hon ae llado enteu. A hyt pan vo kynt e kaffoyf ymoelet ar brenhin mi am gonaf yn vanach

¹ A phan gogleu emreis hynny. Sef awhaeth anuon vthyr pendragon ac amylder o wyr arvaoc hyt yg kymry

² A phan gogleu y gelynyon hynny llawenhau awnaethant yn vaer o tebygu bot yn haod vdunt gorefcyn yr ynys or achas honno. A hyt tra yttoed y godord honno ar murmur yny llu dyneffau aoruc or saeflon a elwit coppa ar pascen vab gertheyrn. A dywedut orthao val hyn. Py veint oda heb ef a rodut ti yr neb alatheci emreis. Ac y

orth ymlad ac vynt. kans kleuychu awnathoed emreis o orthrom gleuyt. mal na allei dyuot yr llud. B.

dywaot pascen orth coppa. Dioer. heb ef. pei kaffon y dyn a allei wneuthur a dywedy ti. mi a roden idao teir mil o punneu aryant. am karyat tra vydon vyo a gaffei. Ac ygyt a hynny os tynghetuen a vei y minneu aruer or goron yn yr ynys hon. mi ae gonaon yn iarl kyoethaoc. a hynny troy aruoll a garnhaon. B.

a onav angau Emrys¹. Ac yna ymgadarnhau a orugant. Ac y peris Eppa eillio y benn ai varv ar fyrv mynach. ac yna yr aeth ev ty a llys Emrys ac offer medic ganto. a manegi a oruc ev y rai or plas a dyvedyt y vot yn vedic da². Ac ni chaffynt hwynte dim well no hyny a manegi hyny y Emrys. ac ar hynt darparu diot o weneyn yr brenin a oruc. ai hyfet a vnaeth. a chyngchori or teyllwr idao lechu a gorfōys vn ol y diot. megis y treble y gweneyn ev yn gynt. Ac yn y lle diffiannu a oruc Eppa er llys. Ac yna ymdangoffes seren anvaidrael y maint i Ythyr ac un paladr idi ac ar ben y paladr pellen o dan ar lun draic. ac o enau

BRUT G. AB ARTHUR.

eredyfus ryolaodyr. ac en dyscedyc o bop dysc¹. Ac goedy adao o honav henny Paiken troi kedernyt aruoll a adeōys kyoirao pop peth idao megys y hadaoffey. Ac orth henny yny lle Eopa a berys eillyao y varyf a chneivyao y ben ac eillyao y gorun a chymryt abit manach amdanao. a llestri ac offer medyc. a chymryt y hynt e tu a chaer Wynt. Ac or diwed goedy i dyvot ir dinas ac ir gaer dagaos y wafanaeth ac gelvydyt agwnaeth i waffanaethwyr e brenhin. A chymedeithas a gavas ygan er rey henny. kanyis ny damunyt ena dym gwell na chaffael medyc da². Ac goedy y dyvot rac bron e brenhin ef a adeōys i goneuthur en iach o mynhey e brenhin arveru or diotydyr ar rodey enteu idao ef. A heb un gohir erchi a gwnaethpoyt idao gwneuthur diaot ir brenhin. Ac en diannot kymyscu gweneyn a oruc ar diaot ac rodi ir brenhin. Ac goedy y chymryt o Emrys ac hyvet ene lle erchi a wnaeth er yskymun vradwr honno idao dodi dillat arnao a lechu a chysku. kanyis evelly moyaf a chadarnaf ed ymgymerei e gweneyn ac ef. Ac ufrydbau aoruc e brenhin i dysc yr yskymun vradwr honno a chysku megys kyt bei o henny e kaffey enteu iechyt a gearet. Ac ni bu en gohir ygyt ac er redaod e gweneyn troi fenestri y gorf ef. en e lle yt euth er angeu en ol er hon ni goyr nac ni myn arbet i nep. Ac yn henny er rōng un ac arall llithrao agonaeth er yskymun vradwr honno. ac nit emdangoffes yn e llys o henny

¹ Ac yna y dywact eoppa orth pascen. miui a dysceis iechyt y brytanyeit. a mi a on eu moes ac eu deuaet. Ac ygyt a hynny kyfōys oyf ygkeluydyt medeginyaceth. Ac orth hynny o chywiri ti lmi yr hyn ydyt yny adao. mineu a dywedaf oy mot yn vryton kristaen. ac yn vedyc. Ac velly mi agaffaf vynet

² A goedy daruot vdunt ymgydarnhau troi aruoll am pop peth or aadaoifei pop vn y gilyd o nadunt. Sef awnaeth eoppa eillao y varyf ac gorun. A chymryt goisc manach amdano. a chymryt offer medyc gantao. A mynet parth a chaer wynt. A goedy y dyuot

rac bron y brenhin. Ac goedy deloyf yno mi a rodafi idao diaot troi yr hon y bo maro yny lle. Ac val y bo haos ym heuyt gaffel mynet hyt y lle y bo y brenhin. mi aeillaf vyn pen am baryf. A y dywedaf oy mot yn vanach. ac yn gyuaroyt ym pop keluydyt medeginyaceth. B.

hyt yno. menegi awnaeth y weiffon ystauell y brenhin y uot yn vedyc goreu or byt. Ac yny lle kaffel ketyndeithas y rei hynny. kanyt oed dim a damunyt oy yn vey na medyc da. B.

y draic ydoed dau baladr yn codi ar naill baladr yn ymystyn dros aithafoed Frainc. ar paladr arall dros Iwerdon ac yn rannu yn faith baladr bychain ². Ac ofni a oruc Ythr a faeb ar a velas y weledigaeth hono. a gofyn a orugant yr doethion pa beth arwydocae hyny ³. ac yna cylo a oruc Merdin a dywedyt O genedl y Brytanniait. yn awr ydych chwi vedw o Emrys Wledic. y collet ni ellir y ennill. ac er hynny nit ydych chwi amdfat o vrenin. a bryflia y ymlad ath elynion. cans ti a vydi vedianys ar yr ynys hon o gwbl. a thydi arwydoca y feren a velaist di ar

BRUT G. AB ARTHUR.

allan ¹. A hyt tra yt oedyt yn goneuthur henny egkaer Wynt yd ymdangoffes feren enryved y meint ac lleufer. ac vn baladyr idi ac ar ben y paladyr honno et oed pellen o dan ar lyn dreic. ac o eneu honno e kerdynt deu baladyr. a hyt y neill onadynt a welyt en estynu tros teruynau Freinc. ar llall a welyt en kerdet parth ac Iwerdon. ac en teruynu en feith baladyr bychein ².

A phan amdangoffes e feren honno anryued ac ofyn a drewys paeb or ae goeles. A dirvaer ofyn a gymerth Uthyr braet e brenhin en e lle et oed yg kymru en kyrchu y elynyon. Ac gofyn i baeb or doethyon ygyt ac ef. pa beth a arwydokaey e feren honno. Ac ym plith paeb or rei henny ef a erchys dyvynu Merdyn Emrys ir lle. Ac vedy dyuot Merdyn a feuyll rac y vron. ef a erchys idaw danllewyghu pa beth a arwydokaey e feren radyvededic vechot ³. Ac en e

¹ A goedy y doyn yn dianot rac bron y brenhin. Adaw awnaeth gwneuthur iechyt idaw ochymerei diodyd medeginyath gantaw. Ac yna yd erchit idaw yny lle oneuthur diaot vedeginyath ae rodi yr brenhin. Ac sef awnaeth y brader yna goneuthur diaot. a chymyscu goenynn ahi. ae rodi yr brenhin. A goedy yuet or brenhin y diaot. Erchi aoruc y brader yscymun idaw orffoys. achyscu. hyt pan vei vey yd argywedei y goenyn idaw. Ac ufydhau awnaeth

² Ac yna tra yttoedut yn goneuthur y pethu hyn yg kaer wynt: yd ymdangoffes feren ryued y meint ac eglurder. ac vn paladyr idi. Ac ar pen y paladyr pellen o tan ar lun dreic. Ac

³ Aphan ymdangoffes y feren hono. ofyn mawr a gymyrth paeb or llu yndunt rac er enreuedawt henno. Ac sef awnaeth vthur pendreic eisfoes pan welas y feren. gan dirvaer ofyn. galv attaw y doethon. Agouyn vdunt peth aarwydoccae y feren honno. Ac ym

y brenhin orth gyhor y brader. Achyscu. megys kyt bei kymryt iechyt deifuyt a wnelei or diaot. Ac eisfoes heb vn goir dedec awnaeth y goenyn ar hyt y goythi. Ac ym pop lle ar hyt y korff. Ac yn ol hynny nachaf yr agheu yd dyuot yr hon nyt arbetei neb. Ac yn gvanhau yr eneit ar corff. Ac ym plith hynny eisfoes llithrao awnaeth yr yscymun vrader henno rog vn ac arall y maes or llys. Ac ny welat o hynny yny llys. B.

o eneu y dreic deu paladyr yn kerdet. Ar lleill onadunt a welit yn ymestynnu dros eithauoed ffreinc. Ar llall parth a mor iwerdon. Ac yn rannu yn feith paladyr bychein. B.

plith paeb o hynny yd erchis keiffaw merdin. kans yno yr dothoed orth wneuthur pop peth or auci reit yn yr ymladeu hynny. troy y gyghor ef. A goedy y dyuot hyt rac bron vthur. erchi awnaethpoyt idaw venegi beth a arwydoccae y feren honno. B.

draic danael deni, ar paladr a estynnod dros Frainc mab a vyd y ti a chyfoethaoc
vyd honno, a llaver or byt a vedianna ev. Ar paladr arall merch a vyd y ti, a
maibion hono ai hoyron a vediahant oll ol ynol. Sev a oruc Ythr yna cyt bai
bettrys ganto a dyedassai Vyrddin cyrchu y elynion a oruc †. ac ymlad ac hoynt
a llad llaver o bob ty ac nydied y gorvy Ythyr, a gyrru fo ar Basgen a Chil-
amori ty ai llongau gan y llad val y gordivedit ‡. ac vedy y vudygoliaeth y dayth

BRUT. G. AB. ARTHUR. 5

Ile oylao aoruc Merdyn, a galw y esbryt attaw a dyeddyt val hyn. O kollet heb
varet. O emdivaot bubyl brydein. O agheu e bonedicaſ vrenhin, kanyſ
difodedic yo er arderchaoc vrenhin e brytanyeid Emrys Wledic. Ac yn i agheu
ef et aballem ni en hollaol pey na rodey duw ini kanhorthoy. Ac orth henny
bryſſia di Uthyr, bryſſia ac na ohir goneuthur brwydyr ath elynyon, kanyſ e
vudygoliaeth a vyd yth lao. Ti a vydi vrenhin ar holl enys Prydein. Ti a
aroydoka a ſeren ar tanaol dreic adan e ſeren. E paladyr a eſtyn parth a Freinc
honn a aroydoka mab kyfoethaoc a vyd itti, a chyfoeth hono ac vedyant a am-
difyn, e teyrnaſſoed a vydant adanav en hollaol. E paladyr arall a eſtyn parth a
mor Iwerdon a aroydoka merch a vyd itti, a meibyon honno ac hoyrion a fydey
udunt pob cilwers teyrnaſ Brydein †. Ac val yt oed Uthyr yn pedruſſao ac gwir
ac keloyd a dyedassay Merdyn, am e ſeren, megys y dechreuassay kyrchu parth
ac elynyon aoruc. Ac vedy i dyvot byt kcr lao Myny ac nat oed namyn
ymdeith hanner dyd errythynt ‡. A goybot o Basken a Gillamori ar Sacſſon eu
bot en dyuot hoynteu a aethant en eu herbryn hoynt. Ac goedy eu dyuot byt
pan ymoellant o pob tu, hoynt agoffodassant eu bedynoed ac adechreuassant
emlad. Ac hoynt yn e wed honno en emlad e marchogyon o bob parth a las
megys e deryeyd en er ryd damocin hono. Ac or diwed goedy treuliaſ llaver or
dyd gorvot aoruc Uthyr. Ac goedy llad Pasken a Gillamori e vudygoliaeth a

† Ac ar hynny ſef awnaeth myrdin
oylao yndrut. Ac eiſſoes gale y yſpryt
attaw. A dywedut yr ymadraot hon.
O gollet heb allu y ennill, owedo
genedyl y brytanyeit o achawſ marvol-
raeth emrys wledic an brenhin ni. Ac
yny varvolyaeth ef y daruyden ni oll.
Pei na rodei duw nerth yn o fford arall.
Ac orth hynny tywyſlaoc bonhedic
bryſſia dithyeu. Ac yn diannot ymlad
ath elynyon, kanyſ yth lao y mae y

‡ Ac eiſſoes kyt bei petrus gan vthyr
beth ar ydywedassai vyrddin ae goir ae
keloyd. Sef awnaeth kyrchu y elynyon
megys y darparassai, kanyſ ef a dothoed

vudugoliaeth. A thi vyd brenhin ar
holl ynys prydein, kanyſ ti a aroydoccaa
y ſeren ar dreic tanaol ydan y ſeren.
Ar paladyr awely yn eſtynnu dros
ſfreinc, a aroydoccaa mab kyuoethaoc a
vyd y titheu. Ar holl teyrnaſſoed a
amdifyn ac a vyd idao. Ar paladyr
arall a aroydoccaa merch a vyd itt.
A meibion honno ac hoyrion a vyd
vdunt yr ynys ol y ol. B.

yn gynesset y vyny. Ac nat oed y
rydau a hi namyn ymdeith hanher vn
diwarnact. B.

Ythyr hyt ynghaer Wynt wrth glady Emrys y vraod ac yno y dayth holl arch-efgyb ac abadau yr ynys ac y cladoyt Emrys gair llaw manachloc Ambri o veon cor y cœri². Ac y goahodes ythyr yr holl aniferoed hyny. ac oi cyt gynghor oll y cyffegrwyt yn vrenin. Ac y roded coron y dynas am y ben ev ac yna y dayth cov y Ythr am a dycedaffai Verdin orthao. ac y peris Ythr onaythyr doy draic o aur yn y fyr y goelsai ev ar ben y paladr o anific gyvrainroyd. ac un or delvau hyny a rodes Ythr yr eglwys bennav ynghaer Wynt ar llall a barai ev y doyn oi vlaen pan clai y vrodyr. ac o hyny allan y gelvit ev Ythr ben

BRUT G. AB ARTHUR.

gavas Uthyr. A dechreu ffo agwnaethant e gelynyon at eu llogen. Ac yn e ffo hono. e lledyt hoynt ygan y kyodaotwyr en eu hymlit. Ar vudygolyaeth a dygydydeys en llaw e tywyllawc a chrift yn y kanhorthoy¹. Ac goedy e veint lavur honno. megys y gallaod gyntaf ef a aeth parth a chaer Wynt. kany's kennadeu a dothoedynt attao a menegi idao dygydedigaeth e brenhin ar rydarvot yr arch-escob ac yr efgyb ac i abadeu e teyrnas i gladu ger llaw manachloc ambri yn myneent kor y kewri. er hon a parassei ef i goneuthur hyt tra etoed en vyo. kany's pan glywsant i varvolaeth ef et ymgynnullasant er efgyb ar abadeu ar escoleigyon ar holl deyrnas. megys y dylent orth arolyiant gor kymeynt kyvord a honno. kany's hyt tra etoed en y vvyt e gorchymynassei enteu i gladu en e lle hono. Ac orth hynny yggt a brenhiniael arolyiant eno eu kladassant².

Ac goedy henny en et oedynt galwedigyon er escoleigyon. ar lleigyon. ar bobyl yggt. Uthyr bravt e brenhin a kymyrth coron teyrnas enys Prydein. Ac o gyt annoc paob en gyfredyn ef a urdoyt en vrenhin. Ac odyndy kofau aoruc e dehongyl agonaethoed Merdyn or racyvededic seren uchot. ef a erchys goneuthur llun doy dreic o eur ar kynhebygroyd er hon a emdangoffasei yggt ar seren. Ac goedy goneuthur er rei henny o anryued kywreinroyd. ef a ofrymaed eneill onadynt eg er eglwys penhaf yg kaer Wynt. ar llall a attelys kanthao orth i arwein en y vlaen en lle aroyd pan elhey i vrodyr ac i kat ac i emlad. Ac or amfer

¹ A goedy clybot o pascen a gillamori bot vthyr yn dyuot parth ac attunt. Sef awnaethant cynteu dyuot yn erbyn vthyr orth ymlad ac ef. A goedy bydinaw onadunt a dechreu ymlad onadunt. y llaw o pop parth megys y mae gnaot ryd damwein honno. Ac eissoes goedy treulaw llawer or dyd yny

² Ac odyndy brysyaw aoruc yn gyntaf ac y galloys parth a chaer wynt. kans kenhadeu a dothoed attao y venegi idao marvolaeth emrys. wledic y vraot. Ar

wed honno. y dygydeys y uudugolyaeth yn llaw vthyr. A goedy llad pascen a gillamori. ffo aoruc yr agkyfyaeth bobyl honno. y ymdeith y eu llogen gan eu hymlit ac eu llad. Ac yna yndiam-ryson y kauas vthyr y vudugolyaeth. B.

y daruot y efgyb yr ynys y gladu ger llaw manachloc ambri o vren y cor y kewri y lle ar awnathoed ehun yny vywyt. Ac yd archyfei y gladu yno. B.

gynghor atto. Ac y codes Gorlais iarll Cernio y vynyd a dywedyt. llai ynt yn anifer ni noc hoynt. a fan vo y nos yn dyoyll. Argloyd. awn am y pennau ac ni ai caon hoynt ¹. ac velly y gonaethant goreisgyn y mynyd arnyt a llad llaver a daly

BRUT G. AB ARTHUR.

gymerafant e Brytanyeit ae kynhyaliafant en amdifyn ndynt troy e nos ¹. Ac goedy goruot or nos ar edyd Uthyr Pendragon a dyvynneys attao i dyoyfogyon ae icirll ae varonyeit hyt pan vey troy eu kyghor cynt e treythynt py ved e gorthoynebynt i eu gelynyon. Ac yn gyflym parb a deuthynt crth dyvyn e brenhin rac de u lyn i kyndrycholder. Ac goedy eu dyuot ygyt hoynt ef a erchys udynt rodi eu kyghor. Ac yn kyntaf et erchyt i Gorleis tyeyfawc Kernyo dywedyt i gyghor ef ae synoyr. kans gor doeth adfet oed hono. a maer i gyghor. Ac ar henny Gorleis a dywaot val hyn. ny reit eb ef amgylchion nac amadrodyon gorwac eghylch hyn. namyn hyt tra barhao e nos e mae iaen inni arueru ogloder a chadernyt a deored. o mynhon ninheu arueru o rydyt a vo hoy ac on buched. kany maer yo amler e paganyeit a chwanna c i emlad. a lley yo en niuer ninheu. ac os e dyd a arhoen ni barnafi bot en gryno yny ymgyvaruot ac hoynt. Ac crth hynny. hyt tra barhao tywylloc e nos disgynon. ac en disyvyt kyrchen am eu pen en eu pebyllaeu en diaroybot. kany ni thebygant hoy en dyvot ni. ac evelly en dirybud diarvot e kafon ni budugolyaeth arnadunt os oun vryt ed arveron ninheu o gleoder a henny heb pedrus ². Ar kyghor honno a vu da kan barb. ac ufydha u orugant oy dyskedigaetheu ef. Ac en diannot kyreiria u eu bydynoed ac en wikedic oc eu harueu kyrchu lluesteu eu gelynyon. ac en dihefyt ac o un vryt eu kyrchu. Ac goedy y dyvot hyt en agos yr lluesteu e gwilwyr a vybuant eu bot en dyvot. ac o fein eu kyrn e dyhunafant eu kytendeithyon kysgyadur.

¹ Ac val yd oedynt yn ymlad ar dinas honno. nachaf vthyr yn dyuot ae holl gedernyt gantao. Ac yn diannot ymlad aoruc ac cynt. Ac eisloes goedy bot broydyr y rydunt. y kymhelloyt y brytanyeit ar ffo. Ac eu herlit a oruc

² A goedy eu ymgynnullao ygyt. Erchi awnaeth vthyr yo henafoyr kymryt kyghor ebroyd peth awnelynt yn erbyn y genedyl a oed yny kywarfegu yn gymeint a hynny. Ac ar hynny yn gyntaf y dywaot Gorleis iarll kernyo yr ymadraed hon. kans hynaf gor oed a phrudaf y gyghor. Argloyd vrenhin heb ef nyt reit vn amgylchynu ymadrodyon na chyghoreu gorwac. namyn hyt tra paraho etoa tywylloch ynos y mae iaen y ninheu arueru oc an gleoder.

y faefon cynt hyt y mynyd damen tra paraboy y dyd yn ole. Sef kyfryo le oed y mynyd. vchell oed a chelli garregawc yny phen. Ac yno y kyrchoys y brytanyeit y nos honno. B.

megys y mynhom an rydit an buched kans oc arhoen y dyd. ny barnafi bot. yngryno yn ymgyzaruot ac cynt. kans lluofoawc ynt a chwanoawc y ymlad. A ninheu llei an niuer. Ac crth hynny tra parao tywylloch ynos bydinon a chyrchen cynt yn eu pebylleu. kany thebygant lauafu o honam ni dyuot yn eu kyuyll. Ac o gonaen velly: ny phedruaf vi gan porth duw gaffel a vudugolyaeth. B.

Oſtav ac Affav a gofgaru y llaill oll¹. Ac vedy y vydygoliaeth hono y dayth Ythr hyt ynghaer Alclut. a damgylchyny yr holl gyfoeth a chadarnhau cyfraithau hyt na leffaffai neb vnaythyr cam ai gilyd². Ac vedy gvaſtatau pob peth y daeth y brenin y Lundain. ac yno y peris carcharu Oſtav ac Afav. ac y

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac vrth henny en kynhyrfedic dehnnaw agonaethant a rey onadynt. kan vrys a viſkynt eu harveu. ereill en achubedic o ofyn a ffyont en e lle y harvedey eu tyghetven hoynt. Ar brytanyeit oagen kan deohau eu bydynoed en gyflym ac en vychyr e kyrchynt llueſteu a phebylleu eu gelynyon. ac ygyt a noethyon cledyfeu en ruthrao e gelynyon. Ar rey henny goedy eu damkylchynu en diſyvyt nyt oed grynno e telynt emlad. kanys er rey ereill gleoder ygyt a chyghor oed ganthynt. Ac vrth henny e Brytanyeit en vychyr e kerdynt ygyt ac eu llad e paganyeit hyt ar vilyoed. Ac or diwed e delyt Oſta ac Offa ar Saefon en hollaol a waſkarafant heb emkanlyn neb ae gilyd¹.

Ac goedy e budygolaeth hono ed aeth e brenhin hyt eg kaer Alclut. a llunyaethu e teyrnas hono aoruc. ac atneoydu y thagnheved. Ac odyne kylchynu holl goladoed Eſcotlont. ac eſtæg er vrpwith pobyl hono aoruc vrth y gyghor. A chymeint o iaender a gwirioned aoruc ef trøy e goladoed. ac na gonaethoed nep kyn noc ef e kymeint. Ac vrth henny en i dyſeoed ef e bydey ofyn ar baob oc gonelynt na dryc na cham. kanys heb trugared e poenynt². Ac or diwed vedy hedychu a thagnhevedu holl deyrnaſoed e goglec. odyne et aeth hyt en Llundain. ac eno et erchys ef karcharu Oſta ac Offa ac eu gvarchado en graff amgeledus. Ac odyne val et oed goylva e Paſc en dyvot, ef a orchymynna i wyrda e deyrnas emkynnallaw hyt egkaer Llundain. kanys yno e mynney ef goiſcao coron e deyrnas. a chan enryded ac adurn goneythyr goylua e Paſc en vrenhinaol. Ac vfydhau a wnaethant paob idao. Ac o pop amryuailion kaeroed a cheſtyll a dinaſſoed a goladoed emkynnullaw agonaethant en erbyn y dyd

¹ A ranc vu gan baob o nadunt y kyghor ef. Ac yn diannot goiſcao awnaethant a bydinao. Ac o vn dihwyt kyrchu eu gelynyon. Ac eiſoes goedy eu dyuot yn gyuagos vdunt. eu harganuot awnaeth y gwilwyr or goerfylleu. Ac yny lle dyffroi eu kytymdeithon trøy ſein eu hutgyrn. Ac yna ſef awnaeth y gelynyon yn ofnauc cyuodi rei a goiſcao eu harueu. ereill y ffo.

² Ac odyne goedy y vudugolyaeth honno yd aeth y brenhin kyt yg kaer al clut y attnywydhau tagneued trøy y teyrnas. A chymeint o iaender a gwirioned awnaeth dros oyneb y teyrnas.

Ac yna eiſoes ſef awnaeth y brytanyeit techau eu bedinoed. A chyrchu ar eu tor yr pebylleu. Ac ny dygrynoes yr gelynyon dim yn eu herbryn. kans byngweir rac dyſcedic yr dothoed y brytanyeit am eu pen. Ac oynneu amharavt oedynt. Ac yna y llas o nadunt hyt ar vilyoed. Ac or diwed daly oſta. ac oſa. B.

Ac nas gwnathoed vn brenhin kyn noc ef. A throy y holl diwed ef ofyn a vydei ar y neb awnelei kam neu ae kynbalei. Ac yno koſpi heb drugared yny dial. B.

gwnaeth ev oled y pafc a gwaed iarlrl a baruniat ai gwraged gidac hoynt o gebl o ynys Brydain a llaven vy Ythr orth baeb o nadynt a throylaw y oled a vnaethant trov cithnoythder a digrifoch ¹. Ac yna y dayth Gwrlais iarlrl Cernie. ai wraic ynte oed Eigr verch Amlawd wledic. ac nidoed yn ynys Brydain na gwralc na tworvyn cyn doded a hono ². A phan edrychod Ythr erni y chary yn vavr a oruc megis na allai y gely. ac ni vynnai ev vot hebdi eithr anvon mynych anredion etti a diodyd mevn folau aur: a gairiau ameyys hefyt. hyt pan adnaby Wrlais iarlrl hyny ³. Ac yna lldiaa a oruc ynte a gado y llys heb gennat y brenin. a

BRUT G. AB ARTHUR.

kyfnodedic hono. Ac orth henny e brenhin a anrydedos yr eylua honno en vrenhinaol megys e darparafsey. Ac a ymrodes i leoenyd ygyt ae wyrda. A llavenyd a gonaey paeb kanys llaven oed e brenhin en arvoll paeb onadynt vynteu ¹. Ac yno e doethoedynt e fael vonedigyon a dyledogyon. ygyt ac eu goraged ac eu merchet. megys yt oedynt teilog o anryded kymeint a henny. Ac eno em plith er rei henny e dothoed Gwrlais tywyffawc Kernyo ac Eigyr y wreic ygyt ac ef. A ffryt honno ae theguch a orchfygey holl wraged enys Prydein kany cheffit vn kyn deket a hi ². Ac goedy goelet or brenhin honno em plith e goraged ereill. a fyllu amey aoruc ac ymlenoi oe ferch en kymeint ac nat oed dim kanthav ef nep namyn hi chunan. ae holl vedol ae holl enni en i cheilch hi e treygley ef henny. Ac i honno chunan ed anvonyt er anregyon ar goirocei ar annerchion heb orffoys heb kyhong. Ac en vynyth amneidiaa a choerthin a geirieu digryf choareus ³. Ac goedy goelet or gor henny en e lle lldiaa a gonaeth.

¹ A goedy daruot idaw hedychu yr alban dan y theruynau yd aeth odyo hyt yn llundein. Ac yno y dodes oeta ac oifa yg karchar. A goyr neilltuedic yd y cado. Ac val yd oed wylua pafc yn dyuot anuon awnaeth y brenhin kenhadu y pop lle or ynys. y dyuynu paeb oe wyrda iarlrl a ba vneyit hyt yn llundein. orth enrededu yr wylua honno trov lywenyd. A goiscao coron y teyrnas

² A chymeint o dyledogyon adbethant yno cynt ac eu goraged ac eu meibyon ac eu merchet. ac a oed teilog y ryv wled honno. Ac ym plith y goyrda hyuny y dothoed gorloes iarlrl kernyo.

³ A phan welas y brenhin y wreic honno ym plith y gorageda ereill. ymlenwi awnaeth oe charyat yn gymeint ac na hanbwyllai o dim namyn treiglau y holl ynai ac vedol ygkylch y anryuedu

am pen eu brenhin. Ac y rodi y iawn ae dilyet y paeb. Ac ymgynnullaw awnaeth paeb orth y oys honno. a dyuot hyt yn llundein o pop lle dros vyneb y teyrnas. Ac enrededu awnaeth y brenhin yr wilua honno. megys y darparafsey gan lewenyd. A diruavr lewenyd a gymmyrth paeb o welet eu brenhin yny herbynheit mor lawen a hyuny. B.

ac eigyr verch amlawd wledic ywreic ygyt ac ef. Pryt y wreic honno ae theguch aorchyuygei holl wraged ynys prydein. B.

hi. Idihi yd anuonit y go'oython. Idihi ytl anuonit y gorulycheu eueit. ar goirodeu yndunt. ar heil mynych. ar anregyon. B.

phan vyby Ythr hyny y llidioed ynte. ac anvon cenadau yn y ol y erchi y Wrlais dyfot drychefn. cans syrhaet vaor oed adaw llys y brenin heb gennat. Ac anvon ail gennat ar dryded. ac ni dayth ev dim. Ag y dyvat y brenin y digyfoethai ev o dan a hayarn onit ymhoelai. Ac nit ymhoelod Gorlais er bogoth¹. Ac yn diannot cynyll llu a oruc y brenin a llad a llosgi troŷ holl gyfoeth Gorlais. Sev a oruc Gorlais am nat oed boer ganto y roi cat ar vaeŷ yr brenin cadarnhau dau gaffell oed idaw a oruc a roi y wraic yn y castell cadarnav ac eno y castell oed Dindagol ac ar lan y mor ydoed. Ac ynte y hun aeth yr castell a elvit Dinblot rac y gofydiaŷ y gyt². Sev y dayth Ythr ai lu am ben y castell ydoed Wrlais

BRUT G. AB ARTHUR.

A heb kanhiad en kyfroedic adaw e llys en dianot. Ac ny bu en e llys nep or a allei i vahaed. kanyŷ ofyn oed ganthaw ef golli e peth a garei ef en voy no dim. Ac orth henny llidiaŷ a barhau aoruc e brenhin orthaŷ. ac erchi idaw ymchvelu yr llys i goneuthur iaŷn yr brenhin or farhaet a gonaethoed am adaw y llys en ang-hyfreithiaŷl en heryd i barney kyfreith y llys idaw. Ac goedy nat ufydhaey Gorleis yr gorchymyn honno. llidiaŷ en vaor a oruc e brenhin. ac yn i lit ac gyffraŷ tyghu et anreithyey i gyuoeth en hollaŷl ony deley i goneuthur iaŷn idaw¹. Ac hep un golhyr ar racyvededic yrloned honno en parhau er rthynt. kynnullaw llu aoruc e brenhin a mynet tu a Chernyo. a dechreu lloŷci e dinaŷŷoed ar keyryd ar trevyd. Ac ny lauaffaw Gorleis emgyuaruot nac emkyŷerbynyeyt ac ef. kahys lley oed ciryŷ i wyr arvaoc noc ef. Ac orth henny deŷiffach vu ganthaw kadarnhau i geŷtyll hyt pan gaffey enteu porth o Yŷerdon. A chanyŷ moy oed y oval ac pryder am i wreic noc amdanaw elunan. Ac orth henny ef ac dodes hi eg kaŷtell Dindagol. er hon a oed offoedic em meŷn e mor. a honno oed diogelhaf a chadarnhaf amdifyn ar y helv enteu. Ac enteu chun a aeth eg kaŷtell Dymlyot. rac o darnoein eu kafacl ell deu ygyt². Ac vedy mynegi henny yr brenhin kyrchu aoruc enteu e kaŷtell et oed Gorleis endaw. ac eiŷte en i gylch.

¹ Ac wedy kaffael goybot hynny or iarŷl y gor bithen. llitiaŷ aoruc ac yn diannot adaw yllys heb genhat y brenhin. A chymeint vu y lit ac na alleyt y ymchoelut trachefyn rac ofyn kolli y wreic. yr hon a garei ynteu yn

² Ac yna heb vn gohir tra yttoed y lit yn parahu. kynnullaw llu maor awnaeth y brenhin. A chyrchu kernyo. a dechreu lloŷci y dinaŷŷoed ar keŷtyll. Ac yr hynny eiŷtoes ny lauaffoys gorleis ymerbŷnheit ac ef. kanyŷ llei oed y nuet. no niuer y brenhin. Ac orth hynny ŷef y kauas yny gyghor ka-

voy no dim daearaŷl. Ac orth hynny llidiaŷ a oruc y brenhin am adaw y llys heb y ganhat. A goedy nat ymchoelci yr neb. tygu awnaeth y brenhin troŷ y lit yd anreitheŷi gyuoeth gorleis.

darnhau y geŷtyll. ac welly arhoŷ porth o iwerton attaw. A chan oed moy y ofyn am y wreic noc ymdanaw chun. ŷef awnaeth y goŷŷot hi yg kaŷtell tintagol ar lan y traeth yny lle kydarnaf yny gyuoeth. Ac ynteu chun aeth y kaŷtell dimlot. rac eu kaffael ell deu ygyt. B.

a gwaſgarn y wyr ac ai las hayach. Ac yn y lle y dayth cennat y vanegi y Eigr hynny. Ac yna y gelwis Ythr attaw Wlffin o gaer Gradaoc cans marchawc idaw oed hono. a manegi a oruc idaw y holl vedol ai gariat ty ac at Eigr. a gofyn cyng-hor idaw¹. Sev y dywat Wlffin. Argloyd vrenin heb ev ni thycia o gadarnit gaffio y castell y mae Eigr yndo ac ar ben craic y mor y mae ac nit oes ford y vnyed idaw yn amyn un. ar ford hono tri marchoc ai cadwai rac yr holl vyt. Eithr llyma vynghyngor i y ti y dyfynnu Myrdin attat a manegi idaw dy gyfrinach. ac o gena neb y ti dim help. hono ai gwna². ar brenin a vnaeth

BRUT G. AB ARTHUR.

a gwarchae pob ford or e gellyt dyuot allan o honaw. Ac odyna goedy llithrav efpeit oythnos heybiau kofau a gonaeth e brenhin karyat Eigyr ac galw attaw Wlffin or ryt karadaoc. kytemdeith neylltuedic a chydvarchawc idaw. a mynegi orthaw val hyn. En lloſki eb ef vyfi o karyat Eigyr en gymeint ac nat pedrus genhyf na allaf gochel perygyl vengorf ony chafaf e wreic orth vvg kyghor. Ac orth hynny et archaf inheu i ti gyghor or hon e galloyf inheu eylenei vy ewyllys inheu rac damweyn o tra gofeilieint vy aballu¹. Ac ar henny e dyawt Wlffin. Argloyd eb ef pey a alley rody kyghor iti kanyt oes nep kyvryo grym nac anſawd ni mynet enghyvyll kaſtell Tindagol. kanyt en e mor e mae goffodedic. ac en gayedic en i kylch or mor. ac nat oes un ford e gallet mynet idaw. namyn un karrec kyvyng. a honno tri marchawc arvawc a ellynt i chadw ket delhey holl deyrnas Prydein ygyt a thi. Ac eiſſoes pey Merdyn vard a goneley i allu en graf enghylch hynny mi a debygon troi y gyghor ef e gellut titheu arveru oth damunet ac oth ewyllys². A chredu aoruc e brenhin i henny a dyvynu Merdyn attaw. kanyt en e llw et oed. ac goedy dyvot Merdyn rac bron e brenhin. ef a erchys

¹ A phan gigleu y brenhin hynny. Sef awnaeth ynteu mynet parth ar kaſtell yd oed gorlois yndaw. A goedy y gylchynu dechreu ymlad ac ef. ac warchae mal na chaffei neb dyuot ohonaw na mynet idaw. A goedy mynet oythnos heibaw. koffau aoruc vthyr karyat eigyr. A galw vlphyn o ryt garadaoc y gedemoith a menegi idaw y

vedol yny wed hon. Dioer. heb ef mawr yv ynof ui karyat eigyr. Ac nyt diheu genhyf na cholloyf vy eneit ony chaffaf y wreic. orth vvg kyghor. Ac orth hynny dyro ym gyghor troi yr hon y galloyfi. eilenwi vy ewyllys. kanyt oes pedruſter gennyf vy aballu ony chaffaf y wreic. B.

² Ac y dyawt vlphyn. Argloyd heb ef a allei kyghor itt pryt na bo fford yny byt yd ymgaffer a hi. kans y kaſtell y mae hi yndaw yſſyd ar pen karrec yny weilgi yn gaedic or mor o pop parth idaw. Ac nyt oes fford yny byt y galler mynet idaw. na dyuot o honaw namyn ar byt othry cyr vn karrec gyuyg yſſyd

or byt y tir. Ar garrec honno trywyr ac katwei yn aruawc rac holl teyrnas ynys prydein. Ac eiſſoes argloyd heb yr vlphyn pei myrdin vard a rutbei y weithret orth ty vedol ti. mi a tebygaf y gallut ti gaffel y wreic orth ty gyghor ti. B.

hyny¹. Ac y dyvat Merdin os hyny a vynnau di rait roi fyrv Gorlais arnat ti a minnau av yn fyrv Brithael anwylas y Wrlais, a mi a rov ar Wlffin fyrv Medav o Dindagol anwylas y Wrlais, ac yna ni cyr neb na bo Gwrlais ai dau was ydym ni². a phan darvy ydynt ymrithio yn y fyrv hyny³. mynet a vnaethant hyt ymhorth castell Dindagol dechraynos a manegi yr porthor vot Gorlais yno, ac agori or porthor ac y meon y doethant ac yr aeth Ythr y gyfsgu at Eigr a dechrau ymdidan caredic toyllodrus a oruc ev a dyvedyt mae yn lledrat y dathoed or castell arall ymoelet a hi ac na allai ev er dim na delai. A chredy hyny. a

BRUT G. AB ARTHUR.

idaø rody kyghor idaø troÿ yr hon e galley e brenhin kaffael Eigyr orth i gyghor¹. Ac gvedy ggybot o honav meynt e gofeilyeint ar pryder oed ar e brenhin amdani, doluryaø aoruc enteu rac e veint gariat oed gan e brenhin arney. a dywedyt val hyn. O mynni di gafael dy ewyllys orth dy gyghor reit yo arveru o keluydodeu peoyd ar ny chlycyt eirioet yth oes di, kanys mi a vñ om medeginiaethen i rodi i ti drech ac anfaed Gorleis. hyt na bo neb a oypo nac a adnapo na bo di va Gorleis. Ac orth henny o mynni ditheu vfydhau i henny minheu ath gynaf di en e drech ar gved e mae Gorleis. Ac Wlffin en ryth Iordan o Tindagol, a minheu en drydyd ygyt a choi a gymeraf e trydyd fygor. Ac evelly en diogel e gilly mynet yr castell e mae Eigyr endav². Ac ufydhaø a oruc e brenhin oy holl dyhevyt. ac or dived gorchymyn e llu aoruc oy teylu, ac emrodi i medeginiaethen Merdyn, a symudaø agonaeth en ryth Gorleis megys e dyvedassei Merdyn. ac Wlffin en ryth Iordan, a Merdyn en ryth Brythvacl, megys nat oed nep or holl niyer ac hadnapey megys e buassynt gynt³. Ac odyña kymryt en fford a orugant parth a chastell Tyndagol en e lle et oed Eigyr. A ffan oed gyvlyø gwr a lleyn e deuthant. Ac gvedy menegi yr porthaer. bot er iarl en dyuot en e lle

¹ Ac y velly erchi aoruc y brenhin dyuynnu myrdin aitaø. kans yny llud yd oed. A gvedy dyuot myrdin, erchi

² A gvedy ggybot o yrdin meint oed garyat y wreic ac ferch yny brenhin doluryaø aoruc yn yaer. A dywedut orthaø val hyn. Argleyd heb ef o mynni ti gaffel y wreic orth dy ympey val yd oyt yny damunaø. reit yo it arueru o geluydydeu newyd ny chlycspoyt eirioet yth amfer ti. kans mi aøn geluydyt troÿ yr hen y gallaffi rodi

³ A gorchymyn aoruc y brenhin y annwyleit warchado y castell yn da, a chynhal yr ymlad. Ac ymrodi aoruc ynteu y geluydydeu. Ac yna y rodes myrdin arnaø ef drych gorlois. ac ar

awnaethpoyt idaø rodi kyghoryr brenhin troÿ hon y gallei ef gaffel eigyr orth y ewyllys ef. B.

drych gorlois arnat ti. hyt na bo neb a adnapo na bo gorlois vych di. A mi agnaf vlphiñ yn rith iordan o tintagol gvas ystauell y brenhin oed honno. A minheu a gymeraf drych arall arnafi. ac af yn tyted gyt a choi. Ac y velly y gelly ti yn cohoun vynet y gaffel tintagol. A chaffel y wreic orth ty gyghor ti. B.

vlphin drych iordan o tintagol. ac arnaø chun drych brithael arall megys nat oed neb or ae goelhei aoypei na bei y goyr hynny vydynt yny goir drych. B.

oruc hithau ar nos hono y enillwyd Arthyr ap Ythr¹. Ac velly pan wybylu Ythr nat ydoed ev gydaed hwynt ymlad yn leo ar castell a orugant yny vy rait y Wrlais dyfot allan y roi brwydr ydynt. ac yna y llas Gorlais a goafgaru y wyr². Ac yn y lle y dayth cennat y vanegi hyny y Eigr. Ac ydoed Ythr gida hi yn y gely.

BRUT. G. AR. ARTHUR.

egori e pyrth aoruc. ac i meon oeduthant, kany pa beth arall a debygey nep pan goelynt Gorleis ehun en i ffurfy en dyuot. Ac ena e nos hono e trigoye e brenhin ygyt ac Eigr ac eylenei o damunedic ferch ygyt a hi aoruc. kanye e drech ar ffurfy a gymeraffey. oed en tyeyllaw Eigr. Ac ygyt a henny hevyt er amadrodyon dychymygedic toyllodrus oed en i thywyllaw. kany ef a dywedei i dyuot en lledrat or kastell et oed endaw i syllu pa oed oed ar e kastell ac ar e nep a garey ente. en vwy nor holl vyt. oed en e kastell. Ac orth heny e kredey hitheu bot en wir pop peth megys e dywedei ente. ac ni lludrey idaw geneuthyr dym or a vynnay. Ar nos hono e kafat er anrydedusaf Arthur. er hon goedy heny a dangosaffant i anryued goeithredoed i vot en volyannus arderchawc ef¹. Ac odyna ciffioes goedy gwybot ciffieu e brenhin emplith e llu. en agkyghorus mynat pen tra phen a gonaethant. ac emrodi i geiffiau dyffrio e gaer ar kastell. a chymhell er iarll i rodi kat ar vaes udynt. Ac odyna er iarll en agkyghoruffach a deuth ac varchogyon ygyt ac ef allan kan debygu ohonaw gallu o niuer bychan. emerbynnied a gorthweynebu yr fael varchogyon arwac a oed en eu herbyn. Ac odyna goedy dochreu ymlad o pop parth en e lle emplith er hay kyntaf e llas Gorleis. ac e goaskaraffant i gytemdeithion. Ac y kaffet e kastell et oedynt orthaw. Ar da oed endaw en aghyfredyn er ranoyt. kany paob megys er raney e tyghetuen idaw ac kymerey². Ac goedy daruot e kyvanc ar damoeyn hono.

¹ Ac odyna kymryt eu hynt awnaethant parth a chafell tintagol. A phandoethant yno: yd oed yn gyffychor. A goedy menegi yr porthawr bot y iarll yn dyuot. egori y pyrth a oruc yndiannot. Ac eu ellwg y myon. kanyt oed neb or ae goelei aypei na bei y iarll vei. Ar nos honno kyfau aoruc y brenhin gyt ac eigr gan ymrodi y damunedic ferch. kans y falyft drych a rodaffei vyrdin arnaw atoyllaffei ywreic. Ac ygyt a hynny. geireu toyllodrus

² Ac yna goedy clybot nat yttoed y brenhin yny llu. Sef awnaethant yn aghyghorus ymlad ar mureod a cheiffaw ditryw y kastell. A chymhell y goarchaedic iarll allan y rodi kat ar vaes a niuer bychan gantaw gan tybygu gallu goruot. Ac val yd oedynt yn

dychymyguawr a dywedei ynteu. kans dywedut orthi awnaeth y rydyuot yn lledrat or kastell. kany allei yr dim bot heb y goelet rac meint y amgeled ymdanei. orth wybot py anfaed a vei arnei acar y kastell. A chredu awnaeth hitheu yr ymadrodyon hynny. a geneuthur y vynnay ef. Ar nos honno y kauas hi veichiogi. Ac or beichogi honno y ganet Arthur. y gor clotuoruffaf a vu oe genedyl wedy hynny. megys y dengys y weithredoed. B.

ymlad o pop parth. yny lle ym plith y rei kyntaf y llas gorlois. Ac y goafcaroyt y getymdeithau. Ac y kaat y kastell ar golut a oed yndaw. nyt trov vnyawen goelbren y ranoyt. namyn herwyd y bei deored anoyt o gedernyt yny cribdeilar. B.

Ac y dyoat ev dan choerthin yn rith Gŵrlais arglōydes nim llas i etto. mi av y edrych pa vaint a gollais i om goyr¹. Ac yna yr aeth Ythr at y lu y hun yn y fyrv y hynan. A drōc vy gan Ythr lad Gŵrlais am un peth. a da iawn am beth arall. Ac o hyny allan y cymwrth Ythr Eigt yn wraic dirgel idaw ac y cafas vab

BRUT G. AB ARTHUR.

kennadeu a deuthant at Eigyr. er rey a vynagafant idi rylad er iarll. ac rykafael e kastell. Ac eiffioes goedy goelet onadynt e brenhin en ryth Gŵrlais en eiste ygyt a hi. erdang a brav a aeth arnadynt. a ryvedu e gwr a edeafynt goedy yr rylad en e broydry. goelet hono en vye ac en iach oc eu blaen eno. ni gedynt hoy hagen e medegyniaethu ry gonaethoed Merdyn. Ac en erbyn hagen e choedleu henny choerthin a gonaeth e brenhin. Ac ygyt ar geyriaeu hyny. dodi y doylaw eghylch er iarll. a dywedyt. Arglōydes eb ef. nym llas i. namyn megys y goeli di bye vyf. dolur eiffioes y kenys rykafael vygkastell a llad vygoyr. ac orth henny ofyn y inni rac dyuot e brenhin en dyffvyet am ben e kastell hon. ac en kaffael en deu ygyt endaw. Ac orth heny mi a aaf en erbyn e brenhin ac a dangnhefedaf ac ef rac dyuot damweyn a vo goaeth². Ac orth henny et aeth ac a cyrchoys parth ae lu. Ac oedy bore drech a furyf Gŵrlais iarnaw et emchoelaod en Uthyr pen Dragon. Ac goedy menegi idaw holl damweyn er emlad. doluryaw a oruc o angeu Gŵrlais. Ac eiffioes or parth arall llawen oed o achaw bot Eigyr en ryd ellygedic o phriodas. Ac en dianot emchoeloyt aoruc parth a chafell Tyndagol. ar kastell a gavas. ac Eigyr a gymyrth ac arveru o honei aoruc en heroyd i ewyllys. Ac odyna ygyt e pref-wylasant en roymedic o vfyulhaf gariat. A mab a merch a fu udynt. Ac eno y mab fu Arthur. ac eno e verch fu Anna. A honno fu mam Gwalchmei. a Medravyt. ac a fu wreic i Lev ap Kynvarch heroyd goirioned er hyfforia³.

¹ A goedy daruot y gyuranc honno: y deuthpwy y venegi y eigyr rylad y iarll a chafell y kastell. A phau welas y kenhadeu y brenhin eiffioes yn drych gorlois yn eistedd ar neillaw y eigyr. kywylydaw awnaethant yn vawr. A ryuedu yn vey no meint goelet yno yn eu blaen. y gor yd oedynt yn dywedut y rylad. A phan gigleu vthyr dywedut y choedyl honno. fef awnaeth ynteu

² Ac ar hyny kycheyn awnaeth y brenhin a mynet ar y llu. A bore drych gorlois y arnaw. A mynet yny drych ehun. A goedy menegi yn wir ar daioed. doluryaw yn vaer aoruc am agheu Gorlois. Ac eiffioes or parth arall llawen vu o achaw bot eigyr yn ryd o roym priodas. Ac odyna

choerthin. a dodi y doylaw am vonegyl y iarll. A dywedut orthi val nyn. Dioer arglōydes nym llas etto. ac eiffioes dolur y genhyf dyuot y brenhin am an pen ninheu a chafell y kastell hon beuyt. Ac an kaffel ninheu yndaw ef an deu. ac orth hyny niui a af yn ewyllys y brenhin rac kyuaruot a ni a vo goaeth no hyny. B.

ymchoelut aoruc y brenhin parth a chafell tintagol y gymryt y kastell idaw ehun. Ac y gymryt eigyr yn wreic idaw beuyt. Ac obynny allan y trigasant y gyt yn roymedic o diruawr garyat. Ac y ganet vduant arthur ac anna. B.

a merch o benî nit amgen Arthyr ac Anna y chwaer. Ac vedy hyny clefychoys Ythr o othrom haint ac y by ev yn nychy yn hir o amser yn y digiod y gwyr oed yn cadw Oſtîav ac Afav. ac o digofaint ortho y gellyngaffant y tyoyfflogion yn ryd y golat ac yr aethant hoynte gida hoynt y fermania. Ac yna ofni a oruc y Bryttaniait ac glybot vot goyr fermania yn dyfot i oresgyn yr ynys a goir vy bynt. hwynt a doethant yr Alban a dechrau anraithio y wlat ai llosgi¹. Sev ydoed Leo ap Cynvarch yn dyofloc llu ar y Bryttaniait cans ev a briodaffai Anna verch Ythr ben dragonn a gwr mawr hael oed ev a charu gwirioned a vnai ev. a chynnal llawer o vroydre yn erbyn y faefon a oruc. a mynycha y gorvydai y faefon arnaw ev. Ac velly y byant yn hir o amser yn y vy agos a cholli yr holl ynys

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac odyna goedy mynet dydien ac amferoed heibiau. en dirvaor glevyt e dygoydos e brenhin. Ac vedy i vot evelly troy lacer o amser. blinau a genaethant e gwyr a oedynt en kadw e karcharorion Oſta ac Oſſa. er rey a gofaaffam ni uchot. a fo ygyt ac a hoynt hyt en Germania. Ac ofyn ac aruthred a aeth o achaw henny troy er holl deyrnas. kany e choedyl a gadarnaey eu bot goedy ry kyffroi holl Germania ar ry paratoy dirvaor lynges orth dyvot i distroy enys Prydein en hollael. Ar peth hono a darfu. kany hoynt a emchoelaffant ygyt a dirvaor lynges ac anciryf o niuer kantynt. Ac en er Alban e deskynaffant ar dinassoed ar kyvdaotwyr o dan a hayam a dechreuafant eu molestu ac eu anreithyau¹. Ac orth henny holl lu enys Prydein a orchymynoyt i Leo ap Kynvarch orth keiffiau gorthlad a gorthweyneu yr gelynyon. Ar Lleu hono iarll kaer Llyr oed. a marchawc goychraf a deorhaf a chlodforhaf a doethaf. ac adwet oy oet. Ac o achaw e molyanheu ar devodeu da henny eny klodfori. e brenhin a rodaffey Anna i verch idaw. a llywodraeth e deyrnas hyt tra ydoed e brenhin en gorwed eny gleuyt. Ar gor hono goedy mynet ohonaw a dechreu ymlad ar gelynyon en vynyh e kiliei racynt megys e bey reit idaw kyrchu e dinassoed kadarn racynt. goeithieu ereill e bydey budugaol enteu. ac i goaskarey goeithieu yr koedyd ac yr mynyded ac yr keryc. goeithieu er ymkymhelley i eu llongeu en waradedydus. Ac evelly hir pedruslder ymlad a fu er rydynt megys na alley neb goybot pa du onadunt e dygoydei e vudugolyaeth. kany syberoyt e brytanyet

¹ Ac ym pen yfpeit goedy dydyen ac amferoed heibiau. cleuychu awnaeth y brenhin o orthrom heint. A goedy yuot llawer o diwed yny cleuyt honno. blinau awnaeth y goyr a oed yn kadw oſta ac oſſa. Ac eu ellog or karchar A mynet y gyt ac oynt hyt yn germania. Ac orth hynny kynhoryf a

gymyrth yr holl teyrnas. kans beunydydytgenit udunt bot y faefon yn parattoi llyghes. ac yn ymchoelut tracheuyn y oresgyn ynys prydein. Ac ar hynny oynt a doethant a llyghes dirvaor y meint gantunt. ac amylder o niuer y gyt ac oynt y tir yr alban. A dechreu llosgi y wlat ac anreithaw. B.

a manegi hyny a wnaethbøyt y Ythr na alle y iarll darostong y faefon¹. A llidiaø yn vaor a oruc Ythr. ac y peris dyfynnu holl wyr yr ynys gair y vron y ymlis ac høynt am y llesged yn erbyn y faefon. Sev y casas Ythr yn y gynghor peri y døyn ar elor o vlaen y llu hyt yninas Verolan. cans yno ydoed y peganiait faefon yn llad ac yn llosgi². A phan gogle Octav ac Affav vot Ythr yn glav ac ni døyn ar elor o vlaen y llu ty ac yno. llaven vy gantynt hyny ai gellvairio ev yn dirmygys ai alo yn haner gwr marø. a mynet a oruc y faefon yr dinas a gado'r

BRUT G. AB ARTHUR.

oed en eu harkyøedu ørth nat oed teiløg kanthunt bot ørth kyghor er iarll¹. Ac evelly e buant heb dervyn yny fu agavs yr enys ar reviniaø. A menegu henny a wnaethbøyt i Uthyr nat ydoed yr iarll en gallu ystong e Saeflon tøyllwyr. Ac yna pan øybu Uthyr henny en dieu llidiaø en voy no mesur a oruc. a maor ydoed i heint. Afferi dyfynnu attaø købyl hyt eno oy wyrda i gymryt kyghor. ac ymlis ac høynt am lesket oedunt. a røng lliit a dig ørth i wyr. ef a berys goneuthur elor idaø. ac ar honno peri i døyn ymlaen y llu er i vot en glaf. Ac ni allei o un ystym or byd onys dykit ar er elor. Ac ena y paratøyt elor idaø erbyn e dyd tervynedic yr oed brøydyr. Ac ena yd aethpøyt ac ef ar er elor hyt en e dinas a eløyt Verolan. Ac eno yd oedynt y Saeflon en llad ac en lloeki². Affan gicleu Octa ac Offa bot e brenhin velly chverthin gøatvar a ørugant amdanaø ai gelleiriao o eirieu difrodus. ai alo en hanner marø. A mynet a aoruc e Saeflon ir dinas høno i meon. ac o dremyc balchøer a difraøt ar Uthyr. ac lu. adaø pyrth e dinas yn agoret³. Affan gicleu Uthyr henny erchi aoruc enteu mynet i

¹ Ac yna y gorchymynøyt y leu vab kynuarch llu ynys prydein ørth ymlad ar gelynyon hynny. Iarll oed høno a marchaøc prouedic oed høno clotuavr. a synhøyrus. Ac ørth veint y glot ae volyant y rodassei y brenhin. anna y verch idaø y wreic. A llywodraeth y teyrnas yny laø tra yttoed ynteu glaf. A gøedy mynet lleu a llu ynys prydein

² A gøedy anreithaø yr ynys hayach. menegi hynny awnaethpøyt yr brenhin. a llidiaø aoruc y brenhin y voy no meint. A gøedy dyvynnu attaø y holl wyrda : eu hagreiffaø aoruc yn doft. ac yn drut. am eu syberwyt. A thøry y lit tygu yd aei ehun yn eu blaen yr

³ A gøedy clybot ør faeflon bot y brytauyeit yn dyuot ac øu brenhin gantunt ar elor. Sef awnaethant eu bygacluffaø. a megys anheilygu ymlad ar neb a arwedit ar elor o wyr kyfurd

gantao. a dechreu ymlad ar gelynyon yn vynyeh y ffoei ef racdunt øy yr din- aiføed. ac yn vynyehaf y kymhellei ynteu øynt y ffo y ørthaø. A mynyeh gyfranc a vu rydunt heb øybot pieiuei y vudugolyaeth kans syberwyt y kiotaøtwyr ehun a oed yny gøanhau. kanyt oed teiløg gantunt nfydhau ørth kyghor y iarll. B.

ymlad. Ac yny lle erchi paratoi elor idaø ørth y arwein. kany ellit yn amgen. no hynny y døyn rac y gleuyt ae wander. A gøedy eu kyfreideu yn paraøt. gøffot awnaethpøyt y brenhin yn yr elor. A dyuot ac ef hyt y dinas a elwit verolan yny lle yd oed y faeflon yny diftryø. B. ac øyntøy. Ac ørth hynny. Sef awnaethant mynyt yr dinas y myøn. ac o syberwyt megys na bei øfyn amadunt adaø pyrth y dinas yn agoret yn eu hol. B.

pyrth yn agored o wateaf am ben Ythr ai lu. A phan dyby Ythr hyny peri damgylchynu y gaer a oruc a mynet a vnaeth llawer y meen a llad llawer o bob ty yny vy nos. ar bore drannoeth y dayth y faeffon y maes or gaer ac ymlad yn groylon ar Bryttaniait. Ac yna y llas Oetav ac Afav ac eraill a foes or tyofogion faeffon yn wradeydys¹. yna y codes Ythr o lavenyd yn y eisted ar y vely. A chyn hyny hi throe ont o nerth dau wr gryfion: a dywedyt a vnai y bradeyr teyllwyr am gal² i yn hanner gwr maro. gwell y³ hanner gwr maro a orffo. no hanher gwr by⁴ a orfer arno. a hefyt yw maro yn glodvaer no by⁵ yn gyoilydys⁶.

BRUT G. AB ARTHURI

meen yn eu hol hoynt. a damgylchynu e dinas en diftrygar. a goneuthur aerua vaer o pob parth. ac ni ffeidiaffant. oni vahanavd e nos vynt. A thrannoeth pan emdangoffes e dyd dyvot aoruc e Saefon allan or gaer a chymbell brydyr en erbyn e brytanyeit ymhell or dyd. ac eiffoes en e diwed llad Oeta ac Offa a chyn a hell eu goedillion ar ffo yn wradeydus¹. Ac emogohniannu a oruc e brenhin. ac ymdroi ehun ar yr elor. ac ni allai gynt namyn val e troit. ac ef a godes yn i eiste o lvenyd a doedyt drov choerthin yr ymadraed hon orth i wyr. Y bratwyr teyllwyr eb ef am galva²ffant i en hanner maro. ys gwell yr hanner maro a orffo nor by³ cobyl e gorfer arno. ac os goyrvaerockach maro en glotvaer no buchedokau en gyoilydus anghlodvaer gan vardoed⁴. Ac vedy gorvot ena ar e Saefon a chael

¹ Ac eiffoes menegi hynny y vthyr pendragon. etchi aoruc ynteu mynet amper y dinas ae gylchynu. ac ymlad ac ef. Ac ufydheu aoruc y kiatawtwyr. a dechreu ymlad ar muroed yn oraol. A megys yd oed y brytanyeit goedy ryoruot hayach ar y muroed. ac yn goneuthur aerua vaer or faeffon pei na orthoynepit udunt ar y diwed. Ac yna fef awnaeth y faeffon daly ydiuarech am ar awnaethoedynt am arueffura² y brytanyeit. Ac or diwed eiffoes mal yd oedynt yn ymlad yn drut ac yn galet. y doeth y nos yr hon y wahanwys parv y orth y aruev. Ac yna pan welas y faeffon bot eu fyberwyt yn

argywedu vdunt a bot y brytanyeit hayach goedy ryoruot arnadunt. Sef awnaethant medylva³o trannyceth mynet allan a roi kat ar vaes udunt. A phan daporthes yr heul y dyd tranyoeth. yd aeth y faeffon or dinas. a gossot y marchogyon yn vydinoed. A phan welas y brytanyeit hynny llunyaethu aoruc cynteu y marchogyon yn vydinoed. Ac yn diannot kyrchu y faeffon. ae goerthoynebu awnaethant cynteu yn oraol. A goedy treula⁴o llawer or dyd uelly y nudugolyaeth y kauas y brytanyeit. A llad oeta ac eoffa. a chymryt eu ffo aoruc y rei ereill oll. B.

² Achymeint o lewenyd a gymythy brenhin yndav ac ual yd oed heb allu ymdreigla⁵o ar y elor. Ac yna kyuodi a oruc yny eisted heb nerth neb rac llywenyd yn unwed. a phei deiffyuyt iechyt adelhei idav yn yr aor honno. a dywedut dan choerthin yr ymadraed hon. y bratwyr teyllwyr am gelwynt i yn

hanher maro orth vy mot yn gorwed ar yr elor yn glaf. a goir oed hynny. eiffoes gwell y⁶ genyf i vy mot yn haner maro gan oruot arnunt vy no phytuecn iach a goruot o nadunt cy arnafi. kans goerthvoroach y⁷o mervi yn glotuaer gan enryded no buchedocau yn gywilydus gan weradoed. B.

Ac vedy y vydygoliaeth honno y goeddillion a diengis or faefon amgafglafant hyt yr Alban y Ryfely val cynt sev y mynasai Ythr y hemlit ac nisgai y gyngbor idao rac moor glav oed ev y doyn ar elor¹. Ac am hyny glewach vy'r faefon a medol a vnaethant vradychu angau Ythr ac anvon rei yn rith rydyslion ymdidan ac ev. Ac y caefant vanec nat yfai Ythr namyn dor fynnon yr hon oed yn agos y dinas Verolam². Sev y vnaethant hoynte peri goeneyno'r fynnon ac oed o dor yny hamgylch ac yna pan yfays Ythr or dor y by ev varo ar fael ai byfays ar y ol nes ydynt gael goybot ac yna llano y fynnon o brid a oruc y Bryttaniait³. Ac vedy

BRUT G. AB ARTHUR.

e vudygolyaeth or Brytanyeit ni ffeidiaffant oy ac eu toyll. namyn mynet ody na hyt er Alban i ryvelu val kynt. Ac e mynasfey Uthyr eu hymlit val e dechreuaiffei. ac ni ados i gyghor idao. rac trymet er heint arnao ai wanet am i doyn ar er elor velly¹. Ac am henny glewach vu e Saefon. a moy e llavurynt i vneuthur toyll a brat ac ystryo drog. A medyliao a orugant pa ford e gellynt goneuthur agheu Uthyr o bop ystryo. Ac anvon rey onadunt en rith reidussion i dyvot a choedleu i crth e brenhin. Sef y doyth y rai henny. a menegi nat yvei e brenhin dosyr or byt namyn dosyr o ffynnon loyo a oed yn agos i dinas Verolan². Sef a orugant vynteu dyuct ac anveidred o weneyn hyt na cherdey dim or dosyr or ffynnon yn diweneyn. Affan rodet e dosyr or ffynnon honno yr brenhin y bu varo en diannot. a llawer heuyt ygyt ac ef ae llewes a vuant veiro o annian e goeneyn. Affan oybu y Brytanyeit yna goneuthur cruc maor ar warthaf y ffynnon. rac goeneynao moy o dynion³. Ac goedy henny emgynnullao a oruc

¹ Ac yna goedy goruot ar y faefon mal y deefpwy uchot. yr hynny ny pheidyaffant oy eiryot oc eu drycystryo namyn mynet hyt yr alban a ryvelu yno heb orffywys ac eu erlit a vynnaffei

² Ac or achas hennu glewach oed y gelynyon yn ryvelu ar y brytanyeit. ac o pop fford ymrodi y gnotaedic urat gan geissao gorefcyn yr ynys ae distryo. ac ymplith pop peth prydu awneynt yny wed y gellynt goneuthur brad y

³ A goedy eu dyuot yno a chaffel goybot pop peth cynt awelfant ffynnon loyo eglur. ac or dosyr hennu ygnotaei y brenhin yuet pryt na allei yuet ony pryce dim arall yny byt. Ac yna goedy kaffel or yfcynunedigyon vratoyr goybot hynny sef awnaethant cynteu yny lle kyrchu parth ac yno. a damgylchynu y ffynnon o weneyn. Ac ynghylch y

vthyr ual y buaffei darpar gantao ac nys gaduys ywyrda idao. kans trymach uu y heint a geanaeth goedy vudugolyaeth no chyn. B.

brenhin yn gyntaf. A goedy dyffygao pob ystryo sef awnaethant anuon kenadeu yn rith aghenogyon hyt verolan. y dinas yd oed y brenhin yn glaf yndao. orth vybot anfaod y llys ae chereddyat. B.

glaneu megys y bei weneynaoc y dosyr arettei ohonai. Ac yna goedy yuet or brenhin or dosyr goeneynic hennu o ebrydedic agheu y bu varo. a moy chant o dynion ygyt ac ef. a lewes or dosyr goeneynic. ac sef awnaethant lleuwi y ffynnon or dayar a goneuthur kruc maor ar y gwarthaf. B.

hyny y cladøyt Ythr ynghor y Cewri ¹. Ac yna anvon a vnaeth y faefon hyt yn fermania y gaiffio nerth y ennill ynys Brydain. Ac y danvonet ydynt Lynges dirvaer y maint a Cholgrin yn dyfoc arnynt a gorefgyn a vnaethant o hymyr hyt ymhen ryn bladon ². Ac oedy goybot hyny o wyrda ynys Brydain o aflonydøch y faefon ymgynyll a vnaethant hyt ynghaer Vydau y maynt oed o ffolhaigion a llygion yn ynys Brydain ac y caofant yn y cynghor yrdæ Arthur yn vrenin. ac

BRUT G. AB ARTHUR.

købyl or holl wyrda enys Prydein. ac hefcyb ac archefcyb. a mynet ar korf oi gladu i vanachloc Ambri ger llav Emrys i vravt y cladøyt Uthyr bendragon eu vrenhinael ¹.

Ac goedy marv Uthyr ai wenoynav or Saefon yd amgynnullaffant holl wyrda enys Prydein ac hefcyb ac archefcyb. ac habadeu hyt eg kaer Vudai. Ac yna o dyhun gyghor købyl or niver hønne e perit i Dyvric archefcob kyffegru Arthur en vrenhin. a dodi coron ami ben. kanys eu hangen oed en eu kymhell. Affan gigleu y Saefon marv Uthyr y danvonaffant vynteu keniadeu i Germania i erchi anvon porth attadunt. Ac yna y danvonet llyghes vaer. a Cholkrin yn dewyffavc arnadunt. Ac daroed udunt yna gorefkyn o Hymyr hyt ym penryn Bladon. fef oed traian enys Prydein ². Ac nyt oed Arthur yna namyn pymthegmloyd. ac nyt oed yna hyt y klyvøt or byt. na hen nac ieuanc un devodeu nac un gampeu ac Arthur. kanys hael oed a doeth. a digrif a devr. a ffrud pan vei amfer. a llavø a chelloeirus pan vacy amfer arall. Ac ar vyrder ni wnaeth Duø or pan vu Ada un dya goblach noc Arthur. A henny a rodaffey Duø yn anedic daøn ganthav ³. Ac o henny allan amdychavael aoruc Arthur ympop peth. kanys or

¹ Ac yna goedy honni marvolaeth y brenhin y deuthant yr archefcyb ac cfcyb ac abaden o pop lle yny teyrnas. Ac odyne kymryt korff eu brenhin ae

² Ac yna goedy marv vthyr pen-dragon yd ymgynnullaffant holl wyrda ynys prydein o yfcolheigyon allygyon hyt yg kaer vudei ac o gyt fynedigaeth pavb yd archaffant y dyfric archefcob kyffegru arthur yn vrenhin arnadunt. kans eu agen ae kymhellei. Sef achavø

³ A phan welas dyfric arthur a thrueni y pobloed kyt doluryav ac vynt awnaeth a chyffegru arthur yn vrenhin. a goitav coron y teyrnas am y pen. A phymthegmloyd oed arthur yna. Ac ny chlycyffit ar neb kyn noc ef y ryv dauodeu a oed arnav o nerth a chedernyt

daøn ynrydedus hyt ym manachloc ambri. ac yno meon cor y kewri geir llav emreis y vravt y cladøyt trøy vrenhinael arvlylant. B.

pan gigleu y faeffon marvolaeth vthyr. yd ymhoelaffant vynteu hyt yn germania y geiffa porth. a neur dathoed attunt llyghes vaer a golgrym yn tewyffavc arnadunt. a neur daroed udunt gvarefcin tu træv y hemyr fef oed hynny y tryded ran or ynys. B.

a gleoder a daconi. a chymeint a racvrydaiffei duø idav ac nat oed yn eithauoed y byt dyn or a glywei dywedut ymdanav nys karei. a chvæthach or ac gvælei. a hynny yn anedic gantav. B.

rat oed oedran arno y wisgo'r goron yn bymthengmleŷd ac nit oed neb hyt y cloyit yn un gampau ac ev. ac yelly nit oed Arthyr yn gordives o da agos y gymaint ac a rodai. Ac oedy peri o dyoyfegion yr ynys y Dyfric arch efgob Caerllion gyfegry Arthyr yn vrenin a gwisgo'r goron am y ben ofn y safon peganiait.

Ac yna yn diannot y cynylloed Arthyr lu maer ac yr aeth hyt ynghaer Efræc¹. A fan gogle Golgrin hyny cynyll llu maer a oruc ynte or faefon ac y'gottiait ar ffichdiait a rodi cat ar waes y Arthyr ar lan avon Dylas ac ymlad yn vychyr a llad llawer o bob parth ac or dived y cafas Arthyr y vydygoliaeth a gyrru fo ar Golgrin ac a diengis oi lu hyt yngha'r Efræc ac yna y cronos Arthyr heynt hwb na heyt na diot². Affan gogle Baldolf braot Golgrin hyny ev a dayth a choemil o wyr arvoc ganto hyt ar dengmilldir o gaer Efræc. Ev a vyfai yn aros Cledric tyfoc o sermania ai nerth ynte yr faefon. Ac yna y mynafllynt doyn

BRUT G. AB ARTHUR.

a dyvetpoyt uchot oni ytoed yn dyuot attaw o varchogyon val nat oed haed idaw gaffel o da a rodai udunt. Ac er henny poybynac a vo endaw daconi anianaol nyt ad Duo arnaw waifat anghanoŷyt. ac am henny sef a oruc Arthur yna. kany's daconi anianaol a oed endaw. en dianot kynnnullaw llu a mynet i gaer Efræc¹. A phan gogleu Golgrin henny emkynnullaw aoruc e Saefon a Fichtyŷeit gyt ac cynteu. a dyuot en erbyn Arthur hyt lan Dulas. Ac yn yr emlad hono o perygloŷ anveidred o pop parth. Ac or dived Arthur a orfu. a gyru Kolkryn. ac a dyengys oi lu ar fo hyt egkaer Efræc. ac warchau en e dinas a oruc Arthur². Affan gogle Baldolph. braot oed y Golgrin. hynny. drec vu gantaw bot y vraot egkarchar. Ac en diannot y dyvu eno a choemil o wyr arvaw ganthaq. kany's ar lan e mor edoed e Baldolf hono. pan yros Arthur Colkrin ar ffo. Ac en araw Cheldric. dōyffaw ydoed Baldolph ar lan e mor. a phorth o Germania gantaw. Ac goedy dyuot Baldolph hyt ar dec milltir y orth gaer Efræc medythaw a oruc

¹ A goedy y hardahu o vrenhinolvon aroydon y teyrnas ymrodi y haelder aoruc yn gymaint ac nat oed haed idaw gaffel kymein o da ac aod reit idaw y rodi yr fael varchogyon a lithrei attaw. ac eiŷoes poy bynac a vo hael ynyanaol ygyt a phrouedic volyant kyt boet eiŷeu arnaw ar taly'n. ny at duo waifat aghenoŷit y argyweddu idaw. Ac orth hynny sef awnaeth arthur kan oed

² A phan gogleu golgrin henny kynnnullaw y faefon ar ylcotteit ar fichteit aoruc ynteu ygyt ac ef a dyuot yn erbyn arthur hyt yg glan dulas. ac eid-

yaw ef molyant y kytymdcithocau haelder a daconi llunyaethu ryfel ar faefion hyt pan vei oc eu da cynt ac eu ŷollt. y gallei kyuoethogi y varchogyon ac telu ac iaonder a dangoffei hynny idaw. kany's ef a dylwei holl vrenhinyaeth ynys prydein o wir tref tatael dylyed. A chynnullaw aoruc holl ieaenŷit ynys pdein. A chycheyn parth a chaer efræc. B.

yna y perigleys y deu lu yn vaer. Ac eiŷoes y uudugolyaeth a gauas arthur a chymell golgrin ar ffo hyt yg kaer efræc. ac werchaw yny dinas. B.

gyrch nos am ben Arthyr ai lu 1. a fan vyby Arthyr hyny anvon a oruc ev gattor iarll Cernio a chwechant marchoc ganto. a thair mil o bettit y ragot ev ar y ford 2. Ac goedy oyord ac hoynt ymlad o Gattor yn groylon lidioc ai goafgaru a llad llyofogroyd o nadynt ai cymell ar fo. Ac yna triftau a oruc Baldolf am na allod rydhau y vraod. a medyllo a oruc pa delo y gwai. Ac y peris ev bolio y ben a thorri y callt ai varv a mynet yn rith arefdyn a thelyn yn y lae troi llyestau y bryttaniait yny dayth ev dan yfily y gaer 3. a chanu a oruc a chrio yny atteboid ev or gaer ac y tynoid ev y moon a raffau dros y gaer. Ac yna ystyrio a oruc ev ve ai vraot pa delo y gellynt hwy ymrydhau odyo. Ac val yr oedynt velly

BRUT G. AB ARTHUR.

doyn nogaol kyrch am pen Arthur ae lu 1. Ac Arthur a vybu henny. sef a oruc Arthur yna anvon Kadôr dyoyfawc Kernyo a chwechant marchawc ganthaw. ac a their mil o pedit yggt ac ef. a mynet yn eu herbyn. ac eu ragot e nos hono e ford e delynt 2. Ac goedy kaffael o Gadôr e fford e deuynt e gelynyon eu kyrchu en diſvyt a oruc. Ac goedy briaw ac effigaw eu bydinoed ac eu llad llawer onadynt. kymhell e Saeson a oruc ar ffo. Ac orth henny dirvaer triftyt a goval a gymyrth Baldolf endaw. orth na allos goneuthur kanhorthoy na nerth oi vraot. a medylaw a oruc pa oed e galley entou kaffael emdidan ae vraot. kany ef a debygey e galley kaffel holl varet i pob un onadunt pey ymkeffynt i ymdidan igyt eil deu. Ac goedy na chaffey ford arall en e byt eillaw a oruc y ben ae varyf. a chymryst telyn en i lae. ac on rith kroefan ac arefdyn. ac goareyt dyvot emplith e llu ar lluesten. ar klymen a ganey ar e delyn a dangosynt i vot en telyniaw. Ac or dived goedy na thebygei neb i vot en doyllwr nefau a oruc parth a muroed e gaer 3. Ac goedy i adnabot or gyrr o

1 A phan gigleu baldolf aoad a hoemil o wyr aruawc ganthaw ae wyrchae. sef awnaeth ynteu kyrchu parth ae yno a hynny o niuer gantaw y geidaw gelleg y vraot kans pan ymladafei arthur a golgrun yd oed baldolf ar lan y mor yn

2 Ac nyt amgelows hynny rac arthur. Sef a oruc ynteu anvon cadôr tewyffawc kernyo a wechant marchawc ganthaw a

3 A goedy kaffel o cadôr goybot y fford oyat doyn kyrch aoruc am eu pen ac eu gwaicaru ae kymell ar ffo. A dirvaer triftyt a gymyrth baldolf orth na allays gelleg y vraot or goarchae ylod yn ae. A medylaw awnaeth pved y gallei gallei ymdidan ae vraot. kan ef a tybygei y keffynt holl rydit a goaret pei keffynt ffurf y gytyffrywyaw

aros dyuot geldrig tywyffawc a llu gantaw o germania yn porth udunt. A goedy dyuot baldolf byt ar deg milldyr y orth y gaer. medylaw aoruc doyn kyrch nos am pen arthur ae lu. B.

their mil o pedyt y rac vlaenu y fford y tybygynt y dyuot. B.

peth a wnelynt. ac goedy nat oed fford amgen. sef awnaeth allaw y wallt. a goneuthur diwyl erefyn arnaw. a chymryst telyn yny lae a cherdet troi bebylleu Arthur gan ymdangos yn erefyn. A goedy na thybygei neb orthaw y vot yn toyllor mal yd oed. Sef a oruc dynefau parth ar gaer dan ganu telyn. B.

nachav genadau yn dyfot o sermania a chwechant llong gantynt yn llawn o wyr arvoc a Chledic yn dyfoc arnynt ac yn disgyn yn yr Alban¹. A phan gogle Arthyr byny gado caer Efrog a oruc a mynet y Lyndain, ac yna dyfynnu y wyrda atto ymgynghori ac hoynt. Sev oed y cynghor anvon at Howel ap Emyr Llydaw y nai ap y cheaer yr hon oed vrenin llydaw y ervynnait nerth ganto². Sev y

BRUT G. AB ARTHUR.

veon i dŷnu a orugant wrth raffeu attadunt i meon. Ac goedy gaelet ohonav i vraot emkaru a orugant megys na ryymwelsynt trwy laer o efseit kyn no henny. Ac val ydoedynt velly yn medyliao, ac en keisav ystryo pa oed e gellynt emrydhau odyo. Ac val edoedynt en diobeithiaŷ o henny enachaf eu kennadeu en ymchweylt o germania a Cheldric en dyvylao arnadynt, a chwechant llong kanthun en llawn o varchogyon arvaoc, ac en dyskynu en er Alban¹. Ac goedy klybot henny annoc a gonaethant i gyghorwyr i Arthur adav e dinas rac dyvot efaol niveroed henny am eu pen, a bot en pedrus ac ar damoeyn udunt rodi kat ar vaes udunt. Ac wrth henny vfydhau a oruc Arthur oe kyghorwyr. Ac odyne ed aeth hyt en Llundein, ac eno galv a oruc attav holl wyrda e deyrnas o esgolheigion a lleygion, ac erchi udunt rodi kyghor goreu a iachaf or a vpyynt neth a clynt en erbyn e paganieit. Ac o gyt dyundep a chyt gyghor pawb ygyt kenaden a ellyngafant hyt ar Hywel vap Emyr Llydaw brenhin Prydein vechan, i venegi idav enteu er ormes ar trueni ar ryuel oed gan y paganyeit ar enys Prydein. kanyv ney vap cheaer i Arthur oed e gor honno². Ac goedy klybot o Howel er ryuel ar avlonnydech a oed ar i eoŷthyr, erchi a oruc paratoi llynges, a chynnullao pymthec mil o varchogyon arvaoc, ac ar e goynt kyntaf a gavas e deuth i Borth Hamant i dir enys Prydein. Ac odyne Arthur ac harvolles or anryded e goedey arvoll gor kyford a honno, ac en vynyth damplygu ac ymgaru pob cilvers³. Ac

¹ A goedy y adnabot or rei goarchaedic, sef awnaethant eŷynnu raffeu idav, ac wrth y raffeu y tyynu y myon. A goedy gaelet o honno y vraot mynet deyliao mynegyl ac ef aoruc. A goedy medyliao o nadynt boed y gellynt

² A goedy clybot o arthur hynny, sef y kauas yny gyghor nat eistedei wrth ygaer hoy no hyuny rac pedruŷter ymlad a chynulleitua gymeint a honno, o delynt am y pen. A mynet odyo awnaeth hyt yn llundein a galv attav holl wyrda ynys prydein ieirill a baren-

³ A phan gogleu hywel y ryvel a oed ar y ewythyr paratoi llyghes awnaeth, ac ethol pymthegmil o varchogyon arvaoc ygyt ac ef. Ac ar y goynt kyntaf

ymrythau odyo nachaf y kenhaden yn dyuot o germania a wechanllog gantunt ynullawn o varchogyon arvaoc a cheldric yn tywyŷfaoc arnadunt, a discyn yr alban y tir. B.

yeit a marchogyon urdaol ac eŷcyb ac abaden. Ac oe kytkyghor yd anuonet kenhaden hyt ar hywel vap humyr llydaw oed vrenhin yn llydaw y venegi idav ef yr ormes aod ar y bryttanyeit gan genedyl faeŷŷon paganyeit, nei y arthur vap cheaer oed hywel. B.

agauas yny ol kycheyn aoruc parth ac ynys prydein, a dyuot y norhamton yr tir, ac aruoll a oruc arthur yn anrydedus mal y dylit y or kyuard a honno. B.

dayth Howel a fymtheng mil o wyr arvoc gidac ev y Northamptwn y dir Lloegr. A llawen vy Arthur orthao. ac odyao y gyt ydaethant hyt ynghaer Løyttgoet. eraill ai gailw hi Caer Lincol cans yno ydoed y faeson. ac ymlad croylon a vy yno a rong y llad ai bodi y collet yno chwemil or faeson. ac a diengis o nadynt aethant hyt ynghoet Celydon ac Arthyr yn y hemlit ¹. ac yna y by vroydr galet a llad llawer o bob ty cans o wasgot y deri y brethyn y bryttaniait ac yna y peris Arthyr dorri y deri ai roi ar gyffion ychel ynghylch y faeson. ac yna y gwarch-

BRUT G. AB ARTHUR.

odyna goedy llithrao echedic o dydieu synt a kyrchaffant kaer Løyttkoet. lle er oed e paganyeit yn ymlad a hi. E gaer honno hagen a oed gosfodedic en e vlat a elvit Lyndsey ar pen mynyd er reg døy avon. ar dinas honno ar avrhon a elvir Lincoll. Ac goedy eu dyvot eno igyt ac eu holl niucroed ymlad a orugant ar Saeson. Ac anghlyoedic aerva a gonaethant onadynt. kanys chve mil onadynt a dygoydafant e dyd hono. rey oc eu llad. rey oc eu bodi en er avonoed a gollafant eu heneidieu ac eu buched. Ac orth henny er rey ereill en gyflawn o ofyn adav e dinas a orugant. a chymryt eu ffo en lle diogeloch udunt. Ac eisoes er rey henny ni orffwsaed Arthur oc eu hymlit hyt pan deuthant hyt en lloyn Kelydon ¹. Ac eno ymkynnullao o pop lle a gonaethant oc eu fo. A medylao odyo gorthoynebu i Arthur. Ac odyna goedy dechreu emlad o nadunt aerva a orugant or Brytanyeit. ac eu hamdifyn eu huneyn en vrael. kanys o gyfgaot e goyd ac eu kanhorthoy ed arverynt ac e gochelynt ergydieu e Brytanyeit. Ac goedy gvelet o Arthur henny ef a erchis trychu a llad a koed en e parth honno yr lloyn a chymryt y kyfion henny ar traofprenni ac eu goflet en eu gwarchae ena megys na chefynt ac na ellynt myned odyna. kanys ef a vyney eu gwarchey en e lle honno. en gyhyt a e bydey reit udunt dyvot i lav idav. ney enteu a vydynt varo o newyn. Ac goedy goneuthur y kay honno ef a erchis yr torvoed ar bydinoed damgylchynu e lloyn. Ac eno tridieu a theirnoso e buant ². Ac goedy gvelet or

¹ A goedy mynet ychydic o diheuod heibao kychoyn awnaethant odyo parth a chaer løyttgoet am pen y faeson yscymun a oed yny chwawarfigu. ar tref honno y syd yn lyndyseu ar pen mynyd uchel reg døy avon. ac aelwir o eno arall lincol. A goedy eu dyvot yno

² Ac yno yd ymgynnullafant synteu oc eu ffo a pop lle. a medylao awnaethant cilweith gorthoynebu y arthur. A goedy dechreu ymlad o pop parth aerva ny bu vychan awnaethant or brytanyeit gan y amdifyn ehunein. ac aruer o wyicawt y deri y ohel ergydion y brytanyeit. a phan welas arthur

ymlad awnaethant yn diannot ar faesson ac yn yr un dyd honno y dygoydöys wemil or faeson reg eu llad ac bodi. a chymryt eu ffo aoruc y faesson: ac ny orffowyisöys arthur oc hymlit odyo hyt yn lloyn kelydon. B.

hynny erchi a oruc trychu y goyd or parth honno yr lloyn ac eu goflet yn gae ym kylych mal na cheffynt mynet odyo hyny ymrodynt y wyllys arthur neu synteu a veynt veiro o newyn. A goedy goneuthur y kae a rannu y bydinoed yg kylych y lloyn. Ac velly y buoyt tri dieu a their nos. B.

avyl hoynt dri dicarnot a thair nos heb na boyt na diot. Ac yna rac y maire o neyn y rodea y faeson y Arthyr y holl sellt a thyrnet o sermania hefyd ar y gellong y golat a roi goyflon ar hyny¹. Ac oedy y mynet hyt ynghefn gailgl edifar vy gantynt y hamot ac Arthyr a throï y hoylau a wnaethant ac y borth Totnais yr lan y dir Lloegr ac anraithiaŷ y elat hyt yn hafren ac odyo hyt ynghaer Vyddau a damgylchynnu y gaer ac ymlad a hi². A phan vyby Arthyr hyny y peris ynte grogi'r goyflon heb o hir. Ac ymado a oruc ev ar Yfgottiait ar ffichdiait a gado Howel y nai yn glav yno o othrom haint ynghaer Alclud ymlith y elynion³. a dysot am ben y faeson hyt ynghaer Vydau. A dyvedyt wrthynt chechei deyllwyr lladron ni chadefoch amot a mi nis cadeav innau a choithau. Ac yna ydaeth Dyfric arch esgob Caer Llion y ben bryn ychel a

BRUT G. AB ARTHUR.

Saeson nat oed udunt dim a boyteynt rac eu marv oll vynt o neyn. vynt a geiffiafant ygan Arthur ellygdaot ygyt ar amvot henn. eu hellog vynt trach eu kevyn i Germany en eu llogen. Ac adaŷ i Arthur eu heur ac eu haryant ac eu holl da eithyr eu llogeu. ac ygyt a henny adaŷ teyrnet pob bloydyn idav o Germany. a chadarnhau heny kan rodi goyflon. Ac ae helylgod i emdeith¹. Ac val et oedynt evelly en emchoelyt adref. ac en roygao e moroed edivar vu ganthynt er amvot a wnaethoedynt, a throï eu hoylyeu a orugant ac emchoelyt trachevyn i enys Prydein. ac i draeth Totnes e deuthant yr tir. Ac odyo anreithiaŷ e goladoed a orugant hyt ar Havren. a llad e tir dyvylldron. Ac odyo e kymeraffant eu hynt hyt egkaer Vadon. ac eiste wrth e gaer ac cmlad a hi². Ac goedy menegi henny ir brenhin anryvedu en vaŷ a oruc meint eu toyll ac eu hyfkymyndaŷ a chymryt byr kyghor am grogi eu goyflon. Ac ymadaŷ a oruc ar ryvel a dechreuafei ar e Fichtyeit ar Efcotyeit. a bryfyŷ i diftryŷ e Saesson. Pryder maŷr hagen a goval oed arnaŷ. kanyŷ Hyoel i nei a ryadaŷfei egkaer Alclut en glaf o orthrom glevyt³. Ac or diwed goedy dyvot

¹ A goedy nat oed dim boyt gan y faeson sef awnaethant rac eu marv rac newyn anuon kenbadeu ar arthur y adoleyn y hellog yn ryd y eu llogeu. Ac adaŷ idav ynteu y eur ae haryant ac

² Ac val yd oedynt yn roygao moroed yn mynet tu ac eu golat y bu ediuar gantunt wneuthur yr amhot hennŷ ac arthur. Ac yny lle troffi eu hoyleu dracheuyn parth ac ynys prydein. A

³ A goedy menegi hynny y arthur. ryvedu aoruc meduc y toyll arnadunt yn gymmeint ac yto rynt y haruoll mor ebroyd a hynny. Ac yn diannot crogi

holl sellt. A theyrnet pop plodyn o germania a goyflon ar hynny. Sef y kauas arthur yny kyghor kymryt hynny gantunt. A roi kanhat udunt y vynet yn ryd. B.

dyuot y traeth totneis yr tir. A dechreu anreithiaŷ y goladoed byt ymor hafren. Allad ybileinlu. Ac odyo kerdet racdunt hyt yg kaer vadon. A dechreu ymlad a hi. B.

eu goyflon ac ymadaŷ ar yfcoŷteit a mynet parth ac yno. Ac eiffoes goualus oed am ryadaŷ hvel vab emyr llydaŷ yn glaf yg kaer alclut. B.

dywedyt o hyt llef. ha wyrda heb ev y faol ysyd o hahoch o grifnogael fyd coffecch hedio dial gwaet ych rieni ar y peganiait Saefon a threy nerrth Duo y llasyr a gymeroch ar angau a ylbh ych pechodau chvi yn lan². Ac yna y goisf god Arthyr amdano lyryg a oed dailong y vrenin ac am y ben helym aurait a llun draic o dan erni a delo arall a eloit prydeenn ac yndi hithe ydoed delo vair yn ysgythredic a hyny a dygai Arthyr gydac ev pan elai meon perigl broydrau a chledyv a gymerth ev a eloit caledvolch cans gorau oed ev yn holl ynys Brydain yr hon a naethbøyt yn ynys Afallach. a goayo a gymerth ev yn y lao yr hon eloit

BRUT G. AB ARTHUR.

ohonav hyt pa vales e Saefon. ef a dywaot val hyn. kanyr er anorhaf anvelledio eno Saefon. ni bu teilog kanthunt kado fyd na chyvirdep orthyfi. myfi hagen kan kado fyd orth Duo ygyt ac nerrth enteu a dialaf hedyo gwaet vygkiodaotwyr endun hoynteu. Goisfoch wyr ych arveu. goisfoch ac en wraol kyrchoch e bradwyf hyn. a hep pedrus kan kanhorthoy Crist ni a orvydon¹.

Ac odyna goedy dywedyt o Arthur benny Dyvric archeftob kaer Llion a aeth a feuyll ar ben bryn. ac en vechel ef a dywaot val hyn. Awyrda ep ef. er rey effyd arderchaec o grifnogael profes. preffoylet enoch chvi gwarder a chof ech kiodaotwyr. ac ech golat er rey ar ry las ac a distryviotv trov vrat e paganyeit. kanyr tragyydaol gearadoyd vyd ychoi onit emrodech i etu hamdifyn. Ac orth heny emledoch tros ech golat. ac o byd reit dyodevveh agheu trosti oc ech bod. kanyr er agheu hona a vyd budugolyaeth a buchvod ir eneit. poybynac hedyo a el i agheu ef ehunan a emryd en wir aberth i Duo. ac nyt pedrus ymlyn Crist ohonav. er hon a vu teilog kanthav rodi i eneit tros i vrodyr. Ac orth heny poybynac o honavch a lader en er emlad hon. bit er agheu hono ep penyt idav ac en vadeucint oi holl bechodeu ac en ellygdart. A dan amvot nas gochelo o damveina i dyvot². Ac ni bu un gohir en llaven o vendith e goynuydedic wrda

¹ A phan welas y peganyeit yn ymlad ar gaer y dywaot yr ymadraod hon. kyny uy teilog gan toyllwyr saeflon bradeyr kado aruoll orthyfi miui a kadoaf ffyd orth duo gan geiffyao dial gwaet vy

kiodaotwyr arnadunt. goisfoch aoch arueu a chyrchoch yn wraol y toylloyr racco. A chan porth duo ni oruydon arnadunt. B.

² A goedy dywedut o arthur yr ymadraod hon y kyuodes dyfric arch-efcob kaer Llion. a feuyll ar pen bryn uchel. A dechreu y ymadraod val hyn. hawyrda heb ef y rei ysyd arderchaec o gristynogael ffyd gatholic koffecch waet yc kiodaotwyr yr hon ysyd ellygedic y gan escymyn estraen genedyl saeflon. kans gearadoyd tragyydaol yoch ony

lafuryoch y geiffao dial ych kenedyl arnadunt. ac orth hynny ymledoch dros aoch golat a diodefoch ageu trosti orbyd reit yoch. A poy bynac a damweinao idav yr ageu honno. y mae yn ymroi ehun yn wir aberth y duo gan euelychu krist y gor a ymrodes yn wir aberth tros y popyl. B.

Rongymyniat¹. ac wedy y baeb wisgo am dano. trwy vendith yr arch-efgob. cyrchu y gelynion yn groylon a orugant ai llad yny vy nos. ac erbyn nos y cyrchod y Saeson ben bryn ychel gan dybiait y gellynt ymgado yno. A fan vy dyd draunoeth y dyc Arthyr y mynyd arnynt ac er hyny ymlad yn groylon a orugant. Ac yna lldio a oruc Arthyr a thynnu Caledvölch gan goffau eno Mair a rythro y elynion yn wræol ar neb a gyfarffai ac ev ar un dyrnot y lladai ac ni orffoyslod Arthyr yny ladaod ev or Saeson dec a thrygain a fedear cant. A fan velas y Bryttaniait y brenin yn digoni trwy vileriaeth ac collys cymryt llacenyd a onaethant ai nerthoed attynt a chydgerdet ac ev ac nydiwed y'llas Colgrin a Baldolf y vraet a llaver o vilioed gidac hoynt ac y foes Cledric ac a

BRUT. G. AB. ARTHUR.

hono. bryfiav a orugant a goifeav paeb eu arveu amdanav ac vfyddhau i kymynedyv ac i orchymyn er archescob. Ac odyna Arthur a viscoyt amdao lluryc oed teilog ir veint vrenhin hono. penfestyn eurent elkythredic o arwyd dreic a adaffoyt oy pen. taryan a gymyrth ar y yskeyd er hon a eloyt prydeu. en er hon ed oed delv er argleydes Veir en yskeythredic. er hon yn vynyachaf a aloei enteu ar kof. ef a rymyrt o caledvölch e cledyf goreu. er hon a wnatboedyt en enys Avallach. gleif a dekaard i deheu ef er hon a eloyt ron vöchel oedd hono. a llydan ac adas i aerva¹. Ac odyna goedy llunyaethu e bydinaed o bob parth e Saeson en heroyd eu devaot en gleu kyrchu a gonaethant. ac ar hyt e dyd en wræol gerthoynebu e Brytanyeit. Ac or dived goedy trofi yr heul ar i dygoydet-igaeth. achubeit mynyd maor oed en agaes udunt a gonaethant e Saeson. a chynnal hono en lle kastell udunt. Ac o anylder eu niuer emdiriet a thebygu bot en digaeu udunt o kedernyt e mynyd. Ac cedy dydeyn er heul e dyd arall rac oyneb. Arthur ac lu a efkynes pen e mynyd. Ac eissioes en er eskynn hono llacer oi wyr a golles. kanyv hars oed ir Saeson o ben emynydd goneuthur drec ar e Brytanyeit noc yr Brytanyeit engorthoynep e mynyd ar e Saesson. Ac or dived gan veyhaf grym a llavur goedy kaffel or Brytanyeit pen e mynyd en e lle cynt a dangosafant eu deheuod udunt. Ac en erbyn henny e Saeson en wræol a offodent eu bronod en eu gorthoynep. ac oc eu holl angerd emgynnal en eu herbyn. Ac goedy treuliao laver or dyd evelly lldiaav a oruc Arthur rac hoyred e goeley e vudygoliaeth en dygoydaav idav. Ac orth heny dynoethi kaledvölch. a galv eno er argleydes Veir. ac o ebrtyd ruthyr kyrchu a oruc eny vyd em perved

¹ A goedy kymryt bendith y gan y goynuydedic archescob. bryfiav a oruc paeb yny gyueir y wiscaav y arveu. Ac yna y goiscoyt am arthur lluruc a oed teilog y vrenhin. ac am y pen y dodet helym eurent. a dreic efcithredic a geen taryan arthur aolodet ar yscoyd yu yr

hon yd oed delv yr argleydes ueir. kanyv ym pop lle kalet ac yg y galwei ef arnei ac y koffaci. Ac ar y glun y dodet kaletvölch y cledyf goreu awn-athoedit yn ynys aualla. Ac yny lao y rodet gaeav aelvit ron goruchel. a llydan oed honno ac adas. B.

diengis oi lu¹. Ac yna y herchis Arthyr y Gattor iarll Cernio a dengmil o wyr arvoc y hemlit hoynt ac Arthyr a gymerth y ford ty a Chaer Alclut cans ev a glosai vot Yfgottiait ar ffichdiait yn caiffiaf Howel allan or gaer². Sev y gonaeth Cattor ai lu cyrchu llongau y Saefon ai llaw ei oi gwyr y hun ac ynte aeth ar ran arall gydac ev y hemlit hoynt megis lleo coedafl ac yna y llas Cledric y

BRUT G. AB ARTHUR.

i elynion. A phwy bynac a kyvarfei ac ef. kan galv eno Duw. o un dynaet i lladei. Ac ni orfoysaod or ruthyr hono hyt pan ladaod a chaledvelch chun triugeinwyr a ffedoar kant. Ac goedy goelet or Prydeinyeit henny teohaŷ eu torvoed a gonaethant ae ymlit enteu. ac o pop parth udunt goneuthur aerva. Ac en e lle e dygoydafant Colgryn a Baldolf i vraet. a llaver o vilioed yggt ac vynt. Ac goedy goelet o Cheldrich perigyl i kytemdeithion en e lle heb annot emchoelyt a oruc yggt a rei ereill ar fo heb un annot¹.

Ac goedy arveru or brenhin or vudygolyaeth ef a erchis i Kadŷ iarll Kernyo erlyt e Saefson. hyt tra vryffiei enteu yr Alban. kanyv menegi a gonaethoydyt idao bot e Fichtyeit ar Escotyeit orth gae Alclut e lle ryadaoffei enteu Hywel i nei en glaf Ac orth beny y bryffieu enteu i vynu i rydhau enteu ygan i elynion². Ac ody na tyoyffao Kernyo a dec mil yggt ac ef. ac nyt en ol e Saefon en gyntaf ed aeth ef namyn en e blaen achubeit en llogeu aoruc rac kafaef onadynt dyogeloch neu amdifyn or rey henny. Ac goedy kafaef e llogeu ohonao ef ae kadarnbau o vynt or marchogion arvaoc goreu oed kanthao rac kafaef or Saefon

¹ A goedy daruot goiscao bydinao o pop parth a ymgyrchu awnaethant. a llad llawer o vilioed. Ac val yd oed yr eul yn gestog ar dyd yn daruot. Achub awnaeth y saefon y mynyd a oed yn agos. A chymryt honno yn lle kaffell udunt gan yndiret y eu kedernyt ac yn amylder y niuer. Ac eisoes pan arwedoyv yr heul y dyd trannoeth. yscynnu awnaeth arthur ae lu y pen y mynyd. A llawer oe wyr a golles yn escynnu y mynyd. kans haw oed yr saefon ymlad o oruchelder y mynyd. noc yr brytanyeit orthoynebu nac argywedu udunt oy yny gorthoynebu. A goedy treulao llawer or dyd yn ymlad yny wed honno. lliidiau ablyghau

² A goedy kaffel o arthur y vudugolyaeth hono. sef awnaeth anuon kadŷ tewyffao kernyo y erlyt y saefson a ryffoassei. hyt tra bryffiei ynteu parth ar alban yn erbyn yr yscoteit oed wedy

aoruc arthur owelet y saefson yn ymlad mor oraol a hynny. ac nat yttoed ynteu yn kaffel y vudugolyaeth. Ac ar hynny tynnu kaletuolych oe wein o arthur gan alv eno duw ar argloydes ueir. ac oe vuan vuan ruthyr. kyrchu y lle teoaf y golei vydinoed y saefson. Ac ny orffowyffoyv hyny ladaod ae vn cledyf chun deg wyr a thri ugeint a phedwar canŷ. A goedy goelet hynny or brytanyeit. gleohau awnaethant vynteu. a goneuthur aerua diruor. y meint or saefson. Ac ny urwydyr honno y llas colgrin. a baldolf y vraet. a llawer o vilioed y gyt ac vynt. A phan welas keldric yr aerua trom honno oe gytymdeithon. ffo awnaeth ynteu. B.

dyuot am pen kaer alclut. y lle yd oed wedy dyuot am pen kaer alclut. y lle yd oed hywel vab emyr llydao yn glaf. Ac orth hynny y bryffiei ynteu rac kaffel y gaer am pen hywel. B.

tyofaoc hoynt a chymell y llaill yn gaeth tragoyd¹. Ac oedy gorvot o Gatter ar y Saefon y dayth ev ty a Chaer Alclut lle ydoed Arthyr ac ynte oed oedy cymell y ffichdiait hyt y mor. cans hōne oed y trytyd ffo a wnathoed Arthyr a Howel arnynt ac yna y foafant wy hyt yn llyn Llumoney cans y mae yn dyfot yr llyn hono o afonyd drygain a thrychant yr hai ysyd yn llithro o vynydoed Prydain ac odyo yn un avon yn mynet yr mor a Lleven y gelwir yr avon hono. Ac ymhob ynys or haini y mae craic vaor a nyth Eryr ar ben pob craic a fan elai yr haini y ben un craic y waidi. gwybydynt hoy y dae ryw ormes o allolat yr ynys hono. Ser a oruc Arthyr peri deyn llongau. ac ysgraffau yno a damgylchynny y llyn a chronni y bobloed hyny yno yny vy

BRUT G. AB ARTHUR.

ford udunt os attadunt e mynynt ffo. Ac en e lle goedy darvot idae gadarnhau e llogeu evelly. Ar vrys erlyt e gelynyon aoruc enteu kan eu llad hep trugared ac eilenoi gorchymyn Arthyr amdanadynt. er rei o deudyplyc dycalreyd a kyvarfangit. Ac orth henny rei onadunt o ergrynedic kalonoed a ffoynt yr koedyd ac yr lloynau. ereill yr mynyded ac yr gogoueu i geiffiaf efseit i sghvanegu eu hoedyl. Ac or dived goedy nat oed udunt nep ryw dyogeloch er henny a dyengis en vriedic onadynt vynt a emgynnullaffant hyt en enys Thanet. A hyt eno tyofaoc Kernys kan eu llad ae hynlynad. Ac ny orfoysaod hyt pan las Cheldric ac eu kymbell vynteu oll i llad kan rodi gwyllon¹.

Ac goedy kadarnhau tanguheved ar Saefon en e lle mynet a gonaeth kader en ol Arthur parth a chaer Alclut er hon ar rydarood i Arthur i rydhau ygan e Fichtyeit ar Efcotyeit. Ac odyo kyrchaod Arthur ae lu hyt e Moreif e vlat o eno arall a elyrt Reget. Ac eno gwarchahaod ef er Efcotyeit ar Fichtyeit. er rei teir goeith kyn no henny a emladyffynt en erbyn Arthur ae nei. Ac goedy dyvot er rei henny hyt e vlat hono ar ffo. vynt oll a aethant hyt en llyn llumonyo. a chymryt er enysfod a oedynt en e llyn en gadernyt udunt. kany tri ugeint enys oed en e llyn. a thri ugeint karec a nyth eryr em pop karec. Ar rei henny pop dyo kalanmei a deuynt ygyt. ac ar e lleis a kenyt ena dynyon e vlat hono a etnebydunt e damveinieu a delhynt en e vloydyn rac cynep. Ac ygyt a henny tri ugeint avon a redynt yr llyn. ac ny redei ohonao namyn un avon ir mor. Ac yr enysfod henny y ffocffynt e gelynyon, i geiffiaf dyogeloch o kedernyt e llyn.

¹ Ac yna y kychwynys kader a degmil o varchogyon aruaoc gantaoc. A goedy kaffel y llogeu ac eu briwao ychoelut ar y elynyon aoruc. Ac eu llad heb trugared rei o nadunt a gyrchei diogeloch y lloynau ar koedyd. ereill y mynyded ar gogoueu y geiffiaf yspeit rac eu hangeu. A goedy nat oed

dip diogeloch udunt. sef awnaethant kyrchu yny tanethyny oedyn ladedigyon eu bydinoed. Ac eu herlit aoruc kader hyt yno gan wneuthur aerua diruaer y meint. Ac ny orffowysfys hyny ladaod keldric. a chymell y rei ereill y dareffog y arthur. B.

vair milioed o nadynt o neyn¹. ac val yr oedynt velly nachav Gilamori vrenin Iwerdon yn dyfot a llynges vawr ganto yn borth yr Yfgottiait. cans or un iaith y banoedynt ac or un genedl. A ffan velas Arthyr hyny ymadao a oruc ar

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac ny dygrynoes udunt namyn echedic. kany's kynnullav llogeu a gonaeth Arthur a chylchynu er avonoed ar llyn. hyt na cheffynt mynet nep o dyna allan. Ac velly pymthec dywyrnaot e gvarchabaed evelly hyt pan vuant marv o neyn hyt ar vilioed¹. Ac val et oed Arthur en eu gvarchay evelly enachaf Gillamori brenhin Iwerdon en dyvot a llyges. kanthav amylder o poploed anghyvieith kanthav en porth yr Efcottieit ac yr Fichtyeit. Ac orth henny emadao a gonaeth Arthur ar llyn. ac emchœlyt i arveu yr Goydyl. ar rey beny kan eu llad hep trugared a gymhellôs ef ar ffo i eu gelat. Ac goedy e vudygoliaeth hono. emchœlyt tray kevyn aoruc cilchœyl i vynu dileu er Efcotieit ar Fichtiait hyt ar dim en hollaol. Ac goedy nat arbetit y nep megys y kefy't. emkynnullav a gonaeth-ant efcyb e elat hono egyt ac eu holl efcoleigion or a oed daryftygedic udunt. yggt ac efceirn e seint ac eu kreiryau. ac en droetnoeth e deuthant hyt rac bron Arthur. ac erchi trugared tros e truan popyl honno. Ac ar eu glinieu i vediao ef hyt pan drugarhei orthunt. kans digaw o perigyl a droc ar rygonaethoed udunt. kanyt oed reit idav dilid hyt ar dim er hyn a dyanghaffei o honunt. Ac goedy erchi onadunt ar e ved honno. oylav o varder aoruc ar rodi yr goyrda henny kymeint ac a archaffant².

¹ A goedy geneuthur tagnoued ac oyt y kerdoys kader parth a chaer alclut yr hon a daroed y arthur y rathau y gan yr yscotteit ar ffichteit. Ac odyo y kychwynnaffant parth a muryreiff y nol yr yscotteit ar effichteit. a ymladafflynt teir goeith ac arthur kyn no hynny. Ac y ffoafflynt hyt yno. Ac yna yd athoedynt y enyffoed a oed yn llyn flumony y geiffav eu ymdiffyn yny lle kadarn honno. kany yny llyn honno y mae trugein ynys. athrugein auon a

dao idav. Ac ny ret o honav namyn un. A thrugein karrec a nyth cryr ym pop karrec. Ac unweith pop ploydyn yd ymgynnullynt yggt. Ac y dangollynt ar y lleiffeu y damwein adelhei yr teyrnas o hynny hyt ym pen y vloeydyn. Ac yr lle honno y ffoaffei yr yscotteit ar effichteit. Ac ny dygrynoes udunt: kans kynnullav llogeu ac yscraffeu awnaeth arthur. ac ae gvarchae velly troey yspeit pythevnos. hynny vu vav hyt ar vilioed. B.

² Ac val yd oedyn uelly nachaf gillamori brenhin iwerdon. a llyghes anueidraol y maint yn dyuot yn porth yr popyl truan yd oedit yny gvarchae. Sef awnaeth arthur ymadao ar yscotteit. ac ymchoelut y arveu yny goydyl. ac eu kymell ar ffo. A goedy ffo y goydyl ymchoelut aoruc arthur ar yr yscotteit ar effichteit y vynnu y dileu hyt ar dim. Ac val yd oed arthur goedy ymrodi y kreulouder yn erbyn y bobyl

honno nachaf efcyb y truan wlat ae offeireit ae yfcolheigyon yntroetnoeth ac efcyrn y seint ar crogeu yn dyuot wediao trugared arthur dros edlybin y truan pobyl honno. A goedy adoli ar tal eu glineu ac adolwyn idav gadu udunt y ran vechan a oed gantunt or ynys y arwein tragywydaol geithiwer y danav ef. A chyffroi a oruc arthur ar warder a thrugared arodi yr goyrda seint hynny eu adoleyn. B.

or hai tecav yn ynys Brydain oed hi¹. Ac yna y parattoes Arthyr lynges erbyn yr hav nefav y vynet y Iwerdon. a phan dayth Arthyr yno y doed Gilamwri ai lu ganto yn barot y ymlat ac ef. Ac ni thygivyds idaw ynamyn ffo. ac ar y ffo hyny y dalwyd Gilamwri ac y by raid idaw ev wrhau y Arthyr ev ai lu². Ac odynd ydayth Arthyr y Iflont ac y gorefgynnot y elat hono ar hynt. a phan glywas anifer or ynysfoed eraill hyny a bot Arthyr yn gorefgyn ford y cerdai ac nas allai neb y lydias. fev a oruc Doldav vrenin Ysgottlont a Geynwas vrenin Orc dyfot yno oi bod y hun y wrhau y Arthyr ac y roi tyrnget idaw bob blwydyn ac wedy myned y gayaf haibio y dayth Arthyr y ynys Brydain. Ac yna y by

BRUT G. AB ARTHUR.

vegesit en llys Kador tewysfawc Kernyo. pryt honno ac theledioroyd a orchyvygei holl goraged teyrnas enys Prydein¹.

A ffan deuth e geyanbeyn ar haf rac vynec ef a paratoes llyghes ac a aeth hyt en Iwerdon. kanyd hono a vynei i gorefcyn idaw ehun. Ac val edeuth yr tir enachaf Gillamori brenhin Iwerdon ac ancirif amylder o pobyl ygyt ac ef en dyvot en i erbyn orth emlad ac ef. Ac goedi dechreu emlad en e lle e genedyl noeth diarveu a emchvelassant ar ffo ir lle e kefynt gwascaot ac emdifyn. Ac ni bu un gohir en e lle daly Gillamori a gonaethpoyt ai gymhell orth ewyllys Arthur. ac orth henny holl tevyfogion Iwerdon rac ovyn a deuthant ac o angchreiffi e brenhin a emrodassant² oc eu bod en wyr i Arthur². Ac goedi darvot idaw gorefcyn holl teruynau Iwerdon ac en hedychu. ef aeth en eu lyges hyt en Iflond. ac goedy emlad ar bobyl hono. ef ac gorefkynes. Ac odynd goedy honni tros er enyffed ereill i clot ef. ac na allei un teyrnas gortheynebu idaw. Dolvan brenhin Godlond. a Geynwas brenhin Orc. oc eu bod a deuthant a gorhau idaw

¹ Sef oedynt yno tri broder a hanoedynt o vrenbinael uoned a delyet. lleo vab kynurach. ac uryen. v. k. ac aron v. k. ar rei hynny a dilyynt tywyffogyaeth y goladoed hynny. Ac yd oed yn y heidun kyn dyuot y faesson y eu goarefcyn. Ac yna y rodes arthur y aron vab kynuarch brenbinaeth yscotlont. ac y leo vab kynuarch iarllaeth lodoneis dan y pberthyneu. kans yn oes emrys y rodassit anaa verch uthyr pendragon yn wreic idaw yr bon a

² Ac erbyn dyuodedigyaeth yr haf rac vynec parattoi llyges a oruc arthur y vynet y werefcyn iwerdon. A goedy ditcyn yr tir y deuth gillamori brenhin iwerdon. ac ynneiryf o luosfogroyd ygyt ac ef. A goedy dechreu ymlad sef

oed vam y walchmei. a medraot. Ac y rodes y uryen vab kynuarch ryget dan y pberthyneu. A goedy daruot llunyaethu pop peth a doyn yr ynys ar y hen teilygdaot. A rodi y pavb y dilyet. y kymyrth y brenhin goreic a hanoed o dyledogyon rusein. A gwenbeyuar oed y heno. Ac yn llys kador iarll kernyo y magyffit. A phryt athegech y wreic honno a orchunygei holl wraged yn ynys prydein. B.

awnaeth y genedyl noeth truan diaryf heb vn goir kymryt eu ffo. Ac yna y delit gillamori ac y kymbelloyt y darestog y arthur. Ac o agreiffit honno y deuth holl tywyffogyon iwerdon. a goedhan y arthur oc en bod. B.

Arthyr daydeng mlyned ynty yn gorfoys¹. ac y peris ev dyfynnu attaw wyr profadey clodvaer o bob golat y amlhau y niferoed. Ac yna y hedaed y glot ev ai viloriaeth ev a viloyr o dewider a haelder o voes ac arver yn y oed hannait yr ynys hon megis nat oed un brenin a ellit y gefflyby y Arthyr yny oed ar bob brenin y ofn ev rac idaw oresgyn y cyfoethau². a phan gogle Arthyr hyny medyliaw a oruc vynet y goplae ai vaithret y clot a roet idaw ar eiriau. Ac nit oed lai y arvaeth no goresgyn holl Europa. sev oed hyny trayan yr holl vyt. Ac

BRUT G. AB ARTHUR.

kan dalu teyrnget pob bloydyn idaw. Ac odyne goedi llihrao e gaiaf hony heibiau ef a emchelaed trachefyn i enys Prydein. ac atneoydu anfaed e teyrnas a chadarnhau tagnhedf endi. ac eno bu deudec mlyned i untu¹.

Ac en er amfer hony gohaed aoruc marchogion clotvaer deor o arall eladoed a ffill teyrnafoed ae anghcanegu ac amylhau y deylu. megys yt oed kyghorvynt kan e teyrnafoed pell iorthaw meint clot i lys a ryodres y teylu. ac eu moliant. a cheiffiaw awnaey paob kyfelybu a dyskyblu orth lys Arthur. ac orth i varchogion ac orth y teylu. kanyt nyt oed dym kan un bonedic en e teyrnafoed em pell iorthunt ony ellynt bot un deuert a marchogion Arthur ac oc eu goifcoed. ac oc eu harveu. ac oc eu marchogaeth. Ac or dived gvedi ehedec i clot ae voliant ae haelder tros eithauoed emyleu e byt. ovyn a kymerasant brenhinoed tramor teyrnafoed racdaw. rac i dyvot a gorescyn eu kyvoeth ac eu goladoed. Ac vrth heny rac govalon a frydereu. sef agonaeth paob onadunt kadarnhau eu keyryd. ac eu dinafloed. ac eu tyroed. ac eu keffyll. ac adeilat ereill o neoyd en lleoed cryno. sef achaw oed heny o delhei Arthur am eu penau. megys e kefynt lleoed kadarn en amdfyn udunt. o bey reit udynt vrthaw². A goedy goybot o Arthur bot i ofyn evelly ar baob. emardyrchavael aoruc enteu. a medyliaw a darparu gorescyn holl Europa. idaw ehun. Ac odyne paratoi i lynges a oruc. ac en gyntaf kyrchu Llychlyn a gonaeth byt pan vey Lleu ap Kynvarch a vnelei en

¹ A goedy darnot gorescyn iwerdon mynet ae lyghes a oruc y iflont. A goedy ymlad ar pobyl ef ae gorescynnoys. A goedy clybot or ynyffloed ereill nat oed un wlat a llei gorthoynebu y arthur. sef doldan vrenhin gotlont. a

² A goaed attaw awnaethpcyt marchogyon prouadey clotvaer o wladoed ereilly chwanaccaw y teillu. A chymeint oed syberwyt llys arthur. ae teulu o vaes a grybodeu a daconi a haelder a miloryaeth ac nat oed dim gan neb or ae clywei o ny llei ymgyfflybu idi. ac nyt oed dim gan vn dylyedawc o pedeir

goiwas vrenhin orc. dyuot oc eu bod y vrthau y arthur. ac y rodi teyrnget idaw. A goedy mynet y gayaf henny heibaw ymchoelut a oruc arthur y ynys prydein. A chadyrnau tagnoued yndi. Ac ybu yndi ar vntu deg mlyned. B.

bannoed y byt ony bei vn ddyrnt ac vn o teulu arthur. Agedy dyd e dros pedeiruanoed y byt y rye tr oed arthur. yd oed paob or brenhined yn ergrynu rac ofyn y goarescyn o honaw. sef awneynt kadarnhau y keffyll ae kaeroed ageneuthur ereill o newyd rac ofyn. B.

pit oed na brenin nac arglwyd gallys na bai yn caiffio dysgyblo orth voes ac arver gwyr Arthyr ac yna y parattoes Arthyr lynges y vynet y Lychlyn cans mare wyffai Affychlym vrenin Prydain. a hono a gymynassai y vrenhiniaeth y Leo ap Cynvarch y nai ev. ac ni mynnai wyr llychlyn hyny. namyn genaythyr Ricolff yn vrenin arnynt ac ymgadarnhau yn y cestyll y gaisio cade y elat arnynt ¹. ac yno ydoed Walchmai ap Lleu ap Cynvarch yn trigio ar ofanaeth esgob Ryfain lle danyonassai Arthyr y coyrth ev yno y dysgu moes ac arver a marchogaeth mairch gan wyr Ryfain. Ar esgob hono a roes arrau gyntav y Walchmai ². Ac yna pan dayth Arthyr y Lychlyn ydoed Ricolff yno a llu mawr ganto yn erbyn Arthyr. Ac ymgyrchu a onaehtant a llad llawer o bob ty ac or dived Arthyr a laddoed Ricolff a gorefgyn y elat oll idao y hun a Denmarc hefyd a chymell y bobl y wrhau idao ev. a gado Lleu ap Cynvarch yn vrenin yn y day le hyny. Ac odyo y heylod Arthyr ai lynges parth a frainc. a dechrau gorefgyn frainc ac

BRUT G. AB ARTHUR.

vrenhin endi. kany's Lleu vab Kynvarch oed nei vab chwaer i Sychelyn brenhin Llychlyn. A honno ryvuassei vaw en er amfer hono agymynassei i vrenhiniaeth i Leo y nei. A henny ni buassei teilog gan er Llychlynwyr. Ac orth heny e kymerassant cynteu Ricolff ac i gonaethant en vrenhin arnadunt. a chadarnhau eu dinassoed ac eu kestyll kan tebygu gallu gorthoynebu i Arthur ¹. Ac yn yr amfer hono et oed Gwalchmai vab Lleu en deudec mloyd goedi ry rodi ef oy coyrthyr eggeasanaeth Selys pap Ruvein i dysgu moes a marchogaeth a llad a chledyf. Ar pab hono gyntaf a rodes afveu i Walchmai ².

Ac goedy dyvot Arthur. megys e dechreuaffam ni i dyvedoyt. hyt en traeth Llychlyn. Ricolff a holl niver i elat ygyt ac ef a deuth en erbyn Arthur. a dechreu emlad ac ef. Ac goedy elleg llawer o creu a gwaet o pop parth or dived e Brytanyeit a orvuant kan lad Ricolff a llawer oi cyr ygyt ac ef. Ac goedi kafaer or Brytanyeit e yudygolyaeth kyrchu e dinassoed a orugant. ac eu lloeki a gwasparu eu pobloed. ac ni orfooyffasant hyt pan darvu udynt darestlog holl Llychlyn a Denmark orth arglwydiaeth Arthur. Ac goedy darvot henny ef a

¹ Goedy clybot o arthur hynny ymdyrchael a oruc ynteu o gylot bot y ofyn ar pab yn gymeint a hynny. A medyllys awnaeth geeretyn holl europa. sef oed hynny y tryded ran or holl yst. A pharatoi llyghes aoruc arthur. a mynet tua llychlyn a gorefgyn y leo vab kynvarch oed nei y sychelyn

² Ar amfer hono yd oed walchmai yn oet deudegmloyd yn geasanaethu iuplicius pap. goedy y arthur y anuon y

vrenhin llychlyn a vuassei vaw. Ac a gymynassei y vrenhiniaeth y leo y nei sef awnaeth y llychlynwyr y crthor ef. ac vrdaw rikelf yn vrenhin arnadunt. sef awnaeth hono kadarnhau y dinassoed ar kestyll. gan vedol daly yn erbyn arthur. B.

dyscu moes a miloryaeth. A chan y pap h. nny y kymyrth ef arucu gyntaf. B.

yn y erbyn yntē y day'h Frolo y gwr oed yn mediannu frainc dan Leo amheraodr Ryfain. ac ymlad ac Arthyr a oruc ac ni thygiōys idaw cans amlach oed varchogion Arthyr a gwell hēfyt. ac y fōes frolo hyt Ymharis a galw atto y llu moyaw ac allōys². Sev y gnaeth Arthyr ai lu damgylchyny y dynas vis o ynty yny vy vairo llawer o nadynt o neōyn. a dolyrio a oruc frolo yn vawr a chynnic mynet ev ac Arthyr ylldaw y ynys oed yn yr avon yr hon a elwir Sain yffyd yn llythbro trof

BRUT G. AB ARTHUR.

urdos Lleu ap Kynvarch en vrenhin en Llychlyn¹. Ac odyne et hōylliaod enteu ac lynes hyt en Freinc. Ac goedi kyceiriaō i torvoed dechreu anreithiaō e elat o pop parth a orugant. Ac en er amfer hēnō et oed Frolo en dyoyfawc ar Freinc. adan Lew neu Leo amheraodyr Ruvein en i llyviaō. Ac goedi clybot o Frolo dyvodedigaeth Arthur. ef a kynnullaod holl varchogion Freinc. ac a deuth i emlad ac Arthur. ac ni allōs orthōyhebu idaw. kanys yggt ac Arthur et oed holl ieuentyt er enyffoed ar ryoresgynasei. Ac orth henny kymeint a dycedyt i vot yggt ac ef o lu. ac et oed anhaod i un tyvysawc neu i nep i erbyniaō neu gorvot arnaō. kanys yggt ac ef hevyt et oed er ran oreu o Freinc. er hon ar ry gnaethaod i haelder ef en rōymedic oy gariat enteu. Ac goedy gōelet o Frolo yr ry dygyddaw ef en er ran gnaethaf or emlad. en e lle adaw e maes aoruc ac igyt ac echedic o niver ffohyt en Paris. Ac enō kynnullaw attaw i vaskaredic pobyl. a chadarnhaw e gaer. a mynnu eilehōyl emlad en erbyn Arthur². A hyt tra edoed en mynnu angōhanegu a chadarnhaw i lu o kanherthōy y gymydogion. en dirybyd e deuth Arthur ac lu ac garchai enteu en e dinas. Ac goedy llithraw mis heibiaō. a dolyriaō o Frolo gōelet e pobyl en aballu o' neōyn. gorchymyn a gnaeth i Arthur dyvot ell deu i emlad. ar hōn a orfei onadynt kymerey kyuoeth

¹ A goedy dyuot arthur y traeth llychlyn. nachaf rikolf a llu maorganthaw yn dyuo yny erbyn. a goedy gollog llawer o greu a gwaet o pop parth y llas rikolf a llawer y gyt ac ef. ac y kauas arthur y vudugolyaeth a dechreu dodi tan yny

² Ac odyne yd aeth arthur ac lu hyt yn ffreinc a dechreu anreithaw y goladoed hi o bob parth udunt. Ac yn yr amfer hēnō yd oed ffrollo yn tewysfawc yn ffreinc dan les amheraodyr rufein yn llywyaw ynty. trythal. A goedy clywet o ffrollo dyuodedigaeth arthur. ac yd oed ny wneuthur ar ffreinc. kyanullyaw holl uarchogyon ffreinc aoruc. a dyuot yn erbyn arthur a dechreu ymlad. Ac ny allawd ffrollo

dinaffoed. Ac ny orffōwysfōys arthur ac lu yny daruu vdu gorescyn llychlyn a denmarc. ac en dareffog orth arglydiaeth arthur. Ac yna y goffodes arthur leu vab kynuarch yn vrenhin yn llychlyn. B.

feuyll yny erbyn. kans kymeint oed lu arthur ac nat oed haod eu goffot myn rif. rōg ynys prydein ar enyffed ereill awaryscynassei. a ran oreu o wyr ffreinc oed henyt y gyt ac ef. A goedy gōelet o ffrollo y syrthiaw yny ran waethaf or ymlad. Adaw y maes a oruc. ac ychydic o nifer kyrchu paris. A goedy ymgynnullaw aoruc y ffoedigyon lu attaw a chadarnhaw y dinas ar veder y gynhal yn erbyn arthur. B.

dinas Paris. ar un a orffai cymeret gyfoeth y llall a gado y lluoed yn llonyd ¹. ac nit oed dim well gan Arthyr no hyny. ac yr ynys yr aethant yllidau yn gyvair o vairch ac arvau. ar dau lu yn edrych arnynt ². Ac yn diannot cyrchu Arthyr a oruc frolho a goayo. fev a oruc Arthyr gochel y gofyt hyny ac ar hynt goffot o Arthyr ar frolho yn y aeth ev dan dorr y varch a thynny y gledyv yna y gaiffio y lad. yna y codes frolho yn oychyr y vynydd a llad march Arthyr yny aeth Arthyr ai varch yr llawr. a fan welas y Bryttaniait hyny annod vŷ gantynt gado cyngrair ar frainc. Ac yna yn lliidioc y codes Arthyr a throï y darian ryngto a frolho ac

BRUT G. AB ARTHUR.

e llall hep lad nep oc eu gwyr. Gwr maer i dof oed Frollo ac angerd ae gleoder ae kedemit. ac o achaw emdiriet yr nerthoed heny et archaffei ef i Arthur dyvot i neilltuedic emlad ac ef. kan tebygu kaffael ford iechyt o heny ¹. Ac goedy mynegi hyny i Arthur llawen vu kanthaw. ac en e lle anvon attaw a dycedyt i vot en paraet i kadu. ac i goneuthur er amvot hono. Ac goedy kadarnhau er amvot hono o pob parth hoynt ell deu a deuthant en hard oedus hyt emevn enys oed eythyr e dinas. ar bobloed o pob parth en arhos ac en syllu pa damoein a darfei udynt ². Ac eno e deuthant en hard oedus kyveir en eiste ar deu varch enryvet i eu buanet. ac nit oed paraet atnabot i poy onadynt e delhei e vudygoliaeth. Ac goedy fevyll onadynt a derchavael eu haroydion o pob parth. dangaws e spardyneu a orugant yr meirch ac goffot pob un ar i gilyd e dyrnodieu moyaf a ellynt a gonaethant. ac eiffioes kyvreiniach et arvedes Arthur i gleif kan gochel dyrnaot Frollo. Arthur ac gwant empen i vron. ac en heroyd i nerth ef ai beriaed hyt e daiar. Ac en e lle noethi cledyf a gonaeth a mynnu llad i ben. pan gyvodes Frollo en kyflym ac efscynnu i gledyf a gwan dyrnaed angheuael en døyvron march Arthur. hyt pan dygoydaffant Arthur ar march yr llawr. Ac ygyt ac e goelfant e Brytanyeit eu brenhin en fyrthiaø o vreid e gallud eu hattal heb tori er amvot. ac o vn vryt kyrchu e Freinc. Ac val et oedynt en mynu torri e kyngbreir enachaf Arthur en kyvodi en kyflym oychyr. ac en derchavael i darian ac en

¹ A thra yttoed ffrollo yn aros porth attaw nachaf arthur yn dyuot yn deituyt am pen y gaer. ac yn rannu y lu yny chylych ual na chaffei neb dyuot o honei onyt erth y gyghor ef. ac ar pen y mis doluryaw aoruc ffrollo o welet y pobyl yn meiro rac newyn. Sef awnae h anaon ar arthur y ofyn a vyneei y dyuot elldu y le ny allei neb

² Allawen vu gan arthur y gynaderi honno. A goedy kydarnhau yr amot honno rydunt cynt a doethant elldu y meon ynys waifat a oed odieithyr y

kanhorthey y vn moy noe gilyd. ar vn a orffei kymerei kyuoeth y llall ac wyr yn diymld yr deu lu. Sef achaw y kerigows hynny gor maer aruthyr anueidraul y deored oed ffrollo. Ac o achaw hynny maer oed y ymdiret y goruydei ar arthur. ac y rythae y bobyl. B.

gaer yn gaedic or auon. ar lluoed o pob parth yn edrych py damchwein a vei rydunt. B.

ymarvot ac ev. Ac yna neoidio dyrnodau yn groylon fyrv o bob un ai gilyd. Ac yna frolho a voraed dyrnot y Arthyr ac ai trevis ar y dalken yn y oed y caed ev yn frydio yr llawr ac ar hyt y vynec ai doyvron. Ac yno y lliodod Arrhthyr a drychav Caledvolch a tharo frolho ar varthav y ben hyt pan holddes y gorf ai arvau hyt y vregis. ac yno y syrthiod frolho yr llawr a maedy y llawr ai fodlau yny vy varv. Ac yna y gwrhaovs cöbl o frainc y Arthyr¹. Ac yna ev a rannod Arthyr y lu yn dau hanner. ar llaill hanner a ellyngod gida Hovel y nai y orefgyn Peitio. A chidac ynte y hun y ran arall y orefgyn Gafgoin ac Einslio. ac yna y cymbelloyt Goidrat tyoffawc Peittio y orhau y Arthyr. a nae mlyned y by Arthyr

BRUT G. AB ARTHUR.

kyrchu Frollo. A fevyll en agavs a gonaethant a neoidiao dyrnodedu. a llavuriao pob un i geiffiao angen oi gilyd. Ac or dived Frolla a gauas ford. a tharae Arthur en i dal a gonaeth. a ffei na ry bylhey e cledyf ar vodroieu e penfestyn. ac attoeth ef ar ry kaffey dyrnaot agheuaöl. Ac goedi goelet o Arthur i loryc. ae darian ae arveu en cochi kan i vaet. enynnu o lit a goychyr erlloned aoruc. A derchavel kaletvolch ac oi holl nerth goffot a gonaeth ar helym ar penfestyn a ffen Frollo a holles en deu hanner hyt e doy efgoyd. Ac or dyrnaot honne dygyddav agonaeth Frollo. ac ae fodleu maedu e daiar. ac ellog i eneit gan er avel. Ac goedy honni heny tros e lluoed. bryfiao a gonaethant y kiadaotwyr ac egori pyrth e dinas ae rodi i Arthur¹. Ac goedy kaffel o honav e vudygoliaeth hono. ef a ranovs i lu en doy ran. ar neill ran a rodes i Hyvel ab Emyr Llydaw. ac gorchymyn idav mynet i estog Gaitart. ac enteu ehun a ran arall kanthao i orefkyn e goladoed ereill en eu kylch. Ac en e lle ygyc ac e deuth Hyvel yr elat ef a gyrchos e keyryd ar dinaffoed. A Gaitart gedi llaver o ymladeu en dualus a gymbellov i orhau i Arthur. Ac ydyna Gafgoyyn o flam a haiarn a

¹ A goedy dyuot eu yllden yn gyweir adurnedic o arueu ar deu varch enryued y meint¹ ae buanet mal nat oed haod goybot poy bienydei y vudugolyaeth. a goedy dyrchael eu harodyon golot aoruc pop vn ar y llall oe holl nerthoed. sef awnaeth arthur gan ochel dyrnaot ffrollo golot arnav ym pen y vron hyny y doed y ar y varch y laer ac yn gyflym kyuodi a oruc ffrollo a gosot ar varch arthur ac leif hyt pan syrthiaed yn agheuael or dyrnaot. A phan welas y brytanyeit eu brenbin yn dageyddav. breid y galloyt eu attal heb torri y gyghreir. Ac mal yd oedynt yn mynnu y thorri. Nachat arthur yn kyuodi ac yn dyrchael y taryan yn erbyn dyrnaot

arall ffrollo gan y kyrchu ynteu yn gyflym. A goedy eu dyuot y gyt ac ymgyuogi yn hir gosot awnaeth ffrollo ar art¹ ur y tal. Ac bei na phlyccei y cledyf ar aeth yr helym ar penfestyn ef auuasei agheuaö. A goedy goelet o arthur y waet yn kolii ac yn kochi y arueu enynu o flamychedic lit aoruc. A galv y nerthoed ae orhydri attav. a gosot ar ffrollo. a throvy y helym ae holl arueu hyny aeth y cledyf droyddav hyt y llawr. Ac ynteu yn deu hanner y bobtu yr cledyf. A goedy bot ynlonneit hynny yr deu lu. Agori pyrth y gaer awnaethpoyt ae rodi y arthur. A gerhau a orugant y ffreine idav yn diannot. B.

yn gorefcyn y goladoed hynny. Ac yn ol hynny ydaeth ev y gynnal y lys y Baris. ac yna y gvahodes atto holl dyefogion yr ynyfoed ar penaethiait ar ysgolhaigion ar llygion. ac o gittundeb yr holl aniferoed y gonaethbwyt cyfraithiau da dros vynecb y tyrnafoed oll. Ac yna y rodes Arthyr y Vedwyr y ben trylliat iarllaeth Normandi ac y Gei y ben swydwr iarllaeth Angiw. ac y bawb oi wyrda val y ryglydiai ydynt. Ai roymo hwynt a orac ef ai haelder ai gariad yn gyttun. A phan darvy idaw waftattau y gwladoed hynny y gwanwyn rac wyneb y dayth Arthyr i ynys Brydain drychefn¹. ac y casas yn y gynghor daly y lys ynghaer lliion ar wysc. cans tecaf lle oed hwnw achyfoethocaf ac adaffaf y vrenin gadw y wylva yndi. cans or llail dy yr dinas y mae avon vawr val y gallai longau o aithafoed byt dyfot idi. ac or ty arall yr dinga gwaigrlodyd tec gwaftat fychion. ac amgylch yr haini y mae brynnau tec ychel ac yn agos ydoed fforest dec eang y hely bywftvil-

BRUT G. AB ARTHUR.

anreithio ac thyvfyogion a darefnygos i Arthur¹. Ac goedi llithrao nae mlyned heibiao a darvot i Arthur gorefcyn holl goladoed Freinc orth i vediant ehun. ef adeuth cilcheyl i Parys. Ac eno y delys lys. Ac eno gvedy galv pawb or escoleigion ar lleigion kadarnhau a gonaeth ansafod e deyrnas. a goffot kyvreithieu a chadarnhau hedoch a thangnheved tros er holl deyrnas. Ac ena er rodes ef i Bedoyr i pen trulliat Normandi a Flandrys. Ac i Kei i pen foydwr er rodes Angio a Feitv. a llaver o wladoed ereill yr dilyedogion ereill. a oedynt efi i wasanaeth. Ac ody na gvedy hedychu a thangnhevedu pob lle or dinaffoed. ar pobloed. pan etoed e gvaianhwyn en dechreu dyvot ef a emchreols tracheuyn i enys Prydein².

Ac val et oed goilva e fulgoyn en dyvot gvedy e veint vudygoliaeth hono. o pob lle. ygyt a dirvaer levenyd ef a vynos daly llos en enys Prydein. a gviscav i coron am³ i pen. ac ygyt a heny. gvahavd attav e brenhined ar tyvfyogion a oedynt wyr idaw o pop lle. or a orefcynafci. orth enrydedu er wilva honno en

¹ A gvedy y vudugolyaeth honno sef aoruc rannu y lu yn ddy ran. a rodi y hywel vab emyr llydau y-neill ran. y werefcyn peittav. ar ran arall gan arthur ehun y darefnyg y goladoed ereill yny gylch a vei orthvynecb idaw. a mynet

² A gvedy mynet yspcit nae mlyned heibiao. a derefnyg holl teruynau ffreinc orth ywed ef. y deuth arthur hyt ym paris y daly llys. a galv attav archescyb ac escyb ac yfcolheigon a lleygon holl teyrnas ffreinc. Ac yna y rodes arthur y vedoyr pen trullyat iarllaeth nordmandi. Ac y gei y penfoydyr iarllaeth

a oruc hvel hyt yg goafgoyn a pheitto ac ankio. A gvedy llaver o ymladeu y gverefcynnoys y keystyll ar kaeroed ar dinafoed. ac y kymellvys y brenhined y darefnyg idaw. B.

yr ankio. Ac yr goyrda ereill dilyedavd aod yny wasanaeth. y goladoed ereill yg kylych hynny. Ac yny wed honno hedychu pawb ac eu geneuthur yn vodlaon. A gvedy daruot llunyaethu y goladoed hynny yn dilyedus. pan yttoed y gvanoyn yn dyuot. y deuth arthur tracheuen y ynys prydein. B.

ait. ac o vewn yr gaer ydoed tai tec brenhinael ac am hyny y cefflybwyd y dinas hynys y Ryfain. a hefyd yn y dinas ydoed dwy eglwys arbennic ac un o nadynt a gyssegrwyd yn enw Siliws verthyr. Ac yno ydoed manachloc manacheffau. ac eglwys arall y Aron verthyr a manachloc canhonwyr oed hono. A hefyd yno ydoed y trydyd archefgobdy pennav yn ynys Brydain a hefyd daycant maner offgolders oed yn y dinas o amrafaelion gelvydodau ac yn bennav y faith gelvydyd cans penaf lle nyr ynys oed Gaer Llion ar Wfe¹. Ac yno y poris Arthyr

BRUT G. AB ARTHUR.

vrenhinael enrydedus, ac i atnerydu kadarnhaf tagneved er rygthynt¹. Ac goedi menegi ohonaw heny oi kyghorwyr ac anoyleit. ef a gavas en i gyghor mae egkaer Llion ar Wyfc e dalici i lys. kany or dinaffoed kyvoethocaf oed ac adafaf ir veint oylva hono. Sef achaw oed yr neill parth yr dinas er redei er anoon vonedic hono. ac ar hyt hono e gellynt e brenhined a delhynt tros e moroed dyvot en eu llogeu hyt idi. Ac or parth arall goeyglodieu a foresteu en i thekau. ac ygyt a henny adeiladeu a llyfoed brenhinael endi oy meon. a they eureit. megys nat oed en e teyrnaffoed tref a kynbebykyt i Rufein or ryodres namyn hi. Ac ygyt a heny arderchawc oed o doy eglwys arbennic. un onadynt en arderchavedic en anryded Wl neu Iulius verthyr. a chofent o verydon en talu moliant i duw endi en vastat dyd a nos en enrydedus urdasseyd. Arall oed en anryded Aaron kytymdeith e merthyr hono. a chofent en hono. o canonwyr riolaedyr. Ac ygyt a heny hevyt arderchawc oed o deu kant escol o athraon a doythion a etnebydynt kerdediat e ser. ar amravailion kelvydodeu ereill. kany en er amfer hono e kefit endi or seith kelvydyt. Ar rei heny trov kerdediat e ser a vynegynt i Arthur llawer or damveinieiu a delynt rac llaw. Ac or achoyffion henny oll e mynoys Arthur eno daly e llys². Ac odyna goedi ellwg kennadeu

¹ A goedy y dyuot darparu awnaeth trov diruwr lywenyd daly llys a goiscaw coron y priat teyrnas am y pen. A galw pawb or brenhined ar tywyfogan a wryrcynasei arthur hyt y wled honno.

² A goedy menegi o honaw y vedol yw anoyleit oc eu kytgyghor y kawfant goneuthur y wled honno yg kaer llion ar vyfc ygolatuorgant. kans teccaf lle oed yn ynys prydein. achyuoethoccaf o eur ac aryant a goludoed ereill. ac adafaf y ynrydedu gylwa kymeint a honno. kans or neill parth yr dinas yd oed yr auon vonhedic yn arwein y llogeu ar brenhined yndunt o pedyruannoed byt. ac or parth arall yr dinas ydoedy goeyrglodeu a llwyneu ar ffloestyd yny theccau. ac o uewn yr gaer ar dinas

sef amfer oed hynny y fulgeyn. Ac aruaethu awnaeth aruoll pawb tro lywenyd. ac ydnewydhau tagneued y ryduent trov y teyrnafoed. B.

yd oed y tei brenhinael goreureit. ac euo oed yr eil dinas a oed gynhebic y rufein o teccet y thei ac amlet y chyuoeth o eur ac aryant a meint y syberwyd. A doy eglwys arbenic a oed yndaw. vn yn enryded y iulius verthyr. a manachloc gcerydon. A honno oed tryded archefcopty ynys prydein. ac yn yr amfer honno arderchawc oed dinas kaer llion o deucant yicol ac ythraon da yn kanu yndunt amryualyon gelvydodeu. B.

ordainiau gwled anvaiddawl y maint a anvon cenadau y bob golat ar y orefgynaffai. y waed holl vrenhinoed. a ffenadyriaid a llygion megis na cllid rifedi amynt yn dyfod y wled Gaer Llion y rodi brainiau y bawb megis y dirperynt o herwyd y baint ai boned¹. Ac velly or Alban y dayth Aron ap Cynvarch brenin Prydyn. ac Yrien ap Cynvarch arglwyd Reged. a Chaffwallawn Lawhlr arglwyd Gwyned. a Meyric vrenin Dyfed. a Chatter iarll Cernie. a thri archeſgob ynys Brydain. a fennaf o nadynt oed archeſgob Caer Lliawn. cans baint Legat oed idaw a gwr fantaid oed heno. Ac yno y dayth Moryd iarll Caer loyw. a Mor iarll Caerrangon. ac Anaraod arglwyd Amwythie a Madoc o gaer Wair. ac Owain o gaer Vallawc ac o heno arall Salſbri. a Gwrſſalen o gaer Gynvarch ac Yrien o gaer Vaddon a Boſſo iarll Rydychen. A chyda hyny llawer o wyrda a ydai ryvlin y henvi. Ac o ynyffoed eraill y dayth Gilamwri vrenin Iwerdon. a Gilamwri arall vrenin Alawnt a Doldaf vrenin Yſgottlont a Gwynwas vrenin Orc. a Lleu ap Cynvarch vrenin Llychlyn. ac Achel vrenin Denmarc. Ac o ynyffoed Frainc. Oldyn tywffoc Rwyttton. a Bwttel tywffoc Cenonia Leodegar o Volwyn. a Bedwyr tywffoc Normandi Cei tywffoc Angyw. a Gwidard tywſawo Paittio a daydec gogyfurd a Geraint Garwys yn Yſbaen a Ho. ap Emyr Llydaw a llawer a ydai ryhir y manigi. namyn ar vyrr ni dayth y

BRUT. G. AB. ARTHUR.

troy amranaylion deyrnafoed. gohaod paob aorucpoyt. ac o teyrnaſſoed Freinc. ac or amravailion enyſſed er eigiaon or a dyleynt dyvot ir llys¹.

Ac orth henny e deuthant eno Araon vap Kynvarch brenin Eſcotlont. Urien i vraot brenin Reget. Kadwallaon llawhir brenhin Gwyned. Meiric brenin Dyvet. Kador llemenic brenin Kernye. a thri archeſcob enys Pr dein. nit amgen archeſcob Llundain. ac un kaer Evraoc. a Dyvric archeſcob kaer Llion ar Wyſc e penhaf o nadunt. a legat i pap Ruvein oed. ac yggt a henny eglur oed oe fantolaeth ae vuchood. kanys pop kyvrye clevyt or a vei ar dyn ef ae gwaredei troy i wedi. Ac yggt a heny cynt a deuthant tycoſogion or dinaſſoed bonedic nid amgen. Morud iarll Kaergloev. Meuric. neu Mor. iarll Kaerfrangon. Anaraot o Amwythie. neu o Salſbri. Marchyd o Gaerweir. Aelwyn Goenyrvic. neu Arthal. a Warvic. Owain o Gaerwallawc. neu o Gaer Lleon. Gerſalem o gaer Gynvarch. neu Eurtalem o gaer Llyr. Kynvarch iarll kaer Keint. Gwallawc ap Llyennawc o Amwythie. Ionathal o gaer Dor. Boſo. neu Bodo. o Rydychen. Ac eithyr y rei heny llawer o wyrda nyt oed lei eu boned nac eu teilynaet nor rei henny. nit amgen Dunaet furr mab Pabo Poſt Prydein. Keneu

¹ A chymein a parattoet yna o armerth ac a oed teilec yrye wled houuo. Ac yna yr anuonet y po golat o a warſicynaſei arthur y waed y bren-

hined ar tywyſogyon ar ieirll ar barvneit ar marchogyon urdael ar goyrda y gymryt eu iaen ac eu dylwet. B.

un oled er ioet gymaint o wyrda a gwrageda a mairch da ac adar a chon a thlyssau mair werthioc ac eur lestri a gwisgoed odidawc o baly a forfor ac ydayth yna. cans ni by dyn or ty hcynt Yfbaen ar a vynnai da na dayth yno y gymryt amrafaelion rodion o bob ryw rodion ar a vynnai bacb. A hefyt llacer y dayth yno y edrych y oled heb y gwacw¹. Ac oedy y dyfot y gyt y geleit y tri Arch-

BRUT G. AB ARTHUR.

vab Koel. Peredur vab Elidyr. Grufyd ap Nogoyt. Reyn ap Clawt. neu Regein vab Klaed. Edelyn vab Kelydawc. Kyngar vab Bangau. neu Angen. Kynvaer. Gorbouiaen. Mafkoet Cloffaet. neu Maeffwic Cloff. Run vab Neythron. a Chynvelyn vab Trunyat. Kattied vab Kadell. Kynllith. neu Kyndilic. vab Neythron. neu Novton. Kyhelyn. Gorgant. Gweir. Katvan. Ac ygyt a heny llawer o wyrda a vydei vlin eu datganu. Ac or enyfoed e deuth Gillamori brenin Iwerdon. Meleas. neu Gillamori arall. brenin Islont. Doldan brenin Gotlont. Gwynas vrenhin Orc. a Lleu vab Kynvareh vrenhin Llychlyn. ac Ethel brenin Denmark. Ac or parth arall y mor o Freinc. Holdin tywyssawc Roystun. neu Roysthen. Leodegar iarll Boloyn. Beddyr. neu Bedyr pen trulliat. tywyssawc Normandi. Berel tywyssawc Cenoman. Kei. pen foydwr Arthur. tywyssawc Angiof. Gwittard tywyssawc Peittot. ar deuddec Gogyvurd o Freinc. a Gereint Carnwys en eu blaen. Hywel vab Emyr Llydaw. a llawer o wyr gyt ac ef. a ryhir vydei meneg kymyrrad pob un or rei hynny ar rahan¹.

¹ Ac yna y doethant orth ywys honno. Aron vab kynuareh brenhin yscotlont. ac vryen vab kynuareh brenhin reget. a kyfwallaen llawhir brenhin goynned meuruc vrenhin dyuet. a chader. i. kernyo. a thri archescob ynys pryd-ein. archescob llundein. ac archescob kaer efravc. a dyfric archescob kaer llion. a honno a oed penaf. a legat dan pab rusein. Ac yam hynny tywyssogyon y trefyd mair bonhedic. morud iarll kaer loyo. mor iarll kaer wrangon. a-narawt o ameythic. marchrut o gaer weir. yr hon aelwir warwic. ywein o gaer lleon. kynuareh o gaer geint. goallawc o falyfberi. vryen o kaer vaddon. ionatha o dorgefyr. boflo o ryt ychen. dunawt vab pabo post prydeyn. kene vab koel. predur vab ruil. grufyd v. voguet. kygyn v. klaed. edelyn vab coledawc. kygar vab angao. maffen cloffaet. run vab noethon. kynuvelyn vab trunyat.

kariel vab kadell. kynllith vab noethon. Ac ygyt a hynny llawer owyrda a oed reir y datgan. ac or enyfoed y doeth yno gillamori vrenhin iwerdon. gillamori brenhin islont. doldan vrenhin gotlant. winwas brenhin orc. lleu vab kynuareh brenhin llychlyn. echel vrenhin denmarc. a o ffreinc y doeth hothin tywyssawc roystun. lodgar tewyssawc bol-vyn. peddyr petrullat tewyssawc norm-andi. burel tewyssawc fenomon. kei pen foydwr tewyssawc ankiw. goindard tywyssawc peittaw. ar deuddec gogyvurd o ffreinc. a gereint garaffus yn eu blaen. hywel vab emyr llydaw. a llawer o wyrda oed darystygedic idaw ynten. Ac ar vyrdar ny thrigawd vn tywyssawc or parth yma yr ysparn ny delhei orth y wys honno. A chymeint o adurn mul-oed a meirch a goisgoed ac arueu aod gan paob o hynny. Ac yd oed vlin a ryhir y datganed. B.

efgob y wisgo y wisf vrenhinael am dan y brenin ai goron am y ben, a Dyfric a gannoed yr efferen a phan aethant yr egloys ydoed day archescob yn arwain Arthyr oed yn y vrenhineisc. ac yn y vlaep ev ydoed bedoar gwyr yn doyn pedoar cledyv noethion cans hyny oed vrait amheradr. Nit amgen Aeron ap Cynvarch brenin yr Alban, Caswallawn Lachir brenin Goyned, a Mayryc vrenin Dyfet. a Chatter iarl Cernie. Ac ydoed y cofainoed yn canu amrafaelion ganyau ac organ o bob ty ydynt or hai tecav a gorau er a brydoed myfic ac or ty arall yr oed y vrenhines yn mynet yr egloys ac adyrn brenhines am deni ai choron am y fen ac esgyb a manacheffau gyda hi a phedair gwaged y pedoar tayrn gynau a chlomen wen yn llaw bob un o nadynt. Ac oedy y mynet hi yr eglwys y dechroyoyt y goffanaeth droyr ysgolhaigion gorau ar pyngciau tecav ac a brydoed dyn er ioed. Ac yna y goelit reget yae amyl o egloys y gilyd y orando amrafaelion ganyau¹. Ac velly oedy y feren dyfot yr llys a vnaethant a diofc y

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac goedy emgynnullaw ygyt or niver a dyedafam ni uochod. ar tri archescob a oed eno i wiscae e deyrneisc am Arthur ac i dod i goron am pen Arthur. Ac ena y gorchymynoyt i Dyvric archescob goffanaythu er oferen. A ffan darvu goiscav am Arthur mynet aoruc parth ar egloys ar deu archescob un o pob tu idaw en kynnal i dillat. Ac oi vlaen et oedynt en arwein pedoar cledyf noithion eurent en arwyd i vot ef en amheradryr. a henny oed eu breint. nit amgen Araon vab Kynvarch vrenhin er Alban. a Chatwallawn lachir vrenin Goyned. a Meuric vrenhin Dyvet. a Chador vrenhin Kernyo. en mynet oi vlaen yr egloys. Ac et oed e kovennoed en kanu pob tu udynt o amryavael gyoydoliaetheu ac organ or pynkeu teckaf a chyffonaf or a ellyt i gafel ar e daiar. Ac ena or parth arall et oedynt en doyn e vrenines en wiscedic o vrenineidoisc a choron o lawryd ami ffen. ac eskyb ac a manacheffau gyt a hi yn mynet yr egloys. Ac oi blaen hitheu et oed pedair goraged e pedoar brenin a oedynt o vlaen Arthur. a chlomen burwen en llaw pob un or goraged¹. A ffan darvu e goffanaeth en e doyn egloys. vedi

¹ A goedy ymgynnullaw paob yr gaer. a dyd y wilua yn dyuot. y gelwit y tri archescob y llys orth wiscae y teyrnwisc am y brenhin. A choron y teyrnas am y pen. Ac y dyfric archescob y gorchymynoyt yr yfferen. kans yny archescopy ef yd oedit yn daly llys. A goedy daruot goiscav am y brenhin. kychoyt awnaethpoyt ac ef parth ar egloys yr archescopy. Ar neill archescob or parth deu idaw yn kynhal y wisf. ar llall or parth asseu. Ac araon vab kynvarch brenhin yr alban. A

chatwallawn law hir brenhin goyned. A meuruc brenhin dyuet. A chador brenhin kernyo. yn berwyd eu breint yn arwein petwar cledyf noithion eurent ymblaen y brenhin yn mynet yr egloys orth efferen. Ac o pob parth udunt y couenoed o veneich a chanynwyr ac yscollheigion yn amryual urdafoed yn eu proffession. yn canu amryual geinydigyaethu ac organ yn doyn en brenhin orth efferen. Ac or parth arall yd oedit yn doyn y vrenhines yn wiscedic o vrenhinae wisf. A choron o lawryd ami

goisgoed parch a goisgo etall am danynt a mynet yr neyad y vwyta ac or parth arall yr oed Wenhwyfar ai harglwydeffau gida hi megis ydoed arver y brenhines vot¹. ac velly wedy rodi pawb y eistet megis y dlyat. y codes Cai a mil o gyr gidac ev y ofnaethu or gegin. a goisc o ermin melyn am dano. ac velly ydoed am bob un o nadynt ac y codes Beddyr pen trylliat Arthyr a mil o wyr gidac ynte yn ardyrnaid or un dillat y ofnaethu'r ved gell a digoned o lestri aur ac ariant. ac nit oed lai o anifer ardyrnaid yn gofnaethu y vrenhines noc ar yr amheraodr Arthyr ai wyr ynte. Ac velly nit oed un dyrnas yngret allai ymgeflyby ac ynys Brydain o bob da a moeffau a defodau. cans un arver oed hollwyr llys Arthyr a gwraged y gwyr hyny un arver oedynt o voeffau a dillat ac ni vynnai na gwraic

BRUT G. AB ARTHUR.

mynych emdreidiað or niveroed or eglwys pey gilyd i farandaw amryval gydydol- aetheu or organ teckaf. dyvot yr llys aorugant a diofc e goisgoed brenhinol yamdanadunt a goiscaw tefafyn wisgoed amdanadunt a mynet i vwyta yr neuad. Ar neill parth yr neuad et aeth Arthur i eiste ar goyr ygyt ac ef. ar parth arall yr neuad et aeth Goenhoivar ar goraged i eiste. val et oed hen devaot ena pan daliei vrenin lys¹. A ffan darfu goffot pawb onadunt val e ryglydei i enryded. e kyvodes Kai i vyny a oed pen foydor i Arthur. a goisc o ermin amdanao. a mil o dyledogion gyt ac ef or un rye wisf. i vafanaethu o gegin. Ac or parth arall e kyvodes Betwyr i pen trulliat. a mil gyt ac enteu en adurnedic o un rye wisf. en goafanaethu o vedgell. a dogned o lestri goreureit. Ar parth et oed en goafanaethu ar e vrenines et oed dogned o niver hard. o amryualion wisgoed. en goafanaethu. val ed archei hen devaot. Ac ar vyrder nit oed or teyrnafoed a allei emgyfelybu o gyuoeth a drythyllec ac amylder pob da endi ac enys Prydein. Ac a oed o wyrda clodvaor provadoy en wyr i Arthur. un arver oedynt oll o veirch ac arueu a goisgoed a moes a mynut. Ar goraged a vei orderchadeu yr miloyr heny or un rye wisgoed ed arverynt. Ac ni mynei un wreic nac un voreyn en er oes hono un gor en orderch idi namyn gwr a vei brovedic yn

ami phen. ac efcyb athrawon yny chylch hitheu y eglwys y manacheifeu orth efferen. Ac oe blaen hitheu goraged y pedwar brenhin yn arwein pedeir clomen pur wynnyon ar eu dey iao. Ac y gyt a hynny y gorageda kymeint vn ny canlynt vynteu parth ar efferen. A goedy daruot y proffession ym pob vn or dey eglwys. kymeint oed yr organ

¹ A goedy coplau dywyaol waffanaeth ym pop vn or de eglwys goaret awnaeth- peyt y am y bennin ar vrenhines brenhinolion wisgoed. a goiscaw ymdan-

geinyadaeth a rac digrifet oed y goar- andaw hyt na bydynt y marchogyon adathoedynt yno py vn gyntaf or dey eglwys a gyrchynt gan daet y kenit ym pop vn onadunt. namyn kerdet yntorwet or eglwys yr llall. ac ni megynt vlinder by treiglynt y dyd oll orth waffaneth yr effereneu. B.

adynt yscanyon wisgoed. Ac odynd yd aeth y brenhin yr neuad y vwyta ar goyr oll y gyt ac ef. ar vrenhines yr yftauell a goraged oll ygyt ahitheu. B.

na morŷyn na gwr na gorderch onit milwr campys profedic. Ac am hyny deorach vyda i a goyr a diwairach y gwaged¹. Ac wedi darvot cinio y daeth paeb allan odierth y dinas y edrych amrafaelion chearyau. Ac y bennav ar ymcan a heŷyt nit oed dechymic ar chearyau na beynt yno ar gwaged ar vylchau y gaer yn edrych ar hyny a faeb or gwaged yn dangos y gwyr moyav a gerynt. Ac am hyny ydoed y gwyf yn gonaythyr y gorhydri moyav ac a ellynt. Ar neb a vai vydygaol ar y cheare ev a gae yn da dros y laŷyr a hyny ar goŷt yr amber-

BRUT G. AB ARTHUR.

mileriaeth. kanys diocriach vydei e goraged o heny. a deorach a durvingach vydei e goyr o heny¹.

Affan darfu udynt voyta oynt a aethant allan odieithyr e dinas. i beri dangaos amryaailion gearŷeu ac en enedic dangaos areyd ymwan. ac evelly goare pedyt a marchogyon affob kyrrŷ amryavael wareon a oelit eno. Ar goraged en edrych ar heny. i ar e muroed ar fenestri. Affob un onadynt ena a vydei ae goloc ar y gwr moyaf a garei. Ac yr goeith godeu ed emdangofsynt velly yr goyr moyaf a gerynt. yni vei gogoniant yny gwyr i dangaos eu mileriaeth ac eu gerhydri eggeyd e gwaged moyaf a gerynt. ar nep a vei vudygaol en e gearŷeu heny. kyŷtal e telit idao. a chyt bei em brodyr wythlaon. i gynnal tir a chyvoeth. a henny o dryror. neu dryŷŷor Arthur¹. Ac goedi treuliau onadynt yny mod heno tridieu a theiruos. e pedoeryd dyd. e geLOYt ar baeb i un lle. i dalu i waŷanaeth idao. a heny val e reglydunt. ac i rei e rodet eno e dinaŷloed. ac i ereill e keŷtyll.

¹ A goedy goŷŷot paeb y eiŷled herwyd² eu anryded y kyuoed kei y vynydd. a mil o dylwedogyon y gyt ac ef yn adurnedic o ermyn wiŷloed ywaŷanaethu o gegin. Ac or parth. arall y kyuoed bedeyr a mil ygyt ac ynteu yn adurnedic. amryual wiŷloed ywaŷanaethu or vedgell tro amryualyon leŷŷri gorulychen a ŷioleu eureit ac aryant a chyrr buclŷn goreureit y wallao amryualyon wiroweu. y paeb herwyd y dirperei y enryded. Ac or parth arall yny neuad y vrenhines yd oed aneiryf o waŷanaethwyr yn adurnedic o amlie amryualyon wiŷloed. y rodi yr goraged

eu waŷanaeth yn anrydedus herwyd eu kynheuaet. Ac yna ydoed amlec dyuot yny prydein y hen anŷod ac chyuoeth ae treŷŷylloch yn gynmeint ac nat oed vn teyrnas aellit y cheŷŷlybu idi. Ac a vei o varchogyon clotuaer o vn rŷo wiŷc ac arueu yd aruerynt ar gorderch-wraged o vn rŷo diopygat yd aruerynt. Ac ny bydei teilog yna gan vn wreic gymryt vn ger yn orderch idi o nyt vn a vei prouedic teirgoeith ymileryaeth. Ac velly diweirach yd ymwnai y goraged. a chlotoorach yd ymwnai y marchogyon ymileryaeth. B.

² A goedy daruot boytta ac yfet a chyuoedi y ar ybyrda mynet allan awnaethant odieithyr y dinas. rei y cheare pedyt. ereill i torri pelydyr. ereill y taŷlu dyŷcleu plom yr awyr. ereill y vero maen. ereill y ymwan. ereill y cheare goydboll. Athra yttoedunt odieityr y

gaer yny chearyeu hynny. yd oed y goraged moyaf agerynt ar van y gaer yn edrych arnadunt. ac yn ymdangos vdunt val y bei vey yni paeb onadunt oynteu yny goaryeu. A pboy bynhac a vei vudugael yny cheare yn diannot y talei y brenhin idao ygyuare. B.

aodr ai dreflor. Ac oedy darvot ydynt droilo y oled hono meon tri diau a thair nos ar pederyd dyd y goelit yr hai a vyflai yn gwfinaethu yn cael dros y llafyr cans y rai o nadynt y roded dineffyd ydynt ac y ereill gestyll ac y eraill esgobaethau lle bai rai yn wac¹. Ac yna y dayth Dyfric archesgob Caerllion yn vaidoy ac a orthodes yr archesgobaeth am velet maint vy'r armerth yr oled hono ar gynyllaidva ai darvot meon tri diau. Ac yna ystyriao a oruc ev mae darvodedic vyd poth peth yn y byt honn. ac yna y cailliod ev beth parhays ty ac at dyrnas golat nev. Ac yn y le ynte y roet Dewi ap Sant yn archesgob cans gwr doylfol bychedol oed ev ac ewyrth y Arthyr. Ac yn lle Samfon archesgob Caer Efrog y roet Tailo esgob Llandav. A hyny o eiriol Howel ap Emyr Llydau cans gwr bychedol oed Dailo². Ac yna megis ydoed oedy llyniaethu pob peth. nachav y goelynt daydec marchoc yrdol a chaing o olioyd yn llaw bob un o

BRUT G. AB ARTHUR.

ac i ereill archescopaodaethu. ac i ereill e manachlogyd e lle e bei er un or ryo rei henny en wac¹.

Ac ena et aeth Dyfric archescob en ermidor a gorthaot i archescobaet. Ac ena er rodet en i le enteu en archescob Dewi. a gwr buchedaol esbrydael doycael oed honno. Ac eoithyr i Arthur oed. ac adas idau enryded. Ac en lle Sampfon archescob kaer Efrac e rodet Teilao escob Llan Daf. a henny o eiriav Hyvel ap Emyr Llydau. kanys gwr doycael buchedaol oed Teilao. Ac ena e gonaethpoyt Morgant en escob eg kaer Vudei. a Iulian egkaer Wynt. ac Edeluyrth. neu Edlithrych. enghaer Alelut². Ac val et oedynt en lluniaethu pop peth o henny. enachaf e goelynt deudeggwyr prud oydiavc hard. a chainc o olioyd en llaw pob un onadunt. en aroyd eu bot y genadeu. a dyvot en araf vfyd dangnevedus yni doethant gar bron Arthur. Ac en i annerch o bleit Lles amheraedyr Ruvein. a rodi llythyr en llaw Arthur. ar amadraod hon endav³.

¹ A goed treulav tridieu a theyrnos yny wed honno y pydeyryd dyd y gelwit ar pawb yr vn lle y tal eu gvasanaeth vdunt mal y dirperei paob yn anryd-

² Ac yna y gorthodes dyfric y archescobaet ac yd aeth hyt yn henlli y goplau diwed y vuched o penydyao ac y gosodet dewi ewythyf y brenhin yn archescob yny le ynteu a theilog oed y hynny o lyindit a buched a santolyaeth. ac yn lle y goynudydic sampfon areh-

³ Ac val yd oedynt y llunyaethu pop peth yn dylvedus. nachaf y goelynt yn dyuot deudeggwyr o wyr aeduet eu hoet enrydedus eu goed a cheinc o eliwyd yny llaw deheu y pop vn aroyd y bot yn

edus. Ac yna y rodet y dinafoed ar keftyl ar breuhinaethu ar goladoed. ar archescobodaethu ar escobodaethu. Ac y lle ybydynt yn wac. B.

escob kaer efrac y gosodet teilao y escob llandaf herwy y vuched ac deuodeu da yny ganhorthoyao. Ac yn y gonaethpoyt morgan yn esco yg kaer vudei. a julian yg kae wynt. ac eteluryt yg kaer alelut. B.

kenhadeu. A goed y eu dyvot rac bron arthur. annerch o pleit ymheraedyr ruvein awnaethant. a rodi llythyr yny llaw goed y yficiennu yny mod hon. B.

nadynt yn arogt y bot yn genada. Ac yna cyfarch goell y Arthyr ai annerch y gan Les amheroddr Ryfain ac yn roi llythyr yn y lae ar gairau hyn yndae.

Lles amheroddr Ryfain yn anvon annerch y Arthyr brenin y Bryttaniait val y haedoy's cans ryfed y genyv i dy greulonder di Arthyr ath ynydyroyd ath dra o anian ynyv y syrhaist di amheroddr Ryfain a ryhoer ydoyt ti yn gonythyr iaen y Ryfain a brenhinoed yr holl vyt yn darosteng idi namyn ty di. cans ty di yfysd yn attal tyrngtet a dlyet Ryfain y gael o ynys Brydain yr honn a gafes llcaffar ac amherodron eraill oedy ev. cans yr holl ynylfoed ereill yfysd yn ardrethu i Ryfain. eithr ynys Brydain a darefgyngaist di ytt dy hun a dōyn baint gwyr Ryfain. Ac am hyny sened Ryfain ath varnod di erbyn Aost nefav y dyfot y Ryfain y diodev y varn a varner arnat. ac yth dyfymnu di yno y doethom ni yma ac oni deoy di yno erbyn yr oet goybyd di y don hoy yma y ofyn iaen y ti am syrhaedau Ryfain val y barno y cledyv rot ti a hi¹. Ac oedy goybot o Arthyr

BRUT G. AB ARTHUR.

Lles amheroddr Ruvein en anvon annerch i Arthur brenin e Brytanyeit yr henny a haydos. Anryved moy no meint genyvi dy greulonder di ath enydyroyd ath syberoyt di Arthur. kany's o anian enydyroyd e sarhaist di ruveiniael emerodraeth. A ryhwyr yr oyt en gonythur iaen i sened Ruvein. kany's kared vaor y kodi Ruvein. e brenhinoed er holl vyt en dareflog idi ontydi y fy en attal teyrngtet a dylae hi Ruvein i chael. Ac a gavas Wl Kaffar emeroddr ac emerodron goedy ef. ac gyt a heny. llaver o enyffed a darefgygoyt i Ruvein. a gribdeilaist ti. A sened Ruvein a varnod arnat am heny i dyvot erbyn Awst nefaf i Ruvein i gymryt y varn a vynont twy i rodi arnat. Ac yth dyvynnu i doetham ni yn deudec. Ac oni dovi. neu doi. er a deuyr yma i ovy'n iaen iti. am sarhaedau Ruvein val y barno cledyf y rot a hoynt¹.

ENA er aeth Arthur en i gyghor. Ac i dyvat Kadw iarl Kernyo. argloyd vrenin eb ef. mae arnaf i ofyn gorrvt o lefced ar e Brytanyeit rac hyt er ym en

¹ Lles amheroddr ruvein yn anvon annerch y arthur vrenhin y brytanyeit. yr hyn a haedoy's enryued y genyfi dy greulonder ti ath enydyroyd ath seberwyt. na choffei ty. ti rywneuthur y sael sarhaedau awnaethost y rufeiniael amherodraeth pan dugost yn gyntaf y gantunt eu teyrngtet o ynys prydein yr hon agauas elkefar ac ymherodron goedy ef. Achyn no uinheu. Ac ody'n y gorescyneist ffreinc a burgoy'n. a holl enyfoed yr eigaen a rei aedynt trethaol y rufeiniael amherodraeth tra yttoddyn ny racuedu. Ac orth hyny yd ym ninheu yn ryuedu eithyr mod hoyret yd oyt titheu yn ymchoelut ar ty synhoer.

Ac yn ymydnabot a thuhunan. kans gormod goell y genythur codyant y sened rufein. ar holl vyt yn dylieu bot yn daryfgygedic ydi. Ac orth hynay sef y barnoy's sened rufein bot yn iaen y titheu wneuth iaen or sael sarhaedau hyny mineu a archaf yti dyuot hyt yn rufein erbyn kalan aost nefaf y wneuthur iaen or sael sarhaedau hynny mai y barno sened rufein arnat. ac ony deu ti yno yny racydwedydic teruyn honno etnebyd ti y doafi yth teruyn ti a phy beth bynac a gribdeileisti oth enwired mineu ac dygaf yny boynt gymherued y cledyfeu yn rannu rom. B.

dyall y llythyr ev aeth yn y gynghor am daly ateb y wyr Ryfain. a chyntav y rodes Catter iarll Cernio ateb y Arthyr. Argloyd vrenia heb ev y mae amav i ofn llesged a diogi y gael y gorrvt arnon ni y Bryttaniait gan hyt y byom ni yn segyt gan ymroi y oledau ac ymdidanau a gwragod a hyny es pym mlyned vaithian a hyny a dyc yn deorder ni an fynant qdiorthym. a ni a dlyem diolch y wyr Ryfain yn cyffroi ni. Ac yna y dyvat Arthyr ha wyrda heb ev vynghydvarchogion cbei a roeffloch ymi hyt hyn gynghorau da frwythlaen, ar aer hon y mae yn rait

BRUT G. AB ARTHUR.

segur yggeledau a maswed ac emdiran a goraged. henny a doc yn gleoder ni. a nyni a dylem dyolch i wyr Ruvein. dyvot hyt ema yn kyffroi ni. Ena e dyvat Arthur. Ha wyr da hyt en hyn e roeffloch ym gyghor da frwythlaen. ac yr aethon i mae reit orth gyghor da. Ac am henny medylloch baeb am gyghor da grymus. Ac yr aethon o un vryt roddech ech kyghor. ac en doeth racvedylloch pa beth a vo iaen i ateb en erbyn or atebion hyn. kany pa beth bynac ar a racveler en da en e blaen ygan doethion. pan deler ar e goeithret haes e dyod- ever. Ac orth heny haes e gallon ninheu dyodef ryvel gwyr Ruvein. os o gyfredin kytundep a chyt kyghor en doeth er racvedylion ninheu pa wed e gallom ni goanhau eu ryvel hoynt. Ar ryvel hennv. hercyd e tebygafi. nyt mae reit i ni i hofynhau. kany andyledus e maent hoy en erchi teyrngt o ynys Prydein. kany ef a dyveit dylo i talu idav orth y ry talu i Wl Kefar ac i ereill goedi ef. A henny o achav tervyfe ac andundep er rog en hen dadeu ni nyhuncin a dugant wyr Ruvein yr enys hon. Ac o treis y gonaethant en trethaol. Ac orth heny pa beth bynac a gafer o treis a thoyll a chedernyt nyt o dlyet kynhebyc hennv. poy bynac a dycco treis peth andyledus e maent hoy en keiffiaf teyrngt y genymni. en kynhebyc i henny ninheu a deifyvon teyrngt y genymni. en kynhebyc i henny ninheu a deifyvon teyrngt yganthunt honteu or Ruvein. Ar kadarnaf ohonam kymeret er hyn a geiffio. kany o goreikynas Wl Kefar ac amherodriion ereill goedy ef enys Prydein ac o achav henny ar aethon holi teyrngt o henny. En kynhebyc i henny minheu a varnaf dylyu o Ruvein talu

1 A goedy daruot darlleip y llythyr rac bron arthur ar brenhined ar tywyf-ogyon aed ygyt ac ef. kyuodi awnaethant a mynet odyna parth a thor y keori y ymgyghor orth ateb y gennadori honno. a thra yttoedynt yn efcynnu gradeu y tor. Sef awnaet kader tewysaoc kernyo dan choerthin yn llawen oe vryt ae vedol. hyt hyn argloyd y bu arnafi ofyn mae heb ef rac goarefcyn o llesced y brytanyeit troy hir tagnoued a seguryt troy ymrodi y wledeu a medaot a godinab.

kany oes pedrufter hyn wledycha medaot a charyat y goraged a seguryt a thaplas a goydboll. koll y gleeder ar nerthoed. a llychoinae y clot ar enryded. ac agas y y pypm mlyned yffyd yr pan ydym ninheu yn amrodi y wledeu a seguryt. ac orth hynny y mae duo yn kyffroi gwyr rusein yn an herbyn y rodi deunyid ini y vore llesged a seguryt y orthym. ac ymgoffau ac an mileryaeth. ac ar hynny cynt a doethant hyt yn tor y ceori. B.

y mi orthynt. Ac am hyny medyliwn ni baeb gynghor grymys. ac o byd da y cynghor ni a orvyden ar wyr Ryfain cans er cael o hanynt hoy dyrnget or ynys hon er dyfot ai llyoed yn hamdiffin ni rac efron genedloed. ar aor hon ni dlyant hoy yni dim. Ac velly y maent hoy yn holi y ni beth anlydys ac am hyny ni a holwn ydynt hoynte beth dlyedys ar cadarnav o hanom cymeret dyrnget gan y llall. cans yn rieni ni a orefgynnod arnynt hoy nit amgen Beli a Bran maibion Dyfnwal moel myt cans hwynt a dygassant ygain o vonedigion Ryfain yn ystflon gantynt odyno y ynys Brydain. Ac oedy hyny y by Gastennin ap Elen a Maxen Wledic gwyr dlyedogion o ynys Brydain ar haini a orefgynnod hyt yn Ryfain hefyt ac a vyon amherodron bob un ar ol y gilyd ac or achos hono nit attebwn ni ydynt hoy dim. namyn holon ni yn dlyed ydynt hoy ¹. Ac yna y dyvat Howel

BRUT G. AB ARTHUR.

teyrnget i minheu. kany's vy hen rieni inheu gynt a orefgynasant Ruvein, ac ao kynhaliasant. nyt amgen Beli vap Dyvnwal, kan kanhorthoy Bran i vraet, doc Bwrgwyn. goedi crogi pedwar goystyl ar ugeint o dyledogion Ruvein. rac bron e porth oynt ac ae daliasant tro'y lawer o amferoed. Ac goedy heny Cottenin vap Helen a Maxen vap Llyvelyn. pob un or rei heny en ka' agaws i mi o kerehyd. ac en vreihined arderchawc o goron Prydein. er hen goedi i gilyd a kaofant amherodraeth Ruvein. ac orth heny pa ny bernoch chwi bot en iaon i minheu deisyfeit teyrnget o Ruvein. o Freinc hagen ac or enyfed. ny orthebon udynt. kany's pan i gorelcynasain ni deuthaut oi hamdifyn nac oi goaravun. ac orth heny ni orthebon udynt or rei henny ¹.

¹ A goedy kyueiffed paob onadunt herwyd y anrwyd arthur a dywaet ual hyn. arglwydi vyg kytuarchoygon prouedic y keueis ych kyghoreu eirioet hyt hyn yn royd ac yn dyrys. Ac orth hynny synhoyroch yr aor hon. A medylloch o vn vryt py ateb a dyllyn y talu yn erbyn yr ymadrodyon hyn. kaus by beth bynhac aracuedylo doethon yn da pan deler ar weithret haer vyd y odef. a heuyt herwyd a tybygafi nyt reit ynni ofyn gwyr rufein. kans tro'y anlyet y maent oy yn keillao teyrnget o ynys prydein orth dyuot olketlar ac ymherodron ereill goedy ef a llu maer gantunt ac otreis ac anundeb an rieni nyneu a goarefcyn y wlat. ae goneuthur yn trethaol vduant tro'y treis acbribdeil. A phy beth bynhac a dyker tro'y treis a chymell ny dylir katel kedernyt yv gynhal Ac orth hynny kan ydie yr ymheraodyr rufein tro anlyet yn keillao yn bot ni yn trethaol

idao ef. ninheu tro dilyet a iaon aholen teyrnget idao ynteu o rufein. ar kadarnaf ohonam kymeret ygan y gilyd. kans goarefcynys olketlar ac ymherodron ereill ynys prydein oc eu kedernyt. ac or achaws honno kymell teyrnget ohonai. yn aor yn kynhebic y hynny. mineu a varnaf dilyet ohonaf ineu teyrnget o rufein. kans vy rieni yneu gynt a war-yscynassant rufein. nyt amgen. beli. a bran, meibon dyfnwal moel mut. ac a grogassant y pedwar goystyl ar vgeint rac bron y gaer ac a vu eidunt y gaer tro'y lawer o amfer. A goedy hynny kuffenin vab elen a maxen wledic yg kereint inheu auuant amherodron yn rufein. ac o yny prydein y goeryscynassant. ac orth hynny pony bernoch chwithen dilyet o bonaf inhen teyrnget o rufein ac o freinc ac or enyffoed ereill. ni orthebaf i idao ef kans amdiffynys pan y goeryscynais i oynt. B.

ap Emyr Llydaw rofi a duw bai dyvettem ni, bob un ar llailldy ni bydai gyftal ac y dyvat yr amheraodr. ac am hyny arglwyd aen ni y amdifin braint y dyrnas cans gwyr Ryfain a dechreyys holi peth anlyedys yni. a fertynnol yw y ti arglwyd ofyn peth dlyedys ydynt hoynte cans Sibli doeth a druganod y bydai dri amheraodr o Gymry yn Rufain fêv y by dau hyt hynn a thithau vyd y trydyd. Ac am hyny bryffion ni yr hynt hono cans citun yw paeb oth wyr a thi a mi a rodav y ti o gymorth dengmil o varchogion arvoc¹. Ac y dyvat Aron ap Cynvarch rofi a

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac goedy tervynu o Arthur ar i amadraod. ef a erchit i Hywel ap Emyr Llydaw em blaen er rei ereill gortheb er amadroddion ar rydyodafei Arthur. Ac enteu a orthebaod val hyn. Pei treiklei pob un o honam ni a medyliað pop peth en i vedol. ni thybygaf i gallu o nep o honam ni rodi kyghor goerthvorach na chrynoach na doethach nor hon a racvedyliað racveledic doethineb er arglwyd Arthur i elunan. ac orth henny e peth er racveles medol doeth anianaol gwaftat wr. ninheu en hollaol a dylon moli hono ac kanmaol. en waftat. kany en heroyd e deliet adyvedi ti o mynni di kyrchu Ruvein. ni pedrusaf. i ed arveron or vudygoliaeth. hyt tra vom ni en amdifyn en rydit. hyt tra keiffiom ni en iaon. ygan en gelynon ni. e peth e maynt hoy en kam. en i geisfað ygenym ninheu. kany poy bynac a keisio doyn i vreint ai deliet kan gam ygan dyn. teilog yw hono enteu kolli i vreint enteu ai delyet. Ac orth henny kany gwyr Ruvein effyd en keisfað doyn er einym ni. hep amheu ninheu a dygon racynt hoynteu er cidunt. o ryd Duw kenhiat i emgyvarvot ac oynt. A llyma kyvarvot damunedic er holl Bryteinieit. llyma darogan sibilla en dyvot en wir. a dywaot dyvot o kenedyl e Brydeinyeit e trydyd brenin er hon a geif amherodraeth Ruvein. or deu neu dreu i eilenoi en amlœc. megys e dywedeist ti. er eglur tyvysogion. Beli a Chostenin. pob un onadun a vuant amerodrdion en Ruvein. Ac ar aethon edym en kasael e trydyd er hon ed ydes en adað blaynfet. neu blaynoed. Ruveiniaol enryded Ac orth heny bryfia ditheu i kymryt e peth e mae Duw en i rodi. bryfia i oresgyn e peth effyd oi vod en mynnu i oreskyn. Bryfia i en arderchavael ni oll. a hyt pan arderchevych titheu. ni ochelon ninheu kymryt goelieu nac angeu o byd reit. A hyt pan gefeich ti henny. minheu ath ketemdeithocaaf di o degmil o varchogion arvaoc ygyt a mi i anghvanegu de lu¹.

¹ A goedy daruot y arth' teruynu y ymadraod velly. hvel vab hemyr llydaw a attebaod ual hyn ymlaen paeb. dioer heb ef. goedy medyliei paeb ohonan arneilltu a menegi o pop vn ohonam y synnoyr yn wahanedic a gallu o hynny oll bot yn vn kyghor wedy hynny nyt ydeyfi yntebygu bot vn kyghor a vo

U u

goell. a nac ateb a vo eglurach nor hon y rodeisti yr aen hon arglwyd. Ac orth hynny y delyon ninheu tro diergryn sanedigyaeth doyn ardylyet a phruder y kyghor arodeisti. kans o myny ti kyrchu rusein heroyd y synnoyr ar dyl- yet a dywedeisti arglwyd ny phedrusaf kaffel y vudugolyaeth hyt tra vohom tro

duo argloyd ni allav i draethu maint yv vy llawenyd i am yr amadrod a dyodaist di am Ryfain ac am hyny hyfryt yv gennym gymryt dynodau gan wyr Ryfain am yr hai a rodod ninau ydynt hoynte y dial y taidiau an hen rieni arnynt ac er drychav dy vrait dithau argloyd wrenin a mi a rodav y ti y vynet yno dey vil o varchogion arvoc a fettit hefyt¹. A fan darvy y baob dervyny ymadrod a main

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac geedy teruynu o Hyeol e parabyll. Araon vab Kynvarch a dywaet val hyn. er pan dechreuawd vy argloyd i dywedyt i amadraod. ni allaf i traethu om tavaet e veint lyceenyd effyd ym medol inheu. kanys nyt dym kenhyf ar ry gonaetham o emladeu yr holl wrenhined a orefkynasam ni hyt hyn. os gwyr Ruvein a gwyr Germani a dyangant en diaerva ygenym ninheu. heb dial arnadunt er aervacu a gonaethant cynteu i en rieni ninheu gynt. Achanyas araorhon e mae darpar emgyvarvot ac hoynt llawen yv kenhyf. A damunaw et vyf e dyd e kyvarvydom ni ygyt, kanys fychet eu gwaet cynt effyd arnafi. en kymeint a pei kafon inheu fynhaon oer goedi i bydon tridieu heb yvet diaet. Oy a Duo goyn i vyt a arhoei e dyd hono. melys a velieu kenhyfi er rei a gymeron neu enteu er rei a rodon inheu. pan newitiem en deheuod ygyt an gelynyon. er angeu hano effyd velys er hon a dyodefvi vi en dial vy rieni am kenedyl. en amdifyn vy rydit. en arderchavael yn brenin. Ac orth henny kyrchyn er hanner gwyr a safon en eu kyrchu. hyt pan orfom ni arnadunt hoy. kan doyn eu anryded. et arverom ninheu o lawen vudygoliaeth. Ac i anghwanegu de lu titheu. minheu a rodaf deyvil o varchogion aruawc eithyr pedit¹.

troy iaender yn amdifyn yn breint ac yn rydit. yr hon y mae yn gelynyon yn keisfaw y doyn y arnam troy enwired kans pry bynac ageisso doyn delyet ygan arall troy encired. ef yrlit a iaender dilyedus yv y honno kolli yr hyn auo idaw ehun. ac orth hynny kans goyr rusein yssyd yndarparu yn keithiaw ni a doyn an rydit y arnam ninheu a dygon y arnunt vy yr eidun os duo a ry lle ac amfer y ymgyaruot ac cynt. llyma gyuaruot damunedic yr holl vrytanyeit, llyma daroganeu sibli yn dyuot troy geugant tastolyaeth bot or brytanyeit tri brenhin a werescynynt

¹ A geedy hyny y dyrchewis araon vab kynuarch y ymadraod ynteu yny wed hon. yr pan derchewis vy argloyd i heb ef. damlewychu y vedol ac darpar kymeint lywenyd adiscynys ynofi ac i a allafi y venegi ar uyn tauot karyt oed dim genhyf y saol teyrnasfoed a

ruseinaol amorodraeth. ac o hynny amlac yv dyuot y deu. beli a chufenin. ac araor hon yd ym yth kaffel titheu yn trydyd kan ytys yn adaw blawed anrydedaw amherodraeth rusein it. Ac orth hynny bryssya titheu y gymryt y peth ny ydiw duo yn annot y rodi yt troy y haelder ef. bryssya y darestog yr hon yssyd yn bynnu bot yndarystygedic. bryssya y dyrchauel tywy ath teulu yrei ny ochelant or byd reit rodi encideu yth dyrchauel titheu ac yth vrdaw. Ac yn nerth yr negys hon miui achwenec-caa ty lu ti o degmil o varchogion aruawc. B.

weryscynaffam gan dianc goyr rusein a germania heb y darestog a dial arnadunt yr arcuacu trymon awnaethant cynteu gynt on an rieni ninheu. A chan ytys yn darogan bot kyffranc rom ni ac cynt mecy no diruawer lywenyd yssyd ynof. y. am hynny a chymeint yv aruaf fychet

a rodai bob un o wyr arvoc y vinct y Ryfain. ac Arthyr a diolches y baob o nadynt ar llailldy am y rodion. Ac yna y cyfrifoyt y Arthyr y maint rifedi a roeffit idao. sev amcan a gafas o ynys Brydain heb law y rodes Ho. idao. trygain mil o varchogion arvoc profedic ymrwydrau ac ni ellynt riv ar y pettit sev y cyfrifoyt idao gael or chvech ynys o bettit chwaigain mil sev oed enau yr ynysoed hyny Iwerdon. Islont. Ysgotlont. Orc. Llychlyn. Denmarc. Ac o holl Frainc y cafas ev bedvar ygain mil o varchogion arvoc. A chan y daydec gogyfwrdd a chida Geraint Caerwys y dayth mil a daycant o varchogion arvoc. Sev amcan oll a gafat o varchogion arvoc. day cant marchoc a daydeng mil a fedvar ygain mil. ac ni vidiat neb riv y pettit¹. ac velly oedy goelet o Arthyr colllys paeb y

BRUT. G. AB. ARTHUR.

Ac goedi darvot i paeb dyvedut e peth a vynhei eg kylch henny. adao aorugant paeb onadunt niver megys e bei i allu ac devnyd en i goassanaeth. megys et oedynt o enys Prydein ehu trivgein mil o varchogion arvoc. hep e dengmil a adaofei Hywel brenin Llydaw. Ac odyna brenhined er enysfed ereill. kani bwaifei devast kanthunt arver o varchogyon. paeb onadunt a adevis pedyt e fael e gellynt eu kassael. megys et oedunt or chvech enys. nyt amgen ac Iwerdon ac Islont ac Gotlont ac Orc a Llychlyn a Denmark. Choe ugein mil o pedyt goedi eu rivao. Goedi heny ygan e tevyfogyon Freinc. nit amgen o Rothen. a Phortu a Normandi a Cenoman ac Angyo a Pheitto. pedvar ugein mil o varchogion arvoc. Ac ygan e deudec gogfurd a dothoedunt ygyt a Gereint deu kant marchoc a mil o varchogyon arvoc. Ac esef oed eirif heny oll. 151200. o varchogion. sef yv heny kan mil a dengmil a deugein a deudengmil o varchogion eithyr pedyt. er hyn ni ellyt eu rif¹.

Ac goedi goelet o Arthur paeb en baravt en i wafanaeth. orchi aoruc i paeb bryffao oy wlat ac embaratoi. ac erbyn kalan Aost bot eu kynnadyl oll ygyt em

yv gvaet a phef bython heb diaot tri dieu a their nos a goelet ffynyon rac vy mron. argloyd heb ef goyn y vyt aarboei y dyd hennu yn yr hon y kaffem ymgyu-aruot ac vynt melys o welioed vydei

¹ A goedy dywedut o paeb y dull. adao awnaeth paeb yn herwyd y gynoeth. y nifer goreu aallei yn porth y arthur. At yn y kahat o ynys prydein ehu heb a adaofei hywel vab emyr llydaw triugeinmil o varchogyon arvoc. Ac or enysfed ereill nyt amgen iwerdon ac yscotlont, a gotlont ac orc llychlyn a denmarc y riucyd weugeinmil o pedyt. kanyt oed aruer o varchogyon

genyf i y rei agymeron tra vython ynkeiffao dial vy rieni ac ynamdiffyn yn golat ac an rydit. Ac yn dyrchael an brenhin. ac cheanaccaw ty lu mi arodaf doy vil o wyr aruavc heb eu pedyt. B.

gantunt. Ac o ffreinc nyt amgen o routhun. a phorthvu a normandi. a fenoman a pheitav ar angio. y riucyt petwar vgein mil o varchogyon aruavc. Ac ygan y deudec gogyfurd o ffreinc y rifoyt deg mil o varchogyon aruavc. Sef oed y rif bynny oll ygyt o varchogyon. Deucant a their mil a phetvar ugein mil a chan mil heb eu pedyt. yr hyn nyt. oed hawd eu goffot yn rif. B.

ceniedy a oruc y drev ymbarattoi erbyn Aoff. Ac y managoys ev hyny y genadau gwyr Ryfain ac nit y daly tyrngat ydyn. Ac yna y daeth y cenadau ymaith¹. A phan gogle Les amheraodr Ryfain hyny ydaeth ev yn y gyngbor vo a sened Ryfain. sev oed y cyngbor anvon at vrenhinoed y doyrain y erchi nerth ydynt yn erbyn Arthyr. Sev y rifedi o wyr ymlad a gafas Lles amheraodyr Ryfain daygainwyr a chant a feddar can mil o vilioed. Ac oedy darvot ydynt lynyaythu pob peth erbyn Aoff y codassant ty ac ynys Brydain. A phau glyby Arthyr hyny cynyll y lu a oruc ynte a gorchymyn y Vedrot y nai ap y cheacr llyodraeth y dyrnas ev a Gwenhoyfar yn da ac yn diwall yn y delai ev y drev.

BRUT G. AB ARTHUR.

porth Barbefflwfy en Llydau. megys a gellynt odynd kyrchu Borgeyn en erbyn gwyr Ruvein. Ac ygyt a henny menegi a gonaeth i kennadeu er ameraodyr na thalei ef teyrngat udunt troy o enys Prydein. Ac nat er goneuthur iawn udynt or a holynt et oed ef en kyrchu Ruvein. namyn yr kymhell teyrngat o Ruvein idau ef. megys e barnasei ef ydyllyt. Ac ar heny e kennadeu a aethant or llys. E brenhined a aethant. e gvyrd a aethant. ar hyn a erchyt udynt paeb en eu anfaod heb un annot a emparatoasant erbyn er amfer tervynedic udynt¹.

Affan gygleu Lles ameraodyr Ruvein geirieu Arthur amdanao orth i genhadeu-gale kyghor sened Ruvein attao a oruc. Ac or kyghor hony anvon a orugant kenhadeu ar vrenhined e doyrain. i erchi udynt nerth i esteng Arthur. Ac ef a doeth attao orth y dyvyn Episttroffes vrenin Groec. a Mustensar vrenin er Affric ac Aliffantma. neu Aliffatima. brenin er Eспаen. ac Hirtacus brenin Parth. a Boecce brenin Medif. a Sertor brenin Libia. a Sertorius brenhin Iturrea. Pandrasus brenin er Eifft. Misapsa. neu Mitipa. brenin Babilon. Politetes brenin Bithinia. Tuer due Frigia. Evander brenin Siria. Echion brenin Boetia. Spolitus brenin Kreta. ac ygyt a heny troyffogion a ierill a baronyeit a llawer o wyr da. a oedunt darystyngedic i Ruvein. Ac o sened Ruvein yd oed Lles ameraodyr Ruvein. a Chadell a Meuric a Lepides a Gaius a Mettellos a Chodda a Quintus Miluics a Catalus. Quintus Carutius. Sef oed rivedi hynny oll ygyt. petear kant mil o wyr ac moy. med un llyvyr. 460100. med e llall. 400140. nyt

¹ A gedy geelet o arthur paeb yn amrogi yn llawen yny wasanaeth. rodi canhat a oruc y paeb onadunt y vynet y eu golat y ymbarottoi erbyn kalan aoff. A gorchymyn awnaeth y paeb dynt yny teryn hony y porthua dofy yn llyr a chychwynu edyno y gyt yn erbyn yr amheraodyr. Ac yna yd anuones arth' ar yr amheraodyr troy

genhadeu y uot ef yn ymbarattoi orth vynet parth a rusein. Ac nyt yr ufyddau y sened rusein. namyn yr kymell arnadunt oy troy delyet iawn. yr hyn yd oedunt oy troy anlyet yny erchi idau ef. A chychwyn awnaeth y brenhined ar tywyffogyon y eu golat orth paratoi eu lluoed mal yd adewffyt yr arthur. B.

Ac yna y cyrchod Arthyr anifer oed borthva Northamptwn. a fan gafas yniaenoynt hwyliav a oruc ev ty a Frainc 3. ac vedy y vynet y ganol y vailgi ev a fyrthiod marv hun arno am dalym or nos ac y gvelai ev vraidoyt. ev a velai yn hedec odiwrth y dehau ryv anghynvil a garv lais ganto ac yn disgin ar vordir

BRUT G. AB ARTHUR.

amgen deugein wr a chan wr a ffedvar kanmil o vilioed. neu kanwr a thri ugein mil a ffedvar kant mil 1.

Ac goedi darvot lluniaethu pop peth o heny oy dyvedut y baratoi a wnaethant o veithret erbyn Aost. Ac ena en dubun kychwyn a orugant parth ac enys Prydein 2. Affan gavas Arthur diheurvyd i orth heny. gorchymyn aoruc enteu i Vedraot i nei vab i chvaer. ac i Wenhovar i wreic llyodraeth enys Prydein. a mynet aoruc enteu gyt ac lu parth a Porth Hamont. Affan gauas gyntaf cynt iniaen oi ol kyrchu e mor a orugant 3. Ac val et oed ef velly en roygav e mor. a rivedi maor o logheu ganthav. kyscu a oruc Arthur. Ac ef a velei vrendoyt. sef a velei eilun arth en er avyr en ehedec. a mormor maor. a son a godvrd genthi yni debygei Arthur vot ar baob or traetheu y houyn. Ac ef a velei Arthur ena hevyt dreic en ehedec i orth e gorllecin ac echtytynedigroyd i llygeit en goleuhav e wlat. Ac ena y gvelei Arthur er arth ar dreic en emgyrchu heroyd e tebygei ef. ar dreic a velei en kyrchu en vychyr er arth ac oi thanad anadyl en llofci ac en i hellog yr llavr. Affan defroes Arthur datkanu i vrendoyt i wyrda aod en i gylch. sef val e dehonglasant. dyvedut mac Arthur a arvydokaie e dreic a dothoed y orth e gorllewin. ar arth a dycedynt i arvydoccay ryv anghenvil o gavr a emladei ac Arthur. ar emlad a velfei Arthur drey i hun a arvydokai emlad Arthur ar anghenvil honnv. a budygoliaeth e dreic a arvydokai

1 A goedy gvarandav o les amheravdyr rusein ateb arthur y gan y kenhadeu. Anuon goys aoruc ynteu ar vrenhined y doyrein. o gyghor fened rusein y erchi y paob onadunt luydyav y gyt ac ef am pen arthur oe darestog. Ac yna y doethant orth y wys honno epistropus vrenhin groec. mustensar vrenhin yr affrik. ac eliffant vrenhin yr yspaen. a hirtagus vrenhin parth. a boccus vrenhin midiff. a fertorius vrenhin libia. a ferrer vrenhin iturta. pandrassius vrenhin yr

ciff. euader vrenhin ziria. missippia vrenhin babilou. politetes duc bititna. teuser duc ffrigia. elion vrenhin borth. ipolit brenhin cretta. Ac y am hynny tywyssogyon maor a ieirll a baronyeit a marchogyon urdavl. Ac o urdas fened rusein lles amheravdyr. kadell. meuruc. lepitus. gagius. mettelus. cocta. quintinus. missinus. catulus. quyntus. kar-aussius. Sef oed eiryf eu marchogyon. feith mil a phetvar kan mil. B.

2 A goedy bot y rei hynny yn paraot erbyn kalan aost kychwyn awnaethant

parth ac ynys prydein. B.

3 A goedy kaffel o arthur vybot ybot yndyuot gorchymun awnaeth ynteu llewodraeth y teyrnas y vedraot y nei vab y chvaer. ac i wenhuvar vrenhines.

Achychwyn awnaeth arth' y gyt ac lu parth a nordhamron orth kychwyn odyo nny lyghes. B.

Frainc. ac a velai draic yn dyfot or gorllewin a chan oleyfer y llygait hi y golehaŷ y mor. ac ev a velai y draic ar arth yn ymgyrchu. ac vedy hir ymlad ev a velai y draic yn bwr taillachar o dan ar yr arth yn y lofges ev yn ylo oll. a ryfed vy gan Arthyr y vraidcyt. Ac yna y deffroes ev ac y manegis yr cydmaithion y celedig-aeth ev. ai deongl a vnaethant val hynn. ty di. argloyd amledy a ryw anghynvil o gaŷr ac ai gorvydy ev. cans ty di arwydoga y draic¹ ac ni chredoed Arthyr dim o hyny namyn tybiait mae ryngto ev ar amheraodr vydaŷ. Ac erbyn dyd drannoeth ydoed Arthyr ai lynges ymhorthloed Barilio y Normandi. ac ymaros a oruc ev goŷl o wyr yr ynyffloed eraill adaŷfai borth ido¹. Ac vedy manegi y Arthyr vot

BRUT G. AB ARTHUR.

gorvot o Arthur. Ac ni chredei Arthur vot e dehongyl velly. namyn am i vynydiat i gybŷrd a Lles ameraodr Ruvein. Ac goedi dyvot e dyd drannoeth e doethant hŷy ir porth a cloit Barbeŷflwŷ en Llydaŷ. Ac ena tynnu eu pebylleu a orugant ac eno araŷs en i doeth koŷl o wyr er enyŷfed¹. Ac val e bydunt velly en eŷte vedi diŷgynu eno. enachaf kennat en dyvot ar Arthur i venegi idao dyvot kaŷr enryved i veint i vrth er Eŷpaen. a gripdeiliaŷ Elen nith Hyel ap Emyr Llydaŷ y dreis i ar y goercheidoet. a mynet a hi hyt em pen mynyd a cloit Mynyd Michangel. A mynet marchogion e wlat en i hol. ac ni thygiŷs udynt. kanyŷ os ar longeu ed emlidynt ef. llenŷi eu llongeu a vnaey er anghenvil hŷno or toneu. yny ŷodynt. Os ar dir ed emlynynt o greulaŷn ergydieu i lladei hoynŷ. neu er rei a odioedei onadunt ef ai llynkei oll en lledvyŷ². Ac goedi dyvot e nos eghelich er eil aŷr or nos kyvodi aoruc Arthur yvynu a mynet ef a Chei i

¹ Ac ual yd oed yn reygaw moroed yn damgylchynedic o luoffogroyd anyiryf o logeu. mal am hanner nos y dygŷydoys hun diruaŷr y thrymet ar arthur. Sef y goelhei troy y hun arth yn echedec yn yr awyr. a murmur hŷnno ac odord alanwei y traethu o ofyn ac ergrenedigyaeth. Ac odyŷa y goelhei dreic yn echedec y vrth y gorllewin ac o echtewenedigroyd y llygeit ygolhehau y wlat. ac y goelhei cynt ynkenydu ymlad ryued y ryctunt. Ac or diwed. y goelhei y dreic yn kyrchu yr arth ac oethanaŷl anadyl yny loŷci ac yny vorŷ yn lloŷcedic yny dayar. ac ar hyuny dyffroi a oruc arthur a datganu y vreidoet yr goyrda a oed yny

² Ac val yd ydoedynt goedy diŷcynu. nachaf kenhadu or wlat yn menegi y arthur rydyuot kaŷr enryued y veint o eithauoed yr yŷpaen. a chribdeiliaŷ elen nith hywel vab emyr llydaŷ a doyn y treis y ar y cheitveit. a mynet ahi hyt y

kylych. Ac erchi vdunt ydeogyl. Sef mal ydehoglaŷfant. dywedut mae arthur a arudoccaeŷ y dreic a doeth y vrth y gorllewin. Ar arth a dywedut a arŷydoccaŷi y ryŷ aghynuil o gaŷr a ymladei ac ef. A budugolyaeth y dreic a arŷydoccaŷi y uadugolyaeth a damweinei y arthur. Ac nyt velly y tybygaŷei arthur bot y dehoglat namyn o achawŷ y gyuaruot a vei rydaŷ ac ymheraodr ruŷein. A phan oed y waŷr dyd trannoeth y golehaŷ y doethant y aber. baverfloŷ y tir llydaŷ. Ac yny lle hŷnno tynnu eu pebylleu vrth arhoŷ eu llu ygyt. B.

mynyd mihagel. a mynet pobyl y wlat yny hol. Ac ny degryŷs vdunt o dim ny erbyn ef ar vor nac ar tir. Os ar vor yd erlynunt ŷy ef. llenwi eu longeu o doneu ac eu ŷodi a wnai. os ar y tir ydelhei attao a ladei. B.

Lles amheravdr Ryfain oedy pebyllaw or ty drall yr avon a elwir Gœenn. ac anvaidrol lu ganto. Ar nos hono y llystod Arthyr or parth arall yr avon. Ac anvon cenadau a oruc Arthyr hyt att yr amheravdr y erchi idaw adaw Frainc

BRUT G. AB ARTHUR.

penfôydwr. a Betôyr i pentrulliat. a mynet ell tri hyt em pen e mynyd haiach. Ac eno vynt a welynt tanlloeth mawr o dan yg korun e mynyd. ac en agaw i hono vynt a welynt mynyd a oed lei. A gyru Bedôyr aorugant i edrych pa un or deu vynydd et oed er anghenvil endaw. sef e kavas Betôyr yscraf a mynet aoruc en gytasf i'r mynyd bychan. kani ellyt mynet i hono heb yscraf. Ac ef a clywei em pen e mynyd gorcigaol goynvan. A dyvot aoruc Betôyr en dawl ovynawc i ben e mynyd ac gledyf en noeth en i law. Ac ef a welei en ciste orth e tanlloeth gorach en wylaw. vch ben bed newydd gladu. ac en drycyrverth vch i ben¹. Sef adawt e wrach orth Vetôyr. O dydi direitiaf or dynion ep hi. ni vdoffi. ni vdoffi or byt pa boen gytasf a odeuych drov agheu ygan efgymunedic ankygel. neu anghenvil. yfyd ena. a dreulia blodeuyn dy ieuencyt ti. er hon a ddc Elen nith Hywel hyt ena. ac ena e goruc i lleas. a minheu ac cladas hi en e bed newydd hon. Ac ef am duc inheu hyt ena. am vym bot en vamaeth idi. Ac ef ath divetha ditheu er aor hon. A gwac vinheu om byo en ol vy anôylverch vaeth. Affan ettoed er anghenvil hono en keiffiaw kytiaf amerch i ena rac i ovyn e bu varv hi. Ac am hynny o gonei di iawn ti a foi rac i dyvot ef ena i gydiaw amyfi. ath odies ditheu ena ath dienydd². Ac ena truanu aoruc Betôyr orth e wrach a dyvedut idi e keiffiei i hamdifyn hi. Ac en diannot dyvot lle et

¹ A goedy dyuot y nos honno mal am yr eil aor kyuodi awnaeth arthur a chei a bedôyr ygyt ac ef achychwyn yn distaw o plith yllu parth ar mynyd yd oed y kawr. a chymeint oed yndiret arthur yny nerthoed ac na tybygei vot yn reit idaw faethugyaw ylu yr yrio agbyguil honno o gawr. A goedy eu dyuot yn agos oy a welynt deu vynydd a thanlloeth ar pop vn ac ethryckin or mor rog y deu vynydd hyt na ellit mynet onyt meon llog neuyscraf. Aggedykaffel

² A phan welas hi vedôyr y dywaot dan icuon. avylaw. o tyti directaf or dynyon parv direidi athuc ti yr lle hon. ny ellir adraw y saw poen yfyd parawt it. yr aor hon y daw yr yfymunedic kawr. yr hon aduc elen yn lathrut. yr hon cledais yr aor hon yny bed newydd hon. Ac am duc inheu ygyt kans y mamyaeth

yscrafonadunt anuon bedôyr awnaethant or blaen y geisaw diheuroydd am y kawr. A phan deuth parth a phen y mynyd lleiaf. nachaf y clywei gweigaol goynuan adrycaruerth. sef awnaeth ynteu megys pedrusaw ac ofynhau o tebygu mac y kawr aod yno. Ac eisoes galv y nerthoed attaw. a chyrchu pen y mynyd. a phan deuth yno: nyt oed yno namyn gorach vawr yn eisted orth tanlloeth vawr ac yn vylaw yvch pen bed newydd cladu.

oedon hyt yma. A goedy keisaw kydyaw a hi ac nys galloys a duw a alwaf inheu ym tyfolyaeth rydoynt treis o honaw amafi ac orth hynny ffo titheu vvg karedic i ra ofyn ydyuot ef herwyd y genheuaot ef y gydyaw a miui. ath ordiwas titheu yny wed hon athreulaw blodeu dy ieuencyt ath lad. B.

ai themynau neu rodi cat ar waes y Arthyr drannoeth. Sev oed y canadau aeth yno Gwalchmai ap Goyar a Boffo iarll Rhydychen a Geraint Carrys tyffoc o

BRUT G. AB ARTHUR.

oed Arthur. a menegi idaw kobol or a velfei ¹. A choynaw yn vaor a oruc Arthur colli Elen. A mynet aoruc Arthur or govlaen ac erchi udunt na delynt attaw. oni bei angen arnaw. A mynet aorugant ar eu traet ac adaw eu meirch gan eu hysveineit. Agadu Arthur en eu blaen a orugant. Affan deuant eno et oed er anghenvil hono a beroeidieu o gic moch koet ganthaw. vedi bwytta peth onadynt en lletamrot. Ac en gorfen pobi e rei heny et oed ². Affan veles ef e goyr en dyvot attaw bryffiaw aoruc enteu i veyta e kic. ac i gymryt ffon a oed idaw. Ac nit oed lei e ffon. noc et oed anhawd i deu wr ieuinc kryf i derchael yorth e llawr. Ac ena tynnu i gledyf aoruc Arthur. a derchavel i darian ai gyrcu en gyflym kyn derchavel e ffon ohonaw. Ac eno ciffioes a derchevis e ffon. ac a drewis dyrnawt mawr ar darian Arthur eni glyoit e fein em pell. ac eni golles Arthur i glybot oveint e dyrnawt. Ac enynnu aoruc Arthur ena o lit ac angerd. a derchavel kaletvoich. ai daraw en i dal dyrnawt mawr eni vyd e goaet en kudiaw i cyneb ae lygeit. Affan dyeyllaw i olwe lliidiaw aoruc er anghenvil. Ac val e kyrcu e baed koed er helor ar hyt hychaw. e kyrcu enteu Arthur ar dor y kledyf. emavel ac ef. ai gymhell eni vyd ar dal i deu lin. Ac en gyflym cyrchu emlithraw aoruc Arthur yganthaw. ac en ehwybyrdvt greulaongryf i gurae aoruc Arthur a chledyf idaw eni gavas gofot e kledyf eggarthaf i ben eni vyd hyt er emenyd. Ac ena e rodes e kawr llev vaor athrugar a dygoydaw en un koymmp vegys derwen pan voriei goynt mawr hi. Ac ena choerthin aoruc Arthur. ac erchi i Vetoyr tori i ben. ae rodi ar un or esveineit oy doyn oy dangaws yr llu en anryvedawt ³. Ac ena e dywawt Arthur na chawfei ef eirioet er eil gor a gynheb-

¹ A thruanhau awnaeth orthi o dynaen annyan ac adaw kanhorthoy idi yn ebreyd. A dyuot ar y gyt-

² A ehynaw aoruc arthur yn vaor varvolaeth y vorcyn ac erchi y gytymdeithon y adu ef or blaen y ymlad ar kawr. ac o goelynt bot yn reit idaw dyuot oe ganhorthoyaw. A phan deuthant

³ A geedy arganuot o honaw y goyr y dyuot yn dirybud bryffiaw aoruc y kymryt y ffon. A chymeint oed y ffon ac yd oed anawd yr deu vilor deeraf y dyrchael y crth y llawr. a dispeilyaw ciedyf aoruc arthur a dyrchael y taryan yny clywit fein y dyrnawt dros cyneb y traethau. ac yny pylcys clusteu arthur

ymdeithon aoruc a menegi vdunt ar ywelfei. B.

parth a phen y mynyd cynt awelynt yr aghyguil kawr a bereideu ogig moch coet gathaw yn eu pobi. ac ny hysu yn lletamrot. B.

gan y fein. Ac yna ennynu o lit awnaeth arthur a dyrchael caletuolych a tharaw dyrnawt mawr yny tal hyny yttoed ywaet yn llithraw ar hyt y cyneb ac yn tywyllu drem y lygeit. Sef awnaeth ynteu mal baed coet kyrcu yr helor ar hyt yr hychwayo kyrcu arthur ar tor y kledyf ac ymauel ac ef
am

Frainc. A llawen vy gan lu Arthyr vynet Gwalchmai yno gan dybiait y gohai ev ryf fisedd a gwyr Ryfain i cymell y vwydro ac vynt. Ac vedy manegi y Les

BRUT G. AB ARTHUR.

ycei i nerth i hono er pan vuassei en emlad a Ritta gavr am i bilis. nyt amgen no goneuthur o Ritta pilis o greyn barveu brenined ac adav lle croen baryf Arthur en uchaf am i vot en benaf or brenined. Ac erchi i Arthur chun blingiaŷ i varyf. ac oni vnei Arthur heny dyvot i emlad a Ritta. Ar neb a orfei onadunt kymerei y bilis a baryf e llall. Ac Arthur a gavas e bilis hono. ac a orvu ar Ritta i. Affan darvu i Arthur llad e pryf hono. am er cil oilva or nos e doeth oy bebill ar pen gan i esfein oy dangaws en ryvedavt. A thristau en vaŷ aoruc Hywel am golli i nith. Ac ar e mynyd hono e roet en henŷ o heny allan Bed Elen ¹.

ODYNA e kerdassant ef ae lu hyt en dinas Angustidinum. Ac goedi dyvot droŷ er Avon Wen e menegit idav. vot er amheravdyr vedi llueŷtu yn agaws eno a thorredlu ganthav. Ac en e lle et oed Arthur ena e llueŷŷs ar lan er avon ³. A gyru en genhadeu ar er amheravdyr Gwalchmai vab Goyar a Boso o Rydychen a Gereint Carnoys. i erchi yr amheravdyr adav Freinc. neu vot en baravt tran-noeth i rodi kat ar vaes i Arthur. Ac ena llawenhau en vaŷ aoruc holl ieuenŷit

am y wregis ac kymell hynny vu y deulin yr llawr ac eiŷŷoes kaffel o arthur yn reduaŷ ethrelithius lithrav y ganthav a throi cledyf yny kylych hyny kauas oe holl nerthoed goŷŷot ygoarthaf y pen hyt yr ymhenyd alleŷ adodes y kawr a

¹ Ac yna ydywaot arthur narygaŷŷei ef eiŷioet yr eul ger gan deoret a honno goedy ymlad o honav a ruta kawr ym mynyd eryri yr hon a daroed idav rywneuth' pilis o varued brenhined. ac orth hynny erchi y arth' chunan vlygyav y varaf yn lloŷr orth y danuon idav ef. ac am vot arthur yn penhaf or brenhinoed yr enryded y arthur y

² Ac odyne ydoethant a phen y kawr ar y llu. A phan welas paeb y pen moli awnaethant y ger a rathyaŷŷei y wlat o ryŷ ormes honno. Ac eiŷŷoes

³ A goedy ymgynnullav paeb y gyt. kyrchu aoruc arthur odyne parth ar dinas aelwit aoguŷtutunum. A goedy y dyuot y lan auon wen y dyweŷpoyt orthav vot yr amheravdyr yn llueŷtu yn

fyrthyav y lawr megys derwen pan fyrthai gan wynt. a choerthin awnaeth arthur ac erchi y vedoyr llad y pen oe doŷn ym plith y llu yŷ dangos anryuedavt. B.

gadyŷŷei ef lle baraf arthur yn vchaf ar y pilis. ac oŷny blygei arthur y varaf iŷŷyd erchi idav dyuot y ymlad ac ef. ar vn a orŷei o nadunt kymerei varaf y llall ae pilis. ac or ymlad y goruu arthur a doŷn y varyf ae pilis y arnav ae lad. a goedy honno ny rygaŷŷei arthur vn ger kyn gadarnet ar llall. B.

tristau aoruc hywel am ageu y nith. ac erchi goneuthur egloŷs yoch y bed ac o enŷ y voroŷn y gelwir y mynyd honno ettwa. bed elen. B.

agos. A chymeint olu ganthav ac nat oed haod y neb y arhos. A phebyllyav awnaeth arthur ar lan yr auon y lle y gallei lunyaethu y lu or bei reit idav. B.

dyfot y cenadau ac ystyriait ymadrod hcynt. Ac ynte a dyeat mae iaonach oed idaw ev lywiau Frainc no mynet ymaith. Ac yna y dyvat Geies nai yr amheraödr hoy o laer yech tafodau choi y Bryttaniait noch cledydau. Sev a oruc Gwalchmai yno yn chwimeth tynnu y gledyv a llad Geies. ac yn esgylt esgynnu ylltri ar y mairch a gwyr Ryfain yn y hemlit y gaiffio dial y gwr arnynt. Sev yna a oruc Geraint cans olav oed ev brathu y blaenav or ymlidwyr ai lad. Ac yna y nesaed Marcinigys y gaiffio dial Geies ai aros a oruc Gwalchmai ai daro a chledyv ar y ben yny holltes hyt y dwyfron ac erchi idaw vanegi y gytmaithion ev yn Uffern vot yn hcy cledydau y Bryttaniait noi tafodau. ac o gynghor Gwalchmai aros yn

BRUT G. AB ARTHUR.

llys Arthur o debygu kasaél brödyr a gwyr Ruvein. Ac annoc aorugant i Walchmei cneithur gorthgafed en llys er amheraödyr¹. Ac en diannot et aeth e kenhadu i llys er amheraödyr. A dywedut orth er amheraödyr köbyl or a archasei Arthur. Ac ena y dywaot er amheraödyr bot en iaonach idaw ef lliriau Freinc no mynet ohonei. Ac ena e dywaot Gaies nei er amheraödyr orth genadeu Arthur. hoy laer yv avch tavodieu choi geyr enys Prydein noc avch kledyveu. Ac ena en diannot. tynnu i gledyf aoruc Gwalchmei a llad pen Gaius. ac en choimeth esgynnu eu meirch ef ae gytymdeithion. a dyvot tracheuyn. Sef aoruc gwyr Ruvein eu hymlit i geiffiau gial eu gwr. Sef aoruc Gereint Carnoys. kanyss neffaf oed yr gwyr a oed en ymlit. emchvelut ar un onadunt ai van a goace droydau berved eni vyt en varo yr llavr. Ac envigen vu heny gan Boso o Rydychen. kasel kelein o bob un oi gytymdeithion ac enteü heb er un. Ac en diannot emchvelut aoruc Boso. ar kyntaf a kyvarvu ac ef i vore ir llavr aoruc ai lad en varo. Ac ena sef aoruc gwr aeloit Marcel mut mynnu dial ar Walchmei llad i gytymdeith ai emlit en divudyaoc. sef aoruc Gwalchmei ena emchvelu arnav. ai darav a chledyf eni byll i pen idaw ar menogyl hyt i dey escoyd. a gorchymyn idaw menegi en ufern oi getymdeith bot en amyl gan e Brytanyeit e ryv grot hono. ar ryv orhofder. Ac ogyghor Gwalchmei emchvelut a orugant en duhun ar e geyr aoed en eu hymlit a llad a orugant e neffaf aoed i bob un onadunt². Ac val et oedynt velly en agav i goet. enychaf or koet en dyvot

¹ Ac o dyna yd anuones ar yr amheraödyr boslo o ryt ychen a gereint garannoys a gwalchmei vab goyar. ac erchi idaw vynet o teruynau ffreinc neu ynteu bot yn barot y rodi kat ar vaes tarnnoeth y arthur y oybot pry oreu o ydyllet onadunt ar ffreinc. ac annoc

awnaeth ieneincit llys arthur y walchmai wneuthur ryv orthgafreyd yn llys yr amheraödyr val y bei reit teruyscu ylluoed o pop parth ran wannocet oedynt y gaffel brödyr a goyr rufein. B.

² A gredy dyuot y kenhadu hyt rac bron yr amheraödyr erchi awnaethant idaw adav teruynau ffreinc y gan arthur

neu vot ynparot trannoeth y rodi kat ar vaes idaw. ac val yd oed yr amheraödyr yn dywedut nat mynet o bonai adyllyci

gyttun a orugant a llad pob yn wr or hai blaenav or ymlidwyr. Ac val yr oedynt velly yn gyfagos y goet. nachav chvemil or Bryttaniait yn roi cri ar yr Ryfainwyr ac yn y llad yn groylon ac yn daly eraill ac or dived yn y cymell y ffo¹. A phan glywas Pentarainc hyny feneder o Ryfain y dayth ynte ar hynt a

BRUT G. AB ARTHUR.

attadunt en borth udunt chvemil o Bryteinieit. Ac en e lle dodi gavr ar wyr Ruvein. ac eu kymynu ac eu kymhell i ffo. Ac eu hymlit yn duhun gan eu llad ac eu beru a daly ereill onadynt. Ac ni allos gwyr Ruvein na llad nep onadunt hoy. nac eu daly. nac eu beru¹. Ac ena pan gycleu Petres feneder o Ruvein heny i kymyrth enteu dengmil owyr arvaoc ygyt ac ef. a mynet en porth oy wyr. Ac en e lle gyru e Pryteinyeit ar ffo eni doethant yr koet e buessynt endav. o cholli llawer o wyr o bob tu. Ac ar heny enychaf Edern vab Nwd affymmil o wyr arvaoc en bryfas en borth yr Bryteinyeit. Ac ena gorthoynebu aoruc e Brytanyeit i wyr Ruvein en wrawl vychyr en kynhal eu klot ac eu sybercyt. A Petreis a oed val gwr doeth en ruoli i wyr. ac en eu kyghori i gyrchu ac i viliao². Affan veles Bofo o Rytychen heny galv a oruc enteu attav or goyr

adylvei namyn y amdiffyn. y dyvaot gagius nei yr amheraodyr bot yn voy bocfach ac orhofter y brytanyeit noc eu gallu. a bot yn hoy y tauodeu noc eu cledyfeu. allidia a oruc gvalchmei am dywedut or goranc mor trymegedic a hynny orthav a diyspeillyaoc cledyf a llad y pen. ac yn gyflym kaffel y meirch. ac eu hymlit a oruc goyr rusein y keiffav dial y gor arnadunt. Sef awnaeth gereint ymchoelut ar y gor neffaf a oed yny ordiwes ae lad. A chyghoruynu a oruc boffo amrylad pop vn oe gytemdeithon vr ac ynteu etwa

¹ Ac val yd oedynt yn dyuot parth a lleyn coet. nacha wemil or brytanyeit yndyuot yn canhorthoy udunt goedy ryclybot erlit ar y kenbadeu ac yn-

² Ac ar hynny y deuth pedrius feneder a degmil owyr arvaoc gantav yn ganhorthoy y wyr rusein. Ac ar hynny y kymelloyt y brytanyeit ar ffo yr coet y dothuedynt o honav ac nyt heb wneuthur diruav collet ywyr rusein. Ac yna y doeth bedoyr vab mut a phumpmil yn porth yr brytanyeit. Sef awnaeth y rei aod yn

heb lad vn ac ymchoelut awnaeth ynteu ar a gor neffaf idav ae vorv yr llawr ae vrathu yn aghenawl. Sef awnaeth marchell mut ymlit gvalchmei yndiudyaoc ac val ydoed yn ymordiwes ac ef ymchoelut aoruc gvalchmei arnav a llad y pen a gorchymun idav ot ymgaffei a gaius yn uffern deodut bot yn hoy cledyfeu y brytanyeit neu tauodeu. ac ymchoelut aoruc y deu getymdeith a llad y deuor neffaf udunt. Ac yr bot goyr rusein oc eu holl dihwyt yny kywarifagu: ny allyffiant nac eu llad nac eu dala. B.

diannot dodi gavr arnadunt ae kyrch yndeissyuit ae kymell ar ffo. ac ody na y erlit gan dala rei a beru ereill. B.

dangos y kesneu y ffo. dangos eu doyruron yn gyflym gan ymchoelut ar y gelynyon. Ac ny didoreu y brytanyeit py damchwein y dagwydynt yndav gan gaffel clot oc eu miloryaeth doethach oed wyr rusein kans pedrius feneder oed yny dyfau y wneuthur diruav gollet or brytanyeit gecitheu gan gyrchu gecitheu gan gilav.

depgmil o wyr arvoc gidac ev y amdiffin gwyr Ryfain ac ar y rythyr cyntav gyrru fo ar y Bryttaniait yr coet y byaffynt or blaen ac yna y llas llawer o bob part. Ac ar hyny nachav Edyrn ap Nyd a fymil o wyr arvoc gydac ev yn borth yr Bryttaniait ac o neoyd y gorthneby a'orugant yn wraol a chynnal y clot a syberoyt. A Fedrainc yn anoc y wyr y gyrchu yn groylon¹. a fan celas Bosfo iarll Rhydychen hyny. galv a oruc anifer da atto a mynet ar y cyferbyn a galv a Gwalchmai atto a dyvedyt ortho ymwagelon ni rac yn syrthio yn y ran waethav rac cael o honom ni geryd gan y brenin. ac am hyny moeffoch y ni y gyt gaisfio gorrvt ar Bettrainc trov y lad neu daly². Ac yn diannot y daethant trov

BRUT G. AB ARTHUR.

glevaf a deoraf niver da i veint. a dyvedut orthynt val hyn. A unbyn deulu eb ef. kanyb heb gyghor e doetham i dechreu emlad a gwyr Ruvein. reit yv yn emoglut rac an dygoydau en ran geuilydus or emlad. kanyb o dygoydon. collet a gvarthaet a gafon ac inni ac i Arthur. Ac am heny wyrda emogoniannen ninheu en fynniant a gleader. Ac emogelon rac antyngeten geuilydus. a nelsavn en wraol duhun ar Petres. neu Petreis. i geisfiao i daly neu i lad¹. Ac ena en diannot o annoc Bosfo dyvot aorugant en ed oed Petreis. ac emavael aoruc Bosfo ac ef ae dynnu yr llawr. Ac ena e bu vrodyr galet amgylch Petreis. ac or diwed e gorvu e Brytanyeit a doyn Petreis en garcharor eni doethant i berved eu goyr ehun. Ac ena o neoyd mynet i emfust a goyr Ruvein. gedy daly eu teysfacc ac eu kymhell i ffo. ar ni ladafant ac ar ni bu wio eu daly. Ac or diwed emchoelut aorugant ar eu kytvarchogion a chymryt a vynaffant o espeil goyr Ruvein. a dyvot en ed oed Arthur ar carcharorion ganthunt. A menegi awnaethant i Arthur kobyf oc eu damoeyn². A llawen vu Arthur am gafael dechreu da en i absen ar wyr Ruvein. Ac ena e gorchymynes Arthur i Vetvyr i bentrulliat ac i Qador iarll Cernyv. ac i deu deysfacc ereill gyt ac oynt. mynet i anvon e carch-

¹ A phan welas bosfo o ryt ychen hynny galv attao y getymdeithon aoruc a dywedut orthtunt val hyn. A vnbyn teulu heb ef kanyb heb ebvt yn brenhin y dechreuaffam ni yr ymlad hon reit oed

² Ac vfydhau awnaethant orth ygyghor ef ac o gynebeic viloryaeth kyrchu y lle yd oed pedrius yn dyscu y getymdeithon a dodi aoruc bosfo y lav dros vyggyl pedrius ac tynnu gantav yr llawr. ac ympentyrru awnaeth y brytanyeit yn porth y voffo. Ac yna y bu aerua galet o pop parth. yna y bu y kynhoryf ar lleuein ar gorderi ar ymurathu ar ymufag ar ymdarav. yna y gpetit pvy oreu adigonen or aryf yd aruerej o honav a diodef yn ymanedus

y ninheu ymweglyt rac yn dygoydau y ran waethaf or ymlad. a chywylydyau an brenhin. Ac orth hynny ymlynnyon vydinoed goyr rusein y edrych a atto duv yn ae llad pedrius ac dala. B.

awnaeth y brytanyeit ruthur goyr rusein a dyuot a phedrius yn garcharac hyt ym perued eu llu. Sef awnaeth goyr rusein yna gedy dala eu llywaodyr kymryt eu ffo. Sef awnaeth y brytanyeit y hmylit. a bore rei adaly ereill ac eu llad. ac ny diwed gedy goneuth diruav gollet o wyr rusein. ymchoelut awnaeth ar kyrcharoryon hyt eu pebyllyeu gan lewenyd a budugolyaeth. a menegi y arthur argauaroed ac oynt. B.

vydinoed y Ryfainwyr a thynnu Pettrainc odlar y varch ai roymo yn feft. ac yna y by vroedr galet o bob part. ac nydied y gorvy y Bryttaniait a doyn Pettrainc gantynt y bydin y hun ac o neyd mynet y ymlad a gwyr Ryfain. ac nydied y gyrru ar fo. ac ar na by wis y daly. y llad ai sbailio. Ac yna y daith y Bryttaniait ar carcharorion gantynt hyt y lle ydoed Arthyr. a manegi idav ev gobl or damwain. A llawen vy gan Arthyr mor royd vyfai ragdynt yn y apfen ev. Ac yna y

BRUT. G. AB. ARTHUR.

arorion i Baris rac kyhord gwyr Ruvein a hoynt ar e ford i vneuthur cam udunt eni elynt i veon kastell 1.

PAN oybu gwyr Ruvein henny e peris er amheraoddyr ethol pymthegmil o wyr arvaoc. ac en gellong nos or blaen i y ragot e karcharorion i geisfao eu rydhau. Ac em blaen e niver hono et aeth Wlteis senedor a Chadell a Chvintus Cavitius. ac Evander brenin Siria a Sertorius brenin Libia. A cherdet aorugant eni gaofant le adas i arav eo karcharorion. A thranoeth e bore e cychoneys e Brytanyeit tu a Faris ar karcharorion ganthunt. A ffan deuant yr lle et oed e pyt udunt. en diannot e kyvodes gwyr Ruvein udunt ac eu gofkaru 2. Ac en e lle en duhun gyghor emranu aorugant hoynteu. nit amgen no rodi Betvyr a Riffert i varchado e karcharorion. Ac em blaen e bedinoed i emlad et aeth Kadur iarll Kernyo a Borell teoyfao. Ac en dirvaol emrodi aoruc gwyr Ruvein i geisfao rydhau eu karcharorion. Ac vynt a gaofynt henny pei na delei Goittard teoyfao Peittof a their mil o wyr da ganthao. am vybot vot pyt udunt. A ffan emgaofant ygyt gorthoynebu en wraol a orugant i wyr Ruvein. a thalu poyth udunt eu toyll ac eu brat 3. Ac ena e collet Borellus deoyfao. pan

1 A dioloch awnaeth ynteu hynny vdunt yn vaor gan adao echwanecau eu enryded am eu goafanaeth ny apfen. Athranoeth y rifoyt goyr orth anuon y karcharoryon parth a pharis tra veit yn

2 A goedy clybot or amheraoddyr hynny sef aoruc ynteu ellog pympthegmil o wyr aruao e geisao gellog y karcharoryon ac yn tywyfogyon arn-adunt. vlteis senedor a chedell vleid. a cointo caricius euander vrenhin siria. a sertorius vrenhin libia. Ac y kerdoy

3 Ac eifoes kyt kyrcnit y brytanyeit yn dirybud ny chat yn diaruot. gofot rei awnaethant orth eu karcharoryon. a llanyaetheu ereill yn vydinoed orth ymlad ae gelynyon. ac ymlaen y vydin aoad yn kadu y karcharoryon y dodet borel a bedoyr. Ac ny cheifoy goyr rufein vn reol namyn paob yn y gyueir

kymryt kyghor ymdanunt. ac yna yd erchut y kadur iarll kernyo a bedoyr pen trullyat a deu dewysfao o ffreinc. borel a richert eu hebrong hyt yn diogel rac eu ellog o wyr rufein. B.

y nifer honno. hyny kaofant le adas y eu ragot ac yngudyao yno ar bore tranoeth kycheyn awnaeth y brytanyeit ar karcharoryon. ac ual y deuthant parth ar lle yd oed y pyt. kyuodi aoruc goyr rufein ac eu kyrchu ac goafgaru. B.

keisao ellog eu kyrcharoryon. Ar brytanyeit a gollafci y karcharoryon yn waradoydus pei na delei quaitart tywyfao peitao a theirmil o wyr aruao goedy ry gaffel brat goyr rufein. A goedy dyuot canborthoy yr brytanyeit gorthoynebu y gelynyon yn vrael. B.

drev at Arthyr a manegi idao y damvain. Ac yna tristau yn vaer a oruc Lled drycet vyffai damvain y wyr ynte a mynet yny gynghor a oruc y cybod beth a onelai ai mynet y drev yn ol porth idao gan Leo amheraodr Ryfain ai mynet y hun i ymlad ac Arthyr. Sev y casas yn y gynghor mynet hyt y Nafarn yr lle a elwir Leigrys ac yna y byant y nos hono. A phan gible Arthyr hyny myned a oruc hyd y lle a elwir glyn Afnessia cans yno y dawai Les amheraodr drannoeth, ac yno y arhoes Arthyr hoynt a roi y varchtigion ar llailldy a Moryd tyffoc Caer Loye oi blaen a bydinaw y lu a oruc ynte yn vyth bydin. Ac ymhob bydin ydoed bymcant a thair mil o wyr profadwy. Ac velly vedy y parattoi hoynt yn gymhedrol y dysgu a oruc Arthyr y gyrchu ac y aros y cyfle. ac ymlaen pob

BRUT G. AB ARTHUR.

imi. Ac a orefkynoch oc eu tir ac eu keffyll ac eu heur ac eu hariant. yochi oll e rennyr vrth aoch bod. Ac ena e dywaot paob onadunt en duhun e gencint hyn a orchymynnws Arthur yn oreu ac e gellynt.

A ffan wybu Lles ameraodyr vot Arthur ai lu evelly ni oruc enteu ena namyn pregethu oy wyr. ac eu dyscu. a menegi udant e dyliei Ruvein estong idi or doyrein hyt e gorllewin. A chofeoch choitheu emae aoch tadeu ac aoch hen dadeu. ac aoch rieni a gynheliis Ruvein en benaf oc eu duhundep ac eu mileriaeth ac eu gleoder. A chofeoch choitheu hediv aoch hanvot br gwyr da henny. Ac na ocheloch hediv aoch agheu er kynnal Ruvein moy noc e gochel-afant hoynteu. kanyis teyrngetoed a doethant i Ruvein o bob golat. aoch rieni choi a gavas eu mynu onadunt. A choitheu a gefech oc aoresgynnoch gyt a minheu er hyn goreu a gavas aoch rieni. Ac am hynny wyrda nit yr ffo edodym ni ema namyn yr emlad en duhun en erbyn an gelynon. Ac am henny wyrda kyboynt gleo hoynto ar er uthyr kyntaf sevoch choitheu en duhun gadarn. Ar nep a favo en da ar dechreu kyvrang. gnaot vyd idao i orfen en vudygaol.

AFFAN darvu yr ameraodyr i emadraod gvifcao en diannot a oruc gwyr Ruvein kebyl oc eu harveu a dyvot yr glyn et oed Arthur. A chyn eu dyvot yr glyn bedinao a orugant en deudeng mydin. ac em pob bydin o varchogion et oed rivedi lleng. Ac em blaen pob bydin onadunt e rodet deu deoyffawc i eu ryoli. Em blaen e gyntaf onadunt e rodet Cadell Vleid ac Aliffatima brenin er Eспаen. Ac em blaen er ail onadunt Irtaceius brenin Parthia. a Marygyvarnaoc senedor o Ruvein. Ac em blaen e dryded Boccus brenin Midif. a Gaius gwr o sened Ruvein. Ac em blaen e betvared e goffodet Serrex vrenin Libia a Choyntus Miluinus senedor o Ruvein. ar pedeir hyny a aeth en e blaen. En ol er rey heny e rodet pedeir ereill. Ac em blaen un onadunt e rodet Seret vrenin Sturrua. Ac em blaen er eil Pandrassws brenin er Eiff. Ac em blaen e dryded Politetes vrenhin Frigia. Ac em blaen e bedvared Denotus teoyfawc Bithinio. Ac en ol er rei heny er rodet pedeir ereill. Em blaen un onadunt e rodet e pymbet senedor o Ruvein. Em blaen er eil onadunt e rodet Lellius deoyfawc o Ruvein. Em blaen e dryded e rodet Supplicus. Em blaen e bedvared e rodet Meuric or

bydin ydoed dau varchoc clodvaer profedic. cans o vlaen y gyntav ydoed Aron ap Cynvarch. a Chatter iarll Cerniv. Ac y vydin hono oed or ty dehau. Ac ar y llall or tyafv ydoed Bosfo o Ryd-ychen. a Geraint Gaerays. O vlaen y drydyd vydin ydoed Achle vrenin Denmarc. a Lleu ap Cynvarch vrenin Prydair. ymlaen y bedvred ydoed Hoel ap Emyr Llydaw. a Gwalchmai ap Geyar. Ac yn ol y pedair hyny ydoed pedair eraill a-dau reolwr ar bob un o nadynt. Ymlaen y gyntav ydoed Gei hir a Beddyr ap Pedrot. Ymlaen yr ail ydoed Holdins tyofave Ryttaen. a Gvidart tyffoc Peittio. Ymlaen y dryded vydin ydoed Owain o Gaer Llion a Gwynnas o Gaer Gaint. Ymlaen y bedvred vydin ydoed Yrien o Gaer Vadon. a Gorfalem o Dorfieftr. Ac yn ol hyny ydoed Arthyr a lleng o wyrda gidac ev. ac oi vlaen ydoed delv draic euraith yn aroyd nodva y baeb or gwyr brathedic. Sev oed amcan bydin Arthyr y hun chwegwyr a thrychant a chvæ mil. Ac yna y pregethoed Arthyr y lu val hynn. O wyrda hyfbys yv. heb ev mac o achos ych nerth chvæ ach cynghor y cafas ynys Brydain vot yn bennav ar dec tyrnas ar hygain. ac etto trov ych nerth chvæ ni a orvydvn ar Ryfain ac a dialon arnynt gaisfio yn caethiwo ni am y rydit. Coffevch yr aev hon am fegyryt a gaisfom estalym o amfer trwy ymdidan a gwaged. Coffevch bellach y chvæ ynnynnu yn ychgleoder ach milleriaeth. a bydvn ni gyttun pan gyfarffom ni a gwyr Ryfain a chymynvn hvnynt megis anifailiait cans ni thybygant lesaifu o honom ni roi cat ar vaes ydynt hvæ. Ac os chvæchvæ wyrda a vna vynghyngor i minau ach anrydedav chvæche vrvth ych bod o bob peth ar y vo ar vy mediant i. a favv o nadynt a devis gonaythyr gorchymyn Arthyr. A phan gogle Les vot

BRUT G. AB ARTHUR.

Koet. A Lles ameraevdyr ehun en eu dyscu em pob man or e gvelei wall. Ac em perved henny e peris goflov delv eryr o evr en aroyd emlad. ac en lle ystondart. Ar nep a vei arnav ai govut ai perigyl o wyr Ruvein oll eno e dygit em breint nodet ac amdifyn.

PAN vuant baravt o bob tu emgyrchu aorugant. Ac en gyntaf e kyvarvu e vydin et oed vrenhin er Espaen en i llywiau. ar vydin et oed Araon vab Kynvarch vrenin er Alban eni llywiau. a Chader iarll Kernv gyt ac ef. Ac ni bu havd gan nep onadunt wafgaru er un i vrvth i gilyd. Ac val e bydynt velly enychaf Gereint Carneys ac vydin en dyvot. a Bosfo o Ryd Ychen. Ac en diannot eu tyllu. Ac o heny allan ni allevt un ryol arnadunt namyn emffust en greulaen eni glyvvt eu fein en edrinaev en er awyr. ac en i glyvvt e daiar en krynu gan dvrof fodleu e milwyr en dileyn eneit. Ac ena i bu aerva vavv o pop parth val e bydei ryvlin i datkanu ai gytrif. Ac en gyntaf e kollet Bedyr ben trulliat. a Chei ben fvyder a vrathvvt en agheuael pan gyvarvu Boccov brenin Midif a Bedyr hvna a vrathavd Bedyr a goaev eni fyrthivs Bedyr en vavv yr llaor. Ac en keisfiaev drevn Bedyr odyvo e brathvvt Kei en agheuael. Ac er heny Kei ai vydin a duc korf Bedyr. en i gyvarvu ac hvnynt bydin brenin Libia.

Y y

Arthyr yn pregethu y lu fev a oruc ynte pregethu y lu a manegi y dlyai yr holl vyt vot yn yfyd y Ryfain. a choffeoch mae ych tadau chi a geiois Ryfain yn bennav lle or holl vyt o deorder a mileriaeth a ffyniant ac am hyny na orthodrch choithau angau er cynal braint Ryfain. ac ymledoch yn gadarn megis y gallom ni ofyn tyrngēt o ynysoed eraill. ac am hyny wyrda coffeoch na doethom ni yma er ffo namyn er ymlad yn gyttun an gelynion a chyn bont hoy gleo ar y dechrau safon ni ynghyt a ni ai gorvydon hoynt. A ffan darvy idao hynny bydinav y lu a oruc oy yn daydec bydin. ac ymbob bydin o hyny lleng o varchogion ac ymlaen pob bydin y roded dau varchoc glodvaer yn reoloyr. A chida hyny ydoed Lles yn dyfgu y wyr lle y grelai raittav ac ynghanol y vydin y herchis ev i oi eryr aur mevn ystondart yn aroyd nodya yr neb y bai berigl arno. ac yna ymgyrchu a orugant ac yn gyntav y cyfarvy vydin brenin Ysbaen. a bydin Aron ap Cynvarch a Chatter iarll Cernio a dechrau ymlad yn ffeft. Ac yna nachav Geraint Caeroys a Boffo o Rydychen yn dyfot ac yn tyll bydinoed gwyr Ryfain ac o hyny allan ymfyflo yn groylon a vnaethant blith draflith yn y glyeyt y torv yn cyffro y dayar ar aoyr dan drest sodlau y milwyr yn ffytio'r llawr. ac yna y by aerva vaer o bob ty val y roed vlin y draethu. Ac yna y bratheys Bocys vrenin Med Vedeyr a grayo drowa yn vy vaer. Ac y brathoyt Cei yn angheual. ac

BRUT G. AS ARTHUR.

A hono a wasgaroyt er rei eidaē ef en hollaēl. Ac enteu cissoes ygyt ac echydic a chorf Bedoyr ganthav a foet hyt adan e dragon eureit. Ac ena pa veint o goynvan oed gap wyr Normandi pan celfant korf eu tewysfawc en vriedic or sael velioed heny. pa veint o goynvan a geneint wyr Angyo ia ytheidunt en ymodi goelieu Kei eu tewysfawc. Ac nit oed reit koyvan ena kanys ni edynt e gvaetlyt vydinoed en emgyrchu o bob parth esfeit i coynvan. namyn kymhell paob oy aindfyn ehun. Ac orth heny Hirias nei Bedoyr en kyfroedic o agheu i coythyr a gymyrth ygyt ac ef tri chanwr or rei eidaē. A megys baed koet em plith toryf or con evelly e kerdys ef trov gelyniael vydinoed o dyfflyvt redec e meirch hyt e lle e gwelei ef aroyd brenin Midif. A hep didordep na medyliaē pa beth a damveinieū idao hyt tra geiffey dial i coythyr. Ac or dixed ef a gavas ford yr hyu a geiffiei. Ac a ladaēd er racyoededic vrenin heno. ac gredi i lad. ef a duc y corf ar i kytemdeithion ehun. ar rae bron corf Bedoyr ef ai gahanoyt en dryllieu oll ef. Ac odyā goralē ar i kytemdeithion. a chan eu hannonē kyrchu eu gelynyon en vynyeh. megys kan atnevydu eu nerth hyt tra ctoedynt er rei ereill en ofynhau ac eu kallonoed en krynu. Ac ygyt a heny kyreiniach e kyrchynt e Brytanieit oi dyfe enteu. A chreulonach a mynach e gwynnt aerva. Ac orth henny oi annoc ef grym ac enni a kymerassant e Brytanieit. a doyn ruthyr i eu

¹ Ac y kymyrth brenhin midif y ar gorff bedoyr. Ac yno y vriwaw oll yn y varch ac doyn ganthav hyt y lle yd oed drylleu man. B.

er hyn y vyddi a duc y gorff ev yny gyfarvy a bydin Libia. a hono ai goafgared hoynt. ac er hyny hoynt a dygassant y gorff ev hyt lle ydoed y draic aurait. Sev a oruc Hirias nai Veddyr cymryt gydagev drychant marchoc grymys profedic ac megis baed coet ymlith llawer o gon rhybro yni mryc yny gafas ev gord a Botys ai dynnu gydac hoynt ar gefn y varch het yu emyl corff Beddyr ac yno y drylllyt ev. Ac yna y dayth Hirias at y vydin y hun ai hannoc y ymlad yn wravl. ac y na y collet o bob ty¹. ac y llas o Ryfainwyr. Aliffantys a Milinys fenedwyr o Ryfain². Ac y llas o wyr Arthyr Holdins dy Rytain. a Leodegar o Volon a thri thyoffoc o ynys Brydain. nit amgen Griffalem o Gaer Gaint a Gealhoc o Amoythic. ac Yrien o gaer Vadon. Ac yno Cai a vy varo or brath a gafai ev or blaen³. Ac yna y goahanod y bydinoed blaen ac encyl hyt att Vydin Hovel ap

BRUT G. AB ARTHUR.

gelynyon¹. Ac o bop parth ena dirvaet aerva a orucpoyt. kanyt em parth er Ruveinwyr ena ygyt ac encirif o vilioed ereill e sythiaffant Aliphant brenin er Eспаen. Mysypfa brenin Babilon. Quintus Miluius. Marius Lepidus fenedwyr². Ac o parth e Brytanieit e dygydassant Holdyn iarll Ruthen a Leodegar iarll Bolocyn. A thri thewyffoc o enys Prydein. Cursalem o gaer Keint. a Geallavc vap Llyennavc o Salesbru³. Ac orth henny e bydinoed et oedynt en eu llywiau goanhau a gonaethant a ffo trachevyn. hyt pan kyvarvuant a bydin Hywel vab Emyr Llydaw. a Gwalchmei. Ar vydin hono megys flam yn enynnu godeith kan galv er rei a ffoynt kyrcbu eu gelynyon. Ar rei a oedynt kynno heny en erlit er rei heny a kymhellasant trach eu kevyn ar ffo. Ac ygyt a heny eu herlit vynt kan eu borv. ac eu llad. a goneuthur aerva onadunt heb orfoys hyt pan deuthant hyt ar vydin er ameraoddyr⁴. Ac goedy goelet or ameraoddyr aerva er rei eidae.

¹ A goedy daruot idao hynny kyrcbu awnaeth yna plith y getymdeithon a gyrru grym ac angerd yndunt hyny oed y ofyn yn vaer ar eugelynyon. Ac oe

² Ac o parth goyr rusein y sythoys eliffant vrenyn yspaen. A missippia vrenhi babilon a couintus mulinus a

³ Ac o parth y brytanyeit y dygyddoys lodgra tewyffoc bolocyn. A hoilinus tewyffoc rotocyn. A churfalam o gaer

⁴ Ac o achas hynny y goanhavys y bydinoed yd oedynt yny llywyao. A chilyao trach eu keuen hyt ar vydin yd oed hywel vab emyr llydaw a gwalchmei yny llywyao. Aphan welas y goyr hynny eu ketymdeithon yn kiliao enynnu awnaethant cynteu o lit ac

dyfc ef ac angerd kymryt grym awnaethant yndunt. A goneuth aerva diruav y meint oe gelynyon. B.

mar fenedor ac nifer ygyt ac vynt yr hyn ny ellit riff anadunt. B.

geint a geallavc o amoythic. ac uryen o gaer vadon. B.

angerd megys flam o tan: a doyn ruthyr ym plith eu gelynyon. Ac annoc y ketymdeithon a oed yn kiliao a chymell ar ffo y goyr aod yny hymlit gan eu borv ac briwyao ac llad. Ac ny orffowyddys gwalchmei ac vynt hyny doeth ar vydin yr amheraoddyr. B.

Emyr Llydaw a Gealchmai. Ac yna ymgryfau a orugant ac yn vechyr cyrchu y gelynyon o neyd. ar neb a gyfarffai a Gealchmai ar un dyrnot y lladai. ac velly ni offrysod Gealchmai yny dayth y vydin amheraodr Ryfain. Ac yna gwanhaoyt y Bryttaniait am lad Cynvarch tyffloc Teiger a deyr vil gydaev. Ac yno y llas tryeyr da nit oed vaeth y gwrhydri no thyrffogion¹. Sev a oruc Hovel a Gealchmai ymgado y gyt a chynnal y hanryded a llad a gyfarffai ac hoynt a rodi dyrnodau ai cymryt². ac yn y dived y cafas Gealchmai yr hen yd.

BRUT G. AB ARTHUR,

bryffia a oruc en porth udunt. Ac era e gwanhaet e Brytanieit en vaer kanyv Kynvarch teyfaec Trygery a deyr vil ygyt ac ef a las ena. Ac ena e dygeydaffant trawyr. nid aungen rykyuarch a Bolconi a Lagwyn o Bodolan. A bei bydin tyefflogion teyrnafoed er oeffoed a delhynt hyt vract a anrydedynt eu moliant ac eu clot. Ac eiffoes hyt tra et oedynt en emlad a Hywel ac a Gwalchmei ni dyanghey prý bynac a kyvarfei ac un onadunt heb kolli i eneit. ai a gracv ai kledyft¹. Ac goedi dyvot megys e dywetpryt uechot hyt en plith bydin er ameraedyr. en damgylchynedic o eu gelynyon e syrthiafant e tryeyr hený. Ac orth hený Hywel a Gwalchmei er rei ni megeffyt er oeffoed kyn noc eynt nep well noc hoynt pan velfant aerua eu kyteindeithion. en vechyr e kyrcasfant hent ac yman un o pop parth en kyvredic. ac en divallu. ac en bliniau bydin er ameraedyr. Ac eiffoes Gwalchmei megys o neyd nerth en llofky en vastat en keiffiaú ford i emgafael a Lles ameraedyr. A megys e marchave gleohaf a devrhaf en borv ac en llad a kyvarfei ac ef. A Hywel hagen or parth arall nit oed llei i angerd megys llechaden en annoc er rei eidaev. ac en llad i elynion. ac en erbynieit eu dyrnodeu cynteu nit megys llefc. Ac ni bydei un aer hep rodi dyrnodeu o honav ef neu enteu e kymerei ereill. Ac nit oed haed barnu prý oreu ai Hywel ac Gwalchmei².

Ac odyne eiffoes megys e dywetpryt uechot Gwalchmei kan lad llawer. or dived ef a gavas er hynt et oed en i damunav. Ac en vechyr kyrchu er amheraedyr a oruc a goffot arnav. Ac eiffoes Lles megys et oed en dechreu blodeu deored i ieuenctit ac en vaer i ryvyc ac enny endav. nit oed gwell dim kanthav nac emkafael ar ryv varchave hene. er hen ai kymhellei i vybot pa beth vei i angerd ai deored. Ac orth hený erbynieit dyrnavt Gwalchmei aoruc a dirvaer levenyd a kymryth rac meint e klot a glyfci y orth Gwalchmei. Ac goedi bot emlad en hir er rygthynt

¹ Ac yna y dygeydeys o parth y deyr vil ygyt ac ef. B. brytanieit kynuarch tywyfaec tringer a

² Ac yna gedy goelet o hywel a gealchmei eu gelynyon nat oed well geyr noc eynt. Ac aerua gymeint a honno oc eu ketyndeithon: kymryt angerd o newyd yndunt y ymlad a

bydin yr amheraedyr o pob tu idi megys llucheit yn llad a gefarfei a hynt. Ac yn borv rei ac yn llad ereill gan annoc eu kedymdeithon. B.

oed yny damynaw. nit amgen cywrd a Lles amherawdr Ryfain. Ac nit oed dim well gan yr amherawdr no chywrd a Gwalchmai a newidiau dyrnodau a orugant a ffan oedynt lidiocav yn ymfyft y dayth anairiv o wyr Ryfain am ben Hooel a Gwalchmai yny vy rait ydynt encil hyt att Arthyr ai vydin¹. A ffan oelas Arthyr hynny lliidiau yn vaer a oruc a rythro y wyr Ryfain ai cymyny a Chaledvelch a dywedyt yn ychel orth y wyr nac oedoch wyrda dial cam ych taidiau ar y gwyr gvaigion. hynn roech ydynt dyrnodau lliidioc ffyrv a geloch ych ffyniant attoch val y gonaethoch er ioed ac ni byden erthynt un cam. Ac yna o vlaen y wyr cyrchu y elynion a oruc Arthyr val lleo croylon ar fael a gyfarffai ac ev ar un dyrnot y lladai. ac am hyny y foes paob ragdo val y foe anisail gvan

BRUT G. AB ARTHUR.

kan newidiau caledion dyrnodeu ac eu herbynieit ar eu tarianeu. Affob¹ un onadynt en llavuriau keisiau agheu oy gilyd. A hyt tra etoedynt en emlad en ychyr evelly. llyma er Ruveinyr en ychyr en emellau ac en dyn ruthyr i wyr Llydaw. Ac en kanhorthoyau eu hamerawdr. Ac en kynhell Hooel a Gwalchmai ar eu torvoed kan eu llad hyt pan kyvarvuant ac Arthur. ai vydin¹. Kanys pan gycleu ef er aerva et oedynt eni rodi oy wyr ef. enteu oed en dyrot ar lleng a oed yggt ac ef. Ac en kyrchu i elynion. Ac geedi tynnu Kaletvelch e cledyf goreu. en uochel e dywaet ef val hyn en annoc i gytvarchogion. Ayrda peth a wneoch chwi val hyn. pa achas e gedoch chwi e gveigolion wyr hyn i vynet en iach val hyn. Nac aet un en yv onadynt. nac aet. Kofech eu deheuoed er rei en gyvroys en fael emladeu kyn no hyn a darystyngasant dec teyrnas ar ugeint orth vy mediant i. Kofech ech hen tadeu er rei pa oedunt kadarnach goyr Ruvein no hedyo ae gonaethant en trethawl udunt. Kofech ech rydit er hon e mae er hamer goyr hyn en choenhychu i doyn i arnawch. Ac orth heny nac aet un onadunt en yv. nac aet. Pa beth a geneoch chwi. A chan dywedyt er amadroddion kyrchu i elynion. ac eu borv. ac eu fathru. ac eu llad. A pheg bynac a gyvarfei ac ef ar un dyrnawt i lladei aq ef ae i varch. Ac orth henny paob a ffoynt raddau megys e ffoynt er aneveilieit rac lleo dyval pan vei newyn mawr arnaw. ac enteu en keisiau byt. Affoy bynac o damwein a gyvarfei ac ef nis dyferai i arveu ef rac Kaletvelch pan e treiglei deheu e kadarn nerthawc vrenin honv. hyt pan vei reit talu i eneit yggt ae vaet. Deu vrenin er drycdamwein a kyvarvuant ac ef. Sertor brenin Lybia a Pholitetes brenin

¹ Ac ar hynny yd ymgauas gwalchmai ar amherawdr yr hyn yd oed yny dam-unaw. Ac nyt oed dim well ynteu gan yr amherawdr noc ymgaffel a marchawc kyftal a gwalchmai y gymell arnaw dangos peth a allei y miloryaeth. kan clydei nat oed varchawc well no gwalch-

mai. Ac ymerbyneit awnaethant yn drut aq yn galet ac yn gadarn mal na welat rwg deu vilor ymlad aggyfyllpeidiaw. Ac ar hynny eisfoes tedhau aoruc goyr rufein am eu pen mal y bu reit y wyr llydaw gilyaw tracheuen ar arthur ae vedin. B.

rac lleo neonoc cans nithygiai y neb y arvau rac y dyrnodan év. Ac yna y cyfarvŷ Arthyr ai dau vrenin Sertorius vrenin Libia. a Foltetes vrenin Bettania ac y lladod yr haini ar dau dyrnot ¹. Ac yna pan velas paob y argloyd yn digoni velly enynnu o lit a digofaint ac ymlad yn wræol o byny allan troŷ dysc y har-gloyd. Ac velly gonaeth goŷr Ryfain annoc y gwyr hoynte ai cymfordi. a befyt ni ellyt rifedi yno ar a las o bob ty ². yna nachav Voryd iarll Caer-loyw a lleng

BRUT G. AB ARTHUR.

Bythynia. ar deu heny. gredi llad eu peneu a envynoyŷ i ufern ¹. Ac goedi gvelet or Pryteinieit eu brenin en emlad evelly. gleoder a gymerafant ac ehovynder. a chan deohau eu bydindod o un vryt kyrchu er Ruveinwyr. A hyt tra vydei e kat peditkant or naill parth ar ved hono en eu kyðarfanghu. en un agwed a henny e katvarchogion or parth arall en eu borv ac en mynet troŷtynt. Ac eisioes en vyehyr gorðhoynebu a goneint er Ruveinwyr. Ac o dysc Lles arderchavc vrenhin llavuriaŷ i talu aerua yr Bryteinyeit. A chymeint vu gryr ac angerd er emlad. a chet bei en er aŷr honno e dechreuit o neoyd en kyntaf or parth hon megys e dycetpoyt uochot. Arthur en llad i elynion ac en annoc e Brytanieit i fevyll eu wræol. Ac or parth arall Lles en annoc er Ruveinwyr. ac en eu dyscu. ac eu moli. Ac ni orfoŷŷŷeienteu en llad ac en borv. ac en kylchynu i vydinoed. Affa elyn bynnac a kyvarfei ac ef. ai a gvaŷo. ai a chledyf ef ay lladei. Ac evelly o pob parth e bydei Arthur en goneuthur aerua. kanyŷ gveithieu e bydynt trechaf e Brytanyeit. gveithieu e bydynt trechaf er Ruveinwyr ². Ac or diwed val et oedynt ar ryo amryŷon hono er rygthynt.

¹ A phan welas arthur yr aerua ydoedit yny wneuthur oŷ wyr. kyrchu aoruc y elynyon gan annoc y wyr y ny wed hon. Py beth awnechŷi wyr. Paha y gedochoi y goŷeigaŷl wyr hyn y genoch. Koffeoeh aŷch deuoden y rei a dareŷtyngaŷd deg teyrnas arugein orðh vy arglydiaeth i. Koffeoeh ych rieni y rei awnaethant wyr rufein yn treth vdunt pan oedynt gadarnach nor aŷr

² A phan welas y brytanyeit eu brenhin yn ymlad yny wed honno. ymgynnullaw awnaethant vynteu yn eu bydynoed. A medillaŷ mynet tros wyr rufein. Ac eisioes gorðhoynebu yn weehyr aoruc goŷr rufein vdunt. Ac o dysc lles eu hamheraediŷ vynteu llauuryaŷ a thalu aerua elcheŷl yŷ brytanyeit. A chymeint vu yna yr erua o pop parth ahyt bei yr aŷr honno y dechreuit yr ymlad. kans or neillparth yd oed yr

hon. Koffeoeh aŷch boned aŷch rydit yr hon y mae yr haner goŷr hyn yn keiŷaŷ y doŷn y genoch. nac aet yr vn o nadunt y genoch yn vyo. Nac aet. Ac ar hynny gvaŷcaru eu elynyon ac borv ac eu llad aoruc. A pho awneynt vynteu racdaŷ ef. megis yŷfoei anneueileit rac lleo creulaŷon newenaŷc. Ny differei y arucu neb or a gyfarŷei ac ef. B.

arderchavc vrenhin arth' yn kyrchu ac yn llad y elynyon ac yn annoc y wyr ac or parth arall ydoed lles amheraodyr rufein y dyscu ywyr vynteu ac yny moli. ac ny orfoŷŷŷeienteu namyn ym pop koghol yr llŷ. kyrchu y elynyon ac eu borv ac llad. Ac yna o pop parth y ba aruth' aerua anaŷd y thraethu hyt nat oed aŷypei pydio y damoheinci y vudagolyaeth. B.

o wyrda ganto ac o neoyd cymynu goyr Ryfain. Ac yna y dayth un or Bryttaniait a gean Lles amheraodr Ryfain a gwayo yny dygoyddod ev yn varo yr llawr. ac ni ois poy ai llas. Ac yna y gorvy y Bryttaniait a chymell gwyr Ryfain ar fo gan y llad ai nafu am gaiffio caethiwo dlyedogion ryd y daly tyrnget ydynt¹. Ac yna y peris Arthyr vahanu cyrff y wyr ev odiwrth gyrff y Ryfainwyr ai clady yn anrydedys yn y nuanachlogyd nefav attynt. Ac yna y herchis Arthyr danvon cyrf gwyr bonedigion o Ryfainwyr gida y hanoylait y clady ac y dygoyt corff Bedeyr hyt y Normandi y dinas a vnaethoed y hun, ac yno y cladeyt ev. A chorff Cei a dycboyt y Beittio ac yno meon eglöys ermidwr y cladeyt. A Holdin tyellawc Rytain a dygoyt y Flaendyr ar holl wyrda eraill a dycboyt yr eglöysau

BRUT. G. AR. ARTHUR.

enachaf Morud iarll Kaergloev. ar lleng a dycedafam ni i hadav eggverfyll uochot. en dyvot ac en diffyvyt en kyrchu e gelynion heb debygu dim o heny. Ac or tu en ol er Ruveinwyr en eu kyrchu. a chan eu goafgaru mynet trofytnt kan vneuthur moyaf aerva onadunt. Ac ena e fyrthiafant llawer o vilioed or Ruveinwyr. Ac ena e dygoydoys Lles ameraodry en vrathedic a chledyf ac e bu varo. Ac ena e Bryteinieit ket bei kan dirvaer lavur. vynt a gavfant e vudygoliaeth ar maes. Ac ena e goafcarafant e Ruveinwyr rei yr difeithoch ac yr koedyd. ac ofyn en eu kymhell. ereill yr dinafoed ac yr kefyll ac i leoed kadarn e foynt. Ar Brytanieit hagen oc eu holl enni ac eu holl lavur en eu hymlit. ac o druanav aerva en eu llad ac en eu daly ac en eu hefpeiliae. Ac evelly megys eroedynt er ran voyaf onadunt eu dywylav en vreigiael i eu roymav ac i eu karcharu i keislaw estennu echedic eu hoedyl. a heny o vraet gan duv. kany en hentadeu hoynteu kyn no henny en andledus a gonaethoedynt e Brytanieit en trethael estyngedic vdunt hoy².

Ac ena gvodi kafel o Arthur e vudygoliaeth e peris gvahanu corforoed i wyrda ef i vrth gorforoed gwyr Ruvein. a fferi eu hanvon i vanachlogyd en urdaseid drov gyweir brenhinael. Ac anvon pavb onadynt oi wlat chun. Ac ena peris

¹ Ac val yd oedynt yn yr ymphust henne nachaf morud tywyfaw kaerloyv yr hon adyweipoyt uochot y adav yn gvofylltu kyrchu y elynyon yn deisyuyt. A lleg ordethol ganthav o wyr aruavc. Ac yn gvillyn yn eu herchyruynu. Ac yn mynet drofytnt. Ac yna y dygoydoys llawer o vilioed onadunt. Ac yn plith y bydinoed y gvant vn a chledyf lles amheraodry tulcin. Ac or dyrnaet henne yndiaunot y bu varo. Ac ny dyweit y llynyr poy ac llaod. A chyt bei trov dirvaer lavur a gomit :

y brytanyeit a gavas y vudygolyaeth. Ac yna y goafcaroys goyr rufein yr koedyd ac yr mynydede ac yr kefyll pavb val y dyceci y tyghetuen. y geisav naed ac amdiffyn. Ac eisoes eu hymlit awnaeth y brytanyeit. ac eu daly ac eu llad. ac ereill o nadunt oc eu bod a amrodafant yn garcharoryon. A hynny awnaethpoyt o vraet doywaol trugared kany en ryeni vynteu yn enwir engirav awnaethant gynt yntrethael vdunt y brytanyeit yr hyn yd oedynt vynteu yno heuyt yny geisav oc eu holl ynni. B.

nessav attynt. Ac yna y herchis Arthyr doyn corff amheraodr Ryfain gair y bron effened Ryfain a gorchymyn ydynt na delynt ailwaith y ynys brydain y gaislio tyrngat¹. Ac yno y trigiod Arthyr y gayav honno yn darostong Byrgein. Ac velly pan oed Arthyr yr cythnos gyntav or hav yn mynet ty a Ryfain dros vynydd Mynnu y gordicedeys cenadau o ynys Brydain ev. a manegi idao darvot y Vedrot y nai ap y cheaer visgo coron Lyndain. a chymryt Greenhoyfar yn

BRUT G. AB ARTHUR.

Arthur anvon Betoyr i ben trulliat oi wyr ehun hyt en Normandi yr dinas a adeilasei ef e hun. Ac yna ymeon mynvent a oed ger llaw e dinas y kladeyt en anrydedus. Ac en nefaf i heny Kei ben soydwr Arthur a gladeyt ymeon kastell a wnadoed ehun ac a eleit kastell Diarnum. Ac ymeon manachloc ermudwr a oed eno ger llaw e kastell e kladeyt Kei en anrydedus. A Holdin dyysfawc Ruten a ducpeyt hyt en Flandrys ac en dinas yn Tervan e kladeyt. Ar goyrda ereill ar tytyfegion ar ieirll ar baroneit ar marchogion urdael. a erchis Arthur eu doyn yr manachlogoed nefaf udunt i eu cladu en anrydedus. Ac ef a erchis hevyt kladu gwyr Ruvein en lleyr. A gorchymyn a oruc anvon corf Lles ameraodwr hyt en sened Ruvein a gorchymyn eno idao na delei cilveith i ovyn teyrngat o enys Prydein¹.

Ac goedi darvot i Arthur peri genenthur pop peth o heny. eno i triges Arthur e gaisaf heno i estong Bergeyn. A ffan etoed ef haf en dechreu dyvot. ac Arthur en mynnu mynet i Ruvein. Ac ef en dechreu mynydd Mynheu e doeth kennadeu attao o enys Prydein i venegi idao. vot Medraot i nei vab i chvaer oedi goisfaw coron e deyrnas ami ben. a chymryt Goenhoyvar wreic Arthur en wreic idao ehun. a chytgyfau en diargel a hono². A ffan gygleu Arthur endyhun

¹ A goedy geastattau hynny. erchi a oruc arth' goahanu corfforoed y wyr y orth eu gelynyon. Ac eu kyweiryao o vrenhinael aroylyant. Ac eu hanuon yr manachlogoed a vei anafodaeic yny geladoed ydy hanfei paob o nadunt. Ac yna yd anuonet corff bedwyr hyt yni peitao. Ac yny vynwent ydyd or parth deheu yr dinas gerllaw y gaer y kladeyt yn emydedus. A chorif kei aducpeyt hyt yr angiv. Ac y myen manachloc meudeywyr a oed y myen forest gerllaw kastell ydcanem y kladeyt

² Ac yna y trigys arth' y gayaf hennu. Ac y daryslygoys teyrnailoed bergein idao. A phian ytoed yr haf rac cyneb yn dyuot. Ac arth' yn efcynna mynydd mynheu orth vynet y orefeyn rufcin. nachaf genhadeu o

yn anrydedus. Hodlinus tywyssawc roythyn a ducpeyt y dinas tyrmaw yn flandrus ac yno y kladeyt ygyrda ereill lladedigyon ieirill a baronyeit a marchogyon urdael a ducpeyt yr manachlogoed nessaf y eu cladu yn anrydedus. Ac ygyt a hynny owarder trugared arthur yd erchis cladu corfforoed eu gelynyon yn lleyr. Ac annon korff lles amheraodwr y rufcin. Ac erchi menegi vdunt na dyliei ef talu teyrngat vduntey o ynys prydein amgen no honno. B.

ynys prydein yn menegi idao bot mediat y nei vab y cheaer goedy rywileaw coron ynys pdein. try greulonder a brat. A rygyfau gan wenhoyuar vrenhines gan lygru kyf-reith doywaol y neithoreu. B.

wraic geely idao ar cyfoetli oll. Ac yna ymhoeles Arthyr ty ac yny Brydain a gellong Hoel ap Emyr Llydao y osteng geladoed y Ryfainwyr¹. Ac yna y gorvy ar Vedrot anvon Selix y vahod y Sermaniait y dyfot y ynys Brydain ar rifedi moyav a geffynt yn borth idao ev ac ev a rodai ydynt gymaint ac y roeffe Wrtheyrn ydynt nit amgen noc o Hymyr hent a fwyd Gaint hefyd. Ac yna ydaeth Selix y Sermania ac a dayth yr ail vaith a faith ganllon ganto yn llawn o beganiait arvoc. ac erbyn y dyfot ev a daroed y Vedrot gael undeb y Fichdiait ar Yfgottiait ar Gwydil a fob ryo genedl' oed gas gantynt Arthyr. yny gafas gydac ev bedoar ygain mil o wyr ymlad². a dyfot a onæth Medrot ar anifer hyny ganto hyt y Northampton y gaiffio llydhas Arthyr yr tir. ac Arthyr ai lynes ar y mor a Medrot ar y lan. ac yna y llas llacer o bob ty ac yn bennav Aron ap Cynvarch a Gwalchmai ap Goyar. ac yn lle Aron y roet Yrien ap Cynvarch a thrwy lasyr mawr a cholli gwyrd a dayth Arthyr yr tir a chymell Medrot y ffo a

BRUT G. AB ARTHUR.

emchvelyt aoruc i enys Prydein. Ac ellog Hywel vab Emyr Llydao a llu Freinc ganthao i waftatau e geladoed heny¹. Sef aoruc Medraet e toyllor ena. anvon Sellinx deysfawc e Saefon. hyt en Germania i wahawd odyno er hyn moyaf a gefynt i dyvot en borth i Vedraet en erbyn Arthur. Ac neur daroed idao adaw ir Saefon o delynt attaw o Homyr hys Efcotlont. val e rodassei Gortheyrn Gortheneu udunt oreu eirioet a foyd Geint en acheonec er dyvot en amforth i Arthur. Ac ena et aeth e Sellinx hono hyt en Germania. Ac e doeth odyno ac cyth gan llong gantaw en llawn o baganieit arvawc. en borth i Vedraet. Ac neur daroed ena i Vedraet ena dehunaw ac ef Efcotyeit a Fichteit a Goydyl ereill a ffob ryo genedyl or a oypei ef arnadynt kassau Arthur i coythyr. sef oed eirif a duhunard a Medraet yn erbyn Arthur o gobyl. nit amgen petwar ugein mil². A henny o niver ganthaw oll e doeth en erbyn Arthur. yr lle et oed Arthur en mynnu dyvot i dir. Sef lle oed hono Porth Hamont. Ac ena rodi brodyr aoruc Medraet i

¹ Ac orth hynny ymchoelut awnaeth arth' tracheuen. Ac ellog hvel vab embyr llydao y tagnouedu y geladoed

² Ac neur daroed yr brador yscymun gan vedraet anuon felinx tewyflawc y faeffon hyt yn germania y wawd y nifer moyaf a allci y gaffell hyt yn ynys pdein yn porth idao gan rodi vdunt or tu traø y humur oll. Ac ycheonec y hynny yr hyn a rodassei wrtheyrn gortheneu y hors a hengift yn foyd geint. A goedy kadarnhau yr amot hennø y rydunt. y doeth y

hynny a llu freinc gantaw. A chychoyn a orue ynteu a goyr yr ynyffloed gyt ac ef parth ac ynys prydein. B.

tywyffaw honno ac cythcant llong yn llawn o varchogyon paganyeit arnawc ganthaw. A gerhau y vedraet megis y vrenhin. Ac yn acheonec y hynny neur daroed yr yscotteit ar fichteit ar goydyl duunaw ac ef yn erbyn arth' y ewythyr. Sef oed erif y llu røg kristynogyon a phaganyeit petwar vgein mil. B.

geafgaru y wyr. Ac oedy nos gale a oruc Medrot y wyr ynghyt a mynet y gaer Wynt a chadarnhau y dinas aruvrit ¹. A fan cyby Wenheysfar hyuy mynet a oruc hi y Gaerllion a chymryt abit crefyd am deni gidar manacheffau eraill yn egleys Siliws verthyr ². Ac ymhen y trydyd dyd oedy ido beri clady y wyr y dayth Arthyr hyt ynghaer Wynt ai lu. Ac yno y dayth Medrot ai lu y maes or gaer a roi cat ar vaes y Arthyr. Ac yna y by aerva vaer ac y llas llaver o bob ty ac nydied y foes Medrot ac y diengis hyt yngherniw. Ac nit ambeylloys Arthyr

BRUT G. AB ARTHUR.

Arthur en keiffiaŷ i ludias yr tir. A llad llaver o bop tu. Ac ena e llas Araen vab Kynvarch brenin er Alban a Gwalchmei vab Goyar. Ac yn e lle Araen vab Kynvarch e rodet Owein vab Urien en vrenin en er Alban. A threy lavur a cholli gwyr. Arthur a doeth yr tir o anvod Medraet. Ac en diannot kymhell Medraet ai lu a oruc Arthur i fo en wafaredic agklotvaer. Ac oedi bot en nos emanvon aorugant ac emkynnullae ygyt a beris Medraet udunt. a mynet ef ai lu hyt egkaer Wynt. A chadarnhau e dinas heno arnadunt ¹. A ffan cybu Wenheysfar vot i damoein evelly mynet a oruc o gaer Evraec hyt egkaer Llion ar Wyfc. Ac en egleys lule verthyr goiscae aoruc en un grevyd a manacheffau a oed eno i araes agheu ².

Ac ena moyhau aoruc Arthur i lit ai engiriolaeth am na chavas dial i lit am golli i wyr. Ac em pen e tryded dyd oedi darvot i Arthur peri cladu i wyr. mynet aoruc ef ai lu am ben kaer Wynt en ol Medraet. Ar boredyd kylchynu e dinas aoruc Medraet. a bydinaŷ i wyr ac eu hannoc. ac eu dyscu. Ac egori e pyrth a mynet allan a rodi kad ar vaes i Arthur. Ac ena e bu aerva athrugar eni gollet llaver o bop tu. Ac or diwed ffo aoruc Medraet ay lu ac ni orffysos eni vu yg Kernye. Ac ny handenos Arthur ena peri cladu i wyr namyn mynet en ol Medraet parth a Chernye drey oval am diaug Medraet doyeceith yganthae.

¹ Ac o hynny o niuer ganthae y doeth yn erbyn arthur hyt yg glau y mor y porth hano. A rodi brydyr idae yn dyuot oe llogheu yr tir. A yna y dageydaifant, araen vab kynuarch vrenhin yr yfcoiteit. a gwalchmei vab goyar nei arthur. Ac ar nyt oed haed eu rifae y gyt ac cynt. Ac yn lle araen vab kynuarch y dodet ywein vab vren yn vrenhin, goyr a uu glotuaer goedy hynny yn llawer o volyannu. Ac enfoes kyt bei tre diruaer lafur: arthur

² A phan doeth y chredleu hynny ar wenheysfar vrenhines. Sef awnaeth hitheu anobeithae yn vaer. a mynet o gaer efræc hyt yg kaer llion ar wyfc.

ac lu a gauas y tir. A goedy llad llawer o nadunt. kymell medraet i lu ar ffo. A chyt bei moy o lawer niuer medraet. eiffocs troy dysc geafiat a fenydyaol aruer ar ymladeu doethaech oed niuer arth' nor lleill. Ac erth hynny y bu reit vedraet kymryt eu ffo ef a lu. Ac yny lle eiffocs ymgynnullae awnaethant ar vedraet y ffoedigyon o pop man. A chyrchu hyt nos y gaer wynt a chydaruhaŷ y dinas yn eu kylch. B.

Ac ymroi yn vyaaches ym mynachloc lulius verthyr a oed yno. Ac yno y bu hyt agheu. B.

yna am beri clady y wyr namyn emlit Medrot ddyllwr ac yn drift am y diane doyoaith arnaw. Ac yna ar avon Gamlan y arhoes Medrot Arthyr. Sev oed rivedi llu Medrot chwegwyr a chwechiant a thrygain mil ac am hyny gwell vy ganto ev aros Arthyr no fo o le a bydinao y wyr a oruc Medrot yn naw bydin sev amcan a rodes ymhob bydin lleng o wyr. Ac yna yr adevis Medrot y baob os ev a a orffai vnaythyr y bod hoynt oll o dyr a dayar a da a rodion eraill¹. Ac yny

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac ni orfowysos Arthur eni doeth en i ol hyt ar avon Gamlan. Ac eno et oed Vedraot ay lu en araos. A gwr gleo estrygar kadarn oed Vedraot. Ac en diannot bydinao aoruc Medraot i lu. en chwe bydin. sef amcan o rivedi a oed idav oll o lu trigein mil a chwe gwyr a chwechannwr. hevyt. kanys gwell oed ganthao noi ffo o le i le en waradoydus araos ena. Ac em pop bydin idav e rodes o rivedi lleng o wyr. Ac ygyt ac ehun rivedi lleng. Ac adav aoruc i baob oi wyr os evo a orfei rengu eu bod hoynteu val y heidunei bob un onadunt o eur ac ariant a thlyseu mawveirthiaw a thired a dcieryd. a ffob kyvryo da bydael a vo en i vediant ef er sevyll en duhun gyt ac ef en erbyn Arthur¹.

Ac eni erbyn enteu e goruc Arthur i lu en naw mydin a theysfogion kyvrys doeth kadarn a rodes Arthur em blaen pop bydin. Ar pedyt a rodet ar neilltu erhong deheu ac affe. val e gwellant bot en gymedraol. ac annoc e gwyr aoruc Arthur i lad e bratoyr esymunedic baganicit divedyd. Ac anebydech choi wyrda nat emlad ygniver kenedyl esyd raco vyth en duhun. ac nit ynt brovedic en emladeu megys ed yoch choi. A ffan darvu i baob onadunt llunfaethu eu dydinoed. endiannot emkymyscu a orugant ac emlad en choerodoft greulaon

¹ Ac ym pen y tryded dyd gedy cladu y lladedigyon kychoyn awnaeth arth' am pen kaer wynt yn flamychedic o lit am rygolli kymeint oe lu a hynny y gan vedraot ac lu. A phan vybu vedraot eu bot ygchylch y dinas bydinao awnaeth ynteu gan annoc y getymdeithon ac eu moli am eu deured. achyrchu allan y rodi kat ar vaes yv ewythyr. Aggedy dechreu y vroydyr honno diruawr aerua y las o pop parth. Ac ei ffoes moyaf y las parth medraot. Ac or diwed kymell arnaw adav y maes a ffo yndybryt. Ac ny handynys arthur yna goir orth gladu y cylaned o achaw rydianc y brator y ganthao y fael weith hynny. Namyn gan diruawr vrys kymryt y hynt parth a chernyo hyny deuth hyt ar auon gamlan y lle yd

oed vedraot yny baros gan vedylyao o honaw bot yn tegach idav y lad yana neu ynteu a orfei no ffo yn gywilydus o le y le. a vei hoy no hynny. Ac yd oed gantav oe lu ettwa chwe goyr a whechant a thriugeint mil. Ac o hynny y gonaeth wech bydin a wegoyr a weugein a wechant a wemil ym pop vn o hynny a thywysfogyon ar pop vn o nadunt. Ac or hyn nyt aeth yny bydinoed y gonaeth lleg ordethol y gyt ac ef ehun. A gedy daruot idav llanyaethu y vydinoed yny wed hono adav awnaeth y paeb o nadunt os ef a orffei medyant mawr eur ac aryant meirch ac enryded a cynoeth. Ac erchi vdunt o yn vryt ymlad ygyt ac ef. B

erbyn ynte y bydinoed Arthyr. ac y dyvat ha wyrda nit ymlad y bobl race byth yn gittun cans pob casgal anghysiaith ynt ysgymynedic nit ynt un galhon a chrifnogion da a ninau y syd hefyd ar y iaen a hoynte ar y cam. Ac velly gan dyfgu y wyr y cyrchod Arthyr y elynion ac ymlad o oruc ev ve ai lu yn cbeerdofl yny oed y rai byo yn mynet y maes oi pcyll gan grio a llefain yr hai llet vairo¹. Ac yna oedy troylao llaver or dyd y cyrchod Arthyr y vydin ydoed Vedrot yndi. ac yn y lle goafgaru y vydin ai thylly a oruc Arthyr val lleo ymlith anifailiait dov. ac ar y rythyr honno y lladoed ev Vedrot a milioed gydac ev. Ac er llad Medrot broydrop a oruc paob or hai byo y vroydyr voyav ar a vy er ioed. A hynn a las o dyfflogion Medrot Eiaes. Brytt. Bofynt or Saefon. O Iwerdon Gilamori a Gilafradric a Gilafgorem. ac Ilarch. Ar Fichdiait ar Yfgottiait a las oll. Ac o barth Arthyr y llas Ebras vrenin Llychlyn a Choel vrenin denmarc a Chatter

BRUT G. AB ARTHUR.

engiriaol. Ac velly e buant en emfustia² eny ettoed e rei byo en kolli eu synywyр odoftur klyvet e rei meir³ en dyscrethein ac en diloy⁴ eneit o pop parth val et oed druan nai draythu nai escrivenu⁵. Ac goedi treuliao onadunt llaver or dyd en emlad evelly. sef aoruc Arthur ai vydin mynet am ben e vydin et oed Medract vratwr endi. ac eu goafgaru aoruc. Ac eu tyllu a llad a gyvarvu ac oynt megys lleo dyval neynave heb eiriach. Ac ar e uthyr heno e llas Medract a milioed ygyt ac ef. Ac er kolli Medract ni pheidi⁶os er hyn a dyengis oy lu yni vu eno er aerva voyaf a vu en un lle erioet na chynt na goedi. nit amgen a gollet epa o deoyfflogion noc Elaes ac Egbri⁷ct a Bymync. tetyfflogyon Saefon oed er rei henny. A Gillamori. a Gillaphuric. a Gillafor. a Gillarch. tetyfflogion Geydyl oed er rei heny. A chebyl o tetyfflogion e Fichteit ar Escotieit a las eno oll. Ar parth arall e llas i Arthur Etbri⁸ct brenin Llychlyn. ac Achel brenin Denmarc. a Chador Lemenic. a Chafwallaen a llaver gyt a heny o vilioed o a doeth eno o bop gelat. Ac ena e bratheyt Arthur er arderchawc vrenin Arthur. en angeuol. Ac odyo e ducpoyt ef hyt en enys Avallach oy iachau. Ac ni dyvedir ema o vo yshysach no henny am angeu Arthur. Coron e deyrnas a gymynos enteu i Goffenin vab Kader i gar ehun. Sef amser oed heny. dey vlyned a deugeint a phymkant vedi geni

¹ Ac or parth arall goffot awnaet arthur y lu ynteu troi na² bydin. Athwyfflogyon doeth neilltudededic ar pop rei o nadunt. Ac annoc y paob awnaeth ynteu llad y pyganyeit yscymun a dugassei y brator yscymunedic. gan vedract attav. y geiffyao digynuoethi y ewythyr. Ac ychwanegu y ymadrawd a oruc yny wed honn. orth y llu a welochi racco yu atch erbyn o

amryuaylon ynyffloed yd henynt. Ac aghyfroys ynt y ymlad. Ac orth hynny ny allant ertheyneba iech na feuyll ych erbyn. A geedy danot vdu³nt annoc eu llued o pop parth. A hyt pan yttoed y rei buo yn ynuydu gan goynuan y rei meir⁴ mal yd oed truan ac irat a dolurus yscrienu. kany⁵ o pop parth y brathe⁶i y goyr. ac y brethit oynteu. Ac y lladei y goyr. ac y lledit oynteu. B.

Lemennic. a Chafwallaon a llaver o vilioed gida hyny. Ac yna y brathoyt Arthyr yn anghewaol. ac odyno ydaeth ev y ynys. Avallach y vedignaethu. ac ni dyvedyr yma am angau Arthyr moy no hyny. Ac y Gystennin ap Catter y gorchmynnod Arthyr goron y dynas. Oed Crist yno oed dey vlyned a daygain a fymcant. Llyma dived Yfforia Arthyr a Medrot¹. Ac vedy coroni Cystennin yn vrenin y codes dau vab Vedrot ar Saefon yn y erbyn ac ni thygiows ydynt². Ac yna y by varo Dewi archesgob Caer Llion. ac y peris Maelgon Goyned y glady ev yn anrydedys. ac velly vedy llaver o ymladau rong Cystennin ar Saefon y foes y Saefon ac un o vaibion Vedrot hyt yn Llyndain ac yno y llas ev ymanachloc y

BRUT G. AB ARTHUR.

Mab Duw or argleydes Veir ovy. e gwr a brynnos e kristnogion da oll yr creu i gallon a geithivet diefyl usern¹.

Ac goedy goneuthur Cystenin vab Kadwr en vrenhin e kyvodes e Saefon a deu vab Vedraot en i erbyn. ac ni thygiws udunt. namyn goedi llaver o emladen ffo aoruc e Saefon ac un o veibion Medraot hyt egkaer Lundein. ac eni i llas. Ar llall a odiwaod egkaer Wynt. ac eno i lladaod².

Ac en er amfer hono et aeth Deinioel sant. gwr a vu escob em Bangor i orfoeys or byt hen i obreyeu nev. Ac et etholet Theon escob kaer Loec en archescob en Lundein. Ac ena hevyt et aeth Dewi vab Sant i orfoeys or byt hon. Ac em Mynyw en e vanachloc a feiliafsei ehun e kladoyt. A Fadric kyn noi eni a daroganafsei e lle hono idav. ac eno e klevychoeys or heint e doeth i

¹ Agvedy treulaw llawer or dyd yny wed honno kyrch awnaeth arthur ac vydin megys lleo dywal newaoc y vydi y goydat bot y brator tpyllor gan vedraot escymun. Ac agori ffyrd ar gledyfeu udunt. A goneuthur aerua anrugaroc o nadunt. Ac ar y ruth' honno y llas y brator tpyllor gan vedraot. a llawer o vilioed ygyt ac ef. Ac yr hynny eisfoes ny ffoes y rei ereill. Namyn kynhal eu brvydyr galettaf or a vu eirioet yn ynys prydein na chynt na choedy. hyt pan dygoydassant yr holl tywyssogyon o pop parth ac vynt ac eu bydinoed. Ac o parth medraot y llas cheldric. ac elaes. ac edbrich. a humys. tywyssogyon y saeffon. Gillamori. a gillaphadric. a gillafor. a gilari or goydy. yr yicotteit ar

² A goedy goneuthur custenin yu vrenhin. y kyvodes y saeffon a deu vab vedraot gantunt y vynnau daly yny erbyn. Ac ny dygrynoes vdunt. Ar

y fichteit oc eu holl niner hayach alas. Ac o parth arthur y llas etbriçt brenhin llychlyn. ac echel brenhin denmarc. a chader llemenic. a chafwallaon a llawer o vilioed y gy ac vynt y rog y brytanyeit a chenedloed ereill. Ac ygyt a hynny henyt yf arderchawc vrenhin arthur a vrathoyt yn agheuaol. ac y dupoyt hyt yn ynys aualach. y iachau y welioed. Ac ny dyweit y llyfyr ymdanao a uo hispissach no hynny. Coron teyrnas ynys pdein a gymynnoys arth' y gustenin vab kadw y gar e hun yn agos. A sef amfer oed honno dey vlyned a deugeint a phump cant goedy geni mab duw or argleydes veir voroy. y gor an pnaod ni yr y waet. B.

neill o veibion medraot a gauas custenin yn llundein. ar llall ygkaer wynt. Ac y lladaod troy greulaon agheu elideu. B

brodyr. Ar mab arall a foes hyt yghaer Wynt. ac yno y llas ynte yn eglöys Amffidalyt rac bron yr allor vaer. Ac yn y dryded vloydyn oi dyrnas y llas Cystennin y gan Gynan Wledic ac y cladöyt gair llao Ythyr benn dragon ynghor y Cœri yn Salibri². Ac y nol Cystennin y goledychaod Cynan Wledic. gwr ievanc clodvaer oed henne ac adas oed idao' visgao coron. a cheannoc oed ev y dervysc ac ymladen. ac cœyrth a oed idao ev a dlyai y goron ac ev a daliod y gor hynny ac a lodoed y dau vab. ar ail vloydyn oi dyrnas y by varo ev³. Ac yn y ol ynte y dayth Maelgen Gwyned a gwr maer oed honno a goresgynnwr ar lacer o vrenhinoed a deer a chadarn a chroylon oed ev. A chebl o gampau da pai nam-

BRUT G. AB ARTHUR.

agheu. A Maelgen Gwyned a beris i gladu eno ynoen eglöys en anrydedus. Ac ena et etholet Kynave escob en i le enteu en archescob egkacr Llion¹.

Ac ena erlit e saeson soruc Costenyn hyt e dinafoed a dyvedasam ni uchot. ac em meen eglöys Amphibalus egkacr Wynt rac bron allao eno e lladaed ef un o veibion Medraot. ar llall onadunt a ladaed en Llundain y meen manachloc broder. Ac en e dryded vloydyn a llas Costenyn. ygan Gynan Wledic. A cher llao Uthyr Bendragon e cladöyt eg Kor e Cœri en emyl Salibru. er hen effyd efodedic o anryved gelvydyt ac annidiffic amylder gyreinvoyd².

Ac en nefav i Gostenyn e gonaethpoyt Cynan Wledic en vrenin. geas ievanc oed a dirvaer glot idao ac adas i wisgao coron. a cheannave oed i dervysc erreg i giedaodwyr ehun. Ac cœyrthyr idao ehun a dylieu vledychu vedi Costenyn a ryvels arnav ac a delus. ac ai rodes egkarchar. Ac vedi llad i deu vab a gymyrth ehun e deyrnas. ac en er ail vloydyn oi deyrnas e bu varo³.

¹ Ac ynyr amser honno y doeth deinyol fant y orffowis or byt hen. Ac yna yd etholet theon escob kaer loyo yn archescop yn llundain. Ac ynyr vn amser honno yd aeth dewi y gwynnydedic archescob kaer llion ar oysc or byt

² Ac erlit y saeson awnaeth custenin megys y dywespoyt uchot. ar neill mab y vedraot a ordiwnod yg kaer wynt goedy y ryffo hyt yn eglöys amphibalus. Ac yno rac bron yr allao y lladaed. ar llall a gauas yn llundain y myen

³ Ac yn nefav y gustenin y doeth kynan wledic yn vrenhin nei y custenhin. Geas ievanc a oed honno enryued y volyant ac dewred ac daconi. A honno a gauas llywodraeth yr holl ynys. A theileg oed ynteu y hyunny. pei na charci teruysc yn ormod y reg y

hen y orffowys. Ac y mynyo y myou manachloc afeiliafci ehun y cladöyt. kans padric adaroganafci y lle honno idao ef. kyn noe eni. Ac yna yd etholet kynave escob llan padarn yn archescob yg kaer llion ar oysc yny le ynteu. B. manachloc a oed yno. ac yno rac bron yr allao y llas. Ac odyne ym pen y tryded vloydyn y llas custenin y gan gynan wledic. Ac y cladöyt yg bkor y kewri geirillao uth' pendragon yn emyl saliberi. B.

kiotawyr ehun. Ac ewythyry idao beuyt yr hen a dyliei wledychu goedy custenhin a ryuelys arnav ac ae delis. Ac ae dodes yg karchar. A goedy llad y deu vab y kymerth ehun llywodraeth yteyrnas. Ac yn yr eil vloydyn oe vrenhinyaeth y bu varo. B.

rodasai y bechot Sottmia ac Amorra. Ac am hyny ev a vy gas gan duw. A chyntav brenin ar ol Arthyr a enilloed chwech ynys orth ynys Brydain vy ev. Sev oedyn Iwerdon. Iflont. Yfgotlont. Orc. Llychlyn. Denmarch. Ac ai duc hoynt yn drethol dan ynys Brydain. ac yn eglwys y brodyr y by varo pan velas ev y vall velenn drwy dell ar dros yr eglwys ².

Ac yny ol ynte y dayth Caredic yn vrenin a hono a gare dervysc rong cenedlloed ac am hyny y by ev gas gan duw a chan y Bryttaniait a fan vyby y Saefon hyny anvon cenadau a oruc ev hyt yn Iwerdon at Ormont vrenin yr Affric oed yno yr

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac en nefaf i Gynan Wledic e doeth Gorthevyr en vrenin. ac en erbyn hono e kyvodes e Saefon. a doyn eu kenedyl attadunt o Germania ymeon llynges. Ac ni thygiws udunt. Gorthevyr a orvu arnadunt. ac a vu vrenin pedeir blyned ar un tu ¹.

Ac en nefaf ar ol Gorthevyr e doeth Maelgon Gwyned en vrenhin ar gobyl or Bryteinleit. A gwr mawr teg vu Vaelgon a orescynor vu ar lawer o greulonyon vrenhined a chadarn a deor oed Vaelgon en arveu. A hael a chobyl oed em pob kamp da. pei nat emrodei em pechawt Sodoma a Gomorra. A chan henny e bu atkas ef gan Duw. Ac er henny kyntaf brenin goedi Arthur a orescynnos chwech enys orth enys Prydein vu Maelgon. Sef oed er rei heny Iwerdon. ac Iflont. a Gotlont. ac Orc. a Llychlyn. a Denmarc. Ac ef a cstynges heny o wladoed en drethaol i enys Prydein. Ac ymeon eglwys en emyl Dygannoy e bu varo pan velas. e vat velen drwy del dor er eglwys ².

Goedy Maelgon en nefafidaw e doeth en vrenhin Ceredic. a gwr a garei dervysc oed hono erhog i giodaotwyr chun ac am heny e bu gas hono hevyt gan Duw. a chan e Brytanycit. A ffan vybu e Saefon vot er anvaftatroyd hono arnaw ef.

¹ Ac yn nefaf y gynan wledic y doeth gwertheuyr yn vrenhin. Ac yn erbyn honno y kyvodes y saefon. a doyn eu kenedyl attunt o germania. Ac eisoes goedy kreulaon ymlad. goruot

awnaeth gwertheuyr arnadunt. A chymryt llewodraeth y teyrnas yny law ehun. A phedeir blyned gan hedoch y kynhelis. B.

² Ac yn nefaf y honno y doeth maelgon gwyned yn vrenhin yn ynys pdein oll. Ac ar vu kyn noc ef tekaf goas oed vaelgon. kywarfagaodyr a diwereidwr vu ynteu ar lawer o greulonyon vrenhined. kadarn a deor oed y viloryaeth. hael oed am rodyon. Ac ar vn geir : eglurach oed no neb pei nat ymfodei ym pechawt sodoma. Ac o achawt hynny y bu gas gan duw ef. Maelgon eisoes a gauas coron yteyrnas

ae llywodraeth. Ac y gyt a hynny : ef a orescynnos ywhech ynys yn gyntaf brenhin goedy arth' orth coron teyrnas ynys pdein. Sef oedynt iwerton. Ac yflont. A gotlont. Ac orc. A llychlyn. A denmarc. A rei hynny troi greulonyon ymladeu y darystygoys. Ac or diwed yd aeth y myn eglwys geir llaw y gastell ehun. yn deganhoy. Ac yno y bu varo. B.

hôn a dathoed a llynges vaor ganto i orefgyn Iwerdon¹. Ac wrth daifw y Saefon y dayth y Gormont hön yma a thrygain llong ganto yn llawn o wyr arvoc hyt yn ynys Brydain. ar Bryttaniait ar ran arall ar y gwir dlyed ac yn grifnogon da ac yn drw ryngtynt ar Saefon. Ac vedy dyfot y Gormont hön yn borth yr Saefon. ymlad a wnaethant a Charedic a chael y vydygoliaeth arno ai yrru ar ffo hyt yn Syfedr². Ac vedy gorvot or Gormont hön ar y Bryttaniait Imbert vrenin Frainc a doeth y wrhae yr Gormont hön er cael y borth y orefgyn Frainc i gan y cöyrth ai gyrraffai ev odiaſ y wir dlyet y hun. A mynet a orugant y gyt hyt ynghaer Vydaſ i ymlad ar dinas ac y gaisſio Caredic a gvarchau y dyneffwyr y meon heb ennill dim eithr colli y gwyr. Ac yna y caefant yny gynghor daly adar y to anifer maor o nadynt. a llenſi plisg cnau o dan a brömfdaſ a fyc ac yn agos yr nos rymyo y plisg wrth y daned hönſt ai gellöng i hedec y do y tai yr dinas ac yr

BRUT. G. AB. ARTHUR.

anvon kennadeu a orugant hönſteu Iwerdon ar wr a eloit Gotmönt vrenin er Affric. a doeth emä a llyghes vaor ganthaö i orefcyn Iwerdon¹. Ac enä o dyvyn e Saefon e doeth e Gotmönt hön a thriugein llong ganthaö en llawn o wyr arvöc hyt en enys Prydein. Ac en e neill ran or enys et oed Saefon en dyöyllöyr efcymun baganieit dyvedyd hep gret. Ac en e ran arall et oed e Pryteinieit ar eu goir dlyet. Ac en da eu kret en duö. ac en dröc e rygtunt ar Saefon. Ac enä duhunaö aoruc e Saefon ar Gotmönt hön a mynet hyt en Ceiceffyr en erbyn Keredic. gan i emlit o dinas böy gilyd². Ac enä e doeth ar y Gotmönt hön gwr a eloit Ymbert. neu Hyſembard nei i Loöys. neu Lowyrt vrenin Freinc a gorbau aoruc hön i Otmönt dan amvot. nit amgen no dyvot e Gotmönt hön gyt ac Ymbert i orefcyn idäo enteü Freinc y ar i cöythyſ. ai gyrraffeſ o Freinc y ar y dlyet dilys ehun. Ac enä o duhundep mynet aorugant am ben e dinas a chymhell Ceredic allan or dinas i rodi kat ar vaes idäo. A gyrru Keredic ar fo drey Havren eni vyd ar dir Kymru. Ac en e lle Gotmönt anreithiaö e goladoed a lloſki e dinaſſped. Ac ni orſeſäöd o hyt pan diſtrywiaöd haiach er holl enys or mor pöy gilyd ygyt a llad e meibion eillion ar eſeireit ar eſgoleigion ar cledyſeu.

¹ Ac yn neſſaf y vaelgon y doeth keredic yn vrenhin Gör oed hönö agarei teruyſc ac annundeb yn ornod y rög y kiotawyr ehun. Ac wrth hynny y bu gas ynteu gan duö. a chan yteyrnas.

² Ac yna troy vrät y ſaeſſon y doeth gotmönt yr alban yr tir. A thriugein llong a chant llong gantaö. yny ran honno yd oedynt y ſaeſſon. twyllwyr heb vedyd arnadunt. Ac yn y ran arall yd oed priawt genedyl yr ynys. A

A goedy goybot or ſaeſſon y anwaſtatroyd eſ. Anuon awnaethant ar gotmönt vrenhin yr affric hyt yn iwerdon. adothoed a llygher diruäſ gantaö y wereſcyn iwerdon. B.

theruyſc ac annundeb y redunt. Agvedy duunaö y ſaeſſon a gotmönt. ymlad awnaethant. a cheredic vrenhin. Agvedy ffo keredic y erlit o dinas pöy gilyd hyt yn circeſtir. B.

daffau yt a goair. Ac y cynnod y tan yn y plisc gan cynt adaned yr adar yny oed y dinas yn boeth erbyn trannoeth. Ac yna y dayth Caredic allan y roi cat ar vaes y clynon ac ni thygioys idaw nanyu fo a oruc troy Hafren hyt ar dervynau Cymry. Ac yn diannot llad a llosgi a oruc y Gormont hen ar Saeflon y dineffyd ar cestyll ac heb ariach neb nac ysgolhaic na llyc or Bryttaniait megis na didorai neb y pa le y foai cans ni thyciai ydynt dim o achos hen dra y rieni yn erbyn llyossfogroyd ormeffoed genedl yr hai a danvonassai duw yn dial ar y Bryttaniait¹. Ac nit ryfed genedl dryain ynys Brydain ych dareffong chwi velly cans cyn hyn ych hen daidiau chwi a darostyngassai bobloed eraill yn oeffoed. ac yn aer ydychwi yn ymhoelyt yn choero hyt na elloch amdiffin ych golat ych hun o lae efron genedl. dryain ynys Brydain cymervch chwi benyt megis y haedaffoch a chydabydech air duw nyr efengil. pob tyrnas a reinnir ac a vahanir yndi y hun

BRUT G. AB ARTHUR.

ac ar flam en eu lloeki. ac evelly en eu kyarsangu hyt e daiar. Ar hyn a allei¹ kafacl dyanc onadunt fo a goneynt e lle e kefynt dyogeloch¹.

Pa beth a gonaey fegyr kenedyl kyarsangedic o pynner gorthymion pechoden er hon en vastat a vydei arnei sychet kydaedacl emlad. kanys en e veint hono troy de kartrevacl ryvel. kanys cenedyl e Brytanieit kynt a gnotteynt gorefcyn pell teyrnafoed e byt en eu kylch orth en heyllus. ac orth eu mediant chuneyn. Ac ar aethon megys goinllan da vedi dirysiacl emchweledic en cheerved hyt na elli ti amdiffin dy wlat nath wraged nath veibion. Ac orth henny kynyda titheu kiedactael apall kynyda. bychan apeth e dyelleist ti er evengelacl amadraed hono. pob teyrnas vahanedic endi chun a difeithir ar ty a syrth ar y gilyd. Ac orth heny kanys gvahanedic de teyrnas ti. kanys envydrwyd kiedactael teruysc ac anundeb. kanys moc kynghoruunt a dycyllaod de vedol di. kanys syberoyt ni adaed itti ufydau i un brenin. Ac orth heny ti a veli de vlat en anreithedic egan er enviraf baganyeit. ti a veli e teu goedi rysyrthiacl ar y gilyd. er hyn a goynant de ettived goedi ti. kanys hoynt a velant kanaon agkyvieith leves en medu e trefy ar dinafoed ar kestyll. ac eu holl kyvoeth ac eu mediant ac en truan

¹ Ac yna y doeth ymbret nei y lewis vrenhin freinc. A gorhau y gotmont gan ammot y ganhorthoyacl ynteu or gotmont honno orth werefcyn teyrnas freinc ar tor y ewythy. kanys herwyd y kadarnhai ef yn aghefreithaol yr list deholisist ef y yndeith ohonoi. Ac or diwed gredy kaffel y dinas ae losci: ymlad kat ar vaes awnaethant. A cheredic vrenhin. Ac gymhell ar ffo

troy hafren hyt yg kymry. Ac ny orffowysswys gotmont yna eo dechreuedic irlloned o lad a lloeci y dinafoed ar kestyll ar treuyd. hyny daruu idaw dileu holl oyneb y teyrnas hayach or mor y gilyd o yscolheigon a llygyon heb trugared o flam a chledyf a distrywei hyt y prid. Ar hyn a diaghei or truan aerua honno a ffoynt y ynnyalech y geiffiacl amdiffynt eu beneiteu. B.

yny syrthio y tai ar y gilyd. Ac velly anundeb y Bryttaniait ai cynghorvynt a distryeis yr ynys hon, ac am hyny y mae y peganait croylon yn darestiong ettifedion yr ynys hon. Ac velly oedy darffo yr peganiait y hanraithiaŷ hi a llosgi or mor y gilyd, caus ev a roes Caredic holl Loegr yr Saeson. Ac yna y by dir y oedillion y genedl dryain drigiaŷ yn ymylay yr ynys ty a Chernio ac yr lle a cloir Cymry a godev mynych gyrchau gan y gelynon. A fan oelas Teon archesgob Llyndain, at archesgob Caereftroc yr eglwyffau oedy y distryeo, yna y cymmerth yr esgob hyny yr holl grairiau ac esgyrn ylaint a fŷ ac hoynt hyt y lle anialav yn yr Yrri rac ofn yr ysgymyn bobl hyny cael hoynt, a llaver o nadynt aeh hyt yn Llydaw, canyt oed yn un or dŷ esgobaeth un eglwys heb distryeo o peganait Saeson a llad y maibion llen yn llŷr. Ac velly dros ferten mawr o

BRUT G. AB ARTHUR.

eu gorthlad hoynteu i alltuded or lle ar eu hen deilyndŷtaŷt ni allant dyŷot onyt en anhaed neu enteu byth nis gallant ¹.

Ac goedy darvot e dywetpŷt uchot yr efcymunedic creulaŷn honŷ a llacer o vilioed paganeit ygyt ac ef anreithiaŷ er enys oll haiach ef ar rodeŷ e ran vŷaf o honei er hon aelŷt Lloegr yr Saeson troy vrat er rei e doethoed yr enys hon. Ac ena e kiliaŷtant e Prydeinieit er hyn a dianghaŷei onadynt i ollŷcynaŷl raneu er enys, nit amgen i Kernyo ac i Kymru. Ac odyŷa mynych a gŷafiat ryvel dyval a gonaethant ar eu gelynon ². Ac erth hepy Theon archesgob Llundein, ac archesgob kaer Efraŷc goedi goelet onadunt er holl eglwysŷu aoedynt adan eu

¹ Py beth genedyl leŷc gywarsagedic o diruacr a gorthrom, puner pechaŷt a ŷyberywyt y rei a rydent gynt yn waŷlat yn ŷychettoccau gŷaet ac annuundeb a teruysc rŷg eu kiŷtaŷtwyr e hun, y velly genedyl truan ynys prydein y geenheift ti, kanyŷ titheu kyn nohyn a gymelleiŷt kynedloed y teyrnaŷŷoed pell y őrthyth y dareŷtŷg it. Ac weiŷthŷon megys gwinllan yd őrŷt titheu gredy rymchoelut yn werwed. A cheithwet hyt na elly bellach amdiŷŷyn dy wlat o laŷ dy ellynŷon. Ac őr hynny truan ŷebero genedyl, kymer dy penyt, ac őrnebyd y geir a dyweit yr arglŷyd yn yr yvigil pop ty teyrnas ar hanher

ac awahaner yndi ehun, a distrywir ac a diŷŷeithir ar ty a ŷyrth ar y gilyd. Ac őrth hynny kanyŷ ymlad ac annaundeb y giwdaŷt e hun. A mŷc teruysc a chyghoruynt a tywylŷŷŷys dy vryt ti, kanyŷ ty ŷyberwyt ti ny mynŷys uŷydbau y vn brenhin, őrth hynny y goely titheu y creulonaf paganeit yn distryeo dy elat. Ac yn bŷro y tei ar tor y gilyd, yr hyn a wyl dy etiued ti hyt dyd braŷt, kanyŷ őrnyŷt a welant eŷtronyŷon genedloed yn medu eu tei, ar keŷtyll ar dinaŷŷoed, athref eu tat, o rei ymaent deholedic, y rei onyt duŷ ae peir ny allant eu kynydu byth tracheuen. B.

² Agredy dauot yr creulaŷn yŷcymunedic honŷ a goyr yr aŷŷic ygyt ac ef anreithiaŷ yr ynys ae llad ae lloŷci or mor y gilyd megys y dywelŷpŷt vchot i y rodeŷ loegr yr ŷaeson a vo distryeo o nadunt arneit, kanyŷ troy eu brat őr yr

dothoed gotment yr ynys. Ac erth hynny kilhoys atlybin y brytanyeit y emyleu yr ynys y gymry a chernyo. A gŷneuthur mynych ryuel o dyno am pen eu gylŷnyŷon. B.

amfer y colles y Bryttaniait goron y dyrnas ei harglwydiaeth. a chida hyny y ran a vyfai yn y llaw or wlat hono. ac nit dan un brenin ydoednt yn daly eithyr dan dri a mynych ryfel arnynt. ac er hyny ni chafas y Saeflon goron y dyrnas a mynych ryfel a vydai ryngtunt y hun ac ar Bryttaniait hefyd. Ac yna y dayth esgob o Ryfain bregethu yr Saeflon hyt yr ynys hon cans daillion oedynt o fyd Grift. cans ~~er~~ a daroed ydynt diftryo fyd Grift yn lleyr oi plith. Ac er hyny ydoed y Bryttaniait yn cynal fyd Grift yn gobl yny mysc er yn oes Eleuteriws

BRUT G. AB ARTHUR.

llaw goedi eu diftryo hyt e llawr ar veint a dienghys oc eu hurdolion ygyt ac heynt or veint perygyl hono a foasant hyt en dyogelech koedyd Kymru. ac eu kreirieu ac escyrn seint kanthunt. rac ovyn dileu or anghyvieith paganieit e veint o escyrn e fael seint a oedynt kanthunt ot emrodunt ynteu i verthyrolaeth en e dyfeyt perygyl hono. A llawer hevyt onadunt a foasant hyt en Llydaw hyt pan oedynt holl egloyfeu e doy archescobaet en difeith. nit angen Llundain a chaer Efræc. Ar pethu heny ar aorhon tewi a gonaon amdanunt. kanys pan traythcyf oc eu lleenyd ena e traethaf o henny ¹.

Ac odyne e collasant e Bryteinieit coron e teyrnas troi lawer o amferoed a llyodraeth er enys ar i hen teilynfaet ni allasant i hadneoydu. Ac etrea er ran a drigaffei kanthunt or enys nit i un brenin. namyn i tri creulaon et oed darefnygedic. Ac en vynyeh kiedactael ryvel er ryngthunt. ac yr hynny eifioes ni chafei e Saeflon etrea coron e teyrnas kanys tan tri brenin et oedunt ynteu goeithieu er ryvelunt er ryngthynt ehunein. goeithieu ereill er ryvelunt ar Brytanieit. ac evelly ni chafei nep onadunt coron e teyrnas ².

Ac en er amfer hono et envynadaed Giriocl pap Awstyn i enys Prydein i pregethu yr Saeflon er rei a oedynt dall o paganael arver en er ran et oedynt heu eni medu or enys. neu rydaroed udunt dileu holl cret a chriftonogaeth a fyd katholic. A chriftonogaeth en grymhau er en oes Eleuther pap e ger ac han-

¹ Ac yna goedy gwelet o teon archescob llundain. ac archescob kaer efræc yr egloyfeu ar kentueinoed doywaol ae goassanaethu goedy eu diftryo hyt y dayar. Sef awnaethant kymryt escyrn y seint a ffo ac ynt yr lleoed diffeithaf a gaoffant yn ynyalech eryri. rac ofyn eu diftryo yn gofyl or yscymun diuedyd

² Ac yna troi lawer o amfer y colles y brytanyeit coron ynys pdein ac theilytæot. Ar hyn a trigaffei gantunt ynteu or ynys nyt y dan va brenhin

saeflon y fael ar erif o escyrn seint e hentadeu aoed gantunt. A rac kolli hynny ot ymrodynt ynteu oc eu bod ymertherolyaeth. Ac ereill onadunt yn llongeu hyt yn llydaw. Ac aruyrder yr holl egloyfeu or a oedynt yny doy archescobaet llundain a chaer efræc. A edewit yn diffeith. B.

creulaon yd oed daryfnygedic gan vynyeh ymanreithæ. Ac yr hynny heuyt ny chauas y saeflon y goron. namyn daly dan dri brenhin aorugant. B.

efgob Rysfain y gwr cyntaf a danvones fydd Grift yr ynys hon¹. Pregetha yr Saeſſon a oruc a moy o laver ai gwatawai noc a gredai idaw. ac y dayth ev ty a mynydd y Saint ac anifer mawr yn y ganlyn. Ac yna meen pant mawr y by eiffiau dwr arnynt. ac yno y gwediod ev ar yr argledd am der. Ac a dayth angel attaw ac a herchis ido na fetryſe dim oi arwaeth cans duw a roeffai idaw bob peth cyfaon ac yno y tardod fynnon or dayar megis y cai babd digon o der ac y by hoff gan Awſtin hyny. A dyſot a oruc ragdo ty a Chaint. ac yno y pregethod yny dayth y brenin y gredy y Grift ai holl aniferoed. Ac odyddo ydaeth ev hyt yn rer riw a a thra vy ev yn pregethu yno vo daroed genio amraſaelion o loſgyrnau anifailiait orth y eſgobeſic ev er gwatrear arno. Ac yna y goediod ynte pey bynnac a delai ymaes or drev y vot yn lloſgyrnoc. Ac odyddo ydaeth hyt yn Llyndain. ac ymofyn a oruc ev yno am yr archefſcoptai. ar maibion llen a daroed yr Saeſſon y diſa. Ac y clycas ev vot archefſgopty Caerllion a ſaith eſgob danao yn geſſnaethu yn

BRUT G. AB ARTHUR.

vyndd en kyntaf i enys Prydein. heb i diſodi un amſer er rygthunt¹. Ac goedy dyvot Awſtyn megys e dyvotpoſt uwchot ef a kavas en ran e Brytanieit archefſcob-aſt a ſeith eſcob-aſt en kadarn o eglurion preladieit credyſus glan vuchedaſt a llaver o vanachlogoed en er rei ed oedynt keineinoed i Duw en kynhal uniaſon reol ac urdas. Ac emplith er rei heny en dinas Bangor et oed manachloc vonegic en er hon e dyvedir bot e veint hon o keveint goedi renyt en ſeith ran e bydynt trichant mynach em pob ran. ſef oed eirif heny oll ygyt kant a ddy vil. ygyt ac eu pryorieit ac eu preladieit en ofodedic udunt. A heny oll en buchuedu o lavur eu doylaw. A Dunaſt oed abat arnadunt. gor anryved y dyſc en e kelvyd-odeu oed hono². Ar Dunaſt hono pan geſſiaſt Awſtyn ygan er eſcyb dareſtyng-edigaeth idaw ef. ac annoc udunt pregethu ygyt ac ef ir Saeſſon. enteu a dangoffes troy amravallion argumenneu ac aſurdodeu er eſgrythyr glan hyt na deleynt hoy dareſtyng idaw ef. kanyſ archefſcob oed udunt chuneia. A bot kenedyl e Saeſſon en doyn tref eu tat iarnadunt. Ac orth heny dirvawr kas oed er rygthunt ac ni dodynt meſur ar eu kret na chyt emdeithocau ac vynt am dim moy noc ar

¹ Ac ynyr amſer honno yd anuones Giryael pap auſtin y pregethu yr ſaeſſon hyt yn ynys prydein. kanyſ y ran yd oedynt or ynys. yr daroed dileu criſt-

² A goedy dyvot auſtin: y kauas ſeith eſcob-aſt yn gyflawn o preladyeit credyſus. a manachlogoed lawer yny rei yd oedynt keueinnoed dywael yn talu dywael waſſanaeth herwyd eu hurdas y dur. Ac ymplith y manachlogoed hynny yd oed vanachloc arbenic yndinas bangor y maelawr. Ac yny

onogyaeth o honoi yn gobyſ. A chan y brytanyeit ydoed ffydd gatholic didramgoyd yr yn oes leuterius pap. B.

vanachloc honno y dywedit bot yngymmeint eirif y cheuent o veneich. a goedy ranhet yn ſeith ran. y bydei trychant manach ympop ran heb eu pryoret ac ſeydwyr. A hynny oll yn ymborth o laur y doylaw. ſef oed eno eu habat dunaſt. Gor enryued y ethrylith ae dyſc yny keluedodeu. B.

grefydys a manachlogyd hefyd a chofent deyfoll yndynt yn gsfnaethu dau ar faint. Ac ymlith yr hai hyny ydoed vanachlog Vangor vawr y Maelor Saefnec ac yndi heb rifo na friorait na fwydogion un cant ar hygaint o vynaich ar haini oll yn ymborthi ar lasyr y dwylaw. Ac abat y vanachloc hono a elwit Dynaet a heno a vydiat moy o gelvydyt no neb yn y oes ev. A fan vyby Aostin hyny llaven vy ganto. ac anvon a oruc ev att Dynaet ac erchi ido dyfot y bregethu yr Saefon y gaiffio y deyn y gret sev y danyones Dynaet att Aostin y vanegi idao nat oed daylong ganto ev bregethu yr bobl groylon hyn a dathoed o allolat troy y toyll ai brat a llad o nadynt yn rieni ni ai traiffio oi goir dlyed. ac ni ferthyn y ni na fregethu nac yfydhu ydynt ac y neb or ynys onit y archeffgob Caerllion cans heno yfyd brimas a fennav yn ynys Brydain¹. Ac yna pan wyby Edelstet vrenin Caint hyn anvon a oruc ynte att Edelstet arall vrenin y gogled ac att y genifer penadyr ac oed or Saefon y erchi ydynt yn diannot lydiau am ben Dynaet ai vanachloc y dial arno y anfydaet ae yna ymgynullod y Saefon gymaint ac oed yn ynys Brydain a dyfot hyt ynghaer Llion sev ydoed yn Vrochael Esgithroc yn bennadyr ar y Cymry a chida hynny ydoed yno anifer mawr o grefydwyr o bob manachloc o ran y Brytaniait ac yn bennav o Vangor vawr a brwydro ar Saefon a orugant ac yna fo o Vrochael hyt y Mangor a dyfynnu atto gobl or Brytaniait. a fan velas Edelstet yno y sael grefydwyr ac adnabot y bydai ladva vawr

BRUT G. AB ARTHUR.

cen¹. Ac orth heny Edelstet brenin Keint pan velas e Bryteinieit hyt nat ufyd-
 heynt i Aostyn. ac en tremygu i pregeth. trom vu kanthav heny. Ac ainnoc a
 gonaeth i Edelstet brenin Escotlont ac yr brenhined bychein ereill or Saefon.
 kynnullas llu a dyvot ygyt ac ef hyt en dinas Bangor i dial ar Dynaet ac ar er
 escoleigion ereill ygyt ac ef ac eu tremygefynt. ac i eu diftryo. Ac orth heny
 vynt en kytdaun a deuthant ygyt ac ef a dirvaer lu i veint kanthunt parth a golat
 e Brytanieit. Ac ena vynt a deuthant hyt egkaer Lleon en lle et oed Brochoael
 Efcythrav en eu haros. tyoyfawc e gaer. A hyt e dinau heno e dothoedynt o pop
 golat egkymru oll meneich o aneirif niver onadunt a dydryvwy. ac en vwyaf o
 dinas Bangor. hyt pan vedihynt tros iechyt eu pobyl ac eu kenedyl. Ac goedy-
 kynnullas evelly e llu o pob parth. dechreu emlad. A Brochoael er hon a oed
 lei i niver o varchogion noc Edelstet. Ac or diwed adao e dinas aoruc Brochoael.
 Ac eiffioes nit heb geneuthur dirvaer aerua en gyntaf oi elynion. kynnoget i

¹ Ac yna y keiffys austin gan yr
 escob darestog vrt gytauriyao ac ef
 orth pregethu yr saefon drec. Ac yna
 y dangosies dynaet troy amryualyon
 aodurdodeu yr yferyth lan hyt na
 dyllynt vy pregethu eu fyth vy y eu

gelynyon kany archescob a oed udunt
 ehuncin. A chenedyl y saefon yn
 ormes arnadunt. Ac orth hynny na
 mynhynt na prygethu yr saefon. na
 chedyndeithas ac vynt na chyffrannu
 eu fyd ac vynt moy noc a chon. B.

oi plegit y peris ev lad y Mangor dau cant a mil o grefydwy'r¹. Set y dayth o dyfogiion Cymry yn borth y Vrochael hyt y Mangor nit amgen Bledric tyoffoc Cerniv. a Mredyd vrenin Dyfet. a Chanvan vrenin Gwyned. Ac yna y by ymlad croylon ryngtynt ar Saeson a llad llacer o bob ty. ac nydised y gorvy y Bryttaniait. a brathu Edelflet ai gymell y fo ac a diengis ar Saeson gidac ev. Sev rifedi a las or Saeson yna chwegwyr a thrygain a dengmil³. Ac o barth y

BRUT G. AB ARTHUR.

ffo¹. Ac or dived goedi kafacl o Edelflet e dinas. A gwybot er achaw e dothoedyn e meneich heny yr lle hono. ef a erchis en kyntaf. emchoelyt er aruen en er rei heny. Ac ewelly en e dyd hono. deucant a mil. kan eu tekau o goron merthyrolaeth a gawfant nevacl eistedva². Ac odynd pan edoed errac dyvededic creulaon hono en kyrcu Bangor. A chlybot or Bryteineit i creulonder ac ewytroyd. tyofogiion e Bryteineit a emkynnullasant obop lle ygyt. nit amgen a Bledrys tyoffoc Kernyo. Maredud brenin Dyfet. Cadvan vab Iago brenin Gwyned. Ac goedy dechreu emlad hoynt a kymhellasant Ethelflet en vrathedic ar ffo. Ac ygyt a heny hoynt a ladafant oi lu chwegor a thrygeint a degmil. Ac emparth e Brytanieit e dygwydos Bledrys tyoffoc Kernyo. e gwr a oed penaduraf ar er emlad hono³.

¹ A goedy goelet o edelbert brenhin keint y bryttanyeit yn ymorthot a phregethu yr saesson ygyt ac austin. Set awnaeth ynteu blyghau. Ac anuon hyt ar edelflet brenhin y goglecl. ac ar y brenhined ereill or saesson. y erchi vdunt luydyao am pen dinas bangor y gyt ac ef. ydial ar dunaot ac ar yr yfgohegon. A tremygassei austin. ac pregeth yr saesson. A goedy kynnullao diruao'r lu o nadunt. dyuot awnaethant ar llu honno gantunt hyt yg kaer lleon

² A goedy kaffel o edelflet y dinas. Ac gwybot yr achaw yr dothoedyn yno y facl gredyfwyr hynny ymchoelut y aruen awnaeth yny credyfwyr. Ac

³ Ac odynd megys yd oed y creulaon honno ar saesson y gyt ac ef yn kyrcu dinas bangor. Goedy clybot or bryttanyeit y greulonder: ymgynnullao awnaethant holl tywyfogiion hyt ym mangor. Ac yna y doeth bledrys tewyffoc kernyo. A maredud vrenhin dyuet. katuan vrenhin gwyned. Mab oed honno y iago vab beli vab enyawn vab maelgon gwyned. A goedy dechreu

y lle ydoed brochuael yfithraoc yn eu herbyn. Ac yno yr dothoedyn y meneich a chredyfwyr o pop manachloc or aoed ynteyrnas y bryttanyeit. Ac yn voyaf oll o dinas bangor y wediao ar dno gyt ac. kenedyl. Ac yna goedy ymgynnullao y lluoed o pop parth: dechreu ymlad awnaethant ysaesson ar bryttanyeit. Ac or diwed y bu reit y brochuael adao ymaes ar dinas. Ac eiffoes nyt heb wneuth' diruao'r actua oe elynyon. B.

ynyr vn dyd honno gan goron mertheryolaeth yd ellygyt y wlat nefdeucanor a mil o veneich. B.

y vroydyr honno: drut a chalet ac aruth vu yr actua o pop parth. Ac eiffoes troy drugared dno y goruu y bryttanyeit. Ac y braoyt edelflet. ac y kymelluyt ar ffo. adiangassei oy lu ef. Ac heuyt y llas hoech a thrygeint adegmil oe wyr. Ac y dygwydos bledrys tywyffoc kernyo o parth y bryttanyeit. B.

Cymry y collet Cledric tyfoc Cernio a llawer gyda'r ev cans gorau un gwr a gedois yr ymlad vy ev. Ac ymgynylloed y Cymry y gyt ac aethant y gaer Lleon.

Ac yna y cawfant yny cynghor vnaythyr Cadvan ap Iago yn benav arnynt ac emlit Edelfflet ar Saefon a oruc ev yny foaffant tro'y humyr. Ac yna cynyll llu a oruc Edelfflet ac ymlad a Chadvan¹. Ac vedy dyfot y lluoed yn gyfagos ynghyt y tangnofedeyt ryngtynt, nit amgen no gado Edelfflet yn vrenin ty drav y humyr ac y Gadvan ty yma y humyr a choron Lyndain y Gadvan², ac vedy ymrwymo o nadynt ar hyny tro'y dyfion, sev y darvy y rong Edelfflet ai craic briot o achos gorderch oed idaw. Ac y deholes Edelfflet y wraic briot oi dyrnas ev a hi yn vaichiog, sev y dayth hithau hyt yn llys Cadvan y ervynnait idaw beri cymot idi. Ac ni wnai Edelfflet dim er ervyn Cadvan. Sev y trigiod y wraic yn llys Gadvan nes geni y mab idi. Ar un pryt y ganet mab y wraic Gadvan. Ac eno mab Gadvan oed Gadwallon, ac eno mab Edelfflet oed Edwin ai cydvaithrin a wnaethbwynt yn y vyant vaibion mawr. Ac y hanvonet hoynt yllau

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac o'dyna ed emcynnullasant holl teyfogion e Brytaniceit hyt egkaer Lleon. Ac o gyt dyundeb hoynt a urdasant Cadvan vab Iago vab Beli en vrenhin arnadunt. Ac en eu blaen erlit Edelfflet tro'y Humyr. Ac goedy i coronhau ef ogoron e deyrnas emgynnullav a orugant pawb en lloyr or Brytaniceit attaw, ac en kytduun en ol Edelfflet e daethant tro'y Humyr. Affan gygleu Edelfflet heny nteu a kynnullos er holl Saefon attaw¹. Ac o'dyna val ed oedynt o pob parth en bydinaw e deuthant eu kytemdeithion o pob parth ac e gonaethbwynt tanguheved er ryngthynt ar e ved hon. Gadau i Edelfflet e parth drav i Humyr en i vediant, ac i Kadvan e parth ena, sev oed heny Lloegyr a Chernyo a Chymru a choron e deyrnas: a chadarnhau hynny tro'y arvoll a geyfion. Ac vedy darvot heny, kymeint vu eu kytemdeithas ac et oed pob peth en kyfredin er ryngthynt². Ac o'dyna e darvu gan Edelfflet gorthlad i oreic priavt, a chymryt goreic arall. A chymeint vu i kas ar e oreic a vrthodes, a hyt pan i dyholais oy holl kyvoeth. Ac ena eiffioes et oed e oreic hono en veichiavc.

¹ A goedy hynny tywyfogyon y brytanyeit a ymkynnullasant hyt ygkaer lleon, ac o kytgyghor yna yd urdoyt katuan vab iago yn vrenhin arnadunt. Ac yna vedy geiscav o honav coron y teyrnas y kymellavd edelfflet tro'y

humyr. Yna yr ymkynnullos yr holl vrytanyeit yn borth i katuan, a chyrchu tro'y humyr gan erlit edelfflet. Goedy goelet o edelfflet hynny, sev aoruc kynnul attaw yr holl saefon, a bydinaw yn erbyn y brytanyeit. B.

² A goedy bot y deu lu yn baravt y gyrchu y gilyd, sev y tagnouedeyt rog katuan ac edelfflet kan kytemdeithon, kan rodi y parth trav y humyr y

edelfflet, ac adav lloegyr a chernyo a chymru yn medyant katuan ygyt a choron y deyrnas. B.

at Selyv vrenin Llydaw y dysgu moeffau ydynt. a defodau llys ac arver o vairch ac arvan¹. A llawen vy Selyv orthynt. A chynydy a vnaethant yna ar gampau da hyt nat oed well neb ymrwydra ac ymladau noc hoynt³. Ac vedy marw Cadvan ac Edelfflet y dayth pob un or maibion yn lle y dat ac ymrwymo ar gydmaithias a orugant megis y byssai rong y tadau. Ac ymben y ddy vlyned erchi a vnaeth Edwin genat y Gadeallon y vnaythyr coron ido val y gallai y goisgo pan vnelai anrydet yngylau y saint ty drav y hymyr megis y gonai defot brenhinoed cyn noc hoynt. a goffot oetyd a vnaethant ar lan yr avon a cleir Dylas y dodi

BRUT G. AB ARTHUR.

A hyt at Kadvan e kyrchaed i geiffiaf i porth ef megys e gallei hitheu kafaef kymot gan Edelfflet. Ac vedy na allei kafaef o nep ford en e byd: hi a presfylliaed en llys Cadvan. hyt pan elfores e mab oed endi¹. Ac en e lle geedi heny e ganet mab i Cadvan oy vrenhines enteu. kany en er un amfer hono ed oed hitheu en veichiaec. Ac ody na ygyt e magoyt e meibion megys e dyleyt meithrin brenbinael etived. Ar neill onadynt. nit amgen inab Cadvan a cleyt Katwallaen. ar llall Edwyn. Ac gedy eu bot en veifion ieueinc vynt. eu rieni ae hanvonaefant hyt at Selyf brenin Llydaw. hyt pan vei eni lys ef e dyscynt moeffau a devodeu a miloriaeth². Ac goedi eu kymryt en garedic e kanthav ef vynt a kaofant i kytemdeithas ef ai kariat ep e veint. hyt nat oed nep oc eu kyvoedion a garey en kymeint ac vynt. nac a dyotei i dirgeloch en gynt noc udunt. noc a vei digrivach kytemdydan ac hoynt. Ac or dived en ebey reit en vynyeh eni vlaen ed eynt yr yng ac yr kalet. ac yr vroydyr. ac e dangosynt eu klot troy eu deored. ac eu kampeu moliannus³.

Ac goedi treuliaf ruthyr o amfer marw vaant eu tadeu en enys Prydein. ac vynteu a emchvelafant trach eu kevyn i eu golat. ac a kymerafant pob un onadynt kyvoeth i tat. ar kytemdeithas a oed er ryngthunt kyn no hynny ac

¹ A thra yttoedynt evelly yn kynhal tagnoued a chytymdeithas. sef awnaeth edelflet ymerthaot ae wraic briat. ac o heroyd y kas oed ganthav orthi y dehol aoruc oc y kyuoeth. Ac yna kan vot eifoes yn veichiaec. sef y kyrchaed y

² Ac yn yr amfer honno y ganet heuyt mab y katuan oc ei wrechines. Ac yna y rodet y meibion hynny ar vaeth ygyt yn ol y deuaot y dylei brenbinael etived. Sef oed enoew y meibion. nyt amgen mab katvan aeloyt

³ A selyf a aruolles y meibion yn llawen ac yn anrydedus. ac ympen yspeit o amfer y tyfaod gan selyf y meint kariat udunt hyt nat oed nep yn

wreic hyt at katuan y geisaf porth mal y gallei ody na kymodi ac edelflet. ac ny thygoys hynny idi. sef awnaeth hitheu yna trigyaf yn llys katuan. hyt pan eskorei oc y beichogi. B.

katwallaen. ac etwin oed eno y llall. Ac yna pan yttoedynt veifion ieueinc y rodet vynt ar selyf brenin llydaw. er dyscu udunt. mal y dyscynt yno moeffau ac arueu. B.

y ryo gymdeithas ac ef. ar geifion hynny ympob achas a daghofynt y deored ac eu kampeu moliannus hyt y kerdys eu klot tros y geladoed. B.

gwyr doethion y dolparth am y neges. Ac y rodes Cadwallon y ben ar lin Braint ap Nefyn y nai. Sev a oruc Braint hir yna oŷlo yny fyrthiod y dor ar vneb Cadwallon yny deffroes ev gan dŷbiait vot glaŷ. Ac yna gofyn or brenin y Vraint paham ydoed ev yn oŷlo¹. heb ynte defnyd oŷlo a dayth yr bryttaniait o hediŷ allan. can rodaist yr hŷnn oed o ragor dail yngdot ytti ac yth genedl yr hŷn oed yrdas yŷch er yn oes Maelgon Gwyned hyt hediŷ yn y roi yr Saefon tŷyllwyt bradwyr peganiait anfydlaŷn ŷnaythyr brenin o hanynt y huni. ac yna hŷynt amgynyllant ynghyt ac a oreŷgynant goŷl o ynys Brydain oi tŷyll ai hŷftryŷ. Ac am hyny iŷŷnach oed y ti y geŷfong hŷynt noi cynydy. paham na daŷ cov y ti arglŷyd am a ŷnaethant hŷy a Gŷrthayrn y gwr ai cynhwyŷfiod hŷynt gyntaŷ gydac ev yn lle gwyr cyŷir. Ac hŷynt a dalaffant idaŷ drŷc dros da. Ac vedy hyny y gonaethant hŷy vrat Emrys Wledic ai venŷyno ev ac Ythr ben dragwn heŷyt. Ac vedy hyny y toraffant y cret a gorhau y Vedrot yn erbyn Arthyr. ac

BRUT. G. AB. ARTHUR.

rŷng eu tadeu kyn noc hŷynteu. hono a katoŷfant hŷynteu ar talym. Ac ewelly em pen e dŷy vlyned Edŷyn a erchis i Katŷallaŷn kanhiat i wiŷcaŷ coron o honaŷ parth traŷ i Hŷmyr. ac i gynhal goŷyluaeu megys i gonai Katŷallaŷn. e parth eman i Hŷmyr¹. Ac goedi gŷneuthur oet onadunt. datleu y traythu o heny ar glan Dulas. A doethion o pob parth en edrych pa beth oreu a deleyt. egkylch henny et oed Katŷallaŷn en gorved or parth arall yr avon. ae ben en arŷfet Breint Hir i nei. A hyt tra edoedynt e kennadeu en arvein attebion. ewylaŷ agŷnaeth Breint Hir. megys e goŷylchaŷd baryŷ e brenin kan e dagreu oi lygeit en fyrthiaŷ. Ac ar heny kychynnu a oruc e brenin kan tebygu emae kavat. a derchavael i vneb a gelet Breint Hir en oŷlaŷ. a goŷyn idaŷ pa achawŷ oed idaŷ yr dyŷŷvyt triŷtyt hŷno². Ac ar heny e dywaŷt Breint. denvyd oŷlaŷ a thrifŷtyt yŷ imi ac i holl kenedyl e Bryteinieit en tragywydaŷl o hediŷ allan. kanys rodeiŷti heny a oed o ragor teilyngdaŷt ytt ac i genedyl e Brytanieit. a hyn a oed o urdas yŷch er

¹ A goedy bot ewelly talym o amŷer y buant varŷ katuan ac edeiŷŷet. yna y deuthant katwallaŷn ac etwin trach y keven y ynys prydein. ac y kymyrth pob un onadunt kyuoeth y tat. kan kynhal y kytymdeithas y rygthynt mal

² Ac yna oet dyd awnaethant y datleu hynny irth auon dulas. ŷef y doethant yno doethion o pob parth en holi yr hyn a dyleyt ygkylch yr achawŷ hŷnno. ac yd oed katwallaŷn or neill tu yr auon yn gorved ae ben ar lin breint hir y nei. A phan yttoedynt ywelly

kynt. A goedy lliethraŷ yŷpeit dŷy ulyned heiŷbaŷ erchi aoruc etwin kanhat ygan katwallaŷn y wiŷcaŷ koren ohonaŷ y tu hont y hŷmyr. ac i gynhal goŷyluaeu yn enryded y ŷeint. mal y gnotaci katwallaŷn or parth arall. B.

oŷlaŷ aoruc breint hir. ac y dygoedyŷy y dagreu ar vneb katwallaŷn. Ac yna kan tebygu bot glaŷ yn bŷrŷ arnaŷ dyrchauael y olŷc aoruc. a gelet breint hir yn oŷlaŷ. ŷef y goŷfynŷy y brehin achŷfyon y tryŷtyt hŷnno. B.

yn diwethav y dyfynassant Gorment vrenin y oreigyn cyfoeth Caredic ai deol oi vrenhiniaeth y crededydys¹. ac vedy tervyny o Vraint ymadrod y danvones Cad-vallon genadau at Edein y vanegi idao nat ydoed y gynghor yn cenady ido vot un goron yn ynys Brydain namyn coron Lyndain. Sev a oruc Edein dycedyt y gonai ev goron er drycet vai gan Gadevallon. A Chadevallon a dyat os gonai y

BRUT G. AB ARTHUR.

en oes Maelgon Gwyned. kanys er heny e mae kenedyl e Bryteinieit heb gafael un teysfawc a allei gorthlad gormes estraen genedyl. nac a allei i deyn ar i hen teilyngtaot. a hedið ebychydic a oed o emgynhal anryded dy vot titheu en dyodef lleihau henny ac kolli. kanys kenedyl Sacfon. er hon eyrioet troy i brat ac theyll ac diftrywiad. ac orth heny yceithion mriaf oll pan kanhiater udunt arveru o coron teyfogaeth eu er enys hon. kanys pan glyver bot eno brenin udunt fyberwach vylant ac eu kyodaot a vabodant attadynt troy e rei egallont diftryo en kenedyl ninheu. kanys en vastat egnotaiffant bot en vradwyr ac ni allant gadu fydlonder orth nep. Ac orth heny iawach a dyledusach oed eu kyvarfangu ac eu darestog egenym ni noc eu harderchavael. Pan ettelys Gortheyrn heynt en kyntaf megys i enlad tros e vlat. ac eiffioes pan allasant hoy gyntaf talu droc tros da heynt a dangosafant eu theyll ac eu brat. Ac a ladasant en kenedyl o dyval aerva. Eiloeith eynt a vredychafant Emrys Wledic. eynt a vredychafant Arthur pan duunassant a Medraot i nei. Ac or diwed eynt a dugant Gotment am pen Keredic. ac ae deholasant. ac a dugant e vlat rac i dyledogion¹.

Ac vedy dycedyt o Vreint Hir er amadrodion heny edivar vu kan Catevallon e dechreuedic amvot heno. ac gorchymyn a menegi i Edeyn na chytyniei i gylhorwyr ac ef. ac na edynt idao kanhiadu idao er hyn et oed en i erchi. kanys en erbyn devaot a gosot er hen wyrda yr e dechreu na deleyt ranu er enys orth dey goron. Ac orth heny fori a genaeth Edeyn ac adao e datleu a mynet i Escotlont

¹ Yna yr attebaed breint hir maor y deunyd oylao imi ac y kenedyl y brytanyeit oll rac llao. kanys hynny aoed ragor teilyctaot udunt oy ac y titheu arodeisti. a hyn aoed ragor breint ac urdas er oes maelgon gwyned. kans er hynny ny bu un tywyssawc y genedyl y brytanyeit yn gallu gortheynebu gormes y saeffon. nac aallei y kado ar eu hen teilygtaot. ar aor hon yo ymgynhal yr anryded dy vot ti yn godef kolli a lleihau hynny. kan vot yr estraen genedyl honno yn vastat troy gnotaedic theyll a brat yn y diftrywiao. ac yr awrhon yn veyaf oll kan geiffaw arneru o vilcaw coron brenhiniaeth yn yr ynys hon. A phei keffynt hynny moy o

fybercyt a gymerynt o vot udunt gynhal urdas brenhiniael. ac er gorchuygu a diftrywiao y brytanyeit y goahodynt ereill oc eu kenedyl attadunt troy y rei y gellynt oneuthur hynny. Ac heuyt anyanael udunt yo theyll a brat. y rei ny vnaethant erioet kado amot orth neb. Ac orth hynny reitiach yo eu gorthlad ae darestog noc agoanegu eu anryded ac eu medyant. kanys ymdangosfaod eu gnotaedic deyll. pan ladassan yn kenedyl yn amfer gortheyrn. ac eynt aorugant vrat emrys wledic. eynt a vredychafant arthur heuyt troy dyunao a medraot. a chan deya gotment yma eynt a deholasant keredic ac a dugant y kyuoeth ygan y dyledogion. B.

parai lad y ben ev dan y goron¹. ac o hyny allan y by dervyn ryngtynt ac y cynyllod pob un y llu moyav ac allai a breidr vaer a vy ryngtynt. Ac Edwin a orvy a gyrru Cadwallon ar fo hyt yn Iwerdon. ac y goresgynod Edein drwy lad a llosgi gwbl o gyfoeth Gadeuallon. Ac ynte yn caifio dyfot yr tir a pha le bynnac y caithai. ev a vydai Edein ai lu yny leffair trwy dysc deuin oed ganto yr hon a eloit Pelidys. Ac ar esgyll adar ar fer y deuiniai ev bob peth yr brenin Sais. A fan velas Cadeuallon hyny annobaithio yn vaer a oruc. gan dybiait nat enillai

BRUT G. AB ARTHUR.

a dywedoyt e geisfei ef coron hep ovyn kenhiat i Katwallaen. Ac goedi menegi heny i Katwallaen ef a anvones kennadeu attaw a menegi idaw o geisfei ef coron en enys Prydein e lladei enteu i ben adan y goron¹.

Ac goedi bot teruyf evelly erryngthynt vynt a emcyvarvuant eldeu e parth traø i Homyr. Ac goedi dechreu e vreydyr Katwallaen a golles llaver o vilioed oi wyr. ae kymhell enteu ar ffo. Ac ena i kymyrth i hynt trwy er Alban hyt en Iwerdon. Ac vedi arveru o Edeyn or vudygoliaeth ef a duc i lu trwy eladoed Katwallaen a llosgi e dinafoed ar trevyl a llad e kiedaøfwyr ac anreithiaø e goladoed. ac hyt tra ydoed Edeyn en dyvalhau evelly et oed Katwallaen en vafat en keiffiaø ar llongeu emchoelyt oi vlat ac nis gallei. kanys pa porthva bynac e keiffiei dyvot yr tir eno e bydei Edeyn ae lu en i ludias. kans attaw e dothoed deyn doethaf en e byt or Espaen a eloyt Pellytus. A hono o ehediat er adar ae o redde e fer. a venegei i Edeyn pob damoein or a delei idaw. Ac orth heny e menegei enteu pan geiffiei Katwallaen emchoelyt. Ac e bydei Edeyn en parawt en i erbyn. Ac e bricei i longeu a bodi i kytemdeithion. Ac vedi haiach nat oed un gobeith kafaøl emchoelyt tray kevyn i enys Prydein or dived ef a gavas en i gyghor mynet hyt at Selyf brenin Llydaw i geiffiaø porth y ganthaw i kynydu i gyvoeth idaw trachevyn². Ac goedi trofi eu hoylieu onadynt parth a Llydaw en

¹ A goedy clybot o Katwallaen yr ymadrodyon hynny edivar vu ganthaw yr amot avnaethei. ac anuon aoruc at etwin y venegi bot yr hyn a geiffiei yn erbyn kyghor ei vyrda. panyø denawt eu hentadeu ydoed nat iaøn dal yr ynys tan døy goron. Ac yna blyghau aoruc

etwin ac ymadaø kan vynet parth ar alban. a dyvedyt y geisfei ef coron er gvaethaf i katwallaen. Ac yd' anuones katwallaen a menegi idaw o geisfei ef coron ynys prydein y lladei enteu y ben ydan y goron. B.

² A goedy hynny kynnullaw y llu moyaf a allei aoruc pob un. ac ymkyuaruot parth traø y humyr. a breidraø yn doft aorugant. Ac etwin a gymhellawd katwallaen ar ffo hyt yn iwerdon. ac etwin a oresgynaød gyuoeth katwallaen gan loski y dinaffoed a llad y kiedaøfwyr ac anreithiaø y goladoed.

Ac val yd oed etwin evelly yd oed katwallaen yn keiffiaø ymchoelyt y gyuoeth tracheuyn. ac nys gallei. kanys pa le bynhac y keiffiei dyuot yr tir yna y bydei etwin yn baraot yv erbyn. kans dothoed deuin goreu or byt attaw or yspaen. sef oed eno honno pellytus. A honno a adwanei ar redde y ier. Ac

byth y gyfoeth drychefn. Sev y dayth y goynaw att Seliv vrenin Llydaw ac ervyn idaw nerth a chyngor y gaisfiaw y gyfoeth. Ac val ydoed ev ai lynges yn boylaw ty a Llydaw y dayth goynt gorthweynneb idaw a goafgaru pob llong odiorth y gilyd. ac yna y clefydod Caswallon o orthrom haint byt na allai gymryt na boyt na diot dri diarnot a thair nos un ty ar pedwryd dyd y codes Caswallon yn iach y vynyd i. a phan gafant y goynt gyntaw boylaw a enaethant ty a Llydaw. A llaven vy Selyv erthynt. ac addo porth y Gadwallon a oruc yn dirion a thoft

BRUT G. AB ARTHUR.

dyffwyvut a kyvodes temheftyl en e mor. a goafcaru eu llogheu ar vyr byt nat oed un ygyt ai gilyd onadunt. Ac orth heny dirvaer ovin a gymyrth llycyd llong e brenin. Ac emadau ar llyu aoruc. a gadu e llong orth vynu e tyghetven e ford e mynhei i harvein. Ac gvedy eu bot evelly em perygyl aneu ar byt c nos hont ac eman pan deuth goar e dyd tranoeth hoynt a deuthant lenys a eloyr Garneria. ac eno troy dirvaer lavur e deuthant ir tir. Ac en e lle kymeint o dolur a lliit a thriftyt a gymyrth Katwallaw endaw o achaw rykolli i kytemdeithion megys e bu teir nos a thridieu en gorved ar i vely heb vynu na boyt na diaot. Ac en e pedoeryd dyd e deuth idaw blys kik hely i. Ac orth heny galu Breint aoruc attaw a menegi idaw heny. Ac en e lle Breint a gymyrth y vwa ae faetheu. a chroydrau er enys aoruc i syllu a kyvarfei un goydlodyn ac ef or hon e gallei goneuthur boyt oy argloyd ohonaw. Ac goedi kerdet o honaw er holl enys. a hep welet dim or ageiffiei diruaw ovyt a fryder a gymyrth a goveilieint' orth na allei kafacl i damunet oy argloyd. kanys ovin oed kanthaw dyvot i agheu oni chafei i damunet. Ac orth heny arveru aoruc o kelvydyt newyd. trychu drull o kyhyr y vordeyt. a doddi honno ar ver ae bobi ae deyn yt brenhin. Ac en e lle kan tebygu e mae kik goydlodyn oed i gymryt a beyta o honaw. Ac anryuedu na ry kawfei eirioet e veint velyfter hono ar kik arall kyn no hynny. Ac oedi boyta phonaw or diwed llawenach vu. megys ed oed ar pen e tridieu en holliach. Ac

ar trof escyll yr adar ydamweineu adelhei rac llaw. A hynny a vanagei ynteu i etwin. Ac orth hynny ny allei katwallaw dyuot ynys pdein. A gvedy goybot hynny o gatwallaw annobeithaw

i A throffi awnaethant eu boyleu parth a llydaw. Ac ynhyyny kyuodi goynt kythraul gorthweynneb yn eu herbyn. Ac yn deiffyuyt gwaifcaru eu llongeu byt nat oed vn y gyt ae gilyd. A dirvaer ofyn a dygyrchoys llywyd llog y brenhin. Ac ymadau ar llyu aoruc. Ac yuelly y buant ar naed yn gyhyt ar nos mal y dydoei y tonneu oynt. Ac yna pan doeth y dyd trannoeth y doeth-

a oruc o tebygu na chaffei byd dyuot y ynys prydein. Ac or diwed y kauas yny kyghor mynet byt yn llydaw megys yo gallei dyuot yo gyuoeth tracheuen. B.

ant y ynys vechan. Sef oed y heno garnarrei. A gedy kaffel y tir onadunt. klenychu aoruc ybrenhin o orthrom heint rog dolur colli y wyr ar tymheftel ar mordy ar dyfroed ar alltued aod arnaw ynteu ehun. A chyntrymet vu y heint ac na lewas na boyt na diaot teir nos a thri dieu. ar petwered dyd y doeth arnaw blys kik hely. B.

vy ganto ally o eifron genedl y gorthrymu mor wradodyds a hyny a ryfedy a oruc lesget gwyr ynys Brydain yn erbyn y Saefon a fob ynys yny gwrthlad namyn yn twy. cans er pan dayth Maxen Wledic a Chynan Mairiadoc a dlyedogion ynys Brydain gyntav y Lydaw ac ni by neb yno o hyny hyt hediw a allai gynal baint ynys Brydain. ac am hyny drwc y genyfi na allav i ymdial ar Saefon. A phan darvy y Selyv dervyny ymadrod cywilydio yn vaor a oruc Cadwallon a diolch y Selyv y dirionwech wrtho a dywedyt val hyn Arglwyd naft ryfed genyt vot yn llefc y bobloed a dewit yn ynys Brydain. ac ni adewit yno un gwr bonhedic na dayth yma gida Chynan Mairiadoc. A fan aeth mediant yr ynys yn llaw anlyedogion llefc diwybot ni fedraffant nai chadw hi nai chynnal. namyn ymrodi y ormod bwyt a diot a godineb a balched megis y dywat Gildas mae

BRUT G. AB ARTHUR.

odyna pa kaofant e goynt en heroyd kyceiriao eu llong a gonaethant a derchavael eu heyl a roygav e mor. Ac i gaer Kathalet e deuthant i dir Llydaw. Ac odyo ed euthant hyt en Selyv brenin Llydaw. Ac ef ae harvolles en llawen hynaws¹.

Ac goedi goybot eflyr eu neges. ef a edevis kanhorthoy idaw ygyt ar amadravd hon. Dolur y genyvi arderchavc veision ieueinc bot golat en hendadeu ni en cyfarfangedic egan agkyvieith kenedyl. A faob or kenedloed ereill en amdifyn ac en kynhal eu goladoed. Ac ech kenedyl choitheu colli enys mor froythlawn. ac na ellech gorthoynebu yr Saefon er rei ni dodynt en hentadeu ninheu mesur arnadunt pan edoed vyg kenedyl i e Brytain Vechan hon en presyiliau ygyt eno. hoynt a oedunt argloydi ar er holl teyrnassfoed eni cheilch. Ac ni alles nep gorvot arnadunt hoy eithyr gwyr Ruvein. Ar rei heny ket bydynt rynnawd eni medu eiffoes goedy llad eu llyviadron hoynt a orthladvyt en waradodydus or enys. Ac vedi dyvot Maxen a Chynan yr vlat hon. er hyn a trigvs eno ni chaofan byth rat i gynhal e coron en wastat. ket er ryvo rei o teoyfogion kadarn endi eiffoes ereill a vydunt gvan. Afan delynt e gelynion i kollynt. Ac orth heny dolur y genyvi gvander ech pobyl choi. kanyv or un genedyl et henymni. Ac orth heny

¹ A goedy menegi hynny o honav y vreint hir. kymryt bva a faetheu aoruc breint. a mynet y groydrau yr ynys y edrych adamweineu idaw caffel y vlys y argloyd. A goedy na chauas dim goueileint a gymyrth yndaw yn vaor rac ofyn dyuot agheu y argloyd am na chaffel yr hyn yd oed yny whenychu. A chany vydat peth awnaei: aruer aoruc o geluydyt nyr clyosei eirioet nyt amigen no thrychu dryll o gehyr y vordvyt ae doddi ar ver: ac ardynheru ynda. Ac rodi ar gatwallavn: ac yflu a oruc

katwallavn gan tybygu y mae kik enueuil goyllt oed. a ryuedu awnaeth na rygassei eirioet y ryv choeith a blas y gyffei ar y goloyth honno: Ac ar hynny eiffoes y dechreus grymhau y annyan. ac ar pen y tryded dyd yd oed yn iach. Ac yna dechreu awnaethant kyweiryau eu llogheu. A drychauel boyleu. Achymryt eu hynt. Ac y gaer gidalet y doethant y tir llydaw. ac odyndaw yd aethant hyt ar selyf vrenhin llydaw. Ac erbyneit aoruc selyf idaw yn anrydedus. B.

arver, o bechodau a dareftng y bobloed yny wneler iawn am danynt ac na-fynnant hwy dim gan vedic yr holl wirioned ac am hyny Argloyd nit ryfed vot yn gas gan duw y rai hyny. ac am hyny y mae duw yn roi efron genedl yn bennav ainynt ac yn y goftng y dial y pechodau. Ac am hyny Arglwyd y daythym i yma ymgysflong carenyd a thi cans Maelgwn Gwyned a vy y pecleryd brenin wedy Arthyr ar gobl o ynys Brydain. a dau vab a vy idav Einion a Run. A mab y Run oed Veli. a mab y Veli oed Iago. a mab y Iago oed Gadvan vynhat

BRUT G. AB ARTHUR.

en geloir en Bryteinieit megys ech kenedyl choitheu. Ac edym ni en wraol en kynhat e wlat a veloch chwi. rac pawb o en gelynyon o pop parth ynni ¹.

Ac goedi darvot i selyf dywedut evelly megys kan gyeilyd Katwallawn a dywaot val hyn. Argloyd vrenin eb ef ganedic on hendadeu vrenbined llaver o dyolchtredeu a dalaf itti tros e nerth et wyt eni adav imi i geiffiaf vygkyvoeth trachevyn. Er hyn a dyvedi titheu ryvedu ohonaot nat edym ni en kade teilync-taot en hentadeu ni kyn no ni goedi dyvot e Brytanieit yr goladoed hyn. ni warnavi bot en ryved heny. kany e bonedigion ar dyledogion a deuthant ygyt ar tyoyfflogion heny. or holl deyrnas. ar rei anvonedigion a drigassant eno. ac a gymerafant anryded er rei heny. Ac goedy dechreu or rei heny kafacl kyvoeth a theilync-taot er rei bonhedic emderchavael agonaethant en ryodres a fyberoyt en vey noc e deiffyvei anian. ac emrodi i odineb er ryv un ni chlyoyt emplith e kenedloed. A megys e dyweit Gildas traethador hyfforia. nit namoy e pechaot hene. namyn er holl pechodeu agnotaa dyniaol anian eu goneuthur. Ac en vwyaf oll er hon a dioreidia anfaod er holl da. fef yv hene kas goirioned ygyt ac amdisfynwyr. kariat kelvyd a thoyll. a brat. kymeredigaeth drec tros da. Anryd-edu anvired. a cham veithredoed tros hygaroch a hynavster. arvolvedigiaeth

¹ A goedy goybot o honav yr achavv yr dothoedynt yno adav nerth awnaeth udunt: Adywedat megys hyn. Dolurus yv genyfui. etholedigyon gwyr ieueinc bot golat anhentadeu ni gwedy ygwerefcyn o estraen genedil. A choith-eu gwedy avch dehol yn waradoydus. Ac ereill oc avch kenedyl yn gywar-fanedic ydanadunt. Aphob kenedyl yn avch kylch yn amdiffyn eu golat yn vrael. A ryued yv bot golat gyfal ac ynys pdein na elloch choitheu amdiffyn hi rac kenedyl satanas fef yv rei hynny y faellon. Pan yttoed avch hentadeu chwi a gwyr y wlat hon yny gwarch-ade hi: nyt oed vey ganthunt nor dim lleihaf y hamdiffyn hi rac kenedyl faellon. A rac pop kenedyl arall. ac

cynt a vydynt argloydi ar yr holl en-yllloed yn eu kylch. Ac nac ny bu vn genedyl a allei orthoynebu vdunt eithyr goyr rufein. vynt a gymbelloyt eissoes ohonei yn waradoydus goedy llad eu tywyfflogyon yn llvyr. Ac eissoes yr pan duc vaxen wledic a chynan meriad-avc ydylledogyon ohonei hyt ywlat hon ny bu yno yr hynny bayach a allei kenydu eu breint idi tracheuen. Achyt ry ffei heuyt rei agynydei vdunt eu breint o peth: ereill a vei wannach a gollei hynny eilweith. Ac orth hynny dolur yv genyfi avch gvander chwi. kany vn genedyl ym. Ac vn yn gel-wir megys choitheu brytanyeit. Ar wlat hon y mayn yn amdiffyn eu golat rac pawb oc gelynyon yn vrael. B.

inau. Run oedy maro Einion y vrawt ai deol or Saefon a roes y verch yn briot y Howel Vychan ap Ho. ap Emyr Llydao y gor a vy gidac Arthyr yn gorefgyn llaver o eladoed. Ac y Ho Vychan or verch hon y by vab a eloit Alan a mab yr Alan hono oed dy dat tithau a gor cadarn grymys oed hono. Ac yn Llydao y trigiod Cadwallon y gayav hyny ac y cafas yn y gynghor ellong Braint hir i ynys Brydain ac y chwedleya am Belitys deoin y brenin Sais. Ac yna y dayth Braint y ynys Brydain yn rith cerddedor a bagl hayarn yny lav ac y dayth ev hyt ynghaer Efrog lle doed llys Edwin. Ac val ydoed Braint yno ymlith yr hai tlodion. Sev y goelai ev y choaer a llefter yn y llaw yn mynet y gyrchu dor y vrenhines

BRUT G. AB ARTHUR.

diavyl em blaen engyl lleuver. A brenhined a etholynt nit herwyd duw namyn er hon a velynt en creulonaf. Ac en e lle e gan er un rei ac hetholynt e lledyt. kan ethol ereill a vei creulonach. Pwybynac a vei aravach ac echedic nes i garu goirioned. hono megys gelyn enys Prydein a diftryoyt. Ac or dived pob peth or a garci duw ac or a gaffaci o kyhaval vrawt e goneynt. onyt bot en caruach kanthunt er hyn a kaffaci duw. Ac evelly e goneynt pob peth or a vei gorthynet yr iechit. A hep keiffiao dim ygan vedyc er holl iechit. Ac nit na moy y dynion byt namyn kenveint duw ehun ac vugelyd heb diosparth a goneynt evelly. Ac orth heny nit ryved bot en kas gan duw er rei anvonhedic a goneynt e petheu heny. Ac orth heny e duc duw e pobyl hono yr kynnau dial eu fyberwyt arnadunt. ac eu dehol oc eu golat. Ac eissoes os gatei duw teilong oed inni llavuriau i geiffiao derchavael e kenedyl kyvarfangedic ar ei hen teilyntaot. rac bot en wardoyd yn kenedyl en bot ni en llyodron gvan oni llavuriu oc en holl allu i keiffiao eu rydhau. kanyr er un gorhentat a vu ynni en deu. orth heny diogelach ac ehovnach e keiffiaf kanhorthoy egenyt titheu. Maelgon Gwyned e goruchel vrenin Prydein e pedoeryd gwr a wledychos goedi Arthur. deu vab a vuant idau. nit amgen Run ac Einiaon. i Run e bu vab Beli. yr Beli hono e bu vab Iago. i Iago e bu vab Catvan vyn tad inheu. Einiaon goedi maro i vrawt a deholiet or ryvel e Saefon ac a deuth hyt e elat hon. Ac a rodes i verch i Hyoel Vychan brenin e elat hon. mab Hyoel ab Emyr Llydao. e gor ygyt ac Arthur a orescynvys e teyrnafoed. ac o hono e ganet Alan i vab. o Alan Hyoel dy tat titheu. e gwr hyt tra vu vyo i holl Freinc a dyporthei ovyn en voyaf or tyvyfogion en vastat.

1 A goedy daruot y selyf dywedut yr ymadrodyon hyn : megys kywlydyau a oruc katwallaon. ac ateb yr brenhin val hyn. Argloyd vrenhin heb ef duw attalho ittt adav nerth ymi y geiffiao vy kyguoeth tracheuen. A minheu ac

diachaf yr hyn a dywedy titheu bot yn ryued genhyt lefset kenedyl ynys prydein : hyt na allatiant kynhal breint eu hen tadeu. goedy dyuot y brytanyeit hyt y wlat hon. Nyt reit ryuedu hynny herwyd y gnelir imi. Sef ach-

ymolchi ac y managoys y vorcyn y Vraint anfaod y llys a dangos y deuin idao a fan dayth y deuin y rannu cardodau ymlith y bobl dlodion y brathod Braint ev ar vagl hayarn treydo yny dygoydod ev yn varo yr llawr a ni cybyeyt poy ai llas ev. Ac vedy hyny ydaeth ev hyt ynghaer Exon a dyfynu atto laer or Bryttaniait a chadarnhae y dinas ar gaer a oruc a manegi y baob darvot ido lad y deuin. Ac anvon y choedl hyny a oruc ev y Gadeallon a erchi ido dyfot i ynys Brydain yn gyntav a gallai ac ynte barai dyfynu cebl or Bryttaniait yn y erbyn. a fan gogle Bainta tyeffoc y Saeflou hyny dyfot a llu maer a oruc ev y ymlad a chaer Exon. A fan gogle Gadeallon hyny dyfot a oruc i ynys Brydain a dengmil o varhogion yn borth idao y gan Selyv vrenin Llydaw ac ni orföyffod yny dayth hyt ynghaer Exon. Ac yno bydinao y lu a oruc yn bedair bydin a chyrchu y Saeflon a llad llawer o nadynt a daly Pains a rac y lad y gorhaod Pains a y Gadeallon a mynet

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac eno ygyt a Selyf e gaias hono e bu Katwallaon ac oeu kytgyghor ellog Breint Hir i enys Prydein i geiffiaos os kanhatei duo idao o nep ford kafacl llad deoyu Etoyn. rac llesteiriaos o honao o kynnevodic kelvydyt i Katwallaon dyvot yr tir. Ac gvedy dyvot Breint Hir i Porth Hamont yr tir. ef a kymyrth goife reidus amdanao. ac en rith anghanaoc kerdet. Ac ef a gonaeth idao bagyl o haiarn. a hono en vlaenllym iaon. ar hon o damveinieci duo idao kafacl kyford y lladei enteu e deoyu. Ac odyuo e kerdos parth a chaer Efraoc. kany eno en er amfer hono et oed Edoyn. Ac orth heny goedi i dyvot yr dref emkymysen ar reidufion aoruc er rei aoedynt en araos alusen em porth llys e bren-

aos yo. dylyedogyon yr holl teyrnas a duc a tywyffogyon hyny ganthunt hyt ywlat hon. Ar anlyedogyon a trigaffant yno. A phan gauas yr anlyedogyon medyant y gwyr bonhedic: ymdyrchael awnaethant cynteu yg ham ryuyg. a cham fyberwyt yn vry noc y kanhadei dilyet. Ac o ormodyon kyuoeth a drych y lloy a golut. ymrodi y odinab megys y dyweit gildas. hyt nat moy y pechaot hon: no phop pechaot or a uyd ymplith ykynedloed. Ac yn penhaf peth a diftryo yr holl da: Cassau goiroed. A charu kelwyd. A thalu dros dros da. Gredeu enwired dros begaroch. Ac y uelly y goneynt pop peth yn orthoyneb yr wirioned. Ac ny cheiffynt dim gan vedyc yr holl nerthoed. Ac ygyt a hynny: hyt nat moy y gonaeci y dynyon y byt hynny: namyn

meneich ar eglöyswyr a chenuein duo ehun. Ac orth hynny nyt ryued bot yn gas duo y genedyl y wnelei y ryv diftryo weithredoed hynny: Ac or achao honno colli o nadunt tref eu tat ac eu golat: kany a oed yn mynnu deyn estraen genedyl y dial arnadunt eu pechodeu. Ac eissoes teilon oed pei duo ac canhattaci keiffao kenydu eu breint ac eu teilygdaot. Ac y vrov goaradydyt y orth an priaot genedyl mal na ellit dywedut an bot yn tywyffogyon llefc: na geallus. mal na lauryem y geiffao boro gwradydyt y orthym. Ac yn achwanec y hynny. hyach ehofnach yd archaf y dy canborthoy ti. noc vn arall. kany vn gorhenta a vu yn andeu. Ac velly deyn y hach awnaeth yn dec. B.

gydac ev i ymlad ar Saefon a roi gwyflon a oruc ar vot yn gyvyr yr brenin. Ac yna ydaeth Cadwallon trwy hymyr am ben Edvin vrenin. A dyfot a oruc ynte a llu or Saefon yn erbyn Cadwallon ac yn y lle y llas Edvin a Gorbblot vrenin Orc

BRUT G. AB ARTHUR.

in 1. Ac val et oed Breint en treiglao emplith er anghanogion enachaf chwaer idao en dyvot allan or llys a phaeol eny llao en kyrchu ddyr yr vrenhines. A hono a dygassei Edvyn o kaer Wyrangon goedy dehol Katwallaon hyt tra ydoed en anreithiað goladoed e Brytanieit. Afan ydoed hono en kerdet heb lao Breint atnabot i chwaer agonaeth ac oylao. Ac en isel galao arnei. Ac effef aoruc hitheu trofli i hoynep attao. ac en gyntaf pedruiffao poy oed. Ac goedi dynessau attao ac atnabot i bravt megys haiach lleogyu rac ovyn o dryc damvein i atnabot o neb a kafaol oi elynion ai daly. Ac goedi karedigion cufaneu ac geirleu ry buchedic ar vyrder megys amadrað arall hi a vynegys oi bravt ansaod e llys. ac a dangoffes idao e devyn et oed eni geiffiao. kany ef edothoed i orymdeith emplith er reiduffion tra edoedet en ranu aluffeneu udunt 2. Ac goedi atnabot o Vreint e devyn. ef a erchis oy chwaer en nos hono keiffiao dyvot en lledrat or llys hyt attao enteu odyethyr e gaer kar llao hen dempyl oed en agaos yr dinas ac enteu ae haroei hi en llechu em pen e karec hono. Ac en e lle et aeth Breint em plith toryf or reiduffion en e parth et oed e devyn en eu ryoli. A hep gohir pan gavas ef ryt ar i kyvlavan. ef a derchevys wrdun ac a want e devyn adan i vron ac or un dynaot y lladaod. Ac en y lle bore i vagyl oi lao ac emgudiað em plith er anghanogion ereil heb i atnabot o nep nai dybiað. Achan kanherthoy dyu.

1 Ac yno y trigys katwallaon y gayaf honno y gyt a felyf vrenhi llydao. Ac anvon breint hir i enys prydein aorugant o gytgyghor. y arvaethu kaffael or gattei duv idao kaffael y devin. yr ydoed yn lludias Katwallaon y dir enys prydein. Ac yna y dothoed breint hir y porth hamont yr tir. ac ymwisgao aoruc megys y reiduffyon. ac yn y dull honno ymdeithao parth a chaer efræc

2 A phan oed breint hir yn y lle honno sef y goelei ei chwaer a lleistyr ganthi yn dyuot allan or llys orth keiffao ddyr yr vrenhines. A honno a rydygassei etwin o gaer wyrangon orth ymchoelut o dyhol katwallaon. A phan welas breint hir y vorryn yn dyuot yn agaos attao. wylao aoruc. a galao arnei yn isel. Sef awnaeth hitheu derchuael y goloc gan pedruiffao. A goedy

lle yd oed y devin yn llys etwin. Sef y kauas yny kyghor goneuthur bagyl hayarn a blaen tra llym idei ygyt ar hon yr aruaethei llad y devin or ryghei bod duv idao ymkyuaruot ac ef. A goedy dyuot yr gaer kytymdeithocau ar reiduffyon aoruc breint y rei o heroyd deuaot a eruerynt derbyn elufeni yn porth llys y brenhin. B.

dyuot attao ac atnabot y bravt ergryn-edigyaeth a gymyrth rac ouyn y damvein oe atnabot gan y elynyon ac daly. A goedy ymgaredigao ar vyrder trwy amrauel ymadrað hi uenegys idao ansaod y llys. ac a dangoffes y dewin idao. kany ef a dothoed yn ol y aruer ym plith y reiduffyon orth rannu kardast udunt.

ai holl luoed, Ac wedy gorvot o Gadeallon dechrau a oruc dileu y Saefon ai diftroy drwy lad a llosgi a llad y Saefinefau a thynny y baichogi oi crothau y gaisffio difa y Saefon o ynys Brydain. Ac yna y llas Offric vrenin ai dau nai a

BRUT G. AB ARTHUR.

kyrchu i lechva ¹. Ac odyna i chwaer enteu gwedi bot nos en dyvot o lawer ford en keiffiaw mynet allan or llys. ac nis galles. kanys kyfraw mawr ac ovyn a kyrch Edwyn o achaws rylad e dewyn. Ac wrth heny goffot goilwyr a cheitweit a gonathoed. ar rac er rei heny ni chafei hitheu ford allan. Ac gwedy gwybot o Vreint heny. enteu a aeth or lle hono hyt enghaer Exceftyr ². Ac eno dyvynnu attaw e³ Brytanieit. A menegi udunt e kyvlawan ar ryvnathoed. Ac gwedi anvon kennadeu at Katwallaen. kadarnhau e gaer hono aoruc. a gorchymyn i holl wyrda e Brytanieit llavuriaw i gado eu dinaffoed ac eu keftyll. Ac en llawen arhos dyvodedigaeth Katwallaen kanys ar vyr edeuey a phorth egan Selyf brenin Llydaw i eu kanhwrthwyaw ³. Ac gwedi honni e choedyl hono tros er enys Peanda brenin fwyd Keynt a meihaf kynnulleidva o Saeflon ygyt ac ef a deuthant hyt egkylch kaer Exceftyr a goarchae Breint en e dinas ac dechreu emlad ac ef ⁴.

Ac ar heny enachaf Katwallaen en deskynu yr tir oi longeu a dengmil o varchogion arvaec ygyt ac ef ygan Selyf brenin Llydaw. Ac en kyvlym kyrchu e lle et oedet en goarchae Breint. Ac gwedi eu dyvot hyt en agaws yr llu goahanu i varchogion en pedeir kat a heb annot kyrchu i elynion. Ac gwedi dechreu

¹ A gwedy adnabot y dewin. sef a erchis breint oy chwaer. kaffael fford os gallei y dyuot yn diaroybot or llys attaw hyt yn agaws y hen temhyl aoed gerllaw lle y gwnelhei llechu yn y haraws. Ac yna yd aeth breint ygyt ar toryf o reidusfyon hyt y lle yd oed y dewin yn eu ryoli. A phan rodes y

² A phan ydoed breint euclly. y chwaer ynteu gwedy bot troy y nos yn mynnu o pop yftroy kaffael fford y dyuot allan or llys ac eiffoes nis gallei bynny. kan y kyffraw ar braw aoed yn y

³ A gwedy dyuot yno dyuynnu attaw y brytanyeit aoruc breint. a dyvedut udunt y gyflauan a rywnaethei. yna kadarnhau y gaer honno awnaeth. a gorchymyn y holl wyrda yr ynys ym-

⁴ A gwedy mynet y choedyl honno yn byspys tros ynys prydein. sef aoruc peanda brenhin keint kynnulaw y llu

tyghetuen idaw fford y gyflauan. sef y gwant y dewin adan y vron. ac ar dyrn-aot honno y lladaod. Ac yn deiffyuyt baw y vagyl ymdeith awnaeth breint a mynet ymplith yr aghanogyon ereill hep nep yn y dybyaw. ac yn diannot kyrchu y lechua. B.

llys o achaws agheu y dewin. goffot goilwyr aoruc etwin ar y gaer. Ac yna pan atnabu breint hynny ymadael aoruc ar lle hono. a mynet parth a chaer exceftyr. B.

geitfaw y gado y dinaffoed ar keftyll. ac heuyt anvon kenhadeu hyt ar katwallaen y erchi idaw ymchelyt yn diannot a phorth ygan selyf brenhin llydaw y eu kanhorthwyaw. B.

meihaf a allei or saeflon a mynet hyt yg kaer exceftyr a goarchae y dinas a dechreu ymlad a breint yno. B.

Byanda vrenin Ysgottlent a dathod yn borth i Offric ai bobl oll a las. Ac yr y le ynte y dayth Ofwall yn vrenin a Chadwallon ai hamlidod ev o le i le. ac y foes Ofwallt o veon myr maen a vnathod Seferys amheraodr Ryfain rong Daifr a Brynaich. Ac y danvones Cadwallon Baynda ar ran vovav or llu y emlit ef. ai gylchyny a oruc Paynda ny lle a elvir maes nefaol. Sev a oruc Ofwallt drych: v delv y groc a dyvedyt vrth y gydmaithion dygwydon ar yn gliniau on lloyr cellys a gwedion duv holl gyfoethaoc yn rydhau ni y gan y tyoffoc croylon Paynda. cans duv a vyr mae caiffio rydhau yn cenedl ydym ni. a thrannoeth y cyrchod Ofwallt y elynion gan ymdiret y duv a gorrvt a oruc ai ordioes yn Vyrnwy ac yna y lladod Paynda Ofwallt vrenin. Ac vedy llad Ofwallt y dayth Ofvryt Aelwynn y

BRUT.G. AB ARTHUR.

emlad daly Peanda a llad llawer oy lu. Ac goedi nat oed ford arall idav egallei kafacl iechit gwrhau agonaeth i Katwallaon a rodi gvyflon. ac adav mynet ygyt ac ef i emlad ar Saeflon. a chadarnhau heny troy arvoll a gvyflon¹.

Ac goedi kafacl o Katwallaon e vudygoliaeth. galo agonaeth attav i wyrda a veflynt gvafcaredic. troy hir amfer. Ac en diannot kyrchu e gogled ar tor Edvyn. a dechreu anreithiaoc e goladoed². Ac goedi menegi heny i Edvyn ef a kynnullaod attav holl vrenhined e Saeflon. a hyt e maes a elvir Hedfeld en erbyn Katwallaon. a dechreu emlad ar Brytanieit. Ac en e lle ar dechreu er emlad e llas Edvyn ai holl pobyl haiach. ac Offrit i vab ygyt ac ef. a Gotbott brenin Orc. a dothod en porth idav. ar ran vovav or eu llu ygyt ac vynt³.

Ac goedi kafacl o Katwallaon e vudygoliaeth kerdet aoruc troy goladoed e Saeflon er kyn creulonet ac nat arbedei i neb. namyn en e lle e gvclhey Saefnes en veichiaoc. ai gledyf ed ellyngei i beichiogi yr llavr. Ac evelly nit arbedei nac i wr nac i wreic. nac i was nac i vab. kanys ef a vynnei en lloyr eilliaoc kenedyl e Saeflon or enys hon en hollaol. Ac vrth heny. pa rei byuac a gafei onadunt o

¹ Ac ual yd oed y saeflon euclly yn gwarchae breint. nachaf katwallaon a degmil o wyr aruaoc ygyt ac ef yn dyuot yn ganhorthvay o lydav. ac yn difkynnu yr tir oc eu llogheu. ac yn gyflym yn kyrchu parth ar gaer honno. A phan oed yn agavs yr lle rannu y varchogyon yn pedeir bydin aoruc. ac

² A gvedy kaffael y nudugolyaeth honno galo attav y holl wyra awnaeth katwallaon. y rei a vveflynt wafkared-

³ A phan gicleu etwin hynny kynnullaoc attav aoruc holl vrenhined y saeflon. a dyuot yn erbyn Katwallaon hyt y lle aelwir hetfeld. Ac yno eiffoes vedy

yn diannot kyrchu y elynyon. ac en kymhell ar ffo gan llad niuer maer onadunt a daly peanda. A phan welas y gwr honno nat oed fford idav gaffael rydyt gwrhau aoruc y katwallaon. gan rodi gvyflon ac adav mynet ygyt ac ef yn erbyn y saeflon. B.

igyon er talym o amfer. a mynet yn diannot y ryuelu ar etwin parth ar gogled. B.

dechreu y vroydyr y llas etwin ac holl lu baecach. Ac ygyt ac ef y dygydvas offryt y vab a gotbott brenhin orc. a daethei yn kanhorthvay idav. B.

vraet ynte yn vrenin yn y le. A chynyll sellt a oruc ai hanvon y Gadwallon achos ev oed oruchel vrenin ar gobl or ynys a gorhau a oruc Ofeyt idao ev. Ao yna y codes y dau nai vaibion y vraet y ryfely yn erbyn Ofeyt. Ac wedy na thyciod ydynt cymodi ac ef a onaehtant. ac at Baynda brenin y mars ydaeth Ofeyt y ervynait nerth ganto y ryfely ar Gadwallon. Ac y dyvat Paynda na lefaffai ev dorri ar brenin tra vai vyo oi erogaeth heb y genat. Ar fulgwyn rac tynneb daly y lys a oruc Cadwallon yn Llyndain a chebl o dywfflogion Cymry a

BRUT G. AB ARTHUR.

anghlywedigion poeneu i dyvethaei¹. Ac or dived brødyr vu idao ac Offric er hon a deuth goedi Edwyn. a hono a las ae deu neieint. er rei a deleint goledychu goedi ef. Ac goedi llad er rei heny. Offwallt a deuth en vrenin en Eicotlont. a heno hevyt Katwallaon goedi er rei ereill ar ryvelaod arnao ac ae ffoes o flat poy gilyd hyt e mur agonathoed Severos ameraodyr er rong Prydain ac Efcotlont. Ac goedi heny ef a envynaod Peanda ar ran voyaf or llu kanthao hyt e lle hono i emlad ac ef². Ac effef aoruc Offwallt hyt tra ydoed Peanda eni varchaey en e maes a eloir en Saefnec Hevefelt. ac en Gymraec e Maes Nevaol. nofseith derch-avael croes er argloyd eno ac erchi oy kytemdeithion ac oy kytvarchogion ac oy llaon llef dywedoyt. plygon en glinieu a goediøn er holl kyvoethaoc Duo byo hyt pan yn rydhao ni ygan sybero lu e Brytanieit. Ac ygan eu hyskymun teoyffaoe Peanda. kanyes ef a wyr mae iaøn edym ni tros en kenedyl en emlad. Ac vrth heny paob onadunt a gonaeth megys i herchis. Ac evelly pan deuth e dyd e kyrchaffant eu gelynyon a heroyd evyrllit eu ffyd brynt a kaofant e vudygoliaeth³. Ac goedi menegi heny i Katwallaon lldiao a gonaeth a chynnullao llu maor ar

¹ A goedy y vudugolyaeth honno kyrch troý vladoed y faeflon awnaeth kalwallaon gan y vath kreulonder hyt na adavei nep yn vyo, namyn lle goel-
hei wreic veichiaoc. ac gledyf yd ellygei

² Ac yn kerdet racdao evelly or dived brødyr a uu idao ac offryc. y gwr aod yn dywyffaoe ar ol etwin. a honno a las ygyt a deu nei idao. y rei a oedunt y lyoddraethu goedy ef. Yna y daeth offwallt yn vrenhin yn y gogled. ac yn erbyn honno y daeth katwallaon

³ A phan ydoed peanda yn gearchae offwallt yn y lle aeloir yn saefnec heuefelt. ac yn gymraec y maes nevaol. sef awnaeth offwallt yna derchauael croes yr argloyd. kan erchi ar y gyt-uarchogyon oc eu llaon llef dywedyt plygon an glinyeu a goedyon yr holl kyvoethaoc duo yn rydhau o deylao y

y beichogi hyt y llaor. ac evelly nyt arbettei na gwr na gwreic. na hen nac ieueinc. kan wneuthur kyffauian druenus o kenedyl y faeflon. kan aruaethu eu diua yn hollaol or ynys hon. B.

ac ae kymhellaod ar ffo o wlat poy gilyd hyt y mur a adeilaod seueros amheraodyr y rog lloegyrr ar alban. Ac yna anuon peanda aoruc ygyt a ran veyhaf or llu hyt yn y lle honno y ryuelu arnao. B.

brytanyeit dycal. ac ygan yr yskymun tywyffaoe peanda. kanyes ef a wyr an bot ni ar yr iaøn yn ymlad tros yn kenedyl. Ac yna paob awnaethant yn ol y orchymyn. a phan dorres y waor y dyd trannoeth kyrchu eu gelynyon aorugant. a throý evyrllit eu ffyd kaffael y uudugolyaeth. B.

Saeffon a doethant yho wrth goron Cadwallon namyn Ofoyt Aelwynn. Ac y gofyn Paynda paham na dathod Ofoyt yno. Am y vot yn glav heb y brenin. nagev os gwir heb y Paynda ev a danvones attai y gaiffio gennyv gyttuno ac ev y dial y vraet arnat ti. Ac am na chittunais ac ev anvon cenadau a oruc y Sermania y vahod y Saefon atto y dial y vraet arnat ti ac arnav innau ac yn aroyd ar hyny ev a deholes y dau nai y maes or ynys ac ev a gaiffiod vy nghittundeb i yn dervyn di ac am hyny y mae ev yn torri hedvch ynys Brydain. A dyrro di argloyd genat y mi y lad ev neu ydeol ymaes or ynys. Ac yna ydaeth Cadwallon yny gynghor. Ac y dyvat Mredyd vrenin Dyfet wrth y brenin. nidlit ti baidio ar darpar cyntav nit amgen no dehol cobl or Saefon or ynys hon. Ac am hyny

BRUT G. AB ARTHUR.

erlit Offwallt a broydrav ac ef. en lle a elwir Bwrne i kyrchos Peanda ac i lladaod¹.

Ac goedi llad Offwallt a llaver o vilioed oy wyr ygyt ac ef Offwy aelwyn i vravt a deuth en vrenin en i le. a hono ar rodes llaver o eur ac ariant i Katwallaon. Ac a gavas tangnheved yganthao. a gorhau idav hevyt². Ac ni bu un gohir hoynt a gyvodaflant en i erbyn. Alffryt i vab ehun ac Oydwallt i ney vab i vraet. Ac goedi na ellynt fevyll en i erbyn hoynt a soaflant hyt at Peanda i geiffio nerth yganthao i orescyn kyvoeth Offwy aelwyn³. Ac wrth na lavaffei Peanda tori e tangneved ar rygonathod Katwallaon troy teyrnas enys Prydein ef a annodes heny hyt pan keiffiei kanhiat Katwallaon. ac yr ryvelu arnav ac i rodi kat ar vases idav. Ac wrth heny treigylveith pan edoed Katwallaon e fulgovyn en Llundain en daly llys ac en goiscav coron e deyrnas am i pen. A holl tyvysflogion e Saeffon ygyt ac ef eithyr Offwy aelwyn ehun. ac ygyt a henny holl tyvysflogion e Brytanieit. Peanda a deuth ar e brenin a govyn idav. pa achavs na dothod Offwy aelwyn ehunan yr llys annot un tyvysfave or Saefon. Ac goedy dywedoyt or brenin idav. emae o achavs i vot en glaf. Peanda a dywaot orthav. nit er hyny argloyd ep ef. namyn i kennadeu a envynaod hyt en Germania en ol e Saefon i dial Offwallt i vraet arnav ni mi a thi. Ac ygyt a heny Peanda a dywaot ry tori y honav ef ehunan tangnheved e deyrnas pan dyholeys Aelfrit i vab ac Oytwalt i nei vab i vraet o teyrnas Nordhanhwmr. Ac wrth heny ef a

¹ A goedi clybot hynny o gatwallaon blyghau aoruc a chynnullao llu maver er cyrchu offwallt. ac yna ymlad ac ef

aoruc peanda yny lle aelwir borne ac y llas. B.

² A goedy llad ofwallt ar ran voyhaf oc y lu ofwi aelwyn y vravt a uu yn goledychu ar y ol ef. A honno a gauas

tagnoued gan katwallaon troy vrhau idav. a thalu amylder o eur ac ariant. B.

³ Ac yna yn diannot alflut mab y ofoi ac odwalt y nei vab braot a gyvodaflant yn y erbyn. a chan ny dy-

grynnoes. udunt hynny oynt a soaflant ar peanda ac erchi kaffael porth ganthav y orescyn kyuoeth ofoi aelwyn. B.

dyro genat y Baynda vynet i ymlad ac Ofeyt megis y llado pob un o nadynt y gilyd. achos na dily anfydlaon gado fyd ortho. ac velly y distryeir hoynt o gebl¹. Ac yna y rodes Cadeallon genat y Baynda ryfely ar Ofeyt. Ac y helaed Paynda ev troy hymyr a dechrau llad a llosgi y gyfoeth ev. Ac y cynigiod Ofeyt rawnsom maor o da y Baynda er cael y hedoch. Ac nis cymerai ynte namyn ryfely arno. Ac y rodes ar Duo dervynu ryingtynt. Ac yn y vruydr gyntav y llas Paynda. Ac yna y rodes Cadeallon y yrenhiniaeth ev y Wlvryt ap Paynda. Ac yr aeth hono y ryfely ar Edbart tyofoc y Mars. Ac ny dioet y

BRUT. G. AB. ARTHUR.

erchis yr brenin kanhiat oy lad neu enteu i dyhol or deyrnas en hollaol¹. Ac orth heny goedi medyliaev or brenin llafer englylch heny ef a erchis oy kyghorwyr medyliaev pa beth a kynghorunt am heny. Ac val etoedynt evelly paeb en menegi i kynghor. Maredyd brenin Dyvet emplith paeb a dywaot. Argloyd vrenin ep ef. kany. buaffei arvaeth kenhyt ti gorthlad holl kenedyl e Saefon o enys Prydein. pa achav oethon e gedi titheu hoynteu i vuchedockau en tangnevedus en ein plith ninheu. Ac orth heny argloyd kanhiatta udunt ebuncin ryvelu er rydunt megys ac advyd e distryvier hoynt o gyvneoit servaeu i kanthunt ebuncin. kany nit iavn kado ffyd orth e nep a vo bradwr en vastat. kany er pan deuthant e Saefon en gyntaf yr enys hon en vastat e maent en bredychu en kenedyl ni. Ac orth heny delei ti kado dy ffyd orthunt hoy. kanhiatta i Peanda kyvodi erbyn Ofey aelwyn. megys e darfo or tervysc hono, er neill onadynt ac llad ae enteu i dyhol or enys hon². Ac orth heny Katwallaon a kanhiadaod i Peanda ryvelu ac Ofey aelwyn. Ac odyne Peanda a kynnullas llu maor. ac a aeth troy Homyr ar tor Ofey aelwyn. a dechren anreithiaev e goladoed a ryvelu

¹ A chan nat allei peanda torri y tagnoued awnaethei katwallaon tros y goladoed annot hynny aoruc hyt pan kaffei kanhiat gan katwallaon y vroydrau arnaw. Ac yna tra ydoed katwallaon yn daly llys ar vylyeu y fulgoyn yn llundein. ac yn goiscao coron y deyrnas. sef yd oed yno holl tywyssogyon y faefon eithyr offwi aelwyn yn unic. yggt a holl tywyssogyon y brytanyeit heuyt. Ac yna y daeth peanda ar katwallaon y ouyn py achav na dathoed

² Ac yna goedy gale o gatwallaon y kyghorwyr attaw. a medyliaev peth awnelhit am hynny. ym plith hynny y rodes maredud vrenhin dyuet y kyghor hon. Argloyd heb ef. kany holl genedyl faefon a derpereisti eu dehol yn lleyr or ynys hon. pa achav na thrigist

ofwi yr llys. ar holl tywyssogyon wedy dyuot namyn ef chun. A chatwallaon a dywaot mae claf oed. Nac ef argloyd heb ef nyt or achav honno na doeth. namyn anuon kenhadeu awnaeth hyt yn germania yscymun y waod faefon attaw y geisaw dial y vrat arnafi. athi. ac yggt a hynny heb ef y mae yn torri tagneued ynys prydein. gan dihol y deu nyeint alldut. ac odwalt. Ac erchi canhat awnaeth peanda oe lad noe diho o teruynau ynys prydein. B. titheu ar y medol honno kany ny dyl-yit kado ffyd orth y neb nys catwo. Ac orth hynny dyro canha y peanda y ryvelu ac oynt. ac attuyd ef a lad pop rei o nadunt y gilyd. yr faefon. ac y uelly y dilbehir or ynys hon. B.

cymodi a oruc Cadoallon². Ac velly y by Gadevallon yn goledychu ynys Brydain ac yn benadyr Cymry a Lloegr vyth mlyned a daygain yn y fyrthiod ev meon haint a chlewyd ar pymthegvet dyd o vis ragvyr y by varv ev ac y hiraod y Cymry y gorf ev ac iraidiau gwrthvaor ac ai roefant ev mewn delv o lattwn a vnaethboyt trwy gyvrainwaith anifgedic ac a roefant y delv hono ar varch o lattva ych ben porth Llyndain i rythro ar y Saefon. Ac yn y porth hono y gonaethboyt egloys ai chysegry hi yn enw Duw a Marthin ac yno y cenit yfferennau rac enait Cadoallon y gor a droganod Merdin yn varchaoc cfydaol³.

BRUT G. AB ARTHUR.

arnav¹. Ac or diwed rac aghen Offoy aelwyn a edevis breninolion rodion o eur ac ariant mwy noc a ellir i credu yr peidiau a ryvelu ar i gyvoeth. ac emchveloyt adref. Ac goedi na mynney dim yganthav e brenin hono a fyllaod ar kanhorthoy duv. a chet bei llei eirif i lu noc un Peanda. ef a rodes vroydyr idav ker llav avon Wynned neu Wynnet. Ac goedi llad Peanda Katwallavn ar rodes i Wlfret i kyvoeth. A hono a kymerth Ebba ac Etbert i ryvelu en erbyn Offwyd. ac or diwed o arch Katwallavn hoynt a tangnhevedafant².

Ac goedi elenvi vyth mlyned a deu ugeint. Katwallavn e bonhedicaf ar kyvoethocaf brenin e Brytanieit en treuliedic o heneint. pythevnos goedi kalan gaiav et aeth or byt hon. ae gorf a iroyt ac iredeu goerthvaor. ac a dodet em meon delv o evyd agonathoydyt ar vesur i veint chun. Ar delv hono a dodet ar delv march o evyd anryved i degvch en arvaoc. a hono a offodet ar porth o gorllewyn en Llundain en aroyd er raddvdededig vudygoliaeth uochot. ac yr aruthred yr Saefon. Ac adanao et adeilafant egloys en er hon e kenix eferenneu rac i eneit ef ac encidieu kristonogion e byt en hollaol. a hono vu e tevyfave crydaol³.

¹ Ac ar hynny y rodes katwallavn ganhyat y peanda ryuelu ar ofwi. A gvedy kynnullav llu maor. kychwyn a

² A chynnic aoruc ofwi lawer o rodyon o eur ac aryant y peanda yr peidau ae ryuelu. A gvedy na mynnei peanda dim ganthav. Sef awnaeth kynnogni duv ac ef. A chyn bei llei y niuer noc un peanda y rodi kat ar vaes idav ar lan yr auon a elwit guniued. Ac y llas peanda ar y deguet

³ Ac vyth mlyned a deugeint gwedy goruot katwallavn y bu yn goledychu. Ac ym pen yr vyth mlyned ar deugeint yd aeth or byt hon y pymthecvet dyd o vis tachwed. ae gorff a gymyrth y

oruc peanda trwy humyr ar torr ofwi. A ryuelu yn wychyr a oruc arnav gan anreithav y wlat. B.

arugeint o tywyfogyon y saefon: a ryuchan oll. A gvedy llad peanda y rodes katwallavn y kyvoeth y ulfrit y vab. Ac y kymyrth ulfrit tywyfogyon mers y ryuelu yn erbyn ofwi. Ac eiffoes or diwed y kymodi awnaeth katwallavn udunt. B.

brytanyeit ac ae hiraefant ac ireideu gwyrrthvaor. Ac y dodafant y myon delv edyf gwedy dineu ar y lun chun. o enryued geluydyt. Ac y goffodafant y delv ar varch uch pen y porth tu ar gorllewein

Ac ni ol ynte y dayth Cydoaladr vendigait y vab yn vrenin. Oet Crist yna ¹. Ac yna y by Gydoaladr yn dangnefedys yn cynal coron y dyrnas ai llywodraeth un vloydin ar dec ac yna y clefydod Cydoaladr o hir nychdot. Ac i tyfod tervysc rŏng y Cymry y hunain. cans mam Gydoaladr oed chwaer un dat a faynda ai mam hithau oed vraic vonhedic o dyledogion Erging ac Ewas cans pan gymodes Cadwallon a Faynda y cymer ef y vraic hono yn briot yr hon oed vam Gydoaladr ². Ac yn y tervys hyn y dayth mall a neŏyn ar y Bryttaniait yn dial gan duŏ am y pechodau megis na chefit dros vneb ynys Brydain un tamait bara namyn cic

BRUT G. AB ARTHUR.

Ac gvodi marŏ Katwallaŏn. Katwaladyr vendigeit i vab a kymyrth llywodraeth e deyrnas. er hon a elvis Beda Chitwalt. ac e bu en gvledychu deudengmlyned en freythlaŏn dangnevedus en kynnal coron a llywodraeth. Ac ena clevychu aoruc Katwaladyr o nychdŏt hir. Ac ennynu tervysc awnaeth ena erhŏng e Brytanicit chunein ¹. Mam Katwaladyr vendigeit oed chwaer un dat i Beanda. Ai mam hitheu oed vraic vonedic o dyledogion Erging ac Ewas. Affan gymodes Katwallaŏn a Pheanda i kymyrth Katwallaŏn e wreic hono. ac ena i ganet Katwaladyr vendigeit en vab i hono ².

Ac ena gyt a bot tervysc er rŏng e Brytanicit e doeth arnadunt neŏyn oc eu llad. a heny en dial ygan Duŏ am eu pechodeu. ac eu fyberŏyt. dros vneb enys Prydein. hyt na chefit dros vneb er enys un tameit boyt namyn a gefit o gic hely o vyfveileit ymeŏn difeith. a hyt nat oed or rei byŏ aallei cladu er rei meirŏ. Ac a allŏs onadunt vynet i eladoed e byt hŏynt a aethant dan gvynvan a drycyrverth a dyvedyt vrth duŏ ti an rodift ni mal deveit en vvyt i vleidieu. ac an gvafcereift emplith kenedloed ereill. Ac ena e peris Katwaladyr ehun kyweiriaŏ llynges idŏ a mynet i Lydav. a chŏynvan val hyn. Gŏac ni bechaduricit rac amlet an pechodeu yrei e kodaffam ni Ieffn Grist onadunt en ormod tra ettoedym en kafaŏl eŏpeit oy benydiaŏ ac emŏneithur a duŏ. Ac am heny e mae Duŏ en dial arnam ni an pechoden ac en an dihol o an gvŏr dyliet. Ac ni allŏs an gvyr Ruvein na nŏp kenedyl or byt en gvafcaru ni val hyn. Ac am heny emchŏelet er Eŏcotieit ar tŏyllwyr bratwyr eŏcymun Saeŏŏn i enys Prydein. kanyŏ ydiŏ en difeith oy phobyl dyledave a chŏfaent hŏy nat hŏyntŏ ac an deholies

gorllewein yn llundein yr aruthyr yr faŏŏn. Ac ydanaŏ y gnaethpŏyt egloys o enŏ ŏeint marthin. ac eŏŏeireit yganu

¹ A gvedy daruot hynny y kymyrth katwalaŏdyr vendigeit y vab ynteu

² Mam katwalaŏdyr ynteu a oed chwaer untat a pheanda. ac mam hitheu oed wreic vonhedic o dyledogyŏn

yndi rac y eneit. Ar gvŏr honno a vu y marchaveŏ evydaŏl ar dŏreŏgan myrdyn. B.

lewodraeth y teyrnas y laŏ. B.

ergig ac ewas. A honno a gymyrth katwallaŏn yn wreic idŏ gvedy y gymot a pheanda. B.

bely ac ni allai yr hai byo gladdy yr hai mairo rac neŷyn ar hai a ellynt vyned i ynysfoedd eraill hoy aynt gan ddyvedyd goir dduo ti an rod-daift ni yma yn vwyd blaiddau megis defaid ac yna y peris Cadwaladr barattoi llynges iddau y hun y vyned ty a Llydaw gan ddyvedyd goai ni y pechadyriaid rac amled yn pechodau drwy yr hai y codassam ni dduo cans ni a gawssam oed y baidiao ac ym vnaythyr a duw ac nis gwnaethom ac am hyny y mae Duw yn dehol ninnau on goir ddlyed canu alloys na gwyr Ryfain na neb yn goaf-garu ni val hynn namyn dno y hun¹. Ac yna yddaeth Cydevaladr dan oyloty ac att Alan vrenin Llydaw a llawen vyr brenin vnho². ac ni adewid yn ynys

BRUT G. AB ARTHUR.

ni o enys Prydein namyn Duw ehun¹. Ena e doeth Katwaladyr hyt en Llydaw ar Alan vrenin. a nei oed hono i Selyf vrenin. Ai arvoll aoruc Alan i Gatwaladyr en llawen, val e dylcei vrenin i arvoll². Ac nit edevit ena en enys Prydein erwng ball a neŷyn namyn a allos kyrchu difeith vynydoed ac emporth o hely. Ac unvlyned ar dec e paraos e vall hono en enys Prydein. ar hyn a dyengis or Saeson a

¹ A goedy llywao o katwalaodyr y teyrnas troŷ yspeit deudec mlyned yn oraol troŷ hedoch. yna y cleuŷchoys o rŷo nychtaot. Ac or achaw honno kyuodi teruŷc y rog y brytanyeit ehunein. ar wlat ffroythlaon a diftrywyŷŷant oc eu hŷcymun teruŷc. ac ygyt a hynny heuyt rŷo direidi arall adoeth arnadunt ydial o duw arnadunt eu psychodeu. Ac ŷef oed hynny diruaw newyn a thymheityl a marwolyaeth ym pop gwlat dros cyneb ynys prydein yn gyffredin hyt na cheffit na boyt na diaot namyn ychydic y neb a allei hely yny diff-eithoch. ar varwolyaeth aod kymeint ac na allei y rei bu gladu y rei meir. Ac orŷh hynny ŷef awneynt mynet y wladoed ereill or byt yny cylch. Ac adaw eu gwlat eu hun yn diffeith gan oylouein yny wed hon. Argloyd holl gyuoethawc nef a dayar ti an rodeift ni megys deugit yn vvyt bleideu. ac an

gawcereift ym plith alltudyon. Ac yn y kyweiryŷs katwalaodyr ehun lyghes. Ac y kychwynnŷs parth a llydaw gan achwanegu y rŷo goynuan hon. Gwaen ni pechaduryeit am an pechodeu. troŷ y rei y codassam duw. kany ny chymarassam penyt tra yttoedem yn kafel yspeit y penydyaw. orŷh hynny hedio y mae duw yn dial arnam ninheu hynny. ac yn dyrru oc an ganedic dayar. kany ny alloys un genedyl or byt an dyrru. tra yttoed duw ygyt a ni. ac orŷh na alloys neb an dihol. y mae ynteu ehun yn dihol ni o tref an tat o achaw an pechodeu. Ac orŷh hynny ymchweleth wyr rufein. ymchrelynt yr yscotteit ar ffichteit. ymchoelent y bratwyr toyllwyr yŷcymun ŷaefŷon. llyma ynys prydein yn difeith uduntŷ. Goedy y difeithaw a var duw. yr hon ny allafant ŷy oc eu holl gedernyt y difeithaw. B.

² A chan y rŷo goynuan honno y doeth katwalaodyr vendigeit a hynny o gynnullaitva ygyt ac ef hyt yn llydaw. A chyrchu awnaethant hyt ar alan

brenhin llydaw: nei oed honno y ŷelyf. Ac ynteu ac herbynŷs ef yn anrededus. mal yd oed deilog aruoll brenhin. B.

Brydain rong nectyn a ball ond yr hai athoedd yr diffaith y gaisio bys ar gic hely ac un vloyddyn ar dec y parhaos y vall hono yn ynys Brydain. Ac yna goeddillion y Saeflon a danvones hyd yn Sermania y vanegi vod ynys Brydain yn vac ac erchi yddynt y chymryt hi yn rad ydynt y hun ¹. Sev a oruc y bobl hyny cynyll anvad rifedi o wyr a gwraged a dyfot yr gogledd yr tir a chyfaneddy y geladoed o Lychlyn hyd ynghernio achos nat oed o Vryttaniait ai llyddiai ac o hyny allan y colles y Bryttaniait y llywodraeth ar ynys Brydain². Ac ymben ysbaid goedy hyny y herchis Gydeoladr nerth y Alan vrenin Llydæ y dyfod y, orefsgyn ynys Brydain ar y peganiaid Saeflon oed vedy y goresgyn. Ac yna y dayth angel att Gydeoladr ac a erchis ido nad elai y ynys Brydain canu myhnai Duo vod y Bryttaniaid yao yny delai yr amfer a droganoed Merdin Emrys gair bron Gortheyrn ac y herchis yr angel y Gydeoladr vynes y Ryfain y benydio y

BRUT G. AB ARTHUR.

anvonassant kennadeu hyt en Germania ar eu kenedyl i venegi udunt bot enys Prydein en vac o bop ryo genedyl. Ac erchi udynt dyvot oy chyvanedu ai chymryt en segur¹. Affan gycleu er escymunedigion bobyl hono heny. en diannot emgynullao aorugant o wyr a gwraged anvat niver a dyvot yr gogledd yr tir. a dechreu kyvanedu e wlat or Alban hyt eg Kernyo. kan nyt oed nep ac eu lludiei or Bryteinieit. Ac o heny allan e colles e Brytanieit eu llywodraeth ar er enys hon².

Ac am ben esfeit goedi heny ed erchis Katwaladys i Alan vrenin Llydæ porth i dyvot i orefcyn enys Prydein. i ar e paganieit escymun aod endi. Ac ena i doeth llef ygan angel o nef ar Gatoladys i orchymyn idao peidiau a dyvot i enys Prydein kanny vynnei Duo wledychu or Brytanieit eni delei er amfer a darogan-aed Merdyn rac bron Uther Bendragon a rac bron Arthur. Ac ena ed erchis er

¹ Ac yna yd edewit ynys prydein yn diffieith oe phriast kiastwtwyr eithyr echydic a diaghyssei y diffieithoch kymry troy ymborth ar hely ar dechreu y uall newyn honno. Ac aruthyr y uall honno ar y brytanyeit ar saeflon troy ysfeit un vloydyn ardec. Ar

² A phan gicleu y saeflon hynny yngynullao awnaethant lluosfogreyd ac amyllder o niner goyr a goraged. a dyvot yr gogledd yr tir. A dechreu kyvanhedu y geladoed diffieit awnaethant or alban hyt yg kernyo. kanyt oed

ydiagassei or saeflon eissioes a anuonassant ar eu kenedyl hyt yn germania y venegi udunt bot ynys prydein yn diffieith heb neb yn y chyuanbedu oe phriodoryon. A manegi udunt bot yn baod y chyuanhedu ac goresgyn. B.

neb ae lludyei nac ae goarauunei udunt. Ac or amfer honno allan y colles y brytanyeit llywodraeth ynys prydein. ac y dechreuis y saeflon y chyuanhedu ac goledychu. B.

gert ac ev a gytrifoyd yno ymlith yr hai goynvydedic ac y dywad yr angel ortho mae droŷ y obroyau ev ai vaithredoed da y caif y Cymry llyoddraeth ynys Brydain yr ailwaith pan vai gyflawn yr amſer tynghedvennaol gan dŵs ac ni byd hyny heb yr angel yny del dy efgyrn di o Ryfain i ynys Brydain a hyny a geffir pan dangoffer efgyrn y ſaint oll a gydioyd gynt yn Ryfain rac ofn y Sarffiniait a fan gaſer hyny y caŷf y Cymry y mediant ai harglwydiaeth o goŷl ar ynys Brydain¹. Ac yna y dayth Cydevaladr at Alan vrenin Llydaw a manegi idaw pob peth. ac yna y cymwerth Alan holl lyfrau Merddin Emrys a chanyau Sibli y edrych oeddynt a gairiau yr angel. a fan gafas yn cyrd da vy ganto ac annoc y Gydevalad vyned y Ryfain a oruc ev. Ac yna Cydevalad a danvones Ivor y vab ac Ynyr y nai y gairſſe cadw ynys Brydain o iawn a dlyed cyflawn rac diſlannu

BRUT G. AB ARTHUR.

angel i Gatvaladyr mynet i Ruvein ar Sergius pap. Ac gvedi e kymerai eno i benyt ef a rivit eno erhong er rei goynvydedic. Ac ena y dŵaot er angel enae droŷ evyrllit i fyd ef e kaſei e Brytanieit eu llyoddraeth ar enys Prydein. pan darſei idaw ef elenoi er amſer tyngetvenaol. Ac ni byd kynt heny no fan gaſoynt eſcyrn Katvaladyr o Ruvein i eu doyn i enys Prydein. A hono a gefir or dived pan dangoffer efgyrn e ſeint ereill a gudioyt rac ovyn e paganieit. eu hen deilyctaot a mediant enys Prydein¹. Afan darvu yr angel tervynu ar er emadraod hono e doeth Catvaladyr hyt ar Alan vrenin Llydaw. a dywedut idaw a dywedafei er angel orthaw. Ac ena e kymyrth Alan vrenin. holl lyvreu darogan Merdyn Emrys. a darogan er eryr a brofeydaod egkaer Septon. ac o gathleu Sibilla. a dechreu ac edrych heny oll o daroganeu aoruc i geiſſiaŷ goybot a oed wir a dŵaot er angel. Afan veles Alan e daroganeu oll en un ac emadraod er angel. et annoges i Gatvaladyr vynet i Ruvein. Ac anvon Ivor i vab ac Ynyr

¹ Ac yna ym pen yſpeit goedy ym-gadarnhan or yſcymun pobyl honno yn ynys prydein yd archod katwalaodyr ganhortŷ ygan alan vrenhin llydaw y dyuot. y oreſcyn yr ynys iarnadunt tracheuyn. Ac yna y daeth llef ygan agel or nef at gatwalaodyr y orchymyn nat elhei ynteu y ynys prydein kan na mynhei dŵs yr brytanyeit gaffel y llyoddraeth hyt na chyflaonyt yr amſer a daroganaod merdyn. Yna y peris yr

agel i gatwalaodyr mynet y ruſein ar ſergios. ac yna y gymeryt penyt mal y kaſſei y riuaŷ ymplith y goynvydedigyon ſeint. a troŷ euyrllit y ffyd ef y delhei llyoddraeth ynys prydein tracheuyn yr brytanyeit. goedy idaw ef eilenvi yr amſer tyghetvenaol. a chaſel doyn y eſcyrn ef o ruſein y enys prydein. pan geffir dangas ereill eſcyrn y ſeint. y rei a gudyedut rac ouyn y paganyeit yſcymun. B.

cenodl Gymry¹. Ac yna y gorthodes Cyðwaladr bob ryo beth bydael o gariad duw ac yr aeth yr Ryfain ac y cymerth y benyd. Ar ddydddegred dyd o vis Bagvyr y by varv ac yr aeth yn enait yr nefod yr vythved vløyddyn a ffeðvar ygain a chvechant vedy geni Crist. Ac yna cynyll llu maer a oruc Ifor ap Cyðwaladr ac Ynyr y nai a dyfod i ynys Brydain a ryfely ar y Saeſſon vyth mlyned ar hygain ac ni thyciod ydynt cans y dymefl hono oed vedy llad y Cymry tryain hyd na ellynt orthladd yr eſtron genodl oddiorthynt. Ac o hyny

BRUT G. AB ARTHUR.

nei i enys Prydein i geiffiav i chynnal o waet ac o wir dyliet. rac mynet goelydon ar e Brytanieit¹.

Ac ena et emorthodes Catwaladyr vendigeit afob kyvryv beth bydael. a heny o gariat Duw. Ac ena et aeth i Ruvein hyt ar Sergius bap ac e kadarnaavd Sergius ef emplith e ſeint gleinnion. Ac ena en e lle i clevychaod o orthrom heint. Ac en e deudecuet dyd o vis mei e bu varv. ac et aeth i encit i nef en er vythvet vløyddyn afedvar ugeint a ſeithgant goedi geni Mab Duw or argløydes Veir².

Ac ena kynnullav aoruc Ivor vap Katwaladyr ac Ynyr i nei a allafant vøraf o wyr a llongeu a dyvot aorugant i enys Prydein a ryvelu en greulaon dyval ar er eſcymunedic kenedyl Saeſon divedyd vyth mlyned a thrugeint. ac ni dygrynnoes udynt heny canyt adaſei e vall a neyn hevut dim haiach en vye or Brytanieit. Ac ni eløyt cynt en Brytanieit o heny allan namyn en Gymry. Ac o heny allan e gonaethant e Saeſon en diveriaoc kynnal tangeved ai kado erhynghunt ehun. a dicyll e tired. ac adeilat e dinafoed ar keſtyll. ac evelly e boriasant argløydiaeth e Brytanieit iarnadynt. Ac vønt ehuncin en medu holl Loegyr adan Deſſtan aod deøſavoc arnadunt. e gwr kyntaf or Saeſon a viſcø

¹ Yna y daeth katwalaodyr at alan vrenhin llydav a manegi idav y geireu adyvedafſei yr agel orthav. A phan glyves alan hynny. ſef y kymyrth ef llyfreu daroganeu myrdyn. a daroganeu yr eryr o gaer ſepton. a chanyadeu ſibli. a cheilav y daroganeu hynny oll aoruc er kaſſel goybot a oedunt yn un

² Ac yna yd aeth katwalaodyr y ruſein. ac o karyat duv ef a ymorthodes a phob peth bydael. A ſergioſ bap ac kadarnhaes ef ym plith y ſeinteu gleinnion. yna y cleuychaod katwalaodyr o

ar geireu adyvedafſei yr agel. yna y geeles alan bot y ſavl daroganeu hynny ac ymadrodyon yr agel yggt yn wir. ſef yr annoges ynteu i gatwalaodyr y ruſein. Ac anuon iuor y vab ac ynyr y nei aoruc alan y ynys prydein y geiffav y chynhal ar y hen deilygtaot o waet a gwir dyliet y brytanyeit. B.

orthrom heint. ac y bu varv yn y deudecuet dyd o uci yn yr vythuet vløyddyn a phedvar ugeint a ſeith kant goedy geni ieſſu grift or argløydes veir. —*Mac y diwedd ar goll.* B.

allan ni cleid hwynt yn Vryttaniait namyn yn Gymry. Ac o hyny allan y gonaeth y Saeflon yn gall cadw cittundeb ryngtnt y hun ac adailiad diaceffyd a cheffyll ac velly y boraffant argloydiaeth y Bryttaniait odiorthynt ac vynt y hun yn medy ar holl Loegr dan Edelstan y gwr cyntav or Saeflon a visgod goron y dynas. Ac o hyny allan y colles priavd genedl yr ynys y henv ac ni allaffant y gael o hyny allan ond yn caftad diodev caethioed y Saeflon arnynt aithr tywyffogion a vy ar Gymry bob ailwers.

BRUT G. AB ARTHUR.

coron e deyrnas. Ac o heny allan e colles Cymry eu breint ac eu dyliet ac e bu dir udynt godef e Saeflon en benaf arnadunt¹.

"AMADRAWD E GWR A ESCRIVENWS UN OR LLYVREU CROEN MEWN LLAW DEC BERFAITH."—*Meddai ysgrivenydd y llyvyr A.*

Ar tywyffogion a vuant ar Gymry vedi heny pob eilwers. a orchmynneis i Carad-aoc o Lan Garban². vyg kyt oefwr i oed honw. Ac idaw ef ed edewis i deynydd i esgrivenu e llyvyr honw. o heny allan e brenhinoed Saeflon er rei a deethant ol yn ol a orchmynes inheu i Wilym o Walmesbury ac i Henri o Hendendelon. ac yr rei heny i gorchmynws inheu esgrivenu e brenhinoed Saeflon a ffeidiau ar Kymry. kanyt idw ganthunt hoy e llyvyr Kymraec honw er hon a emchweles

¹ Yr byn a ganlyn, tan y nod yma yw diweddiad llyvyr GEOFFREY o VYNWY o Vrut y Brenmodd, yr bwn fydd yn ngbadu dan arwydd—Cleopatra B. V. yn y British Museum yn Llundain.—A phan aeth catwaladyr y ruvein o lydaw: y doeth Inor vab alan ac ynyr ynei allynges ganthunt byt yn ynys brydein y ryvelu ar saeflon: ac ny dygrynhoes ydunt dim. Canyt adauffeil ball a newyn dim haecach or brutanyeit yn vew: ar rei hynny ar daroed ev dehol yran kamber or ynys. Ac ny elwynt wynt yn vryttannyeit yna: namyn yn gymre. Ac o hynny allan y goruc y saeflon yn diveryauc: kynnal tagneued ryngthunt ev hvneyn. A diwyll ytir-oed goreu: ac adeiliat kestill. achaeroed. adineffyd. Ac val hynny y byriallant

² Oed Crist pan fu farw Caradoc 1136. Mac er hynny hyd heddyw

medyant y bruttannyeit iarnadunt: ac o hynny allann y colles y kymry ev breint. ac y bu dir ydunt godef saeflon yn bennaf arnadunt. Ar tywyffogion auuant ar gymre gwedy hynny pob eilwers: aorchmynneis ynnev y garadauc o lan garban. vyg kyt oefwr y oed honnw. Ac ydaw ef yd edeweis y defnydd y ysgrivennw † brenhined y saeflon o hynn allan: affeidyaw or kymre. Canyt ydiw ganthunt y llyvyr kymraec yr hwun a ymchweylws Gwalter arch-diagon ryt ychen o ladyn yng kymraec. Ac ef ay traethws yn wir ac yn gwbyl o herwyd ystoria y racywededigion kymre. A hynny oll adatyimchweileis ynnev o gymraec yn lladyn. Ac velly yteruyna ystorea brutus.—*Wedy byn y canlyn Brut y Saeflon yn yr un llyvyr.*

457 o fwyddau. Geiriau ar ymyl y y llyvyr. A.

† Mae gwall yma.

Myfi Gwallter Archiagon Rydychen a droes y llyfr honn o Gymraec yn Lladin. Ac yn vy henaint y troes i ef yr ailwaith o ladin ynghymraec.

BRUT G. AB. ARTHUR.

Gwallter archdiaon Ryt Ychen o Ladin eg Kymraec. ac ef ae traethos en wir ac en gobyf o iftoria e rac dyvededigion Gymry. a henny oll a datemchweleis inheu o Gymraec en Lladin. ac evelly e tervyna iftoria Brut i.

TERVYN BRUT Y BRENINODD.

“Ac evelly e tervyna vyingwaith inheu am ddrwc ysgrivenu hyn yma; er hwn a gesgleis allan o amravailion llyvreu: o achaws nad oedd un llyvyr yn berfaith heb lawer ar goll ynddo, etwa myfi a gevais e cwbyl ymewn pyp o llyvreu hen, deu o honynt o parchment wedi ysgrivenu es agos i 500 o vlynnyddoedd wrth dyf; a thri creill o hen gopïcu. Y neb a'u hyfgriveno nefav govalled am iawn ysgrivcnyddiaeth: mwy oedd vy ngoval i am y matter.”—*Geiriau ysgrivenydd y llyvyr A.*

Gwybydded y Darllenydd nadoes buys ar yr enwau a ddoded ar y ddau vrud uchod, fel BRUT TYSILIO a BRUT G. AB ARTHUR, eithyr er gwahaniaeth rhyngddynt.

BRUT Y TYWYSOGION.

PETWAR ugeint mlyned a whechant oed oet Crist pan vu y varbolyaeth uaf drôy holl ynys Prydein. Ac o dechreu byt hyt yna yd oed blwydyn eifeu petwar ugeint mlyned ac wyth cant a phum mil. Ac yn y vlôydyn honno y bu varô Kadwaladr uendigeit uab Kadwaladr uab Catuan brenhin y Brytanyeit yn Rufein y deudecuet dyd o Vei megys y proffôydassei Vyrddin kyn no hynny ōrth Wrtheyrn Gôrthenau. Ac o hynny allan y colles y Brytanyeit goron y teyrnas, ac yd ennillaôd y Saefon hi. Ac yn ol Kadwaladr y gôledychaôd luor uab Alan vrenhin Llydaô. yr honn a elwir Brytaen uechan. Ac nyt megys brenhin namyn megys pennaeth neu tywyflaôc. A hōnnô a gynhellis llywodraeth ar y Brytanyeit ôyth mlyned a deugeint. ac yna y bu uarô. Ac yn y ol ynteu y gôledychaôd Rodri maelôynaôc. Ac yn oes hōnnô y bu uarôlyaeth yn Iêrdon. Ac ynay crynaôd y dayar yn Llydaô. Ac yna y bu y gôlaô gwaet yn ynys Prydein. ac Iwerdon. Deg mlyned a phedwar ugeint a whechant oed oet Crist yna. ac yna yd ymchoelaôd y llaeth ar emenyn yn waet. Ar lleuat a ymchoelaôd yn waetaôl liô. Seith cant mlyned oed oet Crist pan vu uarô Elffrytt brenhin y Saefon. Deg mlyned a feithgant oed oet Crist pan vu uarô Pipin vōyaf brenhin Ffreinc. Ac yna kyn oleuet oed y nos ar dyd. Ac yna y bu uarô Osbric brenhin y Saefon. ac y kyssgrwyt eglōys lan Vihagel. Vgein mlyned a feith cant oed oet Crist pan vu yr haf teflaôc. Ac yna y bu uarô Beli uab Elfin ac y bu vrôydyr Heilin ygkernyô. a gôeit Gôarchmaelaôc¹. a chat Pen coet yn Deheubarth ac yn y teir brôydyr hynny y goruu y Brytanyeit. Deg mlyned ar hugeint a feith cant oed oet Crist pan vu vrôydyr ym mynyd Carn. Deugeint mlyned a feith cant oed oet Crist pan vu uarô Beda offeirat. Ac yna y bu uarô Owein brenhin y Piôteit. Deg mlyned a deugeint a feith cant oed oet Crist pan vu y vrôydyr rôg y Brytanyeit ar Piôteit yg gôeith Maes ydaôc². Ac y lladaôd y Brytanyeit Talargan brenhin y Piôteit. Ac yna y bu uarô Teôdôr uab Beli. ac y bu uarô Rodri brenhin y Brytanyeit. ac Ecbalt brenhin y Saefon. Trugein mlyned a feith cant oed oet Crist pan vu brôydyr y rôg y Brytanyeit ar Saefon yg gweith Henfford. Ac y bu uarô Dyfynwal uab Tewdôr. Deg mlyned a thrugein a feith cant oed oet Crist pan symmudoyt pasc y Brytanyeit drôy orchymyn Elbot gôr y Duô. Ac yna y bu uarô Ffernuail³ uab Idwal. A Chubert abat. Ac

¹ Garthmaelawc D. P. MS. LL. ³ Ffermael D. P. Ffernael Ll. MS.

² Magedaôc. P. Maes Edawc Ll. MS.

yna y bu distryw y debeubarthwyr gan Offa vrenhin. Pedwar ugein mlyned a feith cant oed oet Crist pan diffeithaod Offa vrenhin y Brytanyeit yn amser haf. Deg mlyned a phedwar ugein a feith cant oed oet Crist pan deuth y paganyeit gyntaf y Iwerdon. Ac y bu uarô Offa vrenhin. a Maredudd brenhin Dyfet. ac y bu wrôdyr yn Rudlan. Wyth cant mlyned oed oet Crist pan ladaod y Saefon Garadaoc brenhin Gôyned. ac yna y bu uarô Arthen vrenhin Keredigyaon. Ac y bu diffyc ar y heul. Ac y bu uarô Rei ¹ vrenhin ² a Chadell brenhin Powys. ac Elbot archebiscop Gôyned. Deg mlyned ac ôyth cant oed oet Crist pan duaod y lleuat duô nadolyc. ac y llofset Mynyô. ac y bu uarôolyaeth yr anifeileit ar hyt ynys Prydein. Ac y bu uarô Owein uab Maredudd. Ac y llofset Deganwy o tan myllt. Ac y bu wrôdyr y rôg Howel a Chynan. a Howel ³ oruu. Ac yna y bu daran uarô ac y gônaeth llawer o lofcaueu. Ac y bu uarô Tryffin ⁴ uab Rein ⁵. Ac y llas Griffri uab Kyngen o dôyll Elisse y uraot. Ac y goruu Howel o ynys Von. Ac y gyrraod Gyulan y uraot o Von ymeith y gan lad llawer oeu. Ac eilweith y gyrrôyt Howel o Von. Ac y bu uarô Kynon ⁶ urenhin. Ac y diffeithaod y Saefon mynydd Eryri. ac y dugant urenhinyaeth Rywynyaoc ⁷. Ac y bu weith Llan Uaes. Ac y diffeithaod Genôlf brenhin-yaethau Dyfet. Ugein mlyned ac ôyth cant oed oet Crist pan distrywyt castell Deganwy y gan y Saefon. Ac yna y duc y Saefon urenhinyaeth Powys yn eu mediant ac y bu uarô Howel. Deg mlyned ar hugein ac ôyth cant oed oet Crist pan vu diffyc ar y lleuat yr ôythuet dyd o vis Racuyr. Ac y bu uarô Satubin ⁸ escob Mynyô. Deugein mlyned ac ôyth cant oed oet Crist pan wledychaod Meuruc escob ym Mynyô. Ac y bu uarô Idwallaon. Ac y bu gôeith Ketyll. Ac y bu uarô Merfyn. Ac y bu weith Ffinant. ac y llas Ithel brenhin Gwent y gan wyr Brecheinaoc. Deg mlyned a deugein ac vyth cant oed oet Crist pan las Meuruc y gan y Saefon. Ac y tagwyt Kyngen y gan y genedloed. Ac y diffeithôyt Mon y gan y kenedloed duon. Ac y bu uarô Kyngen brenhin Powys yn Rufein. Ac y bu uarô Ionathal tywyssaoc Aber Geleu. Trugein mlyned ac ôyth cant oed oet Crist pan yrrôyt katôeithau ymeith ⁹. Ac y bu uarô Kynan uant nifer ¹⁰. Ac y diffeithwyt kaer Efraoc ygkat Dubkynt. Deg mlyned a thrugein ac ôyth cant oed oet Crist pan vu kat Cryn Onnen. ac y torret kaer Alclut y gan y paganyeit. Ac y bodes Gôgaon uab Meuruc brenhin Keredigyaon. Ac y bu weith Bangoleu a gôeith Menegydd yn Mon. Ac y bu uarô Meuruc escob bouhedic. Ac y kymerth Lômbert ¹¹ escobaot Vynyô. Ac y bodes Bôrngarth ¹² urenhin Kernyô. Ac y bu weith duô Sul ym Mon. ac y llas Rodri a Gwryat y uraot y gan y Saefon. Ac y bu uarô aed uab mell. Pedwar ugein mlyned ac ôyth cant oed oet Crist pan vu weith Conôy

¹ Run. D. P.² Dyfed MS. Ll.³ Gruffyth D. P.⁴ Run.⁵ Conan D. P.⁹ Nifer D. P.⁶ Rhyvonioc D. P.¹⁰ Dubert D. P.⁷ Saturbin MS. Ll.¹¹ Dwngarth Ll. MS, Dungarth D. P.⁸ Ymddeith MS. Ll.

y dial Rodri o Du¹. Deg mlyned a phedwar ugein ac ðyth cant oed oet Crist pan vu uar⁶ Subin y doethaf or Yfscotteit. ac yn y deuth y Normanyeit duon eilweith y gastell Baldwin. Ac y bu uar⁶ Heinyth, uab Bledri. ac yna y deuth Anara⁶t y diffeitha⁶ Keredigya⁶n ac Yftrat Tywi. ac yna y diffeitha⁶d y Normanyeit Loeger. a Brechcina⁶c a Morgan⁶c a G⁶ent a Buellt G⁶onll⁶c. ac yna y diffygya⁶d b⁶oyt yn Iwerdon kanys pryfet o nef ar weith g⁶ad a dyg⁶ya⁶d a dau dant y bop un ². Ar rei hynny a v⁶oyttaod yr holl ymborth. A thr⁶oy unpryd a g⁶edi y g⁶rthladvyt. ac yna y bu uar⁶ Elstan brenhin ³. Ac Alvryt urenhin Iwys. Naw cant mlyned oed oet Crist pan deuth Igm⁶nd y ynys Von. ac y kynhalya⁶d maes ros Meilon ⁴. Ac yna y llas mab Meruyn y gan y genedyl. ac y bu uar⁶ Llywarch uab Hennyth. ac y llas pen Ryderch uab Hennyth duw g⁶yl Baol. ac y bu weith Dumeirt ⁵. yn yr honn y llas Maela⁶c cam uab Peredur. ac yna y dile⁶oyt Myny⁶. ac y bu uar⁶ Gorch⁶yl escob. ac y bu uar⁶ Corua⁶c⁶ brenhin ac escob holl Iwerdon g⁶r ma⁶r y grefyd ac garda⁶t. Mab y Guleuan ⁷. a las ⁶e vod y my⁶n br⁶ydyr. ac y bu uar⁶ Keruallt ⁸ uab Muregan brenhin Lange⁶fy ⁹ o keugant ¹⁰ diwed. ac y bu uar⁶ asfer archescob ynys Prydein a Chadell uab Rodri. Deg mlyned a na⁶ cant oed oet Crist pan deuth Other y ynys Prydein. ac y bu uar⁶ Anara⁶t uab Rodri brenhin y Brytanyeit. ac y diffeith⁶oyt Iwerdon a Mon y gan bobyl Dulyn. ac y bu uar⁶ Edelfet vrenhines. ac y llas Clyda⁶c uab Cadell y gan Ueuruc y ura⁶t. ac y bu uar⁶ Uercu ¹¹ escob. ac y bu weith y dinas ne⁶yd. Ugein mlyned a na⁶ cant oed oet Crist pan aeth Howel Da vrenhin uab Kadell y Rufein. ac y bu uar⁶ Elen. Deg mlyned ar hugein a na⁶ cant oed oet Crist pan las Gruffud ap Owein y gan wyr Keredigya⁶n. ac y bu ryfel Brun. ac y bu uar⁶ Hennyth ¹² uab Clyda⁶c a Meuryc y ura⁶t. ac y bu uar⁶ Edelstan brenhin y Saeson. Deugein mlyned a na⁶ cant oed oet Crist pan uu uar⁶ Abloyc vrenhin. a Chadell uab Archuael ¹³ a ⁶en⁶yn⁶oyt. ac Ida⁶l uab Rodri ac Elifed y ura⁶t a las y gan y Saeson. ac y bu uar⁶ L⁶onbert ¹⁴ escob myny⁶. ac Uffa uab Lla⁶r. a Morcheis ¹⁵ escob Bangor a vuant ueir⁶. A Chyngen ¹⁶ uab Elifed a wen⁶yn⁶oyt. ac Eueurys ¹⁷ escob Myny⁶ a vu uar⁶. Yftrat Clint a diffeith⁶oyt y gan y Saeson. A Howel Da uab Kadell vrenhin pen a molyant yr holl Frytanyeit a vu uar⁶. a Chad⁶gan uab Owein a las y gan y Saeson. ac yna y bu weith Carno r⁶g meibon Howel a meibon Idwal. Deg mlyned a deugein a naw cant oed oet Crist pan diffeitha⁶d

¹ Ac yna y bu farw Cadweithieu. MS. Ll. ac y bu farw Hywel, yn Rhufein.

² Rufein Ib.

³ Y Saeson MS. Ll.

⁴ Molerain D. P.

⁵ Dinneir. MS. Ll. Dinerth. D. P.

⁶ Carnot. D. P.

⁷ Gulenan. MS. Ll. Cukeman. D. P.

⁸ Kyrnalt. D. P.

⁹ Lagmes, D. P.

¹⁰ Kengant. Ll. MS.

¹¹ Nercu MS. Ll.

¹² Eanyth, D. P.

¹³ Arthfael MS. Ll. Arthuael. D. P.

¹⁴ Hubert, D. P.

¹⁵ Morcleis. MS. Ll. Marclois. D. P.

¹⁶ Conan. D. P.

¹⁷ Eueurys. MS. Ll.

Iago a Ieuf meibon Idwal Dyfet dōyweith. ac yna y bu uarō Dyfynōal a Rodri meibon Hqwel. ac yna y bu ladua uarō rōg meibon Idwal a meibon Howel yg gweith Conōy yn llan 1. ac y llas Hirmaōr ac Anaraōt y gan y pobloed. Meibon oed y rei hynny y ōryat. a gōedi hynny y diffeithōyt Keredigyaōn y gan uieibon Idwal. ac y bu uarō Etwin uab Howel. ac y bodes Hayardōr 2 uab Mervyn. ac y llas Congaloch brenhin Iwerdon. a Gōgaōn uab Gōryat. ac y bu yr haf teifaōc. ac y bu dirfaōr eira vis Maōrth. a meibon Idwal yn gwledychu. ac y diffeithaōd meibon Abloec Gaer Gybi a Lleyn. Trugein mlyned a naō cant oed oet Crist pan las Idwal uab Rodri. ac y llas meibon Gōynn ac y diffeithōt y ty Wyn 3 y gan y pobloed. ac y bu uarō Meuruc uab Katuan. a Ryderch escob. a Chadōallaōn uab Owein. ac yna y diffeithaōd y Saefon. ac Aluryt yn tywyssaōc ndunt vrenhin yaethu meibon Idwal. ac y llas Rodri uab Idwal. ac y diffeithōyt Aberffraō. a gōedy hynny y dellis 4 Iago uab Idwal Ieuf uab Idwal y uraōt. ac y carcharōyt Ieuf. a gwedy hynny y croget. Ac yna y diffeithwyt Gōhyr y gan Einaōn uab Owein. ac y diffeithaōd Marc uab Herald Benmon. Deg mlyned a thrugein a naō cant oed oet Crist pan diffeithaōd Gotbriac uab Herald Von. ac o uarō ystryō y darostygaōd yr holl ynys. ac yna y kynnullaōd Edwart brenhin y Saefon diruaōr lyges hyt ygkaer Llion ar Wyfc. ac y gorthladwyt Iago oē gyfoeth. ac y gōldychaōd Howel drōy undugolyaeth. ac y clesfychōyt Meuruc uab Idwal 5. ac y bu uarō Morgan. ac yna y bu uarō Edgar brenhin y Saefon. ac y daeth Dunwallaōn brenhin Yftrat Cluty Rufein. ac y bu uarō Idwallaōn uab Einaōn. ac eilweith y diffeithaōd Einaōn 6hyr. ac y diffeithwyt Llōyn Celynaōc uarō y gan Howel uab Ieuf ar Saefon. ac yna y delit Iago ac y goruu Howel uab Ieuf ac y gorefcynnōys 6 Iago. ac y llas Idwal. A gwedy hynny y diffeithaōd Cufstennin 7 uab Iago. a Gotbriac uab Herald Llyn. a Mon. a gwedy hynny y llas Cufstennin uab Iago y gan Howel uab Ieuf yn y vrōdyr a elwir gweith Hirbarth. X Pedwar ugein mlyned a naō cant oed oet Crist. pan diffeithaōd Gotbriac uab Herald. Dyuet a Mynyō. ac y bu weith Llan Wanaōc 8. ac yna y diffeithwyt Brecheinaōc a holl gyfoeth Einaōn uab Owein y gan y Saefon. ac Aluryt yn dywyssaōc amunt. A Howel uab Ieuf ac Einaōn a ladaōd llawer oē lu. ac yna y llas Einawn uab Owein drwy dōyll gan uchelwyr Gōent. ac y bu uarō bonhedic escob. ac y ladaōd y Saefon Howel uab Ieuf drōy dōyll. ac y llas Ionāual uab Meuruc a Chadwallaōn uab Ieuf ac ladaōd. Kadōallaōn ab Ieuf drōy undugolyaeth a orefcynnōys y gyfoeth nyt amgen noc ynys Von a Meiryonnyd a holl wladoed Gōyned o diruaōr ystryō a challter a darostygaōd. ac yna ydd yspeilwyt Llywarch ap Owein oē lygeit. ac y diffeithwyt 9 Gotbriac 10 uab Herald ar llu du gantaō ac

1 Rwf. MS. Ll.

2 Yarthyr. D. P.

3 Tywyn. MS. Ll.

4 Delis. MS. Ll.

5 Ac y bu farw Idwallawn fab Einawn. MS. Ll.

6 Gorefcynnōyt Cyfoeth. MS. Ll.

7 Cufstennin Ddu MS. Ll.

8 Wenāwc. MS. Ll.

9 Sic in MS. Ll.

10 Gotbriac.

ef ynys¹ Von. ac y dellit² a ddy vil o dynyon. ar dryll arall o nadunt a duc
 Maredudd uab Owein y gyt ac ef y Geredigyaon a Dyfet. ac yna y bu uarôolyaeth
 ar yr holl 3 anifeileit yn holl ynys Prydein, ac yna y bu uarô leuaf uab Idwal. a:
 Owein uab Howel. ac y diffeithaôd y kenedloed Lan Badarn. a Mynyô a Llan
 Ulltut a Llan Garban. a Llan Dydoch. ac yna y llas mab Abloye. ac y talaôd
 Maredudd yn deyrnget yr kenedloed duon geinaôc o bop dyn. ac y bu diruaôr
 uarôolyaeth ar y dynyon rac newyn. ac y llas Owein uab Dyfynwal. ac y
 diffeithaôd Maredudd Maes Hyfeid. Deg mlyned a phedwar ugein a naô cant
 oed oet Crist pan diffeithaôd Etwin uab Einaôn ac Eclis uaôr tywyssaôc Seis y
 ar voroed y deheu oll urenhinyaethu Maredudd nyt amgen Dyfet a Cheredigaôn
 a Gôhyr a Chedweli: ac eilweith y kymmerth wyflon or holl gyfoeth ar dryded
 weith y diffeithaôd Vynyô. A Maredudd a huryaôd y kenedloed a dathoedynt yn
 y ewyllys gyt ac ef. ac a diffeithaôd gôlat Uorgan. a Chadwallaôn y uab a vu
 uarô. ac yna y duc meibon Meuruc kyrch hyt yg Gôyned. ac a diffeithôyt ynys
 Von y gan y kenedloed duô Ieu kyrchael. Ac yna y bu diruaôr newyn yg
 kyfoeth Maredudd. ac y bu brôydyr y rôg meibon Meuruc a Maredudd yn ymyl
 Llan Gwm. ac y gorvauiebon Meuruc. ac yno y llas Tewdor uab Einaôn. ac yna
 y diffeithôyt Manaô y gan Yswein uab Herald. ac y llas Idwal uab Meuruc. ac
 y diffeithôyt Arthmarcha 4. ac y llofcet ac y diboblet Mynyô y gan y kenedloed.
 ac y llas Morgeneu escob y gantunt. ac y bu uarô Maredudd uab Owein y
 clotuoruflaf vrenhin y Brytanyeit. Mil o vlynedoed oed oet Crist pan diffeithôyt
 Dulyn y gan yr yfgoteit. ac y gôledychaôd Kynan uab Howel yg Gwyned. ac y
 diffeithaôd y kenedloed Dyfet. ac y bu uarô Morgan uab Gôyn. ac Iuor Porth
 Talarthi 5. a gwedi hyuny y llas kynan uab Howel. ac y dallwyt Gôlfac ac
 Uryat. Mil a deg mlyned oed oet Crist pan diffeithôyt Mynyô y gan y Saeson
 nyt amgen y gan Entris ac Ubis. ac y bu uarô Hayarn Drut Mynach o Enlli. ac
 yna yd aeth⁶ Yfiwain uab Herald y Loeger. ac y gyrraôd Eldryd 7 uab Etgar oe
 deyrnas. ac y gôledychaôd yn y gyfoeth yn yr hôn y bu uarô yn y vlôydyn honno.
 ac yna y kyffroes Brian brenhin holl Iwerdon a Môrchath y uab. a llaôc o vren-
 hined ereill yn erbyn Dulyn y lle yd oed Sitruc uab Abloec yn vrenhin. ac yn⁸
 eu herbryn y deuth gwyr Largines a Mael Mordaf yn vrenhin arnadunt. ac
 ymaruoll a orugant yn erbyn Brian vrenhin. ac y huryaôd Sitruc gant yn erbyn
 Brian vrenhin. ac yna y huryaôd Sitruc llogu hirypn aruaôc yn gyflaôn o wyr
 llurugaôc. a Derotyr yn tywyflac arnadunt. a gwedy bod brôydyr rygtunt a
 gôneuthur aerua o bob tu y llas Brian ac uab or neill tu a thywyflaôc y llogu
 ac vraôf. a Mael Mordaf vrenhin or tu arall. ac yna y llas Owein uab Dyfynwal.
 ac yna y gorefcynnaôd Cnut uab Yswein vrenhinyaeth Loeger a Denmark a

¹ Yn ynys MS. Ll.² Delid MS. Ll.³ Deest in MS. Ll.⁴ Arthmarchan. MS. Ll.⁵ Talarthi. MS. Ll.⁶ Y doeth. MS. Ll.⁷ Etheldryd. MS. Ll.⁸ Yna yn. MS. Ll.

Germania. ac yna y llas Aedan uab Blegyôryt ac bedwar meib y gan Lywelyn uab Seisfyll, ac y llas Meuruc uab Arthuael. ac yna y dechymygaôd neb un Yfcot yn gelôyd y vot yn uab y Varedud vrenhin. ac y mynnaôd y alô e hun ¹ yn vrenhin. ac y kymmerth gôyr y Deheuef yn Arglôyd. ac y deyrnas a ² henô un Rein. ac yn y erbyn y ryfelaôd Llywelyn uab Seisfyll goruchel ³ urenhin Gôyned. a phennaf a chlotuoruffaf vrenhin or oll Brytanyeit. Yn y amser ef y gnotaei henafyeit y teyrnas dywêdut bot y gyfoeth ef or morpy gilyd yn gyflaôn o amyllder da a dynyon hyt na thebygit bot na thlaôd nac eiffiwedic yn y holl wladoed. na thref ôac na chyfle diffyc. ac yna y duc Rein Yfcot y lu yn dilefc. a herôyd defaôt yr Yfcoteit yn valch fyberô. annoc a wnaeth y wyr y ymlad. ac yn ym-diriedus adaô a wnaeth udunt mae ef a orvydei. ac ymgysaruot a oruc yn ehofyn ac elynyon. ac ôynteu yn waftat diofyn a aoryffant ⁴ y chôydedic drahaus annogôr hônno. ac ynteu yn hy diofyn a gyrchaôd y vrôydyr. a gôedy gôeithaô y vrôydyr a gôneuthur cyffredin aerua o bop tu. a gôaflat ymlad drôy leôder y ⁵ Gôyndyt. yna y gorvuoyt Rein Yfcot ae lu. a herôyd y dywedir yn dihareb. Annoc dy gi ac nac erlit ef a gyrchaôd yn leô ehofyn. ac a gilyaôd yn war anwydus ⁶ o lônogaôl defaôt. ar Gwyndyt yn lidaôc ae hymlynaôd drôy lad y lu a diffeithaô y wlat. ac yspeilaô pob mann ae diftryô hyt y Mars. ac nyt ymdangosfes ynteu byth o hynny allan. ar vrôydyr henno a vu yn Aber Gôyli. A gwedy hynny y deuph Eilad y ynys Brydein. ac y diffeithôyt Dyuet ac y torret Mynyô. ac yna y bu uarô Llywelyn uab Seisfyll. ac y kynhalyaôd Ryderch uab Iestyn llywodraeth y deheu. Ac yna y bu uarô Morgeneu escob. ac y llas Kynan uab Seisfyll. Deg mlyned ar hugein a Mil oed oet Crist pan las Ryderch uab Iestyn y gan yr Yfcoteit. ac yna y kynhalyaôd Iago uab Idwal llywodraeth Wyned wedy Llywelyn uab Seisfyll. a Howel a Maredud yeibon Etwin a gynhalaffant llywodraeth y deheu. ac yna y bu weith Hiraethôy rôg meibon Etwin y gan ueibon Kynan. a Charadaôc uab Ryderch y las y gan y Saefon. Ac yna y bu uarô Cnut uab Yfwein brenhin Lloeger ⁷ a Denmark a Germania ⁸. a gôedy y uarô ef y foes Eilat hyt yn Germania. ac yna y delis y kenedloed Ueuruc uab Hywel. ac y llas Iago brenhin Gôyned. ac yn y le ynteu y gôledychaôd Gruffud uab Llywelyn ap Seisfyll. a hônno oe dechreu hyt y diwed a ymlidyaôd y Saefon ar kenedloed ereill ac ae lladaôd ac ae diuaaôd ac o luoffogrôyd o ymladeu ae goruu. y vrôydyr gyntaf a wnaeth yn Ryt Groes ar Hafren. ac yno y goruu ef ⁹. y vlôydyn honno y dibobles ef Lan Badarn. ac y kynhelis ef llywodraeth Deheubarth. ac y gôrthladaôd Howel uab Etwin oe gyfoeth. ac yno y bu uarô Heurun ¹⁰ escob Mynyô. Ac yna y bu weith Pen Cadeir. ac y goruu Ruffud ar Howel. ac y delis y wreic. ac ae kymmerth yn wreic idaô e hun. Dugein mlyned a mil oed oet Crist pan uu vrôydyr

¹ Alw. MS. Ll.² Ae. MS. Ll.³ Goruchaf. MS. Ll.⁴ Oryffant. MS. Ll.⁵ Or. MS. Ll.⁶ Adwydus.⁷ A Skotland. MS. Ll.⁸ Norwege. ib.⁹ Yn y. MS. Ll.¹⁰ Hernun. D. P.

Pell Dyfach. ac yna y gorun Howel y kenedloed a oed yn diffeitha6 Dyfet. Yn y vlo6ydn ¹ y delit Grufud y gan genedloed Dulyn. ac yna y bu uar6 Howel uab Etwin brenhin g6lat Vorgan yn y hencint. ac yna y medylia6d Howel uab Etwin diffeitha6 Deheubarth a llyges o genedyl Iwerdon y gyt ac ef. ac yn y erbyn y gwrth6yneba6d ida6 Rufud ap Llywelyn. a gwedy bot creula6n vr6ydyr a dirua6r aerua ar lu Howel ar G6ydyl yn Aber Tywi y dyg6yda6d Howel ac y llas. ac yna ² y gorun Rufud. Ac yna y bu uar6 Iosef escob Teila6 yn Rufein. ac y bu diruawr d6yll ³ y gan Ryffud a Rys meibon Ryderch yn erbyn Gruffud uab Llywelyn. ac yna y dyg6yda6d amgylch feith ugeinwyr o teulu Gruffud dr6y d6yll g6yr ystrat Tywi. ac y dial y rei hynny y diffeitha6d Gruffud ystrat Tywi a Dyfet. Ac yna y bu diruawr eira du6 kalan Iona6r. ac y trigya6d hyt wyl Badric. ac y bu diffeith holl Deheubarth. Deg mlyned a deugein a mil oed oet Crist pan balla6d llyges o Iwerdon yn dyfot y Deheubarth. ac yna y llada6d Gruffud uab Llywelyn Ruffud uab Ryderch. A gwedy hynno y kyffroes Gruffud ap Llywelyn lu yn erbyn y Saefon. a ch6eira6 bydinoed yn Henfford. ac yn y erbyn y kyuodes y Saefon a diruawr lu gantunt a Rein6lf yn dywyssa6c arnunt. ac ymgyfaruot a orugant a ch6eira6 bydinoed ac ymbarottoi y ymlad. ac kyrchu a wnaeth Gruffud yn diannot. a bydinoed cyweir ganta6. a g6edy bot br6ydyr ch6er6doft ar Saefon heb allel godef cynn6rf y Brytanyeit yd ymchoelassant ar ffo. ac o dirua6r ladua y dyg6yda6d. ac hymlyt ynlut a wnaeth Gruffud yr Gaer. ac y my6n y doeth a dibobli y gaer a wnaeth ae thorri a llo6ci y tref 4. ac o dyna gyt a dirua6r anreith ac yspeil yr ymchoela6d y wlat yn hyfryd uuduga6l. ac yna y deuth Magnus uab Heralt brenhin Germania y Loeger. ac y diffeitha6d urenhinyaethu y Saefon. A Gruffud vrenhin y Brytanyeit yn tywyssauc ac yn ganhorthwy ida6. Ac yna y bu uar6 Owein uab Gruffud. Trugein mlyned a mil oed oet Crist pan dyg6yda6d Gruffud ap Llywelyn penn a tharyan ac amdiffyn6r y Brytanyeit dr6y d6yll y wyr e hun y g6r a uua6fei annorchyfedic kyn no hynny yr a6r hon a edewit y my6n glynneu diffeithon. Wedy diruawron anreithu a diuesuredigyon uudugolyaethu. ac aneirf oludoed eur ac aryant a gemmeu. a phorfforolyon wiscoed. Ac yna y bu uar6 Iosef escob Myny6. ac y bu uar6 Donchath uab Brian yn mynet y Rufein. Ac yna y medylia6d Heralt vrenhin Denmarc dare6tg y Saefon yr h6n a gymerth Heralt arall uab Gotwin Iarll a oed vrenhin yna yn Lloeger yn dirybud diaryf. ac o deiffyfyt ymlad dr6y wlada6l d6yll ac trewis yr lla6r yn y bu uar6. ar Heralt h6nn6 a uua6fei Iarll yn gyntaf tr6y greulonder gwedy mar6 Edwart vrenhin a ennilla6d yn andylyedus uchelder teyrnas Loeger. a h6nn6 a yspeil6yt oe teyrnas ac vy6yt y gan Wilim vastard tywyssa6c Normandi. kyt bocfachei or uudugolyaeth kyn no hynny. ar Gwilim h6nn6 dr6y dirua6r vr6ydyr a amdiffynna6d teyrnas Loeger o anorchfygedic la6 ac uonhedickaf lu. Ac yna y bu weith Mechen r6g

¹ Honno. M. S. Ll.

² Yno. MS. Ll.

³ Brad. MS. Ll.

⁴ Dref. MS. Ll.

Bledyn a Ruallon veibon Kynfun. a Maredudd ac Ithel veibon Gruffud. ac yna y dygwyaedd meibon Gruffud. Ithel a las yn y vrôdyr. a Maredudd a vu uarô o anwyd yn ffo. ac yno y llas Ruallaôn uab Kynuyn. Ac yna y kynhellis Bledyn uab Kynfun Gôynedd a Phowys. a Maredudd uab Owein uab Etwin a gynhellis Deheubarth. Deg mlynedd a thrugein a mil oed oet Crist pan las Maredudd uab Owein y gan Garadaëc uab Gruffud uab Ryderch ar Freinc ar lan avon Rymhi. ac yna y llas Macmael Minbo¹ clottuoruffaf a chadarnaf urenhin y Gôydyl o deisysyt vrôdyr y gôr a oed aruthur ôrth y elnyon a hynaës y² gîtaëtwy. a gôr ôrth pererinyon a dieithreit. Yna y diffeithaëd y Ffreinc Geredigyaôn. a Dyuet a Myny6. a Bangor a diffeithôyt y gan y genedloed 3. Ac yna y bu uarô Bleiddut escob Myny6. ac y kymerth Iulien yr Escobaët. yna yr eilweith y diffeithaëd y Freinc Geredigyaôn. Ac yna y llas Bledyn uab Kynuyn y gan Rys ab Owein drôy dëyll dryc yspytolyon pennaethu. ac uchelwyr ystrat Tywi. y gwr a oed gwedy Gruffud y uraët yn Kynnal yn arderchaëc holl deyrnas y Brytanyeit. ac yn y ol ynteu y gôledychaëd Trahayarn uab Karadaëc y gefynder6 ar deyrnas y Gôndyt. a Rys ab Owein a Ryderch uab Karadaëc a gynhalassant Deheubarth. Ac yna yd ymladaëd Gruffud uab Kynan ôyr Iago a Mon. ac y lladaëd y Gôyndyt Kynwric uab Ruallon. ac yna y bu vrôdyr ygkamdôr rôg Goron6 a Llywelyn meibon Kadôgaôn a Charadaëc uab Gruffud gyt ac ôynt. a Rys uab Owein a Ryderch uab Karadaëc y gyt ar rei hynny hefyt. Yn y vlôydyn honno y bu vrôdyr Bron yr Erw rôg Gruffud a Thrahayarn. ac yna y llas Ryderch uab Karadaëc y gan Meirchaôn uab Rys uab Ryderch y gefyndery6 drôy dëyll. ac yna y bu vrôdyr Gôennottyll y rôg Llywelyn 4 a meibon Kadôgaôn a Rys uab Owein a Ryderch uab Karadaëc y rei a oruant eilweith. Ac yna y bu vrôdyr Pôll Gôdyc. ac yna y goruu Trahayarn brenhin Gôynedd. ac y dialaëd gôaet Bledyn uab Kynuyn drôy rat Du6 yr honn a uu waraf a thrugaroccaf or brenhined. ac nyt argywedey y neb o ny chodit a phan godit oe anuod y dialci ynteu y godyant. gôr oed ôrth y gereint. ac amdisynôr ymduicit a gôeinon a gôedôon. a chedernyt y doeth 5. ac enryded a gôndwal yr eglôysfeu. a didanôch y gwladoeëd a hael ôrth baöp. aruthur yn ryfel a begar ar hedôch. ac amdiffyn y baëb. Ac yna y dygôydaëd holl teulu Rys ac ynteu yn ffoacdyr. megys karô ofnaëc ym blaen y milgôn drôy y perthi ar creigeu. Ac yn diwed y vlôydyn yllas Rys ap Howel y vraët y gan Garadaëc ap Gruffud. Ac yna yd edewis Sulyen y escobaët ac y kymerth y Uraharn, ac yna y dechreuäëd Rys ab Tewdwr wledychu. ac y diffeithôyt Myny6 yn druan gân y kenedloed. ac y bu uarô y Vraharn escob Myny6. ac y kymerth Sulyen yr escobaët eilweith oe anuod. Ac yna y bu vrôdyr ym mynyd Carn. ac yna y llas Trahayarn uab Karadaëc uab Gruffud ôyr Iago. ar Yscotteit gyt ac ef yn ganhorthôy idaë. ac y

¹ Nimbo.² Wrth y. MS. Ll.³ Kenedloed. MS. Ll.⁴ Rhwng Gronw a Llywelyn meibon. MS. Ll.⁵ Doethion. MS. Ll.

llas Górgeneu uab Scifyll dróy dóyll gan veibon Rys Seis. Ac yna y deuth Gwylim vastard brenhin y Saeson ar Freinc ar Brytanyeit órth wediaó dróy bererindaó¹ y Vynyó. Pedwar ugein mlyned a mil oed oet Crist pan edewis Sulyen y escobaó² y dryded weith. ac y kymérth Wilffre. Ac yna y bu uaró Gwylim Vastar tywyssaó³ y Normanyeit a brenhin y Saeson ar Brytanyeit ar Albanwyr wedy digaón o ogonyant a chlot y lliothredic vyt yma a gwedy gogoneduffon uadugolyaetheu ac enryded o oludoed⁴ a gwedy ef y góledychaó⁵ Gwilym Goch y uab. ac yna y góthladaó⁶ Rys uab Teóó⁷ oe gyfoeth ac teyrnas y gan veibon Bledyn uab Kynuyn nyt amgen Madaó⁸ a Chadógaón a Ridit. ac ynteu a gilyaó⁹ y Iwerdon. ac yn y lle gwedy hynny y kynhullaó¹⁰ llyges ac y ymchoelaó¹¹ drachefyn. ac yna y bu vróydyr Llych Crei¹². ac y llas meibon Bledyn. ac y rodes Rys ab Teóó¹³ diruawr Sóllt yr Llygheswyr Yfcotteit. ar Góydyl a deuthant yn borth idaó. Ac yna y ducpóyt yscrin Dewi yn lledrat or eglwys ac yspeilóyt yn llóyr yn ymyl y dinas. ac yna y crynaó¹⁴ y dayar yn diruawr yn holl ynys Prydein. ac yna y bu uaró Sulyen escob Mynyó y doethaf or Brytanyeit ac arderchaó¹⁵ o grefydus fuched. Wedy clotuoruffaf dyscedigaeth y disgyblon a chraffaf dysc y plóyfeu y petwar ugeinuet vlóydyn oe oes. ar unuet eisseu o ugein oe gyslegredigaeth nos galan Ionaó¹⁶. Ac yna y torret Mynyó y gan genedyl yr ynyffed. ac y bu uaró Kediur uab Gollóyn. a Llywelyn y uab ac vrodyr a wahaódyffant Ruffud uab Maredud. ac yn y erbyn yd ymladaó¹⁷ Rys ab Teóó¹⁸. ac ae gyrraó¹⁹ ar ffo. ac yn y diwed y lladaó²⁰. Deg mlyned a phedwar ugein a mil oed oet Crist pan las Rys ab Teóó²¹ brenhin Deheubarth y gan y Ffreinc a oed yn preffóylaó Brecheinaó²². ac yna y dygóydaó²³ teyrnas y Brytanyeit. Ac yna yd yspeilaó²⁴ Kadógaón uab Bledyn Dyuet yr eildyd o Vei. ac odyndeuvis wedy hynny amgylch calan Gorffena y deuth y Ffreinc y Dyuet. a Cheredigyaón y rei ac kynhallaó²⁵ etwa. ac y gadarnhayffant y keffyll, a holl tir y Brytanyeit a achubafant. Ac yna y llas y Moel Cólóm ab Dónchaó²⁶ brenhin y Písteit ar Albanyeit y gan y Ffreinc. ac Edwart y uab. ac yna y góediaó²⁷ Margaret urenbines góreic y Moel Cólóm ar Duó dróy ymdiret yndaó góedy clybot llad y gó²⁸ ae mab hyt na bei vyó hi yn y varó²⁹ vuched yma. a górandao a oruc Duó y góedi kanys erbyn y seithuet dyd y bu uaró. Ac yna yd aeth Gwylim Goch³⁰ 3 yr hónn kyntaf a oruu ar y Saeson o glotuoruffaf ryfel hyt yn Normandi y gadó³¹ ac y am diffyn teyrnas Ropert yvraó³² yr hónn a athoed hyt yg Kaerusalem y ymlad ar Sarafinyeit a chenedloed ereill agkyfyeith ac y amdiffyn y Cristonogyon. ac y haedu móy o glot. A Góilim yn trigyaó³³ yn Normandi y góthladaó³⁴ y Brytanyeit lywodraeth y Ffreinc heb allel godef eu creulonder. a thorri y keffyll yg Góyned. a mynychu anreithaó³⁵ 4 a lladuau arnunt. ac yna y duc y Ffreinc luod hyt yg Góyned. ac kyuerbynyeit

¹ Ef a gladyd yn nhref lan yn ³ Brenhin y Brytaníeid. MS. Ll.
Normandi. MS. Ll.

² Llechryd. D. P.

⁴ Anrheithu. MS. Ll.

a oruc Kadogaon uab Bledyn. ac kyrcu a goruot arnunt. ac gyrru ar ffo ac llad o diruaor ladua. ar vroydyr honno a gnaethpoyt yg koet Yspōys. ac yn diwed y vlōydyr honno y torres y Brytanyeit holl gestyll Keredigyaon a Dyuet eithyr deu nyt amgen Penuro a Ryt y Gors. ar bobyl a holl anifeileit Dyuet a dugant gantunt. ac adaō a wnaethant Dyfet a Cheredigyaon yn diffeith. Y vlōydyr rac oyneb y diffeithaōd y Ffreinc Gōhyr a Chedweli ac yfīrat Tywi. ac y trigyaōd y gōladoed yn diffeith. a hanher y cynhaeaf y kyffroes Gōilim vrenhin lu yn erbyn y Brytanyeit. a gōedy kymryt or Brytanyeit eu hamdiffyn yn y coetyd ar glynned yd ymchoelaōd Gwilim adref yn orōac heb ennill dim. Y vlōydyr rac wyneb y bu uarō Gwilim uab Baldwin yr hōnn a rōndwalaōd gastell Ryt y Gors. ac yna y gōrthladaōd Brytanyeit Brecheinaōc a Gōcant a Gōenllōc arglōydiaeth y Ffreinc. ac yna y kyffroes y Ffreinc lu y Went. ac yn orōac heb ennill dim yd ymchoelassant. ac y llas yn ymchoelut drachefyn y gan y Brytanyeit yn y lle a elwir Kelli Carnant. Gōedy hynny y Ffreinc a gyffroaasant lu y Brytanyeit. a medyliaō diffeithaō yr holl wlat heb¹ allu euplau eu medōl yn ymchoelut drachefyn y llas gan veibon Idnerth ab Cadogaon Gruffud ac Iuor yn y lle a elwir Aber Llech. ar kiōdaōtōyr a drigyaasant yn eu tēi yn diodef yn diofyn yr bot y kestyll etwa yn gyfan ar kastellwyr yndunt. Yn y vlōydyr honno y kyrcu Uchtrut uab Etwin a Howel uab Goronō a llawer o bennaethu ereill gyt ac oynt. ac ymlad a deulu Kadogaon o deulu Kadogaon uab Bledyn y gastell Penuro ac hyspeilaō oe holl anifeileit a diffeithaō yr holl wlat. a chyt a diruaor anrhaith yd ymchoelassant adref. y vlōydyr rac oyneb y diffeithaōd Geralt ystīwart yr hōnn y gorchymynnaffit idaō ystīōardaeth kastell Penuro teruynau Mynyō. ac yna yr cilweith y kyffroes Gōilim vrenhin Lloger aneiryo lnoed a diruaor uedyant a gallu yn erbyn y Brytanyeit. ac yna y gōchelaōd y Brytanyeit eu cynnōrōf wynt heb obeithaō yndunt e huncin namyn gan ofōt gobeith yn Duō creaōdyr pob peth drōy ymptydiaō a gōediaō a rodi cardodeu a chymryt garō benpyt ar eu kyrff. Kaa ny leuassei y Ffreinc kyrcu y creigau ar coedyd. namyn gōibyaō yg gōastadyon veussyd. yn y diwed yn orōac yd ymchoelassant adref heb ennill dim. ar Brytanyeit yn hyfryt digrynedic a ymdiffynnaasant eu gōlat. Y vlōydyr rac oyneb y kyffroes y Ffreinc luoed y dryded weith yn erbyn Gōyned a deu dywyssaōc yn eu blaen a Hu² Iarll Amōythic yn bennaf arnunt. a phebylliaō a³ orugant yn erbyn ynys Von. ar Brytanyeit gōedy kilyaō yr lleoed kadarnaf udunt oe gnotaedic defaōt ac a gōassant yn eu kyghor achubeit Mon. a gōabaōd attunt orth amdiffyn udunt llyges ar uor o Iwerdon drōy gymryt y rodyon ar gobreu y gan y Ffreinc a ddugant y Ffreinc i Fon. ac yna yd edewis Kadogaon uab Bledyn a Gruffud uab Kynan ynys Von ac y kilyassant y Iwerdon rac ofyn tōyll y gōyr e huncin. Ac yna y deuth y Ffreinc y myōn yr ynys. ac y lladaasant rei o wyr yr ynys. ac

¹ A heb MS. Ll.² Huw.

ual yd oedynt yn trigya6 yno y deuth Magnus brenhin Germania a rei oe logeu ganta6 hyt ym Mon dr6y obeitha6 caffel gorescyn ar wlatod y Brytanyeit. A g6edy clybot o Vagnus brenhin ¹ y Ffreinc yn mynych vedyla6 diffeitha6 yr holl wlat ae d6yn hyt ar dim dyfryssa6 a oruc y eu kyrchu. ac ual yd oedynt yn ymfaethu yncill rei or mor ar rei creill or tir y brath6yt Hu iarll yn y 6yneb. ac o law y brenhin e hun yn y vr6ydyr y dig6yda6d. ac yna yd edewis Magnus vrenhin dr6y deifsyfyt kyghor teruynau y wlat. A d6yn a oruc y Ffreinc oll a ma6r a bychan hyt ar y Saefon. A g6edy na allei y G6ndyt godef kyfreithau a barnau a threis y Ffreinc arnunt. kyudi a orugant eilweith yn eu herbryn. ac Owein uab Edwin yn dywyssa6c arnadunt y g6r a dugaffci y Ffreinc gynt y Von. Y vl6ydyr gwedy hynny yd ymchoela6d Kadwga6n uab Bledyn a Gruffud uab Kynan o Iwerdon. A gwedy hedychu ar Ffreinc o nadunt ran or wlat a achubafant. Kad6ga6n uab Bledyn a gymerth Keredigya6n a chyfran o Bowys. a Gruffud a gavas Mon. ac yna y llas Llywelyn uab Kad6ga6n y gan wyr Brecheina6c. ac yd aeth Howel mab Ithel y Iwerdon. yn y vl6ydyr honno y bu uar6 Rythmarch doeth uab Sulyen escob y doethaf o doethyon y Brytanyeit y dryded. vlwydyr a deugein oe oes y g6r ny chyfodod yn yr oeffoed cael y gyffelyb kyn noc ef. ac nyt ha6d credu na thebygu cael y gyfry6 g6edy ef. ac ni cha6ffci dyfc gan arall ² eiryoet eithyr gan y dat e hun g6edy adaffaf enryded. y genedyl e hun. a g6edy klotuoruffaf ac atne6ydussaf ganma6l y gyfneffavyon genedloed nyt amgen Saefon a Ffreinc a chenedloed eraill or tu dra6 y uor. a hynny dr6y gyffredin g6ynuan pa6b yn dolyrya6 eu callonau y 3 bu uar6. yn y vl6ydyr rac 6yneb y llas G6ilim Goch brenhin y Saefon yr h6nn a 6naethp6yt yn vrenhin g6edy G6ilim y dat. ac ual yd oed h6nn6 dyd6eith yn hela gyt a Henri y bra6t ieuaf ida6. a rei oe marchogyon gyt ac 6ynt y brath6yt a faeth y gan Wallter Turel marcha6c ida6 oe anuod pan yttod yn b6r6 kar6 y medra6d y brenhin ac ae llada6d. a phan welas Henri y vra6t ynteu hynny gorchymyn a oruc corff y vra6t yr marchogyon a oed yn y lle. ac erchi udunt g6ueuthur brenhina6l ar6ylant ida6 ⁴. ac ynteu a gerda6d hyt yg Kaer Wynt yn y lle yd oed S6llt y brenhin ae vrenhinolyn oludoed. ac achub y rei hynny a oruc. a gal6 atta6 holl tyl6yth y brenhin. a mynet odyna hyt yn Llundein ae gorescyn. yr honn y syd benhaf a choron ar holl vrenhinyaeth Loeger. ac yna y kytreddassant ata6 Ffreinc a Saefon y gyt. ac o vrenhina6l gor ⁵ y goffodassant ef yn vrenhin yn Lloeger. ac yn y lle y kymerth ynteu yn wreic bria6t ida6 Vahallt uerch y Moel C6l6m brenhin Prydein ⁶ o Vargaret vrehines y mam. A honno dr6y y phriodi a anfodes ef yn vrenhines. kanys Gwilim Goch y vra6t ef yn y vy6yt a arueraffci o orderchadeu. ac 6rth hynny y buaffci uar6 heb etiued. Ac yna yd ymchoela6d

¹ Frenhin.² Ddyn arall MS. Ll.³ Y am y. MS. Ll.⁴ Ac e a gladdwyd yng Nghaer Wynt. MS. Ll.⁵ Goron. MS. Ll.⁶ Pi6teit. ib.

Robert y braet hynaf udunt yn uudugaol o Gaerufalem. ac y bu uarô Tomas archescob Kaer Efraôc. ac yn y ol ynteu ydenessaed Gerrart a uuaffei escob yn Henfford kyn no hynny. ac y derchafaed Henri urenhin ef. ar deilygdaet a oed uch yn archescob yg Kaer Efraôc. ac yna y kymeth Ansel archescob Keint drachefyn y archescobaet drôy Henri urenhin yr hōnn a adaoffei yn amfer Gōilim Goch vrenhin o achas enōired hōnnō ae greulonder. Kany welci ef hōnnō yn gōneuthur dim yn gyfyaon o orchymmyneu Duô. nac o lywodraeth urenhinaol teilygdaet. Blōydyu gōedy hynny y bu uarô Hu Vras Iarll Kaer Llion ar Wyfc. ac yn y ol y dyneffaed Roger y uab kyt bei bychan y oet. ac eissoes y brenhin ae goffodes yn lle y dat o achas meint y carei y dat. Ac yn y vlōydyu honno y bu uarô Goronô uab Cadôgaon ac Owein uab Gruffud. Can mlyned a mil oed oet Crist ¹ pan uu agkyttundeô rōg Henri Vrenhin a Robert Iarll amōythic ac Ernōlf y uraet gōr a gauas Dyuet yn rann idaô. ac a wnaeth Gafell Penuro yn uaōrurydus. a phan gicleu y brenhin eu bot yn gōneuthur tōyll yn y erbyn megys y deuth y chōedyl arnunt y galôaod attao y wybod gwiryoned am hynny : ac gōnteu heb allel ymdiret yr brenhin a geiffassant achas y vōrō escus. a gōedy gōybot o nadunt adnabot or brenhin eu tōyll ac eu brat. ny beidassant ymdangos ger bron y gendrycholder ef. Achub a orugant eu kedernit a galô porth o bob tu udunt. a gōahaed attunt y Brytanyeit a oedynt darefgygedigyon udunt yn eu medyant. ac eu pennaeheu. nyt amgen Kadôgaon. Iorwerth a Maredud veibon Bledyn uab Kynuyn yn borth udunt. ac eu haruoll yn vaōrōrydic enrydedus udunt a orugant. ac adaô llawer o da udunt a rodi rodyon. a llawenhuu y gōlat o rydit. ac ygkyfrōg hynny kadarnhuu eu kefyll ae kylchynu o ffofild a muroed. a pharattoi llaōer o ymborth. a chynnullaô marchogyon a rodi rodyon udunt. Robert a achubaed pedwar castell. nyt amgen Arōndel. a Blif a Bryg ynbyn ² yr hōnn yd oed yr holl twyll yr hōn a rōndwalafsei yn erbyn arch y brenhin. ac Amōythic. Ernōlf a achubaed Penuro e hun. a gōedy hynny kynnullaô lluoed a orugant. a galô y Brytanyeit y gyt a gōneuthur yfcllyfaetheu. ac ymhoclut yn llawen adref. A phan yttoedit yn gōneuthur y petheu hynny y medyliaed Ernōlf hedychu ar Gōydyl ac erbynyeit nerth y gantunt. ac anuon a wnaeth kenadeu hyt yn Iwerdon. nyt amgen Geralt yftiwart. a llawer o rei ereill y erchi merch Murtart ³ yn briaed idaô. a hynny a gauas yn haed ar kenadeu a deuthant y eu gōlat yn hyfryt. A Murtart ⁴ anuones y uerch a llawer o logeu aruaôc gyt a hi yn nerth idaô. A gōedy ymdyrchauael or Ieirll y myōn balchder o achas y petheu hynny. ac ⁴ ny chymerafsant dim hedōch y gan y brenhin. Ac yna y kynnullaed Henri urenhin llu bob ychydig. ac yn gyntaf kylchynaed castell Arōndel drōy ymlad a hi. ac odyu y kymeth castell Blif a hyt yg gafell Brug. ac ympell y ōrthaô y pebyllyaed. a chymryt kygor a oruc py vod y darefgyghei ef y Ieirll neu y lladei. neu y gōrthladei or holl deyrnas.

¹ Neu o bobtu hynny. MS. Ll.

² Yn erbyn MS. Ll.

³ Urenhin.

⁴ Om. MS. Ll.

Ac o hynny pennaf kyghor a gauas anuon kenadeu at y Brytanyeit ac yn wahan-redaol at Iorwerth uab Bledyn. ac wahaod. ac alo ger y uroon. ac adao moy idaio noc y gaffei y gan y ieirll. ar kyfran a berthynai y gael o tir y Brytanyeit. Hynny a rodes y brenhin yn ryd y Iorwerth uab Bledyn tra vei vyô y brenhin heb tŕng a heb tal. Sed oed hynny. Powys a Cheredigyaon a hanner Dyuet. kanys y hanner arall a rodassit y uab Baldwin a Gôhyr a Chedweli. a gôedy mynet Iorwerth uab Bledyn y gastell y brenhin anuon a oruc y anreithaio cyfoeth Robert y arglôyd. ar anuonhedic lu hōnnô gan Iorwerth gan gyfleoni gorchymyn Iorwerth a anreithassaut gyfoeth Robert y arglôyd drôy gribdeilaio pob peth y gantunt a diffeithaio y wlat a chynnullaio diruaio anreith gantunt or wlat. kanys y iarll kyn no hynny a orchymynassei rodi cret yr Brytanyeit heb debygu oaffel gôrthôyneb y gantunt. ac anuon y holl hafodyd ae anifeileit ae oludod y blith y Brytanyeit heb goffau y sarahedeu a gaiofsei y Brytanyeit gynt. y gan Roiser y dat ef a Hu uraot y dat. a hynny oed gudyedic gan y Brytanyeit yn vyuyr. Kadôgaon uab Bledyn a Maredud y uraot a oedynt etwa y gyt ar iarll heb gybod dim o hynny. A gôedy clybot or iarll hynny anobeithaio a oruc a thebygu nat oed dim gallu gantaio o achaois mynet Iorwerth y ôrthaio. kanys pennaf oed hōnnô or Brytanyeit a moyaf y allu. ac erchi kygreir a oruc ual y galloi y neill ae hedychu ar brenhin. ae adaio y deyrnas o gôbyl. Ygkyfreg y pethen hynny yd athoed Ernôlf ae wyr yn erbyn y wreic ar llyges aruaio a oed yn dyuot yn borth idaio. ac yn hynny y deuth Magnus brenhin Germania cilweith y Von. A gôedy torri llawer o wyd desnyd ymchoelut y Fanaio drachefyn. Ac yna herwyd y dywedir gôneuthur a oruc tri chafstell. ae llenwi cilweith oe wyr e hun. yr rei a diffeithassei kyn no hynny. ac erchi merch Môrchath¹ oe uab. kanys pennaf a oed hōnnô or Gôydyl a hynny a gauas yn llawen. a goisot a oruc ef y niab hōnnô yn vrenhin ym Manaio. ac yno y trigyand y gaaf hōnnô. A gôedy clybot o Robert iarll hynny anuon kenadeu a oruc ar Uagnus. ac ny chauas dim oe negesseu. A gôedy² gôelet or iarll y vot yn warchaedic o bob parth idaio. keiffau kennat a fford y gan y brenhin y adaw y deyrnas. Ar brenhin ae kanhataio. ac ynteu drôy adaio pob peth a vordôyaio hyt yn Normandi. Ac yna yd anuones y brenhin at Ernôlf y erchi idaio un or deu peth ae adaio y deyrnas a mynet yn ol y uraot ae ynteu a delei yn y ewyllys³ ef. A phân gicleu Ernôlf hynny dewisaf uu gantaio vynet yn ol y vraot. a rodi y gastell³ a oruc yr brenhin. ar brenhin a dodes gôertheitweit yndaio. Gôedy hynny hedychu a oruc Iorwerth ae vrodyr a rannu y kyfoeth y rydynt. A gôedy ychydic o amser y delis Iorwoerth Varedud y vraot. ac y carcharaio yg karchar y brenhin. A hedychu a wnaeth a Chadôgaon y vraot. ac y rodi Keredigyaon a rannio Powys. Ac odynd mynet a wnaeth Iorwoerth at y brenhin. a thebygu yr brenhin cadio y edewit ôrthaio. ar brenhin heb gadio amot

¹ Mwrthach. MS. Ll.³ Castell i'r brenhin. MS. Ll.² Gwybod. MS. Ll.

ac ef a duc y gantað Dyfet ac ae rodea y neb un uarchaðc a elwit Saer. ac ystrat Tywi a Chedweli a Gohyr a rodea y Howel a Gronð. ac y kyfrðg hðnnð y delit Gronð uab Rys ac y bu uarð yn y garchar. Yn y vlðyðyn rac gýneb gðedy dýrchauael o Vagnus vrðnhin Germania hðyleu ar ychydic o logeu. a diffeithað a oruc tervynneu Prydein. A phan welas y Prydeinwyr hynny megys morgrugyon o dylleu y gogofeu y kyudaffant yn gadoed y ymlit eu hanreith. a phan welant y brenhin ac ychydic o nifer y gyt ac ef kyrchu yn ehofyn a orugant a goffot brðyðyr yn y erbyn. a phan welas y brenhin hynny kyweiryað bydin a oruc heb edrych ar amylder y elynyon a bychanet y nifer ynteu. herwyd moes yr Albanðyr drðy goffau y aneiryf uudugolyaetheu gynt kyrchu a oruc yn agkyffeu. A Gðedy gðneuthur y vrðyðyr a llad llawer o bob tu yna o gyfarðagedigaeth lluoed ac amylder niferoed y elynyon y llas y brenhin ¹. Ac y dosparthðyt y dadleuoed ae negessu. a phan doeth ef yna yd ymchoelaðd yr holl dadleu yn y erbyn e. ac ar hyt y dyd y dadleuwyd ac ef ac yn y diwed y barnðyd yn gamlyrus. a gðedy hynny y barnðyt y garchar y brenhin. nyt herðyd kyfreith. namyn herðyd medýant. ac yna y pallaðd y holl obeith ae kedernit ² ae hechyt ³ a didanðch yr holl Vrytanyeit. Y vlðyðyn rac gýneb y bu uarð Owein uab Etwin drðy hir glefyt. ac yna yd ystfres Rickart uab Baldwin gastell Ryt y Groes. ac y gyrrðyt Howel uab Gronð ymeith oe gyfoeth y gðr a orchymynnassei Henri vrenhin keitwataeth ystrad Tywi a Ryt y Gors. ac ynteu a gynnullaðd anreitheu drðy 'ofci tei a diffeithað nayach yr holl gladoed a llad llaðer or Ffreinc a oedynt yn ymchoelut adref. ac ynteu a gychwynnaðd ⁴ y ðlat o bob tu. ac ae hachubaðd ar castell a drigyaðd yn digyffro ae wercheitweit yndað. Ygkyfrðg hynny y gðrthladaðd Henri vrenhin Saer marchaðc o Penuro. ac y rodea keitwataeth y kastell ae holl deruynneu y Heralt Ystiwert yr hðn a oed dan Ernðlf Ystiwert. Y vlðyðyn honno y llas Howel uab Goronð drðy dðyll y gan y Ffreinc a oedynt yn kadð Ryt y Gors. Gðgaðn uab Meuruc y gðr a oed yn meithryn mab y Howel a wnaeth y nrat ual hynn. Galð a wnaeth Gðgaðn Howel y ty ae wahaðd. ac anuoñ yr castell a galð y Ffreinc attað. a menegi udunt eu teruynedic le ac aros amfer yn y nos. ac gýnteu a deuthant amgylch pylgein a chylchynu y dref ar ty yd oed Hðwel yndað. a dodi gaðr. ac ar yr aðr y dubunaðd Howel yn dilesc a cheiffað y arueu. a dubunað y gedymdeithon. a galw arnunt. ar cledyf a rydaroed idað y dodi ar ben y wely ae wayw is y traet. a rydygassei Gadðgaðn ⁵ tra yttoed yn kyfcu. a Howel a geiffaðd y gedymdeithon ðrth ymlad a thebygu eu bot yn baraðr. ac neur daroed udunt ffo ar yr aðr gyntaf or nos ⁶. ac yna y goruu arnað ynteu ffo. a Gðgaðn ae hymlidyaðd yn graff yn y delis megys y hedewis. a phan deuth kedymdeithon Gwgawn attað tagu Howel a orugant. ar tagedic yn uarð

¹ Ac yna y gelwit Iorwoerth uab Bledyn y Amwythic drwy dwyll i. cyghor y brenhin. MS. Ll.
² Gedernid. MS. Ll.

³ A Iechyd. MS. Ll.
⁴ Gylchynawdd. MS. Ll.
⁵ Gwgawn. MS. Ll.
⁶ Qm. MS. Ll.

baeac a dugant at y Ffreinc. ac bynteu gōedy llad y benn a ymchoelasant yr kastell. Yn y vlōydy honno y gōelat Seren enryfed y gōeletyat yn anuon paladyr o heni yn ol y chefyn. ac o braffter colofyn y meint ¹ a diruaōr oleuat idi ² yn darogan yr hyn a vei rac llaō 3. Kany's Henri amheraōdyr Rufein gōedy diruaōryon uudugolyaetheu. a chrefuduffaf vuched y Grist a orffōyssaōd. ac uab gōedy ynteu gōedy cael llaōer o enryded ac eistedua amherodraeth Rufein a wnaethpōyt yn amheraōdyr. Ac yna y danuones Henri urenbin Lloeger marchogyon i darestōg Normandi. a chyhōrd ac bynt a wnaeth Robert iarll o Vethlem. a gōedi goruot arnunt eu gyrru ar ffo. a gōedy na rymheint dim. anuon a orugant at y brenhin y geiffaō nerth. ac yna y brenhin e hun gyt ac amylder o uarchogyon a diruaōr lu a vordōyaōd drōd. ac yna y kyhyrdaōd ar iarll yn dilefc. ac ef ae ganhorthōywyr ac yn gyfarsagedic o dra lluoōfōgrōyd y kymerth y ffo. ac ymlit or brenhin yny delis ac ef ae wyr. a gōedy eu dala ac hanuones y Loeger y eu carcharu. a holl Normandi a darestygyōys 4 6rth y vedyant e hun. Yn 5 y vlōydy honno y llas Meuruc a Griffri veibon Trahaearn uab Karadaōc. ac 6 Owein uab Kadōgaōn. Y vlōydy rac byneb y diegis Maredudd uab Bledyn oe garchar ac y deuth y wlat. Ac yna y bu uarō Edwart uab y Moel Cōlōm. ac yn y le ef y kynhelis Alexander y vraōt y deyrnas. Y vlōydy gōedy hynny y danuonet neb un genedyl diadnabydus herōyd kenedlaeth a moesseu ny bydit py le yd ymgudyffynt yn yr ynys dalym o vlōynydded y gan Henri vrenhin y wlat Dyfet. ar genedyl honna a achubaōd holl gantref Ros gyr llaō aber yr avon a elwir Cledyf gōedy eu 7 gōrthlad o gōbyl. ar genedyl honno megys y dywedir a hanoed o Fflandrys y gōlat 8 yr honn yffyd offodedic yn neffaf ger llaō mor y Brytanyeit. O achaoō achub or mor a gorefcyn eu gōlat hyt yn y ymchoelet yr holl wlat ar agkrynodeb heb dōyn dim ffryōth gōedy bōrō o lanō or mor diwlw wimon ar tywot yr tir. ac yn y diwed gōedy na cheffynt le y pressōylaō. kany's y mor a diueuaſſei ar draōs yr aruordired ar mynydded yn gyflaōn o dynyon hyt na allei baōp bressōylaō yno a achaoō amylder y dynyon a bychanet y tir y genedyl honno a deiffyfaōd Henri urenhin. ac a adolygassant idaō gaffel lle y pressōlynt yndaō. ac yd anuonet hyt yn Ros drōy 6rthlad odyo y priodolyon giwdaōtwyr. y rei a gollassant eu priaōt wlat ae lle yr hynny hyt 9. Ygkōfrōg hynny Geralt Yftiwart Fenuro a rōndōalaōd kastell Kenarch Bychan ac anſodi a wnaeth yno. a llehau yno y holl oludoed. ae wreic ae etifedyon ae holl anwylyt. ae gadarnhau a wnaeth o glaōd a mur. Y vlōydy rac byneb y paratoes Kadōgaōn uab Bledyn wled y bennaduryeit y wlat: ac ygāhodes yr wleda wnathoed Owein y uab o Powys. ar wled honno a wnaeth

1 Faint. MS. Ll.

2 Iddaw. ib.

3 Ac ychydic amfer wedi hynny y gweled dwy leuad, y naill yn y dwyrein ar llall yn y gorllewin. MS. Ll.

4 Ddodg. MS. Ll.

5 Niwedd. MS. Ll.

6 Gan. MS. Ll.

7 Om. MS. Ll.

8 Wlad. MS. Ll.

9 Heddyw. MS. Ll.

ef y Nadolic yr enryded y Duw. A gŵedy daruot y wled a chlybot o Owein uot Nefi uerch Rys ab Teodŵr gŵreic Geralt ystiwart yn y dywededic gastell fry. mynet a oruc y ymwelet a hi. ac ychydic o niuer y gyt ac ef megys a charas idaŵ ac velly yd oedynt. kanyſ Kadŵgaŵn uab Bledyn a Gŵladus uerch Ridallaŵn mam Nefi a oedynt gefynderŵ a chefnitherŵ. kanyſ Bledyn a Riwallaŵn meibon Kynſyn a oedynt urodyr o y Agharat uerch Varedud vrenhin. A gŵedy hynny o annoc Duŵ y doeth ef noſweith yr kaſtell ac ychydic o niſer y gyt ac ef val amgylch pedwar gwyr ardec. a gŵedy gŵnenthur claŵd dan y trotheu yn dirgel heb ōybot y geitweit y kaſtell. ac yna y doethant yr kaſtell yd oed Geralt a Nefi y wreic yn kyſgu yndaŵ¹, a dodi gaŵr a wnaethant ygkylch y kaſtell. ac ennynu tan yn y tci ōrth y lloſgi. a dyhunaŵ a oruc Geralt pangigleu yr aŵr. ac yna y dyŵaŵt Nefi ōrthaŵ. Na dŵs allan heb hi² yr drŵs. Kanyſ³ yno y maŵ dy elynyon yth aros. namyn dyret ym ol i. a hynny a wnaeth ef. a hi ac harŵedaŵd ef hyt yg geudy a oed gyſylldedic ōrth y kaſtell. ac yna megys y dywedir y dihegiſ. a phan ōybu Nefi y diane ef lleſein a oruc a dywedut ōrthaŵ⁴ y gŵyr yſyds allan beth a leſweh yn ofer. nyt yttiw yma y neb a geiſſŵch. neur dihegiſ. A gŵedy y dyuot ōynteu y myŵn. y geiſſaŵ a orugant ym pob mann. a gŵedy naſ kaŵſſant. dala Nefi a wnaethant ae deu uab ae merch a mab idaŵ ynteu o garatwreic. ac yſpeiliaŵ y kaſtell ae anreithaŵ. a gŵedy lloſgi y kaſtell a chynnullaŵ anreith a chytyaŵ a Nefi ymchoelut a wnaeth y wlat. ac nyt yttŵed Kadŵgaŵn y dat ef yn gedrychaŵl yna yn y wlat. kanyſ ef a athoed y Powys ōrth hedychu y rei a odynt yn anubyn ac a athoedynt y ōrth Owein. A phan gigleu Kadŵgaŵn y gŵeithret hŵnŵ kymryt y⁵ drŵc arnaŵ gan ſerri a oruc ef hynny o achaŵs y treis kyt a wnathoedit a Nefi uerch Rys. Ac nac ofyn lliŵyaŵ o Henri vrenhin am ſarhaet y Yſtiwart. ac yna ymchoelut a oruc a cheiſſaŵ talu y wreic ae anreith y Eralt yſtiwart dracheſyn y gan Owein ae nys kauas. Ac yna dyſtryw y wreic a oed yn dywedut ōrth Owein ual hynn. O mynnny uygkael i yn ffyſlaŵn ytt am kynnal gyt a thi. hebrŵg vym plant att eu tat. ac yna o dra ſerch a charyat y wreic y gellygaŵd y blant yr yſtiwart. A phan gigleu Rickart eſcob Llundein hynny y gŵr a oed yna yſtiwart y Henri vrenhin yn Amŵythic. Medyllyaŵ a oruc dial ar Owein ſarhaet Geralt yſtiwart. A galŵ attaŵ a wnaeth Ithel a Madaŵc meibon Ridit uab Bledyn a dywedut ōrthyn ual hynn. a vynnŵch chwi regi bod y Henri vrenhin a chaſſel y garjat ae gedymdeithas yn dragwydaŵl. ac ef ach maŵrhaa yn bennach no neb och kyttiroyon. ac a gyghorŵynna ōrthyŵch ych kyt teruynwyr och holl gonedyl. ac atteb a wnaethant mynnawn heb ōynt. Eŵch chwitheu heb ef a delŵch Owein uab Kadŵgaŵn os gellŵch ac onys gellŵch gŵrthledŵch or wlat ef ae dat. kanyſ ef a wnaeth gam a ſarhaet yn erbyn y brenhin. a diruaŵr gollet y Eralt yſtiwart

¹ Ynddi. MS. Ll.

² Om. ib.

³ Yng ngbylch MS. Ll.

⁴ Wrth.

⁵ A oeddynt. MS. Ll.

⁶ Arall. MS. Ll.

⁷ Yn. MS. Ll.

y wahanredaol gyfcilli am y wreic ac blant ac gastell. ac yfpeil ac anreith. a minheu a rodaf gyt a chwi fydlonyon gedymdeithyon. nyt amgen Llywarch uab Trahaearn y gŵr a ladaol Owein y vrodyr. ag Uchtryt uab Etwin. ac ōintou gwedy credu yr edewidyon hynny a gynnulleisant lu. ac a aethant y gyt ac a gyrchasant y wlat. ac Uchtryt a annones kenadeu yr wlat y venegi yr kiwtaotwyr pŵy bynnac a gilyei attao ef y caffei amdiffyn. a rei a gilyasant attao ef ereill y Arŵyfli. ereill y Vaelenyd. ereill y yftrat Tywi ar rann vŵyaf y Dyuet yd aethant yr lle yd oed Geralt yn vedyamus. A phan yttoed ef yn mynnu eu diua ōynt. ef a damōcinaol dyuot Gŵallter ucheluaer kaer Loyŵ y gŵr a orchymynnafai y brenhin idaol llywodraeth ac amdiffyn Lloeger hyt ygkaer Vyrddin. A phan giglen ef hynny eu hamdiffyn a oruc. a rei o nadunt a gilyaol y Arŵyfli. ac y kehyrdaol gwyr Maclenyd ac ōynt ac y lladaffant. ar rei a gilyaol att Uchtryt a dibagassant. ar rei a gilyaol y yftrat Tywi Maredudd uab Ryderch ac harnolles yn hegar. Kadŵgaol ac Owein a ffoasant y log a oed yn Aber Dyfi a dathoed o Iwerdon ychydic kyn no hynny a chyfnewit yndi. Ac yna y deuth Madaol ac uraol yn erbyn Uchtrut hyt yn Ryt Cornnec¹. ac yno pebylliaol a orugant. ac yn y diwed y doeth Uchtrut attunt. a gŵedy eu hymgynullaol y gyt kerdet hyt nos a orugant a diffeithaol y gŵladoed yn y vu dyd. ac yna y dywaol Uchtrut. o reing² bod y chwi nyt reit hynny. kany dylyir tremygu Kadŵgaol ac Owein. kany gwyr da grymmus ynt a dewron. a medyliaol llawer y maent. ac agatuyd y mae porth udunt hyt nas gwydam ni. ac ōrth hynny ny ōeda y ni dyuot y deifsyfyt am eu pen namyn yn eglur dyd gyt ac urdaſaol gyweirdeb aifer. ac or geireu hynny bop ychydic yd bedychoyt ōynt ual y gallei dynyon y wlat dianc. A thrannoeth y daethant yr wlat. a gŵedy y gŵelet yn diffeith. ymgerydu³ e huncin a wnaethant a dywedut llyma wenyeth Uchtrut. a chuhudaol Uchtrut a wnaethant a dywedut⁴ y neb⁵ a ymgedymdeithockau⁶ ac yfstryw ef. A gŵedy gŵibiaol pob lle yn y wlat ny chaſasant dim namyn gre y Gadŵgaol. a gŵedy cael honno a lloſgi y tei ar yſcuboryeu ar ydeu a wnaethant. ac ymchoelut a orugant y eu pebyllau drachefyn. a diua rei or dynyon a ffoaſynt y Lan Badarn. a gadel ereill heb eu diua. A phan yttoedynt nelly clybot a wnaethant bot rei yn trigyaol yn nodua Dewi yn Llan Dewi Breui yn yr eglŵys gyt ar offeir⁷. Anuon a wnaethant yno drycysprytolyon agkyweithas⁸ a llygru a wnaethant yr eglŵys ac diffeithaol o gŵyl. A gŵedy hynny yn ōrŵac hayach yd ymchoelaſant eithyr cael anuolyanus anreith o gyſeoed ſeint Dewi a Phadarn. A gŵedy hynny y mordŵyaol Owein y Iwerdon gyt ac ychydic o gedymdeithon. ar rei yd oed achaoſ udunt trigyaol yn y ol kanyſ buaſynt ōrth loſcedigaeth y caſtell. ac y gan Mŵrchath⁹ brenhin pennaf

¹ Cornnec. MS. Ll.² Reig.³ Ymgredu. MS. Ll.⁴ Dyweddi. ib.⁵ Om. ib.⁶ Ymgydymdeithaw. MS. Ll.⁷ Offeiricit. MS. Ll.⁸ Kyweithas. MS. Ll.⁹ Murtarch. MS. Ll.

yn Iwerdon yd aruollet ef yn hegar. kanyf ef a vuafsei gynt y gyt ac ef. a chyt ac ef y magysit yn yr ryuel y diffeithôyt Mon y gan y deu iarill. ac yd anuonyffit y gan y vraôt a rodyon y Murtart. Ac yna yd aeth Kadôgaôn yn dirgel hyt yna Powys. ac anuon kenaden a wnaeth y geisfaô hedychu a Rickart ystiwart y brenhin. a chael kygreir gantaô a wnaeth y geisfaô hedychu ar brenhin py ôed bynnac y gallei. Ac aruoll a oruc y brenhin a gadêl idaô drigyaô myôn tref a gaôfsei y gan wreic oed Ffrages merch Picot Sage. Ac yna yd achubaôd Madaôc ac Ithel meibon Ridit¹ ran Gadôgaôn ac Owein y uab o Powys y rei a lywafisant yn anvolyanus. ac ny buant hedychaôl rygthunt e huncin. Ygkyfrôg hynny gôedy hedychu o Gadôgaôn y cauas y gyuoeth. Nyt amgen keredigyaôn gôedy y phrynu y gan y brenhin yr cant punt. A gôedy clybot hynny ymchoelut a wnaeth paôb or a wafaryffit kylch o gylch. kanyf gorchymyn y brenhin oed na allei neb gynnal neb or rei a oedynt yn presôylaô Keredigyaôn. kyn no hynny na gwr or wlat na gwr dîeithyr vei. A rodi a oruc y brenhin y Gadôgaôn drwy yr amot hyn yma. hyt na bei na chedymdeithas na chyfeillach y rygtaô ac Owein y uab. ac na adei idaô dyuot yr wlat. ac na rodei idaô na ehyghor na nerth. Ac o dyna yd ymchoelaôd rei or gwyr a athoed gyt ac Owein yr Iwerdon. a llechu yn dirgeledic a wnaethant heb wneuthur dim argôywed. a gôedy hynny yd ymchoelaôd Owein. ac nyt y Geredigyaôn y doeth namyn y Bowys. a cheisfaô anuon kenadeu at y brenhin³. Ygkyfrôg hynny y bu anundeb rôg Madaôc ar Ffreinc. o achaf y lletrau yd oed y Saeson yn y wneuthur ar y tir. ac odyo yd oedynt yn gôneuthur cameu yn erbyn y brenhin ac yn dyuot at Vadaôc. Ac yna yd antones Rickert ystiwart at Vadaôc y erchi daly⁴ y gwyr a wnathoed y kam yn erbyn y brenhin. ac ynteu a ôrthôynebaôdy hynny ac nys dallaôd⁵. Ac yn gamwedaôc heb wybot beth a wnei. namyn keisfaô kyveillach gan Owein uab Kadôgaôn. a hynny a gauas. a gôneuthur hedôch rôg a rei a oedynt yn elynyon kyn no hynny. ac ymaruoll uch benn creireu a wnaethant hyt na hedychi un ar brenhin heb y gilyd. ac na vredeychi un o nadunt y gilyd. ac yna y kerdynt y gyt py le bynnac y dyckei ytyghetuen⁶ ôynt. a llofci tref neb un wrda a orugant. a phy beth bynnac a ellynt y dwyn gantunt nac yn veirch nac yn wisfoed ôynt ac ducfant na neb ryw dim arall or a geffynt. Y vlôydyn rac ôyneb y koffaaôd Henri urenhin garchar Iorwoerth uab Bledyn. ac anuon kenat attaô y ôybot beth a rodei yr y ellôg oe garchar. kanyf blin yw bot yn hir garchar. Ac ynteu a edewis mwy noc a allei dyuot idaô. a dywedut y rodei pob dim or a archei y brenhin. ac yn gyntaf ynteu a erchis gôyfflon o veibon gorengwyr y wlat. yr eilweith yd erchis Ithel mab Ridit y vraôt a thrychant punt o aryant py fford bynnac y galle dyuot udunt. nac o veirch. nac o ychen nac o neb ryw fford y gallei dyuot udunt. Ac yna y rodet mab Kadôgaôn uab Bledyn yr hôn a

¹ Riddid. MS. Ll.² Argwywed.³ Ac ni lefasawdd neb arwein ei

genadwri byd at y brenhin. MS. Ll.

⁴ Talu. MS. Ll.⁵ Talawdd. ib.⁶ Dyngedfen. MS. Ll.

anyflit or Ffranges yr hŏn a elwit Henri ac y taloyt can morc droŏtaŏ. Ac yna y rodet y ŏlat idaŏ ef. a llaŏer a dalaŏd. Ac yna y gellygoyt mab Kadogaŏn. Ac ygkyfrŏg y pethau hynny y gŏnaeth Owein a Madaŏc ac eu Kedymdeithon llaŏer o drygeu yg gŏlat y Ffreinc ac yn Lloeger. A pha beth bynnac a geffynt nac o ledrat nac o dreis. y dir Iorwoerth y dygynt. Ac yno y preiŏbylnt. Ac yna anuon kenadŏri a oruc Iorwoerth attunt yn garedic a dywedut ŏrthynt ual hynn. Duŏ an rodes ni yn llaŏ an gelynyon. ac an dareŏtygaŏd ni yn gymeint ac na allem ni gŏneuthur ŏim or a vei ewyllys gennym. Gŏarhadedic yw ynni baŏb or Brytanyeit hyt na chyffredine neb o honam ni a chŏchŏi nac o vwyt nac o diaŏt. nac o nerth nac o ganborthŏy. namyn aŏch keiŏŏaŏ ach hela ym pob lle. ach rodi yn y diwed yn llaŏ y brenhin oc aŏch carcharu neu oc aŏch llad. neu ych dihenydaŏ neu yr hynn a vynnei a chŏi. Ac yn bennaf y gorchymynŏyt i mi a Chadogaŏn nat ymgredem a chŏi. Kanys ni digaŏn neb tebygu na damunaŏ tat neu ewythyr da y eu meibon ae nycint. kanys od ymgedymdeithŏn ni a chŏi. neu vynet haecach yn erbyn gorchymynneu y brenhin. ni a gollŏn an kyfoeth ac an karcherir yu y vom veirŏ neu an lledir. Ac ŏrth hynny mi aŏch gŏedias megys kyueillt. A un aŏch gorchymynnaf megys arglŏyd. Ac ach eirolaf megis car nad eloch ford ym kyuoeth i na ford y gyuoeth Kadogaŏn mŏy noc y gyuoeth gŏyr ereill yn kylch. Kanys mŏy o anuodedigaethu a geiŏfyr yn erbyn ni. noc yn erbyn ereill yn bot yn gylus. A thremygu hynny y ŏnaethant a mŏyfwy eu kyuoeth a vynyhynt. a breid y gochelynt kyndrycholder y gŏyr e hunein. A Iorwoerth a geiŏŏaŏd eu hymlit a chynnullaŏ llaŏer o wyr a oruc ac eu hela. Ac ŏynteu ae gochelaffant bob ychydic. Ac yn un dorŏfygyt y kyrchaffant gyuoeth Uchtrut hyt ym Meiryonyd. A phan gigueu veibon Uchtrut hynny ae teulu rei a ellygaŏŏant Uchtrut y amdiŏfyn y tir. anuon a orugant y Veiryonyd y beri y baŏp dyuot attunt y ŏrthlad y gŏyr oc eu tir. Kanys yn gyntaf y dathŏedynt y Gyfeilaŏc yn y lle yd oed meibon Uchtrut. Ac ny allyŏŏant eu gŏrthlad. Ac yna yd ymgynnullaŏd gwyr Meiryonyd heb ŏhir ac y deuthant at Veibon Uchtrut. Ac ual yd oed Owein a Madaŏc yn y lletyeu ygkyfeilaŏc. Trannoeth y boreu aruaethu a orugant mynet y Veiryonyd y letyaŏ heb wneuthur dim drŏc amgen. Ac ual yd oedynt yn dŏyn eu hynt. nachaf wyr Meiryonyd ygkyfrŏg mynyded ac anyalŏch yn dŏyn y bydin gyweir yn kyfaruot. Ac yn eu ruthraŏ. ac yn dodi gaŏr arnunt. ac ŏynteu heb dybyaŏ dim ŏrthynt ar y kyrch kyntaf y ffoaŏŏant. ac y deuth Owein. A phan gŏelas gŏyr Meiryonyd ef yn kyrchu yn ŏraŏl ac yn baraŏt y ymlad. ffo yn deiŏffycit a orugant. Ac ŏynteu ae hymlidyaffant hyt eu gŏlat. a diŏŏeithaŏ y wlat a orugant. a lloŏgi y tei ar ydeu a llad yr yŏcrybyl kymeint ac a gaŏŏŏant heb dŏyn dim gantunt. A gŏedy hynny yd aeth Madaŏc y Bowys. Ac Owein

a ymchoela6d ef ae wyr y Geredigya6n y lle yd oed y dat yn g6ledychu ac yn prest6yla6. a thrigya6 a oruc ef ae gedymdeithon yn y lle y mynna6d. a choffau dyuodyt y dat kyn no hynny yr kyuoeth. Kanys y gedymdeith oedynt y dyfet y yspeila6 y wlat ac y dala y dynyon. ac eu d6yn yn r6ym hyt y llogeu a dathoed gan Owain o Iwerdon. Ac yna yd oedynt yn trigya6 yn tervyneu y wlat. Ac eilweith yd aethant y gal6 ynvydyon a ch6anegi eu rif. a chyrchu dros nos y wlat ae llosgi. a llad pa6b or a ga6ffant yndi. ac yspeila6 ereill. a d6yn ereill gantunt ygkarchar. ac eu g6erthu y eu dynyon neu eu hanuon yn r6ym yr llogeu. A Gwedy llosgi y tei a llad cymeint ac a ga6ffant or anifeileit. a chymeint ac a ga6ffant a dugant gantunt. ac a ymchoela6ffant fford y Keredigya6n 6rth letya6 a thrigya6 a mynet a dyuot. heb edrych dim o ach6ysson Kad6ga6n nac o wahard y brenhin. A rei o nadunt dreilgweith a oedynt yn kad6 fford yd oed hena6g6r or Flemhissieit yn dyuot idi. a elwit Wiliam o Vreban. ae gyferbynicit a wnaethant ae lad. Ac yna mynet o Gad6ga6n gyt a Iorwoerth y lya y brenhin y vynnou kael ymdidan ac ef. Ac ual y buant yna nachaf bra6t yr g6r a ladyffit yn y lle yn menegi yr brenhin ry lad o Owain ac gedymdeithon y vra6t. Pan gigueu y brenhin hynny gofyn a oruc y Gad6ga6n beth a dyweddy am hynny. nis g6nni argl6yd heb y Kad6ga6n. Yna y dywa6t y brenhin kany elly di kad6 dy gyfoeth rac kedymdeithon dy uab hyt na ladon vyg gwyr cilweith mi a rodaf dy gyfoeth yr neb ae katwo. a thitheu a drigy y gyt a mi dr6y yr amot h6nn yma na s6thrych di dy bria6t wlat. a mi ath borthaf di om hym-borth i yn y gymer6yf gyghor am danat. A rodi a oruc y brenhin ida6 pcunyd y kyfeir y dreul pedeir ar hugein. Ac yna y trigya6d heb doddi gefyn arna6. namyn yn ryd y fford y mynnai eithyr y wlat e hun. A g6edy clybot o Owain yspeila6 y dat oe gyuoeth. kyrchu Iwerdon a oruc ef a Mada6c uab Ridit. A g6edy hynny anuon a oruc y brenhin at Gilbert uab Rickert yr h6nn a oed de6r molyannus gallus. a chyfeillt yr brenhin a g6r ardercha6c oed yn y holl weithredoed erchi ida6 dyuot atta6. ac ynteu a deuth. Ar brenhin a dywawt 6rtha6 yd oedut yn wa6tat yn keiffa6 ran o tir y Brytanyeit y genyf. Mi a rodaf ytt yr a6r honn tir Kad6ga6n dos a gore6gyn ef. Ac yna y kymwerth yn llawen ygan y brenhin. Ac yna gan gynulla6 llu gyt ae gedymdeithon y deuth hyt yg Keredigya6n ac y gore6cynna6d. Ac yd adeila6d deu ga6fell yndi. Nyt amgen un gyferbyn a Llan Badarn yn ymyl aber yr auon a elwir Ystwyth. Ar llall geir lla6 Aber Teifi yn y lle a elwir Dingereint. y lle gr6ndwala6sei Roger jaril kyn no hynny ga6fall. A gwedy ychydic o amser yd ymchoela6d Mada6c ab Ridit o Iwerdon heb allel godef andynolyon vo6seu y G6ydyl. Ac Owain a drigya6d yno yn y ol dalym o amser. A Mada6c a aeth y Powys. ac nyt aruollet nac yn hegar nac yn drugara6c y gan Iorwoerth y 6wythyr rac y gynnal yn gylus y gan y brenhin her6yd kyfreith a dryweithret ot ymgyffredinei ae nei o dim. Ac ynteu yn wibia6dyr a lecha6d h6nt ac yma gan ochel kydrychol-der Iorwoerth. Iorwoerth a wnaeth kyfreith hyt na bei a veidei dywedut dim

brithaſ am Vadawc. na menegi dim am danaſ gſellit na welit. Ygkyfrôg
 hynny aruaethu a wnaeth Madaſc gſeuthur brat Iorwoerth y ewythyr. A dala
 kyfeillach a oruc a Llywarch uab Trahaearn. Ac ymaruôll y gyt a wnaethant
 yn dirgeledic. ac eiſſoes yr tertyn hſonnſ yd aethant. Y vlſydyn rac ſyneb y
 paratoes Madaſc urat Iorwoerth. a cheiſſaſ amſer a chyſſe a wnaeth y gyſſenwi
 y ewyllſa. A phan ymchoelaſd Iorwoerth y Gaer Eiraſn y kyrchaſd Madaſc
 a chedymdeithon Llywarch y gyt ac ef yn borth idaſ kyrch nos am bſen Ior-
 woerth. A dodi gaſr a orugant ygkylch y ty lle yd oed Iorwoerth. a dyhunaſ
 a wnaeth Iorwoerth gan yr aſr. a chadſ y ty arnaſ ef ae gedymdeithon. a
 lloſgi y ty a wnaeth Madaſc am benn Iorwoerth. a dodi gaſr o orugant. A phan
 welas kedymdeithon Iorwoerth hynny kyrchu allan a orugant drſy y tan 1. Ac
 ynteu pan welas y ty yn dygſydaſ keiſſaſ kyrchu allan a oruc ae elynyon ae
 kymmerth ar vlaen gwewyr. ac yn atloſgedic y lad. A phan gſgleu Henri vren-
 hin ry lad Iorwoerth rodi Powys a wnaeth y Kadſgaſn uab Bledyn. A hed-
 ychu ac Owein y uab. Ac erchi y Gadſgaſn anuon kenadeu yn ol Owein hyt
 yn Iwerdoni. A gwedy gſybot o Vadaſc ar rei a ladyſſant Iorwoerth ygyt ac
 ef rywneuthur agkyſreith o nadunt yn erbyn y brenhin llechu y mywn coedyd a
 orugant. ac aruaethu gſeuthur brat Kadſgaſn. A Chadſgaſn heb vynny
 argſedu y neb megys yd oed uoſs gantaſ a doeth hyt yn Tralloſ Llywelyn ar
 vedyr trigyaſ yno a phreſſſylaſ lle yd oed byrrſyd 2 ac agos y Vadaſc. Ac yna
 anuon yſpiwyr a oruc Madaſc y ſybot py le y bei Gadſgaſn. Ar rei hynny a
 doethant drachefyn ac a dywedafſſant y neb yd oedynt yn y geiſſaſ. ym pell y
 mae hſonnſ ae yn agos. Ac ynteu ae wyr yn y lle a gyrchaſd Kadſgaſn. A
 Chadſgaſn heb tybyaſ dim drſc a ymſnaeth yn lleſc heb vynnu ffo. a heb allel
 ymlad. wedy ffo y wyr oll ae gael ynteu yn unſc ae lad. A gwedy llad Kadſgaſn
 anuon kenadeu a wnaeth Madaſc at Rickert eiſcob Llundein y gſr a oed yn
 kynhal lle y brenhin ac yn y lywyaſ yn Amſythic y erchi idaſ ef y tir y
 gſnathoedit y kyſſafaneu hynny ymdanaſ. A gſedy rac vedylſaſ or eiſcob yn
 gynnſl y achſyſſon ef heb rodi meſſur ar hynny y oedi a oruc. ac nyt yr y
 garyat ef. namyn adnabot o honaſ deuodeu gſyr y wlat mae llad a ſnaei bop un
 o nadunt y gilyd. Ac gyfran a vnaſei idaſ ef ac y lthel y ſraſt kyn no hynny
 a rodeſ idaſ. A phan gſgleu Varedud uab Bledyn hynny kyrchu y brenhin a
 oruc y erchi idaſ tir Iorwoerth uab Bledyn y vraſt. ar brenhin a rodeſ kad-
 ſryaeth y tir idaſ. yn y delei Owein uab Kadſgaſn yr wlat. Ygkyfrôg hynny
 y deuth Owein ac yd aeth at y brenhin. A chymryt y tir gantaſ trſy rodi
 gſyſſlon. ac adaſ llawer o ariant. A Madaſc a edewis llawer o ariant a
 gſyſſlon ac amodeu geſ bronn y brenhin. A gſedy kymryt nodyeu ymoglyt a
 oruc pob un rac y gilyd yn y vlſydyn honno hyt y diwed. Yn y vlſydyn rac
 ſyneb y delit Robert iarll uab Roſer o Vedlehem y gan Henri vrenhin. ac y
 carcharſyt. Ac y ryvelaſd y uab yn erbyn y brenhin.

1 Ac adaſ Iorwoerth y tan MS. Ll. 2 Herwyd. MS. Ll.

Deg mlyned a chant a mil oed oet Crist pan anuones Mareduð uab Bledyn y teulu y neb un gynhōryf y tir Llywarch uab Trahaearn y dōyn kyrch. Yna y damweinað ual yd oedylnt yn dōyn hynt drōy gyfoeth Mareduð¹ uab Ridit. Nachaf ōr yn kyuaruot ac ōynt a dala hōnnō a orugant a gofyn idað py le yd oed Vadaðc uab Ridit y nos hōnnō yn trigyað. A gōadu yn gyntaf a ōnaeth y gōr hyt nas gōydat ef. Ac odyne gōedy y gyfudað ac gymell adef a oruc y vot ym agos. A gōedy rōymað hōnnō yfpiwyr a aroyfsant yno², a llechu a ōnaethant yn y oed oleu dyd dranoeth. A gōedy dyfot y bore o deisfyf gōnnōryf y dugant kyrch idað, a dala³ a orugant a llad llaðer oe wyr. ae dōyn ygkarchar at Mareduð, ae gymryt yn llaðen a oruc ae gadō y myōn gefyneu. Yna y deuth⁴ Owein ab Kadōgaðn yr hōn nyt yttoed gartref. A phan gigleu Owein hynny ar frys y deuth, ac y rodeſ Mareduð ef yn y lað ae gymryt yn llaðen a oruc ae dallu. A rannu rygtūnt a ōnaethant y rann ef o Bowys. Sef oed hynny Kercinaðn a thraean Deudōr ac Aber Riw⁵. Y vlōydyne rac ōyneb y kyffroes Henri vrenhin llu yn erbyn Gōyned, ac yn bennaf y Powys. A gōedy barnu ar Owein gōneuthur agkyfreith y guhudað a oruc Gilbert uab Rickert ōrth y Brenhin, a dywedut bod gōyr Owein yn gōneuthur lledrateu ar y wyr ef ae tir⁶. Ar drygeu a ōnelei ereill a dywedit ar ōyr Owein. A chredu a oruc y brenhin bot pob peth or a dywaðt y kyhudōr yn wir. Ygkyfrōg hynny kyhudað a wnaeth mab Hu iarll kaer Llion (ar Wyfc) Gruffud uab kyanan, a Gronō uab Owein. Ac aruaethu o gyttundeb mynnu dileu yr holl Vrytanyeit o gōbyl hyt na cheffynt Vrytanaðl enō yn dragyðydaðl. Ac ōrth hynny y kynullaðl Henri vrenhin llu or holl ynys o Penryn Pengōaed yn Iwerdon⁷ hyt ym Penryn Blataon⁸ yn y Gogled yn erbyn Gōyned a Phowys. A phan gigleu Varedud uab Bledyn hynny mynet a wnaeth y geisfað kyfeillach y gan y brenhin. A gōedy adnabot hynny o Owein kynullað y holl wyr ae holl da a ōnaeth a mudað hyt ym mynydoed Eryri, kanys kadarnaf lle a diogelaf y gael amdiffyn yndað rac y llu oed hōnnō. Ygkyfrōg hynny yd anuones y brenhin tri llu. Un gyt a Gilbert tywyſaðc o Geruð, a Brytanyeit y Deheu, a Ffreinc a Saeson o Dyfet ar Deheu oll, ar llu arall or Gogled ar Alban a deu tywyſaðc arnunt. Nyt amgen Alexander mab y Mōel Cōlōm, a mab Hu iarll kaer Llion. Ar trydyd gyt ac ef e hun. Ac yno y deuth y brenhin ae deulu y gyt ac ef, hyt y lle a elwir Mūr Gaſtell. Ac Alexander ar iarll a ōethant y Pennaeth⁹ Bachōy. Ygkyfrōg

¹ Madawc. MS. Ll.

² Anfon yfpiwyr a wnaeth yno. MS. Ll.

³ Ac ddaly. Ib.

⁴ Yn i ddoeth.

⁵ Ac yng nghylch yr amſer yma y bu ddaear gryn mawr yn Amwythic o fore hyd hwyr. A hefyd yr amſer

hwnnw yr ymddangofes seren gynffonnawc ac y bu aiaf caled yn ol hynny, a marwolaeth a phrinder. MS. Ll.

⁶ Dir. Ib.

⁷ Kernyð.

⁸ Blathaon.

⁹ Pennant. D. P.

hynny yd anuones Owein genadeu at Ruffud ac Owein y uab y erchi udunt gôneuthur kadarn hedôch y rygtunt yn erbyn y gelynyon y rei yd oedynt yn aruaeth y dileu yn gôbyl neu y gôarchae yn y mor hyt nat enwit Brytanaôl enô yn dragwydaôl. Ac ymaruoll ygkyt a wnaethant hyt na wnelel un heb y gilyd na thagnesed na chyfundeb ac gelynyon. Gôedy hynny y danuones Alexander uab y Moel Côlôm ar iarll gyt ac ef genadeu at Ruffud uab Kynan y erchi idaô dyfot y hedôch y brenhin. ac adaô llawer idaô ac dôyllaôy gyttunaô ac ôynt. Ar brenhin a anuones kenadeu at Owein y erchi idaô dyfot y hedôch ac adaô y gôyr ny aller gaffel na phorth na nerth y gantunt. Ac ny chytsfynyaôd Owein a hynny. Ac yn y lle nachaf un yn dyfot attaô. ac yn dywedut ôrthaô byd oualus a gôna yn gall yr hynn-a ônelych. Llyma Ruffud ac Owein y uab gôedy kymryt hedôch y gan uab y Moel Côlôm ar iarll gôedy rodi idaô o nadunt kael y tir yn ryd heb na threth na chyllit na chastell yndaô hyt tra vei vyô y brenhin. Ac etwa ny chytsfynyaôd Owein a hynny. Ar cilweith yd aruaethôys y brenhin anuon kenadeu at Owein. a chyt ac ôynt Varedud uab Bledyn y ewythyr yr hôn pan welas Owein a dywaôd ôrthaô edrych na hêyrheych dyuot at y brenhin rac racfaenu o ereill kael kedymdeithas y brenhin. ac ynteu a gredaôd hynny a dyfot a wnaeth at y brenhin. Ar brenhin ae haruolles yn llaôen drôy uaôr garyat ac enryded. Ac yna y dywaôd y brenhin ôrth Owein kan deuthost ti attaf i oth vod a chan 'crednaist vygkenadeu minheu ath vaôrhaaf di ac ath dyrchafaf yn uchaf ac yn pennaf oth genedel di. A mi a dalaf it yn gymeint ac y kyghorvynno psôb oth genedyl ôrthyt. A mi a rodaf it dy holl tir yn ryd. Aphan gigleu Ruffud hynny anuon kenadeu a ôruc at y brenhin y geisfaô hedôch y gantaô. Ar brenhin ae kymeth ef y hedôch drôy dalu o honaô dreth uaôr idaô. Ac ymchoelut a oruc y brenhin y Loegyr. ac erchi y Owein dynot y gyt ac ef a dywedut y talei idaô a vei gyfyaôn. a dywedut ôrthaô hynn a dywedaf yt. Mi a af y Normandi ac o deuy di y gyt a mi. mi a gyweiraf ytt bop peth or a edeweis it. a mi ath wnaf yn uarchaôc urdaôl. A chanlyn y brenhin a wnaeth drôy y mor. Ar brenhin a gywiraôd idaô pob peth or a edewis idaô. Y vlôydyn rac ôyneb yd ymchoelaôd y brenhin o Normandi ac Owein uab Kadôgaôn gyt ac ef. Ac y bu narô Ieffrei efcob Mynyô. ac yn y ol ynteu y deuth gôr o Normandi yr hôn a elwit Bernart yr hôn a dyrchafôyt yn efcob ym Mynyô y gan Henri vrenhin o anuod holl yscolheigon y Brytanyeit gan eu tremygu. Ygkyfrôg hynny y deuth Gruffud uab Rys Teôdôr brenhin Deheubarth o Iwerdon : yr hôn a athoed yn y vabaôl oetran y gyt a rei oe gereint hyt yn Iwerdon. Ac yna y trigyaôd yn y bu ôr aedvet. Ac yn y diwed gôedy diffygys o tra hir alltuded yd ymchoelaôd y dref y dat. A hônno a drigyaôd amgylch dôy vlynôd gôeithen y gyt a Geralt ystiwart castell Penuro y daô gan y chôacer. a honno oed Nest uerch Rys uab Teôdôr gôreic Geralt Ystiwart. gôeithen ereill gyt ae

gereint, gŵeithen yg Gŵyned¹, gŵeithen yn absen o le y le. Yn y diwed y cŵnnd-
wyt 6rth y brenhin. A dywedut vot meddŵl paob or Brytanyeit gyt ac ef, drŵy
y ryuygu o vrenhinadl vedyant Henri vrenhin. A phan gogleu Gruffud y
chwedleu hynny aruaethu a wnath ar vynet at Ruffud uab Kynan y geisao am-
diffyn y hoedel. A gŵedy anuon kenadeu ef a edewis o deuci attao y arnolli yn
llawen. A gŵedy clybot o Ruffud uab Rys hynny ef a Howel y vraot a sethant
attao, yr Howel hŵnnŵ a vnafei ygkarchar Ernŵlf uab Rofer iarll castrill Baldwin
yr hŵnn y rodafaci Wilim Vrenhin idao kyfran o gynuoeth Rys uab Teodŵr. Ac yn
y diwed y diagafei yr Howel hŵnnŵ yn annafus gŵedy trychu y aeloden or car-
char. Ac yna yd arnollet 6ynt ac ereill gyt ac 6ynt yn begar y gan Ruffud uab
Kynan. Ac ygkyfrŵg hynny gŵedy clybot or brenhin mynet Gruffud ab Rys at
Ruffud ab Kynan anuon kenadeu a wnath at Ruffud uab Kynan y erchi idao
dyuot attao. Ac tŵfud un Ruffud y vynet at y brenhin. Ac megys y tŵas moes y
Ffreinc twyllao dynyon trŵy edewidyon adao llaŵer a wnath Henri vrenhin
idao o chymerei arnao dala Gruffud uab Rys ac anuon yn vyŵ attao ef, ac ony
allei y dala y lad ac anuon y benn idao. Ac ynteu drŵy adao hynny a ymchoel-
aod y wlat. Ac yn y lle gofyn a wnath py le yd oed Ruffud uab Rys yn trigiao.
A menegi a 6naethpŵyt y Ruffud uab Rys dyuot Gruffud uab Kynan o lys y
brenhin ac geisao ynteu yn y ewyllys. Ac yna y dywaot rei 6rthao a oedynt yn
trigiao y gyt ac ef drŵy ewyllys da, gochel y gedrycholder yn y 6ypet py fford y
kerdo y chwedyl. Ac 6ynteu yn dywedut hynny nachaf un yn dyfot ac yn dywed-
ut. Llyma varchogyon yn dyfot ar vrys, a breid yd athoed ef dros y drŵs nachaf y
marchogyon yn dyfot y geisao. Ac ni allao d amgen no chyrchu Eglwys Aber
Daron arnaod. A gŵedy clybot o Ruffud uab Kynan y dianc yr eglwys anuon
gwyr a oruc y tynnu ef or eglwys allan. Ac ny adao d eŵcyb a [bicuŵffynat]
beuafyeit² y wlat hynny rac llygru naod yr eglŵys. A gŵedy y ellŵg or eglwys
ef a ffoes yr Deheu, ac a deuth y Yŵrat Tywi. A gŵedy clybot hynny llawer
a ymgynullaod attao o bop tu, ac ynteu a duc kyrch anhegar aniben³ y Ffreinc
ar Flemhifyeit yn y daruu y vlŵdyd honno. Y vlwydyn rac wyneb y kyrchaod
y Gruffud ab Rys a dywedafsam ni uchot, yn y vlŵdyr gyntaf y caŵtŵll oed yn
ymyl Arberth ac y lloŵces. Odyna yd aeth hyt yn Llan ym Dyfri lle yd oed
gaŵtŵll neb un tywylsaod a elwit Rickert Pŵnŵn y gŵr y rodafaci Henri vrenhin
idao y kantref Bychan, ac y profes y torri ac loŵgi, ac nys gallao d kany ymŵrth-
lad ac ef a wnath keitweit y caŵtŵll a chyt ac 6ynt Maredudd uab Ryderch uab
Kradao y gŵr a oed yn kynnal Yŵtiwerdaeth y dan y dywededic Rickert, y rac
caŵtŵll ciŵŵces a loŵges. A gŵedy ymŵaethu or tŵr ac ef a brathu llawer oe wyr a
faethu, a llad ereill yd ymchoelaod drachefyn. A gŵedy hynny y danuones y
gedymdeithon y wneuthur kyrch a chynnao dŵr ar gaŵtŵll a oed yn ymyl Aber
Tawy, a hŵnnŵ a bloed iarll a elwit Henri Bernŵd. A gŵedy lloŵgi y rac gaŵtŵll.

¹ Gwydd. MS. Ll.² Hennaŵeld. ib.³ Ambenn. MS. Ll.

ae amdiffyn or keitweit y tŵr a llad rei o'r wyr yd ymchoelaodd drachefyn. A gŵedy clybot hynny ac ymgynullas attas llaŵer o ynydyon ieuenc o bob tu wedy y dŵyllas o chwant anreithu. neu o geisias atnewydu Brytanael teyrnas. Ac ny thal ewyllys : dim o ny byd Dŵg yn borth idas. Gŵenenthur a oruc ysflysaethu masr yn y gylch o gylch. Ar Ffreinc yna y gymeraissant gyghor a gals pennaethu y wlat attant. Nyf amgen Owein uab Karadaoc uab Ryderch y gŵr y rodafsei Henri vrenhin idas rann or Kantref Maŵr. a Marpdud uab Ryderch yr hŵn a dywedafsam ni vry. A Ryderch uab Teodor ac veibon Maredud ac Owein. Mam y rei hynny gŵreic Ryderch ab Teodor oed Hunyd uerch Bledyn ab Kynvyn y pennaf or Brytanyeit wedy Gruffud ab Llywelyn y rei oedynt vrodwr un Vam. Kany Ygharat uerch Varedud brenhin y Brytanyeit oed y mam eil deu. ac Owein uab Karadaoc uab Gwennlian uerch y dywededic Vledyn y rei a llawer o rei ereill a deuthant y gyt. A gŵfyn a oruc y Ffreinc udunt a oedynt oll ffydonyon y Henri vrenhin. ac attab a wnaethant eu bot. A dywedut a wnaeth y Ffreinc ōrthynnt odydyŵch ual y dywedŵch dagofŵch ar aŵch gŵcithretoed yr hynn yd ytyŵch yn y adas ar aŵch tanaŵt. reit yw yŵch kadŵ kastell Kaer Vyrddin yr hŵn a hie y brenhin. pob un o honaŵch yn y ofŵodedic amfer ual hynn. Cadŵ y kastell o Owein uab karadaoc pythewnos. a Ryderch uab Teodor pythewnos arall. a Maredud uab Ryderch ab Tewdwr pythewnos. a Bledri uab Kediuor y gorchymynnŵyt kastell Robert Laŵgan yn Aber Caffŵy. A gŵedy anŵodi y pethu hynny. Gruffud ab Rys a bryderaŵd am annŵon diŵgŵyleit am torri y kastell neu y loŵgi. A phan gausas amfer adas ual y gallei yn haŵd kyrchu y kastell. Yna y damweinaŵd vot Owein uab Karadaoc yn kadŵ ygylch y kastell. Ac yna y duc Gruffud ab Rys kyrch nos am benn y kastell. A phan gigieu Owein ac gedymdeithon kynnŵroŵf y gŵyr ae gŵŵri yn dyuot. Kyfot yn ebŵryd or ty lle yd oed ef ac gedymdeithon a wnaethant. Ac yn y lle y clywei yr awr ef e hun a gyrchaŵd ymblaen y vyddp a thebygu bot y gedymdeithon yn y ol. Gynŵen gŵedy y adas ef e hunan a ffŵaŵsant. ac uelly y llas yna. A gŵedy lloŵgi y rac gaffell heb vynet y mywn yr tŵr yd ymchoelaŵd ac yŵpŵlleu gantaŵ yr notŵedigyon goedyd. Odyna yd ymgynullafŵsant y ieuenc ynydyon y ŵlat a bop tu attas o debygu goruot o honaŵ ar bop peth o ahaŵs y damwein hŵnnŵ. kanyŵ kastell a oed yg Gŵhyr a loŵges ef o gŵbyl a llad llawer o wyr yndaŵ. Ac yna yd edewis Gŵilim o Lundein y kastell rac y ofyn ae holl aniucileit ac oluodoed. A gŵedy daruot hynny. megys y dyweit Selyf 3 drychafel a ŵna 4 yŵpŵryt yn erbyn kŵymp 5. Yna yd aruŵethaŵd yn chŵydedic o valchder. ac o draba yr anŵsparthus bobyl ar ynyvt giwtaŵt kyweiraŵ ynydyon 6 o Dyfet y Geredigyaŵn. A chym-

1 Dyn. MS. Ll.

2 Cofwy. Tofwy. ib.

3 Ddoeth. ib.

4 Yr. MS. Ll.

5 Dyn. ib.

6 Deithiau. ib.

ryt gôrthôynebed yr gyfyaônder.¹ Gôedy galô o Gediunor ab Gronô. a Howel uab Idderth. a Thrahacarn ab Ithel. y rei a odynt yn dyneisau o gyfneisafrôyd geren-nyd a chyfaduab² a dunnaô³ arglôydiaethu⁴ idaô. Ar rei hynny a oedynt gyt ac ef ymblaen holl wyr Keredigyaôn. ac nyt oed dim a allei uot yn direitach nor Kediunor bonnô yr ôlat agkyffredin kyn noc yt adaô Dyfet yn llaôn o amryuaelon genedloed nyt angen Fflembisseyt a Ffreinc a Saeson ac giwtaôt genedyl e hun. y rei kyt beynt un genedyl a gwyr Keredigyaôn eisoes gelynôn gallonneu oed gantant o achas eu hanofmôythdra ac hanundeb kyn no hynny. Ac yn vwy no hynny rac ofyn y tremyc a wnathodynt y Henri vrenhin y gôr a dofhaafsei holl bennaduryeit ynys Prydein oe allu ac vedyant. ac a dareffygafaci lawer o wkloed tramor ôrth y lywodraeth. rei o nerth arueu ereill o anciryf rodyon enr ac ary-ant. y gôr nys dychaôn neb ymoscryn⁵ ef ac eithyr Duô e hun y neb a rodes y medyant idaô. A gôedy dyuot Grufud uab Rys yn gyntaf y deuth y is Coet. Ac yna y kyrchaôd lle a elwir blaen Porth Hodnant. yr hwn a adeilafsei neb un Fflemisôr. Ac yno y deuth⁶ y Fflemisseyt y drigyaô⁷. A gôedy ymlad dyd-gweith ar hyt y dyd. a llad llawer o wyr y dref. a llad un oe wyr ynteu. a llosgi y rann vôyaf or dref. heb gael dim amgen no hynny yd ymchoelaôd drachefyn. Odyna y ruthraôd gôyr y wlat attao o dieflie annogedigaeith yn gyfun megys yn deisysyt. Ar Saesson a dugafsei Gilbert kyn no hynny y gyflenwi y wlat yr bonn kyn no hynny o anamylder pobloed a oed wac valch. a diffeithafasant ac a ladafasant. ac a yspeilafasant. ac a losgafasant y tei. Aô hynt ac kynôoryf a dugant hyt ym Mhenwedic. A chylchynu a orugant gastell Razon Yfiwart a oed ofisodedic yn y lle a elwir ystrad Peithill. ac ymlad ac ef a orugant ac orchyfygu. A gôedy llad llawer yndaô y losgi a wnaethant. A phan deuth y nos pebyllyaô a wnaeth yn y lle a elwir Glasgruc. megys ar villtir y ôrth eglôys Badarn. Anaf-rôyd⁸ a wnaethant yn yr eglôys. dôyn yr ysgrubyl yn vôyt udunt or eglôys. Ar bore drannoeth ymaruathu a wnaethant ar castell a oed yn Aber Ystôyth gan debygu y oruot. Ac yna y danuones Razon Yfiwart gôr a oed gastellôr ar y castell hônno. Ac a losgyfsit y gastell ynteu kyn no hynny. ac y lladyfsit y wyr yn gyffroedic o dolur am y wyr ac am y gollet ac yn ergrynedic rac ofyn ken-hadeu hyt nos y gastell Ystrad Meuruc yr hônno a wnathod Gilbert y arglôyd kyn no hynny y erchi yr castellwyr oed yno dyuot ar ffysc yn borth idaô. A gôercheitweit y kastell a anuonafasant attao kymeint ac a allyfsant y gaffel. ac hyt nos y deuthant attao. Trannoeth y kyuodes Grufud uab Rys a Ryderch uab Teôdôr y ewythyr a Maredud ac Owein y veibon yn anfyndôyrus oe eu pebyll heb gyweiraô eu bydin. a heb ofnot arôydon oe eu blaen namyn bileinllu. megys cyweithas o giwtaôt bobyl digyghor heb lywyaôdyr amunt y kymerafasant

¹ Cyfiawnder. MS. Ll.
² Chyfadnabod. MS. Ll. ib.
³ Addunaw. ib.
⁴ Arglwyddiaethu. ib.

⁵ Ymystrin. MS. Ll.
⁶ Yd oed. ib.
⁷ Yn trigaw. ib.
⁸ Anaddasrôydd. ib.

eu hynt parth a chafell Aber Yftwyth. yn y lle yd oed Razon Yftiwart ac gymhorthieit gyt ac ef. heb gybot o nadunt hōy hynny yn y deuthant hyt yn Yfstrat Antarron a oed gyfarōyneb ar kastell. Ar castell a oed ofsodedic ar benn mynyd a oed yn llithraō hyt yn avon Yftwyth. ac ar yr avon yd oed pont. Ac ual yd oedynt yn ſeuyl yno megys yn gōneuthur magheleu. ac yn medyliaō pa ffurf y torrynt y castell y dyd lithraōd hacach yn y oed prytnaōn. Ac yna y danuones y kastellwyr megys y mae moes gan y Ffreinc gōneuthur pob peth drōy yftryō. gyrru faethydyon hyt y bont y vickre ac ōynt megys o delynt hōyyn anſynōyrol dros y bont y gallei uarchogyon llurugaōc eu kyrchn yn deisſyfyt ac hachub. A phan welas y Brytanyeit y faethydyon mor leō ſyn kyrchu yr bont yn anſynōyruſ y redafſant yn y erbyn gan ryuedu pa ham mor amdiredus y beidynt kyrchu yr bont. Ac ual yd oed y neill rei yn kyrchu ar rei ereill yn faethu. yna y kyrchaōd marchaōc llurugaōc yn gynhyruſ y bont. A rei o wyr Grufud ac kyferbynaōd ar y bont. Ac ynteu yn aruaethu eu kyrchu ōynteu. Ac yna ciſſoes y torres y march y vōnygyl. A gōedy brathu y march y dygōydaōd. Ac yna yd aruaethod paōb a gweōyr y lad ynteu. ac luruc ac hamdiſſynnaōd yn y doeth neb un or vydin ac thynnu¹. A phan gyfodes ynteu y ffocs. A phan welas y gedymdeithon ef yn ffo y ffoaſſant ōynteu holl. Ar Brytanyeit ac hymlidyaōd hyt yg gōrthallt² y mynyd. Y doryf ol ciſſoes nys ymlidyaōd. namyn heb geiſaō na phont na rhyt kymryt eu ffo a wnaethant. A phan welas y Ffreinc o benn y mynyd y rei hynny yn ffo kyrchu y doryf vlaen a wnaethant a llad kymeint ac a gaōſſant ac yna y gwaſcarōyt y giwtaōt bobyl ar draōs y wlat o bop tu. rei ac hanifeileit gantunt rei ereill gōedy adaō pop peth namyn ciſſaō amdiſſyn eu heneideu yn y edewit yr holl wlat yn diſſeith. Ygkyfrōg hynny y danuones Henri vrenbin kenadeu at Owein uab Kadōgaōn y erchi idaō dyuot attaō. Ac ynteu yn y lle y deuth. A phan doeth y dywaōt y brenhin ōrthaō. Vygkaredickaf Owein a atwaenōſt di y lleidryn gan Ruſud uab Rys yſſyd megys yn ffoedic yn erbyn vyn tywyſſogyon i. Achaōs a chanys credaf i dy uot ti yn gywiraf gōr imi. Mi a vynnaf dy uot ti yn dywyſſaōc. llu gyt am mab i y ōrthlad Grufud uab Rys. A mi a wnaſ Lywarch uab Trahaearn yn gedymdeith yt. kanys ynaōch chōi aōch deu yd ymdiredaf i. A phan ymchoelych drachefyn mi a dalaf bōyth it yn deilōg. A llawenhau a oruc Owein or edewidyon hynny. a chynullaō llu a Llywarch gyt ac ef a mynet y gyt hyt yn yſtrat Tywi lle y tebygid uot Grufud uab Rys yn trigyaō. kanys coetir 3 oed. ac yn anaōd y gerdet ac yn baōd ruthraō gelynyaōn yndaō. A phan deuth 4 y tervyneu yr wlat. holl wyr 5 Owein a mab y brenhin ac kymhorthieit a anuonaſſant eu bydinoed yr

¹ Attunt. MS. Ll.² Nghwr allt. ib.³ Ynial. ib.⁴ Ddoethant. MS. Ll.⁵ Lu. ib.

coedyd. paſb dan yr amot hōnn hyt nat arbedei neb y gledyf nac y ōr nac y wreic nac y uab nac y uerch. a phōy bynnag a delynt nas gochelynt heb y lad neu y grogi neu drychu eu aelodeu. A phan gogleu giwtaſt bobyl y wlat hynny keiſſaſ a wnaethant ffurf y gellynt gaffel amdiffyn. ac uelly y gwaſgarōyt ōynt. Rei yn llechu yn y coedyd. ereill yn ffo y wladoed ereill. ereill yn keiſſaſ amdiffyn or keſtyll neſſaf y dathoedynt o honynt. megys y dywedir y myōn Brytanaſl djareb. Y ki a lyha yr aryf y brather ac ef. A gōedy gōaſgaru yllu y dan y coedyd. ef a damweinaſl y Owein ac ychydic o niſer gyt ac ef kyrchu y coet o amgylch degwyr a phetwar ugein. Ac yn edrych a welynt oleu dynyon. Nachaf y gwelynt oleu dynyon yn kyrchu parth a chaſtell kaer Vyrdin lle daroed udunt gōneuthur eu hedōch. Ac eu hymlit a wnaeth hyt yn agos yr caſtell. A gōedy eu dala yno ymchoelut at y gedymdeithon a oruc. Ygkyfrōg hynny y damweinaſl dyuot llu or Fflemiſſeyt o Ros y Gaer Vyrdin yn erbyn mab y brenhin. a Geralt yſtiwert gyt ac ōynt. Nachaf y rei a diaghyſſei yn dyuot dan lleſ tu ar caſtell. ac yn menegi y hyſpeilaſ o Owein uab Kadōgaſn ac hanreithyaſ. A phan gogleu y Fflemiſſeit hynny ennynnu a wnaethant o gaſſaſl gyghoruynt yn erbyn Owein o achāſ y mynych godyant a wnathoed kedymdeithon Owein udunt kyn no hynny. Ac o annogedigaeſ Geralt Yſtiwert y gōr y lloſgaſſei Owein y gaſtell ac a dugafſei y dreis Neſt y wreic ac anreith. Ymlit a orugant heb debygu bot gōrthōynebed idaſ. Owein a gymerth y hynt yn araf. Ac ōynteu gan y ymlit ef a doethant yn ebrōyd hyt y lle yd oed ef ar anreith gantaſ. A phan welas kedymdeithon Owein diruaſr luoffogrōyd yn y hymlit. Dywedut a wnaethant ōrthaſ llyma luoffogrōyd yn ymlit heb allel o neb ym ōrthlad ac hōynt. Atteb udunt a wnaeth nac ofynheōch heb achāſ. bydinoed y Fflemiſſeit ynt. A gwedy dywedut hynny o neb un gynnōryf eu kyrchu a wnaeth. A diodef y kynnōryf a wnaethant yn ōraſl. gōedy bōrō faetheu o bop tu y dygōydaſl Owein yn vrathedic. A gwedy y dygōydaſ ef yd ymchoelaſl y gedymdeithon ar ffo. A phan gogleu Lywarch ab Trahaearn hynny ymchoelut ef ac wyr drachefyn a wnaeth y wlat. A gōedy y lad ef y kynhalaſl y vrodyr y rann ef o Powys eithyr yr hynn a dugafſei Owein kyn no hynny gan Maredud uab Bledyn. nyt amgen kereinaſc yr hōnn oed eidaſ Madaſc uab Ridit kyn no hynny. Ac enweu y vrodyr yw y rei hynn. Madaſc ab Kadōgaſn o Wenllian uerch Rufud ab Kynan. Ac Einaſn uab Kadōgaſn o Sanan uerch Dyſynwal. ar trydyd oed Wrgan uab Kadōgaſn o Ellyw uerch Kediuror uab Gollwyn y gor a uu bennaf arglōyd ar wlat Dyſet. Petweſyd uu Henri uab Kadōgaſn or Ffranges uerch Piſtot tywyſſaſc or Ffreinc. ac o honno y bu uab arall idaſ a elwit Grufud. Y whechet uu Maredyd o Euron uerch Hoedlyw ab Kadōgaſn ab Elſtan. A gōedy hynny yd ymaruolles Einaſn uab Kadōgaſn uab Bledyn. a Grufud uab Maredud ab Bledyn y gyt y dōyn kyrch am benn kaſtell Uchtrut uab Etwin a oed gefynderō y Vledyn vrenhin. Kanys Iweryd mam Owein ac Uchtrut veibon Etwin. a Bledyn uab Kynvyn oedynt vraſt a chōaer un dat ac nyt un vam. Kanys Agharat verch Varedud uab Owein oed vam Vledyn. a

Chynvyn ab Gwerstan oed y tat ell deu. Ar castell rydywedafiam ni a oed yn y lle a elwit Kymer yn Meirionyd. Kanys Kadogaon uab Bledyn a rodafiei Veironnyd a Chyfeilaoc y Uchtrut uab Etwin dan amot y uot yn gywir ida6 ac y veibon acyn ganhorthoy yn erbyn y holl elwynon. Ac ynteu oed 6rthoyneb6r ac ymladgar yn erbyn Kadogaon ac veibon. A g6edy colli Owein heb debygu gallu dim o veibon Kadogaon a 6naeth ef y dywededic castell. Ac ynteu a dywedafiam ni vry dr6y f6rr a gyrchaffant y castell. ac ae llo6gaffant. A g6edy ffe rei or gwercheitweit a dyuot ereill attunt h6ynteu y hed6ch. achub a wnaethant Veironnyd a Chyfeilaoc a Phenllyn ac rannu y rygtunt. Ac y Rufud uab Maredudd y deuth Kefeilaoc. A Madaoc ¹ a hanner Penllyn. Ar ranner arall y Penllyn y veibon Kadogaon uab Bledyn. Ygkyfr6g hynny y tervyna6d y vl6ydyn yn vlin ac yn atcas y gan ba6p. Y vl6ydyn rac 6yneb y bu uar6 Gilbert uab Rickert. A Henri vrenhin a drigya6d yn Normandi o achas bot ryuel y rygta6 a brenhin Ffreinc. Ac uelly y tervyna6d y vl6ydyn honno. Y vl6ydyn rac 6yneb y mag6yt anundeb y r6g Howel uab Ithel a oed argl6yd ar Ros a Rywna6c a meibon Owein uab Edwin. Gron6 a Ridit a Llywarch y ² vrodry y rei ereill. A Howel a anuones kenadeu at Varedud uab Bledyn a meiba6n Kadogaon uab Bledyn Madaoc ac Eina6n y ervynieit udunt 6yuot yn borth ida6. Kanys oe hamdiffyn 6ynteu ae kanhaledigaeth yd oed ef yn kynhal y gyfran or wlat a datloed yn rann ida6. Ac 6ynteu pan gly6fant y 6rthrymu ef o veibon Owein a gynnullaffant eu gwyr ae kedymdeithon y gyt. kymeint ac a ga6ffant yn bara6t ual yn amgylch pedwar can 6r. Ac yd aethant yn y erbyn y Dyffryn Cl6yd yr h6nn a oed wlat udunt h6y. Ac 6ynteu a gynnullaffant y gwyr gyt ac Uchtrut eu hewythy. a d6yn y gyt ac 6ynt y Ffreinc o Gaer Llioni yn borth udunt. Ac 6ynteu a gyfaruuant a Howel a Maredudd a meibon. Kadogaon ae kymhortheit. a g6edy dechreu br6ydyr ymlad o hop tu a wnaethant yn chwerrw. Ac yn y diwed y kymertth meibon Owein ae kedymdeithon. wedy llad Llywarch uab Owein a Iorwoerth uab Nud g6r de6r enwa6c oed. a gwedy llad llawer a brathu lla6s yd ymchoelaffant yn orwac drachefyn. A g6edy brathu Howel yn y vr6ydyr y ducp6yt adref. Ac ym penn y deugeinuett diwarna6t y bu uar6. Ac yna yd ymchoela6d Maredudd a meibon Kadogaon adref. heb lyuaffu gorefcyn y wlat rac y Ffreinc kyt kefynt y vudugolyaeth. Y vl6ydyn rac 6yneb y bu uar6 M6rcherdarch y brenhin pennaf o Iwerdon yn gyfla6n o luoffogr6yd ³ a budugolyaethu. Y vl6ydyn arall g6edy hynny yd aruaetha6d Henri vrenhin ymchoelut y Loeger wedy hedychu y rygtha6 a brenhin Ffreinc. a gorchymyu a oruc yr mord6ywyr kyweira6 llogeu ida6. A g6edy parattoi y llogeu anuon a wnaeth y deu uab yn un or llogeu. un o honunt a anyffit or vrenhines y wreic pria6t. Ac o h6nn6 yd oed y tada6l obeith oe vot yn goledychu

¹ Mawddwy. MS. Ll.³ Luod. MS. Ll.² Ac. ib.

yn ol y dat. A mab arall o orderch ida6. ae un uerch a llawer o wyr ma6r gyt ac 6ynteu. Ac o wraged arbennic amgylch deucant. y rei a debygunt¹ i eu bot yn deilygaf o garyat plant y brenhin. ac ef a rodent udunt y llog oreu a diogelaf a odefei y mor donneu ar morolyon dymheftloed. A gwedy eu mynet yr llog dechreu nos dirua6r gyffroi a oruc y mor donneu dr6y eu kymell o dymheftla6l uord6y a drychdrum. ac yna y kyfaruu y llog a chreiga6l garrec a oed yn dirgel dany tonneu heb 6ybot yr llogwyr. ac y torres y llog genti yn drylleu. ac y bodes y meibon ar niuer a oed y gyt ac 6ynt hyt na diegis neb o nadunt. Ar brenhin a ekyndassei y my6n llog arall yn y hol. A chyt gyffroi o dirrua6ryon dymheftleu y mor donneu cissoes ef a diega6d yr tir. A phan gicleu ryfodi y weibon dr6c yd aeth arna6. Ac ygkyfr6g hynny y tervyn6ys y vl6ydyn honno. Y vl6ydyn rac 6yneb y priodes Henri vrenbin merch neb un dywyssa6c or Almaen kanys kyn no hynny g6edy mar6 merch y Moel C6l6m y wreic a aruerassei yn waſtat o orderchu. A phan doeth yr haf rac wyneb y kyffroes Henri vrenbin dirua6r greula6n lu yn erbyn gwyr Powys. nyt amgen Mareduu uab Bledyn ac Eina6n a Mada6c a Morgan meibon Kad6ga6n uab Bledyn. A phan glywfant 6ynteu hynny. anuon kenadeu a orugant at Rufud uab Kynan a oed yn kynal ynys Von y eruyneit ida6 vot yn gyt aruoll ac 6ynt yn erbyn y brenhin. ual y gellynt warchad6 yn diofyn ynyal6ch y g6lat. Ac ynteu dr6y gynhal hed6ch ar brenhin. a dywa6t y ffoynt² h6y y dervyneu y gyfoeth ef y parci y hyspeila6 ae hanreitha6 ac y g6rth6ynebei. A phan 6ybu Mareduu a meibon Kad6ga6n hynny. kymryt kygor a wnaethant. Ac yn y kygor y ka6ſſant. ada6 tervyneu y g6lat e huncin. a chymryt eu hamdifyn yndunt. Ar brenhin ae luoed a dyneſſayſſant y dervyneu Powys. Ac yna y danuones Mareduu uab Bledyn ychydic o ſaethydyon ieueinc y gyferbynyeit y brenhin my6n g6rthallt goeda6c ynyal fford yd oed yn dyuot, ual y gellynt a ſaethu ac ergydyu wneuthur kynndryf ar y llu. Ac ef a damweina6d yn yr a6r y dathoed y g6yr ieueinc hynny yr 6rthallt dyuot yno y brenhin ae lu. Ar gwyr ieueinc hynny a erbynnyaffant yno y brenhin ae lu. dr6y dirua6r gynndryf gell6g ſaethu ym plith y llu a wnaethant. A g6edy llad llawer a brathu ereill un or g6yr ieueinc a dynna6d y v6a ac a ellyga6d ſaeth ym plith y llu. A honno dyg6yda6d ygkedernit arueu y brenhin gyferbyn ae gallon, heb 6ybot yr g6yr³ ae byrya6d ac nyt argyweada6d y ſaeth yr brenhin rac daet yr arueu. Kanys lluruga6c oed namyn treilla6 a oruc y ſaeth drachefyn yr arueu. Ac 6ſynhau yn va6r a wnaeth y brenhin. a dirua6r aruthder a gymerth ynda6 yn gymeint haecach a phei brethit tr6yda6. Ac erchi yr lluoed a wnaeth pebyllya6. a gofyn a oruc py rei a oedynt mor chofyn ae gyrchu ef yn gyn lewet a hynny. A dywedut a wnaethp6yt ida6 mae rai o wyr ieueinc a anuonaffit y gan Varedud uab Bledyn a wnathoed

¹ Pebygid. MS. Ll.³ Gwr. MS. Ll.² O doynt. ib.

hynny. Ac anuon a wnaeth attunt genadeu y erchi udunt dyuot attae drô y gygr-eir. Ac ôynteu a doethant. A gofyn a wnaeth udunt pŵy ac hanuonaffei yno. A dywedut a wnaethant mac Maredudd, a gofyn udunt a wnaeth a ôydynt py le yd oed Varedud yna. Ac ateb a wnaethant y ôydynt. Ac erchi a wnaeth ynteu y Varedud dyuot y hedôch. Ac yna y doeth Maredudd a meibon Kadôgaon y hedôch y brenhin. A gôedy hedychu y rygthunt yd ymchoelaod y brenhin y Loeger drôy adae deg mil o warthec yn dreth ar Powys. Ac velly y tervynaod y vlôydyn honno. Ugeint mlyned a chant a mil oed oet Crist pan ladaod Gruffud ab Rys ab Teôdôr Ruffud uab Trahaearn. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Einaon uab Kadôgaon y gôr a oed yn kynhal rann o Powys a Meironyd y wlat a dugaffei ef y gan Uchtrut uab Etwin. Ac ôrth y agheu y kymynnaod y Varedud uab Bledyn y ewythyr. Ac yna y gellygwyt Ithel uab Ridit o garchar Henri vrenhin. A phan doeth y geissaw rann o Powys ni chauas dim. A phan gogleu Ruffud ab Kynan ry wrthlad Maredudd ab Kadwgawh o Uaredud uab Bledyn y ewythyr. Anuon a wnaeth Kadwalladyr ac Owein y veibon a diruaf lu gantunt hyt ym Meironnyd, a dôyn a wnaethant holl dynyon y wlat o honei ac holl da gyt ac ôynt hyt yn Llyn. Ac odynd kynullaod llu a wnaethant ac aruaethu allודהod holl wlat Powys. A heb allu kyfioeni eu haruedyt yd ymchoelassant drachefyn. Ac yna yd ymaruolles Maredudd uab Bledyn a meibon Kadôgaon uab Bledyn y gyt ac y diffeithassant y rann vŵyaf o gyfoeth Llywarch uab Trahaearn, o aohaos nerthu o honaod veibon Gruffud ab Kynan ac ymaruol ac ôynt. Y vlôydyn rac ôyneb y lladaod Gruffud uab Maredudd ab Bledyn Ithel ab Ridit ab Bledyn y gefynderô yggôyd Maredudd y dat. Ac yn ol ychydic o amfer wedy hynny y lladaod Catwallaon ab Grufud ab Kynan y tri ewythyr. nyt amgen Gronô a Ridit a Meilyr meibon Owein ab Edwin. Kanyys Agharat uerch Owein ab Edwin a oed wreic Grufud ab Kynan, a honno oed vam Katwallaon ac Owein a Chatwaladyr, a llawer o verchet. Yn y vlôydyn honno y magôyt tervyfc y rôg Morgan a Maredudd meibon Kadôgaon uab Bledyn. Ac yn y tervyfc hōnnô y lladaod Morgan ae laô e hunan Varedud y vraôt. Y vlôydyn rac wyneb yd ymchoelaod Henri vrenhin o Normandi wedy hedychu y rygtaô ar neb y buafiei tervyfc ac ôynt kyn no hynny. Y vlôydyn rac ôyneb y gôrthladôyt Grufud uab Rys or kyfran o dir a rodaffei y brenhin idae wedy y gyhudaô yn wiryon heb y haedu o honaô or Ffreinc a oedynt yn kyt brefsôylaô ac ef. Yn diwed y vlôydyn honno y bu uarô Daniel uab Iulyen escob Mynyô. y gôr a oed gymodredôr y rôg Gôyned a Phowys yn y tervyfc a oed rygtunt. Ac nyt oed neb a allei gael bei nac aglot arnaô. kanyys tagnefedus oed a charedic gan baôp. Ac archdiagon Powys oed. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Grufud uab Bledyn. Ac yna y delit Llywelyn ab Owein y gan Varedud uab Bledyn y ewythyr uraôt y hendat a hōnnô ac rodes yn llaô Bledyn uab Ieuan y gôr ae hanuones ygkarchar

hyt ygkastell Bruch. Yn diwed y vlôydyn y bu uarô Morgan ab Kadôgaôn yn Cipris yn ymchoelut o Gaeruffalem wedy mynet o honaô a chroes y Gaeruffalem o achaaô rylad o honaô kyn no hynny Varedud y vraôt. Y vlôydyn gôedy hynny y gôrthladôyt Maredud uab Llywarch oe wlat. y gôr a ladaôd mab Meuruc y gefynderô. Ac a dallaaôd meibon Griffri y deu gefynderô creill. A Ieuaf uab Owein ae gôrthladaôd. ac yn y diwed ae lladaôd. Y vlôydyn rac ôyneb y llas Iorwoerth uab Llywarch gan Lywelyn uab Owein ym Powys. Ychydic wedy hynny y dyspeilôyt Llywelyn uab Owein oe lygeit ae geilleu y gan Varedud uab Bledyn. Yn y vlôydyn honno y llas (Kadôgaôn uab Grufud) Ieuaf uab Owein y gan veibon Llywarch uab Owein y gefynderô. Yn diwed y vlôydyn honno y llas Madaôc uab Llywarch y gan Ueuruc y gefynderô uab Ridit. Yn diwed y vlôydyn rac ôyneb yd yspeilôyt Meuruc uab Ridit oe deu lygat ae dôy geill. Y vlôydyn rac ôyneb y llas Iorwoerth uab Owein. Yn y vlôydyn honno y llas Kadôgaôn uab Grufud ab Kynan y gan Gadôgaôn uab Gronô ab Owein y gefynderô. ac Einaôn uab Owein. Ychydic wedy hynny y bu uarô Maredud ab Bledyn tegôch a diogelôch holl Powys ae hamdiffyn wedy kymryt iachôyaôl benyt ar y gorff. a gleindit odiuarôch yn y yspryt. a chymyn corff Crist, ac oleô ac aghen. Deg mlyned ar hugain a chant a mil oed oet Crist pan vu bedeir blyned yn un tû heb gahel neb ystoria or a ellit y gôarchadô dan gof. Ar vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Henry uab Gôilim Bastard brenhin Lloeger a Chymry ar holl ynys y am hynny yn Normandi y trydyd dyd o Vis Racuyr. Ac yn y ol ynteu y kymerth Efteuyn o Blaes y nei goron y deyrnas y dreis. ac y darestygaôd yn ôraôl idaô holl Deheu Lloegyr. Y vlôydyn rac ôyneb y llas Rickert uab Gilbert y gan Vorgan ab Owein. gôedy hynny y kyffroes Owein a Chatwalaôdyr veibon Grufud uab Kynan diruaôr greulaôn lu y Geredigyaôn y gôyr a oed degôeh yr holl Vrytanyeit ae diogelôch ae rydit ae kedernit y gôyr a oedynt deu ardercnaôc vrefhin a deu haelon. Deu diofyn deu leô deôron Deu detwyd-yon. Deu huodron. Deu doethon. Diogelwyr yr eglôyffieu ae hardemylwyr. Ac amdiffynwyr y tlodyon. llofrudyon y gelynyon. hedyohwyr y rei ymladgar. Dofyodron y gôrthôynebwyr. y diogelaf naôd y baôp or a ffocî attunt. y gôyr a oedynt yn rac rymhau o nerthoed eneideu a chyrf. Ac yn kyt gynhal yn un holl deyrnas y Brytanyeit. Y rei hynny ar y ruthyr gyntaf a losgaffant gastell Gôalltêr. Ac yna wedy kyffroi eu hadaned yd ymladaffant a chastell Aber Ystôyth ac y llosgaffant. A chyt a Howel uab Maredud a Madaôc uab Idnerth. a deu uab Howel nyt amgen Maredud a Rys a losgaffant gastell Rickert Dylamar. a chastell Dinerth a chastell kaer Wedros. Ac odynd yd ymchoelaffant adref. Yn diwed y vlôydyn honno y doethant cilweith y Geredigyaôn. a chyt ac ôynt amylder lu o detholedigyaôn ymladwyr ual amgylch whemil o bedyt aduôyn. A dôy vil o varchogyon llurugaôc. Ae yn borth udunt y deuth Grufud uab Rys a Howel uab Maredud o Vrecheinaôc a Madaôc uab Idnerth. a deu uab Howel

uab Maredudd. Ar rei hynny oll yn gyfun a gyweirassant y bydinoed y Aber Dyui. Ac yn y herbryn y deuth Ysteuyn gônstably a Robert uab Martin. a meibon Geralt Ystiwert ar holl Fflemisseit. ar holl varchogyon ar holl Ffreine o Aber Ned hyt yn Aber Dyfi. A gŵedy kyrchu y vrōdyr ac ymlad yn greulaōn o bop tu y kymert h y Fflemisseit ar Normanyeit eu ffo herōyd eu harueredic deuaōt. A gŵedy llad rei o nadunt. a llosgi ereill. a thrychu traet meirch ereill. a dōyn ereill ygkeithiwet a bodi y rann vōyaf megys ynvydyon yn yr avon. A gŵedy colli amgylch teir mil oē gwyr yn drift aflawen yd ymchoelassant y gōlat. A gŵedy hynny yd ymchoelaōd Owein a Chatwaladyr yw gōlat yn hyfryt lawen gŵedy kaffel y undugolyaeth. a chael diruaōr amylder o geith¹ ac anreithu a gōisced maōrwerthaōc ac arueu. Y vlōydyn rac ōyneb y bu uarō Grufud uab Rys. lleuwer a chedernit ac aduōynder y Deheuwyry. Y vlōydyn honno y bu uarō Grufud ab Kynan brenhin a phennadur a thywyssaōc ac amdiffynōr a hedychōr holl Gymry. Gwedy llaōs berigleu mor a thir. Guedy aneirf anreithu a budugolyaethu ryueloed. Gwedy goludoed eur ac aryant a dillat maōrwerthaōc. Gwedy kynhullaō Gōyned y briaōt wlat y rei a daroed y gwaſgaru kyn no hynny y ymravaelon wlatoed. y gan Normanyeit. Gwedy adeilat llawer o eglōyffeu yn y amser ac kyſſegru y Duō. Gwedy gōisgaō ymdanaō yn vynach. a chymryt cymun corf Crist. ac oleō. ac aghenn. Yn y vlōydyn honno y bu uarō Ieuan archoffeirat Llan Badarn y gōr a oed doethaf or doethon. Gwedy arwein y vuched yn grefydus heb bechaōt marōaōl hyt agheu yn y trydyd dyd o galan Ebrill. yn y vlōydyn honno hefyt y deuth meibon Grufud ab Kynan y dryded weith y Geredigyaōn. ac y loſgassant gaſtell yſtrat Meuruc. A chaſtell Llan Yſtyffan. a chaſtell kaer Vyrdin. Y vlōydyn rac ōyneb y doeth yr amherodres y Loegyr yr dareſtōg brenhinyaeth Loegyr y Henri y mah. Kanyſ merch oed hi y Henri gyntaf uab Gōilim Vaſtard. Ac yna y bu diffyc ar yr heul y deudecuet dyd o galan Ebrill. Y vlōydyn rac ōyneb y llas Cynōric ac Owein y gan deulu Madaōc uab Maredudd. Y vlōydyn wedy hynny y bu uarō Madaōc uab Idnerth². Ac y llas Maredudd uab Howel y gan veibon Bledyn uab Kynun Gōyn. Y vlōydyn rac llaō y llas Howel uab Maredudd uab Ryderch or Cantref Bychan drōy dychymic Rys uab Howel. ac ef e hun ae lladaōd.

Deugein mlyned a chant a mil oed oet Crist pan las Howel uab Maredudd ab Bledyn y gan neb un heb ōybot pōy ae lladaōd. Ac yna y llas Howel ae vraōt meibon Madaōc uab Idnerth. Y vlōydyn wedy hynny y llas Anaraōt uab Grufud gobeith a gogonyant a chedernyt y Deheuwyry y gan deulu Kadwaladyr y gōr yd oedynt yn ymdiret idaō. yn gymeint ac oſynhaei. A gwedy clybot o Owein y vraōt hynny drōc uu gantaō. Kanyſ amot a wnathoed rodi y uerch y Anaraōt. A mynnu Kadwaladyr y vraōt a wnaeth. Ac yna yd achubaōd

¹ Gyweith. MS. Ll.² Iorwerth. ib.³ Ac nas. MS. Ll.

(Owein) Howel uab Owein rann Kadwaladur o Geinaon. ac y llofges castell Kadwaladur a oed yn Aber Ystwyth. Ac yna y llas Mills iarll Henfford a faeth neb un varchaoc idaoc e hun a oed yn bôro karoc yn hela y gyt ac ef. Y vlôydyn rac llaoc pan welas Catwaladur uot Owein y vraot yn y ôrthlad oc holl gyfoeth. kynullaoc llyges o Iwerdon a oruc. a dyuot y Abermenci yr tir. Ac yn dywyfsgoyon gyt ac ef yd oed Otter. a mab Turkyll a mab Cherolf. Ygkyfroc hynny y kytunaoc Owein a Chatwaladur megys y gôedel y vrodur a thrôy gygor y gôyr da y kymodassant. A phan glyoit hynny y dellis Germanôyr Catwaladur. Ac ynteu a amodes udunt dôy vil o geith ac velly yd ymrydhaoc y ôrthuut. A phan gicleu Owein hynny a bot y vraot yn ryd tervyfgus gynnôryf a wnaeth arnunt ac kyrchu yn diennic a oruc. A gwedy llad rei a dala creill. ac kaethiwo yn waratôydus y diaghysant ar ffo hyt yn Dulyn. Y vlôydyn honno y bodes ar vor Groec pererinyon¹ yn mynet a chroes y Gaerussalem. Yn y vlôydyn honno yd atgyweiraoc Hu uab Raolf gastell Gemaron² ac y gorefcynnaoc eilweith Vaelenyd. Ac yna yd atgyweiroyt Colwyn³ ac y darefgygoyt Eluael yr eilweith yr Ffreinc. Y vlôydyn rac ôyneb y delis Hu o Mortimer Rys uab Howel ac y carcharaoc myon carchar. wedy llad rei oc wyr a dala creill. Ac yna y diffelthaoc Howel uab Owein a Chynan y vraot⁴. A gôedy bot brôydyr arôdof. a chael o nadunt y vudugolyaeth yd ymchoelassant drachefyn a diruaoc anreith gantunt. Ac yna y deuth Gilbert iarll uab Gilbert arall y Dyfet. Ac y darefgygaoc y wlat ac yd adeilaoc Gastell Kaer Vyrdin. a chastell arall ym Mab Udrut. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Sulyen Richmarch mab y Seint Padarn mab maeth yr eglôys. a gôedy hynny athro arbennic gôr oed aeduct y gelfydyt. ymadrodôr dros y genedyl. a dadleôr kymedrodôyr. hedychôr amryuaelon genedloed. adurn o vrodyeu eglôyffolyon ar rei bydolyon y decuet dyd o galan Hydref. Gôedy kymryt iachôyaol benyt ar y gyllegredigaeth⁵ gorff a chymun corff Crist ac oleoc ag aghenn⁶. Ac yna y llas Meuruc uab Madaoc uab Ridit yr hōnn a elwit. Meuruc Tybodyat trôy vrat y gan eu wyr e hun. Ac yna y llas Meredud uab Madaoc uab Idnerth y gan Hu o Mortimer. Y vlôydyn honno y gorefcynnaoc Cadell uab Grufud gastell Dinweileir yr hōnn a wnathoed Gilbert iarll. Ychydic wedy hynny y goruu ef a Howel ab Owein Gaer Vyrdin drôy gadarn ymryffon wedy llad llawer oc gelynyon a brathu creill. Ychydic o dydyeu wedy hynny y doeth yn deiffyft diruaoc luofsogroyd oc Ffreinc ar Fflemisfeit y ymlad ar castell. Ac yn dywyfsgoyon yn y blaen meibon Geralt Ystiwert. a Gôilim ab Aed. a phan welas Meredud uab Grufud y gôyr y gorchymynnaffit udunt gadôryaeth y castell ac amdifyn y elynyon yn dyuot mor deiffyft y hynny gyrru callon yn y gwyr a oruc ac hannoc y ymlad. a bot yn drech gantaoc y vryt noe oet. Kanyf kyn bei bychan y oet eisoes yd oed gantaoc weithret marchao

¹ O Gymru. MS. Ll.² Gemaeron. ib.³ Gastell Colwyn. ib.⁴ Aberteifi. MS. Ll.⁵ Gyllegredic. ib.⁶ Angeu. ib.

ac yn anyngrynedic dywyfſa6c yn annoc y wyr y ymlad. ac yn kyrchu e hun y elynyon yn arueu ¹. A phan welas y elynyon bychanet oed y nifer yn atadiffyn o vy6n y castell drychavael yfcolyon 6rth y' mуроed a wnaethant. Ac ynteu a odefa6d y elynyon y yfkynnu tu ar bylcheu. Ac yn dilefc ef ac wyr a ymchaelasant yr yfcolyon yn y fyrtha6d y gelynyon yn y cla6d gan yrru ffo ar y rei ereill. ac ada6 llia6s o nadunt yn veir6. ar hynn a dangofses ida6 y detwyd dyghetuen rac lla6 ar gaffel da6n o hona6. ar wledychu yn y Deheu. Kanys goruu ac ef yn uab ar lawer o wyr profedic yn ymladeu. Ac ynteu ac ychydic o nerth y gyt ac ef. Yn diwed y vl6ydyn honno y bu uar6 Run uab Owein yn was ieuanc clotuorufaf o genedyl y Brytanyeit. yr h6nn a vagyſci uoned y rieni yn ardercha6c. Kanys tec oed o ffurf a drych. a hyna6s o ymadrodyon. a hua6dyr wrth pa6p. Rac wela6dyr yn rodyon. Ufud ym plith y dyl6yth. Balch ym plith y eſtronyon. a ther6yn gar6 wrth y elynyon. Digrif 6rth y gyfeillon. hir y dyat ². G6yn y li6. Pengrych melyn y wallt. hir y 6yneb. Goleiſon y lygeit llydanyon a llawenyon. Myn6gyl hir praff. D6y vronn lydan. Yſlys hir. Mord6ydyd praffyon. Eſkeired hiryon. ac oduch y draet yn veinon. Traet hiryon a byſſed unya6n oed ida6. A phan doeth y ch6edyl y irat agheu ef at y dat Owein ef a godet ac a driftaa6d yn gymeint ac ni allei ddm y hyfrytau ef na theg6ch teyrnas na digrif6ch. na chlaear 3 didan6ch g6yr da nac edrychedigaeth ma6rweirthogyon betheu namyn Du6 rac wela6dyr pob peth a drugaraa6d oe arveredic defa6t a drugarhaa6d 6rth genedyl y Brytanyeit rac y cholli megys llog heb lywya6dyr arnei a gedwis udunt Owein yn dywyfſa6c arnunt. Kanys kyn kyrchafſei anniodefedic driftit ved6l y tywyfſa6c. eiſoes ef ac drychafa6d. deifſyfyt lewenyd dr6y racweledigaeth Du6. Kanys yd oed neb u6 gaſtell a elwit yr Wydgruc ⁴ y bueffit yn vynyh yn ymlad ac ef heb dygya6. A phan doeth g6yr da Owein ac deulu y ymlad ac ef ny alla6d nac anyan y lle nae gedernit ym6rthlad ac 6ynt yn y loſget y caſtell ac yn y diffeith6yt gwedy lla6 rei or kaſtellwyr a dala ereill ae car6haru. A phan gogleu Owein yn tywyfſa6c ni hynny y gellyg6yt ef y gan bob dolur a phob med6l k6ynvanus ac y doeth yn rymus yr anfa6d a oed arna6 gynt. Y vl6ydyn rac 6yneb daeth Lowys vrenhin Ffreinc ac amhera6dyr yr Almaen gyt ac ef a dirua6r luofſogr6yd o ieirll a bar6neit a thywyfſogyon gyt ac 6ynt a chiroes y Gaerufſalem. Y vl6ydyn honno y kyffroes Cadell ab Grufud ac vrodyr Maredudd a Rys. A G6ili6m ab Geralt ae vrodyr gyt ac 6ynt lu am benn Caſtell G6iff ⁵. A gwedy anobeitha6 o honynt yn y nerthoed e huncin. Gal6 Howel ab Owein a orugant yn borth udunt. Kanys gobeitha6 yd oedynt oe de6rle6 luofſogr6yd ef parottaf y ymladeu ae doethaf gygor gaffel o nadunt y vudugolyaeth. A Howel megys yd oed

¹ Ac arueu. MS. Ll.² Dyfiad. ib.³ Chlaer. ib.⁴ Y Rwydgruc.⁵ Gwiſs. MS. Ll.

chōannaðc yn wastat y glot a gogonyant a beris gynullað llu gleðaf a pharottaf yn enryded y harglōyd. kymryt hynt a oruc tu ar dywededic gastell. A gwedy y aruoll yn enrydedus or dywededigyon varwneit yno pebylliað a wnaeth. A holl negesŷeu y ryuel a wneit oe gygor ef æ dechymic. Ac uelly yd oed baðb or o oed yno y oruchel ogonyant a budugolyaeth drōy oruoŷ ar y castell oe gygor ef gan diruaðr ymryŷon ac ymlad. Ac odyo yd ymchoelaðd Howel yn vud-ugaðl drachefyn. ny bu bell gōedy hynny yn y uu tervyŷc y rōg Howel a Chynan veibon Owein a Chatwaladyr. Ac odyo yd aeth ¹ Howel or neilltu. a Chynan or tu arall hyt ym Meironnyd æ galð ² a wnaethant y lað gwyr y wlat a gil-yaŷant y noduaeu eglōyŷeu gan gadð ac ðynt y noduaeu ac enryded yr eglōyŷeu. Ac odyo kyweirað eu bydin a wnaethant tu a Chynuael castell Cadwaladyr yr hwn a wnathoed Cadwaladyr kyn no hynny yn y lle yd oed Moruran Abat y ty Gōyn yn Yŷtiwert yr hōnn a ðrthodes rodi y ðrogaeth udunt. kyt ys profit weithen drōy arōydon ³ vegythyeu. gweithen ereill drōy aneiryŷ anregyon a rodyon a gynygyit idað. Kanys gwell oed gantað uarð yn aduðyn no dōyn y vuched yn dōyllhodrus. A phan welas Howel a Chynan hynny dōyn kyrch kynhyruus yr kastell a wnaethant. æ eunill a orugant y dreis. Ac o v Reid y diegis keitweit y kastell drōy nerth y cyfeillon wedy llad rei oe kedymdeithon. a brathu ereill. Yn y vlōydyn honno y bu uarð Robert iarll uab Henri ⁴ gōr a gynhalafŷei ryuel yn erbyn Eŷtevin vrenhin deudeg mlyned kyn no hynny. Y vlōydyn honno y bu uarð Gilbert iarll. Y vlōydyn rac ðyneb y bu uarð Uch-trut eŷcob Llan Daf gōr maðr y volyant ac amdiŷfynðr yr eglōyŷeu. gōrth-ðynebwr y elynyon yn y berŷfeith hencint. Ac yn y ol ynteu y bu eŷcob Nicol uab Gōrgant. Yn y vlōydyn honno y bu uarð Bernart eŷcob Mynyð yn y drydyd vlōydyn ar dec ar hugeint oe eŷcobaðt gōr enryued y volyant a dyðaðlder a fanteidrōyd oed wedy diruaðrogyon lauuryeu ar vor a thir. ðrth beri y eglwys Vynyð y hen rydit. Ac yn y ol ynteu y dyneŷŷaaðd yn eŷcob Davyd uab Geralt archdiagaðn Keredigyaðn. Yn y vlōydyn honno y bu uarð Robert eŷcob Henfford gōr oed herōyd yn barnðryaeth ni greuydus a chyflawn o weithredoed cardodeu a hegar borthwr y tlodyon. æ arbennic degðch yr eglwysŷeu yn gyŷlaðn o dydyeu da hyt na lygrit cadeir yr ueint brelat hōnnð o anheilōg erlyn-yaðdyr. Yna yd urdwyt Gilbert abat Kaer Loyw yn eŷcob yn Henfford. Yn y vlōydyn honno y bu uarð varðolyaeth yn ynys Prydein. Y vlōydyn rac wyneb yd adeilaðd Owein uab Grufud ab Kynan gastell yn Ial. Y vlōydyn honno yd adeilaðd Kadwaladyr uab Grufud gastell Llan Ryŷtut o gōbyl. æ y rodes y rann ef y ⁵ Geredigyaðn a Chadðgaðn y uab. Ygkylch diwed y vlwydyn honno yd adeilaðd Madaðc uab Mareduð gastell Croes Hyŷuallt. æ y rodes Gyfeilaðc

¹ Deuth² A galw. MS. Ll.³ Arwon. ib.⁴ Frenhin. MS. Ll.⁵ O. ib.

y Owein a Meuruc veibyon Grufud uab Maredudd y nycint. Y vlwydyn rac wyneb yd atgyweiraedd Cadell ab Grufud gastell Kaer Vyrddin yr tegoch a chadernit y deyrnas, ac y diffeithaedd Gedweli. Yn y vlwydyn honno y carcharaedd Owein vrenhin Gwynedd Gynan y uab. Yn y vlwydyn honno y delis Howel uab Owein Gatuan uab Kadwaladyr y gefynderw ac yd achubaedd y tir ac gastell. Ny bu bell wedy hynny yn y doeth meibon Grufud uab Rys. Cadell a Maredudd a Rys a llu gantunt y Geredigyaedd ac gorefcyn hyt yn Aeron. Yn y vlwydyn honno y darparaedd Madaec uab Maredudd vrenhin Powys drwy north Randolf iarll Kaer Lleon kyudi yn erbyn Owein Gwynedd. A gwedy llad pobyl y ganhorthwyd ef yd ymchoelaedd y rei ereill y kefyneu y ffo.

Deg mlynedd a deugeint a chant a mil oed oet Crist pan duc Cadell a Maredudd a Rys veibon Grufud ab Rys Geredigyaedd oll y gan Howel ab Owein eithyr un castell a oed yn Pen Gwein yn Llan Vihagel. A gwedy hynny y gorefcynnaasant gastell Llan Rufft o hir ymlad ac ef. A gwedy hynny y kauas Howel uab Owein y castell honno y dreis ac y llofges oll. Ny bu hayach wedy hynny pan atgyweiraedd Cadell a Maredudd veibon Grufud ab Rys gastell ystrat Meuruc. A gwedy hynny yd edewit Cadell uab Grufud yn lletuared wedy iffigaedd yn greulawn o rei o wyr Dinbych ac ef yn hela. Ac ychydig wedy hynny wedy kynullaedd o Varedud a Rys veibon Grufud ab Rys y kedernit ac yn gyfun y kyrchasant Whyr ac ymlad a wnaethant a chastell Aber Llychwr oed llosgi a diffeithaedd y wlat. Yn y vlwydyn honno yd atgyweiraedd oedd oll deu gastell Dinweleir ac yd atgyweiraedd Howel ab Owein gastell Hwmffre yn nyffryn Clettwr. Yn y vlwydyn rac wyneb yd yspeilaedd Owein Gwynedd Guneda uab Kadwallaedd y nei uab y vraedd oed lygeit. Yn y vlwydyn honno y lladaedd Llywelyn ab Madaec ab Maredudd Ysteyn uab Baldwin. Yn y vlwydyn honno y gorhlydadr o ynys Von, ac y bu uared Simon archdiagon Keueilaedd gor maor y enryded ac deilygdaedd. Yn y vlwydyn rac wyneb y kyweiraedd Maredudd a Rys veibon Grufud uab Rys y Penwedig. Ac ymlad a wnaethant a chastell Howel ac dorri. Ny bu uared ggedy hynny yn y gyrhaedd ueibon Rys gastell Dinbych, a thrwy urat nos wedy torri y porth y gorefcynnaasant y castell, ac y dodasant ef ygkadwryaeth Góilim uab Geralt, a ggedy daruot hynny y diffeithaedd Rys uab Grufud a diruared lu gyt ac ef gastell ystrat Kyngen. A mis Mei wedy hynny y kyrhaedd Maredudd a Rys veibon Grufud y gyt gastell Aberuyn a, a gwedy llad y castellwyr a llosgi y castell diruared anreith ac aneirf oluodod a dugant gantunt, odyo eilweith y diffeithaedd Rys Geueilaedd drwy uudugolyaeth. Y vlwydyn honno y bu uared Davyd mab y Moel Cólém vrenhin Prydein. Y vlwydyn honno y doeth Henri tywysaedd y Loeger. Y vlwydyn honno y bu uared Randolf iarll Kaer Llion. Y vlwydyn honno ydaeth Cadell uab Grufud y bererindaedd ac yd edewys y holl uedyant ac allu ygkadoryaeth Maredudd a Rys y vrodyr

yn y deici ef. Y vlwydyn honno y bu uarw Yfscuyn vrenhin y gŵr a gynhelaed vrenhinyaeth Loegyr y dreis yn ol Henri uab Gŵilim vastard. A gwedy hŵnnŵ y deuth Henri mab yr amherodres y Loegyr ac y kynhalyaod holl Loeger. Y vlŵydy honno y bu uarw Griffri ab Gŵynn. Y vlwydyn rac wyneb y bu uarŵ Mareduŵ uab Grufud ab Rys brenhin Keredigyaŵ ac ystrat Tywi a Dyuet yn y bumet vlwydyn ar hugeint oe oet gŵr a oed diruaŵr y drugared wrth dloeyon. Ac arderchaŵc y gedernit ōrth y clynyn a chyuoethaŵc y gyfyaŵnder. Y vlŵydy honno y bu uarŵ Geffrei eſcob Llan Daf ar offeren i iarll Henfford. Y vlwydyn rac wyneb pan gicleu Rys uab Grufud uot Owein Gŵyned y cwythyr yn dyuot a llu gantaw y Geredigyaŵ yn dileſc y kynnullaŵd ynteu lu ac y doeth hyt yn Aber Dyfi. ac yno y gorffŵyſaŵd ar uedyr ymlad a rodi brŵydyr y Owein Gŵyned ae lu. Ac ny bu bell wedy hynny i pan wnaeth yno gaſtell. Y vlŵydy honno y gŵnaeth Madaŵc uab Mareduŵ arglŵyd Powys gaſtell yg Kaer Einaŵ yn ymyl Kymer. Yn y vlŵydy honno y diegis Meuruc uab Grufud nei yr dywededic Vadaŵc oe garchar. Ny bu bell wedy hynny yn y gyſcgrwyſ eglwys Veir ym Meiuot. Y vlwydyn honno y bu uarw Cerdeilach vrenhin Conach. Y vlŵydy rac wyneb y duc Henri mab yr amherodres vrenhin Lloeger. wyr oed hŵnnŵ y Henri uab Gŵilim Baſtard diruaŵr lu hyt ym maefſtir Kaer Lleon ar uedyr dareſtŵg idaŵ holl wyned. ac yno pebyllyaŵ a wnaeth. Ac yna gwedy galw i Owein tywyſaŵc Gŵyned attaŵ. y ueibon ae nerth ae lu ae allu. pebylliaŵ a oruc yn dinas Baſin y diruaŵr lu gyt ac ef. Ac yno goſſot oet brwydyr ar brenhin a wnaeth. A pheri drychafaſ clodyeu ar uedyr rodi kat ar uaes yr brenhin. A gwedy clybot or brenhin hynny rannu y lu a oruc. ac anuon ieirll a barŵneit gyt a chadarn luoffogrŵyd o lu aruaŵc ar hyt y traeth tu ar lle yd oed Owein. ar brenhin e hun yn diergrynedic ac aruaŵc vydinoed parottaſ y ymlad gyt ac ef a gyrchaffant drwy y coet a oed y rygtunt ar lle yd oed Owein ae gyferbynyeit a oruc Danyd a Chynan veibon Owein yn y coet ynyal. a rodi brŵydyr chŵerŵdoſt yr brenhin. A gwedy llad llawer oe wyr breid y diegis yr Maefſtir. A phan gicleu Owein bot y brenhin yn dyuot idaŵ or tu dra egeſyn a gŵelet o honaŵ y ieirll or tu arall yn dyneſſau a diruaŵr lu aruaŵc gantunt adaŵ y lle a oruc. a chilyaŵ a oruc hyt y lle a elwir Kil Owein. Ac yna kynnullaw a oruc y brenhin y lu y gyt 4 yn greulaŵn 5. Ac yna y pebyllyaŵd Owein yn tal Llwyn Pina. Ac odyo yd argywedei ef y brenhin dyd a nos. A Madaŵc uab Mareduŵ arglŵyd Powys a dewiſſaŵd y le y bebyllyaw rŵg llu y brenhin a llu Owein ual y gallei erbyniet y kyrcheu kyntaſ a wnelei y brenhin. Ygkyrŵg hynny y dyblygaŵd llyges y brenhin y Von. A gŵedy adaw yn y llogeu y gwyr noethon ar gŵaſſanaethwyr. y kyrchaŵd tywyſſaŵc y llogeu ar penllogwyr gyt ac ef y ynys Von. ac yſpeilaŵ a wnaethant eglwys

¹ A Roſſer. MS. Ll.

² Hyd. ib.

³ O. ib.

⁴ A mynet hyt yn Rhuddlan. MS. Ll.

⁵ Om. ib.

Veir ac eglôys Bedyr a llawer o eglôysfieu ereill, ac am hynny y gwnaeth Duw dial arnunt. Kany's trannoeth y bu wrôydyr y rygtunt a gwyr Mon. Ac yn y wrôydyr honno y kilyaôd y Ffreinc herwyd eu gnottaedic deuaôd gwedy llad llawer o nadunt a dala ereill a bodi ereill, a breid y diegis ychydig o nadunt yr llogen wedy llad Henri uab Henri vrenhin a chanmôyaf holl bennafdureyit y llogwyr¹. A gwedy daruot hynny yd hedychaôd y brenhin ac Owein ac y kauas Katwaladyr y gyfoeth drachefyn. Ac yna yd ymchoelaôd y brenhin y Loegyr. Ac yna yd ymchoelaôd Iorwoerth Goch uab Maredudd y gastell Ial ac y llofges. Y vlôydyn rac ôyneb y llas Morgan ab Owein drôy dôyll y gan wyr Iuor uab Meuruc a chyt ac ef y llas y trydyd goreu, a hennô a elwit Gôrgant uab Rys. Ac yna y gôledychaôd Iorwoerth uab Owein uraôd Morgan dir Kaer Llion a holl gyfoeth Owein. A gwedy gwneuthur hedôch o holl tywyffogyon kymry ar brenhin Rys uab Grufud e hunan a darparaôd gôneuthur ryfel ac ef. A duunaôd a wnaeth holl Deheubarth ac holl anôyleit ac holl da gantunt hyt yg coedyd Yfstrat Tywi. A phan gigleu y brenhin hynny anuon kenadeu a wnaeth at Rys y venegi idaô uot yn gryno idaô vynet y lys y brenhin yn gynt noc y dygei Loegyr a Chymry a Ffreinc am y benn ac nat oed neb eithyr ef e hunan yn ymerbynyeit ar brenhin. A gwedy mynet yn y gygor ef ac wyrda ef a aeth y lys y brenhin. Ac yno y goruu arnaw oe anuod hedychu ar brenhin, dan amot idaô gaffel y Cantref Maôr a chantref arall or a vynhei y brenhin y rodi idaw yn gyfan heb y wasgaru. Ac ni chynhelis y brenhin ac ef hynny, namyn rodi dryll o dir yg kyfoeth pob harôn o amryuaelon varônait. A chyt dyallei Rys y dôyll honno kymryt a wnaeth y ranneu hynny ac kynhal yn hedychaôd. Ac ygkyfrôg hynny kyt dyfryfsci Rosser iarll Clar mynet y Geredigyaôn, eiffoes nys beidei kyn hedychu Rys ar brenhin. A gwedy hynny dydgôeith kyn kalan Mehefin y doeth y yfstrat Meuruc, a thrannoeth duô kalan Mehevin yd yfsterres y kastell hennô a chafell Hômfre, a chafell Aber Dyfi, a chafell Dineir, a chafell Llan Rysfud. Ygkyfrôg hynny y duc Gôallter Clifford anreith o gyfoeth Rys ab Grufud, ac y lladaôd oe wyr y wlat nelfaf idaô. Kany's ef bioed kastell Llan ym Dyfri. A gwedy daruot hynny yd danfones Rys genadeu att y brenhin y bery iawn idaô am hynny². Ac yna yd ymchoelaôd teulu Rys. Ac y gastell Llan ym Dyfri y doeth Rys attunt, ac y gorefcynnaôd y kastell, yna y kyrchaôd Einaôn uab Anaraôd vraôd yr arglôyd Rys, ieuanc oet a gôraôl o nerth. Ac achas gôelet o honaô bot Rys y ewythy'r yn ryd or amot ac o bop lle a rodassei yr brenhin. Ac o achas y uot ynteu yn dolyryaô kyuarfagedigaeth y briaôd genedyl gan dôyll y gelynyon. Yna y kyrchaôd am benn kastell Humfre ac y lladaôd y marchogyon dewraf a cheitweit y kastell o gôbyl. Ac a duc holl anreith y kastell ac holl yfpeil oll gantaô. Ac yna pan welas Rys uab Grufud na allei ef gadô

¹ Llongeu. MS. Ll.

beri iawn iddaô am hynny. MS. Ll.

² Ac ni mynnawdd y brenhin

dim ganta6 or a rodassei y brenhin ida6 namya yr hyan a ennillei oe aruen. kyrchu a wnaeth am benn y cestyll a darestygaſſei yr ieirll ar baroneit yg Kered-igya6n ae lloſgi. A gwedy clybot or brenhin hynny kyrchu Deheubarth a wnaeth a llu ganta6. A gwedy mynych 6rth6ynabu o Rys ae wyr ida6 ym-choelud a wnaeth y Loegyr. Ac odyo yd aeth dr6y y mor. Y vl6ydyr rac 6yneb y darestyga6d yr argl6yd Rys uab Grufud y cestyll a wnathoed y Ffreinc ar dra6s Dyfet ac y lloſges. Ygkyfr6g hynny yd arweda6d y lu y Gaer Vyrdin ae ymlada6d ac ef. Ac yna y doeth Reinalt uab Henri vrenhin yn y erbyn a chyt ac ef diruawr luosfog6ryd o Ffreinc a Normanyeit a Fflemisseit a Saeson a Chymry. Ac ada6 a oruc Rys y castell a chynnulla6 y wyr y gyt hyt ym mynyd keſyn Reſtyr. Ac yno y pebyllya6d yg kaſtell Din6eleir. Reinalt iarll Briſtei a iarll Clar a deu iarll ereill. a Chatwaladyr uab Grufud. a Howel a Chynan veibon Owein G6yned. a dirua6r lu o varchogyon a phedyt gyt ac 6ynt a heb veida6 kyrchu y lle yd oed Rys. ymchoelut adref a wnaethant yn lla6 ſegur. Odyo cynnic kygreir y Rys a orugant ac ynteu ae kymerth. A chenettau y wyr a wnaeth ymchoelut y g6lat. Y vl6ydyr rac 6yneb y bu uar6 Mada6c uab Maredudd argl6yd Powys y g6r a oed dirua6r y volyanr6yd yr h6un a ffurfa6d Duw o gymmeredic teg6ch. Ac ae kyſlanwod o anhybygedic hyder. ac ae hadurna6d o lewder a molyanrwyd ufud a hegar a hael 6rth dlodyon. hua6dyr 6rth ufudyon. Gar6 ac ymladgar 6rth y alon. Gwedy g6neuthur iach6ya6l benyt a chymryt cymmun corff Criſt. ac ole6. ac aghean 4 ac ym Meiuot yn y lle yd oed y 6yl6a 3 yn egl6ys Tyſſilia6 ſant y clad6yt yn enrydedus. Ni bu ua6r wedy hynny yn y las Llywelyn y uab. y g6r a oed unic obeith y holl wyr Powys. Ac yna y delis Kadwalla6n uab Mada6c uab Idrneth Eina6n Clut y vra6t ac y danuones ygkarchar Owein G6yned. Ac Owein ae rodeſ yr Ffreinc a thr6y y gedymdeithon y diegis hyt nos o Wiciew 4 yn ryd.

Trugein mlyned a chant a mil oed oet Criſt pan uu varw Agharat g6reic Grufud uab Kynan. Y vl6ydyr honno y bu uar6 Meuruc eſcob Bangor. Yn y vl6ydyr honno y goreſkynna6d Howel uab Ieuaſ gaſtell Daulwern yg Cyſeila6c o d6yll. Ac o acha6s hynny y ſyrtha6d Owein G6yned ygkymeint o dolur ac na allei na theg6ch teyrnas na didan6ch neb ry6 dim arall y arafhau nae dynnu oe gymmeredic lit. Ac eiſloes kyt kyrchei anniodefedic driſtit ued6l Owein deiffyſyt lewenyd o racweledigaeth Duw ae kyfodes. Kanyſ yr un ryw Owein a gyffroes un ryw lu y Ar6yſtli hyt yn Llan Dinam. a g6edy kaffel dirua6r anreith o nadunt yingynnulla6 a oruc gwyr Arwyſtli amgylch try chan 6r gyt a Howel uab Ieuan y hargl6yd y ymlit yr anreith. A phan welas Owein y elynyon yn dyuot yn deiffyſyt. annoc y wyr y ymlad a oruc. ar gelynyon a ymchoelaſſant ar ffo gan y llad o Owein ae wyr yn y bu v Reid y diegis y traean adref ar ffo. A phan

1 Ydd. MS. Ll.

2 Angeu. ib.

3 Wyddfa. MS. Ll.

4 Wiccw Wicwm. ib.

gyflenwis y llewenyd honno vedol Owein. Yna yd ymchoelaod ar y gyffevia anfaod wedy y rydhau oe gymmeredic drifit, ac atgyweiraw y castell a oruc. Y vlöydyd rac wyneb y dygöydaod Caer Offa y gan Owein ab Grufud ab ¹ Owein ab Madaoc. a Mareduod uab Howel. y vlöydyd honno y kyffroes Henri vrenhin Lloegyr lu yn erbyn Deheubarth. Ac y doeth hyt ym Penn Cadeir. A gwedy rodi gwyfflon o Rys idaw ymchoelut y Loegyr a wnaeth. Ac yna y llas Einaon uab Anaraot yn y gôc y gan Wallter ab Llywarch y ôr e hun. ac y llas Cadögaon ab Mareduod y gan Wallter uab Ridit. Ac yna y kymeth Rys ab Grufud y cantref maor a chastell Dinefwr. Y vlöydyd honno y bu uarö Kediur uab Daniel archdiagon Keredigyaon. Ac yna y bu uarö Henri ab Arthen goruchel athro ar holl gyfredin yr holl yscolheigon. Y vlöydyd rac wyneb wedy göeled o Rys ab Grufud nat yttoed y brenhin yn kywiraw dim örthaö or a adaöfci. ac na allei ynteu uuduchockau ² yn aduöyn kyrchu a wnaeth yn wrawl am benn cyfoeth Rosser iarll Clar y gör y lladyffit Einaon uab Anaraot y nei oe achaoö. a thorri castell Aber Rheidawl. a chastell Mabwynyaon ac llofci. ac atorescynn holl Geredigyaon a mynychu lladuaeu a llofcuaeu ar y Fflemisseit. a doyn mynych anreithu y gantunt. A gwedy hynny yd ymaruolles yr holl Gymry ar ymörthlad a cheitweit y Ffreinc a hynny yn gyfun y gyt. Y vlöydyd rac wyneb y diffeithaod Dauyd uab Owein Göyned Tegigyl. ac y mudaod y dynyon ac hanificileit y gyt ac ef hyt yn dyffryn Clöyt. A gwedy tebygu or brenhin y bydei ymlad ar y castell a oed yn thegygyl kyffroi llu a oruc dröy diruaor vrys a dyuot hyt yn Rudlan a phebyllu yno deimos. A gwedy hynny ymchoelut y Loegyr. a chynnullaod diruaor lu y gyt ac ef a detholedigyon ymladwyr Lloegyr a Normandi a Fflandrys ac Angiw a Gwasgöin a holl Brydein a dyuot hyt y Groes. Ofwallt gan darparu alltudaö a difetha yr holl Vrytanyeit. Ac yn y erbyn ynteu y deuth Owein Göyned. a Chatwaladyr ueibon Grufud ab Kynan a holl lu Göyned y gyt ac öynt. Ar arglöyd Rys ab Grufud a holl Deheubarth y gyt ac ef. ac Owein Kevellaoc a Iorwoerth Goch uab Mareduod a meibon Madaoc uab Mareduod a holl ³ Bawys y gyt ac öynt. a Deunaö ⁴ Madaoc uab Iorwoerth ⁵ ac holl gyfoeth y gyt ac ef. Ac y gyt yn gyfun diergrynedic y doethant hyt yn Eideirnaon. a phebyllu a wnaethant yn Coruaen. A gwedy trigyaö yn hir yn y pebylleu yno heb arueidaw o un gyrchu at y gilyd y ymlad. llidyaw a oruc y brenhin yn diruaor. a chyffroi y lu hyt yghoet Dyffryn Keiriaoc. a pheri torri y coet ac börö yr llaör. Ac yno yd ymerbynyaod ac ef yn öraöl ychydic o Gymry etholedigyon y rei ny wydynt odef eu goruot yn aöfen y tywysögyon. A llawer or rei kadarnaf a dygwydaod o bob tu. Ac yna y pebyllyaod y brenhin ar bydinöed. y gyt ac ef. A gwedy trigyaö yno ychydic o dydyeu y kyfarfagwyt ef o diruaor dymestyl awyr a thra llifeireint glaöogyd. A göedy pallu ymborth idao

¹ A. MS. Ll.² Ufuddocau. ib.³ Deu uab.⁴ Idnerth.⁵ Wynt. MS. Ll.

yd ymchoela6d y pebylleu ac lu y vaestir Lloegyr. Ac yn gyfla6n o dirua6r lit y peris dallu y g6yflon a vuassei ygkarchar ganta6. yr ys talyrn o amser kyn no hynny. Nyt amgen deu uab Owein G6yned Kadwlla6n a Chynwric. a Maredu6 uab yr argl6yd Rys a rei ereill. A gwedy kymryt kygor y symuda6d y lu hyt yg kaer Lleon. ac yno pebyllia6 a oruc llawer o dydyeu yn y doeth llogeu o Dulyrn ac or dinaffoed ereill o Iwerdon atta6. A gwedy nat oed diga6n ganta6 hynny o logeu rodi rodyon a oruc y logeu Dulyrn ac gell6g drachefyn ac ynteu ac lu a ymchoela6d y Loegyr. Yn y vl6ydyn honno y kyrcha6d yr argl6yd Rys kaer Aber Teini ac chafell, ac y torres. ac y llofges. a dirua6r anreith a duc. Ac achub Castell Kil Gerran a oruc. a dala Robert Yfieuyn ac garcharu. Y vl6ydyn honno dr6y gennat Du6 ac annoc yr Yspryt Glan y doeth koueint o vyneich y Yfieuyn Fflur. Ac yna y bu uar6 Llywelyn uab Owein G6yned y g6r a ragores mod pa6b o de6red a doethineb ar doethineb o ymadro6. ar ymadra6d o voeffeu. Y vl6ydyn rac 6yneb y doeth y Ffreinc o Benuro ar Fflemisseit y ymlad yn gadarn a chafell Kil Gerran. A g6edy llad llawer oe g6yr yd ymchoela6d adref yn llaw wac. Ac eilweith yd ymlada6d a Chilgerran yn over heb gaffel y castell. Y vl6ydyn honno y distrywyt dineis Bafin y gan Owein G6yned. Y vl6ydyn honny y g6rthlada6d Dieruot¹ uab M6rchath oe genedyl ac yd aeth hyt yn Normandi at vrenhin Lloegyr y eruynieit ida6 y dodi yn y gyfoeth drachefyn wedy c6yna6 wrtha6. Ac yn y vl6ydyn honno y g6rthlada6d Iorwoerth Goch uab Maredu6 oe genedyl ac oe gyfoeth ym Mochnant y gan y deu Owein. Ar deu Owein hynny y ranna6d Vochnant y rygtunt. ac y deuth Mochnant uch Raeadyr y Owein kefeila6c. a Mochnant is Raeadyr y Owein Vychan. Y vl6ydyn rac 6yneb y kyfeira6d Owein a meibon Grufud ab Kynan y Wyned a Rys ab Grufud ab Rys o Decheubarth yn erbyn Owein keueila6c. ac y dugant y ganta6 Gaer Eina6n. ac y roda6dant y Owein Vychan uab Mada6c uab Maredu6. Odyrna yd ennilla6dant Davalwern a honno a rodet yr argl6yd Rys kanys oe gyfoeth y dywetit² y hanfot. Ny bu ua6r wedy hynny yn y doeth Owein keueila6c a llu or Ffreinc y gyt ac ef am benn castell kaer Eina6n yr h6n a wnathoed Kymry kyn no hynny. A g6edy ennill y castell y dorri a wnaethant ac lo6gi a llad yr holl gastellwyr. Yn diwed y vl6ydyn honno y kyrcha6d Owein a Chatwaladyr tywyffogyon G6yned. ar argl6yd Rys tywyffa6c o Decheubarth ac lluoed gyt ac 6ynt am benn castell Rudlan yn Tegeigyl. ac eisted 6rtha6 dri mis a orugant. A gwedy hynny cael y castell ac dorri. ac lo6gi. a chafell arall y gyt ac ef yr molyant y Gymry yn hyfryt uuduga6l pa6b y6 g6lat. Y vl6ydyn rac 6yneb y llas G6rgeneu abat a Lla6den y nei y gan Gynan ac Owein. Y vl6ydyn rac 6yneb y rydha6d Robert uab Yfieuyn o garchar yr argl6yd Rys y gyfeillt. Ac y duc Diernut³ uab M6rchath⁴ ef hyt yn Iwerdon gyt ac ef. Ac yr tir y doethant y L6ch Garmon. ac ennill y castell

¹ Diermit.² Dyweid. MS. Ll.³ Diermit.⁴ Mwertach. MS. Ll.

a wnaethant. Y vlôydyn rac ôyneb y llas Meuruc uab Adam drôy dôyll yn y gôfc y gan Varedud Bengoch y gefynderô. yn diwed y vlôydyn honno mis Tachwed y bu uarô Owein Gôyned uab Grufud ab Kynan tywyssaôc Gôyned. gôr diruaôr y volyant ac anueidraôl y brudder ae uoned ae gedermit. ae deôred yg kymry¹. wedy aneiryf uudugolyaetheu. heb omed neb eiryoet or arch a geissei. wedy kymryt penyt a chyffes ac ediuarôch a chymun rinwedeu corff Crist. ac oleô ac aghenn.

Deg mlyned a thrugein a chant a mil oed oet Crist pan ladaôd Davyd ab Owein Howel uab Owein y braôt hynaf idaô. Y vlôydyn rac ôyneb y llas Thomas archescob gôr maôr y grefyd ae fanteidrôyd ae gyfyaônder. ae gyghor ac annoc Henri vrenhin Lloegyr y pumbet dyd gôedy duô Nadolic ger bronn allaôr y drindaôt yn y gapel e hun yg Gheint ae escobaôl wisc ymdanaô. a delô y groc yn y laô y llas² ar diwed yr efferen. Yn y vlôydyn honno y mordaôd Rickert iarll Terffig³ uab Gilbert vwa kadarn a chadarn varchaôclu gyt ac ef y Iwerdon. Ac yn y kyrch kyntaf y kymmerth Porth Lachi. A gwedy gwneuthur kyfeillach a Dierunt⁴ vrenhin ac erchi y verch yn briaôt. ac o nerth hônô y cauas Dinas Dulyn drôy wneuthur diruaôr aerua. Ac yn y vlôydyn honno y bu uarw Ropert uab Llywarch. Ac y bu uarw Dierunt vrenhin Largines. ac y cladôyt yn y dinas a elwit Fferna. Ac yn y vlôydyn honno y magôyt teruysc y rôg brenhin Lloegyr a brenhin Ffreinc am lad yr archescob. Kanys brenhin Lloegyr a rodassei yn veicheu y vrenhin Ffreinc Henri tywyssaôc Bôrgôin a Thybawt ieuanc y urawt meibon oed y rei hynny yr Tibawt tywyssawc Byrgwin. a iarll Fflandrys a llawer o rei ereill pan wnaeth kymot ar archescob hyt na wnaci argywed idaô byth. A gôedy clybot o Alexander bap rylad yr archescob anuon llythyreu at vrenhin Ffreinc a wnaeth. ac at y meicheu ereill. A gorchymun udunt drôy yfcymundaôt kymell brenhin Lloegyr y dyuot y lys Rufein y wneuthur iawn am agheu yr archescob. Ac ôrth hynny anefmôythaô a wnaethant o bop aruaeth ar y tremygu ef. A phan welas Henri vrenhin hynny dechreu gôadu a oruc hyt nat ae gyghor ef y llas yr archescob. ac anuon kenadeu at y pab a wnaeth y venegi na allei ef vynet y Rufein drôy yr achôysson hynny. Ygkyfrôg hynny y kilyaôd rann uaôr or vlôydyn. A thra yttoedit yn hynny tu draô yr mor y kynullaôd yr arglôyd Rys uab Grufud lu am benn Owein Keueilaôc y daô ar uedyr y darestôg. Kanys y genifer gôeith y gallei Owein gôrthwynebu yr arglwyd Rys y gorthôynebei. A Rys⁴ ae kymhellaôd y darestôg idaô. Ac y kymmerth feith ôystyl gantaô. Ygkyfrôg hynny ofynhau a wnaeth y brenhin yr eboftolaôl yfgymundaôt ac adaw goladoed Ffreinc ac ymchoelut y Loegyr. a dywedut y mynnai vynet y darestôg Iwerdon. Ac ôrth hynny ymgynnullaô a

¹ A dewredd y Cymry. MS. Ll.

² A chleddyfeu. ib.

³ Trist. Strifling.

⁴ Diermit.

oruc attao holl dywyffogyon Lloegyr a Chymry. Ac yna y deuth attao yr arglôyd Rys, or lle yd oed yn Llwyn Danet amgylch yr wyl y ganet yr arglwydes Veir. Ac ymgyfeillao a wnaeth ar brenhin drôy adaô drychan meirch. A phedeir mil o ychen a phetwar gwyftyl ar hugeint. A gwedy hynny y dyneffaôd y brenhin y Deheubarth. Ac yn yr hynt honno ar auon Wyfc y duc gantaô Iorwoerth uab Owein uab Cradaôc uab Grufud. Ac o achaoô hynny distrywaôd Iorwoerth ac deu uab Owein a Howel a anyffit idaô o Agharat uerch Uchtrut escob Llan Daf. A Morgan uab Seisfyll uab Dyfynwâl, o Agharat uerch Owein chwaer Iorwoerth uab Owein gyt a llawer o rei ereill dref Gaer Llion ac y llofget hyt y castell, ac y disseithaôd y wlat hayach o gôbyl. Ac yna y deuth y brenhin a diruaôr lu gantaô hyt ym Penuro yr unfet dyd ar dec o galan Hydref, ac y rodes yr arglôyd Rys Geredigyaôn ac Yffrat Tywi ac Yfflwyf ac Euelfre. Ac yn yr haf hōnnô yd adeilassei yr arglôyd Rys gastell Aber Teiui o vein a morter yr hōnn a distrywaſſei kyn no hynny pan y duc y ar iarll Clar ac y dileawd Robert uab Ysteuyn o Nest uerch Rys ab Teôdôr, ar Nest honno a oed vodrup y Rys a Robert yn gefynderô idaô. A brodyr Robert oed Dauyd escob Mynyô, a Gôilim Bastard. Meibon oed y rei hynny y Eralt ystiwert. Ac yna yd aeth Rys o gastell Aber Teiui hyt yg kastell Penuro y ymdidan ar brenhin y deudecuet dyd o galan Hydref a duô Sadôrn oed y dyd hōnnô. Ac yd erchis Rys gynullaô y meirch oll a adaôſſei yr brenhin y Aber Teiui nal y beynt baraôt ôrth eu hanuon yr brenhin. A thrannoeth duô ful yd ymchoeles Rys ac ethol a wnaeth whe meirch a phetwar ugeint ôrth eu hanuon drannoeth yr brenhin. A gwedy dyuot hyt y Ty Gôynn clybot a wnaeth ryuynet y brenhin y Vynyô y bererinaô ac offrymaô a wnaeth y brenhin ym Mynyô deu gâppan cor o bali ar vedyr cantoryeit y waſſanaethu Duô. Ac offrymaô hefyt a wnaeth dec ſwllt. Ac eruynneit a oruc Dauyd uab Geralt y gôr a oed escob ym Mynyô yna yr brenhin vōytta y gyt ac ef y dyd hōnnô, a gôrthot y gôhaôd a oruc y brenhin, o achaoô gweglyt gormod dreul yr escob. Dyuot eiſſoës a oruc ef ar escob a thrychanôr gyt ac ôynt y ginaôa, a Rickert iarll gôr a oed o Iwerdon y ymgyueillao ar brenhin. Kanys o anuod y brenhin y dathoed o Iwerdon, a llawer o rei ereill a ginaôſſant oc eu feuyll. Ac yn ebrôyd gwedy kinyaô yd yſkynnaôd y brenhin ar y veirch. Glaô maôr oed yn y dyd hōnnô a duô gôyl Vihagel oed. Ac yna yd ymchoelaôd y Benvro. A phlan giglen Rys hynny anuon y meirch yr brenhin a oruc. A gôedy dôyn y meirch rac bronny brenhin kymryt a wnaeth un ar bymthec ar hugeint a etholes, a dywedut nat y bot yn reit idaô wrthunt y kymeraiſſei ôynt, namyn yr talu diolôch y Rys a vei vōy no chynt. A gôedy regi bod uelly yr brenhin dyuot a oruc Rys at y brenhin, a chael daôn a wnaeth gyr bronny brenhin, a rydhau a oruc y brenhin idao Howel y uab, a vuafſſei gantaô yn ôyftyl yn hir kyn no hynny a rodi oet a oruc y brenhin idaô am y gôyſſlon ereill a dylcei Rys y dalu yr brenhin. Ac am y dreth a dywetpôyt vry yn y delei y brenhin o Iwerdon. Parattoi llyges a wnaethpôyt ac nyt oed adas y

gŷnt udunt. Kanys amſer nywlaſc oed. a breid y keit yna yt aeduet yn un lle yg kymry. A gwedy dyuot : Galixtus bap. Erchi a wnaeth y brenhin gyrru y llogeu or borthua yr mor. Ar dyd hŷnnŷ yŷgynbu y llogeu a orugant. Ac etto nyt oed gymmŷynaŷgar y gŷnt udunt. Ac achaſs hynny ymchoelut a wnaeth drachefyn yr tir. ac ychydic o niuer y gyt ac ef. Ar nos gyntaf wedy hynny yd yŷgynnawd y llogeu gan ŷylaſc o honaſc ef e hun ac o baſb oe wyr. a thrannoeth duŷ Sul oed yr unuet dyd ar bymthec o galan Racuyr drŷy hyrŷyd awel wynt y dyblygaſc y llogeu y dir Iwerdon. Y vlŷydyn rac wyneb y bu diruaŷr varŷol-yaeth ar y llu oed gyt ar brenhin yn Iwerdon o achaſs newydder y diargryn-edigyon wynoed. ac o achaſs kyfygdŷr o newyn. Am na allei y llogeu a newidyŷu yndunt vordŷyaſc attunt y gayaf. drŷy dymethlaŷl gandared mor Iwerdon. Y vlŷydyn honno y bu uarŷ Katwaladyr ab Grufud ab Kynan viŷ Maŷrth. Ac yn y vlŷydyn honno yd ymchoelaſc brenhin Lloegyr o Iwerdon. gan adaſc yno varŷneit a marchogyon urdolyon droŷtaſc o achaſs y kenadeu a dathoed attaſc y gan y paŷ a Lowys vrenhin Ffreinc. A duŷ Gŷener y Croglith y doeth ym Penuro. ac yno y trigyaſc y paſc hŷnnŷ. a duŷ Llun Paſc yd ymdid-anaſc a Rys yn Talacharn ar y fford. Ac odyo yd aeth y Loegyr. A gwedy mynet y brenhin o Gaer Dyf hyt y Kaŷtell Newyd ar Wyŷc anuon a wnaeth y erchi y Iorwoerth uab Owein dyuot y ymwelet ac ef. ac y ymdidan am hedŷch. A rodi kadarn gygreir a oruc idaſc ac oe veibon. A phan yttoed Owein uab Iorwoerth gwas ieuanc grymmus hegar yn parottoi o gygor y dat ac wyrda y vynet gyt ac dat y lys y brenhin. y kyfarua ŷr a iarll Briŷtaſc ac ef ar y fford yn dyuot a Gaer Dyf ac y lladyŷŷant. A gwedy y lad ef yna y diŷŷeithaſc y dat a Howel y vraŷt a llawer o rei ereill heb ymdiret or achaſs hŷnnŷ yr brenhin o neb un mod cyfoeth y brenhin hyt yn Henfford a Chaer Loyw drŷy lad a lloŷgi ac anreithaſc heb drugared. Ac yna heb odric yd aeth y brenhin y Ffreinc wedy goŷŷot yr arglŷyd Rys yn Iuŷtus yn holl Deheubarth. Ygkyfrŷg hynny y delit Seifyll ab Dyŷynwal a Ieuau uab Dyŷynwal a Ridit drŷy dŷyll y gan wyr y brenhin. ac y carcharŷyt yg kaŷtell Abergefenni. Y vlŷydyn rac wyneb y bu diruaŷr ardymyr ar hinda ar hyt y gayaf ar gŷanŷyn a miŷ Mei hyt dyd Ieu kychavel. Ar dyd hŷnnŷ y kyodes diruaŷr dymyŷtŷl yn yr awyr o daraneu a myllt a chorwynt a chawadeu kenllyŷc. a glaŷc y rei a dorres keigeu y gŷyd. ac a vyryaſc y coedyd hyt y llaŷr. a ryŷ bryuet a doeth y vlŷydyn honno y yŷŷu deil y gŷyd. yn y diŷŷrŷythaſc hayach pob ryŷ brenn. Y vlŷydyn honno ar vlŷydyn kyn no hi y collet llaŷs or dynyon ar aniueileit ac nyt heb achaſs. Kanys yn y vlŷydyn honno y ganet mab yr arglŷyd Rys o uereh Varedud uab Grufud y nith uereh y vraŷt. Ygkyfrŷg hynny pan yttoed Henri vrenhin hynaf y tu draŷ yr mor y deuth y uab Henri ieuaf vrenhin newyd attaſc. y ofyn idaſc beth a dylŷei

y wneuthur. Kany's kyt bei vrenhin ef llawer oed ida6 o uarchogyon. ac nyt oed ganta6 fford y dalu kyuaroffeu a rodyon yr marchogyon o nys kymerei yn ech6yn y gan y dat. Ar amser h6nn6 oed Ra6ys. Ac dat a dywa6t 6rtha6 y rodei ida6 ugein punt o v6nei y wlat honno beuny'd yn dreul ac na chaffei m6y. Ac ynteu a dywa6t na chly6ffei ef eiryoet bot brenhin yn 6r pae ac na bydei ynteu. A g6edy kymryt or mab gyghor ef a aeth y dinas T6rs y geiffa6 arian ech6yn y gan v6rdeiffeit y dinas. A phan gigleu y brenhin hynny. anuon kenadeu a oruc y brenhin at y b6rdeiffeit. y wahard udunt dan boen y holl da. pat ech6ynynt dim oe uab ef. A heb ohir anuon a oruc wyr da y warchad6 y uab rac y vynet odyo yn dirybud y un lle. A g6edy adnabot or mab hynny peri a oruc medwi noffweith y g6ercheitweit a oed arna6 o lys y brenhin. A gwedy eu hada6 yn vedwon yn kyfgu dianc a wnaeth ac ychydio o nifer y gyt ac ef hyt yn llys brenhin Ffreine y whegr6n. Ygkyfr6g hynny yd anuones Howel y uab hyt att yr hen vrenhin tu dra6 yr mor ar vedyr trigya6 yn y llys a g6affanaethu ar y brenhin a haedu y gedymdeithas o bei vy6 ¹. ac ual y gallei y brenhin ymdiret y Rys o bei vy6 ². ar brenhin a aruolles y mab yn enrydedus. a dirua6r diolch a wnaeth y Rys. Ac yna aflonydu a oruc y brenhin ieuanc ar gyuoeth y dat dr6y nerth y whegr6n. a Thyba6t iarll B6rg6yn. a iarll Fflandrys. A thra vyd y brenhin yn ymryfon uelly tu dra6 yr mor y dechreuad6 Iorwoerth uab Owein o Gwynll6g ymlad a Chaer Llion. y pymthecuet dyd o galan A6ft du6 Merchyr. Ac a oftyga6d y dreis oe rym ac nerth. Du6 Sad6rn wedy hynny. g6edy dala du6 Gwener y dyd kyn no hynny y g6yr a oed yn kad6 y baeli. A throftunt 6ynteu drannoeth y rodet y kastell. A g6edy hynny yr eilweith yr eil dyd o vis Medi y kyrcha6d Howel uab Iorwoerth Went is Coet. A thrannoeth du6 G6cner y darestyga6d yr holl wlat eithyr y kastell ac y kymerth wyflon o uchelwyr y wlat. Y vl6ydyn honno y gorefkyinna6d Dauyd uab Owein G6yned ida6 e hun ynys Von g6edy dehol o hona6 Uaelg6n uab Owein y vra6t hyt yn Iwerdon. Y vl6ydyn rac 6yneb y gorefkyinna6d Dauyd uab Owein holl 6yned gwedy g6rthlad o hona6 y holl vrodyr ac holl ewythred. Y vl6ydyn honno y delis Dauyd uab Owein Vaelg6n y vra6t ac y carchara6d. Y vl6ydyn honno y bu uar6 Kynan uab Owein G6yned. Yn y vl6ydyn g6edy hynny y delis Howel ab Iorwoerth o Gaer Llion. heb 6ybot oe dat Owein Penn Car6n y ewythy'r. A g6edy tynnu y lygeit oe benn y peris y yspadu rac meithrin etifed o hona6 a wledychei 3 Gaer Llion. Ac y gyrraffant ymeith odyo Iorwoerth a Howel y uab. Yn y vl6ydyn honno y bedycha6d Henri vrenhin hynaf a Henri ieuaf. g6edy dirua6t distrygedigaeth Normandi ac chyfneffasfyeit wledyd. Ac yna y delis Dauyd uab Owein dr6y d6yll Rodri uab Owein y vra6t un 6am un dat ac ef. ac y carchara6d my6n gefynneu am geiffa6 cyfran o dref y dat ganta6. Ac

¹ A fei fwy. MS. Ll.

² A fei fwy. ib.

³ Ac yna o ddeifyfyd gyrch y gorefgy'n y Ffreinc Gaer Llion. MS. Ll.

yna y priodes y brenhin Davyd hōnnō Dam Em chēaer y vrenhin Lloegyr drōy debygu gallel o honaō gaffel y gyuoeth yn llonyd hedychaōl or achaōs hōnnō. Ac yna y diegis Rodri o garchar Dauyd y vraōt. A chyn diwed y vlōydyn y gōrthladaōd ef Dauyd o Von ac o Wyned. yn y doeth drōy auon Gonōy. Ac yna yd ymbarattoes yr Arglōyd Rys ab Grufud ōrth uynet y lys y brenhin hyt yg Kaer Loyō. Ac y duc gyt ac ef drōy gygor y brenhin holl dywyssogyon y Deheu a uueffynt yg gōrthwyneb yr brenhin. Nyt amgen Katwallaōn uab Madaōc o Vaelenyd y gefynderō. ac Rinaōn Clut o Eluael y daō gan y uerch, ac Einaōn uab Rys o Werthrynyon y daō y llall. A Morgan ab Cradaōc ab Iestyn o wlat Vorgan o Wladus y chwaer a Iorwoerth uab Owein o Gaer Llion. A Seisyll uab Dyfynwal o Went uch Coet. y gōr a oed yna yn briaōt a Gōladus chwaer yr arglōyd Rys. Hynny oll o dywyssogyon a ymchoelaffant yw gōladoed yn hedychaōl gyt ar arglōyd Rys y gōr a oed garedickaf gyueillt gan y brenhin yn yr amfer hōnnō. drōy ymchoelut Kaer Llion drachefyn y Iorwoerth ab Owein. Yn y lle wedy hynny y llas Seisyll uab Dyfynwal drōy dōyll arglōyd Brecheinaōc a chyt ac ef Rufud y uab a llawer o Bennaduryeit Gōent. Ac yna y kyrchaōd y Ffreinc lys Seisyll uab Dyfynwal. a gōedy dala Gōladus y wreic y lladyffant Gadwaladyr y uab, Ar dyd hōnnō y bu y druanaf aerua ar wyrda Gōent. A gōedy y gyhoededicka danllywychedic dōyll honno ny beidaōd neb or Kymry ymdiret yr Ffreinc. Ac yna y bu uarō Cadell uab Grufud drōy orthrōm glefyt. ac y cladōyt yn ystrat Fflur wedy kymryt abit y kresyd ymdanaō. Ac yna y llas Rickert abat Clerypaōt myōn manachlaoc yn ymyl Reins¹ y gan neb un anffydlaōn uynach o vrath kylllell. Y vlōydyn rac gynec y bu uarō Kynan abat y Ty Gōynn a Dauyd escob Mynyō. Ac yn y ol y denesslaōd Pys yn escob. Ac yna y kynhalyaōd yr arglōyd Rys ōled arbennic yn castell Aber Teiui. ac y gyf-fodes deu ryō amryffon un rōg y beird ar prydydyon ar llall rōg telynoryon a chrythoryon a phibydyon ac amrauaelon gerd arwest². a dōy gadeir a offodes y uudugolyon yr amryffoneu. Ar rei hynny a gyuoethoges ef o diruaōryon rodyōu. Ac yna y cauas gwas ieuanc oe lys e hunan y uudugolyaeth o gerd arwest. a gwyr Gōyned a gauas y uudugolyaeth o gerd dawaōt. A phaōb or kerdoryon ereill a gaōffant y gan yr arglōyd Rys kymeint ac a archyffant hyt na ōrthladaōt neb. Ar wled honno a gyhoedet vlōydyn kyn y gōneuthur ar hyt Kymry a Lloegyr a Phrydein ac Iwerdon a llawer o wladoed ereill. Yn y vlōydyn honno yn y Graōys yd ymgynullaōd kyghor hyt yn Llundein ōrth gadarnhau kyureitheu yr eglōysseu yuo geir bronn cardinal o Rufein a dathoed yno ōrth y neges honno. A gōedy meithryn cynnōryf y rōg archescob Keint ac archescob Iorc y tervyfgōyt y kyghor. Kanys y dyd kyntaf or kyghor yd achubassei archescob Iorc eistedua y gadeir or tu deheu yr cardinal yn y lle y dylyer ac y gnottaci archescob Keint eisted. A thrannoeth pan doethant ger bronn y cardinal wedy amryffon yg gōyd yr holl lys am y teilygdodeu. y deuth y rei or tu drachefyn y archescob Iorc

¹ Remys.² Genedloedd arwest.

ac yd ymchociaffant y geddeir yn y vyd gōegil yr archeſcob yr llaer ar geddeir ar y uchaf ac ſynteu ar y draſs ef gan y ſathru ac tract. ac ſfuſtao ac dyrneu. A breid y diegis yr archeſcob yn vyō odyno. Y vlōydyn rac ſyneb y llas Einaōn Clut. ac y llas Morgan uab Marodud. Ac yna yd adeilaōd yr arglōyd Rys gaſſell Bayadyr Gōy. Y vlōydyn rac ſyneb y ryualōd meibon Kynan yn erbyn yr arglōyd Rys. Ac yna y llas Kadwallaōn. Ac y dechreuōt coucint y Manachlaōc Gaer Llŷon yr honn a elwir Douma.

Pedwar ugeint alyned a chant a mil oed oet Crift pan uu uarō Alexander bap. Ac yn y ol ynteu y doeth yn bap Lucius. Ac yna y bu uarō Adaf ef cob Llanclŷ yn Ryt ychen. ac y cladōt y myōn manachlaōc Ofnei. Y vlōydyn rac ſyneb y llas Randōlff Depoyr a llawer o varchogyon y gyt ac ef y gan ieuencit Caer Wynt. Y vlōydyn rac ſyneb y bu uarw Henri ieuaf vrenhin Lloegyr. Ac y bu uarō Rickert archeſcob Keint. Y vlōydyn rac ſyneb y bu uarō Ryderch abat y Ty Gwynn. A Meuruc abat y Cwm Hir. Y vlōydyn rac ſyneb amgylch y Garaōys y doeth padriarch Caeruffalem hyt yn Lloegyr y eruynicit nerth y gan y brenhin rac diſtryō or Ideōon ar Saraffineit holl Gaeruffalem. A chyt ac amyllder o varchogyon a phedit yd ymchoelaōd dracheſyn y Gaeruffalem. Yn y vlōydyn honno duō calan Mei y ſymudaōd yr heul y lliō. ac y dywaōt rei uot erni diſſyc. Y vlōydyn honno y bu uarō Dauyd abat Yſtrat Fflur. Ac y bu uarō Howel uab Ieuaf arglōyd Arōyſſli. ac y cladōt yn enrydedus yn Yſtrat Fflur. Ac yna y bu uarō Einaōn uab Kynan. Y vlōydyn rac ſyneb y bu uarō Lucius bap. Ac yn y le yd urdōt y trydyd Urbanus yn bap. Yn y vlōydyn honno amgylch mis Gorffenna yd daeth Cofeint Yſtrat Fflur y Redynaōc Velen yg Gōyned. Ac yna y bu uarō Pedyr abat yn dyſſryn Clōyt. Ac yna y llas Katwaladyr uab Rys yn Dyſet. ac y cladōt yn y ty Gōynn. Yn y vlōydyn honno y bu uarō Ithel abat Yſtrat Marchell. Ac yna y llas Owein uab Madaōc gōr maōr y uolyant. Kanys cadarn oed a thec. a charedic a hael. ac adurn o voeſſeu da y gan deu uab Owein Kyueilaōc. nyt amgen Gōenōynōyn a Chatwallaōn. a hynny drōy noſſaōl vrat a thōyll. Ac yna y delit Llywclŷn uab Katwallaōn yn enwir y gan y vrodyr. ac y tynnōt y lygeit oe benn. Ac yna y diſſeithaōd ac o lloſgaōd Madaōc uab Rys Dinbych. Y gōr a oed daryan a chedernit yr holl Deheu. Kanys egluraf oed y glot a thec a charedic oed gan baōp. kyt bei kymedraōl y veint garw wrth y elnyyon. hegar ōrth y gedymdeithon. paraōt y rodyon. budugaōl yn ryuel. Ar holl dywyſſogyon kyt amhinogyon ac ef ac hergrynnt. kyffelyb y lew yn y weithredoed. Ac megys keneu lleō arthur yn y helua. y gōr a ladaōd llawer or Fflandraſwyr ac ae gyrraōd ar ffo. Y vlōydyn rac ſyneb y doeth y Saraffineit ar Ideōon y Gaeruffalem gan dōyn y groc gantunt duō Mērchur y Lludō a goreſgyn Kaeruffalem. a chymeint ac a gaōſſant o Griſtonogyon yndi llad rei a wnaethant a dōyn ereill yg keithiwet. Ac o achaoſ hynny y kymertth Philip brenhin Ffreinc. a Henri

vrenhin Lloegyr. ac archescob Keint ac anciryf o luosfogrôyd crifonogyon ac arôydon croes Crist amunt. Y vlôydyn rac wyneb y bu uarô Henri vrenhin. ac yn y ol ynteu y coronet Rickert y uab yn vrenhin y marchaôc goreu a gleôsf. Y vlôydyn honno y goresgynnaôd yr arglôyd Rys gaffell Seint Cler. ac Aber Coran. a Llan Ystyffan. Yn y vlôydyn honno y delis Maelgôn uab Rys y gan y dat drôy gyghor Rys y uraôt ac y carcharôyt.

Deg mlyned a phedwar ugein a chant a mil oed oet Crist pan aeth Phylip vrenhin Ffreinc. a Rickert vrenhin Lloegyr ac archescob Keint a diruôr luosfogrwyd o icirll a barôneit y gyt ac ôynt y Gaerufalem. Yn y vlôydyn honno yd adeilaôd yr arglôyd Rys Castell Ketwell. Ac y bu uarô Gwennllian uerch Rys vlodeu a thegôch holl Gymry. Y vlôydyna rac wyneb y bu uarô Grufud Maelôr yr haelaf o holl tywysogyon Kymry. Y vlôydyn honno heuyt. y bu uarô Gôiaôn escob Bangor gôr maôr y grefyd ac entyded ac deilygdaôt. Ac y bu diffyc ar yr heul. Y vlôydyn honno y bu uarô archescob Keint. Ac yna y llas Einaôn or Porth y gan y vraôt. Ac y goresgynnaôd yr arglôyd Rys gaffell Niver. Ac y bu uarô Owein uab Rys yn Yftrat Fflur. Y vlôydyn rac ôyneb y diehagis Madaôc uab Rys o garchar arglôyd Brecheinaôc. Ac y goresgynnaôd yr arglôyd Rys gaffell Llan y Hadein. Ac y bu uarô Grufud uab Cadôgaôn. Y vlôydyn rac ôyneb y delis neb ua iarll Rickert vrenhin Lloegyr ac ef yn dyuot o Gaerufalem. ac y dodet yg karehar yr amheraôdyr. A thros y ellygdaôt ef y bu diruôr dreth dros ôyneb holl Lloegyr y gymeint ac nat oed yn helô eglôyswyr na chrefydwyr nac eur nac ariant hyt yn oet y carecleu a dodrefyn yr eglôysfau ar ny orfci y dodi oll ym mediant fôydogyon y brenhin ar deyrnas ôrth y rôdi drofaô. Y vlôydyn honno y daref-tygaôd Rodri uab Owein ynys Von drôy north Gôrthrych vrenhin Manaf. A chyn penn y vlôydyn y gôrthladaôt y gan veibon Kynan uab Owein. Y vlôydyn honno nos nadolic y doeth teulu Maelgôn uab Rys a bliuôn gantunt y dorri castell yftrat Meuruc. ac yd ennillafant y kastell. Y vlôydyn honno y kauas Howel Seis ab yr Arglôyd Rys gaffell Gôis drôy urat. Ac y delis Phylip uab Gôis keitwat y kastell ac wreic ac deu uab. A gôedy gôelet or dywededic Howel na allei ef gadô y keystyll oll heb vôrô rei yr llaôr. ef a ganhadaôd y deulu ac y deulu y vraôt torri castell Llan y Hadein ac diftryô. A phan gogleu y Fflandraff-yeit hynny kynnullaô a wnaethant yn dirybud yn erbyn y deu uroder. ac kyrcu. a llad llawer oc gwyr. ac gyrru ar ffo. Ac yna y lle gôedy hynny ymchoelut a wnaeth. y Kymry. ac ymgynnullaô ygkylch y castell. ac ôrthy hewyllys y diftryôyt hyt y llaôr. Y vlôydyn honno y delis Anaraôt Vadaôc a Howel y vrodyr ac yd yspeilaôd ôynt oc eu llygeit. Y vlôydyn honno y rodes Maelgôn uab Rys gaffell Yftrat Meuruc y vraôt. Ac yd adeilaôd yr Arglôyd Rys eilweith gaffell Bayadyr Gôy. Y vlôydyn honno y delit yr arglwyd Rys y gan y veibon ac y carcharwyf. Ac y rydhaawd Howel Seis y dat gan dwyllaw Maelgwn uab Rys. Ac yna y torres meibon Katwallawn gaffell Bayadyr Gwy. Ac yd ymchoelaôd Rickert vrenhin o Gaerufalem. Ac yna kyfunaôd Llywelyn ab Iorwoerth a Rodri uab Owein a deu uab Kynan ab Owein. yn erbyn Dauyd uab Owein. Ac y gôrth

ladyffiant 6y holl gyfoeth Dafyd eithyr tri chafell. Y vlôydyn rac 6yneb y deuth Roser Mortymer a llu ganta6 y Vaelenyd. A gôedy gôrthlad meibon Cadwall-a6n yd adeila6d gastell y Gamaron ¹. Ac yna y goreſkynna6d Rys a Maredud meibon yr Arglôyd Rys drôy dôyll gastell Dineſôr a chafell y Cantref Bychan drôy gyt ſynnedigaeth gôyr y kymhydeu ². Ar rei hynny a delit yn y vlôydyn honno drôy dôyll y gan y tat yn Yſtrat Meuruc ac a garcharôyt. Y vlôydyn rac 6yneb y bu uar6 eſcob Bangor. Ac yna y kynulla6d yr arglôyd Rys lu. ac y kyrcha6d kaer Vyrdin. Ac y lloſges hyt y prid eithyr y kaſtell e hun. Ac od yna y kychôynna6d a dirua6r lu ganta6 oe wyr e hun ac o wyr arglôydi creill a odynt gyfun ac ef y ymlad a chafell Colôyn. ac gymell y ymrodi. A gôedy y gael. ef ae lloſges. Ac yn ebrôyd odyo y kychôynna6d ae lu hyt Maes Hyfeid ae loſgi. A gôedy lloſgi y dyd h6nn6 yn y dyffryn yn gyfagos y kyweira6d Roffer Mortymer a Hu Dyfai yn vydinoed arua6c. o ueirch a llurugen a helmeu a tharyaneu yn dirybud yn erbyn y Kymry. A phan welas y ma6rvrydus Rys hynny ymwisga6 a wnaeth megys Llew dyfal o gallon a lla6 gadarn a chyrchu y elynyon yn 6ra6l ae hymchoelut ar ffo ae hymlit ae traethu 3 yn diel6 kyt bei g6ra6l. yn y gôynaod y marſwyr yn dirua6r yr ormod aerua or rei eidunt. Ac yn y lle yd ymladada6d a chafell Paen yn Eluael a blifieu a magneleu. Ac y kymella6d y ymrodi. A gôedy y gael y bu gyfundeb y rygta6 a G6ilim Brewys. Ac am hynny yd edewis y kaſtell h6nn6 yn hed6ch. Yn y vlôydyn honno yd ymlada6d Henri archeſcob Keint Iuſtus holl Loegyr. a hyt ac ef gynnulleitua o ieirll a Bar6neit Lloegyr a holl tywyſfogyon Gôyned yn erbyn caſtell G66n6yn-6yn yn Trall6g Llywelyn. A gôedy llauuys ymlad ac ef ac amryuaelon peiran- neu a dechymygyon ymladeu yn y diwed o enryued gelfydyt 6ynt a ennillaffant y kaſtell drôy anuon m6yn6yr y gladu y dana6. ac y wneuthur ffoſfyd dirgeledic y dan y dayar. Ac uelly y kymhell6yt y kaſtellwyr y ymrodi. Ac eiſſoes 6ynt a diagyffiant oll yn ryd ae gôisgoed gantunt ae haruen eithyr un a las. Ac odyo kyn diwed y vlôydyn honno y kynulla6d G66n6yn6yn y wyr y gyt ac yd ymlada6d yn 6ra6l ar dywededic gaſtell ac ae kymhella6d y ymrodi ida6. drôy amot hefyt rodi rydit yr caſtellwyr y vynet yn iach ae dillat ae haruen gantunt. Y vlôydyn honno y bu uar6 Grufud abat Yſtrat Marchell. Y vlôydyn rac 6yneb y bu dirua6r dymbeſfyl o uar6olyaeth ar hyt ynys Prydein oll a theruynau Ffreinc yn y vu var6 anciryf or bobyl gyffredin. a diueſſured or bonedigyon ar tywyſfogyon. Ac yn y vlôydyn dymefla6l honno yd ymdangoffes Antropos oe ch6ioryd y rei a el6it gynt yn du6ieſſeu y tyghetuennod y kyghoruynnus wen-6ynic nerthoed yn erbyn y veint ardercha6c dywyſſa6c hyt na allei yſtoryau Yſtas yſtorya6r na chathleu Fferyll uard menegi y meint gôynuan a dolur thrueni a doeth y holl genedyl y Brytanyeit pan dorres agheu yr e melleddedic vlôydyn

¹ Yng Nghamaron. MS. Ll.

³ Saethu.

² O bobtu. MS. Ll.

honno olŷyn y tyghetuenneu y gymryt yr Arglŷyd Rys ab Grufud dan y hadaned dan darefgygedic uedyant agheu y gŵr a oed benn a tharyan a chedernit y Deheu a holl Gymry. a gobeith ac amdiffyn holl genedloed y Brytanyeit. Y gŵr hŷnnŷ a hanoed o vonhedickaf lin brenhinoed. Ef a oed eglur o amyllder kenedyl. a grymufter y uedŷl a gyffelybaed ŷrth y genedyl. Kyghorŷr y dylyedogyon. ymladgar yn erbyn kedym. diogelŷch y darefgygedigyon. ymladŷr ar geypyd. Kyffroŷr yn ryueloed. kyweirŷr yn y bydinoed ae reolŷr. cŷympŷr y toruoed. ac megys baed i neu leŷ yn ruthraŷ uelly y dywalei y greulonder yn y elynyon. Och am ogonyant yr ymladeu. taryan y marchogyon. ymdiffyn y wlat. tegŷch arueu. breich y kedernit. llaŷ yr haelon. llygat y doŷparth. echtyŷynnŷr yr aduŷynder. uchelder maorurytrŷdyd. defnyd grymufder. Eil Achelarŷy o nerth eledyr y dŷyuronn. Nestor o hynaŷfter. Tideus o leŷder. Samŷon o gedernit. Eŷtor o brudder. Ercŷolf o wychter. Paris o vryt. Ulixes o lauar. Selyŷf o doethineb. Ajax o uedŷl. a grŷndwal yr holl gampau.

Gŷedy marŷ yr arglŷyd Rys y dyneŷŷaaed Grufud y uab yn y ol yn y llywodraeth y kyfoeth yr hŷnn a delis Maelgŷnn y uraŷt pan doeth y dywededic Vaelgŷn wedy ryalltudaŷ kyn no hynny ŷe gyfoeth ae wyr y gyt ac ef. a theulu Goenŷynŷyn y gyt ac ŷynt hyt yn Abes Yŷŷŷyth. A goresgyn y dref ar caŷtell. a llad llawer ŷe bobyl. a dŷyn ereill ygkeithiwet a goresgyn holl Geredigyaŷn ae cheŷtyll. A gŷedy dala Grufud y uraŷt yd anuones y garchar Gŷenŷynŷyn. A hŷnnŷ herŷyd y ewyllys ae hanuones y garchar Saŷŷŷon. Ac yna y goreskynnaed Gŷenŷynŷyn Arŷyŷtli. ac y delis Llywelyn uab Iorwoerth a Dauyd ab Owein Gŷyned. Y vlŷydyn honno y bu uarŷ Owein Kefeilaŷe yn Yŷtrat Marchell wedy kymryt abit y crefyd ym danaŷ. Ac yna y bu uarŷ Owein ab Grufud Maelaŷr. ac Owein or Brithdir. a Howel uab Ieuaf. a Maelgŷn uab Katwallaŷn o Vaelened. Y vlŷydyn honno y delit Trahayarn Vychan o Vrecheinaŷe gŷr arderchaŷe bonhedic cadarn. a nith yr arglŷydes yn briaŷt idaŷ pan yttoed yn dyuot drŷy Lan Gors y lys Wilim Brewys y arglŷyd ac y gefynnŷy yn greulaŷn. Ac yn Aber Hodni y llufgŷyt ŷrth raŷn Meirch drŷy yr heolyd hyt y crocwyd. ac yno yllas y benn ac y croget herŷyd y draet. ac ar y crocwyd y bu dridieu. wedy dianc y wreic ae uab ae uraŷt ar ffo. Y vlŷydyn rac ŷyneb y goreskynnaed Maelgŷn ab Rys Aber Teiui. a chaŷtell yŷtrat Meuruc wedy mynet Grufud y uraŷt ygkarchar Saŷŷŷon. Ac yna y daeth coueint y Cŷm Hir y breiŷŷylaŷ y Gymer. Y vlŷydyn honno y goresgynnaed y meibon ieuaf yr arglŷyd Rys gaŷtell Dineŷŷr. Y vlŷydyn honno yd aruaethaŷd Gŷenŷynŷyn geiŷfaŷ talu y hen delygdaŷt yr Kymry. ae hen briodolder ae teruynau. A gŷedy kyŷŷynyaŷ ac ef ar hynny holl dywyŷŷogyon Kymry kynullaŷ diruaŷr lu a oruc. a mynet y ymlad a chaŷtell Paen. A gŷedy bot yn ymlad ac ef deir ŷythnos hayach heb ŷybot y damwein

rac llað. A phan dybu y Saesson hynny gellôg a wnaethant Rufud uab Rys a oed ygkarchar y gantunt a chynullað kedernit Lloegyr y gyt ac ef ar uedyr hedychu ar Kymry. Ac yna ny mynnaðd y Kymry hedôch y gan y Saesson namyn.gôedy caffael y kastell. bygythyað a wnaethant loſgi y dinaffoed a doyn y banreitheu. A heb diodef or Saesson hynny gynt ac kyrchaffant. ac yn y vrôydyr gyntaf ac kymellaffant ar ffo drôy wneuthur diruaðr aerua o nadunt. Ac yna y llas Anaraðt ab Owein ab Kadwallaøn. a Ridit ab Ieffyn. a Rodri uab Howel. ac y delit Mareduð uab Kynan ac y karcharôyt. Ac uelly y deuth a Saesson drachefyn drôy uudugolyaeth wedy y kyuoethogi o yspeil y Kymry. Y vlôydyn honno y goreskynnaðd Grufud uab Rys yn ôraol y rann oe gyuoeth y gan Vaelgôn y uraðt eithyr deu gastell nyt amgen Aber Teiui ac Yſtrat Meuruc. Ar neill o nadunt nyt amgen Aber Teiui a tygaðd Maelgôn uch benn amryuaelon greireu yg gôyd myneich wedy kymryt gôyfflon y gan Rufud dros hedôch y rodei y kastell. ar gôyfflon y gyt yn oet dyd y Rufud. Ar llô hônuað a dremygaðd ef heb rodi nar kastell nar gôyfflon. Dôywaol nerth eiſſoes a rydhaaðd y gôyfflon o garchar Gôenôynôyn. Y vlôydyn honno y bu uarô Pyrs eſcob Mynyô. Y vlôydyn rac ôyneb y goreskynnaðd Maelgôn uab Rys gastell Dineirth a adeilaffci Grufud uab Rys. a chymeint ac a gauas yno o wyr llad rei a wnaeth a charcharu ereill. Ac yna y goreskynnaðd Grufud ab Rys a gastell Kil Gerran. Y vlôydyn honno ual yd oed Rickert vrenhin Lloegyr yn ymlad a chaſtell neb un varôn a oed ôrth ôyneb idað y brathôyt a chôarel. ac or brath hônuað y bu uarô. Ac yna y drychauðt Ieuan y uraðt yn vrenhin.

Deucant mlyned a mil oed oet Crift pan uu uarô Grufud uab Kynan ab Owein a yn Aber Conôy wedy kymryt abit y krefyd ymdanað. Yn vlôydyn honno y gôerthaðd Maelgôn uab Rys Aber Teiui a llaðed a boll Gymry yr ychydic werth y Saesson rac ofyn ac o gas Grufud y uraðt. Y vlôydyn honno y grôndwalôyt manachlaðc Lenegweſtyl yn Ial. Y vlôydyn rac ôyneb y goreskynnaðd Llywelyn uab Iorwoerth gantref Llyyn wedy gôrthlad Mareduð ab Kynan o achaaðs y dôyll. Y vlôydyn honno nos wyl Sulgôyn yd aeth coucint Yſtrat Fflur yr eglôys newyd a adeilaffit o aduôynweith. Ychydic wedy hynny ygkylch gôyl Bedyr a Phaol y llas Mareduð uab Rys gôas ieuanc advôyn campus yg Karny-wyllaøn ac gastell ynteu yn Llan ym Dyfri. Ar cantref yd oed yndað a oref-gynnaðd Grufud y uraðt. Ac yn y lle wedy hynny wyl Iago Eboſtol y bu uarô Grufud ab Rys yn Yſtrat Fflur. wedy kymryt abit y krefyd ymdanað. ac yno y cladôyt. Y vlôydyn honno y crynaðd y dayar yg Kaeruffalem. Y vlydyn rac ôyneb y gôrthladôyt Mareduð ab Kynan o Veironnyd y gan Howel ab Grufud y nei ab y uraðt ac yd yspeilôyt yn llôyr eithyr y uarch. Y vlôydyn honno yr ôythuet dyd gôedy Duð Gôyl Bedyr a Phaol yd ymladaðd y Kymry a chaſtell

1 Drwy dwyll. MS. Ll.

3 Gan allwed.

2 Gwynedd. ib.

Gŵerthrynaŷon a oed eidaŷ Roŷŷer Mortymer ac y kymbellaffant y kaŷtellwyr y rodi y kaŷtell kyn penn yr ōrthnos. ac y loŷgaŷŷant ef hyt y prid. Y vlōydyn honno amgylch gōyl Veir gyntaf yn y kynhayaŷ y kyffroes Llywelyn uab lorwoerth lu o Powys y dareŷfōg Gōenōynōyn idaŷ ac y oreŷkynn y ōlat. Kanys kynn bei agos Gōenōynōyn idaŷ o gerennyd. gelyn oed idaŷ herōyd gōeithredoed. Ac ar hynt y gelwis attaŷ y tywyŷfōgyon ereill a oedynt gereint idaŷ y ymaruoll ar ryfelu y gyt yn erbyn Gōenōynōyn. A gōedy gōybot o Eliŷy ab Madawc hynny ymōrthod a wnaeth ar ymaruoll yg gōyd paōb. Ac oe holl ynni aruaethu a wnaeth wneuthur hedōch a Gōenōynōyn. Ac am hynny wedy hedychu o eglōyŷŷwyr a cheŷydwyr y rōg Gōenōynōyn a Llywelyn a digyfoethet Eliŷy. Ac yn y diwed y rodet idaŷ ygkardaōt y ymborth gaŷtell a ŷeith tref bychein y gyt ac ef. Ac uelly gōedy goreŷgynn kaŷtell y Bala yd ymchoelaōd Llywelyn drachefyn yn hyfryt. Y vlōydyn honno amgylch gōyl Vihangel y goreŷgynnaōd teulu Rys ieuanc ab Grufud ab yr Arglōyd Rys gaŷtell Llan ym Dyfri. Y vlōydyn rac ōyneb y goreŷgynnaōd Rys ieuanc gaŷtell Llan Egwat. Ac yna y bu uarō Dauy ab Owein yn Lloegyr wedy y deol o Lywelyn ab Iorwoerth o Gymry. Y vlōydyn honno y goreŷgynnaōd Gōenōynōyn a Maelgōn ab Rys drōy dychymygyon gaŷtell Llan ym Dyfri. a chaŷtell Llan Gadaōc. ac y cōplaōyt chaŷtell Dineirth. Y vlōydyn rac ōyneb y brathōyt Howel Seis ab yr arglōyd Rys yg Kemeis drōy dōyll y gan wyr Maelgōn y uraōt. ac or brath hōnnō y bu uarō. ac y cladōyt yn Yŷtrat Fflur. yn unwed a Grufud y uraōt. wedy kymryt abit y krefyd ymdanaō. Y vlōydyn honno y colles Maelgōn ab Rys allwedeu y holl gyfoeth. Nyt amgen Llan ymdyfri a Dineŷōr. Kanys meibon y uraōt ac hennillaōd arnaō yn ōraōl. Y vlōydyn honno y deuth Gōilim Marŷgal a diruaōr lu gantaō y ymlad a Chil Gerran. ac y goreŷcynnaōd. Y vlōydyn rac ōyneb y bu uarō Hubert archeŷcob Keint. y gōr a oed lygat yr pab a phen prelat holl Loegyr. Y vlōydyn honno y peris Maelgōn uab Rys y dyd kyntaf or gōedieu yr haf y neb un ōydel Abwell lad Kediur ab Griffri. gōr da aduōyn ac bedwar arderchogyon veibon gyt ac ef a hanoedynt o dylvedaōc voned. Kanys y uam oed Suŷanna uereh Howel. o uereh Madaōc uab Marōdud. Y vlōydyn rac ōyneb y deuth Ieuañ gardinal hyt yn Lloegyr. ac y kynnullaōd attaō holl eŷcyb ac abadeu Lloegyr. ac anciryf o eglōyŷwyr a cheŷrydwyr ōrth wneuthur ŷened. Ac yn y ŷened honno y kadarnhaaōd kyfreith yr eglōys drōy yr holl deyrnas. Y vlōydyn honno y gōnaeth Maelgōn ab Rys gaŷtell Aber Einaōn. Ac yna y rodes Duw amylder o byŷcaōt yn Aber Yŷtōyth yn gymeint ac na bu y Ryfryō kyn no hynny. Y vlōydyn rac ōyneb y gōahardōyt y grifonogaeth y gan y pab yn holl teyrnas Loegyr o ŷhaōs gōrthōynebu o Ieuan vrenhin etholedigaeth archeŷcob Keint. Y vlōydyn honno y gōrthladaōd Ieuan vrenhin Wilim Breōys a Gōilim ieuanc

a oruc tu a Góyned ar uedyr y distrys oll. A chyt ac lu ef y dyfynnaed attae hyt yg Kaer Lleon hynn o dywyssogyon Kymry. GóenGóynóyn o Powys. a Howel ab Grufud ab Kynan. a Madaec ab Grufud Maelaer. a Maredud ab Rotbert o Gedewein. a Maelgón a Rys Gryc meibon yr arglôyd Rys. Ac yna y mudaed Llywelyn ac giwdaet y perued y wlat ac da hyt yn mynyd Eryri. a chiwtaet Von ac da yn un ffunyt. Ac yna y deuth y brenhin ac lu hyt yg kastell Deganôy. Ac yno y bu kymcint eiffeu bôyt ar y llu ac y gôerthit yr ôy yr keinaec a dimei. a gôled uoethus oed gantant gael kic y meirch. Ac am hyany yd ymchoelaed y brenhin y Loegyr amgylch y Sulgôyn ac neges yn amherffeith. wedy colli yn waratôydu laer oe ôyr ac oe da. A gôedy hynny amgylch calan Aôft yd ymchoelaed y brenhin y Gymry yn greulonaech y vedol ac yn vôy y lu. Ac adeilat llaer o gestyll yg Góyned a wnaeth. A thrôy auon Gôôô yd aeth tu a mynyd Eryri. Ac annoc rei oe lu y lofgi Bangor. Ac yna y delit Rotbert escob Bangor yn y eglôys. ac y gôerthôyt wedy hynny yr deu cant hebaec. Ac yna heb allel o Lywelyn diodef creulonder y brenhin drôy gyghor y wyrda yd anuones y wreic at y brenhin yr honn oed verch yr brenhin y wneuthur hedôch y rygtaed ar brenhin pa ffuryf bynnac y gallei. A gôedy castell o Lywelyn diogelrôyd y vynet att y brenhin ac y dyuot ef a aeth attae ac a hedychaed ac ef. drôy rodi gôystlon yr brenhin o vonhedigyon y wlat. ac ugein mil o warthec a deugein emys. a chanhattau hefyt yr brenhin y berued wlat yn dragrwydaol. Ac yna yd hedychaed ar brenhin holl dywyssogyon Kymry. eithyr Rys ac Owein meibon Grufud ab Rys. ac yd ymchoelaed y brenhin y Loegyr drôy diruaer lewenayd yn uudugaol. Ac yna y gorchymynnaed ef yr tywyssogyon hynny gymryt y gyt ac synt holl lu Morgannec a Dyuet. a Rys Gryc. a Maelgón ab Rys ac lluoed. a mynet am benn meibon Rys ab Grufud ab Rys y gymell arnunt y dyuot y lae i. neu gilyaod ar dehol or holl deyrnas. Ac yna y kymbellaed Synyscal Kaer Dyf. gôr a oed dywyssaec ar y llu. a Rys a Maelgón meibon yr arglôyd Rys y lluoed ac kedernit a chyrchu Penwedic a wnaethant. A gôedy na allei Rys ac Owein meibon Grufud ymerbyneit ar ucint allu hōnnô. ac nat oed le ryd udunt yg Kymry y gyrchu idaod anuon kenadeu a orugant att Ffaecôn y wneuthur y hedôch. A hedychu ac ef a wnaethant. a chanhattau a wnaethant yr brenhin y kyuoeth rôg Dyfi ac Aeron. ac adeilat a oruc Ffaecôn gastell yr brenhin yn Aber Ystoyth. Ac yna yd aeth Rys ac Owein meibon Grufud ar gōndit Ffaecōnn y lys y brenhin. ac kymryt a oruc y brenhin yn gyfeillon idaod. A thra yttod-ynt ôy yn mynet y lys y brenhin. ediuarhau a oruc Maelgón uab Rys a Rys Gryc y vraot y hamodeu ar brenhin. a chyrchu a wnaethant am benn y castell newyd yn Aber Ystoyth ac dorri. A phan doeth Rys ac Owein meibon Grufud ab Rys o lys y brenhin wedy hedychu ac ef kyrchu a wnaethant Is Aeron cyuoeth Maelgón uab Rys a llad a llosgi ac anreithaod y kyuoeth a wnaethant.

chastell Dinefôr. Ac eiffoes Rys Gryc ac raculaenaôd ac a gadarnhaaôd y gastell o wyr ac arfeu. A gôedy llosgi Llan Deilaô kilyaô ymeith a oruc Rys Gryc. Ac eiffoes Rys ieuanc a gôrchaôd y castell. a thrannoeth dodi peiranneu a dechymgygon y ymlad ar castell. A gônethur ystolion ôrth y muroed y wyr y drigaô dros y muroed. ac uelly y gorelgyunaôd ef y castell oll eithyr un tôr. ac yn hônno yd ymgwymerth y kastellwyr ôrth ymlad ac amdiffyn ac ergydyeu ac a pheiryanneu creill. ac o dy allan yd oed faethydyon. ac arblastwyr. a mōynwyr. a marchogyon yn ymlad ac ôynt. Ac uelly y kymbellōyt arnunt kynn y prynhaôn talu y castell a rodi tri gōystyl a wnaethant drōy amot cael y dillat ac harueu ac haelodeu yn iach. Ac uelly y gōnaethpōyt. A gōedy cael y castell y kilyaôd Rys Gryc ac wreic ac veibon ac deulu att Vaelgōn y uraôt. wedy cadarnbau castell Llan Ymdyfri o wyr ac arueu ac aghenreiteu ereill. Ac eilweith yd aeth Rys ieuanc y Vrecheinaôc. Ac yna kynullaô diruaôr lu a oruc o Gymry a Ffreinc. a chyrchu Llan Ymdyfri. A chynn pebyllu o nadunt ef a rodes y kastellwyr y castell idaô drōy amot cael y heneideu ac haelodeu yn iach. Y vlōydyn honno y kymerth Ieuan vrenhin benyt am y kameu a wnathoed yn erbyn yr eglōys. a galô drachefyn archescob Keint. ar efgyb ar ysgolheigon a ymrodaffant y alltuded o achaoô gōahard yr eglōysfeu. Ac o achaoô y gōrthrona godyant a wnathoed yr eglōys yd ymrōymaôd ef ac etiuedyon ac holl urenhiniaeth Lloegyr ac Iwerdon y Duô a Phedyr a Phaôl. ar pab ar pabeu ereill yn y ol yn dragwydaôl. Ac ar hynny gōneuthur gōrogaeth gan tygheu talu y baôp or eglōysf-wyr y collet. a thalu mil o vorken bob blōydyn y eglōys Rufein. Y vlōydyn honno gōedy ymadaô o Rys Gryc ar Kymry a mynnu hedychu ac ôynt eilweith herwyd y dyweit. Yna y delit ef yg Kaer Vyrdin ac y dodet yg karchar y brenhin. Y vlōydyn honno y darestygaôd Llywelyn uab Iorwoerth gastell Deganôy a chastell Rudlan. Y vlōydyn rac ôyneb y mordōyaôd Ieuan urenhin ac amylder o ryuelwyr aruaôc y gyt ac ef ym Pheitaô. Ac ymaruoll ac ef a oruc iarll Fflandrys a Bar a Henaônt. Ac anuon attunt a wnaeth ieirll Garur y gyt ac vraôt ac aneirf y varchogyon. a goahaôd attaô Otho amheraôdyr Rufein y nei. a chyuodi a oruc y ryfelu yn erbyn Phylip brenhin Ffreinc. Ac yna y magôyt diruaôr ryuel y rygtunt. Otho amheraôdyr Rufein ar iarll o parthret Fflandrys yn refelu. ar Ffreinc a Ieuan urenhin. o parthret Peitaô yn aflonydu. Ac ueliy o bop tu yd oedynt yn kymburthaô y Ffreinc. Ac yna yd anuones Phylip arderchaôc urenhin Ffreinc Lowys y uab y Peitaô a llu y gyt ac ef y ymerbynyeit a brenhin Lloegyr. Ac ynteu e hun ar Ffreinc y gyt ac ef a dynaôd tu a Fflandrys yn erbyn yr amheraôdyr. A phan welas yr amheraôdyr ar iarll hynny blōg uu gantunt llauassu o vrenhin Ffreinc dyneffau attunt. ac gyrchu yn dic a orugant. A gōedy yr ymlad ef a syrthyaôd y uudugolyaeth y urenhin Ffreinc. ac a yrrōyt yr amheraôdyr ar ieirll ar ffo o Fflandrys a Bar a Henaônt. A phan gileu vrenhin Lloegyr y damweïn hōnnô ofynhau a wnaeth gynhal ryfel a vei vōy. a gōneuthur kygreir seith mlyned a oruc a brenhin Ffreinc. ac ymachoelut y Lloegyr. a thalu llawer oe colledu yr eglōysf-wyr. Ac yna y bu

gyffredin ellygdaŵt yr eglŷffeu ar hyt Lloegyr a Chymry. Y vlŷodyn hotno y bu uarŵ Geffrei eſcob Mynyŵ. Y vlŷodyn rac ōyneb y bu teruſc y rŵg Ieuan urenhin a Saecſon y Gogleŵ. a llawer o ieirll ereill a barŵneit Lloegyr. o achawſ na chatwei Ieuan urenhin ac ōynt yr henn Gyffreith. a deuodeu da a gaŵffynt gan Etwart a Henri y brenhined kyntaf. a atygaffeſi ynteu yr teyrnas pan rydhaawd rodi udunt y kyfreitheu hynny. Ar teruſc hŵnnŵ a gerdaawd yn gymeint ac yd ymaruolles holl wyrda Lloegyr a holl dywyſfogyon Kymry yn erbyn y brenhin. hyt na mynnai neb o nadunt heb y gilyd y gan y brenhin na hedŵch na chyfundeb na chygreir yn y dalei ef yr eglŷffeu y kyfreitheu ac teilygdoden. a dugaffeſi ef ac rieni kyn no hynny y gantunt ac yn y dalei heſyt y wyrda Lloegyr a Chymry y tired ar keſtyll a gymeraſſei ōrth y ewyllſ y gantunt heb na gŵir na chyfreith. A gŵedy eu dyſgu o archieſcob Keint ac eſcyb Lloegyr a ieirll ac barŵneit a goſyn idaw a rodei yr hen gyfreitheu da yr teyrnas y gomed a oruc a herŵd rydyweſpŵyt rac y hoſyn ōynt. kymryt croes a oruc ac ual kynt y kyuodes y Gogleŵdwy yn y erbyn er neill tu. ar Kymry or tu arall. Ac yn y wrŷdyr gyntaf y duc y Gogleŵdwy y arnaŵ dinas Llundain. Ac yna y kyrchaawd Llywelyn ab Iorwoerth ar Kymry y Amŷythic. A heb ōrthŵynebed y rodet idaw y dref ar caſtell. Ac yna yd annones Gilis o Brewys mab Gŵilim o Brewys Robert y urawt y Vrecheinaawc. Ac gymryt yn enrydedus a wnaeth gwyrda Brecheinaawc idaw². A chynn penn y tri dieu y gorefkynnaawd caſtell Pen Celli. ac Aber Gefenhi ar caſtell Gŵynn ac ynys Gynwreid. Ar Gilis vry oed eſcob yn Henfford. ac a unaffeſi un or aruollwyr kyntaf yn erbyn y brenhin. A gŵedy hynny yd aeth ynteu Gilis e hun y Vrecheinaawc. Ac y gorefgynnaawd Aber Hodni a Maes Hyfeid ar Gelli. a Blaen Llyfni. a chaſtell Buellt heb un gŵrthŵynebed. Caſtell Paen. a chaſtell Colwyn. a chantref Eluael ōrthunt a edewis ef y Wallter uab Einaawn Clut ōrth y gorefgynn. A thra yttoedit yn hynny ym Brecheinaawc yd hedychaawd Rys ieuanc a Maelgŵn uab Rys y ewythyr ac y kyrchaffant Dyuet y gyt. Ac y gorefgynnaſſant Gymry y Dyuet oll eithyr Kemeis a honno a anreithaffant. ar Maen Clochaawc a loſgyſſant. Ac odyne yd aeth Maelgŵn ac Owein ab Grufud y Wyned att Lywelyn ab Iorwoerth. ac y kynullaawd Rys ieuanc lu diruawr y veint. ac y gorefkynnaawd Ketweli a Charnywyllaawn. ac y lloſges y caſtell. ac odyne y tynaawd y Whyr. ac yn gyntaf y gorefkynnaawd gaſtell Llychŵr. Ac odyne yd ymladaawd a chaſtell Ha. Ac yd aruaethaawd y caſtellwyr gadŵ yn y erbyn. Ac ynteu Rys a gauas y caſtell y dris gan ellŵg y caſtellwyr ar caſtell drŷ dan a hacarn. Trannoeth y kyrchaawd tu a ōein Henyd. ac rac y ofyn ef y lloſges y caſtellwyr y dref. Ac ōynteu heb dorri ar y haruaeth a gyrchaffant gaſtell Yſtumlŷnarth. a phebyllſaaw yn y gylch y nos honno a oruc. a thrannoeth y cauas y caſtell. ac y lloſges ef ar dref. Ac erbyn pen y tri dieu y gorefgynnaawd holl geſtyll Gwhy. Ac uelly yd ym-

¹ Ac. MS. Ll.² Om. MS. Ll.

hoelaod drachefyn yn hyfryt uudugaol. Ac yna y gellygôyt Rys Gryc o garchar y brenhin gwedy rodi y uab a deu wyfyll ereill drostaol. Y vlôydyn honno y gônacthpôyt Iorwoerth abat Tal y Llycheu yn escob ym Mynyô. a Chadôgaon Llan Dyffei abat y Ty Gôynn yn escob ym Mangor. Yna yd hedychaod Gilis escob Henfford ar brenhin rac ofyn y pab. ac ar y fford ym mynet att y brenhin y clefychaod. Ac yg Kaer Loyô y bu uarô amgylch gôyl Martin. Ac dref tad ef a gauas Reinold y Brewys y uraot. A hōnnô a gymerth yn wreic idaol merch Lywelyn ab Iorwoerth tywyssaol Gôyned. Y vlôydyn honno y kynhalyaod y trydyd Innossens bap gyffredin gyghor or holl gristonogaeth hyt yn eglôys Ru-fein. Ac yno yd atnewydyt kyfreithieu yr eglôys. ac yd ymgyghoret am rydhau Kaerussalem a daroed yr Saraffineit y gywarlâgu yr yslawer o amferoed kyn no hynny. Y vlôydyn hōnnô y kynnullaod Llywelyn ab Iorwoerth a chyffredin tywyssogyon Kymry diruaol lu hyt yg Kaer Vyrdin. A chyn penn y pumbet dyd y cauas y castell ac y byryaod yr llaol. Ac odynd y tortysiant gastell Llan Ystyffan. a Thalacharn a Seint Cler. Ac odynd nos wyl Thomas Eboftol yd aethant y Geredigyaon ac ymlad ar castell a orugant. Ac yna y gôrhaaod gwyr Kemeis y Lywelyn ab Iorwoerth. ac y rodet idaol gastell Trefdaeth. A hōnnô o gyffredin gyghor a yffigôyt. A phan welas castellwyr Aber Teiui na ellynt gynhal y castell y rodi a wnaethant y Lywelyn ab Iorwoerth duw gôyl Ystyffan. A thrannoeth duw gôyl Ieuan eboftol y rodet castell Kil Gerran idaol. Ac odynd yd ymhœlaod Llywelyn ab Iorwoerth. a holl tywyssogyon Kymry a oed y gyt ac ef yn hyfryt lawen y gôlatoed drachefyn drôy uulugolyaeth. A llyma enweu y tywyssogyon a uuant yn yr hynt honno o Wyned Llywelyn ab Iorwoerth Tywyssaol Gôyned. a Howel ab Grufud ab Kynan. a Llywelyn ab Mareduð ab Kynan. Ac o Powys Gôenôynôyn ab Owein Kyueilaol. a Mareduð ab Rotbert o Gedewin. a theulu Madaol ab Grufud Madaol. A deu uab Maelgôn ab Katwallaon. O Debeubarth Maelgôn ab Rys a Rys Gryc y uraot. a Rys ieuanc ac Owein ueibon Grufud ab Rys. A llyma enweu y cestyll a oreigynnôyt ar yr hynt honno. Nyt amgen castell Sein Henyd. castell Ketweli Kaer Vyrdin. Llan Ystyffan. Seint Cler. Talacharn. Trefdraeth. Aber Teiui. Kil Gerran. Ac ar yr hynt honno y bu araf hedôch. a thegôch hinon y gayaf. hyt na welet eiryoet kyn no hynny y cyfryô hinda honno. Ac yna y bu cyfran o tir y rôg Maelgôn ab Rys a Rys Gryc y uraot. a Rys ac Owein meibon Grufud ab Rys. yn Aber Dyfi ger bronn Llywelyn ab Iorwoerth gôedy dyfynnu y gyt holl tywyssogyon Kymry. a holl doethon Gôyned. Ac y Uaelgôn uab Rys y doeth tri chantref o Dyuet. Nyt amgen y cantref Gwarthafi. a chantref Kemeis. a chantref Emlyn. a Pbelunysol. a chastell Kil Gerran. ac o ystrat Tywi castell Llan Ymdyfri. a deu gymôt. Nyt amgen Hirfryn a Mallaen a Maenadr Vydfei. Ac o Geredigyaon deu gymôt. Gôynonyd a Mabwyoyon. Ac y Rys ieuanc ac Owein y uraot meibon Grufud ab Rys y deuth castell Aber Teiui. a chastell Nant yr Aryant. a thri chantref o Geredigyaon. Ac y Rys Gryc y doeth y

cantref maer oll eithyr Mallaen. ar cantref Bychan eithyr Hiruryn a Mydaci. Ac idaö y deuth Ketweli a Charnywylloen hefyd. Yn y vlöydy honno yd bedychaöd Gwenöynöyn arglöyd Powys a Ieuan urenhin Lloegyr. wedy tremygu y lle ar aruoll a rodassei y dywyfögyon Lloegyr a Chymry. A thorri yr örogaeth a roessöed y Lywelyn uab Iorwoerth. a madau y göyfflon a rodassei ar hynny. Göedy göybot o Lywelyn ab Iorwoerth hynny kymryt arnaö yn örthrööm a wnaeth. ac anuon attao cfcyb ac abadeu. a göyr ereill maör y haödurdaöt ar Llythyreu ar Syartraffen gantunt. ac echrestyr i yr aruoll ar ammot ar görogaeth a wnathöed yudunt. a llafuryaö o bop medöl a charyat a göeithret y slö drachefyn. A göedy na dygrynoei idaö hynny o dim. dygynullaö lla a oruc. A galö canmöyhaf tywyfögyon Kymry y gyt attao. a chyrchu Powys y ryndu ar Wenöynöyn. ac yrru ar ffo hyt yn fwyd Kaer Llecon. a gorefgynna y kyuoeth oll idaö e hun. Y vlöydy honno y doeth Lowys y mab hynaf y urenhin Ffreinec hyt yn Lloegyr gyt a lloöfögröyd maör amgylch Sul y Drindaöt. ac ofynhau a oruc Ieuan urenhin y dyuotyat ef. a chadö a oruc yr abcroed ar porthuseu a diruaöc godernit o wyr aruaöc gyt ac ef. A phan welas ef llyges Lowys yn dynöföau yr tir. kymryt y ffo a oruc tu a Chaer Wynt a dyffryn Hafren. Ac yna y tyanaöd Lowys tu a Llundain. Ac yna yd aruolllet yn enrydedus. a chymryt a oruc görogaeth y ieirill ar baröneit ac göabodassei. a dechreu talu y kyfreitheu y baöp o nadunt. A göedy ychydic o dydyeu wedy hynny yd aeth tu a Chaer Wynt. A phan öybu Ieuan urenhin hynny llosgi y dref a oruc. a göedy cadarnhau y castell kilyaö ymeith a wnaeth. Ac ymlad a oruc Lowys ar castell. a chynn penn ychydic o dydyeu y castell a gauas. A chyrchu a oruc Ieuan urenhin ardal Kymry. a dyfot a oruc y Henfford a llaöer o wyr aruaöc gyt ac ef. A galö attao a oruc Reinalt y Brewys a thywyfögyon Kymry y erchi udunt ymaruoll ac ef a bedychu. A göedy na rymhaci idaö hynny kyrchu a wnaeth y Gelli a Maes Hyfeid. a llosgi y trefyd a thorri y castyll. Ac odynd llosgi Croes Hyswallt ae diffeithaö ae diftryö. Yn y vlöydy honno amgylch göyl Seint Benet y bu uarö y trydyd Innoffens bap. Ac yn ol hönnö y bu bap y trydyd Honorius. Ac yna ygkylch göyl Luc euegylör y bu uarö Ieuan vrenhin. ac y cladöyt yg Kaer Wynagon yn ymyl bed Döstan Sant yn enrydedus. Ac yn y lle wedy brenhinaö aröylant y drychaföyt Henri y mab hynaf idaö mlyned a yn urenhin ar lywodraeth y deymas. A thro ganmaöl rei o wyrda Lloegyr ae hefcyb y kyffegraöd escob Bad ef yn urenhin droy aödurdaöt cardinal o Rufein a Legat yr pab. Ac yna y coronet ac ykymerth y groes. Y vlöydy honno y bu uarö Howel ab Grufud ab Kynan. ac y cladöyt yn Aber Conöy. Y vlöydy rac öyzeb y bu gyghor yn Ryt Ychen y gan gyt uarchogyon Henri urenhin. Ac yno y traethöyt am hedöch a chygreir y rygunt a Lowys uab brenhin Ffreinec. a göyr y Gogled. A göedy na

dygrynoynt dim o hynny. mordôyað a oruc Lowys y Ffreinc y geiffað cyghor y gan Phylip y dat am y gŕeithretoed a walei rac llað yn Lloegyr. Ygkyfrôg hynny y kyuodes gôyr y brenhin yn erbyn y gyt araollôyr ef. a dôyn llawer o gyrcheu arnant. Ac odyna dyuot a wnaethant y Gaer Wynt. a chymell y castellôyr y rodi y castell udunt. a goreisgynn y cestyll ereill a rodyslit y Lowys. Ygkyfrôg hynny yd ymchoelað Lowys y Loegyr ac ychydic o nifer y gyt ac ef. Ac odyna o schaðs y dyuotyat y bu ehofnach y Gogledwyr ar Ffreinc. a chyrchu dinas Lincol a wnaethant ac oreisgyn ac ymlad ar castellwyr. Ac eiffoes y castellwyr a ymdiffynassant y castell yn gywir ôrað ac anuon kenadeu a orugant at Wlilm Varfcal iarll Penuro y gôr a oed yna hynaif a phenkygorôr y deyrnas a gôyrda ereill o Loegyr. ac erchi anuon porth udunt. Ar rei hynny o gyt gyghor a gynnullassant holl gedarnit Lloegyr y gyt ac ôynt y nynet y nerthbocau y castellwyr. kanys gwell oed gantunt teruynu eu bywyt yn gamoledic dros rydit eu teyrnas no chyt odef ac aghyfreithen y Ffreinc. Ac yna tynnu a wnaethant yn aruac uschaðclu tu a Lincol. A cher bron y pyrth cyweiryð eu byðnoed ac goflet y ymlad ar Gaer. Ac yna y Gogledwyr ar Ffreinc a ymwisgassant y ôrthôynebu udunt. Ac ysiggynu y muroed ac amdiffyn yn ôrað a wnaethant. A gôedy ymlad yn hir o bop tu. ef a diasgellað bydin y ôrth y llu yr honn ydoed iarll Kaer Loyw a Faðôn Brewys yn y barwein. a thrôy drôs dieithyr ar y castell y deuthant y myôn. a chyrchu y dinas a wnaethant a gôenthur diruðr aerua or Ffreinc ar Gogledwyr. Ac ôynteu wedy eu haruthrað a gymersassant eu ffo. ac megys ynuydion pob un o nadunt a ymgudyei yn y lle kyntaf y kassei. Ac yna y kyrchað gôyr Henri arenhin y pyrth ac o torrassant ac y deuthant y myôn. Ac ymlit y ffoodron ac llad ac dala ac carcharu. ac yn y wrêdyr honno y delit iarll Caer Wynt a iarll Henfford a Robert ab Gôallter. ac y llas iarll Perffi y bonhedickaf or Ffreinc. a Symônt Dypeffi. a Hu Dyroc. a Gilbert iarll Clar. a Robert Derupel. a Reinald Dy Cresti gônstabl Kaer Lleon. a Geralt iarll a llawer o rei ereill. Ac anciryf o nadunt a vodes yn yr auon. ac uelly yd ymchoelað gôyr y brenhin yn llaðen drôy uoli Duð y gôra wnaeth rydit yrbobyl. Ac yna yn ofynaðc y peidyað Lowys ac ymlad ar castell. ac y bryffyað y Lundein. Ac anuon kenadeu a wnaeth y Ffreinc yn ol nerth. Ac yna y kedwis gôyr y brenhin y porthueyd a diruðr lu gantunt. Ac yna y doeth y Ffreinc y hôylað y moroed a diueffur lyges gantunt. a chyr bron Aber auon Temys y bu ymlad lloeu y rôg y Saeffon ar Ffreinc. a gôedy llad llawer or Ffreinc y syrthað y uodagolyaeth yr Saeffon. Ac odyna yn hyfryt yd ymchoelassant drachefyn wedy gôarchae Lowys yn Llundein. Ygkyfrôg hynny o damwein y kymu : Reinald y Brewys ar brenhin. A phan welas Rys ieuanc ac Owein meibon Grufud ab Rys y bewythyf yn mynet

yn erbyn yr aruoll a wnathoed 6rth wyrda Lloegyr a Chymry. Kynodi yn y erbyn a wnaethant a gorefgyn Buellt oll y arnað eithyr y keftyll. Ac yna y lldiaðd hefyt Llywelyn ab Iorwoerth yn erbyn Reinald y Brewys. a thorri yr aruoll ac yd aruaethaðd y lu hyt ym Brecheinaðc. Ac y cychðynnaðd 6rth ymlad ac Aber Hodni ac aruaethu y distryð oll. Ac yna yd hedychaðd gwyr y dref a Llywelyn drøy Rys ieuanc oed gymerodic gymmodrodör y rygtunt gan rodi pum gøyfyl y Lywelyn o uonhedigyon y dref ar dalu can morc idað kan ny ellynt y 6rthöynebu. Ac odynd yd arwedaðd y lu y Whyr dros y Mynydd Du. yn y lle y periglaðd llawer o Sömereu. Ac yna y pebyllyaðd yn Llan Gieð. A gøedy gøelet o Reinald y Brewys y disseithðoch yd oed Lywelyn yn y wneuthur yn y gyuoeth ef a gymerth whech marchaðc urdaðl y gyt ac ef ac a doeth y ymrodi y Lywelyn 6rth y gyghor. Ac ynteu a rodes gastell Sein Henyd idað a hönno a orchymynnaðd Llywelyn dan gadöryaeth Rys Gryc. A gøedy trigyað yno ychydic o dydyeu arwein y uydinoed a oruc rygtað a Dyfet yn erbyn y Fflandraf-wyr yn eruycit hedðch y gantað. Ac nyt edewys y tywyssaðc y aruaeth namyn tynu y Haðlford a wnaeth. A chyweirað y vydinoed ygkylch y dref ar uedyr ymlad a bi. Ac yna yd aeth Rys ieuanc a lleð o wyr y Deheu y gyt ac ef yd oed yn y harwein drøy afon Gledyf. A dynessau tu ar dref a wnaeth ar niuer hönno y gyt ac ef y ymlad yn gyntaf ar dref. Ac yna y doeth Iorwoerth escob Mynðo a llawer o grefydwyrr ac eglöyffwyrr y gyt ac ef yn dyuot att y tywyssaðc. ac yn aruaethu ffuryf tagnesfed ac ef. A llyma y ffuryf. nyt amgen rodi o. nädunt yr tywyssaðc ugein o vorkeu erbyn gøyf Vihagel nessaf. neu gynteu a 6rheynt idað erbyn hynny. ac y kynhelynt y danað yn dragywydaðl. A gøedy hymny yd ymchoelaðd paðb y wlat. Ac ygkyfðög hynny y traethöyt am dagnesfed y röð Henri urenhin Lloeger a Lowys uab brenhin Ffreinc. Ac ual hynn y bu y dagnesfed y rygtunt. nyt amgen talu o Henri urenhin y ieirill a barðneit y deyrnas kyfreitheu ac gofsodeu y buafsei yr afreol oc haðhaðs y rygtunt a Ieuan urenhin. a gellöð paðb or carcharoryon a dalyllit o ahaðs y ryuel hönno. a thalu diruaðr sömp o aryant y Lowys uab brenhin Ffreinc. drøy dyghu o honað ynteu deyrnas Loegyr yn dragywydaðl. Ac yna gøedy cael sömp o aryant ac ellöð sentens yfgymundaðt y mordöyaðd yn Ffreinc. Ac yna y bu cyffredin ellygdaðt o wahardedigaeth yr eglöyffeu drøy holl deyrnas Loegyr a Chymry ac Iwerdon. Ygkyfðög hynny yd ymladaðd Göilim Mariscal a Chaer Llion. ac y goreskynnaðd kany chytfsynyaðsei y Cymry ar dagnesfed uchot gan debygu ebrygofi y kymot. Ac yna y distryðaðd Rys Gryc gastell Sein Henyd a loll geftyll Göbyr. Ac y deholes y giðaðt Saeßon a odynt yn y wlat honno ol heb obeithað ymchoelut byth drachefyn gan gymryt kymeint ac a synnaðd o ca. a dodi Kymry y breßðylað yn y tired Y vlöydyn rac öyneb y rydhaaðd y griffonogaeth y wyr y Deheu. ac y rodet Kaer Vyrðip ac Aber Teiui dan gadöryaeth Llywelyn ab Iorwoerth. Ac yna yd aeth Rys ieuanc e hunan y lys y breuhin o Deheubarth y wneuthur görogæth idað. Y vlöydyn honno yd aeth llawer o grocßlogyon y Gaeruffalepn y röð y rei yd aeth iarill Kaer Llecon. a

iarl I Marſcal. a llawer o wyrda ereill o Loegyr. Y vloydyn honno y mordayaed
 llud y crifonogyen hyt yn Dametta. Ac yn y blaen yn dywyfogyon yd oed
 brenhin Caeruffalem a Phadriarch Caeruffalem. a meiftyr y demyl. a meiftyr yr
 yſpytty. a thywyſiaoc Aſſtria. ac ymlad ar dref a orugant ac goreſgyn. a
 chaſtell a oed yg kanaſl yr auon wedy adeilat ar logeu. hōnnō a eſkynnaed y
 pererinyæon ar yſcolyon ac ac torraſſant wedy llad llawer or ſaraſſinyeit a dala
 ereill. Y vloydyn rac ſyneb y priodes Rys Gryc uerch iarl I Clar. ac y priodes
 Ion y Brewys uargaret uerch Llywelyn uab Iorwoerth. Y vloydyn honno y
 rodes yr holl gyfoethaoc Duō dinas Damiet yn yr Eifft a oed ar auon Nilus y
 lu y crifonogyon a oed wedy blinaō o hir ymlad ar dinas. kanys dōywaed rac-
 weledigaeth a beris y ucint uarōlyaeth yn y dinas hyt na allei y rei byō glada
 y rei meirō. Kanys y dyd y cabat y dinas yd oed mōy no theirmil o gyrff y
 meirō ar hyt yr heplyd megys kōn heb y cladu. Ar dyd hōnnō yr molyant a
 gogonyant yr creaōdyr y crewyt archefcob yn y dinas.

Ugein mlyned a deu cant a mil oed oet Crift pan dyrchafōyt corff Thomas
 Verthyr y gan Yſtyſſan archefcob Keint. a chardinal o Ruſein. ac y dodet yn
 enrydedus y myōn yſcrin o gyweinweith eur ac arant a mein gōerthuaer
 yn eglōys y Drindaōt yg Keint. Y vloydyn honno y gelwis Llywelyn ab
 Iorwoerth attaō ganmōyaf tywyfogyon Kymry oll. a chynullaō diruaer lu a
 oruc am benn Fflandraffwyr Roſ a Phenuro. am dorri o nadunt yr hedōch ar
 gygreir a wnathod wyr Lloegyr y rōg y Saefon ar Kymry. drōy wneuthur
 mynych gyrcheu ar y Cymry ac aſlōydu arauent. Ar dyd kyntaf y cyrchad
 gaſtell Arberth yr hōnn a adeilaffeſſi y Fflandraffwyr wedy y diſtryō or Cymry
 kynn no hynny. A chael y caſtell y dreis a wnaeth ac vōrō yr llaer. wedy llad
 rei or caſtellwyr a lloſgi ereill a charobaru ereill. A thrannoeth y diſtryōad
 gaſtell Gois ac y lloſges y dref. Y trydyd dyd y doeth y Haſſford ac y lloſges
 y dref oll hyt ym porth y caſtell. Ac uelly y cylehynaō ef Roſ a Deu Gledyf
 pump diwarnaōt drōy wneuthur diruaer aerua ar bobyl y wlat. A gwedy
 gōneuthur kygreir ar Fflandraffwyr byt Galan Mei yd ymchoelaō drachefyn
 yn llawen byfryt. Y vloydyn rac ſyneb y magōyt teruſc y rōg Llywelyn ab
 Iorwoerth a Grufud y uab o achaoſ cantref Meironnyd a dareſtygaſſei Rufud
 idaō. O achaoſ y farhaadeu a wnathod y cantref hōnnō idaō ac y wyr. A
 lliadyaōc uu Llywelyn am hynny. a chynnullaō llu a chyrtchu y lle yd oed Rufud
 drōy vygōth y dial yr hynt honno arnaō ac ar y wyr. Ac aros a wnaeth Grufud
 yn ehofyn dyuotyat y dat wedy kyweiryā y vydinoed ac lu. Ac yna yd
 edrychaōd doethon o bop tu meint y perigyl a oed yn dyuot. Ac annoc a
 wnaethant y Rufud ymrodi ef ac dā yn ewyllys y dat. ac annoc hefyt a wnaethant
 y Lywelyn kymryt y uab yn hedōch ac yn drugaraōc a maedū idaō gobyl oc lit o
 ewyllys y gallon. ac uelly y gōnaethpōyt. ac yna y duc Lywelyn gantref Meir-
 onnyd y ar Rufud. a chymōt Ardudōy. A dechretu adeilat caſtell yndaō a
 wnaeth idaō e hun. Ygkyfōg hynny y lliadyaōd Rys ieuanc ōrth yr arglōy
 Lywelyn. ac yd ymedewis ac ef ac yd aeth att Wilim Marſcal iarl I Penuro. o

achadod zodi o Lywelyn Gaer Vyrddin y Vaelgôn ab Rys. ac na nodai llaw ynter
 Aber Teiui a oed yn y rann pan rannwyd Deheubarth. Ac yna y deuth Llywelyn
 ac lu hyt yn Aber Ystwyth. Ac y gorffwyrdd y castell ar kyuoeth a oed
 orthad, ac ac dodes dan y arglwyddiaeth e hun. Ac yna y kyrrhaed Rys ieuanc
 lys y brenhin, a choynad a eruc orth y brenhin am y sarhaet a westhoed Llywelyn
 idad. A duunad a wnaeth y brenhin attad Llywelyn a iarll a baroneit y Man
 hyt yn Amôythic. Ac yn y kyghor honad y kymodredet Rys ieuanc a Lly-
 welyn ab Iorwoerth. ac yd odewis Llywelyn idad Aber Teiui megys y redaffci
 Gaer Vyrddin y Vaelgôn ab Rys. Y vlôydy honno yd aeth lla y cristenogyon
 Danneit yn yr Eifft tu a Babilon orth ymlad a hi. ac nys gadad dial Duô. Kanys
 llifad a wnaeth auon Nilus ar y fford, ac gôarchei rôg ddy auon yn y nodas
 aneirf o nadunt. Ac yna y doeth y Sarafineit uddunt a llad llawer o naddunt.
 ac yna keithiaww ereill. Ac yna y gorffwyrdd dalu Danneit yr Sarafineit
 drachefyn dros y bowyt ac rydit y keith. a gôeuthur cygreir gyth mlyned ac
 dynt. Ac odyo y hebrygad y Sarafineit wynt hyt yn Acrys lle ny dydit dim
 y orth groes Grist, namyn trugared Duô e hun ac talaod udunt. Y vlôydy
 honno y kyweiraod Ion y Brewys gastell Sein Henyd drô y genat a chyghor
 Llywelyn ab Iorwoerth. Y vlôydy rac gyneb y bu uarô Rys ieuanc. ac y clad-
 dyt yn Yffrat Fflur gôedy kymryt penyt a chymyn a chyffes ac abit crefyd ym-
 danad. A gôedy hynny y kauas Owain ab Grufud y un braot ran oc gyfoeth.
 a ran arall a rodes Llywelyn ab Iorwoerth y Vaelgôn ab Rys. Y vlôydy honno
 y mordôyad Gôllim Varfal iarll Penuro y Iwerdon. Y vlôydy rac wyneb y
 doeth Wiliam Varfal o Iwerdon, a llawflogrôyd o uarchogyon a phedyt gantad a
 dirnagr lyges yr tir amgylch sul y Blodou. A duô Llun y kyrrhaed Aber Teiui.
 ac dyd honno y redet y castell idad. a duô Merchyr rac gyneb y tynnad y Gaer
 Vyrddin. ac y kauas y castell honno hedyt. A phan gigleu Llywelyn uab Ior-
 woerth hynny y gor yd oed gadôyaeth y keithll gantad o blegyt y brenhin annou
 Grufud y uab a eruc a dirnagr llawflogrôyd o lu gantad y orthôynebu yr iarll.
 A phan gigleu Grufud uot bryt yr iarll ar dynet y Getweli. kyrrchu a wnaeth a
 dylyedogyon Kymry y gyt ac ef. A chaffau a wnaeth Rys Gryc rac brat y gan
 y bôrgciffeit. a cheiffad cyffroi y Kymry y diogelôch y coadyd. ac nys gadyffiant
 namyn kyrrchu y dref a wnaethant. a llefgy y dref ar eglôya hyt y prid. A phan
 gigleu y iarll hynny kyrrchu drô y Tywi a wnaeth y bent Gaer Vyrddin. Ac aros
 Grufud ab Llywelyn yn chofyn a wnaeth. A gôedy hir ymlad y rann vôyaf or
 dyd ymchoelut a wnaeth pob un or deu lu y orth y gilyd y pebylleu wedy llad
 llawer o bop tu. a brathu ereill. Ac yna rac newyn yd ymchoelaod Grufud ab
 Llywelyn y wlat drachefyn. Ac yna y cyweirad y iarll gastell Gaer Vyrddin. Ac y
 dechreusod adeilat castell Kil Gerran. Ny bu bell gôedy dechreu y gôeith yn y
 doeth llythyreu attad y gan y brenhin. ac archesob Keiat y archi idad dyuot
 yn y briaot berfon y ateb gor y bronn dyntôy ac y wneuthur iawn am a wnathoed
 ac y gymryt iawn y gan y tywyllad am bop cam or a wnathoed idad. Ar iarll a
 ufudhaad y gorghymynau a mordôyad a wnaeth y myn llog hyt yn Lleogyr

gyt ac ychydic o nifer. ac ada6 y lu ygkil Gertan y gynnal y gŵelth dechreuedic ac y northockau y lle y gŵelyn berigyl. Ac yndangos a wnaethant y gyt yn Llŷtla6 y tywyssa6c ar iarll gyr bron cyghor y brenhin ar archescob. A gŵedy na ellit eu kymot aruaothu a wnaeth y iarll dr6y nerth iarll Pŵer6r. a Henri Pictot argl6yd Ewas dyuot dr6y gyuoeth y tywyssa6c tu ac wlat. ac nys galla6d. Kanys Llywelyn ab Iorwoerth a amonaffei Rufud y uab a dirua6r lu y gyt ac ef. a Rys Gryc ac wyr hyt yg Karnwylla6u y ragot y iarll ac wyr. Ac ynteu Lywelyn ac holl allu a douth hyt ym ma6 Udrut. Ac yno aros ch66dllu a wnaeth y 6rth y wyr. ac y 6rth dyuotedigaeth y iarll. Y vl6ydyd rac 6yneb yd aeth Koseint or Ty G6ynn y bres6yla6 y G6yndit yn Iwerdon. Y vl6ydyd arall rac lla6 y bu uar6 Kediutor abat Yŵrat Pŵur. Y vl6ydyd rac lla6 y bu uar6 Lowys brenhin Pŵeinc. Y vl6ydyd rac 6yneby delit Rys Gryc yn Llanarthneu y gan Rys Vychan y uab. a thros gaffell Llan Ymdyfri y gellyg6yt. Y vl6ydyd honno y bu uar6 Maredu6 uab yr argl6yd Rys archdiagon Keredigya6u ym Pont Yŵtŵffan. ac y ducep6yt y gorff y Vyny6 ac y clad6yt yn enrydedus y gan Iorwoerth escob Myny6 yn egl6ys gyr lla6 be6 yr argl6yd Rys y dat. Y vl6ydyd rac 6yneb y doeth Henri a chedernit Lloegyr y gyt ac ef y Gymry. ac aruaethu dactŵg Llywelyn ab Iorwoerth a holl dywyffogy6n Cymry ida6. Ac yn y lle a clwir Keri¹ y pebylla6d. ac or tu arall yr coet yd ymgynnuŵla6d y Kymry y gyt a Llywelyn ab Iorwoerth eu tywyssa6c y 6rth6ynebu y brenhin. Ac yna kyrcu y gelynyos a wnaethant ac ymŵa6 ac 6ynt yn duruig. a g6nenthur dirua6r aerua aruant. Ac yno y delit G6llim Brewys ieuanc yn urathedic. ac y carcharet. a thros y ellygda6t ef y rodet y Lywelyn ab Iorwoerth gaffell Buellt ar wlat a dirua6r f6mp o ariant. Ac yna yd ymŵela6d y brenhin y Loegyr yn ge6ilydus. eithyr cael g6rogaeth o hona6 y gan y tywyffogy6n a oedynt yno. a ffurua6 tagneued y rygta6 a Llywelyn ab Iorwoerth. Y vl6ydyd rac 6yneb y bu uar6 Iorwoerth escob Myny6.

Deg mlynedd ar hugeint a deu cant a mil o6d Crist pan uord6ya6d Henri urenhin a dirua6r lu arua6c y gyt ac ef y Pŵeinc ar uedyr enill y dyltet o Normandi ar Angi6. a Pheitta6. Ac yn ebr6yd wedy hynny o achas6 tymhestyl a mar66lyaeth dr6y y d6ylla6c o6 aruaeth yd ymch6ela6d y Loegyr. Y vl6ydyd honno y bu uar6 G6llim Cant6n² o Gemeis. Ac yna y bu uar6 Llywelyn ab Maelg6n ieuanc³ y gyuoeth yg G6ynedd. ac y clad6yt yn Aber Con6y yn enrydedus. Y vl6ydyd honno y croget G6llim Brewys ieuanc y gan Lywelyn ab Iorwoerth wedy y dala yn yŵauell y tywyssa6c gyt a march ieuanc urenhin g6reic y tywyssa6c. Y vl6ydyd rac 6yneb y bu uar6 Maelg6n uab Rys ym Llanerch Aeron. ac y clad6yt yn y cabidyl6y ym Yŵrat Pŵur. Y vl6ydyd honno yd adeila6d Henri urenhin gaffell Paen ym Elna6t. Odypa achas6 teraŵt a uanŵel y r6g Llywelyn ab

¹ Keri. D. P.

² Camtwn.

³ Yn. MS. Ll.

Iorwoerth ar brenhin y llosges Llywelyn dref y castell Baldwin a Maes Hyfeid ar Gelli ac Aber Hodni, ac a distrywaed y kestyll hyt y llaer, Odyna y tynnaed y Went ac y gonaeth Gaer Llion yn lludô kyt collit bonedigyon yno. Ac odyba y kychôynnaed y gestyll Ned a chastell Ketweli ac y byryaod yr llaer. Y vlôydyn honno y llosges Maelgôn ieuanc a Maelgôn ab Rys Aber Teiui hyt ym porth y castell ac y lladaod yr holl vôrgeiffeit. ac a ymchoelaod yn undagaol wedy cael diruaer anreith ac amylder o yspeil. Ac odyna yd ymchoelaod ac y torres pont Aber Teiui. Ac odyna y doeth att Owein ab Grufud a gwyr Llywelyn ab Iorwoerth y ymlad ar castell. a chyn penn ychydic o dydyen y torraffant y castell a magneleu. Ac y goruu ar y castellwyr adaod y muroed a rodi y castell. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Ion Brewys o grenlaod agen wedy y effigaod oe uarch. Ac yna y bu uarô iarll Kaer Llion. Ac y bu uarô Ybrahim escob Llan Elôy. Y vlôydyn rac ôyneb yd atgyweiryaod Rickert iarll Penuro braot Henri urenhin gastell Maesfeid yr hœnn a distrydassei Llywelyn ab Iorwoerth yr ys dōy ulyned kyn no hynny. Y vlôydyn honno y kyrrhaod Llywelyn ab Iorwoerth Vrecheinaod. ac y distrydaod holl gestyll a thresyd y wlat. drōy anreithaod ac yspeilaod pob lle. Ac ymlad a chastell Aber Hodni vis a wnaeth gyt a blificu a magneleu. ac yna y diwed peidyaod drōy ymchoelut y dref yn lludô. Ac yna ar y ymhoel y llosges dref Golunôy ac y darestygaod Dyffryn Teueityaod. Ac odyo y cyrrhaod y castell coch ac y byryaod yr llaer. Ac y llosges dref Croes Oswallt. Y vlôydyn honno y bu teruysc rōg Henri urenhin a Rickert Mariscal iarll Penuro. Ac yna y cytaruolles y iarll a Llywelyn uab Iorwoerth ac a thywysfogyon Kymry. Ac yn y lle cynnullaod diruaer lu a oruc ef ac Owein ab Grufud. a chyrrhu am benn Aber Mynyô a wnaethant ac losgi a gōneuthur aerua o wyr y brenhin a oedyat yno yn kadô. Odyna yn ebrōyd y goreskynnaffant hynn o gestyll. Kaer Dyf. ac Aber Gefenni. Penkelli. Blaen Llyfni. Bôlch i y dinas. ac ae byryaffant oll yr llaer eithyr Kaer Dyf. Y vlôydyn honno yd ymgynnullaod Maelgôn Vychan ab Maelgôn ab Rys. ac Owein ab Grufud ab Rys Gryc ae meibon hōynteu. a llu Llywelyn ab Iorwoerth. a llu iarll Penuro am benn Kaer Vyrddin. Ac ymlad a hi trimis a gōneuthur pont ar Tywi a orugant. Ac yna y doeth y llogwyr yn aruaod y gyt ar llanô y dorri y bont. A gōedy gōelet or Kymry na ffrōythei y hynt udunt ymchoelut a wnaethant y gōlatoed. Y vlôydyn honno y bu uarô Rys Gryc yn Llan Deilaod vaer. ac y cladōyt ym Mynyô yn ymyl bed y dat. Y vlôydyn honno y gorrffennaod Maelgôn Vychan adeilat castell Tref Ilan yr hœnn a dechreuassei Vaelgôn y dat kyn no hynny. Y vlôydya rac ôyneb y brathōyt Rickert iarll Penuro y myōn brōdyr yn Iwerdon wedy y adaod oe dywysogyon a yn dōyllodrus. a chyn penn y pythefnos y bu uarô. Y vlôydyn honno y gellygōyt Grufud ab Llywelyn

ab Iorwoerth wedy y uot ygkarchar whe blyned. Y vlôydyn honno y bu uarô Katwallaôn uab Maelgôn o Vaelenyd yn y Côm Hir. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Owein ab Grufud yn Yfstrat Fflur duô merchyr wedy yr ôythuet dyd o Yfôyll. ac y cladôyt y gyt a Rys y uraôt yg kabidyldy y myneich. Y vlôydyn honno y priodes Henri uenhin verch iarll Prouins. ac y gônaeth y neithaôr yn Llundein y natolic gôedy kynnullaô escyb a chanmôyaf ieirll a barôneit Lloegyr y gyt. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Madaôc ab Grufud Maelaôr ac y cladôyt yn enrydedus ym Manachlaôc Llan Egwestyl yr honn a rôndwalassei kyn no hynny. Y vlôydyn honno y bu uarô Owein ab Mareduô ab Rotbert o Gedewein. Ac yna y bu uarô escob Llundein. ac escob Caer Wyragon. ac escob Lincol. Ac un nos kyn nos Nadolig y kyuodes diarebus Wynt y torri aneirf o dei ac eglôysfeu ac effigaô y coetyd a llawer o dynyon ac anifeileit. Y vlôydyn honno y gellygaôd y naôuet Gregori bap. Gadôgaôn escob Bangor oe escobaôt. ac y kymerôyt yn enrydedus yn y crefyd gôynn ymanachlaôc Dor. ac yno y bu uarô ac y cladôyt. Ac yna y cauas Gilbert iarll Penbris drôy dôyll gastell Morgan ab Howel ym Machein. A gôedy y gadarnhau yd atueraôd drachefyn rac ofyn Llywelyn ab Iorwoerth. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Giwan uerch Ieuan uenhin gôreic Lywelyn ab Iorwoerth vis - Whefraôr yn llys Aber. ac y cladôyt myôn Mynwent newyd ar lan y traeth. a gyffegrasfei Howel escob Llan Elôy. Ac y henryded hi yd adeilaôd Llywelyn ab Iorwoerth yno Vanachlaôc troetnoeth a elwir Llan Uaes ym Mon. Ac yna y bu uarô Ieuan iarll Kaer Lleôn a Chynwric uab yr arglôyd Rys. Y vlôydyn honno y deuth attaô gardinal o Rufein y Loegyr yn legat y gan y naôuet Gregori bap. Y vlôydyn rac ôyneb trannoeth o duô gôyl Lac euegylôr y tygaôd holl tywyssogyon Kymry ffydlonder y Dauyd ab Llywelyn ab Iorwoerth yn Yfstrat Fflur. Ac yna y duc ef y gan y uraôt Arôystli a Cheri a Chyfeilaôc. a Maôdôy. a Mochnant. a Chaer Einaôn. ac ny adaôd idaô dim namyn cantref Llyyn o hun. Ac yna y lladaôd Mareduô ab Madaôc ab Grufud Maelaôr Rufud y uraôt. Ac yn y lle y digyuoethes Llywelyn ab Iorwoerth ef am hynny. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Mareduô Dall ab yr arglôyd Rys. ac y cladôyt yn y Ty Gôynn. Ac yna y bu uarô escob Kaer Wynt. ac y ganet mab y Henri uenhin a elwit Etwart. ac y delis Dauyd ab Llywelyn Rufud y uraôt gan dorri aruoll ac ef. ac y carcharaôd ef ae uab ygrugyeith.

Deugein mlyned a deu cant a mil oed oet Crift pan uu uarô Llywelyn ab Iorwoerth tywyssaôc Kymry gôr a oed anaôd menegi y weithredoed da. ac y cladôyt yn Aber Conôy. wedy kymryt abit crefyd ymdanaô. ac yn y ol ynteu y gôledychaôd Dauyd y uab o Siwan uerch Ieuanurenin y uam. Mis Mei rac

6yneb yd oeth Dauyd ab Llywelyn a baroneit Kymry y gyt ac ef hyt yg Kaer
 Loyb y 6rhau yr brenhin¹ y ewythyr. ac y gymryt ganta6 y gyfoeth yn gyfreithol
 Ac yna yd anuones y Saefon Wallter Marſcal a llu y gyt ac ef y gadarnhau
 Aber Teiui. Y vl6ydyn rac 6yneb yd aeth Otto gardinal o Loegyr. ac y delit
 ef a llawer o archeſcyb ac eſcyb ac abadeu ac egl6yſwyr ereill y gyt ac ef y gan
 Ffrederic amhera6dyr g6r a oed yn yskymun yn ryuelu yn erbyn Gregori bap.
 A g6edy mynet y cardinal o Loegyr y cynnulla6d y brenhin lu. ac y doeth y
 dareſt6g tywyſſogyon Kymry. ac y kadarnhaa6d gaſtell y Garrec yn ymyl y
 Diſſerth yn Tegeygyl. ac y kymert h 6yſtlon y gan Dauyd ab Llywelyn y nei
 dros Wyned. ar talu o Dauyd y Rufud ab G6en6yn6yn y holl dylhet ym Powys.
 ac y veibon Maredu ab Kynan y holl dylhet ym Meirionnyd. a chan dyfynnu
 Dd y Lundein yr c6nſli. a d6yn y gyt ac ef Rufud y ura6t. ar holl garcharoryon
 a oed y gyt ac ef ygkarchar y brenhin y Lundein. Ac yna y bu uar6 y na6fet
 Gregori bap. Y vl6ydyn rac 6yneb ychydic wedy y paſc ymord6ya6d Henri uren-
 hin y Peita6 y geiſſa6 gan y² Ffreinc y dylhet ar y dired a dugafſei urenhin
 Ffreinc y ganta6 kyn no hynny ac nys cauas y vl6ydyn honno. namyn g6edy
 gell6g y ieirill drachefyn y trigya6d ~~ef~~ ar urenhines ym M6rды6s. Y vl6ydyn
 honno y kadarnha6yt hynn o geſtyll yg Kymry. y gan Vaelg6n Vychan Garth-
 grugyn. y gan Ion Myny6 Buellt. y ga h Roser Mortymer Maelenyd. Ac y bu
 uar6 Grufud ab Maredu ab yr argl6yd Rys archdiagon Keredigya6n. Y
 vl6ydyn rac 6yneb yd ymchoela6d Henri urenhin o V6rды6s. ac y kyfarſag6yt y
 Kymry a llawer orrei ereill yn agkyfreitha6l. Y vl6ydyn rac 6yneb y bu uar6
 Rys Mechyll uab Rys Gryc. Y vl6ydyn honno y ceiſſa6d Grufud ab Llywelyn
 dianc o garchar y brenhin yn Lundein wedy b6ro raff dr6y ſſeneſtyr y t6r allan a
 diskynnu ar hyt y raff. a thorri y raff. ae fyrtha6 ynteu yn y dorres y 6yn6gyl.
 Ac yna y llidya6d Dauyd ab Llywelyn a dyuynnu a oruc y holl wyrda y gyt. a
 ruthra6 y elynyon ac holl deruyneu eithyr a oedynt y my6n keſtyll. Ac anuou
 kenadeu a llythyreu a wnaeth a dyuynnu atta6 holl dywyſſogyon Kymry. a
 pha6b a gyuna6d ac ef eithyr Grufud ab Mada6c a Grufud ab G6en6yn6yn. a
 Morgan ab Howel. a llawer o golledeu a wnaeth ef yr rei hynny. ac kymell oe
 hanuod y dareſt6g ida6. Y vl6ydyn honno y bu uar6 Maredu ab Rotbert penn
 kyghor6r Kymry wedy kymryt abit crefyd yn Yſtrat Fflur. Y vl6ydyn rac 6yneb
 y cynnulla6d Henri urenhin gedernit Lloegyr ac Iwerdon ar uedyr dareſt6g holl
 Gymry ida6. ac y doeth hyt yn Tegan6y. A g6edy cadarnhau y caſtell ac ada6
 marchogyon ynda6 yd ymchoela6d y Loegyr gan ada6 aneirif oe lu yn gelaned
 heb y cladu wedy llad rei a bodi ereill. Y vl6ydyn rac 6yneb y bu uar6 Dauyd
 ab Llywelyn yn Aber vis M66rth. ac y clad6yt gyt ac dat yn Aber Con6y. A
 g6edy nat oed etiued o gorff ida6 y g6ledycha6d Owein G6ch a Llywelyn y
 nycinf meibon Grufud ab Llywelyn y ura6t yn y ol. Y rei hynny o gyghor g6yt

¹ I Henri frenhin. MS. Ll.² Frenhin. MS. Ll.

da a rannaffant y kyuoeth yn deu hanner. Y vlôydyn honno yd anuones Henri urenhin Nicolas de Mulus a Maredudd ab Rys. a Maredudd uab Owein y digyuoethi Maelgôn Vychan. Ac yna y goruu ar Vaelgôn ae eidað ffo hyt yg Gôyned. ac Owein a Llywelyn veibon Grufud ab Llywelyn gan adað y kyuoeth y efronnyon. Ac o achadð bot brenhinaðl allu yn dyuynnu paðb or a vei gyfun ar brenhin yn erbyn Owein a Llywelyn. a Maelgôn a Howel ab Maredudd o wlat Uorgan a oed yna y gyt ac ôynt yg Gôyned wedy y digyuoethi yn gôbyl o iarlll Clar. A gôedy Gôybod a nadunt hynny yd ymgadwaffant yn y mynydoedd ar ynalôch. Y vlôydyn honno y bu uarð Raðlff Mortymer. ac yn y le y cyuodes Rofer y uab. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarð Howel efcob Llan Elyð yn Ryt Ychen ac yno y cladôyt. Ac yna y bu uarð efcob Mynyð. Y vlôydyn honno yr dgeinuett dyd o vis Whefraðr y crynaðd y dayar yn aruthur yn gyffredin ar draðs yr holl deyrnas. Y vlôydyn rac ôyneb y kymertth arderchaðc urenhin Ffreinc ae dri broder ac anciryf o luoedd Cristonogyon gyt ac ôynt eu hynt hyt yg Kaerusalem. Ac am diwed y vlôydyn y mordôyffant y mor maðr. Y vlôydyn honno vis Gorffennaf y gônaeth Grufud abat Yffrat Fflur hedðch a Henri urenhin am dyltet a dylnt yr Manachlaðc yr ys llawer o amfer kyn no hynny gan uadeu yr abat ar cofeint deg morc a deugein morc. a thrychan morc a dalaðd. a thalu y gymeint arall myðn teruynneu goffðodedic herðyd y keffir yn-yaeles y vanachlaðc. Y vlôydyn honno y kauas Owein ab Rotbert Gedewein y dyltet. ac y kauas Rys Vychan ab Rys Mechyll gastell Carrec Kennen drachefyn a rodassei y uam yn dôyllodrus ym medyant y Ffreinc o gas ar y mab. Y vlôydyn honno y kanathaðd Henri urenhin y abat Yffrat Fflur ac abat Aber Conðy gorff Grufud ab Llywelyn. ac y dugant gantunt o Lundein y Aber Conðy yn y lle y mae yn gorwed. Y vlôydyn rac ôyneb yd Beth Lowys ureuhin ae dri broder ar urenhines hyt yn dinas Dahneta¹. ac y rodeð Duð idað y dinas yn rôyd wedy adað or Sarafinyelt. Yr haf rac ôyneb yd ymchoelaðd y dyghetuen yn y gôrth-ôyneb. ac y delit y brenhin y gan y Sarafinyeit wedy llad Robert y uraðt. ac amgylch degmil ar hugeint or Cristonogyon. a thros y ellygdaðt ef ae hebrygyat ef ae wyr hyt yn Acris y goruu arnað rodi Dahneta drachefyn yr Sarafinyeit. a gôedy hynny y rodeð Duð idað ynteu uadugolyaeth y dial ar elynyon Crist y farhaet. Kanys ef a anuones y deu uroder hyt yn Ffreinc y gynnullað nerth idað o sôllta gôyr aruaðc tra drickyel ynteu ar urenhines yn Acris. Ac odyna yd ennillaðd ef dinas Dahneta gan lad anneiryf or Sarafinyeit.

Dec mlynedd a deugein a chant a mil oed oet Crist pan uu uarð brenhin Prydein wedy adað y un mab yn etiuedd idað. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarð Goladus Du uerch Llywelyn ab Iorwoerth. Ac yn diwed y vlôydyn honno y bu uarð Morgan ab yr arglôyd Rys wedy kymryt abit crefyd ymdanað yn Yffrat

¹ Damieta.

Fflur. Y vlôydyn rac ôyneb y bu gymeint gôres yr heul ac y diffychaôd yr holl dayar gantho hyt na thyfaôd dîm ffroÿth ar y coet na maes. ac na chabat pyſgaôd mor nac auonyd. Ac yn diwed y kynhayaf y vlôydyn honno y bu gymeint y glaôogyd ac y kudyaôd y llifdyfred ôyneb y dayar hyt na allei oe mod fÿchdôr y dayar lygku y dyfred. Ac y llifhaaôd yr auonyd yn y dorres y pynt. ar melineu ar tei kyfagos yr afonyd a chribdeilaô y coedyd ar perllanneu a gôneuthur llaêr o golledeu ereill yn yr haf. Y vlôydyn honno y dnc Gôilim ab Gôrwaret y gôr a oed Synyscal yr brenhin ar dir Maelgôn ieuanc drôÿ orchymynn y brenhin y ar wyr Eluael anreith am eu bot yn keiſſaô aruer o borueyd Maelenyd megys o ureint. Y vlôydyn rac ôyneb y mordôyaôd Henri urenhin y Vôrdyôs a diruaôr lu gantaô. a gorchymynn y vrenbinyaeth y Etwart y uab a Rickert iarll Kernyô y uraôd ar vrenbines. Y vlôydyn honno y Grawys yd ymchoelaôd Thomas eſcob Mynyô o lys Ruſein. Y vlôydyn raô ôyneb yd ymchoelaôd Lowys urenhin Ffreinc oe bererindaôd wedy y uot whe blyned yn ymlad ar Saraffinyeit. Y vlôydyn honno yd ymchoelaôd Henri vrenhin o Waſgôn gôedy adaô yno Etwart y uab yn kadô diruaôr lu y gyt ac ef. Ac yna y bu uarô Gôenllian uerch Vaelgôn ieuanc yn Llan Vihagel Gelynrot. ac y cladôyt yn Yſtrat Fflur. Y vlôydyn rac ôyneb y bu uarô Maredudd ab Llywelyn o Veironyd. gan adaô un mab yn etiued idaô o Wenllian uerch Vaelgôn. Ac yn ebrôyd gôedy gôyl Ieuan y bu uarô Rys un mab Maelgôn ieuanc wedy kymryt abit creuyd yn Yſtrat Fflur ac yno y cladôyt. Yn y dydyeu hynny o annoc y kythreul y magôyt teruſc y rôg meibon Grufud ab Llywelyn. nyt amgen Owein Goch a Dauyd or neill tu. a Llywelyn or tu arall. Ac yna yd aruolles Llywelyn ac wyr yn diofyn ym Bryn Derôin drôÿ ymdiret y Duô creulaôn dyuotyat y vrodyr a diruaôr lu gantunt. a chyn penn un aôr y delit Owein Goch. ac y ffocs Dauyd wedy llad llawer or llua a dala ereill a ffo y dryll arall. Ac yna y carcharôyt Owein Goch. ac y goreskynnaôd Llywelyn gyfoeth Owein a Dauyd. Y vlôydyn honno y bu uarô Mararet uerch Vaelgôn. gôreic Owein ab Rotbert. Ac y prynôyt y gloch uaôr yn Yſtrat Fflur yr trugein a dôÿ gorc ar bymthec ar hugieint a dôÿ uu. Ac yn y lle y drychafôyt ac y cyſſegrôyt y gan eſcob Bangor. Ac yna amgylch diwed haf y bu uarô Thomas Walis eſcob Mynyô. Y vlôydyn rac ôyneb y doeth Etwart uab Henri urenhin iarll Kaer Llïon y edrych y geſtyll ac dired yg Gôyned. Ac yna y doeth dylwedogyon Kymry att Lywelyn ab Grufud wedy y hyſpeilao oe rydit ac keithiwaw. a menegi yn gôynuanus bot yn well gantunt y llad yn ryfel dros y rydit. no godef y fathru gan eſtronyon drôÿ geithiwet. A chyffroi a oruc Llywelyn ôrth y dagreuod. am eu hannoc ôynt ac kyghor kyrchu y beruedwlat ac goreskynn oll kyn penn yr ôythnos. a chyt ac ef Maredudd uab Rys Gryc. Ac odynd y kymmerth Veironnyd idaô e hun. Ar rann a oed eidaô Etwart o Geredigyaôn ef ac rodes y Varedud ab Owein. a Buellt gyt a hynny. A thalu y Varedud ab Rys Gryc y gyfoeth gan ôrthlad Rys y nei oe gyfoeth. a rodi y kyuoeth y Varedud uab Rys heb gynhal dim idaô e hun or tired goreskynn oll eithyr clot a gobrôÿ. Ac odynd y gores-

kynnaed Werthrynyon y gan Rofer Mortymer yn y las e han. Ac yna y kyf-segróyt yr Athro Rys o Gaer Riv¹ y gan y pab yn efcob ym Myny⁶. Y vlóydy⁴ rac óyneb y kyrchaed Llywelyn ab Grufud. a Maredu⁵ uab Rys. a Maredu⁵ uab Owein. a lla⁶er o dyledogyon ereill y gyt ac ef y gynnoeth Grufud ab Góenóyn³ ac y goreskynnaed oll eithyr castell y Trallóg Garan² o dyffryn Hafren ae ychydic o Gaereina⁶. A distry⁶ a wnaeth gaste¹ll Bydydon. Y kyftróg hynny y kynnulla⁶ed Rys Vychan uab Rys Mechyll a oed yn Lloegyr ar dehol dirua⁶et borth a chedernit o varóneit a marchogyon Lloegyr y gyt ac ef. Ac y doeth hyt yg Kaer Vyrdin. Ac ody⁶na yn óythnos y Salgóyn y duc hynt y Dinefór. A góedy dyuot y myón yr castell y delis y castellwyr ef. a chyrchu a wnaethant y llu a dala y baróneit ar marchogyon urdelyon. a llad m⁶ay no d⁶oy vil or llu. Ac yna y kyrchaed y tywysfogyon Dyfet. a distry⁶ a wnaethant gaste¹ll Aber Toran³. a Llan Ystyffan. ac Arberth. ar Maen Clocha⁶c. a llosgi y dref ar trefyd. Y vlóydy⁴na rac óyneb y goreskynnaed Llywelyn ab Grufud Gemeis. Ac y kym-modes⁴ Maredu⁵ a Rys Vychan y nei. Ac ody⁶no yn gyfun y kyrchassant Dref-draeth. ac y briwassant y castell. Ac ody⁶no y kymcassant Varedud ab Owein y gyt ac óynt. Ac y kyrchassant Ros. ac y llofgassant y wlat oll eithyr Haólford. Ac ody⁶no yd hóylasant y wlat Uorgan. A góedy goresgynn a chael castell Llan Geneu yd ymchoelassant adref. wedy llad llawer a dala ereill. Ac yna y bu uaró Maelgón ieuanc ac y cladóyt yn Ystrat Fflur. Y vlóydy⁴na honno am-gylch góyl Feir yn Aóft y deuth Henri urenhin a llu mae⁶r ganta⁶ hyt yn Teganóy. Ac yno y trigyaed hyt wyl Veir ym Medi. Ac yna yd ymchoela⁶ed y Lloegyr. Yn yr amfer hónnó y llosges eglóys Llan Badarn Vaór. Ac y kymyda⁶ed³ Lly-welyn ab Grufud a Grufud ab Mada⁶c. ac y gyrra⁶ed Grufud ab Góenóynóyn ar dehol oe gyfoeth. Y vlóydy⁴na rac óyneb y rode⁶s kynnulleitua o dyledogyon ló ffydlonder y Lywelyn ab Grufud gan⁶ boen ysgymunda⁶et. Ac ny chetwis Maredu⁵ ab Rys y lló hónnó. namyn mynet yn y erbyn yn agkywir. Y vlóydy⁴na honno y bu teruysc yn Lloegyr y róg y⁶r estryonyon amgylch góyl Ieuann Vedydy⁶r. Y vlóydy⁴na honno yd aeth Dauyd ab Grufud a Maredu⁵ ab Owein a Rys Vychan. a Rys Mechyll y ymdidan a Maredu⁵ ab Rys. ac a Phadric Dy-faes synysgal y brenhin yg Kaer Vyrdin hyt yn Emlyn. pan welas Maredu⁵ a Phadric y góyr ereill torri kygreir a wnaethant ac ha⁶chub. Ac yna y llas Padric a llawer o varchogyon a phedyt y gyt ac ef. Yn diwed y vlóydy⁴na honno y morda⁶yaed Henri urenhin y ymdidan a brenhin Ffreine.

Trugein mlyned a den cant a mil oed oet Crist pan aeth Llywelyn ab Grufud y Vuellt. a dóyn Buellt oll y gan Rofer Mortymer eithyr y castell. Ac ody⁶na dróy ymdeith ar dra⁶s Deheubarth heb wneuthur dróc y neb yd ymchoela⁶ed y

¹ Riwyn. MS. Ll.

² Q. an. a ran.

³ Coran.

⁴ Cyfodes. MS. Ll.

⁵ Cymodawdd. ib.

⁶ Dan. ib.

Wynod. Ac yn y lle y cauas gŷr Llywelyn o gyrch nos heb un engyt ymlai gastell Buellt. A gŷedy dala y castellwyr a chael y meirch ar aruen yr dotrefyn ar yspeil oll y distrygaŷant y castell. Ac yna y doeth Owain ab Maredudd o Eluael y hedŷch yr arglŷd Llywelyn. Y vlŷdyn rac ŷyneb y bu uarŷ Gŷladus verch Rufud ab Llywelyn gwreic yr arglŷd Rys ab Rys Mechyll. Ac yna am galan gayaf y bu uarŷ Owain uab Maredudd arglŷd Kedewein. Y vlŷdyn rac ŷyneb y bu uarŷ iarll Clar. Y vlŷdyn honno amgylch gŷyl Andras y doeth rei o gyghor gŷr Maelenyd yr castell newyd a oed y Roŷer Mortymer ym Maelenyd. A gŷedy dyuot y myŷn drwy dŷyll y lladaŷant y porthoryon. ac y dalyaŷant Howel ab Meuruc a oed gŷnŷtabyl yno. ac wreic ac veibon. ac uerchet. a menegi hyny a wnaethant y ŷynyŷgal a chŷnŷtabyl yr arglŷd Llywelyn. A bryŷyaŷ a oruc y rei hynny yno y loŷgi y castell. A phan gŷgleu y dywededic Roŷer hynny dyuot a wnaeth a diruaŷr gedernit yn borth idaŷ hyt y dywededic gaŷtell. a phebyllyaŷ o vyŷn y muraed ychydic o dydyeu. A phan ŷybu Llywelyn hynny kynnullaŷ llu a oruc a dyuot hyt ym Maelenyd. a chymryt gŷrogaeth gŷr Maelenyd. A gŷedy ennill deu gaŷtell ereill rodi kennat a wnaeth y Roŷer Mortymer y ymchoelut drachefyn. Ac ynteu drŷy arch gŷr da Brecheinaŷc a aeth y Vrecheinaŷc. a gŷedy kymryt gŷrogaeth y wlat yd ymchoelaŷd y Wyned. Y vlŷdyn rac ŷyneb y kyrchaŷd Ion Yŷtrog ieuanc a oed Vaeli yg kaŷtell Baldwin gyrch nos a diruaŷr lu gantaŷ ar draŷs Keri a Chedewein. A gŷedy kynnullaŷ diruaŷr anreith o honaŷ ymchoelut a oruc drachefyn. A phan gŷgleu y Kymry hynny y ymlit a wnaethant. a llad y dyd hŷnnŷ or. Saŷŷon mŷy no deuŷdeg kant y rŷg ar y meyŷŷed. ac yn yŷcubaŷr Aber Miŷl. Ac yn y lle wedy hynny y lloŷges Ion Yŷtrog yr yŷcubaŷr a chaŷs y lladua honno. ac ychydic wedy hynny y llas y Kymry yn ymyl Colunŷy. Yr amŷer hŷnnŷ yd oed Etwart yn ymdeith ardal Gŷyned. ac yn lloŷgi rei or trefyd. A gŷedy hynny yd ymchoelaŷd y Loeger. Ac yna o amoc y kythreul yd ymedewis Dauyd a chedymdeithas Llywelyn y uraŷt. Ac yd aeth y Loegyr a rei oc aruollwyr y gyt ac ef. Ar amŷer hŷnnŷ y kyuodes barŷneit Lloegyr a rei o ieirll y gyt ar Kymry yn erbyn Etwart ar eŷtronyon. ac aruaethu eu gŷrthlad oc eu plith ac o holl Loegyr a dareŷtŷg y dinaŷŷoed kedym o nadunt o diŷtryŷ keŷtyll. a lloŷgi y llyŷŷoed. Ac yna y diŷtryŷaŷd Llywelyn y keŷtyll a oed yg Gŷyned yn y gyŷoeth. Nŷt amgen Deganŷy a Chaer Faelan. A Grufud ab Gŷenŷynŷyn a diŷtryŷaŷd castell yr Wydgruc. Y vlŷdyn rac ŷyneb y bu goŷadŷy deruŷŷc y rŷg Henri ureuhin ac Etwart y uab. Ac kymhorthŷy or neill tu. Ar ieirll ar barŷneitor tu arall. Ac yn hynny y doeth hyt ym Maes Leos¹ brenhin Lloegyr a brenhin yr Almaen ac deu uab wedy ymaruoll y gyt ar dala y ieirll ar barŷneit a oedynt yn mynnu kyfreitheu a deubden da Lloegyr. Ac eiŷŷoes y dyghetuen a ymchoelaŷd yn y gŷrthŷyneb. Kanys y ieirll ar barŷneit a delis yno y brenhined. a deu

uab Henri urenhin nyt amgen Etwart ac Etmont. a phump ar hugain or baroneit pennaf a oed y gyt ac gynt. a llawer or marchogyon bonhedickaf o nadunt. wedy llad môy no deg mil o wyr y brenhined. herwyd y dywawt rei or gwyr a uu yn y vrodyr. A goedy hynny o gyghor y gellygaed y ieirll urenhin Lloegyr gan garcharu y rei ereill. Y vloëdyn honno y trigyaed y Kymry yn hedôch y gan y Saefon. a Llywelyn ab Grufud yn dywyssaec ar holl Gymry. Ac yna y bu uarô Llywelyn ab Rys ab Maelgôn yr ôythuet dyd or ystôyll. Y vloëdyn rac ôyneb duô Ieu kyn gôyl a drindaot y diegis Etwart uab Henri urenhin o garchar Simont Mônfford o gastell Henfford drôy ystryô Rofer Mortymer. A goedy hynny y kynnullaod Etwart diruaer lu o ieirll a baroneit a marchogyon aruaec yn erbyn Simont Mônfford ac gyt aruollôyr. a duô Maerth neffaf wedy Aot y doethant y gyt hyt ym Maes Effam. A goedy bot darestog y vrodyr y rygtunt a llad llawer o bop tu y dygôydaod Simont Mônfford ac uab. a lluosfogroëd o rei ereill. Y vloëdyn honno vis Maerth y bu uarô Maredu ab Owein yn Llan Badarn Vaer ac y cladôyt yn Ystrat Fflur. Ac yna y detholet y pedweryd Clemens yn bap. Y vloëdyn rac ôyneb y dihegis deu uab Simont Mônfford o garchar y brenhin. A goedy kadarnhau kastell Kelli Wrda o wyr ac arueu ac ymborth mordôyaec a wnaeth y Ffreinc y geiffaer nerth y gan x kereint ac kedymdeithon. A phan gogleu Henri urenhin hyany kynnullaod diruaer lu a oruc o holl Loegyr y ymlad ar kastell wedy gôyl Ieuan Vedydyôr. Ar kastellwyr yn wraol a gynhalafiant y kastell hyt nos wyl Thomas ebofol. Ac yna o eiffeu ymborth y rodafiant y kastell drôy gael o honunt y heneideu ae haelodeu ac harueu yn ryd. Y vloëdyn rac ôyneb yd ymaruolles Llywelyn ab Grufud a Iarll Clar. Ac yna y kyrchaed y iarll Lundein a diruaer lu gantaec a thrôy dôyll y bôrgeiffeit y gorëskynnaed y dref. A phan gogleu Henri urenhin ac Etwart y uab hynny kynnullaod diruaer lu a orugant a chyrchu Lundein ac ymlad a hi. a thrôy amodeu kymell y iarll ar bôrgeiffeit y ymrodi udunt. A goedy hynny duô gôyl Galixto bab y ffurfhaot hedôch y rôg Henri urenhin a Llywelyn ab Grufud drôy Oôto Bonus legat y pab yn gymodrodôr y rygtunt yg kastell Baldwin. a thros y kyfundeb hônno yd edewis Llywelyn ab Grufud yr brenhin deg mil ar hugaint o uorcen o ystryligot. Ar brenhin a genhataaod idaec ynfeu gôrogaeth holl varoneit Kymry. ac ymgynhal or baroneit yr eidunt y danaec ynfeu byth. ac eu galô yn dywyffogyon Kymry o hynny allan. Ac yn tyfystolaeth ar hynny y kynhalyaod y brenhin y fiartyr ef y Lywelyn o gytffynnedigaeth ac y etiuedyon yn rôymedic oe infeil ef. ac infeil y dywededic legat. a hynny a gadarnhaot o awdurdad y pab. Yn y vloëdyn honno y lladaod Charles urenhin Cifil Coradin wyr Ffrederic amheraedyr a mab Ffrederic y myôn brôydyr ar Uaes y Pôyl. Y vloëdyn honno y darefitygaod Sôdan Babilon dinas Antiochia goedy llad y gôyr ar gôraged a diffeithaod gôlat Armenia ac eu dôyn y geithiwet. Y vloëdyn rac ôyneb y bu uarô Gronô ab Eidnyuet a Ioab Abat Ystrat Fflur. Y vloëdyn rac ôyneb ym mis Racuyr y bu uarô Grufud ab Madaec Uychan y uaraot. ac y cladôyt yn Llan Egwestyl. Deg mlyned a thrugeint a deu cant a

mil oed oet Crist pan un uarô Maredudd ab Grufud arglôyd Fflurryn trannoeth o duô gôyl Lucy wryr yg kastell Llan Ymdyfri. ac y cladôyt yn Yffrat Fflur. Y vloëdyn honno y goreôgynnaôd Llywelyn ab Grufud gasteil Gaer Filu. Y vloëdyn honno y bu uarô Lowys brenhin Efreinc ac uab. a legat y gyt ac ef ar y fford yn mynet y Gaeruffalein. ar Lowys hônno yffyd fiant enrydedus yn y nef. Y vloëdyn racô yneb y whechet dyd wedy aost y bu uarô Maredudd ab Rys Gryc yg kastell y Dryllôyn. ac y cladôyt yn y Ty Gôynn rac bron yr allaôr uarô. Ym penna teir ôythnos wedy hynny y bu uarô Rys ieuanc uab Rys Mechyll yg castell Dinefôr. ac y cladôyt yn Tal y Llycheu. Y vloëdyn rac ôyneb y bu uarô Henri urenhin duô gôyl Fflie Wryr gôedy gôledychu ôythnos a mis ac un vloëdyn ar dymthec a Æugein. ac y cladôyt yn y Vanachlaôc newyd yn Llundein. A gôedy ef y gôledychaôd y mab hynaf idaô. a gôelthredoed hônno yffyd yfcriuenedic yn ystoriacu y brenhined. Y vloëdyn hônno gôyl Sein Denis yd ethoet y decuet Gregori bap. Y vloëdyn rac ôyneb yd atuerâd Owein a Grufud weibon Maredudd ab Owein y kymôt perued y Gynan y braôt amgylch gôyl Veir y canthyllen. Y vloëdyn rac ôyneb amgylch y pasc bychan y gôfôyaôd Llywelyn ab Grufud gasteil Dol Vorôyn. A dyuynna attâs a oiruc Rufud ab Gôenôynôyn. ac ymlidw ac ef am y twyll ar agkywirdeb a wnâthoed idaô. a dôyn y arnâs Arôjelli a their tref ardec o Gefilaôc yffyd tu drâs y Dyfi yn Riw Helyc. a dala Owein y mab hynaf idaô ac dôyn y gyt ac ef hÿt yg Gôyned. Y vloëdyn honno y gônâeth y decuet Gregori bap gyffredin gônlli yn Lloa duô calan Mei. Y vloëdyn honno duô ful gôedy duô gôyl Veir yn Aost y kyffegroët yn Llundein Etwart uab y trydyd Henri yn urenhin yn Lloegyr. Y vloëdyn honno amgylch gôyl Andras yd shuones Llywelyn genadeu at Rufud ab Gôenôynôyn hÿt yg castell y Trallôg. Ac ynteu ac haruolles ôynt yn llawen ac ac duc yr castell. ac ac porthes yn anhôyl. Ar hos honno yd aeth ef y Amôythic ac y gorchymynnaôd yt castellwyr attal y kenadeu yg karchar. A phan gigueu y tywyssaôc hynny kynnullâs holl Gymfy a wnaeth y ymlad ar castell. A gôedy dyuot yno ac lu y rodes y castellwyr idaô y castell. A gôedy rydhau o honâs y castellwyr ar kenaden y llofges y castell hÿt y llâs. A codyna y goreôgynnaôd holl gynoeth Grufud ab Gôenôynôyn heb ôrthoynabed. ac y gôffodes y sôydogyon e hwn yn yr holl gynoeth. Yn y vloëdyn honno y bu gyfnewit deu gymôt y rôg Kynan a Rys ieuanc. ac y deuth Pennard y Gynan. ar kymôt perued y Rys Vychan. Y vloëdyn rac ôyneb ychydic ar Ieu Kychafel y gôffodes Etwart urenhin gônlli yn Llundein. Ac yna y gôffodes ef gôffodeu newyd ar yr holl deyrnâs. Yd y vloëdyn honno yn y pÿmthecuet dyd o Aost y bu uarô . . . ab Maredudd ab Owein. ac y cladôyt yn Yffrat Fflur gêir llâs y dat. Y vloëdyn honno amgylch gôyl Veir ym Medi y deuth Etwart urenhin o Lundein hÿt yg Kaer Lleon. ac a dyuynnaôd attâs Llywelyn ab Grufud tywyssaôc Kymry y wneuthur idaô gôrogræth. Ar tywyssaôc a dyuynnaôd attâs ynteu holl varôneit Kymry. ac o gyffredin gyghor nÿt aeth ef at y brenhin o achâs uot y brenhin yn kynhal y Woodron ef. nÿt amgen Dauydd ab Grufud. a Grufud ab Gôenôynôyn. Ac or

achafu hennu yd ymchoelaed y brenhin yn llydyaed y Lloegyr, ac yd ymchoelaed Llywelyn y Gynary. Y vloedyn honno yr oythust dyd o wyl Veir ym Medi y kyraed y dayar yg Kymry amgylch aor eohdyd. Y vloedyn honno y mordaead Emri uab Simunt Monford, ac Elianor y chwaer tu a Gwyned. Ac ar yr hynt honno y delit gynt y gan porthmyn Haslford. Ac y hanuonet yg karchar Etwart urenbin. Ar Elianor honno a gymerassei Lywelyn yn wreic priat idae drody eisau kyndrychaed. A honno drody wedicu ac anaoe Innoffas bap a bonhedigyon Lloegyr a rydhaeyt. Ac yna y gonaethpoyt priodas Llywelyn ac Elianor yg Kaer Wynt, ac Etwart urenbin Lloegyr yn costt y wled ar neithaer e hun yn chalaeth. Ac or Elianor honno y bu y Lywelyn uerch a elwit Góenllian. Ac Elianor a uu uaró y ar etiued, ac y cladóyt yn Llan Vacs ym Mon. Ar dywodedic Wenllian wedy maró y that a dúcpóyt yg keithiwet y Lloegyr, a chyn bot yn oet y gónaethpóyt yn uanaches oc haquod. Ac Emri a rydhaeyt o garchar y brenhin, ac a duc hynt y lys Rusein. Y vloedyn rae gynneb yd anuones yr arglôyd Lywelyn mynych genadeu y lys y brenhin orth fufsaé tagnefed y rygtunt, ac ny rymbaaed idae. Ac yn y diwed amgylch gwyl Veir y kanhóyllu y goffodes y brenhin gónliyg Kaer Wyragon. Ac yno yd anafodes trillu yn erbyn Kymry. Un y Gaer Lleon ac ef e hun yn y blaen, arall y gastell Beldwin, ac yn y blaen iarll Lincol, a Rofer Mortymer. Y rei hynny a dodes Grufud ab Góenóynón y goraskyn ac gyfoeth a gollassei kyn no hynny gan attal yr brenhin Gedewein a Cheri a Góerthrynyon a Buellt. Ac yna y goreskynaed iarll Henfford Brecheinaed. Y trydyd llu a anuones y Gaer Vyrdin a Cheredigyaed, ac yn y blaen Paen uab Padric Dysaés. Y vloedyn rae gynneb y kylchynaed iarll Lincol a Rofer Mortymer gastell Dol Vorwyn ac ym penn y pythéon y kaéssant ef o eiffeu dófyr. Yna y kyfunaed Rys ab Maredudd, a Rys Wyndaot nei y tywyssaed, a Phaen uab Padric Llywelyn y uraot a Howel, a Rys Gryc a adaéssant y kyuoeth ac a aethant y Wyned at Lywelyn. Rys ab Maelgón a aeth at Rofer Mortymer ac a rodes darestygedigaeth yr brenhin yn llaé Rofer. Ac yn diwethaf oll o Dehenbarth y kyfunaed Grufud a Chynan reibon Maredudd ab Owein a Llywelyn ab Owein y nei ar brenhin. Ac uelly y darestygoyt holl Dehenbarth yr brenhin. Ac yna y darestygaed Paen uab Padric yr brenhin tri ehymót o Uch Aeron. Anhunyaed a Meuenyd ar kymót Perued. Ac yd aeth Rys uab Maredudd, a Rys Wyndaot, a deu uab Maredudd ab Owein y lys y brenhin y hebróg górogaeth a lló kywirdeb idae. Ar brenhin a oedes gwaeryt y górogaeth byt y cónsli neffaf gan ellóg adref Rys ab Maredudd a Grufud ab Maredudd ac attal y gyt ac ef Gynan ab Maredudd a Rys Wyndaot. Ac yna y dodes Paen Lywelyn ab Owein yn uab yg kadoryaeth o achafu diffyc oet. Góedy hynny yr oythust dyd o wyl Ieuan y gónaeth Rys ab Maelgón ar pedwar barón vry órogaeth yr brenhin yn y kónsli yg Kaer Wyragon. Y vloedyn honno wyl Iago Eboistol y deuth Etmónt braet y brenhin a llu gantaé

BRUT Y SAESON¹.

Yma y dechereu Brenhined y Saeffon :

GWEDY daruod yr anodun vall dymhestylus. ar newyn girat a dywetpwyf vchot. yn oes catwaladyr vendigeit : y doeth y saeffon a goreisgyn lloegyr or mor pwy gilid. ay chynal adan pypmp brenhin. val y buaffei gynt yn oes Hors a Hengist pan deholaffant Gortheyrn Gortheneu o deruynev lloegyr. ac ay rannaffant yn pypmp ran ryngthunt. Ac yna y symudaffant henweu y dineffyd. ar trefi. ar randiroed. ar cantrefoed. ar fwidev. ar ardaloed : herwyd tv Icith

LLYMA

VRUT Y TYWYSOGION,

VAL Y BU RYFELORDD, A GWEITHREDOEDD ENSEILIAD, A DIALEDDAU, A RHYFEDDODAU. GWEDI EU TYNNU O'R HEN GOFION CADWEDIG A'U BLYNYDDU YN DREFNEDIG GAN

GARADAWC LLANCARFAN.

Yr Hanes uchod a gopiwyd o Lyfr George Williams o Aber Pergwm Ysgwieier, genyf i Thomas Richards Curad Llan Grallo, yn y flwyddyn 1764. A minnau lorwertb ablorwertb Gevilym ai copiais o Lyfyr y Parchedig Mr. Richards yn flwyddyn 1790. Ac ai dadgopiais ef i Owain Myfyr, ym Mesfryd y flwyddyn 1800.

BRUT Y TYWYSOGION.

OED Crist 660, y bu farw Cadwallawn ab Cadfan brenin y Britanniaid ac y daeth ei fab ef Cadwaladr fendigaidd yn Frenhin yn ei le ; a gwedi dengmlynedd yn heddwch y daeth y Clefyd mawr a elwir y Fall felen ar holl ynys Prydain, a hynny a ddechreuos pan oedd oed Crist yn 674. Ac achaws y Fall

* Bibl. Cotton. Cleopatra B. V. P. 136. Plut. XIX. A.
Ar ol Hanes Gruff. ab Arthur y mae fal hyn. yn y llyfyr yma.

wynt ehn. London y galwasant caer llud. Ewriwic new Yorck y galwasant caer effrauc. ac val hynny holl dinessyd lloegyr a sumudasant ev henweu. or rei yd adaeurwt yr hynny hyt heddiw onadunt. Hwndrwd y galweint cantref. fire y galweint fwyd. Ac y dwyn ar gof yr neb a delei rac llaw : yr arwyd dwilodras ysgymua. a un ryngthunt pan ladaasant holl Deledogean ynys brydeyn ar vynydd Ambri. fof oed hynny draweth hawre foxes. Ac am hynny y galwasant y randirood west sex. effex fwithsex. yr hynny hyd heddiw. A llyna val y rannasant lloegyr. y ryngthunt. y vrenhin kent holl fwid geint a dan y thervynew. Ac un esgobot a oed yny gyvoeth. nyt amgen Archeigob keint. ac escob caer raw. Y vrenhyn westsex y doeth wyltossire. barrocffire fwithsex fwithamtesfire. deynafire. a chornwayle. A phym esgobot a oed yny gyvoeth. nyt amgen. esgob salysburie. ac escob badon a oed yna yn Wellys. Ac escob chichestyr. ac escob winchestyr. ac escob excestyr. yr hon a rannwyt yna yn dau hanner : y neill hanner i Cridintone. ar hanner arall y saint german yngherniw. Y vrenhin mers y doeth gloucestersfire. wircestersfire. warwicffire. statfortffire. derbissfire. chestyrffire. schropffire. herfortffire. oxenfortffire. bockinghamffire. hontyndonsfire. a hanner betfortffire. northamptonffire. leicestyrffire. nicoleffire. nottinghamffire. A their esgobot oed yny gyvoeth : nyt amgen. escob caerlleon. ac escob henfford. ac escob caerwrangan. Y vrenhin effex y doeth canteburghffire. northfolc. southfolc. effex a hanner. betfortffire. A their escobot a oed yny gyvoeth : nyt amgen escob norwic. ac escob llundein. ac escob eli. Y vrenhin northhumberlond y doeth or tu hwnt i humyr hyt yn mor prydyn. A dwy escobot a oed yny gyvoeth. nyt amgen archeigob caereffrauc. ac escob durham. Ac val ydoedynt velly yn gwledychu yn hedwch dagnauedus a gwedy peidiau or dymhestyl.

Ef a doeth luor vab alan ac ynyr y nei val y dywetpwynt uchod y dir lloegyr ac ev llu git ac wynt. Sef oed hynny : teir blyned a phedwar vgeint a chwechant

BRUT Y TYWISOGION.

honno ydd aeth Cadwaladr a llawer o bob gorsuwyr y Bryttaniaid i Lydaw lle ydd oeddi eu cydwladwyr wedi gwledychu yn hir o amser eyn no hynny ; ac achaws y clefyd nis gellid rhyfela yn ynys Prydain na llafariaw daear, ac o hynny y digwyddes newyn mawr oni bu farw niferoedd rhyfeddawl o'r Cymry a'r Saeson ; a'r Newyn, a'r Fall, a barheis unmlynedd ar ddeg, onid aethant yn doft eu gormail holl bobloedd ynys Prydain. A gwedi dyfod diwedd ar y dialledau hynny, fe ddodës Gadwaladr ynys Prydain a'i choron yn nawdd ac adnau Alan Brenin Llydaw, ac a aeth i Ruwain wrth gyngor Angel a welser efe yn ei lefmair, ac yno y bu efebun mlynedd ac y bu farw yno, a phan ddol ei efgyrn ef oddiyno yn ol i ynys Prydain y cant y Bryttaniaid eu Braint a'u Coron yn ol y dywald yr Angel wrth Gadwaladr.

gwedi geni dnuw. Ac yn ev herbyn wyntheu y doeth y saeflon: ac ymlad ac wynt yn wychyr creulon calet. ac yn yr ymlad hwnnw y llas lluosogrwyd o bop tu. Ac or diwed y goruu ivor: ac y goreigynws kerniw a dyfneint a gwlat y haf. Ac yna y doeth y saeflon y gynullau. ev nerthoed attadunt idyuot am ben iuor: ac yna y doeth gwyrda rynthunt. ac y tagnavedwit wynt. Ac yna y cymmyrth ev ethelburga yn wreica idaw. ac eu a beris gwnaethur freutur y meneich yn glastingburie, ar y goft y hûn, a hynny drwy llywodraeth Adelmus manach sant or ty. hwnnw. ac yn yr eil ulwydyn gwedy dyuot iuor ir ynys bonn y bu marwolaeth yn iwerdon. Ac ef a rodes iuor i eglwys caer wynt deng hidys ar ugeint o dir lle gelwir ewerlond yn ynys with. a deng hidys a deugeint yn y lle y gelwir vredinges. Pedweryd ulwydyn gwedy y dyuot ef ir ynys bonn y crynws y daear yn manaw. Blwydyn gwedy hynny y bu gwlaw gwaet yn ynys brydein. ac yn iwerdon, ar llaeth ar emenyn a drosas yn waedawl liw. Eil ulwydyn gwedy hynny y cochas y lleuat yn waedawl liw. Pan oed oet crift D.CC.I. y bu uarw Wrcardies brenhin kent, ac y gwnaethpwy

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crift 683, y danfones Alan brenin Llydaw ei fab Ifor ac Ynyr ei Nai a dwy Lynges gadarn i ynys Prydain, a rhyfel a fu ryngddynt a'r Saeflon, a gorfod ychydig arnynt, yna y cymmerth Ifor arnaw Bennaduriaeth y Bryttaniaid. A gwedi hynny y daeth y Saeflon yn ei erbyn ef a llu cadarn, a chad ar faes a fu ryngddynt lle y gorfu Ifor a'r Bryttaniaid wedi ymladd creulawn, ac ymml Gwlad Cerniw, a Gwlad yr Haf, a Dyfneint yn gwbl. Ac yna y gwnaeth Ifor y Brodyrdu mawr yn ynys y Fallen er diolch i Dduw am ei gyfnerth yn erbyn y Saeflon.

BRUT IEUAN BRECHFA.

SEF COF AM DYWYSOGION, A RHYFELAU, A RHYFEDDOLION, O BETHAU, A DIALEDDAU, AC ERAILL O BETHAU COFADWY. A DYNNEWYD O LYFRAU GARADAWG LLANCAEFAN AC ERAILL O MEN LYFRAU CYFARYDDYD. A YSGRIFENODD IEUAN BRECHFA.

O Llyfr Rhys Thomas Argraphydd.

CHWECHANT a phedwar ugain a chwech oedd oed Crift pan aeth Gadowaladr Fendigaid i Rufain lle y bu farw, ac yna cellasant y Cymry Unben-naeth ynys Prydain. Yna daeth Ifor ab Alan Brenin Llydaw i Gymru ac ai gwnaethpwyd yn Dywysawg, ac o hynny ym Maes, Tywyfogion a lywynt genedl y Cymry.

edbert yn urenbin yn ei le. D.CC.III. y bu ufarw elwric brenhin y saeson. D.CC.VII. y bu uarw eldred brenhin mers. ac y gwnaethpwynt kenred ym urenbin yn y le. Anno dom. D.CC.VIII. y goleuhaws y nos megys y dyd, ac y bu uarw pipin enrydedusaf brenhin freinc. D.CC.XIII. y bu uarw cenred brenhin mers, ac y gwnaethpwynt Scelered yn ei le yn urenbin. D.CC.XVI. y bu uarw ofbrit brenhin y sacsoniait. D.CC.XVII. y cyfegruwyd eglwys mihangel. Anno dom. D.CC.XX. y bu yr haf tefawc. a gwedy gwelet o iuor vab alan nad oed wiw ymdiried yr byd hwnn. ef a ymedewis, ai holl gyuoeth, ac a gymerafant dillat bydawl amdanadunt ysgeulus ev ai wreic. ac y daethant i orwyaw duw hyt yn ruvein. Ac ef a wnaeth duw gweledigaeth mawr yrdynt pa ford bynac y cerdeint drwy y treui ar dinefyd. ef a ganeu clych y dinas neur drev heb dodi o neb llaw arnadunt. D.CC.XXI. y gwnaethpwynt ethelard yn urenbin yn west sex, ai urenhines ynteu oed frideswida. a honno a rodes i eglwys caer wynt o dref y thad, cantonam, ai gwr ae achawanegws y rod o ferch cyuanned. Ac yn y ulwydyn honno y bu uarw beli vab elphin. ac y bu ryuel heil a rhodri malwynawc ynghernyw. ac y bu gwaith garth maelawc a

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 698, y bu 'r glaw gwaedliw yn ynys Prydain, onid aeth y llaeth ar ymenyn a'r caws yn gochliw gwaed; ac Ifor a aeth i Rufain lle y bu farw gwedi cynnal Penadurdawd ar y Bryttaniaid wyth mlynedd ar hugain, yn fawr ei glod ai ddoethineb, efe a ddodes lawer o Direedd at Eglwys yng Nghymru a Lloegr.

Oed Crist 720, Bu Haf tefawg rhyfeddawl oni bu farw coedydd a llyfiau ac ysgrublaidd gan sychder ac angerdd y poethder, ac ym mis Mediyf un flwyddyn y bu 'r llifeirlaint disyfed ac y torres Eglwys Llancarfan, a llawer o'r Tai, ac y boddes aneirif o'r Gwartheg a'r Defaid oni bu dra mawr y colledion, a'r un peth mewn llawer man arall, a'r un amser y bu llanw aruthrawl ym Mor Hafren oni thorres argaeau, ac y collwyd llawer o'r ynyfdir ar byd lan y mor ym Morgannwg, a Gwent, a Gwlad yr Haf, a dirfawr y colledau o hynny.

Yr un flwyddyn y doded Rhodri Molwynawc yn Frenin ar y Bryttaniaid, a rhyfel mawr a fu ryngthaw ef a'r Saeson lle trechasant y Bryttaniaid mewn dwy Gadfaes yn anrhydeddus. Yr un flwyddyn y bu Gad Garthmaelawg, ac un

BRUT IEUAN BRECHFA.

Deuddegmlynedd y saith gant oedd oed Crist pan wnaethpwynt Monachlog ynys Afallen gan Ifor ab Alan o Lydaw, yr hwn a fu Dywyfawg ar Genedl y Cymry unmlnedd ar bumtheg ar hugain. gwedi hynny efe a aeth i Rufain lle y bu farw.

chat pencoet yn deheubarth cynnw. ac ynahob an or tri chyfranc hynny y goru y brytanieit. D.CC.XXII. y bu farw foelosed bronhin mers. ac y gwnaethpwyd ethelard yn vrenhin yu ei le. D.CC.XXVIII. y by ryuel mynyd carno Anno Dom. D.CC.XXXV. y gwnaethpwyd cuthred car ethelardi yn vrenhin yn west sex. Ac ef a rodes i eglwys caer wynt, yn ynys wicht dangeint hidys o dir lle gelwir muleburnam. a phump ar hugeint lle gelwyr bone. wadam. a LXVytXXII. yn wippingeham. ar tir a elwir drueham. a^r llys a elwir clers. Ac yny ulwydyn honno y bu uarw beda effeiriad yr yfforiaw^r goru. ar ysgolheic goru or a vu ynghyd oes ac ef. DCC.XXXVI. y bu uarw owein brenhin y pŷcieit. Anno Dom. D.CC.XLIX. y gwnaethpwyd figolert yn urenhin yn west sex, ac y dynedhaws ei gyuoed attaw ac y vynaŷant ef oe vrenhiniaeth ac y tagwyd ef. gas nebun gwaw ychen, yndlawd alltudedic. Anno dom. DCCL. y gwnaethpwyd cynewlfus yn urenhin y facŷonieit a thrwy

BRUT Y FRWYSOGION.

arall yng Ngwynedd, a Chad Pencoed ym Morganwg lle y gorfu 'r Bryttaniaid ymbob un 'r tair.

Yr un flwyddyn y bu farw Beli ab Elphin, ac y tarres y Saeson di gred lawer o Eglwysydd Llandaf, a Mynyw, a Llanbadarn, ac y lladdasant Aidan Eŷcob Llandaf a llawer o ddoethion ei Blwyf.

Oed Crist 728, y bu Cad Mynydd Carno yng Ngwent lle y gorfu 'r Bryttaniaid gwedi colled dirfawr ar wŷr, ac y gyrrwyd y Saeson drwy Afon Wysg, lle y boddasant laweroed o honynt, achaws llif oedd yn yr Afon.

Oed Crist 733, Bu Cad Ddefawdan lle gwedi ymladd hit a thra chreulawn y gorfu 'r Saeson ar y Bryttaniaid.

Oed Crist 735, y bu waith Henffordd, lle gwedi ymladd tost a chreulawn y gorfu 'r Cymry ar y Saeson.

Oed Crist 750, y bu farw Tewdwr ab Beli, a Rhodri Molwynawc gwedi gwladychu deng mlynedd ar hugain yn glodfawr am gyflawndera gwroldeb, ac ai claddwyd yng Nghaerllion ar Wysg, a diweddaŷ o Eppil Brenhinoedd ynys Prydain a gladdwyd yno oedd eŷe.—Yn yr un flwyddyn y bu waith Mygedawe lle y gorfu 'r Bryttaniaid ar y Gwyddyl Ffichti gwedi ymladd creulawn.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Ugain mlynedd a ŷaith gant oedd oed Crist pan fu'r Haf Teflawg, ac y bu farw Beli ab Elphin.

Deg a dugain a ŷaith gant pan fu farw Tewdwr ab Beli, a Rhodri Brenin y Brutaniaid.

ei uredychu y bu uarw. Yn y vlwydyn hynno y ba ymlad rwng y Brytan, nicit ar piſticit yr hwn a elwir gweith metgadawc. ac yno y llas dalargan brenhin y piſticit. Ac yny ulwydyn honno y bu uarw tewdwr uab beli, Dec.liiii. y bu varw rodri maelwynawc. brenhin y brytannicif. Dec.lvii. y bu uarw edpalt brenhin y saxonieit. Anno dom. Dec.lx. y bu ymlad rwng y brytaniet ar faefon yr hwnn a elwir gwaith henford, ac y bu varw dyvnanal vab tewdwr. Dec.lxviii. y fymudwyd y pasc y nghymre. ac y enendithiwd el bodii gwr i dau oed. Anno dom. Dec.lxxiii. y gwnaethpwyd offa yn vrenhin yn mers. a brithrit yn vrenhin yn west sex. ac y bu uarw fermael vab idwal. ar brithrit hwnnw a deholas egbirt or ynys yn ei ieuengſtid ac ynteu a seth i frainc. ac y ymrodes i dyſgu marchogaeth. ac ymdwyn arucu. Dec.lxxiii. y bu varw cemoyd brenhin y piſticit. Dec.lxxv. y bu varw ſeint enbert abbat. Dec.lxxvi. gwyr deheubarth cymre a diſceithiafant yr ynys hyd ar offa brenhin mers. Dec.lxxxi. yr haf y diſceithws y cymre cyuoeth offa. ac yna y peris

BRUT Y TYWYSSOGION.

Oed Crist 754, y gwnaethpwyd Cynan Tindaethwy yn Frenin ar Gymru oll o fodd yr holl Frenhinocedd a'r Arglwyddi. Yn yr ail flwyddyn y bu ail waith Henffordd lle y gorfu'r Cymry, ac yno y llas Cyfelach Eſcob Morganwg.

Oed Crist 755, y fymudwyd y Pafg yng Ngwynedd o gyngor Elfod Eſcob Bangor, ond nis caid hynny gan yr Eſcobion eraill, ac achaws hynny y daethant y Saefon ar y Cymry yn Neheubarth, lle bu Cad Coed Marchan, a gorfŵyd ar y Saefon yn anrhydeddus.

Oed Crist 757, y bu drydedd waith Henffordd lle y Gorfu Gwyr Deheubarth ar y Saefon, ac y llas Dyfnwal ab Tewdwr y rhyfelwr glewaf o du'r Cymry, wedi iddaw wneuthur yn orcheſtawl o neb yn-y Gad honno.

Oed Crist 763, y diſceithwyd Tiroedd y Mers gan y Cymry ac y gorfuant ar y Saefon, ac ai hyſpeilliafant yn ddirfawr, achaws hynny y gwnaeth Offa Brenin y Mers y clawdd mawr a elwir Clawdd Offa yn derſynfa rhwng Gwlad Gymru ar Mers, fal y mae ſyth yn parhau.

Oed Crist 776, y codes Gwyr Gwent a Morganwg ac a aethant am benn y Mers, ac y torraſant Clawdd Offa yn gydwastedd a'r dddear, a gwedi hynny dychwelyd ag yſpail fawr.

BRUT IRUAN BRECHFA.

'Trugain mlynedd a ſaith gant pan fu brwydr rhwng y Brutaniaid a'r Saefon yng ngwaith Henffordd, ac y bu farw Dyfnwal ab Tewdwr.

Deg a thrugain a ſaith gant pan fymudwyd Pafc y Brutaniaid, ac y bu farw Ffermael fab Eidwal, ac y bu dyſtyw ar y Deheuwyr gan ei Brenin eu hunain, ac y gorfu ar y Deheuwyr ladd eu Brenin yn amſes haf.

offa gwneuthur clawd yn deruyn ryngthaw a chymre ual y bei haws ydau gwrthnebu y ruthyr y elynion. a hwnnw a elwir yn glawd offa yr hynny hyd hedyw. Dcclxxxv. y daeth paganicit gyntaf y iwerdon ac y difeithwyd rechreyn. Dcclxxxvi. y bu varw offa brenhin mers. ac y bu varw maredud brenhin dyued, ac y bu ymlad rudelan. Dcclxxxviii. y llas caradawc brenhin gwynedd, y gan y faefon.

Anno dom. Decc. y gwnaethpwyd egbirait yn vrenhin yn west fex, gwedy brithria a dywetpwyd uchot. Ac yna y cynnullws ef llawer or gweifon ieuaingc dewraf achryvaf. yn ei gyuoeth. ac au gwnaeth yn uarchogion urdolion. ac a dysgws idynt varchogaeth. ac ymdwyn arueu val y dysgafci ynteu gynt yn freinc. ac aruer onadunt ar hedwch. ual y bei vyuyr ganthunt ar ryuel pan vei reit wrthynt. Dcccii. y gwnaethpwyd cenwlfus yn vrenhin yn y mers. Dcccvii. y bu varw Arthen brenhin ceredigion. ac y bu dific ar yr heul. Dcccviii. y bu varw rein brenhin dyuet. a chadell powys. Dcccix. y bu uarw elvod archescob gwynedd. Dcccx. y duws y lleuat dyw nadolic. ac y llofgas mynyw. ac y bu

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 777, y symudwyd y pasc yn Neheubarth, ac y bu farw Ferinol fab Eidwar, ac achaws hyony y bû ryfel teifban rwng y Deheuwyrr au Brenin a dinistrav mawr amynt ganthaw, oni orfu amynt ladd y Brenin am hynny yn amser Hâf, am hynny y gelwir yr haf hwnnw yr haf gwaedlyd, ac ni rodded fyth wedi hynny i Frenin y Deheuwyrr ei air yn air ar y wlad.

Oed Crist 784, y diffeithwyd y Mers gan y Cymry, ac Offa a wnaeth glawdd yr ail waith yn nes attaw, a gadaei lle Gwlad rwng Gwy a Hafren lle mae Llwyth Elystan Glodrydd lle ydd aethant yn un o bum Brenhinllwyth Cymry.

Oed Crist 795, y daeth y Paganiaid duon gyntaf i ynys Prydain o Wlad Denmarc, ac a wnaethant ddrygau mawr yn Lloegr, wedi hynny daethant i Forganwg, ac yno lladd a llosgi llawer, ond o'r diwedd gorfu'r Cymry amynt au gyrru i'r mor gwedi lladd llawer iawn o honynt, ac yna myned i'r Werddon lle y diffeithiafant Rechreyn a lleoed eraill.

Yr ail flwyddyn y bu gwaith Rhuddlan lle y lladdwyd Meredydd Brenin Dyfed, a Charadawc ab Gwyn ab Collwyn Brenin Gwynedd.

Oed Crist 804, y bu farw Arthen Brenin Ceredigiawn, a Rhydderch Brenin Dyfed, a Chadell Brenin Teyrnllwg, a elwir yr awr honn Powys.

Oed Crist 809, y bu farw Elfod Archescob Gwynedd, ac y bu diffyg ar yr

BRUT IEUAN BRECHFA.

Wythganmlynedd oedd oed Crist pan laddawdd y Saefon Garadawc Brenin Gwynedd yng Ngwaith Morfa Rhuddlan, ac y bu farw Arthen Brenin Ceredigion, a Rhydderch Brenin Dyfed, a Chadell Brenin Powys, ac Elbod Archescob Gwynedd, ac y bu diffyg rhyfeddawl ar yr haul.

farwolaeth yr ysgrybyl. drwy holl gymmry. Dcccxi. y bu farw owein vab moreddud. ac y llofges deganwy gan dan mellit. Dcccxii. y bu ymlad y rwng hywel a chynan. ac y gorfu howel. Dcccxv. y bu y taraneu mawr. ac y gwnaeth llawer a lofgeu. Ac y bu farw gruffud vab rein. ac y llas griffri vab cyngen. o dwyll eliffe ei vrawd. ac y goruu howel o ynys von ar cynan ei vrawt: ac ai deholas ef ai lu gan etivarwch mawr. Dcccxvii. y deholet o vanaw ac y bu farw cynan vrenhin. ac y diffeithws y faeson mynyded erryri. ac y dugant brenhiniaeth rywoniawc y ar y cymre. Dcccxviii. y bu ymlad yn mon. yr hwn a elwir gweith llanfaes. y môn. Dcccxix. y diffeithwyt dyuet y gan cenwlfus

BRUT Y TYWYSOGION.

haul, ac y bu Terfysg mawr ym mhlith y Gwyr Eglwysig achaws y Pasc, canys ni fynnai Efcobion Llandaf a mynyw ymreddi dan Archescob Gwynedd lle yr oeddynt eu hunain yn Archescobion hŷn o Fraint.

Oed Crist 810, duawdd y lleuad ddyw nadolic ac y llofges y Saeson Mynyw, ac y llofged Teganwy gan dan llychaid gwylltion, ac y bu farwolaeth ddairfawr ar yr anifeiliaid hyd holl ynys Prydain ac y tlododd Brenhiniaeth Vôn a Brenhiniaeth Dyfed oblegyd Rhyfel a fu rwng Hywel Fychan a Chynan ei frawd, o gorfu Hywel ynys Fôn.

Oed Crist 814, bu Taranau a lluched ofnadwy dros benn yn torri a llosgi Tai a choedydd yn aruthr, ac y bu farw Gruffydd ab Cynan achaws Brad Elisfe ei frawd.

Yr un flwyddyn y bu ryfel yr ail waith rhwng Hywel a'i frawd Cynan, ac a laddes lawer o'i wyr ef, ac yna Cynan a gynhulles attaw Gad niferawg dros benn, ac am benn ei frawd Hywel y rhuthres, ai yrru o Fôn byd ym Manaw. Ymhên ychydig wedi hynny bu farw Cynan Tindaethwy Brenin Cymry oll. A merch oedd etifeddes iddaw a briodes a Gwr Pendefig ai enw Merfyn Frych; ei Fam ef Nest ferch Cadell Deyrnllwg fab Brochwel Ysgithrawc.

Oed Crist 815, y llas Griffri ab Cyngen ab Cadell Deyrnllwg.

Oed Crist 818, y dechreues Merfyn Frych ac Effyllt ei wraig wladych Gwynedd a Phowys, a'r flwyddyn honno y hu waith Llanfaes ym Môn.

Oed Crist 819, y drygwyd Dyfed yn ddairfawr gan Genwlff Brenin Mers.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Wyth cant a deg, duodd y lleuad Diw Nydolig, ac y llofged Mynyw, ac y bu farwolaeth mawr ar Anifeiliaid, ac y llofged Tyganwy gan dan lluchaid Gwylltion, ac y bu waith Llanfaes, ac y tloded Brenhiniaeth Fôn a Brenhiniaeth Dyfed oblegid Rhyfel a fu rhwng Hywel fychan a Chynan ei frawd, ac y gorefgynawdd Hywel ynys Fôn gan orfed o hir ymladd arni.

brenhin mers. Dcccxxiii. y llofgat deganowy y gan y saeson, ac y ddistrywyt powys. Dcccxxv. y bu varw hywel brenhin manaw. Dcccxxvi. y gwnacthpwyd cecelm fant yn vrenhin mers. Dcccxxvii. y gwnacthpwyd ceowfas yn vrenhin mers. Dcccxxviii. y gwnacthpwyd cornwlf yn vrenhin mers. a hwanaw a wnaeth gwatwar am egbirt am dygu ei wyr val y dywetpwyd uchot. ac anfon a oruc ar egbirt y erchi idaw dyuot i wneithur gwryogaeth idaw. neu ynteu erbynyeit adelel attaw. ac yna y canas egbirt yny gynghor bot y degach ganthaw diodof gloes anghen yngwryt gwyr. no dyborthi hir gethiwet waradwydas. ac yna y gylodet oet dyd idunt yr haf hwnnw y ymlad. yn lle gelwyt eile-done lle mae llys yr awrhon y brior caerwynt. a gwedi dyuot pawb i'r oed. ni ddoeth y gyt ac egbirt onyt cant marchawc or rei goachul dryeliwiawc a chyda cernwlf y doeth mil or marchogion adwynaf a theccaf a welfei neb. ac ymgyrchu a orugant. ac ymlad yn wychyr creulon. ac ef a oruc duw yn gymeynt yr egbirt. ar gafael o honaw y nudugoliaeth a llad o nadunt hyt na welit y dacar. rac celaned. y gwyr ar meirch. ac y goresgynws pymptbeg wlat a hammer or rhei a dywetpwyd uchot. ac a dug yn un brenhinyaeth west sex. ar hwn mers. a gwedy cymryt o honaw gwriogaeth y gwyr. anuon a oruc edulfus ei uab. ac ef yn ysgolheic a llu y gyt ac ef hyt yngheint. a hyt yn est sex i erchi idynt ar uyr o amser dyuot i wneithur gwriogaeth i egbirt. o mynneynt uod yn diboen. Ac ynteu a aeth ac a oresgynws y gwledyd hynny. ac a daeth drachevyn adan goron y dae urenhin hynny yn anrec iw dad. Ac yna y daeth egbirt hyt ynghacr efrawc. ac a oresgynws holl Northumberland idaw. a dinas caerllion y ar y Bryttannyeit. A gwedy darostwng pob man idaw. ef a doeth hyd ynghacr wynt. a dyuynnu pawb attaw yno o ysgolheigion a lleygion urdaseid or holl ynys. A gwedy dyuot pawb y gyt. o gytffynnedigaeth hynny o wyrda. y mynws ef ei wneithyr na urenhin ar gwbyl o ynys brydein a gwisgaw y goron

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 823, y disfeithwyd Gwlad Bowys gan y Saeson, gan ddwyn y meibion bychain i gyd oddiar eu mamau a'u meithrin yn Saeson, canys arferid hynny gan y Saeson, a'r un fwyddyn y llofgasant Deganwy.

Oed Crist 829, y dug Egbert Brenin Caerwynt y danaw Bernwlf Brenin y Mers drwy ymladd drydleu, ac yn ebrwydd gwedi hynny y dug efe y danaw y faith Brenhiniaeth Seisnig, a galw Gwlad Loegr yn Iuglent, a galw'r laith Ingles.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Wythgant ac Ugain pan ddistrywyd Castell Tegonwy gan y Saeson, ac y dugasant Frenhiaiaeth Powys oddiar y Brutsaiaid, ac y bufarw Hywel Fychan, ac y laddodd Gwyddelod Mon ac Arfon lawer o'r Cymry.

am ei ben. a galw yr ynys o hynny allan o'r haw a hun yn y ieith ef yn egloud. ar ieith yn eglis. ar dyneon yn eglisfina. ac ef cyntaf a dug ynys brydein a dan na brecabin. gwedy yr bruttannycit gynt. ac ef a rodes i eglwys cacrwynt yr er enryded a wnaeth duw yndaw yntau. yn ynys wicet lle gelwir canelburnam tee hide aragaint o dir. ac yn fcaldeſet xlii or hydys o dir. a phedair tref. nit amgen dreckensford. wordham. a weltonham. a bedintonam. Dcccxxxi. y bu difie ar y llust. viii kl' novembr. ac y bu narw ſaturdin. eſgob mynyr. Dcccxxxvii. y bu varw egbirt wenhin. ac y glathpwyd ef yn eglwys caer wynt yn enrydedus. ac y doed odulf y nab yn ſubdiagon yna. ac o cifen etifed y dwpwyd ef o'e yſcolheictot y wledycha y lle y dat.

A gwedy gwnenthur odulf ya ureabin. ef a vu idaw pedwar maib. nyt amgen ethelbald. ethelbircht. ethelred. ac aelfryt. yr aelfryt hwnnw a anuones y dat ef hyt ar leo pab pedwryd iw gyſegru yn urenhin ar ynys brydein. ac yr ei uod ef yn urenhin cyſegredic ym bewyt y dad. cymmeynt oed ei warder ac na vynnei dim or cyuoeth ym mywhytt ei dat nac ym mywhytt un o'r vrodyr. Ac yna ydaeth odulf hyt yn ruacin. ac a weles ar y ford o amrauclon genhedl-oed rei yn noeth. ac ereill a rwyman hēym arnadent. yn gwnenthur eu penyt drwy y dincſydd lle bei amlaf y pobloed a mwyaf y cohoed. ac yna cyfroi a oruc ei uryt ar warder a thrugared. a phan doeth ar y pab: ef a ymwnaeth ac ef hyt na phenyddit dyn o'r deyrnas ef byth yn noeth. nac a rwyneu beyrn. nac o dicithyr y wlat e hun. ac yr bysny ef a rodes ceiniawe o bob ty dros wyneb lloegyr unweith pob blwydyn a honno a elwir ceiniawe pedyr. er hynny hyt heddyw. a gwedy ei dyfot o ruacin ef a berys degyminu ei holl gyuoeth a phob

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 830, y bu diffyg ar y llesol yr wythfed dydd o Fis Rhagfyr, a'r un diwarnod y bu farw Morydd ab Llywarch Llwyd Brenhin Ceredigion.

Oed Crist 831, y daeth Saeson y Mers ar hyd nos yn ddjarwybod, ac a loſg-efant Fonachdy Songheoydd, ydd oedd hwanaw ya y man y mae y Castell yn awr, ac oddiyno y daethent hyd yng Nghastell Treoda ac ai lloſgafant: a dianc oddiyno dros For Hafren a llawer ganddynt yn lledraſ. lle ydd oedd llw cyngair y pryd hynny rwag Gwyr Morganwg a Gwent a Saeson y Mers.

Oed Crist 832, y daeth y Faganisid o Ddaumarc i Loegr, ac a ddifeithiafant lawer o ſannas ya yr ynys, ac yn mhen tair blynedd myned i Gymra, ac ya na a'r Cymry ymosod ar y Saeson lle y gorfu'r Saeson arnynt.

Oed Crist 835, bu farw Cadwallon, yr oed efe 'n wr pendefig mawr ei barch a'i ddoethineb.

BRUT TEUAN BRECHFA.

Wythgant a deg ar hugain bu diffyg ar yr haul yr wythfedydd o Ragfyr, ac y bu farw Morydd ab Llywarch Llwyd Brenhin Ceredigiawn.

decued lloc aradyr o dir ef ac'roes i gwuennod yr eglwysu drwy ei deyrnas ; wafanaethu duw. ac am lloc un aradyr o dir arodafei catuan a chatwallawn ; eglwys caerwynt. yn eu hoed hwynt gynt. ac a dagesit i arnei ef a berys y dalu drachevyn. ac a rodes yn chwanoc i'r eglwys tri hide a deugaint a chant. a dwy lys nit amgen birchewellam a wembergam. ac a berys gwneuthur eglwys yn yr hon y clathpwynt ef gwedy hynny. Dcccxi. y cyfegrwynt efcob mynyw. Dcccxlii. y bu uarw idwallawn. Dcccxlili. y bu gweith ketill. ac y bu uarw merfyn urych. Dcccxlvi. y bu gweith tynnant ac y llas ithel brenhin gwent y gan wyr brecheyniawc. Dcccxlix. y llas meuric y gan y saeson. Dcccl. y llas cyngen y gan y wyr e hun. Dcccliii. y diffeithwynt mon y gan y llu du. Dccclv. y bu uarw cyngen brenhin powys yn rucein. Dccclvi. y bu uarw

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 838, Gwaith Cyfeiliawc lle bu ymladd tra thost rhwng y Cymry a Berthwryd Brenin Mers ; ac yno y lladdwyd Merfyn Frych Brenin y Bryttaniaid : ac yn amser Merfyn y gorfu ar y Bryttaniaid ac oedd yn Lloegr yn byw ymroddi yn Saeson neu adael eu Gwlad a'u cartrefoedd ym mhen tri Mis. Yr un flwyddyn y bu waith Fferyllwg rhwng Gwy a Hafren lle bu law ucha'r Cymry.

Oed Crist 840, y bu farw Efcob Mynyw, ac y bu ail waith Fferyllwg lle lladdwyd llawer o bob tu, fal nas gellid barnu'r llaw uchaf nac i'r un na'r llall o honynt.

Oed Crist 843, Rhodri Mawr ab Merfyn Frych a ddechreuws wladychu ar y Cymry a gorfod ymddifadu ar Bryttaniaid ac oeddynt yn byw yn Lloegr, a myned yn un a'r Saeson a wnaethant hwy. A rhyfel mynych a mawr a tu rhwng Rhodri a Berthwryd Brenin Mers. Yr hwnn Ferthwryd a synawys gynhorthwy gan Ithelwlf ei frawd ac a ddaeth a llu dirfawr i Fôn gan ddiffiethiaw Gwlad y ffordd y cerddynt, fal y gwnai'r Paganïaid di grêd a bedydd. Myned a wnaeth Rhodri yn eu herbryn a llu dewifawl o'r Cymry gydag ef ; ac yn gynhorthwy iddaw y daeth Meuryg ab Hywel Brenin Morganwg a Llu cadarn, a'r Meuryg hwnnw a laddwyd yn y frwydr honno, eithr gyrru ffo ar y Saeson yn y diwedd, gwedi ymladd tost a chreulawn. Ac yna gwnaethpwyd Ithel ab Hywel yn Frenin ar Forganwg a Gwent yn lle ei frawd, ac efe yn myned a Llu cadarn gydag ef i Wynedd yng nghyfneth Rhodri y gosodasant gwyr Brecheiniawc arnaw ac ai lladdasant yn iawn i Ferthwryd am fil o wartheg yspail a gawsant

BRUT ISUAN BRECHFA.

Oed Crist wythgant a thrugain pan wledychawdd Meuryg- Efcob Mynyw, ac y bu Waith Fferyllwg, ac y llas Ithel Brenin Gwent gan wyr Brecheiniawg, ac y torres Paganïaid o Saeson yr holl Fonachlogydd ag Eglwyfi yng Ngwent, a Morganwg, a Dyfed, a Cheredigiawn.

cemoyth brenhin y pistieit. ac y bu uarw ionathan pennaeth Abergeleu. Dcccclvii. y bu uarw edwlf brenhin y saeson. ac y cymmyrth y dau nab y gyuoeth yw rannu ryngthynt. nid amgen i ethelbald y doeth west sex. ac i ethelbirt i doeth swydd geint. Dcccclx. y bu uarw mael talaohen. Dcccclxii. y bu uarw ethelbald brenhin west sex. ac y cymmyrth ethelbirt ei vrawt y cyuoeth yn gwbyl yn eiddaw ei hun. ac a wledychws pypm mlyned creill. ac yn y ulwydyn honno y bu cat gweithu. Dcccclxiii. y diffeithwyd glywyfig ac yd alltudwyd hwynt. Dcccclxv. y bu uarw cynan naut nifer. ac y dyrchauwyt corf faint swithen. Dcccclxvi. y diffeithwyd caer efrawc. ac y bu cat dabynt. Dcccclxvii. y bu uarw ethelbirt brenhin lloegyr. ac y cymmyrth edelred. y urawt. y vrenhinaeth yn eiddaw ei hun. ac y doeth gwyr denmarc naw weith yn un ulwydyn y ymlad ac ef. ac ynteu a oruu arnadunt. ac a ladawd deu urenhin. nid amgen brenhin gnar. ar hwnn unllam. a phedwar ieirll ar deg. ar pedyt-gant ny wydnt eu rhif. ac yna y llas feint edmund. brenhin est sex. ac ef a wnaeth duw yn dec ac ethelbirt brenhin lloegyr treigl gweith. Gwedy dyuot ofeth brenhin denmarc i dir lloegyr. a llu mawr ganthaw. a goffot oet cyfranc yn y lle y gelwir asfedone. a gwedy dyuot y deu lu ygyt. ymlad o orugant yn greulon o bob tu yny wahanws y nos y urwydyr. a thranoeth y boreu y trigawd ethelred i wrandaw ei efferen. ac y doeth Aelfryt ei urawt ac a orelwis y llu ynghyt. ac a dechreuws yr ymlad o hir bylgeint yn wychyr creulon.

BRUT Y TYWYSOGION.

ganthaw am hynny o alanas, ac o hynny y dechreuws y ddjarheb Bradwyr Brycheiniawc.

Oed Crist 850, y bu Gwaith Ffinant ac y llas Cyngen ab Cadell Deyrnllwg yn Rhufain gan ei wyr ei hun.

Oed Crist 860, bu Cad Wythen lle lladded llawer o Gymry a Saeson fal nas galled y llaw uchaf nac i'r naill na'r llall o honynt, a'r un fwyddyn y daeth y Paganiaid duon i Dir Gwyr ac a'u gyrrwyd ymaith gyda galanafdra mawr.

Oed Crist 865, y lladded Cynan nawdd nifer, y dewraf a'r ardderchoccaf yn ei ddydd o Ryfelwyr Cymru.

Oed Crist 868, y bu gwaith Brynnonnen, ac y daeth y Paganiaid duon llawer gwaith yn yr un fwyddyn i Gymru a Lloegr, a chael y gwacthaf ym mhob Goffawd.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Wythgant a thrugain a deg y Paganiaid duon a dorrasant Gaer Alclud, ac y boddos Gwgan fab Morydd fab Llywarch Llwyd Brenin Ceredigiawn, ac y bu Waith Bangor, ac y bu farw Einiawn Eiscob Mynyw, ac y lladdws y Saeson Rodri Mawr.

gwyf denmare yn gorued amadynt. se annoſon a orugant i erchi i'r brenhin dryot i'r ymlad. ac ni deuci ef un cam ysy darfa idaw gwarandaw cwbyl o'r efferen. ac yny drwy ewyllys da kyrcu yr ymlad a oruc. a dau a wnaeth oe cerryded rodi y nudugoliaeth idaw. ac yn y llas ofeth. urenhin deamarc at lu. Decelxix. y bu cat brym ommen. Anno dom. Declxx. y torret twr Alclud. Dcccxxi. y y bodes gwgan brenhin cerediglawn. Dcccxxii. y bu narw ethelred. brenhin llögyr. ac ai clathpwyf yn Winborne.

Ac yna y cymyrth aelfred y urenhiniaeth yn eidaw ei hun. yr hwn a goronhaws pab ruceis ym mywyd edulf ei dat. ac eve a beris gwahanu y peddeir awr ar ugeint y fyd yn y dyd yn deis rann. nyt amgen yr wyth awr a drculiai ef yn yrgruenu. ac yn darllein. ac yn gwediaw. yr wyth awr ereilli y bydei yn ymgynghor am deiliadeeth y deyrnas. y trydyd wythawr y gorfwysci ei gorf. a gwr a oed yn y cappel yny na gweith yn wastad yn gwneuthur teir cannewyll gogymeint beumyd. un o riddust a barhae yn llosgi tra barhae wythawr. ac yna y daruydei. ac y menegit i'r brenhin. ac yna y llosgit cannewyll arall. ac uel hynny yn wastad y gwafaneithyd. se uel y dywetpwyd uchot am wyr

BRUT Y TYWISGION.

Oed Crist 870, y torres y Paganiald duon Gaer Alclud, ac a ddifethasant Lundain a Gwlad y Mers o'i bron.

Yr un flwyddyn y bu waith Llangollen a lladdfa fawr yno.

Yn yr un flwyddyn y boddos Gwgan ab Morydd ab Llywarch Llwyd Brenin Ceredigion yn morio dros afon Llychwr yng Ngwyr er gyrru'r Paganiald duon o'r Wlad honno.

Yn yr un flwyddyn y bu waith Bangor lle y lladdwyd y Saeson wrth y nifer-oedd a cherrig a dreiglwyd arnynt oddiar y Brynniau, ac ym mhlith y rhai hynny Escob Bangor.

Oed Crist 871, bu farw Einion Fonheddig Escob Mynyw, ac o gwnaethpwyd Hubert Sais yn escob yn ei le ef.

Oed Crist 872. y bu Waith Bangolau ym Môn, lle gorfu Rhodri a'r Cymry ar y Paganiald duon mewn Brwydr galed: a gwedi hynny yt un flwyddyn Gwaith Manegid ym Mon, lle difethwyd y Paganiald duon.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Wythgant a thrugain a deuddeg y rhanwyd Gwlad Gymry yn dair Brenhiniaeth rhwng tri meib Rhodri Mawr, sef Cadell y mab hynaf a gafas Geredigian a Dyfed. Anarawd yr ail a gafas Wynedd, a Merfyn y drydydd a gafas Bowys, a gadael rhwng Gwy a Hafren i wehelyth Caradawc Freichfras, a Morganwg a Gwent i wehelyth Morgan Mwynfawr, onid aeth pump Brenhinllwyth ar Wlad a Chenedl y Cymry.

denmarc. bei mynycha y gwrthnebit ydunt. mynycha y cyrchynt wynteu. ac ef a deliit gurmund brenhin denmarc. ac ac gwnaethpwynt yn gristion. A hasteng gwr a doeth gyt a gurmund, a watwarws syd grist. ac y cymmellws aelfryt ef ar fo o'r ynys honn. ac y daeth ynteu ac a gynullws llynghes decgaf orawelfit. ac y doeth y dinas a elwit llynne. ac ay distrywawd drwy greu-londer a hen bredrycheu. A'r aelfryt hwnnw a droffas cyfreithieu y bruttanyeit yn safnec. ac y gelwit wynt yna cyfreithieu aelfryt. a llawer o lyureu a droffes ef yn y mod honno. ac ef a wnaeth i'r hwnndrydeu ar dytangeu y geisfaw y lladron. ac ef a berisgwneuthur dwy uanachlog. un i uenych yn ethelingham. ac arall iuanachfau yn scheflebury. ac a wnaeth manachlog mewn mynwent i'r escobty ynghaer wynt. ac ac cyuoethogas o lawer o allu. ac ay rodes i seint grimbald yr trigaw y honaw yn loegyr. ac ef a rodes i achwanegu cantoreaeth caer wynt tref a elwynt kinctone. Dcccxxxiii. y bu gweith bangoleu a gweith

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 873, y bu Waith Dyw Sul ym Môn, ac yn honno y llas Rhodri mawr, a Gwriad ei frawd, a Gweirydd mab Owain Morganwg, gan y Saeson; ac yna yn eu llawn angerdd y cymmerth Gwragedd Môn arfau ac a ruthrasant ar y Saeson au lladd yn greulawn oni orfu arnynt ffo.—Yr un flwyddyn y bu Waith Rhiw Saeson ym Morganwg, lle y gorfu 'r Cymry ar y Saeson, au lladd yn aruthrawl.

Rhodri Mawr a ddodes drefn newydd ar Lywodraeth Cymry hyd y cerddal ei fraint ef, nid amgen Ceredigion a Chadell ei fab hynaf ai casfas, ac iddaw ei Lys yn Ninesfwr, Gwynedd a ddodes ef i Anarawd ei Fab, ac iddaw ei Lys yn Aberffraw ym Môn, Powys a roddes ef i Fersyn ei Fab, ac iddaw ei Lys ym Mathrafal, ac ar yr hynaf o honynt Deyrnged i Frenin Llundain, ac i'r hynaf Deyrnged gan y ddau eraill, a'r Tri Thywysawg Taleithiawg au gelwid am iddynt yn anad fu o'u blaen hwynt wilgaw Taleithiau am eu coronau fal y gwneleir Frenhinoedd yng Ngwledydd eraill, lle cyn no hynny ni wisgynt Frenhinoedd a Thywysogion Cenedl y Cymry namyn hualeu euraid. Ac i'r hynaf o'r Tywysogion Taleithiawc y doles Rodri 'r Unbennaeth, ac arch a gorchymyn arnynt ymddiffyn Gwlad a Chenedl y Cymry rāg rhuthr gelynyon, a rhag anllywodraeth.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Wythgant a phedwar ugain bu farw Hywel ab Rys ab Arthfael Arglwyd^d Pen rhaith Morganwg yn chweugeinmlwydd oed yn Rhufain gan angerdd y Tcs.

Wythgant a phedwar ugain a deg daeth y gwŷr duon i gasteil Baldwyn ac ai yunillasant, ac y bu farw Henydd ab Bledri, ac a daeth Nynawd i ddiifeith-

enegyd yn môn. ac y bu uarw eſcob Mynyw. Dcccclxxiii. y cymyrth limberth eſcob Mynyw. Dcccclxxv. y bodeſ dungarth brenhin cernyw. Dcccclxxvi. y bu gweith duwful ym môn. Dcccclxxvii. y llas rodri a gwriat ei urawt y gan y ſaeſon. Dcccclxxviii. y bu uarw Aed uab Mell. Dcccclxxx. y bu gweith conwy. yr hwn a elwit dial rhodri. Dcccclxxxii. y bu catgweithen. Dcccclxxxv. y bu uarw hywel yn ruuein. Dcccclxxxvii. y bu varw certull Dcccclxxxix. y bu uarw cubin y doethaf or yſgottieit. Dcccxc. y doeth y nordmanniait duon

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crift 876, ydd aeth Gadell ab Rhodri mawr yn Frenin Ceredigiawn, ac Anarawd ab Rhodri yn Frenin Gwynedd, a Merfyn ab Rhodri yn Frenin Powys.

Oed Crift 877, y gorfu Gadell ab Rhodri ar Ferfyn ei frawd, a dwyn oddiamaw ei wlad ſef Powys, ac yna eſe a wladyches holl Gymry.

Oed Crift 880, y bu waith Conwy rhwng Anarawd ab Rhodri a'r Saefon, lle caſas y Cymry 'r fuddugoliaeth, a lladd llawer o'r Saefon, ac achaws hynny y gelwid y Gadfaes honno Dial Rhodri.

Oed Crift 883, bu farw Cydwithen y gwrolaf a'r doethaf o'r Bryttaniaid, a dirfawr y golled i Wlad Gymru; a'r un flwyddyn y bu farw Cydifor Abad Llanfeithin, gwr doeth a dyſgedig oedd eſe a mawr ei dduiwoledeb. Eſe a ddanfoncs chwech o wyr doethion ei gor i ddodi addyſc i Wyddelod y Werddon.

Oed Crift 890, y gorfu ar wyr Yſtrad Clud ymadael a'u Gwlad, y rhai ni fynnent ymunaw a'r Saefon, a dyfod i Wynedd, ac Anarawd a roddes iddynt gennad i wladychu 'r wlad a ddyged oddiarnaw gan y Saefon ni amgen na Maelawr, a Dyffryn Clwyd, a Rhyfoniawg, a Thegeingl, os gyrru ymaith y Saefon a fedrynt, a hynny a wnaethant yn ddihaſarch, a'r Saefon a ddaethant yr ail waith achaws hynny yn erbyn Anarawd lle bu waith Cymryd, ac y bu'r Cymry yn fuddugolgyrch ar y Saefon, au gyrru o'r Wlad yn ollawl, ac felly y rhyddhaed Gwynedd oddiwrth y Saefon drwy Nerth Gwyr y Gogledd.

Oed Crift 891, y daeth y Paganiaid duon i Gaſtell Baldwin, ac a ddiffeithiaſant Bowys, ac a feddianafant y goreu o'r tiroedd yno drwy nerth y Saefon

BRUT IEUAN BRECHFA.

iaw Ceredigiawn ac yſtrad Tywi, ac y diffeithiwyd y gwyr duon yn Lloegr, a Gwent, a Morganwg, a Gwlad Frychan, ac y diffygiawdd Bwyd yn y Werddon, canys Pryfed dierth tebig i waddau a ddaethant yno, a dau ddant hirion gan bob un o hanynt, a'r rhai hynny a ſwyttäaint yr holl Lafur a llyſiau'r meufydd, a thrwy weddiau a theilyngdawd y bobl ef au gwrthladdwyd, ac nis gwelwyd y rhyw bryſaid a'r rhai hynny fyth wedi bynni yno.

drachevyn hyt ar ciwiwn. Dcccxc. y bu varw cenneth vab bledut. Dcccxciii. y doeth anarawt i gyt a'r faefon i difeithiaw ceredigiawn. ac ystrat twyi. Dcccxciii. y difeithwyd lloeg yr a brecheiniauc. a gwent. a gwynllywc. Dcccxcv. y bu dific bara yn iwerdon : ac y fyrthiws pryved o'r awyr megis gwadeu a deu deint ydynt. ac yn yflu yr yttkenn yn llwyr. ac y cat eu bwrw drwy un pryt a gwedi. Dcccxcvii. y bu varw elfan brenhin y faefon. Dcccxciii. y bu uarw albryt. brenhin gynoy. Dcccc. y doeth paganieit i yuys von. ac a gynhelws maes meleriann. Dcccxi. y bu uarw aelfryt brenhin lloegyr. ac y clathpwyd yny uanachloc a wnathod e hun ynghaer wynt. ac yny ulwydy honno y llas

BRUT Y TYWYSOGION.

a Brad rhai o'r Cymry.—Y flwyddyn honno y bu farw Henydd ab Bledri, gwr hynod o Gymro.

Oed Crift 892, y daeth Narawd Brenin Gwynedd i ddifeithiaw Ceredigiawn, sef cyfoeth Cadell ei Frawd, ac a lofges yr holl dai a'r ydau yn Nyfed ac Ystrad Tywi yn greulawn iawn. Yr un flwyddyn y llas Merfyn Brenin Powys gan ei wyr ei hun. Yr yn flwyddyn y rhuthrafant y Paganiaid duon am ben Caer Wyg ac aladdafant y Saefon : a llawer o'r Bryttaniaid a oeddent yn gwladychu yno a ddaethant at Owain Arglwydd Morganwg, ac a gawfant diroedd a thrigfannau ganthaw, lle arofasant hwy a'u heppil. Ac yng Ngwyr y maent yn Seisnigion.

Oed Crift 893, y daeth y Paganiaid duon i Gymru dros For Hafren ac a lofgasant Lanelltyd Fawr, a Chynffig, a Llangarfan, ac a wnaethant ddrygau mawrion ym Morganwg, a Gwent, a Brecheiniauc, a Buellt, ac ar ei gwaith yn dychwelyd yng Ngwaunllwg, a nhwy yn anrheithiaw Caerllion ar Wyg y daeth Morgan Tywysawg Morganwg a Chad yn eu herbyn, au gyrru tros Fôr i Wlad yr Hâf lle y lladdwyd llawer o honynt gan y Saefon a Bryttaniaid y Wlad honno : a'r haf y flwyddyn honno y gwelwyd pryfed o rywieu dieithron yn y Werddon ar wedd Gwaddod a dau ddaint hirion i bob un o naddynt, a bwytta'r holl ydoedd a wnaethant, a'r holl Bordir, a gwraidd pob Gwellt a gwair onid aeth newyn ar y wlad, a'r Paganiaid au dug yno fal y tybid. ac a fynnent eu dwyn hefyd i ynys Prydain. Ond gwedi doddi Gweddiau, at Dduw ac Elusenau i Dylodion, a Theilyngdawd ar fuchedd, fe ddaufones Duw Rew cadarn, a hithau eisioes hyn hâf, oni buant feirw y pryfed hynny.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Naw cant a thair ar ddeg bu farw Anarawd Tywysawg Gwynedd, a'r amfer hwnnw y lladdawdd Meuryg ab Cadell ei frawd Celydawc, ac o'r achaws hynny y bu Rhyfel rwng cydgenedl.

merfyn vab rodri y gan ei wyr e hun. ac y bu uarw llywarch vab hyveid. ac y gwnaethpwyd Edward vab aelfryt yn vrenhin yn lloegyr yn lle ei dad.

A gwedy gwneuthur edward yn vrenhin. ef a vu cyn gadarnet hyt na lauasei gwyr Denmarc fenghi y gyuoeth oe anvod. ac ef aau idaw. V. meib. a a naw merchet. o deir gwraged. a oed idaw. Oe pypm meib: tri onadunt awledychws ol yn ol gwedy ev tat. nyt amgen edelstan ac edmund ac adred Or naw merchet: teir onadunt a rodet ynghrevid. nyt amgen aslede auu abbades yn romesi. a seint edbure yn gaer wynt. ac edit oed dryded. Ac ef a rodes y eglwis caer wynt pedeir llys. nyt amgen hufseburnam. wite cherche. ouertonham. ac ystockam leiaf. Anno ix^c.ij. y llas penn rodri vab huueith yn arwylli. Anno ix^c.iiij. y bu gweith duuncir yu yr hwnn y llas mayauc cam vab peredur. ac y dilewyd mynyw. Ann. ix^c.v. y bu varw Gorchywyl escob. a cormoc vrenhin ac escob holl iwerdon. A gwr mawr y grefyd ay gardawt oed. Culennan alas yn yr ymlad hwnnw. ac y bu varw kynallt vab muregan

BRUT Y TYWISOGION.

Oed Crist 894, y bn farw Hywel ab Rhys ab Arthfael Arglwydd Morganwg yn ei lawn henaint yn Rhufain ym mhen tridiau wedi ei fyned yno, sef ei oed chweugeinmlwydd a phedair.

Oed Crist 895, y bu farw Arthfael hen, ab Rhys Arglwydd Morganwg a Brenin ar faith Gantref Gwent, yn chweugeinmlwydd oed, ei wraig ef oedd Ceinwen ferch Arthen Brenin Ceredigion, a gwedi myned yn hen ni fynnei efe a wnelei a Theyrnedd, am hynny rhoddi 'r frenhiniaeth i Hywel ei frawd.

Oed Crist 900, y daeth Igmwnt ai Baganiaid duon i Fôn, ac yna gwaith Rhos Meilon.—Yn y flwyddyn honno y symudwyd Mynyw, ac y bu farw Llywarch ab Henydd.—Yr un flwyddyn y bu farw Cadell ab Rhodri mawr, ac y gwnaethpwyd Hywel ei fab yn Frenin Ceredigion, deu fab arall oedd iddaw sef Meyryg a Chlydawc. Ac yna gwladychawdd Anarawd ar holl Gymru, yn ol y gosodes Rodri Mawr.

Oed Crist 906, y bu farw Affer ddoeth archebiscob y Bryttaniaid, ac y daeth Elystan Brenin y Saeson i Gymru, ac a ddug danaw holl Frenhinoedd y Cymry. A'r flwyddyn honno y bu waith Dinerth, a hefyd yr un flwyddyn y diffeithwyd Mynyw gan Uthyr a Rhallt goch, ac y llas Maelawg ab Peredur Gam.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Naw cant a thair a deugain aeth Hywel dda fab Cadell i Rufain a chydac ef dri Escob, sef Marc Escob Bangor, Mordaf Escob Mynyw, a Theibyr Escob Llan Afaff, ac oll Desnydd y Deyrnas gydag ef, sef achaws ei fyned i Rufain ydoedd ymgynghori a Doethion a Dwyfolion; rhag bod y gyfraith a wuai efe ai Ddoethion yn erbyn Cyfraith Duw a Chyfraith Dinasoedd eraill, ac o achaws

brenhin laginenfin' yn diwed yr ymlad. Anno ix^c.vi. y bu varw asfer archeſcop y bruttanyeit. Anno ix^c.vii. y bu varw cadell vab rodri. Anno dom. ix^c.xi. y doeth other y ynys brydein. Anno .ix^c.xiii. y bu varw anaraut vab rodri brenhin y bruttanyeit. Anno .ix^c.xiv. y diffeithwyt iwerdon ygan wyr dilyn. ac y bu varw eldſed vrenhines. Anno .ix^c.xv. y diffeithwyt mon ygan wyr dilyn. Anno .ix^c.xvii. y llas clydawc vab cadell ygan veuric y vraut. Anno .ix^c.xviii. y bu varw nercu eſcob. Anno .ix^c.xix. y bu gweith y dinas newyd. Anno dom. .ix^c.xxiii. y bu varw edward vrenhin ac y clathpwyf ef yny vanachlawc a wnathoed y dat yngaer wynt.

Ac yna y gwnaethpwyf Edelſtan vab edward yn vrenhin yn lloegyr. Ac y doeth gwyr denmarc y geſſiau goſegyn yr ynys y arnaw. Ac y rodes ynter kyffranc ydunt. ac yny kyffranc hwnnw y llas brenhin yr yſcottieit. a phymp brenhin o denmarc. a deudeng ieirl ac ev lluoed. Ac ef a yſtyngawd ydaw holl brenhined kymre : ac aberys ydunt talu teyrnget ydaw megys y talawd brenhin nortwei idaw. Sef oed hwnnw. try chant pſnt o arcant. ac vgeint

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Criſt 913, y bu farw Narawd ab Rhodri Mawr Brenin y Bryttaniaid, ac yna Hywel ab Cadell a wladyches holl Gymru, ac Eidwal Foel yn Frenin Aberffraw, ab Narawd ab Rhodri Mawr.

Oed Criſt 914, y llas Clydawc ab Cadell gan Feuryg ei frawd, ac y diffeithwyt Mon gan wyr y Werddon, a chyn diwedd yr Haf y cad rhyfel cydgenedl achaws i Feuryg ab Cadell ladd ei Frawd Hywel.

Oed Criſt 918, y daeth Edelſſeda Brenhines y Mers yn erbyn Morgan Tywyſawg Morganwg a Gwent, ac y bu waith y Caſtell Newydd lle y bu farw Edelſſeda ac y ffos y Saefon.

Oed Criſt 926, aeth Hywel Dda fab Cadell Brenin Cymry oll i Rufain, a chydag ef dri eſcob, ſef eoddynt Martin Eſcob Mynyw, a Mordaf Eſcob Bangor, a Marchlwyſ Eſcob Teilaw, a chyda hwnnw Blygwryd ab Owain Pencyſteidd Llandaf, Brawd Morgan Brenin Morganwg, a'r achaws eu myned yno, ymgynghori a Doethion y modd y gwellbëid Cyfreithiau Gwlad

BRUT IEUAN BRECHFA.

yr ymladdau, a ſuaſſei o'r Blaen rhwng cydgenhedloedd y gwnaeth ef ei gyfreithiau, ac achaws cam arfer yn erbyn Cyfraith Dyfnwal Moel Mud, a chynnull Doethion y Cymry i'r Ty Gwyn ar Daf yn Nyfed a lluniaethu cyfreithiau o farn a chydgyngor y rhai hynny, au doddi yn nawdd Duw a'r ſaint, ac yn nawdd Gwlad a Llŷs, a goreu cyfreithiau y cad Cyfreithiau Hywel Dda. Ac agos i'r amſer hynny y bu farw Elen Gwraig Hywel Dda. acam yr un amſer y daeth Awlaſſ o'r Werddon i Gymru a Llu o'r Gwyr duon ac arall o'r Gwyddyl, gydag

pvnt o eur. a phymp mil o warthec. pob blwydyn. Ac ydaw yd bed chwæet hilde oed y henw a theckaf morwyn or byt oed. Ac y doeth Edulf iarll bolwyn. o Bancewine iarll flandrys. ac anrec y gan huges brenhin freinc y edelstan brenhin lloegyr hyt yn abyndon. nyt amgen try chant emmys ac ev gwisgoed yn gyweir arnadunt. a chledyf constans amheraudyr ar wein yn eur coeth. ac yn or kethreu auu mewn tract yessu grist pan diodefaut yn gaeyedic yny cledyf. ar gwayw auuassfey gan charlemaen vrenhin yn ymlad asarassuneit gynt. a choron seyn moris. a pheth o bren y groc y diodefaut crist mewn maen kriffiant yn gayedic. aphet or goron drein auu ar benn crist pan diodefaut. a choron vrenhiniaul o eur coeth a meyn gwyrthauar o amaraualion gwyrthyen. Ac ef ay derbynnws yn enrydedus. ac anvones y chwæer y vrenhin freinc yr honn y buafci yny damvnaw ys llawer o amser kyn no hynny. Ac ef a gynhelis yr ynys yn gyn gadarnhet. nei edewyt torch o eur ar fford: na lauassfey neb y dwyn y lledrat. Ac ef a rodes y eglwys caer wynt penn seyn just merthyr. atheir llys. nyt amgen. Chilboldintone. Enedford. ac Eistneres wordham. Ac a rodes llawer y uanachloc malmesburie. Anno .ix. xxvi. ydaeth Howel da vab

BRUT Y TYWYSGION.

Gymru, a gwybod Cyfreithiau Gwledydd a Dinasoedd eraill, a'r Cyfreithiau a fuant gan Amherodron Rhufain yn ynys Prydain yn amser eu hunbennaeth hwy, a gwedi caffael gwybodaeth o'r pethau hynny, a chyngor Doethion, dychwelyd i Gymru, lle y galwes Hywel attaw holl Bencenedloedd Gwlad au Teisbanteuluoedd, a phob Doethion a Dysgedigion o wyr Llên a Llëygion yn Ddygynnull Gorfedd hyd y Ty Gwynn ar Daf yn Nyfed. A gwedi chwiliaw a gaffad o bob Gwlad a Dinas y caed yn oreuon o'r cyfan Cyfreithiau Dyfnwal Moelmud, a thrwy ddyfsg ac athrawiaethgar ymgais Blegywryd Athraw y trefnwyd y rhai hynny, ac au doded wrth Farn y Dygynnull oni chaed, gannynt egluhâd, a gwellhâd, ac adlanwad ar y rhai hynny, a gwedi myned wrth Farn a Rhaith Gwlad yn y Dygynnull y cadarnhâd y cyfreithiau ac au rhodded yn ddeddfedigawl ar holl wlad Gymru, a gwedi hynny myned i

BRUT IEUAN BRECHFA.

ef, a daethant i Dir yng Ngwyr, ac yn eu blaen y daethant, a Llywelyn ab Syllt a gyfarfu ac Awlaff, ac ai gyrrodd o'r Wlad i Loegr, a chan ganlyn y gelynyon, fe ddanfonodd at Edmunt Brenia y Saeson am gynhorthwy, ac yna daeth Cad fawr a'r Saeson ym mhlaid Llywelyn ai Gymry, a hwy a yrrasant y Gwyddyl a'r Gwyr duon o'r ynys gyda cholledion mawr: a gwedi addunedu o bonaw nas drygai ynys Prydain fyth wedi hynny fe aeth Awlaff i'r Werddon lle ai gwnaethpwyd yn frenin.

cadell y ruvein. Ac y bu varw Elen. Anno dom. ix^c.xxxiii. y llas Grufud vab Oweyn y gan wyr keredigpwn. Anno .ix^c.xxxv. y bu ymlad y bruno. Anno .ix^c.xxxvi. y bu varw hymeith vab clydauc. a meurie. Anno .ix^c.xxxix. y bu varw edelstan vrenhin lloegyr ac y clathpwyf ef yn malmesburie.

Anno dom. ix^c.xl. y gwnaethpwyf Edmund y vraut yn vrenhin. Ac y bu varw abloyc brenhin iwerdon. Anno .ix^c.xli. y gwenwinwt cadell vab arthuael. Ac idwal vab rodri ac elliffed y vab alas ygan y saeffon. Anno .ix^c.xlii. y bu varw limberth escob menyw. Anno .ix^c.xliii. y bu varw vffa vab llaur. A mercheis escop bangor. Anno ix^c.xliiii. y peryglwyf a gwenwyn kyngen vab eliffe. Ac y bu varw Eneuris escob myniw. Ac y diffcithwyf stratclut. y gan y saeffon. Anno .ix^c.xlv. yd oed Edmund vrenhin yn kynnal gwled yn manachloc feint austyn yngkeint. ac val yd oed yn bwrw golwc ar hyt y neuad: ef a welei lleidyf ar daroed y dehol or ynys kyn no hynny. Ar brenhin a gyuodes y vyny ac adoeth hyt yn lle yd oed y lleidyf: ac ymavael ac ef ger wallt y ben ay dynnw dros y bwrt. ay daraw ay dorr y vyny adan y draet. Sef awnaeth

BRUT Y TYWYSOGION.

Rufain yr ail waith o Hywel, a chael Barn Doethion yno, a gwybod bod y cyfreithiau hynny yn gydgerddedogion a Chyfraith Duw ac a chyfreithiau Gwledydd a Dinasoedd Tiroedd Cred a Bedydd, y daeth yn ei ol i Gymru, ac y dodes ei gyfreithiau wrth farn y Cantrefi, a'r Cymmydau, a Rhaith Gwlad, ac o hynny ydd aethant yn gadarn yn holl Arglwyddiaethau Cymru, ac ym mhob Llys Arglwydd a Chenedl hyd nad oedd a gaeai yn eu herbyn, ag nad oeddent o arall yn un Llys Gwlad ac Arglwydd yng Nghymru, ac achaws daed ei gyfreithiau y gelwir ef Hywel Dda.

Oed Crist 933, y llas Owain fab Gruffydd gan wyr Ceredigion, ac y dug Elystan Brenin y Saefon holl Arglwyddi a Breninoedd Cymru y danaw, ac felly y bu hyd ouf bu farw Elystan, a hynny yn oed Crist 940. Ac yna 'r Cymry a ynnillasant eu rhyddid a hynny drwy wrolder a doethineb Eidwal Foel, ac Eliffeu ei frawd, a Chadell ab Arthfael ab Hywel Arglwydd Morganwg, ac Idwal fab Rhodri mawr, ac achaws hynny hwy a laddwyd gan y Saefon ym Murn a Chynllwyn.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Nawcant a phedair a deugain bu farw Idwal ab Rhodri, ac y lladdodd y Saefon Elifed ab Rhodri, a Lambert Escob Mynyw, ac yfbeiliwyd Yftrad Lur gan y Saefon, ac yno y tagwyd Edmwnt Brenin y Saefon gan ei wyr ei hūnan, ac am yr amferoedd hynny bu farw Hywel Dda ap Cadell, a Chadwgan ab Owain a laddwyd gan y Saefon, ac y bu Waith Carno rhwng meibion Eidwal Dyfed a meibion Hywel Dda.

y lleidyr tynnu kylllell ac yadanaw brathu y brenhin trwydaw yny golles y encit. Ac y kyuodes y gwyr ac y lladafant y lleidyr. Ac yna y ducpwyf corf y brenhin hyt yn glastingburie ac yno y clathpwyf ef.

Ac yna y gwnaethpwyf Edredus braut Edmund yn vrenhin lloegyr. Ac ef aragores rac paub oc hennaveit o ovynhau duw. Ac am hynny pob peth or adamunci y gan duw : ef ay kaffei. hedwch a vynnei hedwch agavas. Ac y rodes duw idaw y rat hyt nat argywedant neb arnaw : namyn paub yny garu yn wahanredaul. A dwy lys agolaſei eglwys caer wynt : ac ef aberys ev hatuer drachevyn. nyt amgen no duutunam a huffeburnam. Anno .ix°.xlvi. y bu varw howell vab cadell brenhin agogoneant holl kymre. Ac y llas Cadwgon vab Oweyn ygan y faeffon. Ac y bu ymlad caerno y rwng meibion howel. a meibion idwal. Anno dom. ix°.l. y diffeithwyf dyuet dwy weith y gan veibion

BRUT Y TYWYSGOGION.

Oed Crist 942, bu farw Uffa fab Llaur, a Lambert Efcob Mynyw.

Oed Crist 943, y bu farw Marchwys Efcob Ilandaf, ac y bu cynddaredd ar y cwn oni orfu lladd y maint ac oedd yn y wlad, ac y bu farw Elen gwraig Hywel Dda, yr un flwyddyn, ac Eidwal Foel ab Narawd wedi marw, y cymmerth Hywel Lywodraeth holl Gymry arnaw.

Y flwyddyn honno y daeth y Saeson hyd yn Yffrad Llyr ac a wnaethant yno y mawr ddrygan, gan ysbeiliaw a diffeithiaw 'r Wlad y ffordd y cerddynt.

Yr un flwyddyn y diffeithiwyd Yffrad Clud gan y Saeson gan ladd yn doft a gaent, yn eu ffyrdd o'r Brytaniaid a berthynai ydynt; a'r un flwyddyn y peryglwyd Cynan ab Elisseu a Gwenwyn a roesid iddaw.

Oed Crist 948, y bu farw Hywel Dda fab Cadell Brenin Cymry oll, y doethaf a'r cyfiawnaf o'r holl Dywysgion : efe a garai heddwch a Chyfiawnder ac a ofuai Dduw, ac a lywodraethai yn gydwytbodus ymhob iawnder tangnefus, ac efe a gerid yn fawr gan bawb o'r Cymry, a chan lawer o Ddoethion y Saeson a gwledydd eraill, ac achaws hynny y gelwid ef Hywel Dda. Ac yna y cymmerth Owain ei fab Lywodraeth Ceredigiawn.

Oed Crist 949, y llas Cadwgawn ab Owain gan y Saeson, ac y bu waith Carno rhwng meibion Eidwal Foel a meibion Owain ab Hywel Dda, a meibion Eidwal a ddiffeithiant Ddyfed yn filan a thoft.

Oed Crist 950, y daeth meibion Eidwal yr ail waith i Ddyfed ac ai hanreithiant ac a laddafant Dynwallawn Brenin Dyfed, ac Owain Tywysawg

BRUT IEUAN BRECHFA.

Oed Crist Nawcant a deuddeg a deugain bu lladdfa fawr rhwng meibion Eidwal Dyfed a meibion Hywel dda yng Ngwaith Abercywyn, ar amfer hwnnw y diffeithiodd meibion Eidwal Dyfed Geredigiawn.

Idwal. Iago a Ieuf. ac y llas dungwallann ygan ev gwyr wynt. Anno ix^c.li. y bu varw rodri vab howel. Anno ix^c.lii. y bu lladua vaur y rwng meibyon Idwal : a meibion hywel yn lle gelwir Gurgustu. nev gweith conwy hirmaur. ac y llasanaraut vab gwry. Ac y diffeithwyt keredigiawn ygan veibion idwal. ac y bu varw edwyn vab hywel. Anno ix^c.liii. y bodes hayardur vab mervyn. Anno ix^c.liiii. y llas Congalach brenhin iwerdon. Anno ix^c.lv. y bu varw edredus brenhin lloegyr. ac ef a gogleu feynt dunstan abbat glaſtingburie llef or nef yn dywedut : yr aur hwnn ymac edred' yn mynet at y arglwyd. ac yna y fyrthiawd feint dunstan yny varw lewic. ac y ducpwyd corf edred' hyt yngkaer wynt. ac yno y cladpwyd ef yn enrydedus. yny vlwydyn honno y bu yr haf tessauc. ac y llas Gugaun vab guryat.

Ac yn yr vn vlwydyn honno y gwnaethpwyd Edwinus vab edmund yn vrenhin. A hwnnw a dremygws holl annwyden edredus y ewithyr. Ac agymyrth ryvic a balchter yndaw heb didorbot nac am duw nac am dyn dym. y dyd y gwnaethpwyd ef yn vrenhin : ef aduc gwreic briaut yar y gwr priaut y dreis.

BRUT Y TYWYSOGION.

Ceredigiawn a gynhulles gad yn eu herbyn, ac au hymlidies hwynt yn eu hol i Wynedd mor galed oni foddde lawer o honynt yn Afon Dyfi.

Oed Crift 952, y dug Owain ab Hywel Dda Gad hyd yng Ngwynedd, ac yno y bu waith Aberconwy, a lladdfa fawr iawn o bob tu, oni orfu ar bawb droi yn eu hol o'r ddau du, rhag a'u gwanbæd y ddwyblaid yn y frwydr honno.

Oed Crift 953, y boddde Haearnddur fab Merfyn ac y diffeithies meibion Eidwal Geredigion, a meibion Ilywel Dda a'u gyrrwys yn eu hol gan eu lladd yn doft.

Oed Crift 955, y bu Eira dirfawr ym Mis Mawrth, a llifeiriant aruthrawl oni thorres lawer o'r Tai ac y boddde lawer o ddynion ac ysgrublaidd yng Ngwent, a Gwenllwg, a Morganwg, a lleoedd eraill, ac ar ol hynny bu trathesog yr hâf, ac y bu llawnder ydau a phrinder Afwellt, oni orfu ar lawer gloddio gwreiddiau Gwellt a Rhedyn yn ymborth i'r gwartheg a'r Ceffylau, ac y cafwyd gwair wedi hynny ar y tir yng Ngwyliau Nadolig yn ddirfawr ei gnwd ac yn iachus ei anafodd, fal y gwaredwyd y diffyg a'r prinder o ryfeddolder mawr.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Nawcant a thrugain y lladdwyd meibion Eidwal ab Rhodri gan y Saeson, ac y bu Haf Tessauc, ac y diffeithwyd Caer Gybi gan feibion Eidwal Dyfed, ac y dyftrywyd y Tywyn, ac y bu farw Meuryg ab Cadfan, ac yna ynnillodd y Saeson Arglwyddiaeth meibion Eidwal, ac y lladdwyd Rhodri ab Eidwal, ac

am y phryt. ay gwr yn gar idaw. Ac yno ymrodi y odineb ac y rhyelu ac eglwys duw yny uu agos ydau a diwynaw y dynas yn llwyr. Anno ix^c.lviii. y diffeithws Owain goryuyd. Anno ix^c.lix. y bu varw edwinus brenhin lloegyr. ac y cladpwyf ef yngkaer wynt. Ac y gwledychaud meibion Idwal drwy certh diruaur mis maurth. Ac y diffeithwyf caer kybi allcyn ygan veibion abloic.

Ac yn yr vn vlwydyn honno y gwnaethpwyf Edgar vab edmund braut y edwin yn vrenhin ar loegyr. a bwnnw a ymedewys a holl drwc denoden y vraut. ac auu wr da fanteid. yny oes ef y kigleu feint Dunstan egyllion nef yn canv : ac yn dywedut. hedwch a vyd ac amyllder o frwitheu yn yr ynys hountra vo bew feint Donstan. ac y gwledycho edgar. Ac nyt edewys edgar dros wyneb y deyrnas na manachlec nac eglwys ny wellhaei arnaw : ay o dir a dacar. ay o gwerth arall. A gwedy gwelet ohonaw diffyc yr eglwysfeu ygan y personyeit. ac yn treulyaw y renti lle bei digryf ganthunt. ac yn gadel yr eglwysfeu yn noeth y mewn ac allan. ar vicarieit heb na bwyt na dillat. na galled ymryffon ac wynt. doluriau yny gallon a oruc. ac anvon ar yr escob ac ar yr archescob y ev kynghori trigaw ar ev renti a gwaaffanaethu duw megys y dylieint. A gwedy gorchymyn or arch escob ar escob ydunt hynny : yd oed rei

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 958, y daeth Owain ab Hywel Dda yd yng Ngorwennydd ac ai diffeithwys yn dra milain, ac oddiyna hyd yn Euas ac Ergin gan ddwyn y gwledydd hynny o drais oddiar Forgan Mawr Brenin Morganwg, a phan y gwybu Edgar Brenin y Saeson hynny, chwiliaw anafodd yr smryfon a orug, ac o hynny caffael Gwybodaeth a deall mai lawn oedd i Forgan Mawr y gwledydd hynny can mai yng Nghyfoeth a Theyrnedd Morganwg ydd oeddynt er yn oes oesoedd, ac ym mhlwyf Teilaw Llan Dâf, ac arfaethu Dygynnull a wnaeth Edgar o'r Arglwyddi Cyfoeth, a'r Ieirll, a'r Escobion yng Ngwlad Gymru ar Mers, a gweled eu Barn, a phan wybuwyd hynny, cadarnhau Braint i Forgan ar y Gwledydd hynny dros fyth, a hynny ar Allawr Deilaw yn Llan Dâf, ai ofod mewn ysgrifen, a melliith Duw a'r Saint ar a dorrai nawdd y Ffaint a wnaed felly.

Oed Crist 959, y torres Owain ab Hywel Dda Gor Llan Ildud yng Ngorwenydd achaws cael yntdi Lenogion pendefig o Saeson, a myned oddiyno i Gor Cattwg yn Nant Garfan a orug, ai thorri yn filain.

BRUT IEUAN BRECHFA.

y diffeithwyd y Berfraw, a rhyw faint yn ol hynny y dalodd Iago ab Eidwal ei frawd Ifan ac ai rhoddes yng ngharchar a chweddi hynny efe ai crogodd, ac am yr amser hynny rhyfelodd Einion. ab Owain ac a lladdodd Farc ac Eyrilaid.

anwaftad onadunt na waffanaethent y cor vn vlwydyn yr mîl o bûnnoed o eur ydunt. ac o vnoliaeth dywedut na wnaynt amgen noc y gwnaethant gynt. Ac yno y peris y brenhin bwrw llawer onadunt oc ev renti. agyffot meneich yny manachlogoed a bicarieit ywaffaneythu duw yn waftat. A gwedy peri o honaw y lewan bab xiii. cadarnhau hynny: ef arodes y eglwyffeu caer wynt llys aelwyt auitone. ac yn itinfstokam. x. hidas. ac yn madanlegam. iii. hidas. ac yn broedunam. xiii. hidas. ac yn aderinges feldam. ii. hida. ac yn derrucam. vii. hidas. Athra nu vew ny bu vlwydyn ny wnelei. ac manachloc ay eglwys yr enryded y-duw ar feint. Anno dom. ix^c.lx. y llas Idwal vab Rodri. ac y kyf-segrwyt adelwald yn escop yn caer wynt. Anno ix^c.lxi. y llas meibeon Gwynn. ac y diffeithwyt y ty wyn. ac y bu varw Meuric vab catvan. ac y daeth meneich kyntaf y vanachloc caer wynt. Anno ix^c.lxii. y bu varw ryderch escop. ac y daeth meneich kyntaf y vanachloc yr hyde. Anno ix^c.lxiii. y bu varw Catwallawn vab oweyn. Anno ix^c.lxv. y diffeithwyt kyuoetheu meibion idwal

BRUT Y TYWISOGION.

Oed Crist 960, y llas meibion Gwyn ab Collwyn, ac y bu 'r fall fawr ym mis mawrth, a hynny hyd Galan Mai a bu farw llawer iawn o Gymry a Saeson hyd y y lladdwyd yr haint gan yr Haf ar Tës.

Oed Crist 961, y daeth Meibion Abloic Brenin y Werddon i Gaer Gybi ac ai diffeithiafant yn gwbl, a dwyn arch Cybi y ganddynt i'r Werddon, lle bu ganmlynedd, ac oddiyno aethant i Wlad Leyn gan ei diffeithiaw yn drathost a bynny a fu o frad meibion Idwal a hwy 'n trawswladychu ar y Cyfoetheu yng Ngwynedd a Phowys.

Yr un flwyddyn y bu farw Padarn Escob Llan Daf, ac y doded Rhodri ab Morgan mawr yn ti Le, a hynny o anfodd y Pab, ac achaws hynny ai gwynwyd ef, a doded ar yr offeiriaid na phriodynt heb fyned yng nghennad y Pab, ac o hynny y bu Terfyc dirfawr ym mhlwyf Teilaw oni farnwyd yn oren cennad priodas i'r offeiriaid.

Yr un flwyddyn bu farw Rhydderch Escob Dewi, a Chadwallawn ab Owain ab Hywel ab Cadell, ac y gwnaethpwyd Monachlog y Rhydau.

Oed Crist 962, y diffeithiwyd Gwynedd gan Edgar Brenin a Saeson, ac y dodes ef Gwŷr Denmarc yn ynys Fôn, lle y gwledychasant er gwaetha Gwyr y Wlad.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Nawcant a deuddeg a thrugain y diffeithawdd Catbrig ab Eyrilaid Fôn, ac efe a wnaeth drafael dirfawr i'r ynys, ac yna y daeth Etgar Brenin y Saeson i'r dirfawr yn erbyn holl Gymru hyd yng Nghaerllion ar Wyfg, ac a ddanfones ei

y gan y saeflon. Anno ix^c.lxvi. y llas rodri vab idwal. ac y diffieithwyt aberffraw gwedy hynny. Anno ix^c.lxvii. y dalpwyd Ieuaf vab Idwal y gan Iago y vrant ac y carcharwyd ef agevynnev. Anno ix^c.lxviii. y diffieithwyd Gwbyr ygan Eino vab Owëyn. Anno ix^c.lxix. y diffieithwyd penn mon y gan y paganyeit a maet' vab harald. canys canneat agavas gwyr denmarc ar drigaw yn yr ynys honn tra vynnnt y gan edgar vrenhin lloegyr. Ac yna y daethant kyn amlet by: nat oed na dinas na thref arall dros wyneb lloegyr na bythynt amlach wynt na saeflon. Ac yna ymrodi y yvet aorugant ac y odineb hyt na ellit reol arnadunt.

BRUT Y TYWYSOGION.

Yr un flwyddyn y deith Edgar hyd yng Nghaerllion ar Wyfg, ac y trefnwyd heddwch cadarn ryingtho a Morgan Tywysawg Morganwg ac ammod i Forgan dalu canmuw gyflith i Edgar bob blwyddyn ac am hynny ymrwymaw i Edgar gyfnerthu Morgan ym Mraint Teyrnedd Morganwg, ac yno y daeth Owain ab Hywel Dda, ac ymrwymaw o honaw dalu ced i Edgar bob blwyddyn yn ol y doded ar Dywysawg Dinefwr yng Nghyfraith Hywel Dda, gwedi hynny myned i Wynedd a chael attaw Iago ab Idwal a gyrru arnaw yn lle Teyrnedd a ddylit o hên ddeddf Trichanpen blaidd yn y flwyddyn, a rhydd lle mynnat eu lladd yn holl ynys Prydain ac o hynny y cad heddwch yng Ngwynedd: ar Deyrnedd honno a dalwyd yng Ngwynedd dros bum mlynedd a deugain hyd nas gellid Blaidd yn holl ynys Prydain. Gwedi hynny y troes Brenin y Sacton y Deyrnedd yn aur ac ariant a gwartheg fal y buasei gynt.

Oed Crist 906, y lladdwyd Rhodri ab Eidwal y gan Wyddelod Môn, ac achaws hynny y diffieithwys Iago ab Eidwal Aberffraw lle ydd oedd y Gwyddelod yn gwladychu ac ef ai lladdes hwynt yn eu holl anneddfaoedd ym Môn, ac nis gallafant fyth wedi hynny ymluyddu yn erbyn y Cymry, gwedi hynny myned hyd yn Arfon, a Lleyn, ac Ardudwy, a gyrru'r Gwyddelod, yn gwbl o'r Gwledydd hynny ac nis gallwyd Cenedl o honynt fyth wedi hynny yng Ngwynedd: a llawer o honynt a sfoasant hyd yng Ngheredigion, a Dyfed, a Gwyn, ac Einion ab Owain ab Hywel Dda a aeth yn eu herbryn, ac au gorchfyges yn aruthrawl, ac a laddes Wyr Denmarc a ddaethant yng Nghyfrnerth y Gwyddelod, ac a ddyges Yibail fawr o'r Gwledydd yng nglann Morddur Llychwr, ac yn niwedd yr un flwyddyn y daeth ef eilwaith hyd yng Ngwyr, ac y diffieithwys dai a thiroedd y rhai a roddafant nawdd a gwaigawd i'r Gwyddelod ar Daeniaid anffyddlawn.

BRUT IEUAN BRECHFA.

wyr i ffeiliaw'r Wlad, ac nid arbedynt na Llys na Llann, eithr dwyn ddoedd a thlyfau Eglwyf a manachlogydd, ac y gwrthladdodd Iago ab Idwal o'i gyfoeth, ac a roddes Wynedd i Hywel Ddrwg ab Ifan, ac nid oedd drwg o'r Byd nas gwneai hwnnw o ladd, a thynnu llygaid, ac y ffeiliaw, a thwyllaw.

ac yny nu orthrwm gan y brenhin ar dyrnas wynt. ac na alleynt ev gwrthlad rac ev hamlet. Ac yna y dodet hoyleon yny ffiolev yn dogyn diawt gwr : ac nat yfve neb mwy no hynny. onyt wrth veffur : ac o hynny arafhau peth a orugant. Ac y edgar ybu deuvab vn oy wreic briawt a elwyt edward. ac arall e wreic adylwold iarll adugaffei rac y gwr hyt yn fforest o warwelle rac ythecket. ar mab hvnnw aelwit edclret. Pan oed oet Ieffu. ix^o.lxx. y diffieithwyt mon ygan gotfrit vab barald ac ay gorefgynnawd yn drethawl idaw. Anno ix^o.lxxi. y dyrchafwyt corf seint swithan yv dodi yn yfgrin yn enrydedus yngkaer wynt. ac y doeth llyngheffeu y gan edgar brenhin lloegyr hyt yngkaer llion ar wyfc. Anno ix^o.lxxii. y diholet Iago vab Idwal

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 967, y daeth Einion ab Owain cilwaith i Dir Gwyr dan rith ymlid yr anffyddloniaid, ac ai diffieithwys yn gwbl, ac yna y daeth Owain ab Morgan yn ei erbyn ac ai gyrres yn ffo, ac a ddug holl wyr Gwyr dan ddamdwng iddaw, fal ag ydoedd a hen iawn a baint a phan glybu Edgar Brenin y Saeson hynny, dyfod a Llynges hyd yng Nghaerllion ar Wyf a orug, a gyrru Llywodraeth ar Owain ab Hywel Dda, ai ddwyn yn wr damdwng iddaw, a gwedi hynny myned yn heddwach yn ei ôl hyd yng Nghaer Odormant.

Yn yr un flwyddyn ydd ethyw cas dirfawr rhwng meibion Idwal, sef Iago ac Ieuau, ac yn ebrwydd wedi hynny y daliodd Iago ei frawd Ieuau ac ai dug yng Ngharchar ac ai dallawdd a hëyrn llofg o dân, ac achaws hynny ydd aeth Hywel ab Ieuaf yn erbyn ei Ewythr Iago ac a ddiffeithiodd ei diroedd ac a ddug ysbail ddirfawr o iarnaw.

Oed Crist 968, ydd aeth Hywel ab Ieuaf yr ail waith yn erbyn Iago ei ewythr, a chydag ef lu dirfawr o Saeson, a diffieithiaw Lleyn a Môn, a dodi Saeson yn holl diroedd Iago, a chadarnhau y tiroedd hynny iddynt, a hanped gwaeth i ynys Fôn o hynny, can nas galled ei gwared fyth wedi hynny, ac achaws hynny y doded enw Angliffei ar ynys Fôn, sef hynny ynys y Saeson ; a gyrru Iago ab Idwal ar ffo a wnaethpwyd, ac y cymmerth Hywel ab Ieuaf y Deyrnedd arnaw, achaws delli ei Dad, ac a ddaliodd Feuryg ei ewythr ac a dynnodd ei lygaid am ei waith yn dallu Ieuaf Tad Hywel.

Yr yn flwyddyn y daeth Macht ab Harallt i ynys Fôn ac a ddifeithwys Benmon lle ydoedd deccaf cyn no hynny yn holl ynys Fôn, ac ebrwydd wedi hynny y

BRUT IEUAN BRECHFA.

Nawcant a thrugain a phymtheg bu farw Edgar Brenin y Saeson, ac y daliwyd Iago ab Ifan ab Eidwal, ac a gorfu Hywel ab Eidwal, ac y gorefgynnodd ei gyfoeth, ac yna y lladdwyd Eidwal, ac y gorfu Cyfenin ab Iago ar Hywel Ddrwg ab Ifan, am hynny o amser daeth Gotbrig ab Eyrleid i Ddyfed ac i Fynyw ac ai dystrywodd, yna bu Gwaith Llanwenog, ac y diffieithwyd

oe gyvoeth. a Hywel vab Iouaf ac gwledychws. Meuric vab idwal a dallwyt, a morgant a uu varw. Pan oed oet crist ix^o. lxxiii^o. y bu varw Edgar brenhin lloegyr. Ac y kyrcchawd Dungwallawn brenhin strat clut ruvein. ac y bu varw Idwallawn vab oweyn. A chorff edgar a glathpwynt ynglastyngburie. A thra un vew ni bu blwydyn ny wnelei ay manachlauc ay priorde ac eglwys arall yn enryded y duw ar seint. ac ny allwyt y gerydu onyt vn o dri pheth. am iarll adclwold. ac am duc Andenere. ac am y vanaches a duc oe manachloc rac y thecket. A hynny a ymendahawd ef oll drwy dysg sein Dunstan. A hynny adangoffes duw idaw gwedy y varw. canys gwedy ryvot ygorf yny dacar dwy vlyned arbymthec athrugeint mlyned: y doeth yr abat aylward oed y henw amynnw symvdaw ygorf or lle yd oed yn gorwed yle arall. apheri gwneuthur ysgrin o vaen y dodi y gorf yndaw yn enrydedus. A gwedy tynnw y gorf or dacar yw dodi yn yr ysgrin ry virr oed yr ysgrin. Ac y perys yr abat torri y aelodev val y genhynt yn yr ysgrin. ac y neidiawd y gwaet o honaw kyn noc aphe bythey ynteu yn vyw. Ac yna y syrthws yr abat val dyn adorrei yrynwgyl ac y collas y bwyll. Ac yr aur ydodet ef yn yr ysgrin: ef arodes gwaret y dall ac y vydar ac yr abat.

BRUT Y TYWYSOGION.

daeth Gotffrid ab Harallt yn erbyn ynys Môn ac ai diffieithes, ac Edgar a roddes gennad i wyr Gotffrid aros ym Môn yn gyfanneddawl ac ymunaw yno a gwyr Edwin a wnaethant yn un ormes, ac nid aethant fyth o honi, ac nis gellid fyth gwedi hynny gwared brad o'r ynys, ac Edgar yn gweled fal ydoedd dyfod a orug a llu dirfawr i Gaerllion Gawr, a myned yn erbyn gwyr Iago au lladd yn greulawn yn holl Gymru.

Oed Crist 972, y bu farw Edgar Brenin y Saeson, yr hwnn a wnaethai Fonachlog Bangor fawr, a llawer o Fonachlogydd eraill yng Nghymru a Lloegr, ac a wnaeth iawn i Eglwysu Cymru am a wnaethai efe iddynt o' ddrwg yn ei feucaetid.

Oed Crist 975, ydd aeth Dunwallawn Brenin Ystrad Clud i Rufain lle y cymmerth Gorun, a'r un fwyddyn y bu farw Idwallawn fab Owain a Brawd Morgan Mawr Tywyfawg Morganwg, gwr oedd efe a garai heddwch a Llyw.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Brecheiniog ai holl gyfoeth gan y Saeson, a hwy a laddasant Hywel ddrwg ab Ifan, ac y goreisgynodd Cadwallawn ab Ifan ei gyfoeth ef drwy fuddugoliaeth yn erbyn y Saeson, nid amgen ynys Fon, ac Arfon, a Meirionydd, a hall Wladocdd Gwynedd, a hynny drwy ddeall a synwyr, a'r amfer hwnnw y tyanwyd Llygaid Llywarch ab Owain, ac yna daeth Gotbrig ap Eyrleid a'r llu du gydag ef i ynys Fôn ac y daliwyd dwy fil o ddynion, a'r dryll arall a ddug

Pan oed oet crist naw cant aphymathec athrugeint y gwnaethpwyd Edward vab edgar yn vrenhin ar loegyr. Anno ix.c.lxxvi. y diffeithwt Gwhyr yr eil weith ygan Einon vab oweyn. Anno ix.c.lxxvii. y diffeithwyt lleyn a chelynnauc vaur-yr eil weith ygan Hywel vab Ieuaf ar saeson y gyt ac ef. Ac yny vlwydyn honho y doeth Edward vrenhin loegyr o hely for' ar y lys vam elfride gwreic yr adelwold adywetpwyd vechot ygeiffav diawt rac sychet: ac y doeth hi yn rith llewenyd wrthaw ay waifu rwng y breicheu. ac y doeth nebun diawl creulon ay vrathu achyllell yny gollas y encit. ac eiffwys ef a drewys y varch ac yspardunev ac a ffoas ysy fyrthws yn varw yr llaur yar y varch ac y foas y march ar kyfrwy yn waetlyt arnaw hyt yn edwardestolle. ac yno y mae y kyfrwy ynghadw yr hynny hyt hediw: y dwyn ar gof y verthyroliaeth ef. Ac yntow aolrewt wrth y gwaet ry gollaffei yny gat yn varw. Ay gorf aducpwyd yn gyntaf hyt yn waram: ac odyo yducpwyd hyt yn saffesburie drwy enrydedu mawr lle y gwnaeth mynych wyrthiev.

aw.

BRUT Y TYWYSOGION.

odraeth, ac yngneidiaeth gyfiawn, ac a beris adnewyddu trefn a Llywodraeth gynnafodawl yn ei wlad, a chystal ei ddeall ai wybodau ai haelioni, fal y bu galar i bob Gwlad yng Nghymru ei farw.

Oed Crist 976, y dug Einion fab Owain anraith yr ail waith ar Wlad Gwyr, ai hysbeiliaw ai diffeithiaw yn greulawn onid aeth newyn ar y wlad, ac Ithel ap Morgan Mawr a ddug Lu yn ei erbyn o'i wyr goreuon ai ymlid i ffo a wnaethant, a dwyn ei ysbail oddiarnaw, ai roddi 'n rhaid y rhai a yspeiliwyd ganthaw.

Oed Crist 978, ydd aeth Hywel ab Ieuau waith arall yn erbyn ymdifferyn Iago ei Ewyrth, a chydag ef lu mawr o Saeson, ac anrheithiaw Lleyn a Clebynog fawr a wnaethant, a thorri yr Eglwyfi yn aruthr, a dilygeidiaw llawer o gymmhleidyddion Iago, a difeithiaw yn greulawn.

Yr un flwyddyn y dalwyd Iago gan wyr Hywel ei nai, a Hywel a wladychwys ei gyfoetheu; a gwedi hynny y lladdwyd Idwal Fychan ab Idwal Foel, a diffeithiaw Lleyn ac ynys Fôn, a Chyftenyn ab Iago ab Idwal a ddaeth i Fôn, a chydag ef lu o'r Daeniaid duon, a chydag ef y codafant y Saeson a'r Daeniaid a wledychynt yr ynys a diffeithiaw'r wlad honno yn doft aruthrawl, a Gotffrid ab Harallt a Chyftenyn a aethant oddiyno hyd yn

BRUT IEUAN BRECHFA.

Meredydd ab Owain ganthaw i Geredigiawn ac i Ddyfed, ac y bu farwolaeth fawr ar anifeiliaid yn holl ynys Prydain, ac y bu farw Owain ab Hywel, ac y diffeithiwyd Cephedlaeth Llanbadarn, a Mynyw, a Llanylltyd, a Llan Garman, a Llan Rhyfyt, a Llandydoch, ac y bu ddirfawr farwolaeth yn ynys Prydain, ac yn yr amser hwnnw y bu drudanfaeth yn holl ynys Prydain, megis y bu farw y bobl gan newyn.

Naw cant mlyned at heir arbymthec athrugeint oed oet crist pan wrtaethpwyt Edelredus braut edward yn vrenhin ar loegy. Ac yna vlwydyn honno y dalpwy: Iago y gan wyr Hywel vab Ieuf. ac ef awledychws kyuoeth iago. Anno dom. ix^o.lxxix. y llas Idwal. a gwedy hynny y difeithwyt llyn a mon ygan Cuffennyn vab Iago. a Gotfrit vab Harald. a gwedy hynny ychydic y llas Cuffennyn ygan Howel vab Ieuf yny vrwydyr a elwyt Gweith Hirbaruch. Anno dom. ix^o.lxxx. y kymyrth Elfride mam edolred' vrenhin goueilicint yndi am ry lld edward vrenhin drwy ythwyl hi: a ry varw adelwold y gwr priaut o lit wrthi. ac yna y perys hitheu gwneuthur manachloc yn warewelle. ac yna y treulmd y buched drwy dirvaur benyt. Ac yna y gwreickaws edelredus vrenhyn ac agymyrth Eme verch richart. vab richart. vab willam. vab rolond. y gwr a oed yn modu yna Norwandi. ac ohonei y causas deu vab nyt amgen noc Elvred. ac Edward. Anno dom. ix^o.lxxxi. y difeithwyt dyvet. a myniw. a llangweithenau y gan wyr Gotfrit vab Harald. Anno dom. ix^o.lxxxii. y dyfeithwyt Brecheia-yauc. a holl kyuoeth Einon vab Oweyn y gan saeson ydore Alfred a Howel vab ieuaf. ac Einon aladawt llawer onadunt, Anno dom. ix^o.lxxxiii. y llas Einon

BRUT Y TYWISOGION.

Lleyn, a diffeithiaw'r wlad honno hefyd yn yr un modd, ac yn eu herbyn y daeth Hywel ab Ieuf, a chad doft a fu ryngddynt, ac yno y llas Cystennyn ddu yng Ngwaith Hirbarth.

Oed Crist 980, y daeth Hywel ab Ieuf a Llu mawr o'r Saeson gydag ef i gyfoethen Einion ab Owain ab Hywel Dda, ac y bu ymladd tost ryngthynt ym Mrwydr Llanwenawc, a Gotfrid ab Harallt yn gweled hynny a ddaeth ai Lu hyd yn Nyfed ac ai difeithiasant, ac a dorrafant Eglwys Dewi Mynyw.

Oed Crist 981, y daeth Hywel ab Ieuf ai Lu, a chydag ef Lu mawr o Saeson i Frecheiniawc, a holl gyfoeth Einion ab Owain, ac a ddifeithiasant y Wlad yn greulawn, ac yn eu herbyn y daeth Einion, ab Owain a gwyr Dyfed ac a laddasant y Saeson a lladdfa doft; ac eraill o honynt a ffoasant, ac yn eu ffo y lladdwyd llawer llawer o honynt.

Oed Crist 992, ydd aeth Einion ab Owain ab Hywel Dda hyd yng Ngorwen. nydd ac y bu waith Pencod Colwynn, lle y gyrrwyd ffo ar Einion ai wyr hnd

BRUT IEUAN BRECHEFA.

Nawcant a phedwar ugain pan ddifeithiodd Owain ab Einion Frenhiniaeth Meredydd ab Owain, nid amgen Dyfed a Cheredigiawn, a'r amser hwnnw y bu newja dirfawr yng Nghyfoeth Meredydd, ac y bu frwydr rhwng meibion Meuryg a Meredydd, yn ymyl Llangwm, ac y gorfu meibion Meuryg yn erbyn Meredydd, ac yna lladdwyd Tewdwr ab Einion ab Owain ab Hywel dda fab Cadell, a Rhys mab Tewdwr a ffoes i'r Werddon rhag pyddoldeb y lleddid ef.

vab Oweyn ygan y gwyr goreu o went. Anno dom. ix^o.lxxxiv. y llas Howel vab Ieuf ygan y faefflon. ac y llas Ionauaf vab Meuric : ygan Catwallawn vab Ieuf. Anno dom. ix^o.lxxxv. y llas Meyc vab Ieuf a Chatwallawn vab Ieuf : y gan Moredud vab Oweyn ac a wledychaut ev kyvoetheu. nyt amgen. Gwyned a Mon. ac ay daryfnyngws wynt yn drethaul idaw. Anno dom. ix^o.lxxxvi. y ducpwynt lleuver llygeit llywarch vab owein. ac y diffeithwyt Mon y gan Gotfrit vab Harald. ac y deliis dwy vil oy gwyr. ar gwedilyon a duc Moredut vab Oweyn ganthaw hyt yngkeredigialwn adyvet. Ac yny vlwydyn honno y bu rnarwolaeth ar yr yfgyrybyl yn holl kymre. A gwedy gwelet o Edelredus vrenhin amlet gwyr denmarc yn lloegyr : ovyndau y faefflon a oruc. canys o deudeng iarllaeth arygeint or a oed yn lloegyr : yd oed gwyr denmarc yn gwledychu vn ar bymthec onadunt. Ac yno y gorelwys y brenhin attaw holl ieirll lloegyr yn gyfrinachus y gymryt kynghor am wyr denmarc : ac yn ev kynghor y caufant llad ev pennev oll yn oet vn dyd ac vn nos. ar neb a attei y vn onadunt dianc : llad pen hwnnw drostaw. Ac yno y llas llawer o vilioed onadunt. ac yna y

BRUT Y TYWYSOGION.

hyd yng Nglan y Mor, lle bu Cad yn eu herbyn gan Wŷr Morganwg a Gwent, ac yn honno y llas Einion ab Owain, ac yna ydd aeth y Deyrnedd ar Faredydd ab Owain ab Hywel Dda.

Oed Crist 984, ydd aeth Hywel ab Ieuan i Loegr yn erbyn y Saefon a fuant yn ymladd ym mhlaidd Iago ei Ewyrth, ac yna y llas ef a llawer iawn oi wŷr ; ac yna y cymmerth Gadwallawn ab Ieuan arnaw Lywodraeth holl Wynedd, ac yn ei erbyn y daeth y Saefon a'r Gwyr Duon, ac yn eu penn Ionafal ab Meuryg ei gefnder, ac yno y llas Ionafal.

Oed Crist 985, y dug Mareddydd ab Owein ab Hywel Dda Gad fawr ganddaw i Wynedd, a brwydr a fu yno ryingtho a Chadwallawn ab Ieuan ai Frawd Meuryg, ac yno y llas Gadwallawn, ac y dug Faredydd Wlad Wynedd danaw ac a lywodraethawdd arni, ac a ddodes Lywodraeth ar Fôn, ac Arfon, a Meirionydd, lle nid oed Llywodraeth ddyledus wedi bod er yn hir o amŷr.

BRUT IEUAN BEECHFA.

Nawcant a phedwar ugain a deg y diffeithiwyd Môn gan y genedl ddu, bu am yr un amŷr ryfelu a lladdgarwch mawr rhwng Pendefigion Gwynedd a Phowys, bu rhyfel hefyd rhwng Meredydd ab Owain ac Ithel ab Morgan Brenin Morganwg, achaws anhraith Gwyr Meredydd yn eu newyn, gan ddrudaniaeth, ar amŷr hwnnw y dechreuwyd bwytta Cregyn y mor yn Neheubarth a Gwyr. Am yr amŷroedd hynny y gwnaethpwyd Eidwal ab Meuryg yn Dywyfawg gan wŷr Mon lle nid oedd na thywyfawg na neb a elai ym mlaen. Gwŷr Gwynedd,

llas ffs' Alfeins yngkeynt. Anno dom. ix^c.lxxxvii. y bu varw Ieufab vab Idwal. ac Oweyn vab Howel. Ac y diffeithwyf llampadarn vaur. a Menyw. allan ylltut. allan Garbann. allandydoch. Anno dom. ix^c.lxxxviii. y llas Glumayn vab abloyc. a Moredud yn dreth a rodes yr llu du keinyauc am bob gwr idaw. yn y vlwydyn honno y bu varwolaeth vaur ar y bobyl o newin. Anno dom. ix^c.lxxxix. mlyned y llas Oweyn vab dyfnaual. Pan oed oet crist deng mlyned a phetwar vgeint anaw cant. Moredud vab ywein a diffeithws maes hyveid. A gwedyr lladva adywetpwyf vchot ar wyr denmarc: nyt oed o benaetheu lloegyr yr vn agarei y gilid onadunt nac ay krettei: namyn pob vn a chwardei wattwar am gollet y llall onadunt. Anno dom. ix^c.xci. y diffeithwyf kyuoetheu Moredud nyt amgen dyvet. kerediaun. gwyr a chetweli ygen Edwyn vab Eyno' allu faeffon y gyt ac ef. ac y diffeithwyf mynyw y trydyweith. ac yn dyuot o diffeithiav gwlat vorgant y doeth Moredud yn ev ewyllys. ac y bu varw Catwallawn y vab. Anno dom. ix^c.xcii. digwyl kyvarchavel y diffeithwyf ynys von oe holl yt. agwarchadw o veibion meuric gwyned. Anno dom. ix^c.xciii. y bu newyn yng kyuoeth Moredud. ac y bu ymlad rwng meibion Meuric a

BRUT Y TYWYSOGION.

Yn yr un flwyddyn y dug Bleidyddion Ieufab ab Idwal Gotffrid ab Harallt y drydy waith i Fôn, a chydag ef y gosodasant y Cymry a'r Daeniaid ar Lywarch ab Owain, Brawd y Tywysawg Maredydd, ac ai daliafant a dwy fil o'i wyr, ac a dynnafant eu llygaid o'u pennau; a'r flwyddyn honno y bu farw Ieufab ab Idwal yng Ngharchar, lle y bu yn unig lawer blwyddyn wedi ei ddilygeidiaw, a gwedi hynny gorfu ar Faredydd ab Owain ffoi o Wynedd i Geredigiaun lle y bu mawr a thaer ei wroldeb yn amdiffyn ei gyfoeth yn erbyn cyrch y Daeniaid, a'r Saeson, a Gwyr Gwynedd.

Oed Crist 986, y bu farwolaeth fawr ar yr yfgrublaid yn holl Gymru, onid aeth Drudaniaeth mawr ar yr eallyn yn y Wlad: a'r un flwyddyn y llas gwyr Daenmarc gan y Saeson yn un noswaith oni chaed arny'n y llaw uchaf dros hir o amfer wedi hynny, a'r flwyddyn honno daeth y Daeniaid duon i For Hafren newn Llyngbeseu, ac a ddaethant i Dir yng Ngherniw a Dyfnaint a Gwlad yr Haf, ac a diriafant yng Ngwyr ac yno llofci Cor Cennydd ac eraill o'r Eglwysan, ac yfseiliau gwyr y Wlad.

BRUT IEUAN BRECHFA.

achaws hynny y diffeithid y Wlad honno gan y genedl ddu yn afrifed, ym mhen ychydig y daeth fuoen ab Eyrlaid i Wynedd ac a laddodd Eidwal ab Meredydd, i'r hwn yr oedd mab o Etifedd ai enw Iago. A chyn pen nemmawr y bu farw Meredydd ab Owain heb adael ei ail ar ei ol, a merch iddaw ai henw Angharad a briodes Llywelyn ab Seisyllt. A gwedi marw Llywelyn hi a fu briod a Chynfyn ab Gwerystan, ac o honi hi y bu Bleddyn ab Cynfyn.

Moredud vab Oweyn. ac y goruau meibion Meuric. ac yno y llas Teudwr vab Eynion. Anno dom. ix.^oxciv. y diffëithwyt Manaw y gan Suein vab Harald. Anno dom. ix.^oxcv. y llas Idwal vab Meuric. ac y diffëithwyt arthmatha ac y llofgat. Anno dom. ix.^oxcviii. y bu varw Moredud vab Oweyn clotuoruffaf brenbin y bryttanyeit. ac y dibobylat mynyw o genedyl anffydlaun. ac y lladafant Morgeneu efcop. Mynyw. Anno dom. ix.^oxcix. y diffëithwyt dilyn ygan yfcottieit. Ac yd oed Kynan vab Howel yn kynnal gwyned. Pan oed oet crist Mil o.vlynnyded y diffëithwyt dyvet ygan anfydloneon. Anno dom. Mo.i. y bu

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 987, daeth y Daeniaid i foroedd Deheubarth, a dyfod i Dir yng Ngheredigion, a diffëithiaw Llanbadarn, a Llandýdoch, a Llanrhyfud, a gwedi hynny myned hyd ym Mynyw a diffëithiaw yr Eglwys a dwyn ei thlyfau, ac wedi hynny myned ar hyd for Hafren hyd ym Morganwg a diffëithiaw Cor Ildud, a Chor Cattwg, a Chor Cyngar, a Llan Daf, ac eraill o'r Eglwyfi goreu yn y wlad, a hefyd llosgi ydau a lladd yfgrublaid onid aeth newyn angerddawl ar y Wlad, ac y bu farw llawer o ddynion achaws hynny.

Oed Crist 990, ydd aeth Maredydd ab Owain i Faethyfaid a holl gyfoethu Arglwyddi y Saeson rwng Gwy a Hafren, ag Edwin ab Einion a ddaeth attaw a chydag ef ydd oedd Llu mawr o Saeson a Daeniaid, ac ymladd a Maredydd a gyrru ar ffo.

Oed Crist 991, y daeth Edwin ab Einion ai wyr, ac yn borth iddaw Adelff Tywysawg o Sais a chydag ef Lu dirfawr, ac anrheithiafant holl diroedd Mareddydd, fef Ceredigiawn, a Dyfed, a Mynyw, a Gwyr ifaf, a Chedweli.

Yr un flwyddyn ac amfer ydd oedd Mareddydd yn anrheithiaw Cyfoeth Ithel ab Morgan Tywysawg Morganwg, ac yn heddychu rhwng Edwin a Mareddydd a myned au holl nerthoedd ac anrheithiaw Gwlad Forgan yn aruthrawl, ac yna Hywel ab Morgan brawd Ithel a ddangoses ei ewyllys i wyr y wlad, ac y gofnaenai efe hwynt lle bai onid dau a ddelai gydag ef, ac ar hynny ymgynnullafant bobl y wlad attaw yn wyr ac yn wragedd, ac yn feibion ac yn ferched, pob un ag arf a geffid wrth law, ac yn erbyn Mareddydd ac Edwin a gyrru ffo arnynt a dwyn oddiarnynt eu hysbail, a lladd eu gwyr yn doft yng Ngwaith Cors Einion yng Ngwyr, lle y llas Gadwallawn fab Meredydd.

Oed Crist 993, bu newyn mawr yng Nghyfoeth Meredydd, a llawer o farw ar ddynion o haint y Saeson, fef yr haint chwyflyd.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Oed Crist un Mil, Aeddan ab Blegwryd a gafas oresgynnaeth ar Wynedd o fynwyr a deall, ac efe a lywodraethodd Gwynedd yn dangnefus ddeuddeg milynedd.

varw Mor vab Gwyn. ac Ivor Porthalarchi. Anno dom. M^o.iii. y llas Kynan vab Howel. Anno dom. M^o.iiii. y dallwt Galfach ac vbiat. Anno dom. M^o.v. y bu kyntaf decem nouenalis cicli ii. Anno dom. M^o.xi. y diffeithwyt Myniwygan y Saeflon. ac y bu varw vbis hæcardur manach o Enlli. Anno dom. M^o.xii. y doeth Swan' vab Harald brenhin denmarc a llyngbes ganthaw y goref-gyn loegyr. a gyrru edelret vrenhin ar ffo ay wreic ay deu vab hyt yn normandi at Robert braut y wreic.

Ac yna y gorefgynaud Swan' holl loegyr drwy dwyll Edrich iarll amhwithic

BRUT Y TYWYSOGION.

Yr un flwyddyn y daeth y Daeniaid Duon i Ynys Fôn, ac a ddifeithiasant yr holl ynys fal y mynnynt, canys nid oedd ar Wynedd yr amser hynny na Phenn na Pherchen, na Llys na Llywodraeth, na neb a safai yn mhlaid y Wlad rhag estron ac anrhaith, am hynny y cymmerasant y Cymry attynt Idwal ab Meuryg, ac ai dodasant yn Dywysawg arnynt, ac y cawsant borth gan Ithel Tywysawg Morganwg, a gyrru ffo a lladdfa fawr ar y Daeniaid a wnaethant, ac Idwal a fu 'n Dywysawg clodfawr a chyfiawn, ac a wnaeth Lywodraeth ar Wynedd, a threfn a weddai ar heddwch a rhyfel, canys ef a ddyfged gan Hywel ab Morgan Mawr, ac efe yn Benn Doethion Cymry yn y Gwybodeu a ddylai Tywysawc eu deall au cynnal, tra fu efe ar ffo yn Llys Ithel Tywysawc Morganwg, ac yn nawdd Cor Llanfeithin yn Nant Garfan, a mynych y torred y Gor honno yn amcan ei ddal ai ladd gan Einion ab Owain a Maredydd ab Owain, a chan y Daeniaid a'r Saeflon.

Yn yr un flwyddyn y bu frwydr Llangwm, lle ydd amcanai Feredydd ab Owain adynnil Gwynedd, ac Idwal a orfu arnaw, ac yn y frwydr honno y llas Tewdwr ab Einion ab Owain ab Hywel Dda, nai mab brawd i Faredydd.

Oet Crist 994, y daeth Swaen ab Harallt a'r Daeniaid duon gydag ef i Wynedd lle y bu cad Penmynydd ym Môn, y lle y llas Idwal ab Meuryg Tywysawg Gwynedd. Ac y diffeithwyd Matharn gan y Saeflon, ac hwy ai llosgasant.

Yr un flwyddyn y bu farw Maredydd ab Owain ac o hynny y cawyd gwell byd am heddwch a llywodraeth yng Nghymru.

Yr un flwyddyn y bu farw Ithel Tywysawg Morganwg ac yr aeth Gwrgen ei fab yn 'ei le, a Thywysawg doeth heddychgar ydoeth efe, ond Iestyn ei fab a garai aflywodraeth, ac a fynnai ryfel ac anheddwch, ac yn y flwyddyn honno

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a deg Oed Crist, a Llywelyn ab Ithell wedi cyrhaedd oedran gwr efe a ddodes hawl ar Lywodraeth Dyfed a Gheredigiawn, ac a gafas oresgynnaeth arni, ac a ddodes Gad ar faes yn erbyn Aeddan ab Blegwryd ac ai lladdodd, yna cafas ef oresgynnaeth ar Lywodraeth Gwynedd, ac efe a ddodes ei frawd

a chaer vyrangon a chaer loew. kanys pob kyvrinach or a vei yn llys edelred' vrenhin ef ay hanvonei ar Swan' brenhin denmarc. A gwedy gorefgyn o honaw lloegyr: kyn penn y vlwydyn y bu varw Swan'. ac y detholes gwyr denmarc Chnout y vab yn vrenhin heb gyuarth dim yr faefflon. a hagr y ganthunt hynny.

A gwedy dyrchael Chnout yn vrenhin y cafas y faefflon yn ev kynghor anvon yn ol Edelred' ev brenhin deledauc hyt yn normandi y dyvot attadunt

BRUT Y TYWYSOGION.

y priodes ef ferch Bleddyn ab Cynfyn Tywysawg Powys ai henw Denis, ac efe a gafas gan Wrgan ei Dad Gwmmwd Tref Effyllt, ac yno y gwnaeth ef Gastell, a dodi amaw Enw Denis Powys, ac a gymmerth attaw Aeddan ab Blegywryd ab Morgan Mawr, ac a fwriadafant Ryfel er ynnill Cyfoeth Maredydd ac ymbarottoi Gwyr at hynny, a danfon a wnaethant at y Daeniaid au gwahawdd i Geredigion, ac yno a daethant ac y llosgasant Arberth. Ar flwyddyn honno hefyd y priodes Llywelyn ab Seisyllt Arglwydd Maes Effyllt Yngharad ferch Meredydd ab Owain, ac efe yn wr ieuanc nid mwy nac oed pedwar blwydd ar ddeg.

Oed Crist 996, y daeth y Daeniaid i Ddyfed o gyngor a phorth Iestlin fab Gwrgan, ac Aeddan ab Blegywryd, ac a losgasant Fynyw, ac a laddasant Forgeneu Efcob Dewi.

Oed Crist 1000, y dug Aeddan ab Blegywryd Gad hyd yng Ngheredigiawn, ac ynnill Cyfoeth Maredydd a orug; herwydd nid oedd Llywelyn ab Seisyllt hyd yn hyn yn oed Gwr i gael Braint ar Gyfoeth Yngharad ei Wraig, a myned hyd yng Ngwynedd y mynnai Aeddan, ac yn ei erbyn ef y daeth Cynan ab Hywel, a bu Cad ar Faes ryngthynt lle gorfu Aeddan, ac o hynny ynnill Gwlad Wynedd ai Chyfoethau. Gwedi ynnill o Aeddan holl Gymru o'r Mor beugilydd, efe a beris drefnu Llywodraeth a Chyfreithiau, ac adgyweiriau Eglwyfieu a Chorau a dorrefid yn Rhyfel, a chan nad oedd iddaw fab efe a drefnwys yn etifedd iddaw Rydderch fab Iestlin ab Gwrgan.

Oed Crist 1001, bu farw Morgan Mawr Tywysawg Morganwg yn ddifurw ei oedran, nid amgen na chanmlwydd a naw mlwydd ar hugain, a gwedi gadael

BRUT IEUAN BRECHFA.

Hywel ab Sitsyllt yn Dywysawg ar y wlad honno, ac felly rhyngddynt y llywodraethent holl Gymru yn anrhydeddus a chyfiawn, ac yn yr Amser y buant y bu gyfoethawg y Cymry, a'r ddaiar yn gnydfawr, ar blynddoedd yn rywiawg, a heddwch a chyfraith yn cael eu lle yn y wlad, ac i'r holl deuluoedd eu Tai, ac i'r holl dai eu Teuluoedd; ac i bob Tir ei lasurwr, ac i bob Llafurwr ei dir, fal y daeth Llawnder digonawl i'r Wlad, ac i'r holl wlad ei llawnder digonawl.

yn oet dyd tervynedic. sef oed crift. Mil. xiii. o vlynnydded. Ac yno y bu kyffre y rwng brian brenhin Iwerdon a mwrchath y vab a brenhined creill y gyt ac wynt : yn erbyn dilyn a fitruc vab abloic a oed vrenhin yna. a maylmorda ac ev gallu a oed kytt duhyn yn erbyn brian. ac y lloges fitruc llongeidiev o wyr arvauc o ypirateit a brodr dywyssauc arnadunt yn borth vdunt. Ac yny kyffranc hwnnw y llas lluosfogrwid o bob parth. yno y llas brian ay vab or neill parth : a brodr a maylmorda or parth arall. A gwedy dyuot Edelred' y dir lloegyr : yr ymgynvllawd y faeffion attaw. ac arodassant kyffranc y Chnout. ay gymhell ar ffo hyt yn denmarc ac adiengys oe lu y gyt ac ef.

A gwedy gorefgyn o Edelred' y gyuoeth drachevyn : ny bu penn y vlwydyn yny glyvyhawt o orthrwm heint yn llvndein. A gwedy klywet o Chnout hynny : ef adoeth a llynghes ganthaw y tir lloegyr. ac ay gorefgynnawt hyt yn llvndein. A gwedy gwanhau y brenhin ef a rodes y eglwys caer wint. hafynton. a fottun. a hide ahanmer o dir yn lle gelwir celcelhord. a deu bisgotlyn yn brendeford. a dvntvn adugeffit dwy weith yarnadunt ef y rodes drachevyn. Ac yna y bu varw Edelred' vrenhin : ac y cladpwyf ef yn feynt y Paulys yn llvndein.

BRUT Y TYWYSOGION.

ei Faint yn nwylaw ei feibion ai wyrion yn hir o flynyddau cyn ei farw achaws benaint ac anallu ; efe a gladdwyd dan allawr Deilaw yn Llan Daf, a chyftal ei gariad yn ei wlad a chymmaint ei glod am Ddoethineb fal pan elai yn rhyfel nid oedd a arbofai gartref ac nad elai yn ei Lu nac o wr nac o fab a fedrai afael ar Arfau, eithr mwy a fynnai gynnal yn heddwch nac yn rhyfel ac ei lloes ni chaid o wrol ei wrolach, ac efe a fu lwyddfawr ei orchwyl a doeth ei gyng-hyd a chyfiawn ei ymgais, a mawr ai carai Edgar Brenin y Saeson, achaws hynny rhai o'r Tywysogion eraill nis cerynt ef, lle nid oedd a wnai well erddynt, nac erddynt Genedl y Cymry, a chymmaint addwynder ei Lys yn ail i Lys Arthur ooid aeth hynny ar ddjarhebbion gwlad a chenhedl, ac y dywedir Mwynder Morganwg, ac Addwynder Morganwg.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a deg, daeth Rhun mab Meredydd ab Owain, o Ysgottes a fu 'n ordderech iddaw, i Gymru, ac a fynnai oresgynnaeth ar Dywyfogaeth Deheubarth, a Llywlyn ab Sityllt a ddodes Gad ar faes, ac yng Ngwaith Glaf Gwili y lladdwyd Rhun, a gorsu ar ei wyr ffoi yn golledus, am yr amferoedd y bu hynn daeth Awlaff ym mlaen y Llu du a'r Ysgottiaid Gwyddelig i Ddyfed ac ai diff-eithiasant gan dorri Mynyw ac ei ysbeiliaw, a Hywel ab Seifyllt a ddaeth yn eu herbyn a dewifolion o Wyr Gwynedd ac au lladdodd fwy na'u hanner a gyrru ffo ar eraill yn ôl i'r llongau, a dal llawer au doddi yng Ngharchar, a gwedi hyn fe aeth Hywel a Meredydd Meibion Edwin ab Owain ab Hywel Dda yn

Sefoed hynny o oet crist mil owlwynded a. xiiii. Ac yna y doeth y faeffon ac y detholaſſant yn vrenhin arnadunt Edmwnd Ireneſide mab Edelred o orderch.

A gwedy gwneuthur Edmund yn vrenhin ef agymyrth Edrich iarll amwythie yn yftiward idaw canys hynaf gwr oed or faeffon. ar mtwaf a wydeat o drwc. A gwedy bod mynych kyffrangeu ryngthunt: y doeth Edrich oy dwill y wneithur tagneved ryngthut. a rannv yr vrenhiniaeth yn deu hanner y ryngthunt a gadel y Edmund y goron. Anno dom. M^o.xv. y llas Oweyn vab Dyfynwal. Anno dom. M^o.xvi. y llas Aydan vab Blegywryt ay betwar meib y gan Llywelyn vab Seifyl. brenhin gwyned. Anno dom. M^o.xvii. yd oedit yn dadnabot twill Edrich yn llys y brenhin. A gwedy gwybot o honaw hynny: ef avynhei ryngbu bod y Chnout. ac a rodeſ rodeon llawer y vn o waſſanaethwyr Edmund yr y vrathu aber hacarn ar y hyd y vynſ pan elei yr geudy gyntaf. Ac val hynny y collas Edmund y eneit. ac y clathpwynt yn glaſtyngburic. ac yna y kymyrth Chnout y vrenhiniaeth. canys ny vedylhit am elured nac am edward meibion Edelredus vrenhin. y rei a oed yn trigaw gyt ac ev mam yn normandi.

A gwedy dyrchael Chnout yn vrenhin ar gwbyl o loegy. ef a orchmynnw ar berygyl encit ac aylodeu na bei neb owyr denmarc awnelei argywed yr faeffon. na neb or faeffon ydant wyntheu: namyn bot yn vn genedyl. ac yn gwaffancithu kyvreithieu aeluryt vrenhin. A gwedy gwaffattau y vrenhiniaeth

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1015, a Llywelyn ab Seifyllt yn ei lawn oedran, efe a feddylics ynnill Cyfoeth Dinefwr a ddylyſſid o Fraint iddaw ef oi wraig, canys iawn idd oedd Cyfoeth ei Thad Meredydd ab Owain, ac Aeddan a ddodai hawl ei fod yn etifeddu o hen Frenhinoedd Cymru nid amgen na Bran ab Llyr Llediaith a Welygordd, a rhoddi Cad ar Faes a wnaeth Llywelyn ab Seifyllt, ac yn honno y llas Aeddan ab Blegywryd ai bedwar Nai, ac yna cymmerth Lywelyn ab Seifyllt y Lywodraeth arnaw, ac efe a gerai heddwch a chyfiawnder, ac yn ei amfer ef y bu Gwlad Gymru dros ddeuddeg mlynedd yn ddiryfel, ac ydd aethant y Cymry yn gyfoethawg, dros benn a fu arnynt er yn hir o amfer ac oesodd, a gwedi hir Lwyddiant.

BRUT IEUAN BRECHFA.

erbyn Llywelyn ab Sifyllt, ac efe a laddwyd yn y frwydr honno, gan adael ar ei ol fab a elwid Gruffydd, a chyn y cai Hywel a Meredydd edrych o'i hamgylch, gwelid yn eu herbyn Rhydderch ab Iestin ab Gwrgan, a chydag ef Lu aſrifed o Wyr Morganwg a Gwent yn Gad ar faes, a gorfu ar Hywel a Meredydd ffoi, yna cafas Rydderch orefgynnaeth ar Lywodraeth Deheubarth.

o honaw : anvon soruc hyt ar Richart duc normandi. y erbynnait erima yn wreicka idaw. yr honn auuaffei wreic briawt gynt y edelred : ay phlant hi yn clynneon ydaw. Agwedy y rodi ydaw mab agafas ohonei Hardechnout oed y enw. Anno dom. Mo.xix. y llas Meuric vab arthuacl. Anno dom. Mo.xx. y doeth nebun yscot kelwydauc a dywedut y rot yn vab y Moredyd vab Oweyn a Rein oed y henw. ac y kymyrth gwyr ydcheu ef yn bennaf arnadun. Ac y damunws yntev gwyned yn erbyn Llywelyn vab Seisfyll y brenhin clotuoruffaf awydit or mor pwy gilid. ac yny oes ef ny bu ciffieu da yny gyfoeth. na neb gouodus. nac vn dref wac na diffeith. A gwedy dyuot y lluoed hyt yn aber gweili : y kyrchws Rein yr ymlad yn valch bocfachus gan annoc y wyr. ac yn hynny y goruuwyf arnaw ef. ac y ffoas yn llwynogeid ffyrnic. ac y llas y wyr yn olofrud. ac yd anreithwyt yr holl wlat. Gwedy hynny y doeth Eilaf y dir kymyre athorri Myniw. a diffeithiaw dyfed. Anno dom. Mo.xxi. y bu varw Llywelyn vrenhin vab Seisfyl. Ac yna yd oed Ryderch vab Iestyn yn kynnal

BRUT Y TYWISOGION.

Oed Crist 1020, y bwriadawdd Meuryg ab Arthfael ab Blegywryd adynnil Teyrnedd Cymru oddiar y Tywysawg Llywelyn ab Seisfyllt, a rhoi Cad ar Facs, a gorfu Llywelyn, gan ladd Meuryg ab Arthfael ai gledd ei hunan.

Oet Crist 1020, ydd ymddangofes Crwydriad o Ddyn Yfgottyn, a alwai ei hun ar Enw Rhun, i wyr Deheubarth gan ddywedyd mai mab Maredydd ab Owain ab Hywel Dda ydoedd ef, a rhai ni cherynt Llywelyn ai dodasant yn Dywysawg arnynt, a doddi Cad ar Facs a wnaethant, a myned yn ei erbyn a wnaeth dywelyn, a bu brwydr yn Abergwili, lle gwedi lladdfa drom a dirwaedlyd o bob tu y lladdwyd Rhun. Yna myned i Wynedd a wnaeth Llywelyn, a gosod yn iawn yno, a haeddu cariad ei wlad ai Genedi yn ddirfawr, gwedi hynny daeth i Ddeheubarth lle ydd oedd mawr ei Gariad.

Oed Crist 1021, daeth Eulaff i ynys Prydain gan ddrygu ffordd y oerddai, a dyfod hyd ym Mynyw, a thorri 'r Eglwys a diffeithiaw Dyfed yn greulawn, a Hywel ab Seisfyllt, brawd Llywelyn ab Seisfyllt a aeth yn eu herbyn, ac efe a lladdwyd yn y frwydr honno. Yna daeth yr Yfgottiaid i Gaerfyrddin a chydag hwynt Hywel a Maredydd meibion Edwin ab Einion a llu mawr o Wyr, ac yn

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a deg ar hugain daeth Hywel a Maredydd o'r Werddon i Ddeheubarth a Llu cadarn o'r Yfgottiaid gwyddelig yn erbyn Rhydderch ab Iestyn, ac efe a laddwyd, a'r ddau frodyr megis etifeddion cyfiawn a gawfant orefgynnnaeth a'r Dywyfogaeth Deheubarth, ar fyrr wedi hynny y lladdodd meibion Cynan ab Seisfyllt Maredydd ab Edwin a Hywel ei frawd, ac yna lladdodd y Saeson Cynan ab Seisfyllt, ac ar fyrr o amser wedi hynny y casas Ruffydd ab Llywelyn

dyheubarth. Anno dom. M^o.xxiii. y bu varw Morgynnyd escob. Ac val yd oed Clnout yn kynnal kwnsly yn llundein. ef adoeth Turkill daneis ac Irici. ac ereill or a uassey ymrat Edmund drwy gynghor Edrich y erchi yr brenhin or kyuarwyffen. a menegi yr achos. A gwedy menegi ydaw: ef aduc yar Turkill Estfex. ac yar Irici northmyrlond. ac iar brenhin westfex y gyuoeth yntev. Ac yna y llidiawd Edrich brenhin Mers. a dywedut wrth y brenhin: yfwrwe alatur au yr einym twillaw yn arglwid dyledauc. ac ev dwyn yaghen ereill ogareat arnat ti: athithen yn talu y nynheu yn gyndrwc abynn. Canys ydwyt yn adef dy dwill heb y brenhin yn gwid kyhoed lloegyr: lledwch y benn abwryweh y gorf yn temys. A hynny awnaethpwyd. a dehol ylleill or ynys. Ac yna y perys y brenhin gwneuthur eglwys yn asseffdon. y wediaw dros yr eneidew alas yno gyt ac edmund gint. ac ymphob eglwys or a oed yny gyfoeth ef aberys gwediev drostunt. Athrwy gynghor emme y wreic. ef aberys atkywëriaw yr holl eglwiffew. yny gyfoeth. agwneuthur manachloc vch penn corf edmund verthir. a dwyn corf alphegi verthair o lundein hyt yngkeint. Anno dom. M^o.xxiii. y bu dece' nouenalis. Anno dom. M^o.xxv. bu varw kyanabab feisyll. Anno dom. M^o.xxx.

BRUT Y TYWYSOGION.

eu herbyn Llywelyn ab Seisyllt a Chynan ab Seisyllt ai feibion, a gyrru ffo ar Aulaff, a gwedi hynny y llas yno Llywelyn ab Seisyllt. A mab iddaw a elwid Gruffydd ar ei ol a fu Dywysawg Gwynedd. Gwr oedd Llywelyn ni wnelai Ryfel, nac ymladd namyn yn erbyn ai gwnelai yn ei erbyn.

Gwedi marw Llywelyn ab Seisyllt y cymmerth Rhydderch ab Iestyn attaw Lywodraeth Deheubarth megis iawn iddaw, ac efe 'n ettifedd Aeddán ab Blegywryd.

Oed Crist 1023, bu farw Morgynnydd Escob Dewi, a Bledri Escob Teilaw Ysgolhaig pennaf Gwlad Gymru, achaws hynny y gelwid ef Bledri ddoeth, a chystal y carai wybodan fal y dodes ar yr offeirizid gynnal addysg Llyfrau Llên bob un yn ei Eglwys, mal y gwypai bawb a ddylent parth Duw a dynion.

Yr un flwyddyn y priodes Yngharad gweddw Llywelyn ab Seisyllt a Chynan ab Gwerystan Arglwydd Cibwyr.

Oed Crist 1029, daethyr Ysgottiaid ar hyd y mor i Diroedd Gwrgn ab Ithel Tywysawg Morganwg, ac yn eu herbyn Gwyr y Wlad, fal au laddwyd gyme-

BRUT IEUAN BRECHFA.

ab Sitfyllt Lywodraeth y Dehau, ac efe a roddes faes i'r Saeson yn emyl Rhyd y Groes ar Hafren, ac a gafas y suddugoliaeth, am yr un amser y bu Waith Pencadair, ac yno y bu brad ddirfawr a thwyll afrifed rhwng Gruffydd ab Rhys ab Iestyn a meibion Rhydderch ab Iestyn yn erbyn Gruffydd ab Llywelyn ab

y gorchmynnws Chnout brenhiniaeth denmarc y hardechnout y vab. Anne dom. Mo. xxxi. yd aeth Chnout y ruvein. ac y gorchmynnws y gyfoeth y cemma y wreic. agorchmyn y baup bot yn hyvyd yv gorchmyn yn deici ef. ac erchi y baub talu y duw yr hwnn adilyhei. nyt amgen alwiffenev dros yr ereidyr. a degu' yr aniveilicet y vlwydyn y genit. acheiniauc pedyr. ac aust degum y frwitheu. a gwil Marthin dechreu yr hadeu yr eglwiffeu plwif: yr hwnn aelwyt yn saefnec churche kuth. yny y vlwydyn honno y bu varw Robert brenhin freinc. ac y gwnaethpwyd Henri y vab yn vrenhin yny le. ac y llas Ryderch

BRUT IEUAN BRECHFA.

maint yng Ngwaith Toniwlwg onid oedd y gwaed hyd egwyddledau 'r meirch ar bychandawd ni laddwyd o honynt a ffoasant hyd Fôr i wlad yr Haf.

Oed Crist 1030, y gwelwyd golcuni rhyfeddawl yn yr wybren hyd nos onid oedd golau fal dydd. Y flwyddyn honno y peris Ioseb Efcob Teilaw na wnelid na gwaith na gorchwyl ar y Suliau ar Gwyliau, ag a wpaeth i'r offeiriaid ddyfgu darllain yr yfgyrthyr lan heb dal heb ged, ac na wnelint ac ymryfonau.

Yr un flwyddyn y bu farw Gwrgan Tywysawg Morganwg, Gwr doeth heddychgar ydoedd, ac a wnaeth lawer o eluseni, ac a roddes diroedd i'r Tylodion dros fyth, ac a ddodes nawdd a braint i bob gwr a lasuriai dir er dwyn yd a ffrwythau, sef gair iddynt ymhob cynnadi Gwlad, ac nas gellid swydd arnynt o anfodd, ac efe a gymmerth attaw yn borth iddaw Hywel ab Morgan Hen ei ewythr Brawd Tad gan ei ddoethed fal y gallai yn well o hynny lywodraethu yn heddwch a chyfiawnder. Ac yna wedi marw Gwrgan y cymmerth Hywel y Lywodraeth yn gwbl attaw ei hun, ac Iestyn ab Gwrgan a synpai hynny, ond nas gallai fedu ar hynny gan anfodd Gwlad, canys cynddrwg ei gampau ydoedd fal nas cerid gan neb a gaid yn wŷr da diargywedd.

Oed Crist 1081, y llas Rydderch ab Iestyn gan yr Ysgodogion Gwyddelig a ddygwyd i Ddeheubarth gan Hywel ab Edwin ab Einion ab Owain ab Hywel Dda, ai frawd Meredydd, felly cawiant Hywel a Meredydd adfeddu Tywysogaeth Ddeheubarth.

Yn yr un flwyddyn y dodes Iestyn ab Gwrgan gad ar faes yn erbyn Hywel a Meredydd ymhlaid meibion Rhydderch ab Iestyn ei fab, ac iddynt lawer o geraint yn eu plaid, ac y bu waith Traethwy, lle grrwyd ffo ar Iestyn a meibion Rhydderch; a'r flwyddyn ar ol hynny y bu waith Machwy lle y llas Meredydd

BRUT IEUAN BRECHFA.

Seisyllt, yna laddwyd amgylch, saith ugain o oreugwyr Gruffydd ab Llywelyn, sef o wyr Ystrad Tywi a Dyfed. Am yr amser hynny y bu eira dirfawr ddydd Calan Ionawr, heb doddi hyd Wyl Badrig, yn yr amser hwnnw y bu ddifffaint boll Ddeheubarth.

vab Iestlin y gan yr yfscoticit. Ac ydoed Iago vab Idwal yn kynnal gwyned gwedy Llywelyn. Ac Edwin a Howel. meibion Moredud dyheubarth. Anno dom. Mo. xxxii. y bu gweith irathuy y rwng y meibion edwin: a meibion ryderch. Ac y doeth Robert Wiscard or poile. Anno dom. Mo. xxxiii. y llas Moredud vab edwin y gan veibion kynan. ac y llas Caradauc vab ryderch y gan y saeflon. ac y doeth Chnout o ruvein. Anno dom. Mo. xxxiiii. y gwnaeth Herlewin manachloc yn lle ygelwyr Herlewines becc. Anno dom. Mo. xxxv. y rodes Chnout y eglwys caer wynt tri hide o dir yn lle y gelwir Hillam. agelor feynt berini escob. a channwillpren maur o alyant gorreureit a chwe breich

BRUT Y TYWYSOGION.

ab Edwin gan feibion Cynan ab Seisyllt brawd Llywelyn ab Seisyllt, er dial galanas eu hewythr, ac ymhen ychydig wedy hynny y daeth y Saeson i Went, ac yn eu herbyn Caradawc ab Iestlin lle y llas ef; yna daethant y Saeson i Forganwg, ac y bu waith Ystradywain lle y lladdasant Gynan ab Seisyllt ai holl feibion, yna daeth Rhotpert ap Seisyllt, Arglwydd Maes Effyllt a brawd Cynan ab Seisyllt, ir frwydr, ac annog y Cymry drwy fon am a wnaethant gynt; yna myned yn erbyn y Saeson, ac yng Ngwaith Llan Cwywan eu lladd yn flin, au gyrru ar ffo o gwalgar, a dwyn yn ysbail oll a feddynt, yna heddychwyd rhwng Iestlin ab Gwrgan a Rhotpert ab Seisyllt. A merch oedd i Rhotpert ab Seisyllt ai henw Ardden o Efiliau ferch Gwrgeneu gwraig gyntaf Rhotpert, ac unid blentyn o'r wraig honno, ac anwyl iawn ydoedd ganthaw, ac Iestlin ai ceisiodd yn wraig iddaw gwedi marw Denis ferch Bleddyn ab Cynfyn ei wraig gyntaf, a hynny nis cai o fodd ei Thad gan ei hyned Iestlin; yna gwiliaw wrthi a wnaeth Iestlin, ai gordderchu o drais ac anfodd, yn unwedd ac a wnaethai ag eraill o ferched Pendefigion, a blin iawn y bu gan Rhotpert hynny, ac er dial ar Iestlin, efe a wahoddes attaw Ruffydd ei nai, ac ai annoges yn erbyn Iestlin ab Gwrgan, a chynnull attaw lawer o wyr a wnaeth Gruffydd, ac yng nghyntaf myned yn erbyn Hywel ab Edwin a dodi cad ar faes, ac yn honno y gorfu Ruffydd, ac y ffoes Hywel ab Edwin at Iago ab Idwal Tywysawc Gwynedd, yna myned yn erbyn Iago a orug Gruffydd, a chydag ef Lu dirfawr o wyr dewisawl, a brwydr daer a fy ryngddynt, lle y lladdwyd Iago, ac y cymmerth Ruffydd attaw Lywodraeth Gwynedd, ac fellydd aeth ef yn Frenin ar Gyntu o For Udd hyd ym Mor Hafren.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a deugain, bu Waith Pwll Dyfach rhwng meibion Meredydd ab Edwin a Gruffydd ab Llywelyn; ac i Ruffydd y goreu. Ac efe a laddodd a gyrru ffo ar y Cenedloedd Duon a ddaethant i Ddyfed a Cheredigion ar oddau diffeithiaw 'r wlad, yna fe aeth meibion Meredydd i Wynedd, ac o dwyll anffyddloniaid

maurydaw yr hwnn yffyd yno ettwa. a dwy vaner. Anno dom. Mo. xxxvi. y bu varw Chnout ac y clathpwyf ef yngkaer wynt. Ac ydoed Hardechnout y vab dyledauc yna yn trigav yn denmarc. Ac y dyrchafwit Harald Harefot yn vrenhin. canys wynt adywedynt bot hwnnw yn vab y Chnout o verch ebfelin iarll. a rac y uuanet y gelwit ev velly.

A gwedy kadarnhau Harald yn vrenhin ef a deholas emme vrenhines or ynys. Anno dom. Mo. xxxvii. yr anfydloneon agynhaliaffant Meuric vab Hywel. ac y llas lago vab Idwal brenhin Gwyned : y gan Grufyd vab Llywelyn ac a orefgynnws y gyfoeth ac ay gwledychws. ac a oruu ar lawer o kyfrangheu yn gyntaf yn ryt y groes ar hafren. ac yn llan badarn vaur. ac a orefgynnws deheubarth. ac a deholes howel vab edwin oe gyuoeth. Anno dom. Mo. xxxviii. y bu varw Hermini escob Myniw. Anno dom. Mo. xxxix. y bu gweith pencadeir yn yr hwnn y goruu Grufyd ar Hywel. ac agymyrth y wreic ac ayllwizaud hi. Anno dom. Mo. xl. y bu varw Harald brenhin lleogyr. ac y clathpwyf yn eglwys paul yn llvndein. ac ydaethpwyf y gyrchu Hardechnout hyt yn denmarc.

BRUT Y TYWYNOGION.

Gwedi ynnill o Ruffydd ab Llywelyn Lywodraeth holl Gymru, efe a ymroddes ar ddaioni tuag at ei wlad ai genedl drwy amddiffyn rhag efron a rhag anrhaith ac aflywodraeth, a deddfu a fai deg a chyfiawn, a gwared rhag cam.

Oed Crist 1037, bu Waith P encadair rhwng Hywel ab Edwin a Gruffydd ab Llywelyn, a gorfu ar Hywel ffoi, a'r un fwyddyn y bu waith Rhyd y Grog ar Hafren, lle y gorfu Ruffydd ar y Saeson au gyrru ar ffo.

Oed Crist 1038, y bu waith Llanbadarn lle y gorfu Ruffydd ab Llywelyn ab Seisyllt ar Hywel ab Edwin, ac y dug oddiarnaw ei wraig ac ai cedwis yn ordderch iddaw, a thyna'r unig weithred, o'r holl weithredoedd a wnaeth Ruffydd, a beris anffoddlondeb i'r Doethion.

Oed Crist 1040, y bu waith Pwll Dyfach rwng Gruffydd a Hywel, canys Hywel a ddaeth y drydedd waith i Ddcheubarth, ac yn ei blaid lawer o'r Daeniaid duon, a Gruffydd yn eu herbyn, a gyrru ffo arnynt. ac yn ofgil y rhai hynny y daeth llu arall o Ddaeniaid a Saeson gan ddiffieithiaw Dyfed yn greulawn, a Hywel ai wyr yn eu ffo a gyfarfuant ag hwynt ac au hymldiafant yn galed gan eu lladd a'u dal, ac ecaill a ddiangla fant yn ol iddeu llongen.

Oed Crist 1042, y daeth Cynan ab Iago ab Idwal i Wynedd o'r Werddon a llu mawr ganthaw i Wynedd, a dal y Tywysawc Gruffydd ab Llywelyn, a chodi

BRUT IEUAN BRACHFA.

foddalwyd Gruffydd ab Llywelyn gan wyr Cynan ab Iago addaethant i Wynedd ar ymgais gorynnill y Dywysogaeth, eithr Gwyr y Wlad wedi clywed hynny a ymgynnullasant ac achubasant Ruffydd o ddwyllaw Gwyr Cynan, a gyrrwyd ffo arnynt.

canys nat oed-neb yna adywettei vn geir am veibion edelred yrei a oed yn normandi. Ac yna y bu gweith pwll dyuach. En yr vn vlywydn ydeliit Grufyd ygan wyr dilyn.

A gwedy dyuot Hardechnout yn vrenhin. ef a anvones yn ol y vam or lle y diholeffyt hyt yn normandi. Ac yn yr amfer hwnnw yd oed Godwin iarll yn bennaf o loegyrr a dan y brenhin. Ac y kynghoraffant yr brenhin tynav corff Harald or kyffegyr allad y ben ayvwrw yn themys. y dial yr amharch a wnathood yw vam. a hynny awnaethpwit. Anno dom. Mo.xli. y bu varw Hywel vab Oweyn arglwid gwlat vorgant yny hencint. Anno dom. Mo.xlii. y kymyrth hywel vab edwin llyngbessu or gwydil yn borth ydaw: ac y kyuaru Grufud vab Llywelyn ac wynt yn aber tywi ac ymlad ac wynt yn wychyr creulon. ac yn yr ymlad hwnnw y gornu Grufud. ac y syrthiws Hywel. Ac y bu varw Gvilfre a Matt' manach. Anno dom. Mo.xliii. y bu varw Ioseph escob teiliau yn ravein. Ac y bu lladua vaur y rwng meibion Ryderch Grufud a Rys: a Grufud vab Llywelyn. Ac yno yr anvones Gotwin iarll hyt yn normandi y geisiat elured ac edward meibion edelredi y dyuot y loegyr y gymryt ev dilyet. Ac yno yr anvones Robert ev hewythyrclyurt y gyt ar twillwyr hyt yn lloegyr allawer o veibion bonedigeon y gyt ac ef. Ac Edward a ettelihis y gyt ac yntev. Agwedy ev dyuot y borth hamont yr tir. wynt a anvonaflant ar Godwin y venegi ev dyuot. ac yd erchys yntev ydunt kyuaruot ac ef ar vynydd Guldedwn. ac ef adosth yn ev herbya hyt yn Guldeforde ac anvon gwyr arvauc yn ev herbyn. ac erchi ydunt lle gwelcint y

BRUT Y TYWYSOGION.

arfau a wnaeth Gwŷr y Wlad ac achub y Tywysawc o ddwyllaw y Gwyddelod, au gyrru 'n ol i'r Mor yn fawr eu colled.

Oed Crist 1043, y bu dwyll a brad rwng Hywel ab Edwin a meibion Rhydderch ab Iestin ac a lladafant gant a hanner o wyr ffyddlonion Gruffydd ab Llywelyn ab Seisyllt yn Ystrad Tywi yn oreugwyr y Wlad honno.

Yr un flwyddyn y bu Eira dirfaws ar Galen Ionawr, ac ni thoddes dan wyl Badric, ac y colled flawer o'r ysgrublaidd.

Yr un flwyddyn y bu farw Hywel Arglwydd Morganwg yn gant a dengmlwydd ar hugain oed, y gwr doethaf o Dywysawg yng Nghymru oedd efe, a gocei ei gariad gyda phawb oi genedi, ac efe a garai heddwch a phob cyfiawnder, ac yn ei le y doded Iestin ab Gwrgan, a gwaethaf oedd efe a welwyd criced o Dy-

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a deg a deugain daeth y Llu du o'r Werddon i Ddeheubarth ac addaethon gyda Gruffydd ab Llywelyn ap Seisyllt yn erbyn y Saeson, ac yn Henffordd y bu faes rhyngthynt ac y cafas Gruffydd y fuddugoliaeth, ac yna y bu llawer o ladd a llosgi.

mynyd vchaf plannv kyff yny daear agyflot y meibion bonhedigion o normandi y ciste yn amgylch y kyff a rwymaw elvredus wrth y kyff yn ev perved. a fevyll or gwyr arvauc yn amgylch y meibion. ac ev cledysfev noetheon yn ev llaw. a degymnv y meibion allad y deevet tra gellit ev degymnv. Agwedy na ellit : erchi tynnv ev llygeit a llad ev trwynev. ac ev clustiev. ac ev gwenfled. ac ev tafodev. ac ev dwylav. ac ev traet. ac ev crogi wyntev. Ac odena dinoethi elured arwymaw ydwyllaw dra ygevyv yam y post. athynnv pennev y goludeau ford y vogel allan. ac ev festinghiaw a hoylion heiern yny kyff. ay droi yntev yn wisc y ystlys yny vydunt y holl coludyon gwedy yr droi yngchylch y kyff megys raf. Ac erchi ydunt na ettyt yr vn dianc onadunt rac y mliw geir bron y brenhin rylad ohonaw yny mod hwnnw y vraut ny didorei yntev yoganv am. y weithret honno. megys tybiaw a wnav na chredit. Argwyr creulon a wnaethant o gwbyl : megys yd erchis y creulon arall ydunt. canys y brenhin a oed glaf. A chet ys menechyt ydaw ny allei namyn tewi rac cadarnhet Gotwin. Ac yn lle gwedy hynny y bu varw Hardechnout yn lambicly yn ymyl llundein ac y elatpwyv ef yn yr escapte yngkaer wint. Ac y rodev emme y varw dros y encit yr escpty llawer o wisgoed maur weirthiauc. ac eur ac areant a mein gwyrvh vaur. a dwy lys nyt amgen. West Wode a Piper Mvnster. Agwedy marw Hardechnout y rodet gwarchatwedigaeth y vrenhiniaeth y Gotwin yny detholit brenhin arall ogyt fynnedigaeth yvrenhines ar dyrnas. Ac yn yr amser hwnnw yd oed eward vab eluret yn ymdivat yn normandi : canys marw unafci ygenedyl oll eithyr wiliam vap yduc robert a oed yn was ieuanc y gyt abrenhin freinc. Agwedy gwelet pob peth gwedy ryballu ydaw. bwry y encit yn antur aoruc a chyrchu lloegyr. adyut hyt yn llyndein lle yd oed Gotwin yn trigaw

BRUT Y TYWYSOGION.

wysawg yng Nghymru, ac ni charai efe na heddwch na chyfiawnder, ac ni wnathoedd erioed nas dygai ormes a chribddail ar ei wlad ai genedl, achaws hynny ni chafas ai cyfuertthai, lle caid a fai yn ei erbyn, o ddoeth a deddfawl.

Yr un flwyddyn y llas Hywel ab Edwin yng Ngwaith Abertywi gan Ruffydd ab Llywelyn gwedi ymladd caled.

Yr un flwyddyn y bu farw Iofeb Efcob Teilaw Gwr tra doeth, a duwiawl, a dysgedig, efe a wnaeth Drefn dda ar wyliau Mabfant, sef nas caid amgen na gweddiaw Duw, a dangos daioni, a gwneuthur elusenau arnynt, a chynnal cof dyledus am Dduw ai Saint, au gweithredoedd molediw.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a thrugain bu farw Gruffydd ab Llywelyn ab Seisyllt pen, a tharian, ac amddiffynwr yr holl Ffiantaniaid ; a'r un amser y daeth Wiliam y Bastardd i Loegr a dododd gad ar faes yn erbyn Harold ac ai lladdodd, ac a ddug oddiar y Saeson Goron y Deyrnas, ail i'r modd y dygai'r Saeson hi oddiar y Cymry gynt.

yn waftat. Achael ryt ohonaw boregweith ydyuot yr ystauell lle yr oed Gotwin yn neffro. allyrthiaw yn groea ger bron ygwely. ac wylaw gan ywediaw. Ac ykyuodes Gotwin yny ciste agovyn ydau pwy wyt ti dyrcha dy wyneb agat vi edrech pwy wyt. Arglwyd heb ef nebun tlaut wyf agwas ytt. ac ym mebit ym alltudwyd yn wirion. ac yn dywediaw dithev arglwyd am nawd ym eneit Agwedy ywelet yn tofturiaw mor dygyn abynny: trugarhau aoruc wrthaw. athynghu y wyneb krift na bydei eneit vadev. kyvot weithon heb ef ac adef pwy wyt. Arglwyd heb ef can gefeis gras ythdeuryd. Edward wyfi a mab yeuaf y edelred' vrenhin o emme verch richard duc normandi. Canys edeweis vot yn da wrthyt mynheu a vydaf heb ef. tyng di ybydy vab ymy ac wrth vyngorchymyn: a minheu avydaf dat ytti: ac ath wnaf yn vrenhin ar loegyr. Ac y tynghaud yntev. Dos ti heb ef hyt yngkaer wint ac aro vi yno. ac yntev a aeth agweithiev ybydei yn llys yr escob gweithiev ereill yn llys y vam heb y adnabot o neb. Ac yno y perys Godwin dyvynn paub or tywyslogeon hyt ygkaer wint vrth dethol brenhin. Agwedy dyvot paub onadunt ygyt hyt yr escopy ger bron y vrenhines: ymdidan aoragant llawer am ydetholedigiaeth. Agwedy daruot y baub dywedut y cwyllis: dodi aoruc Godwin ylaw ar ben y mab adywedut. llyma auch brenhin chwi heb ef. llyma Edward vab edelred vrenhin o Emme vrenhines ywreic awelwch ymma. Ahwn adetholaf vi yn vrenhin: ac awnaf gwriogaeth idaw yn gyntaf dyn ohonawch. Agwedy gwelet onadunt Godwin yn gwneuthur gwriogaeth idaw: y rynghws bod ybaub hynny. Mo.xliii.

A gwedy kyffegru Edward yn vrenhin: ef a rodes y charter y bop brenhia gwedy ef or agoronheit yngkaer wint nev yngkaer vyranghon nêv yn west mynster. caffel or kovent hanner more ygan ybrenhin. achant totth o vara symnel. a hanner tynnell owin. ar llythyr hwnnw yffyd yngkadw yn west mynster. Ac ef agymyrth yn wreicka idaw Edith verch Godwin. Ac enrydedu ythat awnay ymlaen paub. Emme y vam nyt maur awnay ymdanei. Anno dom. Mo.xliiii.

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1050, y dug Ruffydd ab Llywelyn Lu dirfawr o Gymru a Gwydd-elod yn erbyn y Saeson, a dodi cad ar faes yn Henffordd, a gofsu Ruffydd ar y Saeson gwedi ymladd caled, a lladd a llosgi dirfawr.

Yr un flwyddyn y daeth Caradawc a Rhys dau fab Rhydderch ab Iestyn a llu mawr o wyr Morganwg a Gwent yn erbyn Gruffydd ab Llywelyn er ynuill oddiarnaw Lywodraeth Deheubarth, a Gruffydd yn eu herbyn, ac ymladd a fy

BRUT IŴUAN BRECHFA.

A hyn a wnaeth ef achaws adduned a wnaethai Harolt y cai ef y Goron ar of Edwart Sant Brenin Lloegr, ac ni chywirai Harolt yr adduned, eithr dwyn y goron iddaw ei hunan gwedi marw Edwart, eithr ni hir lwydd aundon. Am yr amseroedd yma bu aundeb mawr rhwng Bleddyn ab Cynfyn a Rhiwallon ab

gwedy clywet yn normandi vot Edward yn vrenhin y doeth llawer oy getmeithion odyo y geisfiaw godfymeith ganthaw. ac y doeth yfsgolheic robert oed y henw: ac y peris ef y wneithur yn escob yn llyndein yn gyntaf. Ac odyo yn archescob yngkeint. ar hyn aannogeti hwnnw y brenhin ay gwnai. Ac ef a beris dehol Gotwin ay veibion or ynys: a rodi yr eidunt ev gelynncon. Ac ef aberys dwyn iar xvrenhines yhol da byt ay rodi hitheu mewn manachloc Warwelle yngkarchar ac yehydic o dreul ydi. Ac ef aberys carcharv Alwin' escob caer wint. adywedut vot kytenawt ryngthaw ar vrenhines. A mwy y credei ybrenhin ef: negyt yw lygeit ehv. Ac aberys dwyn yrnaw y holl lleectir odieithyr dinas caer wint. Anno dom. Mo. xlv. y llas o goreu gwyr Grufud vab Llywelyn yn ystrattywi amkan ydeugeint achant. ac yn dial y rei hynny: y diffieithws Grufud dyvet ac ystrattywi. Ac yny vlwydyn honno ybu eiry maur abarhaws o galen yonawr hyt wyl hadric. Agwedy bot Aldwin' escob yngkarchar yn hir val y dywetpwyt vehot. Anvon llythyrev a oruc ar efgyb lloegyr y rei aod gedymceithion ydaw y ervynceit yr brenhin kymryt yganthaw pob gyffryw gwirioned or adamvnei ehv. byt aa buassei cryoet achwyffiaul or kelwyd a yrwit arnaw. Ac y casas y brenhin drwy gynghor robert arch escob peri twym-naw new llad hacarn yn wyn yas: apheri ydunt kerdet naw cam ar y naw llath hacarn. ac o galleynt hynny yn diargywed. gwirion oedynt. Ar profed-igiaeth honno awneythpwyt ydunt yn oet dyd tervynedic yn eglwys feint Swithon yngkaer wynt. Ar nos kyn bot y provedigiaeth trannoeth: yducepwyt y vrenhines o warwelle byt yno. Ac yno ybi hi yn gwillaw ac yn gwediaw ger bron feyn Swithon y nos honno. Agwedy hanner nos yfyrthiawt kyfgyr arney. ac yr ymdangoffes feyn Swithon ydi: adywedut wrthi. new yr giglev daw dy wedi canys wyt wirion. ac nac argyffyras yr mynet yr provedigiaeth: canys

BRUT Y TYWYSOGION.

ryngddynt-annhebig i a fu erioed namyn y Gad Gamlan, a lladdwyd cymmaist o bob plaid oni orfu ar y ddau Lu ymchwelyd yn eu hol heb a ellid ei alw yn ynnill i nac un na'r llall o honynt, a gwaedlytted yr aerfa ryngddynt, a thra buant feibion Rhydderch ab Iestyn yng nghyrch y frwydr honno dyfod a wnaeth y Saeson o Wlad yr Haf a llosgi Cestyll Caradawc ab Rhydderch ab Iestyn, iei Dindryfan a Threfufered ym Morgantwg, a dwyn ysbail anfeidrawl yn yd, a gwartheg, a defaid, a daocdd o bob rhyw a geffynt, a llosgi a thorri tai, a

BRUT IEUAN BRECHFA.

Cynfyn yn erbyn Meredydd ab Ithel, ac y bu farw Meredydd ab Ithel o anwyd a newyn yn cilio i ynialoedd rhag Bleddyn ab Cynfyn, a gwedi farw Meredydd beddychwyd rhwng Bleddyn a Rhiwallon ab Cynfyn, yna cynhaliodd Bleddyn ab Cynfyn Wynedd a Phowys au cyfoethau yn erbyn Rhi-

nyt argyweda arnawch dym. Athrannoeth y doeth holl tywyflogion yr ynys
hyt yno dieithyr robert archeſcob agymyrth arnaw y vot yn glaf yn doſyr. val y
gallei fo or ynys. o dienghynt yn di poen or profedigiaeth. Agwedy dyuot
pawb ygyt onadunt. wynt adiarchenwyt ac adodet kykyllev ar ev llygeit ac a
dywyſfwyt nav cam ar hyt yr hacarn twym heb argywedu arnadunt. a phob
dyn yn wylaw acyn gwediaw duw amdanadunt. canys ny welſant eryoet kyfriw
provedigiaeth ar dyneon a hwnnw. Ac yna y dywat yr eſcob: arglwydi heb
ef pahan ydygwch chwi vivi odieithyr yr eglwis pa nyt yn yr eglwis y byd y
provedigiaeth. Ac yna y tynnwyt y kykylle ac y dangofſat ydaw y gwyrtthiev
awnathood duw yrdunt. aphaub yn wylau otra llewenyd. ac yn dloch yduw
y wyrthiev. Ac yna ydudpwyt wynt ger bron y brenhin y dangos ev traet
ydaw na mannaſſei yr hacarn arnadunt. Ac yna yſyrthyws y brenhin yn groes
ger ev bron. adywedut: Mi abecheis yn duw ac ynoch chwithev auch trugared
ynghardaut yd archaf. Ac wynt ay madeuaſſant idaw. Ac yntev arodes ydunt
wyntev ev holl tir adugeſſit yrnadunt. Ac y rodes y brenhines y eglwis ſeyn
Swithon naw llys yn lle y naw cam a gerdaſſei ar yr hacarn twym. Ac yrodes
yr eſcob nav llys ereill odref y dat ehv. Ac y rodes y brenhin dwy llys nyt
amgen. Meones. a Portland. a. v. hides yn lle gelwit Wrockes Hele. Ac y
bu ymryſſon rwng yr eſcob ar vrenhines pwy mwyaf arodei y eglwis ſeyn
Swithon onadunt orodeon ereill. Agwedy klywet o robart arch eſcob hynny:
ef a edewys yr ynys ac ny doeth byth ydi drachevyn. ac y bu yr archeſcobaut
yn wac yn hir o amſeroed. Anno dom. M.xlvi. y caſas Godwin ay veibion
comot ar brenhin drwy wediev y vam. ac y rodet ydunt ev holl dyljet val y
buaſſei orev erioet. Anno dom. M.xlvii. y diffeithwyt y dehev oll. ac y bu

BRUT Y TYWYSGION.

diffeithiaw yn aruthrawl, yn erbyn heddwch ac oedd drefnedig a chadarn a
damdyngedig rwng Tywyſawg Morganwg a Brenin ac Ieirll y Saeson.

Yt un flwyddyn y daeth Cynau ab Iago a llu dirfawr oi Genedl o'r Werddon
ar oddeu Gwynedd, ac ynnill ei gyfoeth oddiar Ruffydd ab Llywelyn, ac ſal yr
oeddynt ar y mor tua Chymru y daeth gwynnygeu tembeſſlus oni foddas y
llongau ar gwyr gap mwyaf, ac yng nghylch yr un amſer y daeth rhai o wyl
Gwent a Morganwg i Yſtrad Tywi a chael yno rai na charent Ruffydd ab
Llywelyn, ac a chwenychent ymddyweddu a Charadawc ab Rhydderch, hwy

BRUT IEUAN BRECHFA.

wallon ab Cynſyn; a Meredydd ab Owain ab Edwin yn cynnal Deheubarth, ac
yn ol hynny y bu ſrwydr rhwng Goronwy ab Llywelyn a maibion Cydwgan ab
Gruffydd.

varw Eldwin' escob caer wint. ac yny le y dodet Stigand' yr hwn awnaeth y groc vaur a delw veir. a delw iewan. ac ay gwisgaut o eur ac aryant. ac ay rodes y eglwis caer wint. o rod emne vrenhines. Anno dom. M^o.l. y pergilaud llyngbes o iwerdon yn dyheubarth. Ac yd atwnaeth edward vrenbin denegukdon yr hwn awnathoed edelred ydat gynt. Anno dom. M.liii. y bu varw emne vrenhines ac y clathpwyd y eglwis feyn Swithon yagkaer wint. Anno dom. M.liii. ar dyd gwyl vchel val ydoed Godwin iarll yn eiste ar neill llaw yr brenhin wrth y unyt yn Hodiham. y doeth ybwtiler affioleit olyn ydunt. ac yn hynny pallu or neill troet ydau ay achubeit or llall. a gowenv aoruc Godwin. agovyn or brenhin paham y chwardei. mor chegyr yd achubawt y neill braut yllall heb ef. Rofi aduw heb y brenhin velly ygwnay vymbraut ymmi pey gedeflit yn vew. Sef awnaeth Godwin etivaru adywat. athorri tameit bychan o vara. a gwediaw ar duw boet y angheu ef bei hynny o vara odoeth angev yw vrant oe yweithret ef. Ac yr aur ydodes y bara yny enev: ef aeth kythreul yndaw. ac ny chavas arvot yr byt: onyt ymchweilit ylygeit athagu. Agweddy gwelet or brenhin hynny: ny chyffroas arnaw dim. namyn erchi y dynnv oger y draet ya dan y bwr tymeith. Ahynny a wneithpwyd ac ydudpwyd ef hyt yngkaer wint ac yno yn yr eglwys vaur y clathpwyd yn enrydedus. Ac y rodes Githa y wreic y eglwys caer wint dwy lys nyt amgen vleodona' a crawcu'ham allawer o rodeon ereill. Ac y eglwyssfev ereill hi arodes rodeon llawer. Ac y Harald y rodet ygyvoeth canys oed braut yr vrenhines. Anno dom. M.liii. y lladaut Grufud vab Llywelyn: Grufud vab Ryderch. Agweddy hynny ykyweiriaud ef y lu ytu ahenford. Ac y kyuodes anneirif olu saesson a Randwlf yn dywyssauc arnadunt adyuot ynyerbyn aorugant. ac ymlad ac ef y wychyr creulon. allad llawer oboptu. ac or diwed drwy dirvaur dymhefyll ygyrrwyd wynt ar ffo gan ev llad hyt yn henford. athra uuant ar ev bwyt y kyrchysfant y gaer ay thoni ay llosgi ay dibobli. a dwyn anreith vaur ganthunt adref. Anno dom. M^o.lvi.

BRUT Y TYWYSOGION.

a laddafant lawer o ffyddlonion Gruffydd ab Llywelyn, ac ysbeiliafant eraill yn doft, yna dyfod a wnaeth Ruffydd yn eu herbyn, a diffeithiau Dyfed, ac Ystrad Tywi, a Gwyr. yn aruthrawl.

Oed Crist 1056, ydd aeth Rhys ab Llywelyn ab Seisyllt, brawd y Tywysawg Gruffydd i Forganwg a Gwent, gan ladd a diffeithiau gyfied ac y cerddai, a gwr y wlad a ddygafant gyrch yn ei erbyn, ai yrru hyd ym min y Mers ai ddal ai fyrhau o benn, a danfon y penn at Edwart brenin y Saeson hyd yng Nghaerloyw lle ydd ydoedd y pryd hynny.

Oed Crist 1057, daeth Gruffydd ab Rhydderch ab Iestin yn oed gwr ac a gynnullwys lu niferawg iawn, a myned yn erbyn Gruffydd ab Llywelyn tywysawg Gwynedd a bu cad ar faes ac ymladd trwch a gwaedlyd ac y llas Ruffydd ab Rhydderch.

y doeth Magus vab Harald brenhin demarc y diffeithiav kyvoetheu y saeson drwy nerth Grufud vab Llywelyn tywyssauc kymre. Anno dom. M^o lvii. y bu varw Oweyn vab Grufud. Anno dom. M^o lviii. y bu varw Siward iarll north hwmbyrlond o heint y gallon. ac ef adyvat gwae vi yn varchauc druan or gyniver brwydyr ybwm yndi na bwm varw o nerth arvev. rac i marw val beuch. ac erchi gwifgav y arvev ymdanav val y gallei marw yndunt canny allei amgen. Anno dom. M^o lx. y doeth Harald vab Godwin mewn bat pigot wyr y chware. ac y kyvodes tymheftyl yny mor ac yduc wynt hyt yn pwittif. Ac y deliis iarll pwittif wynt. ac ay hanvones hyt ar William duc normandi kevyn-derw y Edward vrenhin. Ac yna y tynghaud y kymerei verch William yn wreic briaut ydav. ac nat elei yn vrenhin gwedy Edward byth. A gwedy

BRUT Y TYWYSOGION.

Yr un flwyddyn cyfunawdd Algar iarll Caerllion Gawr a'r tywyfawg Gruffydd ab Llywelyn a rhyugddynt cynnull llu dirfawr a myned yn erbyn y Saeson lle ydd oedd a elwid Rhanwlff yn dywyfawg arnynt yn y Mers, ac yn y frwydr honno y gorfu Ruffydd a gyrru ffo ar y Saeson, ai hymlid yn galed hyd yng Nghaer Henffordd, a myned i galon y dref ar eu hôl, au lladd yn ddiafedd, onid oedd na cheffid byw o ddyn yn yr holl dref, ac efe a ddug ysbail ddirfawr oddiyno, ar goreugwyr arbededig y dug yng ngharchar.

Yr un flwyddyn ydd aeth Edwart frenhin yn erbyn Gruffydd ac Algar hyd yng Ngwynedd lle bu cad ar faes, a gorfu Ruffydd ar y Saeson yn anrhydeddus yna clybu efe am y diffeithiaw yn Neheubarth gan eraill o'r Saeson, a myned yn eu herbyn au gyrru ar ffo cywilyddus.

Oed Crist 1059, daeth Macht ab Harallt i Gymru a llu dirfawr yn ei ofgordd, a'r tywyfawg Gruffydd a Macht yn ymgyfun eu lluoedd a aethant yn erbyn y Saeson, ac a ddiffeithiasant wlad Loegr hyd ym mhell yn ei pherfedd; a dychwelasant yn ol i Gymru ac ysbail fawr ganddynt.

Oed Crist 1060, bu farw Owain ab Gruffydd ab Rhydderch ab Iestyn oi wenwynaw; yna Caradawc ab Rhydderch ab Iestyn a gyfloges Harallt i ddyfod a llu gan- i Ddeheubarth, yna yn un a llu mawr o wyr Morganwg a Gwent ydd aethant yn erbyn Gruffydd, yr hwn a ddaethai a llu mawr iawn ganthaw o wyr Gwynedd, a Phowys, a Deheubarth, a bu cad ar faes lle ai lladdwyd drwy frad a thwyll Madawc Min escob Bangor, yr un ac a wnaeth y twyll o ba un y lladdwyd ei dad Llywelyn ab Seisyllt. Gwedi lladd Gruffydd ab Llywelyn ef a dorwyd ei benn ac a dyged yn anreg i Harallt. Oed Crist pan fu hynn oed 1061; ac fel hynny y colles Ruffydd ei fywyd, ac anrhydeddusaf oedd efe ai dad o'r holl dywysogion a fuant hyd yn eu hamfer yng Nghymru; a goreu am wroldeb a rhyfel, ac am heddwch, ac am lywodraeth ac am haelioni, a chyfiawnder, ac o'u doethineb au deall y dugasant gyfundeb ar Wynedd, a Phowys, a Deheubarth, i'w y

bu tynghu ohonaw hynny : y elhwng adref awneythpwy. Anno dom. M^o.lxi. y bu varw Grufud vab Llywelyn eurdorchawc brenhin kymre ac ev hamdiffynnwr gwedy llawer o anreithav a chyffrangkev budugawl ar y elyneon gwedy llawer owleder adigriauuch arodeon maur o eur ac areaat adillat mawr weirthauc. yr hwn oed cledyf atharean dros wynob holl kymre. Ac yny vlwydyn boano y bu varw Ioseph escob Myniw. Anno dom. M^o.lxii. y bu pm' dece' nouenal'. Anno dom. M^o.lxiii. yd aeth Vwchath vab Brian y ruvein ac yno y bu varw. Anno dom. M^o.lxvi. y perys Edward vrenhin kyffegru West Mynster. duw gwil y meibion gwedyr nodolic. A nos ystwyll y bu varw yntev. Aduw ystwyll yducpwy ef y Westmynster yr lle y oladpwy. Ac yn yr yn dyd hwnnw y kyffegrwy Harald vab Godwin yn vrenhin yn erbyn yllw annvdon arodafei kyn no hynny y William duc normandi kefynderw Edward vrenhin. Ar Harald

BRUT Y TYWISOGION.

gadarn y Cymry yn erbyn y Saeson a phob gelynlion ac efroniaid, ac ni chaid Morganwg a Gwent yn gyfun a hynny achaws gwchelyth y gwledydd hynny, nid amgen meibion ac wyrion Iestin ab Gwrgan, er yn amser Aeddan ab Blegywryd Hên, ab Owain ab Hywel o wechelyth Bran ab Llyr Llediaith, a hynny fu 'r achaws nas gallafant y Cymry ddadynnill teyrnedd ynys Prydain.

Oed Crist 1062, gwedi lladd Gruffydd ab Llywelyn fe ddoded Mareddydd ab Owain ab Edwin yn dywysawg Deheubarth gan Harallt ac Edwart brenhin y Saeson. Brodyr unfam y tywysawg a las, sef Gruffydd ab Llywelyn, a gawfant Wynedd a Phowys; nid amgen Bleddyn ab Cynfyn ab Gwerystan arglwydd Cibion a Rhiwallawn ei frawd hwy a ddoded yn dywysogion Gwynedd a Phowys ym mraint etifeddion tywysogion Dinefwr o Gadell ab Rhodri Mawr. Sef etifeddes y dywysogaeth honno ydoedd Yngharad ferch Meredydd ab Owain ab Hywel Dda, a fu 'n wraig briod Llywelyn ab Seisyllt; a gwedi lladd Llywelyn hi a briodes Gynfyn ab Gwerystan, Arglwydd Cibwyr yng Ngwent, ap Gwaithfoed, ab Gloddien, ap Gwrydr Hir, ap Caradawc, ap Llew Llawddogwg, ap Ednyfed, ap Gwinau, ap Gwaenoc goch, ap Crydion, ap Corf, ap Cynawg, ap Iorwerth Hirflawdd, ap Tegonwy, ap Tëon, ap Gwineu dda i freuddwyd, ab Bywlew, ab Bywdeg, ab Rhun-Rhuddbaladr, ab Llary, ab Casnar Wledig brenin Gwent, ap Gloyw Gwlad Lydan arglwydd Caerloyw, ab Lludd, ab Beli Mawr, ab Manogan brenin ynys Prydain.

Ar brodyr hyn, sef Bleddyn a Rhiwallawn a ddugasant deyrnedd gwlad Powys o wechelyth Brochwel Ysgithrawc, peth nid oedd iawn ei fod.

Yr amser hynnydd oedd Cynan ab Iago cyfiawn berchen Gwynedd ar gil yn y Werddon, ac nid oedd a elai yn ei blaid yng Nghymru, canys ni cherit ei wechelyth achaws eu creulonderau yn lladd a dilygeidiau a'u gwrthladdent yn eu hannerfodoldeb.

Oed Crist 1066, daeth William Dug Normandi yn ormeswr i Ynys Prydain

hwnnw ny hanoed o lin brenbined. canys yn Edward ydifygiawd llin brenbined y saeson. Canys tat Edward oed Edred. vab Edgar. vab Edmwnd. vab Adelfan. vab Edward. vab Alured. vab Edwlf. vab Egðirth y brenhin kyntaf or saeson a oresgynnws teyrnas lleogyr yn vn. Mam Edward oed Emme verch Richard, vab William. vab Relond. duc normandi.

Agweddy gwneythur Harald vab Godwin yn vrenhin : ef a ymdangoffes yn yr awyr llawer o weledigaethv yny vlwydyn honno megys faglew tan : ac ofyn maur ar baub or ay gwelas rac dyuot symvdediaeth ar yr ynys. Acyn y vlwydyn honno y doeth Harald brenhin Norwei. a Tostiu' y vraut a chwechant llong ologeu maur hyt yn aber tiné avon. Ac yny erbyn yntev 'y doeth Harald brenhin lleogyr ay lu yntev. Ac yna y buwyf yn keiffiav kyngreiriaw ryngthunt. ac yny gyngreir hwnnw y llas brenhin norwei ay vraut ac y gwasgarwyf ev lluoed. Ac yna y collas y rei goreu o lu brenhin lleogyr. Ac yna yd ymwnaeth yn gyn gallet hyt na lavassei neb gwrthnebu yw greulonder ac ny alley neb ymdiriet ydau ef. Ac odynd y duc ef y llu kyntaf hyt yn ynys wicht yn erbyn William duc normandi. a oed yn keiffiav goresgyn arnaw. Ac yna y ffoas ylu oll ywrthaw : ac y dieithrws yntev yr ymlad. Agweddy gwelet o William ysgaeluftra Harald am danaw : kynvllaw llu advoyn aoruc adyvot hyt yn penenose ydir. ac yno heb olud gwneithur castell yn lle gelwit hastinges. Agweddy gwybot o Harald hynny : dyuot aoruc ac ychydic olu y ymgysarvot ac wynt. Ac yn yr ymlad hwnnw y llas Harald ay holl niver. Ac yr anvonet y gorf hyt ar y vam. ac y clathpwyf ef yn waltham. Ac odena ydoeth Aldred archescop caer efrac. ac Wlfstan escop caer vragon. ac Wallter escob heaford

BRUT Y TYWYSOGION.

a bu cad ar faes ryngtho a Harallt ; a gwedi ymladd toft a chreulawn, y llas Harallt ac y dug Wiliam y deyrnedd o drais a thrawsfeddiant ; ac fal hynny y collasant y Saeson Unbennaeth Ynys Prydain, gwedi bod yn ei dal o drais chwechannmlynedd.

Oed Crist 1068, digwyddes anghydfod yng Ngwynedd, sef Meredydd ac Ithel, meibion Gruffydd ab Llywelyn a ddugasant gad ar faes yn erbyn Bleddyn a Rhiwallawn ; er dadennill Gwynedd a ddoddefid gan y Saeson o drais oddiwrthynt, ac yn eu herbryn y daeth Bleddyn a Rhiwallawn, a chydag wynt lu dirfawr o Saeson, canys ym Mhowys ydd oedd Saeson yn gwladychu yn heddwch y Cymry yn ogydrif a nbwy, ar ffo rhag gormes y Normaniaid, achaws hynny nid oedd, wrth ag oedd Llu Bleddyn a Rhiwallawn, mawr llu gwyr Gwynedd gyda Meredydd ac Ithel, eithr gwroldeb ai cynhaliai yn erbyn eu deurif, eithr achos twyll a brad colli 'r maes a wnaethant, yno y llas Rhiwallawn o'r naill du, ac Ithel ab Gruffydd o'r tu arall, a gorfu ar Feredydd ffoi, a Bleddyn ai dilynwyf yn drachaled gan ei yrru i'r mynyddoedd ynialaf yng Nghymru, lle y bu farw o newyn ac apwyd. A gwedi hynny drwy gyfnerth y Saeson y gwladychawdd

ar iarll Gadwin. ar iarll Morcard y rei ny buassei yn yr ymryffon ar rei pennaf o lundein yn erbyn y duc William hyt yn berthamstude ac y dugafant ef hyt yn llvndein. ac y rodassant y dinas ydau. ac y gwnaethant gwriogaeth ydau. ac y detholassant ef yn vrenhin. ac y kyffegrwit ef ygan Aldred arch escob caer esfrac. yn west mvnster ar duw nodolic. a oed ar duw llvn nny vlwydyn honno. Anno dom. Mo.lxo.viio.

Agwedy vrdaw William bastart yn vrenhin : ef a vynei gwisgaw y goron teir gweith nny vlwydyn nyt amgen duw nodolic yngaer vranghon. ar pasch yngbaer wynt. ar fulgwyn yn west mvnster yn llvndein. Ac ef aberys gwneithur manachloc yn waltha' lle y buassei y kyffranc yryngthaw a Harald vrenhin. ac nny lle y cat corf Harald y gwnaethpwynt yr allor vaur. Anno dom. Mo.lxo.viii. y ducpwynt Matild gwreic nebun duc yn vrenhines ar loegyr ac y kyffegrwit yngaer wynt. ygan Aldred archescob caer esfrac. Ac nny vlwydyn honno ybu ymlad rwng meibion Kynvyn. nyt amgen Bledyn a Riwallawn. a meibion Grufyd : Moredud. ac Ithel. ac yn yr ymlad hwnnw y syrthiawt meibion Grufud. ac y llas Riwallawn vab Kynvyn. Ac y gwledychws Bledyn gwedy wynt. Ac yn gwledychu dyheubarth yd oed Maredudd vab Owein ab Edwin. Anno dom. Mo.lxo.lxo. y perys tri ieirll nyt amgen. Hereward'. a Morgar. a Siward. ac Agelwin' escob durham kynvllaw ev gallu hyt yn Enry mewn gwern. Ac y kymellwyt wynt ymrodi yr brenhin oll : dieithyr Herewardu' adihenghys yn yr awr honno. Ac odena y duc William y lu y darystwg prydyn. ac y bu dir yr brenhin ymrodi ydau. Odyo y duc William ylu dros vor hyt yn dinas Cynomannus ac ydarystyngws idaw ydinas ar wlat. Anno dom. Mo.lxxo. y

BRUT Y TYWYSGION.

Bledwyn ab Cynsyn yn unig frenin Gwynedd a Phowys, a Meredydd ab Owain ab Edwin drwy gyfnerth Saeson yn dywysawg Deheubarth.

Oed Crist 1069, aeth Caradawc ab Rhydderch ab Iestin, a chydag ef lu cyfnerth o Normaniaid Wiliam Fastardd, yn erbyn Meredydd ab Owain brenin Deheubarth, a chad drom ar faes a fu ryngddynt lle y llas Meredydd, ac yna cael o Garadawc dywysogaeth Deheubarth, a'r frwydr honno a elwir Gwaith, Llanfedwy, ac ar lan afon Elerch y mae'r lle y bu'r gâd.

Yr un flwyddyn daeth y Normaniaid i Ddyfed a Cheredigiawn ac ai diffieithiasant yn filain, a Charadawc ap Rhydderch a ddug lu dewisawl o wfr Gwent

BRUT IEUAN BRECKFA.

Mil a thrugain a deg y bu frwydr Llanfedwy ym Morganwg rhwng Meredydd ab Owain ab Edwin brenin Deheubarth a Charadawc a Gruffydd meibion Rhydderch ab Iestin am Dywysogaeth Deheubarth, a Charadawc ai ennillodd ac a faddodd Meredydd, yna gorefgynnodd Garadawc y llywodraeth, ac ar fyrr y haddwyd Bledwyn ab Cynsyn o dwyll Owain ab Edwin, yna Trehaearn ab

perys William chwilllaw yr holl manachlogoed o'r a oed yny deyrnas o'r yd adauſſei y faeson daeod yndunt yw dŵyn idav ehvn. Ac yny vlwydyn honno y llas Maredudd vab Owain ygan yfreinc ac y gan Caradawc vab Grufud vab Ryderch ar lan rymyni avon. Ac y llas Macmael y clotvorufaf ar cadarnaf ar gorev o'r auu o vrenhin yn iwerdon cryoet. a hynny yn difyvyt. yny vlwydyn honno yduc Stigandus arch eſcob keint iar eſcob caer wint y eſcobaut. ac y doeth yntev yr kwnſſyli hyt yngkaer wint y gwynaw yngwyd y brenhin a holl eſgyb lloegyr a legat o'r vucin a deu effeiriad yr cardinalieid Ieuan a Pheris. Ac yna y ducpwyd y arch eſcobaut iarnaw ac y dodet yngharchar yny uu varw. Anno dom. Mo.lxxio. y gwnaeth y brenhin cwaſſyli yn windeſlowr ac yno y kynnydws ef y effeirieit. ef arodes archeſcobaut caer effrauc y Thomas. ac eſcobaut caer wint y Walkelin. ac eſcobaut ſwthſex yr hwnn adroſſat y chicheſtyr a rodes ef y Stigand arall. ac eſcobawt exceſtyr yr hwnn adroſſat y lincolny arodet y Reinigiu. ac archeſcobot keint arodet y abbat Lanfranco. Ac yny vlwydyn honno y diffeithwyd keredigeon a dyvet y gan y freinc. ac y diffeithwyd mynyw a bangor y gan wyr anfydlawn. ac y bu varw Bleudyd eſcob

BRUT Y TYWYSGION.

a Morganwg a Gwyr yn eu herbyn, a'u gyrru yn ol i'r llongau, a dŵyn oddiarynynt en hysbail, a hynn o waith gwroldebus a ddug i Garadawc lawer a gariad gwŷr Dyfed a Cheredigiawn y rhai cyn no hynny ni charent wehelyth Caradawc.

Oed Crist 1070, y bu farw Caradawc ab Rhydderch o glefyd a ddaeth arnaw achaws clwyf a gafas yn rhyfel, a Rhydderch ab Caradawc ab Ieſtin a gymmerth y lywodraeth yn ei le ef.

Yr un flwyddyn bu farw Bleuddyd Eſcob Dewi, ac ydd daeth Sulien yn Eſcob yn ei le ef, a hwnnw a elwid Sulien ddoeth, ac yr oedd ef yn wr duwiawl a golychwydawl.

Oed Crist 1071, y daeth y Normaniaid yr ail oſawd i Ddyfed a Cheredigiawn, ac y eu erbyn Rhydderch ab Caradawc, a'u gyrru 'n ffoedigion gyda cholled mawr.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Caradawc a orefgynnes Wynedd ac ai llywodraethodd, ai frawd Rhydderch ab Caradawc a Rhys ab Owain a orefgynnaſant Ddebeubarth, ac am hynn o amfer daeth Gruffydd ab Cynan ab Iago i Gymru o'r Werddon a llu mawr gantho ac a ennillodd Fôn, eithr gorfu arno ffoi i'r Werddon cyn nemmawr o wledychu yng Ngwynedd. A gwedi hynny ar fyrr y lladdwyd Rhydderch ab Caradawc ab Ieſtin o dwyll Meirchion ab Rhys ab Rhydderch ei gefnderw. A Rhys ab Owain ei hunan a gafas Ddebeubarth, eithr cyn amfer hir eſe a laddwyd gan Drahaearn ab Caradawc ym mwydr Pwllgwttig.

mynyw : ac y kymyrth Sulien yr efcobot. Anno dom. M^o.lxxii. y diffeithwyf keredigiawn yr eil weith y gan y freinc. Anno dom. M^o.lxxiii^o. y llas Bledyn vab Kynvyn drwy dwyll y gan Rys vab Owain a gortu gwyr ystrattywi. gwedy y ryvot yn kynnal brenhiniaeth kymry gwedy Grufud y vraut yn rymbus adwryn. Ac yny ol ynter y doeth Trahaearn vab Caradoc y gevinderyw y gynnal gwyned. A Rys vab Owain. a Ryderch vab Caradoc yn kynnal deheubarth kymme. Grufud hagen nei Iames a oed yn gwarchadw manaw. ac y llas Kynwric vab Riwallawn y gan y gweyndit. yny vlwydyn honno y bu ymlad Camdwr y rwng meibion Cadwgavn nyt amgen Goronw a Llywelyn gyt a Caradauc vab Grufud or neill parth : a Rys vab Owain a Ryderch vab Caradauc or parth arall. y rei a oruwyt arnadunt. yny vlwydyn honno y bu ymlad bron yr erw rwng Grufud : a Trahaearn. Anno dom. M^o.lxxiii^o. y llas Ryderch vab Caradauc. y gan y

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1072, y daeth Rhys ab Owain ab Edwin o Fanaw lle bu ar gil, ac a gynnullwys lu mawr o wyr Ystrad Tywi a Brecheiniawc, a doddi cad ar fies yn erbyn Bleddyn ab Cynfyn ai ladd, gwedi hynny myned yn erbyn Deheubarth, a danfon cenhadon heddwch yn gyntaf at Rhydderch ab Caradawc, a Rhydderch a gyfarfu ac ef mewn heddwch, a chytunaw a wnaethpwyd rhoddi cyfran yn Llywodraeth y Dehau i Rys ab Owain, ac o hynny gwared o Ryfel a diffeithiaw gwlad, ac ammod ganddynt i'r olaf ei fywyd y cwbl o'r Dywysogaeth.

Wedy marw Bleddyn ab Cynfyn, Trahaearn, ab Caradawc ei nai, a wladychawdd yng Ngwynedd; ac yn y Deau Rhydderch ab Caradawc ei ewythr ef, a Rhys ab Owain ab Edwin yn cydlywiaw 'r Wlad yn llonydd ac yn heddwch.

Oed Crist 1073, y llas Rhydderch ab Caradawc gan Feirchiawn ab Rhydderch ei gefnderw o genfigen a digam yr ammod ryngthaw a Rhys ab Owain, ac am ddwyn Gwŷr y wlad dan ddamdwnng yr Ammod a ddoded ryngthynt er tyng-hedu 'r Lywodraeth i'r hwyaf ei fywyd.

Yr un flwyddyn daeth Goronw a Llywelyn, meibion Cadwgawn ab Bleddyn ab Cynfyn, a llu ganddynt, a chydag wynt Caradawc ab Gruffydd ab Rhydderch ab Iestin, a Chyfnernth cadarn o Ferganwg a Gwent er dial galanas eu Tad eu,

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a thrugain a deg daeth Rys ab Tewdwr o'r Werddon a llu cadarn yn ei blaid ac a ennillles Ddeheubarth lle 'r oedd efe yn difedd cyfiawn i'r dywysogaeth honno, a Rhys a ddanfonodd am Gruffydd ab Cynan yn ol i Gymru o'r Werddon ac ai cynorthwyodd yn erbyn Trehaearn ab Caradawc ac ai lladdant wedi ymladd a cholli gwaed yn afrifed.

gevynderw Meirchawn vab Rys vab Ryderch o dwyll. Anno dom. Mo.lxxv. y bu ymlad gweun y nygyl rwng meibion Cadwgawn yr eil weith. a Rys vab Oweyn. ac y gornuwyd ar Rys yr eil weith. Anno dom. Mo.lxxvi. y bu ymlad pwllgudic y rwng Trahaearn brenhin y gweyndyt: a Rys vab Oweyn. ac y gorun Trahaearn. canys duw adoeth yny erbyn y dial gwaet Bledyn vab Kynvyn y gwr goren ar trugarocks or a uu o vrenbin cryoet. A gwedy llad gwyr Rys y foas yntev val carw gwyllt ofnus. yn diwed y vlwydyn honno y llas Rys a Hywel y vrant. ygan Caradauc vab Grufud. Ac yny vlwydyn honno yd edewys Sulien y escobot. ac y kymyrth Abraham hi. Anno dom. Mo.lxxvii. y dechrews Rys vab Teudwr gwledychu. Anno dom. Mo.lxxviii. y diboblat mynyw yn druan ygan wyr ansyddlon. ac y bu varw Abraham escob mynyw. ac y kymyrth Sulien eilweith yr escobot yn eidaw. Anno dom. Mo.lxxix. y bu ymlad mynyd carn. ac yno y llas Trahaearn vab Caradauc a meibion Riwallawn: Caradauc a Grufyd. a Meilir. y gan Rys vab Teudwr canys Grufud nei

BRUT Y TYWYSOGION.

a chad ar faes a ddodafant, ac yn eu herbyn Rhys ab Owain, a gorfu meibion Cadwgawn a Charadawc ab Gruffydd ar Rhys ab Owain, a buddugoliaeth crydeddus a fuatfei iddynt, eithr Gruffydd ab Cynan ab Iago a ddaeth o'r Werddon a llu cadarn ganthaw, a gorefgyn ynys Fôn, a gorfu ar feibion Cadwgawn ymchwelyd i amddiffyn eu cyfoethu rhag gollawd Gruffydd ab Cynan, ac o hynny ni aflonyddwyd Rhys ab Owain, ychydig ar ol hynny ydd aeth Trahaearn ab Caradawc yn erbyn Gruffydd ab Cynan a gyrru ffo arnaw, a gorfu arnaw fyned yn ei ol i'r Werddon.

Gwedi myned fal hynny meibion Cadwgawn a ddodafant Gad ar Faes yr ail waith yn herbyn Rhys ab Owain, yna Rhys a ddaeth yn eu herbyn, a brwydr doft a fu rhyngthynt mewn lle a elwir Pwllgwttic, lle gorfu meibion Cadwgawn ar Rys ab Owain, ac efe a ffoes, a Trahaearn ab Caradawc ai dilynes mor galed onis daliwyd ganthaw, a dal hefyd Hywel ei frawd, ac efe au lladdawdd eill dau er dial galanas ei ewythr Bleddyn ab Cynfyn, a gwaith didrugaredd oedd hynny, canys Tywysogion o faint a chyfiawnder oeddynt.

Ynghylch yr un amser ydd ymwrthodes Sulien escob Dewi ai Efcobaeth, a deywifwyd yn ei le ef Abram, gwr doeth golychwydawl.

Oed Crist 1077, daeth Rys ab Tewdwr o Lydaw ac a ddodes hawl ar Dywysogaeth Deheubarth megis etrifodd cyfiawn, a llawer iawn o wyr gorau y wlad a gymmbleidiafant ag efe, canys mawr oedd y gair iddaw am ddoethineb a gwybodau Llywodraeth, ac efe yn ei lawn henaint at bwyll a gafawdd ewyllys da goreugwyr y wlad. canys nid oedd a garai Iestyn ab Gwrgan ai wehelyth, achaws y cerynt Ryfel yn well na heddwch yn amgen nag a wnelynt eu cynneifaid o'r Welygordd honno, ac yna diogelwyd Rhys yn ei Lywodraeth.

Iago ac yscottieit lldiauc adoeth yn borth idav. Gwrgenev vab Seiffyll aias odwyll : ygan veibion Rys seis. yny vlwydyn honno yd aeth William duc normandi a brenhin lloegyr a chymre y bererindaut hyt yn mynyw. athri meib a uu idaw nyt amgen Robert. a William. a Henri. Anno dom. Mo.lxxx. y dechrewt edeilat caer dyf. Anno dom. M.lxxxi. y bu dece' nouenalis fick. Anno dom. M.lxxxiii. yd edewys Sulien y escobaut. ac y kymyrth Gwylfret hay. Anno dom. M.lxxxiiii. y bu varw Terdelach brenhin yscottieit nev y gwydyt. Anno dom. Mo.lxxxviiio. y bu varw William bastart duc normandi a brenhin y

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1079, y diffeithwyd Mynyw gan Saeson lladronaidd, ac y bu farw Abram Escob Dewi, a gyrru yr Escobaeth yr ail waith ar Sulien Ddoeth, canys nid oedd a wyddai gyngor i wlad a chenedl afionydd gyftal ag efe.

Oed Crist 1080, daeth Gruffydd ab Cynan yr ail waith i Gymru, a chydag ef lu mawr o Yfgodogion y Werddon, ac ymunaw a wnaeth efe a Rhys ab Tewdwr a myned yn erbyn Trahaearn ab Caradawc, a chad a fu rhyngthyt, lle lladdwyd Trahaearn, a chydag ef Gruffydd a Meilir meibion Rhiwallawn ab Gwynn ab Collwyn, ac ar Fynydd Carno y bu'r ymladd, a chreulawn a thoft y bu, a lladdwyd dros rhif o'u gwŷr y ddwyblaid, a Gwaith Carno y gelwir y frwydr honno, gwodi hynny meddiannu Gwynedd a wnaeth Gruffydd ab Cynan, a Rhys ab Tewdwr a gafas Ddeheubarth, a'r ddau Dywyfawg ya ettiffeddion cyfiawn y Gwledydd hynny.

Yr un flwyddyn y daeth William Bastardd i Gymru ym mhererindawd, ac a ddug roddion i'r Eglwys, ar Escy, offeiriaid, ac i'r monachlogydd a'r mynaich, a myned hyd ym Mynyw, a Sulien archescawb Dewi a ymwrthodes eilwaith ai escobawd, a Gwylfrid ai cymmerth yn ei le.

Yn yr un flwyddyn daeth Gwŷr Rhys ab Tewdwr am benn Iestin ab Gwrgan ac a dorrasant Gastell Denis Powys, a Chastell Llanilltud, a Chastell Dindryfan, y rhain oeddynt Gestyll Iestin ab Gwrgan, achaws hynny bu Cad ar Faes gŵ Iestin. a diffeithiau Ystrad Tywi a Brycheiniawc, a dwyn ysbail fawr, wedi hynny ymroddi a wnaeth ef i adeilad Caer Dyf, ac yny o gwnaeth ef Gastell cadarn, ac o wnaeth Gastell Cynffig, a Chastell Trefufered, yn gadarnach na a fuant cyn no hynny.

Oed Crist 1085, cyweiriwyd yr heddwch rhwng Iestin ab Gwrgan a'r Brenin Bastardd yn ail ac y bu er yn hir o amfer rhwng Tywysogion Morganwg a

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a phedwar ugain gorfu ar Rys ab Tewdwr ffoi rhag lluoedd meibion Bledwyn ab Cynfyn i'r Werddon ond ymhen dwy flynedd efe a ddychwelodd a llu cadarn gydag ef ac a gafas gynhorthwy ai caiai, ac a ennillodd dywyfogaeth Deheubarth,

faeffon ar kymre ar yscottieit gwedy llawer o undugolaethev a gorvodedig-aethev yn ymladev calet. a rodeon gwyrth vaur diamdlavt. yn oetran y deyrnas vn vlwydyn arugeint. y oedran yntev ehvn oed namyn vn vlwydyn trugeint. y gorf yntev agladwyd yn normandi mewn dinas aelwit caine. A gwedy yntev ydoeth Wyllym goch y vab yn vrenhin. Yny vlwydyn honno y diholat Rys vab Teudwr oe gyvoeth hyt yn iwerdon ygan veibion Bledynt vab Kynvyn. Madoc. Cadwgon. a Ririt. Ac yny lle y doeth ef drachevyn allynghes ganthaw ac arodes kyffranc y veibion Kynvyn yny llech ryt. ac yno y llas deu vab y Vledynt vab Kynvyn nyt amgen no Madoc a Ririt. Ac y goruu ar Rys vab Teudwr rodi dreth vaur yr llynghes a dathoed yn borth idaw.

Agwedy gwneithur Willym goch yn vrenhin ny bu vrenhin creulonach noc ef. Anno dom. M^o.lx.xxviii. yducwyd kift Dewi or eglwis yn lledrat. ac o

BRUT Y TYWYSOGION.

Brenhinoedd y Saeson, ai ddodi 'n gydygittwng mewn yfgrifen deg fal y mae yn weledig yn Eglwys Teilaw yn Llandaf.

Oed Crist 1087, bu farw Wiliam Fastardd Tywyfawg y Francod a Brenin y Saeson — a'r un flwyddyn y daeth meibion Bleddyn ab Cynfyn, sef Cadwgan a Madawc a Rhirid a llu mawr yn erbyn Rhys ab Tewdwr, a rhag eu cadarned gorfu amaw ffoi i'r Werddon. Yna Iestyn ab Gwrgan a ddiffeithiawdd ei gyfoeth; eithr yn ebrwydd wedi hynny efe a ddaeth a llynges drom ganthaw i Ddebeubarth a dodi Cad ar Faes, a gyrru ffo ar ei elynion, a Gwaith Llechryd y gelwir y Erwydr honno, yno lladdwyd Madawc a Rhirid, a Chadwgan a ffoes ni wyddit i bale o'r Byd.

Ynghylch yr un amser y dygwyd ni wyddys gan bwy yfgrin Dewi a'r Tryforau auraid ac arianaid o Eglwys Mynyw.

Yn yr un flwyddyn aeth Iarll Henffordd ai Luoedd, ac ynghyfun ac ef wyrion Iestyn ab Gwrgan au lluoedd ac a ddiffeithiasant Gaerwrangon, a Chaerloyw, a'r gwledydd o amgylch gyflod ag y cerddynt, a gyrru ar y Brenin adweddu Rhyddydd a Breiniau i'r gwledydd oll yng Nghymru a Lloegr, fal y bu er yn oes oesoedd.

Oed Crist 1088, bu farw Sulien Escob Dewi, y doethaf a chlodforusaf o'r holl Efecyb yng Nghymru, goreu ei gynghor, ai addyg, ai grefydd, ac amddiffynwr pob heddwch ac iawnder.

Yr un flwyddyn y bu dacargryn mawr hyd holl Ynys Prydain, ac ydd yfpeilliwyd Eglwys Mynyw yr ail waith o'i thryforeu gan forherwyr Seisnig, a llosgi i'r dref a wnaethant, a lladd a ddelai yn eu ffyrdd.

Ynghylch yr un amser y bu farw Cadifor ab Collwyn Arglwydd Dyfed, ai feibion ef, sef Llywelyn ac Einion, ai frawd Einion ab Collwyn, a annogasant Ruffydd ab Mareddydd i ddodi cad ar faes yn erbyn Rhys ab Tewdwr, a dyfod a'u lluoedd ynghyd a wnaethant, a brwydr ddist a fu, eithr gorfu Rhys ab

dieithyr y dinas y torrat ac ysfeiliwt. Yny vlwydyn honno y krynwys y daer yn dirvaur dros wyneb kymre. Ac yny vlwydyn honno y ducpwyf corf seynt Nicholaus o dinas Mirrea ac y dodet mewn yfscrin yn lle y gelwir Barwin. Y nauvet dyd o vis mei. Anno dom. Mo.lx.xxix. ybu varw Sulien escob Myni

BRUT Y TYWYSOGION.

Tewdwr arnynt yng Ngwaith Llandydoch, a dalwyd Gruffydd ab Maredydd ac a byrhawyd o benn, a lladdwyd Llywelyn ac Einion meibion Cadifor, ac Einion ab Collwyn Brawd Cadifor a ffoes at Iestlin ab Gwrgan Tywysawg Morganwg a Gwent, yr hwn oedd yn rhyfela yn erbyn Rhys, ac adrawdd ei ansawdd iddaw. Einion a fuassai yn wr swydd yn rhyfela gyda Brenin Lloegr ai Farchogion yn Ffrainc a gwledydd eraill, a charedig mawr rhyngddo a'r Brenin ai Farchogion ac Iestlin wedi gwybod hynny a addunedwys i Efnion ei Ferch yn briodwraig os efe a ddygai gyfnerth iddaw o Loegr yn erbyn Rhys ab Tewdwr, a chyda y ferch honno yn Gyfoeth Arglwyddiaeth Meisgyn, myned i Lundain a orug Einion, ac anmodi a Rhobert fab Amon Tywysawg y Corbwyl yn Ffrainc a chefniderw y Brenin Coch, i Ddyfod yn gyfnerth i Iestlin ym Morganwg; a Rhobert a weithiawdd ar ddeuddeg eraill o Farchogion urddafawl nes eu hymnill oi blaid yn un ansawdd ag yntau; dyfod a wnaethant i Forganwg ar frs, ac unaw lluoedd ac Iestlin, a myned i wledydd Rhys ab Tewdwr, a lladd a llosgi cyfied a'r Tir a gerddynt, a phan glybu Rhys hynny, myned yn eu herbyn, a chyfarfod y ddau Lu ger llaw Brecheiniawc, yn y lle a elwir Hirwaen Wrgan, a brwydr waedlydfawr a fuyngthynt lle gorfu ar Rys ffoi, ai ymlid a wnaeth Iestlin ai ddal yng Nglynn Rhodneu, a lladd ei benn ac enw y lle y bu hynny *Penn Rhys*, gwedi hynny ymlid ei wyr a'u lladd yn greulawn, a dal Gronwy mab Rhys a lladd ei benn ynteu, a mab arall oedd i Rys o'i ordderch a elwid Cynan yn wr dewr a thrachalonog, ac efe yn ymchwelyd tuag Ystrad Tywi wedi lladd ei dad ai wŷr ymlidiwyd ef mor galed a thost oni orfu arnaw amcanu dianc drwy Lynn a elwir Cremlyn, lle y boddos ef a llawer o'i wŷr, ac am hyuny Pwll Cynan y gelwir y lle fyth wedi hynny, mab arall i Rys a elwid Gruffydd ac nid oedd ond Plentyn pan las ei dad.

Gwedi hynny ymgynnull a wnaeth Gwyr Rhobert ab Amon ai farchogion a'u Gwyr ar Dwyn Colwynn lle y talawdd Iestlin iddynt eu bodd yn aur coeth, ac o hynny hyd heddyw gelwir y lle y Filltir Aur, ac ymchwelyd yn eu hol a wnaethant tua Llundain, ac Einion ab Colwyn a aeth at Iestlin i erchi 'r ferch iddaw yn wraig a'r cyfoeth a addawai gyda hi, eithr nacau hynny a wnaeth Iestlin, gan chwertthin am benn Einion, a dywedyd y gwnai efe 'n well ai Ferch na'i rhodd ar enw Bradwr Gwlad ag Arglwydd, yna Einion a lidiawdd yn ddirfawr, a chan gynddaredd ei ddigofaint myned ar ol Rhobert ab Amon ai ofgordd a dangaws iddynt y dirmyg a wnaethai Iestlin arnaw, a dangaws hefyd maint oedd anghariad goreugwyr y wlad honno tuag at Iestlin, o brased y wlad, a hawied ei

dyfgiander y kymre amdiffynnwr yr eglwyfey. doethineb y kreydev. nos calan Ionaur pan oed y oet ran. pedwar vgeint blyned. Ac vn vlwydyn eifiev o vgeint y buafci yn efcob. Yny vlwydyn honno y torrat Mynaw ygan gwyr anfydlon or ynyfod. Ac y bu varw Kediur vab Gollwyn. y veibion yntev Llewelyn

BRUT Y TYWYSOGION.

hynnull oddiar Iestyn, yr hwn achaws ei frad ai dwyll ni chai gyfnerth gan un Tywysawc yng Nghymru. Blasus oedd gan y Dicithraid wrandaw ar Einion, a hawdd y cymmerafant ei gynghor, ac yna myned at Rhotpert ap Seisyllt a orug Einiawn a dangaws iddaw 'r cyfan, ac efe a ddug eraill o'r Pendefigion ni charent Iestyn i'r un anafawdd, a gwedi cynnull o'r Pendefigion hynny eu gwyr yng nghyd ac ymgyfunaw a'r Dicithraid, myned yn erbyn Iestyn, ac yna bu Gwaith y Mynydd Bychan yn ymyl Caer Dydd, lle gyrrwyd ffo ar Iestyn. Ymhlaid y dicithraid yn erbyn Iestyn daeth Cadifor ap Cedrych ap Gwaithfoed Arglwydd Ceredigiawn, ac efe a fuafci cyn no hynny ym mhlaid Iestyn yn erbyn Rhys ab Tewdwr, ac ni chyflawnai Iestyn ammod ac efe yn ol a eddunedai Cedrych ab Gwaithfoed Arglwydd Cibwyr a henyw o Forganwg, ac a aeth yng Ngheredigiawn yng ngofgordd Rhydderch ab Iestyn, lle y rhodded iddaw Bendefigaeth a Chyfoeth, ac o garedigrwydd ar Iestyn y daeth efe ai Wŷr i Forganwg, a gwedi gweled ei frad myned yn ei erbyn ac ym mhlaid y dicithraid.

Gwedi gyrru ffo ar Iestyn ai yfpeiliaw oi wlad, Rhobert ab Amon ai wyr a gymmerafant yn eiddaw iddynt eu hunain goreuon y Frodir a'r Tiroedd breision, ac i Einion y mynydddir a'r garwaf a'r anffrwythlonaf o'r wlad, ac fal hynny gwledychafant y Ffrancod yn y wlad honno, gan yrru pawb a gaent ym mhlaid Iestyn ar ffo a dwyn eu tiroedd. A llyma enwau y dicithraid Ffreinig a'r lleoedd a gymmerafant iddynt eu hunain.

Rhobert ab Amon yn Dywysawg araynt a gymmerth iddaw ei hunan y Deyrnedd a Llywodraeth y Wlad oll, a Chastell Caer Dydd, a Chastell Tref-ufered, a Chastell Cymffig, a'r Tiroedd a berthynai iddynt.

I William De Lwndwn y doded Aberogwr a'r Tiroedd a bieuffai 'r Arglwyddiaeth honno.

I Riccart Grinfil y doded Arglwyddiaeth Glyan Nedd a Thref freiniawl Castell Nedd ac ai perthynai o diroedd.

I Rhobert De Sancwintin doded Arglwyddiaeth Llan-Fleiddan fawr, a Thref freiniawl y Bont Faen.

I Riccart Siwart Tal y Fan ai Arglwyddiaeth.

I Gilbert Wmffreſil Arglwyddiaeth Pen Marc.

I Rosser Berelos Arglwyddiaeth Llan Dathan.

I Reimallt Sili y rhodded Arglwyddiaeth Abefili.

I Peter Lefwr, Arglwyddiaeth Llanbedr ar Fro.

ay vrodyr a wahodasant Grufud vab Moredud yn erbyn Rys vab Teudwr. ac yn ymmyl llan dydoch ybu ymlat rymgthunt. ac y goruu Rys arnadunt gan ei hymlit ac ev llad adaly ereill onadunt. Anno dom. M^o.lx.xxx. y diwys William goch brenhin lloegyr deudec eglwys adeugeint o vam eglwyfiev heb gappeller

BRUT Y TYWYSOGION.

I Ieuan Ffleming Arglwyddiaeth Llan Ufelwyn.

I Olifer Sainfion Arglwyddiaeth Aberbernant.

I Wiliam Deisterlin Arglwyddiaeth Llanwerydd.

I Baen Twrbil y daeth Arglwyddiaeth y Coetty o briod Affar ferch Meurys ab Gruffydd ab Iestlin ab Gwrgan.

Einion ab Collwyn a gafas Sainghenydd a Meisgyn.

Caradawc ab Iestlin a gafas Aberafan a'r holl diroedd rhwng Nedd ac Afaon yn Arglwyddiaeth Rial.

Madawc ab Iestlin a gafas Arglwyddiaeth Rhuthyn.

Hywel ab Iestlin a gafas Llan Tryddyd.

Rhys ab Iestlin a gafas Arglwyddiaeth Soffen rhwng Nedd a Thawy.

Nest Ferch Iestlin a rodded yn Briod i Einion ab Collwyn.

Rupert ap Seisyllt a gafas Arglwyddiaeth Maes Effyllt.

Wedy gorfod ar Iestlin efe a ffocs dros y Mor i ynys y Fallon, ac oddiyno fe aeth i Gaer Faddon ac oddi yno daeth i Went, lle y bu farw ym Monachig Llangenys.

Gruffydd ab Rhydderch ab Iestlin a gynnullas Lu mawr o'r Gwŷr a ffoasant rag y Dieithraid, ac amddiffyn Caerllion ar Wyg, a Gwlad Went, ac ymgadarnhau yno yn erbyn y Dieithraid, a Charadawc ab Gruffydd ab Rhydderch ab Iestlin yn Dywysawg ar y Cyfoethu yng Ngwent a Gwaen Lllwg a'r Cynnal yng Nghaer Llion ar Wyg, lle y buaffai cyn no hynny Brifgynnalfa Morganwg a Gwent, parth Teyrnedd a Dygynnull Gwlad.

Yr amser y bu fal hynn ym Morganwg ydd oedd Meibion Cadwgawn ab Bleddyn ab Cynfyn yn diffeithiau Dyfed a Cheredigiawn, a Huw Iarll Caerllion Gawr yn diffeithiau Tegeingl a Rhyfoniawc hyd Afaon Gonwy, ac yn dwyn y Tiroedd ar Cyfoethu oddiar Wyr y Gwledydd hynny, ac yn dod i'r Ffreinc ynddynt, a'r Huw yma, tra bu Gruffydd ab Cynan yn amcanu Cyfnerth i Rys ab Tewdwr, a ddaeth hyd yn Aberlleiniawc ym Môn ac a wnaeth yno Gafell ac ymgadarnhau ynddaw hyd y dydd heddyw, a thrachefnau meibion Cadwgawn ab Bleddyn y dug Iarll y Mwythig y rhannau mwyaf o diroedd Powys a Cheredigiawn, ai fab Arnwlff a ddug lawer o diroedd Dyfed, a Bernard Niwmarc a ymgadarnhau ym Mrecheinawc, ac eraill a gymmerasant diroedd mewn parthau eraill o Gymru, ac ym mhob mann yn gwneuthur Cestyll a Dinasoedd cylch-waliedic rhag eu niwedu gan wŷr y Wlad, a'u ffordd dwyn ysbail ar un a'i roddi yn obr i arall, ac fal hynny yn twyllaw annoethiaid a'r rhai ni charent eu

yny forest newyd yn ymmyl Swtham twne. Anno dom. Mo.lx.xxxi. y llas Rys vab Teudwr brenhin deheubarth y gan y freinc a yttloed yn trigaw yna yn brecheiniauc. ac yna y syrthws brenhiniaeth kymre. Yny vlwydyn honno Cadwgon vab Bledyn a anreithws dyvet ychydic kyn kalan mei. A deu vis gwedy hynny yn cylch kalan gorffennaf y gorefgyynnws y freinc dyvet a cheredigion. ac y gwledychasant yr hynny hyt hediw. A holl kymre a vedassant a gwneithur kefyll yndi a chadarnhav ereill. Yny vlwydyn honno y llas Moelculum vab Dwncath brenhin y piſcieit nev yscottieit. ac Edward y vab. y gan y freinc. A gwedy klywet o Margaret wreic Moelculum y lad ef: gwediaw a oruc ar dau. nac arhoe hi pellach pen yr wythnos yn vew. Ac y gwarandewis duw y gwedi hi: kyn y seithvet dyd ybu varw. Anno dom. Mo.lx.xxxii. Willim goch vab William bastart a aeth hyt yn normandi y amdiffyn kyroeth Robert y vraut. yr hwnn a athoed y Gaervaleu dros y grifionogaeth y ymlad a farafynniceit. ac a gavas y clot uuyaf or byt tra drigws yno. ar lawer o uudugolaethev. Ac yny vlwydyn honno y bv mynych ymgyrchu yrwng y kymre ar freinc a oed yn gwledychu yna keredigion a dyvet. adwyn anreithiev amynych

BRUT Y TYWYSOGION.

cenedl a'u Tywysawc, ac o drech dichell na gwroldeb y gweithiasant y Pffrancod yn unweddag y gwnai 'r Saeson cyn noe wynt yn y rhyw fodd ac y difreiniafant y Cymry o'u Llywodraethau, a'u Cyfoethau, a'u Tiroedd, a llygru Gwyr y Wlad a'u Gobrwon.

Oed Crist 1090, y dug Roffer Mwngwmri Gastell Baldwin ac ai gwnaeth yn drachadarn, ac ai galwawdd ar ei enw ei hunan, sef Mwngwmri.

Oed Crist 1091, gwalgylched y Bont Faen, gan Robert Sancwintin. a gwedi hynny y gwnaeth ef Gastell Llanfleiddan, ac yn yr un flwyddyn y gwnaeth Roffer Berclos Gastell Llandathan ac a rannes ei diroedd a Marchell ap Gwyn ap Arthrwys yr hwn a fuassai berchen ar y cyfan o honynt, ac a ddodes fodd i fyw i'r rhai a golledwyd.

Oed Crist 1092, y dechreuwyd adeilad Castell Llanddunwyd, a Threfusered, a Chynffig, yn gadarnhach nag oeddynt o'r blaen, canys a choed cyn no hynny

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a phedwar ugain a deg y bu ymladdau gwaedlyd rhwng Iestyn ab Gwrgan Tywysawg Morganwg a Rhys ab Tewdwr; ac Einion fab Collwyn Arglwydd Dysed ymhlaid Iestyn, ac yng ngwaith Rhyd yr Ymladd y cafas Rys ab Tewdwr y goreu ar Einion, yr hwn a orfu arno ffa at Iestyn, ac Iestyn ai danfonodd i Lundain i gyflogi cynhorthwy gan y brenin Wiliam goch, ar brenin a ddonfonies fyr Robert fab Hamwn ddeiniog tywysawg y Corbwyl yr hwn oedd gefnderw iddaw,, a chydag ef ddeuddeg o farchogion rhyfelgar a llu mawr o wyr at Iestyn

lladuer o bop parth. Ac yn hynny y kyvaru Cadwgon vab Bledyn ac wynt yngkoet ypes yn mynet am benn Gwyned : ac ymlad ac wynt yn wychyr calet allad lluooffogrwyd onadunt. a chymell ylleill ar fo. gan ev bymlit ac ev llad heb dragared. Achyn diwed y vlywdyn ef a oresgynws ev holl kestyll eithyr Penvro a Ryt cors. ac aduc ev hanreithiev yn llwyr ganthaw yn wlat. Anno dom. Mo.lx.xxxiii. y diffeithws y freinc gwhyr a chetweli ac yftrattywi. Ac y doeth Wyllym goch y loegyr. ac am hanner y kynhayaf yduc ef y lu y gymre. Ac yr amdiffynws y glynnev y kymre : ac y daeth y brenhin adref yn llav wac. Yny vlywdyn honno y detholet Ancelin' yn arch escob keint. Anno dom. Mo.lx.xxxiiii. y gylfodes y brenhin treth ar y saefson. Ac y bu varw William vab Baldewyn y gwr adechreus castell ryt cors drwy gorchymyn y brenhin. A gwedy y varw yd edewyt y castell yn wac o wercheitweit. Gwyr brecheynawc. a gwyr gwent. a gwyr gwenllyvc a wrthnebasant gorthrynder y freinc. Ac yna y kyffroas y freinc ev llu hyt yngwent. ac ny chafant vn lles yr hynny namy

BRUT Y TYWYSOGION.

y gwneid Cestyll, a chyn y bu hir wedi hynny y gwnaeth y Ffrancod eu Cestyll ar hyd y wlad er diogelwech iddynt eu hunain, ar amfer hynny hefyd y deg eraill o'r Ffrancod y tiroedd goreu yn Nyfed a Cheredigion, ac a wnaethant yno Cestyll a Dinsoedd.

Oed Crist 1093, aeth y Brenin Coch i Ffrainc yn erbyn ei frawd Rhobert, ac ai daliodd ef, ac ai dug yng Ngharchar i Gastell Caerdydd, lle y bu hyd farw.

Yr un flwyddyn y bu prinder yd ac enllyn drwy holl Ynys Prydain, achaws y rhyfeloedd a fuasai dros amryw flnyddoedd ym mhob ran o'r Ynys, a llawer a fuant feirw o newyn.

Oed Crist 1094, y dug y Ffrancod eu lluoedd hyd yng Ngwyr, a Chedweli, ac Yftrad Tywi, ac a ddiffeithiant y Gwledydd hyuny, a Wiliam De Lwndryn a wnaeth gastell cadarn yng Nghedweli, a thra buant yno codasant Wyr Morganwg a Gwaun Llwg yn un Llu, ac a dorasant Cestyll a Ffrancod, ac a laddiant agos y cyfan o'u Gwŷr, a Phaen Twrbil Arglwydd Castell y Coetty yn Dywysawg ar Wyr y Wlad, ac ni fynnai ef ei diroedd namyn ym mraint Aisr

BRUT IEUAN BRECHFA.

yn gynhorthwy yn erbyn Rhys ab Tewdwr, ac ym Mrwydr Hirwaun Wrgan y lladdwyd Rhys a goreuon ei Wŷr, ac Iestyn ni wnai iawn i Einion yn ol ei adduned iddaw, yna troes Einion ai wyr yn ei erbyn ac a ynnillodd ar fyr Robert ab Hamwn ai farchogion fal y troesant au gwyr yn erbyn Iestyn a chyda nhwy llawer o bendefigion ac Uchelwyr Morganwg, y rhai a gafiant Iestyn am ei dwyll, ai ormes, ai ymyrfonufder ; ac ym Mrwydr y Mynydd Bychan wrth Gaerdyf y

llad llawer onadant yny lle ygelwyt kelli carnawc. Odena yn lleygys gwedy ? hynny yd aethant ac eu llu hyt yn brecheynyawc ac ny chauffant vn lles yr hynny. namyn ev llad ygan veibion Idnerth vab Cadwgan. nyt amgen Grufud ac Ivor yn lle y gelwir Aberllech. ac ev keffyll aedewit yn gyfan. ac ev tlodeon adrigaiffant yn ev tei yn ergrynedic. Yny vlwydyn honno y doeth

BRUT Y TYWYSOGION.

ei Wraig, yr honn oedd Ettifeddes Meuryg ab Gruffydd ab Iestyn ac efe a ddug ei luocdd hyd Gaer Dydd, a dechreu torri 'r Castell, a phan weles Robert ab Amon hynny, gofyn yr achaws, a Phael Twrbil ai dangoses, nid amgen nog y mynnai 'r Cymry fyned wrth Freiniau a Defodeu cyffefinion eu Gwlad a Chyfreithiau Hywel Dda, a chael eu Tiroedd yn rhyddion, a chan faint y Llu fe weles Robert yn oreu gwneuthur hynny a foddhâci 'r Cymry, ac yna doded llonyddwch yn y wlad, ac y cafas Baen Twrbil ei diroedd ai Fraint yng Nghyfiawnder ei wraig, a Gwyr y Wlad eu tiroedd yn rhyddion, a'u breiniau a'u defodau fal y dylit i'r Cymry, fal y buant erioed cyn amfer y Ffrancod. A gwedi dodi 'r Drefn honno ar Forganwg ai chadarnhau, fe ddaeth llawer o Genedl y Cymry o Ddeheubarth a Gwynedd i Forganwg er diogelach Byd nag a gaent yn y Gwledydd eraill.

Ynghylch yr un amfer y dug Ruffydd ab Cynan a Chadwgawn ab Bleddyn eu lluoedd i Ddyfed a Cheredigiawn, ac a laddafant lawer o'r Ffrancod, gan nas gallai 'r Cymry oddef ym mhellach yr anghyfraith, a'r ammraint, a'r trahäufder, a ddodai 'r Ffrancod arnynt, ac yna cafas y wlad lawer o'i Braint a'u Rhyddyd.

Yn hym o amfer fe ddanfonos y Ffrancod Lu mawr i ddiffeithiau Gwynedd, a Chadwgawn ab Bleddyn a ddug Lu yn eu herbyn a bu waith Coed Yspys lle gorfu Gadwgawn ar y Ffrancod, a gyrru ffo arnynt, a lladd llawer, a Gruffydd ab Cynan a Chadwgawn a gyrchafant Loegr, a diffeithiau Henffordd, a'r Mwythig, a Chaer Wrangon, a lladd anneirif o'r Saeson, a phan wybu 'r Brenin coch hynny, myned yn eu herbyn, eithr ni bu ues iddaw o hynny, canys y Cymry ai darweinafant i'r mynyddoedd, ac yna, heb gad ar faes, y laddafant banner ei wŷr, a gorfu arnaw ddychwel yn fawr ei golled ai gywilydd.

BRUT IEUAN BRECHFA.

gwaethwyd Iestyn, ac y gorfu arnaw ffoi, a syr Robert fab Hamwn a gymerodd gyfoeth Iestyn, ac a roddes diroedd a chyfoethau y rhai a gefnogaint Iestyn i'r deuddeg marchawg a ddaethant gydag ef: ac i Einion y Blaeneudir; ac fal hynny y diweddodd ar Iestyn a fu, efe ai feibion, gyhyd o amfer yn ormes Deheubarth a Gwynedd, annhebig i'r hynafiaid a fuant iddaw yn dywysogion a gerynt heddwch, a chyfiawnder, a doethineb. Am hynn o amfer y dug Huw

Ychdryt vab Etwin. a Hywel vab Gronw ygyt athwiffogion ereill atholwyth Cadogon vab Bledyn ac agyrchaffant castell penvro. ac a yspeiliaffant yr bol wlat, ac ay hanreithiaffant. ac ay diffeithiaffant. ac y doethant adref yn lach ac ey llwythe o da ganthunt. Anno dñm, Mo.lx.xxxv. y rodet fwid castell penvro y Gerald wafanaethwr. ac y diffeithws ef terwynev mynwr. Yny vlwydyn honno y dygyvoves Willim goch vrenhin anneirif o lu yn erbyn y kymry. Ac ymdiret a oruc y kymre yn duw: drwy ev gwediev. ac yn prydiev. ac alwiffenev. a phenydiev. a doddi ev gobeith yn duw. Ac aflonydu ar ev gelynncon: hyt na lavassei y freinc mynet yr coedid nacv.

BRUT Y TYWYSOGION.

Yr un flwyddyn bu farw Gwilym ab Baldwin cyn gorphen gwalgydd Castell Rhyd Cors, a'r Cymry a ddaethant yn difysyd ambenn ei wyr ef ac ai lladdasant, ac a dorrasant y Castell.

Cyn hir wedi hynny yr ymluyddes gwyr Morganwg, a Gwent, a Gwŷr, a Gwaun Llwg yr ail waith, a'r Francod yn eu herbryn, ac yng Ngwaith Celli Darfawc y gorfu'r Cymry arnynt, au lladd yn ddidrugaredd, a gyrru ffo gwarthas arnynt. Ac ym mhŷn ychydig ymluyddes y Ffrancod yn erbyn y Cymry, a chydag wynt gyfnerth anfeidrawl o'r Saeson, a'r Cymry a gymmraffant arnynt ffoi o'r blaen i Fynyddoedd Brecheiniawc, yna troi ar eu gelynnion, au lladd yn ddiarbed y rhan fwyaf o honynt, ac ychydig buan eu traed a ffofant gyda chywilydd a cholled, a'r Cymry yn dychwelyd yn eu hol cyfarfuant yn eu herbryn Iarll Arwndel, ac Iarll Caerloyw, ac Arnallt Harcwt, a Nel Vegwnt, ac erill o Ieirll a Thywysogion y Ffrancod yn Gyfnerth i Rhobert ab Amon ai wŷr, a bŷd ar faes, ac yng Ngwaith Celli Gaer y lladdawdd y Cymry bob un o'r Ieirll hynny a'u gwŷr a lladdfa doft, ac a ddygasant ysbail fawr oddiarnynt, a ffoi o'r ol iddeu Cestyll y Ffrancod a'u cadarnhau gwedi hynny, ac amcapi mynedi Loegr, eithr ofer eu Gwaith, canys Gruffydd a Chydifor meibion Llywelyn Brenn Arglwydd Sainghenydd a ruthraffant a llu yn eu herbryn. Ac au lladdasant gan mwyaf; a'r gweddilliaid, ffoi i Loegr; yna casaf yr hen Drigolion i Tiroedd a llonyddwch, a rhai o'r Ffrancod a ymgadarnhafant yn eu Cestyll a genhadbuaifant i'r Cymry eu cyfiawnder, fel eu Tir yn rhydd, a'u Braint yn rhad, au Cyfreithieu yn ddefodawl.

Oed Crist 1095, daeth Ychtryd a Hywel meibion Gronw, a meibion Cad-

BRUT IEUAN BRECHEA.

Iarll Caerllion Gawr goreuon tiroedd Gwynedd a Môn, a Bernart Nywmarc a ddug Frecheiniog, ac ym mhŷn deufis wedi gyrru Iestyn o'i Wlad a dygodd y Ffrancod Geredigiaw'n a Dyfed dan ddaroftwng iddynt. A'r un haf a dygodd Iarll Arwndel goreuon gwlad Bowys, ac achaws creulonder ymladdgar tywy-

anealwch. namyn rodiaw y tiroed rwid yn vlin lludedic. Ac odyo ymchwelut adref yn llaw wac. Ac velly yr amdiffynws y kymre ev gwlat yn he drwy llewenyd. Ac yny vlwydyn honno y bu varw seyn Wlstan escob caerwrangon: ac y clathpwit yny escpty ehvn. Ac yny ol yntev y doeth yn escob Henri y vraut y gwr awnaeth kyvreithev da yn lloegyr. Anno dom. Mo.lxxx.vio. y doeth y freinc y drydeweith allu mawr ganthunt hyt yng Gwyned adeu dywyssauc arnadunt. nyt amgen Hugone Goch iarll amhwythic. a Hugo' vras iarll caerlleon. Agwedy ev dyuot hyt yn gwyned: y kiliws y gweyndit yr annealwch mal y gnottahassant gynt: ac y doethant wyntev hyt yn agos ar y mor kyverbyn a mon. y lle y gelwyd aber lliennauc. ac y gwnaethant gasteil yno. A gwedy gwelet or gweyndyt na ellynt ym erbynnieit ac wynt: achubeit mon aorugant y geiffiaw amdiffyn ygan wyr iwerdon nev herw longhev yar vor. Agwedy gwybot or freinc hynny: kymryt aorugant Oweyn vab Edwyn yn ev blaen y vynet y von. Pan wybu Cadugon vab Bledyn. a Grufud vab Kynan

BRUT Y TYWYSOGION.

wgawn ab Bleddyn hyd yng Ngheredigiawn a Dyfed, a diffeithiaw tiroedd a chefstyll y Ffrancod, au lladd lle au cefid yn ddiarbed; ac yna dychwelyd i Wynedd ag ysbail fawr dros benn; a chyn hir wedi hynny y diffeithiawdd Gerallt Rhaglofydd y Brenin Coch holl derfynau Mynyw, a'r Cymry yn ei erbyn, a gorfu arnaw ymchwel i Gasteil Penfro.

Oed Crist 1096, daeth y Brenin Coch i Gymru er dial y lladd ar ei genedl a wnaethai 'r Cymry, eithr y Cymry a weddiafant yn hyderus ar Dduw ac a ddodafant eluteni a chyfiawuder, a myned yn erbyn Llu dirfawr y Brenin ai lladd yn ddiymofgryd oni orfu arnaw ymchwelyd yn wâg ei law ac yn fawr ei gywilydd.

Yn yr un flwyddyn y troes Pendefigion Môn yn erbyn eu Tywysawc cyfiawn, ac a ddodafant eu hunain yn nawdd Huw Iarll Caerllion ac arglwydd Aberlleiniawc, ac ar eu hol gwyr y wlad a llawer o'r milwyr arfawc, canys brâd a drigawdd yn y wlad honno er amser Edwiu Brenin y Saeson. Yna gwyr y wlad a gymmrafant eu Tiroedd gan Huw Iarll, a gorfu ar Ruffydd ab Cynan a Chadwgawn ab Bleddyn ffoi i'r Werddon a gadael iddynt. Yna daethant y Ffrancod a'r Saeson i Ynys Fôn, a dodi Owain ab Edwin yn rhith Tywysawg yno er boddhau 'r Cymry, a'r Owain hwnnw 'n benn Brâd yn ail y bu Einion

BRUT IEUAN BRECHFA.

ogion Gwynedd a Phowys, a gormes Iestyn ai feibion yn Morganwg, a collafant y Cymry eu breiniau au cyfoethau, yn ail ac y bu achaws a wda'i Gwrtheyrn Gwrthynau, lle troefant yr holl Fruttaniaid yn Lloegr yn wŷr i dywyfogion y Saeson er cael meddiannu eu ddaoeidd yn heddych a llonyddwch, a cyfiawnder.

hynny: ovyahau ev twyl aorugant. ac adaw yr ynys achyrchu iwerdon. Ac yna y doeth y freinc y von ac adrigaffant yno ac a ladaffant rei or kymre a edewit yno. Ac yn yr amfer hwnnw yd oed Magn' brenhin Norwei yn gwiliaw mor ygeifiaw gwaflanaethev a llogheu ganthaw. agwelet tir kymre adyuot tu ac ynys von aorugant. Ac yn ev herbyn y doeth y freinc ac ymfeithu ac wynt. ac yn yr ymfeithu hwnnw y brathwit iarll amwithic yny wyneb olaw brenhin norwei yny golles y eneit. Ac yna o diffyvyt gyghor yr edewys brenhin norwei tervynev yr ynys. Ac yr edewys yr holl freinc ynys von ac y doethant y loegr at feaffon. ac adaw Oweyn vab Etwyn yn dywyffauc y gwr y aduc y freinc y von kynt kyn no hynny. Ac yna ydaeth y gweyndit yr eilweith yn gwrthnebed. can ny ellynt dyborthi kyfvreithiev na brodiev na threis y freinc. Anno dom. M^o.lxxx.vii^o. y doeth Cadugon vab Bledyn. a Grufud vab Kynan o iwerdon ahedychu ar freinc a redi ran ydunt oc ev kynuoethev. Cadugon agymyrth keredigion aran o bowys. Grufud awerchetwys mon. Llywelyn vab Cadugon a las y gan wyr brecheynauc. Howel vab Ithel a aeth y iwerdon. Ac yny vlwydyn honno y bu varw Rychemarch vab Sulien escob. y gwr doethaf or kymre. ac ny bu kyn noc ef y gyffelib. eithyr y dat nys dysgws neb ef. ac ynghylch teir blyned adengeint oed y oetran pan uu farw. Anno dom. M^o.lxxx.viii^o. val ydoed Willim goch brenhin lloegr a Henri y vraut yn mynet y hely yr forest newyd adywetpwyv vchot. allawer o varchogeon ygyt ac wynt. ef arodes y uuha yn law Sir Walter Tirel atheir faeth yw dwyn. agwedv ev dyvot yn forest y kymyrth y brenhiny

BRUT Y TYWYSOGION.

ab Collwyn ym Morganwg, ac efe a ddug y cwbl o luoedd Gruffydd ab Cynan yn un a llu 'r Iarll Huw, a chydag wynt yn gyfnerth Huw Goch Iarll y Mwythig, a diffeithiaw 'r wlad a wnaethant, a lladd y maint ac oedd o bobl y Wlad yn ffyddloniaid Gruffydd eu Tywyfawc cyfiawn, yn wryw ac yn fenyw, yn wr ac yn blentyn.

Oed Crift 1097. bu Morlif aruthrawl oni foddos y morfaidir hyd fin Mor Hafren ym Morganwg a Gwent agos y cwbl, ac yn bennaf hynny Glan Mor Gorwennydd, a boddi Castell Llan Dathan a'r Tir lle ydd oedd ci le; a llawer o ddynion, ac ysgrublaid, ac ydau, a gullwyd; a'r un amfer y boddos Morfa Rhianedd yn Arfon, a'r un peth yn Lloegr, a Ffrainc, a Gwerddon.

Oed Crift 1098, daeth Magnus ab Harallt Brenin Denmarch ar oddeu adynnill Coron Loegr, a dyfod i dir yn Ynys Fôn efe a ddodes gad ar faes yn erbyn Huw Iarll Caerllion a Huw Goch o'r Mwythig, a faethu Huw Goch yn ei lygad ai ladd, a gyrru ffe ar y Ffrancod a'r Saeson, a dodi Owain ab Edwin yn Dywyfawc ar Fôn a Gwynedd, ac yn niwedd y flwyddyn honno dychwelawdd Gruffydd ab Cynan a Chadwgawn ab Bleddyn i Wynedd o'r Werddon, a Gruffydd a llu o Ysgottiaid y Werddon ganthaw a ddadynnillwys Fôn; ac adennuill Ceredigiawn Cadwgawn, a chyda hynny Gwlad Arwyfli a Meirionydd.

uuha a dwy or faethu a feuyll adan bren y aros ergit. a goffot y marchauc vrdaul adan bren aral kyverbyn ar brenhin. a gorchymyn ydau feithv y mwyaſ a welei or hydgant. A hynny aoruc yntev a faeth y brenhin chyn: a datlamhv y faeth yar gevyn vn or keiriw yny uu adan vron y brenhin. ac or ergyt annodun honno y bu varw. Agwedy gwelet hynny o Henri y vraut: ef a orchymynws yr gwyr kyweiriav y gorff yn enrydedus vrenhiniaul ay dwyn y gaer wint. ac yntev onerth tract meirch a aeth or blaen. canys yno yd oed swllt y brenhin ay angued. Agwedy cladu y brenhin yngkaer wint. ef awshodes paub or tywyſſogebn gyt ac ef hyt yn llundein canys penna eistedva oed or ynys honno. ac yno ydvrdwyt ef yn vrenhin. canys arver awnaeth William goch agorderch wraged heb gaffel vn etived dedvaul.

A gwedy gweithur Henri yn vrenhin. ef agymyrth Mahalt verch Moelculu brenhin y pictieit yn vrenhines ydaw o Margaret y mam hithev. Ac ef a dywedit yna bot Robt. y vraut ef yr bynaf yn dyuot o dir carusalem gwedy yr oruot yno onadunt. Ac yny vlwydyn honno y bu varw Thomas archescob caer cfvrauc. Ac yny cl yntev y doeth Gerard' y gwr a uu efeob yn henford kyn ao hynny. kanyſ Henri vrenhin avynnei y dyrchauel y vrdas a vei euch noc y buassei gynt. Ac Ancellin' a adaufci archescobot keint rac kreulonder Willym goch: canys ny wnay ef dim nac yr duw nac yr y orchymynnev. Ac yno y perys Henri vrenhin y anfodi drachevyn yny archescobot. Anno dom. Mo.lxxxix. y bu varw Hyw vras iarll caer llion. ac y rodes y brenhin y gyv-

BRUT Y TYWYSOGION.

Yr un flwyddyn y llas Llywelyn ab Cadwgawn ab Bleddyn gan Wyr Brech- einiawc ym mhlaid Bernard Niwmarc, a gorfu ar Hywel ab Ithel o Degeingt ffoi i'r Werddon.

Yn yr un flwyddyn bu farw Rhyddmarch Eſcob Dewi, (mab oed ef i Sulien ddoeth Eſcob yr un Eglwys, a doethaf o Genedl y Cymry) heb iddaw nac ail nac cilydd, namyn ei Dâd, am ddyſg, a doethineb, a dwyſoldeb, a gwedi Rhyddmarch darfu addyſg i ddiſgyblon ym Mynyw.

Oed Crist 1099, y daeth Harri Bwmwnt i Dir Gwyr yn erbyn meibion Caradawc ab Ieſtin, ac a ddynnilles lawer o'r tiroedd oddiarnynt, ac a wnaeth Gaſtell Abertawy, a Chafell Aberllychwr, a Chafell Llan-Rhidian, a Chafell Pen Rhys, yn y man y llas Rhys ab Caradawc ab Ieſtin, ac ymgadarnhau yno, a dwyn Saefon o wlad yr haf yno lle cawſant diroedd, a mwya gormes o'r holl Ffrancod y bu efe yng Ngwyr.

Yn yr un flwyddyn bu farw Huw Iarll Caerllion, ac y bu gorſoleddu mawr yng Ngwynedd glywed hynny, a'r gorſoledd a beris ddigofaint i Robert ei fab, ac efe a ddaeth a llu i Arllechwedd yn erbyn y Cymry, a nhwy heb neb o'u blaen a'u gyrrafant ar ffo gyda cholled a chywilydd.

Yn yr un flwyddyn bu farw y Brenin Coch, ac y dag Harri ei fab y goron, lle

oeth y Rog, y vab hyt bei ieuang o garyat y dat. Ac yna y bu varw Grotw vab Cadugon, a Gwynn vab Grufud. Anno dom. Mo.C. y bu dece' nonena' gyntaf. Ac y kynydws ryfel rwng Henri vrenhin : a Robert iarll amwythic debelem oed y lyffenw ac Ernwlff y vraut yr hwnn y doeth dyvet yny rann o goelbren, ac y gwnaeth castell penvro yn gadarn ydaw. A gwedy klywet o brenhin y chweddeu hynny drwc oed ganthaw, ac anvon aoruc y edrych a oes wir hynny, ac y dysynu y gwyr attaw. Ar gwyr nyt oed da yd ymdiredeint yr brenhin, a cheisiav esgusodi, ac ny vynnwyd yr esgussot droffunt. Ac yna y killiws y gwyr y ev kedernyt : a gwahaud nerthoed attadunt nyt amgen meibion Bledyn vab Kynvyn. Cadwgon, a Iorwerth, a Moredud, oc ev gallu. Ac a allafant nuyaf ar dor hynny o'r a gymerei da ac enryded yganthunt yr trigaw yn va ac wynt. Ac yna cadarnhau ev keffyll o muroed afoffid aphop ryw kedernit o'r a wyppit a orugant. Ac yna yd achubaud Robert petwar castell, nyt amgen. Arwndel. Blydenfe. Brugge, yr hwnn y bu y ryfel o'r achos, am y wneythur heb gorchymyn y brenhin, ac amwithic. Y Ernwlff nyt oed onyt castell Penvro ebun. Agwedy kynnullau ev gallu attadunt : kyrcu anreitheu aorugant, adychwelut adref yn llawen hyvryt, Ac yna anvon a oruc Ernwlff : Gerald dapifer a llawer o kennadeu ereill y gyt ac ef hyt yny Iwerdon, y crynneit merch Murcard brenhin iwerdon yn wreicka ydaw. Ac y cawas y ervin. Ac

BRUT Y TYWYFOGION

nad oedd iawn iddaw hynny, achaws ei frawd Rhobert oedd hynaf, ac ettifedd o iawn a Dyled.

Oed Crist 1100, y llofged o Caerloyw a doddi hynny hefyd ar Ruffydd ab Rhydderch ab Iestyn, ar Brenin Harri a ddanfones Lu yn ei erbyn, ac yn myned dros for o Gaerodornant efe a godes Dymmhefl aruthrawl oni foddes y Llongas ar gwyr, a gwedi hynny y gwybu 'r Brenin Harri y cam a wnaethpwyd a Gruffydd o ddodi hynny araw.

Yn yr un flwyddyn y daeth llawer o'r Cymry a ffoasant rag y Ffrancod yn ei i Forganwg, ac a gymmerasant Diroedd yn fodd i fyw, a'r Ffrancod a welasant yn oreu gadael iddynt ac ymheddu a nbwy, a'r un amser y troes y Cymry yng Ngwynedd ar y Ffrancod, a mynnn modd i fyw ; a gadael iddynt a wnaethpwyd a hynny yn y diwedd a droes yn gedernyd i'r Francod, ac yn wanhad i'r Tywyfogion.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a chant aeth y Cymry yng Ngwyr, a Morganwg, a Gwent, a Brecheiniog yn nyfnder nos am ben gwyr y Ffrancod ac au lladdasant yn eu gwelyau yr un modd ac y lladdodd y Saeson cyn no hynny y Gwyr Duon, ac adoresgyn eu tiroedd a wnaeth llawer o'r Cymry, a thorri rhai o'r Cestyll, vna 'r gwyr mawr

yr anvonet llawer o herw logheu agallu maur yndunt yn nerth yv dav gan y verch. ac am hynny ysgeylusfach oed ganthunt am hedychu ar brenhin. Agweddy clywet or brenhin hynny yn lleygys kynullaw llu a oruc. dyvot am ben castell Arundel ay goresgyn. ac odyo y doeth y Blydenfe ahonno a edewyt ydaw ac y kymyrth yny vediant. ac yna y doeth hyt yn Brugge ac y kymyrth kyghor pa furf ygallei ef gorev dariftwng yr iarll ay oy daly. ay y dehol or ynys. Ac yno y cavas yny gyghor anvon y wahaud Iorwerth vab Bledyn yn dirgeledic attaw. ac adaw ancirif o da ydaw mwy noc yr edewys yr iarll ydaw. Arodi ydaw yn ryd didreth tra vei vew y brenhin : powys a a cheredigion a hannar dyvet. Ar banner arall adoeth y vab Bladwyn git ac ystrattywi achetweli a gwbyr. Ior. vab Bledyn hagen a gyrchws castell y brenhin ay holl anreithieu or a oed ydaw ehvn. a hynny drwy goichymyn y brenhin. Ac a anvones y wyr y cribdeiliaw kyvoethev Robert iarll amwithic. acy diffieithiaw gan goffau yr angkyffreithiev awnathoed Roger y dat a Hvgyn y vraut yr kymre kyn no hynny. ac ni widiat yr ia:ll vot neb or kymre yngwrthnebed idav. Agweddy kynullav yr anreithiev gwypaf ar goludoed mwiaf amynet ymeith ac wynt : yd oed Cadwgawn a Moredud yn vn ar iarll heb wybod dym ohynny. Agweddy clywet or iarll hynny : annobeithiav a oruc yn vaur eanys cadarnaf oed Iorwerth or kymry. ac anvon ar y brenhin a oruc y geisiav kyghreir y gantaw : nev yntev gadel ford ydaw y adaw yr ynys. Ac Ernwlff y vraut a aeth yn erbyn y wreic ar nerth a oed gyt ahi o herw logheu. ymplith hynny ydoeth Magnus vrenhin yr eil weith y von. ac a vriwaud adeiliadev preun : ac adychwelaud y vanaw ac a dechreuawt yno tri chafell. ac a anvones hyt yn

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1101, y troes Iorwerth ab Bleddyn ab Cynfyn yn mhlaidd y Brenin Harri, ac yn erbyn y Francod, gan ddiffieithiaw eu tiroedd a'u cestyll a'u gwŷr, a hynny o gynghor y Brenin Harri dan addewidion gobrwyon anrhydeddus, ond y Brenin au twyllawdd, a gwedi cael ei gyfnerth yn erbyn Iarll y Mwythig (yr hwn oedd anffyddlon i Harri,) efe a ddôdes gwyn yn erbyn Iorwerth ei fod yn bwriadu brad a thwyll yn ei erbyn ; a bwrw Iorwerth yng Ngharchar yn annhrugarawg ac yn anghyfiawn ; a cholled mawr a fu o hynny i'r Cymry. Yng-hylch yr un amſer bu farw Gronw ab Rhys ab Tēwdwr yn Llundain yng ngharchar y Brenin.

Oed Crist 1103, y gwnaed Castell Rhyd Cors o newydd ac yn gadarnach nag ydoedd o'r blaen, a Rhisiart Baldwin, ai cadwai yn ei feddiant, a yrrwys Hywel

BRUT IEUAN BRECHFA.

o'r Ffrancoda ymroddasant i wneuthur cestyll cedyrn ym mhob man lle'r oeddent yng Nghymru, ac a ddodasant wobrau i bawb o'r Cymry a fyddaint yn wŷr iddynt, ac felly gwanhāwyd y tywysogion dyledog yn fawr.

Iwerdon y geislaw merch Mwrcardi vrehin yn wreicka yw vab yntev. A hynny a gavas yn llawen. Ac yno y trigawd Magnus y gayaf honno ac awnaeth y vab yn vrenhin ar vanaw. Pan gogleu Robert iarll hynny: anvon a oruc y geislaw amdifffyn yno. heb gaffel dim. Agwedy gwelet o honaw y rot yn argaeat aboptu: y rodes y brenhin ydaw kanneat y adaw yr ynys. ac y mor-dwyau yntev hyt yn Normandi ac adav pob peth. Ac yna anvon or brenhin ar Ernwlŷ y vraut y wybot pa vn oed orev ganthaw ay dyvot yn ewyllys y brenhin: ay mynet yn ol y vraut ac adav y gyvoeth. Ac y bu dewillach ganthaw mynet yn ol y vraut ac adav y gyvoeth ay gastell yr brenhin. Ac ydodes y brenhin gwercheitweit yny castell. yn lleigys gwedy hynny y bu tagneved y rwg Iorwerth vab Bledyn ay vrodyr. yn lle gwedy hynny y delhis Iorwerth Moredud y vraut. ac ay duc ygarchar y brenhin. Cadwgawn hagen awnaeth hedwch ac ef: ac ydaw y rodct keredigiawn a ran o bowis. Odyna Ior. a gyrchws llys y brenhin o dybygu caffel yr edewidion a edewit ydaw ynt. Agwedy gwelet or brenhin hedwch: ef a dattynnws dyvet ar castell. ac ay rodes y varchauc vrdaul Saher oed y henw. ac ystrattywi a chetweli a gwby: arodet y Hywel vab Goronw. yn hynny hagen ydalpwyd Goronw vab Rys odwill: ac yn ygarchar y bn varw. Anno dom. Mo.Co. io. yd aeth Magn' brenhin g'maynia o vanaw y diffcithiaw tervynev llychlyn. ac y kyuodes y llychlyn. wyr yn gyfluhit ac ymlit yr anreith ac ymordiwes ac wynt. ac ymlit yn wychyr creulon ac wynt a llad llawer o boptu ac yno y llas Magn' vrenhin ay holl wyr. Ac yno y doeth o y vrth y brenhin. doetheon o eskyb a Iorwerth vab Bledyn hyt yn ammwithic yn rith dosparthu negesseu y brenhin. Ac yna galw ar Iorwerth attadunt: a gwedy ydyvot yn ev plith yr holl negesseu adrodet yny erbyn ef. Ac y buwyd yn kynhennv dadlev arnaw hyt y bu yr dyd. ac y barnwit ef yn euawc. ac nyt o gyfreith namyn o gallu. Ac yno y dalpwyd ef ac y ducpwyd y garchar y brenhin. Anno dom. Mo.Co.iii. Owcin vab Edwin

BRUT Y TYWYSOGION.

ab Gronw oi gyfoeth; yna gwyr y Wlad a fynnafant Hywel yn ei ol, a myned gydag ef yn erbyn Rhifiart, a lladd ei wŷr, a diffcithiaw eu tiroedd, a dwyn eu ddaed, a pheth nas gallafant ei ddwyn ei losgi, yn yd, ac yn wair, ac yn dai, a phob peth a gymmerai dan a llosg, a dwyn y wlad y danaw a llywodraethu arni.

Yn yr un flwyddyn y bu farw Owain ab Edwin o nychdawd yr ysgyfeiniwŷt, ac ynghylch yr un amser y bu farw Herwallt archescob Llan Dâf, ac y gwnaed Gwrfau yn efcoib yn ei le yr hwn a beris adeilad Eglwys Llan Daf yn ardderch-occach nac y bu erioed o'r blaen, ac a beris godi'r Eglwysydd a dorrefid i lawr achaws Rhyfeloedd Iestyn ab Gwrgan.

Oed Crist 1105, gwelwyd seren gynffonog ryfeddawl ei maint ai gosgeid, ac yna bu farw Ilenri amherawdr Rhufain, a'r un flwyddyn y laddawdd Owain

o hir nychtawt ybu varw. Ricard vab Baldwin a ystfrees castell ryt cors Hywel hagen vab Goronw y gwr y gorchymynnaifei y brenhin idaw gwarch-adwedigiaeth ystrattywi a ryt cors ac ev tervynev : a wrthladwyt ac a anreithi-wyt allosgi yr ydev ar tei. ac adaw y tir yn diffeith. ac ymchwelut or freinc adref drachevyn heb argywed amadunt. Ac yntev a droas ynghylch y wlat hwnt ac ymma ac a achubws y castell heb tygiaw dym ydaw : canys y castelwyr a yttoed yn trigaw yny castell yn digyffro. Yn hynny y duc y brenhin y ar Saher castell penvro ar wlat yn gwyl. ac ay rodes y Gerald y gwr auuassei geitwat yno atan Ernwlff gynt. Anno dom. M^o.C^o.iii. y llas Hywel vab Goronw y gan y freinc a oed gastellwyr yn ryt cors. Sef mal y llas. Gwgawn vab Meuric a oed tatmaeth mab y Hywel a mwiaf gwr or byt yd ymdiriedev idaw. a gwahawd a oruc ef Hywel yw dy : ac anvon ar y castellwyr y venegi hynny. A gwedy mynet Hywel y gyfigu yn lle adas y tybygassei : y duc Gugawn yn lledrat odiganthaw y gledyf ay waiw ay aruev oll ereill. Aphan oed bylgeint nychaf gawr am ben y ty ar eil ar dryded. Sef aoruc yntev kyuodi yn llym agalw ar y wyr adybygassei ev bot yn barawt y ymlad y git ac ef : ac wynt gwedy yr ffo yr pan glywsiant y gaur kyntaf. Ac yno keislaw y aruev heb gaffel dym : ac yno y foes Hywel ac y hymlynawd Gwgawn ef obell gan ymoralw ay gedymeithion ac nyt ymedewis ac ef yny delhiit. ac yllas y bennu ac y ducpwynt yr castell. Yny vlwydyn honno yr ymdangoffes seren aoed anryved y gwelet. Ac ybu varw

BRUT Y TYWYSOGION.

ab Cadwgawn ab Bleddyn Feuryg a Gruffydd meibion Trehaearn ab Caradawc, a'r un flwyddyn y lladdwyd Hywel ab Gronw gan y Ffrancod o dwyll Gwgan ab Meuryg ei dad maeth, a rhag ofn gwyr y wlad y ffoes Gwgan ab Meuryg at syr Rhobert ab Amon yr hwn a roddes iddaw wobwr fawr o aur ac ariant am ei waith ac ai croges am ei frad.

Yng nghylch hyn o amser y dibanges Meredydd ab Bleddyn o garchar ac ef a ddadynnillles ei gyfoeth yn ddiwrthred.

Oed Crist 1106, chwythawdd y gwyntoedd y tywod yn aruthrawl dros wyneb Tir Galedin hyd onid aeth yn for dwfn lle y buassei'r traethbau a'r tywynau, a gorfu ar wŷr y Wlad honno fyned lle gallent am fywyd, a llawer o honynt a ddaethant i Loegr, ac a wnaethant drychineb mawr, a'r Brenin Harri au gyr-rawdd i Gymru lle tiriafant yn Nyfed yn y lle a elwir y Rhws, lle gwledychaiafant rai flynyddau ac yna diflannu.

Oed Crist 1107, y gwnaeth Cadwgawn ab Bleddyn ab Cynfyn wledd anrhyddedus, ac a wahoddes attaw Bennaduriaid a Bonheddigion y Wlad o bob ardal yng Nghymru iddei Gastell ef yn Abersteifi ac er dangos y goreu o barchi'r gwesteion, efe a wahoddes y Beirdd ar Cerddorion Tafawd a Thant goreu a gaid yn holl Gymru ac a ddodes gadeiriau iddynt a chynadl gorcheffion herwydd

Henri amheravdyr ruvein gwedy llawer o uudugolaethu a chrevydus uuchel: ac y gwnaethpwit yuab yn amheravdyr yny le. Yny vlwydyn honno yr anvones Henri vrenhin lloegyr llu ydaristwg normandi idaw. ac yn ev herbryn ydoeth Robert iarll ac Ernwlif y vraut a Robert de belem a William o moretania y gevynderw ac ev kymhel ar fo drachevyn. Agwedy gwybot or brenhin hynny: kynullaw llu a oruc mwiaf or agavas adyvot ehv y gyt ac wynt hyt yn normandi: ac yn ev herbryn y kyuodes yr iarll ac ymlad ac wynt yn wychyr kalet. a rac amlet lluoed y brenhin: y foas yr iarll. ac yny fo hwnnw y delhiit ef a Gwilliam y gevynderw. ac y ducpwit wynt hyt yn lloegyr yngkarchar. ac ydaristynghwit normandi yr brenhin. Yn diwed y vlwydyn honno yllas Meuric. a Grifri. meibion Trahaearn vab Caradoc: y gan Oweyn vab Cadwgon. Anno dom. Mo.Co.iiii. y dienghis Moredud vab Bledyn oe garchar ac ydaeth yw wlat. Ac y bu varw Herwald efcop llandaf: ac y doeth yny le yntev Worgan. Ancellin archescob ay kyffegrws yngkeint. Pan oed oet crift mil achant

BRUT Y TYWYSOGION.

Defawd Gwleddau y Brenin Arthur, ac yn y wledd honno y dodes ef iddym ddefodau, a breiniau, a rhoddion anrhydeddus, ac au gollynges yn obredig o roddion ac yn freiniedig o anrhydedd bob un ar ddychwel i'r lle yr henyw, ac yn y Wledd honno y gwelas Owain ab Cadwgawn Nest ferch Rhys ab Tewdwr yr honn oedd Gwraig Gerallt Rhaglofydd Castell Penfro ac ai ferchawdd yn dirfawr rhag ei thecced o bryd a gwedd, a bonheddicced ei moes; ac ym mhen ychydig efe a gynhullawdd attaw gyfeillion ac a weithiawdd o'u cyfnerth oni chafas ffordd i'r Castell a dwyn Nest o drais ac anfodd, ac i Bowys a hi, ac ai cadwawdd yno er a wnelai ei dād a'r Brenin Harri er ei ddarwedd i roddi 'r wraig yn ei hól i Gerallt, ac yn gweled hynny, y Brenin a gyffroes Bendefigion Powys yn erbyn Owain, a hwy ai hymldiafant oi wlad, a hefyd ymlid Cadwgawn ei dad o'i gyfoeth a ddiffieithiaw ei diroedd oni orfu arnaw efe ai fab Owain ffr i'r Werddon.

Oed Crift 1108, daeth Cadwgawn yn ol o'r Werddon ac a ddodes ei hun yn nawdd y Brenin, ac a ddangofes nad oedd iddaw a wnelai yng ngwaith ei fab Owain, yna heddychu a'r Brenin er canpunt a chael meddiant ar ei gyfoeth.

Cyn pen blwyddyn daeth Owain o'r Werddon i Bowys ac a wnaeth ei ymgais er heddychu a'r Brenin ac nis gallei yna cymmodi a wnai ef a Madawc ab Rhirid ab Bleddyn, lle 'dd oedd cas a gelyniaeth ryngthunt o'r blaen, ac ymdynghecu y naill a'r llall, ac yna diffieithiaw 'r Wlad a drygu ffordd y cerddynt, ac nid oedd o gâr na chyngor a gai amgen arnynt.

Oed Crift 1109, y prynawdd Iorwerth ab Bleddyn ac oedd wedi bod yn hir yng ngharchar ei ryddydd ai gyfoeth er trichanpunt, a gwedi dyfod iddei gyfoeth ymlid Owain a Madawc oi Wlad a orug, a ffoi a wnaethant i Geredigion a Dyfed gan ddrygu ag eitha gallu lle 'dd elynt, a dwyn y cyfan o'u hanraith i Dir Iorwerth, ac ym mhen ychydig y lladdafant rai o fwyddogion y Brenin, ac

aphymp mlyned ydoeth yflemiffieit oflandres gyntaf hyt ar Henri vrenhin y
 ervynyeit lle yganthaw ydunt ybresswiliaw yndaw: a menegi idaw ry dyuot
 or mor tymheffylev y cv gwlat wynttwy a rydiva yrydev ar frwithev amynet ac
 ef yr mor. ac am hynny ni alleint ymbresswiliaw yny dymhefflus wlat honno.
 Ac yna yr anvonet wynt hyt yn Ros. ac yr achubassant y wlat honno yn llwyr.
 a Dyvet hyt yn aber cledif. a dehol y gweinieit or wlat honno yn llwyr. Ac
 yna yr adeiliaud Gerald gwaflanaethwr yr eil weith castell penvro yn lle y
 gelwit kengarth vachan ac aduc yno yholl engued ay wreic ay veibion. ac a
 wnaeth claud a phalis yn amgilch y lle hwnnw a phort achlo arnav. Anno dom.
 Mo.C.vio. ygwnaeth Cadwgon vab Bledyn gwled darparedic yn erbyn nodolic
 a gwahawd y rei pennaf or wlat a oruc attaw: a gwahawd Oweyn y vab o
 powys aoruc. Ac y kigleu Oweyn: bot Nest verch Rys vab Tewdwr yn wreic
 briawt y Gerald waffanaethwrac yngkastell penvro ac yn decaff or gwraged. ac yn
 gyntaf ydaeth ef yw hedrych ac ychydic o gedymeithion ygyt ac ef yn rith ybot yn
 gares ydaw. canys Cadwgon vab Bledynt a Gwladus verch Riwallawn mam y Nest
 a oed kvynderw achefnuitherw. ac wynt ylldeu yn gyverderiw. a Bledynt a
 Riwallawn yn deu vroder. Agwedy y gyflenwi o gythreulaeth ac o gafat y
 wreic y doeth ef ynos honno amben y castell a dyuot y mewn yn diarwybot.
 adodi gawr amben yr ystauell lle ydoed Gerald yn kyfgu a Nest y wreic: a

BRUT Y TYWYSSOGION.

achaws hynny y digiawdd y Brenin yn fawr wrth Gadwgawn nas gwrthladdei ei
 fab Owain, a dwyn oddiarnaw ei gyfoeth, a gwahardd ei wlad iddaw, a'r cyfoeth
 ei roddi i Gilbert ab Rhiccart, a chynnal Cadwgawn yn anrhydeddus yn Llun-
 dain heb ei ddodi yng Ngharchar, ac nas caffai mewn modd na mesur o'r Byd
 fyned yn ol i Gymru.

Ymhen ychydig wedi hynny daeth Madawc ab Rhirid o'r Werddon i Gymru
 a chydag ef yfgyminiaid o Wyr Gwyddelig, ac ym Mhowys y cyttrefasant yng
 Nghyfoeth Iorwerth ei ewythr, a phan wybu Iorwerth hynny, ymlid Madawc
 ai wyr oni orfu arnynt ymguddiauw mewn creigiau gogofawg, a Llywarch ab Tre-
 haearn a gafai Iorwerth a ymunawdd a hwynt, ac hwy a wiliafant ar Iorwerth
 lle ai cawfant mewn ty Câr iddaw yng Nghaer Einion ac a ddaethant am ei
 benn ac ai lladdasant, ac a losgasant y Ty a phob peth yuddaw, a phan glybu
 Henri Frenin hynny, rhoddi Powys i Gadwgawn ai ddodi yn ei wlad ai gyfoeth,
 ac anfon at Owain i'r Werddon ac ymbeddychu ac ef dan ammod iddaw draddodi
 Madawc ai wyr yn ei ewyllys ef fal y gwnelai gyfraith arnynt, a phan ddealles
 Fadawc hynny dychymmig Brad yn erbyn Cadwgawn, ac ym mhen ychydig
 dyfod yn ddarwybod am ei benn ai ladd yn annhrugarawc yna, ydd aeth Owain
 at y Brenin ac a brynes ei dir ai gyfoeth ganthaw er gwerth canpunt, yn ychen a
 meirch, yna Madawc a gafas heddwch y Brenin er gwerth, ac a gafas ei dir
 ai gyfoeth er gwerth canpunt yn arian.

dodi tan yny tei. ac yna y deffroes Gerald a Nest heb wybot peth a oed hynny. Ac yna yd erchys Nest y Gerald nat clei yr drws allan namyn dyvot ygyt abi yr geudy. ac yna dyrchael ystyllen y geudy ay ellwng ford yno allan. Agweddy gwybot ohonei ydang yn diogel: dyvot yr yslavell a oruc a gweidi a dywedut nat oed yno neb onyt hi ay meibion. Ac yna ydoethant ymewn y geisfaw Gerald heb gaffael dim o honaw. Ac yna y daliassant Nest ay deu vab. ar trydyd mab amerch agat ogaradas. ac y hyspeliassant y castell yn llwyr ay llosgi ay hanreithiau a dyuot hyt ympowys ar anreith a orugant. Ac yn lleigri gwedy hynny y doeth Cadwgon hyt ympowys a hedychu rwng y rei oed annw hwn rynthunt ac Oweyn y vab. Agweddy klywet o Gadwgon yr anghysceith awnathoed Oweyn y Gerald: ovynhau a oruc ybrenhin yn vaur ac erchi edryt y wreic drachevin ar anreith ydaw. Ac yna yd erchys y wreic ydaw edryt y blant yw tat ony wnelei amgen no hynny: ahynny aoruc yntev. A hynny o garyat y wreic: anvon y deu vab ay verch ydaw. ac attal ev mam ganthaw yntev. Ac yn yr amser hwnnw yd oed Richard eicob llundein yn wassanawr yr brenhin ny ammwithec. A gwedy klywet o honaw hynny: anvon a oruc y wahaud attaw deu vab Ririt vab Bledyn. nyt amgen Ithel. a Madauc. ac adaw ydunt o enryded mwy nogyt y holl kymre yr keisfaw daly Owein am y kywilid a wnathoed yr brenhin ay wassanaethwr. Ac adaw yn gaporthwy ydunt: Llywarch vab Trahaearn canys Oweyn aladassei y traut ef: ac Vchdryt vab Edwin. Ac yna yr ymgredassant ac ef: achynnullaw llu a

BRUT Y TYWYSGION.

Oed Crist 1110, daliwyd Madawc ab Rhirid gan Mareddydd ab Bleddyn, ac a rodded i Owain ab Cadwgawn yr hwn a dynawdd ei lygaid ef ac ai gol ynges yn rydd, eithr ei gyfoeth ef y dug Owain a Mareddydd yn rannedig ryngddynt.

Ynghylch hynny o amser y bu farw Rhobert ab Amon yn ei Gastell yn Newfrio o lwyrr Wallgof aruthrawl, yna 'r Brenin a roddes ferch Rhobert a elwid Mabli iddei fab Rhobert a gafas ef yn ordderchfab o Nest ferch Rhys ab Tewdwr, ac a fu wedi hynny yn wraig Gerallt o Gastell Penfro, a'r Rhobert hwn a fynnai yrru Cyfraith y Brenin ar Wlad Forgan, a phan wybu 'r Cymry hynny Ifor ab Cedifor, a elwir Ifor Bach, a ddodes i hunan yn eu blaen ac a ruthrasant am benn Castell Caer Dydd ac ai torrasant yn ddifyfyd, a dal Rhobert ai wraig a'u cau yng ngharohar oni ddodes ef yn ol i'r Cymry eu rhyddydd a'u breiniau ac cyfreithiau, herwydd y buant er amser Hywel Dda, a chael gan y Brenin ymrwymaw ei law ai lw na wnelai efe a Gwlad Forgan namyn caredigrwydd a gadael iddo; a mynnu arnaw na ddoded ar neb o'r Cymry na swydd na gwaith na chymmorth heb i bob gwr a ddodid hynny arnaw ei dir yn rhydd ai fraint yn ddyledawl modd ac oedd gyfiawn i Genedl y Cymry, a gwedi cael cadarnhaad ar hynny gan Robert a'r Brenin, Ifor ai wyr a ymheddy chasant a'r Brenin ac a Rhobert; a phawb adref, a phawb iddei le a'i ansawdd.

orugant. Ac anvon a oruc Vchdryt yn diffyuyt yr wlat y erchi y baub or avynnei y amdiffyn dyvot attaw. A llawer onadunt addehant hyt yn arwifli. llawer hyt yn meilenyd. ereill hyt yn ystrattywi. ar ran uuyaf onadunt a foas hyt yn Dyvet lle yd oed Gerald yn mynnv diffeithiav. Ac yna yd erchys y brenhin y Wallter escob caer loyw kymryt saeflon gyt ac ef. amynet yamdiffyn caer vyrdyn. Ac yna y kirchassant arwifli ac y kyuaruuant agwyr mayleny ac y diffeithassant wynt. y rei adoeth ar Vchdryt a dianghassant. y rei a aeth y ystrattywi Maredudd vab Ryderch ay derbynnawd yn enrydedus. Cadwgon hagen ac Owein a gaufant llong yn aber Dyfi a doythaffey o fwerdon achyfnewidiev ychydic kyn no hynny : ac a gilliaffant ymeith. Madawc ay vrout a Llywarch ac Vchtryt a doethant hyt yngkastell ryt cornouet. amynnaffu kyrchu kyrch nos amben y wlat ac am ben Cadwgon ac Owein. Ac yna y kynghores Vchtryt aros yny vei dyd amynet yr wlat yn reolus : rac bot nerth dirgeledic ganthunt. A hynny aorugant. Athrannoeth pan doethant yr wlat ny chat dymyndi onyt greoed Cadwgon. Ac yna y bu pawb onadunt yn ymgyrd ay gilyd ac yn goganu Vchtryt yn vaur am hynny. Ac yna ylllofaffant ytei ar yfguboriev ar ydev ac a dychweillafant y ev kefyll drachevyn. gwedy diffeithiaw y gwledyd kan mwiaf. a rei or kiwdowntwyr a foas y lan padarn : ereill y dir

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1111, cylchwalwys Robert Dinas Caerdyf, a thynny sfon am y Dref ac am y Castell ac ydd adferwyd Cor Illtyd, ac y gwnaeth Rhobert Confyl Arglwydd Morganwg Fonachlog Margan, a Morys De Lwndwn a wnaeth Frodordy'r Wenni.

Yngghylch yr un amser y daeth Riccart Grinfil a gawfai Arglwyddiaeth Glynn Nedd yn ol i Gymru wedi bod yn ymweled a Bedd Crist, ac a wnaeth Monachlog Glynn Nedd, ac a roddes rann fawr o'i diroedd at ei chynnal, a'r rhann arall efe ai rhoddes i a fuant y perchenogion cyfiawn o Genedl y Cymry ; ac efe a ddug wr gydac ef o Wlad y Ganon ai enw Lalys, yn wr gorcheftol ar Gelfyddyd Saerniaeth ac efe a wnaeth Fonachlogydd a Chefyll ac Eglwyfi, sef y rhai a soniwyd am danynt, ac a gafas Diroedd yn Llana wydd ao a wnaeth Dref Trelalys, ac a symudes yr Eglwys yno, a gwedi hynny myned i Lundain yn Saerniudd y Brenin Harri, a dyfgu'r gelfyddyd i lawer o Gymry a Saeson.

Yngghylch hynn o amser yr oedd Owain ab Cadwgan yn drygu yn ddiymddarwedd o'i amgylch wedi hir ymarfer a drygau hyd nas gallai ar ei galon amgen ; a Gruffydd ab Cynan a fynnai adennill ei gyfiawnder o ddwyllaw Huw Iarll Caerllion, a phan glybu'r Brenin hynny, cynnull Llu dirfawr o bob ardal o'r ynys a dyfod yn erbyn y Cymry ; yna Gruffydd ab Cynan ag Owain a ddygasant eu gwyr au ddaeddi i Fynyddoedd Eryri ; a gwŷr y Brenin o ddilyn arnynt a laddwyd a lladdfa doft, ac nis gellynt niwed i'r Cymry ; a phan weles y Brenin bynny danfon Cenhadon at Ruffydd a dodi ammodau heddwch ac ni

dewi : creill adienghys heb ev diffeithiaw. Agwedy klywet onadunt bot rei yn trigaw gyt ac effeiriet yn llan dewi vrevi : wynt ay kyrchassant. ac en dodd mewn geol drwc yn ev gwlat wynt ev hvr. ac anreithiaw yr eglwissev yn llwyr. lle buessunt. A gwedi klywet o Owain ay gedymeithion hynny : wynt a aethant hyt yn Iwerdon at Murcard brenhin Iwerdon. ac ef ay derbynnows yn enryded' wynt. Cadwgon a drigws ympowys ac anvon kennadev at y brenhin y geisaw kigkreir. ac y cavas trigaw mewn tref a gaffei gan y wrtic : canys fraghes oed. merch y Piccot de Sali. Ac yn hynny y doeth Madoc ac lthel meibion Ririt ac achubeit ran Cadwgon ay weibion o bowis. ac y traithassant yn anadvyyn. Ac yn hynny y cavas Cadwgon hedwch yr cant punt o arcant ay gyuoeth. adan amot na chaffei Owain byth y ganthaw na nerth na chighor na fengi y dir o hynny allan. Ac nat attalie neb or a doethassei y keredigiawn kyn no hynny y ev chylvanhedu o ystrawn genediloed : namyn ev gellwng yn ryd. Gwedy klywet o Owain ry gael o Gadwgon y gyuoeth ef a doeth ef ay gedymeithion y dir kymre. ac nyt y keredigion a gyrchws : namyn y bowis. Ac yno keisaw kennnadev y wneith' y hedwch ar brenhin. Ac nyt oet neb ay llavassev. Ac yn yr amter hwnnw ydoed Madoc ap Ririt ac anyhudeby

BRUT Y TYWYSGOGION.

weles Gruffydd yn iawn yr ammodau ac a wrthneuwadd, yna Owain gan ofn y Brenin a aeth yn ei heddwch, a phan weles Gruffydd ab Cynan hynny myned a wnaeth yntau yn heddwch, ac ni chaffai gystal gan y Brenin ac a gawiai Owain, canys y mwya ei dwyll o Bendeigion y Cymry mwya ei ddawn ai anrhydedd y ar law y Brenin, a'r Tywysawg Gruffydd a gadarnhauwadd i'r iarl Hw at wŷr eu tiredd yn Nhegeingl, ac yn Rhyfoniawc, ac ym Môn, fal nas gellid yn ei erbyn fyth gwedi hynny. Gwedi hynny ydd aeth Owain ab Cadwgan i Lys y Brenin ac ai gwnaed yn Farchawc, a myned gyda'r Brenin i Normandi, a chael anrhydedd mawr ganddaw fal y gweddai i Fradwr oddiar law Brenin o Sais.

Oed Crist 1112, y daeth fyr Owain ab Cadwgan yn ol o Normandi gyda'r Brenin, ac a ddaet' i Gymry, lle ydd ymofwyawdd y Brenin ac ef yn anrhydeddus.

Yr un flwyddyn y bu farw Griffri Escob Dewi, ac y gwnaeth y Brenin wr a elwid Berned Norman yn Escob yn ei le heb na chennad na chyfarch ysgolheigion y Cymry ; ac yna colles escob Dewi ei fraint ac ai dug escob Caint.

Oed Crist 1113, danfoned am Ruffydd ab Rhys ab Tewdwr o'r Werddon ac ai gwnaed yn frenhin Deheubarth, drwy gyfnerth ei gydfrawd Gerallt Arglwydd Castell Penfro ac oedd briawd a Nest ei chwaer ef, a'r Brenin wedi clywed hynny a feddyliawdd ei orfod mawn pryd cyn y gallai ymluyddu, a phan wyba Gruffydd hynny myned yn nawdd Gruffydd ab Cynan a chael rhith anrhydedd ac addewidion hynaws ganthaw, ac ar fyrr wedi hynny y torres Hywel ab

ryngthav ar freinc ac ar saeffon. Sef achos oed derbynnyeit lledradev y ev gyuoeth awnaw ac ev canmawl. A gwedy anvon o Ricard wassanaethwr attaw y geisfaw y lladron : y nackau ar gwbyl a oruc. Ac am hynny yd oed yn forset yn erbyn y brenhyn. Agwedy na wydiat peth a wnay : ymgedymeithiaw a oruc ac Oweyn vab Cadogon. amynet yn vn gar vn esgar ohynny allan. Gwedy ev bot yn elnyon kyn no hynny. Pan oed oyt crist. mil. c. a vii. mlyned y doeth cof y Henri vrenhin carchar Iorwerth vab Bledyn. ac anvon attaw aoruc y wybot ganthaw peth arodei yr y ellwng o garchar. A rac hyt y buafsei yngkarchar mwy y hydawei nogyt gallei ef ay holl wyr dyuot ydau. Sef oed hynny : tri chant punt o areant. nev ev kywerthyth o beth arall. Ac yr hynny y dillyngwyt ef yn ryd. Ac o hynny y rodes y brenhin y vab Cadogon or fraghes a dywetpwyv vhot. Henri oed y henw : cant more. Ac yna y rodet y gyuoeth ydau : ac y talawd yntev yn lle y vab Cadogon. Ac yn yr amfer hwnnw yd oed Oweyn a Madauc ac ev kedymeithion yn gwneythur llawer odrygev ar y freing ar saeffon. A pha drwc bynnac y galleint : y dir Iorwerth ykrycheint ac ef. ac yno ytrigeint ac y treulieint. A gwedy meneigi hynny y foru' : gorthwrw y kymyrth arnaw rac ovyn anvod ybrenhyn. Ac anvon aoruc attadunt y ymgyfllwn kerennyd ac wynt : aphyregethu ydunt. Ac ervynneit ydunt gochel y gyuoeth ef : ar hwn Cadogon. Canys odeynt yn ewyllys y brenhin pan wyppyt seghi o Oweyn neu gedymeith ydau : tir yr vn onadunt. A gwedy meneigi hynny : ydunt mynychach y bydent yno no chynt.

BRUT Y TYWYSOGION.

Tewdwr o garchar Arnwlff Iarll yng Nghastell Baldwin a myned at ei frawd yn nawdd Gruffydd ab Cynan, a phan ddaeth hynny i Glyw'r Brenin danfon cenhadon anrhydeddus at Ruffydd a orug, a gosgordd anrhydeddus i arwain y Tywysawg iddei Lys yn Llundain, a gwedi ei arfolli dros amfer yn ardderchawc, a dodi rhoddion anrhydeddus iddaw yn aur ac yn arian ac ym meini gwyrth, fe ddangoses y Brenin ei feddwl i Ruffydd, ac enbytted iddaw ef ac i wlad Wynedd roddi cyfnerth a chefnogaeth i Ruffydd ab Rhys, ac addaw i Ruffydd ei dirwedd yn rhydd ai fraint yn ei ewyllys ei hunan, a chyfnerth a fai achawc iddaw os efe a ddanfonai y naill ai Gruffydd ab Rhys yn Garcharor iddaw neu ynteu ei Benn ef, a Gruffydd ab Cynan a ymdynghedawdd a'r Brenin y gwnai ef hynny, ac annhrugarocced oedd ei waith, a gwarthufed ei wneuthur, ac ef yn ei ddiawd yn Llys y Brenin a ddywedawdd y cyfan yng nghlyw Car i Gerallt ac a ddanfones attaw gennad cyflym, a gwedi dangaws hynny i Nest chwaer Gruffydd ab Rhys hi a ddanfones genhadon brysfawr at ei Brodyr yng Ngwynedd, a hwy a ddodasant eu hunain yn nawdd yr Eglwys, a phan ddaeth Gruffydd ab Cynan yn ol i Wynedd gofyn a orug am Ruffydd ab Rhys ai frawd Hywel, a phan glybu efe eu bod yn nawdd yr Eglwys yn Aberdaron, danfon Llu er eu cyrchu attaw, a'r Eglwyswyr ni adawent i hynny fod, na thorri nawdd Duw a'i

Ac yna yd erchys Iorwerth ev gwrthlad oy gyuoeth. ac yd aethant wynter y gyuoeth Vchtryt hyt yn meirionnyd. A gwedy klywet o veibion Vchtryt hynny : anvon aorugant y erchi ev dehol oc ev tir wynttwy. Ac yna y doethant wyntev gyntaf y kyueiliauc lle yr oed meibion Vchtryt. Ac yn ev hol wynter y doeth gwyr meirionnyd heb olud. Athrannoeth y kyuaruuant ac Oweyn ac a Madoc ac ev kedymeithon : ac ymlad ac wynt yn wychyr creulon. Agwedy gwelet o Oweyn a Madoc y gwyr yn ymlad mor wrawl ac wynt : kymryt ev hynt ar fo a orugant. Ac ev hymlit aoruc y gwyr ereill hyt ev kyvanhedev ac yna llosgi y tei ar ydev a llad yr ysgrybyl yn llwyr. Ac yno y troffas Madoc y Bowys. Ac y troffes Oweyn y keredigiawn y gyuoeth ydat heb goffau goruet ar y dat ymbrynnv ygan y brenhin ychydic kyn no hynny. Ac hynny oy achos ef. Ac yn yr amser hwnnw ydoeth kedymeithyon Oweyn y vynet y yspeiliaw ac y rwymaw y dynneon ac yn ev dwyn ganthunt hyt y llongheu a doethaffei gan Owein o Iwerdon kyn no hynny. ac yn trigaw velly yn ymlev y wlat ac yn gwneythur gwaethaf ac ygellynt. Odena wynt a alwassant attadunt ynvydcon o keredigeon y amylhau ev rif. ac adoethant hyt nos am ben tref ac a ladaffant a gausfant vwyaf. ac ereill a yspeiliaffant ereill a anreithaffant. ereill adugant yw llongheu. A llosgi y dref a llad yr anyveileit ar ny allaffant y dwyn ganthunt hyt yngkeredigion. ac yno ytrigaflant heb gancat Cadogon nac hwn y brenhin. Odyno wynt adoethant y warchadw ford : ford x. deuwei primas oflandrys William Braban oed y henw ay lad aorugant ydaw. Agwedy klywet o Cadogon

BRUT Y TYWYSOGION.

Saint, a thra bu felly 'r ymdynny rhwng yr Eglwyswyr a swyddwyr y Tywysawg, daeth Llong o Ddyfed hyd yn Enlli, a morwyr a drugarhäent wrth Ruffydd ab Rhys ai dug at y Llong yn Enlli, ac yna dianc o Ruffydd ab Rhys ai Frawd at ei genedl yn Ystrad Tywi.

Gwedy dyfod o Ruffydd ab Rhys hyd yn ei wlad, sef Ystrad Tywi, dechreu ymluyddu, a gwyr ei genedl ac ai carai yn ymnifeiriaw tuag attaw, a chap offawl argenedly Saeson, eu diffeithiaw a'u torri a diffeithiaw terfynau Dyfed a Cheredigiawn, yna danfones y Brenin Owain ab Caradawc, ac Owain ab Rhydderch, a Rhydderch ab Tewdwr, ac eraill ai carai ac arch iddynt wrthladd Gruffydd ab Rhys, a Gruffydd a aeth yn erbyn Castell Abertawy a wnaethai Hari Bwmwnt ac a losges oi gylch, ac nis gallawdd ei dorri eithr diffeithiaw Tir Gwyr, a dwyn ysbail ddorfawr hyd yn Ystrad Tywi, yna myned i'r Cantref Bychan ai diffeithiaw, a gwarchae Castell Llanymddyfri, eithr Meredydd ab Rhydderch ab Caradawc ai differes yn gadarn, ac nis gallai Rys amgen na lidd rhai o'r castellwyr, a llosgi tai, a diffeithiaw tiroedd Richard De Pwys, yna myned yn erbyn Castell Caerfyrddin ai faluriaw a llosgi 'r Dref yn ulw, a dwyn ysbail fawr hyd yn Ystrad Tywi.

Yn y swydddyn honno bu marwolaethau trymion ar y Saeson achaws echryfhaint, ac nis gallai 'r Brenin gael gwyr wrth ei raid, a haint hefyd ar yr

hynny a Iorwerth y vrant: kyrchu llys y brenhin aorugant y ymdigerydu urthaw. Ac yno y doeth manac yr brenhyn ry lad o gedymeithion Owein vab Cadogon William de Braban. Agwedy menegi hynny ydaw ymliw aoruc y brenhin a Cadogon yn chwerw. am na allei lludias Oweyn na y gedymeithion yw gyuoeth. Agorchymyn y Cadogon nat elei or llys. adwedut y gwarchatwei ef y gyuoeth rac Oweyn pryt nas gallei ef. Ac yno y trigawd Cadogon yn llys y brenhin yn digarchar. aphedeir arugeint ydaw beynydd o bwrs y brenhin. a chware ford y mynnai eithyr nat elei y gymre yv gyuoeth chvn. Agwedy klywet o Oweyn ry dwyn y gyuoeth y ar y dat: mynet aoruc y Iwerdon gyt a Madoc vab Ririt. Gwedy hynny yn lle anvon aoruc y brenhin yn ol Gilbert vab Richard a oed wr da gallus a chedymeith ydaw. Agwedy ydyvot: ef adywath wrthay. Ti a ervynneist ym llawer gweith kyn no hyn ran o gymre: ac nys geveist. weitheon my arodaf yt tir Cadogon vab Bledyn. Ac ynteu ay diolochas yn vaur yr brenhin. Achynnullaw llu aoruc amynet y orefsgyn keredigiawn. A gwneithu deu gastell yndi. vn yn aberystwith kyuerbyn ac eglwir padarn. Ac arall yn aber teivi lle gelwir dyngereint yr hwn a dechreuaut Rosser iarll. Ac yn lle gwedy hynny y doeth Madoc vab Ririt o Iwerdon. Ac y trigawd Oweyn yno talim o amser gwedy hynny. Ac y doeth Madoc hyt ymphowys ar Iorwerth y gevynderw. Ac ydoed yn gyvreith pwybynnac agytvythei ac ef y vot yn anreith odef. Ac am hynny ny dywat Iorwerth wrthaw mwy yr y vot: noc nabei. Ac yna ymgedymeithiaw a oruc Madoc: a Llywarch vab Trahayarn y geifiaw bredychu Iorwerth y gevynderw. Pan oed oet crist mil achant ac wyth mlyned y doeth Iorwerth hyt ynkereinawn athrigaw yno nosweith. Ar nos honno ydoeth Madoc gan ganhorthwy Llywarch vab Trahayarn a rodi gawr assyrthiaw am ben y ty: a chan yr awr honno y dyffroas Iorwerth ay gedymeithion a chadw y ty arnadunt a orugant yn gadarn. Ac yna y dodet tan yny ty yw loigi: a gwedy gwelet oy gedymeithion hynny: fo a orugant drwy yr tan allan ay adaw yntev yny ty. Aphan wyl y ty yn syrthiaw keifiaw didor drwy yr tan allan a oruc. Ac yna y derbynnieit ar waywyr awnaethpwit ay lad yny tan. A gwedy klywet or brenhin ry lad

BRUT Y TYWYSOGION.

anifeiliaid onid aeth prinder ymborth yn drwm ar Loegr, ac nid felly yng Nghymru, a hynny a fu gyfnerth i Ruffydd ab Rhys, ac yn hynny o amser daeth y Fflandrysiad yr ail waith i Loegr achaws y Mor yn diffethiawen tiroedd lle y torres Morliſ y Tywyneu flynyddau o'r blaen, a'r Brenin ac eisiau gwyr arnaw yn erbyn rhuthrau Gruffydd ab Rhys, a ddanfones at ei gastellwyr, ai fwyddogion, a'r Ffrancod, a'r Cymry, ai carai, ac arch iddynt arfoll y Fflandrysiad a dodi modd i fyw iddynt yn ammod iddynt fod yn wyr cad a goffawd wrth achaws y Brenin ai flyddloniaid, ac felly y bu, a'r Dieithraid hynny a

Iorwerth : rodi a oruc powys y Gadogon : ac adaw hedwch y Oweyn y rab. ac erchi y gyrchu adref. A gwedy llad Iorwerth ydaeth Madoc arherw adan goet. ac y geifiaw bredychev ar Gadogon hagen adoeth yn hedycheid heb mynnv argywedw ar neb hyt yn Trallwg Llywelyn a hynafgwyr gyt ac ef or wlat y vynnv edeilat castell yno. ef adoeth Madoc gwedy cael brat arnaw. Ac yntev yn wr prud heb welet yn da heb allel ymlad heb allel fo. agwedy fo y wyr oll : y cat ef ehvn ac y llas. Agwedy llad Cadogon anvon a oruc Madoc ar Richart efscop llvndein adywetpwit vchot yr hwn aoed yn medu yna fwid ambwithic. ac erchi ydaw talu pwith idaw y gweithret honno mal y hadawifei gynt. yr efscop a vedyliawt am hynny : ac a rodes hedwch ydaw ar kyuoeth a uuafeei yn eidaw lthel y vraut kyn no hynny. Ac nyt yr ygaru namyn yr chwenychu ev kyuoeth ac wynt pob vn onadunt yn llad y gilid. Agwedy klywet o Maredud vab Bledyn hynny : kyrchu y brenhin aoruc y geifiaw kyuoeth Iorwerth y vraut. Ac y rodes y brenhin ydaw gwarchatwedigaeth y kyuoeth yny delei Oweyn yr wlat. Agwedy dyuot Owein yr wlat. dyuot ar y brenhin awnaeth achymryt y dir y ganthaw ac adaw llawer o da ydaw. a dodi gwercheitweit yny gyuoeth. Ac y doeth Madoc vab Ririt y hedychu ar brenhin ac adaw llawer o da yr hynny. a rodi gwyflon am y da. Ac ymogelei ef ehvn rac y genedyl os mynnei.

Pan oed oet crist M.C. a nav mlyned. y peris Henri vrenhin daly Robert iarll vab Roger de Belem ay rodi yngkarchar. Ac y bu anyhvndeb rwg y vab ar brenhin am hynny. Ac y bu varw Ancellin' archefcob. keint.

Pan oed oet crist mil achant a deng mlyned yd anvones Maredud vab Bledynt ydolwith y afionydu ar gynoeth Llwyarch vab Trahayarn. Ac y damchweinws kyuaruot onadunt a gwr y Vadoc vab Ririt. Ac y govynnaffant ydaw pale yd oed Madoc : ac nys managei. Agwedy y gymhel arnaw : ymcegyys y vot yn agos attadunt. Ac yna dodi gwiliadwricit arnaw y nos honno. Athrannoech pan oed dyd : dyuot yn diffyuyt am y ben allad llawer oy wyr ay daly yntev ay dwyp ar Voredud. Ac y derbynniawd yntev ef yn llawen ac y dodes geyrn arnaw. ac y ketwys yny doeth Oweyn vab Cadogon. Ac yna y rodi y Oweyn : allawen uu-Oweyn oy gael. ac aberys y dallu. Ar hyn aoed idaw o gyuoeth

BRUT Y TYWISOGION.

gawfant y Rhws yng Ngwlad Penfro Dyfed, ac a wledychafant yno yn wyr ffydd i'r Brenin, ac efe a ddodes Saeson yn eu mysg er dysgu iaith y Saeson iddynt a'r awr honn Saeson ydynt, ac yn ormes Dyfed a Deheubarth, achaws eu twyll a'u celwyddoccrwydd, yn anad neb a wledychant o fewn i derfynas Ynys Prydain.

Oed Crist 1114, y dug Ruffydd gastell Cedweli oddiar Wiliam De Lwndwr. ac a ddiffeithiawdd ei gyfoeth, ac a ddug ysbail fawr o'r Wlad honno, yna daethant Benedefigion ei genedl attaw o Geredigiawn nid amgen Cadifor ab Gronw, a Hywel ab Idnerth a Thrahaearn ab Ithel, a llawer eraill o wyr

ymphowys wynt ay rannafant rygthynt. sef oed hynny: kereinion. athraen deudwr. ac aberriw.

Pan oed oet crift. M.C.xi. y kyffroas Henri vrenbin y lu y tu a gwyned a phowys. canys nevr yr daroed y Gilbert vab Richart kyhudaw Oweyn wrth y brenhin. y rot yn derbynneit lledradev yw gyvoeth o gyuoethu ereill: ac yn eu kynnal. Ac nevr yr daroed y vab Hywe iarll caer llion kyhudaw Grufud vab Kynan. a Goronw vab Oweyn hevyt. Ac yna y maneffeynt diva holl kymre hyt na bei atkyuot vdunt tragwyd. Ac yna kynullaw llu aoruc y faefflon or van eithiaf o Gyrnyw lle gelwir pengwayd: hyt y vann eithiaf o brydyn lle gelwir penblathaon. Achyt tyngkv nat edewit dyn bew yn kymre. A gwedy klywet o Voredud vab Bledyn hynny kyrchu y brenhin a oruc: a dygymot ac ef. Oweyn vab Bledyn ay wyr a aethant hyt yn Erryri. canys hausaf oed vdunt yno amdiffyn rac ev gelyneon. Ac yna y gyffodas y brenhin tri llu: vn gyt a Gilbert iarll. holl dehev lloegyr a chyrnyw. y vynet y deheubarth kymre. Arall gyt ac Alexander vab Moelkylum. a mab Hywe iarll caer llion a holl prydyn y gyt ac wynt. Trydyd gyt ar brenhyn ehvn. y brenhin a doeth gyt ar deu lu hyt yn lle gelwir mur castell. Alexander ay gedymeith adoethant hyt ym pennant bachwy. Ac anvon ar Grufud y erchi ydaw dyvot y hedwch y brenhin. ac adaw llawer idaw yr dyuot. ac eifwis y fommi oed pei delei. Ar brenhin a anvones ar Owein y erchi idaw dyuot y hedwch ac atdaw y neb ny allei vn amdiffyn ydaw. Ac yntev ay nacksawd. Ac ar hynny y doeth nebun wr a Oweyn amenegi yr hedychu Grufud a mab Moelculum ar iarll ac adaw onadunt ydaw y holl tir dieithyr y keffyll yn didreth ymywyt y brenhin. ac yr hynny ny chytffynniawt ef ac wynt. Ac eilweith yr anvones y brenhin ar Owein kenadev a chyt ac wynt Moredud vab Bledyn y gerynderw. ac y dywat yntev

BRUT Y TYWYSOGION.

dewifawl yn eu gofgorddau, a thrwy gyfnerth y rhai hynny yr ennilles Gruffydd ab Rhys lawer o diroedd a chyfoeth ei Dâd, a thorri llawer o gestyll, a dwyn yfbeiliau mawrion, a phan glybu'r Brenin hynny danfon a orug at Owain ab Cadwgawn a elwid yn Neheubarth Owain Fradwr, a Llywarch ab Trehacarn ab Ithel ac addaw rhoddion a breiniau anrhydeddus iddynt am fyned yn erbyn Gruffydd ab Rhys, ac yna myned wrth arch y brenin a wnaeth Owain a Llywarch; a phan wybu Gerallt Rhaglofydd Castell Penfro ddyfod Owain y Geredigiawn daeth ar gof iddaw a wnaethai Owain am Nest ei wraig, a bwriadu dial hynny o Sarhâd, a myned ese ai wyr am benn Owain ai wŷr, a chynn nemawr o offawd y lladdwyd Owain a faeth, ac fal hynny y darfu iddaw am a wnaeth o ddrygau i Genedl y Cymry, fwy nag a wnaethpwyd erioed o'i flaen gan y gwaethaf o fradwr a wybuwyd erioed am danaw: o honaw ef y bu dechreu Gwyliaid Mawddwy, a geffir fyth yn anrheithiau gwlad ym mhell ac agos.

wrth Owein na thremycka di kennadwri brenhin lloygyr: namyn achub di y garyat ymlaen ereill athi ay keffy. Ac yntev a gredawt ydunt ac a doeth gyt ac wynt y lys y brenhin. ac y derbynnywt wynt yn enrydedus gan ev canmawl. Ac yna ydywat y brenhin wrthaw. Owein heb ef canys doethoſt attaf oth vod achredu geiriev vygkennadev ii: minnev ath ardyrchavaf ragor rac neb oth kenedyl. ac a dalaf y bwith o rodeon teilwg yt. Ac a rodaf yt dy holl tir yn ryd. val y bo kenvigen gan dy genedyl. Agweddy klywet o Grufud yr hedychu Owein ar brenhin: anvon a oruc yntev ar y brenhin ygeifiaw hedwch: ac y cawas gan dirvawr dreth. Ac yna y dychwelawt y brenhin y lloygyr. ac y dywat wrth Owein canlyn di vi heb ef. ac a vo teilwg ytti y gaffel my ay rodaf ytt. ac o deuwy gyt ami y normandi: my agyfiawnaſ pob peth or a edeweis yt. ahynny a oruc yntev a phaub onadunt auu kywir wrth y glid.

Pan oed oet criſt. M.C.xii. y doeth Henri vrenhin y normandi ac Owein gyt ac ef. ac y bu varw Geffrei eſcop mynyw. ac y perys y brenhin gwneithur yn eſcop yno Bernard yſgolheic o normandi. bei drwc bei da gan holl yſgolbeigion hymre. Yn yr amſer hwnnw y gwnaethpwyſ gwas ieuanc Grufud vab Rys vab Teudor yn vrenhin yndeneubarth kymre. ac y peris rei oy genedyl ydaw mynet hyt yn Iwerdon yny vei yn oetran. gwedy bot yno yn hir ef adoeth yw wlat. ac y bu ygkylch dwy vlyned gweithew gyt ay genedyl gweithew gyt ay daw Gerald arglwyd penvro canys Neſt verch Rys ac yntev oydw chwaer a braut. Ac or diwed y kyhudwit vrth y brenhin. a dywedut bot gobeith holl kymry vrthaw. Ac yna y peris y brenhin y geifiaw. ac y foas yntev hyt ar Grufud vab Kynan o dybygu cael diang y eneit. Ac y doeth kennadev ygan y brenhin y erchi y Grufud vab Kynan dyvot y ymwelet ar brenhin. A hynny agiglev Grufud vab Rys gyt a Hywel y vraut yr hwn a uuaſſei yngkarchar Ernulf vab Roſſer iarl Montgomeri. ac y rodafſſei Gwilliam vrenhin gynt ydaw ran o gyvoeth Rys. agweddy torri y alodev y ellwg ymeith aoruc. Ac y doeth yntev ar Grufud vab Kynan ac y bu lawen wrthaw. Agweddy dyuot Grufud vab

BRUT Y TYWYSOGION.

Yngkylch hynny o amſer cyrchawdd Gruffydd Ceredigiawn ac a dorres Gaſtell Porth Gwythain ac a laddes y caſtellwyr, yna goreſgyn yr holl wlad o'i amgylch hyd ym Mbenwedic, yna ynnill Caſtell Yſtrad Peithell. Gwedi hynny ymoſſawd am Gaſtell Aberystwyth lle lladdwyd llawer o'i wſr o dwyll, ac y gorfu arnaw ymchwelyd yn ei goiled.

Yr un flwyddyn y gwelwyd golcuni rhyfedd yn yr Ogleddwybr ar hyd Nos.

Oed Criſt 1115, aeth Rhobert Conſyl yn erbyn Gruffydd ab Rhys a phan ddaethant hyd yn Yſtrad Tywi eſe a golles agos ag oedd yn ei Lu o'r Cymry, y rhai ai gadawſant ef am na fynnent fyned ym mhlaid Eſtron yn erbyn Gwr o dywyſawg cyſiawn o Gymro diledryw, yna Rhobert a ddychweles adref hyd yn Newſbri, ac ni ymddiriedai eſe aros yng Nghaſtell Caerdŷdd am y gwyddai

Kynen y lys brenhin llawen unwynt vrthaw ac adaw llawer o da idaw yr peri Grufud vab Rys ydau ay yn vew ay yn varw. Ac yr ymedewys yntev ac wynt. A gwedy y dyvot adref ymovyn a oruc am Grufud vab Rys. Ac y cafas yntev yny gyghor kiliaw iadan y olwc yny wyppcy pa chwedlev adelei ganthaw or llys. A gwedy amovyn amdanaw mor vrys ahynny : anvon a oruc ar veirch ac ar draet yw geifiaw. nacha un yn doddi gvaed am gwelet marchogion mor vrys y dyuot. Nacha yntev obreid cael y drws a chyrchu eglwys aber daron a chael y nodua oc ev blaen. A gwedy klywet o Grufud vab Kyaan y dianc yr eglwys. anvon a oryc y wyr yw dynnw or eglwys ymmeith : ac nys gadawd yr efcyb a gwyr yr eglwys. A gwedy y adaw onadunt ef yno : fo aoruc hyt yn yfiantywi. Ac yna ymgynullaw llawer attaw a dechreu ryuelu ar y flemiffieit ar freinc.

Pan oed oet crist. M.C.xiii. Grufud vab Rys a losgas castell kyverbyn ac arberth. Ac odeno y doeth hyt yn llan ymdyvi achyrchu castell Ricard vab Pvnson y geifiaw y thorri ay llosgi. ac y gwrthnebawt y castellwyr gyt a Moredud vab Ryderch vab Caradauc a oed gwercheitwat ar y wlat hopno adan Ricard yna. ac y llosgat y llys ac y brathwynt llawer allad ereill heb caffel dym or castell. Odena ef a anvones y gedymeitheon y geifiaw castell Henri iarll yn aber tawy. ac y llosgaffant y llys allad rei or gwyr heb cael dym or castell. A gwedy klywet hynny llawer oweifion iencinc ynvyt adoeth yn borthidaw ac anreithiaw yn ev hamgylch yn olofrud. Ac yna yd aeth y freinc yn ev kyghor a galw attadunt tywyflogion ywlat. nyt amgen noc Oweyn vab Ryderch. a Ryderch vab Teudwr ay veibion Moredud ac Oweyn. ev mam wynt oed Hynyd verch Vledynt y mwiaf or kymry gwedy Grufud vab Llywelyn. canys wynt oedynt vrodwr va vam o Agharat verch Voredud brenhyn kymre. Ac Oweyn vab Caradauc o Wenlliant verch Vledynt adywetpwynt vchot. a llawer or rei ereill. Agwedy ev dyuot y gyt : govyn or freinc udunt. a oedynt gywir wynt y Henri vrenhin lloegyr. ac y dywedaffant ev bot. Ot ydywch heb yr wynt : clwi bieu cadw castell caer vyrdyn yr brenhin. A llyna val y ketwir. Oweyn vab Caradauc ay keidiw pethewnos. a Ryderch ay veibion pethewnos. arall. a Moredud vab Rycerch vab Caradauc y trydyd pethewnos. A gorchymyn y

BRUT Y TYWYSOGION.

nas cerid ef yn y wlad honno; achaws y chwennychai newid Defodau Cenedl y Cymry.

Yn yr un flwyddyn y bu ymryffion rhwng Hywel ab Ithel a Rhirid ab Bleddyn, a gynhelynt Rôs a Rhyfoniawc, a Llywarch ab Edwin, a phan nas galled cymmod iddynt anfon a orug. Hywel at Feredydd ab Bleddyn a meibion Cadwgawn ab Bleddyn am Gysnerth, a dyfod a wnaethant a phedwar cant o Wyr Meirch hyd yn Nyffryn Clwyd, ac yno y bu ymladdfa doft yn y llas goreuon Gwyr Gwynedd a Phowys, ac o'r cyfnerth a gafas y gorfu Hywel ar ei elynion, ac yno y llas Llywarch, a Rhirid a ffocs, a chyn nemawr y bu farw Hywel achaws

Vledyn vab Kediuror castell Robert Courtemayn yn aber cornyn. Yn hynny anvon a oruc Grufud vab Rys disgwilleit y gaer vyrdyn y edrych o gellit y llosgi neb y thorri. Ac yn ar amfer hwnnw yd oed Oweyn vab Caradauc yny gwarchadw. Ac y ddeith Grufud ay niver a dodi gaur amben y gaer. Sef a oruc Oweyn bwrw neit achyrchv lle klywei yr awr ac ymlad yn wychyr odybygu bot y gymedeithion gyt ac ef : sef a orugant wy. y adaw ef a fo. ac yna y llas Oweyn. ac y llosgat hyt y castell ac ny bu da ydieghis y castell hevyt. Odeno y dychweillasant y ev gynottaedic lle gan yspeiliaw y koidyd. ac y fyrtbiawd attaw anvedred owefion ieuweinc ynvyt or wlat honno. ac y doethant y llosgi castell hyt yngwhyr allad llawer owyr aod yndaw. Ac yd edewys William olundein y gastell rac ovin Grufud. ar wlat ay holl ysgrybyl. dycithyr y gwyr aedewis y wlat. Ac yno y kyflewnt adyvat Selif. kyn y kwymp y dyrchetif yr yspryt. A gwedy gwelet or anofparthus bobyl o dyvet hynny : ymgveirav y Geredigion aorugant dwrwy ganhorthwy Kediuror ap Gronow. a Hywel ap Idnerth. a Thrahayarn ap Ithael. y rei a oed gereint agos ydunt. ac am hynny oed well ganthunt pendeugiaeth Grufud no holl wyr keredigion. Ac or kyngbor hwnnw yd hanu wayth holl kymre. canys adaw dyuet awnaethant yn llawn o flemiffieit. a freinc. a facffon. a llawer o amrauaylion kenedloed a oed gyt a gwyr keredigion ac yr hynny yd oed callonniev gelynyaul vrth wyr keredigion am y galanassev awnnytheffynt arnadunt gynt. ac ar ev kenedloyd. yr bot hagen Henri vrenhin lloigyr yn daryftwg rei oe nerth. ereill ev dehol dros voroed or kymmyr. ereill o eur ac arcant. ereill o rodeon amrauayleon hyt na wydeat neb ev rif eithyr duw ehvn. nyt argywedawd Grufud dim yr hynny. namyn kyrchu keredigion ysgoit aoruc ac ymlad diwyrnavt a lle kadarn a daroed y Gilbert vab Richard ar flemiffieit y adeiliat lle gelwynt blaenporthgwydni. ac er ymlad hwnnw llas llawer or rei aod y mewn : ac vn or rei allan. ac alofgassant y ran mwyaf or dref ac y daryftwngassant y kymniwt ydunt. ac y foas y facffon ac adav ev hanreithiev ac ev tei yn diffeith. ac y doeth y kymry ac anreithaw y wlat ay llosgi hyt yn penwedic. ac odena y goruuant ar gastell ystratpeythill a llad llawer yndav ay llosgi. o wyr Rys gvasnaithwr. canys efo bioed y castell. Odyna y doythant hyt y Glasgruc lle messurwit castell milltir o lan badarn. ac yno y gvnaethan an adafwyd dwyn ysgrybyl or eglwis yn bwyllwr ydunt.

BRUT Y TYWYSOGION.

clwyf a gafas ef yn yr ymladd ; yna 'r ymchweles meibion Cadwgawn i Wlad Feiriawn, a dwyn ganthynt ysbail ddorfawr, yn yd a gwartheg.

Oed Crist 1116, y bu llifeiriaint aruthrawl yn Loegr am wyl y nadolic ac y boddes llawer o'r ysgrublaid, ac y bu drudaniaeth a'r ymborth mewn llawer mann achaws hynny, ac y daeth Saeson lledragar i ysbeiliaw Gwlad Gymru.

Oed Crist 1118, daeth Harri Frenin i Bowys a Llu cadarn ganthaw yn erbyn Meredydd ab Bleddyn a meibion Cadwgawn, sef y rhai hynny Einion, a Madawc,

Athrannoeth yd oed yn ev bryt mynet am benn castell aberyfwyth yr hwn a losgeffyt gynt a llad y castellwyr. A gwedy klywet o Rys hynny : anvon a oruc o hyt nos hyt yn ystrat meuric y gastell a adeiliaffe Gilbert y arglvyd ef. y ervynneit nerth y ganthunt. ac y rodassant yr hynn gorev or a allasant. Tran-
noeth y doeth Grufud ap Rys. a Ryderch y ewythyr ay deu vab Mareduad ac
Oweyn ac ev llu yn dirool y gyrchu castell aber ystwyth. le yd oed Rys waff-
naythwr ay nerth yn diarwibot ydunt. A gwedy ev dyuot hyt ar villtir ywrth
y castell lle gelwit ystrat antarron y gymryt ev kyghor y vynet am ben y castell.
cans ar ben mynyd yd oed y castell ac ar lan avon ystwyth a phont a oed ar yr
avon. Agwedy gwelet or freinc trevlav y dyd ganthunt yn ymgyghor : anvou a
orugant feithydeon hyt y bont y ev digiav ac y geisfaw ev twyllav ydyvot y
ymfeithu ac wynt. A gwedy gwelet or kymmre hynny : kyrchu y bont aorugant
yn dirool ac ymfeithu ac wynt yn wychyr calet. ac yn yr ymfeithu hynny : y
llas march vn or castellwyr. ac yna kyrchu y bont aorugant heb kynnmyrt
kyflwn ganthwnt yny doethant y ben y brynn. A gwedy gwelet or freinc
henne ellwng aorugant llu o varchogeon llurugauc ydunt y ev llad yn olofud.
A gwedy gwelet or gwyr ereill hynny : fo a orugant rei ac ev anreithav y
wladoed ereill. ereill heb anreithav. Ac y foas Grufud ap Rys hyt yn ystrattywi.
cans lle anneal oed hwnnw. A gwedy klywet or brenhyn hynny gvahavd
Oweyn ap Cadogon aoruc attaw y ervynneit ydaw ac y Lywarch ap Trahayara
mynet gyt ay vab a llu ganthunt am ben Grufud ab Rys. ac adav talu pwyth
ydunt pan deleynt drachevyn. cans mwyaf oed y ymdiret ydunt yll deu. ac y
hadawfant wyntheu hynny. A gwedy kynullav ev lluoed ygyt wynt a doethant
hyt yn ystrattywi : ac agyttyghassant nat adaweint na gwr na gvreic na mab na
merch heb lad ford y kerdynt. Agwedy klywet or wlat hynny fo a orugant rei
yr coydyd. rei y wladoed ereill. rei y gestyll cyfneffa attadunt lle tybygynt kac
amdifryn. Ac yno ydywetpwynt y diayreb. y ki a lyf y gvayw y llader ac ef.
Agwedy ellwng yllu adan y coet. y doeth Oweyn ac ychydid o tylwith. XC.
yr coet ac y cawsant olev dynyon ac ysgrybyl yn fo tu a chaer vyrdyn. ac ev
hymnit a oruc ac ev daly yn agos ar y castell ac ev dwyn ar y getymeithion
drachevyn. Ac val yd oed yn dyuot ny chaf Gerald wafnaythwr a llu or flemiffi-
eit yn dyuot y gaervyrdyn yn erbyn mab y brenhyn. ny chaf vn or foadurcon
adan weidi mavr : a menegi ry darvot y Oweyn ev daly ac ev hanreithav. a

BRUT Y TIWYSOGION.

a Morgan, a phan glybuant, danfon at Ruffydd ab Cynan ac erchi Cyfuernth
ganhaw ac nis caent hynny cans ni thorrai Ruffydd heddwch y Brenin, ac ni
chaent ei nawdd, a phan wybuant hynny ymgaloni yn gadarn, gan nas gellynt
amgen, ac yn erbyn y Brenin a gyrru ffo arnaw a lladd llawer oi wŷr yna, heddych-
wyd ryngddynt a'r Brenin yr hwnn a ymchwelawdd yn ei ol yn ei golled, ac y
cafes Bowys lonyddwch dros ychydig amser, ond nid rhy hir.

gwedy klywet or flemiffieit ynvyt hynny : coffau a orugant yr hen glwifer a wnathoed Oweyn ydunt gynt llosgi y gastell ay anreithaw adwyn y wreic y dreis a medyllaw am hynny a oruc Gerald arglwyd penvro ay lu a dyuot yn direbed am ben Oweyn ar anreith. a thybygu o Oweyn panyw yn borth ydaw y datθοedynt. agwedy eu dyuot y gyt ymseithu a orugant oboptu : ac yno y brathwyf Oweyn yny syrthiawt. A gwedy kwyrhau Oweyn ychydic adienys or a oed gyt ac ef. Agwedy klywet o Lywarch ap Trahayarn ay gedymeithke ry lad Oweyn : ymchwelut y ev gwlat a orugant o achos bot brodyr Oweyn yn kynnal y ran ef o powys dieithyr adugassei Oweyn y gan Moredud sef oet hynny kereinion a ran Madoc ap Ririt ab Bledyn. Henwev y vrodyr oed Madoc ap Cadwgon a gat o Wenlliant verch Grufud ap Kynan. Eynion ap Cadwgon a gat o Sanan verch Dyfnaval. Morgant a gat o Ello verch Keldor ap Collwyn twyffauc dyvet. Henri. a Grufud a gat oy wreic briawt merch y Picot de Sai twyffauc o freinc. Moredud a gat o Euron verch Hoydlyw ap Cadwgon ap Elystan. Oweyn a gat o Iweryd verch Edwyn. Ac yn hynny kytdyhuaw a oruc Eynon ap Cadwgon a Grufud ap Moredud ap Bledyn y vynet am ben castell Vchdryt ap Edwyn yr hwn a oed yng kymer yn meirionnyd. Canys Cadwgon ap Bledyn arodasfey meirionnyd a chyueiliaw y Vchdryt ay veibion yr bot yn borth ac yn ganorthwy y Cadwgon ay veibion yn erbyn gwrthwynebed or odelei arnadunt. Agwedy llad Oweyn heb achos gorthwm oed gan y genedyl hynny : a dyuot am ben y castell ay losgi a fo o rei or castellwyr ac ereill adoeth y hedwch yr gwyr. Ac yna yr achubafant meirionnyd. kyveiliawc a phenllyn. ac a rannafant ryngthunt. kyueiliawc a machdwy a hanner penllyn y Grufud ap Moredud. a meirionnyd y veibion Cadwgon.

Pan oed oet crist. mil. C.xiiii. o vlvynyded y doeth tervysc rwng Henri

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1121, bu farw Einion ab Cadwgawn a chymunaw ei dir ai gyfoeth i Faredydd ei Frawd, eithr Meredydd ab Bleddyn ei ewythr, ac Ithel ab Rhirid ab Bleddyn ei gefnder a ddugasant ei Diroedd Cyfoeth oddiarnaw, a phleglybu Gruffydd ab Cynan y modd y bu hynny, danfon Cadwallawn ac Owain ei ddau fab a llu cadarn i Feirion er gyrru cyfiawnder, a dodi yn ol i Faredydd ab Cadwgawn ei Nai ei gyfoeth ai Diroedd, a gorfiant Gadwallawn ac Owain ar

BRUT IRUAN BRECHFA.

Mil ag ugain a chant y gwnaed eglwys Llandaf, ac eglwys Llanbadarn fawr. ac eglwys Mynyw a'r Ty Gwyn ar Daf yn newyddion lle yddoeddent domiedig achaws rhyfeloedd a diffieithiaw; yng nghyfnod yr amicroedd hyn yn oedl bradeu a thwyll ymbllith bonheddigion Gwynedd a Phowys yn annog y Ffrancod

brenhyn lloegyr a brenhyn freing am normandi. canys yno yd oed y brenhyn yn trigav. yny wlydyn honno y bu varw Gilbert vab Richard o hir nychtawt.

Pan oed oet crist mil. C.xv. mlyned: y bu ryvel rwng Howel ab Ithel yr hwn a oed yn kynnal ros a rywyanyavc: a meibion Oweya ap Edwin. Ririt a Llywarch ac ev brodyr. Ac yna anvon a oruc Howel ap Ithel yn ol Maredud ap Bledyn a meibion Cadwgon yn borth ydaw. canys wynt a oed yn kynnal y rannev hynay or wlat gan yawn. A gwedy menegy ydunt hynny: wynt a doethant ac ev tylwith amkan petwar cant o wyr da gyt ac wynt hyt yn dyffryn klwit canys ywlat honno oed eidunt meibion Oweyn ap Edwyn. A gwedy klywet onadunt bot Howel. a Moredud. a meibion Cadwgon yn dyuet: wynt a gynullasant ev nerthoed wyntev gyt a meibion Vchtryt ev kevynderw a freyng o gaer lleon. Ac a doethant ya ev herbryn ac ymlad yn wychyr creulon oboptu a llad llawer: ac or diwed y foas meibion Oweyn ac adienghys or eidunt. Ac Y llas Llywarch ap Trahayarn. a Iorwerth ap Nud oed wrda enrydedus a llawer gyt a hynny. Ac ereill avrathwyf ac uuant veiriw or brathev. Howel ap Ithel a vrathwyf ac aducpwyf adref ac ympenn y deugeint diev ybu varw. Moredud a meibion Cadwgon a ymchweilyfant adref heb lyvaffel trigav yny wlat rac ovyn y freinc.

Pan oed oyt crist mil. c.xvi. o vlvynyded y bu varw Murcheladach brenhyn iwerdon.

Pan oed oyt crist mil. c.xvii. ytagnavedwyf rwng brenhyn lloegyr: a brenhyn freinc. A gwedy ev tagnavedu yd erchys brenhyn lloegyr parattoi y longhev y dyvot y loegyr. ac wynt abarattoet ac adewiffwit y gorev onadunt y dwyn deu

BRUT Y TYWYSOGION.

Feredydd ab Bleddyn, ac adynnil y wlad i Feredydd ab Cadwgawn, a diffeithiaw Tiroedd Llywarch ab Trehaearn yn greulon am gyfnerthu Meredydd ab Bloddyn.

Yn yr un flwyddyn ymbeddychwyd rhwng y Brenin Harri a Gruffydd ab Rhys, a chaniadhau iddaw ei Gyfiawnder ai Dir yn rhydd, sef Ystrad Tywi, a Chantref Penwedig yng Ngheredigiawn, a Chantrefydd Caerwedros a'r Cantref Bychan, a Chaethinawc, a Chacaw, a Myfennydd, a Thiroedd craill; eithr

BRUT IEUAN BRACHFA.

yn erbyn y tywyfogion tifieddiaethol, a gorfu ar y tywyfogion rhoddi rhannau mawrion o'u tiroedd i'r Ffrancod, ynghyfylichau y smferoedd hynn daeth Gruffydd ab Rhys ab Tewdwr o'r Werddon i Gymry, ag a gafas dywyfogaeth Deheubarth, ac a lywodraethawdd yn anrhydeddus. Am hynn o smferoedd yr oedd tywyfogion anrheithgar a chreulawn ym Mhowys a brenid y Saeson yn eu cefnogi yn erbyn tywyfogion Gwynedd a Deheubarth, ac o achaws hynay yn oedd colli gwaed afrifed yng Nghymru.

vab a merch yr brenhyn drwod gyt a deu cant or rei go:ev eithyr y brenhin ehyn owyr a gwaged. A dechrev nos hwylav a orugant yny doethant hy ynghewyn gweilgi: ac y doeth tympmestel arnadunt ac ev bodi heb diang y m onadunt. Ar brenhin oed mewn llong arall heb vynet ywrth y tir bayach. a: adiengys yr tir drachevyn. Agwedy klywet ohonav ry vodi y veibia nychtawt adoed yndaw: yny un abreid ydaw diang ay eneit.

Pan oed oyt crist mil. c.xviii. mlyned y priodas Henri vrenhyn merch yr ddr or Almaen. kyn no hynny ybuaiffei merch Moeleulum yn orderch ydaw a: y buaiffei varw. Ar haf hwnnw y duc ef llu mawr yn erbyn Moredud ap Bledyn a meibion Cadwgon. Einion, Madoc. a Morgant. ac anvon onadunt wyntev a Grufud ap Kysan arglwid mon y ervynneit ydaw dyvot yamdiffin ev tervynw rac y brenhin. Ac yntev a wnaeth hedwch adan llav ar brenhin ac adaw ev diva wynt o deleynt yw gyuoeth ef. A gwedy klywet onadunt rot y brenhin yn dyvot anvon gveifion ieweinc y ymseithu ac wynt allad llawer onadunt a brathu ereill. amedrut y brenhin a faeth a rac daet yr arvev nyt argywedaw arnaw. Ac yna anyon yn ol Moredud a meibion Cadwgon a dyuot ar gret y ymwelet ac ef. ac yna y gwnaethant hedwch ac ef yr. x mil o warthecc. Ac yna y dychwelavd y brenhin y loegyrr.

Pan oed oet crist. m. c.xix. hedwch un y vlwydyn honno. Pan oed oet crist. m. c.xx. y llas Grufud ap Eulhayarn y gan Grufud ap Rys. Pan oed oet crist. m. c.xxi. y bu varw Eynion ap Cadogon. ac y gorchymynnws y Voredud y vraut y ran obowis a meirionnyd yr hwn adugassei y gan Vchdryt. ac y doeth Moredud ap Bledyn y gevynderw. ac Ithel ap Ririt ap Bledyn a ellyngheist o garchar Henri vrenhyn. adwyn y ar Moredud ap Cadogon y randiroed a orchymynnws y vraut ydaw. Agwedy klywet o Grufud ap Kysan ry wrthlad Moredud ap Cadwgon y gevynderw anvon a oruc y deu vab Cadwallawn ac Oweyn allp gantunt ac gorefgyrassant meirionnyd hyt yn llyn.

Pan oed oet crist. m. c.xxii. y lladawt Moredud ap Bledyn Ithel ap Ririt ap Bledyn y gevynderw. ychydic gwedy hynny y lladawt Cadwallawn ap Grufud ap

BRUT Y TYWYSGEION.

y Brenin a weles eu bod y Tiroedd yn ammhennodawl eu teryfneud modd y caffi achaws ban fai da ganthaw i achwyn ar a wpelgi Ruffydd fal y gwelwyd yn y diwedd.

Oed Crist 1122, y llas Ithel ab Rhirid gan ei ewythr Meredydd ab Bleddyn, a Chadwallawn ab Gruffydd ab Cynan a dynnawdd Lygaid ei ewythrdd Groow. Rhirid a Meilir, meibion Owain ab Edwin, a gwedi hynny eu dialodi, ac ym mhen ychydic wedi hynny efe an lladdawdd. Ac ynghylch yr un amser y lladdawdd Morgan ab Cadifor Meredydd ei frawd ai law ei hun.

Oed Crist 1124, bu farw Meredydd ab Bleddyn yn ei henaint peth nid mynych y gwelid ar Deulu Bleddyn ap Cynfyn. Yr un flwyddyn carcharwyd

Kynan y tri ewythyr. Gronw. Ririt. a Meilir. meibion Oweyn ap Edwyn. Canys Angharat e' Owein oed wreic y Grufud ap Kynan a mam y Gatwallawn. Owein. a Chatwaladyr. a llawer o verchet. Yny vlwydyn honno y lladavt Morgant ap Cadogon Moredud y vrant o dwyll.

Pan oed oet crist. m. c.xxiii. y doeth y rei suassei yn keisiav normandi gynt, a dwyn peth o normandi o vedyant Henri vrenbyn. Pan oyd oet crist. m. c.xxiiii. y kybudawt y freine Grufud ap Rys vrth y brenhin: ac yducpwyt y tir aroassei y brenhin ydaw kyn no hynny iarnaw. Ac yn diwed y vlwydyn ybu varw Daniel vab Sulien escop mynyw y gwr goreu or kymre ac yn archdiagon athagnuedwr gwyned aphowis.

Pan oyd oet crist. m. c.xxv. ybu varw Grufud ap Moredud ap Bledyn. Ac y delhia Llywelyn ap Owein: Moredud ay doddi yn llaw Payn vab Ibon y gadw yngastell brugge. Yn diwed y vlwydyn ydaeth Morgant ap Cadogon y Gaerusalem am lad o honaw y vrawt: agwedy y dyvot drachevyn kyt yn cyprys y bu varw.

Pan oyd oet crist. m. c.xxvi. y lladawt Moredud ap Llywarch y gevynderw gan vab Meuric. A deu govynderw gan meibion Griffri a dynnawt ev llygeit. A Ieuaf ap Oweyn a dallawt y dev vroder ac ay deholas or wlat ac y llas wynt. Pan oyd oet crist. m. c.xxvii. y llas Iorwerth ap Llywarch ygan Llywelyn ap Oweyn ym powys. Ac yn lleigys gwedy hynny y tynnwit llygeit y Llywelyn

BRUT Y TYWYSOGION.

Meredydd ab Llywarch yn drachyfiawn gan Owain ab Gruffydd ab Cynan, achaws iddaw dynnu llygaid meibion Griffri, eithr efe a dorres ei garchar ac efe a ddaliwyd ac a dynnwyd ei lygaid gan feibion Meuryg ab Griffri, ac a ddoded ar beun mynydd ynial lle y bu farw o newyn a rhyndod, ac fal hynny y dialwyd arnaw am ei grenlonder.

Oed Crist 1125, y tynawdd Ieuan ab Owain lygaid ei ddau frawd, mai ydd arferid yn Nheuluoeedd Gwynedd a Phowys.

Oed Crist 1126, lladdawdd Llywelyn ab Owain Iorwerth ab Llywarch, ac yn ebrwydd wedi hynny y tynnwyd llygaid Llywelyn gan Feredydd ab Rhirid, ac yng nghylch yr un amser y lladdwyd Ieuan ab Owain gan yr un Meredydd, ebrwydd wedi hynny y lladdwyd Llywarch ab Madawc gan Feuryg ei gefnderw, a chynn hir o amser wedi hynny y tynnwyd llygaid Meuryg ac ai dispaddwyd, a hynn herwydd arfer eu Teuluoeedd.

Yng nghylch yr un amser Morgan ab Cadwgan, ac efe wedi bod a llaw gref yn y gwaith o ladd a dilygeidiaw, a gymmeres attaw ei gydwybod, ac yn ei edifeirwech a aeth ym mheretindawd i Gaerusalem; ac ar ei ddychwel bu farw yn Ynys Suprys ym Mor Groeg.

Oed Crist 1129, y llas Iorwerth ab Owain gan Gadwallawn ab Gruffydd ab Cynan, yna Einion ab Owain a synasi ddial angau ei frofyr ar Gadwallawn,

hwunw ac y dispadwy't gan Moredud ap Bledyn. ac y llas Iuaf ap Oweyn ygan y gevynderw. a Llywarch alas a Madoc y vab. y gan Meuric y gevynderw. Pan oyd oet crist. m. c.xxviii. y tynnwy't llygeit Meuric ay geillw. Pan oyd oet crist. m. c.xxix. y llas Iorwerth ap Oweyn. ac y llas Cadwallawn ap Grufed y gan y gevynderw Cadwgon ap Gronw. ac Einion ap Oweyn yn nanheudwy. ac ybu varw Moredud ap Bledyn amdiffynnwr gwyr powys. Pan oyd oet crist. m. c.xxx. nyt oed dym adyckit ar gof. nar dwy vlyned neffaf gwedy hynny.

Pan oyd oet crist. m. c.xxxiii. y bu varw Robert Courteheysc oyd ylyfhw yngaelrloiw mab William bastart ac ya iarll y normannieit ac y clathpwt

BRUT Y TYWYSOGION.

ac efe a Chadwgawn ab Gronwab Iduerth yn gwybod y lle y delai Gadwallawn yn Nanheudwy, a aethant yng nghynllwyn, a phan ddaeth ef y ffordd honno. rhuthraw arnaw ai ladd, ai rodidi 'n fwyd i Gwn.

Oed Crist 1130, y dodes y Ffrancod gwyn at y Brenin yn erbyn Gruffydd ab Rhys, yna 'r Brenin a roddes orchymyn difreiniaw Gruffydd a dwyn ei gyfoeth. a'i diroedd oddiarnaw, a phan ddapfones Gruffydd i wybod achaws y cwyn ni chai efe gan neb ei ddangaws; yna Gruffydd a gynhullawdd ei genedl ai burodd, ac amddiffyn ei hunan ai wlad, ac yn gyfnerth iddaw yd aeth Hywel ab Meredith ydd o wlad Frecheiniawc a llu cadarn, a myned yn erbyn y Ffrancod a'r Sactin. a ddaethant i dir Rhys a gyrru ffo arnynt, ac ni fynnai Rys lladd lle y gallai amgen, a gwedi gyrru ffo ar ei elynion Gruffydd a ddanfones gennadon anrhyddedus yn nawdd Daniel ab Sulien Escob Dewi i wybod achaws y cwyn a ddodafid arnaw, ac ni chai ateb gan y Brenin, eithr efe a gafas lonydd dros amser wedi hynny.

Oed Crist 1133. bu farw Gwrfan Escob Teilaw yn Llan Dâf, gwr doeth haelionus ydoedd, ac efe a roes feddiannan anrhyddedus i Eglwys Llan Dâf ac i'r Monachlogydd a ddyrgefid yn Rhyfel Iestin ab Gwrgan a Rhobert ab Amon. Gwr oedd a waharddai bob drwg-ddefawd ac anawysoldeb, ac a ddyddiai yn drywyngar ym mhob ymrysonau, ac achaws ei waith felly y cadwed fwy o heddwch yn ei blwyf nac a gaid yn un rhan arall o Gymru. Yn ei amser ef y gwnaethwyd Eglwys Llan Dâf yn fygediccach nac y bu erioed cyn no hynny.

Yr un flwyddyn bu farw Rhobert fab y Brenin Bastardd yng Nghastell Cær

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a deg ar hugain achant, priodawdd Owain ab Gruffydd ab Cynan Wyddel. o fersch Arglwydd urddafol o'r Werddon, a elwid Pyfog; a honno oedd tam Hywel ab Owain Gwynedd, ac e ddanchwiniodd yr arglwyddiaeth i Hywel ya oi marwolaeth Ffyfog ei fam, ac yna yr aeth Hywel ab Owain i'r Werddon:

yngaerdy. Pan oyd oet crist. m. c.xxxiiii. ybu varw Henri trenhyn Lloegyr. iii. d. noueb. yn normandi ac y clathpwyf yn Redinges.

Ac ydoeth Stevyn uab iarll bloys a nei yr brenhyn oed hwnnw a daryfngaut dehev lloegyr yn wravl. Pan oyd oet crist. m. c.xxxv. y llas Richart a Gilbert y vab ygan Morgant ap Oweyn. Gwedy hynny y duc Oweyn a Chatwaladyr tywyflogyon kymre ev llu hyt yngkeredigion. ac alofgassant castell Wallt' de Bec. achastell aberyfwyth. gyt a Howel ap Moredud. a Madoc ap Iorwerth. ac alofgassant castell Richart delamar. a chastell dineyrth. a chaerwedros ac odyuo dychwelut adref yn hyvryt lawen. Ac yn diwed y vlwydyn y doethant hyt yn kardigan ac amkan y chwe mil o bedyt kant. a dwy vil o wyr meirch arauc. gyt a nerth Grufud ap Rys. a Howel ap Moredud o vrechcinawc. a Madoc ap Ior. a deu vab Howel adugant ev lluoed hyt yn aberteini. Ac yn ev herbyn

BRUT Y TYWYSOGION.

Dydd ac ai claddwyd yng nghaerloyw wedi bod yng ngharchar yng Nghaer Dydd un mlynedd ar bymtheg ar hugain, a'r un flwyddyn y llofged y rhan fwyaf o Dref Caerloyw gan wylliaid o Saeson a yspeiliwyd o'u tiroedd gan y Brenin coch lle y gwnaeth ef y Gelliwig newydd yn Lloegr.

Oed Crist 1134, bu farw Harri Frenin yn Ffrainc ac y gwnaethpwyd Ystyffan ei Nai yn frenin yn ei le, a bu llonyddwch y flwyddyn honno yng Nghymru.

Oed Crist 1135, y Brenin Ystyffan a ddanfones at Ruffydd ab Rhys i orchymyn iddaw ddyfod attaw yn ddiodor i ateb cwynion a roefid arnaw gan y Ffrancod, a Gruffydd heb wybod achaws cwyn a gynhullawdd ei wŷr, ac ym-huyddu, ac yn gyfnerth iddlaw daeth Cadwaladr ac Owain meibion Gruffydd ab Cynan, a myned yn ddifyfyd yn erbyn ei elynion yng Ngheredigiawn, a lladd ancirif o'r Ffrancod a'r Saeson, a thorri cestyll iddyat, a dwyn ysbail fawr hyd nas gellid bwyd ac ymborth iddynt ymgynnal yn ei erbyn ef, ac attyat y daeth Hywel ab Meredydd a Rhys ab Madawc ab Idnerth a Llu Mawr, yna ydd aeth Gruffydd i Aberyfwyth ac a dorres y Castell yn garnedd, a gwedi hynny lladdasant y Ffrancod a'r Saeson a gadwent Geredigiawn a Dyfed, a'u gyrru ar ffo dros for i Loegr, a dodi'r Cymry a ddoded allan o'u Tiroedd gan y Dicethraid yn ol yn eu Trefydd a'u Tiroedd, a'r Ffrancod a'r Saeson ar eu ffo rhag Gruffydd ab Rhys gerllaw Glyan Nedd, y daeth meibion Caradawc ab Iestyn yn

BRUT IEUAN BRECHFA.

orefsgyn ei gyfoeth; dyna'r achos y mac'r Bruttaniaid yn dywedyd mac eiddo hwynt llawer o dir y Werddon yn dragywyddol o hynny allan, yng nghysyched hynn o amser bu farw Gruffydd ab Cynan, goren o dywyflogion Gwynedd o ail Rhodri Mawr, ac ar ei ol y bu Owain ei fab yn dywysawg Gwynedd.

wyntev y doeth Stevyn konstably y dref a Robert vab Martyn. a meibion Gerdd, a William vab. ... a holl flandryfficit a normanieit ac ev marchogion hyt yn aber dyvi ac ymlad yn wychyr kalet. ac yn diffyvyt y fosa y flandryfwyr. a y llas llawer onadunt. ereill a lofgat: ereill a las traet ev meirch ac adalpwyt. ereill a vodas. ereill a dychwelassant yn glaf adref. Agwedý goruot arnadt y doeth Owain a Chatwaladyr adref ac anciryf o garcharoreon ac anreithier a llurugev ac arvev a gwisgoed mawrweirhawc gantunt y hyvryt lawen.

Pan oyd crist. m. c. xxxvi y bu varw Grufud ap Rys arglwid deheubarth. A Grufud ap Kynan tywyflauc gwyned gwedy llawer o weithredoed da. Yn

BRUT Y TYWYSOGION.

eu herbyn, acen lladdawdd dros dair mil o naddynt, a gyrru ffo ar etail, ac ychydig o'r Saeson o ddianghafant i wlad Gwyr lle y cawfant nawdd y Ceffyll a a wnaethai Harri Bwmwat yno.

Gwedi adynail ei dircedd fe wnaeth Gruffydd ab Rhys Wledd anrhydeddus yn Ystrad Tywi; lle y gwahoddos efe attaw bawb a ddenuant yn heddwth o Wynedd, a Phowys, a Deheubarth, a Morganwg, a'r Mers, a pharottoi pob moethus o fwydydd a diodydd, a phob ymryson Doethineb, a phob diddanwch Cerdd arweft a cherdd dannau, a chroesawi prydyddion, a cherddorion, a chynnal pob chwareuon hud a lledrith, a phob arddangos, a phob campas gwrolion, ac i'r wledd honno y daeth Gruffydd ab Cynan a'i feibion, a llawer o'r Pendefigion ym mhob Ardal yng Nghymru, a chynnal y Wledd dros ddengain niwawedd; ac yna gollwng pawb tua 'u cartrefi, a dodi rhoddion anrhydeddus i a'u dirperynt o Feirdd, a Cherddorion, a Doethion, a Champusion o bob rhyw.

Gwedi i'r Wledd honno fe ymroddes Gruffydd ab Rhys i alw attaw y Gwyr Doethion a'r Ysgolheigion, a myned yn eu cynghor, a dodi Trefn a Chyfraith ar hawb o fewn ei gyfoeth, a threfnu Lllys ym mhob Cantref, a Rhagllys ym mhob Cwmwd, a'r un peth a wnaeth Gruffydd ab Cynan yng Ngwynedd, a drwg y bu gan y Ffrancod a'r Saeson weled y pethau hynny, a dodi cwyn yn erbyn y ddau Dywyfawg at y Brenin Ystyffan a wnaethant, ac am nas gwyddai Ystyffan a fai oreu ni ddodes ef ateb i'r cwynau.

Oed Crist 1136, bu farw Gruffydd ab Rhys y gwrolaf, a'r doethaf, a'r trugaroccaf, a'r haclionusaf, a'r cyfiawnaf, o'r holl Dywyfogion, a mawr y bu'r galar o'i farw, a Rhys ei fab a gymerth ei le, ai fam ef oedd Gwenllïan merch Gruffydd ab Cynan.

Yr un flwyddyn bu farw Gruffydd ab Cynan Tywyfawg Gwynedd wedi gorefsgyn o honaw Wynedd tros chwech a deugain o flwynyddoedd, a galarus pawb yng Ngwynedd ar ei ôl, can ni chaffad er yn hir o ameserau cyn noc ef ei gyftal o Dywyfawg yn y wlad honno o'i Genedl, sef Gwechelyth Rhodri Mawr.

vlwydyn honno y doeth meibion Grufud eilweith y keredigion ac y llosgasant castell ystratmevric. a chastell ystevyn. a chastell fire Hamfray a chaervyrdyn.

Anno. m. c.xxxvii. Ac yna y doeth yr amherodres y daryftwg lloigyr y Henri mab hi or amherawdyr. canys merch oed hi y Hçari vrenhin kyntaf vab Willam bastart. Ac yny vlwydyn honno y bu diffic ar yr heul. xii. kl', o ebrill.

Pan oyd oet crist. m. c.xxxviii. y llas Kynwric ap Owein y gan wyr Madoc ap Moredud. Ac ybu varw Wallter vab Richart y gwr a seilawd gyntaf manachlooc syndyrn. Pan oyd oet crist. m. c.xxxix. y bu varw Madoc ap Idnerth. ac y llas Moredud ap Howel y gan meibion Bledyn ap Gwynn. Pan oyd oet crist.

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1137, Owain ab Gruffydd ab Cynan, a elwir Owain Gwynedd, a ddechreuawdd rioli Gwynedd, ac efe a ddug gyrch yn erbyn y Ffrancod a'r Saeson yng Ngheredigiawn a Dyfed, ac a dorres Gestyll Ystrad-Meuryg, a Chastell Pont Ystyffan a wnathai 'r Brenin, a Chastell Caerfyrddin, a llosgi 'r Dref ai hysbeiliaw, a dwyn anrhaith ddirfawr ganthaw i Wynedd.

Oed Crist 1138, y llas Cynfrig ab Owain Gwynedd, gan Fadawc ab Maredydd ab Bleddyn ab Cynfyn.

Yn yr un flwyddyn y bu ymryson rhwng y Brenin Ystyffan a'r Tywysogion Seisnig, a'r Brenin a ddug warchae ar Gaer Lyncol lle yddoeddynt y Tywysogion yn eu llawn gynghyd, yna Rhobert Confyl a ddug Lu Mawr o'r Cymry yn erbyn y Brenin yn gyfnerth iddei chwaer Mawd yr honn oed briawd ac ymherawdr yr Almaen, a chydac ef Rhanwlff Iarl Caerllion a llu o wyr Rhyfoniawc a Thegeingl, a Gilbert Iarl y Clâr a llu mawr o Wyr Dyfed, a llawer o Bendeisgion Ffrancod a Saeson, a gwarchae ar y Brenin, a'i ddal, a'i ddoddi yng Ngharchar, a goreu am wroldeb y gwelwyd y Cymry; ac yn yr ymladdfa yno y cymmerth Iorwerth ab Owain ab Caradawc y blaen ar Iarl y Clâr, a digiaw 'n fawr ei lid a wnath yr Iarl, ac efe 'n gweled Iorwerth wrtho i hunan yn ymyl afon yn pysgota, se aeth attaw ac a roddes iddaw Fonclust, gan ei alw yn Gymro gwladaidd na wyddai fonheddigeiddrwydd, yna Iorwerth a darawawdd yr Iarl ai ddwrn oni bu farw, a phan glybuwyd hynny yng Nghymru myned a wnai 'r Cymry yn erbyn Castell meibion Ychtryd, (lle ydd oedd yr Iarlles wedi ffoi o Gastell Caerfyrddin,) a gyrru ffo ar y Castellwyr, a hwy ai ysbeiliafant ac a'i llosgasant; yna y dug Owain ab Gruffydd holl Geredigiawn y danaw, ac a fynnes Gêd ganthynt.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a deugain a chant y lladdwyd Hywel ab Maredydd ab Rhydderch, arglwydd y Cantref Bychan, o dwyll a brad Saeson Dyfed, a chyn y bu hir y daeth meibion Owain Gwynedd i Aberteifi yn erbyn y Ffrancod a Saeson Dyfed, ac a gawfant fuddugoliaeth anrhydeddus arnynt.

m.c.xl. y llas Howel ap Moredad ap Ryderch o'r cantref bychan drwy dwf. Ac y llas Rys ap Howel. Pan oyd oet crist. m.c.xli. y llas Howel ap Moredad ap Bledyn. ygan yr eiddaw ehva. yn ymryson hagen yllas Howel a Chadoga. meibion Madoc ap Idnerth.

Pan oyd oet crist. m.c.xlii. y delihis Robert iawll caerloyw Stephyn vrenhin yn lincol. iiii. kl. ap'l. Ac y llas Annaravt vab Grufud gobeith achedyn; deheubarth y gan wyr Catwaladyr. A gorthrwm oed gan Owain y vrenat hynny canys merch Catwaladyr arodeifit ydau. ac yr hynny Howel ac Owain a dugnt ym Catwaladyr o karedigion ay gastell yn aberystwyth alofgas. ac y doeth Mias iarl i henford megys. karw ay varchogion gyt ac ef. ac y llas o ergyt facth. A gwedy alltudav Catwaladyr o'e gyuoeth ef adoeth a llynghea ganthaw y aber menci o'r gwydyl Occer vab Occer a mab Turkyll. a mab Cherulf. Ac yno y

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1140, y llas Hywel ab Meredydd ab Rhydderch, Arglwydd y Cantref Bychan, gan y Ffrancod, ac yng nghylch yr un flwyddyn y llas Hywel ab Meredydd ab Bleddyn gan ei genedl ei hun, ac y bu ymryson rwng Hywel a Chadwgawn meibion Madawc ab Idnerth, ac y lladdasant y naill y llall.

Oed Crist 1142, y bu ymryson rwng Anarawd ab Gruffydd ab Rhys a Cadwaladr ab Gruffydd ab Cynan, Anarawd oedd briawd a merch Cadwaladr, ac efe a fynnaf gyfnerthu Rhys ab Gruffydd ei frawd, ac ni fynnai Cadwaladr hynny; a geiriau digofus a fu rhyngthynt oni wanes Cadwaladr Anarawd yn ei ais ag y bu farw, a phan glybu Owain y Tywysawc hynny, myned yn ei ddoga llw mawr hyd yng Ngheredigion a gyrru ffo ar Gadwaladr dros y mor i'r Werddon, a dwyn Aberystwyth ai holl diroedd; eithr Cadwaladr a ddug gyda ef o'r Werddon Lu dirfawr hyd yn Arfou, a dodi Cad ar Faes yn erbyn Owain, ac ynteu a gynnullawdd ei wŷr, eithr Hywel ab Gruffydd ab Cynan, yn gweled ei frodyr ar ddarpar ymladd, a aeth rhyngddynt, ac a weithiawdd arnynt yn y cyfryw fodd oni'd ymheddychasant, a phan welai 'r Gwyddyl hynny, ac na chant ythail, dal Cadwaladr, ac nis gollyngynt yn rydd oni thalawdd ei iddynt ddwyfll o wartheg, a gwedi cael hynny yn heddwch hwy a ddysgant lawer yn anrhaith, yna myned yn eu herbyn a wnai Owain, a'u lladd, a dwyn oll a feddynt o'r gwartheg a phob peth arall.

Oed Crist 1143, diffeithiawdd Rhanwdd Iarl Caerllion Faelienydd ac ai dug y danaw, ac a wnaeth Gastell Elfael a Chastell Colunwy.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Agos i'r un amser fe ennillodd Gruffudd ab Rhys gastell Caerfyrddin, a chastell Llanfityphan, ac a waethodd y Ffrancod yn afried, a gwedi hynny efe ai feibion a ennillasant gastell Gwys a chastell Cynfael.

kymodai rwg Oweyn a Chatwaladyr. A drwc oed gan y Gwydyl hynny canys oed amot ydunt dwy vil o vorkev yr dyvet gyt ac ef. A gwedy nas gawffant: wynt adalyffant llawer ac a dugaffant gantunt yn attauel cy da. Agwedy klywet o Oweyn hynny. ymlad ac wynt a oruc allad llawer a daly ereill. Ac ereill a diengys ya waradwydus hyt yn dilyn. Ya y vlwydyn honno yd aeth pererinion o gymre tu a chaeruffalem ac y bodaffant yn y mor. Ac yr atkyweirawt Hugyn vab Randwlf castell kymaron. a maelenyd. a chafell colunwy. Ac eluayl agavas y freinc ac ay daryftwngaffant hi. Ac y bu varw Innocent bab. ii. kl. apl. Anno. liii. y delibis fir Hywe Mortymier Rys ap Howel ac y llas rei oy wyr. ac ereill adalywyt. Ac y diffeithwyt aberteiui ygan Howel ap Owein. a Chynan y vraut. ac y goresgynnaffant castell caer vyrdyn. ac edeiliat castell mab Vchtryt. Anno. vo. y bu varw Sullien vab Richemart mab maeth eglwys llan padarn. ar kyviawnaf or kymre. x. kl. octob. Ac y

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crift 1144, y diffeithwyd Aberteifi a Cheredigiawn, ac y lladdwyd llawer o'r Ffrancod a'r Saeson, ac ddynillwyd y wlad honno gan Hywel a Chynan meibion Owain Gwynedd.

Oed Crift 1145, y cyweirawdd Iarll y Clâr Gafell Caerfyrddin a Chafell Meibion Uchtryd.

Yr un flwyddyn y bu farw Sulien ab Rhyddmarch mab maeth Eglwys Llanbadarn Fawr, doethaf ei gynghor a dwyfolaf ei ddyfsg o'r holl Eglwyswyr ym mhlwyf Dewi; a diflinaf ei waith tra fu byw er attal drwg a chreulonder.

Yn yr un flwyddyn y dynlles Rys ab Gruffydd a Chadell ei frawd Gafell Dinefwr, a Chafell Caerfyrddin, ac ni lladdai amgen nag a gaffai yn arfawc yn ei erbyn. Gwedi hynny ynnillawdd ef Gafell Llanstyffian ac a laddes lu mawr o'r Ffrancod, a'r Saeson, a'r Fflandrysiaid a ddaethant yn ei erbyn. Yna mewn llawn ddigofaint y gelynion a gynnallafant lu dirfawr ac ymoffawd ar y Castell yn dra ffyrnig, ond Meredydd ab Gruffydd, gwr doeth o chalonawg a'u gyrrawdd yn eu gwrthol gan eu lladd yn doft, oni orfu amynt ymollwng o'r Gwarchau.

Yn un flwyddyn y dng Owain Gwynedd Gafell yr Wyddgrug ac a laddes luoedd dirfawr o'r Saeson a fynnynt ei gynnal ai amddiffyn, ac efe ai torres i'r llawr, lle nis gallai neb cyn no hynny ei ynnill.

Ynghylch hyan o amser ydd aeth llawer o Saeson, a niferoedd mawrion o'r Cymry ym mhererindawd i Gaer y Salem oni weled diffyg yn fawr o fod hebddynt.

Cylch yr un amser y dodes Robert Consyl fodd i wyr ieuainc ddysgu crefften a chelfyddydau, ac a ddug Athrawon o Ffrainc, a chyn no hynny crefftwr pob

llas Meuric ap Madoc ap Ririt. a Moredud ap Madoc ap Idnerth. y gan Hyw Mortimer. Yny vlwydyn honno y cawas Cadell vab Grufud castell dinwilyr yr hwn a adeilawd Gilbert iarll. A chafell caer vyrdyn drwy Howel ap Owain ar gwyr a oed yngarchar gyt ac ef. Ac odyna y doeth Cadell ay vrodwr Moredud a Rys y gastell llan ystiphan ac ymlad yn gadarn ac wynt a llad llawer o gelynoeon a brathu creill. Yn lleigys gwedy hynny y freinc ar flandryfheit a ev tywyfsgocon meibion Gerald. a William or hay adoethant yn disffyt y ymlad arvn castell hwnnw. Aphan welas Moredud ap Grufud hynny a oed wercheitwat ar y castell kyt bei mab o oetran annoc y wyr y ymlad yn wael aoruc. Agwedy gwelet or freinc nat oed namyn nyver bychan yny castell: bwrw yfsgolygon smgy'ch y gaer aorugant. aphan oedynt yn agos ar bylcher: y byrrwt wynt yr klawd. ac y llas creill val ydoed ev tyghetvnevev. ac creill ev kymhell ar fo. Yn diwed y vlwydyn y bu farw Run ap Owain gorev gwyr darper or kymre a theckaf. Ac y cat castell yr wydgruc ac y torrat yn yffic. ac y llas llawer or castellwyr ac creill adalpwyt yn garcharoreon. Agwedy menci i Owain hynny hof oed gantaw achyvodi llywenyd yndaw ac ymadaw ay boll dolur ay driftwch am y vab. Anno. vi^o. yd aeth Lewys brenhin freinc a amherawdwr yr almaen. a ieirll a baroniet lluosogrwyd y Garusalem. Yny vlwidyn yd aeth Cadell ap Grufud ay vrodwr Moredud a Rys am ben castell y wis. ac anvon yn ol Howel ap Owain yn borth ydunt. A gwedy klywet o William vap Geralt ay vrodwr hynny: anvon y wahawd Howel a orugant o barthret y

BRUT Y TYWYSGION.

Gwr iddaw ei hunan yng Nghymru namyn y creffiteu breiniawl; sef Gofaniaeth faerniaeth, ac yfsgolheigiaeth y rhai hynny.

Oed Crist 1146, ynnilled Castell Gwys gan Gadell a Rhys, a Meredydd, meibion Gruffydd ab Rhys ab Tewdwr, a Hywel ab Owain Gwynedd yn gyfnerth iddynt, ac efse a wnaeth Beiriannau cyrfin a dorrai muriau mewn modd rhyfeddawl, ac a fwriai gerrig mawrion i'r Castell ac o hynny ei ynnill.

Yr un flwyddyn y diffieithiwyd cyfoeth Cadwaladr ab Gruffydd gan ei neicnt ac aethant am benn Castell Cynfael a-gedwid tros Gadwaladr gan Merfyn Abad y Ty Gwynn ar Dâf yr hwn ai amdiffynawdd yn wrol, ac ni chaid er na gwerth na gwobr ganthaw ollwng y Castell iddynt, achaws hynny maen i'r Castell oni thorrwyd ef i'r llawr, a lladd y Gwŷr oll ac oedd ynddaw namyn Merfyn, a hwnnw ni leddynt gan mai mab maeth Eglwys ydoedd, eithr ei ellwng ar ddianc, yna diffieithiaw tiroedd rhai a fynnynt eu gwrthladd, a dwys ysbail fawr.

Yr un flwyddyn y bu farw Rhobert Confyl Tywyfawg Morganwg ac Iarll Caerloyw, Gwr yn bennaf o neb a gynhelis Ryfel yn erbyn y Brenin Yffiant, a diffieithiaw ei diroedd, fal nas cawas y Brenin nemmawr o Lonyddwch ganthaw.

Yr un flwyddyn y bu farw Uchtryd Efcob Llan Dâf, gwr mawr ei ddylgari

Brenhin ac adaw llawer o da idav yr dyvot yn borth ydunt. ac yntev adoeth ac a ymdiffynnawt y castell oy north ef. Ni bu bell gvedy hynny yny tyvawt tervyfc rwg meibion Owein Howel a Chynan. a Chadwaladyr eu bewithyr braut ev tat. Odena y doeth Howel a Chynan llyt yn meirionnyd y daryftwg y wlat ydunt. ac y gastell kynvayl a adeiliafey Catwaladyr. ac a oed yngeidwadayth Mortvan abbat y ty gwyn. Ac ymlad ar castell allad rei abrathu ereill. a diane ereill yn vew o getmeithas. Yn y vlywydyn honno y bu varw Robert iarll y gwr auu yn kynnal ryvel yn erbyn Stephyen vrenhin. xii. mlyned. Anno. vii. y bu varw Vchdryt escob llandaf gwr da fanteid. ac y rodaf yny le Nichol vab Gourgant yn escob. ac y bu varw Bernard escob mynyw gwr da fanteid ac y bu escob. xxxiii. Ac yny le yntev y doeth David ap Gerald archdiagon keredigion. Ac y bu varw Robert escob Henford gwr da kredyfus a da wrth tlodeon. Ac yny le yntev y kyfsegrwyd Gilbert abat caer loyw. ac yny vlywydyn honno y bu maruolaeth mawr yngymre. Anno. viii. y gwnaeth Owein ap Grufud ap Kynan brenhin gwyned castell yn Ial. ac y gwnaeth Catawaladyr ap Grufud castell llanryftut ac a rodes y ran o keredigion y Cadwgon y vab. Yn diwed y vlywydyn yd adeilawd Madoc ap Moredud castell Croesofwallt. Ac a rodes yw neynt. Owein. a Meuric meibion Grufud y ran o kyveilyauc. Anno. ixo.

BRUT Y TYWYSOGION.

ddwyfoldeb, efe a wnaeth Drefn ar y Suliau a'r Gwyliu, a Gwyliu Mab Sant, a'u cynnal yn olychwydawl lle nas gwneid hynny o fodd ac arfer; ac yn ei le ef y gwnaed Nicolas ab Gwrgant yn escob yn ei loef.

Oed Crist 1147, y bu farwolaethau mawrion yng Nghymru, achaws haint, a bu farw Berned Escob Dewi, a Dafydd fab Gerallt a wnaed yn Escob yn ei le..

Yr un flwyddyn y bu ymryfion rhwng wyrion Iestin ab Gwrgan a Wiliam ab Rhobert Confyl, ond heddychwyd rhyngthynt drwy athrywyndeb Nicolas Escob Teilaw, ac y doded braint ffair a marchnad ym mhob Arglwyddiaeth; ac nas gellid caeth o Gymro Dyledawg hyd nas profid arnaw gwyn galanas, gwedi hynny ymlonyddu a wnaethant y Cymry, a llawer a ddaethant wedi hynny o Drefn i Forganwg i wladychu achaws diogelwch a gaid yno rhag anghyfraith y Ffrancod yn Nyfed, a Cheredigiawn, a mannau eraill.

Oed Crist 1148, gwnaethpwyd Castell Llan Rhyfyd gan Gadwaladr ab Gruffydd, ac y dodes y Castell a chyfoeth attaw i Gadwgawn ei fab, ac ni whai hwnnw a fai iawn yn ei wlad, achaws ydd aethant ei wyr ef at Hywel ab Owain Gwynedd a damunaw arnaw gymeryd eu blaen, ac y rhoddent gyfoeth Cadwaladr ar ellwng iddaw, a bu fal hynny.

Oed Crist 1149, cyweiriaudd Cadell ab Gruffydd ab Rhys Gastell Caer-fyrddin yn drachadarn, wedi hynny myned yn erbyn Cedweli a diffethiaw 's wlad, a dwyn ysbail fawr; yna ymgysunaw Gwyr ac ymgais ai frodyr Meredydd

Cadell ap Grufud a atkyweirawt ketwelli. Yny elwydyn honno y delhiis Owain brenhin Gwyned Kynan y vab. Ac y delhiis Howel ap Owain Catwaladyr y kevnynderw ac aduc y gyvoeth ay gastell iarnaw. Ac y doeth Cadell a Moredud a Rys meibion Grufud ac ev lluoed y keredigion byt yn Ayron. Ac y daeth Madoc vab Moredud brenhin Powys yn nerth y Randwlf iarll Caer. yn erbyn Owain Gwyned. Ac y llas llawer oc ev gwyr yn konfylk. agymu ereill ar fo. Anno dom. M.Cc.l. Cadell. Moredud. a Rys meibion Grufud aganattasant keredigion y Howel ap Owain dieithyr castell pengwern. castell llan ryftut a gavas o hir ymlad ac alas y castellwyr oll. Ac yr atkyweirawt Cadell ay vrodyr castell yffmeuric. Ac val yd oed Cadell yn mynychu hely beynyd y doeth gwyr Dynbych ay guraw yn yffic ay adaw yn lle marw. Ychydic gwedy hynny y

BRUT Y TYWYSOGION.

a Rhys, a myned yng Ngheredigiawn, ac ynnill y Wlad is Aeron a'r holl diroedd a feddai Hywel ab Owain, a gwedi gossawd hir a blin am Gastell Llan Rhyfyt ei ynnill a Hadd yr hell Gastellwyr ynddaw, ac yna ynnill Castell Ystrad Meuryg ai gyweiriaw a dodi Castellwyr ynddaw, ac yna ymchwelyd i Ystrad Tywi a chanddynt ysbail fawr dros benn yn ydoedd, a gwartheg, a daoedd eraill.

Oed Crist 1150, Cadell ab Gruffydd, ac ynteu yn hely yn Nyfed, a rhai o Saefon Gwyr yn gwybod yr amser y byddai yno, dodasant Gynllwyn er ei ladd, a gwedi dyfodarnaw, a gyrru ffo ar ei gyfeillion, rhuthrasant yn ei erbyn, eithr efe yn wr glew a chadarn a ymddiffynawdd ei orsaf ac a laddawdd rai o'i elynion, a gyrru ffo ar y lleill, eithr efe a gafas glwys trwm, a nychu 'n flin o'i achaws yn hir o amser, a phan welasant hynny ei frodyr Meredydd a Rhys, cyrchu Gwyr a'u lluoedd, a galwam y cynllwynwyr, a phan nas cant, ymoellawd ar y wlad ai diffcithiaw, a thorri Castell Abers Llychwyr yn garnedd, a llosgi Castell Llan Rhidian, a dwyn ysbail fawr ganthynt i Gastell Dinefwr, a chadarnhau'r Castell hynny, a dodi Castellwyr ffyddlon a gwybodus ynddaw.

Ynghylch yr un amser daeth Rhanwlff Iarll Caerllion a Llu dirfawr o Saefon a Ffrancod i Wynedd, ac Owain ab Gruffydd yn ei erbyn a llu o'r ffyddloniaid, ac yn gyfuernerth i'r Iarll Madaw ab Meredydd Tywysawg Powys, a bu Cad ar faes, ac yng Ngwaith Cwnsfyllt y gorfu Owain ar ei elynion, a'u lladd yn aruthrawl, a gyrru ffo ar y rhai a weddillwyd.

BRUT IEUAN BRECHFA.

Mil a deg a deugain a chant, aeth meibion Gruffydd ab Rhys i Geredigion ac a ennillasant y wlad oddiar Hywel ab Owain Gwynedd, ac a oresgynasant gestyll Ystrad Meuryg, a Llanrhyfyt, ac au gwnaethant yn gedyrn, ac a ddodasant ynddynt wyr dewisol am galondid gwrol a gwybodau rhyfel, a chwedi hynny

cavas Moredud ap Grufud a Rys y vrant Gohyr ac alofgassant castell aber-
llychwr. ac a adeiliaffant castell dinwyleyr. Ac id adeiliaud Howel ap Owain
castell vab Gurnfreu yn dyffryn oalettwyr. Anne i. Owain ap Grufud a
yspeiliaud Cunedda y nei. a Chatwallawn y vrant oy lygeit ay geilliey rac bot
etived ydant. A Madoc ap Moredud a ladawt y Stephen vab Baldwyn. Ac yr
alltudwit Catwaladr o von ygan Owain y vrant. Ac y bu varw Symeon
archdiagon kelynnawc gwr da enrydedus. Anno. iio. y cavas Moredud ap
Grufud a Rys y vrant castell penwedic. a chastell dynbych o vrat nos yr hws
arodelfyt y gadw y Willam vab Gerald. A chastell aber avyn agassant allad
llawer allofgi adyvot ac anreith dirvaur adref. Ac y decth Rys ap Grufud a
marchocla mawr ganthaw ac a diffeithawt castell ystrat kyngen. Ac odyna y

BRUT Y TYWYSOGION.

Cylch yr un amser y mynnes Nicolas ab Gwrgan, Escob Teilaw, adgyweiriaw
nawdd yr Eglwyfi a dorred er yn amser Iestyn ab Gwrgan, ac y doded yn gywair
eu nawdd cyffefin i Eglwyfi Llan Daf, a Llan Carfan, a Llan Ildud, a Llan
Doche, a Llan Ffagan, a Chaer Llion, a Chaer Went, ac i'r Eglwyfi eraill her-
wydd a fu gynt; ac y deddfwyd Nawdd a weddai i'r Mynachlogydd newyddion,
hyd onid aeth Rhan fawr o Blwyf Teilaw yn Nawdd yr Eglwyfi, ac y bu achaws
hynny lonyddweh ym Morganwg yn atngen nac un man arall yng Nghymro,
a gwedi hynny adgyweiriwyd yr Eglwyfi a fwriedd i lawr, ac y gwnod
newyddion lle nad oedd o'r blaen, ac o hynny gwell yn tria eu tiroedd, ac nid
cystal yn rhyfel, Gwyr Morganwg a Gwent.

Oed Crist 1151, y tynnes Owain Gwynedd lygaid Cunedda fab Cadwallawn,
ei Nai fab ei frawd, ac ai dyspaddawdd, a chylch yr un amser y torres Gad-
waladr ab Gruffydd ab Cynan y Carchar ai doded ynddaw gan Hywel ab Owain
ei Nai, a myned i Fôn, ac efe a ddug rann fawr o'r ynys y danaw, eithr Owain
ei Frawd wedi clywed hynny a gynhullawdd lu yn ei erbyn, a chan foned i
Fôn efe ai gyrrawdd ar ffo, ac a ddug yn ôl yr Ynys iddaw ei hun.

Cylch yr un amser yr aeth Meredydd a Rhys, meibion Gruffydd ab Rhys,
yn erbyn Castell Penwedic, ac ai ynnillasant oddiar Hywel ab Owain wedi
cynnal y gwarchae yn hir ac yn flin, gwedi hynny ynnillasant Gastell Timbych
yn ddifysyd, ac a laddasant y Castellwyr, canys i'r Castell hwnnw y ffoefynt
y rhai a gynllwynasant er lladd Cadell ab Gruffydd eu brawd. A phethau 'n

BRUT IEUAN BRECHFA.

ennillasant gastell Llychwr yng Ngwyr ac ai torrasant, a gwedi hynny ennillaf-
ant gastell Penwedic yng Ngheredigion.

*O Llyfr Ieuan Brechfa, gan Rhys Thomas Argraffydd, o'r Bont Fawr ym
Morganwg, 1780.*

diffieithawt yr eil weith kyveiliawc. Yny vlwydyn honn y bu varw Dauid brenhin ysgottieit. ac y doeth Henri twyflauc y dir lloygyr. Ac y bu varw Randwlf iarll caer lleon. ac ydaeth Cadell ap Grufud y perindawt ac y rodez mediant y vrodyr Moredud a Rys yny deley drachevyn. Anno. iii. y bu varw Stephvyn brenhin lloygyr y gwr ay kynbelis drwy chwired ac nyt trwy etholediaeth. ac yny ol yntev ydoeth eilweith Henri mab Geffrei plawntegenet iarll peytw a gat o amherodes rvueyn a oed verch y Henri vrenhin vab Willam bastart. ac a gymyrth Elianor brenhines freinc attaw ac a gynheliis y dyrnas yn gadarn. Yny vlwydyn honno y bu varw. Grufud ap Gwynn. Anno. iii. y bu varw Moredud ap Grufud ap Rys o keredigion ac ystrattywi a dyvet. ac y bu varw Geffrei efecob llandaf. ac y bu varw Roger iarll henford. Anno. v. y kiglev Rys ap Grufud bot Owein Gwyned y ewithyr yn dyvot allu maur ganthaw y keredigion. ac ydoeth yntev yny erbyn hyt yn aber dyvi y ymlad ac ef. ac y gwnaeth yno fos a chafell. Yny vlwydyn honno y gwnaeth Madoc ap Moredud tywyflauc powys castell yngereinauwn kyverbyn kymher. ac y diengys Meuric

BRAUT Y TYWYSOGION.

myned fal hynn fe ddanfones Rhys at Forgan ab Caradawc ab Ieffin ei gefnder, (canys Gwladys ferch Gruffydd ab Rhys ab Tewdwr oedd Gwraig Caradawc, a Mam Morgan.) ac erchi cyfnerth ganthaw ac y gyrrynt y Ffrancod a'r Saefon o bob Gwlad yng Nghymru, a danfon yr un neges at Fodawc ab Meredydd Tywysawg Powys, ac nis caffai hynny ar law un o naddynt; yna ydd aeth Rhys i Gyfeiliawc ac ai diffieithiawdd yn flin, a dwyn ysbail drom oddiyno; a Meredydd a ddug ei Lu yn erbyn Morgan ab Caradawc i Forganwg, ac ymoffawd am ei Gastell yn Aberafan, ai faluriaw, a dwyn ysbail fawr; eithr Morgan ai Wyr a ffoasant, ac a ddodasant eu hunain au Gwŷr yn nawdd yr Eglwyf a'r Monachlogydd, ac yn nawdd Wiliam ab Rhobert Tywysawg Morganwg.

Ynghylch hynn o amfer bu farw Einion Mebydd Celynoc Fawr, doethaf o ysgolheigion Gwynedd; efe a gynghorai ddoethineb, a chyfiawnder, a thrugaredd, ond bychan y caffai o'i gynghor yn y Wlad honno.

Oed Crist 1152, bu farw Rhanwlff Iarll Caerllion, gelyn cadarnaf Owain Tywysawg Gwynedd.

Yn yr un flwyddyn y gwnaethpwyd Galffrai ab Arthur (offeiriad Teulu Wiliam ab Rhobert) yn Efcob, eithr cyn ei fyned yn ei Anafwdd efe a fu farw yn ei Dy yn Llan Daf, ac a cladded yn yr Eglwys yno. Gwr ydoedd ni chaid ei ail am ddyfsg a gwybodau, a phob campau dwyfawl. Mab Maeth oedd ef i Uchtryd Archefcob Llan Daf, a nai mab brawd iddaw, ac am ei ddyfsg a'i wybodau y doded arnaw Febyddiaeth yn Eglwys Teilaw yn Llan Daf lle y bu ef yn Athraw llawer o ysgolheigion a phendefigion.

Oed Crist 1154, bu farw y Brenin Ystyffan, a Harri ei gefnder a wnaed yn frenin yn ei le, a elwir Harri yr ail.

nei Madoc o garchar. Ac y kyffegrwit eglwys veir yn melvot. Ac y bu varw Terdelach brenhin Connach. Anno. vi^o. yduc Henri vrenhin y lu hyt yn morva kaer lleon ac yno goffot y bebyllev. ac yny erbyn yntev ydoeth Owein Gwyned ay lu hyt yn dinas baffig. ac yno mesfurav lle castell a dyrchavel klodiev mawr. a gwedy klywet or brenhin dynny anvon tywyssogyon ierll a barwnieit a llu mawr gantunt hyt yno. Ac yn ev herbyn y doeth David ap Owein ac ev hymilit hyt yn traeth caer gan ev llad yn oleuurd. A gwedy gwelet or brenhin hynny kynullav y lu ygyt a oruc a mypet ar hyt y traeth hyt yn rudelan. ac ydaeth Owein y tal llwyn pennant y vessurav castell. ac odyne gwneithur codiant yr brenhin ay wyr. ac odyne ydaeth Madoc tywyssauc powys a thalm o lu y brenhin-gyt ac ef ar longhev hyt yn aber menci. ac yno cyrchu mon ac yspeliaw eglwys veir. ac eglwys pedyr. A hynny a dangoffas duw ydunt. trannoeth y doeth ieigtyt mon y ymlad ac wynt. ac y foas y freinc ac y llas llawer onadunt, ac ereill a vodas. ac ychydic obreid adienghis yr lloghev. ac yna llas Henri vab y Henri vrenhin a thywyssogyon y llonghev oll. ac yna yr hedychwt rwng y brenhin ac Owein. Ac y cavas Catwaladur y dir. ac ydaeth y brenhin y loegyr. ac y cavas Ior. Goch ap Moredud castell Ial ac ay llofgas. Anno. vii^o. y llas Morgant ab Owein o dwyll y gan wyr Iuor ap Meuric. ac y kymyrth Ior. y vraut caerllion a holl tir Owein yn cidaw ehv.

BRUT Y TYWYSOGION.

Pan oedd Ystyffan yn Frenin fe ddaeth gydag ef laweroedd o'r Fflandrysiad i Ynys Prydain, a'r rhai hynny ai carent, ac efe a ddodai lawer o roddion ac anrhydedd iddynt, canys goreuon o'i Bleidyddion oeddynt, a gwedi dysod Harri'r ail pi chaent aros yn Lloegr, achaws hynny daeth niferoedd mawrion o honynt i Gymru, a llawer o'r Saeson a gerynt Ystyffan, a'r dieithraid hyn a aethant yn wyr damdwng i Bendefigion y Ffrancod yng Ngheredigiawn a Dyfed.

Oed Crist 1156, annogawdd Cadwaladr ab Gruffydd a Madawc ab Meredydd y Brenin Harri i ddiffeithiaw Gwynedd, a phan wybu Owain y Tywyssawg hynny, ymluyddu yn ei erbyn, ac yng Ngwaith Coed Eulo y llas y Saeson mal en lleibiau, a gorfu Owain arwynt yn anrhydeddus, lle nid oedd o wyr ganthaw namyn un ym mhen pob deg o Wyr Harri, a thra bu hynny ar waith y dug Iorwerth ab Meredydd Gastell Ial gan ei faluriaw, yna 'r Brenin a ymheddyches a'r Tywyssawg, ac y cafas Gadwaladr ei gyfoeth.

Yn yr un flwyddyn y llas Gwrgan ab Rhys ab Iestyn gwr dyfgediccaf o Brydydd a gaid yn ei amser y gan Ifor ab Meuryg o Sainghenydd, a Morgan ab Owain ab Caradawc a synnai ddial hynny, a myned am benn Ifor ai ladd a dwyn ei dirioedd, a'u rhoddi yng Ngyfoeth Iorwerth ab Owain ei frawd Arglwydd Caerllion ar Wyg.

Oed Crist 1157, ymheddychawdd Rhys ab Gruffydd a'r Brenin Harri, a'r Brenin ni chadwai'r heddwch, eithr danfon Iarll y Clar i ddiffeithiaw Tiroedd

ac y kyhelliis Rys ap Grufud ryvel a brenhin lloegyr gwedy hedychu holl tywyssogyon kymmry ac ef. ac a berys y holl deheubarth raddaw hyt yn diffeithwch tywy. Agwedy klywet or brenhin hynny. anvon kennadev attaw y erchi ydaw dyvot yv lys kyn dygyvor kymre a lloegyr a freinc am y ben. ac yny gyngbor y cawas kyrchu y llys a hedychu at brenhin a oruc. Ac yna y rodeis y brenhin ydaw y cantref mawr achantrefod ereill ymplith kyuoethev barwnyeit ereill. rac torri ac ef rac llaw. Ac y kymmyrth Rys hynny ay gynnal yn hedwch canys o dwyll y gwnaethpwynt ac ef hynny. Yn hynny y doeth Rog' iarll Clar oed wr kadarn a chwannavc y gyuoethev yn gymre. ac ervynneit yr brenhin castell gorefgyp ar y kymre. ac y cawas. Ac y doeth y keredigion a hedychu a Rys. a gwedy hynny ef a doeth hyt yn ystrat meuric ac ystoriaw y castell. a chastell hwnfrev ar dyvi. achastell dinwrth. a chastell llan rystud. a oyd eiddau Wallt' Clifford. achastell llan ymdyvri. ac a berys kyrchu anraith o gyvoeth Rys. Ac y perys Rys menegi hynny yr brenhin. ac id erchis y brenhin gwneith iawn y Rys ac nys gwnay. Agwedy gwelet o Rys nachaffei dyra : ef a orefgynnavt holl kestyll keredigion or a gadarnhaaffey iarll abarwnyeit yno. ac ay hanreithiawt. Agwedy klywet or brenhin hynny. ydoeth yr eilweith y deheubarth kymre a chymryt gwyfion ygan Rys ap Grufud adychwelut y loygyr. ac yn lle ydaeth drwy vor. Anno. viii^o. y gorefgynnaws Rys holl gestyll dyvet or awnaethaffey y freinc ac ay llofgas. ac adoeth amben kaervyrdyn. Agwedy klywet o Reinallt vab Henri vrenhin hynny kynullaw a orucattaw y freinga fayson ar flandryswyr ar kymre ydyuot amben Rys. Ac yna ykiliawd Rys ay wyr ar

BRUT Y TWYSSOGION.

Rhys, ac ef a laddwyd llawer o'r Cymry ac yfbeiiliaw eu ddoedd ; yna ydd aeth Rhys am benn Castell Llanymddyfri ac ai ynnillas. ac Einion ab Anarawd nai Rhys a ynnillas Gastell Wmffrai ac a laddawdd y Castellwyr, ac a ddug oddiyno ysbail fawr yn feirch, acarfau, a pheirianau maenus Yna daeth Rhys i Geredigiawn, ac a ddiffeithiawdd holl diroedd y Ffrancod a'r Saeson, ac a dorrawdd eu holl Gestyll yn falur, ac a ddug yr holl wlad y danaw a dyfod a wnaeth y Brenin yn ei erbyn, eithr gweled Cenedl y Cymry yn amnifeiriaw yn ddirfawr o bobman at Rys, efe a ddaugofes ammodau heddwch, a Rhys a ymwyflawdd a'r Brenin er cynnal heddwch, a dodi gwyfion a wnaeth Rhys, a dodi Cestyll yng ngwyfion i Rys a wnaeth y Brenin, ac efe yn myned i orefgyn y Cestyll hynny y castellwyr nis gellyngynt iddaw, yna cynnull ei luoedd a wnaeth Rhys a diffeithiaw Dyfed, ac efe a dorres y Cestyll yn garneddau. Yna daeth Rheinallt mab y Brenin i Gymru, a chan addaw Deheubarth i Owain Gwynedd efe a gafas ei gyfnerth, a Chadwaladr brawd Owain, a Hywel a Chynan ei feibion, a ddaethant a'u luoedd yn erbyn Rhys, eithr efe a droes oddiar eu ffordd, a galw attaw ei luoedd ymbarottoi yn erbyn ei elynion, a phan wybuant hynny ymchwelyd i Wynedd.

eidant hyt yn mynyd kynen rychtir mein. Agwedy dynot Reinallt ay iarll brustev a iarll clar a deu iarll ereill a Chatwaladyr ap Grufud. a Howel. a Chynan. meibion Owein a lluoed mavr ganthunt hyt yn Dynwylleir. a mesfuraw castell yno. A gwedy na chafsannt dim ywrth Rys yd aythant adref yn llaw wat. Agwedy klywet o Rys hynny: ellwng a oruc yntev ywyr adref. Anno. ix^o. y bu varw Madoc ap Moredud tywyssawc powys. ac y clathbwyt y eglwys tyfiliav yn meivot. Ac yn lleigys gwedy hynny y llas Llywelyn y vab yn hwn yd oed gobeith holl powys. Ac y dalpwynt Cadwallawn ap Madoc ap Idnerth ygan Einaun Clut y vraut. ac y rodes yntev yngharchar Owein ap Grufud. ac y rodes yntev ef yr freinc. ac y dienghis yntev ohyt nos ogyghor ywyr ay vrodyr maeth. Anno. Mo.c.lx. gwedy marw Adrian y barnwit y goruodedigaeth o freinc a lloegyr y Alexander ac y dyrchafwynt yn bap. Anno. io. y bu varw Agharat wreic Grufud. Ac y bu varw Meuric escob bangor. ac y cawas Howel ap Ieuf castell walwern yngkyuciliawc drwy dwyll. ac am hynny y kymyrth Owein ap Grufud tristwch yndaw am varw y vam. hyt na allei dim y digrifbau. Agwedy mynet hynny heibiaw y doeth Owein ay lu hyt yn llandynnann yn Arwyfli a chynullav anreith dirvaur. ac y doeth gwyr arwifli gyt ev harglwyd Howel ap Ieuf ac ymlit yr anreith hyt yngordwr hafren. ac yna ymchwelud o Owein attadunt ac ev hymlit ac ev llad obreid y dienghis ev traen yn vew. Ac yna y doeth gogonyant mewn Owein ac yr atkyweiriawt y gastell drachevyn. Anno. iio. y kesssegwyd Thomas Chaunceler cil Henri vrenhin yn archevgob

BRUT Y TYWYSSOGION.

Oed Crist 1159, bu farw Madawc ab Meredydd ab Bleddyn Tywyssawg Powys, ac y rhannod ei gyfoeth rwng ei feibion, ac yng nghylch yr un amser y daliwyd Cadwallawn ab Madawc ab Idnerth gan Owain Gwynedd, yr hwn ai dodes yng Ngharchar y Brenin yn Llundain.

Oed Crist 1160, bu ymladd a diffeithiaw cydtiroedd rhwng Owain ab Madawc Arglwydd Cyfeiliawc a Hywel ab Cadwgawn Arglwydd Cyfoeth Elystan Glodrydd, heb nemmawr ynnill a gorfod i'r un na'r llall.

Oed Crist 1161, adnewyddwyd Braint ar a lafuriai Dir a Dacar ym Morgangwg, ac yn ebrwydd wedi hynny y doded yr un Drefn yng Ngwynedd a Deheubarth a Phowys, ac efe a gaid ar y Brenin ei nawdd ar bawb a wnaent hynny fal nas diffeithid y Tiroedd Ydardd yn rhyfel.

Oed Crist 1162, daeth Harri Frenin yn erbyn Rhys ab Gruffydd, a Rhys yn ei erbyn yntau, a dodi Cad ar Faes o'r ddau du, eithr Gwŷr da Gwlad Brecheinawc a drywnasant rwng Rhys a'r Brenin a dodi Gwystlon o Du Rhys Einion ab Anarawd ei nai, a nai arall iddaw Cadwgawn ab Meredydd ab Gruffydd, a'r Brenin a ymwystles i Rys y Cantref mawr a Dinefwr, eithr Neiaint Rhys a laddwyd, yna goresgyn y Cantref mawr a Chastell Dinefwr heb a ddodai 'n ei

ygkeint. Ac y torrat castell Carrecgova y gan Owein ap Grufud ac Owein ap Madoc. a Moredud a Howel. Ac ydaeth Henri vrenhin allu dirvaur ganthaw y deheubarth kymre hyt ympencadeir. ac a gymyrth gwyfllon gan Rys ap Grufud ac a dychwelavd y loegyr drachevyn. Yny vlwydyn honno y llas Eynon ap Anaraut ygan wr idaw ehvn Wallt' ap Llywarch yny gwyfc. Ac y llas Cadwgon ap Moredud y gan Walt' vab Richard. Ac y kymyrth Rys ap Grufud y cantref mavr ar tir yn dineswr yn eidaw ehvn. Ac y bu varw Kediwor vab Daniel archdiagon keredigion. Ac y bu varw Henri vab Arthen yr ysgolheic gorev or kymre or a oed yn un oes ac ef. Anno. iiii^o. y gwelas Rys ap Grufud nat yttoed y brenhin yn kwpplau y edewyt. ac na allei bychedockau val ydoed. rac tlodi, ef a gymyrth tîr Rog' iarll clar a hynny o annoc Eynio' y nei ac a oed tywyssauc llu idaw ac alas. Ac a prefgynayt holl keredigiayn yr eilweith. ac a losgas castell ab' reidaul a chastell mabwynnyaun. ac a anreithaut y fflandryswyr yn vynyeh gan ev llad ac ey llosgi. Ac yn lle gwedy hynny y kytdyhunavt y kymre, a gwrthot kethiwet y freinc iarnadunt. Anno. iiiii^o, y diffeithawd David ap Owein tegegyl ac aduc y gwyr ac ey holl allu gyt ac ef y dyffryn klywt. A gwedy klywet or brenhin hynny ef adoeth yno a mynnassu gwnpethur castell yno. ac y gymmyrth gwyfllon ac ydaeth hyt yn rudelan. ac yno y bu tri diev yn mesfurav castell ac a dychwelawt y loegyr. Ac eilweith y doeth a dethol ymlad wyr o loegyr. a normnadi. aflandrys. ac angiw. a gasgwyn. a

BRUT Y TYWYSOGION.

erbyn a wnaeth Rhys, a myned yn erbyn Rhoffer Dacr Iarll Caerloyw a laddafai ei Neiaint a ddodai'r Brenin yn nawdd y Rhoffer hwnnw, a Rhys a ddynnilles Castell Aber Rheidiawl a'r Cestyll eraill o eiddaw'r Iarll yng Ngheredigiawn, au Maluriaw; gwedi hynny ynnill Castell Aberteifi a dwyn y Wlad y danaw, a myned yn erbyn y Fflandriſiaid au lladd, a llosgi a feddynt, a dwyn ysbail ddarfawr o'u Gwlad,

Oed Crist 1163, daeth Brenin Lloegr a Llu ddarfawr i Gymru, a Rhys ab Gruffydd ac Owain Gwynedd a aethant yn gydgyfnerth yn ei erbyn, a bu Gwaith Berwyn, lle gyrrwyd ffo ar y Brenin, ac yn ei ddig ai lid achaws hynny efe a dynpaydd lygaid y gwyfllon a gawfai er amseroedd yn ol gan Rys ag Owain, sef oeddynt meibion Rhys, Cynwrig a Meredydd; a Meibion Owain Gwynedd, Rhys a Chadwallawn, a dallu hefyd trichant o'r Cymry a ddaliwyd yn Rhyfel, a hynn a wnaeth y Brenin ai law ei hun,

Oed Crist 1164, daeth Harri Brenin eilwaith yn erbyn y Cymry, a gwedi dyfod hyd yng Nghaerllion gawr, a chlywed bod Rhys ab Gruffydd ac Owain Gwynedd yn ymlwyddu'n gadarn yn ei erbyn ef dial a wnaeth ef a'u meibion, efe a ddymchwelwys yn ei ol i Lundain.

Gwedi hynny ydd aeth Rhys ab Gruffydd yn erbyn Cilgeran ai ynnill, a dwyn ysbail, a diffeithiaw tiroedd ei gefnder Rhobert ab Nest ferch Rhys ab

phrydyn. hyt yn croes Ofwallt. Ac yny erbyn yntev y doeth Owein a Chatwaladyr meibion Grufud ap Cynan a llu gwyned. a Rys ap Grufud o deheubarth: ac Owein kyueiliauc. a Iorwerth coch. a meibion Madoc ap Moredud a holl powys. a deu vab Madoc ap Idenerth ac eu holl llued hyt yn Edeirnon. Ac yno mesfuraw castell yn Corvayn. Agwedy klywet or brenhin hynny. dic uu ganthaw. a dyuot ay lu amben coët aber keiriau ac lad hyt y llawt. Ac y doeth ychydic or kymre heb wybot yw tywyfogyon ac ymlad yn wraul allad llawer or rei gorëv oboptu. Ac odena ydud y brenhin y lu. Hyt yn mynyd berwyn ac yna pebyllu adyuot glaw arnadunt yny tu veiriw llawer onadunt rei o annwyt ereill o newyn. Ac yno y cawas yny gyghor dychwelut y loegyr. apheri dallu y gwyfllon a oed ygkarchar ganthaw y kynt. nyt amgen. deu vab Owein vrenhin. Catwallawn. a Kynwric a Moredud. meibion Rys. a llawer or rei ereill. o lit wrth y kymre. Eilweith y cawas yny gyghor dyvot hyt yngkaet lleon ac yno kyweiriav y castell yny delei llyngheis o Dilyn. ac o Iwerdon attaw. Ac ny bu digau ganthav hynny namyn anvon drachevyn y gyrchu niver avei uuy. ac ydaeth yntev y loegyr drachevyn. Yny vlwydyn honno y cawas Rys ap Grufud Abertelvi ac a lofges y castell ac ay drylliaut ac a duc anreith diruawr odyo. ac a achubaud castell kilgairan ac adelhiis Robt vab Stephvyn ac a dodes yngharchar. Yny vlwydyn honno ydaeth govent gyntaf ystrat flur. ac y bu varw Llywelyn ap Owein. Anno. vo. ydoeth y freinc o benvro ar flandryfwr y ymlad a chastell kylgerran ac y llas llawer onadunt adychwelut adref yn llaw wac. Ar eil weith ydoethant ac ny dygrythoas dim ydunt. Yny vlwydyn honno y distrywiaut Owein ab Grufud dinafbaffig. ac yd alludwit Diermid vab Mwrchad oy vrenhinaeth. ac y doeth yntev hyt yn normandi y gwynav wrth brenhin loegyr ac y

BRUT Y TŴWYSOGION.

Tewdwr a Gerallt Rhaglofydd Castell Penfro, a'i ddodai yntau yng Ngharchar, a rhoi rhoddion anrhydeddus i'r Castellwyr, ac yn erbyn Rhys daeth Llu mawr o'r Fflandryfaidd a Saeson Dyfed Hyd yng Nghil Geran, ac ymossawd am benn y Castell, a Rhys a'u gwrthladdawdd ac a laddes lawer o honynt, a gyrru ffo ar y llail.

Yng nghylchi yr un amser y dug Owain Gwynedd Castell Basing oddiar y Brenin, a lladd y Castellwyr, a doddi Gwŷr ei hunan ynddaw, a'i gyweiriaw yn gadarn.

Yn yr un flwyddyn y dug Owain ab Madawc ab Meredydd, ac Owain ab Gruffydd ab Meredydd ei gefnderw holl gyfoeth Iorwerth ab Owain, ac ai thanasant ryngthynt, achaws hynny ydd aeth Owain Gwynedd, a Rhys ab Gruffydd, yu eu herbryn, a'u gorfod. a rhannu goreuon ei gyfoeth ryngddynt; eithr Owain Cyfeiliawc a gafas gyfnerth a Saeson, ac a lofgawdd Castell Caeriniawn i'r llawr.

crvynneit idaw y gyvanfodi yny gyuoeth drachevyn. Yny vlwydyn honno yd alltudwit Ior' coch oy dir yn mochnant y gan y deu Owein. ac a rannaffant rygihunt. Mochnant ewch rayadyr y Owein kyueiliauc. ac is rayadyr y Owein vachan. Anno. vi^o. y doeth Owein a Chatwaladyr, meibion Grufud owyned. a Rys ap Grufud odeheubarth a gyrru fo ar Owein kyueiliauc adwyn kereinavn yrnau. ay gorchymyn y Owein ap Madoc o walwern. Ni bu bell gwedy hynny yny doeth Owein kyueiliauc allu or freinc ganthav ac a dorraffant castell kereinavn ac ay llosgassant. allad yr holl castellwyr. Yn diwed y vlwydyn honno y doeth Owein a Chatwaladyr tywyssogion gwyned a Rys ap Grufud o deheubarth hyt yn rudelan. ac yno ybuant tri mis yn adeiliat castell gyedy torri y castell y gaffant yno ay llosgi achastell prestatyn ac ymchwelut adref y ev gwlat yn hyrtyt lawen. Anno. vii^o. ydoeth Fredric amheraudyr ruvein a llu mawr ganthaw hyt yn ruvein athorri eglwys pedyr agwneithur afrool mawr. ac y dielys yr holl kyuoethauc llad y lu yntev kynmwiaf. Ac y llas nei y Wrgenev abat y gaa Kynan ap Owein. Anno. viii^o. ydillyghwyd Robt ap Stephyn o garchar Rys. Ac y doeth Diernyt vab Mwrcath a marchauc lu mawr ganthav hyt yn Iwerdon ac y llochgarmon y doeth y dir ac ay gorefgynnavt. ac yny vlwydyn honno y bu varw Robt iarll leicefyr. Anno. ix^o. y llas Meuric ap Adam o buellt ygan Moredud pengoch y gevynderw o dwyll yny gwf. Ac y bu varw Owein ap Grufud ap Kynan tywyssauc gwyned gwedy llawer o goruodedig- aetheu. Anno. dom. Mo. co. lxx^o. y lladaut Daud ap Owein Howel y vraut yr hynaf. Anno. ic. y pymphet dyd gwedyr nodolic y llas Thomas archescob keint yny escopwisc wrth allor ydrindaud yny eglwys ehv yngkeint achledysen

BRUT Y TYWYSOGION.

Oed Crist 1169, bu farw Owain Tywyssawg Gwynedd, gwedi gwladychu deuddegmlynedd ar hugain, a gwedy hynny ydd aeth amryson rhwng ei feibion am a gai fyned yn ei le, eithr Hywel ab Owain a gymmerth arnaw'r Llywodraeth, canys hynaf oedd efe, ei fam oedd Pyfog merch Arghwydd urddafawl o'r Werddon, a gwedi bod yngorefgynaeth y Dywyfogaeth dwy flynedd yn heddwch bu farw ei chwegrwn, ac efe a aeth i'r Werddon i oresgyn y Cyfoeth a gawfai yn hawl ei fam ai wraig, canys unig ettifeddes oedd hi, a thra bu efe yno, Dafydd ab Owain ei Frawd a gynhullawdd genedl ei fam, tef oedd hi Cristians merch Gronwy ab Owain ab Ednywain, a chyda hynny daeth attaw lawer eraill ni charent Hywel, a phan weles efe gadernyd yn gyfaerth iddaw, cymmerth arnaw'r Llywodraeth, a gorefgyn Gwynedd, a Hywel yn clywed hynny, efe a ddaeth yn ebrwydd i Wynedd, ac a ddodes Gad ar faes yn erbyn ei frawd, eithr llawer mwy nifeiriawg Llu Dafydd nag un Hywel, a gwedi ymladd caled gyrrwyd ffo ar Hywel ai Wf'r, ac efe a gwyfwyd dan ei ais yn flin, eithr Rhirid ei frawd ai dug i Long, ac yna i'r Werddon lle y bu Hywel farw ac efe a roddes i Ririd ei frawd ei gyfoeth yno.

ygan Richard Bryton a Hugus normyrvilc. a William Tran. a Reinallt vab yr arth. o annoc Henri vrenhin lloegyr. am na adei idav trethu yr eglwifey yn erbyn gvahard y tryded Alexander pab. A yna ygvetev hyn. Ann' millen' centen' septuagen'. Prim' erat p'ma' corruit ense Thomas. Yny vlwydyn honno y daeth Ric' vab Gilbt Stragbow iarll anhwydic Iwerdon ac a gymyrrth merch Diermit vrenhin yn wreic briaut idav. ac awnaeth ladva vaur yn dilyn. Ac yn lleigys y bu varw Diernyt ac y glathpwit ef yn ferna. Ac y bu farw Robt ap Llywarch. ac y bu tervyfc rwg brenhin freinc abrenhin lloegyr am lad Thos archescob. canys rodassei meichev y vrenhin freinc na chwyvit wrthaw. nyt amgen no Henri duc borgwyn a Theobaldu' y vraut. Agweddy klywet o Alexand pab anvon at brenhin freinc ar meichev. a gorchymyn ydunt kymhell brenhin lloegyr hyt yn ruvein ywneithur iawn am ry lad yr archescob. Ac atvdu o brenhin lloegyr hyt yn ruvein y esguffodi droftaw na allei dyvot yna. Yn hynny ydoeth Rys ab Grufud idaristfwg Owein kyveiliavc y dav gan y verch ac agymyrrth seith or gwifflon ganthav. Yn hynny ydoed ar y brenhin ofyn ysgymunoliaeth o ruvein. Ac yd oed yny vryt vynet ydarystfwg Iwerdon. Ac y doeth pavb oy dywyffogyon attav o loegyrr achymre. Ac y doeth Rys y ymbedychu ar brenhin ac yaeth yny ewyllys o trychan meirch. a. iiii. mil o yrcben a. xiiii. o wyfflon ar hynny. Odyuo yd aeth y Gaerllion ar wyfc ac aduc ydinas yar Ior. ab Owein ap Caradoc ap Grufud. Am hynny yd aeth Ior. ay den vab Owein a Hywel. ev mam oed Angharat verch Vchrit escob llandav. a Morgant ap Seisyll ap Dysynawal o Dudgu verch Owein chwae'r yr dywededic Ior. o llawer gyt ac wynt a anreithiaffant ywlat ac a distriwaffant ydref hyt y castell. Ac y doeth y brenhin a lla maur ganthav y benvro. ac yno ef arodes y Rys keredigion. ac ystrattywi. ac arwifli. ac alvael. Ar haf hwnnw Rys a atkyweiriavt castell abteivi yr hwn adristiwaffe gynt. pan delhiis Robt. vab Stephyn o Nest verch Rys ap Teudwr. Ac of aberis kynnullav y meirch a edevfyt yr brenhin ac adoeth y ymwelet ar brenhin hyt ym penvro. ac odeno yd aeth y brenhin hyt yn mynyw y periadot ac arodas yn offrwg deu canteloop o bali a dyrneit o aryant anagilch chweigeint. ac y gvahodes yr escob ef. ac y

BRUT Y TYWYSGOGION.

Oed Crist 1172, aeth llawer o Bendeigion y Ffrancod a wledychynt Forganwg, a Gwyr, a Dyfed, a Cheredigiawn, i'r Werddon, ac yn blaenu arnynt ydd oedd Richard Iarll Ystrigyl, a lluoedd mawrion gyda nhwy, ac anffyddlonion y Cymry gan weled llwyddiant Rhys ab Gruffydd a aethant gyda nhwy, a hwy ynnillafant helaethled o'r Werddon, ac ai goresgynafant, a hynn a fu ddaionus i Rys ab Gruffydd a Chenedl y Cymry yn Neheubarth a Morganwg.

Yn nghyfle'r amferoedd hynny ymluyddes Owain Cyfeiliawe yn erbyn Rhys ab Gruffydd, a Rhys a ddodes Gad ar fact yn ei erbyn, a myned hyd yng

kymyrth gvalhaud ac ychydic o niver ygyt ac ef. Ac yna y doeth Richard iarll oywerdon y ymgetmeithiaw ar brenhin : canys oy' anuod y daeth y Iwerddin. Agwedi bwit duw gwyl vihangel ar law mawr y doeth hyt yn penvro. Ac yno y doeth Rys a chwe meirch a phetwar vgein meirch. Ac o hynny ny chymyrth y brenhin namyn vn arbymthec arugeint. gan ev diolch y Rys yn vaur. Agwedy ev dyuot hyt y ty gwin ygyt. ef a rodes y Rys Howel y vab auuafsey yngwyfyt y hir yn lloegyr. Ac yspeit am y gwyfyon a oed yny vryt ev kymryt o newyd. ac am yteyrnet yny delci o Iwerdon. Ac yna y peris parattoy llynghes y vynet Iwerdon. a duw gwyl Calixti pab yd ellynghaud y llu yr llogheu. Ac y doeth gwynt gwrpwith ac a yrawt y brenhin yr tir dra-chevyn. Agwedy ev dyvot Iwerdon y trigaffant yno y gayaf heb argyweddu dim ar y gwidyl. Anno. iio. y bu marvolayth maur ar lu y brenhin rei o newin. ereill a newyd bwydev. ereill o diffic na ellyt dwyn kyfnewidiev ar vor yn amfer gayaf. Yny vlwydyn hoano y bu varw Catwaladyr ap Grufud ab Kynan. Ac ydoeth y brenhin yn wythnos y diodeifein hyt yn penvro ac ychydic o niver gyt ac ef. ac adaw y varwnieit ay varchogeon yn Iwerdon. Ahynny o achos ken-nadev y pab a rei brenhin freinc. Ac yno ybu duw pasch athrannoeth ac y casas Rys ymdidan ac ef yn talacharn yn mynet ytu a lloegyr. Agwedy dyvot y loegyr o honaw anvon a oruc kennadev at Ior. ap Owein ierchi ydaw dyvot y

BRUT Y TYWYSOGION.

Nghyfeiliawc lle gotfu ef ar Owain, a Rhys ni ddiffeithiai Diroedd Cenedl y Cymry, eithr dwyn Gwyfyon oddiar Owain, a gadael iddaw ei gyfoeth, a dychwelyd i Ystrad Tywi.

Ynghylch yr un amfer aeth Harri Frenin i'r Werddon, ac efe yng Nghaer Dydd, fe aeth Rhys heb na gwr na gwas gydag ef yno ; ac yn arfoll i'r Brenin erchi iddaw orchymyn a fai raid iddaw o'i gyfoeth ef, a bu garedig hynn gan y Brenin, ac efe a gadarnhāawdd i Rys ei holl Diroedd, a Rys a roddes i'r Brenin yn Offymmaeth iddaw ei hun ai luoedd bedwar cant o wartheg breision, ac yd, a med, a bragawd, a ellid ei gael yn ei gyfoeth, ac a wnaeth Wledd ambydeddus i'r Brenin ai Wŷr Llys yn Aberteifi ; ac yna ydd aeth y Brenin i'r Werddon, eithr daeth echryfaint ar ei wŷr, a bu farw llawer o honynt : achaws hynny gorfu ar y Brenin ymchwelyd yn ei ôl i Ynys Prydain, a Rhys ai arfolles yn anrhyddedus yn Aberteifi, ac a ddodes iddaw roddion a weddai iddaw ar ei ffordd yn cyrehu Llundain.

Yng nghylch yr un amferoedd, a'r Brenin ar ei fyned i'r Werddon, efe a ddug Gaerllion ar Wyfŷg oddiar Iorwerth ab Owain ab Caradawc ab Rhydderch ab Iestyn, ac a ddodes ei wyr ei hun yn y Castell, eithr Iorwerth a alwes attaw ei genedl, ac ymluyddu yn erbyn Gwŷr y Brenin, ac adynnill y dref a'r castell, a danfon y Castellwyr i'r Werddon at y Brenin : a phan ddaeth y Brenin ar ymchwel o'r Werddon efe a ddanfonas at Iorwerth ab Owain attaw i'r Castell

ymdidan ac ef ac y gadarnhau hedwch ryngthunt. Ac ydoeth Owain ap Ior. o arch y dat yduot gyt ac ef ylys ybrenhin. ac y doeth gwyr iarll brustov o caer dyf ford y castell newyd ar wyfsg ac y lladaffant ef yn was ievanc klotvaur. A gwedy menegi hynny yw dat ac y Howel y vraut ac yr lleill a oed vn ac wynt. nyt ymdiredaffant yr brenin ohynny allan namyn gwneith' gwaethaf ac y gellynt ar gyvoeth ybrenhin olad allosgi ac anreithaw heb drugared. byt ynkaer low abyt yn henford. Ac yna y gwnaeth ybrenhin Rys ap Grufud yn ystvs ar de-heubarth kymre. ac yntev aeth yfreinc heb olud. Yn hynny mys aust ycavas Sciffill a Dyvynwal a Ieuan ap Sciffill ap Ririt. castell Aber Gevenny odwyll ygan wyr y brenhin. Anno, liio. ybu yr hin decgaf yn amfer gayaf hyt difiev kyuarchavel ac yna y doeth taranev aglaw achenllysc athorri bric y coet hyt ydaear, ac ysfu o bryet y deil yn llwyr hyt na alley y gwydvilot ymborth. ac y peryglavt llawer or bobyl ac or ysgrybyl. Yny vlwydyn honno y ganet Meuric ap Rys ap Grufud. a mab y verch Moredud y vraut. Ac ydaeth Henri ieuanc vab Henri brenhin lloegyr dros vor at y dat. agovyn yw dat peth awnay canys nat oed ydaw ymborth onyt agaffei gan ydat. Ac yd erchys y dat rodi ugeint pwt or monei hwnnw beunydydaw. Ac y dywat yntev na chiglev rodi lifrei y vab brenhin erioet ac nas mynnai yntev. Ac yny gyghor y cavas mynet ydinas twrws a chymryt areant yn echwyn gan y bwrdeifficet ydref. Aphan giglev y brenhin hynny: gvaharth aoruc na rodyt ydaw vn geiniavc. ac anvon gwyr oy lys chvn yw daly ay warchadw yny darffei ydaw kymryt kyghor am-

BRUT Y TYWYSOGION.

Newydd ar Wyfsg, a gossod ammodau heddwch iddaw, ac addaw gwared a diogelwch iddaw ddyfod attaw, a myned yn heddwch yn erbyn y Brenin a wnaeth Iorwerth, a danfon Owain ei fab ag anrhegion i'r Brenin o'r pethau a weddai iddaw yn ei gerdded; eithr gossawd ar Owain a wnaeth Gwŷr y Brenin ai ladd, a gwedi clywed o Iorwerth hynny nid elai at y Brenin, eithr ymlüyddu yn ei erbyn, a gyrru pob enaid o Sais o Wlad Gwent, a lladd llaweroedd o honynt, a chan fyned tros Afon Gwy, disseithiau'r Wlad hyd Gaerloyw, a lladd a llosgi ffordd y cerddai, ac oddiyno hyd yn Henffordd, un ei waith, un ei gerdded, a gwedi llosgi'r Dref honno ai hyfbeiiliaw; dychwelyd i Gaerllŷon ar Wyfsg a chadarnhau'r Dref a'r Castell, a doddi Castellwyr ffyddlawn ynddaw, ac yngghysle'r amfer hynny y dug Sitsyllt ab Dyfnwal Gastell Abergesfeni, a Seisyllt ab Rhirid a ddug Gastell Cerrig Hywel, canys y Brenin a bieuffai'r Cestyll hynny, a lladdwyd y Castellwyr, ac Iorwerth a ddodes ynddynt wŷr ei genedi yn gastellwyr ffyddlonion, a Hywel ab Iorwerth a ddug holl Went is Coed yn ewyllys Iorwerth; ac a ddug yr hynaf o feibion dengwr ar hugain o nchelwyr y wlad yn wyfllon.

Oed Crist 1173, y dodes Dafydd ab Owain Gwynedd ei holl frodyr yng pgharchar, eithr Maelgwn a gadwawdd Ynys Fôn yn ei erbyn dros dair blynedd,

danaw. Ac y perys yntev medwi y gweircheitweyt athra uuant yn kyfngu. ydaeth ymeith ac ychydic owyr. gyt ac ef hyt at brehin freinc y chwegrwn. Yn hynny yr anvones Rys ap Grufud Howel y vab dros vor at Henri vrenhin yw waſſingithu. ac y bu llawen ybrenhin wrthaw a diolch yn vaur y Rys y anvon yno. Yn hynny yd oed Henri ieuanc drwy nerth y chwegrwn a Theobaldus duc bwrwgwyn a chyghorwr ſlandrys yn ewyllyſſu gwrthnebu y gyvoethev ydat. Duw m'chergwith. xv. kl. auſt y doeth Ior. ap Owain ambea Caerllion ac ymlad ardynas ynyw kavas. a daly gwyr y dinas yny gasas y gaſtell. Odeno ydaeth Howel ap Ior. o hyt nos y gaſtell gwent. athrannoeth y daryſtyngbavt y wlat idaw dieithyr ycaſtell. ac agymyrth gwyſſlon or rei goreu or wlat. ac yna y gyrrawd Dauid ap Owein owyned Maelgwn y vraut hyt yn Iwerdon ac agymyrth Mon y eidaw ehv. Anno. iiii. y bu varw Kynan ap Owein. Ac y gwrthladawt Dd. ap Owein y vrodyr ay gevynderiw o wyned ac ay kymyrth yn eidaw ehv. Ac a garcharawt Maelgwn y vrawt. Anno. v. peris Howel ap Ior. ogaerllion heb wybot yv dat daly Owein y gevynderw athynnv y lygeit ay geillev rac kaſſel etived o bonaw canys ef oed wir etived ar caerllion. Ac yn diſſyvyt ydoeth y freinc ac alltudaw Ior. a Howel y vab odeno. Ac y tagnavedwyt rwg Henri vrenhin lloegyr a Henri ieuanc y vab gwedy diſtrywiaw llawer o Normandi agwladodet erſill. Ac y delhiis Dauid ap Owein. Rodri y vraut dro dwll ac ay dodas mewn carchar kyfinc a gevyne arnav. am geſiaw ran o dref y dat iganthaw. Ac yna y kymyrth Dd. ap Owein Emme chwaer yr brenhin yn briawt odybygu caſſel am hynny kynnal y gyvoeth yn hedwch. Ac yn hynny y dienghys Rodri o garchar y vrawt. achyn diwed y vlwydyn ef aduc Mon iarnav a Gwyned cwch Conwy. Duw gwyl Iago apoſtol ydaeth Rys ap Grufud y Gaerlow yr kwnſili aboll tywyſſogion kymre gyt ac ef or a uuaſſei yn cabyu y brenhin. nyt amgen. Catwallawn ap Madoc y gevynderw o vaelenyd.

BRUT Y TYWYSOGION.

gwedi hynny aeth Dafydd a Llu cadarn yn ei erbyn ac ynnill yr Ynys, ac a garcharawdd Maelgwn, yn ebrwydd wedi hynny eſe a dorres ei garchar, ac a dorres garcharau ei genedl ai frodyr, a ſſoi i Forganwg, rai o naddynt, ac eraill i'r Werddon.

Oed Crift 1176, aeth llawer o Gymry Gwent a Morganwg i'r Werddon lle cawſant diroedd. A chylch yr un amſer daeth Iorwerth ab Owein Gwynedd i Gaerllion ar Wyſg at Iorwerth ab Owain ab Caradawc yn ſſo rhag Dafydd ab Owain ei frawd, yna danſones Dafydd at ei frawd ac addaw iddaw Diroedd a weddai iddaw o dodi Neiaint iddaw yng nghadwedigaeth Iorwerth ab Owain ab Caradawc yn Wyſſlon er cadarnhau hynny. Gwedi hynny dychwelawdd Iorwerth i Wynedd, ac y cyfiawnhüawd Dafydd ab Owain ac ef yn hynny, a gwedi hynny ei yrru o'i wlad, a Iorwerth a ddodes y Gwyſſlon yn Nawdd y Brenin, lle nas gallai Ddafydd eu lladd.

Eynion Clut y daw gan yverch o elvayl. Eynion ap Rys y daw gan y verch o gwerthrynnyon. Morgant y nei ap Gwlad' y chwaer. tat Caradawc ap Iestfin owl at vorgant. Grufud y nei vap Neft ychwaer braut Iuor vachan ap Meuric o temhenyd. Ior. ap Owein o gaerllion. a Seisfyll ap Dyfnwal o went ewchaf abriodassei Gwladus chwayr y Rys ap Grufud. Agwedy ev dyvot yno y brenhin arodes hedwch ydunt. ac arodes Caerllion y Ior. ap Owein. Ac y llas Seisfyll ap Dyfnwal o dwyll yn gastell ab' gevenni ygan arglwyd brecheynave. Ac yllas Geffrei y vab a goreugwyr gwent. a Gwlad' y wreic adalpwyt. a Chatwaladyr y mab alas. Agwedyr lladua morduon ahouno ny allawd kymro ymdiriet y dwyll y freine ohynny allan. Cadell vab Grufud o orthrwm heint gwedy kymryt habit crevyd amlanaw yn ystrat flur y bu varw ac yno y clathpwyd. Ac Richard abat clerval mewn manachloc yn ymyl dinas ranson y doeth nianach ay vrathu a chyllell ac or brath hwnnw y bu varw. Anno vi^o. y bu varw Kyran abat y ty gwyn. A David escob mynw. ac yny le yntev y doeth Perys. Ar nodolic hwnnw y gwnaeth Rys ap Grufud y wled vawr yngastell ab' teiui. y ymryson pwy orev o gerd tant. nev gerd tavot dros wyneb kymre. a lloegyr. a phrydyn. ac iwerdon. a pheri gwneith' dwy gadeir. vn yr gorev or telynoryon. arall yr gorev or beird. Ac or telynnoryon gorev oed gwas ieuanc or llys. or beird gorev oed rei gwyned. ar wled honno o gyboydwyt blwydyn kyn y wneith'. Yny vlwydyn honno y gwnaethpwyd kwnfili yn llvdain am hanner y grawys y gadarnhau kyfreithev yr eglwysev. ac y tyfawd ymryson y rwng archeiscop keint. ac archeiscop caer efrawe am eistedvaev yngwyd y cardinaeliet o ruvein. kyrchu aoruc archeiscop keint lle delehe vot. Athrannoeth yd achubawt archeiscop caer efranc y lle hwnnw yngwyd y cardinaliet. ac y doeth nebvn or tu drachefyn idaw ay dynnv ef ay gadeir yny uu yn wytg y wegyl yr llaur. ay guraw a dwylaw ac a thrayt yn yllic. abreid uu idaw diang ay eneit. Anno. vii^o. yllas Einon clut. A Morgant ap Moredud alas hevyt.

BRUT Y TYWYSGION.

Oed Crist 1177, ymheddychawdd Iorwerth ab Owain Arglwydd Caerllion a'r Brenin, ac a gafas ei diroedd yn rhydd, ac yng nghylch yr un amfer y llas Seisfyll t ab Dyfnwal Arglwydd Gwent uwch Coed o dwyll Wiliam Brews Arglwydd Aberhodni, a chydag efladd ei feibion, ai geraint, a thrugain a deg o'i genedl, a thynnu llygaid Hywel Pencarn adodi hynny ar Iorwerth ab Owain o Gaerllion, sef y dianghes Iorwerth o'r Brad hynny, a thorri ffordd ai gleddyf drwy ganol y Cynllwynwyr.

Yr un amfer y torres Rhodri ab Owain Gwynedd ei garchar ac a ddynnilles ynys Fôn. a phawb yn ei gyfnerthu, achaws nid oedd a garai Ddafydd ab Owain, a Chadwaladr ab Owain a ddynnilles Nant Conwy a Rhyfoniawc, ac y daeth Maelgwn ab Owain yn ei ol o'r Werddon.

Grufud castell yn ketweli. Ac y bu varw Wenlliant verch Rys blodev gwaged kymre otegwech. Anno. io. y bu varw Grufud Maylor brenhin Powys yr haylaf or kymre. Ac y bu varw Gwion escob bangor gwr mawr ygrefyd. Ac y bu diffic ar yr heul. Ac y bu varw Baldewyn archescop keint. Ac y llas Einion or porth y gan y vraut. Ac y cavas Rys ap Grufud castell dyneinir. Ac y bu varw Owein ap Grufud yn ystratflur. Anno. iio. y dienghis Maelgwn ap Rys o garchar arglwyd Brecheinoc. Ac y cavas Rys ap Grufud castell llanmadein. Ac y bu varw Grufud vab Cadwgon. Anno. iiii. y dalpwyd Richard v enhin lloegyr yn dyvot o Gayrusalem ygan nebun iarll ac y rodat yngkarchar yr amherawdyr. yny oruu ar loegyr gwyflaw kareglev y manachlogoed ar eglwytleu ac ev eurllestri yr yellwng or karchar. yny vlwydyn honno y darystygawd Rodri vab Oweyn ynys yon. a hynny o nerth meibion Godrich. A chyn diwed y vlwydyn y gwrthladwyd ef or ynys y gan veibion Kynan. Ac y cavas gwyr Maelgwn vab Rys castell ystratmevric. yn wrawl nos nodolic drwy ev peiriannev. Ac y cavas Howel scis vab Rys pennueth debeubarth castell gwys drwy dwyll. Ac adelhiis Phelip vab Gwis ay wreic ay deu vab. Agweddy gwalgaru a castell kyt dyhunaw a oruc a Maelgwn y vraut y distriwiaw castell llannuhadein. Agweddy gofot net dyd. ydoeth y flandryswyr yr dywededic castell ac ymlad yn diobeith ac wynt a gwneith' lladva dirvaur onadunt. a chymhell ev gwyr ar ffo

BRUT Y TYWYSOGION.

a Llanystyphan, ac a wnaeth Gastell Cedweli yn deccaf a chadarnhaf o'r holl Gestyll, a gwedi hynny dynnill es Gastell Dinefwr, yng nghylch yr un amser y bu varw Owain ei fab a Gwenllian ei ferch, ac yng nghylch yr un amser bu varw Gruffydd Maelawr Arglwydd Maelawr, doethaf a haelaf o Bendeigion ei Wlad.

Yng nghylch yr un amser dynnill Rhys ab Gruffydd Gastell Llanhuadain, ac a ddug y Wlad honno yn ei ewyllys.

Oed Crist 1192, carcharawdd Rhys ab Gruffydd ei fab Maelgwn achaws gwallgof oedd arnaw, a chyn hir wedi hynny ef a dorres ei garchar ag a ddug Gastell Ystrad ag ai goreisgynnawdd. A chylch yr un amser y dug ei frawd Hywel ab Rhys Gastell Gwis, ac a ddoddes y Castellwyr yng ngharchar.

Yng nghylch yr un amser y tynnwyd llygaid Howel a Madawc meibion Rhys gan eu brawd Anarawd, yna Maelgwn ac Anarawd a ddaliafant Rys eu Tad ac ai dodasant yng Ngharchar, eithr efe a ryddhawyd gan ei Wyr, ac a ddug Gastell Dinefwr oddiar Faelgwn ei fab, ag yng nghylch yr un amser y goreisgynnes Lywelyn ab Iorwerth ab Owain Gwynedd Dywysogaeth Gwynedd, a disgreiniaw ei ewythr Datydd ab Owain yr hwn nis carid achaws ei greulonder a'i atgafwydd yn lladd a thynny llygaid pob un uad elai yn ei ewyllys, yn ail i arfer y Saeson.

Ac ymgynhulla a oruc y kynre am ben ydywededic castell ac ydistriwiwt. Ac y delhiis arnaut y deu vroder. Madoc. a Howel. ac gynnawt ev llygeit. Anno. iiii^o. y rodes Maelgwn vab Rys castell ystrat meuric yr hwn arodassei Rys ap Grufud idaw. yntev ay rodes yv vraut dros y wyfllon. Ac y gwnaethpwyt yr eilweith castell rayadyrgwy. Ac y dalptwyt Rys y gan y veibion ac y carcharwyt a Howel seis o dwyll ar Maelgwn y vraut a ellyngawd frys y dat o garchar. Ac y kymyrth meibion Catwallawn castell de Nyuer yr hwn aocd eidiaw Maelgwn a chafell rayadyrgwy ac ay llosgassant. Ac y doeth Richard vrenhin y loegyr o gaerusalem. Llywelyn ap Ior. a deu vab Kynan Rodri ac Owein adugant kyvoeth Daid ap Owein yrnaw onyt tri chafell ay gymhell yntev ar fo. Anno. v^o. y doeth Rosser y mortimer allu ganthaw hyt yn Maylenyd ac y gwrthladwyt deu vab Catwallawn o gastell kymaron. Ac y casas deu vab Rys ap Grufud. Rys a Maredud. castell dinefwr o dwyll a chafell y cantref bychan. a gwyr y wlat honno a gytlynawt ac wynt. ac y delhiis ev tat wynt o dwyll ac yn ystrat meuric y carcharwit wynt. Anno. vi^o. y bu varw efscop bangor. Ac kyavllant Rys ap Grufud llu aniben caer merdyn ac ay llosgas ac ay diffeithawd. Ac odyo ydoeth allu dirvaur amben castell Colvawy. ac eiste wrthaw ac eu kymhell ev rodi. a gwedy y rodi y llosgi ay distriw a orugant. ac odena y bryffassant hyt yn radynor ac ay llosgassant. ar dyd hwnnw y doeth Rosser Mortimer. a Hvgyn o fay. allu diruavr o wyr arvauc ymladgar yn ev bydinev ynbarawt y ymlad. Agwedy gvelet o Rys hynny: kyrchu yelnyon aoruc megys llew ac ev kymhell ar ffo ac ev hymlit yn wrall ac ev cythu gan ev llad yn oloffrud. ac ni orfwisawd yny doeth hyt yn chafell paen yn Elmael ac yna eiste wrth y castell a gwneithur ernygyon y ymlad ar castell. Ac y doeth Willyam brewys ac y tagnawedwyt ac ef. Yny vlwydyn honno y doeth Henri archevscop keint ihus holl loegyr a chynvllaw tywylllogeon kymre y dyvot amben castell wenbwynwyn yny trallwng ac ymlad ac ef obop amtiw ymladdev. ac ny thygiawd ydunt dym. canys val y bwrieyn ernygyon y ben y castell ydyuot y mewn: pan deleint hyt y bylchev y bwrit wynt hyt yn waelawt clawd yny dorrynt eu mynyglev ereill bo.li. Ac or diwed wynt arodassant y castell gan ev gellwg yn ryd ar eidunt gantunt. a hynny a wnaethpwyt. Odena ydoeth Gwenwinwyn ay gynvllaitva oy wyr ac eisteu wrth yr vn castell hwnnw. a chymhell ar

BRUT Y TYWYSGION.

Oed Crist 1194, dodes Rhys ab Gruffydd ei feibion anffyddlon yng Ngharchar, ac y dug Gastell Caerfyrddin ac ai maluriawdd i'r ddaear, gwedi hynny efe a ddynnilles Gastell Clunwy gwedi hir amfer yn ei amoffawd, ac efe ai maluriawdd i'r ddaear. Gwedi hynny ynnill Castell Maethysaid, gwedi ymladd cadarn ni elynion, lle gorfu efe arnynt, gan eu lladd a gyrru ffo cywilyddus arnynt. Gwedy hynny y dug ef Gastell Elfael oddiar William Brews, ac a ddaeth yn ei ol i ystrad Tywi yn orfoleddus.

Oed Crist 1196, bu varw Rhys ab Gruffydd, y gwrolaf, a'r doethaf, a'r

ycastellwyr rodi y castell gan ev gellwng yn ryd ar eidunt gantunt. Ac y bu varw abat y trallwng. Anno. viii. y bu maruolaeth maur yn gymre afreync. a hynny or tywyssogyon gorev. Ac y bu varw Rys ab Grufud tywyssawc debeubarth kymre blodcu y marchogion ar gorev or auu o genedyl gymre er oet iii. kl. maii. gwedy llawer o uudugolaythev. Agwedy marw Rys y gwledychawd yny le Grufud y vab. Ac yny erbyn y doeth Maelgwn y vraut ay wyr agwyr Gwenwynwyn hyt yn ab' ystwyth ac adelhiis Grufud ac aladawt llawer oy wyr acharcharu ereill adarystfwn ydau boll keredigiawn ai gestyll ac anven Grufud y garchar Gwenwynwyn. Ac yntev ay rodes yngkarchar sacffon. ac adarystfngws idaw holl Arwyflli. Ac y delhiis Llywelyn ap Ior. Daid ap Owein. Yny vlwydyn honno gwedy kymryt habit krefyd amdanav ybu varw Owein kyveiliauc ac y clathpwyd yn ystratmarchell. Ac y bu varw Owein ap Grufud Maelor. Ac Owein or brithtir vab Howel ap Ieuaf. A Maelgwn ap Catwallawn o veilienyd. Yny vlwydyn honno y doeth Trahayrn vychan ovrecheinavc gwr da doeth kadarn. a nith verch chwaer y Rys ap Grufud yn wreic briawt y dadlev yr arglwyd William de breusa hyt yn llancors. ac y dalpwyd ef yn greulon ay rwyndhav yn gadarn achadwynev gerit y draet ay lufgaw wrth y march krythaf drwy holl ystrytoed Aberhodni hyt y crogwyd. ac yno llad y ben ay grogi ger y draet. ac y clathpwyd yn Ac y dial y vraut ay vab ay wreic. pau yw yny ford greulon y divethawd y gwyrda gwirion hynny y torras Maelgwn vab Rys Aberteivi.

BRUT Y TYWYSOGION.

haelionufaf, a'r clodforufaf o'r holl Dywysogion; a Gruffydd ei fab a oresgynnes y Lywodraeth yn ei le.

Ac felly terfyna Brut y Tywysogion.

Yr banes uchod a ysgrifennwyd o Lyvyr George Williams, Esq. o Aberpergwm, genys f. Thomas Richards Curad Llangrallo, yn y flwyddyn 1764.

A minnau Iorwerth ab Iorwerth ai bysgrifennai o Lyvyr y Parchedig Mr. Richards yn y flwyddyn 1790.

BUCHEDD NEU HANES

GRUFUDD AB CYNAN¹.

YN nyddieu Edwart vrenhin Lloegr a Therdellach vrenhin Ywerddon i ganet Gruffudd frenhin Gwynedd yn Iwerddon yn Ninas Dilyn ac yng Cwmwt Colomkell i magwyt, y lle a elwir yng Gwyddeleg Surth Colomcell. a thair milldir yw hynny iwrth y lle yd oedd ei fam ai famfaeth. Ei dad oedd Cynan frenhin Gwynedd, ac fam oedd Raguel verch Awloedd frenin dinas Dilyn a phummet ran Iwerddon, ag wrth hynny bonheddicaf gŵr oedd y Gruffudd hwnnw o frenhinawl genedl a llinysoedd goruchel, megys i tyfa ach a bonedd ei rieni. Canys mab oedd Gruffudd i Gynan frenin mab Iago mab Idwal ab Elifed mab Meuric mab Idwal foel², mab Anarawt, mab Rhodri Mawr, mab Effyllt ferch Cynan o gastell Tindaethwy, mab Idwal Dyre, mab Cadwaladr fendigaidd mab Cadwallawn mab Catvan ap Iago³ ap Beli ap Rhun⁴ ap Maëlgwn Gwynedd, mab Cafwallawn Lawhir, mab Einiawn Yrth mab Cunedda frenhin, mab Edern, mab Padarn Peisfrudd, mab Tegit, mab Iago, mab Gwidawg, mab Cein, mab Gwrgein, mab Doli mab Gwrddoli, mab Dwfyn mab Gorddwfyn, mab Anwerit, mab Onwedd mab Dwywng⁵, mab Brychwein, mab Ywein, mab Afallach, mab Aflech mab Beli Mawr, &c.

Rhodri mawr oedd mab Merfyn frych mab Gwryat, mab Elidir, mab Sanldef, mab Alcwn, mab Tagit, mab Gweir⁶ mab Diwg, mab Llywarch Hen, mab Elidir Lydanwyn, mab Meirchiawn gul, mab Gorwit Ledlwn, ab Cenau mab Coel Godebawc, mab Tegyan gloff, mab Deheueint⁷, mab Urban, mab Gradd,

¹ O hên Lyvyr Sir Rich. Gwynn o Wydyr. Ex pervetusto Codice transcript. examinat ad Exemplar Plaswardense Itad librum Guil. Owen. Arm. de Porkington. Mae Paladyr Ach Gruffudd yn ddiffygiol yma; cais yn Llyvyr Achau John Jones.

Yr amryw ddarlleniadau yn cydganlyn a'r hanes hwn a dynwyd allan o Lyvyr y parchedig Richard Davis o Vangor, yr hwn a ysgrivenasai, yn y vlywyddyn 1788. ⁸ Lyvyr yn eiddo Thomas Pennant o'r Dwning, yfwain,

ac o law, Davydd Jones o Drevriw, allan o Lyvyr o waith Huw Roberts o Nantclwyd, yn y vlywyddyn 1651.

Gwelw mai addasu yr iaith i lavar- iad gogledd Cymru ydyw yr amry- veiliad yn y darlleniad, eithr mewn bell van.

² Allan yn Ll. Gwydyr.

³ Rhun. Ll. R. D.

⁴ Allan yn rhai ll.

⁵ Diauwng. Yn Ll. Porkington.

⁶ Gwên.

⁷ Deheuefaint.

mab Rifedel, mab Rhideyrn, mab Endeyrn, mab Endigant, mab Enid, mab Endes, mab Endoleu, mab Afalach, mab Aflech, mab Beli mawr, mab Manogan, mab Eneit, mab Cyrwyt, mab Crydon, mab Dyfynfarch ¹, mab Prydein, mab Aedd mawr, mab Antonius, mab Seirioel, mab Gwrwst, mab Rhiwallawn mab Cunedda, mab Rhgau ferch Llyr ², mab Rhund ³, mab Bleiddud mab Llywelyt, mab Bruttus Darianlas ⁴, mab Efrog, mab Membyr, mab Madawc, mab Lorinus mab Bruttus tywyssauc o Rufein ⁵ mab Silvius, mab Ascanius, mab Eneas ysgwyddwyn ⁶, mab Anchises, mab Capis, mab Affaracus, mab Trois ⁷ mab Herichonius ⁸, mab Dardanus, mab Jubiter mab Sadwrn ⁹, mab Caelus mab Cretus mab Siprius, mab Ceryn, mab ¹⁰ Ieuan, mab Japheth, mab Noc hên, mab Lamech, mab Methusalem, mab Enoc, mab Jareth, mab Malaleel, mab Cainan mab Enos, mab Seth mab Addaf, mab Duw.

Bonhedd Gruffudd o barth ei fam. Gruffudd frenin fab Rannillt Raonel ¹¹ Afloedd ¹² frenin dinas Dilyn a phummet ran Iwerddon, ac Ynys Fanaw a hanoedd gynt o deyrnas ¹³ Prydein, a brenin oedd ar lawer o ynysoedd eraill, Denmarc a Galwei a Rhenneu a Mon, a Gwynedd yn yr hwn le ¹⁴ i gwnaeth Afloedd gastell Cadarn ac tom ac ffos ettwa yn amlwc, ag a elwit Castell. Afloedd frenhin, yng Cymraeg hagen i gelwir Bon y Dom. Afloedd ynteu oedd fab i Swtrig frenin mab Afloedd frenhin Cirian, mab Sutric mab Auloedd frenhin ab Horffagyr vrenhin, mab brenin Denmarc. A bit honneit bod Hæralt Harffagyr ai ddeu froder yn feibion i frenhin Llychlyn, ac Alyn ei vrawt oedd vrenhin cyffegrediccaf ac enwocaf ym plith holl Denmarc, ac a lladdawdd Tur tywyssawc ym brwydr, a thra ytoedd hwnnw yn ei yspeiliaw ac yn tynnu torch sawr o eur i am ei fwnwgl mal i gnotta ei ¹⁵ y brenhinedd ar bonheddigion ei arwain gynt y glynodd ei dwylaw wrth y dorch ac linieu wrth ei groth; a hwnnw a fu y gwrth cyntaf a wnaeth. Duw yrdaw ac o hynny allan i cymmerassant yr holl Daenisseit esu yn sant, ac ir aurhyddasant or dydd hwnnw allan, a llawer o eglwyfeu a adeilwyt yn ei enw ¹⁶ ac yn ¹⁷ ei anrhydedd ef yn Denmarc, ar Mordwywyr a alwant arnaw yn wanredawl ¹⁸ ag a aberthant iddaw, ag a offrymiant iddaw lawer o roddion pan peryglont yn y y mor: e tywyssawc ae lladdawdd ynteu a elwit or weithret honno ¹⁹ Thwrciawl, am ladd ²⁰ o hono y brenhin gwirion.

A bit bonneit ygerdded ar for ²¹ or tri broder rhagddywedig hynny ²² i gyrchu

O LYVYR R. D.

¹ Dyfynarth, Dyfynarch.	² Mab Reget verch.	³ Rud.
⁴ Ysgwyddwyn.	⁵ Brutus.	⁶ Ysgwyddwyn.
⁸ Enrichonius.	⁹ Saturnus.	¹⁰ Nid yw mewn ereill.
¹² Auloedd.	¹³ Neu ynys.	¹⁴ Yn y lle.
¹⁶ Enw ef.	¹⁷ Yw.	¹⁸ Waredawl.
²⁰ Ei ladd.	²¹ Bit fal yr athant i r mor.	²² Hwnnw.
		¹¹ Racuel verch.
		¹⁵ Gweddai i.
		¹⁹ Gweithret hwnnw.

Milwriaeth gan frenhinawl lynges, ac yn y diwedd wynt a ddoethant y gyt hyt yn Iwerddon.

Harallt Harffagyr eiffioes a gerdafei cyn no hynny¹ a dirfawr lu ganthaw ac ydd amgylchynws² holl Iwerddon gan greulonder a lladd ei chiwdawt, ac eu³ ffo, ac gorefcyn ar hyt ac ar llet, ac ydd adeilws⁴ ynteu dinas⁵ Dilyn a llawer o ddinasoedd ereill a Chestyll a lleoedd cadarn⁶, ag felly cadarnhau a gwaftadhu i deyrnas yn ei chylch ogyrch⁷, ag un oi frôllyr a offodes yn un o ddinasoedd a adeilassei yr hon a elwit yn eu hiaith hwy Porthlarg; ac etifedd ynteu a fuant frenhinedd y dinas hwnnw⁸ yr hynny hyt heddyw.

Harallt eiffioes⁹ a wladychwys¹⁰ tros wynep Iwerddon, ac ynysioedd Denmarc y rhei sydd yn y mor cyfaryfflys a thal ynys Prydein, megis i mac ynysfodd Siklade¹¹ y rhwng mor Tyren a Denmark. Eu¹² trydydd brawt ynteu nid amgen Rodwlff a gerddws¹³ ac lynges i Ffreinc ac yno i gwaftadhu¹⁴, ag i gorfu ar y Ffreinc o ymladd, ac i gorefcynws¹⁵ ran fawr o Ffreinc; a elwir yrawron Normandi, kany¹⁶ gwyr Norddwei¹⁷ ac preffwylya, sef yw y rhei hynny cenedl o Lychlyn, ar ddaear honno a rannwyd yn ddeuddeg rhanu herwydd y Barwnicet ar Tywysfogion a ddaethant yn gyntaf i rann o Ffreinc a elwir Brytaen¹⁸ neu Lydaw, wynt a adeilassant yno ddinasoedd lawer, Rhodwn¹⁹, nid amgen y gan Rhodwlff frenhin adeilawdr a enwyt, megis Rhufain y gan Romulus, a Rhemys y gan Remo, a llawer o ddinasoedd ereill a Chestyll a lleoedd cadarn²⁰ a orug. O hwnnw ydd²¹ henynt²² breninedd²³ Normandyeit²⁴ a²⁵ orefcynnasant Loegyr, o frwydyr nit amgen, Gwilym brenhin ai ddeu fab ynteu y rhei a ddoethant²⁶ yn ei le, Gwilym Gleddyf²⁷ hir a Henri ac Ystyffan ei nei neiaint yr rhei oeddynt gyd ocfwyr, ac fegis hynny i bu bonhedd Gruffudd frenin o barth ei fam herwydd tad ei fam.

Eilweith o barthred ei henfam, nid amgen mam ei fam. Gruffudd frenhin oedd fab Bagnel ferch Failcorkre²⁸ ferch Dimlwg²⁹, mab³⁰ Tethel frenin Lain o pumbet rhan³¹ Ywerddon. Alam hagen mam Afoedd frenhin oedd ferch i Urien brenhin Muen³² dwy ran o Iwerddon. Ac odd yna Gwmlach³³ oedd fam Swtric frenin, merch oedd honno i Fwrchath frenin Laine, ac i hwnnw i bu dri meib clotvawr, nid amgen Dwnchath frenhin Muen³⁴ a Swtric frenin Dinas Dilyn, a Moelchelen frenin Midif. Moel-Mordaf eiffioes oedd fab ir frenhines honno o Fwrchath frenin Laine. I Ruffudd frenin ir oedd ddeu froder

O LYVYR R. D.

¹ Yn gynt no hynny.	² A ymgylchodd.	³ Gan eu hymlid.	⁴ Yr
adeiliodd.	⁵ Ddinas.	⁶ Cedyrn.	⁷ Hamgylch.
honno.	⁹ Ieiffys.	¹⁰ Wladychodd.	¹¹ Cyclades.
¹³ Aeth.	¹⁴ Gwaftadhaodd.	¹⁵ Gorefcynodd.	¹⁶ Sef.
¹⁸ Brydain.	¹⁹ Rhodwm.	²⁰ Cedyrn.	²¹ Yr.
²³ Breninoedd.	²⁴ Normandi.	²⁵ Ac a.	²⁶ Yr aethant.
²⁸ Dunlwg.	²⁹ Ferch.	³⁰ Pymtheg. rhan.	³¹ Innen.
³³ Innen.			³² Gwmlach.

unfam, brenhinedd Wlthw, nid amgen Ranallt mab Mathgany¹ yr hwn² a ennillws³ ddwy rann⁴ Iwerddon ym pythefnos a mis⁵ 4 oe ddewredd. Llemhidydd⁶ 5 anrhyfedd oedd, nit oedd or holl Wyddyl a allai na gwrthwynebu, na chyffelybu iddaw yn ei neit. Ae farch ynteu oedd odidawc yn 6 amrafaction gampeu o fuander. Ilimach⁷ oedd ei enw, kymmeint oedd ei neit ef, ac farch tebyccaf oedd i Cynar⁸ March Achelarw neu i Bucephal March Alexander amperawdya.

Y Brawt arall i Ruffudd oedd Ethminach Gawyn brenin Wltw.

Can deryw rhifaw bonedd a charant⁹ Gruffudd frenin herwydd byd, rhifwn weithion ei fonedd herwydd Duw, herwydd i dywait Tad Sant, yn¹⁰ fonedd ef ac ofonedd pop dyn yn yr yn exponyat a wnaeth ar y¹¹ wers or fallwyr¹² Chwi yw¹³ y dwyweu a meibion y goruchelaf yw pawb. Wrth hynny Gruffudd oedd fab i Gynan mab Addaf mab¹⁴ Duw, wrth hynny yn i bo canmoledig Gruffudd frenin, o fonedd bydawl ac un dwywawl, cerddwn weithian ar ddargon¹⁵ Merddin Fardd y Brutanyeit o honaw. Ef ae daroganws¹⁶ Merddin ef in i fal hyn¹⁷.

Llymminawc lledffer a ddaroganer diarfor¹⁸ dygofel llygrer¹⁹ i enw llygrawd²⁰ llawer. Sef yw hynny yn Lladin. Saltus ferinus præsagitur cujus nomen corruptor, quia multos corrumpet²¹.

O garediccaf frodyr Cymry! Coffadwy iawn yw Gruffudd frenin, yr hwn²² a ganmawl ei fonedd bydawl a darogan Merddin fal hyn.

A²³chan²⁴ deryw hynny bryffiwn iw²⁵ briodlioni weithredoedd herwydd yr eddewit gennym trwy hen gyfarwyddyt a Chrifst a fo Awdur a Chynhelwr²⁶ yw hynny, ac nit Diana nac Apollo.

Historia Incipit.

Wrth hynny pan yttuoedd Gruffudd etwa yn fab da ei ddefodeu a thrythyll ei fagiat, ac yn yfcynnu ar²⁷ flwyddynedd ieuenctid²⁸ yn nhy ei fam, ac yn troi ym plith ei chenedyl: ym plith hynny i manegei²⁹ iddaw peunydd, pwy a pha ryw wr oedd ei dad, a pha tref tad oedd eiddaw, a pha ryw frenhiniaeth, a pha ryw treisfiwr oedd yn ei phreffwyliaw. A phan gigleu³⁰ ynteu hynny gorthrwm i cymmyrth, a thrist fu lawer o ddyddieu, ac wrth hynny i cerddws³¹ ynteu i lys Murchath frenin a chwynaw wrthaw ef yn bennaf, ac wrth³² frenhinoedd Iwerddon³³ y lleill, bot³⁴ estrawn genedyl yn Arglwyddi³⁵ 34 ar ei

L LLYR R. D.

1 Mathgynan.	2 Ennillodd.	3 Rap or.	4 Mewn chweech
wythnos.	5 Llamhydydd.	6 Mewn.	7 Iliniach.
9 Cheraint.	10 Oi.	11 Y.	12 Plaltwyr.
15 Ddarogan.	16 Daroganodd.	17 Ym fal yn.	18 A wnaeth
diarfor.	19 Llygrwr.	20 Llygrwyd.	21 Saltus ferinus præsagitur
uenturus de mari insidiaturus	22 Yr.	23 Chanys.	24 Yno.
cujus nomen corruptor, quia multos corrumpet.	25 Yr.	26 Chanys.	27 Iefenctid.
28 Yr.	29 Yr.	30 Yr.	31 Yr.
22 Yr.	23 Chanys.	24 Yno.	25 Chynhaliwr.
wyliaw ym.	27 Iefenctid.	28 I fam.	29 Glybu.
31 Wrth y lleill o.	32 Y Werddon.	33 Fod.	34 Arglyddiaethu.

dadawl deyrnas, ac adolwyn iddynt yn ysmala' roddi cannorthwy iddaw y geisfiaw tref ei dat, a thruanu¹ wrthaw a orugant² ac addaw cannorthwy iddaw pan ddelei' amfer. A phan gigleu 3 yr atdeb, llawen fu a diolwch hynny i Dduw, ac uddunt wynteu 4. Yn y lle efcynnu 5 llong a orug 6 a dyrchafael hwylicu ir gwynt a cherddet môr parth 7 a Chymru, a chaffel Porth Abermenci, ac yna ydd⁸ oeddynt yn arglwyddiaw yn enwir ag yn erbyn deiliaid Trahaearn ap Caradawc a Chynwrig fab Rhiwallawn brenhinyn o Bowys, ar 9 holl Wynedd, ac 10 rhannu rhynddynt 11 a ddaroedd 12 eiddunt.

Ac yna ydd anvones Gruffudd gennadeu ar wyr Mon ag Arfon a thri meib Merwydd o Leyn, Affer a Meiriawn a Gwgawn a gwyrd a eraill i erchi uddunt ddyfod ar frys i gyfrwch 13 ag ef, ag heb ohir wynteu 14 a ddoethant a chyfarch gwell iddaw, a dywedyd wrthaw o ddamuned rhyddoethost 15: ena ydd adolygws 16 ynteu oc holl ynni 17 uddunt hwy i gynnorthwyo i gaffael tref 18 ei dad, canys ef 19 oedd eu Harglwydd priodawr 20, a gwrthladd (y) gyt ag ef yn wychyr 21 eu hampridorian arglwyddi wedi dyfod 22 o le arall. Ac yn i bei terfynedic y Cyfrwch, a gwahanedic y kynghor 23, i cerddws 24 drachefyn y y weilgi parth a chafell Rhuddlan hyd at Robert (o) Ruddlan Barwn enwog dewr 25 o gadernyt, nei i Hu 26 Iarl Caer, ac weddiaw a orug am 27 gynnorthwy yu erbyn ei elynion a oeddent ar tref ei dad, a phan gigleu 28 ynteu pwy oedd ef ac i ba beth rhyddoethoedd 29, a pha arch oedd yr eiddaw, ef a oddewis bot 30 yn gynnorthwywr iddaw.

Ac yn hynny y doeth gwraig brudd Tangwyfyl y henw, ei gares ei hun, gwreig Lywarch Olbiwch i gyfarch gwell i Ruffudd ei char, ag i ddarogan ei fod 31 yn frenin rhagllaw, a rhoddi 32 iddaw y Crys meinhaf a goreu a phais wedi 33 ei wneuthur o ycin Gruffudd 34 frenin mab Llywelyn frenin 35 mab Seisyll: Canys Llowarch ei gwr hitheu oedd wahanredolaf 36 gwas ystafell 37 a throfforyer 38 i Ruffudd mab 39 Llywelyn.

Odd yna Gruffudd a efgynnws i 40 long ag a ymchoeles oc reidwyf 41 byt yn Abermenci.

Odd yna ydd anfonws 42 ymladdwyr Meibion Merwydd a oeddent yng

O LYVYR R. D.

1 Thrugarhau.	2 Wnaethant.	3 Glybu.	4 Hwytneu.
5 Trefnu.	6 Wnaethant.	7 Tua.	8 Yr.
11 Y rhynddynt.	12 Darfod.	13 Gyfarfod.	14 Chyn hir hwy.
15 I ddymunio beth y daethost.	16 Y yr adolygodd.	17 Yn eiriawl	
iawn.	18 Trefi.	19 Efe.	20 Priawd.
wrawl.	22 Dyfodiad.	23 Gyngor.	24 Cerddodd.
26 Huw.	27 Ar fod yn.	28 Glybu.	29 Y daethai.
fod.	31 Fod ef.	32 Ac i roddi.	33 Gwedi.
36 Wahanredawlaf.	37 I Gastell.	38 Thyfforwr.	39 Ab.
40 Efgynnodd iw.	41 Ymchoelodd iw daith.	42 Anfonodd.	

Celynog ¹ ar ² Noddfa rhag ofn gwyr Powys a oedd yn eu gogyfaddaw a bonedd-igion creill oc eu ³ cenedyl a thri ugeinwyr o etholedigion o Degeingyl o gywaeth ⁴ y Rhobert a enwyt uchod, a phedwar ugeinwyr o Ynys Fon, hyt yng Cantref Llein i ymladd a Chynwric frenhinyn eu treifiwr ⁵: Oddyna i cerddassant yn ⁶ yfirywus ag i doethant ⁷ am ei benn yn ddirybudd ag i lladdassant ef a llawer o w yr.

Ac yna ydd ⁸ oedd Gruffudd yn Abermenei nid amgen y porthloedd ⁹ a a ddywedpwyd uchod yn aros pa dynghtfem a ddamweinai addunt: ac yna i cerddws ¹⁰ or blaen ar frys gwraang ¹¹ o Arfon, Einiawn oedd ei enw, i fynegi: y chwedyl hyrwydd yn gyntaf, nyt amgen ryladd ei ¹² orefcynnwr, ac erchi yn goelfein enwedig gwraig deg Dylat oedd ei ¹³ henw, gordderch i Fleddyn frenin cyn no hynny, megis i doeth gynt nebun wreang ¹⁴, mab i wr o Amalec ar ¹⁵ redeg ar Ddafydd hyt y ¹⁶ Philistim ¹⁷ or frwydr ryfuasfei ym Mynydd Gelboe a theyrnwialen a breichrwy Sawl frenin ganthaw, ar breichrwy a roddes Dafydd iddaw ynteu yn llawen yn i goelfein am ei chwedl llawenydd.

Oddyna i doethant ¹⁸ yn ¹⁹ ol gan fuddugoliaeth ²⁰ nifer a anfoneffit ir cyrch ac yn y lle ydd ²¹ spnogasant wynteu ²² iddaw ef cerddet rhagddaw ar ²³ coel da hwnnw i orefcyn Mon ac Arfon a Llein ar Cantrefoedd ²⁴ Cyffinydd i Loegyr, a chymryt gwryogaeth ²⁵ y gan y gwerin ²⁶, o cherddet y velly a ²⁷ gogylchynu ²⁸ holl Wynedd ei wir ²⁹ tref tad ef, ³⁰ a roddasfei Duw yn eu llaw hwy oe drugaredd ef ³¹. Ac yn y ³² bei wneuthuredic ³³ y pethen hynny oc eu ³⁴ hannog wy i dyddwg ³⁵ dirfawr lu parth a Chaptref Meirionnydd yn y lle ydd ³⁶ oedd ³⁷ Trahaiarn yn ei erbyn ei orefcynnwr ef (y llall), a brwydyr a fu y rhyng-thunt yng glyn Cyning ³⁸ y lle yn ³⁹ Gymraeg Gwaeterw, neu y tir Gwaetlyt, o achaws y frwydr a fu yna: a Duw a roddes buddugoliaeth iddaw oc Elynion yn y ⁴⁰ dydd hwnnw, a llawer o filoedd a ddigwyddasant o barth Trahaiarn, a breidd i diengis ⁴¹ ynteu yn gwynfannus ag ychydig gyt ac ef or frwydyr. A Gruffudd ac nifer ac bymlpws ynteu ⁴² trwy facs tired ⁴³, a mynyddedd ar gyffinydd ⁴⁴ ei wlat ei hun, ac ⁴⁵ or achos hwnnw i dercheffit ⁴⁶ Gruffudd oc obryn ⁴⁷ yn frenin Gwynedd, ac i ⁴⁸ llawenhaws ⁴⁹ ynteu megis Cawr i redeg ei ⁵⁰.

Y LYVYR B. D.

¹ Nghelynog.	² Ar i.	³ Oi.	⁴ Gyfoeth.	⁵ I treifiwr.
⁶ Hwytneu yn.	⁷ Daethant.	⁸ Yr.	⁹ Porthloedd.	¹⁰ Y cerddodd.
¹¹ Gwr.	¹² Ddarfod lladd i.	¹³ I.	¹⁴ Wrianc.	
¹⁵ Ar i.	¹⁶ Yn y.	¹⁷ Philistia.	¹⁸ Daethant.	¹⁹ Yn i.
²⁰ Yno yr.	²¹ Hwytneu.	²² Or.	²³ Cantrefoydd.	
²⁴ Gwrogaeth.	²⁵ Brenin ai werin,	²⁶ Ac.	²⁷ Amgylchu.	
²⁸ I iawn.	²⁹ Nid yw yn Ll. P. P.	³⁰ Oni.	³¹ Wneuthur.	³² Au.
³³ I ddwyn.	³⁴ Yr.	³⁵ I orefcynnwr arall ef.	³⁶ Cyng. q.	
³⁷ A elwir yn	³⁸ Y.	³⁹ Diengodd.	⁴⁰ Ymlidlawdd.	⁴¹ Feufydd.
⁴² Mynyddoedd hyd ar derfynau,		⁴³ Derchafodd.	⁴⁴ Or dydd hwnnw	
allan ac i gelwid,	⁴⁵ Y.	⁴⁶ Llawenhaodd,	⁴⁷ Yn rhedeg y.	

ffordd gan rhyddau Gwynedd or Arglwyddi a ddothoedd 1 iddi o le arall ag a qeddylt yn ei 3 gwledychu yn enwir megis ydd 4 amddeffynpws 5 Judas Macabeus gwlat yr Israel y gan 6 y brenhinedd Paganicit, ar cenedloedd Cyd-derfyn, a ruthrei yn eu plith yn fynych. A gwedy gwneuthur y felly pob peth, dechreuws Gruffudd gwaftattau ei 7 deyrnas a lluniaethu ei werin ac eu llywiau yngialen 8 haïarnawl yn ogonianhus 9 yn yr Arglwydd.

Bellum contra Rhuddlan et Francos.

Ac gwedi llithraw oddyna 10 ychydig o amser o annog gwyrd a 11 y wlat i tynnullws 12 llu mawr ac i cerddws 13 parth a Chastell Rhuddlan i ymladd a Robert gastellwr ac ar marchogion ereill dywal o Ffreinc a ddathoeddynt y diwedd 14 hwnnw o Loegyr, ag oddyna i doethoeddynt 15 i wlatychu Cyffinydd 16 Gwynedd. A gwedi byddinaw o honaw a dyrchafael ei arwyddion 17 y baili ag i llofces, ac i dug anrhaith fawr: llawer or Marchogion llurigawc helmawc or Ffreinc a ddigwyddaffant i ar 18 eu Meirch yn ymladd, a llawer o bedyt a breidd i diengis 19 ychydig o naddunt yn y Twr. A phan gigleu 20 Brenin Iwerddon ac farwnicit bot mor hyrwydd damwein Gruffudd eu car ac eu 21 mab Maeth, a hynny i llawenhafant 22 wynteu yn fawr.

Rebellio et Infurectio contra Griffinum.

Ac oddyna 23 tri meib Merwydd a holl wyr Llein a ddynnafant 24 yn erbyn Gruffudd eu Harglwydd priodawr, ag a laddaffant hyt y nos yn eu lettyeu yn y wlat or Gwyddyl ddeuddengwyr a deugeint o farchogion Gruffudd ac teulu. A phan gigleu 25 Trahaiarn hynny yn orchfygedig ac yn ffoedic, llawenhau a wnaeth 26. Oddyna yr Annynundeb hwnnw (y) rhwng Gruffudd ac wyr, ac yn y lle 27 i cerddws 28 ynteu ar 29 wyr Powys ac annoc uddunt ddyfod ygyt ac ef am ben Gwynedd yn amler torfoedd i ddial arnaddunt Cynwric y gar.

Ac wrth hynny i daeth Gwrgeneu a Seisyll 30 brenin Powys ac nifer y gyt a Thrahaiarn ac nifer ynteu o gyt ddyundeb 31 i fynnu gorefcyn brenhiniaeth Gruffudd frenin.

A phan gigleu 32 tri meib Merwydd, a gwyr Lleyrn ac Efonydd hynny, i

O LYVYR R. D.

1 Ddaethai.	2 Ac a.	3 Yn.	4 Yr.	5 Amddeffynodd.
6 Yn erbyn.	7 Dechreuodd gwaftathau.	8 Gwerin ac llywaw a gwialen.	9 Ogoneddus.	10 A chwedi ennyd o ddyddiau (neu ar ol).
11 Gwyr da.	12 Cynnullodd.	13 Cerddodd.	14 O freinc	
a ddaethant i ddiwedd.	15 Oddiyno y daethant.	16 Cyffinyd.	17 Arwyddion yr anrheithiodd.	18 Oddiar.
19 Diengodd.	20 Glybu	21 Ai.	22 Yn fawr.	23 Yno.
24 Addunafant.	25 Glybu.	26 Or anghyttundeb.	27 Yno y.	28 Gyrrodd.
29 At.	30 Mab	31 Nid ynt yn Ll. P. P.		
- y geiriau. brenin Powys ac nifer gyt a Thrahaiarn ac ynteu o gyt ddyundeb. Glybu.

bredychasant wynteu Gruffudd frenin eu harglwydd priodawr megis gwyr anudonol anffyddlon, a chynnorthwyaw eu gelynion a bot yn dywyffogion uddunt i¹ Cywoeth, a dan froder o Fon Tudur a Gollwyn a wnaethant yn gyffelyb i hynny wedi cymryt eu Cyfarwys² yng Colynawc³ fawr y gan Ruffudd. A phan glybu Ruffudd y brad ar dyundeb a 4 oedd yn ei erbyn y 5 gan ei wyr ei hun ac elynion i doeth yn eu herbyn a gwyr Mon ac Arfon ag ychydig o wyr Denmarc ar Gwyddyl ganthaw, a brwydr⁶ ddirfawr o gyfodes, (ac) aerfu fawr a fu o bob parth, a llawer a ddigwyddasant o lu Gruffudd frenin, a llawer a ddaliafant yn y frwydr, Cerit ei dadmaeth a Farudri⁷ tywyllawc y Gwyddyl ac arglwydd Cruc Breuan (sef oedd⁸ hwnnw goruchel fynydd sant Brendan hermidwr enrhyfedd a naw cantref yn ei gylch) ac o oreugwyr Mon i digwyddasant dengwyr a thriugeint ac eiffoes⁹ Gruffudd frenin yn eistedd ar ei farch yn y fyddin ac gleddyf llathrait yn medi ei fradwyr ac elynion megis Agamemnon brenin y groegwyr gynt yn ymladd Tro¹⁰. Ac yna i Cyrchws¹¹ Tudur gwas o Fôn, pen bradychwr¹² Gruffudd, gan ffrydiaw gleif ac i troffes Cyfeiliorn ef iw gyrchu yn ei goryf ol iw gyfrwy, a phan weles Gwyncu¹³ Barwn o Fon hynny i tynnws¹⁴ ef, or frwydr ac anfon hyt ei long a oedd yn Abermenei, ac yna¹⁵ ydd aethant hyt yn ynys Adron, sef y lle hwnnw (oedd) ynys y Moelrhoniait, oddyna hyt yn Llŵch Garmaw yn Iwerddon i cerddasant: ar gyfranc honno¹⁶ a elwir Bron yr Erw, neu Erw yr Allt yr hynny hyt heddyw.

Na ryfedded y bobyl hagen¹⁷ bot gweithieu gorfot, ac weithiau ffo herwydd damwein, canys brad y fydd yr y dechreu, fal hynny i gwnaeth pobyl yr Israel a fredychasant ac a roddasant eu brenhin dyledawc ac eu¹⁸ harglwydd, nit amgen Judas Machabeus i Demetrius frenhin Anffyddlon, ac ynteu eiffoes mal ymladdwr Duw, cyffelyb i gawr ac i lew, a ymddialws¹⁹ ei hun yn dda or ddwy bleit. Ulcassar²⁰ amperawdyr Rhufein gwedi gorescyn o honaw yr holl fyt ac wastattau o ymladdeu, i lladdawdd seneddwyr Rhufein ef o frad a phwyntleu ynghabidyldy²¹ Rhufein.

Arthur hefyd Brenhin brenhinedd²² Ynys Prydein, a rhyfwr honeit clotfawr a wnaeth ddeuddeg prif ymladd yn erbyn y Saesson ar Fictyeit²³ ac yn gyntaf o naddunt i bu orchfygedic a ffoawdr²⁴ ef, o achos brat ynghaer Lwyt Coet sef oedd y lle hwnnw Dinas y Llwyn Coet²⁵ yn yr ymladdeu ereill i bu vuddugawl ynteu, ac i talws²⁶ i'r Saesson ar Ffictieit²⁷ eu ormeswyr cyt bei henwr ef, chwyl²⁸ teilwng yn y gwrthwyneb.

O LYVR R. D.

¹ Er.	² Y cyfarfuant.	³ Nghellinawc.	⁴ Adduned.	⁵ Gan.
⁶ Brad.	⁷ Marndri.	⁸ Sef lle oedd.	⁹ Fal yr oedd.	¹⁰ Troes.
¹¹ Cyrchodd.	¹² Bradwr.	¹³ Gwyn, Gwynn.	¹⁴ Tynnodd.	
¹⁵ Oddiyna.	¹⁶ Er hynny hyd heddyw.	¹⁷ Ormod.	¹⁸ Au.	¹⁹ Ymddialodd.
²⁰ Julius Cæsar.	²¹ Cabidyldy.	²² Ffichtiaid.	²³ Ffoadwr.	²⁴ Sef
oedd.	²⁵ Llwyd.	²⁶ Talodd.	²⁷ Ffichtiaid.	²⁸ Hyd
- onid aeth ef yn henwr hwyliad.

Griffni fuga ad Hiberniam.

A gwedi dyfot Gruffudd i Iwerddon ¹ i cwynws ² yn doft wrth y brenin a'i dywyffogion rhag ei fradwyr a'e ormeffwyr, ac annioddef ³ fu ganthunt wynteu ⁴ hynny, ae annog o orugant iddaw ⁵ ymchwelyt drachefyn yn gyflwm a llynges gyweir o reidwyf ⁶ a rheidiau ac ymladdwyr.

Ac wrth hyn ynteu a ymchoelws ⁷ parth ac wlat gan rwyaw ⁸ dyfn-foroedd a degllong ar hugeint llawn o Wyddyl a gwyr Denmarc, ac yn Abermenei i deisgynnafant, ac yna i ⁹ cawffiant Trahaiarn yn gwledychu yn y wlat. A phan gigleu ¹⁰ Trahaiarn ddyfod y llynges frenhinawl honno, tristau ac uchencidiaw a oruc ¹¹, ac ergryn ac ofn ai dygyrchws ¹², a mudaw gwyr Llyn ac Ardudwy ac eu da a oruc attaw hyt yng Cantref ¹³ Meirionnydd a gafas o naddunt, a Gruffudd ynteu ae lu a ddugant y rhann ¹⁴ arall o Leyn ac Arfon hyt ym Mon, fal i gellynt bot yno yn ddiogel dan ei amddeffyn ef.

Oddyna i lliidiws y Daenyffyeit ef ¹⁵ a gwyr ei dy ai dylwyth ei hun can ni cheint eu gorddyfneit mal ir addawodd iddunt ac ir anrheithiaffiant gan mwyaf Môn o ¹⁶ dreis i arnaw ac ymchoelyt i eu ¹⁷ gwlat ac eu llongeu yn llawn o ddynion a goludoedd ¹⁸ ae ddwyn ynteu ganddynt, ac nit oe fodd ¹⁹. Ac ni bu lei yna ²⁰ i Ruffudd brat y Daenyffyeit noc un ²¹ Cymry.

Oddyna i tyfawdd llawer o ddrwg a gofid yng Gwynedd.

1. *Invasio Vendotice. i. e. North Wallice per Normannos* 23.

Ac ym plith hynny wedi ychydig o amser i cynnullws Hu ²⁴ iarll Caer a llawer o dywyffogion eraill, nit amgen Rhobert o Ruddlan a Gwarin o Amwythic ²⁵ a Gwalter iarll Henffordd y llu mwyaf yn y byd o farchogion a phedit ac a ddugant ganthunt Gwrgeneu mab Seiffyll a gwyr Powys ac a gerddasiant y mynyddedd yn i ddoethant hyt yn Lleyn ²⁶ ac yn y Cantref hwnnw i llueffasiant wythnos gan ei ddestryw ²⁷ beunydd ac anrheithiaw a lladd aerfa fawr o galanedd a hadawfiant ²⁸.

Ac oddyna i bu ddiffeith ²⁹ y wlat wyth mlynedd: ac oddyna pobl y wlat ³⁰ honno a wascaraisant yn ddielw ar hyt y byt yn rheidufion, a

O LYVYR R. D.

1 I'r Werddon.	2 Cwynodd.	3 Anoddef fu hynny.	4 Hwythau.
5 Wnaethant i.	6 O reiddwyf, or eiddwyf.	7 Ymchoelodd.	
8 Rwygaw.	9 Yno y.	10 Glybu.	11 Ochneidio a wnaeth.
12 Cyrchodd.	13 Gantref.	14 Ran.	15 Ac oddiyno y lluddiws y
Daniffaid ef.	16 Wrth.	17 Arnaw ac ymchwelyd iw.	18 Golud.
19 Oi bodd.	20 Nid oed hi yno le.	21 O herwydd brad y Daniffaid	
a fu gwaeth na'r.	22 Oddiyno y tyfodd.	23 Nid oes y geiriau hyn	
na gwahaniseth yn Ll. R.D.	24 Y Cynnullodd Huw.	25 Gwarain o Mwy-	
thig.	26 Mynyddoedd hyd yn Llyn.	27 Llueffasiant gan i distryw.	
28 Ac i gadawfiant.	29 O hynny y bu diffaith.	30 A phobyl	
y wlad.			

llawer o naddunt a aethant i alltudedd i wladodd¹ eraill, trwy hir flwyddynedd, ac o freidd i doeth o naddunt i eu gwlat² a honno fu³ y bla gyntaf a dyfodiat agarw⁴ y Normanyeit yn gyntaf i ddacar Wynedd, wedi eu dyfodiat⁵ i Loegr⁶.

Ac yn hynny wedi bot Gruffudd blwyddynedd⁷ yn Iwerddon megis yn trwyddet gyda Diermit⁸ frenin, ag y gyt ar gwyda eraill, efc a gynnullwa lynges vrenhinawl o Borthlarc a roddaisei y brenhin iddaw yn llawn ee ddacnyf-seit⁹ a Gwyddyl a Bryttanyeit, a gwedi lledu hwylicu ar y mor, ar gwynt yn hyrwydd oc eu hol, ar mor yn dangnefeddus¹⁰, efa a ddoeth i Borth Cleis garllaw Archescobty Mynyw.

Ac yna i cerddws Rhys ap Tudur¹¹ brenhin Deheubarth Cymry ar Efcob ar athrawon ac¹² holl Clas yr Arglwydd Dewi, ac un eglwys Fynyw¹³, hyt y borth a Rhys gyntaf a ymadroddes¹⁴ fal hyn a'r Arglwydd Gruffudd. Hanbych well Ruffudd, Brenin brenhinedd¹⁵ Cymru, attat di ydd wyf i yn ffo rhac¹⁶ dy fron i digwyddaf ar dal fynghliniau i erchi dy gynnorthwy ath nerth. Pwy wyt titheu heb y Gruffudd, ac i ba beth rhyddoethost¹⁷ yma? Rhys wyf i heb ynteu mab Tudur¹⁸. Arglwydd y Cywaeth hwn o fewn ychydic, ac yr awron yn wrthladdedig ac yn ffoedig ac yn ddiflannedig hacach¹⁹ ydd wyf yn ymddirgelu yn y noddfa hon. Pwy ath ffoes di heb y Gruffudd? Arglwydd heb ynteu tri brenhin or gwladodd²⁰ pennaf o Gymry ac eu lluoedd a ddacyn-nafant im Cywoeth y diwedd hwn a pheunydd i maent yn²¹ anrheithiaw. Pwy heb y Gruffudd y brenhinedd²² a gerddant trwy dy wyr di ath gywoeth mor fyddinawc a hynny²³? Caradawc mab Gruffudd heb ynteu²⁴ o Went uch Coet ac is Coet ac Wenhwyfson a gwyr Morgannwc a llawer o Albryfswyr Normanyeit²⁵ ganthaw, Meilir mab Rhiwallon ac Bowyswyr ganthaw, Trahaiarni frenin a gwyr Arwyfli. A phan giglen Gruffudd enw eu²⁶ ormeswyr ffoeni o gynddaredd a oruc²⁷ a gosyn iddaw pa beth a roddei yr ymladd trofaw yn erbyn y gwyr hynny? Dyocer heb y Rhys, hanner fynghyfoeth a roddaf yt, ag y gyt a hynny gwryogaeth a wna²⁸. A chyfun a hynny a fu Gruffudd²⁹.

O LYFWR R. D.

1 Honynt a aethant yn alltudedd i wledydd.	2 Tros hir flwyddoedd a
braidd y daeth neb o honynt byth i w gwlad.	3 A fu.
4 O arw-	
ddysodiad.	5 Dir Gwynedd wedi i dyfod.
6 Nid oes y gwahaniaeth yn	
Ll. R. D.	7 Flwyddyn.
8 Diennic.	9 Or danisfaid.
10 Hwylus ar mor	
yn dawel.	11 Ac yna y cerddodd Rhys ap Theodr.
12 Ac efgob ac	
athrawon a.	13 Mynyw.
14 Ymadroddodd.	
15 Brenhinoedd.	
16 Ydwyf si yn ffo gar.	17 Y daethost.
18 Tecdwr.	
19 Hefyd.	
20 Gwledydd.	21 Cywaeth ac beunydd i maent yn i.
22 Pwy ebr	
Gruffudd yw'r brenhinoedd.	23 Byddinawc felly.
24 Ebr yntau.	
25 Albryfswyr a Normaniaid.	26 Glywodd Gruffudd henwau ei.
27 A.	
wnaeth.	28 Wnaft.
29 Hynny fu Ruffudd. Nid oes y gwahan-	
iaeth yn Ll. R. D.	

A gwedi ymddyupaw o naddunt yn y lle honno a bendith 1 yr Eiscob, Gruffudd a gerddws yn yr undydd rhacddaw, ac 2 Ddaenysfyeit ac Wyddyl a llawer o Wynnyt rhifedi wyth ugeitwyr a Chynddelw mab Comos o Fon oq eu 3 blaen. Rhys xnteu ac ychydic Ddeheuwr a gerddws gyda hwy 4 yn llawen ganthaw ei fryt o gynnorthwyr.

Ac wedi cerddet dirfawr ymdeith diwyrnawt yng cylch gosper wynt a ddoethant i Fynydd yn y lle ydd oedd 5 lluesteu y dywedediglon frenhinedd uchod.

Ac yna i diwawt 6 Rhys with Ruffudd frenin Arglwydd heb ef, annodwn y frwydyr hyt y foru 7, canys gosper yw yr awrhon, ar dydd fydd yn trengi, annot di heb Gruffudd dan igian, os 8 mynni, myfi am byddin a ruthraf iddynt wy ac felly i bu : a dechryntu a orugant 9 y brenhinedd eiffioes pan welant y torfoedd buddugawl amrafael, a byddinoedd Gruffudd frenin ac arwyddion yn eu herbyn, a gwyr Denmarc ac eu bwyceill 10 deufiniawc, ar Gwyddyl gaslachawc, ac eu peicu 11 haiarnawl cyllellawc, ar Gwynnyt gleifiawc 12 tariannawc.

Gruffudd gyntaf ymladdwr a gyrchws 13 y frwydyr yn gyffelyp i cawr ac i lew heb orphowys o tanu ei wrthwynebwyr o gleddyf 14 lluchedennawl : gyrru grym yn ei wyr a orug i ymwrthladd ac eu 15 gelynyon yn wrawl, a hyt na roddynt uddunt eu 16 cefneu o neb rhyw fodd ; ac yna i bu brwydr ddirfawr, i clyf yr etifedd wedi ei rhyeni gewri yr 17 ymladdwyr a ddyrchafwynt i'r awyr, Seiniaw a oruc 18 y ddaear gan twryf y meirch ar pedyt, y fein ymladdgar a glywit ympell : Cynnwryf yr arfeu a feinyen yn synych, Gwyr Gruffudd yn dwysaw yn wychyr, ac eu 19 gelynyon yn dareftwng uddunt chwys eu 20 llafur a'r gwaet yn gwneuthur ffrydicu rhedegawc, ac yn hynny Trahaiarn a drychwynt yn y cymberfedd yn i yttioedd it llawr yn farw ac ddannedd yn 21 llyfiau i'r, ac yn palfalu ar warthaf ei arfeu, a Gwcharis 22 wyddel a wnaeth baccwn o honaw fal o hwch. Ac yn yr un lle hwnnw i 23 digwyddasant yn ei gylch o deulu

O LYVYR R. D.

1 Ac wedi y cyfrwch hwnnw hwynt a gerddasant ynghyd i eglwys Dewi yn i gweddi ; ac yno ydd ymwnaethant yn gymdeithion ffyddlon trwy arfoll i creira ieu. Ac wedi ymddifan yn y fan honno o honynt a bendith. 2 Undydd hwnnw rhagddaw ef ai. 3 Conys o Fon oi. 4 Ychydic o ddeheuwr. a gerddodd gyda hwynt. 5 Fynydd lle ydd oedd. 6 Yno y dywawd. 7 Frwydyr y foru. 8 Darfod, annog di eb Gruffudd dy annygion o. 9 A wnaeth. 10 Ai bwyll. 11 Ai pelau. 12 Gleiniawg. 13 Gyrchodd. 14 Gwyr ac i lew heb orphwys ond tanu i wrthwynebwyr a chleddyf. 15 A wna i ymladd ai. 16 Hyd oni throent i. 17 Yno bu frwydr ddirfawr, i clyw'r etifedd gwedi i rieni gyfri or. 18 A wnaeth. 19 Pwyfaw yn wych ac i. 20 Iddynt chwys a. 21 Onid oedd ar lawr yn farw yn pori ai ddannedd y. 22 Wartha yr arfau. A Gwrcharchi. 23 Lle y.

ehun pum marchawc ar hugeint, rhei eraill o naddunt ¹ a las yn y fyddin gyntaf, llawer o filoedd o honynt a las, ar lleill a roddasfant eu cefnau i wyr Gwynedd ² ac a ymchwelassant ar ffo.

Gruffudd ynteu o gnottaedic ³ ddefawt yn fuddugawl ae hymlynws wynteu ⁴ ef ae nifer trwy y llwynau ar glynneu ar gwerni ar mynyddedd yn ⁵ hyt y nos honno wrth y lleuat, ac yn hyt ⁶ y dydd drannoeth, a breidd fu o diehgis neb o naddunt ⁷ or frwydyr i eu gwlad eu hun ⁸.

Ac wedi darfot y vrwydyr ofynhau ⁹ brat o bARTHRET Gruffudd a oruc Rhys ymdynnu a dan gel cyfliw gwr llwyn o gytymdeithas ¹⁰ Gruffudd ae wyt, ac nit ymddangosfes i neb o naddunt ¹¹ o hynny allan, ac am hynny i forres Gruffudd, ac am hynny ydd erchis Gruffudd² ae wyr ¹² anrheithiau Cywoeth Rhys, ac felly i darfu. E mynydd hagen i bu y frwydyr ynddaw, a cilaw ¹³ ciwdawt y wlat y Mynydd Carn sef yw hynny Mynydd y Garnedd, canys yno i mae dirfawr Garnedd o fein adan ¹⁴ yr hon i claddwyt rhyflwr yng cynnoefoedd gynt.

A gwedi gwneuthur ¹⁵ dirfawr bla yno, a llawer o anrheithiau, i cerddws ¹⁶ Gruffudd parth ac Arwyfli ac i deftrywyws ¹⁷ ac i lladdawdd y gwerin, ac i llofces y tei, ae gwragedd ae morwynlon a ddug yng ceithiwet ac y felly i talws ¹⁸ y chwyli i Drahaiarn.

Oddyna i cerddws ¹⁹ Bowys, yn y lle i dangoffes ²⁰ ar hynt ei greulonder iw wrthwynebwyd o ddefawt buddugawl, ac nit arbedws kenei yr eglwyssau ²¹.

Ac wedi lladd y felly ei clynion a distryw eu daear yn gwbl, ydd ymchwelws ²² iw briodolder a thref ei dad e hun iw meddu ac iw thangneseddu, ac i bu orphowys yng Gwynedd ychydig o ddieuoedd ²³ ac fal ydd oedd y felly ²⁴ yn arfer o fwyniant y frenhiniaeth i cyffroet Meiriawn Goch o faeth Diafol ei farwn ei hun, ac i cyhuddws ef wrth Hu iarll Caer ac i bredychws ²⁵ yn y modd hyn. Peri a oruc ²⁶ y ddeu iarll o Ffreinc, nit amgen yr Hu a ddywedpwyd uchot a Hu iarll Amwythig ²⁷ mab Rosser o Gastell Baldwin ddyfot y gyt ac amllder marchogion a phedyt ganthunt hyt yng Cruc yn Edeyrnion ²⁸ y bradwr hagen ae bredychws ef ar ²⁹ geiriau hyn. Arglwydd heb ef, i mae deu iarll or ardal yth annerch ac yth weddiaw am ddyfot yn ddiogel ti ath

O LYVYR R. D.

¹ Honynt.	² Roddasant i' wyr Gruffudd.	³ O gnottaedig.	⁴ Hym-
lidiawdd hwythau.	⁵ Mynyddoedd ar.	⁶ Ar hyd.	⁷ Braidd a
fu o diangodd neb o honynt.	⁸ Iw gwlad i hunan.	⁹ Ofni.	¹⁰ A
wnaeth Rhys, a chilio allan yn ddirgel a wnaeth o gymdeithas.	¹¹ Ym-		
ddangosodd i neb o honynt.	¹² Yr archodd iw wyr	¹³ Hwnnw a cilw.	
¹⁴ Gerrig a than.	¹⁵ Gwneud.	¹⁶ Cerddodd.	¹⁷ Ac y distrywiawdd.
¹⁸ I gaethiwed. Ac felly y talodd.	¹⁹ Oddiyna y cerddodd.		
²⁰ Dangosodd.	²¹ Fuddugawl ac nid arbededd moi heglwyfyr.	²² Dis-	
trywio i daear o gwbl a ymchwelodd.	²³ Ychydig ddyddiau.	²⁴ Yr	
oedd felly.	²⁵ Cyhuddodd ef wrth iarll caer ac ai bradychodd.	²⁶ A	
wnaeth.	²⁷ Huw iarll Caer a Huw iarll y Mwythig.	²⁸ Rug yn y	
Deirniawn.	²⁹ Bradychodd ef or.		

wyr dieithyr i gyfrwch ac wynt hyt yng Cruc yn 1 Edeyrniawn, a Gruffudd gan gredu yr ymadroddion hynny a aeth hyt yn lle ei deiliadaeth 2, a phan weles yr Ieirill ef, i daliassant ef ac nifer ac i dodassant ef yng geol Gaer 3 y carchar gwaethaf a gefynnau arnaw ddeuddeng mlynedd. Y wyr dieithyr ynteu wedi eu dal, a dorret ei fawt 4 deheu i law pob un o naddunt 5, ac fal hynny i gadawssant wy ymdeith 6, a phan glywyd hynny i gwascarassant 7 y lleill, canys ymadrawdd dwywol a ddywait. Mi a darawaf y Bugail, ar defaid yn genfaint a wascarassant 8. Cytymdeithion gwahanredawl Gruffudd a ddywedyt ei fod ef yn wr cymmedrawl ei feint, a gwallt melyn arnaw, ac emmennydd gwressawc, ac wyneb crwn da ei liw, a llygeit mawr gweddus, ac aelieu tec, a baryf weddus, a mwngyl crwnn, a chnawt gwynn ac aelodeu grymms a byffedd hirion ac yfseirieu union a thraet tec, cywreint oedd a hyawdyl yn 9 amrafaelion ieithoedd; bonheddic oedd ynteu, a thrugarawc wrth ei giwdawt, a chreulawn wrth ei elynion, a gwychraf ym brwydyr 10.

Secunda Invasio et Servitus deplorabilis Venedotia post capt. Gr. R.

Ac yn y lle wedi ei ddal ef i doeth Hu 11 iarll iw gyfoeth ynteu yn amlder 12 torfoedd, ac i gwnaeth cestyll a lleoedd cadarn o ddefawt y Ffreinc, a bot yn Arglwydd ar y tir; cestyll a oruc 13 ym Mon ac arall yn Arfon yn hen Gaer Cusfennyn arall 14 a wnaeth ym Mangor, ac arall ym Meirionnydd, ac a offlodes ynddynt marchogion a phodit a faethyddion, a chemaint a wnaethant o ddrwg, ag na wnaethpwyd ei gyfrwy 15 dechreu byt 15, a llef y bobyl a efcynnws ar yr 16 Arglwydd, ac ynteu ae gwrandewis wy 17.

Ac yn hynny i cerddws 18 heibiaw un flwyddyn ar bymthec 19 ac i rhyddhawyt Gruffudd ogarchar 20, canys Gureang o Edeyrniawn, Cynuric Hir oedd ei enw, a ddoeth i gaer ac ychydig o gytymdeithion y gyt 21 ac ef i brynnu eu hangenrheiteu, a phan weles 22 ynteu ei frenin yn efcynnawc ym plas y ddinas i cymmyrth ar ei gefyn, ac y duc heb wybod, ac i cerddws ymdeith ef ac gytymdeithion prydnawn 23 pan ydoedd y bwrgeiffieit 24 yn bwytta ac i porthes yn ei dy e hun ef, rynnawd 25 o ddyddieu a dan gel.

O LYVYR R. D.

- 1 A hwynt hyd Rug yn. 2 Yn y brad gyfarfod. 3 Yn geol Caer yn.
 4 Wedi dal a dorred y fawd. 5 O honynt. 6 Uddyt ymdaith.
 7 Ygwafgarodd. 8 Defaid a wasgarant. 9 Teg, hy a chwyrant oedd mewn.
 10 A gwychaf gwr yn y frwydr. 11 Ac yno wedi ddal ef y daeth Hu.
 12 Ac amlder. 13 Castell a wnaeth. 14 Cusfennin amherawdwr fab Constans fawr, ac arall.
 15 Y cyfryw er dechreu'r byd. 16 Ddaeth at yr. 17 Gwrandawodd hwynt. 18 Yr aeth. 19 XVI Blwydd.
 20 O'i garchar. 21 Gymdeithion ynghyd. 22 Welodd. 23 Ac a gerddodd ymdaith pyrnawn ef ai gymdeithion.
 24 Bwrdeisiaid. 25 Porthes ef yn ei dy i hun ennyd.

A gwedi teifynu diuenoedd ¹ a chryfau Gruffudd ² i duc ef y nos hyt ym Moth, ac yna i diwallws ³ Sandef mab Acre ef yng cudd. Ac oddyna wedi ychydig o ddyddieu ydd efcynnws i long ⁴ i fynnu mynè i Iwerddon; ac eiffioes y gwynt ac duc hyt ⁵ ym Porth Hodni yn Neheubarth, oddyna i cerddws i'r tir ⁶ a naw cedymmeith etholedic ganthaw; ar nawsf a las ar hynt. Ciwdawt y wlat honno a ymladdws ag ef teirgweith ⁷ y dydd hwnnw ar teirgweith hynny i gorfu ef arnaddunt ⁸ hwy, ef ai wyth gytymdeith ⁹ a lladd o honaw ynteu ehun un or gweision bonheddiccaf a hanoedd or cywaeth hwnnw, ag y felly i diengis y ganthunt ¹⁰.

Oddyna ¹¹ ar y cerddet hwnnw i doeth hyt yn Ardudwy yn petrus ¹² ganthaw pa le i cerddei ¹³ rhac brat y Ffreinc. A phan i gweles ¹⁴ meibion Collwyn ¹⁵ Egnir, Gellan, Merwydd, Ednefed ¹⁶, i truanasant wrthaw ac ai diwallasant y a dan gel y mewn gogofen ¹⁷ diffeith: a gwedi diwoedd misfoedd i dyunasant ¹⁸ iddaw wyth ugeinwyr, ac i crwydrasant o le i le yng Gwynedd dan wneuthur colledu ¹⁹ yn oes yr iarll Hu ²⁰ megis Dafydd frenin fab Ifai o Fethlehem yng gwlad Iudea yn oes Saul brenhin. A gwedi gwelet o ²¹ Ffreinc a oedd yna yn y cestyll, efo yn afroli felly, ei ymlyn a wnaethant, ac wynt ²² a chiwtawt y wlat yng coet ac ym maes megis gellgwn neu gallgwn yn hely ²³ ac yn dilyt earw blin. A phan adnabu ²⁴ ynteu na allai ymddiang y felly ydd ²⁵ aeth yn yscraff y Canhonwyr yn Aberdaron ²⁶ ac yn honno a dan rwyf ydd aethant yn Iwerddon ²⁷.

Oddyno eilchwyl ym pen y mis i doeth drachefyn i'r un ²⁸ yscraff, ac i casaf aber yr un afon ar ²⁹ lle i cychwynafsei, ac oddyno i cerddws ³⁰ eilwaith drachefyn hyt Iwerddon ³¹. Ac oddyno wedi cymmeryd cynghor i cerddws o hwyl a rhwyf hyt yn ynyfodd Denmarc ³² at Grothrei vrenhin ei gyveill, i adolwyn iddaw llongeu ac eu dodrefyn ac eu rheidiau, canys yna gyntaf rhyddothoedd attaw ymddiriet ³³, i geisfaw porth. Ac ynteu a gynnorthwyys iddaw ef, gan gyt ddioddef a chyt ddoluriau ac fynych perygleu ef ³⁴.

Griff. R. redit ad Monam cum auxiliis Danicis vel Norweg.

Ag oddyna i cerddws ³⁵ Gruffudd a thrugeinllong ganthaw, ac i doeth hyt ym

-
¹ Ac yn ol ychydig ddyddiau.	² Diwallodd.	³ Efgynpodd i'w long.
⁴ Ac gwrthwynt ai dug ef hyd.	⁵ Ac yno y cerddodd i dir.	⁶ Ym-
⁷ laddodd ag ef dair gwaith.	⁷ Arnynt.	⁸ Gedymaith.
⁸ felly y diengodd ganthynt.	¹⁰ Oddyno.	¹¹ Yn arfwydus.
¹³ Canfu.	¹⁴ Collwyn ef.	¹⁵ Ac Ednefed.
¹⁶ ant ef dan gel mewn gogofen.	¹⁷ Ac wedi rhaif misfoedd y dyfynasant.	¹⁸ Ap y diwallas-
¹⁹ Colledion.	²⁰ Huw.	²¹ Ac felly gweled or Ffreinc.
²² lida a wnaethant hwyntwy.	²³ I goed ac i maes megwn neu gallgwn yn	²⁴ Ym-
²⁵ hela.	²⁶ Wybn.	²⁷ Ddianc felly yr.
²⁸ Aeth hyd yn y Werddon.	²⁹ Yn yr un.	³⁰ Yn yr un afon or.
³¹ cerddodd.	³² Hyd un y Werddon.	³³ Hyd yn Denmarc.
³⁴ dodrefnau ai rheidieu canys yn gyntaf y daethai attaw gan ymddiriet.	³⁵ Gynnorthwyawdd iddo ef gan gyt ddioddef.	³⁶ Y cerddodd.

Mon i¹ afaethu ef a gwyr yr ynysodd ymladd² a chafell y Ffreinc. A gwyr y wlat a wnaethant gormot llesteir uddunt, ac yna i bu frwydr lidlawc, greu-
lawn galët, or bore hyt brydaawn, a llawer a ddigwyddasant o pob parth, ar
gwyr-dowraf yn gyntaf, ac ym plith hynny neidiaw a oruc Gruffudd³ or blaen
yn y vyddin gyntaf i drychu y Ffreinc llaricawc a helmawc oe fwyall deufin-
iawc megis Dafydd vrenhin ymmyfc y Philltawyfson⁴, ar nos a wahanws⁵ y
frwydr, y llongeu a gerddasant ir ynysodd, efo hagen ac unllong ganthaw, a
drigws⁶ yn Rôn ynys, nit aingen ynys Dinewyt y mor⁷ ac a ysbeiliwys llong⁸
yn dyfod o gaer a lladd ei gwerin.

A thiranaoeth ir hwyliws parth⁹ a Lleyn ac a ddoeth i borth Nefyn, a phan
gigieu gwyr y cantrefoedd¹⁰ dyfot ar frys a orugant¹¹ attaw gwyr Lleyn ac
Ehonydd ac Ardudwyac Arfon a Rhos a Dyffryn Clwyd ac arfoll mal i dilyn
eu¹² harglwydd dyledawc, a gwedy cadarnhau Gruffudd o lu mawr yn ei gylch
trwy nerth Duw ydd amgylchynws y castell a ddywetpwyd¹³ uchot a oedd ym
Mon, ac a ymladdws¹⁴ ac ef rynnawt¹⁵ o ddyddieu, ar Ffreinc o eu ceirydd og
eu¹⁶ cedernyt, oc eu tyroedd¹⁷ yn bwrw ergytieu o faethau ag o chwareleu
ag a magneleu¹⁸ yn gawodau, ac eiffioes¹⁹ eu gorthfygu a wnaethpwyd o
deunyddiawl ymladd y Cymry, eu hystiwart llys a las yr hwn a oedd yn meddu
y Castell a phletwar gwr a chweugein gyt²⁰ ac ef.

*Hic Inferenda est historia occisionis Roberti de Rodolento per Griffinum ap Cynan eo
Ordrici lib. 8. Vid. Nostrum Chronicon Cambriae ad. f. 120. 10. 1088.*

A gwedi llosgi y Castell a gorfot ar y gelynion, llawenhau a oruc²¹ Gruffudd
a chetddet am benn y Cestyll ereill a oeddynt yn y lleoedd ereill yn y teyrnas
ac ymladd ac wynt, ac eu llosgi ac eu torri²² a lladd y gwerin ynddynt ymhob
lle, rhyddau Gwynedd a oruc oe cestyll a chymmeryt ei gywoeth e hun²³ a
thalu eu chwyd yn teilwng iw wrthwynebwyd a heddwch a fu i Wynedd
yna²⁴ ddwy flynedd.

A choffa hyn hesyd pan ydoedd Ruffudd yn ymladd yn Aberllienawc ym²⁵ Mon
ar ei chweugeinfed o wyr, a phedwar ar ddec a feibion ieueinc, losci o honaw
ar anrheithiaw a lladd llawer o Castellwyr ac wedi eu²⁶ anrheithiaw yn llwyr,
ymchwelyt o honaw hyt²⁷ y tu arall i Fon lle ydd oedd teirllong²⁸ iddaw, ar

O LYVYR R. D.

1 Gwyr ynysodd i ymladd.	2 Orfu i Ruffudd.	3 Ymhlith y
Philistiaid.	4 Wahanodd.	5 Drigodd.
6 Ynys y Moel-rhoniasid,	7 Ynys y Dinewyt.	8 Ysbeiliodd long.
9 Gwyr y cantrefydd.	10 Wnaethant.	11 Ai arfolynt i ddilyn ei.
12 Yr	13 Ymladdodd.	14 Eunydd.
ymgylchodd a ddywedpwyd.	15 Ffreinc ai	16 Ceirydd ai.
17 Ac ai tyroedd.	18 Etto.	19 Ynghyd.
20 Wnaeth.	21 Ereill oeddynt yn i deyrnas ai llosgi ai torri.	22 Yn
23 Rhuddlan Gwynedd ai chestyll a chymryt i cywaeth iddo i hun.	24 Yn	25 Ngwynedd.
26 Yna ymladd ac Aberllenwawr.	27 A chwed i.	28 Ymchwelyd hyd.
29 Lle yr oedd tair llong.		

Castellwyr eraill a gwyr Mon ac hymlynasant ynteu yn 1 hyd y dydd gan frwydraw yn ei ol yn wychyr. Ac fal cynt i cerddasant wynteu 2 drachefyn ar anrhaith ac ar Ffreinc ar 3 Saefson yn rhwym ganthunt ac yn garcharorion ac a llawer o'e hymlynwyr 4 a laddasant o'r hir frwydyr. Ac yna i digwyddws 5 Gellan telynior, pencerdd o barthret Gruffudd yn y llynghes. Padarn er ei gyfarwyddet ac drybelitted a allei mynegi yn llwyr gyfrangeu 6 Gruffudd ac ryfeloedd y rhwng Cymry ac Iwerddon ac ynysiedd 7 Denmarc, ac amrafaelion geneloedd eraill, Myfi a gyfaddefas nas dichonaf fi, pe byddwn cyn hyawdlet a Thwlliws areithiwr 8 ym Bros ac a Marw Fardd yn 9 traethawd Mydyr.

Ac fal ydd oedd Ruffudd y felly 10 yn rhwydd; weithiau yn afrwydd rhacoddaw; ef a gymmyrth wraic, Angharat ei henw, merch Owein ap Edwin yr hon a ddywedyt 11 doethyon i cywoeth i bod yn fonheddic, hydwf walltwn lygatvras, ofcethloyw 12, a chorff gwalcheidd ac aelodeu grymmus, ac esceirien hydwf ar traet goreu a bysiedd hirion, ag ewinedd tencu, bynaws a hyawdyl, a da o swyt a llynn 13 a doeth a chall. a chynghorwraig dda, trugarawc wrth ei ehywoeth; chardodus wrth achanogion a chyfreithus 14 ymhob peth: ac o honno i bu iddaw meibion a merchet, enw ei meibion a fu Cadwallawn 15 ac Owein a Chafwaladyr ac ferchet oedd Gwenlliant a Maryret 16 a Ranillt 17 a Susanna, ac Ancest, e fu 18 meibion a merchet iddaw hefyd 19 o gariatwagedd.

Guil. Rufus contra Venedotiam compara seq. cum Sim. Dunelmensi.

A phan giglen 20 Gwilym Cloddyf hir brenin Lloegyr, milwriseth Gruffudd ac ddywalder ac greulonder yn erbyn y Ffrainc anioddef 21 fu ganthaw, a chyffroi a oruc 22 ei holl teyrnas yn ei erbyn, a dyfot hyt yng Gwynedd yn amlder torfoedd marchogion a phedyt, gan anrheithiaw, deheu a deftryw 23 pawb or giwdawt yn llwyr, hyt na bei fyw 24 cymeint a chi, a hefyd a arfaethasei 25 torri y coedydd ar llwynen byt na bei wascawt 26 nac amddeffyn ir Gwyndyt 27 o hynny allan, ac wrth hynny i llaestws ac i pebyllws 28 yn gyntaf ym Mur Castell, a rhei or Cymry yn gyfarwyddyt iddaw.

A phan gigleu Gruffudd hynny i cynnullws 29 ynteu llu ei holl 30 frenhin-

O LTVYR R. D.

1 Castellwyr a gwyr Mon ai hymldiasant yntau ar.	2 Hwytiau.	3 Ac
a Ffreinc ac a.	4 A llawer oi hymlidwyr.	5 Digwyddodd.
6 Padern i'r gyfarwyddyd na allai er i drybelitted manegi yn llwyr holl helyntiau.		
7 Cymry y Werddon ynyfoedd.	8 Medrafi ac nas medrwn pei byddwn cyn ddoethed a Thullius fardd.	9 Maro fardd mewn.
10 Ac felly fal yr oedd Ruffudd weithiau.	11 Ddywedai.	12 Ofgeddkoew.
13 Fwyd a llun.	14 Anghenog a chyfreidus.	15 Enwau y meibion fu Cadwallawn.
16 Marred.	17 Ranwillt.	18 Fo fu.
19 Hefyd iddaw.	20 Glybu.	21 Anioddefus.
22 A wnaeth.	23 Dulyn a distrywiaw.	24 Yn fyw.
25 Ef hefyd a archafsafai.	26 Llwyni fel na bai na chysgod.	27 Gwendid.
28 Lluestodd ac y pebylliodd.	29 Glybu Ruffudd hynny y cynnullawdd.	30 I holl.

iaeth ac i cerddws ¹ yn ei herbyn ef wrth wneuthur rhagodfaeu iddaw yn ² lleoedd cyfyng pan ddefcynnei or mynydd, ofnhau hynny a oruc ynteu, a ehyfarchwelyt ³ ei lu trwy berfeddy wlat yn i ddoeth ⁴ i Gaer heb wneuthur neb rhyw gollet ⁵ yn yr hynt honno i giwdaw ⁶ y wlat, ac ni chafas ei gyfarwydd- ieit ganthaw, neb cyfryw ffrwyth nac ynnill, namyn un fuch ⁷, a cholli rhan fawr o farchogion ac afweiric ⁸ a gweiffion a meirch a llawer o ddaoedd creill. Ac felly i dielwis ⁹ rhyfyg y Ffreinc hyt ar ddim. Ac yn hynny fyth Gruffudd ac lu ganthaw, ynteu weithiau ¹⁰ or blaen, weithieu yn ol, weithieu ar ddeheu, weithieu ar affwy uddunt, rhag gwneuthur o naddunt ¹¹ neb rhwy gollet yn ei gyfoeth. A phe i ar wyddai ¹² Ruffudd iw wyr ymgymmysu ag wynt ¹³ ar y llwynen, diweddafydd fyddai hwnnw i Frenhin Lloegyr, ac Ffreinc ¹⁴ : ynteu hagen a arbedws ¹⁵ iddaw megis Dafydd frenin gynt i Sawl.

A gwedi darfot hynny Hu ¹⁶ iarll Caer, yr hun a ddywedpwyd uchod, gwrsid yr holl ddrwg, megis Antiochus gynt gynnulws ¹⁷ llynges a llu dirfawr anrhyfedd i'r wlat, gan dristyt a chwynafan a dolur, a choffau y Castellwyr a diwreiddiau ei gestyll, a lladdfa ei farchogion, ac a gyt ddyunws ¹⁸ ac ef Hu ¹⁹ arall iarll Amwythic ac lu ynteu fal i delynt y gyt yn gyfun i ddial y colledeu rhywnath- oedd ²⁰ Ruffudd uddunt ac wrth hynny i cerddafant ac eu llu ²¹ yn eu llynges ar fer hyt ynghywaeth Gruffudd, ac Ywein fab Edwin, ac Uchdrut ei frawt oc eu blaen ac eu ²² gallu.

A phan fu honneit ²³ hynny gwyr Gwynedd a Phowys a gyt-ddynafant i wrthwynebu uddunt heb ddarostwng. Ac wrth hynny i madaffant Arglwyddi Powys, Cadwgan ap Bleddyn a Maredudd ei frawt, ac eu hanneddeu ganthunt hyt ar Ruffudd ²⁴.

Ac yna gwedi cymryt cyt gyngor ydd aethant ²⁵ hyt ym Mon, ac wynt ²⁶ a Gruffudd, ac yno ydd ²⁷ ymddiffraffant megis y mewn caer a faci ddamgylch- yaedic o weilgi. Canys i Ruffudd rhyddothoedd ²⁸ unllong ar bymthec o gyfar eu hirion ²⁹ yn borth iddaw o fwerddon ³⁰, ar rhe i hynny i frwydraw ar for yn erbyn llynges yr Ieirll.

A phan ddoeth hynny at yr Ieirll ³¹ anfonafant wynteu ³² gennadeu hyt ar y

O LYVYR R. D.

¹ Cerddodd.	² Gan wneuthur rhagodfaeu mewn.	³ Ac ofni hynny a wnaeth ynteu ac ymchoelyd.	⁴ Hyd oni ddaeth.	⁵ I neb golled.
⁶ Ogiawd.	⁷ Eunnillodd neb arnaw ef cymmaint a buwch.	⁸ Efgweiriaid.	⁹ Y dialodd.	¹⁰ Ganthaw weithiau.
¹¹ A ffrainc.	¹² A phan wyddai.	¹³ Ymgysgu a hwynt.	¹⁴ A ffrainc.	¹⁵ Arbedodd.
¹⁶ Huw.	¹⁷ Gynnullodd.	¹⁸ Gyd tynnodd.	¹⁹ Huw.	²⁰ A wnaethai.
²¹ Ai llu.	²² Oc oi blaen ac ac.	²³ Son.	²⁴ Nid amgen Cadwgan a Maredudd i frawd meibion Bleddyn ab Cynfyn ac ai hanneddau ganthunt hyd at Ruffudd.	²⁵ Yr aethant.
²⁶ Hwynthwy.	²⁷ Yr.	²⁸ I ddaethai.	²⁹ Gyfarau hurion.	³⁰ O Werddon.
³¹ Ar yr ieirll yr.	³² Hwytthau.			

llongeu rhyddoethodd ¹ i gynnorthwyaw Gruffudd, i erchi uddunt pallu iddaw pan fei cyfyngaf arnaw, a dyfod attaddunt wynteu ² er a fynnynt o dda, ag felly y darfu wedi cradu o naddunt ³ i dwyll y Ffreinc, y tywalldasant yr holl ynys ⁴ gan dorri eu harfoll wrth Gruffudd, a phan wybu, Ruffudd hynny doluriau a chymurawu yn fawr a oruc ⁵, can ni wyddiat pa gyngor a wnei yn erbyn ei wrthwynebwyr o Ffreinc ar brat-longeu.

Ac yna gwedi mynet yng cyngor ef a Chadwgawn fab Bleddynt ei ddaw, i cerddasant y mewn ysgraff yn y ddoethant hyt yn Ywerddon ⁶, ac adaw eu eiwdawt ac a oedd eiddunt ⁷ yn ewyllys Duw ac amdeffyn, yr hwn a, notaa, kannorthwyaw ⁸ i bob dyn pan fo cyfyngaf arnaddunt ⁹ o anebryfygedic rybuchet. A phan wybu eu pobyl wynteu hynny ydd ¹⁰ ymchwelasant ar ffo gan ymddirgelu ac ymguddiau yng gogofeu a llwynau a rhedynoffydd ag elldydd ¹¹ a diffwyffeu a chorfydd a dryffwch a cherrie ag ymhob rhyw leoedd ereill or y gellynt ymguddiau rhac ofn Iuddewon nid aengen y Ffreinc, a chenedloedd ereill rhyddoethodd ¹² yng cyrch uddunt, canys magia i dywais y dwyrwawl ymadrodd digwyddaw a oruc ¹³ y bobyl heb tywyllawc. Ac ni bu ohir i'r ieirll ac eu ¹⁴ lluoedd, ac eu hemlynasant wynteu yn orawenus ¹⁵ y dydd hwnnw. hycher, ar hyt ac ar let yr ynys, gan eu hanrheithiau a lladd y gwarin a thorni aelodeu eraill, ar nos a wastattaws ¹⁶ yr ymlit, a thrannoeth nachaf ¹⁷ trwy weledygaeth Duw, llynghes frenhinol yn agos yn ddirybudd yn ymddangos, a phan welet honno ¹⁸ anhyfrydu a oruc ¹⁹ y Ffreinc a'r Dasnyffeyt bratwyr ²⁰, a dwyllesynt Ruffudd.

Ac fal ydd oedd fradaw ²¹ y Ffreinc eiffoes yn wastat ydd anfonasant wynteu a dan gel ²² yn y lle rhei or Cymry cyfun a hwynt hyt ar wys yr ynys i erchi ²³ uddunt ddyfot ar frys i dangnefedd, ar hodd ²⁴ diogelrwydd uddant. Canys ofn fu ganthunt gorfod arnaddunt ymladd ²⁵ ar Cymry ffoedigion ²⁶ or neill parth, ar ²⁷ llynges frenhinawl or parth arall, ac felly i darfu, ac felly i twyllwys ²⁸ y Ffreinc bratwyr, y Cymry o bob parth gwarchaedigion yn yr ²⁹ ynys wedi y bla rhywnaethodd ³⁰ a llei ddyfot ³¹ ar gof i'r etifedd wedi ei ryeni.

O LYVYR R. D.

1 A ddaethai.	2 Attynt hwy.	3 Honynt.	4 Oll hir ynys.
5 Chynnyrfu yn fawr a wnaeth.	6 Wedi iddaw ef a Chadwgawn fab Bleddyu ymgynghori yr aethant mewn ysgraff hyd yn y Werddon.	7 Iddynt.	
8 Ddichon gynnorthwy.	9 Arnynt.	10 Hwytiau hynny yr.	
11 Mewn ogfeydd daiarol a gwerni a choedydd a llwynau a rhedynoedd a gellydd.	12 A ddaethant.	13 Wnaeth.	14 Hir i'r ieirll ai.
15 Nas ymlidiasant hwytiau yn rymus.	16 Wastadhaodd.	17 Yr oedd.	
18 Hyany.	19 Wnaeth.	20 Danifiaid fradwyr.	21 Yr oedd frad.
22 Y danfonasant dan gel.	23 Cymry at wyr yr ynys a oedd auffs ac erchi.	24 Dangnefedd a hwynt a hwytiau a roent.	25 Orfod ymladd.
26 Ffoedig.	27 Ac ar.	28 Twyllawdd.	29 Gwarchaedigion yr.
30 Ar y wnaethant allai ddwyn.			

E llynghes hagen a ry welſynt yn ddeiffyfyt, brenin Llychlyn bienoedd¹, a gyfarwyddafſei Duw oe trugaredd i Fon i rhyddhan y bobl warchaedic gan yr anghyſiaith², canys galw rhywnaethoeddynt³ a reu harglwydd yn eu dioddeſeint ac eu gofid⁴, a Duw aſeu gwarandewis⁵.

Ac wedi datcanu ir Brenin trwy ieithydd pa ynys oedd, a phwy oedd eu harglwydd, pa anrheithiaw⁶ a pha ymlynu, pwy yr ymlynwyr⁷ cyt-ddoluriaw a oruc⁸ a llidiau a dynethau ir tir a their llong, ar Ffreinc hagen yn ofnawc⁹, fal gwragedd pan welſant hynny, a ymladdafſant yn llurigawc ac eiſtedd ar eu meirch oc eu defod a cherddet tu a'r brenhin¹⁰, a niſer y teirllong, ar brenin yn rhyfygus ae niſer a ymladdws yn eu herbyn wynteu¹¹, a digwyddaw a oruc¹² y Ffreinc, i ar eu¹³ meirch fal ffrwyth y ffigys i ar y gwydd¹⁴, rhei yn feirw, rhei yn frathedic o ergytieu y Llychlynwyr, ar brenhin chun yn ddigwyffro or cwrr y blaen ir llong a frathws a ſaeth Hu¹⁵ iarll Amwythic yn ei lygat, ac ynteu a ddigwyddws oe ochrwm ir ddaear yn friweddic, ddieneit, i ar ei¹⁶ farch arfawc dan ymffuſtiaw ar ei arſeu ac or damwein hwnnw ydd ymchwelws¹⁷ y Ffreinc ar ffo, a rhoddi eu ceſneu i ergytieu y Llychlynwyr, ar brenhin ae llynghes a hwylyafſant oddyna ymdeith¹⁸, canys ef rhyddothoedd¹⁹ a gallu mawr ganthaw²⁰ i edrych ynys Prydein ac Iwerddon y rhei fydd oddieithyr y byt, megis i dyſot Fferil bot y Bryttannyeit yn ddieithredic yn gwbyl or holl vyt²¹.

Ac wrth hynny¹ Hu iarll Caer a'r Ffreinc eraill yn llawen o ymchweliat²² Magnus frenhin, a ddugant y ganthunt y Gwyndyt ar eiddynt oll yn llwyr hyt²³ yng Cantref Rhos, rhac ofn dyfodiat Gruffudd awr pob awr²⁴, ac yna rhifwyt yſcrubyl pob perchennawc ae anrheith, ac oddyna eu hanneru ag ar hanner i cerddws²⁵ ef i Gaer.

Eno hagen hydd oeddynt²⁶ a bratwyr anudonol or Daenyſſyeit a fredych-efſynt Ruſfudd yn aros yr eddewidion a addawſſei Hu uddunt, a cheith²⁷ o wyr a gwragedd o weiſſion a morwynion, ac ynteu au talws uddunt hwy megis²⁸ ffyddlawn i anffyddlawn, yn i cadarnhaei ddwywawl lunyaeth canys

O LYVYR R. D.

1 Honno a welafant hwy yn dyfod brenin Llychlyn pioedd hi.	2 Warch-
aedig anghyſiaith.	3 A wnaethant.
4 Ai gofid.	5 Ai
gwrandawodd.	6 Oedd arglwydd pa anrhaith.
7 Erlid a phwy oedd	8 Wnaeth.
yr erlidwyr.	9 Thynnu i'r tir a wnaeth a thair llong ar
Ffrainc oedd yn ofnus.	10 Yn eiſtedd ar i meirch y deuant tu ag at y
brenin.	11 Rhyfygus a ymladdodd yn i herbyn hwythau.
12 Wnaeth.	13 Oddiar i.
14 Oddiar y ffigwydd.	15 Huw.
16 Oddiar i.	17 Y dymchwelodd.
18 Oddyno ymaith.	19 A ddaethai.
20 Gyt	21 Yn gwbl ddieithra or holl fyd.
ag ef.	22 Huw iarll ar Ffreinc.
oedd lawen o ymweliad.	23 Oll hyd.
24 O awr i awr.	25 Y
cerddodd	26 Yno hefyd yr oedd.
27 Huw iddynt a llawer.	28 Talodd
iddynt megis.	

ac ryddarodd iddaw ar ehang, cynnullaw holl wrachiot ¹ mantaech, crwns, cloff, unllgyddiawc, gormeffawl, dialhu, ac eu cynnyg iddant yn pwyth eu ² bratwriaeth; a phan welant wyntu ³ hynny, gillwng eu llynges a wnaethant a chyrchu y dyfynfor parth ac Iwerddon; y gwr a oedd yn gwledychu yn yr amser hwnnw a beris ⁴ anafu rhei o naddunt ⁵, a thorri eu haelodau, a dehol ereill yn ddybryt o holl deyrnas.

Adventus Griffini Regis ex Hibernia.

Ac yn yr amser hwnnw nachaf ⁶ Ruffudd o nottaedig ddefot yn dyfot o Iwerddon a y cafas yr holl wlat ⁷ yn ddiffeith, ac chiwdawt wedi rhyfynet ⁸ i le arall.

Oddyna ydd anfonas ⁹ cennadeu hyt ar yr Iarll Hu, ac i tangnefeddws ¹⁰ ac ef ac yn y cantref hwnnw i rhoddet teir tref iddaw ef yno ¹¹. Ac yno i dwg ei fuchedd flwyddynedd yn dlawt ofidus ¹² gan obeithiaw with weledigaeth Duw rhagllaw.

Ac oddyna wedi cerddet blwyddynedd ¹³ heibiau i cerddws ¹⁴ i lys Henri frenhin ¹⁵ yr hwn a fu frenhin neffaf ¹⁶ iw frawt, a chan hwnnw ¹⁷ i cafas ef rybuchet a charyat a chyfadnabot eiriawl, a chyfarwytt ¹⁸ erfyn efcof Bangor, ag i rhoddes iddaw ¹⁹ gan dangnefedd a charyat Cantref Lleyn ac Eifionydd ac Ardudwy ac Arllechwedd ac wynt ac eu gwerin ac eu hanrheithoedd ²⁰, ac yn y lle pan ymchwelws ²¹ Gruffudd or llys i dug eu Cyfannedd ir gwladocedd hynny, gan diolwch ²² i Dduw yr hwn a ddiyt ²³ y cywaethogion fyberw og eu cadeir yr hwn a wna yr achanawc yn arberthawc ²⁴, yr hwn a yftwng ddyn ac ae dyrchaif.

Oddyna eiffoes pob dryll i rhyddhaws ²⁵ pob peth rhac Gruffudd, canys ei obeith oedd yn yr Arglwydd, a pheunydd i llithrynt attaw ereill o Ros ac eu hanreithiau ganthunt heb ganiat Iarll Cacr, ac amlhau ei bobyl, ac yn y flwyddyn rhag wyneb i cerddws i Fon ac gwerin ganthaw, ag i gwledychws ²⁶, ac oddyna ir cymmydedd ereill, ac fal hyn ²⁷ i cafas trachefyn o gryn pob peth yng Gwynedd, megis i gwnaeth Maccabeus mab Matathias gynt yn yr Israel. A dwyn a wnaeth ei holl giwdawt o amrafael alltudedd y rhei a athoeddynt ²⁸ i alltudedd or ymlitfa a ddywedpwytt uchot, ac amlhau daoedd yng Gwynedd

O LLYR R. D.

¹ Ni ddarfu iddaw gynnull mor holl wragedd.	² Ai cynnyg iddynt yn
³ dal am i.	⁴ Hwytbau.
⁵ I holl wlat.	⁶ Barodd.
⁷ Hwytbau.	⁸ Honynt.
⁹ I holl wlat.	¹⁰ Yr oedd.
¹¹ I holl wlat.	¹² At yr iarll Haw
¹³ I holl wlat.	¹⁴ Dug fuchedd dlawd un
¹⁵ I holl wlat.	¹⁶ Cerdodd.
¹⁷ I holl wlat.	¹⁸ Frenhin
¹⁹ I holl wlat.	²⁰ Lloegyr.
²¹ I holl wlat.	²² Yn nefaf.
²³ I holl wlat.	²⁴ A chyn hynny.
²⁵ I holl wlat.	²⁶ Chydnabod eiriawl
²⁷ I holl wlat.	²⁸ Ymchwelodd.
²⁹ I holl wlat.	³⁰ Rhwyddws.
³¹ I holl wlat.	³² Ddoeddynt.

gan lewngydd, megis am wlat yr Iffrael ac eu i hymchweliat o geithiwet Babilon, a molest a gymyrth yr iarll ynddaw oe orefgyn 2 y felly heb y ganyat.

*Henrici 1. mi. prespa indignantis Griff. Pr. 2. as. Expeditiones ridiculas contra Kened-
usque ad Mur. Castell.*

A phan gigteu 3 frenhin Lloegyr hynny rhyfeddu a orug 4 ag agori ei dryffor, a rhoddi trenl ddiidlawd i farchogion a phodyt, a dwyn ganthaw brenhin Yfcothand 5 ar Yfscotieit a gwyr Deau, ag felly i doeth i gywaeth Gruffudd, a phebyllaw ym Mur Castell 6. A Gruffudd ynteu o gynuefndra a brwydyr a lueftws yn ei erbyn ynteu ym 7 mreichiau Eryri eiriawg, ac oddyna ymanfon ar brenhin, ac ynteu 8 trwy yfbeit dieuoedd 9, a thangnefeddu. Ac oddyna ydd ymchwelws 10 Henri frenhin i Loegyr, a Gruffudd iw gywaeth.

Ag eilweith wedi rhynnawd 11 o amser i doeth Henri frenhin drachefyn a luoedd mawr ganthaw 12, a phebyllaw a orug 13 yn yr un lle a ddywedpwyd uchot yn y mynydd i arfaethu diwreiddiau cywaeth Gruffudd ac ddestryw 14, a lladd a difa ei giwdawt yngeneu y cleddyf. A phan glywyd hynny wedi cyrnullaw llu i doeth Gruffudd yn ei erbyn oi nottaedic 15 ddefawd, a goffot eu anheddeu 16 ac fileinllu ar gwragedd a'r meibion yn dryffwch mynyddedd Eryri ya y lle ni ddioddefasant un perygl ac wrth hynny ir ofnhaws 17 y brenhin digwyddaw 18 yn llaw Ruffudd oe pydiaw pan ddisgynnei or mynydd, i cerddws drachefn i Loegyr gan 19 wneuthur tangnefedd ac ef. O wi! o Dduw 20 y gynnifer gweith ydd arfaethasant ieirll Caer gwrthwynebu i Ruffudd ac nys gallasant, ar gynnifer gweith gwyr Powys ac nis gallasant, ar gynnifer gweith gwyr Trahaiarn twyllwr, ag nis gallasant eissioes i ddwyn ar gwbylder.

A gwedi hynny i gwledychws Gruffudd 21 llawer o flynyddedd yn hyrwydd gywaethoc gan arafwch a heddwch ac yn 22 arfer o gymmydogaeth y brenhinedd nefaf iddaw yn gyfun, nit amgen Henri frenhin Lloegyr, a Mwrchath frenhin Iwerddon a brenhin ynysfodd Denmarc, a honneit amlwg fu, ac yn y teyrnafsoedd pell iwrthaw, ac yn y rhei agos 23 iddaw, ac oddyna ir amlhaws pob cyfryw dda yng Gwynedd ac i dechreuasant y ciwdawtwyr adeilat eglwyffeu ym mhob cyfeir ynddi, a heu coedydd ac eu 24 plannu a gwneuthur perllanneu a garddeu, ag eu damgylchynu 25 o gaeau a ffosydd, a gwneuthur adeiladau murddin ac ymborth o ffrwythau y ddaear 26 o ddefawt gwyr Rhufein.

O LYVYR R. D.

1 Ai.	2 O achub i gywaeth ai orefgyn.	3 Glybu.	4 Wnaeth.
5 Yr Yfsgotland.	6 Mur y Castell.	7 Lueftodd yn i erbyn ym.	8 Ac
or brenhin ag yntau.	9 Ennyd o ddyddiau.	10 Yr ymchwelodd.	
11 Ennyd.	12 A llu mawr oedd ganthaw.	13 Wnaeth.	14 A ddestryw.
15 Arferedic.	16 Gofod i anhedu.	17 Ofnodd.	18 I ddigwydd.
19 Drachefyn gan.	20 A Duw.	21 Gwledychodd Ruffudd.	22 Gan.
23 A hynny fu amlwg yn y teyrnafsoedd pell oddiwrtho ac y rhai nefaf.	24 Ai		
25 Ai hamgylchynu.	26 Ymborth a ffrwythau i daear.		

A Gruffudd ynteu wnaeth eglwyfieu mawr yn y llyfsoedd : pennaf iddaw ehun, ac adeiladoedd y llyfsoedd, a gwleddeu² yn waftad yn anrhyddodds. Pa peth hefyd³ echtywynnygu a wnei Wyneddd yna⁴ o eglwyfieu calcheit⁵ fal y ffurfafen or fyr⁶. Llywiau y bobyl a wnei yng gwialen hacarnawl gan wneuthur cyundeb⁷ a thangnefedd ar teyrnaffoedd nesaaf iddaw ac feibion etwa yn weision ieueinc a ofsodes ar y cantrefoedd eithaf iddaw i eu rhagfeddu ac i eu⁸ cynnal mal mur angcyffroedic⁹ yn erbyn efrawn genedloedd a rhai angcyfieith o darfei¹⁰ uddunt meddyliau cyfodi o newydd yn ei erbyn, ar brenhinedd bychein eraill a gyrhynt ei lys ef ac amddeffyn, i gyrchu ei gannorthwy, ac gynghor y gynnisfer gweith i gofuddyei efrawn genedl hwynt¹¹.

Opera Pietatis Griffini R.

Ac yn y diwedd¹² eiffioes Gruffudd a hynaws¹³ a cholli trem eu lygeit a oruc a rhoddi a oruc ynteu y ynni i¹⁴ weithredoedd y trugaredd, wedi meddyliau o honaw ennill enw tragwyddol o filwriaeth, ef a arfaethws hefyd fynet¹⁵ e hun i le dirgel ysgyfala i ddwyn buchedd ddwyawwl, a thremygu ei holl Arglwyddiaeth fydwyl yn llwyr. Ac eiffioes fal ydd oedd ei derfyn¹⁶ i fynet or byt hwn yn nesaau, galw ei feibion a oruc¹⁷, a lluniaethu ei farwolaeth fal i gwnaeth y brenhin Ezechias weith arall, ac wrth hynny rhannu a oruc¹⁸ ei holl dda ai gyfiawnder ynteu a bara yn ocsfoedd¹⁹. Ef a anfonos ugein fwlle i

O LEVYR R. D.

¹ Yn y llyfsoedd.

² I lyfsoedd a gwledau.

³ Chwynychu a wnaï

hefyd Wyneddd.

⁴ Calchedig.

⁵ O ser,

⁶ Cyttundeb.

⁷ I

ragfeddu aci.

⁸ O gyrrff safedig.

⁹ Anghyfiawn a ddarfu.

¹⁰ Gofidiai efrawn genedloedd hwynt.—Gellir chwanegu at weithredoedd Gruffudd ab Cynan, iddo ddiwygiaw breiniau a devodau prydyddion a cherddorion; ac yn ol y drevyn a lunies ev drwy gyvraith y cynnalied eisteddvodau yn Ngwyneddd hyd yr ocsfoedd diweddar. Yn ei amser ev hevyd y bu orfedd ardderchawg yn Nghaerwys; am ba un y mae Robert Gruffudd yn crybwyll, gan wrthatdeb amryw bynciau, yn Nhraethawd G. Owain o blaid vod Cadell yn hynav o weibion Hywel Dda. Yn yr ystyr yma y mae ei eiriau:—Dywedwch vod tywysawg Deheubarth yn peri cynnal gorsfeddau, mal yr ydych yn eu camenwi, er baint i gerddorion Cymru. Ewelly Gruffudd ab Cynan, brenhin Gwyneddd, a gynnaliodd eisteddvod at y cyfryw amcan yn Nghaerwys; i ba le y cyrchodd holl gerddorion Cymru; a rhai hevyd o Loegyr, ac o yr Alban, pan y dirmygai y Cymry ymarver a phibau, ac mewn rhan a waherddid gantynt; pan yw Ysgodawg oedd yn rhagori ar bawb yn y cyvarvod hwnw o ganu pib; ac i ba un y rhoddes Gruffudd ab Cynan y *Bib Aur*, yn arwydd o ei orcheft yn pibianu. Y cyvreithiau a sevyddled yno sydd etto yn parau, ac y maent y dydd hwn yn gyvarwyddid i gerddorion holl Gymru. Ni cheisiodd Gruffudd ymyru am vaint ar y Deheubarth, gan vod efronion wedi cael gorefyndawd yno yn ei amser ev; ac nis gall chwaith tywyfogion Deheubarth, drwy gynnal y vath orfeddau a chyvarvodau, holi baint yn Ngwyneddd, mwy nog yr holes Gruffudd yn y Deheubarth, yn Lloegyr, neu yn yr Alban, o ba wledydd cyrchafei amryveilion gerddorion i yr eisteddvod hono.

¹¹ En y diwedd.

¹² Hynhaodd.

¹³ Wnaeth i

ynnilli.

¹⁴ Arfaethodd fyned.

¹⁵ Yr oedd derfyn.

¹⁶ Wnaeth.

¹⁷ Wnaeth.

¹⁸ Ocs ocsodd.

eglwys Crift yn Nulun, yn y lle i ganet ac i magwyt, a chymmeint a hynny i holl eglwysau pennaf Iwerddon : ar gymmaint i eglwys Fynyw, ar gymmeint i fanachloc Caer, ar gymmeint i fanachloc Amwythic, a mwy no hynny i eglwys Fangor, a deg swllt i Gaer Gybi ar gymmaint i Benmon, ar gymmaint i Gelynwac, ar gymmaint i Enlli, ar gymmaint i Feifod, ar gymmeint i Llan Armon, ar gymmeint i Ddinêirth, ac i lawer o eglwysau pennadusaf ¹ ereill. A rhoddes ynteu i escob ac archdiacon offeiriaid ac urddelion, ac awthrawon ², ac i achanogyon cristiawn y daoedd hynny a gymmynaf ³ fi i amddeffyn yr Yspryd Glan yr hwn a wyr pob peth ac ae hatwen.

Wrth ei ddiwedd ynteu i doethant y gwyr mwyaf a doethaf or holl gywaeth, Dafydd escob Bangor, Symeon archdiagon gwr addfed o oed a doethineb, prior manachloc Caer, a llawer o offeirieit ac yfcolheigion yn iraw ei gorph ⁴ ac olew cyffegredic herwydd gorchymmyn Iago Ebofol.

Ei feibion hefyt a oedd yno ym plith hynny, ac ynteu yn eu bendigaw wy ao yn dywedyd, pa ryw wyr fyddynt rhagllaw megis Iago Padriarch yn bendigaw ei feibion gynt yn yr Aipht. A gorchymmyn a oruc uddunt ⁵ bot yn wrawl a gwrthwynebu yn wychyr eu gelynyon ar ei gyffelybrwydd ⁶ ynteu yn ei ddiwedd-ddyddieu. Yno hefyd ydd oedd Angharat frenhines ei wreic briawt ynteu ac iddi i rhoddes ynteu hanner ei dda a dwy randir, a phorthloedd Abermenei. Eno ydd oeddynt ei ferchet a rhai oi neiciant ⁷, ac i bawb or rhei hynny hefyt i rhoddes ⁸ rhan or eiddaw yn ymborth uddunt wedi ei ddydd ef, Cymry a Gwyddyl a gwyr Denmarc ynteu ⁹ a ddrygyferthasant ¹⁰ o ddigwyddedigaeth Gruffudd frenhin fegis cwynfon yr Iuddewon am Ioswe fab Nun.

Dwy vlynedd ¹¹ a phetwar ugeint oedd Ruffudd, ac yna i bu farw, ac ym Mangor ¹² i claddwyd y mewn yfscrin ¹³, yn y parth afswy ir allawr fawr yn yr eglwys. A gweddiwn ninneu hyt pan orffwyso ei eneit ynteu yn yr un peth, nit amgen yn Nuw, y gyt a brenhinedd da ereill yn oes oesoedd ¹⁴.

A M E N.

Examinat. ad exemplar. Plaswardense, transcrip. per Edw. Tbelwal; Armiger. Ann. Dom. 1574. It. exam. ad Codicem Guil. Owen, Arm. de Porkington, Britannice Brogentyn.

O LYVYR R. D.

¹ Pennaf. ² Urddolion athrawon. ³ Daoedd a gymynnaf. ⁴ Gorff ef. ⁵ Rhagllaw a gorchymmyn a wnaeth iddynt. ⁶ Gyffelyb. ⁷ Rhai naiaint. ⁸ Hynny i rhoddes. ⁹ Hwytiau. ¹⁰ Ddrycerfaethafant. ¹¹ Flwydd. ¹² Yn eglwys Bangor. ¹³ O fewn yfscrin. ¹⁴ Ynghyd ag eneidiau brenhinoedd da ereill yn oes oesoedd.

Dalier sylw: Nid yw yr Hanes ddim wedi ei ranu yn bennodau; ac nid oes sbectol gynnwysadau Lladin y pennodau, yn Llyvyr y parchedig Richard Davies.

PARTHAU CYMRU.

LLYMA y modd i mesurwyd : ac i rhanwyd Cantrewydd a Chymydan holl Gymru, yn amser Llywelyn ab Grufudd y Tywysawg diweddav o'r Cymry. Tair Talaith a vu yn Nghymru; un yn Aberfraw yn Môn; a'r ail yn Ninevwr², yn Neheubarth; a'r drydedd³ yn Mathraval, yn Mhowys: ac wrth Aberfraw i rhoed xv. Cantref Gwynedd, nid amgen.

Cantrewydd Gwynedd a'i Chymydan.

<i>Mon.</i> 1. CANTREV Aberfraw. Cwmwd Llivon. C. Malltraeth. C. Cemmacs 4. C. Talebolion. C. Y Twr Celyn. 2. Cantref Rhosyr.	C. Tindaethwy. C. Menai. <i>Coes yn Arvon.</i> 1. Cantref Aber. C. y Llechwedd Uchav. C. y. Llechwedd Ifav. C. Nant Conwy.

PARTHAU CYMRU.

<i>Cantref Tegingyl.</i> CWMWD Cwmfeled. C. Prestan. C. Rhuddlan. <i>Cantref Dyfryn Chyd. 2.</i> C. Colian. C. Llannerch. C. Ystrad. <i>Cantref Rhymeriawg. -3.</i> C. Ruthyn. C. Uch Aleth. C. Is Aleth. <i>Cantref Rbos 4.</i> C. Uch Dulas.	C. Is Dulas. C. y Creuddyn. <i>Mon. 5.</i> C. Llanfaes. C. Cemmais. C. Talebolion. C. Aberfraw. C. Penrhos. C. Rhosyr. <i>Cantref Arllebwedd 6.</i> C. Trevriw. C. Aber. <i>Cantref Arvon 7.</i> C. Uch Conwy. C. Is Conwy.

¹ Rhanwyd ac i mesurwyd, ac i rhivwyd. ² Yn Mathraval. ³ Yn Ninevwr. ⁴ Yn Ll. H. Y. Cantref yw Cemais, yn Cynwys C. Talybolion, a Twrcelyn.

2. Cantrev Arvon.
C. Uwch Gwyrvai.
C. Is Gwyrvai.

3. Cantref Dunodig.
C. Ardudwy.
C. Eivionydd.

4. Cantrev Lleyn.
C. Maen ¹.
C. Finllaen ².
C. Caelogion ³.

Meirionydd.

- Cantrev Meirion.
C. Tal y bont.
C. Pennal.
C. Ystumanner ⁴.

- Cantrev Arwyfili.
C. Uwch Coed.
C. Is Coed.
C. Gwarareinion ⁵.

- Cantrev Penllyn.
C. Uwch Meloch.
C. Is Meloch.
C. Mignaint.

Y Boreddawlad.

- Cantrev Ystrad ⁶.
C. Uwch Aled.
C. Is Aled.

- Cantrev Rhuvoniog ⁷.
C. Hiraethog.
C. Cevn Meirch ⁸.

- Cantrev Rhos.
C. Uwch Dulas.
C. Is Dulas.
C. y Creuddyn.

- Cantrev Dyfryn Clwyd.
Cwmwd y Golygion ⁹.
C. Llannerch ¹⁰.
C. Rhuthyn ¹¹.

Cantrev Dinodyn ⁸.

- C. Privnot.
C. Ardudwy.

Cantrev Llyn.

- C. Dinmael.
C. Is Clogyon.
C. Cuandiman ¹².

Cantrev Meirionydd.

- C. Eftumanner.
C. Tal y Bont.

Cantrev.

- C. Cyvelawch.
C. Maden.

Cantrev Eryri.

- C. Uch Meloch.
C. Is Meloch.

Cantrev.

- C. Llangonwy.
C. Dinmael.
C. Glyndyfrdwy.

Swmp Cantrewydd.

Gwynedd xv.

*A swmp ei Chymydan
xxxvi.*

Powys.

Powys Vadawc.

Cantrev.

- C. Iail.
C. Ystrad Alun.
C. yr Hôp.

Cantref.

- C. Berford.
C. Uncuan ¹³.

¹ Cymytmaen. ² Tinllaen. ³ Gafalogion, y Canologion. ⁴ Yftymaen, Yftym aner. ⁵ Gwerthrynion. ⁶ Rhyvoniawg. ⁷ Ystrad. ⁸ Crymeirch. ⁹ Coleion, Coelogion, Colyan. ¹⁰ Llan Arch, Llannarth. ¹¹ Ruthyn; bevyd Cwmwd Dogveilin. ¹² Clandiman. ¹³ Uchnant.

Cantrev Tegeingyl.

C. Cwnfallt 1.

C. Pryffatyn.

C. Rhuddlan.

Ac velly i cavad yn y Dalaeth hono,

XV. Cantrev. a xxxviii. 3 o Gynyddau.

Ac wrth Dalaeth Mathraual i rhoed
y Cantrevydd a'r Cynyddau fydd yn
canlyn.*Powys Vadawg.*

Cantrev Barwn.

Cwmwd y Dinmael.

C. Edeyrnion.

C. Glyn Dyvrdwy.

Cantrev y Rhiw.

Cwmwd Ial.

C. Yftrad Alun.

C. yr Hôb 4.

Cantrev Uwch Nant.

C. Merford.

C. Maclor Gymraeg.

C. Maclor Saefneg 5.

Cantrev Tŷevred.

C. Croes Vain 6.

C. Trev y Waun 7.

C. Croes Ofwallt.

Cantrev Rhaiadyr.

C. Mochnant Is Raiadyr.

C. Cynllaith.

C. Nanthudwy.

Hevyd o vewn Powys Vadawg i rhoed
fwydd y Drevwen gynt: ac felly y
dyly vod etto.

C. Croes Ofwallt.

C. y Treuddyn.

Cantrev.

C. Nant Odyn.

C. Cevn Blaidd.

C. Uch Rhaiadyr.

*Powys Wenwynwyn.**Cantrev.*

C. Is Rhaiadyr.

C. Deuddwyr.

C. Llannerch Hudwl.

Cantrev.

C. Yftrad Marchell.

C. Mechain.

C. Caereinion.

Cantrev.

C. Uch Affes.

C. Is Affes.

Cantrev.

C. Uchcoet.

C. Is coet.

Swmp Cantrevydd Powys.

viii.

Swmp y Cynyddau. xxi.

*Maslienydd.**Cantrev.*

C. Ceri.

C. Gwerthryniawn.

Cantrev.

C. Swydd Fuddugre.

C. Swydd Icithon.

C. Llythyvwr.

1 Cwnfyllt.

3 xxxix.

4 Yr Hoben.

5 Seifnig.

6 Faen.

7 Trefwren, Trevowain, Lib. Herg. Trefwren.

Powys Wenwynwyn 1.

Cantref y Vurnwy 2.
 C. Môchnant Uwch Rhaiadyr.
 C. Mechain Is Cood.
 C. Llanerch Hudol.
 Cantref Ystrad 3.
 C. Deuddwr.
 C. Gorrddwr Ifav.
 C. Ystrad Marchell.
 Cantref Llyfwynav.
 C. Caer Einion.
 C. Mechain Uwch Cood.
 Cantref Cedewain.
 C. Cynan 4.
 C. Cyveiliog 5.
 C. Mawddwy 6.

Rhwng Gwy a Havren.

Cantref Maclienydd 7.
 C. Ceri 8.

C. Swydd Grev 9.

C. Rhiwllallt 10.

C. Glyn Ieithon 11.

Cantref Elvael.

C. Uwch Mynydd 12.

C. Is Mynydd.

C. Llech Ddyfnog 13.

Cantref y Clawdd.

C. Teveidiat 14.

C. Swyddinogion 15.

C. Pennallt 16.

Cantref Buellt.

C. Swydd y Van 17.

C. Swydd Drevlys.

C. Is Irwon 18.

Ac velly i cad yn y dalaeth, bedwar
 cantref ar Ddeg; ac yn y cantrevydd
 i mae deugain cwmwd.

Buellt.

Cantrev.

Cymwd, Pen Vuellt.
 C. Swyddinan.

Cantrev.

C. Treflys.
 C. Is Irwon.

Elvael.

Cantrev.

C. Uch Mynydd.
 C. Is Mynydd.

Brecheiniog.

Cantrev.

C. Brwynllys.
 C. Talgarth.

Cantrev Tewdos.

C. Dyfryn Hodni.
 C. Llywel.
 C. Tir Rawf.

Cantrev Ida.

C. Ystrad Yw.
 C. Crug Hywel.
 C. Euas.

1 Wenwynwyn. 2 Vyrnwy. 3 Yfyllys. 4 Uwch Hanes, ac Is Hanes.
 5 Havren. 6 Cantref Cynan. C. Cyveiliawg. C. Mawddwy. O. L. H. Y.—
 Ac velly y cad yn y Dalaeth hon xiv. cantref; ac yn y cantrevydd hynny i
 mae xl. Cwmwd. 7 Melienydd. 8 Allan mewn Ll. ereill. 9 Fuddugre,
 Swydd Ddygre. 10 Rhiwllallt, Traillallt. 11 Swydd Dineithon,
 12 C. Elvael Uwchmynydd. C. Elfael Ismynydd. 13 Dyvynawg. 14 Dyfryn
 Tyveidiat 15 Swyddynogion. 16 Penwellt. 17 Dinan, y wain. 18 Irwon.

Ac wrth Dalaeth Dinevwr i rhoed y	C. Hirvryn.
Cantrevydd hyn.	C. Pervedd.
Cantrev Penwedig.	C. Is Cynnen 5.
C. Gencu y Glyn.	Cantrev y Geiniog 6.
C. Pervedd.	C. Gwyr.
C. Creuddyn.	C. Cydweli.
Cantrev Canawl.	C. Carnwyllon 7.
C. Mevenydd.	Cantrev Bychan.
C. Anhunawg 1.	C. Mallaen.
C. Penardd 2.	C. Caeo 8.
Cantrev Castell 3.	C. Maenor Deilo 9.
C. Caerwedros.	Cantrev Mawr.
Cantrev Hirwen 4.	C. Certhiniog 10.
C. Gwiniionydd.	C. Mab Elvyw 11.
C. Is Coed.	C. Mab Uchtrud 12.
<i>Caeruyrddin.</i>	C. Widigada.
Cantrev Finiog.	

<i>Ystrad Tywi.</i>	<i>Ceredigion.</i>
<i>Cantrev Bychan.</i>	<i>Cantrev Gwarthaw.</i>
C. Hirvryn.	C. Genau y Glyn.
C. Pervedd.	C. Pervedd.
C. Is Cennen.	C. Creuddyn.
<i>Cantrev Eginawg.</i>	<i>Cantrev Mabwyniauw.</i>
C. Cydweli.	C. Mevenydd.
C. Carn y Williawn.	C. Anhuiawg.
C. Gwyr.	C. Pennardd.
<i>Cantrev Mawr.</i>	<i>Cantrev Caer Wedros.</i>
C. Mallaen.	C. Winionydd.
C. Cacaw.	C. Iscoed.
C. Maenawr Deilaw.	<i>Emlyn.</i>
C. Cetheiniawg.	<i>Cantrev.</i>
C. Mab Elvyw.	Cymwd Uch Cuch.
C. Mab Utryd.	C. Is Cuch.
C. Widigada.	

- ¹ Anhinog. ² Pennth. ⁴ Cantrevwynion, Wynion.—Mal hyn yn
 Ll. H. Y. Cantrev Cadell Cwmwd Mabwnion C. Caerwedros C. Gwiniionydd.
⁴ Seirwen ⁵ Iikenen. ⁶ Cantrev Eginog. ⁷ Carnwallan,
 Carnwyllion. ⁸ Caer. ⁹ Deivi. ¹⁰ Cethinog. ¹¹ Elvydh.
¹² Ychdryd.

Brecheiniog.

Cantrev Selyv.

C. Selyv.

C. Tirhaiarn 1.

C. Canawl 2.

C. Talgarth.

C. Ystrad Yw Uchav.

C. Eglwys Iail 3.

Cantrev Mawr.

C. Tir Rawf 4.

C. Lliwel 5.

Morganwg.

Cantrev Gro Nedd 6.

C. rhwng Nedd ac Avan.

C. Tir yr Hwndrwd 7.

C. Tir yr Iarll 8.

C. Glyn Ogwr 9.

Cantrev Pen y Nen 10.

C. y Van 11.

C. Maenor Rhuthyn 12.

C. Meisgyn.

C. Glyn Rhoddni 13.

Cantrev Brenhinawl.

C. Cibwr 14.

C. Seinghennydd 15.

C. Uwch Cayach 16.

C. Is Cayach.

Cantrev Gwaunllwg 17.

C. yr Haidd.

C. Canawl.

C. Eithias Elogion 18.

C. y Mynydd 19.

Cantrev Warthaw.

Cantrev Dyved.

Cymwd Elvod.

C. Derllys.

C. Penryn.

C. Estrylwyv.

C. Talacharn.

C. Amgoed.

C. Peliniawg.

C. y Velvre.

Dau Gleddyo.

Cantrev.

C. Llanhuadain.

C. Castell Hu.

Penuro.

Cantrev.

C. Coet Raff.

C. Maenor Birr.

C. Penvro.

Pebidiawg.

Cantrev.

C. Pencaer.

C. Mynyw.

Rhos.

Cantrev.

C. Hawlfordd.

C. Castell Gwalchmai.

1 Trahaiarn.	2 Cantrev Canawl, Cwmwd Talgarth, C. Ystrad yw	3 C. Ystrad yw isaf.	4 Ralph.	5 Cantrev
C. Eglwys Iail.	Lliwel, C. Tir Rawf, C. Lliwel, C. Crug Hywel.	6 Cronarth.	7 Rhwng	
Nedd a Thawy.	Cwmwd arall yw hwn yn Ll. H. Y.	8 Y Coetty.	9 Maenor Dal	
9 Maenawr Ogwr, Maenor Glynogwr.	10 Penychen.	11 Maenor Dal	12 Cibwrn.	
y Vann.	12 Rhythun.	13 Rhoddnei, Rhoddne.	14 Eithav Ed-	
15 Saint Henrydd.	16 Caeach.	17 Gwentllwch.	18 lygion, Edlygon, Edlyglon.	
19 Allan yn Ll. H. Y.				

<i>Gwent.</i>	<i>Cantrev Ifcoed 3.</i>
Cantrev Gwent Uwch Coed.	C. Bryn Buga 4.
C. Mynwy 1.	C. Uwchcoed.
C. Ifcoed.	C. y Teirtrev.
C. Llevenydd 2.	C. Erging 5.
C. Trev y Grug.	C. Bach 6.

<i>Morganwg 1.</i>	<i>Cantrev Gwynallwg.</i>
<i>Cantrev Gorwynydd.</i>	
Cymwd rhwng Nedd a Thawy.	C. Cibwr.
C. Tir yr Hwndrwd.	C. yr Haidd.
C. Rhwng Nedd ac Avyn.	C. Y Drev Bervedd.
C. y Coetty.	C. Edelygion.
C. Tir yr Iarll.	C. Eithav.
C. Maenawr Glynogwr.	C. y Mynydd.
<i>Cantrev Penychen.</i>	<i>Ifcoed Gwent.</i>
Cymwd Meifgyn.	C. Ifcoed.
C. Glyn Rhoddni.	C. Lle Mynydd.
C. Tal y Van.	<i>Cantrev Gwent Uch Coed.</i>
C. Rhuthyn.	C. Trev Grug.
<i>Cantrev Breiniawl.</i>	C. Uch Coed.
C. Is Caeth.	
C. Uch Caeth.	<i>Felly Tervyna.</i>

1 Y Mynydd, Uwch Mynydd. 2 Llevnydd, Llevnydd. 3 Ifcoed
 Gwent. 4 Brynbygaf. 5 Erging ac Ewas. 6 Allan yn Ll. H. Y.
 7 Saith Cantrev Morganoc: oc e Cōta civarōit.

Gōibeted pobyl Breiteinieid, paniō seith Cantrev effit e Morganoc, eni arglōitiaeath ai escobaeth.

E cintav iō e Cantrev Bichan; er ail Cantrev iō Gōir a Chedōeli; tridet iō Gorōenit; pedōerit iō Cantrev Penuchen; pummed iō Gōaenllōc ac Edeligion; e ōeched Cantrev iō Gōent-is-coed; e seithved Cantrev iō Gōent-uch-coed, Efrad Eō, ac Ewas: er rai a elōid en dōi laōes Gōent-uch-coed; ac hevid Erging ac Anerging, mal e mae e cōbil tervinen en Llevir Teilo.

Pan etoet Edgar vrenhin en Lloegir, a Heōel Da vab Cadell deōifac Dēu-barth Cimru: sev oet heni e dridet dalaeth, et oet i Vorgan Hen oll Vorganoc en tangnevetus, hit pan geifiot Heōel Da i dreifiaō am Efrad Eō ac Ewas.

Pan glebu Edgar heni, ev a devenoet ato Heōel Da, a Morgan Hen, ac Eōein e vab hit ei lys ev in Llundain. Ac ev a ōrandeōis efrir er ennifon a oet retint. Sev a dervinōit, trōi givreithlaōn varn i lis, a paniō Heōel Da a dreifiot en andledus, trōi gamōet, Morgan Hen, ac Eōein e vab; ac am heni divreiniaō Heōel Da a orugant o Efrad Eō ac Ewas en dragiōit.

Ac en ol heni Edgar vrenin a ganiataot, ac a roes i Eōein vab Morgant Hen, Efrad Eō ac Ewas, o veōn escobaeth Llandav, a chadarnāu heni trōi ōcithredot ito, ac iō etivetiōn vith, o gettinedigaeth a theftiolaeth holl archeifib, escib, ierill, a barōnieid Lloegir a Chymru, dan roi eu melltitth ir neb a divreiniaī blōiv Teilo, ac arglōidiaeth Morganoc or gōledit hin: a hevid bendigedic vai ac cadōai mal i delai en dragiōit.

Ar goeithred a ōnaeth Edgar ar hin en trefordi Llanday i mae engcadō.

Cantrev Cochion yw y feithved Cantrev o Vorganwg, a hwnw a vesurwyd, o Vynwy hyd yn Mhont Caerloew; neu cantrev Coch yn y Ddena, hyd Gaerloew.

Dydd.

Cantrev Emllyn.

C. Uwch Cuch.

C. Is Cuch.

C. Evelythyr 1.

Cantrev Arberth.

C. Penrhyn ar Eilan 2.

C. Eſcyrogev 3.

C. Talacharn.

Cantrev Daugleddyv.

C. Amgoed.

C. Pennant.

C. y Velvre 4.

Cantrev y Coed.

C. Llanhuadain 5.

C. Castell Gwis.

Cantrev Penvra.

C. y Coed 6.

Cantrev Rhos.

C. Hwlfordd.

C. Castell Gwalchmai.

C. y Garn.

Cantrev Pebidiog.

C. Mynyw 7.

C. Pencaer.

Cantrev Cemmaes 8.

Cwmwd Uwch Nyver 9.

C. Is Nyver.

C. Trevdraeth.

Ac velly i cavad yn y Dalaeth hono chwech cantrev ar hugain; ac yn y Cantrewydd hyn y mae lxxxviii o Gymydau. Ac felly tervyna henwau a rhanau y Cymydau a'r Cantrewydd yn holl Gymru i gyd. Ac velly mae yn y Llyvyr Coch yn Hergest.

HENWAU PLWYVAU CYMRU.

Bellach soniwn am y Tair fwydd ar ddeg yn holl Gymru, a'u Trewydd, Dinasodd, Cymydau, a'u beglwyfydd Plwyv.

SWYDD VON.

Cwmwd Malltraeth.

1. Llangadwaladyr.
2. Aberfraw.
3. P. Feirian.
4. Llan Trevdraeth.
5. Llan Gwyven.
6. Llan Griftiolus.
7. Llan Geinwen.
8. Llan Hen Eglwys.

Cwmwd Menai.

9. Llanddwyn.
10. Mio borth.
11. Llangainwen.
12. Llangafo.
13. Llanidan.
14. Llan Edwen.
15. Llan Ddeinioel y Bloeg.
16. Plwyv Gredivel.

Yn Mhen Mynydd; ac yn hwnw ydd oedd brivlys Owain ab Maredudd ab Tudur Vychan o Von, hendad y Brenin Harri y Seithved; ac yno y mae Llys Benmynydd.

1 Elved, Llefeithyr. 2 Ar Deivi, ar Elyas. 3 Esterolef. 4 Evelore.
5 Llanihaden. 6 Cwmwd Coed yr Hav, C. Maenor Byr, Caldey yw Ynys
Pyr, o'r Pyr hwnw i cavas Castell Maenawr Pyr ei henw, C. Penvro. 7 Cwmwd
(Cantrev) Miniw; Cwmwd (Cantrev) Pencaer, Cantrev Pebidiog. 8 Cemmaes
a'i Chantrev. 9 Never.

17. Llan Finan.
18. Llanvihangel Yfgeifiog.
19. Llangevni.
20. Trev Gayan. Ac i mae Amlawdd
Gwmwd Menai yn Ynys Gybi.
21. Llanvaen yn Nglyn Rhos.
22. Llanvair.

Cwmwd Llivon.

23. Llan Gwyllog.
24. Llan Drygan.
25. Llech Gynvarwy.
26. Llan y Trifaint.
27. Bod Edeyrn.
28. Llan Llibio.
29. Llanvair yn Neubwll.
30. Llanvihangel yn Nhywyn.
31. Llan Maclog.
32. Llechylched.
33. Llan Beulan.
34. Trev Walchmai.
35. Bodwrog.

Cwmwd Talsbolion.

36. Caer Gybi.
37. Llan Babo.
38. Llan Vwrog.
39. Llan Vachraith.
40. Llan Vaethlu.
41. Llan Rhuddlad.
42. Llan Flewyn.
43. Llan Vugail.
44. Llan y Ddeufant.
45. Llanvair yn Nghornwy.
46. Llan Rhwydrys.
47. Llan Vechell.
48. Llan Badrig.

Cwmwd Twr Celyn.

49. Llan Eleth i Vrenin.
50. Llan Elian.

51. Rhos Beirio.
52. Llawen Llwyvo.
53. P. Dyvrydog.
54. Coed Dane 2.
55. Tal y Llyn.
56. Llanvihangel Trev y Bardd.
57. Llanvihangel yn Mhen-Ros.
58. Llan Allgo.
59. Llan Eigrad.

Cwmwd Tindaethbury.

60. Llanvair yn Mathavarn Eithav.
61. Llan Teyfyr.
62. Llan Ddyvnan.
63. P. y Pentraeth.
64. Llan Sadwrn.
65. Llanddona.
66. Llanvihangel Glyn Sulwagh.
67. Llan Iestlin.
68. Llanfeiriocl.
69. Llan y Saint.
70. St. Catrin.
71. Llandegvan : ac yn y Plwyf hwnw
i mae y Dref Swydd a elwir y
Byw Mares ; ac yno i mae Dinas
Marchnad bob Dyw Sadwrn.
72. Llan Vair yn Mhwll Gwinbill.
73. Llan Dyfilio.

Tervyn ar y Swydd hono : ac ynddi
mae o Blwyvau Driugain a Deg.

SWYDD GAER YN ARVON.

1. Llan Gynvran.
2. Llan Gwstennyn.
3. Llan Gyfin.
4. P. yr Eglwys Rhos.
5. Llan Dudno uwch Conwy.
6. Llan Vair o Aber Conwy : ac yno i
mae Marchnad.
7. Caer Rhun.

8. Llan Bedyr y Cennin.
9. Llan Ddwy Gyfylchi ¹.
10. Llan Vair Vechan.
11. Abergwyngregyn.
12. Llan Llechid.
13. Llan Ddygai : ac yn y Plwyv
hwnw y mae y Penrhyn ; Gwre-
iddyn boneddigeiddrwydd Cymru.
14. Bangor Vawr yn Ngwynedd.
15. Llan Gedol.
16. Llan Beris.
17. Llan Ddeiniolen.
18. Llanvihangel yn Ryg.
19. Llan Vair is Caer.
20. Llan Bebllic : ac yn y Plwyv
hwnw i mae Trev Gaer yn Ar-
von, a marchnad ynddi bob
Sadwrn.
21. Bettws Garmon, yn Nhal y
Llech.
22. Llan Wnda.
23. Llan Vaglan.
24. Llan Dwrog.
25. Llan Llyvni.
26. Llan Cylynog yn Arvon.
Cwmwd Eirionydd.
27. Plwyv Aelhaiarn.
28. Bedd Celert.
29. Llanvihangel y Pennant.
30. Penmorva.
31. Dol Benmaen.
32. Cruccaith.
33. Llan Gynhaiarn.
34. Trevlys.
35. Llan Yftumdwy.
36. Llanarmon.
37. Llan Gybi.
Tri Cwmwd Llein.
38. Abererch, ereill ai geilw Llan
Gawrda.
39. Carn Guwch.
40. P. y Piftyll.
41. Nevyn.
42. Llan Edeyrn.
43. Llan Geidio.
44. P. Tudweiliog.
45. P. y Rhiw.
46. Llan y Pedwarfaint.
47. Penllech.
48. Llan Iestyn.
49. Llan Gian.
50. Llan Eingion Vrenin.
51. Llan Bedrog.
52. Llanvihangel.
53. Pen Rhos.
54. Llan Vair yn Llein.
55. Bodvayarn.
56. Melldeyrn.
57. Bryn Croes.
58. Llan Gwynoedl.
59. Bod Vrenin.
60. Aber Daron.
61. P. Denio, yn yr hwn i mae Trev
Bwll Heli.
62. P. Vaelrys.
63. Llan Dudwen.
64. Bod Wnnog.
Cwmwd Nant Conwy.
65. Pen Machno.
66. Dolwyddelan.
67. Llanvihangel y Bettws.
68. Llan Rhychwyn.
69. Trevriw.
Tervyn ar y Swydd hono : ac ynddi
mae triugain ac wyth o Blwyvau.
SWYDD VEIRIONYDD.
Cwmwd Ardudwy.
1. Festiniog.
2. Llanvrothen.
3. Maen Twrog.

4. Llan Deccwyn.
6. Llanvihangel y Traethau.
6. Llan Danwg.
7. Llan Vair.
8. Llan Bedyr.
9. Llan Eddwy ¹.
10. Llan Ddwywau.
11. Llan Aber.
12. Llan Ulltud ².
13. Trawfynydd

Cwmwd Tal y Bont ar Ddyfyni.

14. Llan Vachraith.
15. Ysphyty Gwanas.
16. Dolgellau.
17. Llan Gelynin.
18. Llan Egryn.

Cwmwd Ystum Annar.

19. Llanvihangel y Pennant.
20. Tal y Llyn.
21. Tywyn Meirionydd.
22. Pennal.

Cwmwd Mawddwy.

23. Mallwyd.
24. Llan yn Mawddwy.

Cwmwd Penllyn.

25. Llan-uwch-Llyn.
26. Llan Gywair.
27. Llan-y-Cil.
28. Llanvor yn Mhenllyn.
29. Llan Ddervel.

Cwmwd Edcyrnion.

30. Llandrillo.
31. Llan Gar.
32. Corwen.
33. Llan Silyn.
34. Llanfanfraid yn Nglyn Dyw-
dwy.
35. Gwyddelwern.

36. Aelhaiarn.
37. Bettws Gweirvyl Goch.
38. Llanvihangel Llyn Myvyr ³.
Tervyn ar y Swydd hono : ac ynddi
i mae 37 o blwyau.

SWYDD DDINBYCH.

1. Trev Ddinbych : ac yno mae
Marchnad bob Merchyr.
2. Llan Ddyvnoe.
3. Nant Glyn.
4. Henllan.
5.
6. Llangwm Ddinmael.
7. Ceryg y Drudion.
8. Yfhyty Ieuan.
9. Llanrwt.
10. Llan Ddoged.
11. Eglwys Vach.
12. Llan Drillo.
13. Llan Elian.
14. Llanfanfraid.
15. Y Bettws.
16. Llan Ddulas.
17. Rhuddlan.
18. Abergelau.
19. Llan Sain Sior.
20. Llan Nevydd.
21. Llan Vair Talhaiarn.
22. Llan Gernyw.
23. Gwytherin : ac yno i mae Mon-
went y Santes ; ac yn y vonwent
hono i mael Capel Gwenvrewi ;
ac yn y Capel hwnw i mae ei
bedd hi, lle i claddwyd y Santes
vendigaid.
24. Llanfannan.

Cantref Dyfryn Chyd.

25. Llan Ynys.
26. Llan Gyfylliog.
27. Trillo Caenog.

¹ Eddwyn.

² Elltyd.

³ Glyn y Myvyr.

28. Y Dderwen Anlad.

29. Llan Elidan.

30. Llan Vair yn Nyfryn Clwyd.

31. Y Venechdid.

32. Llan Vwrog.

33. Rhuthyn : ac yno i mae March-
nad bob dydd Llan.

34. Llan Bedyr.

35. Llan Gynhaval.

36. Llan Hychan.

37. Llan Gwyven.

38. Llan Dyrnog.

Cwmwd Isl.

39. Llan Verrys.

40. Llan Armon.

41. Llan Degla.

42. Bryn Eglwys.

43. Llan Dyfilio.

Cwmwd Swydd y Waun.

44. Llangollen.

45. Llan Vair o'r Waun isaf.

46. Llanfandraid y Glyn.

47. Llan Armon Mynydd Mawr.

48. Llan Rhaeadr ym Mochant.

49. Llan Gedwyn.

50. Llan Silyn Cynllaith.

51. Llan Gadwaladyr.

Cwmwd Maelor Gymraeg.

52. Rhiw Vabon.

53. Y Bistog.

54. Y Marchwial.

55. Gwrecsam : ac yna i mae March-
nad bob Diviau.

56. Y Gresfordd.

57. Yr Holt.

Tervyn ar y Swydd hono : ac i
mae ynddi ddau ar bymtheg a
deugain o blwyvau.

SWYDD Y FLINT.

1. Llan Elwy.

2. Rhuddlan.

3. Y Ddiferth.

4. Gallt Melydyr.

5. Hafa.

6. Y Chwithfordd.

7. Rhiw Lownwyd.

8. Gwaun Elgar.

9. Din Meirchion.

10. Bodfari.

11. Caerwys.

12. Ysgeiviog.

13. Nannerch.

14. Cil Cein.

15. Trev Fynon.

16. Helygen.

17. Flint.

18. Llan Eurgain.

19. Penarlag.

Cwmwd Ystrad Alun.

20. Y Wyddgrug.

21. Y Nercwys.

22. Y Treuddyn.

Cwmwd yr Hob.

23. Plwyf Cyngar.

Cwmwd Maelor Saesneg.

24. Plwyf Bangor.

25. Y Gwrddymp.

26. Hanginer.

27. P. Wrtyn Vadoc.

Tervyn ar y Swydd hono : ac ynddi
i maefaith ar hugain o blwyvau.

SWYDD DREVALDWYN.

Cwmwd Cywiliog.

1. Machynllaith : ac yno i mae Trev
Varchnad bob Merchyr.

2. Y Wirn.

3. Cemmaes.

4. Darowen.

5. Penegos.

6. Llan Bryn Mair.

Cwmwd Arwyſli.

7. Plwyv Carno.

8. Trev Eglwys.

9. Llan Idlos : ag yno i mae Marchnad bob Sadwrn.

10. Llan Gurig.

11. Llan Wnnog.

12. Llan Ddinam.

Cwmwd Ceri.

13. P. Bochdrev.

14. Llanvihangel yn Ngheri.

Cwmwd Cydewain.

15. Llan Ddyful †.

16. Llan yr Ewig.

17. Llan Llŵchafarn.

18. Y Drev Newydd : ac yn y Drev hono mae Marchnad bob dydd Mawrth.

19. Aberhavefb.

20. P. y Cedwg.

21. Llandie Gynon.

22. Llan Wyddelan.

23. Llan Llŷgan.

24. Manavon.

25. Aberiw.

Cwmwd Caer Einion.

26. Llan Vair.

27. Llan Eryl.

28. Llan Gadvan.

29. Garth Beibio.

30. Llan Gynyw.

Cwmwd Mechain yn Mochnant.

31. Meivod.

32. Llanvihangel yn Ngwynva.

33. Llanwddyn.

34. Pennant Melangell.

35. Llangynog.

36. Llan Hirnant.

37. Llan Vyllin.

38. Llanarmon yn Mechain.

39. Llanfandraid yn Mechain.

Cwmwd Ystrad Deuddwr.

40. Llan Drinio.

41. Llan Dyfilio.

Arglwyddiaeth Marcell.

42. Cegidva.

43. Y Trallwng : ac yno i mae Marchnad bob dydd Llun.

44. Llan Fynhonnwen.

45. Trevaldwin.

46. Yr Yftoc.

Tervyn ar y Swydd hono : ac ynddi i mae faith a deugain o blwyvau.

SWYDD FAES HYVEIDD.

1. Plwyv Llan Badarn vawr yn Maelienydd.

2. Llan Badarn Vynydd.

3. Llan Anno.

4. Llan Bifer.

5. Llanvihangel y Bugeil Du.

6. Llan Ddewi Hiob.

7. P. St. Edward yn Nhref y Clawdd : ac yno i mae Marchnad bob diviau.

8. Llan Ddewi yn Hwytyn.

9. Llan Bryn Hir.

10. P. Mair o Bilalai.

11. Llan Degla.

† Llandyful.

12. Llan Gynllo.
13. Llanvihangel.
14. Rhydieithion.
15. Llan Ddewi Ystrad Ynni.
16. Llanvihangel Cevyn Llŷs.

Cwmwd Gwstheyron.

17. P. Nant Mèl.
18. Llanvihangel Vach.
19. Llan Llyr yn Rhos.
20. Rhaeadr ar Wŷ.
21. St. Armon.

Cwmwd Deuddwr.

22. P. St. Fraid.

Elvael uwch Mynydd.

23. Y Ddiferth yn Elvael.
24. Llan Varraith.
25. Aber Edwy.
26. Llanbadarn y Gareg.
27. Ceryg Runa.
28. Rhiwlen.
29. Glasgwm.
30. P. St. Fraid.
31. P. Y Bettws.

Elvael is Mynydd.

32. Llan Deilo.
33. Llan Yftyphan.
34. Llan Bedyr.
35. Llan Ddewi vach.
36. Castell Pŷn.
37. Llanvihangel y Bryn Gwyn.
38. Llan Newydd.
39. Llanvihangel y Dyfryn.
40. Y Bettws.
41. Llowca.
42. Cleirwy.
43. Y Clas ar Wy.
44. Bochrwyd.
45. Llanvihangel Nant Melan.

46. Trev Vacs Hyvaidd: yno i mae Marchnad bob dydd Mawrth.

47. Llan Llwythvvg, neu Llanvair Llwythvvg.

48. Y Pencraig.

49. Cagob.

50. Llan Andreas: ac yno i mae Marchnad bob Sadwrn.

51. Plwyv Bleddvach.

52. Nortyn.

Tervyn ar y Swydd hono: ac ynddi i mae faith a deugain o blwyvau.

SWYDD ABERTREVI.

Y Partb uchaw i Aeron.

1. Llangynvelyn.
2. Llanvihangel Genau y Glyn.
3. Llanbadarn Vawr.
4. Llan Llŵchhaiarn.
5. Llan Ilar.
6. Llanvihangel y Creuddyn.
7. Llan Avan o'r Trawsgoed.
8. Ysbytty Rhiw Yfŵyth.
9. Ysbytty Cynvyn.
10. Llan Wnws.
11. Ystrad Meurig.
12. Llanvihangel Lledrod.
13. Llanvihangel Rhos Deiau.
14. Llan y Gweryddon.
15. Aberystwyth: Marchnad bob dydd Iau.
16. Llan Ddeiniol.
17. Llan Rhyfŷd.
18. Llan St. Fraid.
19. Llan Ddewi Aber Arth.
20. Llan Badarn.
21. Cil y Cennin.
22. Tal y Sarn Grin.
23. Llan Gynllo.

24. Llan Geitho.
25. Llan Badarn Odyn.

In Aeron.

26. Trev Garon: ac yn y Plwyv
hwnw i mae Marchnad bob
dydd Llŷn.
27. Llan Ddewi Vrevi.
28. Llanvair Cludogau.
29. Cellan.
30. Llan Bedyr Pont Ystyphan.
31. Y Bettws.
32. Plwyv Silian.
33. Llan Gybi.
34. Yr Ystrad.
35. Ciliau Aeron.
36. Hen Vynyw.
37. Llanarth.
38. Llan Ina.
39. Llan Llŷchhaiarn.
40. Llan Dyfilio.
41. Llan Garanog.
42. Y Penbryn.
43. Bettws Ieuan.
44. Y Bryn Gwyn.
45. Blaen y Porth.
46. Aber y Porth.
47. Trev Main.
48. Plwyv y Grog o'r Mwnt.
49. Plwyv y Verwig.
50. Aberteivi: ac yno i mae March-
nad bob Sadwrn.
51. Llan Goedmor.
52. Llan Ddygwy.
53. Trev Deyrn.
54. Llanvair Trev Lygen.
55. Llan Gynllo.
56. Plwyv Dyvnog.
57. Henllan ar Deivi.
58. Bangor.
59. Llan Vair o'r Llwyn.
60. Llan Dyful.

61. Llanwenog.
62. Llanwnnen.

Tervyn ar y Swydd hono: i mae
ynddi driugein a phedwar plwyv.
Ni ellais i, a bod yn ovalus, gael
onid dau a thriugain o blwyvau ar
lawr yn yr ysgriven o ba un y
tynais i hyn o beth.

Iolo Morganwg.

SWYDD BENVRO.

Cwmwd Cemmas.

1. Llan Dydoch.
2. Cil Garan.
3. Y Briddell.
4. Llan Twyd.
5. Trev Wyddel.
6. Y Baifyl.
7. Eglwys Wrw.
8. Y Melinau.
9. Y Nant Gwyn.
10. Yr Eglwys Wenn.
11. Nanhyver.
12. Y Cilgwyn.
13. Trevdraeth.
14. Y Ddinas.
15. Aber Gwain.
16. Llan a Chaer.
17. Y Bont Vaen.
18. Llan Llawn.
19. Llan ach Lwydo.
20. Y Castell Gwyn.
21. Y Castell Newydd.
22. Y Castell.
23. Castell Mâl.
24. Castell y Vuwch.
25. Castell Henri.
26. Y Maen Colchau.
27. Y Morvil.
28. Llan Golman.
29. Y Vanachlog Ddu.
30. Y Clydau.

31. Penrydd.
32. Y Castell.
33. Llanvihangel Penbedw.
34. Maenor Dewi.

Swydd Cil y Maen Llwyd.

35. Llan Dyfilio yn Nyved.
36. Llan y Cevyn.
37. Llan Egyrmwnt.
38. Castell Dyran.
39. Llan Valde.
40. Llan Ddewi y Velvre.
41. Yr Eglwys Lwyd.
42. Arberth.
43. Rhobestown.
44. Marthau Tywi.
45. Mynwer.
46. Llawr Ynni.
47. Illbastown.
48. Siafretown.
49. Bugeli.
50. Yliverstown.
51. St. Dyved.
52. Caer yw.
53. Costerstown.
54. Llamphe.
55. Amarth.
56. Croyn Wydd.
57. Gwmphreyftown.
58. Mair o Ddinbych y Pysgod: ac yno i mae Marchnad bob dydd Merchyr.

59. St. Flowrens.
60. Celde.
61. Yftan pwll.
62. St. Pedrog.
63. St. Dwned.
64. Y Waram.
65. Castell Marthia.
66. Nan Gel.
67. Rhos Gyllyddws.
68. Pwll y Crochan.

69. Hordftown.
70. Maenor Byr.
71. Pennal.
72. St. Deiniel.
73. P. Penvro: ac yno i mae Marchnad bob Sadwrn.

Tir Rhos yn Swydd Benfro.

74. Bwrftown.
75. Ros Marked.
76. Llanyftudwal.
77. Yftaintwn.
78. Hobryftwn.
79. Hafgad.
80. Y Dduadl.
81. Morlas.
82. Llanfan Fraid.
83. Llan Isbel.
84. Waltown.
85. Dôl Beini.
86. Harftwn.
87. Nolftwn.
88. Roeds.
89. Camros.
90. Robestown.
91. Bitwal.
92. Yftrawgad.
93. St. Dogwel.
94. Wala fbadl.
95. Fraistr gam.
96. Lamftwn.

Swydd Llanbuadain.

97. Robrftwn.
98. Trev Amlod.
99. Trawgad.
100. Trev Rina.
101. Flimftwn.
102. Bolftwn.
103. Yfblaif.
104. Picftwn.
105. Llanbuadain.

106. Y Drev Velen.
107. Maner Ieuan.
108. Llys y Vran.
109. Y Môt.
110. Trev Hwlfordd.
111. Marthin.
112. P. Mair.
113. St. Thomas.

A'r tri phlwyf diweddav fydd yn
Hwlfordd : ac yno bob dydd
Sadwrn Varchnad.

Tir Dewi yn Swydd Benfro.

114. P. Dewi yn Mynyw.
115. P. y Groes.
116. Llan Riain.
117. Marthri.
118. St. Cattrin.
119. Nicolas.
120. Llanwnda.
121. Mawr Nawn.
122. Trewrgan.
123. Llanyftinan.
124. Llanvair Nant y Gov.
125. Trev Letert.
126. Hunlle Ddewi.
127. St. Lorns.
128. Castell yr Haidd.
129. Brendeth.
130. Llan Eilvyw.
131. Llan Hywel.
132. Llan Dylwyv.
133. Llan Reithion.
134. Trev Iwerdon.
135. P. y Garn.
136. Ioltwn.

Tervyn ar y Swydd hono : ac ynddi
i maefaith ugain a dau o
blwyfau.

SWYDD GAER VYRDDIN.

Swydd Lacharn.

1. Marcroes.
2. Cyfic.

3. Pendyn.
4. Eglwys Gymmun.
5. Llanfadyrnin.
6. Llacharn.
7. Llan Ddawg.
8. Llanyyddvwy.

Cantref Derllysg.

9. Llanvihangel Aber Cywyn.
10. Meidrym.
11. Llan Yftysan.
12. Llan Vair y Byri.
13. Llan Gynog.
14. Llan Deilo.
15. Llan Gain.
16. St. Cler.
17. Llan Gynin a'i Weifon.
18. Llan Wnio.
19. Mair a Churig.
20. Llan Gan.
21. P. Ddewi o Henllan.
22. Llanvalideg.
23. P. Dyfilio yn Nyved.
24. Cil y Maen Llwyd.

Cantref Elved.

25. Ebyr Nant.
26. Trev Wlech.
27. Y Bettws.
28. Cynwyl Elved.
29. Merthyr.
30. Llan Llwh.
31. Caerdyddin : y Drev, ac yno
Marchnad bob Merchyr, a bob
Sadwrn.
32. Plwyf yr Eglwys Newydd.
33. Llan y Pumfant.
34. Llan Llawddog.

Emlyn uwch Cuch.

35. Cenarth.
36. Castell Newydd yn Emlyn.
37. Pen Beyr.
38. Llan Geler.

39. Cil Redyn.
40. Llanvihangel Iorwerth.
41. Llan Llwni.
42. Llan y Byddar.
43. Careg.
44. Aber Gwyliv 1.
45. Llanvihangel vechan uwch Cothi.
46. Llan Egwad Vawr.
47. Llanvynydd.
48. Llanvihangel.
49. Llan Dyvei Sant.
50. Llanvihangel.
51. Llanfathes.
52. Llan Deilo Vawr.
53. Llan Gadog Vawr.
54. Llan y Ddeufant.
55. Llanvihangel yn Myddvai.
56. Llan yn Myddvai: Marchnad bob Sadwrn.
57. Llan Vair y Bryn.
58. Llanvihangel Cil y Cwm.
59. Llanwrda.
60. Llanfadwrn.
61. Tal y Llychau.
62. Llanvihangel y Llychau.
63. Cynwyl Gaeo.
64. Llan y Pumtiant.
65. Llan y Crwys.
66. Llanvihangel Cil y Cornel.
67. Brechva Cothi.
68. Llanfawel.

Swydd Gynwyl.

69. Llan Ismael.
70. Llan y Saint.
71. Llandyvaelog.
72. Llan Gynheiddon.
73. Llan Gyndeyrn.
74. Llan Hyddgen.
75. Llan Ddarog.
76. Llan Gwnnwr.

76. Llan Arthne.
79. Llanvihangel Aber Bysfych.
80. Llandie.
81. Llan Onn 2.
82. Llanedi.
83. Penbre.

Tervyn ar y Swydd hono: ac ynddi i mae pedwar ugain a phump o blwyvau.

Y mae Llanymddyvri a Llanelli, dwy Drev Varchnad wedi eu gadael allan yn y rhefstyr uchod, lle nid oes namyn 83 o blwyvau.

Iolo Morgannwg.

SWYDD VRYCHEINIOG.

Cantref Buellt.

1. Llan Wrthwl.
2. Llanvihangel Bryn Pab Ieuan.
3. Llan Avan Vawr.
4. Aber Gwesyn.
5. Llan Ddewi Aber Gwesyn.
6. Llan Wrtyd.
7. Llan Gammarch.
8. Llan Ynys.
9. Llan Avan Vechan.
10. Llan Ddewi Maes Mynys.
11. Llan Ganten.
12. Llan Llawenvel.
13. Llanvair yn Muellt: ac yno i mae Marchnad bob dydd Llun.
14. Llan Ddewi y Cwm.
15. Gallt Mawr.

Cwmwd Cantref Selyw.

16. Craig Cadarn.
17. Gwenoldwr.
18. Llan Dyvalle.
19. Llys Wenn.
20. Brwynllys.

1 Aber Gwili Ieuan.

2 Nonn.

Cwmwd Talgarth.

21. Llan Tilo.
22. Talachddu.
23. Talgarth.
24. Llan Elwy.
25. Llan Eington.
26. Trev y Gelli: ac yno i mae
Marchnad bob dydd Iau.

Cwmwd Ystrad Yw uchav.

27. Llan Vair a Chynedr.
28. Eglwys Iail.
29. Llanvihangel Cwm du.

Cwmwd Ystrad Yw isav.

30. P. Partrifw.
31. Creig Hywel St. Edmond.
32. Llan Bedyr Ystrad Yw.
33. Llan Geneu.
34. Llan Gattwg Crug Hywel.
35. Llan Elli.

Cwmwd Pen Celli.

36. Llan Ddetty.
37. Llan Veugan.
38. Llan Vrynach.
39. P. y Cantrev.

Cwmwd Tir yr Hawlf.

40. P. Maenor Wino.
41. Pen y deryn.
42. Ystrad Velldc.
43. Ystrad Gynlais.
44. Ystrad Walltwn.
45. Y Ddu Vynog.

Cwmwd Lliwel.

46. P. Lliwel.
47. Llan Deilo'r Vaen.
48. Llanvihangel Nant Bran.
49. Merthyr Cynog.
50. Llandyvaelog.

51. Garth Brengi.

52. Aber Esgair.
53. Llan Ddwy.
54. Y Bettel.
55. Llanyfpyddaid.
56. Llan Vaes.
57. Y Trallwng.

58. Aber Hodni: ac yno mae March-
nad bob Merchyr a phob
Sadwrn.

59. Llan Ammwelch.

60. Llan Y Wern.

61. Llan Gors.

62. Llanvihangel Gythedin.

63. Llanfainfrad.

Tervyn ar y Swydd hono: ac ynddi
i mae triugain a deg o blwyvau.
*Os felly, y mae yma yn eifieu saith
Plwyv. Y Vaenor fydd un o
bonynt.*

Iolo Morganwg.

SWYDD VORGANWG.

*Cantrev Breiniol.**Cwmwd Cibwyr.*

1. Ieuan Fedyddwr.
2. Llan Vair. { o Gaerdydd:
ac yno mae Marchnad bob Mer-
chyr, a Sadwrn.

3. Y Rhathr.
4. Yr Eglwys Newydd.
5. Llan Ifan.
6. Llys Vaen.
7. Llan Edeyrn.
8. Y Rhydri.
9. Llanvedwy.

Swydd Seingbenydd.

10. Eglwys Ilan.
11. Llan Vabon.
12. Celli Gaer.

13. Merthyr Tudfyl.

14. Aber Dâr.

15. Llan Wynno.

Glyn Rbodni.

16.†Ystrad Dyvodwg.

Cwmwd Glyn Ogwr.

17. Llandyvodwg.

18. Llan, Geinwyr.

Y mae y plwyvau o hys eilan
blith draphlith, dwyrain a gor-
llewin, deau a gogledd.

Iolo Morgannwg.

19. Llantrifaint yn Meisgyn.

20. Llan Ulltud o'r Vaerdrev.

21. Pentyrch.

22.†Llan Elldeyrn.

23. Yr Adyr.

24. Llan Dav.

25. Llan Sant Fagan.

26. Llanvihangel St. Fagan.

27. Llanvihangel y Pwll.

28. Y Caerau.

29. St. Iorys.

30. Llanfainfraid ar Laf.

31.†Llanbedyr ar Fra 1.

32. Pendaulwyn.

33. Llanddunwyd.

34. Ystrad Owain.

35. Llan Hari.

36. Llan Haran.

37. Llanfannwr.

38.†Llanvrych 2.

39. Llan Ganna.

40. Eglwys Vair y Mynydd.

41. Llan Ulltud a Churig 3.

42. Llan Grallo.

43.†Llanbedyr ar Vynydd.

44. Y Coetty.

45. Llanfanfraid ar Ogwr.

46. Llan Ysbyttel 4.

47. Llan Gwynwyd Vawr.

48. Glyn Corwg.

49. Llan Gattwg Glyn Nedd.

50. Cil y Bebyll.

51. Llan Gŵg.

52. Castell Nedd.

53. Llan Ulltud Nedd 5.

54.†Llan Isawel.

55. Llan Vaglan 6.

56. Llanvihangel Ynys Avan.

57. Aber Avan.

58. Margam.

59. Y Pil.

60. Llan Fai 7.

61.†Llan Vawdlen, neu Cynfig.

62. Trev Newydd yn Notais.

63. Llandudwg.

64. Y Merthyr Mawr.

65. Trev Lales.

66. Castell Ogwr 8.

67. Hên Gastell 9.

68. Y Wenni.

69. Llanfanfraid Vawr 10.

70. Y Wig Vawr.

71. Yr Aes Vawr.

72.†Yr Aes Vach.

73. Marcroes.

74. Sain Dunwyd.

75. Llan Ddw.

76. Llŷs Ronydd.

77. Trev Golwyn.

78. Llanvleiddan Vawr.

79. Y Bont Vaen.

80. Sant Hilari.

1 Fro.

2 Penllin.

3 Llan Iŷd a Churig. *Iolo Morgannwg*

4 Y Bettws Tirf arll.

5 Nedd Vach.

6 Moglan.

7 Neu.

Llan Andras Vechab. *I. M.*

8 Cas Newydd

Ogwr neu Cas Newydd

Pen y Bont.

9 Pen y Bont.

10 St. Brid

4 L

81. Llan Doche y Bont Vaen.
- 82.†Llanvihangel y Bont Vaen.
83. Llan Vair y Bewpyr.
84. Llan Vaca.
85. Eglwys Browys ¹.
86. Llan Dathan ².
87. Y Flemin Melyn.
88. Siltwn.
89. Penmarc.
90. Porth Ceri ³.
91. Aberddawon ⁴.
92. Sili.
93. Llywernog ⁵.
94. Cogan ⁶.
95. Pen Arth.
96. Llan Doche Vach.
- 97.†Llanvihangel Legwydd.
98. St. Andras.
- 99.†Llanvleiddan Vach.
- 100.†Uchel Olan.
101. Merthyr Dyvan.
- 102.†Aber Barri.
103. Gwenvo ⁷.
104. Crinftwn ⁸.
105. Sain Nicolas.
106. Llan Garvan.
107. Llan Treuddyd.
108. Trevimmwn.

Tir Gwyn.

109. Llan Giwg ⁹.
110. Llangyvelach.
111. Llan Deilo Tal y Bont.
112. Castell Llychwr.
113. Llan Rhidian.
114. Llan Dimwr ¹⁰.
115. Llan Madog.
116. Llan Gennydd.

117. Rhos Sili.
118. Porth Einion.
119. Ogsfids.
120. Pen Rhya.
121. Llan Ddewi.
122. Cnaston ¹¹.
123. Nicolafton.
124. Llan Deilo Verwalk.
125. Penarth.
- 126.†Renofton.
- 127.†Nelfton.
- 128.†Ilfton ¹².
129. Pan Main.
130. Yffym Llwynarth.
131. Abertawy ¹³.
132. Abertawy ¹⁴.
- 133.†Cheriton.

Tervyn ar y Swydd hono : ac ynddi
mae ffaith ugain plwyf.

Mae yma gamfyniadau mawrion ;
Cant ac wyth arhugain yw rhiv-
edi plwyfau Morganwg : y rhai
a nodirfal hyn † a chwanegais i :
gadawer y plwyfau, a'r amau
creill, a nodir velly, allan, ac ev
a gair gwir adyftir o'r Llyfyr o
be un y tynais i hyn.

*Lle Morganwg.**Swydd Dywys.*

1. Trov Vynwy : yno i mae Marchnad
bob Sadwrn.
2. Llanwarwg.
3. Llan Iau.
4. Penallt.
5. Trelech ¹⁵.
6. Cwm Carvan.
7. Pen y Clawdd.

¹ Bowys. ² St. Tathan. ³ Curic. ⁴ Nid plwyf. *I. M.*
⁵ St. Lowrens. ⁶ Y Cock. ⁷ Genvo. ⁸ Nid plwyf. *I. M.*
⁹ Nid yn Ngwyr. *I. M.* ¹⁰ Nid plwyf, yn awr o leiaf. ¹¹ Nid
plwyf. ¹² Llan Ulltud Gwyr. *I. M.* ¹³ Eglwys Ieuan,
¹⁴ Eglwys Vair. ¹⁵ Trylog.

8. Llan Govain.
9. Llan Irwydd.
10. Llanvihangel Tor y Mynydd.
11. Llanwinnell.
12. Llan y Cwm Uchav.
13. Llan Ifav.
14. Llan Soc.
15. Llan y Trifaint.
16. Llan Giwg.
17. Cil Gwrwg.
18. Eglwys Newydd ar y Cern.
19. Dinteyrn Uchav.
20. Dinteyrn Ifav.
21. Porth Cafeg.
22. Yr Hywig Vach.
23. Y Carn.
24. Castell Gwent: ac yno mae
Marchnad bob Sadwrn.
25. Matharn.
26. P. Iftwn.
27. Porth Yfgewydd.
28. Caldicot.
29. Y Drev Newydd Gelli Varch.
30. Llan Ddciniocl.
31. Caer Went.
32. Llan Vair is y Coed.
33. Llan Vaches.
34. Pen Hw.
35. St. Pŷr.
36. Llan Varthin.
37. Llanvihangel.
38. St. y Brid.
39. Gwndi.
40. Magwyr.
41. Y Voelgrug.
42. Redwig.
43. Withone.
44. Gallt Eurin t.
45. Tre'r Onnen.
46. Tre'r Esgob.
47. Llan Wern.
48. Eglwys y Driadod.
49. Cemmais.
50. Rhogied.
51. Caerllion ar Wyŷg: ac yno mae
Marchnad bob dydd Iau.
52. Sudbrwg.
53. Castell Newydd: ac yno i mae
Marchnad bob Sadwrn.
54. Baffaleg.
55. Coed Cernyw.
56. Llanfafraid.
57. Llanbedyr Gwaunllwg.
58. Mechain.
59. Tredelech.
60. Bedwes.
61. P. Tudur ab Hywel.
62. Bodwellty.
63. Blaenau Gwent.
64. Llan Hyledd.
65. Tre'r Ddyn.
66. Rhiscav.
67. Henllys.
68. Malpas.
69. Llanvihangel tan y Groes.
70. Llan Vrechva.
71. Llan Ddŵl.
72. Llan Degvedd.
73. Pant Teg.
74. Llanvihangel Cil Coegen.
75. Llan Hyrwg.
76. Tre'r Rhedynog.
77. Llangybi.
78. Llan Badog.
79. Mam Hilad.
80. Y Gostrev.
81. Llanfair-Chil Gydyn.
82. Llan Over.

83. Llan Elen.	107. Llan Gŵrn.
84. Llan Fwyf.	108. Ysgynvraith.
85. Bryn Buga: ac yno a mae
Marchnad bob dydd Llun.	109. Llan Gattwg Meib Ionavel.
86. Y Trostref.	110. Llan Ferin.
87. Y Bettws Newydd.	111. Llan Ddewi Yfgyrd.
88. Cemmais Cwmnawrdwr.	112. Llan Ddewi Rhydderch.
89. P. Gwerin Eyni.	113. Llan Vablu.
90. Llan Gyfe.	114. Llan Ddeilo Groes Ynyr.
91. Llan Hywel.	115. Llanvihangel Troddi.
92. Llan Denwi.	116. Llan Gadwg Lenig.
93. Castell Rhaglan.	117. Llanfair Cilgoed.
94. Tre'r Gaer.	118. Llan Rhyddol.
95. Pen Rhos.	119. Llan Vrechva.
96. Y Bryn Gwyn.	120. Yr Hocfild.
97. Llan Arth.	121. Llan Ingad.
98. Llanvihangel y Govion.	122. Meiryn.
99. Llanfanfraid.	123. Llan Leirwg.
100. Llan Gattwg Dyfryn Wyf.	Ac velly tervyna: ac yn Swydd
Ynwy y mae cant a phump o
oblwyyau.
101. Trev Venni: ac yno a mae
Marchnad bob Mawrth a
Gwener.	Ac velly Cyvri Plwyvau Cymru, y
Tair Swydd ar Ddeg; a'u rhifedi
i gyd ydyw naw cant a phedwar
ar ddeg ar hugain.
102. Llan Deilo Berth Olen.	<i>Mi Iolo Morganwg ai ddyfgrivenais o
Lywyr PAUL PANTON Yfwain, y 6.ed
o Awst, 1799.</i>
103. Llan Wenarth.	
104. Llanvihangel Cil y Cornau.	
105. Cwm Iou.	
106. Y Grismwnt.	

T E R V Y N.

Llundain:

Argraffedig gan S. ROUSSEAU,
Heol y Coed, gar
Efyron-feufydd.

3 2044 010 592 749

